

I. КНИГАТА НА ЕПАРХА

„Книгата на Епарха“ се нарича издаденият по времето на император Льв VI (886—912) едикт на градския префект в Цариград, с който се установяват правата и задълженията на цариградските цехове. В нея има и някои по-късни добавки от времето на император Никифор Фока (963—969). В „Книгата на Епарха“ се споменава за търговски стоки, внасяни в Цариград от България и от земи с българско население. Тези сведения имат голямо значение за проучването на външната търговия на България в края на IX и началото на X в. Освен това „Книгата на Епарха“ съдържа изобилни данни за организацията на занаятчийското производство във Византия през същото време.

РЪКОПИС: J—cod. Jenevensis gr. 23 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: J. Nicole, Le livre du préfet ou l'édit de l'empereur Léon le Sage sur les corporations de Constantinople Genève 1893. — P. Zepos, Jus Graecoromanum, II, Athen, 1931, p. 319—392.

КНИЖНИНА: Krumbacher, GBL, p. 609. — W. Heyd, Histoire du commerce de Levant, I, Leipzig, 1923, p. 81 — A. Stöckle, Spätromische und byzantinische Zünfte, Leipzig, 1911, p. 135—156. — *Ив. Сакъзов*, Известия за българската търговия в Цариград през X в. ИИД, VI (1924), стр. 195—203. — *Ив. Сакъзов*, Bulgarische Wirtschaftsgeschichte, Berlin — Leipzig, 1929, p. 65—66. — G. Brătianu, La commerce bulgare dans l'Empire byzantin et le monopole de l'empereur Léon VI à Thessalonique, Сборник в памет на проф. П. Ников София, 1940, стр. 30—36. — E. Э. Липшиц, К вопросу о городе в Византии в VIII—IX в., ВВр, VI (1953), стр. 113—132. — М. Я. Сюзюмов, Книга Епарха, Свердловск, 1949. — А. П. Каждан, Цехы и государственные мастерские в Константинополе в IX—X вв., ВВр, VI (1953), стр. 132—156. — *Същият*, Византийские города, VII—XI в., Советская археология, XXI (1954), стр. 164—188. — ВВр, IV (1951), стр. 11—41 сл. — Р. А. Наследова, Ремесло и торговля Фессалоники конца IX — начала X в. по данным Иоанна Каменнаты, ВВр, VI, 1956 стр. 69—70. М. Я. Сюзюмов, Экономические воззрения Льва VI, ВВр, XV (1959), стр. 33—49. E. Черноусов, Римские и византийские цехи, ЖМНПр, 1914, ч. 53, стр. 164 сл. — A. E. Boak, The Book of the Prefect, Journal of economic and business History, Cambridge, Mass., (1929), I, p. 597—619. A. P. Christophoroulos, Το ελαγχμικόν βιβλίον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ αἱ συντεχνίαι ἐν Βυζαντίῳ, Ἀθήναι, 1935. — В. Тъпкова-Заимова, Към въпроса за византийското влияние върху българското облекло през първата българска държава, ИИБИ, 1—2 (1951), стр. 300—302. А. П. Каждан, Деревня и город в Византии IX—X вв., Москва 1960, стр. 227—228.

EPARCHICON BIBLION

КНИГА НА ЕПАРХА

1. De sericariis

1. Οἱ σηρικάριοι ἐργάζεσθαι βλιπτία κεκοιλυμένα ἐργάζεσθαι ἤτοι σκαραμάνγην δλόκληρα καὶ μεσόφορα (ἢ) ἡμιμηλοδιβλάττα καὶ προσινοδιβλάττα μεγαλόζηλα, ἐκτὸς τῶν καταπερσικίων, καὶ τούτων πολυχροίων, ἢ καὶ κατὰ χρεῖαν οθλαβονικῶν φακίωλων, καὶ τούτων μετὰ παρακοκκίδων (р. 35, 21—36, 3).

2. De othoniopratris vel linteariis

1. Οἱ ὀθωνιοπράται ἤγουν μισθαεῖς, ὅθεν ἂν ἐπιεισάχηται λινοφόριος ἐργασία, καὶν τε ἀπὸ Στρίμωνος καὶν τε ἀπὸ τοῦ Πόντου ἢ Κερασούντος ἢ ἐξ ἄλλης οἰασθήποτε χώρας, ἀκωλύτως ταύτην ἐξωνεῖσθαι πρὸς τὸ χορηγεῖσθαι παρ' αὐτῶν τοῖς βεστιοπράταις λόγω ἐνδυμάτων τῶν βαμβακίνων χιτώνων, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἐξωνεῖσθαι ἐξ αὐτῶν θέλουσι μὴ διωκυπράσκειν δὲ εἰς ἑτέροους (р. 39, 1—11).

Ἐάν διὰ ἑθνῶν τεχνῶν Βουλγάρων ἢ καὶ λοιπῶν εἰσέλθῃ πραγματεία λινοῦ ἢ μέλιτος καὶ ὀφείλωσι δι'

1. За сирикариите

1. На сирикариите¹ се забранява да изработват забранените багреници или дълги скарамангии², или месофори³ — жълто-червени или зелено-червени⁴. Те могат да изработват само дрехи от персийския вид⁵ и те многоцветни или когато потрябва, и славянски повязки⁶ и те с червени ивици.

2. За отониопратите или платнарите

1. Отониопратите⁷ или платнарите, откъдето и да пристигат ленени изделия, било от Стримон⁸, било от Понт⁹ или Керасунт¹⁰, или от която и да е друга страна, свободно да ги купуват, за да ги доставят на дрезхарите за наметала върху памучни хитони, а също и на всички, които искат да ги купуват от тях, без да ги продават на други.

6. Ако бъдат внесени стоки като лен или мед от чужди народи, било българи¹¹ или

¹ Сирикарии — ония, които изработват копринени дрехи. Срв. *Н. В. Пугулевская*, Византийская дипломатия и торговля шелком в. V—VII вв., ВВр. I (1947), стр. 190—191. Цариградските занаятчии и търговци, които принадлежали към една и съща професия, били обединени в отделни колегии или цехове. Срв. *Каждан*, Цехи в Константинополе в IX—X в., стр. 173. — *А. П. Рудаков*, Очерки византийской культуры по данным греческой агиографии, Москва, 1917, стр. 146—159. — *Сюзюмов*, Ремесло и торговля в Константинополе, стр. 24.

² Скарамангий — официална върхна дреха, един вид кафтан от източен произход. Срв. *N. P. Kondakov*, Les costumes orientaux à la cour de Byzance Byzantion, I (1924), p. 7—49. — *F. Cumont*, L'uniforme de la cavalerie orientale et le costume byzantin, Byzantion, II (1925), p. 181—191. — *J. Ivanoff*, Le costume des anciens bulgares. Premier recueil dédié à la mémoire de Théodore Uspensky, Paris, 1930, p. 326. — *Тълкова-Заимова* Към въпроса за византийското влияние върху българското облекло, стр. 299. Срв. *Nicole*, Le livre du préfet, p. 95.

³ *Μεσόφορα* — дрехи, които се носили над долните дрехи *ἐσφόρα* и под скарамангия. Срв. *Nicole* op. cit., p. 95.

⁴ *Διβλάτιον* е пурпурен копринен плат, два пъти боядисан, първия път светлочервено (ὄξυ) и втория път тъмночервено или виолетово. Срв. *Пугулевская*, пос. съч., стр. 192. Сложният термин *ἡμιμηλοδιβλάττα* означава материя, боядисана в жълто и тъмночервено. *Προσινοδιβλάττα* означава материя, боядисана в зелено и тъмночервено. Срв. *Nicole*, op. cit. p. 94—95.

⁵ Значението на термина *καταπερσικία* не е съвсем уточнено. *Reiske*, Apend. ad. Lib. I De ceremoniis, ed. Bonn., p. 470, превежда *ἱμάτια ... μετὰ περσικίων* с „matsuriis instructa“, като се допуска, че този израз може да означава „дреха с джобове“ или „дреха или материя с цвят на праскова“. *Nicole*, op. cit., p. 94—95, приема второто значение. Ако обаче приемем, че тук *καταπερσικία* означава дреха или материя с прасковен цвят, явява се противоречие със следващия израз *καὶ τούτων πολυχροίων* — „и то многоцветни“. Поради това по-вероятно е да предположим, че тук става дума за вид материя или носия, пренесена от Персия — *περσικὸν φόρημα*, срв. *Codini Curopalatae De officialibus palatii Constantinopolitani* ed. Bonn., p. 38, 9—10. — *Ив. Дуйчев*, Славяно-българские древности IX-го века, Byzantinoslavica XI, I (1950), стр. 30, бел. 147.

⁶ *Φακίολον, φακίωλιον* платнена повязка за главата, чалма, употребявана от арабите, тюркските народи и др. Вж. *Du Cange*, Glossarium gr. s. v. *J. Ebersot*, Les arts somptuaires de Byzance, Paris, 1923, p. 126. — *Дуйчев*, пос. съч., стр. 29—30, бел. 146—147.

⁷ Т. е. платнопродавци. ⁸ Стримон — византийска тема по долното течение на р. Струма. Неточно е изтъквано това сведение от *Ст. Цонев*, Стоковото производство във феодална България, ИПр, X (1954), кн. 5, стр. 58, който смята, че български търговци през X в. продавали на цариградския пазар ленени тъкащи, изработени в България. Тема Стримон в края на IX и началото на X в. не влизала в границите на българската държава. За тъкване на това известие срв. *Стр. Лишев*, За стоковото производство във феодална България, София, 1957, стр. 24—25.

⁹ Понт — тема в Мала Азия, на южния бряг на Черно море.

¹⁰ Гръцки град на малоазийския бряг на Черно море, на запад от Трапезунд. ¹¹ Тук имаме едно важно сведение за външната търговия на България в края на IX и началото на X в. Срв. *Iv. Săkasov*, Bulgarische Wirtschaftsgeschichte, Berlin, 1929, p. 62—64. — Българските търговци внасяли в Цариград ленени материали и мед. От контекста не е съвсем ясно дали тук става дума за суров лен или за ленени изделия. Изразът *πραγματεία λινοῦ* „от ленени (материали)“ ни дава възможност да предположим, че внасяният лен не е бил в съвсем преработено състояние.

ἑτέρων εἰδῶν προῶνται, οἱ ὀθωνοποῦται καὶ οἱ σαλδαμάριοι προσλαμβάνετοσαν ἐκ τῶν ἑτέρων τεχνῶν τινάς, τοὺς τὰ ἐπιζητούμενα εἶδη κεκτημένους, εἴτε βλαττία ἐξάλια ἢ ἐλάττονα, εἴτε προῶνδια καὶ χαρέρια, καὶ εἰσερχέσθωσαν μετ' αὐτῶν κοινῶς ἐν τοῖς ἔθνεσι μετὰ προσδιορισμοῦ τοῦ ἐπάρχου, καὶ κοινῶς τὴν πραγματείαν ποιεῖτοσαν. καὶ τοσοῦτον οἱ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ὑποκρατεῖτοσαν τῆς πραγματείας ὅσον εἰς χρείαν ἔχουσι, τὴν δὲ λοιπὴν διδόντοσαν τοῖς μισθωτέοσι, ὀφειλέεις χάριν λαμβάνοντες παρ' αὐτῶν ἀνά ἐν νόμισμα κεράτιον ἐν' εἰ δὲ τις φωριθῆ παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιῶν, τιμωτόμενος καὶ κοινωόμενος ἐξδιωκέσθω τοῦ συστήματος (p. 40, 10—26).

други (народи), които трябва да бъдат продадени срещу други стоки, платнарите и бакалите¹ да вземат и някои от другите занаятчии, които притежават търсените стоки, било шестлактови или по-тесни копринени платове², било панделки³ и копринени тъкани⁴; заедно с тях да отидат по нареждане на епарха при чужденците и всички заедно да извършат сделката. Представителите на другите занаяти да задържат от стоката толкова, колкото им е потребно, а останалото да предадат на платнарите, като вземат от тях за услугата по един кератий⁵ на една номизма. Ако някой бъде уличен, че постъпва противно на наредбите, да бъде бит и остриган и изгонен от цеха.

¹ Отначало салдамарите били търговци на храни. Вж. *Du Cange*, Gloss. lat., s. v. Salgama, Salgamarius. В последствие думата *салдамариос* получила по-широко значение — търговец на всякакви стоки. ² *Влаττία* — пурпурни копринени платове, които българите получавали в замяна за стоките си. Чужденците имали право да купуват само шестлактови (1 лакът — 46 см) и по-тесни платове. По-широките (от 7 до 10 лакти) били предназначени за нуждите на императорския двор и не били изнасяни в чужбина. Срв. *Nicole*, op. cit., p. 96. — *Ebersolt*, op. cit., p. 21. ³ *Πρόωνδια* — ленти, панделки. Срв. *Du Cange*, Gloss. gr. s. v. *Πρόωνδιον*, *Const. Porphyrog.* De ceremoniis, ed. Bonn, p. 81, 2. — *Theophanis Chronographia*, ed. de Boor, p. 232, 9. Според *Тълкова-Займова*, Към въпроса за византийското влияние, стр. 301—302, *πρόωνδιον* означава вид раиран плат, а също и лентите, направени от този плат. ⁴ *Χαρέριον* — вид тънък копринен плат. *Nicole*, op. cit., p. 29, п. 9, сближава този термин с арабската дума *harîr*, *harîrat* — копринен плат, копринена дреха. ⁵ Кератий, византийска монета — $\frac{1}{24}$ част от номизмата.

II. ЗА СЕДЕМТЕ КЛИМАТА НА ЗЕМЯТА

Според късноантичните географи познатата повърхност на Земята (*ἡ οὐνοειμένη*) се простирала на север от остров Тула (вероятно Исландия) до остров Тапробана (вероятно Цейлон) на юг и от Иберия (Апенинския полуостров) на запад до Индия на изток. Така според техните представи тя имала продълговата форма и била измервана от юг на север и от запад на изток. Броят на паралелите, с които била измервана земната ширина и дължина, се мени според мнението на различните автори.

Във връзка с това деление древните автори употребявали термина *климати*. Тези климати представлявали определени пояси или области, обикновено седем, които се простирали под всеки един от следните паралели: Меройски, Сински, Александрийски, Родоски, Хелеспонтски, Понтийски и Бористенски. Всеки климат се намирал на такова разстояние от съседния климат на север от него, че времетраенето на най-дългия летен ден на паралела, който го определя, да бъде с около половина час по-късо от времетраенето на най-дългия летен ден на непосредствено следващия паралел, който определя този съседен климат.

Тези представи за климатите с известни изменения у различните автори във връзка с техните географски и астрологически познания били запазени и разработени и в Средновековието. Тук ние даваме откъси от два ръкописа, издадени от Е. Хонигманн, в които има някои общи сведения за географското положение на земите покрай Дунав и Черно море. Въпреки че тези ръкописи са от по-късно време, някои от данните, които се съдържат в тях (смяната на хазарите), дават основание да се приеме, че текстът е писан най-рано през IX—X в.

РЪКОПИСИ: Cod. Monac. 278 (XIV s.). — Cod. Paris. gr. 854 (XIII s.).

ИЗДАНИЯ: Е. Honigmann, Die sieben Klimata und die ΠΟΛΕΙΣ ΕΠΙΣΗΜΟΙ. Heidelberg, 1929, pp. 225—229. — J. A. Cramer, Anecdota Graeca e codd. mss. Bibliothecae Regiae Parisiensis, I. Oxonii, 1839, pp. 362—364 (според cod. Paris. gr. 854).

КНИЖНИНА: Moravesik, Byzantinoturcica, I, p. 224. — Honigmann, op. cit. pp. 1—191.

DE SEPTEM CLIMATIBUS

De Danubii marisque Pontici positione geographica

Α. Κλίματα μὲν οὖν εἶσιν ἑπτὰ. ἐν οἷς κλίμασι γίνεται ἡ αἰξίσις καὶ ἡ μείωσις τῶν νυχθημέρων τοῦ ἐνιαυτοῦ. ὁ γὰρ ἰσημερινὸς κύκλος, ἐν ᾧ κατοικοῦσιν οἱ Αἰθίοπες, αἰεὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκταν ἀνά β' ὥρας ἔχει οὔτε πλεονάζουσι οὔτε λιπούσι. — — —

ЗА СЕДЕМТЕ КЛИМАТА

Географското положение на Дунав и Черно море

Α. И тъй има седем климата. В тези климати става увеличението и намалението на денонощията през годината. В равноденствения кръг, в който живеят етиопите, денят и нощта са винаги по 12 часа — нито по-големи, нито по-малки. — — —

Τὸ δὲ εἶς κλίμα, ἐν ᾧ ἔστιν ὁ Εὐξείνιος πόντος καὶ τὰ μέρη τῶν Κασπίων πελάγων, τὰς εἰρημένας Γ δὲ ἡμέρας, ποιεῖ τὴν ἡμέραν τοῦ εἰς κλίματος ὄραν ιε Λ'.

Τὸ δεῦρ κλίμα, ὃ κεῖται ἐν τῷ Λαουρβίῳ καὶ τὰ τούτου βορειότερα, ἐν οἷς κατοικοῦσι Φράγγοι καὶ Χάζαροι, ἐγγίζοντες τῷ Ὀκειανῶ τὰ προβορῶν, ὑπερβαίνων τὰς ἡμερῶν τῆς ὄρας δ, ἤρουν ἀπὸ τὰς κ τοῦ Μαρίου ἕως τὰς κγ τοῦ Ἰονίου τῆς θερινῆς τροπῆς ἤρουν τὰς Γ δ ἡμέρας. ὡς γίνεσθαι τὴν ἡμέραν τοῦ κ κλίματος ὄραν ις (p. 225).

В. Κλίματα ἐπὶ τῆς ὅλης ἐπιπέδου γῆς τὰ δεχόμενα διάφορον ἕκαστον τὴν τοῦ νυχθημέρου αὔξησιν καὶ μείωσιν κατὰ τὰς τῶν καιρῶν δηλονότι τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀλλοιώσεις· ἐκτὸς μόνου τοῦ μέρους ἐκείνου ἐν ᾧ κατοικοῦσιν οἱ Αἰθίοπες. ἐκεῖσε γὰρ δι' ὅλον τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμερῶν ἔστι, μηδέποτε κατὰ μὴδένα καιρὸν ἐπιιδούσης ἢ ληγοῦσης τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτός, ἀλλ' αἰεὶ καὶ δι' ὅλον τοῦ χρόνου ἵσων ἀλλήλαις διαμενουσῶν ἕκατέρων, ἤτοι ἀνὰ δώδεκα ὥρας διὰ παντός ἔχουσῶν. ἀλλ' ἤδη περὶ τῶν ἐπιδεχομένων τὰς πῶρ' ἕκατέρων τοῦ νυχθημέρου αὔξεις, ὡς προείρηται, διαληπτέον κλιμάτων. — — —

Τὸ δὲ ἕκτον κλίμα ἔστιν ἐνθα κεῖται ἡ Ἀραβία καὶ ὁ Εὐξείνιος πόντος, ἐνθα κατοικοῦσιν οἱ Ἀρμένιοι, καὶ τὰ μέρη τῶν Κασπίων πελάγων. ἐνταῦθα ἡ μείζων ἡμέρα καὶ νύξ εἰς ιε Λ' ὥρας προβαίνει, καὶ ἡ ἐλάττω ὑποβαίνει κατὰ ἀναλογίαν εἰς η Λ'.

Τὸ ἕβδομον κλίμα ἔστι τὸ διὰ Βορυσθένους ἤρουν τοῦ Λαυροβείου καὶ τὰ βορειότερα, ὅπου κατοικοῦσι Φράγγοι καὶ Χάζαροι, ἐγγίζοντες τῷ Ὀκειανῶ. ἐκεῖ ἡ μείζων ἡμέρα καὶ νύξ ἀποτελεῖται διὰ δεκαεξ ὡρῶν, ἡ δὲ ἐλάττω ὀκτώ (pp. 226, 227—228).

Шестият климат е този, в който се намира Евксинският Понт и областите на Каспийските врати¹. През казаните 94 дни² денят в 6-ия климат е от 15 часа и половина.

Седмият климат, който се намира на Дунава и страните северно от него (в тях живеят франки и хазари, които са близо до океана³, към север), надхвърля 12-те равностенни часа с 4 часа, именно [в дните] от 20 март до 23 юни на лятното слънцевъртене, т. е. в 94-те дена, така че денят в седмия климат е 16 часа.

В. По цялата земя има седем климата във всеки от които различно става увеличението и намалението на денонощието именно според промяната на годишните времена. Изключение прави онази област, в която живеят етиопите⁴, защото там има равенство през цялата година, като денят или нощта не се увеличават и не намаляват никога по никакво време, а винаги през цялата година остават равни един на друг, т. е. постоянно имат по 12 часа. А сега трябва да разграничим увеличението на всяко денонощие по отношение на възприетите климати, както се каза. — — —

Шестият климат е този, в който се намира Авария и Евксинският Понт. Там живеят арменците, [там] са и областите на Каспийските врати. Там най-големият ден и нощ достигат до 15 часа и половина, а най-малкият съответно спада до 6 часа и половина.

Седмият климат е по Бористен⁵ или по Дунав и в земите по на север, където обитават франки и хазари, които са близо до океана. Там най-големият ден и най-голямата нощ са по шестнадесет часа, а най-малките по осем часа⁶.

¹ С наименованието „Каспийски врати“ се означавали проходите на Кавказките планини, главно Дарвентският проход. ² Т. е. от 20 март до 23 юни, както личи от по-долния текст. ³ Т. е. моретата, които мисли познатата в античността Европа откъм север. ⁴ В древността Етиопия са наричани най-южните части на тогавашния познат свят и по-специално земите по Горни Нил. ⁵ Бористен е античното име на Днестър. ⁶ В едно компилативно съчинение по космография и география, предадено в три български ръкописа от XIV до XVI в., има описание на „седемте климата“ на земята. Вж. Цв. Кристианов и Изв. Дуйчев, Естествознанието в средновековна България, София, 1954, стр. 336 сл. и главно 347.

III. ЖИТИЕ НА ВЛАСИЙ АМОРИЙСКИ

Власий Аморийски е живял през втората половина на IX в. и първото десетилетие на X в. Той се родил в селището Аплатиане (*Ἀπλάτιαναι*) близо до фригийския гр. Аморион в Мала Азия. Най-напред бил дякон, а по-късно станал монах. Като отивал за Рим, Власий минал през България. Житието му било написано от един монах от Студийския манастир в Цариград в началото на X в.

В житието на Власий Аморийски се съдържат няколко важни данни за българския народ през периода непосредствено след покръстването.

Житието на Власий е било преведено на български език още през Средновековието.

РЪКОПИСИ: P = Cod. Paris. gr. 1491 (X s.).

ИЗДАНИЯ: AA SS, Novembris IV, Bruxellis, 1925, col. 657—669.

КНИЖНИНА: *Архим-Леонид*, Житие преподобнаго Власия. Памятники древней письменности, LXV. Москва, 1887 — издание на славянския превод. — *Хр. Лопарев*, Византийския жития святых VIII—IX вв., ВВр, XIX/1912, стр. 114—120. — *F. Dvornik*, Quelques données sur les Slaves extraites du tome IV Novembris des „Acta Sanctorum“, Byzantinoslavica, I (1929), p. 35—47. — *H. Grégoire*, La vie de Saint Blaise d'Amorium, Byzantion, V (1929—1930), p. 391—414. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 555—556.

VITA VLASII AMORIENSIS

1. Blasius Bulgaris venditur

8. Καὶ δὴ τοῦ Βυζαντίου ἀπάρωντες ἄμφω τε πρὸς τὰ τῆς Βουλγαρίας μέρη λοιπὸν κατατίσαντες, δολογλοσεῖ τῷ νέῳ τὸν θάνατον. Καὶ [ἐν] ἐνὶ τῶν Σκυθῶν τοῦτον ἀπεμπολήσας, κρύβδην αὐτὸς ἔθηκε, τὸ δοῦμι τιμεινομένου. Ὡς δὲ ὁ προύμενος βάρβαρος τῷ ἐλευθερίῳ τοῦ νέου προσήματι τῆν τοῦ ἀκολάστου ἐκείνου τοῦ ἀμονάχου δι' ἐρωτήσεως κειτέρῳ δυσμένειαν — καὶ γὰρ ἅπαντα πολιπραγμοσύνας εἰσαυθίης μεμαθήκει τὰ προῦπάρξαντα, ὅπως τε προφάσει τῆς εἰς τῆν Ῥώμην ἀπάξεως τὰ τῆς πράσεως τούτῳ προέτεινε δίκτυα — ὅλος οὐδὲν μελλήσας περὶ τῆν ἔρευναν τάχος δὲ δση δόναμις περιγρατῆς αὐτοῦ τῆ τῶν πολλῶν διαδόσει

ЖИТИЕ НА ВЛАСИЙ АМОРИЙСКИ

1. Власий продаден на българите

8. И тъй, като тръгнали двамата¹ от Византион и стигнали след това към пределите на България, [спътникът] коварно подготвил смъртта на младежа. И като го продал на един от скитите², извършвайки това дело, сам тайно си заминал. А пък варваринът, който го купил, като узнал по държането на младежа — [държане] достойно за свободен човек, и като го разпитал за неоправданата злоба на онзи лъжемонах³, осведомил се за всичко и веднага научил за станалото: как под предлог, че ще го води в Рим, му хвърлил мрежите на измамата и го продал [в робство]. Той изобщо, без повече да разпитва, но колкото можел по-бързо станал негов господар, като дал много пари, но само

¹ Става дума за Власий и за един непознат монах, който уж искал да го води в Рим. ² Под скити тук се разбират българите. Вж. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, p. 280. ³ Житиеписецът иска да каже, че спътникът на Власий не постъпил като монах, какъвто бил в същност.

γενόμενος, τῷ βαρβαρώδει καὶ μόνον θυμῷ τὴν κατὰ τοῦ δυσμενοῦς ἐρώτησιν ποιησάμενος ἀπέλυσεν ἀβλαβῆ· ἤγει γὰρ τοίοις προστάτοις τὸ κήρυγμα καὶ τῆς εὐσεβείας τὸ φῶς ἐπαιδαγωγῆται πανταχόθεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῖς ὅσοι μάλιστα θερμοτέως τὸν Χριστὸν ἀγαπήσαντες· ὅθεν οὐ τὴν τυχοῦσαν ξενίαν τῷ ἁγίῳ κατοικευσάμενος γνώριμον τοῖς λοιποῖς τῶν Σκυθῶν καθίστησεν ἄρχοντα. Οἱ δὲ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ νέου φίλτρον θαυμάσαντες, μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν πίστιν ἐβεβαίωθησαν, τὴν ἐν ἀκμῇ τῆς νεότητος αὐτοῦ τῶν δεινῶν ἐπιφορῶν ἀναλογιζόμενοι „Φεῦ γὰρ“, ἔλεγον, „ἐπόση μαγανία πρὸς τοὺς τοῦ Θεοῦ δούλους ὁ διάβολος κέχρηται“. Ὅτι δὲ τελείαν αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν ποιήσαντες παρεκάλουν εἰς ὄνπερ χῶρον ἐθέλει τούτῳ δείμασθαι καταγύγιον, ἀχώριστον τῆς ἐαυτῶν συνοουσίας ἔχειν πειρούμενοι. Ὁ δὲ τῷ θείῳ λόγῳ τὴν τῶν ἐκ γῆς ἀνεψόσας διάνουιν ἀρεῖσθαι μόνῃ περιχαρῶς πρὸς αὐτοὺς ἀπεφθέγγετο εἰς οἰκίας λαμπρότητα τῇ σκέπῃ τοῦ οὐρανοῦ κολλωπίζεσθαι, ὅτι „Ὁ κατοικῶν (φησὶν) ἐν βοήθειᾳ τοῦ ὑψίστου ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ σκέπῃ καθ' ἑκάστην ἀλλίετα. Ἐάσατε οὖν με μᾶλλον, ὦ ἀδελφοί, τὴν φίλην τρίβον ἐμοὶ τῷ ἀναξίῳ πορεύεσθαι καὶ Θεῷ δι' εὐχῆς ἀποδοῦναι τὴν εὐνοίαν. Τοῦτο γὰρ καὶ ὑμῖν οὐκ ἀνόητον, τὸν μισθὸν δαψιλῆ πρὸς τοῦ μισθαποδότου Θεοῦ κομιζόμενοι“. Τότε μόλις μὲν ἀπέστειλαν δ' ὅμοιος, τὸ ἀμετάθετον τῆς γνώμης αὐτοῦ στοχασάμενοι.

9. Ἐνθεν οὖν τὴν ἐν τῷ Δανουβίῳ ποταπορείαν ποιούμενος ληστῆς πειραταῖς περιπέπτοκεν οἱ καὶ φρονίως αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐκτείναντες καὶ τὸ ἐκκρεμάμενον ἐν τῷ τραχήλῳ τούτου σταυροῖον δραξάμενοι — καὶ γὰρ χρηματικὸν ὑπάρχειν τὸν δίκαιον ὑπετόπαζον — ἤρουντο πρὸς αὐτὸν εἶπερ τι τῶν αὐτοῖς ἐρασιμῶν ἐπιχομιζοῦτο. Ὁ δὲ, τὸν σταυρὸν αὐτοῖς ὑπεδείκνυε καὶ τούτον ἀπὸ πολλῶν ὁμολόγει χρημάτων ἀσπάζεσθαι. Ὡς δὲ μηδὲν τῶν αὐτοῖς ἐφετῶν ἐν τούτῳ ἐφεύρισκον, ὥσπερ ἐπιμαυέντες οἱ τάλαρες ἅτε δὴ τοῦ σκοποῦ ἀστοχίσαντες, εἰς ἐρημον τόπον τοῦτον ἐξβαλόντες ἀπόχοντο, τοῖς ὁμοιοτρόχοις αὐτῶν θηροῖν οἱ δειλαὶ βροῦμα καταλιπόντες τὸν ἅγιον· αἱ γὰρ μισραὶ τῶν βεβήλων φρεαὶ καὶ τὰς αἰτίας τῶν μεγίστων κακῶν πρὸς οὐδὲν διατίθενται. Ὅτι τοίνυν παραδόξως διασωθεὶς προμηθεῖα Θεοῦ τὸν παρὰ τῶν παλαμναίων ἐξέφυγε θάνατον, ἐρημος ὅλος τῆς ἐξ ἀνθρώπων ἐπισκοπῆς καθιστάμενος. Ὅρῳ δὲ πανταχόθεν τὴν ἐρημον τραχεῖαν οὖσαν καὶ ἄβατον (εἰς ὅρη γὰρ διῆκνεῖτο ἡλίβατα) καὶ τό-

поради някакъв варварски гняв го попитал за врага му и го освободил невредим. Защото немного преди това [Христовото] учение било проблеснало за тях и светлината на благочестието повела отвсякъде към истината тия, които твърде горещо обикнали Христа¹. Поради това, като указал на светеца необичайно гостоприемство, представил го на останалите скитски първенци. А те се удивлявали на любовта на младежа към бога и обмисляйки струпалите му се злини в разцветата на младостта му, все повече и повече се утвърждавали във вярата. Защото казвали: „Уви, с каква хитрост си служи дяволът спрямо божияте раби!“ Така, като му предоставили пълна свобода, го канели в което място иска, в него да си изгради подслон, като се стараели да го имат неотлъчно в своята общност. А той с божиятo слово, като възвисил мисълта им от земното, радостно им известявал, че за блясъка на домовете им е достатъчно да се украсяват само с небесния покров, защото: „Онзи, който живее с помощта на всевишния, винаги ноцува под божия покров. Позволете ми прочее, братя, на мене недостойния да вървя по желаниния път и чрез молитва да отдам благодарност на бога. Защото това и за вас не е безполезно, като спечелвате за себе си щедра награда от мздовъздателя бог.“ Обаче едва тогава го пуснали, като се убедили в непреклонността на решението му.

9. Прочее след това, като пътувал по Дунава, попаднал на разбойници грабители. Те, като протегнали заплашително ръце и като хванали висящия на шията му кръст и понеже предполагали, че пратеникът е богат, запитали го дали не носи нещо от любимите за тях неща. А той им показал кръста и признал, че него обича повече от всякакви пари. Като не намерили у него нищо от желаните за тях неща и понеже окаяниците с гняв разбрали, че не са попаднали на целта, изоставили го в някакво пусто място и си заминали. Така проклетниците оставили светеца за храна на подобните на тях зверове. Защото гнусните души на безчестниците не успяват в нищо там, където има причини и за най-големи злини. Прочее, така неочаквано спасен по божия промисъл, той избягнал смъртта от убийците, като се оказал напълно лишен от човешка закрила. Виждайки навсякъде сурова и непроходима пустиня [защото вървял към непристъпни планини], в места,

¹ Тук се говори за покръстването на българите. От думите на автора се вижда, че Власий е минал през България няколко години след покръстването. Вж. *Dvornik, Quelques données sur les Slaves*, p. 36—37.

πους φαραγγειδεῖς τρόμον ἐμποιοῦντας καὶ μόνη τῷ βλέμματι, οὐκ ἔχων ὄθεν ταύτης ἀτάρξεται, πρὸς τὸ γόνυ κλίνας τοῦ σώματος, ἄνω δὲ πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα μετὰ στεναγμοῦ καὶ δακρύων προσερείσας αὐτοῦ τὰ τῆς καρδίας ἀκοίμητα ἕμματα (p. 660 F — 661 C).

2. Legati a principe Bulgarorum Roman mittuntur

10. Ἀπέλκει τῷ λυγχεμοῦντι νέῳ ἐπόμενος τῆς φοβεραῆς ἐρήμου τὸ τραχὺ τε καὶ ἄβητον εὐδυνόπως διέδραμεν, ἄχρως ἔτον καὶ ἀδῆς πρὸς τὰ τῶν Βουλγάρων ἄμφο προσήγγισαν ὄρια καὶ ἀφανῆς ἀθρόον ἐκεῖνος ὁ περικαλλῆς νεανίας ἐγένετο, ἀπορορήτως ὡσπερ τὴν ἔλευσιν οὕτω δὴ καὶ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ποιησάμενος· σὺντρομος δὲ λοιπὸν καὶ ἀδῆς ὁ τοῦ Χριστοῦ θεράπων γενόμενος, κύφας καὶ τῷ Θεῷ τὴν εὐχάριστον μετὰ δακρύων ἀπονείμας προσκύνησιν ἔφθετο τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν ποιούμενος. Εἶχε δὲ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς θαυμαστῆς ὀπτασίας τὰ σύμβολα, ὅπως ἰσταμένῳ τούτῳ συνίστατο καὶ καθεζομένῳ συνεκαθέζετο καὶ τῆς ἀδυναμίας ἀνήρει καὶ ὅπως αὐτοῦ πρὸς τὰ ἔπερ φῆσαν τὴν φύσιν μετεστοιχεώσεν, ὡς μηδὲ βρώσεως ἐν μεθέξει γενέσθαι τὸ σύνολον. Ταῦτα ὁ τῶν θαυμασιῶν Θεὸς ὁ τοῖς ταπεινοῖς τῷ πνεύματι ἀνυψῶν καὶ τῶν μετεώρων ἐν σφοδρῇ ταπεινώσει καταρασσῶν τὸ φρόνημα. Ἐκεῖθεν οὖν τῷ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπῳ καθίσταται γνῶριμος· ἔτυχε γὰρ αὐτὸν ἐκεῖνον σὺν τοῖς προορηθεῖσιν ἐθνάρχαις ἀλλίξεσθαι, ὀπηρῆκα διαπραθεῖς ὁ μακάριος ἐκδοτος ἐκεῖνῳ τῷ φιλευσεβοῦντι βαρβάρῳ γεγένηται· οὕτω δὴ καὶ αὐτῷ τῷ πρώτῳ αὐτῶν ἐκ Θεοῦ ἄρχοντι γνωστὸς ἐναποκαθίσταται καὶ πικρῶ αὐτοῦ δεξιούται καὶ προμηθεύεται καὶ πρὸς τὴν περιφανῆ καὶ μεγάλην τῶν πόλεων Ῥώμην διαβιβάζεται· ἔμελλε γὰρ εὐχῆς χάριν καὶ ὁ ἐπίσκοπος τὴν αὐτὴν ἐκεῖνῳ καταλαμβάνειν μητροπόλιν· ὄθεν σὺν τούτῳ μετὰ πολλῆς τῆς εὐθύτητος τὴν αὐτῷ πεποθημένην πόλιν κατείληφεν. Οἱ γὰρ καθαρῶς τῷ καθαρῷ τὰς ἐλπίδας προσαναθέμενοι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τῆς ἐναντίας δυνάμεως τῶν πειρασμῶν ταῖς βολίσι κατααιτρώσκονται, πλὴν ὡς διὰ πάντων τὸ θεῖον ἐνοπιοῦζόμενοι, ἅμαχοι πρὸς πᾶσαν περίστασιν γίνονται· ἢ γὰρ ἀρετῆ, ὡσπερ πύρι καὶ σιδήρῳ καὶ τῶν ἐν γενέσει πάντων ὑπάρχει ἀνάλωτος, οὕτω δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου περιγενέσθαι πέφυκεν (p. 661 F—662 B).

пълни с пропасти, предизвикващи тръпки само като се гледат, нямайки възможност да излезе от това [място], паднал на колене и и със стенание и сълзи отправил незаспиващите очи на сърцето си нагоре към небесния отец.

2. Българският княз изпраща пратеници в Рим

10. Разбира се, следвайки облекения в бяло младеж¹, той преминал благополучно суровата и непроходима земя на страшната пустиня, докато отново двамата приближили до пределите на България. И онзи прекрасен младеж изведнъж станал невидим, като оставил в тайна както идването си, така и отдалечаването си. Прочее служителят на Христа, като се смутил отново, паднал ничном и като отдал със сълзи благодарствен поклон на бога, продължил пътуването си по-нататък. Той имал пред очите си образа на чудното видение, което стояло заедно с него, когато той стоял, и седял, когато бил седнал, повдигнал го от отчаянието и правел неговата природа да се издигне над потребностите на природата, та изобщо да преживее дори без храна. Това прави богът на чудесата, който издига смирените духом и стромолясва високомерието на горделивите в голямо унижение. Поради това прочее той станал известен на местния епископ. Защото случи се, че сам онзи седял заедно със споменатите по-рано племенни първенци, когато светецът бил продаден и предаден на оня благочестив варварин. По такъв начин станал известен и на първия от тях — на поставения от бога княз², — и бил приет от него, обграден с грижи и изпроводен да замине за преславния и велик измежду градовете — Рим. А и епископът възнамерявал да отиде в същия град заедно с него на поклонение. Затова заедно с него с голяма бързина достигнал желания град³. Защото те, като си доверили чисто надеждите си на чистия [бог], ако и твърде много да били обстрелвани със стрелите на изкушенията от страна на враждебната сила, но като се уповавали във всичко на бога, станали неуязвими пред всяка опасност. Защото добродетелта, както е неуязвима пред огън и меч, така могла да победи и самата смърт.

¹ Тук се загатва за ангела, който уж се явил и спасил Власий. ² Т. е. за него научил българският владетел — княз Борис (852—889). ³ Става дума за отиването на български епископ в Рим. Според *Лопарев*, Византийския жития святых VIII—IX вв., стр. 116—117, сведението тук се отнася за пратеничеството на княз Борис до папа Николай I през 866 г. Напротив, *Dvornik*, op. cit., p. 37—38, смята, че става дума за връщането на епископ Формоза Португенски, който бил пратеник на папата при Борис и в края на 867 г. се завърнал в Рим. Власий именно него бил придружил до Рим.

3. *Slavi Peloponnesum vastant*

19. Ὡς οὖν τῆς Ῥώμης ἀπάρσαντες ἤδη λοιπὸν δωδεκάτην ἡμέραν προσεκαρτέρου τῇ θαλάσῃ περικλυζόμενοι, ὀπηνίκα πρὸς τὴν Μοδόνην κατηντηρότες ἐπέβησαν, προνοίᾳ Θεοῦ θαυματουργεῖται τι εἰς τὸν ἅγιον. Ὁ γὰρ ναύκληρος μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ ἐκείσε τοῦτον ἐπιποθέμενος, αὐτὸς δι' ἐμπορίαν τιὰ πρὸς τὰ τῆς Δημητριάδος μέρη κατέπλευσεν ὃν οἱ τοὺς τόπους ἐκείνους ληϊζόμενοι βάρβαροι συναντήσαντες, ἤσαν τοῦτον πρὸς τὴν ἰδίαν χώραν αἰχμάλωτον ἐπαγόμενοι. Ὁ δὲ οἰκονομικῶς τῶν τῶν διαδράσας τὸν κίνδυνον, τὴν βασιλευμένην πόλιν κατέληψε καὶ τῷ προσρηθέντι κοινοβίῳ προσορμισθεὶς ὑπὸ τοῦ δόσιος αὐτὸ διακινεργῶντος εὐθύμως παραλαμβάνεται (pp. 666, B—C).

3. *Славяни опустошават Пелопонес*

19. Прочее, като потеглили от Рим, вече дванадесет дни прекарвали в морето, люшкани от вълните, и когато стигнали Модон¹ и спрели там, по божие провидение се извършило някакво чудо със светеца. Защото притежателят на кораба заедно с тия, които били с него, го оставил там и сам по търговия отплувал към околностите на Димитриада². Варвари³, които опустошавали онези места, срещнали [светеца], заловили го и го отвели в плен в своята земя. А той, като избягнал сполучливо тая опасност, достигнал столицата⁴ и хвърлил котва в речената обител⁵, радостно приет от свето ръководещия я игумен.

¹ Модон — дн. Метони (Μεθώνη) в югозападната част на Пелопонес. ² Димитриада е стар град в областта на залива Волос. ³ Под „варвари“ тук вероятно се разбират славяните. ⁴ Сиреч Цариград.

⁵ След завръщането си от Рим Власий прекарал четири години в Студийския манастир в Цариград.

IV. ЙОАН КАМЕНИАТ

Единствените животописни данни за Йоан Камениат намираме в самия му труд „За превземането на град Солун“ („*Εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης*“). От тези оскъдни данни узнаваме, че той е бил жител на Солун и свещеник в родния си град. Произхождал от едно от най-заможните солунски семейства.

По молба на своя приятел Григорий Кападокиец той описал за поука на бъдещите поколения превземането на гр. Солун от вероотстъпника Лъв Триполит, водач на арабите от о. Крит. След тридневна борба (29—31. VII. 904) градът бил превзет, пленени били над 22 000 жители, между които бил и самият Йоан Камениат. От пленничество той бил освободен след дълги страдания.

Историческите познания на Йоан Камениат са крайно оскъдни. Но независимо от това неговото описание на Солун и околностите му и разказът му на очевидец за трагичното превземане на града правят впечатление и на съвременния читател със своята сила и свежест. Всичко това говори за голям литературен талант.

В разказа на Йоан Камениат намираме ценни сведения за околностите на Солун, за живеещите край града славянски племена и за мирните им търговски сношения с този втори по големина град на Балканите. Ценни са описанията на солунските укрепления, на използваните във войната технически средства и похвати от двете страни. У Йоан Камениат се намират интересни данни за отношенията на славяните към Византия и по-специално към Солун и за участието им в отбраната на града. От картината, която Йоан Камениат рисува, става ясно, че в X в. Солун бил неделима част от областта Македония, чийто етнически състав се е бил вече оформил.

ИЗДАНИЯ: *Ἰωάννου κληρικῶν καὶ ποιητικῶν τοῦ Καμενιάτου Εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης* (Ioannis Cameniatae De excidio Thessalonicensi, apud Theophanes Continuatus, ed. Bonn., стр. 487—600. — *Migne*, PCGr CIX, col. 525 sq. — Текстът е взет от Бонското издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 265—266. — *A. Struck*, Die Eroberung Thessalonikes durch die Sarazenen im Jahre 904, BZ XIV (1905), p. 535 sq. — *Th. L. Fr. Tafel*, De Thessalonica eiusque agro dissertatio Geographica, Berolini, 1839. — *A. A. Васильев*, Византия и арабы. Политические отношения Византии и арабов за время Македонской династии, СПб., 1902. — *O. Tafrali*, Topographie de Thessalonique, Paris, 1913. — *O. Tafrali*, Thessalonique des origines au XIVe siècle, Paris, 1919. — *М. Рајковић*, Јован Камениат: ВИИИЈ, I, стр. 265—272. — *П. А. Наследова*, Македонские славяне конца IX — начала X в., ВВр, XI (1956), стр. 82—97. — *Иоанн Камениата*, Взятие Фессалоники — Предисловие Р. А. Наследовой, перевод С. В. Поляковой и И. В. Феленковской, комментарий Р. А. Наследовой (Две Византийские хроники X века, Москва, 1959, стр. 143—261).

IOANNIS CAMENIATAE
DE EXCIDIO THESSALONICENSI

1. Descriptio Thessalonicae eiusque regionis

2. Ἐξήτησας μαθεῖν διὰ τῆς ἐπιστολῆς τὸν τρόπον δι' ὃν τὴν φρουρὰν οἰκοῦμεν βαρβάρων χειρὶν ἐκδοθέντες, καὶ πῶς τὴν ἀλλοτριῶν ἀντὶ τῆς ἰδίας διημευρήμεθα, ποίας τέ ἐσμεν πατρίδος, καὶ τίνα τὰ κατ' αὐτήν. τεκμαίρεσθαι γὰρ ἔφησ' ἐκ τῆς μακροῦς ἐκείνης ὁμιλίας, δι' ἧς παρεδόντί σοι τὴν Τρίπολιν ὀλίγον συνεγενόμεθα, πλήρεις μὲν εἶναι ἡμᾶς μακροῦς ἐξεργήσεως, μεγάλα δὲ τῶν καὶ πάσης τραγωδίας ἐπέκεινα τὰ τε ἤδη συμβεβηκότα ἡμῶν καὶ τὰ ἐς ἕστερον προσδοκώμενα. καὶ γὰρ ἔτυχες τότε καὶ αὐτὸς ἀλητεῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμῶν συμφορὰν, καὶ πῶν αἰχμαλώτοις ἐκεῖσε συνεπαρόμενος, οὓς ἔλεγες ὁμοπατρίους εἶναι σοι Καππαδόκας, μεθ' ὧν καὶ τὴν πρὸς τὴν Ἀντιόχου πόλιν ἐπέστολον, μηδαμοῦ στήναι τῶν ἀλγεῶν ἐξηγούμενος ὁπότε καὶ ἡμᾶς εἴδρας, ὡς καὶ αὐτὸς μαρτυροῦν, τό τε νεαρὸν τοῦ πένθους ἔχοντας καὶ τὰ ἔχρη τοῦ προλαβόντος φόβου τοῖς προσώποις ἡμῶν ἐγκαθήμενα, ὡς καὶ σιωπῶντας βοῶν τὴν συμφορὰν ἐκ τοῦ χροῦματος. ἀλλὰ περὶ τούτων εἰ καθ' ἕκαστον ἐπεξιέναι βουλευθεῖν, μακρὸν ἂν εἶη καὶ τῆς χρείας μὴ κατάλληλον τὸν λόγον ποιῆσομαι, τῆς συμμετρίας τὸν νόμον καθυπερβαίνων. ἵνα μὴ λέγῃ ὅτι καὶ τὴν σὴν ἀρρώθυμον ἀκοίην ἀποκταίω, εἰ καὶ ὅτι δι' ἐφάσεως ἔχεις τοῖς λεγομένοις ἐπακροῦσασθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ τοίνυν τοῦτο κατ' ἀρχὰς ὑπέσχεο, τὸ ρουνεχῶς ἀκοίειν, ἄρχομαι τῶν καθ' ἡμᾶς ὄψε.

3. Ἡμεῖς, ὦ φίλος, πατρίδος ἐσμεν Θεσσαλονίκης· αὐτὴν γὰρ πρώτην γνωριούμαι σοι, δι' ἧς ἔργων ὧν οὐπω ἐγγώκειν πολλά· καὶ σοὶ γε γνωσθεῖς ἄρι τὴν περὶ αὐτῆς ἐκείνης γνώσιν εἰσπράττομαι, πόλεως μεγάλης καὶ πρώτης τῶν Μακεδόνων, τὰλλα μὲν περιφανοῦς οἷς σεμνύεται πόλις, καὶ μηδεμιᾶ τῶν ἔγγιστα παροχωρούσης μὴ ὅτι κατ' αὐτὴν ὀφθῆναι, περιφανοτέρας δὲ τὴν εὐσεβείαν, ἣν ἐξ ἀρχῆς ἐδέξατο καὶ δεξαμένη μέχρι τοῦ νῦν διεσώσατο. αὐτὸν γὰρ αὐχεῖ Θεσσαλονίκη τὸν Παῦλον ἔχει τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον, — — — μετ' ἐκείνων

ЙОАН КАМЕНИАТ

ЗА ПРЕВЗЕМАНЕТО НА ГРАД СОЛУН

1. Описание на Солун и неговите околности

2. В писмото си ти¹ искаш да знаеш как сме попаднали във варварски ръце² и живеем в плен, защо сме сменили родната земя с чужда, от кой град сме и с какво се отличава той. Защото, казваш, че от краткото общуване, което имахме, когато ти минаваше през Триполи³, си се уверил, че нашата история е дълга и че случилото се с нас и това, което ни очаква в бъдеще, са чудовищни неща, които надминават всяка трагедия. И ти сам тогава по време на нашето нещастие се скиташе, докаран там заедно с други пленници, за които казваше, че ти били съграждани-кападокийци⁴, за да бъдеш изпратен с тях в град Антиохия⁵. Когато ни видя, както сам свидетелствуваш, че изживяваме току-що причинена скръб и носим на лицата си следите на преминалия страх, така че и при мълчанието ни нашата бледност е крещяла за нещастията, ти разказваше, че мъките нямат край. Ако река да разкаже подробно за тези неща, аз ще прекрача законна на съразмерността и разказът ми би бил дълъг и неотговарящ на нуждата. Да не говорим за това, че ще измъча обремененото ти внимание, макар и да имаш желание да чуеш разказа. Но тъй като още отначало ти обеща да слушаш внимателно, аз започвам моя разказ, както следва.

3. Ние, приятелю, сме родом от Солун. Затова ще те запозная най-напред с тоя град, благодарение на който аз узнах много неща, които никак не знаех. И аз, който съм ти познат отскоро, ще те запозная с него. Той е голям град и е пръв в Македония. Известен е много и с разни неща, с които един град се слави, и не отстъпва на никой от близките градове по привлекателност. Поизвестен е обаче по благочестието, което придобил още отначало и след като го придобил, го е запазил досега. Солун наистина се гордее, че има за учител в благочестието самия Павел⁶, — — — След него Солун се

¹ Сиреч Григорий Кападокиец, с когото Йоан Камениат се запознал в Триполи, където като пленник чакал да бъде препратен в Тарс. ² Камениат има пред вид арабите. ³ Триполи бил отнег от Византия по време на халифа Осман (644—656). През 904 г. този град бил седалище на Льв Триполит, византийския ренегат, който бил начело на арабската флота. ⁴ Кападокия е област в Източна Мала Азия. Арабските нападения върху тази област са продължили от средата на VII в. до средата на X в. Григорий е бил пленен вероятно през 897 г., когато арабите превзели крепостта Куру. Вж. Васильев, Византия и арабы, стр. 112; Йоан Камениата, Взятие Фессалоники, стр. 214, бел. 3 към гл. 2. ⁵ Главен град на Сирия, който по това време бил владян от арабите. ⁶ Имат се пред вид двете послания на апостол Павел до солуняните.

δὲ τὸν μέγαν ἐν μάρτυσι καὶ ἀξιοθαύμαστον ἐν ἀθλοφόροις Δημήτριον τὸν μυροβλύτην, πολλὴν ἀγῶνι καὶ αὐτὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καταβαλλόμενον — — — εἶτα τοὺς καθεξῆς ἀρχιερεῖς πάντας τοῦ σωτηρίου λόγου στεροῶς ἀντεχομένους, — — — (pp. 489, 5—490, 5; 490, 17—490, 19, 491, 2—3).

4. Ἔστιν οὖν ἡ πόλις, ὡς εἴρηται, μεγάλη τε καὶ εὐρεῖα, τείχεσι καὶ προβόλοις συγχοῖς κατοχυρωμένη καὶ τὸ ἀσφαλὲς τοῖς οἰκήτορσιν ὅσον ἐκ τῆς τούτων οἰκοδομῆς παρεχομένη, θαλάσσιον ἔχουσα κόλπον ἐκ νότου καθηπλωμένον, ᾧ καὶ περικλυζομένη τὴν ἐκ πλαγίου πλευρὰν ταῖς ἀπυρτοχόθεν εἰσροούσαις ὀγκῶσιν ἐπεπίβατον τὴν πρὸς αὐτὴν πορείαν παρέχεται. ἵποκοιλαινεται γὰρ τις ἐκεῖσε θαυμασιὸς λιμὴν, ἀσφαλῶς ἱππιάζων τοῖς πλωτήρσιν τὴν εἰσοδὸν, ταῖς ἐκ πνευμάτων ποντελοῦς ἀπείρατος ταραχαῖς καὶ τὸν ὄρμον ἀκύνονα καθιστῶν. ὅν ἐκ τῆς λοιπῆς θαλάσσης ὁ τεχνίτης ἀπέτεμε μέσον γὰρ ἀπειόξας διὰ τῶν τείχους τὴν τῶν ὑδάτων ἐπιόρσιν, συναπειόξεν ἐκ τοῦ πρὸς θάλασσαν καὶ τῶν πνευμάτων τὸν κλύδωνα. ἡ θάλασσα γὰρ τῷ βυθῷ φρυσωμένη καὶ τὴν ἐκδρομὴν πρὸς τὴν χέρσον ἐρευγομένη, τῷ διαφράγματι τοῦ τῆδε τείχους κωλυμένη, μὴ ἔχουσα τῆν ἀπειλὴν ἐπαφήσει, χωρεῖ τοῖς ἐξ' ἐκάτερα τοῦ τείχους μέρεσι, καὶ τὸ ὕδωρ ἡρέμα πως ὀλισθησαν ζάλης ἀπάσης ἐκτὸς τὸν τοιοῦτον ὄρμον διατηρεῖ. ὁ δὲ διὴ κόλπος ἐκ τῆς μεγάλης θαλάσσης ἀποτιμηθεὶς διὰ τῶν ἀγκῶνος δίκην προβεβλημένον καὶ ἐπὶ μήκιστον τοῖς ὕδασι διακνουμένον, ὅν οἱ κατὰ χώραν Ἐκβολὸν ὀνομάζουσι διὰ τὸ πόρρον που τοῖς ὕδασι ἐκβεβλησθαι, στενούμενός τε πρὸς τὴν ἐτέραν ἐξ ἐναντίας χέρσον τῆ τοῦ ἀγκῶνος τούτου καινοτομία, ἕτερος λιμὴν πελάγιος γίνεται ἐξ οὗ διὴ περ ἀγκῶνος μέχρις αὐτοῦ τοῦ τείχους τῆς πόλεως κύκλον πανευπρεπῆ τὸ ὕδωρ μιμεῖται, τοῖς ἐξ' ἐκάτερα μέρεσιν ἐπὶ πολλὸν ἐκτεινόμενον καὶ πρὸς τὴν πόλιν κατὰ βραχὺ συσπυλλόμενον. καὶ ἄφορᾷ μὲν ὁ κόλπος ἐκ νότου τὴν λοιπὴν θάλασσαν, ἀφορᾷ δὲ τούτον ὁμοίως ὁ λιμὴν καὶ τὸν λιμένα ἡ πόλις. ἀλλ' ὁ μὲν λιμὴν τέτρασι γωνίαις ἐμπεριελήπται, ὁ δὲ κόλπος ἐστὶ περιφεριῆς, τὸ κύτος ἔχων διὰ πλείστον βάνους χωροῦν, τὰ πέρατα δὲ καὶ πρὸ πολλοῦ τῆς χέρσον τὰ πολλὰ τῶν ὑδάτων συσπυλλαντα.

5. Ἄλλ' ἐν τούτοις τὸ κατὰ νότον μέρος τῆς πόλεως βάσιμον, τὸ πρὸς βορρᾶν δὲ ὡς λίαν τραχὺ καὶ δύσβατον. ὄρος γὰρ ὑπερκύπτει τοὺς λόφους ἱπερανεστηκός, οὗκ ἄλλῃρον μέρος αὐτῆς τῆς πόλεως

слави с великия мъченик и достойния за удивление победоносен и мироточив Димитър¹, който също се е борил много за благочестието. — — — След него следват по ред всички архиереи, които са държали твърдо за спасителното слово. — — —

4. Градът, както казахме, е голям и просторен. Укрепен е със стени и с многобройни бойни кули и доколкото зависи от устройството им, дава сигурност на жителите. Има морски залив², който се простира откъм юг, мие града от едната страна и дава лесен достъп до него на корабите, които се стичат отвсякъде, защото там се вдълбава чудесно пристанище, което дава сигурен вход на моряците. То е напълно недостъпно за вълните, причинявани от вятъра, и образува спокойно убежище. Строителят е отделил това пристанище³ от останалото море, защото в средата е преградил със стена прилива на вълните, и заедно с това и напора на ветровете откъм морето. Наистина, когато морето се развълнува от дъно и с рев се втурне към сушата, то се възспира от преградата, образувана от тази стена, и като няма къде да излее гнева си, минава от двете страни на стената, водата се излива някак тихо и така това пристанище се запазва от всяка буря. А пък заливът се отделя от откритото море чрез един провлак, който се издава като лакът и достига много надалеч в морето. Местните жители го наричат Екволон⁴, понеже се издава навътре в морето. Заливът се стеснява към противоположния бряг поради новия насип при този издатък и така се образува друго морско пристанище. От този лакът чак до самата стена на града водата образува чудесен кръг, който се простира нашироко в двете посоки и при града се стеснява постепенно. Заливът е на север от морето и в същото положение са пристанището спрямо залива и градът — спрямо пристанището⁵. Пристанището е четириъгълно. Заливът е кръгъл и е врязан надълбоко в сушата, а при входа, и то далеч от сушата, морето се стеснява много.

5. При това положение южната част на града е достъпна, а северната — твърде скалиста и непристъпна. Високо над хълмовете се издига планина⁶. Поради тази планина немалка част от самия град се издига над оста-

¹ Сиреч св. Димитър Солунски. ² Термийският залив, сега Солунски. ³ Сведения за средновековното солунско пристанище (вж. у *Tafel*, *Topographie*, p. 14 sq.; *Tafel*, *De Thessalonica*, p. 208 sq.). ⁴ Според *Tafel*, *De Thessalonica*, p. 214, n. 42, трябва да се чете *Ἐκβολὸν* — Нос. Имало е два носа — Голям и Малък. Каменнат говори за Големия Емболон, дн. Карабурун. Вж. и *Йоанн Каменнат*, *Взятие Фессалоники*, стр. 217, бел. 5 към гл. 4. ⁵ Солун е имал и естествено пристанище северно от Малкия Емболон (*Tafel*, *Topographie*, p. 14; *Йоанн Каменнат*, *Взятие Фессалоники*, стр. 217, бел. 6 към гл. 4). ⁶ Вероятно планината *Χορταῖτος* (дн. Хортач), висока 1200 м над морското равнище.

τῆς λοιπῆς ὑπεραΐθρου γῆς, ὡς τὸ μὲν αὐτῆς πεδία-
 τιμον εἶναι καὶ ταῖς χρεῖταις τῶν ἐνοικοῦντων κα-
 τ'ἀλλήλων, τὸ δὲ τοῖς βουνοῖς καὶ ταῖς τῶν ὄρων
 ἀκρότησιν ἀνατείνεσθαι, ἀλλ' οὐδὲν ἀδικεῖ τὴν πό-
 λιν ἢ τοῦ ὄρους παράτασις ὡς ἐμπαρέχειν ἄδειαν
 τοῖς πολεμίοις ἀφ' ὕψους ἐπεμβάινειν καὶ τοῦ τεί-
 χους κατεπαμύνεσθαι· ἔδοξε γὰρ ὀλίγην τιὰ σχολὴν
 ὁ βουνὸς ἐκεῖνος πρὸς τὸ φυλάττεσθαι πᾶσαν ἐπι-
 βουλήν, τῷ διὰ μέσσω χάρῳ τὴν εὐχερῆ προσβολὴν
 ἀποκρούσας, τὸ δ' ἐντεῦθεν ἀνατείνεται μέχρι πολλοῦ
 τὸ ὄρος καὶ ὑπερίδρυνται, τοῖς λόφοις καὶ ταῖς χα-
 ράδραις ἐτραχυνόμενον, τὴν μεσαίτην ἀνατολὴν
 ἐπειγόμενον τοσοῦτον ἐκ πλαγίου ἀφ' ἑκατέρου μέ-
 ρους ἐποκείμενον διαφεύγει τῆς γῆς. ἐν γὰρ ταῖς
 δυοῖς πλευραῖς τοῦδε τοῦ ὄρους, τοῦ τε πρὸς νότον
 φημι καὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν, πεδία ἀφήπλωται βά-
 σιμά τε καὶ χρήσιμα, πᾶσαν ἀφορμὴν εὐζωίας τοῖς
 πολίταις δωρούμενα ὧν τὸ μὲν ὡς πρὸς νότον τοῦ
 ὄρους, πρὸς ἀνατολὴν δὲ τῆς πόλεως, ὡς λίαν ἐστὶ
 παγκαλλῆς καὶ ἐράσιμον, κεκόσμηται γὰρ δένδρεσιν
 ἀμφιλαφῆσι, παραδείσοις ποικίλοις, ἔδασιν ἀλείροις,
 τοῖς μὲν πηγαίοις τοῖς δὲ ποταμίοις, οἷς αἱ λόχμαι
 τοῦ ὄρους τῷ πεδίῳ χαρίζονται καὶ αὐτὴν δὲ δε-
 ξιοῦνται τὴν θάλασσαν. ἀμπέλοι γὰρ ἀλλήλους παρα-
 πεφυτευμέναι τὰ χωρία στεφανοῦσι καὶ τὸν φιλό-
 καλον ὀφθαλμὸν τῇ πληθύνει τῶν καρπῶν εἰς εὐ-
 φροσύνην προτρέπονται· μοναὶ δὲ μοναχῶν πολλαὶ
 καὶ συγγαὶ τὸ τε ὑπιάζον τοῦ ὄρους καὶ τὸ τῆς
 λοιπῆς γῆς ἐποκείμενον κατοικοῦσαι, καὶ τισι τετρα-
 νοτάτοις χωρίοις ἐγκαθήμεναι, κινῶν τι χρῆμα
 τοῖς τε ὀδίταις καὶ αὐτοῖς τοῖς πολίταις περιέχουσι.
 τὸ δὲ κατὰ λιανὴν πλευρᾶν τοῦ ὄρους πεδίων ἐστὶ
 καὶ αὐτὸ τεταμένον εἰς μῆκος πολὺ, εὐδύνεται δὲ
 μέχρις ἄλλων ὄρεσιν οὐ τινὸς ἐν μέσῳ πελαγίζον-
 ται δύο τινὲς εὐρεῖαι λίμναι, τὸ πλεῖστον τούτων
 διακατέχουσαι καὶ τινα μεγάλην καὶ αὐταὶ συνεισφέ-
 ρουσαι χρεῖται. τρέφουσι γὰρ ἰχθύας καὶ μικροὺς
 καὶ μεγάλους, καὶ τοῖς εἶδεσι διαφοροὺς καὶ πολ-
 λούς τῷ πλήθει, ταῖς τε γείτωσι κόμμαις καὶ αὐτῇ
 δὲ τῇ πόλει διαφιλοσιτάτην ἀποπληροῦντας τρέφεζον.
 καὶ γὰρ οἷον φιλονεικοῦσαι αἱ λίμναι ταῖς τούτων
 ἐπιδόσεσι πρὸς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀμιλλῶνται τίς
 αὐτῶν τὸ πλεῖον παράσχηται. πλήρ ἐκότερα νικῶν-
 ται ἐξ ἑκατέρων, καὶ ἡ νικῶσα οὐκ ἔχει τίνι τὴν
 ἥτιαν κατηρηγίσειται. τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ πεδίου ἀνεῖ-
 ται τοῖς γεωργοῖς, παραχορεῖται τοῖς ζώοις, τοῖς
 τε πειθομένοις ταῖς τῶν ἀνθρώπων τέχναις καὶ τοῖς
 ἐλεύθερον ἀφικέσι τὸ ἴχνος τοῖς ὄρεσιν. ἔλαφοι γὰρ
 τὰ ὄρη λιποῦσαι καὶ ταῖς λίμναις ὄσπερ τῶν ἰδά-
 των ἐπιτεροτόμεναι ὁμοῦ τε ἔχουσαν ἀφρόνον τὸ πο-

налата околност, така че една част от него е равнина и задоволява нуждите на жителите, а другата част се простира по хълмове и планински височини. Но разпрострялата се планина никак не вреди на града, защото не дава възможност на неприятелите да се приближат от височината и да нападнат стените, тъй като това възвишение дава известна малка възможност [на гражданите] да се запазят от всяко внезапно нападение и благодарение на междинното поле да отблъснат леко предприетото нападение. После планината се разпростира надалече и се възвишава, набраздена с ридове и долове, като отива право на изток. Толкова много земя, лежаща под планината, се спуска косо от двете ѝ страни! Защото по двата склона на тази планина, именно южния и северния, се простират достъпни и полезни полета, които дават на гражданите всяка възможност за богат живот. От тези полета най-хубаво и най-привлекателно е това на юг от планината и на изток от града¹. Защото то е украсено с големи дървета, с различни градини и изобилни води, едни изворни, други речни. Тези води се даряват на полето от планинските дебри и се вливат в самото море. Насадени едни до други лозя увенчават местностите и с изобилието на плодовете си привличат околото, което обича хубавото. Много и чести монашески обители се намират както по склоновете на планината, така и в низината. Накацали по най-приятните места, те представляват някаква нова гледка за пътниците и за самите граждани². Но и полето по левия склон на планината се разпростира много надълго и се шири чак до други планини³. В средата му се разливат две широки езера⁴, които заемат по-голямата част от полето. Те принасят голяма полза, защото в тях се въдят риби, малки и големи, различни по вид и в голямо изобилие. Те доставят най-изобилна храна на съседните села и на самия град. И езерата един вид си съперничат с морето по тия блага, като се състезават кой от тях ще даде повече. Впрочем те се надпреварват помежду и оня, който победи, няма кого да смята за победен. Останалото поле е на разположение на земеделците, предоставено е на животните и на тези, които се подчиняват на човешкото изкуство, и на тези, които се скитат свободно по планините. Защото елени, които напускат планините и един вид се осве-

¹ Полето и сега, както във византийско време, се нарича Каламария. ² Според преданието на планината Хортач е имало 24 манастира. Вж. П. Успенский, Первое путешествие в афонские монастыри и скиты в 1845 г., Киев, 1871, стр. 9. ³ Вероятно Лъгадинското поле. ⁴ Езерата *Βόλβη* (сега Беликбюл) и *Κορονηά* (сега Лъгадинското езеро), чиито води се изливат в Орфанския залив.

τόν, καὶ ταῖς βουαῖν ἐν αὐτῷ συναρμολογούμεναι κοινὰ τὰ σῖτα προσφέρονται.

6. Ἄλλ' ἰκανῶς ἐν τούτοις τὰ τε πρὸς ἀνατολὴν καὶ βορρῶν τῆς πόλεως, ἔτι γε μὴν καὶ τὰ πρὸς νότον διαρροεζόμενοι τῆν πρὸς δόσω αὐτῆς τοῦ χωρίου θέσιν κατὰ τὸ δυνατὸν ἱστορήσωμεν. Ἔστιν ἕτερον πεδῖον, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τείχους τῆς Ἐκβολῆς ἀπαρρόμενον, τῆ δεξιᾷ τοῦ ὄρους ἀπτόμενον, τῆ λαυᾷ δὲ τῆ ἰνιλασίῃ σινομοροῦν, ἀμύθητον κάλλι ταῖς τῶν ὄρωντων ἐποκείμενον ἄρκασι. ἔστι γὰρ τὸ μὲν αὐτοῦ διάβροχον ὕδασι, ὅσον ἀνχεῖ τῆν τε πόλιν ἔχειν καὶ τῆν ἰνιλασίαν γείτονα, ἀμπέλοις καὶ δένδροισι κατακόμοις καὶ παριδείσοις κατεστημένον, σκήμασι τε καὶ τισι πλείστοις σεβασμίσι σπηκοῖς κεκοσμημένον, ὧν τοὺς πλείονας μοναχῶν ἀγέλαι διελλόντο, — — —. τὸ δ' ἐντεῦθεν αὐτοῦ διαχεῖται τῆ χέρσῳ μέχρι πολλοῦ, ἄξυλον μὲν ὅς τὰ πολλὰ τῆν βλάστην ἔχον, πάσης δὲ γεωργικῆς ἐπιμελείας ἐπιτιθέμενον παρεχόμενον. διήκει δὲ τῆν ἥλιον δόσω ἀποσκοποῦν. ἔστι τινῶν ἄλλων ὄρων ὑψηλῶν καὶ μεγάλων παρατερόμενον, ἐνθα καὶ πόλις τις Βέρρουσι καλούμενη κατέρχεται, καὶ αὐτῆ περιφανεοτάτη τοῖς οὐκίτοσι τε καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις οἷς ἀνχεῖ πόλις τῆν σύστασι. ἐμπροσθεν δὲ τῷ διὰ μέσον χώρῳ τὸ πεδῖον τοῦτο καὶ ἀμφιρίκτοις τινῶς κόμας, ὧν αἱ μὲν πρὸς τῆ πόλει τελοῦσι, Ἀρουντοβίται τινες καὶ Σαρουδάτοι τῆν κλήσιν ὀνομαζόμενοι, αἱ δὲ τῷ σινομοροῦντι τῶν Σκυθῶν εἶνεσι οὐ μακρὰν ὄντι τοὺς φόρους ἀποδίδουσι. πλὴν γειτνιάζουσαν ἀλλήλαις αἱ κόμαι τῆν σκήσιν, καὶ ἔστι καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις Θεσσαλονικεῦσιν οὐ μικρῶς συμβαλλόμενον, τὸ πρὸς τοὺς Σκυθῶν διὰ τῶν ἐμπορικῶν μεθόδων συναγαγόμενον, καὶ μάλιστα ὅταν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους καλῶς καὶ μὴ κινῶσιν ὕβρι τῆν μάχην ἐξαργυρίοντα ὃ δὴ καὶ πολλῶν τινῶ τῷ πάλαι χρόνῳ παρ' ἐκατέρων μελετηθέν, κοινότητα ζωῆς τὰς χρεῖας ἀλλήλοις ἀμειβουσι, θαυμάσιαν τινὰ καὶ βαθεῖαν εἰρήνην ἐν ἑαυτοῖς συντηροῦμενοι. ποιμαὶ δὲ τινες παμμεγέθεις ἐκ τῆς Σκυθῶν ἐξοριζόμενοι καὶ τὸ προλεχθέν πεδῖον καθ' ἑαυτοὺς διελλόμενοι πολλὴν διαφίλειαν καὶ αὐτοὶ τῆ πόλει παρέχονται ταῖς τε χορηγίας ταῖς ἀπὸ τῶν ἰχθύων καὶ ταῖς δὲ αὐτῶν ἀπὸ τῆς θα-

жават от водите на езерата, имат едновременно изобилна вода и като се съберат при нея в едно стадо с говедата, пасат обща паша.

6. Но с тези думи ние достатъчно писахме за местата на изток и север от града, също и за тези на юг. Сега ще разкажем, доколкото можем, за местоположението на града към запад. Има друго поле¹, което започва от самата стена на Екволон. То стига до дясната страна на планината, а с лявата си страна граничи с морето и се простира пред погледа на зрителя с неизказана красота. Едната част на полето, което се гордее, че има за съсед и града, и морето, има изобилни води, увенчано е с лозя, гъсти дървета и градини, украсено е с жилища и с твърде много и почитани светилища. Повечето от тях са разпределени между монашески общества — — —. Останалата част от полето се разпростира далеч навътре в сушата. Тя е изобщо без никакъв храст и дава възможност да се извършва всякаква земеделска работа. Тази [долина] върви на запад и се простира до други високи и големи планини, където се намира градът на име Верея². Този град е твърде прочут с жителите си и с всичко друго, с което един град се гордее за своето положение. В средата на това поле има някои размесени селища: едни от тях плащат данък на града [Солун] — това са така наречените другувити и сагудати³, други селища плащат данък на съседния скитски народ⁴, който се намира наблизо. Освен това селищата са разположени в съседство помежду си. Те общуват чрез търговски връзки със скитите. Това покрай другите обстоятелства е от голяма полза за солунчани, особено когато са в добри отношения помежду си и не грабват оръжие за жестока война. Дълго време в миналото това било и за двете страни предмет на грижи. Те си разменят взаимно необходимите неща при съвместния начин на живот, като запазват помежду си чуден и дълбок мир⁵. Големите реки излизат от страната на скитите⁶ и, като разделят помежду си споменатото поле, донасят голямо изобилие за града с приходите от риболова, с изкачването на корабите

¹ Каменията. дн. Солунско поле. ² Дн. гр. Бер. ³ Друговитите и сагудатите са били славянски племена, които живеели между Солун и Бер. Вж. М. Дринов, Сълунциания, I, стр. 310—311; ВИНН, I, стр. 186, бел. 3; *Иоанн Каменията*, Взятие Фессалоник, стр. 218—220, бел. 6 към гл. 6. ⁴ В случая под „скитски народ“ Каменият по всяка вероятност има пред вид българите. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 329—330; ВИНН, I, стр. 267, бел. 4; *Иоанн Каменията*, Взятие Фессалоник, стр. 220, бел. 8 към гл. 6; *Dvornik*, Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle, p. 235, смята, че тук се имат пред вид: близките до Солун славяни, главно стримонците. ⁵ При положението, че Каменият има пред вид българите, съобщението за „чуден и дълбок мир“ може да се обясни с това, че военните действия, които цар Симеон (893—927) започнал срещу Византия още през 894 г. поради преместването на тържището от Цариград в Солун, ще да са се водили далеч от Солунската област. ⁶ Тъй като големите реки (Вардар, Бистрица и др.) извираат от земи, които тогава са влизали в българските предели, това може да бъде достатъчен довод, че тук под „скити“ се разбират българите. Вж. *Иоанн Каменията*, Взятие Фессалоник, стр. 220, бел. 8 към гл. 6.

λάσσης τῶν νηῶν ἀναδρομαῖς, δι' ὧν ἐπινοεῖται ποικίλη τις πρόσοδος τῶν χειρῶν τῶν ἐδάτων ἐκείνων συγκαταρρέουσα.

7. Ἀλλὰ γὰρ ἔλαθον ἑμαυτὸν μακρῶν, ἢ ὡς ἀπ' ἀρχῆς ὑπεσχόμεν, τὸν περὶ τούτων παρατείνας λόγον. πεποίηκε δὲ τοῦτο ὁ περὶ τὴν πατρίδα πόθος, ἠδέως τῇ τε μνήμῃ συνεφελκόμενος, καὶ ταῖς ἀνατυπώσεις οἷον δοκῶν συνεῖναι τοῖς λεγομένοις, καὶ τὸ πρόθυμον καὶ ζητητικὸν τῆς σῆς φιλομαθοῦς ἀκοῆς, ἢν ἐξ ἀρχῆς παραθέσθαι πᾶσιν ἡμῖν καθιπέσχον, μηδενὸς ἄλλον περισπῶντος αὐτὴν ἢ τοῦδε τοῦ διηγήματος ὑποσίροτος. ταῦτα δὲ οἷτως ἔχει. φιλοῦσι γὰρ αἰεὶ τὰ ποιούμενα τῶν πραγμάτων ἀνάγκης δεσμοῖς καὶ τὸν λέγοντα περὶ αὐτῶν κατέχειν καὶ τὸν ἀκούοντα καὶ οὐκ ἂν οἷτως εὐχερῶς καὶ βραδίως οὔτε ὄψις τῶν ἰδίστων θεαμάτων οὔτε ἀκοὴ τῶν τεχνῶν ἀποστήσεται ἀκουσμάτων, οὔτε λόγος ἠδὲς τῆς ὁμιλίας ἀνακοπήσεται, μέχρις ἂν φθάσῃ τὸ πέρας πρὸς ὃ κατ' ἀρχὰς ἐπείγεται. πλὴν εἰ δοκεῖ, πάλιν ἀναδράμωμεν πρὸς αὐτὴν ἐκείνην τὴν πόλιν· μέχρι γὰρ τίνος ὡς ἐν κατοπίρῳ τὸν ἀνδριάντα διμωροφούμεν, καὶ ταῖς ἐξωθεν τῶν χωρμάτων ποικίλαις ἀπεικονίζων πειρώμεθα τὸ ἀρχέτυπον, ἐξὸν αὐτοῖς ἐκείνοις ἐντυχεῖν διὰ τῶν καιρῶν διηγήματων τοῖς πράγμασι, ὡς ἂν γνωρισμότερον εἴη τὸ ἀμυδρῶς πως παραηλούμενον; Θεσσαλονίκη γάρ, ὅποια τυγχάνει, τῷ λόγῳ διαγράφει καθ' ὅσον οἶδόν τε κατ' ἀρχὰς ὑποσχόμενοι, καὶ τίς οὔσα πρότερον εἰς τί κεχώρηκεν ἕστερον, τοῖς περὶ αὐτὴν ὡσπερ ὑποκλιπέτες, καὶ τοῖς ἐξωθεν, ὡς ἂν εἴποι τις, μέχρι τοῦδε σχολάσαντες διηγήμασι, κινδυνεύομεν βραδύροντες τὴν τῶν καιρῶν διήγησιν. χρεῶν οὖν ἐστὶ καὶ πάλιν πρὸς αὐτὴν ἐπανίεναι τῷ λόγῳ καὶ τὸ πρῶτον περὶ αὐτὴν καταμαθεῖν κάλλο, εἴτα οὕτω γε τοῦ πάθους ἐξεσιτεῖν ἐν ἑστέρω τὸ μέγεθος, ἵνα ὅσον φανεῖν τῶν ἄλλων πόλεων ἀσυγκρίτως ὑπερτερέουσα, τοσοῦτον ἀξίῳ κριθείη παρὰ πᾶσων ἐρηγεῖσθαι καὶ κατοικιζέσθαι.

8. Εἶπομεν ὡς εὐρεῖά τις καὶ μεγάλη ἡ πόλις, καὶ τῷ περιέχοντι πολὺν τὸν διαμέσον χῶρον ἐναποκλείσασα. ἀλλ' ὅσον μὲν τοῦ τείχους τὴν χεῖρον ἀποσκοπεῖ, ἐρυμνότατόν τε ἐστὶ καὶ τῷ πάχει τῆς οἰκοδομῆς κατοικηροῦμενον, τῷ ἔξωθεν τε προτειχίσματι τὸ ἀσφαλὲς πάντοθεν συντηροῦν, προβόλοις καὶ ἐπάλξεσιν ἅπασιν καταπελυκρωμένον, καὶ μηδεμίαν ἀνάγκην φόβου τοῖς οἰκίστοισι παρεχόμενον. τὸ δὲ πρὸς νότον αὐτοῦ χθοναλιόν τε ἐστὶ παντελῶς καὶ πρὸς πόλεμον ἀπαράσκευον· οἷμα γὰρ τῷ μηδεμίαν ἐφορᾶσθαι προσβολὴν βλάβης ἐκ τοῦ πρὸς θάλασσαν ὁ τεχνίτης πάλαι τῆς οἰκοδομῆς κατημέλησε. φέρεται δὲ τις καὶ παλαιὸς λόγος μέχρις ἡμῶν

от морето нагоре по реките. С тези кораби се урежда един разнообразен приток на стоки, които се стичат по тези води.

7. Аз обаче сам не забелязах, че съм удължил разказа си за тези работи повече, отколкото обещах в началото. Но за това причината е любовта ми към родния град, защото съм увлечен сладко от спомена и от илюзията като че ли присъствувам при описваните събития. Освен това причина е твоята готовност и ревност да ме изслушаш внимателно, както ми обеща още в началото, без да се занимаваш с нищо друго или да се откъсваш от този разказ. Това е така. Любимите неща обикновено винаги обвързват с нерушими връзки тоя, който говори, и тоя, който слуша. И затова човек не би могъл така леко и лесно да откъсне, нито погледа си от най-приятните гледки, нито слуха от сладките слова, нито пък приятният разказ би могъл да спре своя устрем, докато не дойде до края, към който се е стремил отначало. Но ако си съгласен, нека се върнем отново на разказа за същия град. Защото докога ще изобразяваме картината като в огледало и ще се опитваме да предадем първообраза с външната пъстро̀та на багрите, когато можем да получим това със съответните разкази за нещата, за да стане по-ясно това, което е някак замъглено? Ние бяхме обещали в началото да опишем, доколкото и както можем, Солун, какъв е сега, какъв е бил по-рано и в какво положение е изнаднал по-късно. Но увлечени някак от околностите му и записани досега с описване на странични неща, както някой би казал, ние рискуваме да закъснеем с разказа за същественото. И тъй, трябва отново да се върнем на разказа за града, да се запознаем най-напред с красотата му и едва после да разкажем за голямото му нещастие. Така всички хора ще го сметнат толкова по-достоеен за оплакване и съжаление, колкото го намерят несравнимо по-издигнат над другите градове.

8. Ние казахме колко е широк и голям градът, и колко голямо пространство обхваща със стените. Тази част от стената, която е откъм сушата, е най-добре укрепена и най-добре защитена поради дебелината на строежа. Цялата изпълнена с бойници и зъбери, тя осигурява с външното укрепление безопасност отвсякъде и не дава на жителите никакъв повод за страх. Южната ѝ част е съвсем ниска и непригодна за война. Смятам, че в старо време архитектът е пренебрегнал строежа, понеже не е предполагал никакво нападение откъм морето. Разказва се и едно предание, което е дошло чак до нас, че гра-

φθάσας, ὡς ἀτείχιστος ἦν ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους ἢ πόλις χρόνος πολλούς, εἰ μὴ τῷ δέει ποτὲ τοῦ Μήδων Ξέρξου, πλωτὴν γῆν τεκτενημένον καὶ κατὰ τῆς Ἑλλάδος στρατοπεδεύσαντος καὶ πολλῶν πηλιδῶν ἐπιφραυμένων, ὃ τῶν Ῥωμαίων τὰ σκῆπτρα κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἰθύνων μικρόν τινα καὶ ὡς ἐκ τοῦ πικραυχόντος φραγμὸν τῷ τῆδε περιέθηκε μέρος. ἀπ' οὗ δι' χρόνον καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο τὸ αὐτὸ τοῦτο διυμεμένηκεν, οὐδέποτε τῆς ἐκεῖθεν βλάβης, ὡς ἔφειτο, κἄν ἐν ὑπονοίᾳ τισὶν ἐσομένης. εἰ γὰρ καὶ πολλοὺς πολλὰς ἀνέτη πολέμους καὶ λίαν σφοδρατάτους ἢ πόλις, τοὺς τε ἐκ τῶν βαρβάρων καὶ αὐτῶν δὲ τῶν συνομορούντων Σκυθῶν, πᾶν εἶδος ἀμυντηρίων κατ' αὐτῆς ἐπινοουμένων καὶ φάμιμον δῆλην τῷ πλήθει τῆς στρατιᾶς εἰσροούντων καὶ μηδὲ ὑποφέρειν τὴν ἀπειλὴν αὐτῶν φιλονεικούντων (καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἦσαν ἀκάθεκτοι ταῖς δρυμαῖς καὶ ποικίλῃ τῷ πανοπλίᾳ πεφραγμένοι), ἀλλ' ἦν ἄρα περίγειος ὡσπερ ἡ μάχη, καὶ διέφευγε τὰς ἐπιβουλάς τῷ ἀσφαλεῖ τοῦ τείχους τὴν ἔφοδον ὑπεκκλίνας, καὶ τῷ συνήθειος αὐτῆ καὶ θερμῶς ὑπερημαχοῦντι, λέγει δὲ τῷ πανενδόξῳ μάρτυρι Δημητρίῳ, τὴν ἐαυτῆς σωτηρίαν καταπιστεύουσα. ἐκ πολλῶν γὰρ αὐτὴν κινδύνων ὁ σωσίπατρις οὗτος ἐρύσαστο, καὶ τὸ νικᾶν αὐτῆ καὶ μίτω τοῦ πολέμου πεπραθείση πολλὰς συμπαθῶς ἐδώρησαστο. ἀλλὰ ταῦτα ταῖς τῶν θαυμάτων αὐτοῦ βίβλοις ἐξηγήσαστο παραχωρήσαντες τοῖς ἐξῆς ἡμεῖς τῶν ἤδη λεχθέντων προΐωμεν.

9. Ἦν οὖν ταῖς ρηθείαις αἰτίας ἀνωτέρα κινδύνου παντὸς ἢ πόλις. ἐξ οὗ γὰρ ἡ κολυμβήθηρα τοῦ θείου βαπτίσματος τὸ τῶν Σκυθῶν ἔθνος τῷ χριστιανισμῷ λαῶν συνεμόρφωσε καὶ τὸ τῆς εὐσεβείας γάλα κοινῶς ἀμφοτέροις διείλετο, πέπαντο μὲν ἢ τῶν πόλεων στάσις, ἀνεῖτο δὲ τῆς ἐνεργείας ἢ τὰς σφραγὰς ἐπιτηδεύουσα μάχαιρα, καὶ τὰ προλεχθέντα τῷ μεγαλοφωνοτάτῳ τῶν προφητῶν Ἰσαΐα ἐναργῶς ἐφ' ἡμῖν ἐπληροῦτο· αἱ μάχαιρα γὰρ ἡμῶν μετήλθον εἰς δρέπανα καὶ αἱ ζιβύναι εἰς ἄροτρα, καὶ πόλεμος ἦν οὐδαμοῦ, καὶ τὴν περιχώρον ἄπασαν εἰρήνην κατεπρατάνευν, καὶ οὐδεμία ἦν ἐδζωΐας

дът дълго време нямал стена откъм тази страна. Най-после тогавашният римски владетел¹ оградил някога тази част с малка и импровизирана стена от страх пред мидийския цар Ксеркс, който направил земята плавателна² и потеглил на поход срещу Гърция, като повел многочислени пълчища. Оттогава и досега е останала същата стена, понеже, както се мислело, никой дори не могъл да си въобрази, че оттам може да дойде вреда. Градът е преживял често много и твърде тежки нападения и от варварите, и от техните съседи скити³, които измисляли против него всякакъв вид военни съоръжения и нахлували с безчислена като пясъка войска, като се хвалели, че той не може да понесе тяхната заплаха (и наистина те били неудържими в нападенията, въоръжени с най-разнообразен вид оръжие). Но сраженията ставали по сушата и градът избягвал засадите⁴, като осуетявал нахлуването с помощта на сигурните стени и поверявал спасението си на постоянния и пламенен защитник, преславния мъченик Димитрий. Наистина този спасител на отечеството го изтръгвал от много опасности и често му дарявал милостиво победи, преди още да е изпитал войната. Но като предоставим това да бъде разказано от книгите за неговите чудеса⁵, нека продължим разказа си.

9. И тъй, поради споменатите причини градът беше извън всяка опасност. Откак обаче чрез купела на божественото кръщение скитското племе се уподоби на християнския народ⁶ и млякото на благочестието се разпредели общо между двата народа, престана несигурността на градовете, спря да действува мечът, извършващ кланета. И пророчеството на най-велегласния от пророците — Исаия — се изпълни явно спрямо нас. Мечовете ни се превърнаха в сърпове и копията — в рала⁷. Нямаше никъде война⁸, мир владееше по цялата околна земя. Нямаше ни-

¹ Очевидно тук Йоан Камениат греша. По времето на персийския цар Ксеркс (486—465 пр. н. е.) Солун не е бил владян от римляните, тъй като те завладели Македония много по-късно (II в. пр. н. е.).
² По време на похода си против Гърция Ксеркс заповядал да се прокапае канал през Халкидическия п-в, за да не заобикаля с флотата си.
³ С „варвари“ тук по всяка вероятност се означават славяни и авари, чиито нападения са описани, както сам Камениат загатва по-долу, в „Чудесата на св. Димитрий (Miracula sancti Demetrii, I, 2). Сrv. Гръцки извори за българската история, III, стр. 88 и сл. За скити и скитски народ срв. тук стр. 22, бел. 4.
⁴ Градът е бил обсаждан и откъм морето от готи (269) и от славяни според „Чудесата на св. Димитрий“. Вж.: *Tafrafi*, Thessalonique, p. 62; *Йоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 224, бел. 6 към гл. 8.
⁵ Вж. тук бел. 3.
⁶ Най-правдоподобно е предположението, че става дума за покръстването на българите (865), след което настъпил дълбок мир. *Dvornik*, Les Slaves, стр. 235, смята, че с похода на Юстиниан II в 688 г. е било турено началото на покръстването на македонските славяни; *Tafrafi*, Thessalonique, p. 137, 144 и *Torographe*, p. 42, смята, че македонските славяни са били покръствени през VIII в.; *Pajkovič* (ВИИИ), I, стр. 186, бел. 3, 188, бел. 4, 268, бел. 6), приема, че това покръстване, и то на македонски славяни, е станало към края на IX в. Вж. *Йоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 225—226, бел. 1 към гл. 10.
⁷ Исаия, II, 4.
⁸ Последното въстание на славяни в областта на Солун, за което има данни, е станало около 836 г. Вж. *Dvornik*, La vie de Saint Grégoire le Décapolite et les Slaves Macédoniens au IXe siècle, Paris, 1926, 17, pp. 61, 20—62, 4; ВИИИ, I, стр. 269, бел. 7; Гръцки извори за българската история, IV, стр. 38—39.

ἀφουρή ἢς οὐκ εἰς κέρων ἡμεῖς ἀπελαύομεν, ἔθεν αἱ τῆς γεωργίας ἀφθονία, ἐκείθεν αἱ τῆς ἐμπορίας χορηγία. γῆ γάρ καὶ θάλασσα λειτουργεῖν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ταχθεῖσαι πλουσίαν καὶ ἀδάπανον τὴν περὶ ἕκαστον ἐδαφοφόρον. ὧν γὰρ ἦν ἐνδεὴς ἢ καὶ ἀνεπιτηδείως ἔχουσα πρὸς κωπογονίαν ἢ γῆ, τοῦτων παρ' ἑαυτῆς ἢ θάλασσα τὴν κτήσιν μηχανομένη καὶ ταῖς ὀλίγασι συνεισκομίζουσα ἀνενδεὴς το λείπον ἐδίδου τοῖς χρήζουσι. τί δὲ τῶν ἀπαντιχόθεν ἐπιδημούντων εἶπομι πρῶτον, καὶ μάλιστα οἷς ἐμπολιτοῦντο τοὺς πολίτας ἡμᾶς, τὰ παρ' ἑαυτῶν διδόντες καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἀντιλαμβάνοντες: λεωφόρον γὰρ δημοσίας τῆς πρὸς ἀνατολήν ἀγορῆς ἀπὸ τῆς δόσεως διὰ μέσον τῆσδε χωροῦσης τῆς πόλεως, καὶ ἀναγκαίως πειθούσης τοὺς παρεοδύοντας πρὸς ἡμᾶς ἐνδιατροῖβεν καὶ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν πορίζεσθαι, πᾶν ὁποῦν ἂν εἴποι τις τῶν καλῶν ἐξ αὐτῶν ἐκαρπούμεθά τε καὶ προσεκτώμεθα. ἔνθεν καὶ παμμιγῆς τις ὄχλος ἀεὶ περιεστοίχει τὰς ἀγυῖας τῶν τε αὐτοχθόνων καὶ τῶν ἄλλως ἐπιξενουμένων, ὅς ἐπιχερότερον εἶναι ψάμιον παρ' ἄλιον ἐξαριθμεῖν ἢ τοὺς τὴν ἀγορᾶν διοδεύοντας καὶ τῶν συναλλαγμάτων ποιουμένους τὴν μέθοδον. ἐντεῦθεν χρυσίου καὶ ἀργυρίου καὶ λίθων τιμίων παμπληθεῖς θησαυροὶ τοῖς πολλοῖς ἐρίνοντο, καὶ τὰ ἐκ Σηρῶν ἐφάσματα ὡς τὰ ἐξ ἐρίων τοῖς ἄλλοις ἐπιπνεύοντο. περὶ γὰρ τῶν ἄλλων ἑλῶν, χαλκοῦ καὶ σιδήρου κασιπέρον τε καὶ μολίβδου καὶ ἑέλου, οἷς αἱ διὰ πύρους τέχναι τῶν βίων συνέχουσι, καὶ μνησθῆναι μόνον παρέλκον ἡγοῦμαι, τοσοῦτων ὄντων ὡς ἄλλην τινὰ δύνασθαι πόλιν δι' αὐτῶν δομεῖσθαι τε καὶ ἀπαρτίζεσθαι (p 491, 19—495, 17, 495, 20—501, 6).

2. De obsidione excidioque Thessalonicae

16. Ἀλλὰ τί δεῖ μακρολογεῖν; καιρὸς γὰρ ἤδη τῶν καιρίων διηγημάτων ἐφάρασθαι, καὶ ὅπως τὴν ὀδονηρᾶν ἐκείνην πολιορκίαν ὑπέστημεν παραστήσαι τῷ λόγῳ, ὡς εἶναι τοῖς μετέπειτα νοηθείσας ὑπόθεσιν καὶ ἐναργοῦς διδασκαλίας παραίνεσιν. ἐν τοῦτοις γὰρ ὄντων ἡμῶν ἤκε τις ταχυδρόμος ἄγγελος ἀπὸ τοῦ κρατοῦντος τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα, Λέοντος τοῦ φιλενσεβοῦς ἀνακτος, τὴν ἔφοδον τῶν βαρβάρων, λέγω δὴ τῶν δυσωνύμων Ἀγαρηνῶν, καταμηνύον καὶ ὅς τάχι δπλίξεσθαι, πρόσφυγας τινὰς ἀπ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν βαρβάρων ἀφίχθαι λέγων, καὶ τὴν βουλὴν αὐτῶν, ἣτις ἐστὶ, προσιπόντας

какъв случай на охолен живот, от който ние да не вкусвахме до насита — от една страна, изобилие на земеделски произведения, от друга — търговски внос. Защото земята и морето, открай време определени да ни бъдат в услуга, ни даряваха във всяко отношение богато и щедро. Кое то земята произвеждаше недостатъчно или изобщо не можеше да произвежда, това самото море доставяше, като го носеше с кораби, и изобилно даваше на нуждаещите се това, което им липсваше. А какво да кажа най-напред за ония хора, които прииждаха отвсякъде и особено за онова, с което те зачитаха нас гражданите, като даваха своите произведения и в замяна взимаха нашите? И наистина, понеже главният държавен път¹, който водеше от запад към изток, минаваше сред този град и по неволя караше пътниците да се спират при нас и да си купуват това, което [им] бе необходимо, ние получавахме и придобивахме от тях какви ли не щец блага. Затова смесена тълпа от местни жители и изобщо от гости се тълпеше винаги по улиците, така че по-лесно беше да се преброи крайморският пясък, отколкото тези, които преминаваха през площада и правеха сделки. Затова мнозина натрупаха много съкровища от злато сребро и скъпоценни камъни и за тях копринените тъкани бяха като вълнените за другите. А за другите материали — мед, желязо, калай, олово и стъкло, на които занаятите дават чрез огъня форма, аз смятам за излишно дори само да спомена, понеже те бяха толкова много, че с тях можеше да се построи и направи друг град.

2. За обсадата и разрушението на Солун

16. Но защо да удължавам разказа? Време е да пристъпя към излагане на опасностите и да представя със слово как поне-сохмем оная мъчителна обсада, за да бъде това за потомците повод за наставление и покана за явно поучение. Защото, когато ние се намирахме в такова положение, дойде някакъв бързоходец — вестител на благочестивия император Лъв², който тогава държеше ромейския скиптър, и, като извести за нападението на варварите, имам пред вид проклетите агаряни, и това, че трябва да се въоръжаваме бързо, каза, че били дошли някакви дезертьори от същите ония варвари, които предизвестили императора какъв бил

¹ Егнациевият път (Via Egnatia), който започвал от Држн и през Охрид, Битоля, Воден и Солун водел за Цариград. ² Лъв VI, византийски император (886—912).

4 Гръбски извори за българската история, V

τῷ βασιλεῖ, καὶ ὅτι πῦσιν τὴν δορυμὴν ἐπὶ τήνδε πεποίηται, ἐπὶ πολλῶν ἤδη τῶν ὑπ' αὐτῶν προχειρωθέντων βεβαιωθέντες ὡς ἀτείχιστός ἐστιν ἐκ τοῦ πρὸς θάλασσαν μέρος καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν νηῶν μάχαις εὐεπιχείρητος. ταύτης οὖν ἀγγελθείσης τῆς πονηρᾶς ἀγγελίας, θροῦς μὲν ἐγένετο κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν καὶ φόβος καὶ ταραχος, ἀσυνήθους πράγματος καὶ φοβεροῦ ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν ἐν ἀρχαῖς προσπεσόντος, ἐβουλευσάμεθα δὲ, οἴμοι, τὴν οἰκίαν περιπερῆσασθαι σωτηρίαν, καὶ ὅσα πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων ἄμυναν καταρτίζειν, καὶ πρὸς τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον διεγείρεσθαι. πλὴν ἔκαμε μὲν ὁ λογισμὸς ἐκάστον καὶ ταῖς ἄλλαις μερίμναις τῆς ἀπειρίας τοῦ μάχεσθαι, μίστω τοῦ πράγματος ὃν ἐν πείρᾳ, μηδ' ὅπως τὴν ἀρχὴν λαμβάνει δεδιδραγμένους· πλέον δὲ τὸ μὴ ἐπιτήδειον εἶναι τὸ τεῖχος ἐνθα καὶ τὴν προσβολὴν ἐσκοποῦμεν, τὰς ἀπάντων ψυχὰς κατεβρίθιζε καὶ γὰρ ἦν ὡς ἀληθῶς ἕποπτον, οὐ μόνον τοῖς ἀπειροπολέμοις καὶ ἀόπλοις ἡμῶν, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτοῖς τοῖς γερνυρασμένοις καὶ προοπτικεμέναις ἔχονσι τὰς τῶν τοιούτων πραγμάτων αἰτίας.

17. Ἐβουλευσάμεθα δ' οὖν, εἴ τι καὶ δεοὶ πρώτῃ, ἐν αὐτῷ πράττειν τῷ τείχει καὶ πρώτης ἔχεσθαι τῆς αὐτοῦ ἀσφαλείας καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον μεταποιήσεως. οὐ συνεβούλευε δ' ἡμῶν τοῦτο τέως ὁ ταύτην ἡμῶν τὴν ἀγγελίαν πρὸς τοῦ βασιλέως κομίσας (Πετρωνᾶς δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, τῷ κατὰ λόγῳ τῶν πρωτοσπαθαρίων ἐναριθμούμενος, ὃς ἦν ἐπιπετραμμένος ἐγχεροῖσιν μικρὸν τῇ πόλει καὶ τινος αὐτῇ μεταδοῦναι βοηθείας καὶ δεούσης ἐν τοῖς πράγμασι συνεργείας), ἄλλην δὲ σοφωτάτην ἔλεγεν ἐξευρεῖν ἐπίνοιαν, ὡς λίαν ἐνεργῆ καὶ σωτήριον, εἰ μὴ καὶ ταύτης αἰ προσδοκοῦσιν τὴν κατ' ἡμῶν ἀπώλειαν ἀμαρτίαι ἀναίρεσιν καθυπέβαλον. ἐλλόγιμος γὰρ ὦν ὁ ἀνὴρ καὶ πολλὴν πραγμάτων ἐσχηκὸς πείραν, κατ' ἑαυτὸν συνιδὼν ὡς εἰ θελήσει τοῦ τεύχους τῆς οἰκοδομῆς ἐπιμεληθῆναι, καὶ κόπους παρέξει τῇ πόλει καὶ πλέον οὐδὲν τῶν πρὸ αὐτοῦ περὶ τούτου φροντισάντων ὀνήσειεν, ἔφ' ἕτερον εἶδος ἀσφαλείας (καὶ σκόπει πῶς εὐφρὲς καὶ ἀνομόδιον) τὸν νοῦν μετηγάγετο. εἰδὼς γὰρ ὡς ἅπαν περικλύζεται τὸ κατὰ νότον μέρος τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν θαλασσίων ὑδάτων, ἐκεῖθεν δὲ προσπίπτοντος τοῦ πολέμου εὐχερῶς ἔχειν τοὺς βαρβάρους πᾶν ὄντων βούλοντ' ἂν ἐν αὐτῷ διαπράξασθαι, μηδενὸς κωλύοντος αὐτοὺς ὑπεράνω τῆς οἰκοδομῆς γενέσθαι τοῦ τεύχους διὰ τὸ πρόσγειον καὶ χθαμαλώτατον εἶναι τὰς τε νῆας μᾶλλον ὑπερανέχειν ἐκ τοῦ κατὰ πρῶ-

планът им¹. Те били организирали цялото си нападение срещу този град, понеже били уверени от мнозина, които били по-рано пленени, че той не бил укрепен със стена откъм морската страна и бил лесно достъпен за нападения с кораби. И тъй след съобщението на тази лоша вест по целия град се появи шум, страх и смущение, тъй като за пръв път до нашите уши достигна нещо необикновено и страшно. И ние решихме, тежко ни, да осигурим нашето спасение, да наредим отбраната срещу неприятелите и да се съвземем за войната срещу тях. Но духът на всеки един отнадаше и поради другите грижи — от неопитността да се сражаваме, тъй като нямаше опит в работата, нито знаехме как да започнем. Още повече потискаше душите на всички това, че стената, откъдето очаквахме нападението, не беше годна. И наистина положението беше съмнително не само за нас неопитните във война и невъоръжени хора, но и за самите упражнени и имащи предварително опит в такива работи хора.

17. И тъй ние решихме, ако трябва да се извърши нещо, това да стане във връзка със стената и на първо място да се постави нейната сигурност и заздравяването ѝ. Между това лицето, което ни донесе от страна на императора тази вест (той се наричаше Петрона, записан в списъка на протоспатарите²) и комуто беше възложено да остане за малко време в града и да му окаже известна помощ и необходимата в работите подкрепа, не ни посъветва за това. Той каза, че е намерил друг твърде умен план, много ефикасен и спасителен, ако не бяха го унищожили нашите грехове, които подготвиха пътя за нашата гибел. Понеже човекът беше умен и беше придобил голям опит в работите, той прецени в себе си, че ако рече да се погрижи за построяването на стената, той ще причини на града [само] мъки и не ще му бъде по-полезен от тези, които преди него са мислили за същото. Затова той насочи мислите си към друг вид осигуряване (и виж колко умно и подходящо!). Понеже цялата южна част на града се миеше от морските вълни, той знаеше, че ако войната дойде от тук, варварите лесно могат да направят там всичко, което биха пожелали, без някой да им попречи да се издигнат над строежа на стената, тъй като тя бе ниска, почти до земята, а корабите се издигаха с носовата

¹ Лъв Триполит, след като опустоши родния си град Аталия в Мала Азия, замислил да нападне и Цариград, достигнал до входа в Мраморно море, но се отказал от този план и се насочил към Солун. ² Протоспатарий е била почетна титла, давана от византийските императори на най-знатни военни и политически лица.

μιναν μέρους, καὶ ἀπὸ μετεώρου δύνασθαι τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλξεσιν ὄντας καταπαρόσκειν, ἐβουλεύσατο φραγμὸν τινα καὶ τετεχνημένην ἐνέδραν ἐν αὐτοῖς ἐγκολληθεῖν τοῖς ὕδασι, ὡς ἂν καὶ τῇ πόλει τὸ ἀσφαλὲς καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐμπόδιον κατ' αὐτὸ γένηται. πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἐκ μονολίθου γυγλυμένοι τύμβοι κατὰ τε τὸ πρὸς ἀνακλιῆν καὶ δεξιὸν μέρος τῆς πόλεως, ἐν οἷς πάλαι τοὺς ἐναντῶν νεκροὺς οἱ τήρδε κατοικοῦντες ἐνεταφίζον Ἕλληνες¹ οὕτως καὶ συναγών καὶ τινι προσιδόξῳ μεθόδῳ, ἦν αὐτὸς μόνος ἐξεῦρε, τῇ θαλάσῃ μεθίζον, καὶ ὡς ἀπὸ μικροῦ τινὸς διαστήματος στοιχίδον τοσοῦτος τοῖς ὕδασι ἀποκρέβων, θαλάσσιόν τι καὶ ξέρον ἔργον καὶ τοῦ πρὸς ὕψος τῇ χέρσῳ προβεβλημένον τείχος ὀχυρώτερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον τῇ ἀληθείᾳ κατατεχνάζετο. καὶ διή και εἰς ἔργον ἂν ἐξέβη πᾶσαν ἀσφάλειαν τῇ πόλει περιποιημένον, ὡς μηδὲ δύνασθαι τὰς νῆας πλησιάζειν τὸ παράπαν καὶ τῆς ἐναντῶν μεταδοῖναι βλάβης, εἰ μὴ καὶ τοῦτο διὰ τὴν μοχθηρίαν ἡμῶν ἐκωλύθη καὶ εἰς οὐδὲν προσεχώρησεν. (18) ἤδη γὰρ περὶ τὰ μέσα πον τοῦ κινδυνώδους τόπου πεφθαρῶτος τοῦ τοιοῦτου διαπορτίου φραγμοῦ, καὶ πᾶσαν ἡμῶν ὑπόνοιαν ἐπίφοβον καὶ πονηρίαν ὑποτέμνοντος, ἔμετό τις ἑπερὸς, καὶ αὐτὸς πρὸς τοῦ βασιλέως περιφθείας, τὸν εἰς τοῦτο πεμφθέντα Πετρονᾶν σπονδαίως μεταπειπόμενος καὶ τὴν φροντίδα πᾶσαν τῆς πόλεως εἰς ἐαυτὸν μεταπέθει· λέων δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, πάσης τῆς περιχώρου προχειρισθείς στρατηγὸς καὶ πᾶσαν ἐπιμέλειαν τῶν πρὸς τὴν μάχην ἐπιτεταγμένων πραγμάτων ἀναδεξάμενος. ὃ καὶ ἔδοξε τὴν τοῦ ἔργου τοῦτου σχολάσαι τέως φροντίδα, καὶ τοῦ τείχους τὴν οἰκοδομίην ἐξανέσθαι. ἅμα γὰρ ἦκε, καὶ μεθίστησιν εὐθὺς τὸν δῆμον ἅπαντα τὸν εἰς τοῦτο τεταγμένον πρὸς τὸ τὰς χροιάδεις ὕλας τοῖς τεχνίταις ἐπιχομίζειν, ὡς ἂν τῇ πολυχειρίᾳ τυχὸν καὶ τῇ τῶν δεόντων δαριλεῖ χορηγίᾳ τὸ σπονδαζόμενον εἰς ἔργον ἄγοιτο. ἤδη μὲν οὖν πάλιν τὰ τῆς οἰκοδομῆς ἦν ἐνεργῆ. ἀλλ' ὅσον ἔδοκει τὸ πρὸς ὕψος ἐγειρόμενον τοῦ τείχους τὴν τῶν ἐναντίων ἀπειργεῖν κακόνοιαν, τοσοῦτον ἐφαίνετο τὸ λείπον τοῖς πολίταις ἡμῶν παντὸς κινδύνου καθυπεμφοῦνον ὑπόνοιαν. οὔτε γὰρ ἅπαν διορθωθῆναι δυνατῶς εἶχε πολλῶ μίσει διατεινόμενον πρὸς τὸ μηκέτι τὴν ἐξ οὐτοῦ συμφορὰν ἡμᾶς ὑποπτεύειν, καὶ ὁ χρόνος τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον ἐφρεστᾶναι προεμαρτύρατο μήπω τοῦ μέσου χώρου τῆς οἰκοδομῆς ἀφαιμένης,

си част по-високо и [неприятелите] можеха отгоре да нараняват тези, които се намираха по зъберите. Затова той реши да скрие в самите води някаква преграда и изкуствено направена засада, за да се получи от това сигурност за града и препятствие за неприятелите. В източната и западната част на града имаше много гробници, издълбани от цели камъни¹, в които едно време обитаваните града елини са погребвали своите мъртъвци. Той събра тези гробници и ги потопа в морето по един чуден начин, който единствено той бе измислил. Той ги скри под водата, наредени в редица на едно малко разстояние [помежду им], и изкусно съоръжи някакво морско и необикновено укрепление, наистина по-здраво и по-сигурно от стената, която се издигаше за защита на сушата. И наистина то щеше да се осъществи и щеше да даде пълна сигурност на града, така че корабите да не могат да се приближават изобщо и да му причинят своята пакост, ако не беше осуетено и не беше пропаднало поради нашата порочност. (18) Защото, когато тази презморска преграда беше достигнала някъде до средата на опасното място и премахваше цялото ни ужасно и лошо подозрение, пристигна друг някакъв човек, и той изпратен от императора, който бързо извика обратно изпратения за това Петрона и прие върху себе си изцяло грижата за града. Този човек се наричаше Льв. Той бе назначен за стратег на цялата област² и се нагърби с всичката грижа за уреждане на работите във връзка с войната. Той именно реши да се спре досегашната работа по това дело и да се довърши постройката на стената. Всички хора, определени за тази работа, той ги премести да доставят необходимия на майсторите дървен материал, та да може някак да осъществи замисленото с помощта на многото работна ръка и изобилното доставяне на необходимото. И тъй работата по строежа закипя. Но колкото издиганата се нависоко част на стената изглеждаше, че възпира неприятелите, толкова останалата част внушаваше на нас гражданите подозрение за всякаква опасност. Тъй като стената се простираше на голяма дължина, наистина не беше възможно да се издигне цялата, та да не очакваме вече нещастие поради нея. А и времето подсказваше, че настъпва нахлуването на неприятелите, преди още строежът да бе стигнал до средата на мястото. Затова

¹ Това са старинните каменни саркофази, които се откриват на много места и у нас. ² Стратегът бил управител на тема (област), разполагащ с военна и административна власт. Стратег на Солунската тема бил Льв. Преди назначаването на Льв отбраната на града ръководил според Камениат императорският пратеник Петрона.

ἐξ οὗ καὶ τὴν βλάβην ἱστοπευόμεθα. ἀγγελίαι γὰρ τῶν προτέρων φοβερότεροι καὶ συχνότεροι τὰς ἀπάντων ἡμῶν ἀκοὸς περιεθρόλουν, καὶ τοὺς βαρβάρους ἐγγίξεν ἤδη τὸ πλεῖστον τοῦ πλοῦς διανύσαντας. οὐκ ἦν γὰρ ὅπου καὶ πρὸς μικρὸν αὐτοὺς ἐμβραδῦναι, διὰ τὸ τὰς πλείονας νήσους ἐπ' αὐτῶν προεκπορθηθῆναι, καὶ τὰς πρὸς θάλασσαν ἐχούσας πόλεις τὴν οἴκησιν τῇ καταπλήξει μόνῃ τῆς ἀκοῆς αὐτῶν πρὸς φυγὴν ἐκτραπῆναι, καὶ μηδὲν ὑπάρχειν δὲ τὴν δρομὴν αὐτῶν ἢ τὴν τῶν ὄπλων συνέχειαν ἐξαρκεῖν ὑπομείναι. τέταρτος γὰρ ὁμοῦ καὶ περτήκοντα τὰς βαρβαρικὰς εἶναι προέλεγον νῆας, οὐδὲν ἦτιον πόλεως ἐκάστης αὐτῶν τῶ μεγέθει καὶ ταῖς ἄλλαις κατασκευαῖς τυγχινοῦσης, ἐν αἷς ἦν παμιμυγῆς τις ὄχλος ἀπονεροημένων καὶ μαυροδῶν, τῶν τε τὴν Συρίαν οἰκούντων Ἰσμηλιτῶν καὶ τῶν ὁμορούντων Αἰγυπτίους Αἰθίοπων, πάντων αἰμοδόρων καὶ θησιογνωμόνων ἀνθρώπων, πολλὴν τὴν ἐν τοῖς φόνοις ἐπιστήμην ἐξησημέρων καὶ ταῖς ληστρικαῖς ἐπινοίαις τὰς σφαγὰς ἐμμελετησάντων, ὡς μὴ δύνασθαι τινα κἂν ἀκοῇ τὴν τούτων ἐκδέξασθαι πείραν, ἀλλὰ σπεύδειν ἕκαστον ὑποχωρεῖν τῆς ἐνεγκαιμένης, κρεῖττον ἠγοούμενον τὴν μετὰ θηρῶν ἀγρίων ἐν τοῖς ὄρεσιν οἴκησιν ἢ τὸ ἐπ' αὐτῶν ληφθῆναι καὶ πολυόδυνον ἀπενέγκασθαι θάνατον.

19. Πλὴν ἐν τούτοις τούτων ἐχόντων πάλιν φοβερότερός τις τῶν ἤδη λεχθέντων ἐξελέλυθεν ἄγγελος, τῶν βαρβάρων τὴν ἐφοδὸν πλησιέστερον οἶσαν ἄπεισι προδηλῶν. Νικήτας δὲ οὗτος ἐκαλεῖτο, στρατηγὸς τὴν ἀσίαν καὶ τὴν ἐν τοῖς βουλευμασιν εὐταξίαν. οὗτος ἐλθὼν συνεπιμῦναι τῇ πόλει κατηγγυάτο (εἰς τοῦτο γὰρ ἔλεγεν ἀφίχθαι), καὶ εἰ τι δεοί πράττειν, ἐτοιμῶς ἔχειν καθυπείθετο. πλὴν ὅτι συνέβη τι καὶ τοιοῦτον γενέσθαι μετὰ τῆς προσδοκίας τῶν πολεμίων ἐξ ἐπινοίας τοῦ σκανδαλοῦργοῦ καὶ ποιηροτάτου δαίμονος. ὁ γὰρ ἤδη λεχθεὶς στρατηγὸς τούτῳ δὴ τῶ νεωστὶ παραγενομένῳ Νικήτῳ αὐτοῦ που περὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τείχους κατ' ἀρχὰς ἐπιτυχῶν ἱππῶ ἐφεζόμενος, ὡς τὴν συνήθη πρὸς τὸν φίλον ἔδοξεν ἐκπληρῶσαι τῶ ἀσπασμῶ προσηγορίαν, καὶ αὐτὸν ἱππῶ ἐγκαθεζόμενον, τοῦ ζυτιῆρος ἀμελήσας δεινὸν τι πέπονθε πρῶγμα καὶ πολλῶν δακρύων ἐπάξιον. ἐκταραχθέντες οἱ ἱπποὶ, καὶ πλέον οὗτος ἐφ' ὃν ὁ στρατηγὸς κεκαθίκει, τῇ φουσιῇ μανίᾳ πληγείς τὸν τε αὐχένα σιμάσας καὶ τὴν κόμην φοίξας, ἥρθιον ἀρθεὶς τῆς

и подозирахме нещастие. Защото известия, по-страшни и по-чести от предишните, заглушаваха ушите на всички ни, че варварите приближават, след като са преплували по-голямата част от разстоянието. Наистина нямаше къде да ги задържат за малко време, тъй като повечето острови бяха опустошени от тях, градовете, които бяха разположени край морето, само при слуха за тях от ужас се обръщаха в бягство, и не съществуваше нищо, което можеше да устои на техния устрем или на гъстите им бойни редици. Защото известяваха, че били съсредоточени петдесет и четири варварски кораба, всеки от които по големина и по снаряжение бил не по-малък от град¹. В тях се намираще някаква смесена тълпа от безумни и бесни хора — исмаилтяни², които населяват Сирия; и етиопци, които са съседи на египтяните, хора кръвожадни и със зверски сърца, придобили напълно уменията да убиват, упражнили се с пиратски намерения в сеч. Така никой не можеше да издържи дори слуха за нападението им, но всеки бързаше да отстъпи от родното място, предпочитайки да живее с дивите зверове в планините, отколкото да бъде хванат от тях и да получи многомъчителна смърт.

19. Освен това, когато положението беше такова, дойде вестител, по-страшен от вече споменатите, и заяви на всички, че нападението на варварите е още по-предстоящо. Той се наричаше Никита, стратег по длъжност и по положение в даването на съвети. Като дойде, той обеща да участва в отбраната на града (защото казваше, че бил дошъл за тази цел) и, ако би трябвало да се направи нещо, твърдеше, че е готов [да го направи]. Но по време, когато очаквахме неприятелите, поради козните на причинителя на съблазни и най-лош демон случайно стана следното нещо. Споменатият вече стратег, яздейки кон, срещнал още отначало някъде около строежа на стената този току-що пристигнал Никита и, като решил да изпълни обичайното приветствие с прегръщане на приятеля, който също яздел кон, пуснал юздите и пострадал страшно и достойно за много сълзи. Конете се подплашили, и то повече този, който бил язден от стратега. Възбуден от естествена ярост, той извил нагоре врат,

¹ Корабът например, на който като пленник попаднал Камениат (Io. Cameniata, pp. 578,22—579,2), побрал 800 души пленници освен 200-те души араби. Като се има пред вид, че след като част от пленниците били продадени, а други — измрели по пътя, при преброяването на о. Крит се оказали налице 22 000 (Cameniata, p. 589,13) и че арабите разполагали освен със своите 54 кораба и с някои други, взети в Солун, може да се предположи, че средно на кораб са били натоварени освен арабите и по 400 пленника. Вж. *Йоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 240—241, бел. 1 към гл. 73. ² Исмаилтяни са били наричани арабите по името на Исмаил, син на Аврам от робинята египтянка Агар.

ἔδρας αὐτὸν ἀπεράλειτο, καὶ ἐκ τοῦ πρὸς οὐρανὸν κωβιστήσας καὶ πρὸς τοῦδαφος ῥιφείς τὸν δεξιὸν τε μηρὸν καὶ τὰ πρὸς τὴν κοτύλην μέλη θλασθεὶς ἔλεωνός ἦν καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς ἀπειπὼν· ὃν οἱ τῆς στρατιωτικῆς τάξεως δορυφόροι παραχρῆμα ταῖς χερσὶν ἀνελόμενοι ἀπῆγον οἴκαδε, μηδὲν ὡς εἰκὸς περὶ τῶν προκειμένων πραγμάτων τοῦ λοιποῦ φροντούμενον. ἔκειτο δὲ ὁ ἀνὴρ ὀδύνας ἀφορήτους βληθείς, οὐκ ἔχων ὧ τι πρῶτον τὸν νοῦν ἐπαρήσει. εἶλκε μὲν γὰρ αὐτὸν ἡ φροντὶς τοῦ προδοκωμένου κινδύνου, πῶς καὶ τίνα τρόπον περισώσει τὴν πόλιν ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων· ἀνθεῖλκε δὲ τοῦτον πρὸς ἑαυτὸν πλέον ἢ δομεῖα ὀδύνη καὶ τὸ θάνατον ἀπειλεῖν τῶν πληγέντων μελῶν τὸ πάθος, καὶ ἀπέπειθε μηδὲν ἕτερον προτιμῶν τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, καὶ οὕτως ἐν μεθορίῳ δύο χαλεπῶν κείμενος καὶ ἐξ ἑκατέρου νικώμενος πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν ἦν τῶν θεόντων ἀνεπιτήδευτος. πλὴν διὰ τὸ κατεπεῖγον τοῦ καιροῦ λόγους τινὰς ξυλοσυνθέτους τῷ διερρηγῶτι μέρει τοῦ τείχους ἡμεῖς δομησάμενοί τε καὶ προσπελάσαντες ὀλίγην τινὰ παρέσχομεν ἑαυτοῖς χρηστῆς ἐλπίδος ἀναφυγῆν, ὡς δῆθεν ἅψ' ὕψους τοὺς ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐρχομένους ἀπέτρχειν καὶ μὴ παραχωρεῖν αὐτοῖς πλησίον ἵεναι τοῦ τείχους καὶ τὰς κακοβουλίας αὐτῶν ἐνεργεῖν. ταῦτα δὲ σπενδόντων ἦν ἐφευρήματα, τῆς ἀνάγκης τοῦ φόβου τὰς ἐπινοίας τῶν ματαίων ὑποβαλοῦσης, εἰ καὶ οὕτω, καθὼς τις ἔφη σοφός, εὐμύχανόν ἐστι ἅπαν τὸ πιεζόμενον, οὐκ ἦν γὰρ ὅστις ἐν ἡμῶν βεβαίως κατὰ τοῦ μέλλοντος, οὐδέποτε ἢ τῆς τῶν ἐλλειζόμενων ἐκβάσεως.

20. Ὅμοιος ἐπειδὴ τοῦ στρατηγοῦ πληγέντος ἡ περὶ ἡμῶν ἄπιστος φροντὶς εἰς τὸν ῥηθέντα μετῆει Νικήταν, ἤρχετο καὶ αὐτὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ τὸ κατὰ δύναμιν ἐπιδεικνυσθαι, ἔλεγε δὲ καὶ τῶν πλησιοχώρων Σκλαβήνων, τῶν τε ἑφ' ἡμῶς τελούντων καὶ τῶν ἐπὶ τὸν στρατηγὸν Στριμόνος, πλῆθος πολλὸν προστετάχθαι συνελάσαι τῇ πόλει, τῆς τοξικῆς ἐμπειρῶν, ὡς ἂν μὴδ' ἡμεῖς τυχὸν εὐρεθῶμεν τῆς τῶν ἐναντίων ἐνδέοντες πανοπλίας, ἀλλ' ἔχωμεν οἷς τὴν πρώτην αὐτῶν ἀποκρουσόμεθα προσβολήν. ὁ καὶ εἰς ἔργον ἄγειν προεθιμείτο ἐπιστολὰς γὰρ χαράξας

изправил грива и издигайки се на задните крака, го хвърлил от седлото. Като се претметнал през задната част на коня и паднал на земята, стратегът си счупил дясното бедро и частите около бедрената става и бил за окайване, самият му живот бил в опасност. Копиеносците от войсковото отделение веднага го взели на ръце и го занесли у дома му. Занапред естествено той не щеше да може да се грижи за належащите работи. Човекът лежеше обхванат от неописуеми болки, незнаейки за кое по-рано да мисли. Измъчваше го грижата за предстоящата опасност, как и по какъв начин да спасява града от нападението на варварите. От друга страна, го измъчваше повече пронизващата го болка и застрашаващата го смърт във връзка със счупените членове и това го караше да изостави всичко друго пред своето спасение. И така, поставен между две тегла и измъчван от двете, той беше неспособен за каквото и да е изпълнение на необходимите работи. Независимо от това поради критическия момент ние построихме някои кули, съставени от греди, и ги приближихме към разрушената част на стената, като си дадохме така известна смелост, произтичаща от добрата надежда, че може би наистина от високото място ще отблъснем идващите от морето и не ще им позволим да се приближат до стената и да осъществят злите си намерения. Това бяха изобретения на бързаци хора, когато нуждата на страха внушава изнамирания на безполезни неща, макар че, както е казал един мъдрец, всички потискани са изобретателни. Защото между нас нямаше някой, който да мисли сериозно за бъдещето или за изход от предстоящото.

20. Все пак, понеже след нараняването на стратега цялата грижа за нас премина в [ръцете на] споменатия Никита, той започна да изпълнява своите задължения според силите си. Той каза, че е заповядал да дойдат в града голямо множество от съседните славяни, както от тези, които са под наша власт¹, така и от тези, които са под властта на стримонския стратег², опитни в стрелянето³, за да не се окажем някак по-слаби от въоръжението на неприятелите, но да имаме с какво да отблъснем първото им нападение. Той се стараше и на дело да изпълни това:

¹ Тези славяни според Камениат (гл. 6) били драгуните и сагудатите. ² Това е най-старото датирано споменаване на стримонския стратег. Стримонската тема била организирана в средата на IX в. Тя се простира край морето — между реките Струма и Места, на юг от Беласица и Рупел, с главен град Сър. Вж. *Златарски*, *История*, I, 2, стр. 330; *P. Lemerle, Philippe et la Macédoine orientale à l'époque chrétienne et byzantine*, Paris, 1945, p. 128; *ВИИИ*, I, стр. 270; *Йоанн Камениата*, *Взятие Фессалоники*, стр. 230, бел. 2 към гл. 20. ³ Славяните са били известни като добри стрелци с лък. За това Камениат говори и по-долу. Българските славяни са били познати по-късно и на кръстоносците като добри стрелци.

διὰ πίσεως ἐξέπεμψε τῆς περιοχῆου, ἦκειν τὸ τάχος πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἀμφὶ τοὺς Σκλαβήρους κατεπίσπεύδον, ἕκαστον αὐτῶν ὡς οἶόν τε ἦν ὑπαισώμενον. ἔξ οὗ δὴ καὶ συνέρρασαν ἄλλοι μὲν τινες ἀφελεῖς, οὐχ ὅσοι δὲ τὴν χρεῖαν ἐπλήρουν, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐαρίθμητοι καὶ πρὸς τὴν μάχην ἀπαράσκευοι. τοῦτο δὲ συνέβαιεν ἐκ τοῦ σκαιούς τινος εἶναι καὶ πονηροτάτους τοὺς ἐμπεισιστευμένους αὐτοὺς ἄσχετους, τὸ οἰκεῖον κἄλλον συμφέρον ἤπειρ τὸ τοῦ κοινοῦ σκοποῦντας, καὶ τῶ πλησίον ἐξ ἔθους ὄντας ἐπαβουλεύεσθαι, δοροληψίας τε ἐπιτιμινομένους, καὶ μηδὲν ἄλλο προτιμῶν τῆς τούτου ἐπιμελήσαντας κτήσεως. καὶ δις γὰρ καὶ τρίς καὶ πολλάκις διὰ γραμμῶν ἐκφοβεῖν περιοιμένον τοῦ προλεχθέντος Νικήτα τὸν στρατηγὸν Στριμόνος, καὶ τῆς βραδυνῆτος αὐτὸν κατατιμινομένον, καὶ ὡς εἴ τι πάθος κινδύνου παρόντος ἢ πόλις, αὐτῶ μόνῳ τὴν αἰτίαν ἐπὶ τοῦ κρατοῦντος καταψηφίσεται, οὐδὲν ἦτιον ἢ πρότερον εἶχε τῆς συνήθους ἐκείνος κακοβουλίας ἐχόμενος, πρότερον μὲν τοῦ θείου ἔπειτα δὲ τοῦ ἀνθρώπινου φόβου ἱππευδίων, καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς τοσαύτης πόλεως εἰς μηδὲν θέμενος, ὅτε αὐτὸν δι' ἐαυτοῦ ὅτε τῶ τῶν ἐπ' αὐτὸν ὄντων ἐλθεῖν καὶ συνεπαρῶναι τοσαύτη συμφορᾷ περιστοιχηθεῖσιν ἡμῶν ἐβουλεύσατο, ἀλλὰ τῇ προσδοκίᾳ τοῦ ἀεὶ παρῆναι μέχρι τῆς ἑσχάτης ἡμέρας τοῦ πολέμου πάντας ἡμᾶς ἀποπλανήσας, ἔλαθε συμπερίνας τὴν καθ' ἡμῶν ἐπιβουλὴν καὶ τῶ ὀλέθρῳ μέγα καὶ κοινὸν ἐγγυλίσας ὅ συνεσχέθημεν.

21. Οὕτω δὲ τῆς ἀπὸ τῶν συμμαχῶν Σκλαβήρων ἀπόβουκοληθέντες ἐλαπίδος, καίτοι οὐδ' ἡμεῖς ὄντες εὐαρίθμητοι, ἀλλὰ πολλῶν πλήθει τὴν χρεῖαν ἀποπληροῦντες καὶ λίαν τὴν τῶν βαρβάρων καθυπερβαίνοντες συρατίαν, ὅμως τὸ μηδεμίαν πείραν πολέμου ἐνυπάρχειν ἡμῶν, μηδὲ προαποκειμένην ἔχειν τὴν περὶ τούτου μελέτην, φοβερῶν τινά καὶ ἐκπλήξεως γέμουσαν τὴν ἔφοδον αὐτῶν ἐνεποίη. ἄλλως τε καὶ τὸ μηδὲν φθάσαι πρὸς τὴν τούτου ἐξευρεῖν ἄμυναν πονηρὸν ἡμῶν καταφαίνεται. καὶ φρυγῇ μὲν χροήσασθαι τέως φορτικὸν ἦν ἔμελε γὰρ ἡμῶν ἐκτραπέντων πόλις τε ἀλοοῦνται, καὶ τῶν

написа писма и ги изпрати по цялата околна област и караше славяните да пристигнат бързо при нас, всеки от тях въоръжен, доколкото му беше възможно¹. Благодарение на това наистина се стекоха малцина простички люде, недостатъчни да задоволят [нашата] нужда, но и твърде малобройни и неподготвени за сражение. Това стана, понеже началниците, на които са били поверени, бяха някакви негодни и твърде лоши хора. Те гледаха повече собствената си полза, отколкото обществената, имаха навик да злоумишляват срещу ближния, бяха алчни за подкуп и бяха се научили да не предпочитат нищо друго пред своята изгода. Гореказаният Никита се опитваше да сплаши с писма стримонския стратег два, три и повече пъти, обвиняваше го за бавността [му] и казваше, че ще обвини пред императора като виновен само него, ако градът постраде някак при настоящата опасност. Въпреки това той, както и по-рано, постоянно стана в своята обичайна злонамереност, като пренебрегна първо страха от бога, а после и страха от хората. И като не даваше пет пари за загиването на толкова голям град, не пожела нито сам лично, нито някой от подчинените му да дойде и да помогне на нас, заобиколените от толкова голямо нещастие, но заблуди всички ни до последния ден на войната, като се преструваше, че всеки момент ще се яви при нас. И така тайно доведе докрай замислите си против нас и силно и лукаво се надсмя над гибелта, която ни потискаше.

21. Така измамни в надеждата от съюзниците славяни², макар да не бяхме малочислени, но задоволявахме [военните си] нужди с голямо множество хора, и превъзхождахме твърде много войската на варварите, все пак липсата на военна опитност у нас и това, че бяхме занемарили отдавна грижата за нея, правеше нападението им някак страшно и пълно с ужас. А освен това неуспехът ни да измислим предварително защита против това нападение бе за нас лошо нещо. Защото ако ние побегнем, градът щеше да бъде превзет, украсата от злато и сребро и други

¹ Става дума за славяните от Солунската и Стримонската тема. ² Тук славяните са наречени „съюзници“ (σύμμαχοι). Техен управител в случая е стримонският стратег. Славяните си имат и свои архонти — князе или старейшини (гл. 20). Славяните от Солунската и Стримонската тема са имали положението на „съюзници“ и като такива са били задължени във време на война да дават помощни войски. Но тяхното държане е било доста независимо и, както виждаме, е стигало до неподчинение. По всичко личи, че правното положение на тези славяни е било като това на мизийските седем племена, които спрямо Византия са били *ὑπὸ πάκτων*. А *ὑπὸ πάκτων*, *ἀπόσπονδοι*, *ἑσπορδοι*, *σύμμαχοι* са все термини за обозначаване на донякъде променилите с течение на времето своето положение федератни племена. Вж. *Јиречек*, История срба, I, Београд, 1922, стр. 75. *J. Maspero*, *Ψευδῆται et στρατιῶται dans L'armée byzantine au VIe siècle*, BZ, XII (1912), pp. 97—98; *Lemerle*, *Philippe*, p. 153; *Φ. Успенский*, История Византийской империи, I, Москва, 1912, стр. 772; *М. Войнов*, За първия допир на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава, ИИБИ, VI (1956), стр. 465—467. Срв. и *Йоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 232, бел. 1 към гл. 21.

προλεχθέντων σεβασμίων οίκων ὃ τε διὰ χειροῦ καὶ ἀργύρου καὶ λοιπῆς χρειώδους ἕλης ἀφαιρέθησαν κόσμος ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ πανευρεῖς οἴκοι περιβαντοὶ γενέσθαι. ἡμεῖς δὲ καὶ τὴν τῶν βαρβάρων ἐπεκκλίνοντες βλάβην, οὐκ εἶχομεν ὅπως τὴν καθ' ἡμῶν τοῦ κρατοῦντος ἀγαράκησιν διαθώμεθα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἦν ἀνεκτὰ καὶ πάσης σοτηρίας ἐχόμενα, εἰ καὶ ὅτι πρὸς μείων μόνον ἐλλείν τῶν τοιούτων μήπω τοῦ κακοῦ τὴν πείρην ἐσχηκόσι παντὸς θανάτου χαλεπότερα τοῖς τοσοῦτον πράγματος χωρεῖν δήλον, μηδὲν ἄλλο προεπισθέντας πλὴν τὸ ἀβρῶν μεταδιώκειν καὶ τραγηλὸν βίον, καὶ πολεμικοῦς ἀγῶσι μήπω προεγυμνασθέντας, ἐκστασιν ἡμῶν ἐνεποίει καὶ φοβίην.

22. Πλὴν ὅτι τοῖς λογισμοῖς πατέρου τούτων παλαίοντες, οὕτω τὰς ἐφεξῆς ἡμέρας διετελοῦμεν. καὶ ὁ μόνον τοῖς ἀποροῦσιν ἐπολείπειν, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐσπουδάζομεν ἤδη, τοὺς ἀγαύους τῆς θεῆας συμπαθείας οἰκτιροῦν καὶ τὰς τῶν ἁγίων πρεσβείας ἐπικαλούμενοι. — — — (pp. 508, 1—516, 22).

23. Ἐν ὅσῳ γὰρ ἐφ' ἡμῶν ἐπὶ ματαίῳ ταῦτα διεσπουδάξετο, ἤκέ τις τὰς βαρβαρικὰς νῆας ἤδη πονεῖ παρὰ τὸν ἀρχῆνα τοῦ ξηθέντος Ἐκβόλου πλησιάσαι καταμηρῶν κυριακῆς ἡμερῶν ἐπιφωσκούσης, ἐννάτης καὶ εἰκάδος ἀγομένης μηνὸς Ἰουλίου, ἔτους 904¹. τῆς οὖν φήμης ταύτης πᾶσαν ἀθρόως διαδοξαμοῦσης τὴν πόλιν θόρυβος μὲν παρὰ πᾶσιν ἀνήγαγτο καὶ κλόνος καὶ ταραχος, ἄλλο ἄλλο τι βοῶντων καὶ περὶ τοῦ προκειμένου βουλευομένων, ὀπλιζομένων τε ἀπάντων ὡς οἷον τε ἦν, καὶ πρὸς τὸ τεῖχος κατασπευδόντων. οὕτω δὲ ταῖς ἐπιλήξεσι τοῦ τεύχους διασπαρέντων, ἰδοὺ δὴ καὶ τῶν βαρβάρων αἱ νῆες ἐκ τῆς ξηθείσης ἐφάνησαν ἐξοχῆς, πεπετασμένα ἔχουσαι τὰ ἱστία. καὶ γὰρ κατὰ τινὰ σύμβασιν ἔτυχε τῷ καιρῷ τούτῳ κατ' οὐρανὸν αὐταῖς ἐπιεσφορήσας ἄνεμος, οἷς τοῖς πολλοῖς δοκεῖν μηδὲ ἐφ' ὕδατων ἀλλὰ δι' ἀέρος μετασίους κομίζεσθαι. Ἰούλιος γὰρ ἦγετο, καθὼς εἴρηται, μὴν, ὅτε καὶ πλεον τῶν ἄλλων ἡμερῶν ὁ τῆδε διαζόλιπος ἐπιεσφρχεται ἄνεμος, ἐκ τῶν ἐξοχῶν τοῦ τῆς Ἑλλάδος Ὀλύμπου τὴν ἀρχὴν ἔχων, καὶ μέχρις ἐννάτης ὄρας ἀπὸ πρωῒθεν ἐφ' ἐκάστης τῶν θερῶν ἡμερῶν συνεισπύπτων τῇ πόλει καὶ τὸν ἀέρα διαφορῶν. ἐκεῖνον οὖν ἐδρηζότες συνεγόν οἱ πολέμοι, ἔτι τῆς ἡμέρας ἐν ἀρχῇ οὔσης, ἐγγύθεν προσέροησαν. καὶ πρῶτα μὲν τὰ ἱστία χαλῶσιν αὐτοῦ πονεῖ παρὰ τὸ τεῖχος γενόμενοι, καὶ τὴν πόλιν ὅποια τις οὔσα τυγχάνει ἐπιμελῶς κατερόουν· οὐδὲ γὰρ ἅμα τῷ καθορμισθῆναι τῆς μάχης ἀπήρξαντο, ἀλλ' ἐπέδωξαν ὀλίγην τινὰ σχολὴν τοῦ τε προλειρωθῆναι τῆς ἡμετέρας ἰσχίας, ὅπως ἔχομεν πρὸς τὴν διὰ τοῦ πολέμου συμπλοκήν, καὶ ἐντοὺς πρὸς τοῦτο αὐτὸ ἐξαοκῆσαι. ἔσθησαν οὖν τέως περιδεεῖς, μηδενὶ τῶν ὀρωμένων

ценни материали на споменатите по-рано храмове щеше да бъде ограбена, а и самите пресвети домове щяха да бъдат опожарени. Но и да бяхме се отървали от варварската напаст ние не бихме могли да избегнем недоволството на владетеля от нас. Но [защитата] беше възможна и имаше всички изгледи за спасение, макар за нас, които не бяхме изпитали още злото, само мисълта за такива работи да беше по-тежка от всяка смърт. Това, че ние явно се приближавахме към толкова голяма опасност, ни причиняваше ужас и трепет, тъй като преди това не бяхме свикнали на нищо друго освен да се стремим към изнежен и разкошен живот, а и не бяхме обучени във военни състезания.

22. Ние се измъчвахме да обмисляме кое от двете решения е по-добро и така прекарвахме следващите дни. И залягахме вече [само] за това, което единствено остава на отчаяните — да призоваваме неизразимата милост на божното милосърдие и застъпничеството на светните. — — —

23. Докато ние напразно се занимавахме с това, рано в неделя на 29 юли 904¹ г., дойде един и съобщил, че варварските кораби са се приближили вече някъде до споменатия провлак Екволон. И тъй този слух веднага се разнесе по целия град и възбуди у всички паника, бъркотия и смущение. Едни крепяха едно, други — друго и даваха съвети за предстоящото. Всички се въоръжаваха кой как може и бързаха към стените. Още не бяха се пръснали по зъберите им, ето и варварските кораби се показаха с опънати платна откъм споменатия нос. И по някаква случайност по това време вятърът духаше откъм задната част на корабите, така че мнозина смятаха, че се носят не по водата, а високо във въздуха. Беше, както казахме, месец юли, когато повече, отколкото през другите дни, тук нахлува преззаливният вятър, който води началото си от височините на гръцкия Олимп² и всеки летен ден от сутрин до 9 часа духа към града и раздвижва въздуха. Този вятър се оказа [добър] помощник на неприятелите и те още в началото на деня пристигнаха наблизко. И най-напред, като дойдоха до едно място край стените, спуснаха платната и внимателно разглеждаха какъв е този град. Те не започнаха сражението веднага с пристигането си, но останаха малко време свободни, за да изпитат нашата сила, как сме [пригответи] за сражението, и за да се подготвят и сами за същото. И тъй засега те останаха колебливи, защото това, което бе пред очите

¹ Т. е. 904 г. от н. е.

² Планина в Тесалия, на запад от Солунския залив.

ἔχοντες ἕξομοῶν καὶ βλεπόμενα πόλιν γὰρ κατενόουν πολλῶ μὲν τιμὴ μεγάλῃ πεπλατυσμένην, λαοῦ δὲ πλήθει ἅπαν τὸ τεῖχος περιεστοιχισμένην. ἔξ οὗ δὲ καὶ πλέον καταπλαγέντες μικρὸν τὴν μάχην ἐπέσχεον, ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡμῶν ἐγγενέσθαι βραχὺ τὴν θάρσος καὶ μεταξὺ τῆς τοιαύτης σχολῆς τὰς ψυχὰς ἀνακτῆσασθαι.

24. (Ὅτι) δὲ ὄντων ἡμῶν ἔδοξε τῷ καθηγουμένῳ τοῦ τῶν βαρβάρων στρατοῦ διελθεῖν ἅπαν τὸ τεῖχος, ὅσον περικλύζεται τῇ θαλάσῃ. σκαῖος δὲ αὗτος καὶ ταμπόνηρος ἦν, καὶ τῇ ὁμοιότητι τοῦ θηρός κατάλληλον καὶ τὴν πρῶξιν ἐπιδεικνύμενος, καὶ οὐδὲν ἄμεινον ἐκείνου τῶν τρώσιων τῇ ἀγριότητι καὶ τῷ ἀκιδέκῳ τῆς ὁμῆς διακείμενος. ἔγνω δὲ τούτου πάρος καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς φήμης, περιβόητον ἐχούσης τὴν τοῦ ἀνδρός κικίαν, ὡς μηδέποτε τινα τῶν λαλουμένων ἀσεβῶν εἰς τοιαύτην ἐλάσαι, ὡς ἀκορέστως ἔχειν ὄρων ἀνθρωπίνων αἱμάτων ἐκχύσεις καὶ μηδὲν ἕτερον προτιμᾶν τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀναιρέσεως. τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ὄν ποτε καὶ τῇ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος ἀναγεννήσει μεμορφωμένος, τῆρ τε ἡμετέρῳ ὑποσκεῖαν δεδιδαγμένος, ἐπ' αὐτῶν χειροθεῖς τῶν βαρβάρων τὴν ἐκείνων δυσσέβειαν τῆς εὐσεβοῦς ἀνηλλάξατο πίστεως, καὶ πλέον οὐδὲν αὐτοῖς ἀεὶ διὰ σπουδῆς ἔχει χαρίσασθαι ἢ τὴν κλήσιν κρυῶσαι ταῖς πράξεσι καὶ παραβάτοι καὶ ληστοῦ δράματα ἐνδεικνύμενος ἐκ τούτων καὶ φιλοτιμεῖσθαι καὶ ὑπεραίρεσθαι. αὗτος δὲ ὄν ἀτίθαστος καὶ παραβάτης Λέων περιήει τῇ νηὶ διὰ τῆς θαλάσσης τὸ τεῖχος ἀποσκοπῶν καὶ πόθεν ἀφορμῆσαι προσβάλοι κακοσυγῶς ἐμμελετῶν. αἱ δὲ λοιπαὶ νῆες ἕφ' ἐνὶ χώρῳ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς αἰγυλιοῦ προσορμισθεῖσαι σινεσκευάζοντο. οἱ καὶ ἡμᾶς δὲ πολῖται καὶ αὐτοὶ τοῖς ὀπλοῖς ἐφράττοντο, τὰς ἐπάλλξεις διελόμενοι καὶ ἑαυτοὺς πρὸς τὸν προκείμενον ἀγῶνι συναπαλείφοντες (pp. 519, 1—521, 10).

25. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ τεῖχος ἅπαν ὁ θεὸς ἐκεῖνος κατεῖδεν, ἔτι δὲ καὶ τὸν πορθμὸν τοῦ λιμένος ἀλύσει σιδηρᾷ καὶ τισὶ ναυσὶ βεβυθισμένας ὄντας κατάφρακτον, μᾶλλον ἐκεῖθεν τὴν προσβολὴν ποιήσασθαι διεσκεῖατο, ὅθεν διέγνω μήτε τὰς ἔξωθεν κωλύειν τῶν πορθυθισθέντων μονολίθων ἐνέδρας τὴν τῶν νηῶν ἐφοδον, μήτε μὴν ἀφ' ὑψηλοῦ τοῦ ἤδη δεμηθέντος τεύχους ἐπίτασιν πολέμου ταύτας ἐκδέχεσθαι ἀλλ' ἐνθα βαθυνόμενον τὸ τῆς θαλάσσης ὕδωρ τῷ χθαιμωτέρῳ τεύχει προσρήγνυται, τοὺς τόπους σημειωσάμενος καὶ πρὸς τοὺς εἰταίρους ἀντιυποστρέφας, ἐνέδωκε τὸν ἀγῶνα. οἱ δὲ τὸ τάχος τοῖς λεχθεῖσι τόποις ταῖς ναυσὶ διωπαρέντες, βοῆ τε κρησάμενοι βαρβαρικῇ καὶ τραχείᾳ, ἐφώρμησαν τῷ τεύχει, ταῖς κόπαις ἐλαύνοντες, καὶ τοῖς ἐκ τῶν δόρσεων κατασκευασμένοις τυμπάνοις καταπληκτικῶν

им, те не можеха да сравнят с нищо друго, което бяха видели. Защото виждаха много голям и разпрострял се нашироко град, с множество народ, струнал се по цялата стена. Изумени от виденото още повече, те забавиха малко започването на сражението, така че от това ние донякъде се окуражихме и се съвзахме през време на това затишие.

24. Докато ние бяхме в това положение, началникът на варварската войска¹ реши да мине покрай цялата стена, която се мие от морето. А той беше противен и твърде лош човек. С името си и с делата си той беше равен на звяра и не беше по-добър от него със зверските си нрави и неудържимия си устрем. И ти си узнал напълно от мълвата, която разнесе навсякъде славата за злия му характер, че никой от нечестивците, за които се говори, не се е прочул до такава степен с ненаситност да гледа проливането на човешка кръв и пред всичко друго да предпочита убиването на християни. Някога и той е бил човек и, възроден и преобразен от спасителното кръщение, бил усвоил нашата религия, но, пленен от същите варвари, сменил благочестивата вяра с тяхното безчестие². И той с нищо не се стараел да им се хареса толкова, колкото да се прослави с делата си и като извърши дела на изменник и разбойник, да се гордее и превъзнася с тях. И тъй този звяр и изменник Лъв, обикаляйки на кораб по морето, разглеждаше стената и злоумисляше откъде да се устреми и да нападне. Останалите пък кораби, закотвени на едно място на източния бряг, се подготвяха. А гражданите при нас и те се въоръжаваха с оръжие и, разпределени по зъберите на стената, се приготвяха също за предстоящата борба.

25. След като този звяр огледа цялата стена, а освен това и затворения с желязна верига и с някои потопени кораби пристанищен вход, той реши да извърши нахлуването оттам, където беше разбрал, че влизането на корабите не може да се възпре с преградата от по-рано потопените каменни блокове, нито пък [корабите] могат да бъдат подложени на военен натиск откъм построената вече висока стена. Но той забеляза местата, където дълбоката вода се блъска в по-ниската стена, и като се завърна при другарите си, даде знак за сражение. Те бързо се разпръснаха с корабите по означените места и, издавайки варварски и груб вик, се втурнаха срещу стената. С пригответите от кожи тъпани те произвеждаха ужасяващ шум и пла-

¹ Лъв Триполит.

² Преди да приеме исляма, Лъв Триполит бил християнин.

κτυποῦντες, καὶ πολλοῖς ἄλλοις φοβήτοις τοῖς ἐν ταῖς ἐπάλλεσσι ἐκταράττοντες. ἀντιβόησαν δὲ μᾶλλον καὶ γεροντοτέρῳ φωνῇ οἱ πρὸς τὸ τεῖχος ἐστῶτες, τὸ σοτήριον ὄπλον τοῦ σταυροῦ πρὸς τὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐπικαλούμενοι συμμιχίαν, καὶ τοσοῦτον ὡς ἀκηκοῦστας τοὺς βαρβάρους τὸν πολυάνθρωπον ἐκεῖνον καὶ παντὸς ἀκούσματος φοβερώτερον ἀλαλαγμὸν ἰλιγγῆσαι τέως καὶ μηδὲν ἀνόσει προσδοκῶν, τοῦ δήμου τὴν πληθὺν ἀναλογισμένους ἐκ τῆς βοῆς, καὶ ὡς οὐκ ἔν πρὸς τοσοῦτους ἀποδυσαιμένους εἰς μάχην εὐχερῶς ἔχειν πόλιν τοσαύτην ῥαδίως ἐκπορθεῖν, ἣν οὐδενὶ παραδείγματι συγκρίνειν εἶχον. ὅμως ἵνα μὴ δόξωσι κατεπτηχέναι τὴν πρώτην προσβολήν, οὐκ ἀδεῶς μὲν, οὐδὲ πάλιν μεθ' ἧς ἕστερον ἐχρῶντο μαρίας, ἀλλὰ πρὶ λύσση φόβῳ συγκεκραμένη πλησίον γενόμενοι ταῖς ἀπὸ τῶν βελῶν νιφάσι τοὺς ἐξ ἐναντίας ἠμύνοντο. ἔπειτα δὲ τι καὶ ἀνυδρότερον ἐπεχείρουν καὶ πλησιέστερον ἐφοριῶν ἐφιλονείκουν, καθόσπερ τινὲς ἱλακινοὶ κύνες τὸν οἰκεῖον θυμὸν διεγείροντες, τοῖς κατ' αὐτῶν φερομένοις ἀπὸ τοῦ τεύχους ἐξαγριούμενοι. οὐδὲ γὰρ οἱ τῆς πόλεως τῆς τοξικῆς κατημέλων, ἀλλ' ἐχρῶντο ταύτῃ μᾶλλον ἐναργῶς καὶ ἐπιτηδέως, πάντας τοὺς ἐκ τῶν πλησίον χωρῶν προσφύοντας Σκλαβήνους τοῖς τόποις ἐκεῖνοις καταστράμενοι, ὧν οὐδὲν ἔστιν οὕτως τῶν ἄλλων εὐεπιχείρητον ὡς τὸ κατὰ σκοποῦ βάλλειν καὶ μηδὲν τῶν βελῶν αὐτῶν τὴν ῥῆμην ἀνθυποφέρειν.

26. Ἄλλ' οὕτω βαλλόντων ἐκατέρων καὶ βυλιόμενων, ἰσοπαλῆ τε τὴν μάχην προσπίπτουσαν ἐνδειγνυμένων, διακριθέντων τινὲς τῶν βαρβάρων, τῶν ἄλλων ὡς εἰκὸς εὐτολμότεροι καὶ θρασύτεροι, καὶ τῇ θαλάσῃ τῆς νηὸς ἑαυτοὺς ἀκοιτίσαντες, κλίμακα τε ξυλίνην μεθ' ἑαυτῶν συγκαθελόντες, ὄρθον ἄγοντες ἐν τοῖς ὕδασι, πειρώμενοι δι' αὐτῆς ἀνιέναι τῷ τεύχει, μηδένα λόγον τῶν ἐκεῖθεν κατ' αὐτῶν πεμπομένων ποιούμενοι. μέγροι γὰρ τοῦ πλησίον γενέσθαι ἐκάλυπτον τὰ σώματα, νηχόμενοι τε τῷ ὕδατι καὶ τὰς κεφαλὰς ταῖς ὕδασι περιφραττόμενοι ὅτε δ' ἐγγύθεν ἐγένοντο, τὸ ὕδωρ ἀποδυσάμενοι ῥωμαλεώτερον ἀντιέχον ταῖς βολαῖς προσπαλαίοντες, τὰς ὕδασι μόνως φέροντες ἐπὶ κεφαλῆς, εἶτα τὴν κλίμακα θάπτον κατὰ τῶν ἐπάλλεσσι ἀνεγκύσαντες ἐπεχείρουν δι' αὐτῆς ἀνιέναι καὶ εἰσὼ χροεῖν. ἀλλὰ προσέφθασε τὸ βεβουλευμένον ὁ θάνατος, καὶ πρὶν ἀκοιρῶς σκοπῆσαι πῶς τὴν ἐπίνοιαν συμπεράνωσι, τῆς ζωῆς ἀπελύοντο· μόνον γὰρ οὗ ταῖς βαθμίαι τὰ ἔχρη ἐκίνησαν, καὶ δίκην χαλάζης πενήτης οἱ λίθοι κατ' αὐτῶν ἀφροθέντες ὁμοῦ τῇ θαλάσῃ καὶ

шеха хората по зъберите на стената с много други страхотии. В отговор на това тези, които бяха застанали зад стената, започнаха да викат по-силно и с по-гръмък глас призоваваха на помощ срещу враговете спасителното кръстно оръжие. И това оръжие беше толкова силно, че варварите, които чуха този многоустрев, по-страшен от всичко чуто, се слисаха за момент и сметнаха, че не ще постигнат нищо. По виковете те съдеха за множеството народ и за това, че ако влязат в сражение с толкова много хора, не ще могат да разрушат такъв голям град, който те не можеха да сравнят с нищо [видено]. Все пак, за да не изглежда, че са се изплашили при първото нападение, те се приближиха не дръзко, нито с ярост, както по-късно, но с някакъв бяс, смесен със страх, и отблъскваха хората от противната страна с облаци стрели. По-късно нападаха малко по-дръзко и се стараеха да настъпят по-близко. Като някакви лаещи кучета те сами възбуждаха своята ярост и се ожесточаваха от носещите се срещу тях стрели откъм стените. Защото и гражданите не пренебрегваха стрелческото изкуство, но си служеха с него доста оживено и успешно. Те бяха настанили по онези места стеклите се от близките околности славяни, на които нищо друго не им идеше така отръки, както да се прицелват, и нищо не можеше да издържи напора на стрелите им¹.

26. Докато двете страни стреляха така едни срещу други и се нараняваха, без някой да надделее в сражението, някои отделни варвари, по-смели и по-дръзки, както е редно, от другите, скочиха от кораба в морето и хвърлиха със себе си дървена стълба. Те я подкараха във водата, като я блъскаха, и се опитваха да се изкачат по нея на стената, без да обръщат внимание на това, което се хвърляше срещу тях. Преди да се приближат, те си криеха телата, плувайки във водата и прикривайки главите си с щитовете. Когато се приближиха и изскочиха от водата, те се държаха мъжествено и устояваха на ударите, като прикриваха само главите си с щитовете. После бързо повлякоха стълбата към зъберите и се опитваха да се изкачат по нея и да влязат вътре [в града]. Смъртта обаче ги изпревари в техния замисъл, тъй като загиваха, преди да обмислят точно как да изпълнят намерението си. Защото едва що стъпваха на напречниците на стълбата и хвърлените срещу тях като силна градушка

¹ Това привидно противоречие с израза на Камениат в гл. 20 за стеклите се славяни, че били „неподготвени за сражение“ се тълкува (ВИИНЖ, стр. 271, бел. 14; Васильев, Византия и арабы, II, стр. 147) с неочакваното появяване най-после на опитни славянски стрелци, които представлявали голяма сила.

τῷ ὀλέθρῳ τοῦτους ἐξανασκεύασαν. ἐν ταῦτοις ἐπι-
σθόρητοι πᾶσαι χωροῦσιν αἱ νῆες, οὐδενὸς ἄλλου
τοιούτου τέως ἐπιχειρεῖν τολμηρῶς ἔχουσαι μόναις
δὲ ταῖς ἀπὸ τῶν βελῶν νιφάσι, καὶ αὐτὸν τὸν ἀέρα
συσκιάζουσας, ἔβαλλον ἀπὸ μηκόθεν, οὐδὲν ἦπτον
καὶ αὐτῶν βαλλομένων τοῖς τε βέλεσι πεμπομένοις
εὐστόχως καὶ ὀλίγα διαμαρτάνουσι καὶ ταῖς ἀπὸ
τῶν πετροβόλων καταφοραῖς, ὧν καὶ αὐτὸς μόνος
ὁ διὰ τοῦ ἀέρος ἐγγινόμενος βροχῶς ἔκστασιν τοῖς
βαρβάρους ἐναπειρογάζετο. (27) ἤδη γὰρ καὶ ὁ λεχ-
θεὶς Νικήτας, ὁ πρὸς τοῦ βασιλέως σταλαῖς, τὸ τεῖ-
χος ἅπαν διέτρεχε τὸν δῆμον παραθαυρόντων, „ἄν-
δρες“ λέγων „Θεσσαλονικεῖς, ἄλλας μὲν εἶχον πρὸ
τοῦδε περὶ ἡμῶν ἑπολήρεις καὶ οὐκ ἂν οὕτω γεν-
ναίους καὶ πρὸς τὸ ἔργον τοῦ πολέμου τολμηροῦς
ἔκρινον εἶναι, μηδὲν τοιοῦτον μήτε πειραθέντας
πάσαι μήτε κατενεργήσαντας· γυνὴ δὲ τοῦ πράγματος
ἢ ἀκμὴ οὐκ ἀγενεῖς ἔχειν τὰς περὶ ἡμῶν παρέ-
σχεν ἐλπίδας. ὁρῶ γὰρ πάντας ἡμᾶς τοῖς τε σώ-
μασι σφριγῶντας καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀνδριζομένους
καὶ ὄλους ὄντας τῶν προκειμένων, τῶν ἀντιπάλων
καταγελῶντας καὶ τὰς μηχανὰς αὐτῶν γενναίως ἐκ-
τρεπομένους, καὶ οὐδὲν ἀπεικὸς πράττετε· περὶ γὰρ
ἡμῶν αὐτῶν ἐστὶν ὁ ἀγὼν, ἀνδρῶν τιμίων καὶ τοῖς
εἶδεσι καὶ τοῖς ψυχικοῖς προτερήμασι, καὶ περὶ
τῆς λοιπῆς πόλεως, ἧς οὐδὲν ἐρίξει τῶν ἀξιολόγων
εἰς περιφάνειαν. ὑπεράνω μὲν γὰρ γενομένοις τοῦ
τῆδε κινδύνου ὁ παρὰ πᾶσιν ἡμῶν ἔπανος ἐπορη-
λεται παθοῦσι δὲ τι τῶν ἀβουλήτων, καὶ ὧν οἱ βάρ-
βαροι καιηπέλιγται, οὐκ ἔστιν ὅπου τὴν συμφορὰν
εἰκάξω ἢ τῆς αἰσχύνῃς τὸ μέγεθος. διὰ τοῦτο σῆτε
γενναίως τῇ τε πατρίδι καὶ ἡμῶν αὐτοῖς τὴν νίκην
περιποιούμενοι, καὶ μὴ δῶτε νῶτα χερσὶ πολεμίων,
μηδὲ καινὸν τι καταλίπτετε τῷ βίῳ διήρημα, μικρᾶς
βραθυμίας κίνδυνον τοσοῦτον ἀνταλλαξάμενοι.“ τοῦ-
τοις τοῖς παρακλητικοῖς ὑπαλείφων τὸν δῆμον καὶ
θάρος οὐκ ὀλίγον ταῖς ἑπάντων ψυχαῖς ἐνίει τὴν
περίοδον ἐποιεῖτο. ὁ δὲ δὴ στρατηγὸς ὡσπερ τοῦ
οἰκείου πάθους ἐκλελησμένος, καίπερ χαλεποῦ τε
ὄντος ἐξ οὗ προείπομεν πτόματος, καὶ μείζονα τῆς
δυνάμεως τὴν ὀδύνην παρεχομένου, ἡμιόνῳ τινὶ
ἐπιβάς, οὐ περιβάδην ἀλλὰ κατὰ πλευρᾶν καὶ ὡς
αἱ τῶν θλασθέντων μελῶν ἀλγηδόνες ἐπέτρεπον,
περιῆει καὶ αὐτός, τοῖς προθυμοτέροις τῶν τοξοτῶν
κατὰ τινὰς χρειώδους τόπους τοῦ τείχους ἐγκαθισ-
τῶν, ὡς ἂν τὸ κατ' αὐτοὺς τυχόν, καὶ τοὺς πλη-
σίον πρὸς μίμησιν ἐρεθίζοντες, τὰ πρὸς τὸν πόλεμον
διατίθενται.

28. Οἱ βάρβαροι δὲ οὐχ ἅπασι μόνον ἀλλὰ καὶ
πολλάκις διὰ πάσης ἐκείνης τῆς ἡμέρας συνεφορ-
μήσαντες, μᾶλλον ἢ πρότερον πεπληγμένοι πρὸς

камъни ги изпрацаха едновременно в морето
и в смъртта. При това положение всички ко-
раби се върнаха и после не посмяха да пред-
приемат друг подобен опит. Те само хвър-
ляха отдалеч облаци от стрели, които засенч-
ваха слънцето, но и самите бяха не по-малко
обстрелвани с точно изстрелвани стрели, кои-
то рядко не улучваха, и с камъни от каме-
нометните машини, чието свистене само, което
се появяваше във въздуха, внушаваше ужас
у варварите. (27) И споменатият Никита,
който бе изпратен от императора, вече оби-
каляше по цялата стена и ободряваше на-
рода, като казваше: „Аз имах по-рано, сол-
лунчани, по-друго мнение за вас и не бих
казал, че сте така храбри и смели във воен-
ното дело, тъй като в миналото не сте из-
питвали, нито сте се занимавали с подобно
нещо. Сега обаче критическото положение
ми дава основание да възлагам на вас го-
леми надежди. Защото виждам, че всички
сте бодри телом и духом мъжествени, че
сте се отдали изцяло на предстоящото дело
и че се присмивате на враговете, като от-
блъсквате смело всички техни хитрости. Вие
се държите както трябва, защото борбата се
води за вас, мъже силни телом и духом, и
за целия град, с който не може да се състе-
зава по блясък нищо от достойните за спо-
менаване неща. Ако вие преодолеете сегаш-
ната опасност, всички ще ви славят. Ако ли
пък претърпите нещо нежелано и такова, с
което ви заплашват варварите, тогава с нищо
не биха могли да се сравнят нещастieto и
големият срам. Затова дръжте се мъжествено
и извоювайте победата за града си и за
себе си. Не показвайте гърба си пред не-
приятелите и не оставяйте поколенията да
говорят за чудовищната ви постъпка, ако
предпочетете краткотрайното безгрижие пред
толкова голямата опасност“. С такива поощ-
рения той правеше своята обиколка, успокоя-
ваше народа и възбуждаше немалка дър-
зост в душите на всички. А стратегът, за-
бравил своето страдание, макар и да бе зле
поради споменатото от мен падане и то да
му причиняваше по-силна болка, отколкото
можеше да се търпи, и той обикаляше, яхнал
мулето не разкрячено, но напреки, както му
налагаха болките в разбитите му членове. На
някои важни места по стената той поставяше
по-смелите от стрелците с лък, които с успе-
ха си да подбуждат към подражание нами-
ращите се наблизо, та военните работи да
се нареждат добре.

28. А варварите неведнаж, а много пъти
през този ден извършваха общо нападение,
но отстъпваха назад в по-голям ужас от

τοῦπίσω χωρήσαντες, ἐφ' ἐπὶ συνθήματι τὴν [πρὸς] καθ' ἕδατα λιπόντες μάχην ὑπενεχώρουν ταῖς ναυσί, καὶ τῷ πρὸς ἀνατολὰς ὄντι τῆς πόλεως αἰγυαλῶ προσωρμίσθησαν. εἶτα τῶν νηῶν ἐκβάντες πάλιν τοῖς βέλεσιν ἐχρῶντο κατὰ τῶν ἐκεῖσε λαχόντων τὴν στάσιν ἐν τῷ μετεώρῳ τείχει, ἐνθα καὶ πύλη τις διεξέχει Ῥώμη καλουμένη, γειτνιάζουσα τῇ θαλάσῃ, οὗ δὴ μέχρι βαθείας νυκτὸς μαχεσάμενοι, καὶ ὡς περ κεκμηκότες τῇ ἀγωνίᾳ καθησύχασαν ἐν ταῖς ναυσί, τάχα σκεπτόμενοι πῶς ἐπιθῶνται τῇ ἐξῆς ἡρῆν, καὶ πρὸς ἐτέρας μηχανὰς σκευαζόμενοι. ἤδη δὲ καὶ ἡμᾶς τοῦ πολέμου μικρὸν ἀνεθέντας ἄλλη πάλιν φροντὶς ἐπεισέροχτο, ἐλαγρυντεῖν τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλλεσσι διὰ πάσης κύκλωθεν τῆς πόλεως, καὶ ὑποβλέπεσθαι τοὺς βαρβάρους, μὴ τινα λόχον νυκτερονὸν ἢ ἐνέδραν λάθωσι πεποικότες καὶ ἐν τῷ τείχει γενόμενοι τὸ πᾶν ἐξανύσωσιν. εἰσὶ γὰρ εὐφρεῖς πρὸς ταῦτα μάλιστα, καὶ ἅμα τῷ διανοηθῆναι πρὸς τὸ ἔργον χωροῦντες, πάντα κίνδυνον εἰς μηδὲν τιθέμενοι, ἐπὶ δὲ μόνῳ προσέχοντες τῷ κατάρξασθαι τοῦ βεβουλεμένου. κἄν τάχα καὶ ἐναντίον ἢ ὡς ἐφώρῃσαν τὸ τέλος ἐκβῆ τοῦ πράγματος, δόξαν ἔχειν ἠγοῦνται τὸ τέως ἀδυνάτοις πειρᾶσθαι τολμηρῶς ἐπιχειρεῖν. τοῦτου ἐνεκεν πᾶσαν ἐκείνην ἐπαγρυπνοῦντες ἐτελοῦμεν τὴν νύκτα, οὐδὲν ἑαυτοὺς τῶν προηγουμένων μεμφόμενοι πρὸς τοσοῦτον γὰρ ἤλθομεν θάρσος ὡς καὶ αὐτὸν τὸν καθηρούμενον τῶν βαρβάρων ἐν θαύματι γεγονέναι, καὶ περὶ πολλοῦ ποιῆσθαι μαθεῖν ὕστερον τὴν αἰτίαν, πῶς πρὸς ἐκάστην προσβολὴν οὕτως ἀνδρείως ἀντέστημεν, καὶ ὧν περὶ ἡμῶν ἐλπίδος αὐτοῦ περιπρατεῖσης.

29. Ἀλλ' ἐπειδὴ κῆρυξ ἦν ἐπιστὰς ὁ ὄρθρος τῆς δευτέρας τοῦ πολέμου ἡμέρας, καὶ τῶν προαχθέντων ἤδη χαλεπότερα καθ' ἡμῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐπιανεόητο, ἔκαμνον πάλιν οἱ στρατηγοὶ ταῖς φροντίσι τὸν ἐκάστον θυμὸν διεγείροντες καὶ τὸ καθ' ἑαυτοὺς πρόθυμον εἰσηγούμενοι. τῆς ἡλιακῆς οὖν ἀκτῆος τὸν ἀέρα περιλαμπύσσης ἐφώρμῃσαν καὶ αὐθις τῶν νηῶν ἐκβάντες οἱ βαρβάρου τῷ τείχει, διασπαρέντες καὶ κατὰ τινὰς τόπους ταῖς φάλαγγιν ἑαυτοὺς διελόμενοι, κατὰ δὲ τὰς διεξόδους τῶν πύλων μᾶλλον συρρεΐσαντες ὄλην ἐκίνουν [τὴν] καθ' ἡμῶν αὐτῶν τὴν πανοπλίαν. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν τοῖς τόξοις, ἕτεροι δὲ χειροποιήτῳ βροντῇ τῶν λίθων ἐκέχρητο· ἄλλοι τοῖς πετροβόλοις ἐγκαθήμενοι τὰς ὑπερμεγέθεις ἐκείνας τῶν πετρῶν χαλάζας μετεωρίζοντες ἔπεμπον. καὶ πολυειδῆς τις ἦν ὁ καθ' ἡμᾶς ἀπειλούμενος φόνος, καὶ πανταχόθεν προσπίπτων φοβερὰν ἐποίησεν τὴν πείραν τοῖς προστυγχάνουσι. καὶ γὰρ κατὰ μόνης τῆς φηθείσης πύλης ἐπὶ πλεῖστησαν πετροβόλοις, πάντοθεν περιπεφρα-

преди. По даден сигнал те изоставиха сражението откъм морето, оттеглиха се на корабите и хвърлиха котва до брега, който е на изток от града. После слязоха от корабите и пак започнаха да стрелят срещу тези, които бяха на позиция по високата стена, там, където в съседство с морето стои така наречената Римска врата. Там варварите се сражаваха до късно през нощта и, уморени от борбата, [най-послед] замлъкнаха по корабите си, но веднага започнаха да обмислят как да ни нападнат на следния ден, като крояха други хитрости. Обаче едва си отдъхнахме малко от сражението и нас ни обхвана нова грижа — хората по укрепленията из целия град наоколо трябваше да бодърствуват и да наблюдават да не би варварите, като направят незабелязано някаква засада или измама, да се намерят на стените и да постигнат всичко. Защото те са твърде много способни за такива работи и щом ги намислят, веднага пристъпват към изпълнението им. Те пренебрегват всякаква опасност и само за едно залягат — да изпълнят решеното. И макар краят на предприятието да излезе обратен на този, който са очаквали, те смятат, че опитът им да се заловят с невъзможни дотогава работи, носи слава. Затова ние бодърствувахме през цялата тази нощ, без да се оплакваме за водената преди това борба. Ние се одързостихме до такава степен, че и самият водач на варварите се намери в чудо и по-късно държеше много да разбере как при всяко нападение сме се противопоставяли така мъжествено, поради което надеждите му относно нас рухнали.

29. Но когато настъпилата зора възвести втория ден от войната и варварите измислиха срещу нас по-тежки от предишните удари, стратегите отново се грижеха до изтощение да ободряват духа на всеки и да показват за пример своята смелост. И тъй, когато слънчевите лъчи осветиха небето, варварите отново слязоха от корабите и се устремиха към стената. Като се разделиха и се пръснаха на отреди по отделни места [на стената] — особено много се съсредоточиха при портите, — те се насочиха против нас с всичкото си оръжие. Едни от тях си послужиха с лъковете, други — с ръчна прашка за камъни, а трети, заседнали в каменометните машини, изпращаха по въздуха градушки от преголеми камъни. И заплашващата ни смърт беше многолика. Тя връхлиташе навсякъде, като поразяваше страшно изпречилите ѝ се насреща. И наистина само срещу споменатата врата стояха седем защитени отвсякъде каменометни машини, които [варварите] били

γμένους, οὓς διερχόμενοι τὴν θάλασον πρὸς τὴν τοιαύτην χρείαν προπαρεσκεύασαν, καὶ μὴν ξυλοσυνήτους τινὰς κλίμακας ἀντικρὸν τοῦτον τῷ τείχει προσπελάσαντες ἀνιέναι δι' αὐτῶν ἐπειρῶντο, τοῖς ἀπὸ τῶν πετροβόλων ἀφιεμένοις λίθοις τὸ ἀσφαλὲς ἑαυτοῖς συντηρούμενοι· οὐ γὰρ εἶον ἐνδελεχῶς ἐνεργοῦντες ἐκεῖνοι προκίπτειν ἀβλαβῶς τοῦ μετεώρου τείχους τινά. καὶ δὴ εἰς ἔργον αὐτοῖς ἔφθασαν ἂν τὰ βεβουλευμένα, ἤδη τὴν κλίμακα ταῖς ἐπάλλεσει τοῦ προτειχίσματος ἀνεγκύβασαν, εἰ μὴ θεία τις δύναμις ἀνδρας τινὰς τολμηροῦς καταστηδῆσαι τῷ τόπῳ ἐνίσχυσεν, οἱ καὶ δόρασι τρώσαντες τοὺς βαρβύρους πρὸς τοῦτίσω σὺν τῇ κλίμακα τοῦτους ἐναπεκρήμνισαν. οὕτω δὲ καὶ τὴν ἐλίνοισιν ταύτην εἰς μηδὲν προβάσαν ἐσορακότες, φρυγῇ τε χρησαμένον ὡς καὶ τὴν κλίμακα καταλίπειν, εἰς τοσοῦτον ἡμεῖς ἤλθομεν θάρσος ὡς καὶ γέλῳ κατ' αὐτῶν, καὶ προθυμότερον τῆς ἄλλης ἡμέρας τοῖς τε βέλεσι χροῖσθαι καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν πετροβόλων λίθοις, καὶ μηκέτι συγχωρεῖν αὐτοῖς κἄν πρὸς βραχὴ προσιέναι τῷ τείχει, κἄν ὅτι πρὸς μακρότερον ἐξαφθέντες καὶ αὐτοὶ δίκην σῶν ἀγρίων τοῖς ὀδόντας παρέθηνον, καὶ εἰ πῶς ἐνῆν, ζῶντας ἐθέλειν ἡμᾶς ἐν αὐτοῖς διαρρηξασθαι. οἷον γὰρ ἦν αὐτῶν φοβερόν ἀκοῦειν καθ' ἡμῶν μεμηρότων! πῶς τῆς ὑπερβαλλούσης ὀργῆς ἐποιοῦντο τὴν ἐνδειξῆ, ὅποτε βύθιον ἔβρουχον καὶ τοῖς ἐκ τοῦ στόματος πεμπομένοις ἀφροῖς τὸ δαιμονιοῦδες αὐτῶν παρεδείκνυντο, οἷδὲ τροφῆς μεταλαβεῖν διὰ πάσης ἐκείνης τῆς ἡμέρας βουλόμενοι, ἀλλ' ἀκορέσιως ἔχειν τοῦ πολέμου ἐν οὕτω, λαβροτάτῳ καίματι, καὶ μὴδ' ὅτι σώματα περιζέονται καὶ καμιάτῳ δαμαζόμενα καὶ τῷ ἴσιερῳ κεφαλῆς ἡλίου καυσούμενα παντελῶς αἰσθανόμενοι, τοῦτο δὲ μόνον διὰ φροντίδος ἔχοντες, ἢ πορθησῆαι τὴν πόλιν καὶ τὸν καθ' ἡμῶν ἀσπλήσαι θυμόν, ἢ μὴ προβαίνοντος τοῦτον καὶ τῆς ζωῆς ἀπειπεῖν καὶ ἑαυτοῖς τοῖς ὅπλοις διαχειρῆσασθαι. θυμὸς γὰρ ὅπασ βαρβαρικός ἐξαφθεῖς οὐ πρότερον τῆς κινούσης αὐτῶν ἀλογίστου ὀργῆς ἀπολήξειε, μέγροις ἂν ἢ τοῦ οἰκείου αἵματος ἢ τοῦ ἐξ ἐναντίας ἀντιπράττοντος ἴδη τὴν ἔκχυσιν.

30. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ προσπελάζειν αὐτοῖς τῷ τείχει οὐκ ἀκίνδυνον ἦν, πάντα τοῖς βέλεσι τοῖς πετροβόλοις ἐπέτρειπον. σιχηδὸν γὰρ ἑαυτοῖς κατατάξαντες, καὶ τοσοῦτον ἀποσιώτες ὅσον τὰς βολὰς αὐτῶν μίτω τῆς ὀργῆς ὑπερδιδούσης τῇ πόλει προσπίπτειν, ταῖς ἀσπίσι τε φραζάμενοι καὶ ὅλοι τῆς ἀγωνίας γενόμενοι, ἴσταντο καθάπερ τινὲς ἀνδριάντες ἐκ χαλκοῦ ἢ τινος ἄλλης στεροστερίας ἴλης συμπετηγῶτα ἔχοντες σώματα, μυρίῳ τῶν καὶ ἀνεκδιηγήτῳ καρτεροῦντες πόνῳ καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἀμιλλόμενοι. τοῦ γὰρ ἡλίου κατὰ τὸ μέσον ἄγοντος τὴν ἡμέραν, ὅτε καὶ ταῖς βολαῖς τῶν ἀκτίων τὸν ἄερα πλέον

предварительно приготовили за тази цел, когато минавали покрай Тасос. Освен това точно срещу тях те бяха приближили до стената дървени стълби и се опитваха да се възкачат по тях под сигурното прикритие на изпрашаните от каменометните машини камъни. Защото камъните летяха непрекъснато и не позволяваха на никого да надникне от високата стена. И плановете на варварите щяха да се осъществят — те бяха успели вече да изправят стълбата срещу зъберите на предното укрепление, — ако някаква божествена сила не беше окуражила смели мъже да скочат на това място. Те раниха с копията си варварите и ги сгромолясаха назад заедно със стълбата. А ние, като видяхме, че по този начин се осуети техният замисъл и че, като побягнаха, изоставиха и стълбата, така се одързостихме, че им се присмивахме, служехме си по-ревностно от предния ден със стрелите и с каменометните машини и не им позволявахме да се приближат до стените дори за малко време, макар те, обхванати от по-силна злоба, да точеха като глигани зъби и ако можеше някак, биха поискали да ни разкъсат с тях живи. Колко страшно беше да чуваме как ни заплашват! Как показвах прекомерната си злоба, когато скърцаха ужасно със зъби, и как проявявах своя бяс, като изпускаха от устата си пана! През целия този ден те не искаха да турят храна в устата си и при най-силния пек неуморно продължаваха сражението. Те не усещаха дрехите на телата си, нито че са капнали от умора, че над главата им пече слънцето, но имаха само една грижа — или да разрушат града и да задоволят яростта си против нас, или ако не сполучат в това, да се простят с живота си и да се самоунищожат със [собственото си] оръжие. Защото варваринът, веднаж възпламенен от бяс, не ще се спре в движещия го безсмислен устрем, преди да види пролята собствената си кръв или тази на противника си.

30. Но тъй като не беше безопасно да се приближават до стената, те предоставиха всичко на лъковете и на каменометните машини. Като се построиха в редици, и то на такова разстояние, че изстрелите им да достигат и улучват града, те, защитени от щитовете и отдали се изцяло на борбата, стояха като някакви статуи, излети от мед или от друг някакъв по-твърд материал, издържаха на хиляди неописуеми мъки и устояваха във войната. Защото по пладне, когато слънчевите лъчи напичат въздуха повече, отколкото през другите часове, страшната жегата като че ли разпали някак вродената им ярост и

των άλλων ὄρων διαπυροῖ, τῇ ἀκμῇ τοῦ καύματος ὅσπερ τὴν φυσικὴν ἐκκαίσαντες λύσαν, καὶ τὸν ἄλογον ἐκείνον θυμὸν ταῖς ἀπονοήσις προσερεθίσαντες, ἐφ' ἕτερον εἶδος πολιορκίας (καὶ σκόπει πῶς χαλεπὸν) τὴν ὁρμὴν μετηγάγοντο. τετάρων γὰρ πυλῶν πρὸς τῷ ἀνατολικῷ μέρει τῆς πόλεως διεξυγουοῦν, ἐσκέψαντο τὰς δύο αὐτῶν πρὸς τερφῶσαι, τὴν τε βηθεῖσαν Ῥώμην καὶ τὴν Κασσανδρειακὴν καλουμένην, τοῦτο ἐν τῇ διανοίᾳ θέμενοι, ὡς εἰ δινηθεῖεν τῶν ἔξω πυλῶν καιόμενον εἶσω χωρήσει τοῦ προτειχίσματος καὶ τὸ μετέωρον ἵποδύσασθαι τεῖχος, μηδένα φόβον ἔχειν πρὸς τὸ καὶ τὰ ἔνδον κακουργῆσαι καὶ τῇ πόλει πάντας ἄφ' ἑν συνελάσαι, ἐξ ἐναντίας παραστησάμενοι τοξότας εὐστόχους τε καὶ δεινοῦς, ὡς ἂν τῇ συνεχείᾳ τῶν βελῶν μὴ ἔαν ἀκινδύνως προκύπτειν τῶν ἔνδον τόξα. (31) καὶ διὰ τοῦ τεχνάσματος οὕτως ἐνήρξαντο. ἀμάξας ἐφεροῦντες ἐπέδηξαν αὐταῖς πηρεῖς τὰς βραχυτάτας νῆας, αἷς πρὸς τὴν θήραν τῶν ἰχθύων οἱ καθ' ἡμᾶς ἀλιεῖς ἐκέχρητο, ἔτι δὲ καὶ τινῶν άλλων ξύλων πληθὺν καὶ φρυγάνων σωρείαν, ὕψω πύσση καὶ θεάφρω καταρσίαντες καὶ τὰς ἀμάξας ἵποδύοντες ἔστρεφον τοὺς ἄξονας, ἄροντες αὐτὰς ταῖς χερσίν, ἕως ἐφθασαν μέχρις αὐτῶν τῶν πυλῶν. εἶτα τὴν ἕλιν ἐκείνην ἐφάπαντες, καὶ ἀπισθόποδες ταῖς ἀσπίσι φραζάμενοι πρὸς τοὺς τοξότας χωρήσαντες, ἔλαθον τὸ βεβουλευμένον εἰς ἔργον ἀγαγεῖν. τὸ πῦρ γὰρ τῆς ἕλης λαβόμενον καὶ τοῖς ἱλεκκαύμοισι πρὸς μείζονα φλόγα διεγερθὲν τὴν μὲν ἔξω τῶν πυλῶν ἐπιφάνειαν, ἣτις ἦν ἄπασι οὐρανομένη, πυρακτωθῆναι πεποίηκε, τὴν λαμπράδα δὲ καὶ πρὸς τὸ εἶσω μετοχευῆσαι ἐξαφθῆναι δι' ὅλου τὰς πύλας ἠράγκασεν, ὡς μετὰ βραχὺ ταύτας κατισπεῖν καὶ δειλίαν οὐ τὴν τεχοῦσαν ἄπασιν ἐμβάλεῖν. ἰόνον γὰρ ὅτι καθ' ὅλης ἐκηρύχθη τῆς πόλεως ἢ τῶν πυλῶν ἔκκαυσις, καὶ καὶ αὐτὰς τινὸς ξίφους ὑποδραμόντος τὰς ἀπάντων καρδίας, οὕτως ἐναγροῦς καὶ τρομώδεις τοὺς ἀνθρώπους πεποίηκε, τὰς μορφὰς ἀλλοιῶσαντας καὶ πᾶσαν χρηστὴν ἀθρόον προδεδακότηας ἐλπίδα. καὶ γὰρ οἱ πρὸ βραχέος τοῖς τεῖχεσιν ἐξαλλόμενοι καὶ πρὸς τὸν διὰ μάχης ἀγῶνα ἀλλήλους ἐγκελευόμενοι πτωχῶν ἀδρανέστεροι ταῖς ἀληθείαις ἐδείκνυντο. αὐτὸ γὰρ τοῦτο, τὸ τὴν μηχανὴν ἐκείνην εἰς ἔργον ἐκβῆναι, μαρτυρεῖσθαι τοῦ τέλους ταῖς ἀπάντων ἐδίδον ψυχαῖς. πλὴν ὅτι τῶν ἔξω πυλῶν περποληθεισῶν τὰς ἔνδον ἡμεῖς τειχίῳ τῷ νεοδομητῷ θάπτον περιφραζάμενοι, ἕδατά τε ταῖς ἐπάλλεσαν ἐν τῷ προαιποθέμενοι σκεύεσιν, ἐφυλιπτόμεθα πότε καὶ πρὸς ταύτας τεχὼν ἐφορηθήσομεν οἱ πολέμοι, ἵν' ὅτε τῆς κακουργίας καὶ αἰθῆς ἐπιχειρήσομεν, ἔχομεν ὅπως τῆς φλόγος ἀντιποιηθῶ-

те, възпламенявайки с дръзката си смелост безумния си бяс, преминаха в нападението си към друг вид обсада (ще видиш колко страшна!). На източната част на града имаше четири врати¹. Варварите решиха да опожарят с огън две от тях — споменатата Римска врата и така наричаната Касандрийска. Те предполагаша, че ако могат да влязат вътре в предното укрепление, когато се запалят външните врати², и се промъкнат под високата стена, никаква опасност не би представлявало [за тях] да повредят и вътрешните врати³ и да пуснат в града всички до един, ако поставят отсреща точни и сигурни стрелци, които с непрекъснатото си стреляне не ще позволяват на никой от защитниците да наднича безопасно. (31) И наистина те се заловиха за работа по следния начин. Намериха коли. В тях натовариха надлъж найкъсите ладии, с каквито рибарите у нас си служеха някога за ловене на риба. Освен това натовариха и много други дърва и куп съчки, които поляха със смола и сяра. И като се мушнаха под колите, те ги бутяха с ръце и въртяха осите, докато стигнаха до самите врати. После незабелязано приведоха в изпълнение замисленото, като запалиха тази материя и се върнаха при стрелците, прикривайки се с щитовете си. Огънят обхвана материята и благодарение на запалителните вещества се разрасна в по-голям пожар. Той нажежи външната страна на вратите, която беше цяла обкована в желязо. Пламъкът проникна и откъм вътрешната страна и запали цялата врата, така че тя след малко падна и това предизвика у всички ни необикновен страх. Едва що се разнесе по целия град вестта за изгарянето на вратите и това нещо направи хората страхливи като че ли някакъв нож прободне толкова храбрите [досега] сърца на всички. Техните лица се измениха и те веднага загубиха всяка надежда за успех. И наистина тези, които преди малко се изправяха по стените и едни други се поощряваха за борба през време на сражението, [сега] се показаха наистина по-страхливи от зайци. Самият факт, че тази хитрост сполучи, позволяваше на всички да предвиждат края. Щом изгоря външната врата, ние бързо укрепихме вътрешната с новопостроена стена и приготвихме по зъберите съдове с вода, та, ако пристъпят към злодейското си дело — ние се боехме, че неприятелите може би ще предприемат нападение и срещу нея да

¹ Те са от юг на север: Римската врата, Касандрийската врата, Архангеловата врата и вероятно външната врата на акропола. ² Както става ясно от контекста, тези врати са били двойни. Външните врати, наричани катаракти, са били обковани с желязо и са се вдигали със скрапи. ³ Вътрешните врати са били дървени.

μεθα καὶ τῆς ἐπιβουλῆς ἀπειράτους τὰς πόλεις διατηρήσομεν. ὃ δὲ καὶ γινόντες ἐκεῖνοι οὐκέτι ταῖς τοιαύταις κακοβουλίαις ἐχρήσατο, ἐτέρας δέ τισιν ἔμελλον δεινότερας ἔτι καὶ σφοδρότερας τὸν καθ' ἡμῶν ἐπιτηδεύειν ἄλεθρον, ὃν οὐδεμίᾳ μεθόδῳ τοῦ λοιποῦ δυνατὸν ἦν διακρούσασθαι ἐνεργῆ τε ὄντα καὶ πᾶσαν μηχανὴν ὑπερβαίνοντα. πλὴν οὕτω τοῦ πυρὸς πανοσμένον τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας τοῖς πετροβόλοις ἐχρῶντο καθ' ἡμῶν καὶ τοῖς τόξοις, μέχρις ἂν τὸ νυκτερινὸν σκότος τὸ φῶς διεδέξατο καὶ τῆς ἀγαθίας παύσῃται μηδὲ βουλομένους αὐτοῖς κατηράγησε.

32. Εἶτα ἐπειδὴ τοῦ πολεμεῖν ἐπαύσαντο, ταῖς ναυσὶν ἐμβάντες καὶ τι μικρὸν ἠσυχάσαντες ἤρχοντο τοῦ δράματος ὅπερ ἦσαν ταῖς ἐαυτῶν δεινότησι προσεξευρημένοι. τὸ δὲ ἦν τοιαύτην αὐτοῖς ἀπόπειραν ἐμποιοῦν, ὡς εἰ μὲν δι' αὐτοῦ δυναθῆεν τὴν πόλιν πορθῆσαι, εἰ ἂν ἔχειν, διὰ τὸ μηδὲν ἄλλο τῶν εἰς πολιορκίαν συντεινόντων ἴσα δύναισθαι τούτου, καὶ μάλιστα ὅταν ἀφ' ὑδάτων ἔστιν ἡ μάχη καὶ μὴ μεταίει χέρσος τὴν ἐπιβουλὴν διακόπτουσα· εἰ δέ γε μετὰ τῶν ἄλλων ὢν προενήργησαν καὶ τοῦτο εἰς μηδὲν αὐτοῖς συντελέσειε, τοὺς εἰς τοῦτο παροουήσαντας αὐτοὺς καὶ τοσοῦτον πλοῦν διανύσαι μάτην ἀποπλανήσαντας τοῖς ὅπλοις διαχειρίσασθαι, καὶ οὕτως ἐν τοῖς ἰδίοις ἀπαιῶσιν, ταύτην οὖν παρ' ἐαυτοῖς θέμενοι τὴν βουλὴν, ἔτι κατ' ἀρχὰς οὖσης τῆς νυκτός, τοῦ ποικίλου καὶ πολυειδούς ἐκείνου ἀπήρξαντο μηχανήματος. ἐξάψαντες πανταχοῦ φῶτα, καὶ πάσας αὐτῶν τὰς νῆας κατὰ δύο συζευξάντες ἐτέραν τῆς ἐτέρας ἐχομένην, καὶ πρὸς ἀλλοῖς σιβαροῖς καὶ σιδηραῖς ἀπὸ τὰς ἐκατέρων πλευρὰς συστήξαντες πρὸς τὸ μὴ βραδίως ἀφίστασθαι, ἀνείλκυσαν διὰ τῶν κατὰ πρόδρον ἀπηρορημένων ἐξαρκίων τὰ διὰ μέσον προβεβλημένα ξύλα, ἃ τοῖς ναυτιλλομένοις κατάγια καλεῖν ἔθος. εἶτα τοὺς τῶν ἐκατέρων νηῶν ἀνθέντας ἐν τοῦτοις διὰ τῶν εἰς τὴν κεφαλίδα στρεφόμενων σχοινίων μέσον πρὸς τοῦ ἀέρος μετεωρίσαντες, τὰς τε σπάδας αὐτῶν ἐκ τοῦ κατὰ πρόδρον μέρους καὶ πέρα τῆς τῶν νηῶν διαμέτρου προβεβληκότες, ξένον τι καὶ παρηλλαγμένον πανούργημα διὰ τοῦ τοιούτου τεχνάσματος ἐτεκτήναντο. ἔψοῦ γάρ, ὡς ἔφη, τῶν ἀνθέντων μετεωρισθέντων, ἐβαίλλον ἐν αὐτοῖς ἐπιπλέοντες μακρὰ τινα ξύλα σιχηδὸν ἄλλο κατ' ἄλλο, καὶ τὸν διὰ μέσον τόπον γεώσαντες τῇ σεσορυσμένη ταύτῃ μηχανῇ, τὰ πέρατά τε πάντοθεν σανίσι καταφραζάμενοι, καὶ τὰ ἄκρα τῶν ἀνθέντων ἐν τοῖς κατὰ πρόδρον μέρεσι ἄλλοις σιβαροτάτοις δεσμοῖς ἐναφί-

можем да се борим срещу огъня и да запазим вратата недостъпна за заговорниците. Неприятелите обаче узнаха това и не си послужиха вече с такива коварни средства, но замисляха с други по-страшни и по-силни да подготвят нашата гибел, от която не беше възможно в бъдеще да се изплъзнем, защото тези средства бяха ефикасни и надминаваха всяка хитрост. След като по този начин пожарът спря, през останалата част на деня те стреляха срещу нас с каменометните си машини и с лъкове, докато нощният мрак не скри светлината и не ги накара да спрат борбата против волята си.

32. След като прекратиха сражението, те се качиха на корабите си и след малко затишие се заловиха да осъществяват делото, което бяха замислили със своята страшна хитрост. Те трябваше да извършат този опит, за да постигнат целта си, ако успеят да разрушат града с този план, тъй като никой друг от досега прилаганите планове при обсада не можеше да се сравнява с този, особено при положение, когато нападението става откъм морето и по средата няма суша, която да осуетява коварния замисъл. Ако ли след другите планове, които бяха опитали по-рано, и този не им се удадеше, те бяха решили да унищожат с оръжието си тези, които ги бяха подбудили към това предприятие и ги бяха заблудили да извършат напразно това плаване, и след това да се отправят за родината си. Като взеха това решение, варварите се заловиха още в началото на нощта за своя хитър и сложен план. Те запалиха навсякъде огньовете. Всичките си кораби съединиха по два непосредствено един до друг и, за да не могат да се отделят лесно, свързаха им страните със здрави въжета и железни вериги. Те издигнаха чрез изправените на носа мачти надобелените по средата греди, които моряците обикновено наричат катарти¹. След това чрез вързаните накрая въжета издигнаха високо авхените² на двата кораба и ги поставиха върху катартите. На носовите части, а освен това и по страните на кораба поставиха да стърчат мечовете си. Така чрез това устройство те изградиха едно чудно и необикновено коварно съоръжение. Защото, след като издигнаха, както казах, високо авхените, те нахвърляха върху тях други дълги греди, като ги наредиха едни до други и с това умно изобретение направиха по средата площадка, чиито краища защитиха отвсякъде с дъски. Краищата на авхените закрепиха за задните

¹ По всяка вероятност т. нар. рея. Вж. Иоанн Каменната, Взятие Фессалоник, стр. 180, бел. 1 към гл. 32. ² Кормилна греда или вид рея?

λισάμενοι, πύργους τινάς τῶν εἰς τὴν χέρσον ἐν τῷ τείχει καθισταμένων χρεωδεστέρους τῇ ἐπινοίᾳ ταύτῃ κατετεχνάσαντο, ἐν οἷς ἐνόπλους τινάς βαρβάρους ἐπανεβίβασαν, ῥώμῃ σωματίων καὶ τολμηροῖα φύσεως ἀνεσταλμένους, τὴν κατ' ἡμῶν ὑστάτην καὶ τελευταίαν ἐπιβουλήν ἐνεργήσαντας. ἐπέτρεπον γὰρ τοὺς μὲν αὐτῶν βάλλειν τοῖς τόξοις κατὰ τῶν ἐνδοτέρων τοῦ τείχους ἐσώτων, τοὺς δὲ τοῖς χειροπληθέσι λίθοις· ἄλλους πυρὶ τινί, κατ' αὐτῷ τετεχνημένῳ κἂν ἴσων ὀστρακίνοις σκεύεσι προεπτεπισμένῳ, καθοπλίσαντες κατὰ τῶν ἀπιπρόσωπον αὐτῶν ἐρχομένων προσέτατον ἀκοντίζειν. ταῦτα δὲ πάντα ἦν αὐτοῖς ἐνεργῆ τε καὶ ἐπιτήδεια διὰ τὸ μηκέτι περὶ γῆν αὐτοὺς εἶναι ποιεῖν, ἀλλὰ τῷ προλεχθέντι κακουργῶ τεχνάσασθαι ἑψηλοτέρους αὐτοὺς καὶ αὐτῆς τῆς οἰκοδομῆς γενέσθαι τοῦ τείχους καὶ πᾶσαν αὐτῶν κακόνοιαν ὡς ἀπὸ μετεώρου χρεϊώδη συμβαίνειν.

33. Ἄλλ' ἐπειδὴ ταῦτα πάντα κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν νύκτα εἰς ἔργον ἤχθη τοῖς ἀσεβέσιν, οὐδὲν δὲ τῶν πρακτομένων τέως ἐλάτθανεν ἡμῶς διὰ τὸ, ὡς εἴρηται, φῶτα ἔχειν αὐτοὺς πολλὰ καὶ πλησίον εἶναι τὸν αἰγιαλὸν εἰς ὃν αὐτοῖς τὰ δόξαντα δυσπούδαστο, ἔλαβε πάντας φόβος καὶ ἐκπληξίς, καὶ οὐκ εἶχον ὧ τινὶ λοιποῦ τρόπῳ τὸ ἀσφαλὲς ἑαυτοῖς συντηρήσονται. ἦν γὰρ ἰδεῖν τὸν δῆμιον ὄλον δι' ὄλον κλονούμενον τε καὶ ἀπορούμενον, ἄλλως ἀμυχανῶντα καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ζωὴν κινδυνεύοντα. οὐ γὰρ ὅπως ἕκαστος ἀποκρούσεται τὴν ἐφρεσιῶσαν ἀνάγκην διὰ φροντίδος εἶχεν, ἀλλὰ πῶς ἢ μετ' οἷς ἀληθῶς τῷ θανάτῳ προσομιλήσει τοῖς λογισμοῖς κατετέμνεται. φυγεῖν μὲν γὰρ οὐκέτι οὔτε πρόχειρον οὔτε ἀσφαλὲς ἦν, κύκλω τοῦ τείχους τῶν βαρβάρων περιεστώτων καὶ κατὰ τῶν πύλων ἐφειδρευόντων· προσμέγειν δὲ πάλιν ὁ κατ' ὀφθαλμοὺς οὐκ εἰδίδου κίνδυνος. πᾶσαν οὖν ἐλπίδα σωτηρίας προδόντες, καθίπτετο ἔνεοί τινες τὸ τείχος διήμειβον, τῷ μεγέθει τῆς συμφουῆς ἀπορούμενοι. πλὴν ἔδοξε ἴσιν, ὅσοις οὐ κατέσβη τελείως τῆς ἀνδρίας ἢ θουαλλίς, μεταξὺ τῆς προσδοκίας τῶν πολεμίων προεπτεπίσαι τὰ τῷ τείχει εἰς ἀπαιρολήν τῶν ἐπερχομένων. τὰ δὲ ἦν πῖσσα καὶ δάδες καὶ ἀσβεστος καὶ τὰ ἄλλα, οἷς τρέφονται τὸ τάχος πυρὸς γλόγγες, σκεύεσιν ὀστρακίνοις ἐπιτετηδευμένα, ὡς ἂν τῶν γῆων τυχὸν ἐφορμουσῶν τοῖτοις χρώμενοι καὶ διὰ μέσου τούτων ἐξακοντίζοντες ἀπράκτους αὐτοὺς τῆσδε τῆς ἐπιχειρήσεως ἀποδείξωσιν.

34. Ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἀνθρώπων ἦν ἀπορούμενων ἔργα καὶ διαβούλια, ἤδη δὲ καὶ τῆς ἡμέρας τῷ φῶτι τῶν νυκτιῶν ζόφον διέλθων ἰδοὺ δὴ καὶ τὴν νῆσ, ὡς εἶχον σκευῆς, κατὰ πολλοὺς τόπους

части на корабите с други много здрави въжета. Така те построиха хитроумно кули, които бяха по-добри от тези, които се намираха по стените на сушата. Върху тях покачиха някои въоръжени варвари, отличаващи се с телесна сила и с дързост. На едни от тях варварите наредиха да стрелят с лъкове, а на други — да хвърлят големи камъни по тези, които бяха застанали зад стените; трети въоръжиха с огън, който също беше приготвен и беше поставен предварително в глинени съдове, и им заповядаха да го хвърлят по тези, които се насочват срещу тях. Всичко това беше за тях изпълнимо и удобно, понеже нямаше да действуват от земята, но благодарение на горесломенатото проклето приспособление бяха застанали по-високо от самия зид на стената и цялата им злоба сполучливо се изсипваше отвисоко.

33. Но тъй като нечестивците извършиха всичко това в същията нощ и нищо от това, което се правеше, не оставаше скрито от нас, понеже, както казахме, те бяха запалили много огньовете, а и брегът, срещу който бързаха да изпълнят решението си, беше наблизо, всички [солунчани] бяха обхванати от страх и ужас и вече не знаеха по какъв начин ще се запазят занапред. Защото можеше да се види как целият народ беше напълно изплашен и безпомощен, като всеки по различен начин се чувствуваше в безизходност и застрашен за самия си живот. Никой вече не се грижеше как да се спаси от предстоящата беда, а мислено си представяше как и с каква мъка ще срещне смъртта. Да се избяга не беше вече нито възможно, нито безопасно, понеже варварите бяха обкръжили стената и бяха направили засади срещу портите. От друга страна, опасността, която стоеше пред очите, не позволяваше да се стои със скръстени ръце. Някои, загубили всяка надежда за спасение, отчаяни от голямото нещастие, се движеха като неми от едно място на стената до друго. Други обаче, в които още пламтеше огънят на мъжеството, решиха, докато чакат неприятелите, да пригответ предварително нещо, за да отблъснат нападащите, а именно смола, борина, негасена вар и други неща, поставени в глинени съдове, с които бързо се подхранва огънят. Те смятаха да си послужат с тях, ако случайно корабите се устремят [към стената], и като ги хвърлят по средата им, да ги поставят в невъзможност да извършат замисленото.

34. Докато тези отчаяни хора замисляха и вършеха това, ето дневната светлина вече разкъса нощния мрак и корабите, така както бяха приготвени и разпределени на много

διαφθεῖσθαι τῷ τείχει προσέροηξαν, καινὸν τι καὶ παράδοξον ἰδέσθαι ταῖς ἀπίστον ὄψεσι προδεικνύμεναι· ἐκάστη γὰρ αὐτῶν συζυγία ἐπεφέροτο τὴν σεσοφισμένην ἐκείνην τῶν ξυλοσυνθέτων πόρον κατασκευήν, πολλῶ τῷ μέτρῳ τὴν τοῦ τείχους οἰκοδομὴν ὑπερβαίνουσαν, ἀνωθὲν τε τοὺς βαρβάρους, ἐξαλλομένους καθάπερ τινὰς ἐξοιστρομένους ταύρους, καὶ τὸν ἄλεθρον πᾶσιν ἐπισείοντας. τότε δὴ τότε, ὅσοι τοῦ δήμου τῆς πόλεως τοῦ μὲν θανάτου καταφρονήσαντες ἀφύκτον τε ὄντος καὶ κατὰ κόρης, ὡς εἰπεῖν, ἰσταμένοι ὅλοι τῆς ἀγωνίας ἐγένοντο, ἐπίδειξιν ἀνδρίας τοῦ κινδύνου τὴν ἀκμὴν ποιησάμενοι ἔστησαν γενναίως ἀθλοῦντες ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ ἕκαστος αὐτῶν ἐπεδείκνυτο· οἱ γὰρ εἶκον τέλος πλησιάζειν τὰς νῆας, ἀλλὰ τὸ μὲν τοῖς συγχροῖς βέλεσι τὸ δὲ τοῖς τοῦ πυρός ὑπεκκαύμισιν ἀπειρόγον αἰτὰς τοῦ προσπελάζειν τῷ τείχει καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐνεργεῖν. ὅσοι δὲ τῇ δειλίᾳ τὴν ψυχὴν βληθέντες οὐδὲ προσβλέπειν τοῦ κακοῦ τὴν πείραν ὑπὸ τῆς ἀγαν ἀμηχανίας ἐξίσχον, ἑαυτοὺς τοῦ τείχους κατὰ μικρὸν ὑποσύροντες ἐπὶ τὰς ἀκρωθείας τῆς πόλεως ἔφρουγον, καὶ λοιπὸν θάραυρον ἐδίδον τοῖς ἐναντίοις. ὡς γὰρ εἶδον κατὰ τινα τόπον τοῦ τείχους τὴν οἰκοδομὴν πλέον τῶν ἄλλων διαρρουεῖσιν, ἔνθα καὶ τοὺς ξυλίνοὺς ἤμεν προσεπηγότες προβόλους, ἔγνω δὲ καὶ τὸ τῆς θαλάσσης ὕδωρ ἐν αὐτῷ ὑάλλον τῷ τόπῳ διὰ βάρους χωρεῖν, μίαν συζυγίαν τῶν ἐξευγμένων ἐκεῖ συνελάσαντες ἄθουσαν ταῖς κόπαις κατὰ μικρὸν, ἕως ἔφθασαν πλησίον ἐν αὐταῖς ταῖς ἐπάλλεσι τὰ κατὰ πρόωρον τῶν νηῶν προσπελάσαντες. εἶτα ὡς ἐπεχείρουν κατ' αὐτῶν λίθους βαλεῖν οἱ τοῖς ξυλίνοις ἐγκαιόμενοι προβόλοις, μέγιστον καὶ τραχὺν ἀλαλαγμὸν ἐμβοήσαντες ἄνω τῶν φηθέντων μηχανημάτων ἐστῶτες οἱ βάρβαροι, λίθους τε βαλόντες οὐκέτι χειροπληθέσιν ἀλλὰ καὶ λίαν παμμεγέθεσι καὶ ὣν οὐδεὶς ἐδέξατο τὴν φορὰν ὑπομείναι, πῦρ τε διὰ τῶν σιφώνων τῷ ἄερι φησῆσαντες, καὶ τινα ἄλλα σκευὴ καὶ αὐτὰ πυρός ἀνάμεσα εἶσω τοῦ τείχους ἐξακοντίσαντες, εἰς τοσαύτην ἐκπληξιν καὶ δειλίαν τοὺς ἐν τοῖς προβόλοις ὄντας ἐνέβαλον ὡς καταπηθῆσαι τὸ τάχος καὶ πρὸς φυγὴν ἐκτραπῆναι καὶ κενὸν ἅπαντα τὸν περίπατον τοῦ τείχους καταλιπεῖν. ἐπειδὴ δὲ τὸ τέλος εἶδον τῶν βεβουλευμένων (πάντες γὰρ καθάπερ ἐξ ἀνέμου φύλλα πρὸς τὴν γῆν κατεφέροντο, οὐδὲ κατὰ τῶν κλιμάκων, ἀλλ' ὡς ἂν αὐτοὺς ὁ φόβος κατήρειγεν), ἕνα τινὰ τολμηρὸν βάρβαρον καὶ τῶν ἄλλων ὡς εἰκόσ μανικώτερον, Αἰθίοπα τὴν χροὸν, ταῖς ἐπάλλεσσιν ἐπαρήκων. ὁ δὲ τὴν μάχουσαν ἦν ἐτόγχωνε ταῖς χερσὶ κατέχων ἀναρριπίζων, καὶ κατὰ τοῦ τείχους ἀλλόμενος, ἐπέμενε σκοπῶν τὴν ὁρμὴν τοῦ πλήθους, εἴ γε μὴ πρὸς ἀπάτην ἀλλὰ πρὸς τελείαν φυγὴν ἐκεῖθεν ἐξέκλυε. καὶ γὰρ ὑφ' ὁμοῦ μὴ τιμὴν κεραιμένην ἐνέδρα ἔχουσαν οἱ τῆς πόλεως ἐν ταῖς

места, се блъснаха в стената. Те представляваха за очите на всички нова и необикновена гледка. Всяка свързана двойка от тях носеше онова измислено съоръжение на кули, направени от дървета, които надвишаваха много зида на стената. Върху тях варварите скачаха като побеснели бикове и заплашваха всички с гибел. Тогава именно тези от жителите на града, които презряха неизбежната и така да се каже застаналата пред очите им смърт, се отдадоха изцяло на борбата и като дадоха пример за мъжество при най-голямата опасност, заставаха твърдо и се сражаваха храбро в битката. И всеки от тях проявяваше личните си качества. Защото не позволяваха на корабите да се приблизят напълно и с много стрели и запалителни средства им пречеха да достигнат до стената и да извършат своето. А тези, чиито сърца бяха поразени от страх и поради голямо отчаяние не можеха дори да гледат приближаването на злото, полека-лека се смъкваха от стената и избягваха по височините на града, като с това окуражаваха неприятелите. Щом видяха, че на едно място зидът на стената е разрушен повече, отколкото другаде (там и ние бяхме построили дървени укрепления) и същевременно узнаха, че и морето на това място е дълбоко, варварите докараха там една двойка от свързаните кораби и полека я доближаваха с весла, докато дойдоха близо и допряха с носовете на корабите самите зъбери. После, когато поставените по дървените укрепления лица започнаха да хвърлят срещу тях камъни, застаналите горе, на споменатите съоръжения, варвари, нададоха голям и страшен вик. Те хвърляха вече не ръкообхватни камъни, но твърде големи, чийто удар никой не можеше да понесе, също така пръскаха във въздуха със сифони огън и хвърляха отсам стената и други съдове, също пълни с огън. Така възбудиха такъв ужас и страх у тези, които бяха по укрепленията, че те отстъпиха бързо и хукнаха да бягат, като изоставиха пуста цялата пътека по стената. Като видяха, че замислите им се увенчаха с успех (наистина всички се намериха на земята като обрুলени от вятъра листа, и то не с помощта на стълбите, но така, както ги гонеше страхът), неприятелите спуснаха на зъберите един смел и естествено по-разярен от другите варварин, по цвят етиопец. А той, размахвайки меча, който беше в ръцете му, скочи на стената и се спря, като наблюдаваше устрема на тълпата, за да види [дали] са побягнали оттам за измама или действително. И наистина [варварите] подозираха да не би гражданите да

ἀγυαῖς, δι' ἧς αὐτοὺς εἰς πολλὰ διασπένοντας δουλοῦς κακουργήσονται, καὶ ἀμφεβάλλον τέως μὴ ἀπροόπτως οὕτως προσχωρεῖν τῇ πόλει καὶ τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐνεργεῖν. ὅτε δὲ ταῖς ἑπίσει τῆς βαρβαρικῆς μαχαίρας ἐξαστρούπτων ὁ ἀὴρ κατάδηλον ἐποίησε πορταχοῦ τῶν πολεμίων τὴν εἴσοδον (καὶ γὰρ ἦν ὄψα τρίτη τῆς ἡμέρας), τότε δὴ πάντες τοῦ κακοῦ τὴν ἔκβαση θεασάμενοι ἐτρέποντο ἄλλος ἄλλαχού, τῷ θανάτῳ συναλωσμένοι. ὁ δὲ ἦν ἐφεστὼς καὶ μηδεμίαν τοῦ λοιποῦ πωραχωρῶν ἐπίνοιαν δι' ἧς αὐτῶν ἐπεκκλίνοσιν.

35. Εἴτα ὡς κενωθέν τὸ τεῖχος εἶδον οἱ βάρβαροι, καὶ τὸ ἀσφαλὲς ἑαυτοῖς εἶχον ἐκ τῆς τοῦ πλήθους ἀνυπερβύτου φυγῆς, σπουδῇ τῶν νηῶν ἐκβάτες καὶ τῶν ἐπάλλεσιον εἰσοὶ καταπηδήσαντες τὰς τε πύλας ἀναρριπίσαντες ἐδήλουν καὶ ταῖς ἄλλαις ναοὶ τῶν πεπραγμένων τὸ πέρας, αἵτινες σπουδῇ καὶ αὐταὶ παρὰ τὰς διεξόδους ἐγγύθεν προσορμηθεῖσαι ἐπεμποι τῇ πόλει τοὺς βαρβάρους, τὰ σώματα γυμνωμένους, μικρῶ τινὶ μόνῳ περιβολαίῳ τὰ κατὰ τὴν αἰδῶ ἐγκαλύπτοντας, τὰς μαχαίρας ἔχοντας ἐν χερσίν· οἱ καὶ ἔνδον νερόμενοι πρώτον μὲν οὐδ' εἶδον ἔτι περὶ τὰ τεῖχος ἐνστρεφόμενους, εἴτε τῷ φόβῳ βληθέντας καὶ κνηθῆναι μὴ δυναμένους παρεθέντος αὐτοῖς ἐκ τοῦ φόβου τοῦ σώματος, εἴτε πάλιν τοῖς ῥηθεῖσι πτώμασι ἐνγκλασθέντας καὶ πρὸς τὴν φυγὴν ἀπελίσαντας, τοῦτους τάχος ἀνεῖλον, εἰς οὕτω ταῖς λεωφόροις κατεμερίσθησαν. τὸ δὲ πλῆθος τῆς πόλεως εἰς πολλὰ μέρη τιμηθὲν διεθροεῖτό τε καὶ συνεχέτο, οὐκ ἔχον ὅπου περισωθεῖν ἢ τὴν συμφωρὰν διακρούσθαι. ἦν γὰρ ἰδεῖν τότε τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀκυβέρνητα σκάφη τῆδε κάκεισε περιφερομένους, ἐλσεινὸν θέαμα, ἄνδρας γυναῖκας νήπια, ἀλλήλοις συμπύπτοντας, ἀλλήλων ἐκκρεμαμένους, ἀσπαζόμενους τὸν οὐκίστιον ἐκείνον καὶ τελευταῖον ἀσπασμόν. εἶ ποῦ τις καὶ πατήρ ἐν αὐτοῖς πρεσβύτερος, ἐπιπεσὼν τῷ τραχήλῳ τοῦ παιδὸς δεινὸν ἐπεκόκκυε, τὸν χωρισμὸν οὐ φέρον, ἀλλὰ τὰ μέλη κατέχων τοῦ φιλάτου, καὶ πρὸ τοῦ ξίφους τῷ φυσικῷ νυπτόμενος πάθει τὸν θρηῆνον ἑαυτῷ διετίθει, „φεῦ μοι“ λέγων, „ὦ παῖ, ἐν τίσι νῦν ἐξεταζόμεθα; τίνα ταῦτα τοῖς ὀφθαλμοῖς καθορῶ; εἰς τοῦτο γὰρ σε ἐλιμελῶς ἐξέθροψα, καὶ διὰ τοῦτό σε παιδευταῖς ἐξεδόμηρ καὶ συνέσει διαπρέπειν ἐν τοῖς ὀμήλιξι διεσπούδασα, ἵν' ὅτε προσεδόκων ζηλωτὸς μὲν εἶναι τῇ εὐπαιδίᾳ, ἐπίφθονος δὲ τῇ ἐπὶ σοὶ καυχῆσει, μακαριώτερος δὲ πολλῶν ἄλλων πατέρων ὡς τοιοῦτον ἔχων εὐπρεπέστατον τέκνον, ἐράσμιον μὲν τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος, ἐρασμιώτερον δὲ τοῦ προσώπου τὴν θέαν καὶ ἔτι μᾶλλον τῆς ψυχῆς τὴν ἰδέαν, τότε κατ' ὀφθαλμοὺς ἰδέσθαι τὸν ὀλέθριον τοῦτον καὶ δυστυχέ-

са устроили скришно някаква засада в улиците и с това да им причинят зло, когато се разпръснат на много места. И те за момента се колебаеха да влязат така непредпазливо и да извършат своето дело. А когато размахваният варварски меч заблестя на слънцето и на всички стана ясно, че варварите са влезли (беше три часа през деня)⁴, тогава наистина всички, виждайки дошлото нещастие, се пръснаха на различни страни, гонени от смъртта. А тя беше дошла и пречепах на всеки план, чрез който да бъде избягната.

35. После, когато видяха, че цялата стена е пуста, и се почувствуваха в безопасност поради неударимото бягство на тълпата, варварите излязоха от корабите, скочиха между зъберите и като отвориха портите, известиха на другите кораби за успешния край. Тези кораби също така се устремиха бързо близо до изходите и изпратиха в града голите варвари, които бяха покрили срамните си части с някакво парцалче и държаха в ръце мечове. Като влязоха вътре, те бързо погубиха тези, които намериха още да се навъртват около стената, било че бяха поразени от ужас и не можеха да се движат, тъй като телата им бяха сковани от страх, или пък се бяха пребили при споменатите падания [от стената] и бяха загубили надежда да избягат. После варварите се разпръснаха из улиците. А народът на града, пръснат на много места, викаше и се блъскаше, незнаейки как да се спаси и да се измъкне от нещастиято. Тогава можеше да видиш как хората се носеха насам-натам като лодка без кормило. Жалка гледка! Мъже, жени, деца падаха един другиму [в прегръдките], увисваха един другиму [на вратовете] и се целуваха с тъжната прощална целувка. Някъде стар баща, принадлежал на врата на сина си, се окайваше страшно, не можейки да понесе раздялата, и, пригърнал тялото на прелюбимия си [син], плачеше със сълзи, поразен от физическа болка, преди [да бъде пронизан от] меч. „Тежко ми, дете, казваше, в какво положение сме! Какво виждам с очи? Затова ли те отгледах грижливо, затова ли те дадох на възпитатели и се грижех да са отлични сред връстниците с разум, та когато изглеждаше, че съм благословен като родител, че ми завиждат на бащината гордост, че съм по-щастлив от много други бащи, понеже съм бил имал най-благоприличния син, с прелестно тяло, с по-прелестно лице и с още по-прелестна душа, тогава да видя с очи тази гибелна и не-

⁴ Часовете са започвали да се броят от разсъмване.

στατον ἀπὸ σοῦ χωρισμόν; καὶ διὰ τοῦτο μέχρῃ τοῦδε τῆ δυστήνῳ ταύτῃ τετήρημαι πολῖα, ἵν' ὑπὸ βαρβάρων ἴδω κατακυζόμενόν σου τὸ σῶμα καὶ τὰ φιλιτά μου καὶ παμπόθητα μέλη τῶ ξίφει τοῦ δημίου ἀνηλεῶς διασπώμενα; οἴμοι, τίς γενώμαι; ποίαις ὕψει ταῦτα κατίδω; ποῖον ἐπὶ σοὶ ποιήσομαι θρήνον; εἶθε τοιούτου τύχομεν δημίου ὃς ἐμὲ πρῶτον τῆ μαχαίρᾳ διέλοι, ἵνα μὴ καθυστερήσας δοιμντέρας τοῦ ξίφου ἐπὶ σοὶ τὰς ἀλγηδόνας αἰσθήσωμαι. ἐνὶ τούτῳ τῶ μαιφρόνῳ χάριτας ὁμολογήσω, εἴγε τῆς σφαγῆς ἀπὸ τοῦ ἐμοῦ κατάξεται γηραιῶν τραχήλου εἰθ' οἴτω τῶ ἐμῶ λυθρῶ τὸ σὸν σπείσειεν αἷμα. καὶ γὰρ οἴτω τὴν πολλὴν ὀδύνην ὑποτέμοι τῶ ἐγχειρήματι“.

36. Καὶ ταῦτα μὲν οὗτος· ἄλλοθεν δὲ πάλιν ἄλλος τις τῆ συννόμῳ γυναικὶ προστυχῶν, βύθιον τι καὶ μέγα στενάξας, τὴν κεφαλὴν τε κινήσας καὶ τὴν μορφὴν ἀλλοιῶσας, προσδραμῶν αὐτῇ καὶ περιπλακεῖς τὴν συμφορὰν ἐτραγῶδει. „σῶζον, γύναι, καὶ τοῦ συννόμου μὴ ἐπιλάθου. ἤδη γὰρ ἡ μεγάλη στοργή, ἣν πρὸς ἀλλήλους ἐθέμεθα τῆ κοινωνία τῆς φύσεως, διακόπτεται σήμερον, καὶ ξίφος καινοτομεῖ τὴν συνάφειαν, καὶ θάνατος ἄωρος τὴν συζυγίαν διίστησιν, οὐκέτι τὴν ζωὴν τῆ κοινότητι τῆς βιοτῆς ἐξανόμεν. οὐδεὶς ἡμῖν τοῦ λοιποῦ παιδοποιίας λόγος. εἶθε μὴδὲ ταῦτα, ἃ νῦν ἡμᾶς περιέστηκε νήπια, τοῖς ὀφθαλμοῖς κατείδομεν ἐξ ἀρχῆς. εἶθε τῆ σορῶ ταῖς ἡμετέρας χερσὶν ἀπεδόθησαν, καὶ μὴ τοῖς θηροῖς τοίτοις εἰς δυστυχῆ δουλείαν διετηρήθησαν.“ εἶτα τοῖς τέκνοις ἀναμυχθέντες καὶ τὸν θρήνον χοροστατήσαντες τὴν διαίρεσιν ἐκατέρωθεν. ἀδελφὸς δὲ πάλιν ἀδελφῶ συναντήσας καὶ φίλος φίλῳ, ὃ μὲν τὴν συγγένειαν ὃ δὲ τὴν μακρὰν συνήθειαν ἀπεκλαίετο. καὶ ἀπλῶς τῆ ἀμετρία τῶν κατὰ μέρος θρήνων κραυγῆς ἀσίμου πάντα πεπλήρωτο, ὡσπερ ἂν εἰς σφαγῆν συγκλεισθέντων προβάτων καὶ συμμυγῆ φωνῆν ἀφιέντων. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν πρὸς τοὺς οἴκους ἀπέτρεχον, οἱ δὲ τὰς ὁδοὺς ἀπεσκόπον· ἄλλοι πρὸς τοὺς σεβασμίους οἴκους ἠλαίνοντο, ἄλλοι τὰς πύλας τῆς πόλεως καταλαβεῖν ἔσπευδον. ἕτεροι δὲ πρὸς τὸ τεῖχος ἀνίσταται ἐβροίλοντο μὲν, οὐ δεδύνηντο δὲ ὑποκλαζούσης αὐτοῖς τῆς φυσικῆς ἰσχύος τῆ προσδοκία τῶν φοβερῶν· οὐκ εἶχον γὰρ ὅπως διάθωνται πρὸς τὸ κακόν, ἀλλ' ὅπου περ ἂν ἔτυχον γεγονότες τῆς πόλεως, κατὰ πρόσωπον εὗρισσον ἀπαντῶντα τὸν θάνατον, ὡς μὴδὲν αὐτοῖς εἶναι λοιπὸν ἀσφαλὲς πρὸς ἐπινοίαν.

37. Ἄλλὰ πῶς ἂν σοὶ τοῦ λοιποῦ τὴν καὶ ἡμᾶς συμφορὰν, ὧ ἀνδρῶν λογιώτατε, ἢ τὴν ἐπαλληλίαν τῶν τοσοῦτων ἀνιαρῶν διαγράφομαι; ποῖον τούτων πρῶτον εἰπὼν τοῖς ἄλλοις δευτερεύειν παραχωρήσω; ἐπὶ τίνι τὴν γλώττιαν κινήσω ἢ τὴν

щастна раздяла с тебе? Затова ли доживях до тази жалка старост, за да видя тялото ти разтерзано от варвари и най-скъпите му и любими части — разсечени безмилостно от меча на палача? Уви! Какво да правя? С какви очи ще гледам това? Как ще те оплача? Дано се натъкнем на такъв палач, който ще погуби с меча си първо мене, за да не изпитам заради тебе болки, по-страшни от [ударите на] меча, ако те преживея. Само на такъв убиец ще благодаря, който започне сечта от моя стар врат. После нека така с моята кръв се смеси твоята. Защото по този начин с тази си постъпка би премахнал по-голямата част от мъката ми.“

36. Това казваше този. Другаде пък друг някой, като срещнеше съпругата си, дълбоко въздъхваше, отмяташе глава, променяше се в лице и като се затичваше към нея, прегръщаше я и започваше да оплаква нещастieto си. „Прощавай, жено, и не забравяй мъжа си. Защото днес вече се разкъсва великата любов, която ние имахме в брака си, меч разсича съюза ни и ненавременно смърт ни разделя в съпружеството. Вече не ще живеем заедно. Няма да имаме в бъдеще деца. Дано нашите очи не бяха видели от самото начало и тези деца, които са около нас. Дано със собствените си ръце ги бяхме положили в гроб, а не да ги бяхме отгледали, за да бъдат нещастни роби на тези зверове!“ После се събраха с децата си и започнаха да плачат в хор, очаквайки раздялата. Ако брат срещнеше брата и приятел — приятеля, единият оплакваше родството, а другият — трайното приятелство. С една дума, от безмерните отделни ридания всичко се бе изпълнило с неясен рев, който изпълваше всичко като при затворени за клане овци, чието блееие се слива в едно. Някои тичаха към къщи, други поглеждаха към пътя. Едни се насочваха към светите храмове, други бързаха да стигнат до градските порти, трети пък искаха да се изкачат на стената, но не можеха, тъй като краката им се бяха подкосили от страх пред ужасите. Наистина те не знаеха как да постъпят срещу злото. На което и място да се намереха случайно, те виждаха изпречилата се пред очите им смърт, така че не им оставаше никаква сигурна надежда да измислят нещо.

37. Но как да ти опиша, премъдри човече, последвалото ни нещастие или редуващите се едно след друго толкова злини? С коя от тях да започна и коя да оставя на второ място? Защо да започна да говоря или да вдигна ръка да пиша? Наистина спо-

χειρα πρὸς γραφήν ἐξενέγκω; ἐξιστῆ γὰρ μου τὸν νόον ἢ μνήμη τῶν γεγονότων, καὶ οἷον ὄρα ἄλλιν δοκῶν τῶν λεχθησομένων τὰ πράγματα δυσεπιχείρητον τὴν περὶ τούτων ἐξήγησιν ἐπαισθάνομαι. ἢ γὰρ ἀνατύπωσις τῶν γεγονότων ὡσαυτὲ πρᾶκτομένων τῇ ψυχῇ διὰ τῆς μνήμης τὸν κίνδυνον ἐκονίζουσα καὶ διαμορφοῦσα τῇ φαντασίᾳ τὰ πράγματα, τὴν ὁρμὴν τοῦ λέγειν ἐπέχειν βιάζεται. οἷα γὰρ ἦν τὰ τελούμενα τότε! οἱ μὲν πρὸ τῆς σωματοικῆς τὴν τῆς ψυχῆς πλέον δεδιότες πανωλεθρίων πρὸς τὸ θανεῖν ἐδυσσώρουγ, ἀρχὴν τῶν ἐκεῖθεν κολάσεων τὸν χωρισμὸν ἠρῶμενοι τὸν τοῦ σώματος οἱ δὲ τῇ γῆ προσερείδοντες τὰ γόνατα, κρουνοὺς τε δακρῶν ἐκβλύζοντες, ἀξίους παραδεχθῆναι τῆς κλήσεως διὰ τοῦ τοιοῦτου θανάτου τὸν θεὸν ἐλιπέμενον. ἄλλοι τῇ μνήμῃ τῶν ἡμαρτημένων τομώτερον τοῦ ξίφους τὸ συνειδὸς νυττώμενοι τὸν ἀναλωθέντα χρόνον ἐπὶ ματαίῳ ἀνεκαλοῦντο μεταμελούμενοι. ἕτεροι μηδὲν τοιοῦτον ἐνεργῆσαι δυνάμενοι, ἀλλὰ τὸν λογισμὸν προδόντες τῇ ἀγωνίᾳ ἴσταντο τρομώδεις, δίκην ἀψύχων δένδρων τὴν τομὴν ἀναμένοντες. ἄλλοι δὲ καθάπερ οἷστρω τῷ φόβῳ πληττόμενοι ἀκάθεκτοι ταῖς ὁρμαῖς ἦσαν ἐξ ὧν καὶ πλεῖστοι πρὸς τὸ ἐκτὸς τοῦ τείχους ἀσυλλογίστως ἐαυτοὺς ἀκοντίσαντες ἢ τῷ πτόματι τὴν ζωὴν συνεπέραναν ἢ τοῖς ἐκεῖσε στρεφόμενοις βαρβάροις ἐπιποδὸς ἐνεχείρισαν.

38. Τί δὲ τῶν γυναικῶν εἶπω πρῶτον, οἷς καὶ αὐτὸν τὸν ἀέρα συνθηρηεῖν αὐταῖς ἐβιάζοντο, ἤγουν τὰς ἀνακλήσεις, τὰς οἰμογὰς, τῶν τέκνων τὰς περιπλοκὰς; οὐδ' εὐσχημονεῖν ἐπι βουλόμενοι νικηθεῖσαι τῷ πάθει, οὐδὲ τῆς ὄψεως τῶν ἀνδρῶν ἐαυτὰς ὑπεκκλίνειν, ἀλλ' ἀναιδῶς φερόμεναι, τὰς κόμας ἔχουσαι λελυμένας καὶ τῶν πρὸς ουστολήν ἀμελήσασαι. ἤγοντο συνεκβοῶσαι τοῖς θρήνοις καὶ τοῦ κινδύνου καταστενάζουσαι. εἴ ποιν καὶ παρθένος ἐν αὐταῖς, ἢ μήπω τῆς οἰκουρίας προβάσα ἀλλ' ἀσφαλῶς τηρουμένη τῷ γάμῳ καὶ σεμνότητι πᾶσαν δεδιδραμένη, τὴν αἰδῶ ὄψεως περιύρασα, καὶ μηδ' ὅτι γυνὴ τυγχάνει τῷ δέει λογιζομένη, διῆει τῆς ἀγορᾶς ἐν μέσῳ, ταῖς ἄλλαις γυναῖξι κοινονοῦσα τοῦ θρήνου καὶ δεινὸν ἀλαλάζουσα. μονασταὶ δὲ καὶ μονάζουσαι, ὅσοι τὴν προσπάθειαν τοῦ βίου κομιδῇ νέει ὑπάρχοντες τῷ φίλτρῳ τῆς ἀρετῆς ἀπεσεύσαντο, ἐαυτοῖς μόνις καὶ θεῷ ζῶντες, τῶν ἀσκητηρίων ἐκβάντες καὶ ταῖς πλατείαις διασπαρέντες τῆς πόλεως τὸν κοινὸν ἄλεθρον γοεῶδες ἐκμανθιμάριζον. ἐξ οὗ δὴ μοι καὶ θάμβος ἐπέρχεται, ὅταν κατὰ νόον λάβω τὴν ποικίλην καὶ διάτροπον ἀρετὴν τῶν

менът за станалото смущава духа ми. Струва ми се, че виждам отново пред очите си нещата, за които ще говоря, и изпитвам затруднение да разказвам за тях. Когато предавам миналите събития, [аз ги виждам] като сега ставащи, споменът [за тях] рисува пред мен опасността, а въображението възстановява образите на нещата и това силно възпира устрема на речта. Наистина какви работи станаха тогава! Едни, които се бояха повече от гибел на душата, отколкото на тялото, защото смятаха, че с отделянето [на душата] от тялото ще започнат бъдещите наказания, мъчно се решаваха да умрат. Други, паднали на колене и леейки потоци сълзи, пред опасността от такава смърт молеха бога да ги удостои и повика [при себе си]. Трети, които си спомняха греховете, бяха наранени от съвестта си по-остро, отколкото с меч, и в разкаянието си търсеха да си възвърнат напразно пропиляното време. Някои, които не бяха в състояние да извършат нищо подобно, си бяха загубили ума от страх, стояха разтреперани и като бездушни дървета очакваха посичането си. Други пък, подгонвани от страха като от стършел, тичаха неудържимо. Мнозина по глупав начин скочиха от стените навън, като загиваха при падането или попаднаха в ръцете на намиращите се там варвари.

38. А с какво да започна разказа си за жените, които караха и самия въздух да им приглася на плача — дали с виковете за помощ, с плачовете им или с прегръщането на децата? Убити от мъка, те не искаха вече да спазват благоприличието, нито да се крият от погледа на мъжете, но се носеха [по града], без да се срамуват, с разпуснати коси, пренебрегвайки всяко приличие, и плачеха със сълзи, окайвайки своето нещастие. Някъде между тях [се виждаше] и девойка, която още не бе напускала дома, но бе строго пазена за брак и бе обучавана на всяка скромност. Тя, отхвърлила от лицето си свенливостта и не съобразявайки от страх, че е жена, минаваше през сред площада, като лееше заедно с другите жени сълзи и се вайкаше страшно. И монасите, и монахините, които още като млади от любов към добродетелта бяха изоставили напълно съблазните на живота и живееха само за себе си и за бога, излязоха от своите скитове и се пръснаха по улиците на града, като оплакваха жално общата гибел. Затова ужас ме обзема, когато помисля как многоликата и различна добродетел на тези наза-

Ναζηραίου ἐκείνου, ἦν καταμόνος ἐφιλοπόνουν, ἦτοι τὴν πάννουχον ψαλμοδίαν καὶ τὴν ἱερὰν παρθενίαν τὴν τε ἐκτενῆ προσευχὴν καὶ τὸ ἀκατάπαντον δάκρυον, πῶς τὴν πρὸς ἡμᾶς θείαν οὐ... συμπάθειαν, πῶς οὐ κατηγγυήσαντο τὴν πόλιν, πῶς οὐχ εἶδρον ἐπαυθλον ἀρετῆς τὴν ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου, συνελήφθησαν δὲ μᾶλλον καθάπερ ἀνεπισκόπητα πρόβατα, πάντες τῆς μαχαίρας γερονότες καὶ τῷ κλήρῳ τῶν ἁμαρτωλῶν τῆς σφαγῆς κοινωνήσαντες. — — — (pp. 521,19—542,15).

39. Ὡς γὰρ κατὰ πᾶσαν εἰσελθόντες διεμερίσθησαν τὴν πόλιν οἱ βάρβαροι, εὐθὺς πᾶσα ἡλικία καὶ πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐπ' αὐτῶν ἀνήρητο. οὐδὲ γὰρ ἦν οἶκος αὐτοῖς οὐδεὶς πάλαι προμεμηγρόσι καὶ τὴν καθ' ἡμῶν διψῶσιν ἀπώλειαν, ἀλλὰ καὶ γέρον καὶ ἀκμάζον ἔτι καὶ νεανίσκος καὶ πᾶς ὁ προστυχὼν ἔργον τοῖς μαιφόνοις ἦν, οὐδὲ καιρίας κατ' αὐτῶν ἀρεῖσι πληγᾶς, ἀλλ' ὡς ἂν αὐτοὺς ἐνδιατρέβειν ποιῶσι τοῖς ἀλγενοῖς, τὰ πρὸς τὸν νότον μέρος καὶ τοὺς μηροὺς κατατέμνοντες σχολάζειν αὐτοὺς τῇ τελειώσει παρεβιάζοντο. καὶ οὐδ' οὕτως ὁ πολιορκῶν αὐτοὺς ἐνεπίμπλατο θυμὸς, ἀλλ' ὅτι μὴ πολλάκις δένανται θνήσκειν μακρῶς ἐδυσφόρουν. ἵνα γὰρ τὴν θηριώδη καὶ ἀδάμαστον ἐκείνην ὄρεξιν ἐμφορήσωσαν, οὐδὲ γυναικῶν ἐφείσαντο κατ' ἀρχὰς τοῦ κινδύνου, οὐδὲ παίδων αὐτῶν, ὧν τὸ τῆς ἡλικίας ἄσπον ἄγειν βιάζεται πολλάκις καὶ θηρῶν ὀφθαλμοὺς εἰς συμπάθειαν ἀλλ' ἦν ἐπ' ἴσης ἅπασιν ἡ τομή, καθάπερ ἐν χλοηφόρῳ πεδίῳ, πᾶν τὸ παριτυχὼν ἐκθερίζουσα, ὡς ἐν βροχεῖα καιροῦ βροχῇ ἄοικον ἀποδειχθῆναι τὴν πόλιν τὴν πρὸ μικροῦ στενωχωρουμένην καὶ τοῖς πλήθεσι βροθίουσαν. καθὼ γὰρ φθάσαντες εἴπομεν, τὸ μὲν τοῦ δήμου τὰς ἀκρωρείας κατελήφει κατὰ τὴν καλουμένην ἀκρόπολιν συναλαθέν, ἢ τὴν περιοικίδα τοῦ ὀσίου Δαβὶδ ὀνομαζομένην (τοῦτο γὰρ μᾶλλον τῆς λοιπῆς ὑπερανέχουσι πόλεως, ἐνθα δὴ καὶ πλήθος ἦν μοναχῶν ἐναρέτων πάντων καὶ τῆς οὐρανίου πολιτείας ἠξιωμένων), τὸ δὲ πάλιν ταῖς δυοῖ πόλεις προσερούη ταῖς πρὸς δίσιν ἀφορώσασιν τῆς πόλεως, μίαν ἔχοντων πάντων σπουδῆν, τοῦ ξίφους διεκφυγεῖν τὴν τόμην. ἀλλ' οὐδὲν πλέον τῶν ἄλλων δῆρνον, τῶν πυλῶν ἐκτὸς τῶν βαρβάρων ἐφεδρεῖοντων, καὶ μηδ' ἄλλως ἔχοντες εὐχερῶς ἐπεροβῆναι τῷ συνωθησικῷ πύξοντες ἀλλήλους καὶ τὴν διέξοδον ἀποφράτ-

ряни¹, която те култивираха в осамотението си, или всенощното псалмопение, святата им девственост, усърдните им молитви и непрекъснатите сълзи не [можаха да измолят] за нас божие то милосърдие, как не запазиха града, как [самите те] за награда на добродетелта си не получиха спасение от опасността, а, напротив, бяха хванати като безпастирни овци и станаха плячка на мечовете и заедно с грешниците бяха подложени на сеч. — —

39. Защото, когато нахлуха и се пръснаха по целия град, варварите веднага започнаха да погубват хора от всяка възраст и произход. Отдавна разярени и жадуващи за нашата гибел, те нямаха никаква милост. Всеки срещнат човек — и стар, и все още млад, и дете — ставаше жертва на убийците. И варварите не им нанасяха смъртоносни удари, но като им посичаха ръцете и краката, оставяха ги да умират бавно, за да ги накарат да се измъчват по-дълго. Но обхваналата ги ярост не бе задоволена и по този начин и те беснееха от това, че хората не могат да умират няколко пъти. За да задоволят тази [си] зверска и неукротима жажда, те от началото на нещастията не пощадяваха нито жените, нито самите деца, чиято крехка възраст кара често и очите на зверовете да проявяват състрадание. Но сечта поразяваше еднакво всички, както се коси всичко наред в зелената поляна, така че градът, който преди малко бе гъсто населен и тесен, за кратко време опустя². Както успяхме да кажем, част от народа можа да стигне и се скрие на височините при така наречения акропол³ или в съседство с така назования Свети Давид (тази част се издига повече над останалия град и там имаше множество манасти, всички добродетелни и удостоени с блажен живот), а друга част се втурна към двете врати, които бяха на западната част на града. Всички имаха единствена грижа, а именно да избягнат удара на меч. Те обаче нямаха по-голямо щастие от другите, тъй като варварите дебнеха отвън вратите, пък и изобщо не можеха да преминат лесно, понеже в блъсканицата се тъпчеха взаимно и

¹ Тук „назарянин“ е употребено в значение на „чист християнин“. Като обозначение на монах, вж. *Ив. Дуйчев*, Из старата българска книжнина, II, София, 1944, стр. 140. *Fr. Dölger*, Aus den Schatzkammern, 37, 23. ² Населението на гр. Солун тогава наброявало вероятно около 220 000—300 000 жители. Тази цифра може да се установи, ако се приеме, че арабите са отвлекли всички млади жители, които са представлявали 1/10 част от цялото население. А според арабския историк Сибт ал-Джаузи числото на пленените солунчани достигало 30 000. При преброяването на пленниците в о. Крит според Камениат били останали само 22 000. Срв. *Йоанн Камениата*, Взятие Фессалоники, стр. 240—241, бел. I към гл. 73, и посочената там литература; *G. Finlay*, A history of Greece from its conquest by the Romans to the present time, II, Oxford, 1877, p. 267, n. 1; *A. Struck*, Die Eroberung, p. 542; *Василев*, Византия и арабы, Приложение, стр. 24. ³ Солунският акропол представлявал укрепен продълговат хълм на северозточния ъгъл на градската стена с крепост Хептапиргаон (Едикуле). Той имал три врати: една за града, друга, наречена Палеологова, и трета, която извеждала отвън града. През последната вероятно са избягали славянските водачи. Вж. *ВИИИЖ*, I, стр. 271, бел. 15.

τοντες. (40) οἷον γὰρ ἐγεγόνει κακὸν κατὰ τὴν καλουμένην Χρυσῆν πύλην! πῶς παρουοῖξαι ταύτην βουλευθέντες μικρόν, ὅσοι τοῦ δήμου τῶ τόπῳ συνεροῦσαν δειμαστον τῆς ἐπιχειρήσεως! μόνον γὰρ ὅτι τὰς πύλας ἀλλήλων διέστησαν, καὶ τῶ ἰδίῳ πύλῃματι πάλιν ἐν ἑαυταῖς συνδραμεῖν αὐτὰς κατηνάγκασαν οὕτω δὲ ἔχοντας αὐτοὺς καταλαβόντες οἱ δυσμενεῖς οὐκέτι καθ' ἕνα τοῖς ξίφεσιν ἀνίρουν, ἀλλ' ὡς εἶδον συνεσφραγμένους ἀλλήλων τε ἐχομένους καὶ ἐκτραπῆναι μὴ δυναμένους, κατὰ κόρυς αὐτοὺς τοῖς ξίφεσιν ἔπαιον, ὡς μετὰ τὴν πληγὴν διαιεῖσθαι τοῦ προστυχόντος τὴν κεφαλὴν, καὶ τοῖς ὁμοίοις τῆδε κάκεισε τὰ μέρη συμπίπτειν, καὶ μηδὲ μετὰ θάνατον τῆ γῆ δίδοσθαι ἀλλ' ἔτι παρακρατεῖσθαι τοῖς λοιποῖς σώμασιν, ἕως πάντων ἀνααιρεθέντων, καὶ ὡσπερ τοῦ ἱποστηριζοῦτος, τῆς ἀπάντων λέγω ζωῆς διαδόσης, αἵματος ἀλλήλων καθάπερ καὶ τῆς τελευτῆς κοινωρήσαντα.

41. Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ περὶ τὴν ἄλλην πύλην, ἣν καλοῦσι Λιταῖαν, προαχθῆναι συνέβη. καθὼς γὰρ ἔφαμεν, τῶν ἄλλων τὰς μὲν πρὸς θάλασσαν ἐξαγούσας αὐτοὶ προκατεῖχον οἱ βάρβαροι, τὰς δὲ γὰρ πρὸς ἀνατολὴν ἀφορούσας ἡμεῖς προαποκλείσαντες ἡμεν, τὴν τοῦ πυρὸς μηχανὴν ἦν κατὰ τῶν ἔξω τοῦ προτειχίσμιτος πυλῶν προλεπόνθημεν, καὶ ἐν αὐταῖς ὑφορούμενοι, ὡς λοιπὸν ἐκ τούτων πανταχόθεν ἀποροῦντα τὸν δῆμον πρὸς τὴν φυγὴν περὶ τὰς ἀγυῖας μόνον εἰλεῖσθαι καὶ ἀπανταχοῦ τῶ θανάτῳ προσπίπτειν. σχεδὸν γὰρ ὀλίγοι, καὶ λίαν ὡς εἰκὸς εὐαρίθμητοι, κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ λιμένος ἐσωτοὺς τῶν τειχῶν ἀκοντίσαντες τὸν κίνδυνον ὑπεξέφυγον· καὶ τινες ἄλλοι τῆς κατὰ τὴν ἀκρόπολιν πύλης λάθρα ἐπεκδρομόντες πρὸ τοῦ τὴν συμφορὰν ὑφρευτάου διεσώσαντο τὴν ζωὴν. οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ τῶν Σκλαβήνων ἠγούμενοι, πάλαι προμελετήσαντες τοῦτο καὶ τὰς κλεῖδας τῶν πυλῶν ἐκείνων προὑφελόμενοι. οὗς καὶ ἐχοῦν, τὴν ἀκμὴν τοῦ κακοῦ θεασαμένους, παντὶ τῶ προστυχόντι παραχωρήσαι τὴν ἔξοδον· οὕτω γὰρ πολλοὶ τῶν αὐτόθι λαχόντων, πρὸ τοῦ τοῖς βαρβάροις ἐπελθεῖν, τὸν θάνατον ὑπεξέκλιον ἦν. οἱ δὲ τοιοῦτον μὲν οὐδὲν οὐδὲ εἰς νοῦν λαβεῖν ἠγέσονται· ἀεὶ δὲ τὸ οἰκεῖον προορούμενοι, καὶ ὅπως τὸν κίνδυνον διακρούσονται κἂν τοῦτο διασκεψάμενοι, τὰς πύλας μικρὸν παρουοῖξαντες καὶ τὴν ἐπεκδρομὴν τομῶς ποιησάμενοι, ἕνα τινὰ τῶ τόπῳ καταλιπόντες πρὸς τὸ μετὰ τὴν ἐκείνων ἔξοδον καὶ αὐθις ταύτας συγκλείουσι, οὕτω τῆς πάντων ἐπεβουλευόμενοι σπηρίας καὶ τότε, πρόφασιν τινα δολίαν πλασάμενοι, ὡς οὐ πρὸς φυγὴν ἐκτρέπονται, πρὸς ὑποδοχὴν δὲ μᾶλλον τῶν

си препречваха изхода. (40) Какъв ужас се получи при Златната врата! Как тези от народа, които се бяха стекли на мястото и искаха да отворят вратата, се излъгаха, когато се опитаха! Защото едва крилата се открехнаха и те със собствения си натиск ги накараха да се затворят. Враговете ги нападнаха в това положение и не ги погубваха с мечовете си поединично, но като ги видяха струпани непосредствено един до друг, без да могат да се обърнат, удряха ги с мечовете в лицето, така че след удара главата на изпречилия се се отделяше и ту-тук ту-там падаше заедно с други. И мъртвото тяло не се свличаше на земята, но се крепеше от другите тела, докато бяха погубени всички. Като че ли някой ги подпираше, докато не излезе душата на всички, за да се приобщят в общата кръв и смърт.

41. Същото това се случи и при другата врата, която се нарича Литейска. Защото, както казахме, варварите завладяха вратите, които водеха към морето, преди другите, а тези, които бяха на изток, тях ние предварително ги бяхме заключили, защото и там се опасявахме от хитростта с огъня, която бяхме изпитали по-рано при външните врати на предното укрепление. Така че народът, който беше отвсякъде затворен, после само бягаше по улиците и навсякъде срещаше смъртта. Защото само малцина, които, разбира се, можеха да се преброят на пръсти, скочиха от стените в западната част на пристанището и избягнаха опасността. И други някои тайно избягаха през вратата при акропола, преди да настъпи нещастие, и си спасиха живота. Това бяха водачите на славяните, които бяха замислили от по-рано да постъпят така и предварително бяха взели ключовете на вратите. Като видяха силата на нещастие, те трябваше да позволят на всеки, който се случеше там, да излезе. Така мнозина от ония, които се намираха там, бяха избягнали смъртта, преди още да дойдат варварите. Но [славяните] не искаха дори да разберат подобно нещо, а винаги се грижеха за себе си и как да избягнат опасността. И мислейки само за това, те приотваряха малко вратите и бързо изтичваха навън, като оставяха на това място едного, който да ги затвори отново след тяхното излизане. Но този начин те и тогава злоумишляваха против общото спасение, като измислиха никакъв лукав предлог, че уж не бягали, но по-скоро отивали да посрещнат

Στρυμονιῶν συμμάχων, τοῦ στρατηγοῦ δῆθεν τοῦτο προστάξαντος.

42. Οὐ πολὺ δὲ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ξιφῆρεις οἱ βάρβαροι ταῖς πύλαις ἐπέστησαν, καὶ οὐκέτι δυνατόν ἦν οὐδὲ προσβλέψαι μόνον ἐκτὸς ἀκινδύνως τινά, μήτοι γε τὸν κίνδυνον ὑπαλύξαι. καὶ γὰρ αὐτὸς σὺν τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς (δύο δὲ μοί εἰσιν οὗτοι νεώτεροι, τῆς ἐμῆς ἡλικίας ὑποβεβηκότες, οἱ μέχρι τοῦ δεῦρο τῆς τε φρουρᾶς καὶ τῶν λοιπῶν ἀλγεινῶν μοι συγκοινωνοῦντες) κατ' αὐτὴν τὴν ὄραν παρόντες ἐδρέθημεν ἐν τῷ τόπῳ μετὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως οὐκ ὀλίγων. καὶ ὡς ἤδη τὴν πονηρὰν ἐκείνην ἐπέστημεν ἐπιβολήν (μετὰ γὰρ τὸ παραχθῆναι τὴν σκῆψιν τὸ συμβᾶν ἐπεγνώκειμεν), ὀπισθόρμητοι πάντες, ἕκαστος ἡμῶν ὡς εἶχε τάχους, πρὸς τὴν πόλιν συνηλωνόμεθα, ἄλλος ἄλλαχθῆ διωρεθέντες καθὼς ἂν ἦγεν ἢ συμφορά, τοῦ φόβου διατιθεῖσα τὰ σχήματα. ἔδοξεν οὖν τῷ τε πατρὶ καὶ ἡμῖν, μήπω περὶ θανάτου πρὸς ἡμᾶς τῶν βαρβάρων, εἰς τινα πύργον τῶν κατὰ τὸ ἐνδότερον τεῖχος ἀνιέναι τέως καὶ μὴ τῷ πλήθει συναναμίγνυσθαι, ὡς ἂν τῶν πολεμίων τυχόν ἐπιστάτων, τῶν ἄλλων διωρεθέντες καὶ μόνου τοῦτοις κατὰ τῶν ἐπάλλεων ἐντυγχάνοντες, δυνηθῶμέν τινα προσβεῖαι τοῦτοις προσαγαγεῖν καὶ τὴν ζωὴν ἑαυτοῖς διασώζεσθαι. ὃ δὲ καὶ γέγονε τῇ θεϊκῇ προνοίᾳ. τὸ δ' ὅπως καὶ μεθ' ὅσας παραδοξοποιῶ δυνάμεως, λέξων ἔρχομαι.

43. Ἀνήλθομεν ἐν τῷ τείχει σπουδῇ θέοντες κατὰ τινα πρόβολον ἀντικρὸν τοῦ ἐκεῖ σεβασμίον σηκοῦ τοῦ πρωτοκλίτου τὴν ἀποστόλων Ἀνδρέου. πέντε δὲ ἡμεῖς οἱ πάντες ὁμοῦ, ὁ πατήρ ὁ ἐμὸς καὶ γὰρ σὺν τοῖς ἑταίροις δυοῖν ἀδελφοῖς καὶ τις ἕτερος μετέχων καὶ αὐτὸς τῆς ἡμῶν ἀγχιτείας, κληρικὸι πάντες καὶ τῷ τῶν ἀναγκαστῶν διαπρέποντες τάγματι. — — — (pp. 543₄—547₈).

45. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα πρὸς ἡμᾶς διελέγετο καὶ συμπρόντες ἀλλήλοις τὰ τελευταῖα συνετατόμεθα, ἰδοὺ δὴ καὶ τῶν βαρβάρων κατεφάνησαν τινες ἀνιόντες, τὸν ἀριθμὸν οὐκ ὀλίγῳ, Αἰθίοπες τὴν χροίαν, τὰ σώματα γεγυμνωμένοι, ἐοπασμένας ἔχοντες τὰς μαχαίρας, δευρὸν ἐξαλλόμενοι καὶ τῇ παραθήξει τῶν

σὺζυνοιците стримонци, тѣй като това уж им бил заповядал стратегът¹.

42. След малко варвари, въоръжени с мечове, застанаха до вратите и не беше възможно за никого дори да погледне само навън безопасно, камо ли да избегне опасността. И аз сам с баща си и братята си (имах двама по-млади от мен братя, които и досега споделят с мен пленничеството и останалите мъки) се намерихме в същия час на това място заедно с мнозина други от града. И щом узнахме за коварната постъпка [на славяните] (ние се бяхме научили за станалото веднага, след като то бе извършено), всички се пръснахме на различни страни, като се втурнахме към града, и всеки тичаше с всички сили, като че ли го гонеше нещастieto с призрака на ужаса. Баща ми и ние решихме, докато варварите не са дошли при нас, да се изкачим за момента в някоя от вътрешните кули на стената и да не се смесваме с тълпата, та когато случайно неприятелите дойдат и ние им се изпречим при зъберите сами, отделно от другите, да можем да влезем във връзка с тях и да си запазим живота. Това и стана по божия промисъл. Сега ще ти разкажа как и с какво невероятно усилие стана това.

43. Тичайки бързо, ние се възкачихме на стената към едно укрепление срещу намиращия се там свети храм на първозвания апостол Андрей. Всички общо бяхме петима: баща ми и аз със споменатите двама братя и един друг, и той наш родственик, всички клирици и изтъкнати лица от съсловието на четците². — — —

45. Докато баща ни ни говореше така и ние се прощавахме, пригърнали се един-други, ето показаха се някои от варварите, които се изкачваха. Бяха немалко на брой, по кожа етиопци и с извадени мечове. Те подскачаха страшно и проявяваха беса си,

¹ Това са славяни от Солунската тема, които се оправдавали с никаква заповед на солунския стратег да посрещнат стримонци. Златарски, История, I, 2, стр. 331—341, застъпва гледището, че държането на славянските водачи в Солун и на стримонския стратег се е налагало от съществуващите отношения със Симеонова България. Стримонският стратег действувал като оръдие на Симеона, който искал да присъедини и останалите славяни, които се намирили под византийско влияние, а също да засели Солун със славяни. Тѣй като Византия била добре осведомена за силата на българското влияние върху славяните, Златарски твърди, че и двамата императорски пратеници — Родофил (тук гл. 59) и Симеон (тук гл. 64) — са имали за цел да повлияят, макар и със закъснение, с пари и дарове на българите за борба срещу арабите. При преговорите между българите и византийския представител Льв Магистър (Хирсфакт) Симеон получил срещу отказа си да завземе Солун териториални отстъпки. За това говорели и двата погранични стълба, намерени на 22 км северно от Солун, при с. Нарич, които били поставени в същата 904 г. Същото държане на славяните *Dvornik, Les Slaves*, p. 502, п. 2, обяснява с падането на престижа на империята в очите на подчинените ѝ съюзени славяни, а *Lemerle, Philippe*, p. 154, п. 5 — с независимостта на един стратег от друг и с фиктивната им власт над славяните. *Ражковић*: ВИИИ, стр. 272, бел. 16, се отнася критично към предположенията на Златарски; *Р. А. Наследова*, Македонские славяне, стр. 88—92, смята, че Родофил изпратил парите на стримонския стратег, който бил славянин, за да го склони да помогне. Всичко това си остава само предположения поради факта, че стримонският стратег върнал парите. ² Четците са били от нисшия клир. В йерархическата стълбица са преди иполяковите. Вж. *Йоанн Камениата*, Взятие Фессалоник, стр. 236, бел. 2 към гл. 55.

ὀδόντων συνὼν δάκνη τὸ μανικὸν ἐνδεικνύμενα. ἐφρο-
 στώτες οὖν τῷ τόπῳ πρώτον τοὺς μεθ' ἡμῶν ὑπο-
 στρέψαντας ἀπὸ τῆς τῶν πυλῶν κακουροῦ συγ-
 κλείσεως, αὐτοῦ που παρὰ τὸ τεῖχος εἰλουμένους,
 τοῖς ξίφεσιν ἐκείνοις διεχειώσαντο οἷς οὐδὲν ἦν
 πρὸ τούτου πλέον μελετηθὲν ἢ μόνον τῇ δεξιᾷ τοῦ
 δημίου τὸν αὐχένα ὑπέχων καὶ πρὸς τὴν τομὴν
 σχηματίζεσθαι. καὶ ἦν ἰδεῖν τὸ προτιθέμενον ἐκπλή-
 ξεως γέμον. εἰ γὰρ τῷ εὐπειθεῖ τοῦ ἑαυτὸν προ-
 δόντος καὶ πρὸς τὸν θάνατον ὑποκλίνοντος ὁ φο-
 νεὺς κατενόγη, καιρίαν ἄγρον θάπτον αὐτὸν τῶν
 ἀλγηδόνων ἀπόλλυται· εἰ δὲ μὴ ἐμαλάγη τὴν λι-
 θώρη καρδία, ἀλλ' ἤθελεν ἐντροφᾶν τῆς μανίας,
 μᾶλλον τοῖς τῶν ἁλόντων ἀτυχῆμασε τὸν θυμὸν
 διεγείρων, μεληδὸν κατήκτε τὸ προστηχὸν σῶμα
 καὶ πολλῶν θανάτων φορὰν ἐν μιᾷ συμφορᾷ τῷ
 δειλαίῳ παρείχετο. οὐδὲν δὲ ἕτερον ἦν ἀκούειν ἐν
 οὕτω παμπληθεῖ καὶ πολυανθρώπῳ δήμῳ, ἀλλ' ἢ
 μόνον τὸν συργμὸν τῶν ξιφῶν καὶ τῶν τοῦ αἵμα-
 τος ὀχετῶν τὴν μετὰ βίας ἔκρουσιν. (46) οὐ πολὺ
 δὲ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ πάντες ἔκειντο θέαμα πολλῶν
 ὀδοντῶν καὶ θρήνων ἐπάξιον. ὡς δὲ καὶ πρὸς
 ἡμᾶς ἐφθάνεν ἡ τομὴ (τῷ τεῖχει γὰρ εἶδον συγ-
 κεκυφῶτας), ἐφόρμησαν ὁμοθυμοδὸν καθάπερ εἰς
 τι πρόχειρον θήραμα. φθάσαντες δὲ πλησίον τῆρ
 ὀρμῆν ἐπέσχον. ἦν γὰρ ὁ ῥηθεὶς ἐν τῷ μεταξύ πύρ-
 ρος, διοῦ διελεθεῖν ἔμελλον καὶ πρὸς ἡμᾶς γενέσ-
 θαι, ὅς πάλαι ἦν τὸ ἔδαφος ἅπαν ξύλοις ἐστρωμέ-
 νος, ἅπανα τῷ χρόνῳ σαπέντα καὶ διασπείσαντα οὐκ
 ἀσφαλῆ παρεῖχον τὴν ἐκεῖθεν διάλασιν δύο γὰρ
 μόνι κατὰ μέσον ξύλα ἐναπλώρητο δίδων οἱ ταύ-
 τῃν διερχόμενοι ὑπότρομον τὴν πάροδον ἐπεποιήντο.
 τὸ ἀμφίζοημον οὖν τοῦ κινδυνώδους τόπου κατε-
 δόντες οἱ βάρβαροι ἐφόρασαν μὰ ποῖς ἐν μέσῳ
 τῶν ξύλων γενομένων αὐτῶν λάθωμεν τεχνάσματα
 πεποιηκότες εἶσαι τοῦ πύργου καὶ κρημισθῆναι τούτοις
 παρασκευάσωμεν, εἰς ὕψος ἐπηρμένου πολὺ καὶ χα-
 λεπὴν τὴν πτώσιν ἐπιπειλοῦντος. τοῦτο δὲ ὁ τῶν
 θαυμασιῶν θεὸς ταῖς αὐτῶν διανοίαις ἐπέβαλεν·
 εἰ γὰρ ἡμῖν τῷ πρὸς ἡμᾶς γενέσθαι τοιῶς τῆς
 διαβάσεως κατετόλμησιν, οὐδὲν ἦττον καὶ ἡμεῖς
 τῶν κειμένων τὸν ὄλεθρον ὑπεμένομεν. τῆς σχολῆς
 τέως τῆς τῶν λογισμῶν αὐτῶν διασρέσεως, τοῦ φά-
 ρου τὰς ψυχὰς ἕκαστος ἡμῶν περιόραντες, εἴ τι
 καὶ δεοὶ πράττειν τῷ καιρῷ χρήσιμον ταῖς φρεσὶ
 κατεμενίζόμεθα. ὡς οὖν εἶχον ἐγὼ τάχους ἀναπη-
 ρήσας καὶ θανάτου καταφρονήσας καὶ μηδ' ὅ τι κα-
 τὰ κόρου ἐφρόσθηκε τὸ παράπαν ἐν νοῦν θέμενος.
 καὶ αὐτὴν γενόμενος τοῦ πύργου τὴν εἴσοδον ἔμελλ-
 ον διὰ τῶν ξύλων πρὸς τοὺς βαρβάρους χωρεῖν.
 ἢ δ' ἐπειδὴ οὕτω με θαρσαλέως πρὸς αὐτοὺς κα-
 τεῖδον αὐτομολήσαντα, ἄσπλον μὲν καὶ πρὸς ἄμυ-
 ρων οὐδὲν ἐπιφερόμενον, ἔχοντα δὲ τι σπουδαῖον

точейки зъби като глигани. Като се спряха тук, най-напред посякоха с мечовете си тези, които се бяха върнали заедно с нас от злодейски заключената врата и бяха дошли тук, близо до стената. На тях не им оставаше нищо друго освен да подложат врат под ръката на палача и да се приготвят за посичане. И можеше да се види картина, изпълнена с ужас. Ако убиецът биваше трогнат от покорността на предалия се и излагаш се на гибел човек, той му нанасяше бързо смъртоносен удар и го освобождаваше от мъките. Ако ли каменното му сърце не се смекчаваше, но искаше да насити своята ярост, той още повече се възбуждаше от мъките на пленниците и като отсичаше постепенно членовете от тялото на изпречилия му се човек, караше окаения да умира много пъти при едно злощастие. Нищо друго не можеше да се чуе при тази голяма и многолюдна тълпа освен звъна на мечовете и силното шуртене на потоците кръв. (46) Не след много време всички бяха паднали — гледка, достойна за много плач и сълзи. А когато дойде ред да заколят и нас (видели ни бяха, че сме се сгушили на стената), варварите се втурнаха едновременно като към някаква лесна плячка. Когато дойдоха по-наблизо, те задържаха устрема си. Между нас и тях се намираще споменатата кула. Те трябваше да минат през нея, за да дойдат при нас. Целият ѝ под беше отдавна постлан с греди, които се бяха разпаднали и изгнили от времето и не им позволявах да преминават безопасно по тях. Защото по средата висяха само две греди, които правеха преминаването рисковано. Варварите, виждайки стръмното и опасно място, заподозряха да не би да сме устроили тайно вътре в кулата клопка и да сме се приготвили да ги съборим, когато се намерят по средата на гредите, тъй като кулата беше висока и имаше опасност падането да бъде тежко. Чудотворният бог им втълпи това опасение. Защото, ако се бяха решили да минат веднага, щом се бяха доближили до нас, сигурно и нас щеше да ни сполети участта на падналите. Докато те се колебаеха, ние всички се съвзехме от страха и обмисляхме дали не бихме могли да направим нещо полезно за момента. Аз изскочих с възможната най-голяма бързина и пренебрегвайки смъртта, без да мисля изобщо какво беше извършено пред очите ми, се намерих при самия вход на кулата и поисках да отида по гредите до варварите. А те, като видяха, че аз така смело тичам при тях, невъоръжен и нямащ нищо за защита, но желаещ да им каже не-

εἰπεῖν, ἐπιήλυτον καὶ αὐτοὶ σιωπηρὸν ἀλλήλους συντάξαντες καὶ τὰς δεξιὰς ἀνατείναντες, τὰς τε μιχαίρας κατὰ τῆς ἐμῆς κορυφῆς ἐπαγαγεῖν σχηματισμένοι. ὡς δ' οὐδὲ τοῦτο με τέως καταπιῆξαι πεποίηκεν (ὅλον γὰρ εἶχον τὸν νοῦν πρὸς ἄπερ ἦθελον λέγειν ἠσυχολημένον). εἷς τις τῶν Αἰθίοπων, καὶ τούτων μάλιστα ὁ γενναϊότερός τε καὶ εὐτολμότερος, μεγέθει τῶν λοιπῶν διενηνοχῶς, κατ' ἐμὲ γενόμενος ἐπεχείρει μοι τὴν μάχαιραν κατενεγκεῖν τῷ μετώπῳ. ἐγὼ δὲ τὰς χεῖρας ἀνασχόν «μὴ τοῦτο πράξης» εἶπον, «ἐπεὶ πολλῶν χρημάτων σεαυτὸν καὶ τοὺς περὶ σὲ ζημιώεις». (47) οὐτως ἔτοχον εἰπὼν, καὶ τῷ πεπιρορημισμένῳ τοῦ σχήματος τὴν ὀμὴν τοῦ Αἰθίοπος τέως πρὸς τὸ μὴ τὴν τομὴν ἐνεργεῖν ἀνακόψας, τὴν λαίαν δὲ τῶν χειρῶν ἐγκρούσας εἶσω τοῦ κόλπου καὶ τινα χρύσεια κόσμια τὸ τάχος ἐξενεγκῶν καὶ τῇ παλάμῃ τούτου ἐνθέμενος, «ἔστωσάν σοι ταῦτα» ἔφη «ἐνέχυρα τῆς ζωῆς τῆς ἐμῆς. εἶπερ δὲ πολλὰ πλείονα τούτων εἰπορήσαι βούλει, τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀδελφῷ τοῦ πατρὸς», ἐπιστραφεὶς καὶ τούτους ἐν ἄπερ ἦσαν τόπῳ τῷ δακτύλῳ καθυποδείξας. «τὸ μὴ θανεῖν κατεγγύησαι, καὶ παρέξομαί σοι χρήσιμα δῶρα, τῇ προσδοκίᾳ ὑμῶν ἐν τῷ ἀφανέσει τόποις προαποτεθειμένα, οὓς ἡμεῖς τε μόνοι διαγινώσκομεν καὶ ὑμῖν προθύμως σωτηρίας τυγχάνοντες ὑποδείξομεν. εἰ δὲ γε θάνοιμεν, διόλωλεν ἐκεῖνα, τὰς τε ὑμῶν διαφυγόντα χεῖρας καὶ τῇ ζωῇ τῇ ἡμετέρα συναπολήξαντα», τούτοις τὸν θυμὸν παρακατασχόν τοῦ βαρβάρου, καὶ τῇ ἐπιδόσει τῶν κοσμίων εἰς ὑπόνοιαν ὧν φθάσας εἶπον τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ἐμβαλῶν, ἐν οἷς ποικίλως ἑαυτὸν πρὸς κείαν κατεσχημάτιζον. οὐδὲ γὰρ ἦδει βάρβαρος ὧν ἂ πρὸς αὐτὸν διελεγόμεν, ἀλλ' ἢ μόνον ἐφαίνετο θαυμάζων τὴν παρησίαν καὶ τὸ σεσοφισμένον τῆς πληροφορίας παντὶ τρόπῳ κατενεργημένον.

48. Ἐν τούτοις ἕτερός τις ἐγγύθεν ἐλθὼν ἀφῆκε φωνήν, «τί ταῦτα οὕτω ποιεῖς, καὶ τὸν Αἰθίοπα ταῖς ἰκεσίαις παρακατέχεις, ἐξὸν εἰπεῖν πρὸς ἐμέ; καὶ εἴ τι καὶ δέοι, συναντιλήφομαί σοι». ἐγὼ δὲ τὸ πλεον θαρρήσας καὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς παρουσίᾳ πρὸς τὸ εὐθυμότερον μετατεθεὶς ἀνέκραγον, «σῶσον» εἰπὼν «ὅστις εἶ, πρὸς θεοῦ ἡμῖν ἐν τούτοις χρειωδῶς ἀπεσταλμένε, καὶ τῆς παρουσίας ἀνάγκης ἐξάρτασον. λίψη δὲ παρ' ἡμῶν ταύτης τῆς χάριτος ἐνεκεν ἄξια τῆς ζωῆς ἡμῶν λύτρα, καὶ ὧν οὐδὲν ἐξ ἴσου, κατὰ πάσαν ἦν ἦλωτε τήρδε τὴν πόλιν, ἐν ἄλλοις τοῖν εὐρεθήσεται.» ἐκεῖνος οὖν «θαρσεῖτε» ἔφη, «καὶ τοῦ θανάτου τῆς ἐννοίας ἀπόσχεσθε, καὶ πρὸς τὸ εὐθυμότερον ἑαυτοὺς μεθαρομύσατε. ἐγὼ δέ» φησι «καὶ τοὺς Αἰθίοπας πείσω τὰ αὐτὰ μοι συνθέσθαι, καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ καθηγουμένου παντὸς τοῦ στρατοῦ ὑμᾶς ἀλάξω πρὸς τὸ καὶ ὑπ' ἐκείνου λαβεῖν τὴν περὶ τοῦ ζῆν πληροφορίαν. μόνον αὐτοὶ τὰ ὑποσχεθέντα πληρῶ-

що важно, и сами пристъпиха, наредени един до друг и вдигнали десници, готови да стоварят мечовете си върху главата ми. Когато обаче и с това не можах да ме изплашат (аз бях съсредоточил целия си ум върху това, което исках да кажа), един от етиопците, най-смелият и дързък от тях, който надминаваше останалите по височина, дойде при мен и поиска да ме удари с меч си по челото. Аз му задържах ръцете и му казах: «Не прави това, тъй като ще лишиш и себе си, и своите хора от много пари.» (47) Това успях да кажа и със смелото си държане отклоних устрема на етиопца да ми нанесе в момента удар, а с лявата си ръка бръкнах в пазвата си и бързо извадих няколко златни украшения и като ги турих в шепата му, казах: «На ти това като залог за моя живот. Ако искаш да получиш много повече от това, обещаи да не погубваш баща ми и братята, а също и брата на баща ми (аз се обърнах и ги посочих с пръст там, където бяха) и ще ти дам скъпоценни дарове, поставени, когато ви очаквахме, в скрити места, които само ние знаем и които с готовност ще ви посочим, ако получим спасение. Ако ли умрем, те са загубени, ще ви се изплъзнат от ръцете и ще изчезнат заедно с нашия живот.» С тези си думи аз съдържах гнева на варварина, а с дадените украшения насочих ума му да се досети за смисъла на думите, които успях да кажа и с които по различен начин се мъчех да се представя като молител. Защото като варварин той не разбираше това, което му говорех, но изглеждаше само учуден на смелостта ми и на изкуственото, с голям труд наложено самообладание.

48. В този момент един друг [варварин] се приближи и рече: «Защо постъпваш така и си седнал да молиш етиопца, когато можеш да кажеш на мен? И ако трябва нещо, аз ще ти помогна.» Аз се окуражих още повече и като се успокоих от присъствието на човека, извиках: «Който и да си ти, казвам, изпратен ни навреме от бога при тия затруднения, спаси ни и ни отърви от настоящото нещастие. Заради това благоденствие ти ще получиш от нас достоен откуп за нашия живот, равен на който не ще се намери у никого из целия този град, който превзехте.» Той рече: «Бъдете спокойни, не мислете за смъртта и се успокойте, а аз — казва — ще склоня и етиопците да се съгласят с мен в това, и ще ви заведе при самия началник на цялата войска, за да получите от него гаранция за живота си. Само че вие помислете помежду си да изпълните обещанието. За-

σαι πρὸς ἀλλήλους διασηθήητε· εἰ γὰρ τι τῶν παρ' ὑμῶν λεχθέντων μὴ πρὸς ἔργον ἀρχῆν, ταῖς μαχαίραις ταύταις κοιθήσεται.“ ὡς οὖν ταῦτα ἔλεγεν, εὐθέως ὁ πατήρ ὁ ἐμὸς σὺν τοῖς ῥηθεῖσι δυσὶν ἀδελφοῖς καθ' ἡμᾶς γενόμενοι, καὶ τοῖς ποσὶ τούτων τὰς κεφαλὰς προσερείσαντες, ἐδέοντο τὴν αὐτὴν ἐμοὶ πληροφοροῦσαν λαβεῖν, βεβαιοῦμενοι πληρώσειν ἐτοίμως ὅσα ἐγὼ προκατεῖπον. ἦντιον οὖν ἐκεῖνος πάντα ἃ παρ' ἡμῶν ἠρηκόει ταῖς τῶν ἄλλων ἐνθέμενος ἀγοαῖς, καὶ τούτω μάλιστα ὧ κατ' ἀρχὰς ἐγὼ περιέτερον ἕκαστα προειπὼν, λόγον τε πείσας ἐνοχον ἡμῖν παρασχεῖν, οἷτος μηδὲν παρήρει τοῖ λοιποῖ δειδέναι.

49. Συλλαβόμενοι δὲ ἡμῶν καὶ τοῦ τείχους καταβιβάσαντες, εἰς μέσους τε αὐτῶν διαλαβόντες, ἤγον τὴν ἐπὶ θάλασσαν, ἐπάνω τῶν σομάτων τῶν ἤδη ἀνασθέντων βαδίζοντες. τῆς οὖν εἴσω πόλεως τὴν πύλην ἐμβαίντες οὐ κατεβήν τὴν πορείαν ἐποιούμεθα, ἀλλὰ τῷ ἐπιτάζοντι μέρος τραπέντες τοῦ ἐκεῖσε βοιωτοῦ πρὸς τὸ γάταντες ἐφερόμεθα. ἔνθα καὶ τινες ἄλλοι κατεφάνησαν ἀνιόντες Αἰθίοπες, καὶ αὐτοὶ μαχαίρας κατέχοντες ταῖς χερσίν, οἱ καὶ μέσον τῶν ἤδη χειρωσαμένων διειλημμένους ἐωρακότες ἡμᾶς τῇ φρικτῇ μανίᾳ πληγέντες ὤρμησαν ἀναιδῶς, πόρρωθεν δεικνόμενοι τοῦ κονοῦντος θυμοῦ τὴν ἐπίτασιν. ἀλλ' ἐπειδὴ καθ' ἡμᾶς γεγονότες ἔγνωσαν μηδὲν ἡμῖν ἐπετεχθῆναι δεινὸν τοῖς ἤδη προσεληφύτας σπονδάζοντας, ἐν ἑαυτοῖς σκεδασθέντες ἐλινεχώρησαν. εἰς δὲ τις αὐτῶν ἀναιδέστερος τῶν ἄλλων ὡς εἰκὸς καὶ θρασύτερος, ὡς εἴ τις ἑλακτικὸς κύων μεμηρὸς κατηκολούθει, καὶ τινὰ πληξά τῇ μαχαίρᾳ δολερῶς ἐτεκταίνετο. ἕνα γὰρ τινὰ τῶν ἐλλόντων ἡμᾶς ἑαυτὸν εἶναι προσποιησάμενος ἔλαθεν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ὑποσύρων τῶν ἄλλων ἐμέ, καὶ μικρὸν ἀποστάς ἀνελεῖν ἐπεχείρει. — — — (pp. 550,2 - 555,6).

51. Πήδομεν δὲ κατὰ τινὰ τόπον ἔνθα μονὴ τις εἰσι παρθένων ἄσκησῶν γυναικῶν, ἣτις πάλαι τοῦ Ἀκρουλλίου κατονομάζεται. καὶ πάλιν ἄλλη τινὲ κοστωδία βαρβάρων ἐντυχόντες κατὰ τὴν προουλαίαν οἱ μεθ' ἡμῶν βάρβαροι, καὶ τι μικρὸν συσιάντες αὐτοῖς, ἐδοξον εἴσω χωρῆν ὡς τι σπονδαῖον τοπάσαντες ἐφευρεῖν. συνεισόμεθα δὲ τούτοις καὶ ἡμεῖς, τοὺς παρόντας ὑποβλεπόμενοι καὶ μὴ πω τὰς ψυχὰς τῆς προτέρας σκοτοδίνης ἀπαιγαρόντες. ὡς οὖν εἰσῆμεν τοῦ ναοῦ τὰ προπύλαια ὡς τοῦ ἁγίου ἐπιπέκληται Γεωργίου, ὁρῶμέν τινὰ βάρβαρον σκιμποδίῳ ἐγκαθεζόμενον, ἀνασπιάσαντά τε τὰς ὀφθαλμοῦς ξίφος τε κατέχοντα γεγυμνωμένον, καὶ ἀτενὲς τοὺς ἐστῶτας βλέποντας εἰς αὐτόν, εἴ τι καὶ βούλοιο πράττειν, ἐτοίμους εἶναι ταῖς ὀφθαλμοῖς ἐπεμφάνοντες. ὡς οὖν κατ' αὐτόν ἐγενόμεθα, ἤρετο τοὺς περὶ ἡμᾶς τίνες ἐσμεν, καὶ ποία προφάσει τὸν ἱενατον διεφύγομεν. οἱ δὲ πάντα συντόμως ἐξεῖπον, καὶ τῶν νότων ἡμῶν λαβόμενοι προηρεῖς τοῖς ποσίν

щото, ако не бъде изпълнено нещо от това, което казвате, въпросът ще се реши от тези мечове“. Когато казваше това, баща ми със споменатите двама братя дойде при нас и като допряха главите си до краката му, искаха да получат същата като мен гаранция и уверяваха, че ще изпълнят с готовност това, което аз бях казал. И тъй този веднага съобщи на другите всичко, което чу от нас, и най-вече на варварина, комуто случайно бях казал всичко в началото. Той ги убеди да ни дадат клетва и ни напомни да не се плашим за в бъдеще при това положение от нищо.

49. Когато бяхме взети в плен, варварите ни свалиха от стената. Те ни заобиколиха и ни поведоха към морето, като стъпваха по телата на вече погубените. Когато влязохме през вътрешните врати на града, ние не тръгнахме направо, но кръшнахме настрани и се заизкачвахме по склона на тамошния хълм. Там ни срещнаха други етиопци, които отиваха нагоре. Те също държаха в ръцете си мечове. Като ни видяха заловени сред вече пленените, те бяха обхванати от присъщия им бяс и се втурнаха безсрамно, като отдалеч проявяваха необуздания си гняв. Но когато се приближиха до нас, разбраха, че тези, които ни бяха заловили, се грижат да не ни се причини нищо лошо и като се пръснаха, оттеглиха се. Един от тях обаче, както изглеждаше, по-нахален от другите и по-дързък, ни последва, джавкайки като лаещо куче, и коварно кроеше да удари някого с меч. Представяйки се, че той е един от заловилите ни, не зная как незабелязано той ме откъсна от другите и като изостана малко, поиска да ме погуби. — — —

51. Дойдохме до едно място, където има манастир на девизи-аскети, който от старо време се нарича Акрулион. При входа [му] нашите варвари отново се натъкнаха на друг варварски отред и като се поразприказваха малко с тях, решиха да влязат вътре, предполагайки, че ще намерят нещо ценно. С тях отидохме и ние, като поглеждахме със страх присъстващите, тъй като още не се бяхме свързали от вцепенението. Когато влязохме в преддверието на храма, който носи името Св. Георги, видяхме един варварин, седнал на диван, с навъсени вежди и изваден меч. Стоящите до него го гледаха втренчено, като с вида си показваха, че са готови да извършат каквото пожелае. Когато се приближихме при него, той запита тези около нас кои сме и как сме избягнали смъртта. А те накратко му разправиха и като ни хванаха за гърбовете, проснаха ни на земята

αὐτοῦ τῷ ἔδαφει προσέροησαν. οἱ δὲ τὸ ξίφος, ὅπερ ἔτυχε ταῖς χερσὶ κατέχων, ἐτέρως ἢ ὡς πέφυκε τέμνειν ἀνθυποστρέψας, ἐπάταξε ταῖς κάραις ἐφ' ἁπλᾶς καθ' ἕνα ἡμῶν. εἶτα ἀνίστασθαι καὶ θαρραεῖν ἐκέλευσε, καὶ „τοῦτο“ φησί „τῆς ἀσφαλείας τεκμήριον ἔχοντας μηδὲν τοῦ λοιποῦ δεινὸν ὑμᾶς ὑποπτέειν παρεγγυῶ“. τοῖς παρεσιῶσι δὲ βαρβάρους τοῦ ναοῦ τὰς πύλας, αἱ τέως ὑπῆρχον κεκλεισμέναι, προστάξας ἀναροπίσαι, τῆς καθέδρας ἐξαναστάς καὶ τὸν ἐμὸν πατέρα τῇ λαῖᾳ τῶν χειροῦν, τῇ ἐτέρᾳ δὲ τῶν ἀπ' ἐμοῦ δύο ἀδελφῶν τὸν ἕνα κατέχων, ἔνδον εἰσήει τοῦ σεβασμίον σηκοῦ. ὁ δὲ ἦν ἅπας πεπληρωμένος ἐλευσίων ἀνθρώπων ἐν αὐτῇ προκαθειχθέντων, τριακοσίων περί που τὸν ἀριθμὸν, ὡς ἐν ἑστέρω κατεμανθάνομεν. (52) οὐκ ὀλίγον δὲ καὶ μαιφόνων πλῆθος τῷ δυσμενεῖ συνεισηλθεν. ἀλλ' ἐκεῖνος εὐθὺς εἰσπηδήσας ἀνήλθεν ἐπάνω τοῦ καθηγιασμένου βωμοῦ, ἐν ᾧ παρὰ τῶν ἱερέων ἡ μυστικὴ τελεῖται λατρεία καὶ τοὺς πόδας συμπλέγδην ἐν ἀλλήλοις ἀνθυποστρέψας, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς βαρβάροις, ἐκάθητο γέμων θυμοῦ καὶ ἀπονοίας τὸν τε δῆμον τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων περισκοπῶν, καὶ ὕπερ ἐβούλετο δεῶν, τῇ κακεντρεχεῖα τῶν φρονῶν διοικούμενος τὸν ἐμὸν δὲ πατέρα καὶ ἀδελφὸν ἑκατέραις διαλαβὼν ταῖς χερσὶ, καὶ ἡμᾶς αὐτοῦ που πρὸς τῇ εἰσόδῳ φυλάττεσθαι παρὰ τῶν ἐλόντων ἐγκελευσάμενος, νεύματι τοῖς βαρβάροις ἀνελεῖν ἐκείνους προσέταττεν. οἱ δὲ τὸ τάχος καθάπερ ἀτίθασσοι λύκοι θήρας ἐπιτυχόντες, οὕτως ἡπειγμένως καὶ ἀνηλεῶς τοὺς ἀθλίους κατέτεμον. ἔτι δὲ τῷ θυμῷ ζέοντες, τί καὶ περὶ ἡμῶν ἐθέλοι αὐτοὺς πράττειν, πρὸς τὸν δεινὸν ἐκεῖνον δικαστὴν ἀπεσκοποῦν. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν τῆς καθ' ἡμῶν αὐτοὺς τέως ἐπιχειρήσεως διεκόλωσεν, ἐδόκει δὲ καὶ ἡμῖν αὐτόθι φυλαττομένοις τὸν τε πατέρα καὶ τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν τοῖς κειμένοις συνανααιρεθῆναι καὶ μόνους ἡμᾶς φειδοῦς ἀξιοθῆναι. πάλιν ἐκείνοις περὶ ἡμῶν αὐτὸ τοῦτο, τῷ βωμῷ φυλαττομένοις, λογίζεσθαι ἐπήρχετο. πλὴν οὐκ εἶχομεν ᾧ τῷ πέρατι τὴν περὶ ἀλλήλων στήσαι ἀμφιβολίαν. ὡς γὰρ ἔληξεν ὁ κατ' ἐκείνους τοὺς δυστυχεῖς φόνος, πεπλήρωτο δὲ τὸ ἔδαφος ἅπαν νεκρωμένων σωμάτων, μέσον δὲ τούτων ἐλίμναζεν ἡ πλημμύρα τοῦ αἵματος, οὐκ ἔχων ὅπως ὁ μαιφόνος ἐκεῖνος πρὸς τὸ ἐκτὸς γένηται, ἄλλο κατ' ἄλλο τὰ πτώματα τῶν κειμένων τοῖς ἐκατέρωθεν τοῦ ναοῦ περιδρομοῖς ἐπιτεθῆναι διεκλείεσσο. οἱ δὲ καὶ γενομένου θάπτειν εὐθὺς αὐτὸν τοῦ βωμοῦ καταπηδήσαντα, καὶ πάλιν τὸν ἐμὸν πατέρα καὶ ἀδελφὸν ἑκατέραις χερσὶν ἐναγκαλισάμενον γενέσθαι μέχρις ἡμῶν. τοσαύτη δὲ ἦν ἡ ἐκδειματώσασα τὰς ψυχὰς ἡμῶν τῶν θεαμάτων ἐκείνων ἀγλῆς, ὧν τε ἐκείνοις κατείδομεν καὶ ὧν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἐτοπιάσαμεν, ὡς ἐν τοσαύτῃ πανωλεθρία μόνον διαφυγόντες τὸν θάνατον μηδὲν τι τοῦ σκνυθροποῦ καθυφείναι, ἀλλὰ μόνον τοῖς προσώποις ἀλλήλων ἐνατενίζειν, ὥσπερ ἐκπληττόμενοι καὶ μηδὲ φωνὴν ἀφείναι τῷ πράγματι συγχωρούμενοι. τοὺς πλείονας δὲ τῶν βαρβάρων ὁ σοβαρὸς

в краката му. А той обърна тъпата страна на меча, който държеше в ръцете си, и с нея удари по веднаж главата на всеки един от нас. После ни заповяда да станем и да се успокоим и ни каза: „Получавайки това доказателство за [вашата] безопасност, аз ви съветвам за в бъдеще да не се страхувате от нищо лошо“. Той заповяда на стоящите пред него варвари да отворят вратите на храма, които бяха тогава затворени, и като стана от седалището, хвана с лявата си ръка баща ми, а с дясната един от двамата ми братя и влезе в светия храм. А цялата църква бе изпълнена с окаяни хора, затворени преди това в нея, на брой, както узнахме по-късно, около триста. (52) Заедно с нечестивеца влезе и немалка тълпа убийци. Той със скок се качи на светия олтар, където свещениците извършват божествените служби. Като кръстоса нозе, какъвто е обичаят у варварите, той седеше, изпълнен с бяс и безумие, и оглеждайки тълпата мъже, коварно обмисляше това, което искаше да извърши. Като държеше с двете си ръце баща ми и брат ми, той заповяда на тях, които ни бяха заловили, да ни пазят там някъде при входа и нареди с едно кимване на главата на варварите да погубят онези мъже. И варварите веднага като диви вълци, налетели на дивеч, съсякоха нещастниците бързо и безжалостно. Обзети още от бяс, те питаха с поглед този страшен съдия какво иска да направят и с нас. Но той засега им попречи да посегнат върху нас и ние, които бяхме пазени тук, решихме, че баща ми и брат ми са погубени заедно с избитите и че само ние сме били удостоени с пощада. Но и те, когато били пазени при олтара, помислили същото за нас. И ние безкрайно се боехме едни за други. Когато клането на онези нещастници приключи и подът се покри с телата на умъртвените, между които течаха потоци кръв, този убиец нямаше как да излезе навън и затова заповяда да сложат труповете на убитите един върху друг в двете странични галерии. Това бе направено бързо и той веднага скочи от олтара и като дойде при нас, отново хвана с двете си ръце баща ми и брат ми. Ужасът, който видяхме изписан на техните лица и който подозирахме, че е изписан и на нашите лица, беше толкова голям, че ние, единствени избягнали смъртта в това толкова голямо клане, никак не можехме да се освободим от вцепенението, но само се гледахме вторачено един друг и като ударени от станалото, не можехме да произнесем нито дума. А този суров човек, като остави по-голямата част от варварите,

ἐκείνος ἀποτεμόμενος, ἵππῳ ἐπιβάς ἐφρεστώπι ἀπέπιτη ἐκ μέσων ἡμῶν, προστάξας καὶ αἰθίς σὺλλαβεῖν ἡμᾶς καὶ πρὸς τὸν λιμένα τῆς πόλεως σποנדῆ θέειν· αὐτόθι γὰρ κατασπεύδειν καὶ ἑαυτὸν ἔφη.

53. Παράλαβόντες οὖν ἡμᾶς ἦγον ὡς τάχιστα, πᾶσαν ἡμῖν πανταχόθεν ἀσφάλειαν περιποιούμενοι καὶ πολλαχοῦ τῆς ὁδοῦ περιπίπτομεν πολλοῖς πλήθεσι τῶν εἰσφερόντων βαρβάρων, πάντων φόνον πρεόντων· καὶ οὐ μικρὸν ἦν ἔργον λανθάνειν τοῦτους, εἰ καὶ ὅτι βρώμη πολλῇ σωμαίων καὶ οἱ προειλησότες ἡμᾶς Αἰθίοτες ἐπῆρχον ἀρεσταλμένοι, καὶ οἱ οὖν ἦν ἢ καταπιῆσαι ἢ τῆς ὀρυκτῆς αὐτοῖς ἐνδοῦναι το πικρὰν δυνάμενον. πλὴν οὐ μετ' ὀλίγον καμιάτου καὶ ἀγωνίας τὸν βροχθέντα λιμένα τῆς πόλεως κατελάβομεν. αὐτόθι γὰρ ἔτυχεν ὄν καὶ ὁ τῶν πολεμίων τοῦ στρατοῦ καθηγούμενος, ὃς δὴ καὶ ἀνηγγέλη τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπὶ τῶν συνόντων βαρβάρων, γνωρισάντων καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν μόνους ἡμᾶς ἐκ πάντων τῶν προστιχόντων περισσώσαντο. ὡς ἐξ αὐτῆς ἕνα τινὰ τῶν οὖν αὐτῶ τῆς καθέδρας ἐξωαστήσας καὶ τοῖς ἐστώσιν ἐπισυνάψας, ταυῖτην δέδωκε καθ' ἡμῶν αὐτῶ ψῆσον, ὡς εἰ μὲν ἀληθῆ φανεῖται ὅσα τοῖς βαρβάροις ἐν τῷ τείχει προῖτες-χόμεθα, ἔργοις αὐτοῖς πληροῦνται τὰς ἐπαθήσας, καὶ φειδοῦς ἀξιοῦνται καὶ πρὸς αὐτὸν πάλιν ἀνθυποστρέψαι· εἰ δέ γε μηδὲν τοιοῦτον ἀληθῶς λεχθέν εὔροισεν, ἀλλ' ἢ προαπολωλεκότας τὰ χρήματα, ἢ τὸν θάνατον δεδιότας ἅπαντα φευσαμένους καὶ ὡσπερ τὴν πρώτην ἐντευξὴν ἀποκρούσασθαι διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ καιροῦ σοφισαμένους, τοῖς ξίφεσιν ἕνα ἕκαστον ἐκείσε διελόντας τῆς ζωῆς ἀπαλλάξαι. παραχοῆμα οὖν καὶ πάλιν μέσους ἡμᾶς διαλαβόντες ἄγειν ἐπέτατον, ἔνθα δὴ τειταμεῦσθαι, φασίν, ὅφ' ἡμῶν προεδηλώθη τὰ χρήματα, ἐξεπιόντες καὶ τὴν καθ' ἡμῶν ἐξενεχθεῖσαν ἀπόφασιν, καὶ ὡς εἰ τι τιχόν τῶν λεχθέντων μὴ πρὸς ἔργον ἀχθείη, τοῖς ξίφεσι τοῖτοις διακριθήσεται. δέος οὖν ἡμῖν καὶ τότε μᾶλλον ἢ πρότερον ἐπεισῆι, τάχα μὴ ποί τις τῶν οἰκετῶν ἢ τῶν προπειραθέντων τοῦ τόπου, παραπλήσια περιτυχὼν ἀνάγκῃ καὶ θέλων καὶ αὐτὸς τὸν ὄλεθρον ἐκφυγεῖν, προεσήμανε τὴν δαυλίειαν τῶν κερυμμένων, καὶ μάτην εὐρέθημεν ἡμεῖς τοσαύτως μηχαναῖς τὴν ἑαυτῶν ζωὴν συντηρούμενοι.

54. Ἀλλ' οὐλοῦ ταῦτα βεβαίως ἔχοντες σκοπεῖν, περιθάκαμεν τὸν τόπον οὕτως ἔχοντα καθὼς ἐν τῷ καιρῷ τῆς φυλακῆς ἐσημειωσάμεθα· ὅφ' ἐνὶ γὰρ τινι κρυφιώδει ταμείῳ, ὅσοιπερ ἂν ἦμεν κατὰ συγγένειαν ἀγχιστεύοντες, προαποθεῖναι τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος, ὡσπερ τοῦ μέλλοντος μαντευόμενοι, συμφερόντως ἐβουλευσάμεθα. οὐ καὶ τὴν ἐξοδὸν τοῖς βάρ-

качи се на доведения кон и отлетя от нас, след като заповяда да ни вземат отново и да тичат бързо към пристанището на града, защото и той бързал натагък.

53. И тъй те ни поеа и ни подкараха много бързо, като се грижеха да бъдем защитени отвсякъде. Често из пътя ние се натъквахме на много тълпи стичащи се варвари, всички гледащи на кръв. Не беше лесна работа да се изплъзнем от тях, макар тези, които ни бяха първи заловили, да се отличаваха с голяма телесна сила и нищо да не беше в състояние да ги спласи или изобщо да ги отклони от пътя им. Ние стигнахме до споменатото градско пристанище не без много усилия и мъки. Там беше и водачът на неприятелската войска. Придружаващите ни варвари му известиха за нас и му съобщиха за причината, поради която сме оцелели само ние от всички, на които се били натъкнали. Той веднага вдигна от седалището един от своите и го придаде към застаналите [пред него], като издаде следното решение: Ако това, което обещахме на варварите на стената, излезе истина и на дело изпълним уговореното, да ни пощадят и да ни върнат при него. Ако обаче открият, че няма нищо вярно в казаното и че сме излъгали във всичко, било защото преди това сме били загубили парите, било защото сме се уплашили от смъртта и притиснати от обстоятелствата, сме измислили това, за да се изплъзнем от първата опасност, да ни отнемат живота, като с меч посекат всеки един. Варварите отново веднага ни обградиха и ни заповядаха да отидем там, където порано сме им съобщили, че сме били скрили парите. Те ни съобщиха и произнесената срещу нас присъда, а също така, че ако нещо от казаното не излезе вярно, въпросът щял да бъде решен с мечовете. И тъй сега нас ни обзе още по-голям от предишния страх да не би някой от слугите и от тези, които знаеха мястото, ако е бил изпаднал в непосредствена опасност и е пожелал сам да избегне гибелта, да е посочил преди нас укритото богатство и да се окаже, че напразно сме се мъчили с толкова хитрости да спасим живота си.

54. И тъй още в пълна [неизвестност относно това, ние дойдохме до мястото, което беше в същото състояние, както го бяхме белязали, когато криехме богатството. Защото всички ние, които бяхме в тясно родство, решихме благоразумно, като че предчувствувахме бъдещето, да скрием предварително своите богатства в едно тайно скривалище. Когато показахме на варварите входа

βάροις καθυποδείξαντες, ήτις ήν λιθήνη πλαγή καθυφαλισμένη, ιστάμεθα τών πολλών λογισμών τάς ψυχάς περιάραντες. ήδη μὲν γὰρ μηδὲν τοῦ λοιποῦ δεδιέναι χάριν τής εὔποσχεσεως, τοῖναντίον μὲν οὖν καὶ συμπαθείας τυχεῖν τῷ πλήθει τής ἐπιδόσεως. ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τών κρυφίων ἐπέτυχον, εὐθίς ἀπὸ τοῦ ὄργιλον πρὸς τὸ περιχαρὲς μετεβάλλοντο καὶ ἡμῖν διευθυμείσθαι προσέταπτον. „τούτοις“ γὰρ ἔφασκον „κατηγγήσατε τὴν σωτηρίαν, καὶ διὰ τοῦτων ἡμῖν τὸ ζῆν κεχάρισται σήμερον. ἀλλ' ἀπέλθωμεν δὴ καὶ πρὸς τὸν ἡγούμενον τοῦ στρατοῦ, ὡς ἂν καὶ παρ' αὐτοῦ τελείαν δέξασθε τὴν ἀσφάλειαν.“ ἤγον οὖν πάλιν ἡμῶς ἐκεῖθεν τὴν εἰς αὐτὸν, περιεπίπτομεν δὲ φοβεροῖς τισὶ καὶ πυραδόξοις θεάμισιν. ἔκειτο γὰρ τὰ σώματα τών ἀρηρημένων ἐπι τοῦ λιθῶν ἐναποστάζοντα, φοικτὸν ὄραμα. πᾶσα ἡλικία τών ἀνθρώπων μὲν ψήφω τὸν διὰ ξίφους κατακρούεισα θάνατον, καὶ μετὰ τών ἄλλων καὶ ταφῆς ἀμοιροῦσα, κατεχεῖτο δὲ κατὰ παντὸς στενωποῦ περιχέων ὁ οἶνος, καὶ τοῖς αἵμασι τών πεπτωκότων ἀνακινούμενος ἕπαν τὸ ἔδαφος τής πόλεως κατεμέδυσκεν. παρώντες οὖν ἐσκοποῦμεν, καὶ εἴ ποῦ τινα τών ποτὲ γνωρίμων ἢ φίλων μεταξὺ τών ἄλλων νεκρῶν ἀπηκριβωσάμεθα, ἠρέμα μόνον τοῖς στενωμοῖς πρὸς ἀλλήλους τοῦτον διεσημαίνομεν. σχολὴ δ' οὐκ ἦν ἢ θρηνησαί τοῦτον ἢ χαρίσασθαι τι τής ποτὲ φιλίας τῷ κειμένῳ χρήσιμων· ἀλλ' ἢ μόνον ἰπρωκτα τῷ κειμένῳ περιαλγῆσαντες πάλιν περὶ τών καθ' ἑαυτοῖς ἐσκεπτόμεθα.

55. Ἦδη δὲ φθασάντων ἡμῶν τὸν λιμένα παρεστήμεν τῷ τυράννῳ, ὅτε καὶ τοὺς τών νηῶν ἀρχηγέτας ἐκκλησιάσας τής καλουμένης εὐχῆς ἐθροίσκευε τὴν δυσσέβειαν· ὡς μετὰ τὴν συμπλήρωσιν ἐκείνης τής τελετῆς ἀχθῆναι ἡμῶς κατὰ πρόσωπον τοῖς ἐφεστῶσι διεκελεύσατο. ὡς οὖν ἤχθημεν, ἐπυνθάνετο τὸν πατέρα, „εἰ ἐπίσκοπος“ φησὶ „τυγγάνεις τῆσδε τής πόλεως;“ ἐτεκμαίρετο γὰρ ὅσον ἐκ τής ἐσθῆτος οὐδὲν ἄλλοῖον ἔχειν τοῦ ἀξιώματος. ὁ δὲ „οὐκ εἰμί“ ἔφη, „κληρικὸς δὲ καὶ τής ἐκείνων εὐχῆς προσδεόμενος“. ἄλλος δὲ τις ἐγγύθεν ἐστάς, ὅς ἦν ἀρχηγὸς τοῦ ἑτέρου στρατοῦ, πρὸς αὐτὸν ἔφη „ἐπίσκοπος μὲν οὐκ ἔστιν οὗτος, κατ' οὐδὲν δὲ διαφέροντα βαθμὸν ἐκείνοις κεκλήρωται· ἔξαρχον γὰρ αὐτὸν ἴσμεν τής Ἑλλάδος ἀπάσης, οὐδὲν τής τιμῆς ἐκείνων καθυστεροῦντα.“ „οὗτος δὲ τίς ἐστί;“

му, който беше защитен с каменна плоча, ние си въздъгнахме, освободили се от многото съмнения, защото благодарение на обещанието ние нямаше от какво да се боим занаяпред, напротив, можехме да спечелим благоразположението им поради големината на откупа. Щом варварите се добраха до скривалището, техният гняв веднага се смени с радост, а и на нас казаха да се ободрим. „Защото с тези богатства — рекоха те — вие си осигурихте спасението и заради тях днес ви се подарява животът. Но нека отидем при предводителя на войската, за да получите и от него пълна гаранция“. Оттук нас отново ни поведоха при него. По пътя се натъкнахме на страшни и невероятни гледки. Защото труповете на погубените все още лежах и се търкаляха в кръвта (ужасна гледка!). Това бяха хора от всякаква възраст, осъдени с общо решение на смърт чрез меч и на всичко отгоре лишени от погребение. На всяка улица се лееше в изобилие вино, което се смесваше с кръвта на падналите и напояваше цялата земя на града. Минавайки покрай [тях], ние се взирахме и когато забелязвахме сред другите мъртвци някои от предишните си познати или приятели, ние взаимно си го посочвахме тихо само с въздишки. Нямахме време нито да го оплачем, нито да направим нещо заради някогашното приятелство. Ние само безпомощно оплакахме лежащия и отново се отдавахме на нашите грижи.

55. Като стигнахме до пристанището, ние се явихме пред тирана, когато той беше свикал и корабните началници и изпълняваше мръсната си така наречена молитва. След като я свърши, той заповяда на стоящите наоколо да ни доведат пред него. Когато бяхме доведени, той започна да разпитва баща ми: „Да не си епископ на този град?“ По дрехите той съдеше, че това можеше да бъде само епископ. А баща ми отговори: „Не съм. Аз съм клирик, който се нуждае от епископска благословия“. А друг един, който беше застанал наблизко и беше началник на другия отред, му рече: „Този не е епископ, но има достойнство, което е равно на това на епископите. Ние го знаем като екзарх на цяла Елада¹, който в нищо не им отстъпва по достойнство“. „А този кой е?“

¹ Екзарси били наричани пратениците на папата и патриарсите, а също и духовниците, на които патриарсите, митрополитите и епископите давали известни административни права. Такъв духовник ще да е бил и бащата на Камениат. Екзарси са били титулувани и епископите на най-известните митрополити. В частност атинският епископ е имал титлата „екзарх на цяла Елада“. Такава титла се дава и на бащата на Камениат, но той не ще да е бил атински епископ, защото сам според Камениат заявява, че не е епископ, но клирик, който се нуждае от епископска благословия. Срв. *Йоанн Камениата*, *Въстание Фессалоники*, 236, бел. 1 към гл. 55.

τῷ δακτύλῳ σημάνας ἐμέ. „υἱὸς ἐστὶ τοῦδε“, καὶ αὐθις ὁ παρεστὸς ἔφη, „κληρικὸς καὶ αὐτός, καὶ τῶν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων τεταγμένων εἷς. οὗτοι δὲ ἀδελφοὶ τυγχάνουσι τοῦδε“, τοὺς ἀπ' ἐμοῦ δύο παραδηλώσας, „ἄμφο δὲ υἱοὶ τοῦδε τοῦ προεσιτῶτος, διαφόρως μὲν ἀποτεχθέντες αὐτῷ, ἄγοντες δὲ καὶ διάφορον ἡλικίαν“. „ὁ δὲ συνὼν αὐτοῖς οὗτος ὁ γηραιὸς τίς ἂν εἴη;“ πάλιν ὁ δευτὸς ἤρξατο δικαστή. „ἀδελφὸς ἐμός“, προλάβων ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο, νεύματι κακεῖνον συνθέσθαι πρὸς τὴν πεῦσαν ἀναδιδάξας. ἐπειδὴ δὲ τοῦτον ἀκήκοε, καθεσθῆναι πάντα προσέτιξε, καὶ ἑαυτὸν τῶν ἄλλων ἀποτεμνόμενος ἡσυχῇ πρὸς ἡμᾶς ἔφη „πάσης ὑμῶν ποιηρῶς ὑποψίας ἐκτός εἶναι βούλομαι τὸ τε γὰρ ἀόπλους τοῖς εἰληφόσιν ἐντεχεῖν καὶ τὸ νῦν ἐν ἡρεσι ταῖς ἡμῶν προτεθέν χρημάτων πλῆθος τὴν ζωὴν ὑμῶν, ἣτις δυσέμπιστός ἐστι τοῖς πολλοῖς ἐχαρίσασθαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὑμῖν ὑπένομι τοῦ λοιποῦ θανάτου ἐξ ἐπιβουλῆς οὐδέ τις ἄλλη ἐπιβουλία παρὰ τῶν ἐμῶν ὑπηκόων. ἀλλ' ἄπιτε τὰ συμφέροντα συμβουλευόντες ἑαυτοῖς, χρηστάς τε παρασκευγόντες ἐλπίδας. οὕτω γὰρ ἡμᾶς φθάσαι τὴν Συρίαν γενήσεται, καὶ πρὸς Ταρσὸν εὐθέως πόλις τῆς Κιλικίας ὑμῶν διαπέμψω τηρηθησομένους σὺν τοῖς ἐκεῖσε φρουρουμένοις μέχρι τῆς προσδοκωμένης καταλλαγῆς, ἀντίλυτρον ἔχοντας τοὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καιροῖς οὐκ ὀλίγοις ἐαλωκότας δημοεθνεῖς ἡμῶν Ἀγαρηνοῦς, ὧν ἀρικομένων καὶ ὑμεῖς τῶν δεσμῶν λυθήσεσθε καὶ τὰ οἰκεῖα ἕκαστος ἀπολήψεσθε.“ οὕτως ἔφη, καὶ πρὸς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν πάλιν ὑποστραφεῖς τὰ περὶ ἡμῶν διεξήει, βαρβαρίζων τὰ πλεῖστα. οὐδὲν δὲ τέως ἐλάνθανεν ἡμᾶς, τὸν κατ' ἀρχὰς περισώσαντα εἰσέτι μέσον ἡμῶν περιάγοντα καὶ πάντα ἐξ ἐκείνου μαρτυρόντα. (56) τότε δὲ τινι τῇ θαλάσῃ περικλυζομένῃ καθεσθῆναι ἀσφαλῶς ἡμῶς τηρεῖσθαι προσέτιξεν. οὗ δὲ γενομένου πρότον τῆς ἐλπίδος τοῦ θανάτου τέλεον τὰς ψυχὰς μετηγάγομεν καὶ τῇ θεϊκῇ προνοίᾳ ἐξῆς ἐπετρέπομεν.

Ἐπίρραχτο δὲ τότε τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν, ὡσπερ ἄρου τοῦ κακοῦ τὴν ἀρχὴν ἀναθεωροῦσα, ἢ τῶν οἰκειῶν φροντίς, νύττονσα τὰς καρδίας ἡμῶν μᾶλλον ἢ τὰ κινλοῦντα ἔϊφην, πᾶσι ἄρα καὶ ποῖον τεθνήκασιν τρόπον, ἢ τινες αὐτῶν τοῦ κινδύνου διεκφυγόντες εἰς τὴν ὁμοίαν ἡμῶν ἀπαγωγὴν ἐκρίθησαν. ὁμοῦ οὐδ' οὕτως εἶχομεν ἀσφαλῶς περὶ τούτων γνῶναι διὰ τὸ πρόσφατον γερονέναι τῶν πολεμίων τὴν εἴσοδον, καὶ πάντα μεστὰ κραυγῆς ἀσήμου καὶ θορύβου τυγχάνειν, καὶ πολλὸν πλῆθος εἴσοι τοῦ λιμένος ἐνστρέφασθαι τῶν τε ἐκ τῆς πόλεως χειρουμένων καὶ αὐτῶν δὲ τῶν βαρβάρων, πῆ μὲν

— [попита той] и ме посочи с пръст. — „Това е син му“. И отново стоящият до него човек каза: „И той е клирик, един от служителите в царските дворци. А тези — и той посочи двамата, които бяха зад мен — са му братя. И двамата са синове на този ръководител. Те са неговите по-млади синове и са на различна възраст“. — „А кой е този старец с тях?“ — попита отново грозният съдия. „Брат ми“ — избърза да каже баща ми, като му даде знак с глава да потвърди отговора. Като чу това, той нареди всички да седнат, а сам, като се отдели от другите, ни рече спокойно: „Аз искам да отстраните от себе си всяка лоша мисъл. Това че сте излезли невъоръжени срещу тези, които са ви заловили, и поставеното пред очите ми голямо количество пари ви спасява живота, който за повечето е загубен. И вие занаят не бива да се опасявате, че ще умрете поради коварство, нито моите подчинени ще ви причинят някакво насилие. Идете и се погрижете, както трябва, за себе си и се изпълнете с добри надежди. Така ние ще успеем да отидем в Сирия и аз веднага ще ви отпратя в киликийския град Тарс, за да бъдете пазени там заедно с тамошните пленници до очакваната размяна. За ваш откуп ще послужат пленените в продължение на дълго време от ромеите наши сънародници агаряни. Когато те пристигнат, и вие ще бъдете освободени от окови и всеки ще се върне у дома си.“ След тези думи той отново се обърна към подчинените си и им разирави за нашите работи, като повече говореше на варварски. От нас не остана нищо скрито, тъй като всичко научавахме от този, който ни беше спасил и все още се намираше между нас. (56) Бяхме поставени на едно място, обкръжено от морето и той нареди да ни пазят грижливо. След като стана това, ние за пръв път се освободихме от страх за живота си и поверихме бъдещето на божията промисъл.

Едва тогава ние бяхме обхванати от тревожни мисли за близките си, като че ли едва сега виждахме нещастieto. Тревогата за това, как и по какъв начин са умрели или кои от тях са избягнали опасността и са били осъдени като нас на подобно отвличане, нараняваше нашите сърца повече, отколкото извитите ятагани. Но при все това, ние не можахме да се осведомим с положителност за тях поради неотколешното влизане на варварите и понеже всичко беше изпълнено с неясни викове и шум. Вътре в пристанището се движеха гъсти тълпи от пленени граждани и от самите варвари, кои-

ἐγκομιαζόντων τὰ σκῦλα, πῆ δὲ γυναῖκας καὶ ὑπομάζια βρέφη ἐκ παντός τόπου καὶ πάσης οἰκίας βιαίως ἐφελκομένων, ἐλευθέρων δδουρόμενα καὶ τὴν στέρησιν τῶν μητέρων γοερὸν κλαυθμυρίζοντα, ἄλλων τῶν ἀρχόντων τινὰς ἢ τῶν περιφωρῶν πλουσίων κατὰ τινὰς παρατλησίας ἡμῶν αἰτίας τὸν ὄλεθρον διακρουσαμένους ἀνηλεῶς ἐπιστραφεμένων ἤδη γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ πρὸς τοῦ βασιλέως σταλὴς Νικήτας, ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ τῆς περιοχῶρου στρατηγὸς χειρωθέντες ἐπῆρχον ἐν τισι νασὶ βαρβαρικῶς φυλαττόμενοι. διὰ τοιαῦτα οὐδὲν πλέον ἢ πρὸ τοῦδε περὶ τῶν οἰκείων φροντίζοντες ἀφελοῦμεν. — — — (pp. 557,12—565,21).

58. Ἐν τούτοις πάλιν ἀπόφασις ἐξήνεκτο παρὰ τοῦ τυράννου, περιέχουσα οὕτως „εἴ τις τῶν συλληφθέντων χρήματά που ταμειυσάμενος ἔχει, παρελθὼν ἐν μέσῳ τούτοις ἀνησάσθω τὴν σωτηρίαν· εἰ δὲ τις μηδὲν ἔχων λύτρον τῆς ἰδίας ζωῆς φωραθείη, οὗτος τὴν κεφαλὴν τιμηθεὶς τῶν ζώντων διααιρεθείη“. προσέτατε δὲ τοῦτο παρὰ τῶν βαρβάρων ἀκηκοὺς ὡς οὐκ ἂν τὰ φειδοῦς ἠξίουν, ὅτε κατ' ἀρχὰς εἰσήλασαν ἐν τῇ πόλει, εἰ μὴ που παρ' αὐτῶν ἐκείνων ἐβραβαιοῦντο ἔχειν αὐτοῖς ἐν ἀποκόφους χρήματά τινὰ πᾶσαν δυνάμενα ἐκφυγεῖν ἔρευναν. ὅσοι δὲ οὖν τῶν ἐαλωκότων ἐπῆρχον ἔχοντες εἶδησιν ἀκριβῆ περὶ ὧν ἦσαν προκεκρυφότες εὐθέως ἐκδήλους ἑαυτοῖς καθίστων κατεπιγόντες τὴν δύσιν ὡς τῆς ζωῆς παραίτιαν· ὅσοι δὲ μηδὲν τοιοῦτον ἔχειν παρ' ἑαυτοῖς ἐπεγίνωσκον, ἀλλ' ἐπὶ ματαίως μόνον ἐλπίζοντες τὰς συνθήκας ἐπλάσσαντο, τὴν σφαγὴν ἐξεδέχοντο ἀναμφιβόλως τοῖς ἐνδεῶς ἔχουσι κεκοιμένην. τάτιονται δὲ οὖν ἐπὶ τούτῳ τῶν βαρβάρων τινές, ὥστε τοῖς βονλουμένους παρέχειν τὰ ἑαυτῶν ἐν ταῖς ἰδίαις ἀποφέρειν οἰκίας, καὶ εἰ μὲν ἄξια εἴη πλεονεκτητὸν ὀφθαλμῶν κορέσαι, σωτηρίας τε ἀξιοῦσθαι τούτους καὶ αὐθις τοῖς δεσμίους ἐναριθμεῖσθαι, εἰ δ' ἐτελεῖ τινὰ καὶ βραχέα καὶ οἷς οὐκ ἂν κοίνοιεν εὐδοκοῦντα τὸν ἀποστελλόντα, τῆς μαχίρας γενέσθαι. οὐκ ὀλίγος ἦν ἐκ τούτου πάλιν τοῖς χειρωθεῖσιν ὁ κίνδυνος, πολλῶν διακρουομένων ἐκ τῶν ἐχόντων ἕλην τινὰ περισπούδαστον. ἐτελεῖτο δὲ ταῦτα ἐφ' ὅλοις νυχθημέροις δέκα, τῆς πληθῆος ἀεὶ τῶν χρημάτων ἐκφορομένης ἀπὸ τῆς πόλεως, τῆς τε λοιπῆς ἀναγκαίας ἕλης, ὅση διὰ σφοικῆς ἐσθῆτος εὐπροεπῆς ἦν καὶ ὅση διὰ λίνου τοῖς ἀρχαίοις ἤριζεν ἰφάσμασιν, ὡς ὅση καὶ βοννοῦς ἐτελεῖσθαι τὰς τούτων σουργείας, ἄλλων ἐπ' ἄλλοις ἐπιτιθεμένων καὶ τὸν ὑποκειμένον τόπον πληροῦντων. χαλκῶν γὰρ καὶ σιδηρέων σκευῶν ἢ τῶν ἐξ ἐρίων ἐσθημάτων οὐ μὲν οὐδ' ὄλως ἐφρόντισαν, περιστὸν ἡγούμενοι τὴν κτῆσιν αὐτῶν. εἴ που δὲ τι τοιοῦτον ἀγαθὸν ἔλαθε τις, τῷ

то на едно място се хвалеха с плячката, а другаде насила влачеха от всяко място и къща жени и деца кърмачета, жалко плаченци и скръбно оплакващи раздялата с майките си, докато трети безмилостно влачеха някои от архонтите и от знатните богаташи, които се бяха спасили от гибел по същия като нас начин. Дори самият императорски пратеник Никита, а също и стратегът на областта бяха пленени и се намираха на някой варварски кораб. Поради това ние въпреки старанието си не можахме да научим за домашните нещо повече от преди. — — —

58. В това време тиранинът отново издаде заповед със следното съдържание: „Ако някой от пленените има някъде укрити пари, да излезе напред и да откупи с тях спасението си. Ако ли някой бѣде изобличен, че няма никакъв откуп за живота си, да му се отреже главата и така да се премахне от живите“. Той нареждаше това, понеже беше чул от варварите, че те пощадили, когато влезли в града, само тия, които ги били уверили, че имат в скривалищата си пари, които не могат да се открият с никакво търсене. И тъй тези от пленниците, които знаеха със сигурност за това, което бяха укрили, веднага съобщиха и бързаха да го дадат като откуп за живота си. А тези, които си знаеха, че нямат нищо подобно, но бяха обещали само поради празни надежди, очакваха сигурно посичане, което бе решено за нямашите. Затова на някои от варварите бе заповядано да отведат по къщите им тези, които искат да предадат своите ценности, и ако те са достатъчни да задоволят едно алчно око, да им запазят живота и отново да ги върнат при окованите, ако ли пък ценностите са евтини и дребни и такива, които изпратилият ги [предводител] според тях не би харесал, да ги погубят с меч. От това отново се появи немалка опасност за пленените, тъй като мнозина от заможните се съмняваха дали нещата им са ценни. Това се вършеше в продължение на цели десет денонощия, като из града постоянно се изнасяха множество пари и други ценни неща, едни от които бяха прекрасни, понеже бяха от коприна, докато други бяха от лен, който не отстъпваше на паяжина. Купищата от тези неща, слагани едни върху други, образуваха планини и хълмове, които покриваха под себе си земята. Варварите не обръщаха никакво внимание на медните и железните предмети или на вълнените дрехи, защото смятаха за не нужно тяхното придобиване. Ако ли някой тайно донасяше нещо подобно, те го хвърляха в

τῆς θαλάσσης δεδώκασιν ἕδασι, γὰν τοῦτω τοὺς διαδράντας τὸν κίνδυνον ἀμυνόμενοι, ἵνα καὶ αὐτοὶ τι μετέχωσι τοῦ κακοῦ πολυσχιδῆ καὶ διάφορον τῆρ τῶν ἐνυπαρχόντων ζημίαν ἐπαισθανόμενοι.

59. Ἦν δέ τις μετὰ τοῦ λοιποῦ πλήθους τῶν αἰχμαλώτων συλληφθεὶς εὐνοῖχος τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐξόχων εἷς, Ῥοδοφίλης οὕτω καλούμενος, ὃς ἔτυχε προ μικροῦ τοῦ κινδύνου τῆρ ἐπὶ δόσον σταλείς, καί τινων χρειῶν ἔνεκεν πρὸς τῆ πόλει γενόμενος, μεθ' ἡμῶν συγκλεισθήναι καὶ τῶν βηθέντων ἀντιρῶν μετασχεῖν¹ ὃς καὶ ἐκόμιζε μεθ' ἑαυτοῦ πλήθος χρυσίου, ὅπερ ἔλεγεν ἀπάγειν ἐπικουρίας τινὸς χάριν τοῦ κατὰ Σικελίαν στρατοῦ, συμπλεκουμένου τοῖς κατὰ τῆρ Ἀφρικτῆρ βαρβάροις ἀεὶ καὶ πολλῆς δεομένου τῆς ἐν τοῖς πράγμασι συνεργίας. οὗτος οὖν κατὰ τῆρ νύκτα μεθ' ἡρ τοῦ κινδύνου τῆρ πείραν ἅπαντες ἐδεξάμεθα, ἔλαθεν οὖν οἷδ' ὅπως ἐξενεγκεῖν τῆς πόλεως τὸ χρυσίον μετὰ καὶ τινων τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ, καὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν Στριμόνος ἐξαποστείλαι, χαράζας ἐπιστολὴν περιέχουσαν ἀσφαλῶς φυλάττειν τοῦτο μέχρι τῆς ἐκβίσεως τοῦ πολέμου. χειρωθεὶς οὖν οὗτος ἤχηθη κατὰ τὸ πρόσωπον τοῦ τυράννου. ὃ δὲ τῆρ μορφῆρ ἀλλοιώσας, ἐμβροθέστερόν τε μᾶλλον ἢ πρότερον εἶχε πρὸς αὐτὸν χρησάμενος, ἀνηρώτα. „ποῦ δὴ“ φησι „τὸ τοῦ βασιλέως χρυσίον, τὰ δύο τάλαντα ἕπερ ἐπὶ Σικελίαν ἄγειν ἐτάχθης;“ ὃ δὲ „τοῦτο δὴ“ φησιν, „εἷς ὅπερ κατεῖλημμαι, δεδιώς, τῆρ πολιορκίαν λέγω τῆς πόλεως ἐπειπερ αὐτὸς ἐγὼ δεῦρο τυχὼν ἀδυνάτως εἶχον τοσούτου κινδύνου παρόντος ἐποχωρεῖν καὶ μὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ δεικνύναι, πάντων εἷς ἐμὲ βλέπόντων ὡς ἂν τι χρηστὸν αὐτοῖς καὶ τῷ καιρῷ τοῦτω χρήσιμον δινώμενον παρεσχεῖν, τοῦτου δὴ χάριν τὸ μὲν χρυσίον ἐκεῖνο τῆς πόλεως ὑπεξήγαγον (οὗ γὰρ ἠδυνάμην ἀκριβῶς περὶ ἀδήλων στοιχάσασθαι), ἐγὼ δὲ σοι παρέστημι τήμερον δορυλόπος, πολλῶν ἄλλων χρημάτων παραίτιος, εἶγε ζῶντά με καὶ ἀβλαβῆ συντηρήσεις.“ ἀχθεσθεὶς οὖν ἐπὶ τούτοις ὃ ἀλαζὼν ἐκεῖνος, καὶ τὸν θυμὸν ὀποῖος αὐτὸν εἶχε διὰ τε τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς φωνῆς ἐκδηλὸν καταστήσας, βίβλιον ἐξεβόησεν. „ἐπειδὴ περ“ φησὶν „οὐκ ἔυαθεν ἐκ τῶν προκειμένων ἀδιάρρηστον εἶναι τῆρ τοῦ θανάτου ψῆφον τοῖς μὴ τὰ οἰκεῖα χρεῖματα λότρον παρεχομένοις ὃ τῆς γυναικωνίτιδος οὗτος, ἀλλ' ὅσπερ ἐπὶ σκιρῆς ἐπίδειξιν ποιεῖται, τὸ πλάσμα τοῦ ψεύδους μέγα καὶ θαυμαστὸν οἶον κατὰ τῆς ἑαυτοῦ προβαλλόμενος σωτηρίας, βράβδαις τυπτέσθω τί τε ἰσχία καὶ τὰ

морските води. По този начин наказваха и избягналите опасността, за да изпитат и те част от злото, като научат, че загубата на блага може да бъде различна и разнообразна.

59. Заедно с останалото множество пленници беше заловен и един евнух на императора, и то един от знатните, по име Родофил¹. Той бил пратен малко преди нещастията на Запад и понеже дойде поради някаква работа в града, бе заловен заедно с нас и понасяше споменатите несгоди. Той имал в себе си много пари, за които казваше, че ги носел заради някакви нужди на сицилийската войска², която непрестанно воювала с африканските варвари и се нуждаела от голяма материална помощ. И тъй през нощта, след която върху всички ни се стовари опасността, той, не зная как, заедно с някои от слугите си изнесъл скришно от града онова злато и го изпратил при стримонския стратег, като написал и писмо, чието съдържание било да пази това злато до свършване на войната. И тъй, след като бе заловен, заведоха го пред лицето на тиранина. А този, като изкриви чертите на лицето си, отнесе се към него с по-голяма от предишната суровост и го попита: „Къде е — казва — царското злато, двата таланта“, които ти беше заповядано да занесеш в Сицилия? А Родофил [отвърна]: „Боейки се от това, в което изпаднах, сиреч от обсадата на града, тъй като аз се намерих тук, без да имам възможност да се измъкна от настоящата толкова голяма опасност и да скрия това, което имах у себе си, понеже всички ме гледаха като човек, който би могъл да им даде нещо, което би било полезно и за момента подходящо, затова аз изнесох това злато извън града (защото не можех да се ориентирам в неясното положение), но сега аз съм ти именник, източник [за теб] на много други пари, ако ме запазиш жив и здрав“. Недоволен от тези думи и проявявайки ги с очи, и с глас гнева, който го беше обхванал, този простак извика, задъхвайки се: „Тъй като този евнух³ не е разбрал от току-що станалото, че смъртта е неизбежна за тези, които не дадат като откуп своите пари, но се проявява като на сцена и се прикрива с голяма и чудовищна лъжа в уицърб на спасението си, нека бъде

¹ Това е императорският пратеник евнухът Родофил, който се бил отбил в Солун на път за Запад, където отивал с голяма сума пари, предназначена за византийската войска, която се сражавала срещу африканските араби. За Родофил вж. тук стр. 46, бел. 1. ² Вероятно в почти завладяната от арабите Сицилия по това време е имало все още византийска войска, която е държала някои крепости. Вж. Васильев, Византия и араби, стр. 130. ³ Според други византийски хронисти, напр. Theophanes Continuatus, VI, 21, р. 368_{b-c}, Родофил носел 100 литри злато, което се равнява на около 28 кг. Срв. Йоанн Камениата, Взятие Фессалоники, стр. 238, бел. 3 към гл. 60. ⁴ В гръцкия текст стои ὃ τῆς γυναικωνίτιδος „прислужник в женското отделение“.

κατὰ τὸν αὐτὸν μέρος, ὡς ἂν ἄσπι γὰρ πρῶτον τὴν παρίσταται καὶ περὶ τίνων διαλέγεται, καὶ μὴ χρημάτων ἀλλοτριῶν ἀμφοιβητῶν τὸν περὶ ἐνχρῆς ἐαυτῶ περιποιητῶ κίνδυνον." οἱ λειτουργοὶ οὖν τῶν ἀδικῶν φόρων, ὡς μόνον εἶδον αὐτὸν μεθ' ἑποσημοῦ φωνῆς καὶ μανίας τὴν τοιαύτην ψῆφον κατὰ τοῦ ἐστώτος ἐξεργάζαμενον, θῆτον λόγον παντὸς τῆ γῆ τοῦτων προσέροζαν, καὶ τοσαύτους βάλλονσι πληγαῖς ὡς μὴ ἐπὶ πολὺ ἀντισχεῖν τοῦ ἀθλίου τὸ σῶμα ἀλλ' εἰς πολλὰ διασθεθῆν, καὶ τοῖς ὄχτοις τῶν αἱμάτων τὸν ὑποκείμενον τόπον πλήροσαν, οὕτως τὴν ψυχὴν ἐπαφρῖναι, καρτερεῖν ταῖς δοιμείαις ἐκείναις ἀληθῶς οὐκ ἐξισχύσαν. ὡς οἷν ἀπειρήκε καὶ δῆλος ἦν τοῖς ὁμοῖς ἐκείνοις δοιμοφόροις, μηκέτι τὰς πληγὰς ἀφιεῖσι καὶ μετὰ θάνατον, μόλις ποτὲ τῆς κατεχούσης ἐαυτὸν ὄργης περιούρας ὁ δυσέντευτος θῆρ "ἔστω" φησὶ "μετὰ τοῦ χροσίου ἐκείνου καὶ οὗτος εἰς ἀπώλειαν ἀλυστελὲς γάρ, ὡς ἔοικεν, καὶ εὐρεθῆν ἂν διεδείκνυτο."

60. Τοῖς δὲ τῶν νηῶν ἀρχηγοῖς προσέειπτε σκευάζεσθαι πρὸς τὸν ἀπόπλου, τὴν νεάζουσαν κοῦραν τοῦ πλήθους ἀρρένον τε καὶ θηλείων πρῶτον ταῖς ναυσὶν εἰσενεγκόντας, μὴ κατὰ συγγένειαν ἀλλὰ διακεκριμένους, ἵν' ἔχουσι γὰρ τοῖσιν τιμοσφίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, τὴν φυσικὴν ἐξ ἀλλήλων διαίρεσιν, εἰδ' οὕτω τὰ χρήματα, καὶ οὐκ ἄλλα τῶν συλλεγεμένων φανεῖεν χρήσιμα, συμφορήσοντας αὐτάσκη ταῖς ναυσὶ τῶν ἀγωγίμων ἐμποιῆσαι τὸν φορτο. ἦγειο οὖν τὸ νεάζον πρόσωπον ἄπωρ, τοῦτο μόνον κατηγορίαν ἔχον, τὸ ἀνθηρὸν τῆς ἡλικίας ἢ τῶν προσώπων τὴν ὁραώτητα. κἄν γὰρ ἢ σύγχυσις τῶν λυπηρῶν ἄπαστας πρὸς τὸ σκινθωπὸν ἦγεν, ἀλλ' ὁ φυσικὸς χαρακτήρ ἐδήλου ταῖς ὄψεσι τὴν εὐγένειαν καὶ πρόφασιν ἦν τοῖς πολλοῖς τὸ κάλλος, ἐν τοῖς δευοῖς αὐτοῖς προδιδόμενον. ἀλλὰ ποῖον τοῖσιν πρῶτον ἐξείπω; ποῖον δὲ κατ' ἀξίαν ἐλεεινότερον κρονῶ; ὁπότε συμμιγῆς τις καὶ σφοδρὸς ἀνήγετο θρηῆνος διχοτομουμένης τῆς φύσεως, ἀλλήλους τοὺς ἀγχιστεῖς ἀνακαλουμένους καὶ τὸν χωρισμὸν δυσχεραίνοντας. καὶ γὰρ ἦν ἰδεῖν τοὺς τῶ πάθει συγκεχυμένους, ἀνδρας γυναῖκας, ἀκυάζοντας παῖδας, ὁμοῦ πάντας δευδὸν ἀλαλίζοντας καὶ ἐαυτοῖς διασρηγνίνοντας, καὶ μηκέτι κατέχευ τὴν ἀθυμίαν τῶν τοσούτων ὄκληρῶν ἐξισχύοντας, ἀλλὰ δηλοῦντας ταῖς οἰμογαῖς τὴν ἔνδον τῆς καρδίας διάθεσιν, ὡς ἄπασα καταπίμπραται τῶν περσασμῶν ταῖς φλογάσεσιν. ὡς γὰρ βυμῖως οὕτως ἐξ ἀλλήλων διασθεθέντες φύσιν ταῖς ὀγκάσιν εἰσῆχθησαν, εὐρεῖται τε οὕτως καὶ ἱκαναῖς πολλοῖς πλήθεσιν ἐξαοκεῖν, οὐ κατὰ στοιχα, οὐδ' ὡς ἂν τις εἶποι, ἐν αὐτάσκει τόπω τοῦ σωματικοῦ ὄγκου τῶν εἰσελθόντων ἕκαστος τὴν καθέδραν ἐλάμβανε, ἀλλ' ὡς ἔτιχεν ἄπασ κατανεχθεῖς, τοῦτο μόνον ἀπεκεκλήριστο, μὴ

бит с тояги най-жестоко, и то по гърба, за да узнае най-после пред кого стои и за какво говори и да не излага живота си на опасност, като спори за чужди пари". Изпълнителите на несправедливите убийства, щом видяха, че той със задъхван се глас и злобно произнесе такава присъда срещу изправилия се пред него човек, тозчас проснаха Родофил на земята и му нанесоха толкова удари, че тялото на нещастния не можа дълго да изтрае, но, разкъсано на много места и напоило земята под себе си с потоци кръв, издъхна, не можейки да понесе страшните мъки. И тъй, след като беше смазан и това стана ясно за тези жестоки войници, които и след смъртта все още не прекратяваха ударите, едва тогава неумолимият звяр се съвзе от обхваналия го бяс и каза: „Нека и този загине заедно със златото си! То, както изглежда, и да беше намерено, не би ни ползувало.“

60. На началниците на корабите той заповяда да се приготвят за отплуване, като натоварят на корабите най-напред младите от множеството мъже и жени, не по сродство, но разделени, за да понесат и в случая необикновено наказание — физическа раздяла един от друг. След това по същия начин той заповяда да донесат парите и всичко друго от събраното, което изглежда полезно, и да натоварят на корабите достатъчен товар стоки. И тъй помъкнаха всички младежи, които имаха само тази вина — цветущата си младост или хубавите си лица. И макар струпалите се страдания да бяха направили всички тъжни, все пак в тяхното държане окото откриваше благородство. За повечето повод да изпаднат в тези ужаси беше красотата им. Но отгде да започна най-напред? Кое заслужава да бъде сметнато за по-голямо? Вдигна се общ и страшен плач, тъй като се разкъсваше едно естествено цяло. Роднини се викаха едни други и оплакваха раздялата. Можеше да се види как смазани от мъка мъже, жени, юноши, деца всички заедно се вайкат страшно и си раздират гърдите, понеже не можеха повече да сдържат отчаянието си от толкова много мъки и с плача си разкриваха сърцето си, което цяло гореше в пламъците на тези изпитания. Така насилствено разделени едни от други, те бяха безредно натоварени на корабите. Макар последните да бяха широки и достатъчни да поберат много народ, никой от влезлите не получи място по ред или, както би помислил човек, достатъчно за тялото си, но всеки получаваше само това място, където веднаж беше се намерил слу-

δυνηθεὶς ἐν ὄλαις ταῖς ἐφεξῆς ἡμέραις ἕως μίας παλαιστῆς τόπον ἐφευρεῖν, ἵν' ἀνακλιθεὶς ἀνάπαυσιν δὲ καὶ βραχεῖαν τῷ σώματι. (61) πᾶσαι δὲ αἱ νῆες τῷ τρόπῳ ταύτῃ πεπλήρωοντο, τέτταρες [γὰρ] οὖσαι, καθὼς ἔφημεν, καὶ πεντήκοντα. ἔτι δὲ πλήθος ἦν περιπετῶν, ἕξιον καὶ αὐτοῖς κοινόμενοι τῆς ἀποδημίας. οἱ οὖν βάρβαροι συναγαρόντες τὰς νῆας τῆς πόλεως, αἷς ἐχοῶντό ποτε πρὸς τὸ τὸν σῆτον ἐπικομίζεον οἱ καθ' ἡμᾶς ἔμποροι, ἔτι δὲ καὶ ἄς ἡμεῖν βυθίσαντες κατὰ τοῦ πορθίου τοῦ λιμένος σοφισματί τινι ἀνεγκύσαντες, ὃ καὶ ἐνήργησαν διὰ τῶν στροφίγγων τοῖς ἐκεῖσε προβόλοις ἐπιτετηδευμένοι καὶ τὴν ἐπίνοιαν ἐργώδη δεικνόντων, ἐλίσσομένων τινὲ τεχνάσματι καὶ διὰ τῶν ἀπρωρημένων κάλων ἀνεγκυόντων τὸ ὑποκειμένον, — σῆτος οὖν καὶ ἄλλων νηῶν πληθὺν εὐπορήσαντες εἰσεκόμισαν ἅπαντας, ὡς μηδένα πρόποτε τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων παραλειφθῆναι. ἐξ ὧν ἀπάντων οὐκ οἶδα εἴ ποῦ τις τῶν ἀρρένων τὸν Ἰουλον ἐτετρίχωτο ἢ καὶ μία τῶν γυναικῶν ἤβασκεν, πάντες δὲ καὶ πᾶσαι νέαν ἦγον τὴν ἡλικίαν, καὶ τούτων μάλιστα τὰ ἀσιγενῆ βρέφη. οὐς ἂν τις καθ' ἕνα λογιζόμενος κατεκλάτο, μὴ σθένων ὄραν τὰ καθ' ἕκαστον αὐτῶν ἀτυχήματα.

62. Καθ' ἡμῶν δὲ τῶν κατὰ διαφορῶν αἰτίας ἐκφυγόντων τὸ ξίφος ἐκρηύχθη τοιαύτη παρὰ τοῦ τυράννου καὶ αὐθις ἀπόφασις, ὥστε τοὺς μὲν ἐξ ἡμῶν, καὶ μάλιστα ὄσους ἔδοξε τὰ τοῦ πλοῦς ἐγκαταρῆσαι δυναμένους ἐπίπονα, μετ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν στρατηγῶν διαφεθέντων εἰσελθεῖν ἀνὰ πέντε ἐφ' ἕκαστης τῶν βαρβαρικῶν νηῶν, τηρεῖσθαι τε χάριν τοῦ πρὸς τὴν Ταρσὸν διαπεμφθῆναι λόγῳ τῆς εἰρημένης καταλλαγῆς· τοὺς λοιποὺς δὲ, ὡς μηδέν τι χρηστὸν αὐτοῖς δυναμένους πορίζειν, εἴ γε τῆς ἀποδημίας μετάσχωσι, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀνοφελῆ φόρον αὐτοὺς ἐπισύρεσθαι, ἔδοξεν ἐπαφεῖναι τῇ πόλει, οὐδὲ τοῦτο φειδοῦς τινὸς ἔνεκεν, οὐδ' ὅτι τῷ θεῷ παρεῖχε, καθὼς τινες τοὺς βαρβάρους πρᾶττειν ἀλόγως φιλονεικοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μετὰ τινος μεθόδου καὶ μοχθηρᾶς ἐπινοίας, ἵν' ἐν μηδενὶ φανείῃ τῶν πεπραγμένων ἀσυντελής, ᾧ μὴ κέρδος ἑαυτῷ συμπορίσσοιτο. ἀκριβῶς γὰρ εἶδὼς ὡς μετὰ μικρὸν ἔσεσθαι μέλλει τῶν αἰχμαλώτων ἢ διὰ τῆς καταλλαγῆς ἀπολύτρωσις, ἐσοφίσσατο μηδὲ τούτους εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν ἐλευθερίας τυχεῖν. καὶ σκόπει τὸ πανεῦρογόν τοῦ δράματος. ἐρχομένοις γὰρ τινὲ μετὰ τὸ τὴν πόλιν ἀλῶναι, τοῖς ὀπωροθησοῦν διαδράσι, καὶ τοῖς ἰδίους αἰχμαλώτους ἀνουμένοις, συνείπετο μετ' αὐτῶν καὶ τις ἀνὴρ καλούμενος Σι-

чайно, и през всичките следващи дни не можеше да намери педя място, за да полегне и да даде кратка почивка на тялото си. (61) Всички кораби, на брой, както казахме, 54, бяха натоварени по същия начин. А останаха още много пленници, които според варварите заслужаваха да бъдат откарани. И тъй варварите събраха градските кораби, с които някога нашите търговци си служеха, за да доставят жито. Те извадиха също и корабите, които ние бяхме потопили при входа на пристанището, с едно приспособление, което направиха от някакви макари, закрепени на тамошните скали и представляващи сложно съоръжение. Тези скрипци се въртяха с някакво устройство и с висящи въжета извличаха това, което беше под водата. Като се снабдиха по този начин и с много други кораби, те натовариха всички пленници, така че не бе оставен никой от тези, които бяха определени за товарене. От всички тях аз не зная дали някое момче си бе обръснало мъха на брадата или някое момиче бе достигнало зряла възраст. Всички бяха твърде млади и дори повечето младенци. Човек би заплакал, ако си помисли за всеки един от тях, нямайки сила да гледа отделните им нещастия.

62. По отношение на нас, които по различни причини бяхме избягнали меча, тиранинът издаде следното решение: тия от нас, най-вече за които смяташе, че могат да издържат несгодите на плаването, да бъдат разпределени между началниците и да се качат по петима на всеки варварски кораб и да бъдат пазени, за да бъдат изпратени в Тарс във връзка със споменатата размяна. Останалите пък, които не можеха да им бъдат от полза и които, ако бяха взети за отвеждане, биха били по-скоро безполезен товар, той реши да остави в града, и то не поради някаква милост или защото беше дал обет на бога, както някои твърдят глупаво, че така постъпвали варварите, но с някаква умисъл и лошо намерение, та да не изглежда, че е постъпил незаинтересувано в някоя работа, която не ще му донесе печалба. Знаейки сигурно, че след малко време [другите] пленници ще бъдат освободени при размяна, той измисли начин и тези да не получат свободата си без нищо и даром. И виж ти мръсната му постъпка! След превземането на града някои, които бяха успели да избягат, се връщаха, за да откупват своите пленени близки, и с тях беше един мъж по име Симеон¹, мъдър и житейски много опи-

¹ Симеон бил също императорски пратеник, дошъл по някаква важна работа. Срв. *Властарски*, История, I, 1, стр. 334 и сл.

² Гръцки извори за българската история, V

μεών, φρονήσει βεβηκώς και διὰ πείρας ὄν πολλῶν πραγμάτων, ὅς ἦν πρὸς τοῦ βασιλέως σταλείς δι' αἰτίαν τινὰ χρειώδη πρὸ μικροῦ τῆ πόλει, περὶ ἧς νῦν οὐκ ἀναγκαῖον εἰπεῖν. τούτοις οὖν καθ' ἑκάστην μέχρη τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀπόπλου συχνῶς ἐρχομένοις ἀνεγκοινωνήσε τὴν κατὰ τῶν εἰρημένων βουλήν ὁ δεινὸς οὗτος Λέων, εἰπὼν πρὸς αὐτοῖς (63) ὡς ἐγὼ ἀπεχθῶς φησί, φερόμενος ἐξ ἀρχῆς καθ' ὑμῶν οὐκ ἔκρινον ζῶσαι τῶν ἰλόντων οὐδένα τίς γὰρ ἐκ θεοῦ μισθὸς πολεμίοις ἀνδράσιν ἐν καιρῷ νίκης τὸν θάνατον συγχωρεῖν, ὃν αὐτοὶ μᾶλλον ἐτέκταινον καθ' ὑμῶν; ἀλλ' ἐπειδὴ χρεῖα τις ἐπέγει, καθ' ἣν ἔστιν ἐπάναγκες ζῶσθαι τούτους, εἶπερ αἰοῖσιν τέχοι τοῦ πέρατος, περὶ τούτου καθ' ἑαυτοὺς ὑμεῖς σκέψασθε. ἐπιείρομαι γὰρ ἤδη τοῦ καιροῦ με καλοῦντος πρὸς τὴν ἰδίαν ἀποπλεῖν πατρίδα. δύνασθε οὖν ἀντιποιηθῆναι τούτων ὄντων διακοσίων τὸν ἀριθμὸν δι' ἐγγράφου ἐγγύης, ὡς λαβεῖν ἡμᾶς ἀντ' αὐτῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς καταλλαγῆς ἰσαρίθμους Ἄγαρηνοὺς, πείσαι τε τὸν κρατοῦντα τῶν Ῥωμαίων τὰ σκῆπτρα μηδεμίαν περὶ τούτου ἀμφιβολίαν ἔχειν, ἀλλὰ συνθέσθαι ὑφ' ὑμῶν πεπραγμένοις; ἢ δεδιτασθε μὲν τὴν ἐγγύην ὡς μὴ ἐν ὑμῖν κειμένην, ἀδηλον ὃν εἰ παραδεχθήσεται ὑπ' ἐκείνου ἢ μὴ, ἐν οὐδενὶ δὲ τίθετε τοσοῦτον κακόν, μικρᾶς προθυμίας μέγαν προσενοῦντες τοῖς δημοφύλοις τὸν ὄλεθρον; εἶπατε οὖν ὁποτέρῳ τούτων στοιχεῖτε, ἢ ἐνὶ γὰρ τὴν ψήφον δῶμεν, ἢ τοῦ ζῶσαι ἢ τοῦ ἀπαλλάξαι αὐτούς. ὁ οὖν ῥηθεὶς Συμεὼν, ἅτε δὴ τῶν ἄλλων προέχων, πρὸς αὐτὸν ἔφη „ἐγὼ ταύτην τὴν ἐγγύην μόνος κατεγγυῶμαι, σαφῶς εἰδὼς τὸ περὶ πάντα φιλόανθρωπον τοῦ καθ' ἡμᾶς αὐτοκράτορος, καὶ ὡς δίχα λόγου παντὸς παρέξεται τούτων ἕνεκεν, ἐξ ὧν ἔχει δεσμίων Ἄγαρηνῶν, τοσοῦτους ὅσοι καὶ οὗτοι τυγχάνουσιν ὄντες οὕς καὶ αὐτὸς ἐγὼ τῆ Ταρσοῦ διακομίσομαι, ἢ ἐπ' ἐμοὶ πάλιν τὰ περὶ τῆς ἐγγύης λυθῆ, καὶ μηδὲν ἔχης κατ' ἐμοῦ προφέρειν, ἐπὶ τὴν ὀφειλὴν ἐκπληρώσω. μόνον τύχασιν καὶ οὐτοί τινος σωτηρίας, ἵνα συλλέξαντες ταφῆ δῶσι τῶν ἀποικομένων τὰ σώματα, ἢ διὰ πάσης τῆς πόλεως κείμενα καὶ αὐτὸν τὸν ἀέρα πρὸς θοῆτον ἐφέλικται.“ ταῦτα ἀκούσας ὁ κακοήθης ἐκείνος, ἐγγραφὸν τε πείσας τὸν αὐτὸν Συμεὼν καὶ ἐνώμοτον παρασχεῖν τὸν περὶ τῶν συνθηκῶν τούτων λόγον, ἀπολυθῆναι πάντας ἐκείνους τοὺς ἐξ ἡμῶν περιτεύσαντας ἀνδρας ἐπέτρυσεν.

64. Ἐπειδὴ δὲ τὰ περὶ τούτου καλῶς εἶχεν αὐτῷ καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἦν τὸ παρούργεμα, ἕτερον πάλιν οὐκ ἔλαττον τούτου τῆ δολιότητι τῶν φρενῶν ἐπενόησε. πυρποληθῆναι γὰρ ἅπασαν τὴν πόλιν προσέταπεν, ἢ ἢ καὶ τοῦτο αὐτῷ οὐ τὸ τυχόν παρομπόρευμα ἦδει γὰρ ὡς εἰ τοὺς αἰχμαλώτους

тең, който преди известно време беше изпратен от императора в града поради някаква важна причина, за която сега не е необходимо да говоря. На тези хора, които прииждаха непрекъснато всеки ден до отплуването, страшният Лъв съобщи решението си за гореспоменатите [пленници], като им рече: (63) „Настроен против вас — казва — враждебно още от началото, аз реших да не пощадя никого от пленените. Що за божия милост е във време на победа да спасявам враговете от гибел, която те са ни готвели още по-ревностно? Но тъй като ми се налага те да останат живи, щом предназначението ми завърши успешно, то помислете върху следното. Аз съм принуден, тъй като не разполагам с време, да отплувам за отечеството си. Можете ли вие да дадете писмена гаранция, че срещу тези пленници, на брой 200, ние ще получим от вас в момента на обмяната същото число агаряни и да убедите владетеля на ромейския скиптър да не оспорва това, но да одобри направеното от вас? Или вие се боите да дадете гаранция, тъй като това не е във ваша власт, понеже не е сигурно дали императорът ще я приеме или не? И пет цари не дават за това толкова голямо нещастие и със своето нехайство навличате върху съгражданите си голяма напасть? Кажете прочее, какво решение ще вземете, за да реша и аз да живеят ли или да умрат“. А споменатият Симеон, тъй като беше по-високопоставен от другите, му отговори: „Аз лично поемам върху себе си тази гаранция, тъй като добре познавам свършеното човеколюбие на нашия император и че той без колебание ще даде толкова от пленените агаряни, които има, колкото са тези пленници. Аз самият ще ги заведа в Тарс, за да се изпълнят в мое присъствие условията около гаранцията и за да не можеш да ме упрекнеш в нищо, след като изпълня задължението си. Само че нека тези [пленници] бъдат освободени, за да съберат и погребат телата на загиналите, които лежат из целия град и карат самия въздух да плаче.“ Като чу тези думи, коварният Лъв накара Симеон да му даде писмено клетвено поръчителство за това споразумение и заповяда да бъдат освободени тези от нас, които бяха останали.

64. След като успя да нареди добре това и коварният му план бе сполучил, той отново замисли друго коварство, не по-малко от предишното. Той заповяда да се запали целият град, за да може и от това да извлече печалба. Защото знаеше, че тези, които откупваха пленниците, ще бъдат принудени

ἑκούμενοι οὐδὲ τοῦτο πρότιν' αὐτὸν ἐξ ἀνάγκης ἀνάσχοιντο, αἰρούμενοι μᾶλλον αὐτοὺς ἐκείνους καταπορῆσαι ἢ τοιοῦτόν τι κἄν ἀκοῇ παραδέξασθαι. αἴτιον γὰρ τῶν βαρβάρων διὰ μέσον τῆς πόλεως τὴν γλῶσσαν διασπειρόντων, ἀλλ' ἔτι τὰς πλησιαζούσας τῇ θαλάσῃ πυροπολούντων οἰκίας, μόνον ὅτι πρὸς τὸ καταβάλλειν τὰς ὑπὲρ τῆς πόλεως τιμὰς οἱ παρόντες πρὸς ἀλλήλους ἐκέρωσαν, καὶ πάλιν πρόσταγμα συνταξοῦ διεπέμπετο παύσθαι τῆς οἰκίας συνεργίας τὸ πῦρ, ὡς εἰς χρηστὸν αὐτῷ πέρας καὶ τῆς προελθούσης τῆς ἐπινοίας. οἱ γὰρ ἄνδρες ἐκεῖνοι σὺν τῷ ρηθέντι Συμεῶν, μὴ ἔχοντες ἄλλοῦ παῖδα καταβάλλεσθαι τὴν περὶ τοῦτον ποσότητα, τὰ δύο ἠπέσχοντο τῷ χρυσίῳ τάλαντι ἅπερ ἦν ὁ θανάων ἐκ τῶν ῥοπάλων ἐνδοῦχος πρὸς τὸν Στυμόνα ἐξαποστείλας ἃ καὶ θάπτον ἀγαρόντες διὰ τινῶν ταχυδρομίων ὅθεν ἐκρίπτοντο, καὶ τοῖς βαρβάροις ἐναριθιήσαντες, οὕτως τὴν πόλιν τῆς πυροκαῖς ἐσώσαντο (pp. 567,16–576,21).

да не допуснат да се извърши това, като предпочетат самите те да изгорят, отколкото дори само да чуят за подобно нещо. Варварите не бяха успели да разпръснат огъня сред града, но още палеха близките до морето къщи и присъстващите граждани се споразумяха помежду си да дадат откупа за града. И отново навсякъде бе разпратена заповед да се спре пожарът, тъй като и този му замисъл сполучи. Понеже нямаше откъде другаде да броят стойността за това, тези мъже заедно със споменатия Симеон обещаха двата таланта злато, които убитият с тояги евнух беше изпратил в Стримон. Като ги донесоха чрез бързоходци от мястото, където бяха скрити, те ги дадоха на варварите и така спасиха града от опожаряване.

V. „ЧУДОТО“ НА СВ. ГЕОРГИ

Сред „чудесата“, приписвани на великомъченик Георги Кападокийски, се намира едно „чудо“, което се отнася до събитията от българската история през първата четвърт на X в. Това „чудо“ е изложено според една агиографска схема, която се повтаря и при още две други „чудеса“ на светеца, — чудотворно освобождаване на пленник от чужд плен. Докато другите две „чудеса“ се отнасят до освобождение на младеж, попаднал в плен у сарацините (арабите) в Сирия и на младеж от Митилин, заробен от критските араби, третото „чудо“ разказва за освобождението на сина на Лъв Пафлагонски, на име Георги, пленен от българите. Няколко конкретни посочвания в това „чудо“ дават повод да се смята, че в неговата основа лежи разказът за реално събитие и че именно то е послужило като образец на другите две „чудеса“, па и вероятно на едно „чудо“ от подобен характер, приписвано на св. Николай Мирликийски. В разказа се съдържат някои очевидно легендарни съобщения. От известни подробности се вижда, че войната, в която бил пленен Георги, синът на Лъв Пафлагонски, трябва да се датира към първата четвърт на X в. Става дума, много вероятно, за византийското нападение в българските земи през лятото на 917 г., а пленяването на младежа Георги ще да е станало в сражението при Ахело на 20 август 917 г., когато византийската войска претърпяла пълно поражение. В текста се съдържат освен това някои интересни битови подробности из живота на византийското и българското население от онази епоха. Разказът ще да е бил съставен през X в., обаче преписвачите са добавили и изменили някои подробности в изложението. Като увлекателно четиво този разказ е намерил широко разпространение и през по-късно време бил преведен и на български.

РЪКОПИС : Cod. Mosq. gr. 381 (a. 1023).

ИЗДАНИЕ : *Miracula S. Georgii*. Ed. J. B. Aufhauser. Lipsia, 1913, pp. 18—40, гдето е добавена и една простонародна гръцка преработка.

КНИЖНИНА : J. B. Aufhauser, *Das Drachenwunder des hl. Georg in der griechischen und lateinischen Überlieferung*. Leipzig, 1911, p. 27. — Хр. М. Лопарев, Новейшая литература о св. Георгия Победоносца. ВВр. XX (1913), стр. 2 и сл. — К. Миятев, Нови данни за българите през X в. ИБАИ, VI (1930), стр. 281—283. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, pp. 441—442. — Новобългарски превод на „чудото“ по друга редакция : Живота, страданията и чудесата на светата великомъченика, победоносца и чудотворца Георгия. С прибавление как се е създавала светата славяно-българска обител на Атона, Света Гора, 1906, стр. 40—45. — *Ив. Дуйчев*, Разказ за „чудото“ на великомъченик Георги със сина на Лъв Пафлагонски — пленник у българите. Изследвания в памет на К. Шкорпил, София, 1961, стр. 189—200. *I. Dujčev*, Due note di storia medievale, *Byzantion*, XXIX—XXX (1959—1960), p. 259—261 (*Mélanges C. Giannelli*).

MIRACULUM S. GEORGII

„ЧУДОТО“ НА СВ. ГЕОРГИ

Λιγήνης περὶ τοῦ παραδόξου θαύματος τοῦ ἁγίου καὶ πανενδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ παρ' αὐτοῦ γεγονότος εἰς ἀχμαλλ[οτ]ισθέντα παῖδα καὶ παρ' ἐλπίδα σωθέντα

Повестуване за необикновеното чудо на светия всеславен великомъченик Георги, извършено от него спрямо попадналото в плен и неочаквано спасено момче

Εἰδέναι ὑμᾶς βούλομαι, ὡ φιλόχριστον ἄθροισμα καὶ ἱερὸν ἀκροατήριον, ὅτι οἱ τῆς τῶν Παφλαγονίων χώρας οἰκίτορες μεγίστην πίστην καὶ πόθον διάκτυρον εἰς τὸν πανένδοξον καὶ μεγαλομάρτυρα Γεώργιον κέκτηνται, ὥστε τούτω ἱεροῦς καὶ σεβασμίους ναοὺς καὶ δείμασθαι καὶ σέβασθαι καὶ σχολάζειν ἐκ πόθου αὐτοῖς ἐπισπεύδουσι, καὶ τὰς τούτου ἐορτὰς τε καὶ πανηγύρεις πιστῶς καὶ αἰσίως ἐκτελεῖν προτεθόμεναι, καὶ μάλιστα οἱ ἐν τῇ περιχώρῳ τῆς Ἀμαστρίδος διάγοντες ὡς παρακατιῶν ὁ λόγος δηλώσειεν.

Ἐν οἷς ἐν τόπῳ τῷ λεγομένῳ τοῦ Πουταμοῦ ἦτοι τοῦ Οἰκιακοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἴδεται περικαλλῆς καὶ σεβασμῖος, ἐν ᾧ πάντες οἱ μετὰ πίστεως προστρέχοντες τὰς αἰτήσεις ἐτόμως λαμβάνουσι. ἄνθρωπος δέ τις ἦν ὀνόματι Λέων, εὐσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν καὶ ἐν ἀτακείᾳ πλοῦτος διαβιώσας· ἔσχε δὲ γυναῖκα σεμνοπρεπεστάτην, ὀνόματι Θεοφανῶν ὁμοίωτροπον τῆς αὐτοῦ ἀγαθῆς προσέσεως (p. 18,1—19,10).

Ἦν δὲ καὶ ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις τεταγμένος ὁ ἀνὴρ, ὃς τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν ἀπαραιτήτως ἱππευτῶν διέτελει· τίκεται δὲ αὐτοῖς πικρὸν ἀρρετικόν, ὅπερ μετὰ πίστεως εἰλικρινῶς ἐν τῷ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος πανσέπτῳ ναῷ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ἀναγεννήσαντες καὶ τῷ τοῦ μάρτυρος πόθῳ θελγόμενοι Γεώργιον αὐτὸν ἐπονόμευσαν. ἀπογαλακισθέντος δὲ τοῦ παιδὸς Γεωργίου εἰς ἱερῶν ρουμιμάτων μάθησιν τοῦτον δεδώκασιν τῷ ἐκεῖσε ἱερεῖ καὶ προσμοναρίῳ τοῦ πανσέπτου ναοῦ τοῦ μάρτυρος (pp. 19,15—20,6).

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων γέγονεν ἡ τῶν δευτικῶν ἐθνῶν πρὸς ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς σφοδρὸς ἐπανάστασις, λέγω δὴ Βουλγάρων καὶ Οὐγγῶν καὶ Σκωθῶν καὶ Μήδων καὶ Τούρκων, ὥστε μονορουχὶ τὰ πλησιάζοντα αὐτοῖς μέση καταλυμύρασθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν βασιλεύουσαν θεσπέζωτον ἡμῶν πόλιν πορθῆσαι ἐβουλεύοντο, εἰ μὴ ἡ τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ φιλιανθρωπία καὶ πρόνοια φροῦδον αὐ-

Желая да знаете, о христоролюбиво събрание и свето слушательство, че жителите на пафлагонската земя¹ и особено онези които обитават в околността на Амастрида², както по-нататък словото ще покаже, питаят преголяма вяра и гореща любов към всеславния и великомъченик Георги, та са му построили свещени и божествени храмове, благоговаят (пред него) и поради обич се стремят да пребивават в тях, а неговите празници и тържества се стараят да празнуват набожно и честито. Там на едно място, наречено Река или Оикиакос, бил построен един негов прекрасен и свещен храм, в който молбите на всички, които се притичвали с вяра, незабавно били изпълнявани. Имало един човек на име Лъв, който бил благочестив, боял се от бога и прекарвал живота си в достатъчно богатство. Той имал жена на име Теофанѳ, твърде благоприлична и подобна нему по благонравие. — — — Мъжът бил включен във войнишките списъци³ и неотклонно изпълнявал военната служба. Родило им се мъжко дете, което те с чиста обич възродили чрез светото кръщение в многопочитания храм на светия великомъченик и, привлечени от обич към мъченика, нарекли го Георгий. След като детето Георгий било откърмено, те го дали при тамошния свещеник и просмонарий⁴ на многопочитания храм на мъченика, за да научи свещеното писание. — — —

След като станали тези неща, надигнали се с преголяма сила срещу нас, християните, народите на Запада⁵, сиреч българите, угрите, скитите, мидите и турките⁶, та не само опустошили близките тям области, но щели да разорят и нашия царстващ богоукрепен град, ако човеколюбнето и промишлението на всемогъщия бог не осуетило

¹ Тема Пафлагония обхващала част от южното черноморско крайбрежие и граничела с темите Букеларий на запад и Армениакон и Харсианон — на изток и югоизток. ² Градът Амастрис, разположен на южното черноморско крайбрежие в Пафлагония. ³ Лъв принадлежал към съсловнето на стратиотите. ⁴ Просмонарий — църковен пазач. Срв. *Du Cange*, *Glossarium* s. v. ⁵ Под Запад (*Ἀῶσις*) във византийските извори се разбират обикновено земите на Балканския полуостров. ⁶ Обозначенията са неточни. В това твърде общо посочване трябва да се изключи името на мидите, които не са обитавали в западните области на империята. С името скити житиеписецът вероятно отново обозначава маджарите. Името турки също би могло да се тълкува като означение за маджарите, наричани „западни турки“; вж. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, pp. 391—322. Вероятно в упоменаването на маджарите се крие спомен за техните нахлувания във Византийската империя през X в. Ако посочванията на житиеписеца се присмат за верни, следва да се допусне, че на страната на българите в 917 г. са воювали като съюзници и маджарите.

των τὰς βουλὰς ἀπετέλεσεν. οἱ δὲ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα κατέχοντες προστάττουσι πανταχοῦ τοὺς ἐπ' αὐτῶν γενομένους καὶ στρατοπεδαρχοῦντας τοῖς Ῥωμαίοις στρατεύμασι. τοῦτου οὖν τοῦ ἀπαραιτήτου καὶ ἐπαχθοῦς προστάγματος κατεπείγοντος, ὁ προειρημένος στρατιώτης Λέων εἰς γῆρας ἑλληλακῶς, οὐκ ἠδύνατο τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν καὶ ὁδοιπορίαν τελέσαι διὰ τοῦτο καὶ ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ υἱὸν Γεώργιον, κομιδῇ νέον ὄντα καὶ τὴν τῶν μερακίων ἡλικίαν ἀρξάμενον, ἀντ' ἐκείνου εἰς τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν ἐκπέμψαι ἐβουλεύσατο, ὄντινα λαβὼν ἄμα τῇ τούτου μητρὶ εἰς τὸν τοῦ ἁγίου μάρτυρος ναὸν ἀπήγαγον τοιαύτας ἱκετηρίου καὶ θρηνώδεις φωνὰς πρὸς τὸν μάρτυρα λέγοντες: „Ἄγιε μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Γεώργιε, σοὶ παρατιθέμεθα τοῦτον ἡμῶν τὸν μονογενῆ καὶ φίλιον υἱόν, ὃν καὶ τῷ σὺ πόθῳ θελγόμενοι, Γεώργιον ὀνομάσαμεν· σὺ αὐτὸν διατήρησον, σὺ αὐτὸν κυβέρησον, σὺ αὐτὸν κατευόδωσον καὶ ἀσινῇ καὶ ἀλώβητον πάλιν ἡμῖν ἀποκατάστησον, ὅπως ἐπὶ πλεῖον τὴν πρὸς σε πίστιν καὶ εὐχαριστίαν (προσεπιτείνωμεν) ὡς κατὰ πάντα σὲ ἔχοντες προνοητὴν καὶ ἐπέμαχον.“

Ταῦτα καὶ πλείονα τούτων γοερώς τε καὶ ὀδυνηρώς ἱκετεύσαντες καὶ ἐπενξάμενοι, ἀπέστειλαν τὸν ἑαυτῶν υἱὸν Γεώργιον μετὰ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν θρηνοῦντες καὶ ὀδυρόμενοι, καὶ οὐ διέλειπον ἀδιαλείπτως ὑπὲρ αὐτοῦ νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν τὸν ἅγιον παρακαλοῦντες καὶ ἐκβιαζόμενοι τοῦ συνοδεῦσαι καὶ ἐνισχύσαι καὶ τὰ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ προνοήσασθαι καὶ σεσωσμένον καὶ ὑγιῆ τοῦτον ἀπολαβεῖν.

Συνηθροίσθησαν δὲ ἀπὸ πάσης ἐπαρχίας καὶ χώρας τῆς ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς στρατοπεδαρχίας τεταγμένης πλήθη λαῶν ἄπειρα, καὶ κατήντησαν ἐν τοῖς μέρεσι τῶν προλεχθέντων ὀλεθρίων ἐθνῶν, ἐν τόπῳ ἀνεπιτηδείῳ παρὰ θάλασσαν, οὐσίνας οἱ πολέμοι ἐχθροὶ ἐνοπλοὶ ἐξαίφνης ἐπαναστάντες ἐξέπληξαν καὶ ἐξηφάνισαν καὶ τοῦτο οἶμαι διὰ τὴν ἄμετρον πληθὺν τῶν ἀνομιῶν καὶ ἀδικιῶν ἡμῶν τοῖς ἀνεφίκοις καὶ ἀνεξιχνίαστοις κρίμασι τοῦ θεοῦ, μόνος αὐτὸς ἐπίσταται ὁ πλάσας ἡμᾶς καὶ διεξάγων, οἷς συνέβη τὴν τῶν Χριστιανῶν σύμπτωσιν ἐκεῖσε γενέσθαι καὶ οἱ μὲν ὑπὸ ξιφῶν ἀηρέθησαν, οἱ δὲ ἐν τῇ θαλάσῃ κατεποντίσθησαν, ἕτεροι δὲ ἐν πρυμνοῦ καὶ καταπατήσει ἔσπον καὶ συμπτώματι βιαίῳ τεθνήκασιν καὶ ἄλλην ἄλλως πολυτρόποις θα-

техните замисли. Обладателите на ромейския скиптър¹ изпратили повеля навсякъде, до всички свои поданици и до военоначалниците на ромейските войски. Когато прочее тази наложителна и обременителна повеля се получила, споменатият воин Лъв бил достигнал старост и не бил в състояние да изпълнява военната служба и да вземе участие в похода. Поради това против волята си и с нежелание той решил да изпрати вместо себе си своя еднороден син Георги, за да изпълни военната служба, ако и този да бил съвсем млад и едва навлизал в юношеска възраст. Като го взел заедно с майка му, отишли в храма на светия мъченик и отпратили към мъченика умолителни и жалостиви слова, казвайки: „Свети мъченико Христов Георги, на тебе предоставяме този наш еднороден и прелюбим син, когото, подтикнати от обич към тебе, нарекохме Георги. Ти го пази, ти го направлявай, ти го напътствувай и отново ни го върни невредим и непокътнат, та да придобием още по-голяма вяра и благодарност към тебе, смятайки те за попечител и защитник във всичко“. След като се помолили жално и скръбно с такива и още други думи и произнесли молитва, те с плач и ридание изпратили сина си Георги заедно с другите войници. После те не престанали постоянно да призовават за него нощ и ден светеца и да го подтикват да го съпътствува, да го крепи и да промишлява за неговото спасение, та да го посрещнат жив и здрав.

От всички провинции и области, подчинени на ромейското военно командване, се събрали огромно множество войски и стигнали в земите на споменатите пагубни народи на едно несгодно място при морето². Омразните врагове внезапно се навдигнали въоръжени, изненадали ги и ги унищожили. Това станало, смятам, заради неизмеримото множество наши беззакония и несправедливости, поради неизбежните и неиздирими съдби на бога, за които само той, нашият създател, знае и ги направлява и вследствие на които станало на онова място поражението на християните. И едни били избити от меч, други се издавили в морето, трети пък погинали задушени и смазани от конете или поради друго някое насилие, като всеки

¹ Изразът *οἱ τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα κατέχοντες* може да се тълкува като указание за съвместното управление на малолетния Константин VII Багренородни с майка му Зоя до узурпацията на Роман Лакапин. ² Вероятно става дума за областта на Анхиало (дн. Поморие) и тамошното крайбрежие, гдето станало сражението между византийци и българи на 20 август 917 г. За подробности вж. *Златарски*, История I, 2, стр. 385 сл. Във вулгарногръцката преработка на „чудото“ (*Aufhanser*, op. cit., p. 23) във връзка с сражението се споменава името на византийския „император Фока“ (*ὁ βασιλεὺς Φωκᾶς*), в което очевидно се крие посочване за тогавашния главнокомандващ на византийската сухопътна войска магистър Лъв Фока.

νάτου εἶδεν ετελεύτησαν· ἄλλοι δὲ αἰχμάλωτοι ληφθέντες καὶ εἰς φυλακὰς ζοφώδεις καὶ δεσμοτήρια βληθέντες καὶ λιμῶ καὶ δίψει καὶ κακουχίαις πιεζόμενοι καὶ τιμωρούμενοι, κακοὶ κακῶς τὸ ζῆν ἀπέρρηξαν· οἱ δὲ καὶ εἰς πικρὰς δουλείας κατεμερίσθησαν, μόλις δὲ ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγοι φυγάδες γενόμενοι διεσώθησαν. ὁ δὲ παῖς Γεώργιος τῆ τοῦ θεοῦ βοήθειᾳ καὶ τῆ τοῦ ἁγίου μάρτυρος προμηθείᾳ καὶ ταῖς τῶν γονέων εὐχαῖς φυλαττόμενος, σῶος καὶ ἀβλαβῆς διετηρήθη, μήτε πληγὴν ὑπὸ ξίφους δεξάμενος, μήτε σύμπτοσίν τινα πεπονθώς, μήτε τινὰ ἀλγηδόνα θανατηφόρον ὑποστήσας, ἀλλ' ἦν κρατηθεὶς παρὰ τινος ἐθνάρχου ὄν ἐκεῖνος εὐειδέστατον καὶ ὄραϊον θεασάμενος, ἄνευ δεσμῶν καὶ μαστιγώσεως εἰς δουλείαν ἑαυτοῦ καὶ ὑπηρεσίαν εἶναι προσέταξεν ἀπαχθέντα ἐν τῷ ἔθνει αὐτοῦ. ἦν δὲ ὁ παῖς εὐχαριστῶν τῷ θεῷ καὶ τῷ ἁγίῳ μεγαλομάρτυρι Γεωργίῳ ὅτι τέως ζῶν καὶ ἀβλαβῆς διετηρήθη, ἀόκνως δὲ καὶ φιλοπόνως ἐκτελῶν διετέλει τῆν τοῦ δεσπότην ὑπηρεσίαν πτερόδων εὐάρεστος αὐτῷ φωνῆσαι.

Οἱ δὲ γε τοῦτου γονεῖς, τοῦ χρόνου ἤδη παρωχηκότος καὶ τοῦτον μὴ ἀπολαβόντες, ἤρξαντο τοῖς φυσικοῖς σιλάγγχοις σπαράττεσθαι τε καὶ καταπλέγεσθαι καὶ λίαν ἄδυνηρῶς καὶ θρηνητικῶς ἐποδύρεσθαι. καὶ ὁ μὲν πατήρ τοιαῦται φωναῖς ἐκέχρητο· „Οἶμοι οἶμοι! μονογενὲς καὶ παμφίλιτα, οἶμοι ἀναφυχὴ τοῦ γήρους μου! διὰ τί γὰρ ἐγὼ ὁ γενηρακὸς καὶ ἀδύνατος μὴ κατὰ τὸ σῆθηες ἐπορεύθην εἰς τὴν τῆς στρατείας ὑπηρεσίαν καὶ παρανάλωμα τοῖς ὑπεναντίοις γέγονα· σὲ δὲ διὰ τί μὴ κατέλιπον ἐν τῷ οἴκῳ ὡς νεόφυτον κλάδον παρμιμνήσαν τῆ σῆ μητρὶ καὶ ἀνάπαυσιν καὶ εὐκληρίαν ἐσόμενον τοῦ γένους μου; οἶμοι τί πράξω; τί ἐννοήσω; τίνα παρηγορίαν τοῦ γήρους μου λήψομαι; τίνα τῆς οὐσίας μου κληρονόμον καταλείπω; τίς με ἀδυνατοῦντα καὶ γενηρακότα θεραπεύσει, θανάοντα τε ταφῆ παραδώσει καὶ τὰ μνημόσυνά μου τελήσει; οἶμοι τῷ ταλαιπώρῳ! πῶς κατέλθει τὸ γήρας μου μετὰ λύπης εἰς „Αἰδην.“ ἢ δὲ μήτηρ ἔτι γοερώτερον θρηνοῦσα τοιαῦτα καὶ αὐτῆ ἀπεφιδέγγετο· „Οἶμοι τέκνον μου γλυκίστον, οἶμοι παραμυθία τῆς ἐμῆς ψυχῆς! οἶμοι φῶς τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν! ἄρα πῶς σε θρηνήσω ἢ ποῖον τρόπον τὴν στέρησίν σου ἀποκλαύσομαι; ἄρα ὑπὸ ξιφῶν ἀνηρέθης ἢ ὑπὸ ἵππων κατεπατήθης; ἄρα ἐν τῇ θαλάσῃ κατεποντίσθης ἢ ὑπὸ τῶν συμπτωμάτων κατεχώσθης; ἄρα εἰς φυλακὰς καὶ δεσμοτήρια κατεκλείσθης ἢ λιμῶ καὶ δίψει ἐκτηκόμενος ἀνηρέθης; ἄρα μετὰ τῶν ζώντων σε λογισάμεθα ἢ μετὰ τῶν τεθνηκότων σε μνημονεύσωμεν; τίς δὲ καὶ δώσει μοι πτέ-

намерил по различен начин смъртта си. Други пък били заловени пленници, хвърлени в мрачни затвори и тъмници, измъчвани и наказвани чрез глад, жажда и незгоди и така нещастните нещастно завършили живота си. Други пък били разпределени за горчиво робуване, а от мнозина само малцина едва избягали и се спасили. Момъкът Георги се спасил и запазил здрав и читав поради божията помощ, грижата на светия мъченик и молитвите на своите родители, и нито от меч бил ударен, нито пострадал от някакво зло, нито понесъл някаква смъртоносна мъка, но бил заловен от някакъв първенец¹. Този, като го видял, че е красив на вид и хубав, заповядал, без да му бъдат налагани окови и без да бъде бичуван — да бъде отведен сред неговия народ и да робува и слугува при него. А малецът, като поблагодарил на бога и на светия великомъченик Георги, че до това време се запазил жив и невредим, изпълнявал пъргаво и трудолюбиво службата при господаря си и се стараел да му се понрави.

А неговите родители, тъй като вече минавало време и той не се завърнал, започнали да се измъчват в сърцата си, да изгарят (от мъка) и да жалеят с много скръб и плач. И бащата изрекъл такива слова: „Горко ми, горко ми, о еднородни и прелюбими (сине), горко ми, утеха на моята старост! Защо прочее аз, остарелият и немощен, не се отправих според обичая на военна служба и не станях жертва на противниците? Защо не оставих тебе като новоизникнала издънка в къщи за утешение и за успокоение на твоята майка, за да бъдеш щастлив жребий на моя род? Горко ми, що да сторя? Що да измисля? Какво утешение за моята старост да получа? Кого наследник на моето имущество да оставя? Кой ще се погрижи за мене, немощния и стария, а когато умра, кой ще ме положи в гроба и ще извършва помен за мене? Горко ми, нещастника! Как старостта ми с печал се отправя в ада“. А майката, като ридала още по-жалостливо, също и тя произнасяла такива думи: „Горко ми, чедо мое пресладко! Горко ми, утешение на моята душа! Горко ми, светлина на моите очи! Как ли да те оплача или по какъв начин да ожаля раздялата с тебе? Дали бе погубен от меч или бе смазан от коне? Дали се удави в морето или пък бе затрупан под трупове? Или бе затворен в затвори и тъмници или погина, изнурен от

¹ Племенното деление сред българите е било премахнато след закрепването на държавата, следователно обозначението ἔθναρχος трябва да се тълкува по-общо.

ουγας περιστερῶς καὶ πετασθήσομαι, ἵνα ἐλθούσα ἐν τοῖς αὐτόθι ξρενήσω ἐν τοῖς συμπύμασι τῶν τεθνεότων καὶ κἄν βραχὺ τι ἐκ τῶν σῶν φιλιότων μελῶν ἢ ὀστέων ἰσχύσω ἀναλαβεῖν καὶ κομίσω ἐνταῦθα τοῦ συνταφῆναί μοι ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου μου. εἰ γὰρ ἐνθάδε τέθνηκας, ὦ τέκνον, ἀνεκτοτέρων τὴν ὀδύνην ἢ ἔσχωρ ταῖς οἰκείαις χερσὶ σε ἐνταφιάσασα καὶ ταφῆ; παραδοῦσα καὶ πρὸς μικρῶν παραμυθίαν τῷ τάφῳ σου παρακαθήμενῃ καὶ κλαίονσα.⁴

Таῦτα καὶ τὰ τοῦτων πλείονα θρηνηδοῦσα ἡ μήτηρ ὀδυνηρῶς ἀπεφθέγγετο, οἷα εἰκὸς φιλότεκνος μήτηρ ἐπὶ στερήσει καὶ χωρισμῷ μονογενοῦς καὶ φιλιότου υἱοῦ ἐν θλίψει ἀπολοφύρεσθαι (pp. 20, 18—27, 2).

Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ παῖς Γεώργιος ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ ὑπάρχων, τὰ ὅμοια τοῦτοις ἢ καὶ πλείονα εἰλικρινῶς μετ' οἰμωγῆς πρὸς τὸν μάρτυρα ἀπεφθέγγετο λέγων „Ἄγιε τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Γεώργιε, οὐ σοὶ με παρέθεντο οἱ ἐμοὶ γονεῖς, οὐκ ἐν τῷ πανόπτῳ σου ναῶ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἔλαβον καὶ τὴν κλήσιν τοῦ ὀνόματός σου ἐπικέκλημαι καὶ τὴν τῶν ἱερῶν γραμμάτων μάθησιν ἐν ἐκείνῳ πεποιήμαι; ἵνα τί οὖν τὴν τῶν ἐμῶν γονέων δέησιν καὶ ἰκεσίαν παρείδες καὶ κατεδέξω εἰς δουλείαν με ἀπαχθῆναι καὶ πολλὰ δευνοπαθεῖν ἐπὶ χώρᾳ ἄλλοδαπῇ καὶ ἄλογον τοῦ ἀσεβεστάτου καὶ ἀπληροῦς ἔθνους τοῦτου, μήτε τὰ τῶν γονέων μου δάκρυα οἰκτίρας, μήτε τὴν ἐμὴν νεότητα ἐλεήσας; ἀλλ' ὅμως, κἄν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐνταῦθα, μὴ ἐγκαταλίπης με, εἰς ἡμερότητα τὴν τοῦτων θηριώδη γνάμην μεταποιῶν καὶ τοῖς ἐμοῖς γονεῖς ὡς συμπαθῆς παραμυθούμενος.“

Τούτων δὲ οὕτως τελουμένων, παρῆν καὶ ἡ ἐτήσιος μνήμη τοῦ μάρτυρος, ἥνπερ εἰώθασιν ἐκ πίστεως καὶ πόθου κατ' ἐνιαυτὸν λαμπρῶς ἐπιτελεῖν οἱ τοῦ ἐν αἰχμαλωσίᾳ παιδὸς γεννήτορες. καθ' ὅσον οὖν τότε ἤγγιζεν ἡ τοιαύτη ἐορτή, κατὰ τοσοῦτον σφοδρότερον οὗτοι τὸν θρηῆνον ἐπέτεινον, ὅμως ἔσπευδον κατὰ τὸ σύνηδες ταύτην φιλοφρόνως καὶ σὺν πολλῇ προθυμίᾳ καὶ πίστει ἐκτελέσαι καὶ διήφθασάσης ἤδη τῆς ἱερᾶς μνήμης τοῦ ἐνδόξου μάρτυρος, μετὰ τὴν τοῦ λυχνικοῦ ψαλμοῦδιον, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἐγχωρίοις, τραπέζαν παρατιθέται τοῖς προσήκονσι, τοῦτο καὶ αὐτοὶ πεποιηκότες, ἐν ἀφθονίᾳ ἀγαθῶν, πάντας τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς, πένητάς τε καὶ τοὺς παρατυχόντας λοιποὺς ἐπὶ τὴν

глад и жажда? Дали да те смятаме между живите или да те поменваме с умрелите? Кой ще ми даде крила на гълъб, за да отлети и да пристигна там, да те издиря сред труповите на погиналите, да мога да открия поне малка частица от милите твои членове или кости, за да я донеса тук, за да бъде погребана заедно с мене, когато напусна (този свят)? Защото, ако ти бе умрял тук, о чедо, моята мъка щеше да бъде попоносима, като бих те погребала и положила в гроба със собствените си ръце и щях да имам малка утеха, приседнала на гроба ти и ридаеща.

Майката скръбно изричала с плач тези и още много други такива думи, както е обичайно за чедолюбива майка, да жалее в мъка при лишение и раздяла с еднороден и прелюбим син. — Също така и младежът Георги, който се намирал в пленничество и робия, отиравял с искреност и с ридание такива и още по-многочислени слова към мъченика, като казвал: „Свети мъченико Христов Георги, не ме ли повериха на тебе моите родители, нима не получих светото кръщение във всесветия твой храм и не бях ли наречен на твоето име, не научих ли в него светите писания? Защо прочее ти презря молбата и молитвата на моите родители и допусна да бъда отведен в робство и много да пострадам в чуждата и непросветена страна на този напълно безбожен и суров народ¹, като не се смили нито над сълзите на моите родители, нито моята младост съжали? Но ако и да оставам тук, все пак занапред не ме изоставяй, като обърнеш в кротост дивия нрав на тези (люде) и като състрадателен, утетиши моите родители“.

След като станали тези неща, настъпил и годишният помен на мъченика², който ден родителите на падналото в плен момче имали обичай ежегодно с вяра и обич тържествено да празнуват. И тъй, колкото повече тогава приближавал този празник, толкова по-силно надавали те плач и все пак се постарали да го отпразнуват според обичая си, с почит, с голямо усърдие и вяра. И наистина, когато вече настъпил (денят) на светата памет на прославения мъченик и след светилното песнопение според обичая на местните жители се слагала трапеза на родствениците, сторили това също и те и поканили на трапезата, при обилие на благини, всички приятели и сродници, бедни и

¹ Българският народ вече отдавна е бил покръстен и през първата четвърт на X в. преживявал епоха на културен подем. В думите на пласения младеж прочее трябва да виждаме агиографско преувеличение на фактите.

² Сиреч 23 април с. ст. след. става дума за Гергьовден 918 г.

τραπέζαν προειρέψαντο τούτων τούτων ἐν τῇ τραπέζῃ καθεσθέντων, οὐδὲν ἕτερον ἄπιστες ἀλλ' ἢ περὶ τοῦ παιδὸς (p. 28, 6 — 30, 8).

Ἦν δὲ καὶ ὁ παῖς Γεώργιος ἐγνωκὸς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ κατ' ἐκείνην τὴν ἐσπέραν τὴν τοῦ ἁγίου μνήμην εἶναι αὐτὸς δὲ ἐν τῇ μαγειρικῇ καμίνῳ ὄν καὶ τὴν τοῦ θεομοῦ ὑπηρεσίαν κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐκτελῶν, ἴσταιτο σύνδοκους καὶ κατηφῆς, ἐνθυμούμενος κατὰ διάνοιαν, ὅτι „Ἐν τῷ οἴκῳ μου κατὰ ὄραν ταύτην μέλλοις τὴν τοῦ ἁγίου μνήμην ἐπιτελεῖν οἱ ἐμοὶ γονεῖς καὶ οἱ παρατυγχάνοντες φίλοι καὶ γείτονες ἐπὶ τραπέζης κεκαθηκέναι καὶ γὰρ ὁ ἔλευνος καὶ αἰχμάλωτος ἐν ταῖς παρελθούσαις μνήμας τοῦ μάρτυρος συμπαραήμην ἐσοτάζων καὶ εὐφρανόμενος. ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παροῦτι καὶ αὐτῷ τοῖς ἀθροίζομένοις συμπάλλον καὶ συναμιλλόμενος· νυνὶ δὲ ἐπ' ἀλλοδαπῆς χώρας αἰχμάλωτος καὶ δοῦλος γεγένημαι. μὴ γὰρ ἐγὼ μόνος ἀνάξιος εὐρέθην, ἄρα τοῦ θεοῦ, τοῦ εἰδέσθαι εἰς τὸν ναὸν σου; ἄρα οἱ ἐμοὶ γονεῖς τὴν μνήμην σου ἐκτελοῦντες καὶ μὴ ὀρῶντές με, οὐχὶ τὴν στέρησίν μου πικρῶς θρηνησουσιν; ἐγὼ δὲ ποίους ὕμνους ἐν τῇ μνήμῃ σου προσαράγω σοι; ποίους ψαλμοὺς μελωδήσω, εἰ μὴ δάκρυα ἀνερέργητα καὶ στεναγμοὺς ἀλαλήτους ἐκ καρδιῶν μου καρδίας φλόγοειδῶς ἀναπεμπομένους. σῶζον πάτερ, σῶζον μητέρα, σῶζεσθε πάντες φίλοι καὶ γνωστοὶ καὶ συγγενεῖς καὶ μέμνησθέ μου τοῦ αἰχμαλώτου, πάντες ζῶντι ὑπερευχόμενοι, πάντες τεθνηκότι θρηνητικῶς μνημονεύοντες.“

Таῦτα οὖν ἐννοῶν ἐν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις ἡρέμα καὶ ἡσυχῇ, παραντίκα προστάτιον αὐτῷ οἱ σύνδοκοι αὐτοῦ τὸ τοῦ θεομοῦ ἄγγελιον ἄρα ἐκ τῆς μαγειρικῆς καμίνου καὶ πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ ἀνελεῖν. ὁ δὲ τὰ δάκρυα ἀπὸ τῶν παρειῶν αὐτοῦ ἀποσμήξας καὶ ἀναλαβὼν τὸ τοῦ θεομοῦ ἄγγελιον ὅπερ εἰώθεν ἢ ἐπιχώριος διάλεκτος καλεῖν κουκούμιον, καχλάζον καὶ ὑπερβλόζον σπονδαίως ὀρμησεν ἀνελεῖν ἐν τῇ τραπέζῃ πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ. καὶ δὴ τούτου πορευομένου ὁ ἐνδοξος τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Γεώργιος ἄρας αὐτὸν ἐκεῖθεν μετάρσιον ἐν βίπῃ ὀφθαλμοῦ φέρων, ἔστησεν ἐν τῷ πατρικῷ αὐτοῦ οἴκῳ μέσον, ἐνθα οἱ κεκλημένοι φίλοι καὶ συγγενεῖς ἐκάθηρτο ἐπὶ τῆς τραπέζης, κατέχοντα μέντοι ἐν τῇ χειρὶ τὸ βῆθὲν κουκούμιον ὡς ἄρα ἐκ τῆς καμίνου ἀρπαγέν. ὄνπερ ἐξαίφνης θεουσάμενοι οἱ τε γονεῖς καὶ πάντες οἱ παρατυχόντες, βουλγαρικὴν στολὴν ἡμφιεσμένον καὶ τὸ κουκούμιον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κρατοῦν-

други случайно попаднали люде. След това, когато тези седнали на трапезата, всички говорели не за нещо друго, а само за момчето. — —

Момчето Георги в пленничеството също узнало, че тази вечер е поменът на светеца. Както се намирал при готварската печ и по обичая си се грижел за топленето, стоял разплакан и опечален, като разсъждавал в ума си: „В моя дом по този час моите родители се готвят да чествуват паметта на светеца и присъстващите приятели и съседи са седнали на трапезата. На миналите помени на мъченика участвах заедно с другите и аз, горкият пленник, като празнувах и се веселях, пеех и се надпреварвах заедно с другите в досточтимия негов храм. Сега обаче съм пленник и роб в чужда страна. Та наистина само аз ли се намерих недостоец, божий светец, да стъпя в твоя храм? Нима моите родители, като чествуват твоята памет и не ме виждат, не плачат горко за моето отсъствие? Аз пък какви песнопения да ти поднеса на твоя помен? Какви пения да изпея освен ненужни сълзи и неизречими стенания, които пламенно биват отпращани от моето измъчено сърце? Бъди здрав, татко; бъди здрава, майко; бъдете здрави, всички приятели, познати и сродници и си спомняйте за мене пленника било като се молите за мене като жив, било като в плач ме поменувате като мъртъв“.

И тъй, когато той тихо и спокойно в неизречими стенания си мислел това, изведнаж неговите другари роби му заповядали да вземе от готварската печ съдината с топла [вода] и да се изкачи при господаря си. Той, като изтрил от ланитите си сълзите и взел съдината с топлата [вода], която обикновено на местния говор се нарича кукумий¹ и която още шумяла и кипяла, втурнал се бързо да възлезе на трапезата при господаря си. Точно тогава, както си вървял, прославеният Христов мъченик Георги го грабнал нагоре, както държал в ръка споменатия, едва що взет от печта, кукумий, понесъл го оттам за миг и го поставил сред башиния му дом, гдето поканените приятели и сродници били седнали на трапезата. Когато родителите и всички намиращи се там изведнаж го видели, облечен в българско одеяние² и държащ в ръката си кукумия, те се изу-

¹ К. Миятев, Нови данни за българите през X в., стр. 281—283, изказа мнение, че тук е употребена дума от първобългарски произход. Gy. Moravcsik, *Koukoumion ein altbulgarisches Wort?* *Kōron Csoma-Archivum*, II, 6 (1932), pp. 436—440, посочва, че в същност това е гръцка транскрипция на лат. *cucum* (турското *güçim*, меден съд, гюм). Думата се среща и в други византийски текстове, Вж. *Ив. Гошев*, Правилата на Студийския манастир. Год. СУБФ, XVII, 6 (1939—1946), стр. 49, 56; към това *I. Dujčev*: *B. Z.*, XLII (1942), p. 336. ² Посочване за своеобразието на българското облекло. Общо по въпроса вж. *J. Ivanov*, *Le costume des anciens Bulgares. L'art byzantin chez les Slaves. Les Balkans, Premier recueil dédié à la mémoire de Th. Uspensky*, Paris, 1930, pp. 325—334.

³ Гръцки извори за българската история. V

τα, ἐξίσταντο καὶ φωναῖς μεγίσταις ἐκέχρητο. καὶ οἱ μὲν γονεῖς αὐτοῦ ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης ἀδοκίτου χαρᾶς πρηεῖς κατέπεσον ἐπὶ γῆς ἄφωνα· οἱ δὲ λοιποὶ περιπλακέντες τούτῳ καὶ καταφιλοῦντες, ἤρξαντο αὐτὸν ἐπερωτᾶν τὸν τρόπον τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ. ὁ δὲ παῖς γνωρίσας τὸν ἑαυτοῦ οἶκον καὶ τοὺς ἰδίους γονεῖς καὶ πάντας τοὺς παρατυγχάνοντας ἐν ἀπορίᾳ καὶ ἐκπλήξει καὶ ἀμηχανίᾳ γέγονε καὶ αὐτὸς. ὁμῶς δὲ εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν καὶ τὰς ἰδίας φρένας ἐν καταστάσει ποιήσας ἤρξατο διηγεῖσθαι τὰ περὶ ἑαυτοῦ λέγων οὕτως ὅτι φησί „Ἐγὼ μὲν πλέον τι διηγῆσασθαι ὑμῖν οὐκ οἶδα. ἐν δὲ τούτῳ οἶδα, ὅτι ταύτῃ τῇ στιγμή καὶ ῥοπῇ καὶ ὥρᾳ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ ἡμῶν, ἐν τῇ χώρᾳ Βουλγαρίας ἡμῶν καὶ τούτῳ, ὅπερ ὁρᾶτε ἐν τῇ χειρὶ μου κουκούμιον, ἐκ τῆς μαγειρικῆς καμίνου λαβὼν βράζον, ἔμελλον ἀναγαγεῖν ἐν τῇ τραπέζῃ πρὸς τὸν κύριόν μου καὶ δὴ φθάσας τὴν κλίμακα τὴν ἐκεῖσε ἀναφέρουσαν ὁρῶ ἐν τῷ ἄκρῳ ταύτης ἄνδρα τινὰ ἐφιππον ἐν σχήματι στρατηλάτου ὀπλοφόρον ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου διαλάμποντα ἀγροειδέστερον, ὅστις ἀθρόως ἀρπάσας με καὶ ἀναλαβὼν ὡς τάχος ἀστραπῆς διήρχετο, μίτη κίπον μίτη κίνησαν ἐμοῦ αἰσθανομένου, πλήρῃ εἰ μίτη ἐν θαλάσῃ προσεπιβάντες, ἐκ τῶν τοῦ ἵππου ποδῶν ὡσπερ ἔξαμα ὕδατος ταραττομένου, φόφον πρὸς ἐκτυπούμενον ἐδόκουν ἀκήρομαι. καὶ αὐθις ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ πάλιν ἐν τῇ γῇ ἐφθεθέντες ἐν φωτὶ καὶ λαμπρότητι δῦπτάμενοι, ἀκόπως καὶ ἀμογητὶ μὴ γνώσκοντός μου, ποῦ εἰμι ἢ πῶς πορεύομαι, ἐξαίφνης παρῶδός μου καὶ ἀπροσδοκίτως μεταρσίον ἐνταῦθα, ὡς ὁρᾶτε, ἀθρόως ἵστησιν ἐν μέσῳ ἡμῶν ἐν τῇ χειρὶ μου τὸ κουκούμιον τούτο κατεχόντα.“

Ταῦτα παρὰ τοῦ παιδὸς ἀκούσαντες καὶ ἐν ἐκπλήξει γενόμενοι, ἐξῆλθον δρομαῖοι τοῦ οἴκου, τὸν διασώσαντα εὔρεῖν βουλόμενοι καὶ τούτον ταῖς πρεπούσαις τιμαῖς ἀμείψασθαι. μηδένα δὲ εὐρόντες ἢ κατασχόντες, πρὸς τὸν παῖδα παλινδρομῶς ἤρσαν τὸ παράδοξον τοῦ θαύματος σφοδρῶς ἐκπληττόμενοι, μάλιστα ὁρῶντες τὸ κουκούμιον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βράζον καὶ ἀνακοχλάζον ὡς ἄρου ἐκ τῆς καμίνου ἀρπαγῆν. ἀνανήψαντες δὲ καὶ οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἐκ τῆς λειποθυμίας περιεπλάκησαν τῷ τραχήλῳ τοῦ τέκνου αὐτῶν καταφιλοῦντες τούτον μετὰ θερμῶν δακρῶν, κατανοοῦντές τε τούτον τρανώτερον διηπόρουν καθ' ἑαυτοὺς ἐννοοῦντες καὶ λέγοντες „Ἄρα ἀληθῆς ἐστὶ τούτο, ὅτι τὸ τέκνον ἡμῶν ἐστὶν οὗτος; ἄρα ὄντως τὸν υἱὸν ἡμῶν βλέπομεν;“ τοιαῦτα καὶ ἕτερα πλείονα τί μὲν οὐ λέγοντες, τί δὲ οὐ πρόπτοντες ἄξια εὐχαριστίας ἵππερ τῆς γενομένης εἰς αὐτοὺς θαυματουργίας καὶ κηδεμονίας καὶ θερμῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἐνδοξοτάτου μάρτυρος Γεωργίου. οὕτως τοίνυν μεταστρέψαντες τὴν ἐπόδον καὶ χαλεποτάτην λύπην εἰς χαρὰν ὑπερβάλλουσαν καὶ μεγίστην, ἐδόξαζον ἅπαντες τὸν

мили и надали силни викове. Докато родителите му поради прекомерната неочаквана радост паднали ничком безмълвни на земята, другите, като го прегръщали и го целували, наченали да го разпитват по какъв начин се е завърнал. Като познало своя дом, родителите си и всички намиращи се там, самото момче и то изпаднало в недоумение, удивление и затруднение. Все пак, като дошло на себе си и се опомнило, наченало да разказва за своята съдба и казало така: „Аз повече не зная що да ви разказвам. Зная само това, че в същия миг и момент и час се намирах в пленничество и робство, бях в българската земя и като бях взел от готварската печ кипящ кукумий, който виждате в ръката ми, готвех се да го изнеса на трапезата при господаря ми. Тъкмо когато стигнах стълбата, която се изкачваше нагоре, виждам на върха ѝ някакъв въоръжен мъж на кон като военачалник, по-бляскав и по-лъчист от блясъка на слънцето. Той изведнаж ме грабна, вдигна ме и ме понесе бързо като светкавица. Аз не усетих нито мъка, нито движение — освен това, че когато почнахме да минаваме над морето, стори ми се да чувам някакъв шум да се разнася сякаш водата се движеше от нозете на коня. После, след като прелетяхме, отново в миг се озовахме в светлина и блясък на земята без умора и без труд и без аз да позная где съм или как пътувам. Изведнаж по чуден начин и неочаквано, както виждате, внезапно попадам отгоре тук сред вас, като държа в ръката си този кукумий“.

Като чули това от момчето и изпаднали в удивление, те тичешком излезли от дома, желаяйки да намерят неговия спасител и да го възнаградят с подобаващата почит. Тъй като не намерили или не заварили никого, те отново се втурнали при момчето — удивени твърде много от невероятното чудо, особено като виждали в ръката му кипящия и врящ кукумий като току-що взет от печта. А когато и родителите му се съвзели от припадъка, хвърлили се на шията на своето чедо и го целували с горещи сълзи, разглеждали го още по-проницателно, в недоумение си мислели в себе си и си казвали: „Нима това е истина, че това е нашето чедо? Нима действително виждаме нашия син?“ Това и какво ли не още друго повече не казвали, що ли не правели за благодарност заради проявеното спрямо тях чудотворство, закрила и горещо застъпничество от страна на препрославения мъченик Георги? След това, като превърнали по този начин своята мъчителна и претезка печал в безмерна и пре-

επεραγαθὸν καὶ φιλόανθρωπον κύριον καὶ θεὸν τὸν
τοιαῦτα ποιοῦντα παράδοξα θαύματα διὰ τῶν αὐτοῦ
θεραπείων καὶ ἁγίων μαρτύρων, εὐχαριστοῦντές τε
καὶ τῷ πανευφύμῳ ἠθλοφόρῳ Γεωργίᾳ εἰς δόξαν
αὐτοῦ καὶ ἀεὶ μνημόνευτον τιμὴν καὶ διήγησιν ἀξιέπαινον
ἐκ τοῦ θερμοῦ τοῦ θαύματος ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας
διὰ τοῦ παιδὸς Γεωργίου κομισθέντος οἴνω κερύ-
σαριτες ἔπιον εἰς τὴν τοῦ ἁγίου μάρτυρος πρεσβείαν.

Θαῦμα δὲ ἐπὶ προσθήκῃ θαύματος, ἀδελφοί,
ἀκούσατε. τὸ γὰρ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας λειψθὲν ἐκεῖνο
κουκούμιον οὐ πάντε μέγιστον ἦν, ἀλλὰ καὶ λίαν
σικκρότατον. οἱ δὲ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου μνήμῃ συναθ-
ροισθέντες πλείστοι τὸν ἀριθμὸν ἐπήρχον. καὶ οὐ
μόνον τοῖς ἐν τῇ τραπέζῃ καθημένοις ἐπήρχεσε
πιεῖν, ἀλλὰ καὶ τοῖς παρισταμένοις καὶ ἐξυπηρε-
τοῦσι καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ οἴκῳ καὶ λοιποῖς παρα-
τυχοῦσι καὶ ἐπιαναχθεῖσιν ἐν τῇ ἑορτῇ τότε μῆτε
ἐλάττωσιν τοῦ θερμοῦ δεξαμένου μῆτε ψυχρότητα
ἐκ τοῦ τοσοῦτου διαστήματος, ἀλλ' ἦν ἀναγοχλάζον
καὶ ζέον ὡς ἐπὶ λαυροτάτου πυρὸς ἐκφυσώμενον,
ὃ τοῦ θαύματος! ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ προφήτου
Ἰησοῦ τῆς φιλοξένου καὶ πτωχοτάτης γῆρας ἡ
ὀρεῖα τοῦ ἀλείφου καὶ ὁ καμψάκης τοῦ ἐλαίου οὐκ
ἠλατιονήθη, οὕτως οὐδὲ ἡ ἐν τῷ σικκρότατῳ κου-
κούμῳ τοῦ θερμοῦ μετάδοσις ἔλλειψιν τινα εἰσεδέ-
ξατο, ἀλλὰ πᾶσιν ἐπήρχεσε, ὡς εἴρηται, ἀφθόνως
μεταδιδόμενον. καὶ ὥσπερ ἡ ἐπὶ τῶν σικκράτων τοῦ
ὑδατος ἐπίκλυσις τὸ παρὰ φύσιν ἀναρθεὲν πῦρ ἐπὶ
τοῦ αὐτοῦ προφήτου Ἰησοῦ οὐ κατέσβεσεν, ἀλλὰ
μειζόνως ἀνήπτειτο, οὕτω καὶ ἡ τοῦ θείου πυρὸς
ἐνέργεια διὰ τῆς τοῦ μάρτυρος θερμοτάτης πρεσ-
βείας τε καὶ δυνάμεως τὸ τοῦ θερμοῦ ἀγγεῖον
προσεπληρήπειτο καὶ διεπυροῦτο.

Πόντες τοίνυν καθὰ προλέλεκται εἰς τὴν τοῦ
ἁγίου μάρτυρος πρεσβείαν καὶ κομισθέντες ἄπαν-
τες, ἐπὶ πλείον εὐφρανθήσαν, δοξάζοντες καὶ εὐχα-
ριστοῦντες Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν (р. 30, 17 —
38, 4).

Λεδώκασιν τὸ κουκούμιον ἐκεῖνο τὸ ἐκ τῆς αἰχ-
μαλωσίας ἀποκομισθὲν ἐν τῷ τοῦ ἁγίου ναῷ, τοῦ
εἶναι εἰς ὑπηρεσίαν τῆς ἐνάσεως τοῦ ἀχράντου
σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος Χριστοῦ τοῦ θεοῦ
ἡμῶν ἐν τῷ ἱερατεῖῳ εἰς πίστωσιν καὶ μαρτυρίαν
τῶν ὁρώντων τε καὶ ἀκούοντων τὰ περὶ τοῦ παρι-
δόξου θαύματος. ὁ δὲ διασωθεὶς παραδόξως παῖς
Γεώργιος τότε μὲν κομιδῇ μειράκιον ἦν· νῦν δὲ
εἰς γῆρας ἐλληλακός, διηγεῖται αὐτὸς καθ' ἐξῆς τὴν
γενεμένην εἰς αὐτὸν παράδοξον θαυματοποιίαν καὶ
σωτηρίαν τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, μη-
δεὸς ἄλλον εἰς μαρτυρίαν ἐπιδεόμενος (р. 39, 4—14).

голяма радост, всички прославяли предобрия
и човеколюбив господ и бог, който върши
чрез своите служители и свети мъченици та-
кива невероятни чудеса. Благодарейки също
и на всепохвалния победоносец Георги, те
за негова слава, вечно поменувана чест и дос-
тойно за похвала повествуване смесили с
вино малко от топлата вода, донесена чрез
това чудо от момчето Георги от пленниче-
ството му, и пили в чест на светия мъченик.

Чуйте, братя, чудо в прибавка на чудото.
Донесеният прочее онзи кукумий не бил
много голям, но, напротив, твърде малък. А
онези, които се били събрали по случай по-
мена на светеца, били мнозина на брой. И
той стигнал да пият не само онези, които
били седнали на трапезата, но и онези, които
стоели край тях и прислужвали, както и
всички в дома и останалите, които попад-
нали и били привлечени тогава на празнен-
ството, без нито топлотата да се намали,
нито поради толкова голямото разстояние
да настъпи охлаждане, но — о чудо! ки-
пял и врял сякаш нагриван от най-силен
огън. Защото както при пророк Илия ше-
пата брашно и съдинката с масло на стран-
нолюбивата и пребедна вдовица не намаля-
вали¹⁴, така и пренесената в мъничкия куку-
мий топла вода никак не намалявала, но сти-
гала, раздавана, както казват, щедро на
всички.— — —

След това, като пили всички, както вече
се каза, за чест на светия мъченик и се на-
ситили, още повече се развеселили, прославяй-
ки и благодарейки на Христа бога наш — — —

Донесеният от пленничеството кукумий те
дали в храма на светеца, за да служи в
олтаря при смесването на непорочното тяло
и честната кръв на Христа бога наш — за
уверение и свидетелство пред онези, които
виждат и слушат онова, що се отнася до
необикновеното чудо. А спасеният по нео-
бикновен начин Георги тогава бил съвсем
млад, а сега, достигнал до старост, сам раз-
казвал поред за извършеното с него нео-
бикновено чудо и спасението си от светия
великомъченик Георги — без да му е потре-
бен (за това) никой друг като свидетел.

VI. МЕТОДИЙ ПАТАРСКИ

На Методий Патарски се приписва едно съчинение — „Точно изложение — „Точно изложение за царството на народите и до последни дни“ — *Περὶ τῆς βασιλείας τῶν ἐθνῶν καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους καὶ εἰς ἀκριβῆς ἀπόδειξις*, — в което сезасягат редица събития от Стария и Новия Завет и изобщо от историята на древния Изток. Това съчинение има апокалиптично-есхатологически характер. Запазено е в четири гръцки редакции, една латинска редакция и в два славянски превода. В третата гръцка редакция, за която се предполага, че е написана между X—XIII в., има едно споменаване за българите.

РЪКОПИСИ: В = Cod. Bodleianus Laud. 27 (XV s.). — T = cod. Taurin. 168 B. V. 27 (XVI s.).

ИЗДАНИЯ: В. Истрин, Откровение Мефодия Патарскаго и апокрифическия видения Даниила в византийской и славяно-русской литературах, Москва, 1897. Преводът е направен по това издание.

КНИЖНИНА: М. Kmosko, Das Rätsel des Pseudo-Methodius, Byzantion VI (1931), pp. 273—296. — А. А. Василев, The Emperor Michael III in Apocryphal Literature, Byzantina — Metabyzantina I, 1 (1946), p. 237—248. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 426.

METHODII PATARENSIS

NARRATIO DE GENTIUM REGNO

De Bulgaris notitia

Ἐκκολείσθης γὰρ τῆς τῶν Μακεδόνων βασιλείας καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐπλήσθη κατὰ τῶν Ῥωμαίων οἱ γὰρ βασιλεῖς τῶν βαρβάρων τουτέστι Τοῦρκοι καὶ Βούλγαροι καὶ οὗτοι κατεπλώθησαν ὑπὸ τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας (pp. 56, 26—57, 2).

МЕТОДИЙ ПАТАРСКИ

РАЗКАЗ ЗА ЦАРСТВОТО НА НАРОДИТЕ

Известие за българите

Защото, като било унищожено царството на македонците и египтяните, царете на варварите, т. е. турки и българи¹, се надигнали срещу ромеите, но и те били сразени от ромейското царство.

¹ Тук авторът е смесил събития от различни епохи. Хронологията на споменатите събития не е ясна.

VII. АРЕТА КЕСАРИЙСКИ

Точната дата на раждането и смъртта на Арета Кесарийски не се знае. Предполага се, че е живял между 850 и 932 г. В края на IX в. отишъл в Цариград, където станал ученик на патриарх Фотий. През 895 г. бил ръкоположен за дякон, а през 901 — за митрополит на Кесария, в Мала Азия. Арета Кесарийски получил солидно за времето си образование. Това личи от значителното литературно наследство, което ни е оставил. Той е написал редица схолии към съчиненията на писателите: Платон, Лукиан, Евсевий и др. От него са запазени също така някои писма и възхвални слова. Интересни сведения за българската история се съдържат в схолиите към съчиненията на Дион Хризостон и Аристид, във възхвалата на император Лъв VI, на император Роман Лакапин и в едно писмо до Григорий, митрополит на Ефес. Сведенията се отнасят до българо-византийските отношения от края на IX и първата четвърт на X в.

РЪКОПИСИ: Cod. Paris. gr. 219 (XI s.), ff. 257—313. Cod. Paris. gr. 224 (XII s.), ff. 221—282.

ИЗДАНИЯ: S. P. Šestakov, К истории греко-болгарских отношений в третьем десятилетии X-го века, Bsl. III (1931), pp. 97—102. 3 (1931). — R. J. H. Jenkins: BZ, XLVII (1954), pp. 22—25. Текстът е по изданието на Шестаков.

КНИЖНИНА: Krumbacher, GBL, pp. 42, 524—525. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 226—227. — Šestakov, op. cit., pp. 97—99. — В. Бешевлиев: Известия на Историческото дружество в София, XI—XII (1931—1932), стр. 351—360. — М. Шангин, Византийские политические деятели первой половины X в., Византийский сборник, Москва, 1945, стр. 228—248. — Същият, Писма Ареты, новый источник о политических событиях в Византии 931—934. ВВр, I (1947), стр. 235—260. — R. J. H. Jenkins — В. Laourdas — C. A. Mango, Nine Orations of Arethas from cod. Marc. gr. 524, BZ, XLVII (1954), pp. 1—40. — N. Béné, *Αἱ Ἐπιθρομαὶ τῶν Βουλγαρῶν ἐπὶ τῶν Τζάρων Συμβῶν καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ἀρέθα Κεσαρῆος*, Ἑλληνικά I (1928), pp. 337—370, откъдето е взет текстът на дадените тук две схолии на Арета. — J. Darrouzès, Inventaire des epistoliers byzantins du Xe s., REB XVIII (1960), pp. 114—118; 125—126.

ARETHAE OPUSCULA

I. Romano imperatori

Ῥωμαῖν βασιλεῖ

Ἐπὶ μεγάλῳ κατορθώματι τῆς νῦν ἐνεργουμένης εὐχέρους κοσμουκῆς καὶ ὃ μηδεὶς ἤλπισεν ἀνθρώπων, ἐκ μέγτοι τῆς τοῦ ὑπεραγάθου Θεοῦ ἀνυπερβλήτου χρηστότητος ἐπιτελεσθέντι, αὐτῷ τῷ μεγάλῳ καὶ θαυμαστῷ ποιῶντι Θεῷ τοὺς εὐχαριστήριους ἀνι-

До император Роман

Относно големия успех, постигнат чрез сключения сега вечен мир¹, за който никой човек не се надяваше, но бе осъществен поради ненадминатата доброта на преблагия бог, въздаваме, доколкото е възможно на човешката природа, благодарствени гласове на

¹ Касае се за мира, сключен между България и Византия през октомври 927 г. Срв. С. П. Шестаков, К истории греко-болгарских отношений в третьем десятилетии X-го века, Byzantinoslavica, III (1931) p. 97. — Златарски, История, I, 2, стр. 525.

πέμπομεν φωνάς, ὡς δυνατὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει· σὲ δέ, βασιλεῦ θεόστεπτε, ἐφ' οὗ ταῦτα ἠεδόκησεν ὁ ἀγαθὸς Θεὸς τοῖς ὑποχειρίοις ἡμῶν βραβευθέντα, τιμῶντες καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ τοσοῦτον μακαρίζοντες ἀγαθοῦ, ἀφ' ὧν ἡ πενία ἡμῶν εὐπορεῖ δεξιούσθαι τετολμήκαμεν, ἀνάξια μὲν ἴσως τῆς σῆς τοῦ λαμβάνοντος τύχης καὶ δόξης, ἀλλὰ τῆς προθυμίας ἡμῶν ἐκ περιχαρείας τῶν τελουμένων τοῦ μεγάλου νομισθῆναι οὐκ ἐλαττούμενα, καὶ μάλιστα διὰ τοιούτοις τὸ ἐπίγειον κράτος δωροδοροῦμεν, ὁπόσοις καὶ τῆς ἀνώτερον πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας Θεῶν ἠνυμία γὰρ ἐκλεκτὸν τὸ δωρούμενον ἐν χρυσαργύρῳ σκεύει τεταμιευμένον, καὶ διὰ τούτων αἰνιττόμενοι καὶ εὐχόμενοι τὸ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας Θεῶν καὶ ἀνθρώποις προβῆναι τὰ νῦν ἐπὶ τῇ κοσμητῇ εἰρήρῃ διοικούμενα, καὶ τῶ ἀπὸ τῆς βασιλείου δωφύος εὐγενεῖ βλαστήματι εἰς σύνδεσμον ἀδιάσπαστον τῆς εἰρήνης πρὸς γάμον ἐκδιδομένῳ, καλλιτέκνον καὶ πολύτεκνον προβῆναι τὸ ἔργον, ἵνα πῆ μόνον ἢ Ῥωμαίων ἀρχὴ καὶ βασιλεία διὰ τῆς σῆς διακοσμητῆι αὐτοκρατορικῆς δόξης, ἀλλὰ καὶ τὰ βάρβαρα ἔθνη ὅλα διὰ τοῦ συγγενοῦς ἡμῶν ἐργετηρίσματος ἐξημερωθῶσι καὶ πρὸς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀρετὴν μεταποιῆται καὶ μεθαριώζηται (p. 99).

2. Gregorio metropolitae Ephesi

Γρηγορίῳ μητροπολίτῃ Ἐφέσου

Ἀνεύθυνός σοι, σοφὲ τὰ παντὶ ἀδελφέ, κέριε Γρηγόριε, ὁ χρηστός οὗτος Στέφανος, ὅς ἦν ὅτε Ἀδριανουπόλεως ἀρχιερεὺς ἐχρημάτισας, ἐφ' οἷς τὰς ἐνόρκους αὐτοῦ παρασπονδήσας ὁμολογίας, εἶτα φυγὰς ἐπὶ ἀρρίχῳ κρυπτόμενος δρασμὸν ἐξετέλει, τῶν φοβερωτάτων αὐτοῦ ἀφειδήσας ὄρκων· οὗ σοι γένοιτο φιλαδέλφῳ κατ' ἄκρας ἀναφανέντι καὶ τῇ ἀγχιτροφῶ σου περνοίᾳ μὴ μόνῃ τῇ παρ' ἐναντῶν δαξιότητι ἀρκουμένῳ, εἰ μὴ καὶ θεῖα πρὸς ταῦτα ἵποδείγματα παρακαλοῦντι πρὸς ἅμαχόν τινα πίστιν τὰ προτεθέντα ἐξάγειν προσηρημένῳ, ἢ καὶ αὐτὴ οὐκ ἀδόκιμος ταῖς ἵποδειγματικαῖς ἐφόδοις γενόμεναι, ὧν ταῖς ἐκ βαθυτάτων τῶν λογισμῶν ἵποδείξεσιν ἐπαγομένη καὶ ἐπιρροωνῦσα τὸ κατασκευαζόμενον,

бога, който извършва велики и чудни дела. А теб, боговенчани царю¹, при когото благият бог благоволи да ни даде това на нас, поданиците, които [те] почитаме и ублажаваме поради щастieto от толкова голямото добро, ние се осмеляваме да те удостоим с тия неща, с които нашата нищета разполага и които може би са недостойни за щастieto и славата на теб, който ги приемаш. Обаче поради нашето желание, породено от преголямата радост за това, което се извършва, не бива да бъдат смятани за недостойни за теб великия, и то особено когато обдаряваме с тия неща земната власт и бога, който стои над всякаква власт и господство. Защото дарът представя избран тамян и се съхранява в златосребърен съд. Като загатваме чрез тия неща, ние се молим, щото това, което сега се върши за всеобщия мир, да се издигне до бога и хората като дъх на благоухание. [Ние също се молим], щото дадената в брак благородна издънка² от царски род като неразкъсваема връзка на мира това дело да даде добър и богат плод, така щото не само ромейската власт и царство да се украсят чрез твоего самодържавно величие, но и всички варварски народи чрез присаждането на родствения вам присад да се облагородят и да преминат и се приспособят към добродетелта на човешкия живот.

До Григорий, митрополит на Ефес

Неповинен е за тебе, мъдри във всичко брате, господине Григорие³, споменатият добър Стефан⁴, който, когато ти беше архиерей на Адрианоупол, наруши своите клетвени обещания, а след това, скрит в кошница, избяга бързо като беглец, след като беше нарушил своите най-страшни клетви. Дано се удаде на тебе, който си се проявил към него напълно братолюбив и който не се задоволяваш само с твоята опитност при внезапната ти недоверчивост, освен ако призоваваш за това божествени заповеди, като си предпочел да изведеш предложеното до някаква необорима истина, която и сама е приета за напълно валидна поради убедителни доказателства, за които тя си служи с обяснения с най-дълбок смисъл и утвърждава това, което е намислено, а смятаното в тези

¹ Византийският император Роман Лакапин, която била омъжена за българския цар Петър (927—969). ² Има се пред вид внучката на Роман Лакапин Мария, която била омъжена за българския цар Петър (927—969). ³ Не е известно точно кога е било написано писмото на Арета до Григорий. ⁴ Не се знае какво духовно звание е имал Стефан, когато Григорий е бил архиепископ на Одрин. От съдържанието на писмото личи, че Стефан е избягал при българите по всяка вероятност през 914 или 923 г., тъй като през тези две години Одрин е бил превзет от българите. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 378—380; 439—440.

καὶ τὸ γε κρεῖττον ἐν τούτοις ἀναντιρρήτως νομιζόμενον οὐκ ἐξ οἰκείας λαμβάνων εὐρέσεως, ἐκ δὲ τῶν Πέτρου ἱερομάστρι πεπονημένων κανονικῶν ἐπιστολῶν προάγων, ὡς ἔοικεν, εἰς ἀξιόπιστον τὸ σοὶ προσβενόμενον. τὰ δὲ ἦν Πέτρος τῶν ἀποστόλων ὁ πρόκριτος καὶ Παῦλος τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, καὶ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ θεάνθρωπος ἡμῶν Κύριος καὶ Σωτὴρ ἀπὸ τῶν αὐτοῖς πεπραγματευμένων τὸ ἀμώμητον δῆπον καὶ τῇ μετὰ χειρὸς περιστάσει ὀρίζοντες, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ φυγαδεῖα τὸ κινδυνῶδες τοῦ καιροῦ ὑπεκκλίνοντες οὐδεμιᾶς ἐνοχῆς διὰ ταῦτα ἠξίωοντο. ἀλλὰ γὰρ σκοπεῖν ἀξιάγαστον, ὡς οὐκ ἦ τοῦ πάθους ὁμοίότης κοινοῦ ἀναδείκνυσι καὶ τοὺς πάσχοντας τοῖς πρὸς οὓς ἀναφέρειν ὑμῖν ἢ σπουδῇ τὸν βέλυστον Στέφανον, εἰ μὴ καὶ πολλῶν τῶν μέσῳ τούτου διαστελλόμενον ἐνθεωρεῖν ἐσι τῇ προκειμένῃ παραβολῇ, Πέτρος ὑπὲρ ἀγγέλου τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν φυγὴν παρορμώμενός τε καὶ συνεργούμενος, δι' οὗ ἡ περιτομὴ τὸ εὐαγγέλιον ὑποδέχεται, Παῦλος δὲ σαργάνη χρησάμενος καθημασθῆναι τοῦ τείχους, ἐφ' ᾧ διεφυγὼν τὸν ἀπολέσαι ζητοῦντα, καὶ αὐθις ὑπὸ τῶν ἀσιάρχων ἀποκρυβῆναι ἠρέσχετο, πρὸς τοῦτο Θεοῦ συναρμυμένον τοῖς τούτου πραγματευσαμένοις πιστοῖς, ὡς ἂν δι' αὐτοῦ τοῖς ἔθνεσι διαδοθῆι τὸ σωτήριον μᾶθημα ὁ δὲ Σωτὴρ ἡμῶν Θεὸς ἐκ σπαργάνων εἰς Αἴγυπτον φυγαδεύεται, καὶ οὐ μόνον ἵνα τὰ βδελύγματα τῶν Αἰγυπτίων τῇ τούτου παρορμῇ κατασεισθῆ, ἀλλὰ καὶ τῶν μήπω καιρὸν εἶναι Ἡρώδην τῇ χριστοκτονίᾳ κατακρυβῆναι. Καὶ οὗτοι μὲν οὕτως προβάντες οὐκ ἤδη ἀνοίας ἐπεύθυνοι, ἀλλὰ καὶ δόξης οὐ μὲν οὖν ὄσης ἐρεῖν ὑπὸ γε πράγμασι θείοις τυχάνουσιν· οὐ γὰρ καὶ ὄραρον ἐγγράφῳ τῶν μὴ ἀποδρᾶναι κατησφαλισμένοι μὴ πρὸς ἕτερον ἀποκλῖναι ὅλου βίου δεσπότην, ὡς οὗτος αἰσχροῦς καὶ ἀναξίως ἀρχιερέων Θεοῦ, εἰ τὰ μικρὰ τῶν ὄρων φροντίσαντες τῆς καὶ αὐτὸν παλιτροπίως γεγονάσι. πῶς οὖν Στέφανον τούτοις· συνεξετάζειν ἐξ ὁμοιότητος μόνης τῆς περιπετείας οὐ τολμηρὸν καὶ οὐδὲ πόρρω τοῦ θεοχόλουτος ὁ αὐτὸν φρονῶν κρίνεσθαι, ὡς εἰ τις καὶ τοὺς σπανῶν διὰ ἀσέλγειαν ἐπιτετιμημένους μαριωνδῶς τῶν Σωτῆρι Χριστῶ παραβάλλει καὶ Σίμωνα τὸν μάγον ἐγκλήματος ἀπολύει εἰς μίμησιν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀναλήψεως ἢ καὶ τῆς Ἡλίου τοῦ Θεοβίτου, ἐφ' ἧς συντριβεῖς ὁ κάκιστα ἀπολούμενος τὸν βίον κατέστρεψεν;

неща за напълно неопровержимо ти вземаш не от своята собствена мисъл, но го извеждаш от написаните от свещеномъченик Петър канонически послания вероятно, за да бъде достойно за вярване това, за което ти се застъпваш. Но това бяха Петър, избраният между апостолите, и Павел, избраният със съд¹, а и сам богочовекът нашият господ и спасител, които съобразно със съществуващите обстоятелства определяха кое от извършените от тях дела е наистина безупречно, и затова те, макар и да са избягвали опасности в даден момент чрез бягство, не подлежат на никакво обвинение заради това. Впрочем твърде чудно изглежда, че еднаквостта на страданието не прави страдащите и съобщници, към които ти се стараеш да издигнеш и прекрасния Стефан, като не съвсем безпристрастно разсъждаваш за него при това сравнение. Така например Петър бил подпомогнат и подтикнат към бягството от ангел божи, та чрез него обрязаните да приемат евангелието, а Павел си послужил с коп² и се спуснал от стената, за да избяга от оногова, който искал да го погуби. След това се съгласил да бъде укрит от преследването на жреците и бог помогнал за това чрез съдействащите в това вярващи, за да може да се предаде чрез него спасителното учение на езичниците. А нашият спасител и бог още в пелени беше прогонен в Египет, и то не само чрез неговото присъствие да се премахнат езическите мерзости на египтяните, но и да не се даде възможност Ирод да бъде осъден за погубването на Христа. И те всичките като постъпили така, не само не са обвинени в безумие, но и получават неизречима слава за божествените си дела. Защото, без да бъдат обвързани чрез писмена клетва да не бягат и да не минават през целия си живот към друг господар, ако и да пренебрегнаха клетвите, не проявиха измяна към него, както срамно и недостойно стори това този измежду Божиите архиереи. И тъй, как да не е дръзко само поради подобие на случката Стефан да се сравнява с тези? Също нали няма да е далече от Божия гняв и онзи, който сравнява разпънатите на кръст за безпътство със спасителя Христа, а освобождава Симон магесника³ от обвинението, че е подражавал на възнесението на бога и на Илиа Тесвитски⁴, — който (Симон), сломен от това, умря, за да погине по най-жалък начин. Впрочем целите не се съгласуват със средствата помежду

¹ Деяния, 9, 15.² Деяния, 9, 25.³ Деяния, 8, 9.⁴ Царства IV, 11.

ἀλλὰ γὰρ τῷ μὴ καταλλήλως προσνέμεν ταῖς ἀφορμαῖς καὶ τὰ τέλη, ἀλλὰ βιάζεσθαι τοῖς τέλεσι καὶ τὰς ἀφορμὰς ἀποκλίνειν ὁρᾶς ὡς νομοθετοῦντός ἐστι καὶ βιαζομένον τὰ ἱερὰ γράμματα, οὐ πρὸς τὸν ἐνόντα σκοπὸν ἀπευθύνειν τὸν νοῦν τῷ συντάγματι. Πῶς γὰρ οὗτος ἐνάμιλλος τούτοις ὁ δείματι τοῦ φωροσθῆναι, ὡς ἐφθήμεν εἰρηκότες, ἀροίχω ἐαυτὸν ἀφανίσας τοῦ μὴ τῆς παραβάσεως τίσαι δίκην, ἢν φωροσθῆεις ἴστερον ἀνέτηλ τῆς γενειάδος αἰσχροῦ ὀηοθεῖς ἀποτίσει καὶ ποδοκάκαις τοὺς πόδας περιβληθεῖς, ἐξὸν αὐτῷ μὴ τοῦτοις ὑπεβληθῆναι, εἰ κατ' Εὐθύμιον τὸν τοῦ Ῥουσίου διεγέμετο ἀρχιερέα, εἰς μηδὲν τῶν προταθέντων ὑπὸ Βουλγάρων ἐπειζόντα, ἀλλ' εὐσταθῶς ἄγαν τὰς ἀπειλὰς ὑπενεγκόντα, ἀφ' οὗ καὶ θανατώσιος καὶ ζηλωτὸς Βουλγάρους καὶ Ῥωμαίους εἰσέτι νῦν διατελὼν ἐμακαρίζεται; Ἴνα δὲ τῇ φυγῇ σωτηρίαν Στέφανος ἐτέρους οὐχ ἐαυτῷ διοικήσῃται, ἥτις οἷς παρισσὺν αὐτὸν ἐκθυμώτατα κρίνετε τούτοις ἐνασθλεῖν, εἴλετο ἀλλ' ἔστιν οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἢ τὸ δυσμαχότατον συγκροῦσαι τὰ φονικῶς ἐαυτοῖς ἐφορμῶντα Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων ἔθνη ὃ καὶ δυστυχῶς ποιοῦν ἐκτετέλεσται διαστασιαθέντων ἐντεῦθεν μακρότερον Βουλγάρων τῇ τῶν ὄρκων τοῦτου παρασπονδήσει ἅτε ἀρχιερέως Θεοῦ οὕτω διαγενομένου, τῶν τέως χρηστοτέρως ἐλπῖσι τοῦ φίλιως συμβῆναι συγκροτουμένων καὶ τέλει τὰ εὐμενέστερα ἀπεγνωκότων. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τῆς εἰρήνης ἐπαγγελίαν ἐπὶ τοῖς πρὸς τὴν ἐαυτῶν ἀνασωζομένοις αἰχμαλώτοις, ὅσα καὶ οἷα πεπονθήρεται οὐκ ἄκαιρον ἐπισκέψασθαι, ὡς ἂν ἢ διὰ πάντων τὸ ἐν ἅπασι καταφανὲς πάντολμον καὶ ἀνθεκάστως πανούργον. Ἄλλ' ἴσως ἀντεφορμῆσεις ἡμῶν ὃ τὰ πάντα πρᾶξ καὶ μελίχιος, καλὰ μὲν εἶναι ταῦτα φράσκων καὶ ἀποδοχῆς ἄξια, καὶ ἐκ μετεώρων δὴ τῶν πραγμάτων μὴ ἂν αὐτὸν ἀποκεκλιεῖσθαι τῆς μεθ' ἡμῶν πρὸς τὴν πνευματικὴν θυσίαν προσλήψεως. πρὸς ὃ τοῦτο ἐροῦμεν ἐτοιμῶς, ὡς ἐπ' ἐκείνοις ἰσχὺν ἔσχηκεν ἀδαμαντίνην, ὃ χρηστέ, τὸ σοφὸν διαβούλιον τοῦτο, ἐφ' οἷς οὐδεὶς τις ἐτι τῆς κατακρίσεως τοῦ αἰτιαθέντος παρατηγάνων κατείληπται, οὐδὲ δῆμος ὅλος ἱερομένων καὶ τοῦτο νεοπαγῶν πρὸς εὐσέβειαν καὶ ἐπὶ μικροῖς καὶ τοῖς τυχοῦσι τὸ σκανδαλίζεσθαι προχειρότατος καὶ ἀφ' ἡμῶν ἐκδεχόμενος τὸ τὰ θεῖα βυθμίζεσθαι τῆς τοῦτου κοινωνίας ἀπέρρηξε στάδιον. ἢ φῆς, πρὶν ἀπ' ἐκείνων προσλαβεῖν τὸ ἐνδόσιμον, εἴτε σὺν λόγῳ εἴτε καὶ μὴ, τὰ τῆς πρὸς αὐτὸν διαστάσεως ἐνεργὰ τούτοις νενόμισται, ἕως ἂν κατὰ τὸ ἄμεινον ταῦτα διατηθεῖν, ἡμεῖς δὲ φθάνομεν ἐπιεικεία δῆθεν τὴν τῶν αἰτιωμάτων διάγναισιν,

си, но трябва да се прави усилие средствата да бъдат подчинени на целите. Ти виждаш, че е дълг на законодателстващия и на изпълняващия священното писание да не направлява мисълта си към определена цел чрез сравняване. Защото как би могъл да бъде равен на тях този¹, който от страх да не бъде заловен, както вече казахме, се скрил в кошница, за да не понесе наказание за постъпката си, което, след като беше заловен по-късно, той понесе, като позорно му бе оскубана брадата и краката му бяха оковани във вериги? Той нямаше да бъде подложен на такива унизителни наказания, ако беше постъпил като Евтимий², архиерей на Русия³, който в нищо не отстъпил в това, което му заповядваха българите, но много твърдо понесъл заплахите, за което и сега още след смъртта си се облажава у българите и ромеите като достоен за удивление и подражание. Нека допуснем, че Стефан е предпочел чрез бягството си да осигури спасение на другите, а не за себе си, отколкото твърде дръзко да смятате, че той е равен на тях в изпълнението на подобни дела. Но това в същност не беше нищо друго освен да сблъска най-отчаяно устремите убийствено едни срещу други ромейски и български народ. А това нещо за нещастие е извършено, след което българите изпаднаха още по-безумно във вражда вследствие неспазването на клетвите от негова страна⁴, понеже тъй постъпил един архиерей божи, макар да били обхванати до това време от твърде добри надежди за мирно споразумяване, и най-сетне се отчаяли от по-доброто. Но не само това: не е излишно да се вземе пред вид и това, колко зле бе постъпено с пленниците, които след възвестяването на мира се завърнаха в земята си, та чрез всички тия неща да стане ясно във всяко отношение (неговата) голяма дързост и грубо злодеяние. Но може би ти — който във всичко си кротък и благ — ще ни възразиш, като кажеш, че това е хубаво и достойно за похвала, и че не трябва поради несигурни неща той да бъде лишаван от общуване заедно с нас в духовното жертвоприношение. Срещу това ние веднага ще кажем, че това мъдро решение, о добри, е имало несъкрушима сила спрямо ония, до които още никой

¹ Става дума за споменатия по-горе Стефан. Бил пратеник на патриарх Николай, за да преговаря с българите през 921 г. Както личи от писмото, той е дал писмена клетва на българите. След това обаче Стефан нарушил клетвата, поради което българите се отказали от мирното уреждане на спорните въпроси между България и Византия.

² Шестаков, пос. съч., стр. 98, предполага, че Евтимий бил българите за сключване на мир. Евтимий вероятно бил Русия — дн. Кешан в Източна Тракия.

³ Русия — дн. Кешан в Източна Тракия. ⁴ Според Шестаков, пос. съч., стр. 97, 98 при заемането на Одрин от българите през 923 г. бил пленен и Стефан. След това обаче Стефан нарушил клетвата, поради което българите се отказали от мирното уреждане на спорните въпроси между България и Византия.

ἤ τις σκανδαλίον αἴτιον ἐπάρξει δῆμον τοσοῦτον πισ-
τῶν, οὐ τῶ τοῖς ἀριώτοις μόνον προσλισσαοῦντι
θεῶ, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶ λοιπῶ τῆς ἐκκλησίας πλη-
ροῦμαι; ἀλλ' ὅσος ὁ μῶμος καὶ οὐδὲ τυχὸν τὸ
πυράπιον ἀκίνδυνος, σκοπεῖν χρῆ. Πλὴν εἴ τις ἄλλος
τοῦ καὶ ἑνα σκανδαλίζοντος ἐπέχειν ἱκανὸς τὸ ζη-
μίωμα, οὐδεὶς φθόνος. ἔμοι γοῦν οὐκ ἀνεκτόν, ὅτι
μηδὲ ἐν ὄροις ἐπέιληφα τὸ μικρὸν ἡσυχάσειν,
ἀλλ' ὑπερχεθῆναι τῶν ἑαυτοῦ τόπων καὶ ὃ μὴ εἶη,
Κύριε τοῦ ἐλέους, δευτέρων ἐπάρξειν δυστυχεστά-
των πραγμάτων ἐπιόθσειν ἐκ τοῦ καταγινώσκειν
ἡμῶν τῆς περὶ τὰ θεῖα ὀλιγορίας ἀνασοβουμένης
ἀκάθεκτι. ἀλλὰ γοῦν μικρῶ ἔτι τούτῳ λόγῳ ποθεῖ
συνεγελασθῆναι ἡμῶν καλὴ γε ταύτη σπουδὴ καὶ
ἐπαινουμένη. ἀλλὰ ἀφαιρούμενος Βουλγάρων τὸ
κύριον ἔγγραφο καὶ ἐπιδοδὸς τῇ καθ' ἡμῶν ἐκκλη-
σίᾳ, ἕως δ' ἂν μὴ τοῦτ' ἦ, ὅσον, τὸ τοῦ λόγου,
τίλλειν ἐπιχειρεῖς. οὐδὲ γὰρ ὁ θεϊότατος ἡμῶν δεσ-
πότης καὶ βασιλεὺς κύριος Ῥωμανὸς ἤνυσέ τι τῶν
καταδυμίων αὐτῶ, ἐξ ὧν τὰ ἐξ ἀβουλίας ἡμῶν
ἔγγραφα παρέσχευ ἡμῖν, καίτοι γε οὐδενὶ κατασφα-
λισμένα ὄρον, — ὅσον δὲ τὸ ἀπλῶς λόγῳ τι ἐπισ-
χεῖσθαι τοῦ μετὰ σκέψεως εἰς ἀθέτησιν ἀσθενέ-
τερον —, οὐκ οἶμαι ἀγνοεῖν οὐδὲ τὸν τυχόντα, ὡς
οὐδὲ ἦττων, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ὁ κίνδυνος τούτου
παρομαρτεῖ τῶ τὰς ἐνόρκους πίστεις παρὰ φάλλον
τιθέντι καὶ τῶ μηδενὶ παραροπιεῖν ἴσῳ εὐεμπτότως
ἄγαν ἐρολισθαίνοντι (pp. 99—101).

не е достигал в осъждането на обвинения, нито един цял народ от осветени и при това новоприсадени към благочестие, напълно е готов да изпадне в съблазън поради малки и случайни неща и да получи от нас уреждане на божествените дела, не е прекъснал връзката на общението с него. Или казваш, още преди да получиш позволение от тях — било с основание или не, че обвиненията против него се смятат от тях за силни, докато тези неща не се уредят по-добре. А ние именно поради благосклонност изпреварваме определението на обвиненията, което ще стане причина за съблазън на толкова голям брой вярващи, не само на такива, които чрез недосегаемите (тайнства) постоянно умоляват бога, но и на останалото църковно множество. Но трябва да се обмисли колко голямо е безчестието и колко може би изобщо не е безопасно. Впрочем позволено е всеки да подлежи на наказание, ако е подложил на съблазън дори само един човек. Впрочем за мен е непоносимо, че аз допуснах злото да не се задържи в границите, но след като премине своето място, и — дано това не стане, господи милостиви! — ще стане основа за по-нататъшни още по-големи нещастия, понеже ни обвиняват в опасно пренебрежение към божествените неотменими дела. Но с това малко слово той желае да бъде осмяно по такъв начин нашето хубаво и похвално желание. Но като огнемеш от българите официално приписваното им обвинение и го предаваш на нашата църква — дано това не стане! — ти според поговорката се опитваш да бръснеши яйце. Защото дори и пребожественият наш господар и император господин Роман не извърши нищо от приятните му неща, след като ни даде писмено обещание поради нашата безпомощност, ако и тези писания да не бяха потвърдени с никаква клетва. А колко по-слабо е просто с думи да обещае нещо с намерение да не се изпълни. Смятам, че това знае всеки, не по-малко, ако не и повече това, че опасността от това съпровожда онзи, който пренебрегва своите клетвени задължения и всеки, който е твърде склонен да се подхлъзва и да се подхвърли на подобно нещо.

3. Scholia

1. "Ὅτι Θηβαῖα Βοιωτίδι καὶ Νέσωνος καὶ Οὐεσπασιανοῦ φιλῶς ἔργοῦντο μόνῃς τῆς Κадμείας συνιστάμενης ὄσπερ καὶ νῦν εἰ μὴ καὶ ταύτην Βούλγαροι κατεστρέψαντο (N. Βέης, p. 337).

2. Τοῦτο πραγματικῶς νῦν δοῖται ἐπὶ Συμεῶνι τῷ Βουλγάρῳ καὶ τῷ κακοδαμόνως Ῥωμαίων προσεσῶνι (N. Βέης, p. 338).

Схολии на Арета Кесарийски

1. Беотийска Тива и при Нерон¹, и при Веспасиан² слабо се населявала, като само Кадмея³ се държала, както и сега, ако българите не бяха разрушили и нея.

2. Това наистина сега се вижда при Симеон Българина⁴ и при този⁵, който злощастно управлява ромеите.

¹ Римски император (54—68). ² Римски император (69—79). ³ Така са наричали крепостта, върху която е била изградена древната Тива. ⁴ Българският цар Симеон. ⁵ Византийският император Роман I Лаканин.

VIII. ЖИТИЕ НА МАРИЯ НОВА

Мария, жена на един византийски военачалник, който воювал срещу българите, била провъзгласена за светица след смъртта ѝ (902 г.) и почитана под името Мария Нова.

Житието на Мария Нова е извънредно ценен извор на българската история за периода от края на IX до първата четвърт на X в. В него се дават сведения за войните, които Симеон водил с Византия и по-специално за завладяването на гр. Виза в Тракия от българите. От това житие можем да извадим заключение за действията на Симеон във превзетите от него византийски крепости. В него се съдържат сведения и за времето непосредствено след смъртта на Симеон и за сключването на мирния договор между България и Византия при цар Петър (927 г.).

Данните от житието са подробни и достоверни. Те са ценно допълнение към писмата на патриарх Николай Мистик и Роман Лакапин.

РЪКОПИСИ: V=Cod. Vatic. gr. 800 (XIV—XV s.). — L.=Cod. Laurae S. Athanasii Athon. 1368 [K. 81], (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: М. Gedeon, *Βυζαντινὸν Ἐορτολόγιον*, Konstantinopolis, 1899, pp. 296—301. Една част от житието, която се отнася за българската история, е издал Г. Баласчев, *Новия данния для истории грекоболгарских войн при Симеоне*, ИРАИК, IV, вып. 3 (1899), стр. 189—220, заедно с руски превод. — Acta Sanctorum Novembris IV, Bruxellis, 1925, col. 688—705. Преводът е направен по последното издание.

КНИЖНИНА: Хр. Лопарев, *Византийския святых VIII—IX, в. ВВр, XIX (1912), стр. 120—122. — Златарски, История, I, 2, стр. 452—453, 510—521. — F. Dvornik, Quelques données sur les Slaves extraites du tome IV Novembris des „Acta Sanctorum“, Byzantinoslavica, I (1929), pp. 39—43. — Moravcsik, Byzantinopica, I, p. 570.*

VITA MARIAE IUNIORIS

1. Symeon contra Romanos exercitum ducit

5. Τί τὸ μετὰ τοῦτο; Λεύτερον ἔσχευ υἱὸν ἢ Μαρία, καὶ τοῦτοϋ Βαρδάνην ὠνόμασεν. εἶτα τὴν ἐπὶ Βιζύης ἐστειλάτο, καὶ ἡ αἰτία τῆς μετοικίας τοιαύτη ἦν. Μετὰ τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον Λέων ὁ Σοφὸς καὶ Ἀλέξανδρος οἱ τοῦτου παῖδες τὴν ἀρχὴν διεδέξαντο· ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἀρχὸν Συμεὼν χριστιανοῦ μὲν φέρον προσηγορίαν, ἀνὴρ δὲ χρηματίζων αἱμάτων τέλειος, ἐπιστρατεύει τῆρ-
καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ πολλὸν φόνον ἐργάζεται. Τότε

ЖИТИЕ НА МАРИЯ НОВА

1. Поход на Симеон срещу ромеите

5. Какво стана след това? Мария имала втори син и го нарекла Вардан. След това тя се отправила към Виза и причината за преселването била тая: след император Василий¹ неговите синове Лъв Мъдри² и Александър³ наследили властта. А Симеон⁴, владетелят на българите, който се наричал християнин, мъж извънредно кръвожаден, потеглил тогава на поход срещу ромеите и извършил голямо клане. Прочее по това време-

¹ Византийският император Василий I Македонец (867—886). ² Византийският император Лъв VI Мъдри. ³ Византийският император Александър (912—913) бил настояник на малолетния Константин VII Багренородни (912—959). ⁴ Българският цар Симеон.

τοίνυν ὁ τῆς Μαρίας ἀνὴρ Νικηφόρος ἀριστεύει τοῖς Βουλγάροις μαχόμενος καὶ ψήφω τῶν κρατούντων εἰς τὴν τῆς Βιζύης τοῦρμην ἐκπέμπεται, καὶ δὴ τὴν πόλιν ταύτην σὺν γυναίκί καὶ τέκνοισι καταλαμβάνει (pp. 693E—694A).

2. Monacha quaedam ex Bulgaria in Byzantiam pervenit

14. Γυνὴ δὲ τις δαίμονα ἔχουσα καὶ ἐν τῇ τῆς ἁγίας προσαχθεῖσα σορῶ, ἐξ αὐτῆς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ κακῶς αὐτὴν κινουῦντος πνεύματος εὔρατο. Οἷα δὲ καὶ τὰ τοῦ ἱερέως ἐκείνου, ὃς καὶ ἄλλοι καὶ πῆδαις μόνις κατέχετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἐλευνόμενος, ἐνταῦθα δὲ φοιτήσας τοῦ ἐνοχλοῦντος ἀπήλλακτο. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ μονάζουσα ἕστερον εὔρατο, ἣν ἐκ Βουλγαρίας ἐπὶ τοῦ κινουῦντος ἀχθεῖσαν πνεύματος, ἐλευθέραν τοῦ κατέχοντος ἡ ἁγία ἐξέπεμπε (p. 698B—C).

3. Symeon Byzantem expugnat

23. Δίκαιον δὲ καὶ ταῦτα προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις· Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας, ἀνὴρ θεριώδης, τῇ Ῥωμαίων ἐπιστρατεύσας, ἅπαν τὸ τῆς Θράκης μέρος κατελήσαστο, μέχρις αὐτῶν τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τειχέων πάντα καταναλώσας καὶ τὰς πλείους τῶν πόλεων κατασκάψας. Ἐνθεν τοι καὶ οἱ τὴν Βιζύην οἰκοῦντες, μὴ δυνάμενοι πλέον ἐν ταύτῃ μένειν πενταετίαν ὄλην πολιορκούμενοι, καιροῦ τυχόντες ἐπιτηδείου, τὴν πόλιν καταλιπόντες ὄχοντο, πρὸς τὰς οἰκίας πάσας καταπεφύσαντες. Αἰχμάλωτος οὖν τις διαδράς τὰς τῶν πολεμίων χεῖρας δρόμῳ πολλῶ χρησάμενος, ἐσπέρας ἤδη τὴν Βιζύην ἔφθασε· γυμνὴν δὲ πᾶσαν ἀνηρόοπὸν καὶ οἰκημάτων εἰρώων, εἰς τὸν ναὸν τῆς μακαρίας πρὸς τὸ διαβιβάσαι τὴν νύκτα κατέφυγε. Μήπω δ' εἰς ὑπνον τραπείας, γοερῶν φωνῶν τῆς σοροῦ τῆς ἁγίας ἐξερχομένων ἀκίχθου· σχετλιασμοὶ δὲ ἦσαν καὶ οἰμωγαί· „Καὶ τίνος (ἔλεγε) χάρον οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες, χριστιανοὶ ὄντες, αὐτὴν καταλείψαντες ἔφυγον, ἔμοῦ καὶ ταῦτα ἐνθαδὶ κατοικήσουσιν; Εἰ δὲ οὕτω ποιῆσαι ἐμελλον, διὰ τί μὴ

Νикифор, мъжът на Мария, сражавайки се с българите¹, се отличил и по решение на властващите бил изпратен в гарнизона² във Виза и така заедно с жена си и децата си пристигнал в този град. ———

2. Монахиня от България отива в град Виза

14. А някаква жена, обхваната от зъл дух и доведена при ковчега на светицата, получила избавление чрез нея от бяса, който зле я измъчвал. Така също и онзи свещеник, който, обхванат от демона, едва бил одържан със синджири и окови, като отишъл там, се освободил от злия дух, който го тормозел. Същото по-късно станало и с монахинята, измъчвана от зъл дух, която била доведена от България. И нея светицата изпратила освободена от обхваналия я зъл дух³.

3. Симеон превзема град Виза

23. Но справедливо е и това да се прибави към казаното. Симеон, владетелят на България, мъж свиреп, нахлул в земята на ромеите и разграбил цяла Тракия, като всичко опленил и сринал повечето от градовете чак до самите стени на Цариград. Поради това и жителите на Виза, като не могли повече да останат в нея, понеже цели пет години били обсаждани⁴, намирайки удобен момент, изоставили града⁵, изгорили всички къщи и заминали. Някакъв пленник, като избягал от ръцете на неприятелите, след дълъг път чак вечерта достигнал Виза. Като я намерил без хора и къщи, прибягнал в храма на блажената⁶, за да прекара там нощта. Още не бил заспал, когато чул печални звукове, които излизали от ковчега на светицата, това били стенания и ридания: „Заради какво — говорел гласът — жителите на града, ако и да са християни, избягаха, като го напуснаха, пък аз и сега оставам тука? Ако са имали намерение да направят така, защо и мене не

¹ Вероятно тук се говори за сражения между българи и византийци през войната 894 - 896 г. ² Турмата (τοῦρμα) била голямо поделение на темата. Във всяка тема имало по няколко турми (2 или 3) от по 5 хиляди души. Турмата се командувала от турмарх (τοῦρμαρχος), който след стратега на темата бил най-висшият командир. Вж. Ф. И. Успенский, Военное устройство византийской империи. ИРАИК, VI, вып. 1 (1900), стр. 160. — L. Bréhier, Les institutions de l'Empire Byzantin, Paris, 1949, pp. 361—362. ³ В това сведение F. Dvornik, Quelques données sur les Slaves, p. 41, вижда съществуването на мирни периоди между два похода на Симеон срещу Византия. ⁴ На това място от текста се дава различно тълкуване. Г. Баласчев, Новые данные для истории грекоболгарских войн при Симеоне, стр. 208—209, смята, че тук се говори за обсада. За разлика от него Златарски, История, I, 2, стр. 433 и сл., приема, че тук се касае не до обсада, а до нападения от страна на българите, които те вършели в продължение на пет години и от които жителите на Виза страдали. Сrv. също Dvornik, Quelques données sur les Slaves..., p. 42. ⁵ Годината на напускането на гр. Виза от византийците и завземането ѝ от българите е спорна. Според Баласчев, Новые данные... стр. 208—209, Виза паднала в ръцете на българите след 925 г. — Златарски, История, I, 2, стр. 432—434, смята, че това събитие се отнася към 922 г.; срв. също Dvornik, op. c., p. 42. ⁶ Сиреч в храма на св. Мария Нова.

καὶ ἐμὲ μεθ' ἐαυτῶν ἀνείλεοντο, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔθνεσι με κατέλευσαν;“ Τούτοις ὁ ἄνθρωπος γενόμενος ἕμφοβος, διανυκτερεύσας εἰς τὴν Μήδειαν παρεγένετο καὶ τοῖς ἐκεῖσε πάντα διήγγειλε. Παρὸν οὖν ἐκεῖσε καὶ ὁ ἱερεὺς Νικήτας ὁ Κορνάκης ὀνομαζόμενος. ὃς παρ' ὅλην τὴν πολιορκίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας τὰ τῆς λειτουργίας ἦν ἐκτελεῶν, ἅρτι δὲ μετὰ τῶν ἐποίκων καὶ αὐτὸς ἐξεληθὼν, κατέλαβεν εἰς τὴν Μήδειαν καὶ ἀκούων ταῦτα παρὰ τοῦ αἰχμαλώτου, εἰς νύκτα ἦλθε τῶν ἐπιτελουμένων παρὰ τῆς μακαρίας θαυμάτων καὶ οὐκέτι στέγειν ἠδύνατο μὴ τὴν Βιζύην καταλαβεῖν καὶ εἰς προσκύνησιν τῆς ἁγίας ἔλθεῖν, καὶ ταῦτα πολεμίων ὄντων ἐντός· ὁ γὰρ λεγόμενος Συμεὼν ἐν τούτῳ καταλαβὼν τὴν Βιζύην καὶ κενὴν ταύτην ἀνθρώπων καὶ οἰκημάτων εὐρών, τὰ ἀπὸ τοῦ πυρὸς ἐναπολειφθέντα τεῖχη ἐκ θεμελίων ἀνατραπῆραι προστάττει καὶ τὴν γῆν ἀροτρασθῆραι καὶ σπαρεῖναι, ὃ δὴ καὶ γέγονε, τοῦ καιροῦ εἰς τοῦτο ἁρμοδίως ἔχοντος.

24. Ὁ γέγονεν ἐπ' αὐτοῦ Συμεὼν, οὗ δίκαιον ἂν εἶη παραδραμεῖν. Εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὴν Βιζύην καὶ μόνους τοὺς ἐν αὐτῇ ναοὺς τῷ πυρὶ ἀναλώτους εὐρών, διήκει περισκοπῶν καὶ οὖς μὲν εἰς ὄρεϊα, οὖς δ' εἰς οἰκίας καὶ οὖς εἰς ἐπιποσίσια καθιστῶν ἀφικόμενος δὲ καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῷ γλαυσοκόμῳ ἐπιβιάων, τοὺς παρὰ τυχόντας τίνος ἂν εἶη ἠρώτα. Τῶν δὲ ἀπαγγελλάντων καὶ περὶ τῶν ἐπιτελουμένων θαυμάτων παρὰ τῆς ἐν αὐτῷ κειμένης εἰπόντων αὐτῷ διανοιχθῆραι προστάττει ἀλλὰ διανοιγόμενος, φλόξ ἐξήκει εὐθέως καὶ ἅπαντας κατεφόβησε. Τοῦτο ἐκείνος ἰδὼν, τὸν ναὸν μὴ παραθίγειν ὅπως τοῖς οἰκείοις προσέταξεν καὶ τοῖς ἱερεῦσι κατ' ἐκάστην ἐπέτρεψε λειτουργεῖν. Οἰκίας δὲ τὴν πόλιν ταύτην πᾶσι τῶν οἰκείων αὐτῷ καὶ φρουρὸν ἐπ' αὐτῇ Βουλίαν πρὸς ἄρχοντα καταστήσας, ἐξήκει, ὡς καὶ τὰς ἑτέρας τῆς Θράκης πόλεις οὕτως ἐγκαταστήσας. Ὁ γοῦν προσρηθὲς ἱερεὺς ὁ Κορνάκης τοῖς τοῦ αἰχμαλώτου λόγοις προθυμηθεὶς, ὡς εἴρηται, εἰς Βιζύην ἔλθεῖν τὴν προθυμίαν πληροῦσαν ἔσπεινδε· πλησίον δὲ τοῦ κάστρου γενόμενος ἐκρατήθη παρὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἀνηρενῆτο, τίς τε εἶη καὶ πῶς ἐνταυθοῖ παρεγενέσθαι τετόλμηκεν. Ὁ δὲ ἅρτι ἀληθείας ὄντα πᾶσι καὶ ἀληθῆ λέγειν μεμαθηκώς, ὅστις τε εἶη καὶ τίνος χάριν ἐληλύθει διωμολόγει. Ταῦτα δ' εἰς ὅσα τῷ Βουλίᾳ ἐλλόντι, καὶ αὐτὸν τὸν ἄνδρα εἰς ὄρεα ἀπὸ τοῦ ἀγαγεῖν ἐκέλευσεν ἐλλόντι δὲ ἐπεξίστατο καὶ πατέρα ἐκάλεε καὶ μετὰ τιμῆς ὕψους ἐδεξιοῦτο καὶ περὶ τοῦ τῆς ἁγίας βίου καὶ τῶν θαυμάτων παρ'

взеха със себе си, а ме оставиха на безбожниците?“ От тия думи човекът се уплашил и като пренощувал, отишъл в Мидия и всичко съобщил на тамошните жители. Там бил и свещеник Никита, наричан Канакис, който през цялата обсада извършвал богослужението в храма на светицата, но не много преди това заедно с жителите напуснал и самият той и отишъл в Мидия. И като чул това от пленника, си спомнил извършените от блажената чудеса и побързал да отиде веднага във Виза и да се поклони на светицата, макар че враговете били вътре. Защото споменатият Симеон в това време, като пристигнал във Виза и я намерил без жители и без къщи, заповядал да сринат из основи пощадените от огъня стени и да разорат и засеят земята, което действително и станало, понеже времето било подходящо за това.

24. Не би било справедливо да се отмени това, което станало със самия Симеон. Защото, като влязъл във Виза и намерил незасегнати от огъня само храмовете в нея, обикалял и оглеждал и едни определил за житници, други за жилища, трети за конюшни. Като дошъл в храма на светицата и хвърлил поглед на урната, попитал тия, които били там, чия е тя. След като те му отговорили и разказали за извършваните от намиращата се в нея чудеса, той заповядал да я отворят. Обаче когато урната била отворена, изведнаж изскочил пламък и изплашил всички. Той като видял това, заповядал на своите хора изобщо да не закачат храма и поръчал на свещениците ежедневно да извършват богослужение. Като заселил този град с някои от своите и като назначил някой си Вулия¹ за началник на крепостта, той се отдалечил, за да уреди по този начин нещата и в другите градове на Тракия. А споменатият свещеник Канакис, развълнуван от думите на пленника, както се каза, побързал да изпълни желанието си и дошъл във Виза. Но като приближил до крепостта, бил заловен от българите и бил разпитан кой е и как се е осмелил да дойде тук. Бидейки чедо на истината и свикнал да говори истината, той разказал кой е и за какво бил дошъл. Когато това стигнало до ушите на Вулия, той заповядал да доведат пред него самия мъж. Станал пред дошлия, нарекъл го отец и с много голяма почит го приел и поискал да узнае от него с голяма

¹ Дали Вулия е титла или собствено име, не е ясно. Някои автори (Баласчев, Новия данния для истории грекоболгарских войн, стр. 219) приемат, че Булия, Вулия (*βουλίας*) е собствено име, а други (Златарски, История, I, 2, стр. 433 бел. 1 и *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, р. 93, смятат, че това е прабългарската титла *boilās* и *bohāās*, предадена в изопачен вид.

αὐτοῦ ἐζήτη μαθεῖν μεθ' ὅσης τῆς ἀξιόσεως. Καὶ ὁ μὲν χαρᾷ καὶ δάκρυσι σύμμικτος μετὰ παρηγορίας πάντα ἐκδιηγεῖται τὰ κατ' αὐτήν, ὡς εἶη μὲν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, γονέων τε εὐγενῶν καὶ ἐνδόξων θυγάτηρ, καὶ ὡς γενναίῳ ἀνδρὶ συζευχθεῖη καὶ στρατηγῷ καὶ τὴν τοῦ ὄρου ταύτης τῆς πόλεως ἀναδεξαμένῳ, — Νικηφόρος ὄνομα τῷ ἀνδρὶ, — καὶ ὡς τέκοι μὲν τὸ πρῶτον παῖδας ἄρρενας δύο, οἳ καὶ ἐτι ζωῆς αὐτῆς τε καὶ τοῦ ἀνδρός τῷ χρεῶν ἐλειτούργησαν, καὶ ὅσην ἐπ' αὐτοῖς τεθηγηκόσι γενναϊότητα ἐπεδείξατο καὶ ὡς μετὰ ταύτους τέκοι καὶ ἑτέρους δύο ἄρρενας διδύμους καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς γεννηθεῖσι φαιέντα συμβόλαια, καὶ ὅπως ὅσον ἢ μήτηρ προέφησε δι' αὐτῶν, εἰς ἔργον ἐξέβη· ὁ μὲν γὰρ πρωτότοκος, — Βαάνης αὐτῷ τὸ ὄνομα, — εἰς στρατιώτας καταλείβεις, τοῦ ἐν τῇ Σηλυβρίᾳ εὐρισκομένου ἀστῖως Ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος στρατηγεῖ, ὁ δὲ μετ' αὐτὸν τεχνεὶς Στέφανος τὴν τῶν μοναχῶν ὁδεύσας, περὶ τὰ Ὀλύμπια ποιεῖ ἄναστρεφόμενος, ζῆ μόνῳ ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Θεῷ, καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα τῆς μακαρίας μετὰ ἀκριβείας ὁ ἱερεὺς τῷ Βουλίᾳ ἐκδιηγεῖται τὴν ἀγάπην ἣν εἶχεν ἀνυποκόπως πρὸς ἅπαντας, τὴν ἐλεημοσύνην τὴν ἀμετρον, τὴν συμπάθειαν, τὴν εἰρήνην, τὴν μακροθυμίαν, τὴν ἐπιείκειαν, τὴν ἀγαθοσύνην, τὴν φιλοπονησίαν, τὰς δλονόκτους δεήσεις, τὰ δάκρυα, τὴν ἐπομονήν, τὴν εἰς τοὺς θεῖους ναοὺς μεθ' ὅσης τῆς ἡδονῆς σπουδήν, τοὺς ἐν ταῖσι ἀπὸ συχνῆς τῆς γονυκλισίας ἰδρωτῆτας, τὴν περὶ τὴν εὐπρέπειαν τῶν θεῶν ναῶν ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν· ἔπειτα τὴν κατ' αὐτῆς πλασθεῖσαν διαβολὴν ἐξ ἐποβολῆς τοῦ Σατᾶν, τὴν ἀποστρεφὴν τοῦ ἀνδρός, τὰς πληγὰς, τὸν θάνατον, τὰ μετὰ τοῦτον ἄπειρα θαύματα, ὅσα τε γενέσθαι φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε καὶ ὅσα διὰ τὸ μῆκος παρέλειψε, τὴν εἰς τοὺς διαβαλόντας τε ἀνταπόδοσιν, καὶ ὅπως ὁ ἀγὼς αὐτῆς Νικηφόρος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς πολιορκίας Βιζύης τέλει τοῦ βίου χρησάμενος, ἐτάφη παρὰ τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ ἀνεγερθέντος παρ' αὐτοῦ τῆς μακαρίας ναοῦ. Ὁ δὲ Βουλίας ταῦτα ἀκούων ἐξεπλήττετο καὶ ἐθαύμαζε καὶ τῷ Θεῷ τὸν αἶνον σὺν τοῖς παροῦσιν ἀνέλεμπε· ἔφη δὲ πρὸς αὐτόν. „Καὶ πῶς, ὦ τίμιε πάτερ, τοιοῦτον ἀγαθὸν ἠρέσχον καταλιπεῖν, εἴπερ διὰ τὴν τοῦ πολέμου φορὰν τοιαύτην ἔτιλεις ἐπιστῆναι ζημίῳ; Ἄλλὰ νῦν γε πάντα σοι συγκεχώρηται καὶ ἐφεῖται σοι βουλομένῳ ποιεῖν τὰ τῆς λειτουργίας. Θέλησον σὺν καὶ συγκατοίκησον ἡμῖν τὰ δὲ πρὸς τὴν χρεῖαν ἅπαντα ἂν ἡμεῖς ἀνελλιπῶς χορηγήμεν.“

настойчивост за живота на светицата и за чудесата. И той едновременно зарадван и просълзен, без стеснение разказал всичко за нея: че била от Цариград, дъщеря на благородни и славни родители, че се оженила за храбрив стратег, който приел началството над турмата в този град, на име Никифор, и как рѳодила най-напред две деца момчета, които се поминали, докато тя и мъжът ѳ били още живи, и как мъжествено понесла тяхната смърт и как след тях родила и други две момчета близнаци и какви предзнаменования се явили над новородените и как се осъществило това, което майката предсказала чрез тях. Онзи, който се родил пръв, на име Ваанес, бил зачислен във войската и станал стратег на ромейската войска, която се намирала по това време в Силимврия¹. Роденият след него Стефан поел монашески път, пребивавал някъде около Олимпийските планини² и живеел уединен — за себе си и за бога. Свещеникът разказал точно на Вулия и всичко друго за блажената: за любовта ѳ, която искрено хранела към всички, за безмерното ѳ милосърдие, за състраданияето ѳ, за миролюбието ѳ, за дълготърпеливостта ѳ, за кротостта ѳ, за доброта ѳ, за любовта ѳ към бедните, за всенощните ѳ молитви, за сълзите ѳ, за гърпението ѳ, за радостното ѳ усърдие към божии храмове, за изнурителните коленичения в тях, за нейната любов и грижа за велелепието на божии храмове. След това разказал за съчинената против нея по внушение на сатаната клевета³, за отдръпването на мъжа ѳ, за побойте, за смъртта ѳ, за безбройните чудеса след това, за които се събщи в предишния разказ и които поради големия им брой се пропуснаха, за възмездието спрямо клеветниците и как мъжът ѳ Никифор умрял по време на обсадата на Виза и бил погребан в лявата страна на издигнатия от него в чест на блажената храм. А Вулия, като чул това, бил поразен и учуден, заедно с присъстващите отправил възхвала към бога, и му казал: „Как ти, почтени отче, си допуснал да изоставиш такова съкровище, ако и поради военните обстоятелства да си бил принуден да гърпиш такава загуба? Но сега всичко ти се позволява и на тебе се предоставя, ако искаш, да вършиш богослужение. Пожелай прочее и заживей заедно с нас“. Всичко каквото е потребно, ние ще го даваме в достатъчно количество“. А той отгово-

¹ Дн. гр. Силиврия ² Планината Олимп при дн. гр. Бруса в Западна Мала Азия, където имало много манастири, дн. Кешишдаг. ³ Загатва се за обвинението от страна на братя и сестрата на Никифор, че Мария била в интимни отношения с един от слугите.

Ὁ δὲ „Τῷ τέως μὲν οὐ δύναμαι (ἔφη) διὰ τὸ βούλεσθαι συγκατοικεῖν τοῖς ἑμοῖς οἷσιν ἐν τῇ Μηδείᾳ ὃ δὲ δύναμαι ποιεῖν τοῦτον καὶ δεόμεαι μὴ ἀποτυχεῖν κέλευσον ἔρχεσθαι με καὶ λειτουργεῖν ἐν τῷ τῆς ἁγίας ναῶ μὴ παρὰ τινος κωλυόμενον.“ Ὁ δὲ καὶ λίαν ἄσμένως τοῦτο κατένευσε, πρὸς δὲ καὶ ἠξίου μὴ δοτερίζειν, ἀλλὰ συγχρότερον τοῦτο ποιεῖν.

25. Ἐπεὶ δὲ ὁ φηθεὶς Σιμεὼν οἷς ἐν ταῖς ἀλωθείαις παρ' αὐτοῦ πόλεωσιν ἀνείθει φρουροὺς διὰ τινος χρονικοῦ διαστήματος μετεκαλεῖτο ὡς ἑαυτὸν καὶ ἄλλους ἀντ' αὐτῶν ἔστειλε, μετακαλεῖται καὶ ἐκ Βιζύης Βουλίαν, ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ πέμψας φρουρὸν τῆς πόλεως. Οἱ δὲ τῆς φρουρᾶς ἐξερχόμενοι, δεῖν κρῖνοντες πολέμου νόμῳ σὺν λαφύροις οἴκαδε ἀναστρέφειν, τοῖς ἐναπολειφθεῖσι τῶν Ῥωμαίων ἐπέτρεχον, καὶ λίαν πολλὴν λαμβάνοντες, οὕτω τὴν αὐτοῖς φέρουσαν ἐπορεύοντο. Ὡς δὲ καὶ Βουλίαν τῷ διαδεξαμένῳ τὴν Βιζύην κατέλιπε, τῷ εἰρημένῳ νόμῳ στοιχῶν καὶ αὐτός, εἰς λιφύραγωγίαν ἐτρέπετο. Ἐνθεν τοι καὶ εἰς Σηλυβρίαν καταλαβὼν, συναντᾶται παρὰ τοῦ ἐκεῖσε Ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου, οἷ τὸν Βαάνην ἠγεῖσθαι φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε. Γνοὺς οὖν ὡς σὺν τῷ τοιοῦτῳ στρατεύματι καὶ Βαάνης ἐστί, τοὺς οἰκείους αὐτοῦ ἐπιστήσας, μόνος εἰρημικώτερον παρεξέβη, καὶ τινα προσκαλεσάμενος ἐκ τοῦ στρατοπέδου Ῥωμαίων, περὶ Βαάνου μαθεῖν ἠξίου, εἰ παρῆν τῷ στρατοπέδῳ παρόντι δὲ μαθῶν, ἐδέετο τοῦτον ἰδεῖν. Μηνύεται ταῦτα Βαάνη, καὶ ὡς εἶχεν ἔροπλος, ἔρχεται πρὸς Βουλίαν. Ὁ μὲν οὖν εὐθὺς αὐτὸν ἤρειο „Σὺ εἰ ὁ σεβασμῶς μοι Βαάνης, ὁ υἱὸς τῆς ἐν Βιζύῃ ἁγίας Μαρίας;“ Ὁ δὲ „Ἐγὼ εἰμι (ἀπεκρίνατο), σὺ δὲ τίς εἶ καὶ πῶς τὸ ἐμὸν ὄνομα οἶδας καὶ τῆς μητρός, καὶ πόθεν ἔμοι φίλως διάκεισαι;“ Ὁ δὲ Βουλίαν „Ἀνθρωπὸς εἰμι ἀμαρτωλὸς (ἀπεκρίνατο), ἐπειδὴ τὸ τῆς σῆς μητρός ἄγιον λείψανον οὐκ ἠξιώθην ἰδεῖν, — ἀνοικομένην γὰρ τοῦ τιμίου σκεύους, ἐν ᾧ κατάκειται, ἵνα παρ' ἡμῶν θεαθῆ, φλόξ ἐξεληθοῦσα ἐκεῖθεν ἡμᾶς μικροῦ δεῖν κατέφλεγεν, καὶ οὐκέτι ἐτολήσαμεν ἀνοῖξαι καὶ ταύτην θεάσασθαι, — κἴν γοῶν σε ἰδεῖν ἐπεπόθοον ἢ γὰρ ἂν οὕτω τῆς ἐξ αὐτοῦ διὰ σοῦ χάριτος ἀπολαύσαιμι· σοῦ δὲ τὸ ὄνομα, καὶ ὅτι ἐνταῦθα ἐδρίσκῃ, ἔχω μαθῶν ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν αἰχμαλώτων, ἀφ' ὧν καὶ περὶ τῶν τελουμένων θαυμάτων ἀκήκου. Βεβαιοτέρου δὲ περὶ πάντων ἔργων παρὰ ἱερέως ἀνδρὸς τοῦ λειτουργοῦντος ἐν τῷ ἀνεγερθέντι παρὰ τοῦ πατρὸς σου ναῶ. Ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν τοιοῦτόν τι γέγονεν. Τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν καθημένων εἰς φυλακὴν τοῦ τείχους Βιζύης καὶ λόγοις διαφόροις ἐντυγχανόντων, καὶ περὶ τῶν τῆς ἁγίας θαυμάτων ἤρξαντο διαγγεῖσθαι καὶ ἅπαντες ἐξεπλήσσοντο· εἰς δὲ τοῦτων ἀπιστίαις πάθει ἀλοῦς μὴ ἀληθῆ εἶναι ἔλεγε τὰ λεγόμενα· εἰ γὰρ ἁγία ἦν

рил следното: „Засега не мога, понеже искам да живея заедно със своите, които са в Мидия, но моля да не бъда възпрепятствуван в това, което мога да направя — заповядай аз да отивам и да служа в храма на светицата, без някой да ми пречи“. Вулия на драго сърце се съгласил на това и го помолил да не се бави, но по-често да прави това.

25. А понеже споменатият Симеон имал обичай началниците, които бил поставил в превзетите от него градове, през известно време да ги вика при себе си и да изпраща други вместо тях, отзовал и Вулия от Виза и вместо него проводил друг началник на града. Началниците, които напускали гарнизона, смятайки, че трябва според закона на войната да се завръщат в къщи с плячка, извършили набези в останалите ромейски области и като вземали голяма плячка, така тръгвали към своите земи. Така и Вулия оставил Виза на своя заместник и сам, придържайки се към казания закон, тръгнал на плячка. Като стигнал до Силимврия, той се срещнал с разположената там на лагер византийска войска, чийто предводител, както преди се каза, бил Ваанес. Като научил прочее, че и Ваанес е заедно с тази войска, оставил своите и сам миролюбиво се приближил и като повикал едного от ромейския лагер, помолил го да узнае дали Ваанес е в лагера. И като научил, че той е там, поискал да го види. Съобщили това на Ваанес и той, както бил въоръжен, дошъл при Вулия. Той веднага го попитал: „— Ти ли си почитеният Ваанес, синът на света Мария от Виза?“ „Аз съм — отговорил той. А ти кой си и от къде знаеш моето име и името на майка ми и защо така приятелски се отнасяш към мене?“. А Вулия отговорил: „Грешен човек съм аз, понеже не бях удостоен да видя светите мощи на твоята майка“. Когато светият ковчег, в който тя почива, се отвори, за да я видим, пламък излезе оттам и едва не ни изгори, така че вече не се осмелихме да отворим и да я гледаме. Аз поисках да те видя, защото така чрез тебе бих се насладил на нейната милост. А твоето име и че се намиращ тука можах да науча от нашите пленници, от които чух и за извършваните чудеса. По-точно за всичко узнах от един свещеник, който служи в издигнатия от твоя баща храм. Но и с нас самите стана следното: когато нашите войници стоели на стража по крепостната стена на Виза и разговаряли за различни неща, когато започнали да разказват за чудесата на светицата, всички се смаяли. Един от тях обаче, обхванат от неверие, казал, че разказваните неща не са

αὐτή, καὶ τὴν πόλιν ταύτην, ἐν ἣ κατὰκειται, τῶν ἡμετέρων χειρῶν διεσώσατο ἄν. Οὕτως τέλος ἔσχεν ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ πνεύματι συλλαμβάνεται πονηρῷ, πίπτει κατὰ γῆς τοὺς ὀφθαλμοὺς διαστρέφων, τοὺς ὀδόντας βρούχων, σιέλη ἐκπτύων τοῦ στόματος, τοῖν χειροῖν συγκρίως πατάσων τὴν κεφαλὴν καὶ μέγα βοῶν· ἐπὶ πολὺ δὲ οὕτως ὀχλούμενος, μόλις ἐπὶ τρέμοισιν ἀνέστη τοῖς γόνασιν, καὶ τὸν τάφον τῆς ἁγίας μητρὸς σου καταλαβὼν καὶ ἐφ' ἰκαναῖς ἡμέραις ἐκείσε βασανιζόμενος ἔτυχε τῆς ἰάσεως· ὅπερ ἡμεῖς ἅπαντες θεασάμενοι καὶ ἔμφοβοι γεγονότες, τὸν Θεὸν τὸν δοξάζοντα τοῖς γνησίοις οἰκέτας αὐτοῦ ἔμεγαλύνοντες ἰσχυρῶς, τὸν δὲ ἰαθέντα ἀνθρώπου εἰς Βουλγαρίαν ἐστείλαμεν καὶ τοῖς ἐκεῖσε τὰ εἰς αὐτὸν γεγονότα παρεδηλώσαμεν, ἵερέα τε μετακαλεσάμεθα καὶ τὰ τῆς λειτουργίας μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὸν ναὸν ἐκτελεῖ.“ Τούτοις Βουλίας τε καὶ Βαάνης ἀλλήλοισι συνομιλήσαντες, εἰρηρικῶς διεζεύχθησαν.

26. Μετ' ὀλίγον δὲ τοῦ εἰρημένου Συμεὸν τὴν ἀθλίαν ψυχὴν ἐκρήξαντος, Πέτρος ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν διαδέχεται, ὃς καὶ βαρβαρικώτερον τοῖς πράγματι χρώμενος, τὰς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀλωθείους πόλεις τῆς Θρακίας εἰς ἔδαφος κατασπῆ εἰς ἑαυτὸν τοὺς ἐν αὐταῖς ἐδριοκομένους Βουλγάρους μετακαλοῦμενος, μεθ' ὧν καὶ τὴν Βιζύην οὕτω διέθηκεν· ὅπερ μαθὼν Βαάνης οἷον τισιν ἱερεῖσι καὶ στρατιώταις τῶν ἐπὶ χεῖρα τὴν Βιζύην καταλαμβάνει. Εἰσελθὼν οὖν μετὰ τῶν οἷον αὐτῷ ἐν τῷ θεῷ ναῷ τῆς ἁγίας μητρὸς αὐτοῦ καὶ τὰ εἰκότα εὐξάμενοι καὶ εὐχαριστήσαντες, το τίμιον αὐτῆς καὶ ἅγιον λείψανον κατησπίασαντο· τῆς θείας δὲ καὶ ἁγίας ἱεροτελεστίας ἀναρχομένης τριουμὸς μέγας γέγονεν ἐν τῷ γλωσσοκόμῳ καὶ φόβον πᾶσιν ἐνέβαλεν, ὡς μικροῦ καταλιπόντος τὸν ναὸν ἐξελεθεῖν. Τούτου δὲ μεθ' ἱκανῆς τῆς ὥρας πανσαμένου, διαπορεῖν ἤρξαντο, τί ἄρα τὸ σημεῖον βούλεται τοῦτο. Βαάνης οὖν ὁ υἱὸς αὐτῆς· “Ὅσοτε (φησί) καταλιπόντων ἡμῶν τὴν Βιζύην, ἀγανακτοῦσα γοερῶς ἠφίει φωνάς, καθὼς ὁ αἰχμάλωτος διηγῆσατο, οὕτως ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν σιωπῆ ἐν ἀγυλλιάσει.“ Τὰ τῆς θείας δὲ λειτουργίας τελέσαντες καὶ ἐπὶ τῷ γεγονότι δοξολογήσαντες, εἰς Σηλυβρίαν αὐθις ἐπέστρεψαν (pp. 700D—702D).

истина. Защото, ако беше светица, би спасила от нашите ръце¹ този град, в който тя почива. Още не довършил думата си и бил обхванат от зъл дух, паднал на земята, като въртял очи, скърцал зъби с пяна на устата, непрекъснато удрял главата си с ръце и силно крещал. Той се мъчил дълго по този начин, едвам се изправил с треперещи колене и стигнал до гроба на твоята света майка и като се измъчвал там няколко дни, получил изцеление. Това ние всички видяхме и убояхме се и прославяхме силно бога, който възвеличава тия, които истински го молят. Излекуваният човек ние изпратихме в България и съобщихме на тамошните жители случилите се с него неща. Повикахме свещеник, който и до днес служи в храма“. Вулия и Ваанес, като си казали помежду си тия неща, мирно се разделили.

26. Малко по-късно казаният Симеон напуснал жалката си душа и Петър², неговият син, наследил властта. Той, като се възползувал твърде варварски от обстоятелствата, разрушил до основи завзетите от неговия баща градове в Тракия, повикал при себе си намиращите се в тях българи и с тях по същия начин разрушил Виза³. Ваанес, като научил това, заедно с няколко свещеници и с войниците, над които началствувал, отишъл във Виза. Като влязъл прочее със своите хора в божествения храм на светата своя майка и като се помолили и благодарили както подобава, целунали нейните честни и свети мощи. Когато започнала божествената и свята служба, в ковчега се чул голям трясък, който така уплашил всички, че те на малко не напуснали храма. Но когато след известно време той трясък спрял, започнали да недоумяват какво означавало това знамение. А Ваанес, нейният син, казал: „Както когато ние изоставихме Виза, тя, според думите на пленника, негодувайки, издала жални стонове, така пък сега подскача от радост от нашето присъствие“. Като свършили божествената служба и като огдали слава за ставалото, пак се върнали в Силимврия.

¹ Сиреч от българите. ² Българският цар Петър (927—969). ³ Цар Петър по всяка вероятност е предприел военни действия с цел да накара византийците да помислят, че той ще продължи военнлюбивата политика на баща си и да ги принуди към отстъпчивост в мирните преговори, които малко по-късно започнали между България и Византия. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 520—521.

4. *De pace anno 927 inter Bulgaros
Romanosque juncta**За мира, сключен между българи
и византийци през 927*

27. Ῥωμανοῦ δὲ τῶν ῥωμαϊκῶν σκήπτρων ἐπειλημμένου καὶ γαμικὰ συναλλάγματα ἐκτελέσαντος μετὰ τῶν Βουλγάρων, εἰρηναία κατάστασις μέσον αὐτῶν τε καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐγένετο. Ἐνθεν τοὶ καὶ ἅπαντες συναχθέντες εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας ἐκτός τινος δέους ἔθεον, καὶ Βαάνης ἐντεῦθεν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἐκ Σήλυβρίας τὴν Βιζύην κατέλαβεν (p. 702 D).

27. След като Роман¹ приел ромейския скиптър и сключил брачен съюз с българи-те², между тях и ромейците били установени мирни отношения³. Тогава всички заедно без страх се устремили към родните си места. И Ваанес, заедно с тия, които били с него, от Силимврия отишъл във Виза.

¹ Византийският император Роман Лакапин (920—944). ² Цар Петър се оженил за Мария — внучката на Роман Лакапин, дъщеря на неговия син Христофор. В чест на сключения мирен договор тя била преименувана на Ирина, което значи мир. Вж. *Златарски, История*, I, 2, стр. 535. ³ Мирният договор между България и Византия бил сключен през месец октомври 927 г. За подробности вж. *Златарски, История*, I, 2, стр. 516—536.

11 Гръцки извори за българската история, V

IX. СЛОВО ЗА МИРА С БЪЛГАРИТЕ

В единствен ръкопис е запазено едно анонимно риторическо слово, което се отнася до сключването на мира между българи и византийци през октомври 927 г. Авторът на Словото е бил приближен на византийския императорски двор и е бил много добре осведомен за събитията. С най-голяма вероятност трябва да се приеме, че Словото принадлежи не на цариградския патриарх Николай I Мистик (901—907, 911—925), който починал на 15 май 925 г., а на известния византийски книжовник от X в. Теодор Дафнопат, близък сътрудник на император Роман I Лакапин (920—944). Авторът на Словото за съжаление ни е дал едно риторично произведение, в което всички данни за събитията са забулени сред многобройни цитати от Писанието, загатвания от класическата древност или пък други алегории и сравнения. Той засяга събитията от времето на цар Симеон (893—927), българо-византийските отношения през управлението на този владетел, настъпилата промяна в отношенията между двете страни непосредствено след неговата смърт и сключването на мира от октомври 927 г.; с което се разкривала нова ера в отношенията между България и Византия. Въпреки своята риторичност Словото за мира с българите съставя важен исторически извор за проучване главно на събитията в края на Симеоновото управление и началото на Петровото царуване. Някои загатвания в текста на Словото остават ненапълно ясни и тяхното правилно тълкуване е доста трудно, тъй като авторът почти никъде не споменава реални исторически имена, а си служи главно с библейски или митологически имена. Обнародването на български превод на Словото, което в нашата научна литература досега е използвано само откъслечно, може да послужи като основа за по-нататъшното проучване на този важен исторически извор.

РЪКОПИС: Cod. Vatican. gr. 483, ff. 43—51 (XIII—XIVs.).

ИЗДАНИЯ: Ф. И. Успенский, Неизданное церковное слово о болгарско-византийских отношениях в второй половине X века. Летопис историко-филол. общества при имп. Новороссийском университете, IV, Визант. отдел. II. Одесса, 1894, стр. 48—123. Текстът е издаден по това издание, като е сверен и по ръкописа.

КНИЖНИНА: Б. Мелморанский: ВВр, II (1895), стр. 346—347. — E. Kurtz: ВЗ, IV (1895), pp. 615—616. — Krumbacher, GBL, pp. 458—459, 170. — И. Кузнецов, Писмата на Льва Магистра и Романа Лакапина и словото *Ἐπὶ τῆ τῶν Βουλγάρων συβῆσει* като извор за историята на симеоновска България, СбНУК, XVI (1900), стр. 1—69, отд. отп. — Д. Цухлев, История на българската църква, I, София, 1910, стр. 415—416, 416 бел. 1, 411, бел. 3. — Gio. Mercati, Minuzie 31, Correzioni al discorso per la pace coi Bulgari, Bessarione, XXXV (1919), p. 38—39. — Opere Minori raccolte in occasione del settantesimo natalizio. IV, Città del Vaticano, 1937, pp. 57—58. — G. Przychocki: Eos, XVI (1910), p. 104. — Златарски, История, I, 2, стр. 467 бел. 1, 522 бел. 1, 524 бел. 1, 534 бел. 1. — I. Sakázov, Bulgarische Wirtschaftsgeschichte, Berlin—Leipzig, 1929, pp. 35—36, 64, 65, 85 и 6. — N. A. Bees: *Ἑλληνικά*, I (1929), pp. 388—389. — М. А. Шангин, Византийский писатель Арефа — автор „Слова о мире с болгарами“. Историк-марксист, 1939, кн. 3, стр. 177. — *Mogavcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 223—224.

DE PACE CUM BULGARIS
HOMILIA

I. *Εἰρήνη ἠμνοῦμεν, εὐφρανῆθε· εἰρήνην ἀφ' ὑψους, σκοπήσατε· εἰρήνην ἐπὶ τὰς πόλεις Σιών, αἱ θυγατέρες Ἱερουσαλήμ συγχορεύσατε. ἀλαλάξατε συμφώνως πάσα πνοή, ὅσοι τε χθὲς ἐτροχόμεθα, καὶ ὅσοι σήμερον ἀνεκλήθητε. ὅτι προσέσχεν εἰρήνη τοῖς ἱπομένουσιν αὐτήν καὶ εἶδεν ἰδοῦσα τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ὅτι εὐδόκησεν ἐπὶ τὴν τῶν ταπεινῶν προσευχὴν καὶ τοὺς ἐν ἀθυμίᾳ πεπεδημένους ἐξήρῳ. ὁ αἰθὴρ σταλαζάτω γλυκασμὸν καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλίασαν, καὶ νάπαι καὶ ποταμοὶ συγκροτείτωσαν. ὅτι ὁ πόλεμος πεπολέμωται καὶ νενίκηται καὶ ἐπὶ πᾶν ἀνάστημα καὶ ὑψωμα γῆς κατὰ τῆς ἔχθρας Ἰστανταὶ τρόπαια. εἴ τις φιλόνεικος, εἴ τις φιλαίτιος, ἐκχωρεῖται· ἀνέστη γὰρ εἰρήνη καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς καὶ κηροῦ δίκην ἐκ πυρὸς ἐκλιπέτωσαν. οὐ γὰρ μὴ θεάσῃται δόξαν εἰρήνης ὄμμα βάσκων ἢ τὸν Σεδεκίαν ἀμεινωθήσεται. ὄρα μοι τὰς φερέτρας ὁ βλέπων εἰς ἄροτρα καὶ τὰς ζιβύνας εἰς δρέπανα καὶ πρόσθετες, καὶ γὰρ ἐν πνεύματι ὅτι οὐ μὲν μάθωμεν ἔτι πολέμων. ἢ γὰρ κατὰ τὸν εἰπόντα προέκοψε καὶ αὐτὴ ὡς ἐωσφόρος, λειουμένος ἀφ' ἕδατος, προέκυψε τὸν δρίζοντα. ἐπειχθῶμεν πρὸς τὴν λάμπριν αὐτῆς καὶ τῶ φῶτι αὐτῆς ἐπαντήσωμεν, ὅτι ζοὴν ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῆς καὶ τῇ ἀριστερᾷ ἐξυψῶν προτείνεται, ἀπὸ διαδήματος αὐτῆς εὐφροσύνη καὶ ἡ φθογγὴ αὐτῆς θανάτου κατάλυσις.*

II. *Ποῦ μοι τοσοῦτον, ὦ θεία καὶ κλήσει καὶ πράγματι, προδιέτριβες; ποῦ μοι δίχα τῶν σῶν δυνατοῦρες; ἢ καὶ σὺ λευκοῖς καλυφασμένη χιτῶσιν, ὡς λέγουσιν, ὅτι τὸ ἐν ἡμῖν μίσος ἐμίσησας, ἀνεπερῶξο πρὸς Ὀλυμπον; ὑπὲρ τὸν ἐκ τριχυμίας ὄρμον ἐφιλήθης ἡμῖν, ὑπὲρ τὸν ἐκ χιόνος ἀνέφελον ἥλιον. ὅσον ἐμάκρυνας ἀφ' ἡμῶν καὶ ἠδύσθης ἐκκλίνασαι ἢ Ἀκεσίου σελήνη καὶ οὐδαμοῦ τὰ ἡμέτερα ὁ*

СЛОВО ЗА МИРА С БЪЛГАРИЯ

I. Мира възпяваме, възвеселете се¹! Мира от висината, възликувайте²! Мира над градовете сионски³, играйте вкупом, дъщери ерусалимски⁴! Възкликнете единогласно всяко дихание⁵: и онези, които вчера изнемогахме и които днес въззовавате, защото мирът се обърна към онези, които го очакваха, и като погледна, видя бедствието на своя народ, защото прояви благоволение към молитвата на смирените и избави окованите в отчаяние⁶. Нека небето да пророни сладост и хълмовете радост, а дебри и реки да възръскопляска, защото войната е надвоювана и победена и по всяко възвишение и земна висота се издигат над враждата знаци⁷. Ако някой е свадлив, ако някой обича свади, нека се отдалечи! Защото мир се въдвори⁸ и нека се разпилеят враговете му и да се стопят като восък от огън — та завистлив взор да не зърне славата на мира или иначе ще се помрачи повече от Седекия⁹. Погледни ми, пророче¹⁰, колчаните, превърнати в орала и копията в сърпове, и добави още и това, щото занаятчиите в духа си да не познаваме войни¹¹. Нощта според поета¹² превали¹³ и мирът подобно на денницата, окъпана във водите, надзърна на кръгозора. Да се затечем към сиянието му и да присрещнем светлината му¹⁴, защото в десницата си предлага живот и в левията си благоденствие, от венеца му излъчва радост и зовът му е пагуба за смъртта¹⁵.

II. Где така дълго се бави, о божествени и по име и по същина? Где пребиваваше, далеч от своите? Или и ти, покрит с бели одежди, както казват¹⁶, отлетя към Олимп, тъй като възневидя ненавистта сред нас? Домиля ни повече от пристанище при буря и повече от ясно слънце след сняг. Докато ти беше отдалечен от нас и отсъствуваше, Акезиевата месечина¹⁷ залезе, нигде за нас

¹ Срв. Лука, VI, 23. ² Срв. Книга на царете, XV, 31; Второзакон., XXXII, 43; Псалми, XV, 9; XXXI, 11 и др. ³ Относно упоменанието за градовете сионски срв. Числа, XXI, 27, 28. ⁴ За упоменанието за дъщерите ерусалимски вж. IV Книга на царствата, XIX, 21; Песен на песните, III, 11. ⁵ Срв. Псалми, XCIX, 1. Общо за израза вж. Исая, XLIX, 13 сл., LXVI, 10 сл. ⁶ Срв. Псалми, LXVII, 7; Йов, XXXVI, 8. ⁷ За призива към природата общо вж. Исая, XLIV, 23 сл.; LV, 12—13; Псалми, IXXI, 3; XCVII, 8; XCII, 3 сл.; XCV, 1 сл., към природата Псалми, XCV, 1, 11 сл.; Съдни, V, 4 сл. ⁸ Срв. Псалми, LXVII, 1—3; Числа, X, 35; Михей, I, 4; Псалми, XCVI, 5. ⁹ За юдейския цар Седекия, ослепен от Новуходносор при превземането на Ерусалим, вж. Йеремиа, LII, 11; IV Книга на царствата, XXV, 7 сл.; Псалми, LXVIII, 24. ¹⁰ Това определение се означава пророкът; срв. I Книга на царствата, IX, 9; IX, 18, 11. ¹¹ Относно предсказанието за настъпването на „вечен мир“ на земята вж. Исая, II, 4; Иоел, III, 10; Михей, IV, 3. ¹² Загатва се за Омир: Иянада, XXIII, 226. ¹³ Към това срв. Послание към римляни, XIII, 12. ¹⁴ Срв. Исая, LX, 1—3. ¹⁵ Притчи Солом, III, 16—17; Псалми, XV, 11; Сирах, VI, 31; XV, 6. ¹⁶ Вж. Hesiod *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, vv. 197—200. ¹⁷ Corpus paroemiographorum graecorum, ed. Leutsch et Schneidewin: Diogeniani 1,57; Apostolidi 1,90. — Успенский, пос. съч., стр. 57 бел. 1: „поговорка проленивых и незначительных“.

Ἐνδимиῶν ἐξ ὕπνου καὶ τῷ ἀρχιῶ ἐπιεζόμεθα, μετὰ Στέντορος εἶχον εἰπεῖν τὸ ἠδόμενον, καὶ τῷ Κροίσου παιδί συνεσίγησα, μετὰ τοῦ ἐν Δοιδώνη χαλκείου καὶ ἰχθύων ἀφρονότερος γέγονα. καὶ γὰρ τῷ Ἰακὼβ συνεήληθα τὴν ψυχὴν καὶ ποταμοὺς δακρύων κατήγαγον· οὐ τὸν χιτῶνα διεψευσιμένοις λίθροις ἰδῶν, οὐδὲ τὸν ζῶντα νεκρὸν ὀδυρόμενος, οὐδὲ πιστεύσας τοῖς ἀπατῶσιν, ἀλλὰ τοῖς πεποθημένοις αὐτούς, τοῖς ἀθόουσ, τοῖς ἀναίτιους διατεταμημένους ὄρον καὶ μεμολυσμένους ἐν αἵματι. γὰρ δὴ καὶ τῷ Ἱερεμῖα συγκέχυμαι τὸ πνεῦμα καὶ συνετετάραγμαί τὰς τῆς Σιῶν θυγατέρας τεθεαμένους τὰς τε βίας τὰς ἀπειθεῖς, τὰς οἷον ἀστέρας καὶ ὀφθαλμοὺς διαστραπτοῦσας τοῖς πέρασιν, τὴν προτέραν περιηρημένης εὐπρέπειαν, ἀτημηφισμένης τὸν ἑαυτῶν κόσμον καὶ κειμένης πῶμα αὐτῶν τε τῶν προφητικῶν καὶ τῶν Ἡρακλείτου τοῦ ξένου δακρύων ἐλάξιον. οἴμοι ὅτι γέγονε καὶ πάλιν ἡ γῆ ἄορατος καὶ ἀκατασκεύαστος εἴτε τῶν ἀρούριων ἀπόντων, ἀοίκητος γὰρ ἄπειρ οἰκούμενον οὔτω τῆς ζωῆς τῷ θανάτῳ καταποθείσης, εἴτε τῆς πάλαι κατασκευῆς ἀποσκευασθείσης τῷ παμφάγῳ πυρὶ καὶ τοῖς πέλυσιν, ὡς μηδὲ γνώσκων ἡμᾶς ὕπη γῆς ἔσμεν καὶ ὅποι βαδίζομεν. οἷς ἔτι καὶ νῦν ἐγὼ καίτοι τῆς περιχαρείας ἤδη καλῶς ἐνδημούσης σκοτοδινῶ καὶ ἠλλοίωμαι καὶ τοῦ πάθους οὐκ ἐπαρέχομαι.

III. Ἡ γὰρ ὑπερβολὴν ἀνίας τὰ πραχθέντα καταλιμπάνει τείχη κατηδαφισμένα, ναοὶ πυρακτούμενοι, χαρακτῆρες θεῶν φλεγόμενοι, ἱλαστήρια κατεβῆμενα, ἱερεῖς αὐτῶ τῷ ἐφροῦδ ἐπαγόμενοι, κειμήλια θεῶν σολοῖμενα, κῶμαι καὶ χῶραι κατεστραμμένοι καὶ ἔτι πρὸς τοῖτοις πολιὰ κατακιζομένη, ἄωρος θεριζομένη νεότης, παρθένων αἰδῶς ἀναιδῶς ἐλκομένη, τὸ συγγενὲς διχαζόμενον καὶ, συνόλιος εἰπεῖν,

не се вдигна от съня си Ендимион¹ и бяхме измъчвани от засуха. Можех заедно със Стентор² да повторя песента, но като за Крезовото чедо³ замълчах заедно с медника от Додона⁴ и от рибите по-безгласен станях⁵. И заедно с Якова⁶ прочее си измъчих душата и пролях потоци сълзи, без да видя хитона с измамните кърви, нито като оплаквах живия като мъртвец, нито като повярвах на измамниците, но защото видях разкъсани и опетнени в кърви моите възлюблени, невинните и безупречните. Наистина, като Йеремиа⁷ съм смутен в духа си и се вълнувам, виждам едни от дъщерите сионски непокорни, подобни на звезди⁸ и извъръцащи наоколо очи, лишени от първоначалната си благопристойност, загубили своята красота и лежащи трупове — зрелище, достойно за сълзите на самите пророци и на чуждоземеца Хераклит⁹. Уви! Защото отново земята остана неизорана и необработена¹⁰ — било че липсваха орачи, тъй като цялата вселена беше така необитаема, че животът бе погълнат от смъртта, или затова че някогашното устроение беше разрушено от всепожаряващия огън и от секирите, така щото да не можем да познаем где на земята се намираме и накъде отиваме. Поради тези неща аз даже и сега, въпреки че голямата радост вече здраво се е въдворила между нас, се усещам замаян, прилошава ми и не мога да се съвзема от страданието.

III. Действително онова, което бе извършено, оставя най-голяма мъка — стени порутени, опожарени храмове, божествени образи изгорени, сринати светилища, свещеници, отвлечани със самата свещена одежда¹¹, божествени съкровища похитени, села и земи разорени, а заедно с това старостта измъчвана, младостта покосена преждевременно, момински свян безсрамно изнасилен, родственниците разлъчени и — общо да се каже — мощите на господните светци лежащи

¹ Sybel: Roscher, Lexicon der Mythologie, I, col. 1246—1248. Срв. G. Cedrenus — J. Scylitzes, Histor. compendium, ed. Bonn, I, p. 126, 12. — L. Diaconus, Hist., ed. Bonn, p. 38, 22. — Nic. Choniates, Historia, ed. Bonn, 472, 19. — Nic. Gregoras, Histor., ed. Bonn, III, p. 133, 6; II, p. 1061, 14; III, pp. 208, 14; 427, 13. Срв. Успенский, пос. съч., стр. 57, бел. 2; „пословица про тех, кто любит долго спать“, с други посочвания. ² Срв. Pias, V, vv. 780—786. ³ Срв. Herodot., Hist., I, 34 sq., 85. ⁴ Срв. PWRE, V, col. 1262. ⁵ Към израза вж. посочвания у М. Г. Попруженко, Синодик царя Борила. София, 1928, § 110 стр. 80: **ОИИЖЕ ІАКОЖЕ**

РЫБЫ БЕЗГЛАСНЫ СТОЩЕ; *Ив. Дуйчев*, Из старата българска книжнина, II, София, 1944, стр. 310 (с други посочвания).

⁶ Срв. разказа в Битие, XXXVII, 1 сл. Целият пасаж на Словото отговаря напълно на познатата история за Йосиф и братята му. ⁷ Срв. Исаия, III, 16 сл. — Йеремиа, IX, 1; XIII, 26. ⁸ Към израза срв. Migne, P. Gr., CXI, col. 633 B. ⁹ За израза срв. Nic. Gregoras, op. cit., I, p. 375, 6-9; II, p. 957, 2-4. ¹⁰ Към цялото описание за змиите от войната вж.: Неемия, I, 3; II, 3, 17; Исаия, XXIV, 1 сл.; Йеремиа, LI, 2 срв.; II Книга на царствата, XXXVI, 17 сл.; Йеремиа, XVIII, 21 сл.; Исаия, LXIV, 10-11; Псалми, LXXVII, 63; LXXXVIII, 1-3 и др. ¹¹ Дрехата ефод (ἐφοδ), на старобългарски **ВЕРХНАЯ РИЗА** представлявала втората

първосвещеническа одежда според предписанието на Мойсей. Духовниците обличали тази одежда само при богослужба. Поради това посочването на Словото трябва да се тълкува в смисъл, че става дума за отвлечане на духовници по време на самото богослужение. За подробности вж. *Ив. Марковски*, Библийска археология. София, 1929, стр. 443-444. — Suidae Lexicon, ed. A. Adler, I, s. v. — Encyclopedia iudaea, VI, pp. 188-190.

τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων Κυρίου καὶ κόραξιν ἐλώρια κείμενα. τῆς παραπληξίας, τῆς σκοτομήνης, τῆς τῶν δρόντων ἀναληθίας, τῆς ἀλγεινῆς τῶν πασχόντων κακώσεως. τὸ χεῖρον ἔτι, ὅτι μὴ ἀλλογενεῖς ἀλλοφύλοις μηδὲ ἀλλογλώσσοις ἀλλόγλωσσοι, υἱοὶ δὲ πατρῶσι καὶ ἀδελφοῖς ἀδελφοί, καὶ πατέρες υἱοῖς ἀντέστημεν, ἐπανεστήμεν. τοῖτοις, εἰ χοῖη κατὰ τὸν Ἀσκραῖον εἰπεῖν, ἐπαχρόθη μοι φίλον κῆρ καὶ σίδηρον διήλθε, τὸ τοῦ ψάλλοντος, ἡ καρδιά μου, ὡς μὴ θέλειν ἔτι με ζῆν καὶ ὄραν τὴν ἡλίον φαιδρότητα ὅτι δίχα νόσον νοσοῦμεν ἰσάτια καὶ δίχα παρακοπῆς παρακόπτομεν, καὶ δίχα τῆς Ἀιγυπτίων ἀχλύος ἀχλυοῦμεθα χεῖρονα. καὶ νῦν ὁ Ἰσραὴλ Ἰούδας καὶ Ἐφραῖμ ἐγενόμεθα καὶ διειλόμεθα τὴν οὐσίαν ἀμφοτέροι καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ πλησίον ἐχθρῶν ἀσπόνδων γεγονάμεν ἀσπονδότεροι. καὶ ταῦτα δόξης προσκαίρον καὶ στεφάνου χάριν ἐνός καὶ τοῦτου περικοῦ τινος καὶ ἀκαίρου, ἐφ' οὗ τὸ πᾶν ἄνω καὶ κάτω δεδόνηται. ἐφ' οὗ καὶ νῦν ὁ δόλοισ τε καὶ μεθόδοις μόλις τὸν παλαιὸν ἀνθρώπου ἀπαθήσας καὶ τῆς Ἐδὲν ἀποστήσας, τῆς σικαιμένης ἀπονητὶ κατορχήσατο. τοῖτοις διεκόπη ὑπὲρ τὸν ἰλιγγιῶντα τὸν λόγον καὶ ἡ γλῶσσά μου τῷ λόγῳ γί μου κεκόλληται, ὅτι συνῆρα καὶ κατενόησα ἃ μὴ ὄφειλε μίτε διανοηθῆναι, μίτε γενέσθαι. καὶ ὡσπερ τὰ ἐμφωλεύοντα τῶν ζῶων ταῖς ὀπαις διὰ τὸν κορυμὸν συσπυλλόμενα τὸ πᾶν διαπυρῶσι καὶ ἐκπιέζουσιν ἕως ἡρατὴ διαπυρῶσι ἡμέρα, οὕτω καὶ αὐτὸς ἔσωθεν οἷον εἰπεῖν ἐμμαντὸν κατεδήδοκα. ἐντεῖθεν καὶ ὁ τί μοι χάριεν ἐνομίζετο καταλέλοιπα συνέδοις, συλλόγοις, δουλίας, δημιουργίας, βασιλείους σκηνάς, ἐστίας, φιλοτιμίας, σοφῶν συνοσίας, φιλολόγων ἐπιμιξίας, ἅπαν ὅ τι ἠγχιρὴν διαχέει καὶ αἰσθησῶν. καὶ καθὼς βετῶν σφοδρῶν καταφερομένων καὶ ἀστραπῶν πυρρῶν ἐποφυνομένων κλονεῖται τὸ πᾶν καὶ ἡμάρτυρα, οἷτοι πένθει καὶ στεναγμοῖς κλονούμενος ἐξηπόρημα, τὴρ

плячка на кучета и гарвани. () , безумие, тъма, безчувствие на извършителите и тежка беда на страдащите! Още по-лошото е това, че се опълчихме и се навдигнахме едни срещу други не другородци против другоплеменници, нито другоезичници против другоезичници, но синове против бащи и братя против братя и бащи срещу синове¹. Поради тези неща — ако трябва да кажа според Аскраеца², вледени се гърдта ми и по думите на псалмопевеца³ в желязо се намери душата ми, та да не желай повече да живея и да виждам слънчевата светлина. Защото без болест болеем неизцелимо, без безумие, безумствуваме и без египетската тъма⁴ тъмнесем още по-зле. И сега ние, подобно на Израил,⁵ станахме Юда и Ефрем и поделихме помежду си имуществото и ние, които бяхме приятели и близки, станахме по-непримирими от непримирими врагове. И това заради преходна слава и заради един венец, и то някакъв излишен и неуместен, заради който всичко се превърна наопаки и заради които и онзи, който едва излъсти чрез лукавства и измами някогашния човек⁶, и го отдалечи от рая, сега лесно се погаври с вселената. Заради тези неща аз разкъсах словото си, подобно на човек замаян, и езикът ми прилепна към небцето ми,⁷ защото разбрах и узнах неща, които не трябваше нито да се узнаят, нито да се случват, и както укрилите се поради мраза и дупките и сгушени животни изпоаждат и изсмукват всичко, докато проблесне пролетен ден, така и аз извътре, тъй да се рече, самия себе си изпоадох. Поради това аз и напуснах онова, което трябваше да ме радва: църковни събрания, светски събрания⁸, проповеди, беседи⁹, царски дворци, частни домове, почести, съпребивание с мъдреци, общение с учени — всичко, което развеселява душата и разума. И както всичко се тресе и помрачава, когато ваят буйни дъждове и проблясват чести светкавици, така и аз, бидейки разпъван от ридание и ох-

¹ Намеква се за „духовната синовност“ на българите сирям византийците и частно на българския владетел по отношение на византийския император. По въпроса общо вж.: *Fr. Dölger*, Средновековното „семејство на владетелите и народите“ и българският владетел. СибАН, LXVI, 4 (1943), стр. 181—222; *Fr. Dölger*, Byzanz und die europäische Staatenwelt. Ettal, 1958, pp. 159—182, 183—196. ² Така е наречен тук Хезнод поради родното му място Аскра в Беотия (вж. *Suidas*, Lex. s. v.). Авторът на Словото има пред вид Хезнодовото съчинение *Ἰουρα καὶ ἡμέραι*, v. 358. ³ Срв. Псалми, CIV, 18. ⁴ Срв. Изход, X, 21—23; Иосиф, XXIV, 7. ⁵ Авторът тук загатва за разпадането на еврейската държава след смъртта на Соломон. Вж. подробности: III Книга на царствата, XII, 17, 20; II Паралип., XXV, 7 сл.; XXVII, 27, 1 сл.; XXVIII, 1 сл.; Исаия, XI, 13. ⁶ Под този израз се разбира Адам и се загатва за неговото изгонване от рая. ⁷ Към израза срв. Псалми, XXI, 16; CXXXVI, 6; Йов, XXIX, 10; Плач Йеремиев, IV, 4. ⁸ За значението на *σύνδοξ* „църковно събрание“ и на *συλλογή* в смисъл на „светско събрание“ срв. *Н. Скабеланович*, Византийско государство и церковь в XI-ом веке. СПб 1884, стр. 138, 140 бел. 1. ⁹ За значението на *βουλία* „духовна беседа, проповед“ и на думата *δημιουργία* като „светска реч, беседа, разговор“ вж. *Di Cange*, Glossarium gr., s. v. Вероятно авторът прави разграничение между църковната и светската ученост.

χθές ἰσχυρότητα δυσωπούμενος τελετὰς ἁγίας, ἑορτάς, ὑμνωδίας, φωτοφανείας, ἱερέων τάξεις, αὐτὸν οὐρανὸν μιμουμένας καὶ τὰ οὐράνια.

IV. Ἄλλ' οἶμαι τὸ κράτος ἀγανακτεῖν, ἐπεὶ καὶ εἰρημικώτατον καὶ λίαν φιλόανθρωπον καὶ τῶν ἑορταζομένων παραίτιον, ὡς ἐπὶ τοῖς φαιδρότεροις ἑατέον τὰ σκυνθρωπότερα, καὶ γὰρ ἵποχωροῦσιν ἡλίω σκιὰ καὶ εὐδελίας δραπετεύουσι νόσοι τῷ καιρῷ τὰ οἰκεῖα νέμειν λυσιτελέστερον, μηδὲ πειρᾶσθαι συνάγειν τὰ ἀντικείμενα χωρὶς τὰ Μήδων καὶ Φρυγῶν ὄρηματα. καὶ μοι δοκεῖ καὶ λίαν εἰκότως διακελεύεσθαι, καὶ μὲ συμφωνοῦν ἔχειν τοῖς ἐξῆς προθυμώτατον. πλὴν ἄλλ' οὐ τῶν ἀηδεστέρων προδιαλαβόντων ἡδύτερα τὰ χαρίεντα, ἐπεὶ καὶ μετὰ γείτονα χειμῶνα ποθεινότερον ἔαθ, καὶ Ἰωσήφ ἡδίων μετὰ τὸν ἐλπισθέντα ὄλεθρον, καὶ μετὰ τὸν ἀπόπλου, τὸ τοῦ μύθου, Τηλέμαχος, καὶ Ἰθάκη μετὰ τὴν ἄλην, καὶ μετὰ δάφνην πηγῆ, καὶ λιμὴν ἀκλυστος μετὰ καταγίδα καὶ χύματα. καὶ ἄλλως, ἵνα καλῶς τὸ κακὸν τεκμαυρόμενοι αὐτοῦ μὲν τῶν ἔργων καταγνώσκωμεν καὶ ὡς ἐνδακόντος ἔχειος φυλασσάμεθα, φόβος γὰρ βοήθημι αὐτοσχέδιον — τοῖς δὲ καλοῖς ἰσάμεθα ἀσφαλέστερον· ἄλιενός γὰρ πληγεὶς νοῦν φέει κατὰ τὴν παρουσίαν. διὸ μὴ κολύων ἔτι τὰ χεῖλη πρόδρομος ἦκω τῆς εὐφημίας καὶ τὸ παρὸν ἐπαυέσω, καὶ τὸ ἀπὸν ἀραμνήσω, καὶ τὸ μέσον ἀτελέγξω, καὶ τὸ ἐπιὸν ἀσφαλίσωμενος.

V. Τὸ μὲν οἶν παρὸν. δεῦρό μοι πᾶς ὁ τῶν θρόνων καὶ ὁ τοῦ βήματος, οἱ τῆς ἐκεῖθεν ἐφηγορίας καὶ διατάξεως, ὅσοι τε τοῦ κράτους πέλας καὶ ὅσοι τούτων ἐχόμενοι, πολῖται καὶ ἀστυγείτονες, αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν, οἱ ἰνὰ πάντα τὰ πέρατα, οἱ λογιζόμενοι τὴν ἄνωθεν προνοίαν καὶ τὰ ἐκεῖθεν περιμένοντες κρίματα, οἱ θρόνους τὰς αἰνήσεις καὶ

кания, недоумявах, заслепен от предишната прелест: свещени служби, празненства, песнопения, осветления, свещенически чинове — наподобяващи самото небе и небесните неща.

IV. Предполагам обаче, че владетелят — ако и да е най-миролюбив, много човеколюбив и виновник за тези тържества, — ще недоволствува за това, че при тези прерадостни събития се припомнят най-мрачните неща. Защото пред слънцето и сенките се отдръпват, а болестите бягат от доброто здраве. Най-полезно е на всяко време да се отдава онова, което му е свойствено, а не да опитваме да съчетаваме противоположни неща: разделени са пределите на миди и фригийци¹. И на мене ми се струва много естествено да се настоява, щото и аз с най-голяма готовност да бъда в съзвучие с онова, което последва. Между това обаче приятните неща стават още по-сладки, след като са били изпитани най-големи горчивини, защото и пролетта бива най-желана след неодавнашна зима, и Йосиф е по-мил след предполагаемата му смърт, и Телемах — според мита — след завръщането², и Итака³ — след странствуването, и след жажда извор, и спокойното пристанище след буря и вълни. И, от друга страна, нека — след като добре сме показали злото — да го познаваме по делата му⁴ и да се пазим като от хаплива усойница, защото страхът сам по себе си е помощ, и да се придържаме най-здраво о добрите неща. Защото — според подумката — наказаният рибар се вразумява⁵. Ето защо и аз, като не възпирам повече устните си, идвам предтеча на славословието и ще възхваля настоящето, и ще припомня миналото, и ще порицая онова, що е по средата, и ще утвърдя бъдещето.

V. И така, за настоящето. Пристъпете, цялото епископство⁶ и свещенослужителство⁷, носителите на светски звания и длъжности, близки на владетеля и техни приближени, граждани и обитатели на околността⁸, родове на племената⁹, вие от всички покрайнини, вие обмислящите и висшето провидение и очакващи неговите решения¹⁰, възнасящи възхвали зовещите „върни пленниците

¹ Пословицата се отнася до опита да се примирят непримирими неща. Срв. за израза *Apostolii* 18, 45.
² За завръщането на Телемах вж. *Odyseas*. ³ За завръщането на Одисей в Итака вж. *Odyseas*. ⁴ Срв. Матей, VII, 15. ⁵ По смисъл пословицата отговаря на нашето „парен каша духа“ или на руската подумка „кто обжегся на молоке, дует на воду“; за гръцкия текст на подумката вж. *Zenobii* 11, 14; *Diogen.* 11, 31.
⁶ За израза вж. *Du Gange, Gloss. gr., s. v. θρόνος*: *cathedra, sedes episcopi in Ecclesia...: episcopus, dignitas episcopi, latinis sedes; ... titulus compellatorius episcoporum*. ⁷ Срв. *Du Gange, Gloss. gr., s. v.: οἱ τοῦ βήματος qui in synthrono seu intra bematris cancellos sedent, ... dignitates ecclesiasticae*. ⁸ Загатване на столичната и провинциалната аристокрация. ⁹ Възможно е тук да се съзре посочване за присъстващите на тържеството пратеници на чужди народи. ¹⁰ Вероятно друго посочване за византийското духовенство, разбира се, от по-висша степен.

ὡς ἐν νότῳ χειμάρθους τὴν ἀχμαλωσίαν ἐπίστρε-
 φον ἐκκαλούμενοι. καὶ ἔτι σὺν τοῖσι οἱ ἐκτοπισ-
 θέντες τοῖς ἡμῶν ἀπειθήμασι ἐν ἐσχατιαῖς ἀβύ-
 τοις τε καὶ ἀνύδροις καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐξου-
 σίας, τὸν τῆς δουλείας κατακρυφέντες ζυγόν, οἱ πολ-
 λὰς μὲν ἀύπνους νύκτας ἐγκαρτερήσαντες, κρυμούς
 τε καὶ ἡλίους ὑπενεγκόντες μικρᾷ καὶ ἀποθανόντες,
 ἰδεῖν ἐφιέμενοι τὴν αἰθρία τῆς νῦν ἀναστάσεως.
 Δεῦτε λευχειμοῦντες ἔνδοθεν ἐκτοθεν, ἀμφοτέρας
 τὰς λαμπάδας φαιδρύναντες, τοῖς περὶ τὸν Ἰθάμαρα
 ἐναρτυρούμενοι, τῆς γεουσίας ἀπτόμενοι, Μωσέως
 ἠγουμένου καὶ Ἀαρὼν τῶν τιμῶν, εἰς τὸν οἶκον
 Κυρίου μετὰ ὁμονοίας συνίωμεν, εἰς τὰς πύλας
 αὐτοῦ ἐν ἐξομολογήσει, εἰς τὰς σάλας αὐτοῦ ἐν
 ὕμνοις. Διαβῶμεν τὸ κλίτος, τῇ σκηπῇ προσχωρή-
 σωμεν, τῇ ἱλαστηρίῳ προσκίσωμεν, ἀκούσωμεν τι
 λαλήσει ὁ τοῖς χειροβίῳ καλυπτόμενος. ἴδο' γὰρ
 ἐρεῖ εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ εἰρήνην τὴν
 ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀρίεμοι ὑμῖν.
 τί τῆς φωνῆς τῆσδε μακαριώτερον, τί δὲ τοῦ φθέρ-
 ματος ἀγιώτερον; τί τοῦ διδόντος καὶ τοῦ δωρήμα-
 τος ὀλβιώτερον! ὃ τοῦ πολυτάλαντου χαρίσματος!
 ὃ τῆς ὑπερμεγέθους εὐεργεσίας! δίδωσιν ὅδε καὶ
 ὅδε, πορίζουσι τύραννοι οἱ ἐπὶ σκήπτροις παρέχου-
 σι, ἄλλοι μὲν χαλκόν, ἄλλοι δὲ καὶ ἄφθονον ἄργυ-
 ρον, λίθους, ἐσθῆτα, χρυσόν, διὰ γραμμάτων ἐπ-
 κλείας, διὰ συμβόλων προνόμια. ὅσα τῆς ἕλης, ὅσα
 τῆς χειρὸς τοῦ παρέχοντος· ἃ καὶ βλάπτει πολλάκις
 ἢ ὀνύχησι, καὶ μετὰ στιγμήν οὐκέτι ἔστιν καὶ ὥσπερ
 αἶθρα καὶ ὄναρ τοῖς νέμονσι [καὶ] τοῖς λαμβάνουσι
 συναποίχεται. οὗ δὲ Θεὸς ὁ δίδους καὶ Θεὸς θεῶν
 καὶ ἔστι τε καὶ πιστεύεται καὶ τῶν ἑαυτοῦ τὸ ἀκ-
 ρότατον καὶ θειότατον, καὶ τυχόν ἑαυτὸν κατὰ τὸ
 αὐτὸς ἔστιν ἢ εἰρήνη, καὶ ὁ Μεσίας αὐτὸς εἰμὶ ὁ
 λαλῶν σοι, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ἐπεὶ γὰρ ἐπινοήσης
 κρίσιν ἄλλην τῆς νῦν ὁρωμένης καὶ νοουμένης
 ἀμείνω καὶ φαιδρύτεραν, οὔτε τῆς εὐεργεσίας, οὔτε
 τῆς χάριτος ἐφ' ἑμῖλλον εὐδότησι καὶ ἰσοστάσιον.
 ὅσα γὰρ ὁ δίδων διεμήροχε τοῦ διδόντος, τοσοῦτα

като потоците в юга¹, а заедно с вас също и онези, които поради нашите безразсъдства бяха отдалечени — без свобода и власт — в недостъпни и безводни покрайнини, бяха осъдени на робски ярем; онези, които прекараха множество безсънни нощи, понесоха мразове и горещини, едва не погинаха и жадуваха да зърнат ведрината на днешното възкресение. Елате, облечени в бели одежди², оттук и оттам, и едните и другите запалили светилници, причислени към Итамар³ и неговите люде, присъединени към съвета на старците⁴! Заедно с почтените вождове Мойсей и Аарон⁵ да пристъпим към дома господен⁶ в единомислие,⁷ в неговите двери в изповедание, в обиталищата му с пения. Да преминем прага, да се приближим към скинията, да пристъпим към светилището⁷ и да чуем що ще рече онзи, който е покрит от херувимите⁸. Ето прочее, той казва мир на своя народ⁹ и „моя мир ви давам, моя мир ви оставям“. Що е по-блажено от този глас! Що е по-свето от този зов, що е по-благословено от дарителя и от дара! О многоценно благоденствие! О благоденствие на превеликия! Дава един и друг, раздават тирани. Даряват скиптроносци — един мед, други също и обилно сребро, скъпи камъни, одежди, злато, чрез грамоти почести, чрез почетни знаци правдини. Както по своето вещество, така и съобразно с ръката на дарителя тези дарове често дори и вредят, или пък принасят полза, обаче след миг вече не съществуват и изчезват като леките ветрове и като сън както за онези, които дават, така и за получателите. Подател на този дар е и се смята бог и богът на боговете, а това е най-висшият и най-божественният от неговите дарове. А може би това е самият той, съгласно думите: „той е мирът“ и „Месия съмаз, който ти говоря“¹⁰ и други подобни. В случай, че би си представил друго творение, което да е по-добро и по-бляскаво от видимото и мислимото сега, ти не ще намериш нищо подобно и еднакво ценно нито по благоденствията, нито по милостта. Защото колкото дарителят се отличава от друг дарител, толкова се различава

¹ Загатване за пленените от българите ромей, сега завърнали се в отечеството си. ² Според византийската символика на цветовете белият цвят бил смятан като символ на чистота, победа и богопочитание. Тук се долавя влияние на Писанието: вж. Апокал., III, 4—5, 18; IV, 4; VI, 2; VII, 9; XIX, 11; XX, 11; Иезекия, VII, 9; Апокал., VII, 13—15; Цейния, I, 10; Марко, IX, 3 и др. ³ Итамар бил най-малкият син на Аарон и бил поставен като надзорник на левитите — прости служители около скинията; вж. Изход, VI, 23; XXXVIII, 21 и др. ⁴ Вероятно загатване за византийския сенат. ⁵ Загатване за двамата върховни представители на светската и църковната власт в империята, сиреч императора и патриарха. ⁶ За израза срв. Псалми, XCIX, 4; LXXXIV, 9. ⁷ На слав. ОЧНСТНАНЦЕ; срв. Марковски, пос. съч., стр. 391. ⁸ Загатва се за бога; за израза вж. I Книга на царствата, IV, 4; II Книга на царствата, XXII, 11; Псалми, LXXIX, 1. ⁹ Срв. Йоан, XIV, 27. ¹⁰ Срв. Йоан, IV, 25—26. Исус е обозначен като мир на много места: срв. Лука, X, 5; Исаия, LVII, 18—19.

καὶ τὸ δῶρημα τοῦ δωρήματος. ὃ μοι δοκεῖ καὶ ὁ ἐν πορφύρῃ φιλόσοφος ἐπιστάμενος, κρεῖσσον, εἶναι, μερὶς ὀλίγη μετ' εἰρήνης, ἢ οἶκος πολὺ χρυσος ἀνευρήνεντος. ἔτι δὲ καὶ σοφίας καὶ ζωῆς αὐτῆν ὑπερέτιθησι. πρὸ γὰρ εἰπόν· ἡ καρδιά σου τηρεῖτω σοφίαν ἐμὴν, τί ἔπαθλον ὡς ὑπέριμον ἐπαγγέλλεται. ἔτι γὰρ ζωῆς; καὶ οὐκ ἔστι γε τοῦτο, ἀλλὰ τὸ κρεῖττον· „καὶ πλήθος εἰρήνης προστεθήσεται σοί“. Καὶ Ἰὼβ τῶν ἀλεονεκτημάτων Θεοῦ ταύτην ὑπερθανμάζει θήρας γὰρ ἀγρίους εἰρηνεύειν ὑπισχρεῖται τῷ ἐκεῖθεν ἀμνησιμένῳ, εἴτε τοὺς ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνοὺς, οὐκ οἶδα, εἴτε τοὺς ἀστικοὺς καὶ τῆς ἐκεῖθεν ὀμιότητος ἀντιπόμενος. διὸ καὶ μᾶλλον προσεκτέον καὶ τηρετέον τὸ δῶρημα, ἵνα ὡσπερ ὁ τοῦτον δοτὴρ οὕτως αἰδίων ἡμῖν καὶ τὸ δῶρημα διασώζοιτο· ἀλλὰ τὸ μὲν δῶρημα καὶ ὁ δίδους οὕτω σεβάσμα.

VI. Ἴνα δὲ τοῖς ὑπὲρ ἐννόμιαν δεξιούμενοι καὶ προσδοκίαν ἐν εὐκαιρίας, ἐν θλίψεσι πλανηόμενοι μὴ διατελώμεν, μηδὲ τὸν πάλα Ἰσραὴλ ἐκμιμωμεθα ἢ σιωπᾶντα τὰς χάριτας ἢ φθεγγόμενον, ἀλλὰ τῆς σιωπῆς χεῖρον. καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις θαυμασίους κωφεύοντες τῆς τροφῆς ὑομένης διελουδοροῦντο τῷ τρέφοντι. αὐτοὶ τὰς φωνὰς μετὰ τῆς γνώμης ὑψώσωμεν καὶ μετ' ἐννοίας ἀμφότερα. καὶ τίς λαλήσεται τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου βοήσωμεν. τίς δὲ τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ ἀκουστάς τοῖς πέρασιν καταστήσεται; ὅτι συνέτραψε ρομφαίαν καὶ πόλεμον καὶ τὰ θεῖα τρυφᾶν ἡμῖν ἔχαρίσατο, ὅτι ἐπλέονασεν ἡμῖν τὴν αὐτοῦ μεγαλωσύνην, καὶ ἐπιστραφεὶς ἐξωποίησε καὶ ἐκ τῶν τῆς ἀπογνώσεως βυθῶν ἐπανήγαγε. τίς εἰδώς, ὅποι τὰ ἡμέτερα ῥέπει καὶ ὕπη τὰ ἐκείνου ἀνθέλκει συλλογίσοιτο τὴν ἐν μέσῳ χρησιμότητα; ὅτι τὰ παροργισμοῦ αἴτια παραβλέψας, ἐν δὲ τοῖς οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ διαβλέψας, τὸν φραγμὸν εἴλε καὶ διέλυσε τὸ μεσότειχον.

VII. Ὡ τῆς ἐπινοίας! τὸ γῆς καὶ θαλάττης μεθόριον, τὸ μεταίχμιον ἠπειρώτου τε καὶ νηήτου στρατοῦ καὶ βασιλεῖς διχογνωμονοῦντας, διατάζοντας οἷον τὸν Φρυγίας τε καὶ Μυκλήνης ἀκούομεν,

и един дар от друг дар. Това, струва ми се, е разбирал и царственият философ¹, когато казва, че е по-добре малък дар с мир, отколкото богат дом размирнен, та дори поставя мира над мъдростта и живота². Защото, когато казва „сърцето ти да пази моята мъдрост“, каква така ценна награда обещава? Дали години живот? И наистина, не това, но нещо по-добро: „и множеството на мира да ти се придаде“.³ И Йов между божите предимства най-много се удивлява на мира⁴, защото на онзи, който бива подкрепян от бога, той обещава да укротява диви зверове — не зная дали той загатва за планинските и горските или пък за градските [зверове] и тяхната жестокост. Поради това на този дар трябва да се отдава още по-голямо внимание и той да бъде пазен още по-добре, та както е [вечен] неговият подател, така да бъде запазен вечно и дарът, защото и дарът и дарителят са еднакво свещени.

VI. Нека обаче ние, които сме удостоени повече, отколкото може да се очаква, с тези неща, да не се разпростираме сред благополучието обстойно върху злочестините, нито пък да наподобяваме древния Израил, било в премълчаването на милостите, било като говорим, обаче така, щото това да излезе по-лошо от самото мълчание. Защото те, като останаха глухи за другите чудеса, за изпратената във вид на дъжд храна⁵, похулиха онзи, който ги хранеше. Нека ние възвисим гласове едновременно от разума и с преданост. И кой ще изрече силите на господата, кой ще направи да се чуят по крайнините възхвалите за него⁶? Защото той сломи меч и война⁷ и ни дари да се наслаждаваме от божествени неща. Защото той умножи за нас своето величие и като се обърна, изведе ни от дълбините на отчаянието. Кой, като знае накъде клони нашата държава и как неговите дела я отклониха в обратна посока, би измерил намесилата се в това доброта? Защото, като пренебрегна причините за гняв, а се огледа в своите милости, той срути преградата и разруши средостението⁸.

VII. О разум! Граница на суша и море, средина между земната и морската войска. Ти приведи към съгласие и единомислие царете, които бяха разногласни помежду си и бяха в колебание, както знаем за [царя] на

¹ Загатва за Соломон. Приблизителен цитат от Притчи, XV, 17; XVII, 1. ² Срв. Притчи, I, 1—2. ³ Срв. Притчи, III, 1—3. ⁴ Срв. Йов, V, 22—23. ⁵ Срв. Изход, XVI, 4 сл.; Псалми, LXXVII, 23—27, Премъдрост Солом., XVI, 20; Второзакон., VIII, 16. ⁶ Срв. Псалми, CV, 2. ⁷ Срв. Псалми, LXXV, 4; XLV, 10; Осия, II, 18. ⁸ Посл. към Римл., III, 22 сл., V, 7 сл., 5 сл., Към Ефес, II, 14.

εις ὁμοφροσύνην, εἰς ὁμόνοιαν συνεπήγαγε. τίς τὸ πέλαγος τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ περιλήφεται; τίς δὲ τὸν τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ βυθὸν καταλήφεται; ὅτι τὰ διαβραχέοντα μέρη τῆς οἰκουμένης συνούλωσε καὶ οὕτως εἰς ὁλοκληρίαν καὶ συμφυσίαν, ἵνα μηκέτι Σκύθης καὶ βάρβαρος καὶ τὸ καὶ τὸ καλούμεθα, χριστιανοὶ δὲ πάντες καὶ θεοῦ τέκνα, καὶ ᾧδίνες τοῦ πνεύματος καὶ λεγόμεθα καὶ δεικνυμεθα. τίς τὸν πλοῦτον τῆς σοφίας καὶ δυνάμεως αὐτοῦ διηγήσεται; ὅτι τοὺς ἐσπερίους λύκους καὶ τῶν ἐφῶν περιεργοτέρους καὶ θρασυτέρους τοσαύτη μετεστοιχείωσεν ἰλαρότητι ὡς καὶ πιστεύεσθαι φυλάσσειν τὸ ποίμνιον, καὶ τοὺς μόνιους ἐπιτιθεμένους καὶ ἀπελαίνειν καὶ ἀποτρέπεσθαι. ὅτι τὸν τῶν ζιζανίων σπορέα καὶ φύλακα, τὸν νέον Ἄδερ, τὸν καιρὸν Ὀλοφέρην, προδιαμεθοδευσάμενος τῷ αὐτοῦ κόρῳ, τὴν διασπορὰν τοῦ Ἰσραὴλ ἐνεσώσατο, καὶ πάλιν ἐπὶ τὰς οἰκείας πηγὰς καὶ οὐκᾶς ἕκαστος τὸ θέρος ἀμῶν, καὶ τὸν ἀμπελῶνα τρυγῶν καὶ ἀνακαθαίρων τὴν ἄλω, καὶ βαθύνων τὸ ἐπολίμιον, τῷ βραβευτῇ τῶν τοιοῦτων ἐπενχέται. τίς τὴν ἀνεξερευνήτην αὐτοῦ κηδεμονίαν ὑπομνήσεται; ὅτι μετὰ Σολομῶντα τὸ[ν] εἰρηκὸν καὶ φιλόσοφον τῷ Ἱεροβοάμ τοῦ ποιμνίου διασπασθέντος διὰ τὴν τῶν νεωτέρων βουλήν, τὸν ζηλωτὴν Ἰωάνν τοῖς καιροῖς ἐχαρίσατο, τηρήσας ἐν τοῖς μεγίστοις τὸν μέγιστον, καὶ χειρὶ χειρὸς κρατῶν, καὶ βραχίονι βραχίονα δυναμῶν, καὶ κινῶν καὶ μετακινῶν ὅπου βούλεται καὶ ὡς βούλεται, τὸν αὐτὸν καὶ βασιλέα καὶ πρόμαχον καὶ ἀγωνιστὴν καὶ διαλλακτῆρον, τὸ δέον σκοπούμενον, τὸ συμφέρον προμηθοῦμενον τοῖς πράγμασι ἀνεστήσατο. τίς ταῦτα τῶν εἰδότεων ὅσον ἢ εἰρήνη καλὸν, ἢ θέμις ἐστίν, ἐπαινεῖσεται; τίς τὰ παρόντα κατ'ἀξίαν αἰνέσεται; τὴν παρ'ἐλπίδα μεταβολήν, τὴν παρὰ προσδοκίαν ἀλλοίωσιν, τὴν ἀνέκφραστον ἄμειψιν, τὴν ἀπιστον ταύτην ἐνότητά; πόσων ἱστορίαι Πολυβίων, πόσων Πλουτάρχων παρὰλλήλοι, πόσων βραβευτῶν μέτρα, τίνων εὐγλωττίαι ρητόρων τὰ τοιαῦτα σχήσουσι διηγήματα; οὐδὲ τὸν κόσμον καὶ ἐγῶμαι τὸ τοῦ ἡρατημένου τῶν τοιοῦτων χωρήσαι τὸ μέγεθος.

Фригия¹ и на Микена. Кой ще обхване морето на неговата доброта? Кой ще обгърне глъбините на неговото човеколюбие? Защото той оздрави разкъсаните части на вселената и така ги приведе към цялост и единение, щото повече да не се назоваваме скит и варварин и така или иначе, но всички да се наричаме и да се показваме християни и божичада и рожби на духа². Кой ще изрече богатството на неговата мъдрост и мощ? Защото западните вълци, които се по-усърдни и по-дръзки от източните, той обърна към толкова голяма благоразположеност, щото дори да им се повери да пазят стадото, да прогонват и отблъскват нападащите вепри. Защото, като отстрани предварително сеятеля и пазителя на раздорите³, новия⁴ Адер⁵, новия Олоферн⁶, в неговата власт, той възстанови разсеянieto на Израил⁷. И отново всеки, като събира жътва при своите извори и смоковници, като обира лозето, почиства гумното и прави по-дълбок лина за виното, въздава молитви към подателя на тези блага⁸. Кой ще припомни неиздиримото негово попечение? Защото, когато след миролюбивия и философ Соломон⁹, по решение на по-младите стадото се отлъчи¹⁰ с Йеровоама¹¹, той дари за тези времена ревнителя Йона¹², като защити най-великия сред най-великите, подкрепяйки ръката с ръка, засилвайки десницата с десница, движейки и премествайки нещата, където желае и както желае, поставяйки го и цар, и бранител, и боец, и помирител, който съобразява потребното и който чрез делата промишлява за полезното. Кой от онези, които знаят това, колко голямо благо е мирът, ще го възхваля, както подобава? Кой достойно ще похвали настоящето — настаналата над надеждата промяна, изменението свръх очакването, неизразимия обрат, това невероятно единство? Историите на колцина Полибиевци, успоредиците на колцина Плутарховци, стиховете на какви ли рапсодии, красноречията на кои витии ще обхванат такива повестувания? Дори светът, смятам, не ще побере величието на тези дела на любимия.

¹ В ръкописа се чете *Фонгияς*, което Успенский поправя: *Фθίας*. ² Срв. Посл. към коринт., III, 9—11. ³ Срв. Матей, XIII, 24 сл., 39 сл. ⁴ На полето на ръкописа на това място се чете: *Συμεών ὁ Σκύθης*. За обозначението на славяните изобщо и частно на българите с името скити вж. подробно у *Ив. Дуйчев*, Славяни-скити. *Slavia*, XXIX, (1960), pp. 109—114. ⁵ Адер бил идумеец, враг на Соломон, някогашен служител на фараона, който му оказал голяма помощ; срв. III Книга на царствата, XI, 14, 17—19. На полето на ръкописа: *Πέτρος τῷ υἱῷ, Συμεών*. ⁶ За Олоферн вж. специално Книгата на Юдит, I, 1 сл.; VIII, 1 сл. ⁷ Срв. Второзак., XXVIII, 25; XXX, 4; Левит., XXVI, 33; Йоан, VII, 35. ⁸ Общо към това място вж.: Исая, XXXVI, 10 сл., 16 сл.; IV Книга на царете, XVIII, 31; I Книга на макавейте, XIV, 8—13. ⁹ На полето на ръкописа: *Δέονα βασιλέα*. ¹⁰ За Йеровоама вж. III Книга на царете, XIV, 31; XI, 26 сл., 40 сл.; XII, 3 сл.; II Царал., X, 16 сл.; XI, 1 сл. ¹¹ На полето: *Κωνσταντῖνον τὸν υἱὸν αὐτοῦ*. ¹² На полето: *Ρωμανόν*.

VIII. Ἀλλ' ἐπεὶ τῆς εὐφημίας οὐδ' ἐφαπτόμεθα καὶ γὰρ ὁρώμεθα καὶ αὐτῶν Λακόνων βραχυλογώτεροι — καλῶς ἂν ἤδη τοῖς ἐξῆς εὐδρομήσωμεν. ὅτι μὲν οἶν τὸ δῶρον τῆς δεξίας τοῦ ὑψίστου καὶ ὁ λυμεὼν ἂν ἐπίδοιτο· τινὸς γὰρ καὶ ὄθεν; εἰ γὰρ οὐδὲ τῶν μικρῶν τι δίχα τῆς ἀνωθεν τελεῖται προνοίας, ὅσον ἢ παγκόσμιος σωτηρία καὶ ἀγαλλίασις! ἀλλ' ὅτι μὲν ἐκείθεν, οὐκ ἄδηλον. νῦν δ' ὅ τι πέρ ἐστὶν τὴν φύσιν διασκεπώμεθα, ἵνα τὸ λυσιτελὲς ὅσον καὶ οἶον συνέντες, παριώτεροι μένωμεν. ἔστι τοιγαροῦν εἰρήνη, ὡς ἔγωγε διορίζομαι, στάσεως προδιαλαβοῦσης συνάφεια, ἢ περιχαρῆς ὁμιλία μετὰ σιωπῆν ἔγκοτον, φιλονεικίας καταστροφὴ, ὀπλων ἀπόθεσις, ἐχθρὰς κατάλυσις, συναίρεσις ἐκ διαρέσεως, ἐκ διχονοίας ὁμόνοια, μετὰ διαφορίαν ὁμοφρονία, καὶ ὅπως ἂν οἱ τῶν τοῦ Ἀρίστονος ἀπαντήσαντες καὶ τὸν Σταγειρίτην καταπιόντες γένει καὶ διαφοραῖς ὑπογράψαιεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἢ ὅτι σχεδόν. νῦν δέ μοι σκόπει τὸ ἐπὶ πᾶσιν αὐτῆς εὐχρηστον· σειρὰν ἐξ οὐρανῶθεν ὑπολαβὼν διὰ πάντων καθήκουσαν, τῆς δ' ἐξαπτομένης τὰς αὐτῆς συντρόφους καὶ μύστιδας· φιλίαν, ἀγάπην, ὁμοφροσύνην, ὁμόνοιαν — ὅσα τῆς μακαρίας ἐταιρείας καὶ συγγενείας, ὅν ἐποστήναι τι δίχα τῶν ἀμηχάνων κἄν ἕπονοία συστῆ τοῦ μὴ συστάντος δεινότερον. καὶ πρῶτα μὲν, ἵνα τῶν θείων ἐς τὴν παροῦσαν ἀποχωρῶμεν — εἰρήνη γὰρ, οὐ θεολογία τὸ παριστάμενον. αὐτίκα τῶν ἀγγέλων ἢ τάξις τῆς πρώτης καὶ ἀνεκφράστου πηγῆς τὸ ἐν ἀμυνόμενοι καὶ διψῶντες ἀεὶ τῆς ὀρέξεως πρὸς τε τὴν τῶν τοιούτων αἰτίαν καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἀστασίαστοι μένουσιν, οὐχ ἦπτον διὰ τὴν οὐσίαν ἧς ἠξιώθησαν ἢ τὴν τῆς εἰρήνης φωτὸς οὐσίαν ἧς ἀπολαύουσι. τὸν μέντοι τῆς χάριτος ἀλογήσαντα ἴσμεν τὴν δίχην ἀξίαν ἐκτίσαντα, ἐξ ἀστραπῆς μὲν εἰς σκοτίαν μεταβαλόντα, ἵνα κεῖται τυχὸν τοῖς ὁμοίοις ὑπόδειγμα. τί δαὶ ὁ περὶ τὸν αἰθέρα διάκοσμος; ἄρ' οὐκ ἀεὶ διασώζει τὸ ἀστασίαστον; ὅτι γὰρ ἀμιγῆ τὰ τοιαῦτα διαφορᾶς καὶ πέμπτον σῶμα τὸ στερέωμα λέγουσι, ξένον αὐτὸ πάσης συνθέσεως ἀποφαίνοντες, στάσις δὲ συνθέσεως

VIII. Но понеже дори не се докосваме до славословието — и защото се смятаме по-краткословни и от самите лаконци — добре би било вече да се впуснем към следващото. И тъй, даже и губителят би съзрял, че дарът идва от десницата на всевишния. Та от кого (другого) и отгде? Понеже ако нищо, даже измежду най-дребните неща, не се извършва без провидението свише, колко повече всеобщото спасение и радост? А че е от бога — това е явно. Сега пък да разгледаме какъв е (мирът) по своето естество, та — като разберем колко голяма и каква е ползата — да останем по-твърди. И така мирът представя — както аз го определям — сродяване след преживян раздор, радостна беседа след гневно мълчание, сгромолясване на съперничеството, полагане на оръжията, унищожение на омразата, единение след разединение, единомислие след разномислие, едногласие след разногласие и както и да го изчерпват учениците на Аристоновия син¹ и според Стагирита² да го пият по род и по видове да го вписват, но той представя това нещо или нещо подобно. Сега пък да разгледаме изгодата от него за всички: верига³, спусната от небето и достигаща над всичко, на която са скачени всички нейни спътници и посветени: приятелство, обич, единомислие, едиnodушие — каква блажена дружина и роднинство, нищо от които не е възможно да съществува разделено и ако предположително се яви — това е по-страшно от самото несъществуване. И преди всичко, за да преминем от божествените неща към настоящето, защото не богословието, а мирът е предмет на нашето слово, ето ангелския чин от първия и неизречен извор. Те към едно се стремят, вечно жадуват в копнеж към причината на тези неща и остават в мир помежду си както поради същността, с която са надарени, така и поради обилното излияние на светлина на мира, на която се наслаждават, а ние знаем, че онзи, който, презрял благодатта, получил достойно наказание⁴, бидейки превърнат от светкавица в мрак, за да лежи може би като пример на подобните си. А впрочем що е небесното устройство? Нима не спазва винаги своята неизменност? Защото наричат това непричастно на враждата и небесната твърд пето тяло, обявявайки го чуждо за всяка съставност, докато изменението е резултат на съ-

¹ Платон е бил син на Аристон. Тук са обозначени привържениците на Платон. ² Аристотел е бил родом от Стагира. Загатване за привържениците на Аристотел, както и за Аристотеловото учение за родовете и видовете. ³ Срв. *Homeri Ilias*, VIII, 19—27. ⁴ Срв. Исаия, XIV, 12; Премъдрост Солом., X, 1 сл.; Лука, X, 18; II Петрово послание, II, 4.

ἔργον. εἶκει δὲ νοτὶ μὲν ἥλιος, νόκτες δὲ ὀρθροίς, οἱ δὲ τὸν ἑωσφόρον προσαγορεύουσιν, ὁ δὲ τὴν ἡμέραν ἐπάγειται, τῇ δ' ἑποχωροῦσιν ἀστέρες. καὶ τῇ τοιαύτῃ φιλία ἀδίων αὐτοῖς τὸ εἶναι τε καὶ τὸ φέρεσθαι ὄρατον καὶ καιροὶ καὶ χρόνοι τὸ μέσον ἑαυτῶν κατὰ μικρὸν τιθασσεύοντες εἶτα τοῖς ἄκροις οἷον δακτύλοις ὁμοειδέων, ὁμοφρέων ἀλλήλων ἐχόμενοι, χορείαν χορεύουσι καὶ χορείαν χορῶν πάντων εὐρυνθμοτέρων καὶ πλατυτέρων. καὶ ἵνα τὰ προφανέστερα λέγωμεν, ἴσα οὐχὶ ἴσπων ἀγγέλοι καὶ ἐταιρεῖται βοῶν ἑτερογενῆ καίτοι πῆρ ὄντα ἀναμιξ διατόμενα φαίνεται; καὶ οὐ τάδε μὲν διαφέρεται τάδε δὲ ἀντιφέρεται, οὐδὲ ὀρίζουσί τε καὶ παρορίζουσιν, ἀλλὰ τὴν πόσιν ἐρέπτεται ἀδιάκριται. ποιήματα δὲ καὶ αἰπόλια τοῖς αὐτοῖς συγκοῖς ὁμοθυμαδὸν εἰσοικίζεται, εἶτα τοῖς τῶν ποιμένων καὶ ρεύμασι καὶ σφριγμοσιν εὐκτως ἄγεται, φέρεται, διακρίνεται, κέντρα δὲ φέρουσι μέλισσαι — καὶ καθοράτε γὰρ — ἀλλ' οὐ τοῖς ὁμοφύλοις, οὐ μενοῦν, καὶ γὰρ φιλόλληλοι καὶ πιστότατοι· φαλαγγίσι δὲ τοῖς ἀλλογενέσι καὶ ἀλλοκότοις κηφήσι καὶ κοιθόφοις εἰπεῖν, καὶ τοῦτο φοβοῦσαι καὶ μόνον καὶ εἰς φηγῆν τῶν σίμβλων ἐκτρέπουσαι. τὸ φανλότατον μὲν ἰσχυρῆς μία ταμνύοντες ἐν ὀπῇ ὁμοῦ μὲν διαπονοῦσιν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ συναγοῦσι καὶ ὁμῶς οὐκ ἐρίζουσιν, οὐκ ἀμύνοισι, κοινὰ δὲ τὰ ἐφόδια θησαυρίζουσιν.

IX. Οὕτω διὰ πάντων, ὅσον διὰ βραχέων ἐρεῖν, ὁ τῆς εἰρήνης δεσμός τε καὶ πλοῦτος καὶ ἔστι καὶ διαφαίνεται. ἄνθρωπος δὲ τὸ θεϊότατον ἔργον καὶ πρόβιστον, δι' ὃν τὰ βλεπόμενα καὶ νοούμενα, τὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς καὶ τῆς αὐτῆς ἠξικόμενον ἐμπνεύσεως τὸ γνώσει καὶ λόγῳ τετιμημένον καὶ τὰ θεῖα φρονεῖν παιδεύομενον, ὁ σύνθετος ἀγγελος, ὁ χαρακτήρ τοῦ ποιήσαντος, ὁ βουλήσει δεδημοῦρημένος καὶ θαλάσσης ἄρχων καὶ κυριεύων ἠπείρου, δέον θυροῖ τε καὶ κτήρεσι τὸν χόλον ἐπάγειν ἢ κατὰ τοῦ κοινῶ ὁυσηνοῦς μόνον, ὁ δὲ τῶ ἀδελφῶ θήγει τὸ ξίφος καὶ ὕπλι χαλκεύει καὶ θάρακα περιβάλλεται καὶ γέβρα τινάσσει καὶ καταπέλτας ὀξύνει καὶ εἰκονίζει τὸν Ἄρην καὶ ἐπέμ τὸν Ἀπόλλω πηδᾶ καὶ κατὰ τοῖς ἀραβικοῦς ὄρα θῆρας καὶ ὀρνίθων τῶν ἐν τοῖς νέφεσιν ἐπεραίρεται. ἀλλὰ τούτοις ἀφόρατον τὸ κακὸν καὶ διὰ τοῦτο εὐφυλακτότερον· ὁ δὲ καὶ ὀλόους ῥάπτει καὶ πικρίας ἔσωθεν γέμει καὶ φιλεῖν ἑποχοίρεται καὶ ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κρύπτει πόνον καὶ τοῖς χεῖλεσι σωτηρίαν προβάλλεται, ὑποφανακίζει καὶ τοῖς ρεύμασι καὶ

ставността. Слънцето прочее отстъпва на нощта, нощите пък на утрините, те приветствуват утринта, тя привежда деня, пред който звездите отстъпват. И те са вечно в такава дружба помежду си и се носят, като постепенно пораждат помежду си часове, времена и години, после — докосвайки с върха на пръстите до подобните и едноестествени те на себе си, — водят хоровод, най-стройния и най-ширен от всички хороводи. И нека кажем нещата още по-открито, няма не се виждат чарда коне и стада волове, ако и да са разнородни, да прекарват заедно? И не се ли разпръскват едните, другите не се ли събират отново, не се ли разлъчват и отново размесват, но без разлика пасат тревата? Стадата овце и кози биват вкарвани послушно в едни и същи кошари, после чрез знаците и свирките на пастирите покорно извеждани, водени и разлъчвани. А пчелите носят жила — прочее, забележете! — обаче не за еднородните си, не, разбира се, защото са изпълнени с обич и доверие едни към други, а против другородните паяци, противните търтеи и бръмбари, и то само за да ги сплашат и да ги прогонят от кошарите. А най-нищожните същества — мравките — стопанисват в една дупка, заедно се трудят, на едно място трупат и при все това не се свадят, не се борят, а прикърват общи запаси.

IX. Така във всичко — да кажем накратко — звеното на мира е и се явява богатство. А човекът е най-божественото и най-висше създание, за когото са видимите и мислимите неща, бидейки удостоен от същата (божия) ръка и от същото вдъхване, почетен е с разум и слово, научен да разсъждава за божествените работи, съставният (от две природи) ангел, образът на твореца¹, сътвореният с воля, повелител на морето, господар на сушата², който подобава да проявява яростта си срещу зверове и скотове или единствено против общия враг³, той, напротив, остри меч срещу брата си, кове оръжия, надява ризница, размахва щит, точи копия, подражава на Ареса, скача повече от Аполона⁴, гледа като арабските хищници⁵ и се извисява над птиците в облаците. Но при тях лесно се открива и поради това полесно може да бъде избягнато. А той сплита и измами, въпреки че вътрешно блика горчило, преструва се, че обича, под езика си таи беда, а с устните си предлага спасение, мами и чрез движения и чрез държание прикрива

¹ Към това вж. Битие, I, 26; V, 1; IX, 6; Премъдрост Солом., II, 23, и др. ² Срв. Битие, I, 27—28; Премъдрост Солом., IX, 2 сл.; Сирах, XVII, 1. ³ Дяволът. ⁴ Аполон тук е символ на слънцето ⁵ Очевидно загатва се за лъвовете на пустинята. Общо срв. Псалми, VIII, 7 сл.; IX, 28 сл.; Йов, XX, 12.

τοῖς σχήμασιν, ἐχεμυθεῖ, ἀλλοφάσσει. τί γὰρ οὐχὶ τελεῖ; τί δαὶ οὐ σκέπτεται τῶν ἐχομένων ἀπωλείας καὶ φρόνου; καὶ τὰ πάντα ἵνα τί; ἵν' ἐγκολπώσῃται ταῦτα καὶ αὐτὸν αὐτίκα συναπολέσῃται, ἵνα κλέος ἔξωι τὸ καὶ χλόης εὐμαραντότερον, ἵν' ἐπὶ γῆς γραφῇ καὶ τοῦτο τυχόν κατὰ Κάιν καὶ Λάμεχ καὶ τὴν τοιαύτην φαιρίαν, ἀπαλειφῇ δὲ τῆς βίβλου τῶν σοφισμένων τοῖς ἑορτοῖς ἀποπεμπόμενος ἵν' ἔχω ἀγαθὰ κείμενα εἶπη καὶ ἀκοίση τὸ ἄφρον τὴν ψυχὴν ἀπαιτούμενος, ἵνα πάθῃ τὰ Κροίσου καὶ Πολυκράτους καὶ ἀρχόμενος καὶ οἰχόμενος. ἀλλὰ τάδε μὲν Ἑλλήνων παῖδες ποιοῦντων τε καὶ πασχόντων, ἐπεὶ καὶ θεῶν τὸν οὐρανὸν ἐπλήρουν — ὃ τῆς αὐτονομίας! ὅς μὲν φιλοπολέμων, ὅς δὲ μαχίμων, ἐρωτικῶν, ἐπιβούλων, μᾶλλον ἀναπνεόντων τὸν Ἄρην ἢ τῆς κνίσσης ὑσφραϊνομένον, ἐλισσομένης περὶ καπνῶ! ὧν δὲ τὰ προσιότυπα στάσεις καὶ μάχαι, πότε ἂν εἰρηνεύσειε τὰ μιμήματα. ἀλλ' οἱ μὲν αὐτοῖς θεοῖς καὶ οὐδενὸς ἐλαίνοντος ἀπελήλαται καὶ ἀκίλειται τὸ γὰρ κακὸν ἀνέπαροισιν, ἀνυπόστατον.

X. Ἡμεῖς δὲ — οἱ τοῦ καινοῦ νόμου καὶ τῆς καινοτέρας ἐπιτολῆς μαθηταί, οἱ τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ πράου καὶ ταπεινοφρονος μύσται, οἱ τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ δυσμενῶν καὶ θλιβόντων καὶ τυραννοῦντων ὑπερέχεσθαι διδασκόμενοι καὶ τοῖς φίλοις τὴν ψυχὴν τιθέναι καὶ εἶκειν τοῖς ἀγχαρεύουσι, καὶ εἴ τι μᾶλλον, οἱ εἰδότες, ὅτι ἔστιν ὁ τοῖς σοφοῖς σοφισζόμενος καὶ δρασοῦμενος ἐντέχνος καὶ ὄρων ἐν κρυπτῶ καὶ ἀποδιδούς ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ — τοῖς πολέμοις καὶ τὸ τε καθ' ἑαυτῶν καὶ ἀναλόγως ἀσπασόμεθα; μηκέτι μηδαμῶς, ἀδελφοί, ἀλλ' εἰ καὶ ποσῶς ἐκείνοις συναπνεύρημεν, τῆς γὰρ αὐτῆς πλάσεως εἰ καὶ μὴ πλάνης μετέχομεν, ἀλλ' οὐδ' ἐπαναχθέντες μηκέτι παρενεχθείημεν. ἔστι καὶ πεσόντας ἐξαναστήναι καὶ στήναι τῶν εἰς πεσόντων ἀσφαλέστερον καὶ ἀνώτερον.

XI. Ἀλλ' ἐπὶ τὰ νῦν ἐπανεκτεῖον τελοῦμενα καὶ προδεικτεῖον τὰ τῆς ἑορτῆς ἐκδηλότερον ἅπαν γὰρ

мисълта си и говори противното. Прочее, що ли не върши? Що впрочем не замисля гибелно и пагубно? И за какво върши това? За да го обгърне в пазвата си и сам веднага да погине, за да придобие слава, която повяхва по-лесно и от тревата¹, за да се запише на земята и може би подобно на Каин и Ламех² и подобните тям, за да бъде заличен от книгата на спасените³ и отреден с козите⁴, за да каже, че има натрупани богатства⁵, но при смъртта си да чуе „безумецо“; да изпита мъките на Крез и Поликрат⁶ — бидейки управляван и мъртъв. Обаче подобни неща вършеха и изпитваха елините, ако и да изпълниха небето с божества — о самоуправство! — от които едни бяха войнствени, други свадливи, раздорни, коварни, повече дъхащи бран, отколкото да поемат извиващия се в дима жертвен мирис. Когато първообрази им бяха разпри и борби, то как биха могли да бъдат миролюбиви техните подобия [людетел]?⁷ Обаче те заедно със самите им богове — без никой да ги гони — са прогонени и премахнати. Защото злото е нещо несъществуващо и недействително⁸.

X. А ние, учениците на новия закон и на най-новата повеля⁹, посветените на мирния¹⁰, благия и смиrenomъдрия, поучаваните да се молим за ония, които ни пакостят, за ненавистниците, притеснителите и мъчителите, а за приятелите да полагаме душата си и да се поддаваме на онези, които вършат принуда над нас¹¹, и още повече знаещите, че съществува вразумител на мъдруващите и задържащ хитрите¹², който вижда в тайна¹³ и въздава всекиму според делата му¹⁴, ние ще обичаме ли враговете си като себе си и съответно на това¹⁵? Никога по-нататък и по никакъв начин, братя, да не стане това, обаче ако донякъде се спречкаме с тях — защото сме от същия състав, ако и да не споделяме тяхната измама, то когато отново бъдат приведени към нас, повече да не се разлъчваме. Възможно е даже падналите да се вдигнат и да застанат по-здраво и по-високо от онези, които не са падали.

XI. Трябва обаче да се възвърнем към онова, що сега се върши, и да покажем по-

¹ Срв. Псалми, XLVIII, 17—21; XXXVI, 2; I Петрово посл., V, 24. ² Относно упоменанията за двамата първи убийци в историята на човечеството Каин и Ламех вж.: Битие, IV, 1 сл., 8 сл.; Премъдрост Солом., X, 3; Матей, XXIII, 35. ³ Към това вж. Псалми, LXVIII, 29; Изход, XXXII, 32—33; Апокал., III, 5; XIII, 8 сл.; XVII, 8; XX, 12 сл., 15. ⁴ Срв. Матей, XXV, 31 сл. ⁵ Срв. Лука, XII, 18 сл. Поправка към текста от E. Kurtz: B. Z., IV (1894), p. 616. ⁶ Вж. за това Herodot. Hist., I, 86—90, 153, 155 etc. ⁷ Срв. Homerí Ilias, I, 317. ⁸ Срв. Migne, P. Gr. CXI, col. 421 A. ⁹ Срв. Йоан, XIII, 34—35; XV, 12 сл.; 17; I Йоаново посл., III, 11; I Послан, към тесал., IV, 9. ¹⁰ Загатвания из Матей, V, 39—48; Лука, VI, 27 сл.; Йоан, XV, 12—13. ¹¹ Срв. Матей, XXVII, 32; Марк, XV, 21. ¹² Срв. Йов, V, 12 сл.; Псалми, XCIII, 11; I Послан, към коринт., III, 19—21. ¹³ Срв. Матей, VI, 4, 18. ¹⁴ Срв. Матей, VI, 4; XVI, 27; Псалми, XXVII, 4; Римл., II, 6 сл. ¹⁵ Срв. Матей, V, 44; Лука, VI, 27; Посл. към галат., V, 14.

ἀδελον ἀηδέστερον. ἐπεὶ δὲ τὸ πᾶν οὐχ οἶον τε διατρανώσει μὴ καὶ τὰ πρότερον παροδείξαντας, τὰ δ' οὐκ ἄλλως μὴ καὶ τὰς λαβὰς καὶ τὰ αἷτια παραστήσαντας καὶ ὅθεν καὶ ὅπως ἐκεῖνα τε προέβη καὶ τὰδ' ἐπέβη, οὕτω μοι δοκεῖ διαθεῖσθαι εἶναι τὸν λόγον. ἦνθει τὰ ἡμέτερα πάλαι καὶ ἀνθοῦντα προέκοπτεν, ἠγγαζε, τῆς ἀκμῆς ἐθανμάζετο, τῆς ἐπιδόσεως ἐθειάζετο. ζηλωτὰ πᾶσιν ἠπῆν καὶ ὀρούμενα καὶ λεγόμενα καὶ μετὰ δόξης διηγεῖτο τοῖς πέρασιν. ὅτε τὸ στρατιωτικὸν ἐβρῦθμίζετο Λέοντι καὶ συνεβοῦλεν Ἀχιτόφελ καὶ Δράκων καὶ Σόλων ἐθέσπιζον. ὅταν αἱ μυθικαὶ μοῦσαι, οἷον εἰπεῖν, ἐπὶ γῆς ἐγνωρίζοντο καὶ ὁ Ἄρης κατετιπρόσκετο. ὅταν εἰς πέταρον ἄδου τὸ ἀφιλόσοφον καὶ παρὰ τὸ δρῶδες σκότος ἀνομία, κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ Βριάρεω χεῖρας ἐξωστρακίζοντο. ὅτε τὸ χροσοῦν γένος ἐπολιτεύετο καὶ τὸ πᾶν εἶχεν εὐδαιμονία καὶ τῶν θεῶν ἀπόλαυσις. οὕτω πῶς εἶχε τὰ ἡμέτερα πάλαι. συνήνθει καὶ τὰ Βουλγάρων καὶ ἔσφριγε. καὶ πῶς γὰρ οὔ; ὑποθετηθέντων αὐτῶν καὶ Θεῶ ἡμῶν καὶ ἀπομαθόντων μὲν ἤδη τὰ τῶν ἀμαξοβίων τε καὶ νομάδων, μεταμαθόντων δὲ τὸ τῆς χάριτος εὐαγγέλιον. ἕως μὲν ἰσόβροπα τὰ ζυγὰ καὶ ὁ θεῖος εὐμενῆς ὀφθαλμὸς, γαλήνη τὴν θάλασσαν εἶχε καὶ ὁ πλοῦτος ἐξ οὐρίας ἐφέρετο.

XII. Ἐπεὶ δὲ ὁ κόβος ἀντέστραπται καὶ ὑπερέσχε τὰ τάλαντα, ἔδει τε γενέσθαι κακῶς καὶ νικῆσαι τὰ χεῖρονα εἴτε τοῦ καλοῦ τὴν ἀκρόασιαν φθάσαντος καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὸ κάταντες ἀποβλέποντος, εἴτε τῶν πικραπωμάτων ἡμῶν Θεῶ παρεστώτων καὶ τὸ κόνον τῆς μέθης προκυλονμένων, ἵνα τοῖς δειοῖς κραπαλήσομεν, — φεῦ μοι τοῦ πέμπτου γένους καὶ τῆς ἀπαίστου ταλαιπωρίας! αὐτίκα γὰρ ὁ φιλοδοξίας ποταμὸς, ὁ τῆς προεδρίας τυφῶν, ὁ ἕτερος, ἡ νιφὰς — οἷα καὶ μάλιστα τὸν Αἰμόν τε καὶ τὸν Ἰστρὸν κλονεῖ — τῆ τοῦ ἀρχοντος προσεβρῦνη ψυχῇ καὶ ὁ, σεισμὸς, ὅσον καὶ οἱ ἐπέκεινα Γαδείρων ἐπέθοντο. εὐθὺς οὖν τὸ στέφος καὶ ὁ δόρυς ἐθουαμβεύετο, στέφος δὲ τὴν Εὐρώ-

ясно причините на тържеството, тъй като всичко неясно бива неприятно. Тъй като всяко нещо може да бъде изяснено само ако бъде посочено и миналото, а това е възможно единствено, като се изложат поводите и причините, отгде и как едните предхождат, а другите следват, така, струва ми се, трябва да бъде подредено словото ми. Цъфтеше някога нашата държава и в цъфтеж напредваше, блестяше, пораждаше удивление със своето преуспяване и беше боготворена заради своя прираст. Когато я виждаха и говореха за нея, тя у всички пораждаше завист и с прослава се носеше името ѝ по крайнините. Тогава войската бе началствувана от Лъва, съветник беше Ахитофел¹, Дракон и Солон повеляваха. Тогава — тъй да се рече — митичните музи се показваха на земята, а Арес бе наранен. Тогава нелюбомъдрието беше прокудено в адово леговище, беззаконието — по поговорката — под сянка лъбова², а ръцете на Вриарий³ бяха пратени на заточение. Тогава живееше златното поколение и всичко се радваше на благополучие и наслада от божествените дарове. Такава бе някога нашата държава. А заедно с нея цъфтеше и се развиваше и държавата на българите. И защо пък не? Те също бидоха осиновени от нашия бог и⁴, след като забравиха обичаите на чергари и скитници, бяха възприели благовестието на благодатта⁵. До това време възните бяха равновесни, божественото око беше благосклонно, покой обладаваше морето и богатството от благоприятния вятър растеше.

XII. Когато обаче зарчето се преметна и тегликата се надигна, трябваше зло да настане и да победи по-лошото⁶, било защото доброто бе стигнало своята точка и поради това се насочи към наклона надолу, било защото нашите прегрешения се разкриха пред бога и предизвикаха чашата на опиянението⁷, за да се опием в зливните. Горко ми, пето поколение⁸ и непрестанно бедствие! Защото веднага реката на славолубието, вихърът на първенството⁹, дъждът, снегът — които неща и дори по-силни разтърсват Хемус и Дунава, — нахлуха в душата на княза. Настана земетръс, който почувствуваха даже и онези, които обитават отвъд Херкулесовите стълбове. Веднага прочее бяха издигнати победно венецът и пре-

¹ За Ахитофел вж. II Книга на царствата, XV, 12 сл.; XVI, 15 сл.; I Парал., XXVII, 33—34. ² За подумката вж. Zenobii, VI, 12. ³ Вж. Homeri Ilias, I, 403; Hesiod., Theogon., 149, 714, 734. ⁴ Срв. Посл. към римл., VIII, 23; IX, 4; Към ефес., I, 1—5; Йоан, I, 12; I Йоанов, посл., III, 1. ⁵ Срв. Матей, IV, 23; Марко, I, 1; Деяния, XV, 7. ⁶ Срв. Homeri, Ilias, I, 576. ⁷ Срв. Йезек., XXIII, 31—33; Плач Йерем., IV, 21; Йерем., XXV, 14 сл.; XXVII, 28 сл.; XLIX, 12; LI, 7, 39; Исаия, LI, 21 сл. ⁸ Срв. Hesiod., Europa kai zētrōn, 176 sq. ⁹ На полето бележка: Συμεών.

πην ἀπεστεφάνωσε καὶ πολλῶν ἐπὶ γῆς ἔρριψε κά-
θηται. τὸ ἐξῆς ὁ δῆμος καὶ ἡ ἀποστασία μᾶλλον, ἢ γὰρ
ἀνάρρησις καὶ τᾶλλα οἷς ἡ σφραγὶς ἐβεβήλοτο καὶ
ᾧδίνετο τὸ κακὸν καὶ τὰ γεννήματα τοῦ τεκόντος
ἐξιδιάζετο. καὶ ἀδιστεῖ μὲν τὸν πατέρα, ἀδιστεῖ δὲ
τὸ πνεῦμα δι' οὗ ὁ ἀβραβὼν τῆς υἰότητος.

XIII. (1) δὲ — καὶ γὰρ ὁ προήδει, διακυνθάνε-
ται, εἴργει τέως τοὺς τῆς συγκλήτου τὸ κράτος τι-
μῶν καὶ τὸν αὐτὸ χαρισάμενον, ὁ δὲ τῇ τοῦ ἄδου
κινῆ συγκλητικόμενος τοὺς συνεόρους αἰτεῖ καὶ
εἰς ἰσχὴν τὴν διειρήνην προτείνεται. ὁ δ' ἀντιτείνε-
ται βασιλεῦ προσκινεῖσθαι σαφῶς ἐρῶν, εἰ μὴ βρο-
μιῶν βρομαίους ἀπώμοτον ἢ βραχὺ τιθεὶς τὸ περνο-
ηθέν σοι διάδημα προσκυνητὰς ἔχε τοὺς συνεόρους,
καὶ τίς τὰς ἐνθυμήσεις τε καὶ προτάσεις, τίς δὲ τὰς
ἐπιβουλὰς ἐκείνον ἐξαριθμήσατο; οἶδα, φησὶν ὁ μύ-
θος, ψάμμον τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης. ἀλλὰ
καὶ ὡς εἶδεναι τὰ ἐκείνον ἀμύχανον, οἷς καὶ δίχα
σιδήρου διὰ βίον τὸν Ἄδερ ὑπεκράτει τε καὶ ἀνέο-
τελλεν. ἀλλ' ὁ μὲν τὴν εἰρήνην τιμῶν καὶ ἐπ' αὐ-
τῆς ἐπι τιμώμενος, ἀποστασίας τοῖς ἀστασιαστοῖς
ἐφίσταται, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὁ ἀδελφὸς ἴχρεον ἐπι-
βὰς συναποίχεται τῷ παιδί τὰ σπῆπτρα λιπῶν καὶ
ἀριστοκρατεῖαν ἐφάψας τὴν ἕβην τῷ νέῳ προσμέ-
νουσιν. καὶ ἕνα τὰ πλείω σιγῶν τὰς ἱερατικὰς καὶ φιλο-
θέους ἐπιστολὰς καὶ τὸ συμβουλοκρηθῆναι λόγον μετὰ
ἀφῶς τῇ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον εἰρήνῃ καλῶς προβ-
ρηθέν τε καὶ τελεσθῆν ἐπὶ τοῖς παροῦσι μετεἶλλον
καὶ μεθηρομήνεον αἵμασι, τοὺς συγκοφαντοῦντας τὰ
τοῦ κράτους ἀπόβρητα, τοὺς Ἱερεμίας ἐκείνῳ καὶ
Ἰσαΐας, τοὺς λόγῳ Ζωπύρους, ἔργῳ δὲ δειλοτέ-
ρους τοῦ παρακύντου τοὺς βουλευόντας κατὰ
τῆς βουλῆς καὶ τὸ πᾶν ἑαυτοῖς ἀποφέροντας, ἄλλα
οἷς ἠγόμεθα τε καὶ ἐφερόμεθα καὶ ὡς οἱ πί-
νοντες οἶνον καὶ ἀλλήλων ἐψάλλομεν, τραγῳδίαν
ποιούμενοι τὰ ἡμέτερα.

XIV. Ἀλλ' ἦκεν ἡμῖν ὁ νέος Προτεὺς καὶ τοῦ
παλαιοῦ ποιμλιώτερος, ὅς ἐπιθεῖναι λίθον λίθον

столът — венецът, който обезвенча Европа
и повали на земята главите на мнозина¹.
След това народът и още повече отстъпни-
чеството, провъзгласяването и другите неща,
чрез които бе осквернен знакът², станаха
начало на злото, рожбата се отчужди от ро-
дителя, отхвърли, от една страна, башата, а,
от друга, отхвърли духа — който е залогът
на синовността³.

XIII. А този, който наистина предварител-
но знае, се осведомява, отстранява между
това сенаторите, оказва почит към царската
власт и онзи, който е обдарен с нея, от дру-
га страна, като се крие под шапка невидим-
ка⁴, кани сътрапезници, предлага насила до-
говор, или пък се противопоставя, като зая-
вява ясно да му бъде оказвано поклонение
като на цар, въпреки че не е позволено не-
ромеец да управлява ромеите, или пък нас-
скоро след това, като си поставя въобра-
жаем за себе си царски венец, приема съ-
трапезниците да му се покланят. И кой ще
изброи неговите предупреждения, предложе-
ния и злоумишления? Зная — казва митът⁵ —
броя на пясъка⁶ и морската шир, но е
невъзможно да се знаят средствата на того-
ва, чрез които цял живот и без верига бе
задържан Адер. Онзи обаче, който почиташе
мира и още повече от него бе почитан,
безметежен застана при безметежните, а
братът, следвайки го по стъпките му, си
отиде заедно с него, като остави скип-
търа на сина и подпали знатната мла-
деж, която държеше за младия. И нека
премълча по-нататък: свещенослужителските
и боголюбиви послания, това, че привеждаха,
тълкуваха и като нещо, което добре е било
предсказано и се е изпълнило в настоящите
кръвопролития казаното според евангелието,
че „вълк ще пасе с агне в мир“⁷, после
издайниците на царските тайни, тези Йере-
мии и Исаевци за него⁸, Зоширите^{8a} на
дума, а на дело по-боязливи от надничания,
съветниците против сената, които всичко по-
хищават за себе си, както и другите неща,
чрез които бяхме ограбвани и завличани, по-
добно на опитите от вино едни срещу дру-
ги пеехме и превръщахме нашата съдба в
трагедия.

XIV. Обаче дойде ни новият Протей⁹,
по-извратлив и от някогашния, който, без да

¹ Срв. *Homeri Ilias*, II, 117; XI, 500. ² Под думата *σφραγίς* се разбира кръстният знак или печат, после изобщо, преносно, християнската вяра. ³ Ново загатване за „духовното родство“ между българи и ромеи. ⁴ Срв. *Homeri Ilias*, V, 845. ⁵ Срв. *Herod. Hist.*, I, 47; *Zenobii*, I, 80. ⁶ Срв. Битие, XIII, 16; XXII, 17; XXVIII, 14; Исаия, X, 20 и др. ⁷ Срв. Исаия, XI, 6; LXV, 25. ⁸ За това упоменания срв. III Ездра, II, 18. ^{8a} Срв. *Herodot.*, III, 153—160. ⁹ Протей е символ на изменчивост: вж. подробности *Weit-säcker: Roscher*, Lex., II, с. 3172 sq. На полето: ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ἐννοῦχος.

τῷ πατρῷῳ δόμῳ μὴ κεκτημένος μὴ ἐπιστάμενος, τὸν Χριστοῦ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν κληρὸν, τὸ περιοῦσιον σχοίνισμα, τημελεῖν ἐπηγγέλλετο καὶ πλατῦναι γε τημελούμενος. καὶ δὴ ἀναβάσεις ἀλλοκότους ἐν ψυχῇ διαθέμενος καθ' ἑαυτοῦ κινεῖ τὸν ἀνάγυρον καὶ τοὺς παραστήσαντας τὴν ἔσθλα καὶ τὴν ἐσπέραν, οἱμοι, ἐλάφῳ τῷ γαμβρῷ παραθεῖς ἡγουμένῳ κατὰ τοῦ ἐκ δορυμοῦ μοριοῦ διεξάγεται καὶ ἀναξέριπται τὴν κόνην καὶ ὑπανάπτει τὸ πῦρ, οὐ καὶ νῦν αἱ φλόγες διαθέουσιν ἕσβεστοι.

XV. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ πῦρ δυσανάλωτον, ἐξ ὕδατος ἀγαλαμβάνει Θεὸς τὸν Μωσῆν καὶ ταῖς ἐπιστάταις πιεζομένῳ τῷ Ἰσραὴλ φέρον ἐφίστησι τὴν νομὴν σβέσαι, τὸν Φαραὸν σχίσαι, τοὺς τριστάτας ἀπῶσαι καὶ τὸν Ἰακώβ οἶκον ἐπανασώσασθαι. ἐντεῦθεν — καὶ εἰ σιγῶμεν ἡμεῖς, τὰ ἀνρηχὰ φθέγγεται — εὐθὺς εὐνομίαι, φιλοτιμίαι, διανομαί, βουλευτήρια, φόροι κιντόμενοι, τὸ ἄδικον τυραννοῦμενον, Νάζηραῖοι ὁμοδοξοῦντες, τὸ ἀπερίσπαστον βοηθούμενον, οἱ τῆς ἀρετῆς ἐν τιμαῖς, ἐν ἀτιμίᾳ τὸ ἄμνησον, τὸ πᾶν ἐπὶ γόνυ κλιθὲν ἀνορθούμενον, τὸ μεῖζον αἰπρὸς τὸ κατεπεῖγον προσβεῖαι, νῦν μὲν ἡδουσαι, νῦν δὲ στυφουσαι, καὶ τότε μὲν πτοοῦσαι, καὶ τότε δὲ θαξύνουσαι, ὑπολείφουσαι, προσάγουσαι, πλύνουσαι, πάντα λίθον κινουσαι, ἵν' ἐνὶ τροπῳ τὸν θῆρα προσάξωται, τοῖς γὰρ ποικίλοις τὸ μοροειδὲς ἀναρμύεται, ὃ δὴλῳ πάν μεταβάλλεται. τοιοῦτον γὰρ ὁ πολύτροπος.

XVI. Καὶ παρουσίᾳς εὐθὺς προκαλεῖται τὸ κράτος. καὶ ὃ τῆς ἡμῶν πίστεως καὶ γενναϊότητος! τῇ μὲν γὰρ Θεῷ τῇ δὲ καὶ ἡμῶν πεποιθώς, καὶ τὸ βούλομ' ἐγὼ λαὸν εἶναι σόν ἢ ἀπολέσθαι ἔργῳ διατραυλῶν, φίλος κατὰ τὸν Δαβὶδ στιλβομένους τοῖς θόραξιν ἔδυνας, — ὁ δ' οἶον τὸν Γολιάθ ἀκούομεν, μετὰ τῆς ἀλαζονείας ἔπεισι, καὶ τῶν ὅπλων προηγουμένων ἐπὶ τὴν φιλίαν χωρεῖ, καὶ πολλὰ μὲν βαρβαρίζων, πλείω δὲ σολοκίζων, εἶτα τὸ δέον ἀκούσας, τῇ ὑστεραίᾳ διαθέσθαι συνθεῖς ἀπαλλάττεται. καὶ ὡσπερ τὰ τῶν θηρίων ὁμότερα ἐπὶ ἀπορῶσι τοῖς βάλλουσι πρὸς τὰ βέλη διαγωνίζονται, αὐτῷ καὶ οὗτος μετὰ τῆς ἐχθρας ἀποκρουσθεῖς τοῖς δορυμοῖς τὸν χόλον ἀπέσκηψε. τὸν μὲν οὖν Ἰεσοῖ παῖδα μετὰ τὸ χροῖσμα καὶ τὴν ἐπιπνοίαν ὁμοῦ οὐκ εἶα Θεὸς οὐδὲ θεμέλιον πῆξαι τῷ οἴκῳ εἰ γὰρ τὸ ἐξ Αἰγύπτου παρῆνται σιδήριον, πῶς αἰμάτων

умее и без да знае как да постави камък върху камък в башиния дом, възвести, че ще запази и като го запази, ще разшири жребия, избрания дял на Христа, великия бог и наш спасител. И като положи в душата си замисли, подготвя собствената си гибел¹. След като поверява разположените на изток и запад [войски], уви! на страхливия си зет като вожд, отправи се против дивия вепър, хвърля прах и запалва огън, чийто пламъци неугаснали пробягват и досега.

XV. Понеже огънят с огън не се унищожава, бог издига из водата² Мойсея³, довежда го при измъчвания от приставниците⁴ Израил, поставя го да загаси наследieto, да възпре фараона, да отблъсне приставниците⁵ и да спаси дома на Якова. След това — ако ние прочее замълчим, бездушните твари ще възгласят това⁶! — веднага настанаха доброзаконие, почести, шедрости, събрания, намалени бяха данъците, несправедливото бе потискано, назарейството⁷ стана единодушно, спокойното бе закриляно, добродетелните люде бяха на почит, невежото изпадна в безчестие, всичко принижено бе възправено. Най-главното — пратеничествата относно крайната необходимост, сега радващи, сега възпиращи, после застрашителни, друг път насърчителни, подтиквачи, привличащи, опитвачи всякакъв способ⁸, за да принудят хищника към едно поведение — защото еднообразното не се съгласува с многоликото, ако и то явно да се променя. Защото такава нещю представя многоликият.

XVI. И като пристигна, веднага призова владетеля. И, о вяра и благоденствие ваше! Чрез нея се довери богу, чрез него вам, показа на дело казаното⁹ „желая аз спасител да бъда на народа или да загина“¹⁰, излезе невъоръжен подобно на Давида¹¹, облякъл бляскави ризници, а другият, както научаваме, пристига със самохвалство, предхождан от войски, пристъпва за приятелство, приказва много на варварски, а още повече на развален гръцки език, после изслушва това, що бе потребно, скланя да преговаря на следния ден и се отдалечава. И както най-свирепите измежду зверовете, когато изпаднат в затруднение пред онези, които ги нападат, почват да се борят срещу стрелите, така и той, прогонен с омраза — изригна своята жлъч върху горите. И тъй, бог не допусна Йесее-

¹ Подумка за тези, които сами си навличат беда. Вж. *Zenobii*, XI, 55; *Diogen.*, I, 25. ² Загатвания из.: *Изход*, II, I сл., 10. ³ На полето на ръкописа: *Γορμανόν*. ⁴ Сrv. *Изход*, I, 11; V, 6, 10. ⁵ Сrv. *Изход*, V, 14. ⁶ Сrv. *Лука*, XIX, 40. ⁷ За тълкуването на термина назарей, назарейство (в смисъл на иночество) вж. *Дуличев*, Из старата българска книжнина, II, стр. 380. ⁸ За подумката вж. *Masari.*, VII, 4. ⁹ Сrv. *Homeri Ilias*, I, 117. ¹⁰ Сrv. I Книга на макав., VI, 44. ¹¹ За историята на Давид и Голнат: I Книга на царств., XVII, 1 сл.

χειρα προσήσεται; τῷ μέντοι παιδί τελέσει τὸ ἔργον προτιρέπεται, ἵσως ὅτι τῶν τοιοῦτων ἀνέπαφος. οὕτω μοι δοκεῖ καὶ αὐτὸν ἐξ ἡβης τοῖς τοιοῦτοις ἐνασκηθέντι εἰς τὸ οὕτω σεπτὸν ἔργον οὐ παραδέξασθαι. διὸ τῷ αὐτοῦ μᾶλλον ἐπευδοκεῖ παιδί κατανόσαι τὸ βούλημα.

XVII. Ἦκεν οὖν αὐτόμολος, ὅτι ἐκεῖθεν τὸ ὄνημα. καὶ ἡμεῖς τὸ πατρῶον τείχιον χερσὶ διασπασαντες καὶ χεῖλεσι χεῖλη προσπτόξαντες καὶ χερσὶ χεῖρα λαβόντες, ἐπέισασθε, ἐπιστώσασθε, καὶ οἱ λόγοι μετὰ τοῦ λόγου καὶ καλῶς ἢ διαθήκη ἐπιφραγίζεται. οὕτω χθὲς καὶ σήμερον τὰ ἡμέτερα. οὕτω κατὰ τοῦ νείκους νίκος. ἠράμεθα καὶ κατὰ τῆς ἔχθρας στήλην περίοπτον ἀνηγείραμεν καὶ πεφύραμεν οἱ κατ' ἀλλήλων ὑπὲρ ἀλλήλων, οἱ μετὰ τῆς ἀφροσύνης ἐν σοφροσύνη, οἱ τῆς διαθήκης ὁμόκληροι, οἱ ἐνεδρεῖοντες συνεδρεῖοντες, οἱ μετὰ τῆς ἀπονοίας ἐν ὁμονοίᾳ, καὶ ἵνα πάλιν διὰ τὸ περιχαρὲς ἀναγκλῶμεν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς, οἱ τοῦ ἐνὸς ἐνικώτατοι, οἱ διαρευθέντες κακῶς καλῶς συναυρούμενοι, οἱ τῆς ἀληθείας κατὰ τοῦ ψεύδους, Ἱερουσαλήμ καὶ Σαμάρεια σύννομοι, πάντες ἐν κανώτηρι φιλαδελφίας καὶ ὁμονοίας.

XVIII. Ταῦτα καὶ ὁ βλέπων, προβλέπων, ἐόρταζε, Σιών τὰς ἐορτάς σου διακελεύεται, πολυανθρώπους ἄγε τὰς πανηγύρεις, πλήθονσι τὰ ὄριά σου εἰρήνης καὶ ὁμοφροσύνης αἱ ἄγοραί σου. οὐ μὴ προσθῶσιν ἔλθειν εἰς παλαίωσιν, ὅτι Κύριος ἐπέληφατο ἰδοὺ τὰ ὄστα τὰ διεσκορπισμένα παρὰ τὸν ἄδην καὶ ἄνικμα σάρκα καὶ δέσμα καὶ τένοντας περιβάλλεται, καὶ ὁ οἶκος Ἰακώβ προλαβὼν ὄσθ' τὴν ἀνάστασιν καὶ νῦν ἡ ἐσχάτη δόξα τοῦ οἴκου Κυρίου ἐπέσ' τὴν πρώτην, ὅτι εὐδόκησε Κύριος. ἄσπι μὲν αἰθῆρ καὶ τὰ μετέωρα καθαρότερα καὶ

вотò чедо¹, дори и след като то получи помазването и вдъхването, дори основа да положи на дома². Защото, ако се отхвърли желязото от Египет, как ще се допусне кърватата ръка? Обаче на неговия син се решава това дело, може би защото е неопетнен от тези кърви³. Ето точно така, смятам, той, който от младост бе привикнал с тези кърви, не бе допуснат към така свещеното дело. Поради това (бог) благоизволи по-скоро чрез сина да се изпълни неговата воля⁴.

XVII. И той дойде самоволно, защото подтикът идва свише. И вие, като разрушихте с ръце бацината преграда, положихте устни на устни, хванахте ръка с ръце, убедихте се, уверихте се. След предложението последваха преговорите, договорът бе здраво запечатан. Такива са нашите дела вчера и днес. Така ние спечелихме победа срещу свадата, издигнахме забележителен стълб над враждата. Ние, които бяхме едни против други, се явихме едни за други, безумните — благоразумни, съвладетелите на договора, онези, които се дебнехме — заседаващи заедно, безразсъдните — в единомислие. И поради голямата радост да се върнем към същите неща — ние, които сме по-единни от единното, зле разединените — добре обединени, изразителите на истината — против лъжата, Ерусалим и Самария⁵ приятели, всички в новостта на братолюбие и единомислие.

XVIII. Като предвижда това, също и пророкът подканва⁶: Празнувай, Сионе, твоите празненства, устройвай многолюдни тържества. Изпълват се с мир твоите предели и тържищата ти с единомислие. Да не побягнат, за да се върнат към старото, защото бог препятствува. Погледни: той облича в плът, кожа и жили разпилените и изсъхнали кости в преизподнята, и домът на Якова, който е изпреварил, вижда възкресението⁷. И сега последната слава на дома господен надминава някогашната слава, защото господ благоизволи така. Сега въздухът и висините са

¹ Под името Йесеево чедо е посочен Давид: II Книга на царствата, XX, 1; XXIII, 1. ² Вж. II Книга на царствата, VIII, 1 сл.; XI, 1 сл.; XII, 26 сл.; XVI, 7—8; III Книга на царствата, V, 2—5; VIII, 16 сл. Давид не бил допуснат да построи храма поради пролетите от него кърви. ³ На Соломона било позволено поради неговото миролюбие: вж. Паралип., XXII, 7; XXVIII, 3 сл. Общо за успоредиците със съграждането на ерусалимския храм вж.: II Книга на царствата, VII, 5 сл.; XXIV, 17 сл.; I Паралип., XVII, 1 сл. В текста на Словото се загатва за строежа на жертвеници и светилници без употреба на желязо, донасяно най-често от Египет: вж. Второзак. XXVII 5; Исус Нав., VIII, 31; XXII, 8; Изход, XX, 25; III Книга на царствата, VI, 1 сл.; X, 21, 27 сл. Авторът на Словото е съчетал сведенията на I Парал., XXII, 7 сл. и III Книга на царствата, VI, 1 сл. ⁴ Според III Книга на царствата, VIII, 26, 56, чрез съграждането на ерусалимския храм от Соломон била изпълнена божията воля. ⁵ Авторът уподобява враждата между българи и ромей на враждата между Ерусалим и Самария: вж. това III Книга на царствата, XVI, 24 сл.; XX, 43; XXI, 16; IV Книга на царствата, V, 22; XII, 1 сл.; XIII, 1 сл.; XI, 1 сл.; Матей, X, 5; Лука, X, 33 сл. ⁶ Срв. Наум, I, 15. ⁷ Срв. Йезек., XXXVII, 3 сл.; 14; Йов, X—XI; Исая, XXVI, 19; Йезек., XXXIX, 25.

τὸ γῆς πρόσωπον ἀνθηρότερον. ἄραι δὲ καὶ κρηναὶ
πηγάζουσι ποτιμώτερον καὶ γῆ καὶ θάλασσα τὰ
ἑαυτῶν ἀρθρονώτερον νέμουσιν. ἄραι δὲ δρυὲς ἀλη-
θῶς, ἄκρη μὲν τε φέρει βαλάνους, μέση δὲ μελί-
σας, καὶ τὰ θρόεμματα τοῖς πόκοις καταβαρύνεται.
νῦν ἡ ἀποικία ἐγκατοικίζεται καὶ θεμέλιον τίθησι
καὶ ὄροφον ὑπερτίθησι, καὶ ἀγεύει τὴν γῆν, καὶ
καταβαρύνει φυτὰ καὶ κρέπτει σπέρματα, καὶ ἐξε-
λαύνει τῶν ἀγγείων ἀράχρια καὶ ταῖς ἐλπίσι συν-
τρέφεται. νῦν ὁδοὶ πλήθουσιν ὁδοιπόρων καὶ ἄμνοι
καὶ μόσχοι ταῖς νάπαις περισκοπιῶσιν. ὡς ἦδιστα
καὶ πάλιν περὶ δόξος ἀμάξης ἀκούεται! νῦν τὸ
γῆρας ἀποξέεται γέρον καὶ ἀετὸς ὡσπερ ἀνακαι-
νίζεται, καὶ παῖδες ἀνδρίζονται καὶ οἱ τῆς ἡβῆς
πονοῦσιν ἀκάμιατα. νῦν καὶ παρθένοι τῆ Μωσέως
συνερχόμενα Μαριάμ λιγυρὸν ἴδουσι μέλος καὶ
ἀλλήλας δεχόμενα τὸν κατὰ τῆς ἔχθρας χορεύουσιν
ἐπιγάμιον. νῦν καὶ τὸ εἶναι τετραπλὸν καὶ τὸ βιδῶναι
τετραπλότερον καὶ ἀνθρώποι κατὰ τοὺς πάλαι μακ-
ροβιότεροι. οὕτω πάντα νεάζει, οὕτω γίνονται καὶ
τὸν αἴτιον τοῦτον ἀντινεῖ καὶ δοξάζεται. οἱ τῆς
Ἄγαρ μόνον οἰμώζουσι καὶ οἰμώζουσιν, οἱ καὶ μό-
νω τῷ ἡῶ τῆς ἡμῶν ὁμοιοῦσιν τὰς καρδίας ἀη-
ρηται.

XIX. Καὶ τίς ὑψώθη τῆς εἰρήνης ἕκτος, τίς
δὲ δίχα ταύτης ἀπέλειπε δόξαν εἰμὴ τοῖς εὐρηροῦ-
σιν ἐπίφυγον; Σολομῶν ὁ Δαβὶδ βασιλεύτατος οὐχ
ὅτι σοφίαν καὶ βασιλείαν ἤρμωστο, ἀλλ' ὅτι Σατὰν
αὐτῷ διὰ βίου οὐκ ἦν. ἀνετελεῖ γὰρ αὐτῷ πλήθος
εἰρήνης (ἀκούεις;) ἕως ὃ πρὸς τῆς οὐρανῆς οὐβ-
σθήσεται. καὶ ἵνα τὰ πᾶσι δῆλα παράγωμεν
οἱ περὶ τὰς ἐμπορίας καὶ κοινωνίας ἴσῃν προ-
θυμίων ἔχοντες, οὐκ ἴσασιν τὸ διάφορον. ὁδοι-
πόροις κομφίζει τὸν πόνον καὶ ὀλίγον διάστημα
τίθησι καὶ πρὸς ἀλλήλους ὁμοιοῦσιν. πλωτῆρες καὶ
λαίλαπος καὶ κυμάτων κατατρονοῦσιν ὅταν ὁμο-
ψύχως διαγωνίζονται. καὶ διαφρατάται, εἰ μὴ
ὁμοτρόπους ἀρμόσονται ἵππους, πατ' ἂν τοὺς
ἀντιέχρους ἐπερβαλοῦνται; καὶ φάσαι καθόλου,
εὐδαιμονίζουσιν ἔθνη καὶ πόλεις, αἷς εἰρήνη προσ-
επιγάμηται. ὅταν ὁ δῆμος τὸ αἶψὸν καὶ λέγῃ καὶ
διαπραίτηται καὶ τὸν καθ' ἕνα πείθῃ τῷ κοινῷ συμ-
φρονεῖν ὑποδείγματι, τοῦτους ὑποπτήσσει μὲν εἴ τι
πολέμιον. συνασπίζει δὲ καὶ θεὸς. εἰ γὰρ μεταξὺ

по-чисти, лицето на земята е по-цветущо¹.
Сега и изворите бликат по-пивка вода, а зе-
мята и морето по-щедро раздават своите бла-
га. Сега и дъбът наистина на върха си но-
си жълъди, а в средата пчели. Дребният до-
битък е притиснат от тежестта на руната си.
Сега се поселва поселение: поставят основа,
полагат отгоре покрив, издигат земята, за-
равят растения и заравят семена, очистват от
съдините паяжината и заживяват с надежди.
Сега пътищата се пълнят с пътници, а агън-
ци и юници подскачат по долините. Колко
сладко и приятно отново се чува вървежът
на кола! Сега старецът смъква от себе си
старостта и като орел се подмладява², де-
цата възмъжават, а младите неуморно се
трудят³. Сега и девичи, съпровождащи
Мойсеевата Мариам⁴, звънлива песен пеят
и, заловени една за друга, напяват победна
песен над враждата⁵. Сега и съществуване-
то е приятно, животът е още по-приятен и
людете, подобно на някогашните, са по-дъл-
голетни. Така всичко младае, така се наслаж-
дава, възпява и прославя причината на тези
неща. Само потомците на Агар⁶ ридаят и
ще ридаят: при самия слух за нашето еди-
нодушие сърцата им се изтръгват!

XIX. И кой ще се извиси извън мира, кой
без него е оставил слава, която да не бъде
порицавана от благоразумните? Соломон Да-
видовият син е най-царствен не защото съ-
чета в себе си мъдрост и власт, но защото
през целия му живот в него сатаната не се
всели. „Ще изгрее за него прочее множество
мир — чуваш ли? — преди светилото на
луната да погасне“⁷. И нека приведем об-
щопознати примери: Онези, които се зани-
мават с търговия и са съдружници, когато
имат еднакво желание, не познават несъгласието.
Взаимното съгласие облекчава за път-
ниците бремето и скъсява разстоянието. Мо-
реплавателите презират буря и вълнение, ко-
гато единодушно се съзтезават. А надбегва-
чите с колесници как биха могли да над-
бягат съперниците си, ако не нагласят еднак-
ви по нрав коне? И нека кажа с една дума,
благоденствуват онези народи и градове,
сред които царува мирът. Когато народът
говори и върши едно и също, това принуж-
дава всяко отделно лице да мисли по об-
щия пример, и тези люде вдъхват страх, ако
се яви враг [срещу тях], а и бог ги закриля.

¹ Описанието на благотворните сетнини на мира е изградено върху цитати от Писанието: Йерем., XXIX, 6, 28; XXXV, 7; Амос, IX, 14; Йсаия, XXXIII, 8; Съдии, V, 6; Плач Йерем., I, 4; Псалми, CXIII, 4—6; Йсаия, XXVII, 10. ² За този поетичен образ срв. Псалми, CII, 5; Йсаия, XL, 31. Общо за целия пасаж вж. Йсаия, LXII, 20—22. ³ В изданието на текста у Успенски тук има разместване на редовете. ⁴ За Мойсеевата сестра Мариам вж. Изход, XV, 20 сл.; Числа, XII, 1 сл.; XX, 1 сл. ⁵ Според Псалми, XLIV, 10—16, девичи съпровождат царкинята при обручение; срв. още Йсаия, LXI, 10. ⁶ Сиреч арабите. ⁷ Срв. Псалми, LXXI, 5, 7.

δύο συμφρόνων δοῦται, ὅσῳ πολυανθρώπων πληρώματος.

XX. Εἰ δὲ δεῖ τι καὶ τ' ἀναγοία σκοπεῖν — τῇ γὰρ τοῦ κακοῦ παραθέσει τὸ καλὸν ἐκδηλότερον καὶ διὰ τοῦτο καὶ αἰρετώτερον — τοὺς Μήδους λάβε μοι καὶ τοὺς Πέρσας, ἔθνη τῶν τῆς Ἀσίας ἀλβιώτερά τε ἐθνῶν ἀλκιμώτερά τε καὶ ἰσχυρότερα. οἱ τῆς εἰρήνης τὸν πόλεμον προστησάμενοι καὶ τότε μὲν αἰροῦντες, τότε δὲ καταστρέφοντες, οὕτω συγκαταστράφησαν, ὡς μηδὲ πυρφόρον αὐτοῖς λειψθῆναι μηδὲ βλαστῆσαι θάλον. κατὰ γὰρ τὸν πύκτους τρόπον ὀλόβριζοι διεθάρησαν. Πάρθους δὲ τοὺς κατὰ τὰς πύλας ἀκούομεν παντοίων πολέμων εἰδήμονας· οὐ γὰρ ὑπὸ ζυγὸν ἴγουσι βόας, οὐδὲ διασχίζουσιν ἄρουραν, οὐδὲ τι τῶν τῆς εἰρήνης σεβάζονται, ἀλλ' ἔτι κτήνη τόξοις ἐθίζουσι, δόρατα θήγουσι, πεζομαχίαις, ἵππομαχίαις, φυγαῖς, διώξουσιν ἐναθλεύουσιν, οὐ μὴ φάγωσιν ἐὰν μὴ τῷ πολέμῳ νόμῳ τὴν κεφαλὴν ἐφιδρώσωσι. καὶ ὁμοῦ τῇ Ῥωμαίων ἠπτήθεντες ἀλκιμῇ αὐτοῖς ἄλλοις καὶ τοῦνομα προσυπόλεσαν. τί δὲ τοὺς περὶ τὸν Νεῖλον Θηβαίους διελευμήνατο. ἕως γὰρ τοῖς ὁμόροις συνέβαινον, τὴν τε Χρισίτων ἐπεῖχον καὶ τὰλλα τοῦ Νεῖλου ἐνέμοντο, ἐπεὶ δὲ πῶς ἐφροσιώθησαν καὶ περὶ τοὺς γείτονας ἔσκασαν, ἵστε τὴν Καμβόσου στρατείαν καὶ τὸν ἐκεῖθεν τοῦτοις ἐπιπολάσαντα ὄλεθρον, οὗ τὴν καφαλὴν οὐκέτι διαίρουσιν. ὁ μὲντοι τὴν ὄφρον Ἐξέρξης αἰθέριος ἐπεὶ κατὰ Λακεδαιμονίων ἐξέμηνε, γῆν μὲν ὑπερέθηκεν ἄλλην τῇ μετέωρον καὶ μηχανῇ ξένη τὰς μυριάδας ἠείθμει, ἐπεὶ δὲ τὸ ἔργον μετὰ τῆς ἀθθαδείας τὰς μυριάδας ἀποβαλὼν οὐδὲ χιλιάσι τὰ Σοῦσα κατέλαβε. καὶ παρήμι τὰ Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους τῶν Οἰδίποδος, οἱ τῆς Θηβαίων ἀρχῆς προμαχόμενοι, ἀλλήλους ἀνείλον. Ἐῶ καὶ Κῦρον τὸν ἔσχατον, ὃς Δαρείῳ τῷ Ἀρταξέρξου διαφερόμενος καὶ τὴν εὐτυχίαν οὐ φέρον, τῷ δυστυχοῦντι πεσὼν τὴν ἀρχὴν προεξένησε. καὶ τὸν Δίβον Ἀνταῖον ἀφῶμεν,

Защото, ако той се явява сред двама, които мислят еднакво¹, колко повече ще се появи сред многолюдно множество!

XX. Ако пък трябва да се изтъкне и противното, защото доброто става по-явно в съпоставка със злото и поради това бива по-желано, вземи мидите и персите, народи най-богати, най-мъжествени и най-мощни сред народите на Азия. Те предпочели войната пред мира, едно забравяйки, друго унищожавайки, така взаимно се изтребиха, щото не им останал дори огненосец², нито издънка, която да поникне³, а се унищожиха⁴ като из корен бор. А знаем за партите, които обитават при Вратата⁵, че са били сръчни във всякакви военни дела. Защото те нито впрягат под ярем волове, нито орат земята, нито почитат някое от мирните занимания, но още от невръстни свикват с лъкове, острят копия, упражняват се в пеши и конни съзтезания, в бягания и преследвания, не се хранят, докато по военен обичай не покрият главата си с пот. И въпреки това те били победени от копието на ромеите, заедно с оръжията им погинало и тяхното име⁶. Цо пък изтребило обитаващите край Нил тиванци?⁷ Прочее, докато се спогаждали със своите съседи, те владеели и Хризита⁸ и обладавали другите земи край Нил. А след като по някаква причина се възгордели и започнали да злоумишляват против съседите си — знаете за похода на Камбиз и за връхлетялата оттогава върху тях гибел, от която още не са вдигнали глава⁹. Високомерният Ксеркс¹⁰, след като се разгневил против лакедемонците, поставил отгоре над морето друга, колеблива земя и по чуден начин преброявал своята войска¹¹. Когато начинанието му заедно с високомерието пропаднало, той загубил безбройните множества и едва с няколко хиляди достигнал Суза¹². Пропускам съдбата на Едиповите синове Етеокъл и Полиник, които, борейки се за властта над Тива, се погубили един другото. Оставям и Кир Млади, който враждувал с Артаксерксовия син Дарий, не се задоволявал от своето щастие, погинал и предал властта на тогова, който нямал щастие (във войната). Оставям и либиеца Антей, който погубвал своите гости, до-

¹ Срв. Матей, XVIII, 20. ² Подумка, чрез която се изразява мисълта за пълна гибел на една войска; вж. Zenobii, V, 34; Herodot., IX, 6. ³ Срв. Herodot., VI, 37. ⁴ Срв. Йов, IV, 7; Псалми, II, 7; II Ездра, VIII, 85—86. ⁵ Сиреч т. нар. Каспийски врата. ⁶ Посочването на пълната гибел на един народ, при което изчезвало и неговото име, е изградено също на загатвания из Писанието: Йосуа, VII, 9; I Книга на царствата, XXIV, 22; Сирах., X, 15—17; Йов., XVIII, 17. Става дума за войните на имп. Ираклий (610—641) против персите и спечелените от него победи. ⁷ За това вж. Herodot., II, 15; III, 10. ⁸ Срв. Herodot., VII, 33 sq.; VI, 48; Plutarchus, Moral., 526 a. ⁹ За този поход вж. Herodot., VII, 25, 26 sq. ¹⁰ За войните на Ксеркса вж. Herodot., VII, 33, 59 sq., 133 sq. ¹¹ За начина на преброяването на войската: ibidem, VII, 59 sq. ¹² Суза е тогавашната столица на персийското царство.

ὅς ἀναισῶν τοὺς ἐπιζενουμένους ὄψε καὶ αὐτὸς ἐπιξενωθείς. Ἡρακλεῖ τῆς ξενίας εὔρε τὰ ἐπίχειρα. τίς δὲ τὸν Φιλίππου παῖδα, τὸν ἀκάθεκτον ἐκείνον καὶ μαχιμώτατον οὐκ ἐπίσταται, ὅς σχεδὸν τὴν οἰκουμένην παραστησάμενος καὶ τῷ δημιουργῷ ἐπέμ[ο]μ[φ]ετο, ὅτι μὴ μᾶλλον τὸν γῦρον τῆς γῆς ἐπλαχύναιτο, ὥς οὐχ ἱκανοῦ τοῦ νῦν ὄρωμένου τῷ ἐκείνον συνεκτείνεσθαι δόρατι; ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τῷ μηδὲν τι τῆς ἀπληστίας ἀπώνασθαι Ὀλυμπιάδα τε τὴν μητέρα καὶ Περδίκαν καὶ Ἀντίπατρον τοὺς ἐπιηδέιους καὶ τὸ γένος ὁμοῦ καὶ τὴν Μακεδονίαν ὅλην ἀποίλεσεν, εὐθὺς αὐτῷ συνδιαλυθέντος τοῦ κράτους καὶ Ἰταλοῖς προχωρήσαντος.

XXI. Τοιαῦτα τὰ τῆς ἐχθρας ἐπίχειρα! οὕτω τιμᾶ τοὺς τιμώντας αὐτήν, οὕτω δεξιούται τοὺς αὐτῇ προσωχόντας, τοιούτω τέλει, τοιαύταις ἀμείψεται. καὶ τίς εἰμὶ Κορύβιον ἠλιθιώτερος οὐκ ἀποτρόπαιον αὐτήν, οὐκ ὀλέθριον, οὐ τῆς Ὑδρᾶς, οὐ τῆς Σκύλλας αὐτῆς, οὐ πάντων ἀτόπων ἀποποτέραν ἠγήσοιτο; Ἀφρήτωρ ἀθέμιτος καὶ παρόμοιος ὄντως καὶ κάρων καὶ παροιμίας ἀνάπλεως, ὁ διχοστασίας καὶ πολέμων ἐρῶν. πλήρεις αἱ παροιμίαι τῶν ταύτης ἀπαγορεύσεων, ὁ προφητῶν θίασος, ἡ καινότης, ἡ θύραθεν¹ μεσταὶ γὰρ τῶν ταύτης κακῶν πᾶσαι μὲν ἀγέροι, πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραὶ, μεστή δὲ θάλασσα καὶ λιμένες καὶ ὁ ἀνὴρ τεχνὸν ταῖς ὀρνίθων ἀντιθέσεων, ἐχθρας καὶ ἡ κληῖσις δυσώνυμος, καὶ χείρων ἢ μηήμη, καὶ ἡ ἀρχὴ ἔτι χείριστος καὶ τὸ τέλος χειρότερον² τὸ συγγενὲς διαρεῖ, τὸ ἀλλογενὲς οὐ προσιέται. τί οὐχὶ τελεῖ τῶν κακῶν; πατέρας ἐκμαίνει, παῖδας ἀνάπτει, κυμαίνει δήμους, διαρεῖ χώρας, καταστρεφεῖ πόλεις, ψαχὰς θηριοῦ, λύει τὰ σώματα. ἃρ' οὐκ εἰσάμενοι ὅποιον ἢ μάχει κακὸν καὶ συμφορῶν ὀπίσσω αἰτία οὐ κατακαλοῦμεν αὐτήν εἰς τὸν τάρταρον, οὐκ ἀπορβήσομεν εἰς τὸν Κέρβερον, εἰς ἄδου ταμεῖα, εἰς βράσθρον ἀδηλίας; οὐ σωρὸν καὶ λίθων καὶ θημῶνα γῆς συνεπιφυρήσομεν. ἀνωθεν, οὐ κορμὸς καὶ ὕλην καὶ ὅτι πον κατὰ χεῖρα συνεπιθήσομεν, ὡς ἐπαναστήναι βουρὸν καὶ ἀναδραμεῖν ὄρος, πάντων ὄρεων τραχύτερόν τε καὶ ὑψηλότερον, ἵνα καὶ πολλῶν ἀνελ-

като най-сетне, сам гостуващ у Херакла, намерил възнаграждение за своето гостоприемство. Кой пък не знае за Филипovia син¹, който — бидейки неудържим и най-войнствен, — след като покорил почти цялата вселена, похулил дори създателя, че не бил разширил още повече земния кръг, тъй като видимият сега не бил достатъчен да се разпростре с копието си? Обаче и така той нищо не спечелил от своята алчност. Той погубил майка си Олимпиада, своите сродници Пердика и Антипатър и заедно с тях своя род и цяла Македония. Веднага заедно с него се разпадало царството и преминало към италийците.

XXI. Такава е наградата на враждата: Така тя почита онези, които я почитат, така удостоява онези, които ѝ са предани — с такъв край, с таква отплати. И кой освен някой по-безумен от Корив² не би я сметнал нещо отвратително и гибелно, по-безсмислено от самата Хидра³ и от самата Сцила⁴, от всички чудовища? Наистина безроден⁵, беззаконник и безумен, обзет от вцепенение и опиянение е онзи, който обича враждата и войните. Изобилни са подумките с осъждане за нея: това е множеството на пророците, новият завет, старият завет, светската мъдрост. Защото със злините ѝ са изпълнени всички земи, всички човешки тържища, пълно е морето и пристанищата, дори може би въздухът е изпълнен с борбите на птиците. Дори името на омразата е зло, именно споменът за нея е още по-лош, самото ѝ начало е най-лошо, краят ѝ още по-лош. Разлъчва сродниците, не привлича другородците. Каква ли злина не извършва? Бащи разярява, разпалва чада, вълнува народи, разделя страни, унищожавя градове, озверява души, погубва телата. И тъй като разбираме какво зло и причина за колко големи злочестини е враждата, нима не ще я провалим в преизподнята, не ще я отхвърлим при цербера, в адските подземия, в бездната на мрака? Нима не ще струпаме отгоре ѝ грамада камъни и купчина пръст⁶, не ще нахвърляме пънове, дървета и всичко, което ни попадне под ръка, та да се издигне хълм и да се възвиси планина, по-стръмна и по-висока от всички планини, та дори и мнозина размирници, ако се опитат да я извлекат оттам, никога повече да не се покаже. Нима, измъчвани от честите нейни

¹ Авторът на Словото дава отрицателна преценка за делото на Александър Македонски. ² За тази подумка вж. *Zenobii*, IV, 58. ³ За митичната Хидра вж. *Hesiod.*, Theogonia, 313. ⁴ Срв. *Homeri Odys.*, XII, 85, 108. ⁵ Срв. *Homeri Ilias*, IX, 63. ⁶ Към това вж. II Книга на царствата, XVIII, 17; Исус Навин, VII, 25—27; VIII, 29.

κόνητον μαχίμων μηκέτι που διαφύηται; οὐ τῇ συν-
εχρία τῶν ἀλλογενῶν πιεσθέντες καὶ Στυγὸς καὶ Χι-
μαίρας καὶ τῶν Κύρβης κακῶν καὶ Λαιστρυγόνων
αὐτῶν καὶ τῶν Αἰγύπτου πληγῶν μᾶλλον αὐτὴν
βδελυξόμεθα; οὐ τὰ τῶν προγόνων ἐπιμνησθέντες,
οἷον τὰς πανηγύρεις ἐκείνας, τὰς ἑορτὰς, τὴν ἑλευ-
θερίαν, τὴν ἀοχλίαν, τὰς ὀλοφάτους νύκτας καὶ
δυναμίας, εἶτα καὶ τὰ νῦν ἐπιχωμάσαντα προσειπι-
λογοσάμενοι τὰς λεηλασίας, τὰς οἰμογῆς, τὰς κα-
θημερινὰς μισαφονίας, παραφυλαξόμεθα καὶ νοῦν
καὶ ὄτα καὶ τὰς αἰσθήσεις, εἰπεῖν, μηδὲν τῶν ταύ-
της ἕως καὶ λεπτοῦ παραδέξασθαι. ἀλλ' ἀνδροφόνους
μὲν καὶ τοιχωρῶχους καὶ λωποδιῆτας καὶ ἀκολάσ-
τοις καὶ τῇ τοιαύτῃ φατρία, διὰ βίον τὰ πολλὰ τῆς
κακίας ἀνέκφορα καίτοι θρηάμβων πόσων ἐπάξια,
ἡμεῖς δὲ τι τῶν τῆς εἰρήνης παρακινήσωμεν, ἢ πα-
ραλύσωμεν, ἢ Λοκροὶ τὰς συνθήκας ἐσόμεθα, τὸ
ἀδόμητον; μὴ μηδαμῶς, ὦ φιλότης καὶ ἀδελφότης,
ὅσοι τῆς σαρήνης τοῦ Λόγου καὶ τῆς μερίδος τοῦ...
ἀλλ' οὐ καὶ ποσῶς ἠλώμεθα τῷ κακῷ, σχετλιάζου-
μεν, οὕτω γὰρ καὶ δυνατωτέρου τοῖς ἐξῆς δρα-
θείημεν. οὐκ ἔστι τῶν ἀμείνων οὐδὲν ἀμεινον ὁμο-
νοίας τὰς σχέσεις φυλάσσει, τὰς διαφορὰς ἀναίρει,
χρηστεύεται, μεγαλοφυγεῖ, βυθμίζει τὸν βίον, οὐχ
ὑπερτίθησαν ὄρους. τί τ' ἄλλα θεῶν συνάγει καὶ ἀγ-
γέλοις τὸν ἄνθρωπον. οἶμαι λυσιτελεῖν καὶ ἐν ὕδα-
σι διδασκωμένην αὐτὴν καὶ ἐν αἰθέρι, ἐπεὶ συνεδρι-
άζει Θεῶν καὶ Θεός, ὡς ὁ ἔδεικται, τεχὸν ἔνεστιν.
ἐγὼ μὲν οὖν καὶ τὴν εὐπροφάσιστον ἔχθραν καὶ ὡς
ἂν εἴποι τις εὐλογον αὐθημερόν εἰ οἷόντε διαλύεσ-
θαι τῶν καλλίστων τίθημαί τε καὶ ἐποτίθημαι. ἔχθ-
ρα γὰρ αὐρίαζουσα δύσλυτος. πλὴν εἰ μὴ φιλαίτιός
τις ἴπῶν τὰς ἀτινομίας ὠδίνει καὶ ὠδίνον γλῶσ-
σαν δολίαν προβάλλεται. τί δὲ δοθείη σοι καὶ τί
προστεθείη σοι πρὸς τοιαύτην γλῶσσαν, ἀλλ' ἢ τὰ
τοῦ δυνατοῦ βέλη καὶ ταῦτα μετὰ καὶ τῶν ἐπιπ-
ριζόντων ἀνθρώκων, ἀκήκας; εἰ δὲ λόγον μεγάλου
δίχα καὶ ὑπὲρ ὄνου οὐκίως τε καὶ παρακίψεως, τὸ
θρουλλοούμενον, ἐπιφύεται, οὐδὲ φροντιστέον, οὐδὲ

бедствия, не ще се погнусим от нея повече, отколкото от Стикс¹ и от Химерата², от най-лошите злини³, от самите Лестриго-ни⁴, от египетските беди? Нима като си спомним делата на нашите предци, сиреч онези тържества, празненствата, свободата, покоя, всенощните осветления и песнопения, после, като съобразим към това сегашните безобразия: опустошенията, риданията, всекидневните убийства, не ще ли предпазим и ума, и слуха, и сетивата, та, тъй да се рече, нищо от нея, дори и най-нищожната част да не бъде допусната? Или пък заедно с човекоубийци, взломници, грабителни, развратници и тям подобни — въпреки че много от проявите на злото приживе остават неразкрити, ако и да са достойни за колко големи награди! — не ще разклатим и не ще нарушим нещо от делата на мира или ще бъдем според казаното неверни като локрийци в договорите⁵? Не, по никакъв начин, о дружба и братство както от мрежата на Словото и от жребия на (бога)... Обаче даже и някакси да се заплетем в злото, ние да почнем да скърбим. Така прочее в бъдеще да се покажем по-трудно податливи за него. Измежду добрите неща няма нищо по-добро от единогодушието. То запазва отношенията, премахва разприте, вдъхва доброта, облагородява, урежда живота, не нарушава границите⁶. И що друго? Сближава човек към бога и ангелите. Смятам, че то носи полза и когато пребивава във водите и във въздуха, защото пребивава заедно с бога и бог, както се признава, може би се таи в него. И тъй, аз пък мисля и предлагам като нещо най-добро да бъде унищожена, ако е възможно, незабавно дори и най-оправдателната и както някой би рекъл, най-основателната вражда, тъй като враждата, която е оставена за следния ден, трудно се разрушава. Освен това някой, даже и да не е свадлив, поражда противозакония, а като ги породи, проявява коварен език, що ще получиш и що ще отговориш на такъв език освен със стрелите на силния и след това, чуваш ли, със запалени въглени⁷? Ако пък тя се поражда без голям повод и според поговорката за магарешка сянка⁸ и крив поглед, не е нужно дори да се обсъжда, нито да се

¹ Стикс е река в ада според вярванията на древните: *Homeri Ilias*, VIII, 369; *Odys.*, X, 514. ² За митичното чудовище Химера вж. *Homeri Ilias*, VI, 719. ³ За тази подумка, чрез която се загатва за онези, които много лукавствуват и вършат злини, вж. *Zenobii*, IV, 77. ⁴ Лестригоните са били митичен народ в Сицилия и Южна Италия: вж. *Homeri Odys.*, X, 119. ⁵ Чрез тази подумка се загатва за онези, които не спазват договорите: вж. *Apostolii*, X, 76; *Diogen.*, VI, 17. Следващият текст е повреден. ⁶ Към това вж. Притчи, XXVII, 22. ⁷ Образът е зает от Писанието. Мъдрост Сирах., VIII, 10; II Книга на царствата, XXII, 9; Псалми, XVII, 8, 12; СXXXIX, 10 и др. ⁸ С подумката се осмиват онези, които отдават голямо значение на дребули: вж. *Zenobii*, VI, 28.

διασκεπτόν τοῦτο ἐκεῖνο, ἀλλ' αὐτοβοεῖ χωρητέον πρὸς τὴν διάλυσιν καὶ προκαταβολῇ καὶ τὰς βίβας διατητέον. καὶ γὰρ ἀρχομένων τῶν νόσων κατὰ τῶν αἰτίων ἰστάμεθα, ἀκμάζοντα γὰρ πολλὰ παρέχεται πράγματα. ἐπεὶ δὲ Θεὸς τὴν μὲν, οἷον τὴν Νιόβην ἀκούομεν ἔθρησε, τῇ δὲ συγχορεύειν ἡμᾶς ἔδωκε καὶ δεδοκῶς συνεπιλήψατο καὶ τὸ αὐτὸ καὶ νοεῖν καὶ φρονεῖν καὶ λαλεῖν καὶ ἐπιτελεῖν ἐχαρίσατο, καὶ μίαν, οἷον εἶπεῖν, ψυχὴν ἐν ἀπείροις διένειμε σώμασι, καὶ ἡμεῖς διὰ παρανέσεων ὅση δύναμις αὐτῇ ἐπισχύσαμεν.

XXIII. Λεῦτε καὶ ταῖς εὐχαῖς αὐτῇ ἔτι κρατῶμεν, αὐτοῦ Μωσέως ἠγουμένου καὶ τῶ κατὰ τοῦ Ἀμαλῆς τύπῳ ἱλευμένου τὸν ἐνδιάλλατον. πρόσχεε ἐξ αὐλοῦ κατοικητηρίου σου, Κύριε, καὶ ἴδε τὰ χθρῆς διεσιῶτα συνεσιῶτά σοι σήμερον· οἱ διεσίτημεν ἀβουλίᾳ καὶ συνέστημεν ἐνδουκίᾳ σου, ἐπὶ δὲ τὰ διασπασθέντα μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ σου εἰς ὀλοκληρίων ἀρμολογούμενα. ἔπαισας καὶ ἰάσω ἡμᾶς, ἡλαγξας καὶ ἐπιστραφεὶς παρεζάλεσας, ἐπίπροσος ἡμᾶς ὡς χορσὸν καὶ εἰς ἀναψυχὴν ἐπεξήγαγες. ἐξυμολογοῦμεθά σοι καὶ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀγέσεως τίς γὰρ ἀνατερίσοι τῇ ἀβύσσῳ σου τῶν κοιμάτων, τὸ δὲ πλήθος τῶν οἰκτιρισμῶν σου τίς ἐξυμνήσεται; διαλλάσεις καρδίας ἀρχόντων ἐν δὲ βουλή μένεις βουλευομένων, ἐντέλλῃ καὶ ὁ θαλάσσης κατευνάζεται σάλος. ἐμπνεῖς καὶ ἀνακαινίζεις τὰ ξηραίνόμενα πάντα σου ὑπὲρ ἐννοίαν καὶ κατάληψιν. ἀλλ' ἔτι δυνῆς μηδὲν ὅ μὴ βούλει πεπονημένοι ἡμᾶς, μηδὲ παρολισθηῖσαι τοῖς πῦρ ὀλισθήμασιν, ἀεὶ δὲ νεάζειν τε καὶ ἡβᾶν καὶ ἀκμάζειν τὰ δεδογμένα σοι σήμερον. εἰς αὐτὸς ἐν τρισὶ συμφυῆς τε καὶ ὁμοούσιος καὶ ἡμῶν τοῖς σοῖς δοῖς ἐν σοὶ καὶ ἀλλήλοις ἐν εἶναι καὶ τὸ ἐν τοῦτο διαμένειν ἐπὶ σοὶ καὶ ἡμῶν ἀθάνατον καὶ αἰώνιον.

разглежда това нещо, но веднага да се пристъпи към разрешение и спогодба и да се пресече в корените. Прочее и при начеващите болести ние се борим с причините, защото, когато се засият, създават много затруднения. Понеже бог я превърна (враждата в камък) така, както знаем за Ниоба¹, а нам ни даде да пригласяме на мира, и като ни даде това, заповяда ни, дари ни еднакво да мислим, да говорим и да вършим и подели — тъй да се рече — една дума в безчетни тела. Затова ние чрез поощрения, колкото е възможно, да я укрепваме.

22. Хайде и чрез молитвите да го укрепим още повече, като сам Мойсей предвожда и по чина, установен срещу Амалик², умилостивява този, който е готов за помирение. Послушай от невещественото твое обитание, господни, и погледни: разединените вчера — съчетани в тебе днес; ние, които поради безумие се разделихме, сега поради твое то благоволение се съединихме, а също и разкъсаните удова на тялото на твоя Христос³ съставени в една цялост. Ти ни наказа и ни изцели, порица ни и призова разкаялите се, пречисти ни като злато и огън⁴ и ни изведе в прохлада. Благодарим ти и за наказанието, и за изцелението. Кой прочее ще се взре в бездънието на твоите присъди, кой ще възпее множеството на твоите милосърдия? Ти помиряваш сърцата на владетелите⁵, постоянствуваш в решенията си. Повеляваш — и морската буря утихва⁶, дъхнеш — и освежаваш повехналото. Всичко твое е свръх мисъл и разумие. Но направи още и това, щото нищо от онова, което не желаеш, да не измъчва, нито да изпадаме в предишните грешки, но винаги да живеят, да владеят, да възрастват и процъфтяват нещата, които днес си решил. Ти сам си единороден и единосъщен в троица. Подай и нам, твоите люде, да бъдем единни в теб и помежду си, и това единение да трае в тебе и помежду ни безсмъртно и вечно⁷.

¹ Общо за Ниоба вж. *Roscher, Lex.*, III, 372 sqq. ² За Амалик вж. Битие, XIV, 7; XXXVI, 12 сл.; Изход, XVII, 8 сл. Авторът на словото загатва за жеста на т. нар. оранта на Мойсея в борбата му против Амалик. Общо по това вж. *С. Жебелев*, Оранта. К вопросу о возникновении типа. *Sem. Kondak.*, I (1927) p. 1 sq. Вж. още Исая, XVII, 8; Псалми, IXXXVII, 10; CXIII, 6; Исая, I, 15. ³ Към това срв. Послан. към римл., XII, 4—5; I Посл. към коринт., VI, 15—19; III, 16 сл. ⁴ Срв. Псалми, LXV, 10—12; Числа, XXXI, 22 сл. и др. ⁵ Срв. Псалми, VII, 5, 13; XXXII, 10; Исая, XL, 23. ⁶ Срв. Изход, XV, 10 сл.; Второзкан., XXXII, 39; Псалми, IXX, 20; Марко, IV, 39; Лука, VIII, 24—25 и др. ⁷ Към молитвата в Словото срв. Йоан, XVII, 20 сл.

Х. ЖИТИЕ НА ГЕРМАН КОЗИНИТСКИ

Не се знае кога точно е живял, но ако се съди по данните на житието му, той се е родил вероятно около средата на IX в. в Ерусалим. Авторът на неговото житие е неизвестен; той е бил вероятно негов ученик и сподвижник. Известно време Герман Козинитски се подвизавал в Палестина, след като дошъл в Източна Македония. През втората половина на IX в. основал манастир югозападно от Драма. В житието се съдържат интересни данни както за топонимията, така и за занаятчийството в Източна Македония през IX в.

ИЗДАНИЯ: AASS, Maii t. III, Paris et Romae, 1866, pp. 6—10, и латински превод: pp. 161—160.

КНИЖНИНА: Хр. Лопарев, Византийския жития святых, ВВр, XIX (1912), стр. 110—113. — А. Рудаков, Очерки византийской культуры по данным греческой агнография, Москва, 1917. — Krumbacher, GBL, pp. 196, 199. — Г. Г. Литаврин, Крестьянство Западной и Югозападной Болгарии XI—XII в., УчЗИС XIV (1956), стр. 238. L. Dujcey, Une ambassade byzantine auprès des Serbes au IXe siècle, Сборник радова Византолошког института, кн. 7, Београд, 1961, стр. 53—60.

VITA SANCTI GERMANI

Germanus in Macedoniam venit

8. Οὕτω μὲν οὖν τῷ μακαρίῳ Γερμανῷ περὶ τὴν εἰρημένην ἀσκοῦντι μάνδραν, καὶ καλὰς ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ διατιθεμένῳ, καὶ τελεωτέρας ἤδη καταστάσεως ἀπομένῳ (τριακοσίων γὰρ ἦν γεγονὸς ἔτος) θεῖα τις ὄψις ἐπιστάσα, ἀπαραστήναι μὲν αὐτὸν ἐκεῖθεν, πρὸς δὲ τὰ τῆς Εὐρώπης ἀπελθεῖν μέρη διακελεύεται, καὶ κεῖ γαῶν ἕξ αὐτῶν κορυφῶν ἀνεγείραντα, παρὰ τινι τῶν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ὄρεων, ἀποτάξει τοῦτον τῇ Θεομήτορι. Καὶ οὕτω μὲν ἡ ὄψις. Αὐτὸς δ' οἰηθεὶς μὴ θεῖαν εἶναι τὴν αὐτὴν, ἀλλὰ πεπλασμένην ἐπὶ τοῦ ποιηροῦ, καθὼς εἶωθεν αὐτὸς ποιεῖν, εἰς ἄγγελον φωτὸς μετασχηματίζων ἑαυτὸν, σκότος ὄν, ἠμέλει τοῦ ἐπιτάγματος (p. 7).

9. Ἀμέλει τοι καὶ αἰθεὶς ἐπιφανεῖσι οἵαπερ καὶ πρότερον καὶ πρόσθεν γὰρ ὁ θαυμάσιος ἄνδρα τὰ

ЖИТИЕ НА СВ. ГЕРМАН КОЗИНИТСКИ

Герман идва в Македония

8. Когато блаженият Герман се подвизавал така в споменатата обител¹ и замислял в душата си красиви възходи, като достигнал до по-голяма зрелост (защото бил станал на тридесет години), някакво божествено видение му се явило, повелило му да се отдалечи оттам, да отиде в пределите на Европа и там, като въздигне от самите основи храм на една от македонските планини², да го посвети на богомайка. Такова прочее било видението. А той пренебрегнал повелението, понеже сметнал, че това видение не е божествено, а скроено от дявола, който, както обикновено правел, се преобразявал на ангел на светлината, макар да бил мрак.

9. Разбира се, [видението] отново се явило, както и преди. Защото и преди това на дивния му се сторило, че видял на сън ня-

¹ Касае се за манастира Предтеча на река Йордан в Палестина, където Герман пребивавал известно време.

² Под македонски планини тук вероятно се имат пред вид Кушница и Пангей. От текста на житието може да се заключи, че той е обиколил тези планини. Krumbacher, GBL, p. 196, смята, че Герман е основал манастир в Македония в края на IX в.

κατὰ τοὺς ὕπνους ὄραν ἐδόκει, λευκὴν τε στολήν ἠμφιεσμένον, καὶ τὸ εἶδος ἐξαστραπτόντα καὶ τὸ δεύτερον ὁμοίως ἑώρα. Ἐπιφανεῖσα οὖν καὶ αὐθις ἢ ὄψις ὄνειδίξει τε αὐτῷ τὴν παρακοήν, καὶ χαλεπαίνοντι ἕοικυῖα καὶ τινὰς πληγὰς ἐπιτίθησαν... λέγουσα. „Ὁὐ καλὰ σοι τῆς παρακοῆς ἐποιήσω τὰ ἐπιτίμια“; Ὁ δὲ „Καὶ ποῦ γῆς, φησι τῷ φανομένῳ, τυγχάνει ὁ τόπος ὃν λέγεις; καὶ πῶς ἐκεῖσε ἀφίξομαι ἀγνοῶν τὴν πρὸς ἐκεῖνον φέρουσαν, ἐπιμήρη τε οὖσαν ἐπὶ πολὺ, καὶ μόλις, ὡς ἀκούω τῶν ἐκεῖθεν ἀφιγνυμένων, ἀνυομένην ὄλω ἐνιαυτῷ; Πρὸς δὲ τούτοις καὶ πόθεν ἔσται μοι πόρος ἀναλωμάτων, ἐπὶ τῷ ἔργῳ μηδενὸς ὀβουλοῦ εὐποροῦντι;“ Καὶ ὅς· „Μὴ πολυπραγμόνεια, μὴ δὲ ἀμφίβαλλε· πίστευε δέ, ἔφη, καὶ πάντα σοι ἔγω γενήσεται. Ὁ γὰρ Θεὸς καὶ τοῖς ἀποροῖς πόρον οἶδεν εἰρίσκειν, τοῖς ἐμφύτοις αὐτῷ σοφία τε καὶ δυνάμει. Εἰ βοῦλεи δὲ καὶ τὸ ὄνομα γνῶναι τοῦ τόπου παρὰ τὸ ἄστυ, ᾧ Χριστόπολις ὄνομα, ἀφιγμένος, ἐκεῖθεν τε ὁρμηθεὶς εὐθὺς τοῦ ὄρους, οὗ δεῖ σε τὸν γεῶν ἀνεγείραι, πορεύσῃ. Ἄλλ' ἄννε πρῶτων· εἶγε τε, καὶ μὴ διάτριβε (p. 8).

11. Ἐξεληθὼν οὖν ὁ Ὅσιος ἐκεῖθεν, περιήγει μὲν καὶ αὐτὸς οὐ μικρῶς τὴν καρδίαν· πῶς γὰρ οὐ; συγγνώμων διαξευγνύμενος οὕτως ἀγαθῶν, οἷς πολλὴν συνδιατάμενος χρόνον, ἐπὶ τὴν πνευματικὴν προέκοπτεν ἡλικίαν· τῷ τοῦ Θεοῦ δὲ προστάγματι πειθαρχῶν, καὶ ταῖς ἐλπίσι τῶν μελλόντων παρακαλούμενος, χαίρων ἤπιετο τῆς πρὸς τὰ Εὐρωπαϊα μέρη φερούσης. Ἦν καὶ διανύσεις μακρὰ τε διαπερῶν πελάγη, καὶ ὅπου μὴ διαπλεῖν ἐξῆν, περὶ τὴν πορείαν ποιούμενος, τοῖς ἰδίῳ αὐτοῦ χρώμενος εἰς τοῦτο ποσί, φθάσει τὴν Χριστόπολιν, πόρον τε καὶ προθυμίᾳ ἀπολή μετὰ χρονικῶν διαστήματος τῇ ὁδοπορίᾳ συμμετρούμενον, Θεοῦ κατευθύνοντος τὰ κατὰ τὸν Δαβὶδ αὐτοῦ διαβήματα. Πυνθόμενος δὲ καὶ μαθὼν παρὰ τινος τῶν ἐπιχωρίων τὸ τῆς πόλεως ὄνομα, ἔγνω τοῦ τ' εἶναι τὸ ἄστυ, οὗ παρὰ τῆς ὄψεως ἐμάνθανεν ἐλαύνειν εὐθύ. Τοῦτο τοίνυν μαθὼν διηπορεῖτο, τί ἂν διαπράξειε, καὶ ποῖαν ὁδὸν ἐντεῦθεν ὁρμηθεὶς τράποιτο. Ὡς δὲ ταῦτα κατὰ νοῦν ἔστρεφε, καὶ ὅποι τράποιτο τοῖς ὄλοις ἀμήχανος ἦν, ἐφίσταται πάλιν αὐτῷ καθ' ὕπνους ἢ θεία ὄψις ἐκείνη, καὶ λύει τὴν ἀμηχανίαν αὐτῷ, εἰποῦσα, παρὰ τὸ τῆς Πρωπολίας ἀντικρὺ πορεύεσ-

какъв мъж, облечен в бяла дреха и със светъл образ; и [сега] за втори път видял подобно нещо. Прочее видението, като се явило отново, упрекнало го за непослушанието му и като се показало, че е недоволено и му нанесло няколко удара казало: „Не е ли добро наказанието, [което] ти наложих за непослушанието?“ А той казал на явилия му се: „А къде на земята се намира мястото, за което казваш? И как ще пристигна там, без да знам [пътя], който води за него и е много дълъг, и който, както чувам от идващите оттам, едва се изминава за цяла година? А освен това, откъде ще взема средства, тъй като за тази работа не разполагам с нито един обол¹?“ А онзи казал: „Не се тревожи, не се колебай, вярвай и всичко ще ти бъде лесно. Защото бог може да намери изход дори и в безизходицата с мъдростта и силата, които са му присъщи. Ако пък испаш да узнаеш и името на мястото, то като пристигнеш до града на име Христопол², отсам като тръгнеш, ще отидеш право на планината, където трябва да съградиш храм. Но направи това на дело! На добър час и не се бави!“

11. Прочее преподобният, като тръгнал оттам³, бил обладан от немалка скръб в сърцето. И как не? Така той се разделил със своите добри единомишленици, с които проживял заедно много време и достигнал духовна зрелост. Като се подчинил на божие повеление, и насърчен от надежди за предстоящите дела, с радост поел пътя за пределите на Европа. Като преминал тоя път, преплувал голяма морска шир и където не могло да се плува, вървял пеша, като си служел за това със собствените си крака; така пристигнал в Христопол с голяма мъка и усърдие за време, което съответствувало на пътя, понеже бог напътствувал според Давида неговите стъпки. Като разпитал и научил от един от местните жители името на града, узнал, че това е градът, в който според видението незабавно трябвало да отиде. Ето защо, като узнал това, изпаднал в затруднение какво да прави и като тръгне оттук кой път да вземе. А когато размислял върху това и бил затруднен напълно на къде да тръгне, отново му се явило на сън онова видение, което премахнало затруднението му, като казало да тръгне към плани-

¹ Обол — дребна монета, която имала различна стойност. В случая житиеписецът е искал да каже, че Герман не е имал никакви пари в себе си. ² Дн. Кавала. ³ Става дума за манастира Предтеча на р. Йордан в Палестина, откъдето се отпразил за Македония.

θαι ὄρος, καὶ κεῖ γενόμενον ἐπὶ τὴν οἰκοδομὴν τρέπεσθαι τοῦ νεῶ (p. 8).

12. Τοῦτων τοίνυν ἀκούσας ὁ Πατήρ, ἔξισαι μάλ' αὐτίκα τῆς Χριστιανοπέρας ἅμ' ἡμέρα, καὶ διὰ Φιλίππου περιπατήσας, παρὰ τὸ ὄρος ἀφικνεῖται, ἀντιζῶν μὲν τῆς Ποπολίας, ὡς ὁ φανεὶς καθιπέδειξε, κατὰ τὰς ἐκβολὰς δὲ τοῦ Πανάκος κείμενον, πλεῖν ἢ πεντήκοντα σταδίου ἀπέχον πολιχίου πύργου, ᾧ ὄνομα Δράμα. Ὁ δὲ καὶ νομίσας μὴ ἕτερον εἶναι, ἢ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ζητούμενον ἐπ' αὐτοῦ, παριέρχεται διερευνῶν, εἴ ποτε τόπον ἐπιτήδειον εἶδεν τινα δινηθῆναι εἰς οἰκοδομὴν φρονιστηρίου. Περιελθὼν τοίνυν καὶ διασκοπήσας ἅπαν τὸ ὄρος ἐξ τὰ μάλιστα, ἄντρον τινὲ ἀποφόρον περιτηγνάει. Οἴσων εἶσω γενόμενος, καὶ τὴν κρίσιν τοῦ πράγματος ἄφρονι αὐταῖς ἐπιτρέψας, τοιοῦτον εἶναι κρίνει οἶον δὲ καὶ ἐξήτει. Ἐνθεν τοὶ καὶ ἀρξάμενος, ὅλοις τοῖσιν ἔτεσιν καὶ μεσῖν ἔξ ἀπαυρῖζει τὸ ἔργον, ἔνδοξον τοῦ ἀνθρώπου νεῶν δαμάμενος, καὶ τῆ παναγῶ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ Λόγον τοῦτον ἀφιερῶσας, ὡς εἰκοιζε γάρ, μονότατός τε ὢν, καὶ μηδένα ἔχων τὸν συναφαιτόμενον αὐτῶ τοῦ ἔργου, πρόσθε τοῦτοις δὲ καὶ ἀπορος ἔχων ἀναλωμάτων, ἀποχευοῖ τὰ τῆς οἰκοδομῆς ἐργαζόμενος, ἐπὶ τοσοῦτοις ἔτεσιν πέρας ἔδεδόκατο ἔργου (p. 8).

13. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα κατὰ νοῦν εἶχε τῷ Ἀγίῳ, καὶ ὁ λόγος ἠδονῆς ἀνάπλεος καθειστάκει, ἅτε κατὰ τὸ δοκοῦν Θεῶ εἰς ἔργον ἐκβεβηκότος τοῦ ἐργετήματος, ὁ παρὰ τῆς ἄφρονος ἐπετάττετο εἰς δευτέρους αἵθις ἀγῶνας, πρὶν καὶ καταθέσθαι, καταβαίνει ἀναγωνίζετα παρὰ προσδοκίαν. Ὁ γὰρ φανεὶς αὐτῶ Ἀγγελὸς κατὰ τε τὴν Παλαιστήνην καὶ ἅπαξ καὶ δεύτερον, καὶ περὶ τὴν Χριστοῦ πόλιν διαπορευόμενος ποία ὁδὸν τράποιτο, ὁ αὐτὸς καὶ ταῦτα γε ἐπιφαίνεται, μὴ τὸ ὄρος εἶναι, λέγων αὐτῶ, εἰς ὃ ἐπειάττετο ἀπελθεῖν, καὶ τὸν νεῶν ἀναγεῖραι ἀλλ' ἕτερον, ᾧ Ματικία ὄνομα, πρὸς ὃ δὴ καὶ προσεῦσθαι διὰ ταχέων, καὶ νεῶν ἐκεῖ μείζω τε καὶ πολυλέστερον πάση σπουδῇ τοῦ προτέρου καθιδρῆναι. (p. 8).

14. Ἀφυγμένος οὖν παρὰ τινὲ κώμην, ἥτις ἐπιχωρίως Τζεργίστα καλεῖται, παρὰ τινὲ ξενίζεται τῶν ἐκεῖ ἀνδρῶν, θεοφιλεῖτε καὶ περὶ πλείστον ποιουμένων τὸ διαναπαύειν τοὺς ξένους. Παρὰ τῆ ἐκεῖνου τοίνυν καταλύσας οἰκίαν καὶ ξενίας προσηκούσης ἐπιτεχῶν, πυνθάνεται καὶ περὶ τοῦ ὄρους. Ὁ δὲ „Μαναπαίου, φησί, τίμιε Πατὴρ (φοπέρι γὰρ ἦν)

ната срещу Пополия¹ и като отиде там, да се земе с изграждането на храма.

12. А когато отецът чул това, на разсъмване веднага излязъл от Христопол, като обиколил през Филипи², както му посочило видението, дошъл при някаква планина срещу Пополия, която била разположена до устието на Панак³, отстояла на повече от петдесет стадия⁴ от някакво градче на име Драма. Затова той като сметнал, че то е същото, което търсил, обходил го, оглеждайки дали би могъл да намери някъде някакво подходящо място за изграждане на манастир. Прочее, като обиколил и разгледал цялата планина колкото се може по-добре, натъкнал се на някаква открита пещера. Като влязъл вътре и преценил с поглед мястото, сметнал, че е толкова, каквото търсел. И като започнал оттам, продължил делото цели три години и шест месеца, издигнал храм вътре в пещерата и го посветил на пречистата майка на бога слово, защото, както се виждало, бил съвсем сам и никой не му помагал в работата. Освен това, понеже бил затруднен в средствата, градил сам със собствените си ръце и така завършил работата за толкова години.

13. След като светецът премислял това и мисълта му се изпълняла с радост, понеже начинанието, което му било възложено от видението, се осъществявало на дело по божия воля, то той се постарал да се насочи отново към нови подвизи въпреки всяко очакване, преди още да отдъхне. Защото ангелът, който му се явил в Палестина веднаж, и втори път, когато той се колебаел кой път да поеме за Христопол, същият той му показал, че не тази е планината, на която било отредено да отиде и да съгради храм, но онази била друга, на име Матикия⁵, при която [трябвало] бързо да отиде, и там с цялото си старание да съгради храм, по-голям и по-пищен от първия.

14. А като дошъл до някакво село, което на местен език се нарича Черница⁶, бил приет радушно от един от местните жители, човек боголюбив и който извънредно много се грижел за почивката на гостите. И така като си починал в къщата му и получил подобащо гостоприемство, разпитал и за планината. А онзи му казал: „Отдъхни си, почтени отче (защото било вечер), и утре ще те

¹ Според някои изследвачи Пополия се е намирала някъде около Кавала. Други пък отъждествяват Пополия с Пловдив. За различните мнения по този въпрос срв. *Хр. Лопарев*, *Византийския животия святых*, ВВр, IX (1912), стр. 111. ² Днес развалини между Кавала и Драма. ³ Вероятно става дума за река Панега, която минава недалеч, югозападно от Драма. ⁴ Един стадий се равнявал на 180 метра. ⁵ От текста не може да се разбере за коя планина в Драмско става дума. ⁶ Някои автори смятат, че в случая се касае за река Черна в Македония. Срв. *Лопарев*, пос. съч., стр. 112.

καὶ αὐριον ἐγὼ σοι μέχρι τοῦ ζητουμένου καθηγῆσαι ὄρους. Πείθεται τῷ οἰκοδεσπότῃ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, καὶ τὴν νύκτι ἐκείνην διαναπαύσας ἐαυτὸν ἐκεῖ, ἅμ' ἡμέρα ἡγουμένου τοῦ δηλωθέντος ἀνδρὸς παρὰ τὸ ἔρχεσθαι. Ὡς δ' ἐγένοντο ἄμφω ἐκεῖ, ὁ μὲν ἀνὴρ ὑπέστρεφεν οἴκαδε, ὁ δὲ Ὅσιος περιελθὼν πανταχόσε τὸ ὄρος, καὶ ἀκριβέστατα περιαθροίσας παρ' ὅλας τρισὶν ἡμέραις, εἰς τὴν δηλωθεῖσαν καὶ αὐτὸς ἐπάνεισι κώμην. Καὶ καταλύσας αὐθις παρὰ τῇ οἰκίᾳ τοῦ καὶ πρότερον ξενίσαντος αὐτόν, πελεκῶν τε καὶ δίκελλον τὸν ἀγρότην αἰτεῖται, ὡς ἂν τῷ μὲν μέρος τι τῆς ὕλης ἔχων διακόπτειν εἰς δίοδον, τῇδε διασκάπτειν ἔνθα τοὺς θεμελίους ἔμελλε τοῦ νεῶ καταβάλλεσθαι. Λαβὼν οὖν τὰ σιδήρια, καὶ τάχους εἶχεν, ἐπὶ τὸ ὄρος αὐθις ὑπέστρεφεν (p. 8).

18. Ἐντεῦθεν καὶ μετρίων εὐπορίσας ἀναλωμάτων, πρὸς τὴν τὸ ἔργον προθυμότερος ἦν, καὶ αὐτίκα τοὺς οἰκοδομήσαντας τὸν νεῶν ἐκάλεε τεχνίτας. Οἱ δὲ ἀφιγμένοι αὐτὸν πρότερον ἐνεχείρισαν κτίζων, ἢ περὶ μισθοῦ ποιήσασθαι τινα ὁμολογίαν. Ἐπεὶ δὲ συνέβησαν τῷ Πατρὶ μισθὸν τούτοις ὑπεσχημένῳ τῆς τέχνης καὶ τῶν πόνων, ἑκατὸν δοῦναι χρυσίνους, ἢ δυνάμεως εἶχον ἔργον ἥπιοντο. Περιμετρίσαντες γὰρ αὐτίκα τὸν τόπον εἶδ' ὑπορούζαντες τοὺς θεμελίους ἐπήγγυοντο, ἅφ' οἷς ἀρξάμενοι κτίζων Θεοῦ συναιρουμένον, νεῶν ἐδείξαντο διαφερόντως διαπρεπέστατον, ὅς δὴ καὶ ἐς δεῦρο σωζόμενος, πάσαις ὕψει θαῦμα μέγα κινεῖ (p. 9).

21. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ σκληροὶ καὶ ἀνελεήμονες ἐκεῖνοι τὸν Ὅσιον περιγυρνόντες ὡς ἐπ' αἰσχροῖς εἴλικον ἐαλλακότα, οἷτε τὸν Θεὸν φοβούμενοι, καὶ τὴν ἱερὰν οὐ φρίσσοντες ὄψιν ἐκείνην, τὴν εὐθὺ τοῦ ἄστεος, ἧ ὄνομα Δράμα, ἐστέλλοντο, ἐλπίζοντες ἐκεῖ τοὺς μισθοὺς ἀπολήψεσθαι, ἰδόντος τινὸς τῶν φιλοχριστῶν τὸν Ὅσιον, καὶ τῆς συμφορᾶς αὐτὸν καποικτείραντος, καὶ δι' ὃν εἴλετο χρυσὸν καταβεβληκότος ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐπὶ ταύτης οὖν τῆς ἐλπίδος ὀχοῦμενοι, ἀπὸ τοῦ ὄρους κατήεσαν, ἔλκοντες καὶ τὸν Ὅσιον περιγυρνόμενον. Ὡς δὲ κάτω τοῦ περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἐγένοντο, ἔνθα καὶ πεδῖος ἐδόκει τις εἶναι, ἐξ ἧς ἀπαλήτε πῶα καὶ πολλὴ σφόδρα πάνυ ἀνεδίδοτο, καὶ δένδρα εἰς ὕψος τε μετεωριζόμενα, καὶ πυκνοῖς τοῖς κλάδοις κομῶντα, ἱκανὴν καὶ ἐπιτηδεῖαν σκιὰν εἰς ἀναφυχὴν τοῖς ἐθέλουσιν ἐνεποιεῖ τῶν ὀδοιπορούντων ὅπ' ἐκεῖνους διαναπαύεσθαι, ὁρῶσιν ἄνδρας τινὰς τῶν ἐν ὕξι-ώμασι, καθ' ὡς εἰκόζειν ἐδίδου ἦτε περὶ αὐτοὺς θεραπεῖα, καὶ τὸ τῶν ὑποζυγίων καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς πλήθος, ὑπὸ τοῖς δένδροις καθημένους, καὶ τὸν ἐκ τοῦ

заведа до търсената планина“. Божият човек послушал домакина и като си починал там през тази нощ, на сутринта, воден от споменатия човек, тръгнал към планината. Когато двамата отишли там, човекът се върнал в къщи, а светият, като обиколил отвсякъде планината и като оглеждал най-старателно цели три дни, и той се върнал в споменатото село. И като отседнал отново в къщата на онзи, който преди това го приел на гости, поискал брадва и мотика, за да изсече с брадвата известна част от гората, [та да прокара] път, а с мотиката смятал да изкопае мястото, където щял да сложи основите на храма. Като взел железните сечива, колкото могъл по-бързо, веднага се върнал в планината.

18. И след това, като се сдобил със скромни средства, с по-голямо желание се заел с работата и веднага повикал майстори, които да построят храма. А те, като дошли, не се заели да построят храма, преди да се уговори заплащането. Когато се споразумели с отеча, който им обещал да им даде като награда за майсторството и труда сто златни монети, те се заловили здраво за работа. И наистина те веднага премерили наоколо мястото, разкопали го и поставили основите, върху които започнали да строят с божия помощ. Те издигнали извънредно хубав храм, който и до днес е запазен и предизвиква голямо учудване у всички зрители.

21. А когато онези жестоки и безмилостни люде¹ вързали светеца, започнали да го влачат, хванат сякаш за опозоряване, без да се страхуват от бога и без да ги смущава неговият свещен вид и веднага поели пътя за града на име Драма, надявайки се, че там ще си получат възнаграждението, защото някой от христороубците, като види светеца и го съжали за нещастие му, щял да плати за него златото, заради което бил влачен. Обзети от тази надежда, слезли от планината, като влачели вързан светията. А когато стигнали долу около подножието на планината, там изглеждало, че има някаква равнина, на която имало твърде много сочна и изобилна трева и се издигали високи дървета с раззеленили се гъсти клонове, като давали достатъчна и необходима сянка за пътниците, които желаят почивка. Там видели някакви знатни мъже, както личало от свитата около тях, от множеството товарни животни и другия багаж. Те били седнали под дърветата и си почивали от големия пек на слънцето

¹² Става дума за майсторите, които Герман наел да построят манастир.

ἡλίου πολὺν φλογμὸν (θεὸς γὰρ ἦν) ἀναφύχοντας. Οἱ δὲ ἦσαν δύο τινὲς ἐν τέλει, ὧν τῶ μὲν Νεόφυτος, πατέρα δὲ Νικόλαος ὄνομα, ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τοῦ τρικαῦτα τῶν Ῥωμαίων κρατοῦντος, πρεσβεῖς πρὸς τῆς Τριβαλὸν ἀποσταλέντες (р. 9).

23. Ἄλλ' ἐπειδὴ γε οἱ μὲν τεχνῶν τοὺς τε μισθοὺς ἀπειληφότες, καὶ συγγνώμης τυχόντες ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις παρὰ τοῦ Ὁσίου, οἴκαδε ἐπαυήσαν, αὐτὸς δὲ ὑπελιμπάνετο μετὰ τῶν δηλωθέντων ἐνδόξων ἀνδρῶν, τί καὶ λέγειν ἄγε αὐτοῖς διείλεται, καὶ μεθ' ὅσης τῆς ἰλαρότητος; Τί δὲ ἄλλογε; ἢ Θεοῦ φωνὰς, δι' ὧν τοσοῦτον ἐξήρτησε τῆς αὐτοῦ γλώττης ἐκείνους, ὅστε καὶ παρατεῖσθαι τὸν μοναστήριον ἐπέχεσθαι τότε βίον, καὶ μηδαμῶς ἐπαυῆναι πρὸς τὸν Κρατοῦντα, οὕτως ἠπτήθησαν τῆς πνευματικῆς σειρῆνος τῶν λόγων τοῦ ἀνδρός. Ὅθεν καὶ τότε μὲν δεξιὰν ἐμβαλλόντες τῶ Ἁγίῳ τῆς πρὸς τὴν εὐδαίμονα πόλιν ἀπαγούσης ἤπτοντο, εἰς ἣν καὶ διασωθέντες, καὶ τὰ τῆς πρεσβείας τελεκότες, μεγάλας ἐτίμων δωρεαῖς. Ἐἶτα μικρὸν τινα χρόνον διατρίψαντες ἐκεῖ, καὶ τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἐνδιαθέμενοι, τῶν τε προσόντων αὐτοῖς τὰ μὲν τοῖς πένησι διανείμαντες, τὰ δ' ἀποχαρισάμενοι τοῖς οἰκητοῖς, τὰ πλείω δὲ καὶ λαβόντες μεθ' ἑαυτῶν χαίροντες ἐπέστρεψαν πρὸς τὸν Ὁσίον οὕς καὶ λίαν ἀσμένως ὑποδεξάμενος, κείρει μὲν αὐτοῖς παραχωρήματα τὴν τρίχα, καὶ τὸ μοναχικὸν ἀμφιέσας σχῆμα, τοῖς εὐασκουμένοις ἐγκαταλέγει τῇ μάνδρῳ μοναχοῖς (р. 10).

(защото било лято); били двама знатни, единият от които се наричал Неофит, а другият Николай, и били изпратени от Цариград като пратеници при трибалите от тогавашния ромейски владетел¹.

23. Но когато майсторите си взели възнаграждението и получили прошка от светеца за извършеното, върнали се по домовете си, а сам [светецът] останал заедно със спомнатите знатни мъже. Има ли нужда да разказвам какво им казал и с каква радост? И какво друго? Или за божните гласове, чрез които ги привлякъл до такава степен с гласа си, че те помолили да приемат монашеския живот и никога да не отиват при императора, така били победени от духовната сирена на словата на този мъж. И тогава те, като подали ръка на светеца, поели пътя към честития град и като стигнали там и изпълнили мисията си, получили големи дарове. След като прекарали известно време там и си уредили работите, като раздали част от имуществата си на бедните, а друга част подарили на служителите си, взели по-голямата част със себе си и радостни се върнали при светеца. А той ги приел много радостно, подстригал им незабавно косите, облякъл ги в монашеското облекло и ги причислил към подвизаващите се в обителта монаси.

¹ От текста не може да се разбере кога е било изпратено това византийско пратеничество при сърбите. Според *Dujčev*, *Une ambassade*, р. 60, събитието е станало между 867 и 886 г.

XI. ПРОДЪЛЖИТЕЛЯТ НА ТЕОФАН

Съчинението, което е познато под наслов „Продължител на Теофан“ или *Scriptores post Theophanem*, представлява допълнение и продължение на хрониката на летописеца Теофан. В самия наслов на това съчинение е посочено, че то било съставено по нареждане на император Константин VII Багренородни (913—959) и излага събитията след 813 г., гдето свършва изложението на Теофан. Цялото произведение е от шест книги, които са съставени в различни времена, обгръщат разни хронологически периоди и отразяват различен дух и техника на работата. Изложението достига до 916 г. В началото е прибавен кратък увод, в който е изтъкнато, изглежда с известно преувеличение, участието на императора в събирането на материалите и написването на съчинението. Съставителят на увода сочи, че материалите били събрани и подредени от император Константин VII, а самият той бил изпълнил само работата на прост преписвач. Изрично е казано, че сведенията били събирани от писмени извори и устни предания. Противно на Теофан, който в своята „Хронография“ се старае да следва строго определен хронологически ред и дава обилни, понякога измислени хронологически данни, тук изложението е групирано около личностите на отделни владетели. Така в книга първа е разказано за управлението на император Лъв V, в книга втора — за управлението на Михаил II, в книга трета — за времето на Теофил, в книга четвърта — за времето на Михаил III, докато книга пета разказва за събитията през управлението на Василий I Македонец. Тази книга — обозначавана и като „Животопис“ на император Василий (*Vita Basilii*) — се смята за дело на самия Константин VII Багренородни, който чрез нея възвеличава и, от друга страна, оправдава известни деяния на своя дядо и основател на македонската династия. Най-обширна и по размер, и по хронологически обхват е книга шеста, в която са изложени събитията от времето на император Лъв VI до управлението на неговия внук Роман II, сиреч от 886 до 961 г. Изложението очевидно е било замислено да обхване цялото управление на Роман II, обаче завършва внезапно със събитията от 961 г. Между първите пет книги и последната шеста книга се долавят чувствителни различия. В първите книги личи стремежът за възвеличаване на династията на Василий I, като неговите предходници са изобразени в доста тъмни краски, а той е представен като издънка от царски род, потомък на светци и мъченици, накратко личност, надарена с изключителни качества. В последната книга този панегиричен тон е изоставен, но затова пък в първата част на книгата е прокарана благоприятна за Роман Лакапин тенденция, като не са пощадени някои представители на македонската династия (например кратковременното управление на император Александър). Като автор на шестата книга изцяло или отчасти може да се смята един от най-известните византийски писатели от първата половина на X в. — Теодор Дафнопат, който е бил, изглежда, и общ „редактор“ на цялата творба. Като главен извор за събитията до 886 г. е използвано съчинението на Генезий или друг общ първоизвор. За събитията от 886 до 948 г. е била използвана т. нар. втора редакция на Продължението на Георги Монах. Използувани са освен това съчиненията на Константин VII Багренородни и някои загубени днес исторически трудове (напри-

мер една хроника на писателя Теофност от IX в.). За събитията от последния период е черпено предимно от лични спомени и наблюдения. Петте първи книги са били завършени, изглежда, към времето на самостоятелното управление на Константин VII, с други думи казано, между 945 и 959 г., а продължението — вероятно в началото на управлението на Никифор II Фока, следователно към 963 г.

Продължителят на Теофан представлява важен и богат исторически извор за историята на българския народ през IX и X в. В основата на цялото съчинение обаче е прокарана голяма тенденциозност и необективност, поради което всички сведения могат да се използват само след внимателна преценка и съпоставка с други исторически извори. По-голяма част от сведенията, които намираме у Продължителя, се повтарят и в другите наши исторически извори и затова нямат стойност на оригинални вестии. Затова пък известен брой от сведенията на Продължителя са единственият наш исторически извор. Като самостоятелно съчинение Продължителевата Хроника не е намерила разпространение във византийската литература и затова е позната само в няколко преписа. Хрониката обаче е била често използвана от по-късните византийски писатели, например от Йоан Скилица, Йоан Зонара, Георги Сфранцес и други, които са заимствували от нея доста много сведения и за българо-византийските отношения.

РЪКОПИСИ: V = Cod. Vatic. gr. 167, ff. 1—168, 168' (XI s.). — B = Cod. Barber. gr. 232, ff. 1—287 (XVI s.).

ИЗДАНИЕ: *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon Magister, Georgius Monachus*. Rec. I. Bekker. Bonnæ 1838, pp. 1—211.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 347—349, 253. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, pp. 540—544. — *F. Hirsch*, *Byzantinische Studien*. Leipzig, 1876, pp. 175—302. — *G. Ostrogorsky*: PWRE, 2 R., V (1934), col. 2131—2132. — *А. П. Каждан*, Хроника Симеона Логофета, ВВр, XV (1959), стр. 136—143.

THEOPHANIS CONTINUATI CHRONOGRAPHIA

1. Michael Rangabe a Bulgaris vincetur

Ἐκεῖνος μὲν οὖν εἰς τὴν τοῦ κουργαλάτου
Μιχαὴλ βασιλείαν καὶ ἦσαν τὴν ἐκ τῶν Βουλγάρων
συμβᾶσαν αὐτῷ καταπροδοθέντος ἐπὶ τῶν ἑαυτοῦ
κατέληγε (p. 5, 7—9).

2. De Nicephori clade in Bulgaria perpressa

1, 1. Νικηφόρος τότε τὰς τῆς βασιλείας ἔδυνεν
ἠρίας, ὁ τρόπαιον ἐν Βουλγαρίᾳ γενόμενος, — — — ἀλλὰ
τοῦ Νικηφόρου κατὰ Σκνθῶν ἐξαστρατεύσαντος καὶ
τραυματίου κατὰ τὴν παρεμβολὴν τοῦ πολέμου πε-

ПРОДЪЛЖИТЕЛЯТ НА ТЕОФАН ХРОНОГРАФИЯ

1. Михаил Рангаве победен от българите

Той [Теофан] прочее завършил [своята хроника] с царуването на Михаил Куропалат¹ и с поражението, което му било нанесено от българите, след като бил предаден от своите люде.

Тогава държал юздите на царството Никифор, който паднал в България. — — —

2. Поражението на император Никифор в България

1, 1. Но когато Никифор се отправил на поход против Скития² и паднал ранен на полесражението, на двадесет и шести юли четвърти индикт³, а син му Ставракий бил

¹ Хронографията на Теофан (*Theophanis Chronographia*, ed. C. de Boor, I, p. 501, 27 sq.) завършва с изложението на събитията, свързани с поражението на византийската войска, предвождана от император Михаил I Рангаве (811—813) в битката при Версиникия на 22 юни 813 г. и непосредствените последици от нея. ² Става дума за похода на император Никифор I (802—811) срещу българите и поражението на византийската войска на 26 юли 811 г. ³ Индикт четвърти действително отговаря на 811 г.

σόντος μηνὶ Ἰουλίῳ εἰκάδι ἕκτη τῆς τετάρτης Ἰνδικιῶνος, καὶ τοῦ υἱοῦ Σταυρακίου κατὰ τὸν πόλεμον καιρίαν τροφέντος ὡς δύο μὲν μόνους μῆνας καὶ ἡμέρας ἐπιζῆσαι ὀκτώ, συμβασιλεύσαντος δὲ πρότερον τῷ πατρὶ ἕτη ὀκτὼ μῆνας ἑπτὰ, καὶ Μιχαὴλ τοῦ κουροπαλάτου μετὰ τὴν τοῦ Σταυρακίου κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἀποβίωσιν, γαμβροῦ μὲν Νικηφόρου τελοῦντος, ἐκ γενεῶν δὲ καταγομένου τοῦ Ραγγαβῆ καὶ κατὰ τὴν θέσιν τῶν Μαγγάνων σκηροῦντος (р. 6, 13 14; 11, 17 — 12, 4).

3. De bellis inter Bulgaros et Romanos ortis Michaele Rangabe regnante

1, 5. Ὅθεν ἄρτι Κρούμων τοῦ τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνος συμβάσεις καὶ φιλίας ἐποκρινάμενον καὶ σπονδὰς ζητοῦντος εἰρημικὰς, εἰ μόνον τὰ κατ' ἔτος διδόμενα εἰς τάξιν οἴμαι δοθῶσαν ἴσους αὐτῷ, ὡς τοῖς πρότερον ἔδοξε, καὶ προστιθέντος ὡς καὶ τοὺς πρόσφυγας Βουλγάρων, πρὸς δὲ καὶ Ῥωμαίων εἰς τοῦπίσω ἐκδίδουσαι τῷ ἑαυτῶν ἔθνει, ἄτοπον ἐφάνη τὸ τῶν προσφύγων τοῖς τῆς συγκλήτου βουλῆς, εἰ καὶ ὁ βασιλεύων Μιχαὴλ ὅλως ἐγένετο τῆς δόξης τοῦ ἄρχοντος τῷ γε δὴ τῆς εἰρήνης βούλευσαι μὴ ἀποτυχεῖν. ἀλλ' ἐκράτησεν ἡ βουλή, θεόκτιστον μάλιστα ἐπικυροῦντα καὶ συντιθέμενον ἔχουσα τῇ δόξει, καὶ διελύθησαν πάλιν εἰς πόλεμον, τοὺς λόγους καταλιπόντες γυμνοῦς. καὶ τοῦτ' εἰκότως ἐφάνη καλόν· πῶς γὰρ ἂν τις φιλόανθρωπος δόξη καὶ συμπαθῆς τὸν γε διὰ τὰ σφαλῆντα δὴ περιπέτειαν καὶ τὴν ἑαυτοῦ μὲν ἀρησάμενον ἐνεγκαιμένην, ἧς οὐδὲν γλύκιον, ὡς φασί, πρὸς δὲ καὶ γαιετήν τε καὶ ἔγγρα, ὡς εἰς ἄστυλον καταφυγόντα βωμὸν τῆ τῶν Ῥωμαίων πολιτεία, τοῦτον ἐκδίδουσαι ὁμοίτητι Σκυθῶν, θηρίων διενηροχότων οὐδέν; οἷς γὰρ τὸ φοβερόν καὶ ἄγριον ὄρωσιν αὐτῶν τοὺς πολλοὺς μὴ ἐποφύροντας καὶ διὰ τοῦτο ἀπορρέοντας πρὸς τὸ ἡμέρον καὶ πρῶον ἡμῶν συγχῶς, ἄτε δὴ, μὴ κατὰ μικρὸν λάθωσιν ἑαυτοὺς πρὸς ἡμᾶς ἐκγενώ-

смъртно ранен в сражението, можал да проживее само два месеца и осем дни, след като по-рано бе царувал заедно с баща си осем години и седем месеца. Подир смъртта на Ставракий, който починал на втори октомври, прие царската власт през месец октомври пети индикт Михаил Куропалат, който бил зет на Никифор¹, произхождал от рода на Рангаве² и живеел в (цариградския) квартал Манганон³.

3. Войните между българи и ромеи през царуването на Михаил Рангаве

1, 5. Владетелят на българите Крум⁴ се присторил, че желае споразумение и приятелство и иска (да склучи) мирен договор при условие, че онова, що се давало ежегодно, мисля, във вид на данък, ще му го дават, както били установили предишните (императори)⁵, а той добавил още, че и бегълците българи, както и бегълците ромеи (трябва) да бъдат върнати обратно на своя народ. Искането за бегълците се сторило неуместно на членовете на сената, въпреки че император Михаил бе възприел изцяло мнението на владетеля (Крум), понеже желаел да не бъде осуетен мирът. Обаче надделял сенатът, който бил подкрепян и поддържан в това мнение от магистра Теоктист⁶. След като изоставили празните приказки, преминали отново към война. И, разбира се, те сметнали това за нещо добро. Как прочее някой, който е човеколюбив и състрадателен, ще предаде на жестокостта на скитите⁷, които по нищо не се различават от зверовете, някого, който поради някакъв случай е съгрешил, отрекъл се е от родната си земя, от която, както се казва, няма нищо по-сладко, а освен това и от съпругата и чедата (си) и прибягнал в ромейската държава като при неприкосновен олтар? Тъй като мнозина не понасят да виждат техния ужас и жестокост, често прибягват към нашата кротост и благост. Така щото техните владетели много се опасяват, да не би постепенно тайно да се прехвърлят (бегълци) към нас. Затова те и

¹ Тежко раненият при бунта Никифоров син и съимператор Ставракий нормално приел императорската власт след гибелта на баща си; на 2 октомври за император бил провъзгласен зет му (мъж на сестра му Прокония) Михаил Рангаве. Ставракий починал от раните си. Срв. *Ostrogorsky, Geschichte*, pp. 159—160, приема, че Ставракий живял още 3 месеца след коронясването на Михаил I, което не съответствува на нашия текст.
² Според *H. Grégoire, Rangabé ou Courtemain. Byzantion*, IX (1934), p. 793 sq. името Rangabé е от славянски произход от слав. рѣкавъ.
³ Цариградският квартал Манганон се намирал в източната част на града. Вж. *Janin, Constantinople byzantine*, p. 355.
⁴ Хан Крум (802—814). Разказът на Теофановия продължител представя парафраза на изложението у *Theophanes, Chronographia*, p. 497, 16 sq. За събитията вж. подробности у *Златарски, История*, I, 1, стр. 212 и сл.
⁵ Българският владетел е настоявал за възобновата на българо-византийския мирен договор от 716 г. (за него вж. *Златарски, История*, I, 1, стр. 177).
⁶ Освея влиятелния магистър Теоктист противници на споразумението с българите са били представителите на монашеското студийско движение. Вж. *Theophanis Chronographia*, p. 498, 14 sq.
⁷ Сиреч българите.

σαυτες, δεδιότες οί σφῶν ἀρχηγοί τὸν πολὺν περὶ τοῦτου λόγον πολλὰς καὶ μέχρις ἡμῶν κεκηρήκασαν, ἀλλὰ κενὴν, τὸ δὲ λεγόμενον κατὰ τὴν παρουμίαν, ἐφηλιν, ἀνθρώποις ἐντυχόντες στεροῖς. (6) τοιγαροῦν μικρὸν διαλιπόντες κατ' ἀλλήλων ὀπλίζονται καὶ Μιχαὴλ τὸν ἑαυτοῦ ἑποστράτηγον Λέοντα ἐπανήγαγον καὶ διαπερνοῦσθαι ἐκ τῆς Ἀνατολῆς θάπτον ἡξίου μετὰ καὶ τῶν δυνάμεων καὶ βοηθῶν μέλλων χρῆσθαι αὐτῷ ἐχθρὸν κατέλιβεν ἄσπονδον. ὡς γὰρ ἐκ τῶν μεγαλαέχων ῥημάτων καὶ ἀπειλῶν ὄντων κατὰ Ῥωμαίων ὁ Κροβίνος ἀπέπειπε, φθόρους σωμάτων ἐπαπειλῶν καὶ γῆς δῆρσιν καὶ δένδρων ἐκτομὰς καὶ οἰκημάτων πυρπόλησιν, καὶ ἄλλως καθ' ἡμῶν οἷά τις χειμάρρους ποταμὸς φερόμενος πάντας ἐφ' ἑαυτὸν ποιῆσαι διεβεβαίου, ἄσπι δὲ τοῦ βασιλέως, ἐκστρατεύσαντος καὶ συστειλάντος τὰς ἐπεροφίους ἐκείνας ἀπειλὰς, καὶ μόνον οὐ τοῖς οἰκείοις ὄροις ἐμμένειν κωπαναγκάζοντος ἀλλ' οὐκ ἐκπηδῶν καὶ τὴν ἡμετέραν μῆτιζεσθαι, καὶ πολλὰς ἐκ παρατάξεως προσκαλουμένον μὲν τοῦ Μιχαὴλ, ἐκείνου δὲ μὴ πρὸς βασιλέα χεῖρα ἀντιᾶραι καταπολεμῶντος, ἐδόκει μὲν τῷ Μιχαὴλ ἀρκεῖσθαι τὸ προπετὲς ἐκείνου καὶ ἀνθάδες ἐν τοῖς ἐπ' αὐτοῦ κατακλείσαντα, μὴ καὶ μάχην ἐπισυνάψαι, ὡς ἀδήλον ὄντος τοῦ μέλλοντος. „ἐπεὶ“ γὰρ ἔλεγεν, ἐκ παρατάξεως ἡμῶν οὐκ εἰς πόλεμον οἷοί τέ εἰμεν ἐκκαλέσασθαι, ἀλλὰ φεγομαχεῖν καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ μένειν ἀναγκάζομεν, τί καὶ δράσοιμεν βιαζόμενοι; διὰ τοῦτο οὖν παλινδρομεῖν ἡρέμα πως καὶ κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν οἰκείαν βασιλείαν βουλομένου, ἀπρεπὲς ἐφ' ἄνη τῷ Λέοντι καὶ οὐ κατὰ βασιλέα Ῥωμαίων κῶπι διδόναι τοῖς ἐχθροῖς, οὕτω καλοῦντι ἐκείνην τὴν καλλίστην βουλήν τῷ μὴ ὀρθὰ μὴδ' ὀρθῶ φρονεῖν σεσαθρωμένα δὲ καὶ δόλια, καὶ ἄλλην ἐφ' ἑαυτὸν ποιῆσαι τὴν τῶν Ῥωμαίων μελετῶντι ἡγεμονίαν. „ἀλλ' ἰτητέον“ ἔφη „πρὸς αὐτοὺς, ὦ βασιλεῦ, καὶ ὄψει με σήμερον τὸ κράτος καθαρῶς ἀναδαούμενον κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ νικηφόρον δεικνύμενον, τῇ σῇ καταδαροῦντι καὶ προπολεμοῦντι πεποιθήσει τε καὶ εὐχῇ.“ τοῖσι οὖν Μιχαὴλ τοῖς λόγοις ἐκτρα-

преди често и настойчиво са повдигали въпрос относено тези (бегълци)¹. Но напразно, според поговорката (те) пееха, тъй като се сблъскаха с упорити люде. Вследствие на това след кратък промеждутък въоръжили се едни срещу други. Михаил заповядал на своя подстратег Льв² бързо да се завърне и да се прехвърли от Изток заедно с войските. Той смятал да го използва като помощник, а намерил (в него) непримирим враг. Крум отправил против ромеите надменни думи и заплахи, като заплашвал с изстребление на люде, опустошение на земята, изсичане на дървета и опожаряване на домове и твърдял, че изцяло устремен против нас подобно на някакъв буен поток щял всички да покори под своя власт. Затова императорът незабавно се отправил на поход³. Той възпрял тези прекомерни заплахи и не само го принудил да остане в собствените предели, но да не излиза и да не опустошава нашата земя. И често пъти Михаил [го] призовавал в редовно сражение, но той не се одързостявал, а съзнавал своята немощ и не дръзвал да вдигне ръка против императора. Затова Михаил решил да се задоволи с това, че е възпрял неговата дръзост и високомерие в собствените му предели, без да завързва сражение, тъй като изходът е неизвестен. „Понеже — казвал той — не сме в състояние да го призовем към редовно сражение, а го принудихме да избегне битката и да остане в своята земя, що бихме могли да направим чрез сила?“ Поради това прочее той искал да се оттегли някак си тихо и постепенно назад към своята държава, но това се сторило на Льв недостойно и неподходящо за ромейски император да обръща гръб на неприятелите. Така той назоваваше това отлично решение, понеже сам не мислеше право и разумно, а покварено и лукаво и замисляше да подчини под своя власт цялата ромейска държава⁴. „Но ние трябва да отидем против тях, о царю, казал той, и още днес ще ме видиш, че явно ще постигна надмощие над враговете и ще се покажа победоносец, като в твоята твърда надежда и молитва черпя упование и се сражавам.“ Склонен и разубеден от тези думи, Михаил заповядал да за-

¹ Докато българите са позагали усилия за завръщането на забегналите във Византия лица (във връзка с това вж. *Ив. Дуйчев*: *Byzantinoslavica*, XII (1951), pp. 88—90, византийските власти са се стремели да задържат бегълците, за да ги използват при възможност против българската държава. Византийското правителство отказало да възобнови през есента на 812 г. мирния българо-византийски договор от 716 г. именно поради нежеланието да се прилага клаузата за връщане на бегълците. ² Бъдещият император Льв V (813—820). ³ Повече подробности за тази втора българо-византийска война от 813 г. са дадени у *Scriptor Incertus*, ed. Bonn, p. 14 sq. — Гръцки извори за българската история, т. IV, стр. 16—24. *Златарски*, История I, 1, стр. 268 сл. Продължителят на Теофан следва версията на *Scriptor Incertus*. ⁴ Друга версия за сражението е предложена от *Theophanes*, ib., p. 501, 27 sq., който не отправя никакво обвинение за измяна към бъдещия император Льв V.

πείς τε καὶ παρυσιαλεῦθεις συροῦνται παρεκλεῦσατο τὸν πόλεμον. ὅς δὲ μόνον ἐγένετο συμβολή, γότα δοὺς ὁ Λέων τὴν φυγαδεῖαν ἠσπάσατο, τὴν βασιλείαν αἰεὶ πως ἐπιζητῶν. καὶ τούτο τέως ἀδῆλον ἦν αὐτῷ τε τῷ Μιχαὴλ καὶ τοῖς ὑπεραρτίοις· μήπο γάρ πως γεγονότος, οἷα γίλει κατὰ πόλεμον, μηδέτερον ἀνδραγαθήματις, ἀλλ' ἐτι κατ' ἀρχῆς οὔσης τῆς μάχης καὶ μικροῦ ὅτι καὶ συνεροῦντο ἀγνώστον, αὐτοῖς τε τοῖς Βουλγάροις καὶ πᾶσιν ἐφάνη τρόπος εἶναι τὸ πρῶγμα, ὅς μέλλονσαν αὐτοὺς διασπᾶν καὶ αὐθις ἐξ ἐπιστροφῆς καταπολεμεῖν. ὅς δ' ἀμφότεροι οὐ κατὰ τρόπον ἀλλ' ἀληθῆ δι' ἐγνωσαν εἶναι τὴν φυγὴν, τότε προσπεσόντες οἱ μὲν ἐναντίω φόνον πολλὸν ἐνειργάζοντο τῶν φευγόντων νεανικῶς, ὁ δὲ Μιχαὴλ ἑαυτὸν σώζειν ἀλλ' οὐκ ἀντιπίπτειν μετ' ὀλίγων ὧν διεπεύριζε. καὶ οὕτω μὲν ταύτην γενέσθαι τὴν μάχην πινὲς ἡμῖν ἐγγράφως παραδεδόκασι· εἰσὶ δ' οἱ καὶ τὰς δυνάμεις μᾶλλον τῷ Λέοντι διδῶσι διασῶσαι καὶ κριτερώς ἀγωνίσασθαι, τῶν βασιλικῶν ταγματῶν ἐθελόκακισάντων καὶ τὴν οἰκείαν προδεδωκότων παρτάξιν, ἀλλ' οὐ τοῦ κατὰ τὸν Λέοντα μέρους. πλὴν καθυπερπερεῖ μὲν τὰ Βουλγάρων δυσελπίστως, τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἡττη συνεχόμενα βαρεῖα καὶ φοβερά τὸν βασιλέα ἐπεμπον ἀγωνιῶντι περὶ ψυχῆς· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν πρὸς τὰς βασιλείους ἀλλὰς παρεπέμπετο, τὸν Λέοντα οἷόν τινα πρόβολον καταλιπόντα ἐξωθεν ἐφεδρεῖεν τοῦ μὴ τινα γενέσθαι λαφυραγωγίαν πλείονα παρὰ τῶν ἐχθρῶν. ὁ δὲ καιροῦ λαβόμενος ἐπιτηδείον τὸν στρατιώτην ὄχλον ἠρέθιζε τε καὶ βλασφημῶντα ῥιπτεῖν κατὰ τοῦ βασιλέως ἠνάγκαζε, καὶ μὴ ἂν ἔλαφον, ἐκεῖνο δι' τοῦ μύθου, ἠγεῖσθαι λεόντων καλὸν ἔλεγεν εἶναι, τὴν φυγὴν ἀσπασάμενον νῦν καὶ πρὸς τοῖς κόλλους φυγόντα τῆς γυναικός, τὸν ἑαυτοῦ ἡμᾶς καταλιπόντα λαὸν παρατάλωμα τῶν ἐχθρῶν. οἷποι πέρας πρὸς τοῖς κοινοῦς τῶν λόγων ὁ λόγος ἐλάμβανε, καὶ εἰς ἔργον ἦν τοῦτον ἀπεκβάντα ἰδεῖν, τῇ τῶν κολάκων κατασπαρέντα στωμυλία καὶ συνδρομῇ. καὶ τέλος ἀνάσσει αὐθωρόν, καὶ τὸν αὐτὸν εἶχε τὸ βραχίτατον μέρος τῆς ἡμέρας ἰδιώτην ἅμα καὶ αυτοκράτορα (pp. 12, 17 — 16, 14).

4. Bulgari contra Romanos pugnant

I, 13. Ὅς δὲ τὸν τῶν Βουλγάρων ἄρχοντα τῆ προτεραία νίκη φρονηματιζόμενον διακίχον, καὶ

вържат сражение. Едва започнало сражението, Лъв обърна гърб и ударил в бяг, като все се стремял [да завземе] императорската власт. Това обаче не било известно на самия Михаил и на неприятелите. Защото още не било се случило нещо от онези неща, които обикновено стават при сражение, някакъв подвиг от едната или другата страна, но самото сражение било още в своето начало и се сражавали слабо и без определен изход. На самите българи и на всички [други] това нещо се сторило като [някаква] хитрина, че [византийците] имали намерение да ги разпокъсат и после, като се обърнат назад, отново да ги нападнат. Когато едната и другата страна разбрали, че бягството не е присторено, а истинско, тогава враговете нападнали и избияли мнозина от ония, които бягали бързо. Михаил, който бил с малко войници, опитал да спаси себе си, а не да се противопостави. Някои са ни предали писмено, че тази битка е станала по този начин. Други пък твърдят, че по-скоро Лъв е запазил войските и силно се сражавал, но императорските отреди постъпили изменнически и изоставили своя боен ред, а не че това (се случило) с частта, началствувана от Лъв. Обаче българите неочаквано взели прелнина, а ромеите претърпели тежко и страшно поражение, като оставили императора да се бори за своя живот. Но той проникнал в императорските дворци, а оставил навън Лъв като някакъв защитник, който да бди враговете да не плячкосат нещо повече. [А Лъв] намерил подходящ момент, подбудил войничката тълпа и я накарал да отправи някакви хули против императора. „Не е добре, казал той, според приказката, елен да води лъвовете, а сега се обърнал в бягство и бяга в пазвите на жена си, а пък нас, своята войска, оставя безполезна жертва на враговете“. Още не е била завършена речта [му] към неговите събеседници и можело да се види, че преминал към дела, поощрен от хлевоустието и съдействието на ласкателите. Накрая последвало бързото [му] провъзгласяване (за император)¹. През малка част от деня той бил едновременно частно лице и самодържец.

4. Война между българи и ромеи

I, 13. (Императорът) узнал, че владетелят на българите² се възгордял от предишната

¹ Провъзгласяването на Лъв за император е станало на 11 юли 813 г. Срв. *Ostrogorsky*, op. c., p. 162; у *Scriptor Incertus*, p. 340, 18, погрешно 10 юни (813 г.). ² Става дума за Омуртаг (814—831) и за похода против българите през 814 г. Поради съкращение в изложението на събитията. Продължителят на Теофан не дава сведения за смъртта на Крум и поемането на властта от Омуртаг.

αὐθις δηρῶντα μὲν τὴν γείτονα γῆν, κείροντα δὲ καὶ λεηλατοῦντα τοὺς ἀγροὺς καὶ πολλὰ μὲν σώματα πολλὰ δὲ βουκήματα καθαυρίζοντα, οἰκήσεις δ' ἐτέροθεν κατεμπιπρόντα καὶ ὄλους ὄντα ἀφόρητον, πρῶτον μὲν δεῖν ᾠήθη διὰ προεβείας εἰρήνης ἀναμνησθῆναι αὐτόν, ὡς δ' οὐκ ἔπεισεν, τὰ τῶν τευχῶν διεργρηκότεν δι' ἑαυτοῦ ἀνοικοδομησάμενος ἔξεβοήθει διὰ ταχέων, καὶ γενόμενος ἐν Μεσημβρία τῇ πόλει τοιοῦτω πρὸς διεχρήσατο στρατηγήματι. ἡμέρας ἱκανὰς ἐν τῷ τόπῳ ἐπιτιμωσάμενος ἑαυτόν τε καὶ τὸν στρατὸν ἐκαθέζετο ἐκάστοτε σπιζόμενος ἀπὸ τῆς ἡμετέρας καὶ λιπόμενος τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τρυφήν, οὐδενός. ἔπει δὲ τοὺς παρακειμένους καὶ κατ' αὐτοῦ καθωπλισμένους Βουλγάρους ἐν στενότητι εἶναι τῶν ἀναγκαίων ἀκήκοεν, τοῦ μὲν οὐ ἐρήδρευε τόπου νύκτωρ ἀπάνεισι μετὰ στρατιωτῶν ἱκανῶν καὶ βίωμη τε καὶ καρτερία γεγυμνασμένων, ἐνὶ μόνῳ τὴν ἑαυτοῦ παραγυμνώσας γνώμην, καὶ πρὸς λόχον ἐπὶ τινος βουνοῦ χωρεῖ, σύνθημα τοῦ πολέμου καὶ ὄραν εἰπῶν, ὡς δ' ἡμέρα ἀνέλαμπε καὶ ὁ στρατηγὸς ἐγρηγοῦτο τοῦ βασιλεύοντος, φυγῇ χηρῶσθαι τοῦτον, τὸν βασιλέα δηλονότι, πάντες καθωμολόγουν, τῶν γεγονότων εἰδότες οὐδέν. ὅθεν ἀναθαρρήσαντες οἱ ἐναντίοι μένειν ἐφ' ἑαυτῶν οὐδ' ὄλους ἐδίγναντο, ἀλλὰ καὶ κατεξανίσταντο καὶ ἐπὶ χεῖρας ὄροντο τὸ στρατεύμα ἔχειν. νυκτὸς οὖν ἐπιγενομένης κάτειπον ἐκ τοῦ λόχου ὁ Λέων ἀπροσδοκίτοις οἷσι κακῶν, καὶ συμμίξας αὐτοῖς ἀνδράσιν ὄπλων γυμνοῖς καὶ διαλελυμένοις ἔπνευ τε καὶ φάρεσι τῆς τοῦ βασιλέως φυγῆς τοσοῦτον ἐνεργάσατο φθόρον καὶ φόνον πάντοθεν ἐκχυνθέντων τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὸ σύνθημα, ὡς πανδημειὶ αἰρήσει τὸ στρατόπεδον καὶ μηδὲ πυροφόρον, τὸ δὴ λεγόμενον, διασωθῆναι. οὐ μὴ ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἡλικίαν ἐκ καταδρομῆς τε καὶ προνομῆς ἀνάσπαστον θείας, καὶ τὰ τέκνα τούτων ταῖς πέτραις καὶ τῇ γῇ προσκροσῶν, τὴν ἑαυτοῦ κατέλαβεν ἐν τάχει. ὅθεν ἔπειτα ἐκεῖνος ὁ βουνοῦ Λέοντος ἐπινομήσθη καὶ οἱ αἰεὶ ἐκεῖσε διαβιβαζόμενοι τῶν Βουλγάρων τὴν κεφαλὴν ἐπισείοντες δοκτυλοδεικτοῖσι, καὶ λήθην λαμβάνουσι τῶν τότε κακῶν οὐδαμῶς (pp. 24, 9 — 25, 19).

победа и отново опустошавал съседната (нему) област, опустошавал и оплячкосвал нивите, отвличал множество люде и множество добитък, а също така опожарявал жилищата и е станал напълно непоносим. Затова той отначало намислил чрез пратеничество да му припомни за мира. Като не успял да го убеди, поправил със собствени средства надналите части от градските стени и бързо тръгнал на поход¹. Той пристигнал в град Месемврия и си послужил със следната военна хитрина. Той се окопал на едно място (и стоял там) доста дни заедно с войската си, като получавал през всичкото време храни от нашата страна и не му липсвало нищо не само от необходимите неща, но и за разкош. След като научил, че българите, които го обграждали и били въоръжени против него, са притеснени поради липса на храни, той излязъл нощем от мястото, гдето дебнел заедно с достатъчен брой войници, силни и издръжливи, открил намерението си само на едного и се разположил в засада на един хълм, като съобщил уговорения знак и часа на сражението. Когато се съмнало и военачалникът не намерил императора, всички сметнали, че този, сиреч императорът, е избягъл, тъй като не знаели нищо от онова, що било станало. Одързостени от това, враговете съвсем не можели да се задържат на местата си, но се вдигнали и сметнали, че са държали в ръцете си ромейската войска. Когато настанала нощта, Лев се спуснал от засадата си против тях, които не очаквали нищо лошо, и влязъл в сражение с тези мъже, които били без оръжие и отпуснати поради съня и увереността, че императорът избягъл. Според уговорения знак ромейте се спуснали от всички страни и било извършено такова изстребление и избиване, че бил завзет целият стан заедно с войската и не можал да се спаси според поговорката дори огненосец. Не само това, но при нападението и грабежа той отвлякъл люде от всякаква възраст, удрял децата им о камъните и о земята и бързо се завърнал в страната си. Поради това оттогава този хълм се назовавал „Лъвов (хълм)“. А минаващите там българи винаги поклащат глава, посочвайки (го) с пръст и не могат никак да забравят сполетелите ги тогава злини.

¹ Следващият разказ за българо-византийска война в началото на управлението на император Лев V и за византийската победа над българите се различава в подробности от сведенията на другите наши извори за събитията. Продължителят на Теофан е използвал сведенията, дадени у *Genesisius*, ed. Bonn, pp. 12—13.; Срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 297 и сл., 425 и сл. Разказът съдържа несъмнени преувеличения.

5. *Romani urbes in Thracia Macedoniaque e fundamentis excitant*

I, 19. Αὐτὸς δὲ - - τὸν στρατιώτην τε ὄχλον γυμνάζων αὐτός, καὶ πόλεις πολλαχού τῶν κατὰ Θράκην καὶ Μακεδονίαν διέξαντοῦ ἐκ βάρθρων ἀνεγείρων, καὶ περιπορευόμενος πανταχοῦ, ὡς φοβερός εἶναι καὶ καταπληκτικὸς καὶ οὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς (pp. 30, 6 --- 30, 13).

6. *Bulgari cum Romanis foedera jungunt*

I, 20. Περὶ δὲ τῆς πίστεως ἐμαίνετο κραταιῶς, τοσοῦτον ὡς μηδὲ θεὸν ὀνομάζειν ἐδόκει τοῦτω καλόν. καὶ γὰρ τὰς τριακοντούτας σπονδὰς τοῖς Οὐνόμοις δὴ τοῦτοις τοῖς καλουμένοις Βουλγάροις ἐνομίτως ποιῶν καὶ εἰρηρικὰς συμβάσεις καταπραττόμενος, ἐπεὶ δι' ὄρκων ταύτας ἐμελλε βεβαίωσιν τε καὶ ἐμπεδοῦν, οὐ τοῦτοις δὴ τοῖς ἡμετέροις ἐχρητο, θεὸν καὶ οὐρανίους δυνάμεις ἢ τὴν κατὰ σάρκα γενομένην μητέρα Χριστοῦ τοῦ θεοῦ τῶν λεγομένων τε καὶπρατομένων ἐφόρους καὶ μάρτυρας· ἀλλ' οἷα τις ψυχὴ βάρβαρος θεοσεβείας ἀπορησιμένη, κίνας μὲν, καὶ οἷς τὰ ἄνομα ἔθνη θύουσιν, ἐχρητο μάρτυσι τῶνπρατομένων καὶ ἀπέτεμνεν καὶ διὰ στόματος ἀγειν οὐκ ἐμυσάττετο εἰς βεβαίωσιν, οἷς ἐκεῖνοι ἐμφορούμενοι, τὴν τῶν Χριστιανῶν δὲ πίστιν ἐκείνοις μέλλουσί ποτε ἐφ' ἡμῶν διαβιβάζεσθαι πρὸς ἐκείνην, ὡς ἔοικε, κατεπίστευσεν. καὶ σαφῶς αὐτωσὶ οὐκ ἠσχύνετο ἀσεβῶν· οἷς τε γὰρ τοὺς τῆς πίστεως μαργαρίτας κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν ἐμπροσθεν ἠφίει τῶν χοίρων καὶ χρῆσθαι τοῦτοις ἐπὶ στόματος ἐξεβιάζετο, ἄξιος βδελυρίας ὁ ἀνήθ' ἀσεβῶν· καὶ οἷς τὰ ἐκείνων αὐθις αὐτὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων διέπων βασιλείαν τε καὶ ἀρχὴν οὐκ ἠρυνθρία μυσταγορούμενος καὶ τελούμενος ἐν πανδήμῳ θεάτρῳ καὶ οὕτω

5. *Византийците укрепяват градове в Тракия и Македония*

I, 19. Този (император Лъв) - - сам упражнявал войската, сам издигнал из основи градове¹ на много места в Тракия и Македония и обикалял навсякъде, та да внуши ужас и изумление дори и на силните врагове.

6. *Сключване на тридесетгодишния мир между българи и ромеи*

I, 20. Относно вярата той толкова много безумствувал, че не считал за нещо добро дори да спомене името на бога. И наистина, когато свързвал чрез клетва тридесетгодишния договор² с тези хуни³, назовани българи, и установявал мирното споразумение, понеже трябвало да бъдат утвърдени и скрепени чрез клетви, той не използвал обичайните наши [клетви], [призовавайки] бога и небесните сили или пък Майката по плът на Христа бога като надзорници и свидетели на онова, що се говори и прави. Но подобно на някакъв варварин⁴, чужд на богопочитанието, разсякъл кучета дори⁵, на които незаконните племена принасят и жертви⁶, и ги употребил за свидетели на онова, що се правело. Той не се посвенил за потвърждение да изговори онези думи, които много употребявал, а пък християнската вяра поверил на тях, които, както подобавало, някога след това щели да минат към нея чрез нас⁶. И той не се засрамил да постъпва нечестиво така явно. Защото по този начин този нечестив мъж, достоен за отвращение, според думите на Господа бисерите на вярата хвърлил пред свинете⁷ и накарал последните да ги дъвчат в устата си. При това по този начин той, който държал ромейската царска власт, не се посвенил да се посвещава в техните (езически обреди) и да ги извършва

¹ За укрепителната дейност на Лъв V съобщава и *Scriptor Incertus*, op. cit., p. 348, 2 sqq., обаче я датира към пролетта на 814 г. ² Става дума за сключения през 814 г. 30-годишен мирен договор между българи и византийци. Подробности за договора вж. у *Златарски*, История, I, 1, стр. 299 и сл. — *Ив. Дуйчев*, *Одна из особености ранневизантийских мирных договоров*. ВВр. XV (1959), стр. 64 и сл. ³ За употребата на името хуни като обозначение на българите вж. примерите у *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, p. 234 § 12.

⁴ Главното обвинение против император Лъв V било, че при сключването на мирния договор с езичниците българи той приел да положи клетва съгласно тяхната езическа вяра, а те от своя страна да положат клетва по християнския обичай и над свещени за християните предмети. Измежду неколцината византийски автори, които говорят за събитието, най-ценни вести за полскепите езически клетви дава *Ignatius, Vita Nicephori*, ed. C. de Boor, pp. 206, 27—207, 9. — Гръцки извори, т. IV, стр. 35—37. Към това вж. *В. Н. Златарски*, *Клятва у языческих болгар*. Сборник в чест В. И. Ламанского. СПб, 1905, стр. 251 и сл. Същият, История, I, 1, стр. 434 и сл. *Г. И. Кацаров*, *Клетвата у езическите българи*, СлБАН, III (1812), стр. 113 и сл. *Ю. Трифонов*, *Към въпроса за византийско-български договори с езически обреди*, ИБАИ, XII 2 (1938), стр. 277 и сл. — *V. Crumel*: ИИД, XIV—XV (1937), стр. 82 и сл. *В. Бешевлиев*, *Вярата на първобългарите*, Год. СУИФ, XXXV, I (1939), стр. 49. ⁵ За тълкуването на този израз и за жертвоприношения на кучета в култа на езичниците българи вж. *Бешевлиев*, *Вярата на първобългарите*, стр. 32—33, 49 и сл.; *Дребни приноси*, ИИД, XIV—XV (1937), стр. 195 и сл. *Ив. Дуйчев*, *Славянско-болгарские древности IX-го века*. *Byzantinoslavica*, XI (1950), p. 14 n. 49, с други посочвания. ⁶ Действително българите са били вече покръстени, когато е съставена тази хроника. ⁷ Срв. *Матей*, VII, 6.

γε δὴ πλήρει τῶν ἀπίστων τε καὶ πιστῶν, τοῦ αἰωνίου οὐκόλητος καὶ πρὸς ἄλλ' οὐκ ἄλλον ἰπάξιος (pp. 31,8—32,5).

7. De Michaelis Amoriensis regno

II, 10. Ὁ μὲν οὖν εἷς καὶ πρῶτος λόγος, ᾧ καὶ ἐγὼ πείθομαι ἐξ ἐγγράφων τινῶν ἔχων τὸ βέβαιον, τοῦτον ὁμοῖσθαι φησι τὸν Θεοφῶν ἐξ ἀσήμεων τε γονέων καὶ πενιχρῶν, ἄλλως δὲ καὶ Σκλαβογενῶν, τῶν πολλάκις ἐγκισσευθέντων κατὰ τὴν Ἀνατολήν. περὶ γοῦν ἀποζῶν καὶ τὴν τύχην ἐμπορευόμενος τὴν ἑαυτοῦ μὲν ἀπέδρα, πρὸς δὲ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην εἰσέεισησεν (pp. 50,17—51,1).

8. Omurtag contra Thomam exercitum ducit

II, 17. Ἐν τούτοις οὖν ὄντων αὐτῶν, Μορτάγων ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς (καὶ γὰρ ἔφθασεν ἡ φήμη κατὰ τὴν οἰκουμένην τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων πολιορκούμενον διαγγέλλουσα) λάθρα τινὰς ἐς βασιλέα πέμψας ἐξαποστείλαι αὐτομάτω γνώμην συμμαχίαν καθυπισχεῖτο καὶ βοήθειαν αὐτῷ τὴν ἀποκοῦσαν διδοῦναι καθωμολόγει. ἀλλ' ὅ γε Μιχαήλ, εἴτε τῇ ἀληθείᾳ τὸ τῶν ὁμοφύλων πλήθος καταδόμενός τε καὶ ἐλεῶν, εἴτε καὶ χρημάτων φειδόμενος (ἐτύχωνε γὰρ ἐπὶ πολλὴν τὰς χεῖρας τῶν ἄλλων βασιλέων ὑφ' ἑαυτὸν ἔχων ἐκ φειδωλίας), τὴν μὲν γνώμην ἠξίου ἀποδοχῆς τούτου, παρηγεῖτο δὲ τὴν αὐτοῦ βοήθειαν, καὶ οὐκ εἶ τι γένοιτο παρὰ τοῦ ἀποστάτου, βούλεσθαι τὴν ἐπιγονοῖα αὐτῷ κατεμήνυεν. ἀλλ' ὅ γε Μορτάγων καὶ ἄλλως πολέμοις χαίρων καὶ τὰς ἐκ τούτων λείας καρποῦσθαι φιλοῦν, καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν δὲ τριακοντούτεις σπονδὰς γε-

сред пълен с народ театър, и то при множество¹ неверни и верни, той [станал] достоен не за друго, а за вечния червей и огън².

7. За царуването на Михаил Аморийски

II, 10. Прочее единственото и първоначално мнение, с което и аз се съгласявам, тъй като намирало утвърждение в някои писмени [извори], е, че Тома³ произхождал от неизвестни и бедни родители и освен това от славяни по род⁴, каквито често пъти са се промъквали в Анатолия⁵. И тъй, понеже живеел в бедност, той тръгнал да си търси щастие, напуснал родното си място и пристигнал в тази столица.

8. Действията на Омуртаг против Тома⁶

II, 17. И тъй, когато нещата били в това положение, царят на българите Мортагон⁷ (тъй като мълвата вече била разгласила по цялата вселена⁸, че ромейският император е обсаден) изпратил тайно при императора някои лица, като му обещавал, че по своя собствена воля ще му изпрати съюзна войска, и заявявал, че ще му даде достатъчна помощ. Обаче Михаил, било защото наистина скъпял и жалел своите еднородци, било че нестял парите (защото той бил много постиснат поради скъперничество, отколкото другите императори), одобрил неговото предложение, но се отказал от неговата помощ и му съобщил, че не иска неговата помощ дори ако въстаникът направи нещо. Но Мортагон, който и без това се радвал на войните и обичал да се възползува от тяхната плячка, а също искал да утвърди и направи по-здрав тридесетгодишния договор, сключо-

¹ Посочване, че клетвените обреди са били извършени в присъствие на множество лодж. ² За израза срв. Марко IX, 44, 46, 48. ³ Загатва се очевидно за въстанието през 821—823 г., предвождано от Тома Славянина. За това въстание вж. Е. Э. Липниц, Восстание Фомы Славянина и византийское крестьянство на границе VIII—IX вв. ВДИ, I, 1939, стр. 352—365. — М. Рајковић, О пореклу Томе, војне устанка 821—823 г. Зборник радова САН, XXXVI, Визант. институт, II (1953), стр. 33—38. — Други посочвания у Ив. Дуйчев; ИИБИ, VII (1957), стр. 248, бел. 6. Интерес представя съобщението на Теофановия продължител, че във връзка с въпроса за произхода на Тома бил използвал известия на „писмени извори“, които не могат да се отъждествяват и не са запазени. А. П. Каждан, Город и деревня в Византии IX—X вв., Москва, 1960, стр. 350 и сл. смята, че въстанието на Тома е станало в 820 г. ⁴ По-късно Anna Comnena, Alexias, ed. Reifferscheid, I, p. 58, 22 sq. говори за българите Бория и Герман (края на XI в.) като за βουλγαρογενῶν. Срв. Ив. Дуйчев, Образи на двама българи от XI в. Изследвания в чест на акад. Д. Дечев по случай 80-годишнината му, София, 1958, стр. 749, 751. ⁵ Загатване за проникване на славяни в малоазийските области на Византийската империя. Посочвания на библиография по въпроса вж. у Дуйчев; ИИБИ, VII (1957), стр. 243 и бел. 4. ⁶ Общо за българската намеса срещу въстанието на Тома вж. Златарски, История, I, 1, стр. 307 и сл. Срв. Дуйчев, Славяни и първобългари, ИИБИ, I—II (1951), стр. 208 и сл. ⁷ За формата на Омуртаговото име Moravcsik, Бузатанов, възникнала очевидно поради тълкуване на началното о на тюркското име като член вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, pp. 197, 217—218. В употребата на титлата цар (βασιλεύς) за хан Омуртаг имаме ретроспективно пренасяне на призната чрез българо-византийския мирен договор от октомври 927 г. царска титла на българския владетел (вж. Златарски, История, I, 2, стр. 526 сл.). Към титулатурата от първата половина на IX в. срв. и Златарски, пос. съч. I, стр. 309, бел. 3. ⁸ Според византийското схващане οἰκουμένη означавало често „познатия, обитаван свят“ и в по-ограничен смисъл територията на Византийската империя.

γενημένως παρὰ τοῦ προκατασχόντος Λέοντος ἐπιβεβαῖωσαι καὶ ἰσχυροτέρας ποιῆσαι ζητιῶν, τὴν κατὰ τοῦ τυράννου στρατιῶν ἐντροπέιζεν, καὶ δὴ τῶν Ῥωμαίων ὄρων ἔντισθε μετὰ παρηγορίας γενόμενος κατὰ τὸν Κηδοῦκτον χῶρον οὕτω καλούμενον ἐστρατοπέδευσεν. ἤκούοντο δέ, καὶ λαθεῖν ταῦτα τὸν ἀποστάτην οὐκ ἦν· περιεδορήθη μὲν ὡς εἰκός, καὶ τὰς φρένας κατεκτυπήθη, ἐν αὐτῷ δὲ πάλιν γενόμενος τὴν κατ' αὐτοῦ στρατιῶν ἐξώπλιζεν. καὶ ἐπεὶ εἰς δύο καταμεριζόμενος ἐδόκει παντελῶς ἀσθενής τε εἶναι καὶ εὐλαπίτος (ἢ τε γὰρ τῶν πόλεων βασιλεύουσα οὐκ ἐναρμόμιτον ἀλλὰ πλείστοι ἀξιολόγου στρατοῦ ἐδέετο πολιορκουμένη, ἤδη καὶ τοῦ Μιχαῆλ δυνάμεις οὐκ ἀγεννεῖς συλλέγοντος καὶ κατὰ πόδας ἴσταςθαι δυναμένου, καὶ πολλὰς ὄλεθρον ἐπαγαγεῖν αὐτοῖς δυνηθέντος. καὶ ἡ τῶν Βουλγάρων δὲ δύναμις οὐ μικρᾶς τινὸς τάξεως καὶ στρατιᾶς, πολλῆς δὲ καὶ οὐ τῆς τεχούσης ἐδέετο παρατάξεως), — μὴ οὖν εἰς δύο τινὰ διαιρούμενος κατὰ τινα λάβρον χειμάρρου ἀσθενέστερος παρ' οὗ ἦν δόξη τε τοῖς ἐχθροῖς καὶ εὐχείρωτος γένηται, ἀπαίρει μὲν ἄλλως τῆς πόλεως, πρὸς τὸν Βούλγαρον δὲ ἀξιόμαχον κρῖνος αὐτὸν κατὰ τὸν εἰρημένον τόπον παρατάσσεται καὶ ἀνταγωνίζεται. (18) καὶ ἐπεὶ ἐς χειρᾶς ἦσαν κατ' ἀλλήλων, ἠτιᾶται δὴ ἰσχυρῶς ὁ τύραννος, καὶ φόρον οὐ ποιεῖ μὲν πάσχει δὲ παρὰ τῶν ἐχθρῶν. καὶ ἐπεὶ μὴ ἄλλως ἦν τῆς σωτηρίας λαβέσθαι, φυγαδεύει ταύτην ἐδρίσκουσαν, καὶ ἐν τινὶ χώρῳ δυσβάτην σκεδαρνύμενοι ἐσκόπουν πῶς συνάγονται. ἀλλ' οὐ μὲν τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς εὐθύς τὰ τε σώματα προσλαβόμενος ὄν ἐγένετο κύριος, καὶ λείας δὲ πολλῆς γενόμενος ἐγκρατής, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐπέστρεψε, τῇ κατ' αὐτοῦ νίκῃ ἐπαιρούμενός τε καὶ γαυροῖον (pp. 64,19—66,11).

чен между него и предишния владетел Лъв, пригответил войската [си] срещу узурпатора. Той навлязъл дръзко в ромейските предели и се разположил на стан при така нареченото място Кидуктон. Разчуло се за това, мълвата се разнесла и не могло да се укрие от бунтовника. Разбира се, той се смутил и се забъркал, но като се съвзел, опълчил войската си против него. Той сметнал, че ако раздели войската си на две части, ще бъде съвсем слаб и лесно победим, тъй като за обсадата на столицата била потребна не малобройна, а твърде голяма и значителна войска, а и Михаил бил вече събрал войски, които не били за презиране, и можел да се противопостави, и бил в състояние да им причини често гибел, а при това войската на българите изисквала не някакъв малък отряд и войска, но голяма и не случайна бойна сила. Поради това, за да не изглежда пред враговете по-слаб, отколкото бил, и да стане лесно победим, ако се раздели на две части, като някакъв бърз кораб той се вдигнал вкупом от столицата, и, смятайки се достатъчно силен спрямо българите, наредил се в боен ред на споменатата местност и започнал сражение. След като завързали бой помежду си, узурпаторът претърпял страшно поражение и не той избивал неприятелите, но сам страдал от тях¹. Тъй като (ромейте) не можели другояче да намерят спасение, намерили го в бягство. Пръснати в някакво непроходимо място, те се чудели как да се съберат. Обаче вождът на българите взел веднага пленниците, които заловил, завладял голяма плячка и се завърнал в земята си, като се гордеел и се хвалел поради победата си над него².

9. Bulgari christiani fiunt

IV, 13. Ὁ γε μὴν ἄρχων Βουλγαρίας (Βόγωρις οὗτος ἦν) θρασύτερον ἐξεπέρετο γυναῖκα τῆς βασιλείας κρατεῖν διακηκοῶς· ὄθεν καὶ τινὰς ἀγγέλους ἀπέσταλκεν πρὸς αὐτήν, τὰς συνθήκας λέγων καταλύειν καὶ κατὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐκστρατέειν γῆς. ἀλλ' αὐτὴ μηδὲν θῆλυ ἐνοοῦσα ἢ ἀνανδρον „καὶ ἐνὲ“ αὐτῷ κατεμήνηεν „κατ' αὐτοῦ ἐδρήσεις

9. Покръстване на българите

IV, 13. Князът на България (той бил Богорис)³⁻⁷, когато узнал, че жена управлява империята⁸, започнал да се държи по-дръзко. Поради това той изпратил някои вестители при нея да и съобщят, че нарушава договора и че ще се отправи на поход против земята на ромейте. Обаче тя, без да прояви нещо женствено или немъжествено, му известила: „Ще ме намерим и мене в

¹ Става дума за обсадата на византийската столица и на войските на император Михаил II (820—829, от войските на Тома Славянина. ² Според други известия (*Georgios Hamartolos, Chronicon*, ed. Murgal, p. 698, 21 sq), император Михаил II поискал помощ от българите, което въпреки колебанията на *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 309 и бел. 3, изглежда много по-правдоподобно. Изложението на събитията у Продължителя не изглежда убедително. ³⁻⁷ Погрешна форма, вм. Борис (852—889); срв. *Moravcsik*, op. cit., II, pp. 96, 108. ⁸ Имп. Теодора, вдовица на имп. Теофил и майка на Михаил III (842—867), през чието малолетие управлявала като регентка (843—856). Събитията се отнасят към началото на Борисовото управление; срв. *Златарски*, пос. съч., I, 2, стр. 2 и сл.

ἀντιστρατεύουσιν. καὶ ἐλπίζω μὲν κεραιῦσαί σου· εἰ δὲ μὴ γένηται καὶ ἐκδικήσεις με, καὶ οὕτω σου περιέσομαι, τὴν νίκην ἀριθνήλον ἔχουσα γυναῖκα γὰρ ἀλλ' οὐκ ἄνδρα ἔξεις ἠτιηθέντα σοι.“ διὰ τοῦτο μὲν οὖν καὶ ἐφ' ἡσυχίας ἔμεινεν, μηδὲν τολμήσας νεανιεύεσθαι, καὶ τὰς τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἀνερέον σπονδάς. (14) καὶ δὴ ζήτησιν τινα καὶ πολλὴν ἔρευναν περὶ τῆς μοραχοῦ, οὕτω καλουμένου Θεοδώρου τοῦ ἐπίκλην Κουφαρᾶ, εἴτε ἐκ τῶν ὄνειράτων καὶ ὄψεως εἴτε ἄλλως πως, πρὸ πολλοῦ αἰχμαλωτισθέντος ἢ Θεοδώρα πρὸς τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐποίησε, καὶ αὐτὸν ἠξίου διὰ γραμμάτων ἀνερευνῆσαι καὶ τιμῆς ὅσης καὶ ρούλοιο ἀπολυτρώσασθαι τοῦτον αὐτῆ. ἠξίου δὲ καὶ οὗτος, ἀφορμὴν ἐκ τούτου λαβὼν, περὶ οἰκείας αὐτοῦ πρεσβύειν ἀδελφῆς παρὰ τῶν Ῥωμαίων μὲν αἰχμαλωτισθείσης πότε, κατεχομένης δε νῦν ἐν τῇ τοῦ βασιλέως ἀδῆ. αὐτὴ δὴ οὖν πρὸς τὴν πίστιν καλῶς μετεγεχθεῖσα, καὶ γράμματα κατὰ τὴν τῆς αἰχμαλωσίας παιδευθεῖσα καιρὸν, καὶ ἄλλως τὴν τῶν Χριστιανῶν τάξιν τε καὶ περὶ τὸ θεῖον αἰδῶ τε καὶ δόξαν, ὡς ἔστι, θαυμάζουσα διαφερόντως, ἐπεὶ τῆς ἐπαπόδου τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν τετύχηκεν, οὐ διέλιπεν ἐκθειάζουσα τε καὶ παρακαλοῦσα καὶ σπέρματα καταβάλλουσα τῆς πίστεως πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ (ἦν γὰρ παρὰ τοῦ εἰρημένου Κουφαρᾶ μικρὰ τινα παιδευθεῖς καὶ τῶν μυστηρίων κατηχηθεῖς) τοῦτον μὲν ἀποστείλας τὴν οἰκείαν ἐλάμβανε μισθὸν ἀδελφῆν πλὴν ἔμεινεν ὅπερ ἦν, ἀπιστία κατισχημένος καὶ τὴν αὐτοῦ θρησκείαν τιμῶν. ἀλλὰ τις πληγὴ περιπεσοῦσα θεήλατος (λιμὸς δὲ ἦν, οὕτω μᾶλλον τῶν παχύτερων καὶ γαιωδεσιτέρων, ὡς ἔοικεν, μεταπαιδευομένων καὶ τὰ κακὰ μεταμωθανόντων) τὴν αὐτοῦ ἐπολιόκει καὶ κατέτροχεν γῆν. καὶ ὅς θεὸν ἐκεῖνον ἠράγκαζεν ἐπικαλεῖσθαι πρὸς ἄμυναν τῶν δεινῶν, τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου μὲν πολλάκις καὶ τῆς αὐτοῦ ἀδελφῆς θαυμαζόμενον τε καὶ σεβόμενον, ὡς εἰκός. τυχόντες οὖν τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν δεινῶν, οὕτω δὴ πρὸς θεοσέβειαν μετατίθεται, καὶ τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας καταξιούται, καὶ Μιχαὴλ κατονομάζεται κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως, παρὰ τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἀποσταλέντος ἀρχιερέως ἀπὸ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων. (15) καὶ τι δὲ τοιοῦ-

поход против тебе и аз се надявам, че ще те победиш. Ако пък не стане [това] и ти ме победиш, то и така ще те надвия, постигайки явна победа, защото ти ще да си победил жена, а не мъж.“ Поради това прочее той останал в покой, без да посмее да извърши нещо дързостно, и отново възобнови договора за приятелство¹. 14. Поради някакви сънища или видение или пък по някаква друга причина Теодора отправила до княза на България молба и настойчиво искане² за някакъв монах, назван Теодор, по прозвище Куфара, пленен преди много време. Тя го помолила чрез писмо да го издири, за да бъде откупен от нея срещу каквато цена поиска. Вземайки повод от това, също и той поискал да се застъпи за собствената си сестра, която някога била пленена от ромеите, а сега била държана в царския двор³. Тя прочее се приобщила добре към вярата и се научила по време на пленничеството на четмо и писмо, а особено се възхищавала, както е редно, от християнския ред, относно почитането и прославянето на бога. След като се завърнала при брата си, [тя] пред него не престанала да възхвалява и призовава бога и да сее семената на вярата. Той, който вече бил малко просветен от споменатия Куфара и запознат с тайнствата, изпратил го, а в замяна получил сестра си. Останал си обаче такъв, какъвто си бил — обладан от неверие и почитащ своята религия. Но настанала някаква от бога пратена напасть, която обхващала и опустошавала земята му (глад настъпил⁴, та по този начин, както подобавало, да бъдат по-добре превъзпитани и да се отучат от злото онези, които били по-охранени и по-привързани към земните блага). Той се принудил да призове за закрила от злините онзи бог, който, както подобава, често бил възвеличаван и почитан от Теодор (Куфара) и от сестра му. След като (българите) се отървали от злините, той по този начин бил обърнат към богопочитанието, удостоил се с купела на новороденото и от изпратения при него от столицата епископ бил преименуван Михаил по името на императора. 15. Казват, че станало също и нещо такова.

¹ Загатва се за мирния договор, сключен между България и Византия по времето на Омуртаг, чийто срок изтекъл към 845 г. (Срв. *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 349 сл). *Златарски*, пос. съч., I, 2, стр. 4, предположава, че между княз Борис и правителството на Теодора е бил сключен траен мирен договор. ² *Fr. Dölger*, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches*, I, M.-B. 1924, pp. 54, 447, датира това писмо към 844 г. Тъй като обаче е било адресирано до княз Борис, който поел властта едва към 852 г., очевидно то трябва да се датира след тази година. ³ Даденият тук разказ за покръстването на българите се отличава от установения ход на историческите събития. Срв. *Златарски*, пос. съч., I, 2, стр. 21, бел. 1. ⁴ Други извори също говорят за настъпил по това време глад в България; вж. *Genesisius*, ed. Bonn, p. 97; срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 20, 21.

τον επισυμβῆναι φασίν, ὡς ἔροτα δεινὸν περὶ τὴν κωνηγεσίαν τὸν Βώγων ἄρχοντα κεκτημένον ταῦτα καὶ κατὰ τινὰ οἶκον τῶν ἑαυτοῦ, ἐν ᾧ συνεχῶς ἀφωγεῖτο, θελήσει ἐξιοτορηῆσαι, νύκτωρ ὡς ἂν ἔχοι καὶ μετ' ἡμέραν τὰ τοιαῦτα τῶν ὀφθαλμῶν ἐντροφήματα. ὡς γοῦν ὁ τοιοῦτος αἰτὸν ἔρωτος ἐπεισῆλθεν, μετακαλεῖται μοναχὸν τινὰ τῶν καθ' ἡμᾶς Ῥωμαίων ζωγράφον Μεθόδιος ὄνομα τῷ ἀνδρὶ τοῦτον οὖν σταντα κατὰ πρόσωπον ἐκ τινος θείας προνοίας οὐ τὰς ἐν πόλει ἀνδροκτισίας ἢ τὰς ζώων καὶ θηρίων ἐπικελεῦσαι γράφειν σφραγίς, ἀλλ' ἃ βούλοιο, τοῦτο μόνον ἐπειὸν ὡς εἰς φόβον τοὺς δρωῶντας ἐκ τῆς θεᾶς ἐνάγεσθαι βούλοιο καὶ ἄμμα παρακαλεῖσθαι πρὸς ἐκπληξιν ἀπὸ τῆς γραφῆς. μηδὲν γοῦν οὕτως πρὸς φόβον ἕτερον ἐνάγειν ἢ τὴν τοῦ θεοῦ δευτέραν εἰδὸς παρουσίαν, ταύτην ἐκεῖσε καθυπέγραψεν, καὶ τοὺς δικαίους ἐντεῦθεν τὰ βραβεῖα τῶν πόνων ἀπολαμβάνοντας, ἐκεῖθεν δὲ τοὺς πεπλημμεληκότας τοὺς τῶν βεβιωμένων δρεπομένους καρπὸς καὶ πρὸς τὴν ἠπειλημένην κόλασιν ἀπελαινόμενους σφοδρῶς. ταῦτ' οὖν, ἐπειδὴ πέρας εἶχεν ἡ γραφή, κατιδὼν, καὶ διαύτων τὸν τοῦ θεοῦ φόβον ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν, καὶ κατηχηθεὶς τὰ καθ' ἡμᾶς θεῖα μυστήρια, νυκτῶν ἄσπερ τοῦ θεοῦ μεταλαγχάνει βαπτίσματος. ἐφ' ᾧ καταφανῆς γεροντὸς τὴν ἐκ παντὸς τοῦ ἔθνους αὐτοῦ καθυφίσταται ἐπανάστασιν, οὗς καὶ μετὰ τινων ὀλίγων καταπολεμήσας, τὸν τοῦ θεοῦ τύπον σταυροῦ ἐν κόλλοις περιάγων αὐτοῦ, τοὺς καταλόπους οὐκέτι κρύφα, πάντα δὲ ἀναφανδὸν ἐποίησε καὶ αὐτοὺς ἐπιθυμοῦντας Χριστιανοῦς. ἐπεὶ γοῦν μετετέθη πρὸς θεοσέβειαν, γράφει δὲ πρὸς τὴν δέσποιναν περὶ γῆς, πλήθει στενοῦμενος τῷ ἑαυτοῦ, καὶ ἀξιοῖ παρὰ ταύτης πικροησιασιώτερον ὡς ἦδη ἐν ἄλλ' οὐ δύο ὄντων αὐτῶν, πίστει τε καὶ φιλίᾳ συνδεθέντων τῇ ἀσφαγεῖ, καὶ ἑαυτὸν ὑποθήσειν καθυπισχεῖτο καὶ εὐρήνην ἐργάσασθαι αἰδιὸν τε καὶ ἀδιάπτωτον. ἢ δὲ εὐμενῶς τε ἤκουσεν αὐτοῦ, καὶ δέδωκεν ἐρήμην οὖσαν τρικαῦτα τὴν ἀπὸ τῆς Σιδηρᾶς, ταύτης δὲ πότε δοῖον τυγχανούσης Ῥωμαίων τε καὶ αὐτῶν, ἄχρι

Тъй като княз Богорис имал голяма страст към лова, той пожелал да бъдат изобразени [ловни сцени] в някакъв негов дом, в който често отивал, та и ноця, и деня да ги има за наслада на очите. И тъй, понеже бил обладан от такава страст, той повикал някакъв монах живописец от нашите ромеи. Този човек се наричал Методий. Когато той се явил при лицето [на Богорис], последният по божие внушение му заповядал да изобрази не изстребление във война или избиване на животни и зверове, но каквото сам пожелае, като му добавил само това, че би искал зрителите да изпитват страх¹ като гледат, и, заедно с това картината да предизвиква (у тях) удивление. Монахът прочее, знаейки, че нищо друго не събужда толкова ужас, колкото второто божие пришествие, изобразил там именно него: от едната страна как праведниците получават награда за страданията, а от другата страна как грешниците събират плодовете на своя живот и биват прогонвани и насилствено отпращани към очакваното го мъчение². След като картината била свършена и той видял тези неща, той бил обладан от страх пред бога, посветен бил в нашите божествени тайнства и в дълбока нощ приел божественото кръщение³. Когато станало известно, че се покръстил, той се намерил пред въстанието на целия свой народ. Като носел на гърдите си избражението на божия кръст, той с помощта на малко хора ги победил, а останалите направил християни не вече тайно, но напълно явно и с тяхно желание⁴. След като [прочее се обърнал към богочитанието, той писал на императрицата за земя, тъй като бил стеснен поради многочислението [си] народ, и поискал от нея [земя] по-открито, понеже, свързани чрез вярата и неразривно приятелство, вече те представлявали едно цяло, а не две [страни]. Той обещавал и сам да се подчини и да спазва вечен и ненарушим мир. Тя благосклонно го изслушала и му дала пустата по това време [земя] от Сидера⁵, която тогава била граница между ромеи и

¹ Мотивът за обръщане в християнската вяра поради страх и „Страшния съд“ се среща няколко пъти у средновековните писатели. В друга форма тази легенда е повторена във връзка с покръстването на Киевския княз Владимир; вж. История культуры древний Руси, II, М.-Л., 1951, стр. 341; общо вж. C. F. Rogers, The Fear of Hell as a means of Conversion, Religion, June, 1935, pp. 37—42; BZ. XXV (1935), p. 462. I. Dujčev: Byzantinoslavica, XIII (1952/53), p. 323. Предполагамото от някои автори тъждество между споменатия тук византийски зограф Методий и Кирилския брат Методий (вж. някои посочвания за това у Д. Пухлев, История на българската църква I. София, 1910, стр. 254, бел. 2, няма никакви сериозни основания. ² От тази легенда, ако ѝ се отдаде известна достоверност, би следвало да се направи извод за проникване на зографи-византийци в България към средата на IX в. ³ Хронистът изтъква, че покръстването на българския княз станало в тайна, очевидно поради опасение от съпротива на езичниците българи. ⁴ В другите наши исторически извори много по-убедително са представени събитията във връзка с покръстването и бунта на привържениците на старата езическа вяра: за подробности вж. Златарски, пос. съч., стр. 44—49. ⁵ Сидера или Демар-кану в Западна Странджа планина; вж. Златарски, пос. съч., стр. 3 и бел. 3, за местонахождението на Сидера срв. и Г. Цанкова-Петкова, пос. съч., стр. 136—139.

τῆς Δεβελῶς, ἣτις οὕτω καλεῖται Ζάγορα πρῶτα τοῖς. οὕτω μὲν οὖν ἅπασα ἡ Βουλγαρία πρὸς εὐσέβειαν μετερομνήσθη, θεοῦ πρὸς τὴν οἰκίαν μετακαλεσμένου γνῶσιν αὐτοῦς, καὶ οὕτως ἐκ μικρῶν σπινθήρων τε καὶ πληθῶν καὶ οὕτω γῆς τῆς τῶν Ῥωμαίων ὡς ἄλλης τινὸς ἐπαγγελίας ἀξιοθέητες πρὸς κοινονίαν ἀρρηκτοῦ καθυπέβαλον ἑαυτοῦς.

16. Εἶχε μὲν οὖν οὕτω τὰ κατὰ τὴν δίον λαμπρῶς τε καὶ ἐτεροβλήτο πανταχοῦ. ἐφ' οἷς ἀγαλλομένη ἐκείνη, καὶ οἷον τρόπαια ἐπιθεῖναι μείζω δι' ἐφέσεως ἔχουσα, καὶ τοὺς κατὰ τὴν ἀνατολὴν Παυλικιανούς ἐπειρᾶτο μεταγερν ὡς βούλοιο πρὸς εὐσέβειαν ἢ ἐξαιεῖν καὶ ἀπ' ἀνθρώπων ποιεῖν ὃ καὶ πολλῶν κακῶν τὴν ἡμετέραν ἐνέπλησεν (pp. 162,3—165,16).

10. De pace inter Bulgaros Romanosque orta

IV, 25. Αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν βασιλικῶν τεσσάρων ταγματῶν καὶ τῶν Θράκης καὶ Μακεδονίας στρατηγῶν (καὶ γὰρ εἰρηγενόντων τῶν Βουλγάρων νόμος ἦν αὐτοῖς μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν συγκανθνεύειν καὶ συστρατεύειν) τὸ δυτικὸν μέρος κατέληφεν, ἔχων καὶ τὸ θέμα τῶν Θρακησίων μετ' ἑαυτοῦ (p. 181,15—20).

11. De Basilii Macedonis origine

V, 4. Ἦν δὲ μέχρι τότε τὸ γένος τῶν ἀπογόνων Ἀρσάκων κατ' ἰδίαν ὡσπερ φασιάν συνεστηκός, εἰ καὶ ταῖς ἐπιγραφαῖς πολλάκις τοῖς ἐγγυρίοις συναρνεῖτο, ἐν Ἀδριανουπόλει κεκτημένον τὴν οἰκίαν. ἐπεὶ δὲ Κροῦμιος ἐκεῖνος, ὁ τῶν Βουλγάρων ἄρχων, εἰς τὰς πρὸς Ῥωμαίους ἐξυβρίσας σπονδὰς πολέμιον χάριτα τῇ Ἀδριανουπόλει ἐβάλετο, καὶ χρόνον προκαθίσας συγγόν ὁμολογία ταύ-

българи, до Дебелт¹. Тази земя била наричана (от тях) Загора². По този начин цяла България преминала към благочестието, след като бог ги призвал да го познаят, и то чрез такива малки искри и напасти. И така, след като били удостоени с ромейска земя като с друга обетована земя, те се подчинили да бъдат в неразривна общност.

16. И тъй в такава блестящо положение били работите на Запад и [за тях] се говорело навсякъде. Възрадвана от това и силно желаейки да прибави по-големи победи, императрицата се опитала да изпълни желанието му [именно] да привлече павликяните, [които живеели на Изток] към благочестието или пък да ги унищожи и премахне от лицето на земята³. Това изпълнило нашата страна с големи злини.

10. Мир на българите с Византия

IV, 22. [Петрона⁴] заедно с четирите императорски отреди и със стратегите на Тракия и Македония (защото за тях бил закон, когато съществувал мир с българите, те да споделят опасността и да воюват редом с източните войски) завзел западната част, вземайки със себе си и темата на Тракезийците.

11. Произходът на Василий Македонец

V, 4. Дотогава родът на потомците на Арсак⁵, който обитавал в Адрианоупол, образувал нещо като особено племе, въпреки че често се смесвал чрез бракове с местните жители. След като известният Крум, владетел на българите, нарушил договора с ромейте и обградил Адрианоупол с вал за военни действия⁶, той престоял продължително време и

¹ Римската колония Flavia Pacis Deulticensium или Colonia Deultus продължила съществуването си и през ранното средновековие; днес развалини при с. Дебелт, Бургаско. Срв. *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 261 бел. 1.
² *Златарски*, пос. съч., I, 2, стр. 3, предполага, че с това име е означена областта между водоела на Сакар-планина към Странджа и пограничния окоп Еркесия. Допълнително вж. у *Г. Цанкова-Петкова*, О територии болгарского государства в VII—IX вв., ВВр., т. XVII (1960), стр. 136—137.
³ Подробности за войната против павликяните в Мала Азия, към арабската граница, вж. у *А. А. Василев*, Byzance et les Arabes. I. La dynastie d'Amorium, Bnхelles, 1935, p. 227 sq.
⁴ Става дума за византийския пълководец Петронае, брат на кесаря Варда и на императора Теодора, стратег на темата на Тракезийците (Западна Мала Азия) За него и борбите му с арабите в Мала Азия вж. *Vasiliev*, op. cit., p. 233; *Ostrogorsky*, History, pp. 194, 202; *Златарски*, пос. съч., стр. 20, 21. В нашия извор има неясна хронология на събитията. В действителност поражението, нанесено на арабите от Петронае, се датира не след покръстването на българите (септември 865 г.), а на 3 септември 863 г.; вж. *Ostrogorsky*, op. cit., p. 202, *Златарски*, пос. съч., стр. 20. В такъв случай посочването на Продължителя на Теофан за съществуването на мирни отношения трябва да се свърже с постигнатото споразумение между императрица Теодора и Бориса, а не със сключения в 864 г. „дълбок мир“.
⁵ Съставителят на Vita Basilii, император Константин VII Багренородни (913—959), с цел да прослави своя дядо и основател на Македонската династия, го представи като потомък на арменската династия на Арсакидите. По въпроса за произхода на император Василий I вж. главно: *А. А. Василев*, Происхождение императора Василия Македонянина. ВВр., XII (1906), стр. 148—165; *N. Adontz*, L'âge et l'origine de Basile I. Byzantion, VIII (1933), pp. 775—500 — IX (1934), pp. 223—260.
⁶ Отнася се за превземането на Одрин от българите през юли 813 г.; за подробности вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 276 и сл.

την διὰ τὴν τῶν ἀναγκαίων ἐνδειαν παρεστήσατο, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πάντας μετὰ καὶ Μανουὴλ τοῦ ἀρχιερέως τῆς τοιαύτης πόλεως εἰς Βουλγαρίαν μετήγαγε, συνέβη μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῖς τοῦ Βασιλείου γεννητοῖς, ἔτι τοῦτον ἐν τοῖς σπαργάνοις ἔχοντας, εἰς τὴν τῶν Βουλγάρων ἀπαχθῆναι γῆν· ἐνθα θαυμάσιος ἐκείνος ἀρχιερεὺς καὶ ὁ σὺν αὐτῷ λαὸς πολλοὺς τῶν Βουλγάρων πρὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν μετήγαγον τοῦ Χριστοῦ (οὕτως γὰρ ἦν τὸ ἔθνος μετηγεγμένον πρὸς τὴν εὐσεβείαν) καὶ πολλαχθῶς τὰ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας κατεβάλλοντο σπέρματα, τῆς ἐθνικῆς τοῖς Σκύθαις πλάνης μετέλκοντες καὶ πρὸς τὸ τῆς θεογνωσίας μετάγοντες φῶς. ἐφ' οἷς πρὸς ὁργὴν κατ' αὐτῶν κινήσει Μουρτάγων ὁ τοῦ Κρούμου διάδοχος αὐτὸν τε τὸν ἱερώτατον Μανουὴλ καὶ πολλοὺς τοὺς ἐπὶ τούτῳ ἐνδεικνυμένους, ὡς οὐκ ἴσχυσε πειρώσις ἀποστήναι Χριστοῦ, μετὰ πολλὰς αἰτίας τῷ διὰ μαρτυρίαν θανάτῳ παρέπεμψεν, καὶ οὕτω συνέβη πολλοὺς τῶν τοῦ Βασιλείου συγγενῶν μαρτυρικῆς εὐκλείας τυχεῖν, ὡς μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν σεμνότητος αὐτὸν ἀμοιρεῖν. ὅρι δὲ ἐπισκεπτομένου θεοῦ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξοδὸν αὐτοῖς προτιπεύοντος (ὁ γὰρ τῶν Βουλγάρων ἄρχων μὴ δυνάμενος ἐπὶ πολὺ πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ἀνταγωνίζεσθαι πάλιν εἰς ὑπόπτισιν ἔγενεν), ἐν τῷ ἐπισυνάγεσθαι πρὸς τὸν ἄρχοντα τὸν εἰς τὰ οἰκεία ἀπολύεσθαι μέλλοντα λαὸν τῶν Χριστιανῶν, ἰδὼν τὸν παῖδα Βασιλείου τῇ τε μορφῇ ἑλευθέριον καὶ χαρίεν ὑπογελάωντα καὶ περισκαίροντα πρὸς ἑαυτὸν ἐφειλικόσατο, καὶ μῆλον θαυμαστὸν τῷ μεγέθει ἐπέδωκεν. ὁ δὲ παῖς ἀνάγκως καὶ θαυραλέως τοῖς τοῦ ἄρχοντος ἐπερεϊδόμενος γόνισιν ἐν τῷ ἀπλάστῳ ἦθει τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἐπεδείκνυτο, ὡς ἐπὶ λαγῆραι μὲν τὸν ἄρχοντα, διατριβαίνεσθαι δὲ λεληθότως τὴν δορυφόρον τάξιν αὐτοῦ.

5. Ἄλλ' ἵνα τὰ ἐν μέσῳ συντέμω, ἐξῆλθεν εὐμενεία θεοῦ πρὸς τὰ οἰκεία ἅπας ὁ ἀπαχθὴς ὡς αἰχμάλωτος λαὸς τῶν Χριστιανῶν, συνεξῆλθεν δὲ καὶ οἱ τοῦ Βασιλείου γονεῖς, τὸν φίλιωτον αὐτοῖς παῖδα προσελαγόμενοι (pp. 216,9—218,2).

поради (настъпилата) оскъдица на храни завладал го чрез капитулация. Той отвел в България всички, които се намирили в него, заедно с Мануил^{1—2}, архиерея на този град. Случило се, че заедно с другите били отведени в българската земя също и родителите на Василий заедно с него, който бил още пленаче. Запазвайки и там непокуарена християнската си вяра, дивният този епископ и народът, който бил с него, привели към истинската Христова вяра мнозина от българите (защото този народ тогава още не е бил приел благочестието) и посели на много места семената на християнското учение, като откъсвали скитите от езическата заблуда и ги довеждали към светлината на богопознанието. Поради това, разгневен против тях, Муртагон, приемникът на Крум, след като не успял в опита си да ги убеди да се отрекат от Христа, подир големи мъчения предал на мъченическа смърт и самия пресвети Мануил и мнозина, които се проявили в това дело. Станало така, щото мнозина от сродниците на Василий се удостоили с мъченическа слава, та той да не бъде непричастен и в това величие. След това бог се смилил над своя народ и му дал възможност да напусне страната (защото владетелят на българите, като не можел да се бори продължително време против ромейските войски, отново склонил да се подчини). Когато християнският народ, който щял да бъде пуснат (да се върне) в собствената си земя³, бил заведен при владетеля, той видял детето Василий, с благородно лице, любезно усмихнато да подскача наоколо, привлякъл го при себе си и му дал чудно голяма ябълка. Детето незлобиво и свободно се облегло на колената на владетеля, като чрез невинния си нрав показало своето благородство, тъй че владетелят се учудил, а неговата дружина от копиеносци вътрешно се раздразила.

5. Но нека кажа накратко онова, което е станало междувременно. По божие благоволение целият отвлечен в плен християнски народ се завърнал в земята си. Завърнали се заедно с другите и родителите на Василий, които водели със себе си прелюбимото си дете.

^{1—2} Нарочно упоменание за него вж. у *Delehaye*, *Synaxarium ecclesiae Constantinopolitanae*, Bruxellis, 1902, pp. 414—416. ³ Сиреч Византия; срв. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, p. 280.

12. *Basilius Macedo cum Bulgaro quodam
luctat*

V, 12. Κατὰ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἀντίγονος ὁ πατριῆος καὶ δομῆστικος τῶν σχολῶν κλητόριον ἐν ταῖς βασιλικαῖς οἰκίαις, αἱ κατὰ τὴν πλησιάζουσαν τοῖς βασιλείοις αὐτῶν, ᾠκοδόμησε καὶ πολυτελὲς ἐσκευάσατο, ἐσιτίατορα καὶ δαιτυμόνα τὸν οἰκείον πατέρα Βάρδα ποιούμενος. ὁ δὲ Καῖσαρ τοὺς μείζοντας τῆς συγκλήτου καὶ τοὺς οἰκείους παραλαβὼν καὶ τοὺς συνήθεις πρὸς τὴν εὐωχίαν ἀπῆει, συμπαραλαβὼν καὶ τοὺς ἀπὸ Βουλγαρίας φίλους, συνήθως κατὰ τὸν τότε καιρὸν τῆ βασιλευούσης ἐνδιατρίβοντας. παρῆν δὲ τῆ ἐσιτίασει καὶ Θεόφιλος ὁ τοῦ Βασιλείου κέρσιος οἷα συγγενῆς καὶ αὐτὸς τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ πατριῆος, ὁ τοῦ καθ' ἡμᾶς λογοθέτου τοῦ δρόμου καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ ἄκρον καὶ ἀδωροτάτου περιφανῶς πατριῆου Θωμᾶ πατῆρ. οἱ δὲ Βούλγαροι ἀεὶ πως οἰημαῖαι καὶ κουχημαῖαι τυγχάνοντες, ἐπεὶ ἔτιχον τότε μεθ' ἐαυτῶν ἔχοντες Βούλγαρον ἐπ' ἀνδρία σεμννόμενον σώματος καὶ ἄκρον ἐν παλαισμοσύνῃ ἐπάσχοντα, ὃν οὐδεὶς σχεδὸν μέχρι τότε τῶν προσπιλαιόντων κατέβαλεν, οὐκ ἀνεκτὸν ἐδόκουν ἐπ' αὐτῶ φρονεῖν ἀλλ' ὑπὲρ τὸ μέτρον ἠλαζονεύοντο. τοῦ δὲ πότου προϊόντος καὶ θυμηδίας χορευούσης κατὰ τὴν τράπεζαν, λέγει ὁ μικρὸς ἐκεῖνος Θεόφιλος πρὸς τὸν Καίσαρα ὅτι ἔχω, δέσποτα, ἀνθρώπον ὃς ἐὰν κελεύῃς ἵνα παλαίῃ μετὰ τοῦ περιβοήτου τοῦτου Βουλγάρου. μέγιστον γὰρ ὄνειδος τοῦτο Ῥωμαίοις, καὶ οὐδεὶς ὑποίσει τὴν ἀλαζονείαν αὐτῶν, εἰ αὐτὸς ἀκαταγώνιστος ἐν Βουλγαρία παραγένηται. τοῦ δὲ Καίσαρος γενέσθαι προστάξαντος, ὁ προμημονετής Κωνσταντῖνος πατριῆος, σφόδρα φίλως πρὸς τὸν Βασίλειον διακείμενος ἕτε καὶ αὐτοὺς ἐξ Ἀρμενίων ἔλκων τὸ γένος, ἐπεὶ δίνυρον εἶδε τὸν τόπον ἐν ᾧ διαγωνίζεσθαι ἔμελλον, καὶ ἐδεδοκεῖ μὴ πως δλισηθῆναι τυχὸν ὁ Βασίλειος, αἰτεῖ προτροπὴν γενέσθαι παρὰ τοῦ Καίσαρος ἐκ ξύλων ἐπιρρανθῆναι πρίσμα κατὰ τὸ ἔδαφος. οὗ γενομένου συμπλακείς τῷ Βουλγάρῳ ὁ Βασίλειος, καὶ θῆπτον συμπέσας καὶ περισφίγγας αὐτόν, ὥσει δεσμόν τινα χόρτου κοῦρον καὶ ἀψυρον ἢ ἐξ ἐρίου πόκον ἐηρόν τε καὶ ἐλαφρόν, οὔτω βραδίως αὐτόν ἐπάναω τῆς

12. *Борба на Василий Македонец
с един българин*

V, 12. Един ден патрицият и доместик на схолите Антигон¹ устроил и бляскаво приготвил угощение в императорските жилища, които се намират до близката до двореца зала. Той поставил баща си Варда² за домакин и уредник на пиршеството. Кесарят взел първенците на сената, приближените си и приятелите и отишъл на угощението. Той взел също и приятелите от България³, които тогава обикновено се намирили в столицата. На угощението присъствувал и Теофил⁴, господарят на Василий, защото и той бил сродник на кесаря [Варда], а също и патриций Константин, бащата на нашия логотет на дрома⁵ патриций Тома, прочут със своите познания по философия и със своята голяма неподкупност. Българите винаги били някакси високомерни и самохвални. Случайно тогава с тях бил един българин, прочут с телесната си сила и превъзходен в борба, когото почти никой от дотогавашните борци не можал да пребори. Затова те не смятали да бъдат скромни, но се хвалели прекомерно с него. Когато на трапезата пиенето и веселието се засилило, дребният на ръст Теофил казал на кесаря: „Имам, господарю, такъв човек, който, ако заповядаш, може да се пребори с този прочут българин. Защото това е голяма обида за ромеите и никой не ще може да понесе самохвалството им, ако този си отиде в България, без да бъде победен.“ Кесарят заповядал да стане това. Споменатият патриций Константин, тъй като сам произхождал от арменски род, бил много приятелски разположен към Василий. Понеже видял, че мястото, гдето щели да се борят, било мокро и се страхувал да не би Василий някак случайно да се подхлъзне, поискал от кесаря да заповяда да бъдат посипани по земята дървени стърготини. След като било сторено това, Василий се хванал на борба с българина, бързо го стиснал и стегнал подобно на някаква лека и бездушна връзка сено или пък сухо и леко руно вълна, така лесно го дигнал над трапезата и го

¹ Патрицият и доместик на схолите Антигон, син на кесаря Варда (вж. *Theoph. Contin.*, p. 180, 2—4; p. 205, 10—11) бил роден към 854—55 г. С титлата доместик на схолите се назовавал началникът на гвардейски отряд при императорския двор. ² Братът на императрица Теодора и вуйчо на Михаил III, кесарят Варда, бил убит от Василий I на 21 април 865 г.; срв. *Ostrogorsky, History*, p. 194. ³ Под *τῶν ἀπὸ Βουλγαρίας φίλων* трябва да се разбират пребиваващите в Цариград български пратеници, както те биват обозначавани често в Клисторология на Филотей. Срв. Гръцки извеси, т. IV, срв. 124. ⁴ Наричан Тесфилипс Образования, сродник на Кесаря Варда и император на Михаил III (вж. *Theoph. Cont.*, p. 224, 20 sqq.), при когото Василий постъпил първоначално на служба. ⁵ Византийският „логотет на дрома“ е изпълнявал приблизително функциите на външен министър в империята. Разпореждал се с пощенските съобщения, службата на дипломатическите куриери и приемането на чуждите пратеници. Срв. *Bréhier, Les institutions*, p. 120.

τριπέζης μετεωρίσας ἀπέροσφεν. τοῦ δὲ γεγονότος οὐδείς τῶν παρόντων ἦν ὃς οὐ περιεῖπε καὶ ἐθαύμαζε τὸν Βασίλειον. ἐκπλαγέντες δὲ καὶ οἱ Βούλγαροι τὴν περιουσίαν τῆς εὐχερείας τε καὶ δυνάμεως ἔμειναν ἐνεοί. ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας ἤρξατο ἐπὶ πλεον ἢ τοῦ Βασιλείου γήμη εἰς πᾶσαν τὴν πόλιν διαφροσᾶν, καὶ τοῖς ἀπάντων διεφέρετο στόμασιν, ἀπόβλεπτος ἤδη καθεστηκώς (pp. 229,1—230,15).

13. *Basilii Bulgari archiepiscopi episcoposque mittit*

V, 96. Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τὸ Βουλγάρων γένος εὐρίσκεται διαγεγονός. τὸ γὰρ τοιοῦτον ἔθνος, εἰ καὶ πρὸ τούτου τὴν πρὸς εὐσεβείαν μεταβολὴν εἰσδέξασθαι ἔδοξε καὶ πρὸς τὸν χριστιανισμόν μετελθεῖν, ἀλλ' ὁμως ἀπαγὸς ἦν ἔτι πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀνίδρωτον, ὡς ὑπὸ ἀνέμου φύλλα βραδίως σαλευόμενον καὶ μετακινούμενον. ἀλλὰ ταῖς τοῦ βασιλέως σιγαῖς παρανώσοι καὶ ταῖς λαμπραῖς δεξιώσεσιν, ἔτι δὲ καὶ ταῖς μεγαλοφύχοις φιλοτιμίαις τε καὶ δορεαῖς, ἀρχιεπισκοπὸν τε πείθεσθαι καταδέξασθαι καὶ ἐπισκόποις καταπυκνωθῆναι τὴν χώραν ἀνέχεται· καὶ διὰ τε τούτων διὰ τε τῶ ἐξ ὁρέων τε καὶ τῶν σπηλαίων τῆς γῆς μετακληθέντων καὶ ἐκεῖσε παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποσταλέντων, τῶν εὐσεβῶν μοναστῶν, τὰ τε πατρῶα ἦδη καταλιμπάνει καὶ δλόκληρον τῶ Χριστῷ σαγηρεύεται (pp. 342,7—342,19).

14. *De bello inter Bulgaros Romanosque a. 894—896 gesto*

VI, 9. Ἀγγελία δὲ κατέλαβεν ὡς ὁ ἄρχων Σιμεὼν Βουλγαρίας βούλεται κατὰ Ῥωμαίων ἐστρατεύσασθαι, πρόφασιν ἔχον τῆς μάχης ταύτης. εὐνοῦχον εἶχε δοῦλον ὁ βασιλεοπάτωρ Ζαούτζας· Μουσικὸς ἦν ὄνομα ταύτῃ. οὗτος συνεφιλιώθη ἀνδράσιν ἐμπορικοῖς καὶ φιλοκερδέσι καὶ φιλοχρούσις, ἐξ Ἑλλάδος οἷσι, Σταυρακίῳ τε καὶ Κοσμά· οἱ

захвърлил. Когато станало това, нямало човек от присъстващите, който да не похвали Василий и да не се учуди. Също и българите се смаяли от огромната му сръчност и мощ и занемели. От този ден славата на Василий започнала все повече да се носи по цялата столица. Той станал вече прочут и за него говорели всички¹.

13. *Василий изпраща на българите архиепископ и епископи*

V, 96. Същото откриваме, че е станало и с народа на българите. Защото този народ, ако и да изглеждаше, че още преди това се е обърнал към благочестието и е преминал към християнството, въпреки това обаче още не бил утвърден и установен в доброто и бил лесно разклащан и раздвижван подобно на листа от вятъра. Обаче поради честите увещания и бляскавите приеми, а още повече поради великодушните почести и дарове на императора², те се съгласили да приемат да се подчиняват на архиепископ³ и да се изпълни страната [им] с епископи⁴. И както чрез тях, така и чрез благочестивите монаси⁵, които били призвани из планините и из земните пещери и били изпратени там от императора, [българският народ] изоставил бащините си обичаи и целокупно се отдал на Христа.

14. *Войната между българи и ромеи в 894—896 г.*

VI, 6. Пристигнала вест, че князът на България Симеон⁶ възнамерявал да се отпрати на поход против ромеите. Повод за войната било следното. Василеопаторът Зауца⁷ имал роб скопец на име Мусик. Той се сприятелил със Ставракий и Козма, които произхождали от Елада, търговци, жадни за печалба и сребролюбци. Желаяйки да пече-

¹ Разказът, в чиято достоверност биха могли да се изкажат известни съмнения, е използван, за да се отдаде прослава на Василий I. ² Т. е. Василий I. ³ Продължителят на Теофан смята, че истинското утвърждаване на християнството в българската държава е настъпило след поставянето на архиепископ като глава на българската църква, именно след 870 г. Въз основа на новооткрит български препис на „Чудото на св. Георги с българина“ (вж. Ив. Снегаров, Неизвестен досега препис от разказа „Чудо с българина Георги“. ИИБИ, III—IV, 1951, стр. 295—296) трябва да се приеме, че първи български архиепископ е бил Стефан, а не Йосиф (Златарски, пос. съч., стр. 206 и сл.). ⁴ Списък на българските епископии непосредствено след покръстването вж. у Златарски, пос. съч., стр. 208 и сл. ⁵ От думите на византийския хронист трябва да се заключи, че за първи епископи в българските земи са били изпратени от Цариград византийски духовни лица, монаси. Това известие отговаря в общ смисъл на сведението на „Чудото на св. Георги“, според което след покръстването княз Борис довел (разбира се, от Византия) не само архиепископ Стефан, но и нини учители и казатели; вж. Снегаров, пос. соч., стр. 295; Б. Ангелов, Старославянски текстове. ИИБЛ, III (1955), стр. 171. ⁶ Цар Симеон (893—927). За събитието вж. подробно у Златарски, пос. съч., стр. 283 сл. ⁷ Стилиан Зауца, баща на втората жена на император Лъв VI (886—912) Зоя бил удостоен поради това с титлата василеопатор „баща на императора“; за тази титла вж. Bréhier, op. cit., pp. 33 и 2, 128, 135, 136, 355; срв. и А. П. Каждан: Две византийские хроники X века. М., 1959, стр. 88, бел. 3; стр. 87, бел. 2, стр. 93 бел. 11 и др.

τινες μεσιτεία τοῦ Μουσιχοῦ κερδαίνειν βουλόμενοι τὴν μετὰ Βουλγάρων πραγματείαν ἐν τῇ πόλει ἐν Θεσσαλονίκῃ μετέστησαν, κακῶς κουμερμεύοντες τοὺς Βουλγάρους. τῶν δὲ Βουλγάρων ταῦτα τῷ Συμεῶν ἀναγγειλάντων αὐτὸς δῆλα ταῦτα τῷ βασιλεῖ κατέστησε Λέοντι. ὁ δὲ πάντα ὡς λῆρον ἐλογίζετο, τῇ πρὸς Ζαούτζαν προσπάθειά νικώμενος. μαγεῖς οὖν ὁ Συμεῶν ἦρε κατὰ τῶν Ῥωμαίων τὰ ὅπλα. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν Κορηίτην ἀποπέμπει κατ' αὐτοῦ στρατηλάτην ὄντα, λαῶ πολλῶ καὶ ἄρχουσι καθοπλίσις αὐτόν. συμβολῆς δὲ ἐν Μακεδονίᾳ γενομένης ἠτιῶνται Ῥωμαῖοι, καὶ κατασφάττεται αὐτός τε ὁ Κορηίτης καὶ ὁ Ἀρμένιος Κουρτίτης καὶ ἄλλοι πολλοί. ἐπεὶ δὲ καὶ Χαζάρους κατέσχευε ὁ Συμεῶν τῶν ἐκ τῆς εταιρείας τοῦ βασιλέως Λέοντος, τὰς αὐτῶν ῥίνας ἀποτεμὼν εἰς αἰσχύνην τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ πόλει ἀπέστειλεν· οὗς ἰδὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ θυμοῦ πλήθει, Νικίτην τὸν ὀνομαζόμενον Σκληρὸν ἐν τῇ Δαυνοβίῳ ποταμῷ μετὰ δρομῶνων ἐξαπέστειλεν, δοῦναι δῶρα τοῖς Τούρκοις ὅστε τὸν Συμεῶν καταπολεμήσει. ὁ δὲ τούτοις συντυχὸν καὶ πείσας κατὰ Συμεῶν ὅπλα ἄρασθαι, ὀμίρους λαβὼν παρ' αὐτῶν πρὸς βασιλέα ὑπέστρεψεν. ὁ δὲ βασιλεὺς διὰ τε γῆς καὶ θαλάττης διέλθων τοὺς Βουλγάρους πολεμεῖν. καὶ διὰ μὲν θαλάσσης Ἐυστάθιον δρουγγάριον ἀποπέμπει, διὰ γῆς ἔ πατρίκιον Νικηφόρον τὸν Φοκᾶν, δομῆστικον τῶν σχολῶν μετὰ τὴν τελευτὴν Ἀνδρέου γενόμενον. ὃν μέγρι Βουλγαρίας καταλαβόντων, ὁ βασιλεὺς τὸν κραιστωρα Κωνσταντινάκην πρὸς Συμεῶν ἐξαπέστειλεν, ἔτι τὴν εἰρήνην στέργων καὶ βουλόμενος σπεισασθαι πρὸς αὐτόν· ὃν Συμεῶν κατασχὼν ἐν φρουρᾷ κατακλείει, δόλω πρὸς αὐτόν ὑποπιεύσας παραγενέσθαι. τοῦ Συμεῶν οὖν ἐπὶ τὸ στρατεύμα

лят [повече], чрез посредството на Мусик те преместили тържището с българите от столицата в Солун и облагали българите с по-тежки търговски мита¹. Когато българите съобщили това на Симеон, той уведомил император Лъв². Заслепен от пристрастието си към Зауца, той сметнал всичко това за дреболия. Симеон се разгневил и вдигнал оръжие против ромеите. Императорът изпратил против него Стратилат Кринит³, след като му дал много войска и военачалници. Станало сражение в Македония и ромеите претърпели поражение. Убит бил самият Кринит, арменецът Куртик и мнозина други. Понеже Симеон пленил и хазари от дружината на император Лъв, отрязал им носовете за позор на ромеите и ги изпратил в столицата. Когато императорът ги видял, изпълнил се с гняв. Той изпратил с дромони⁴ в река Дунав Никита, наричан Склир, да даде дарове на турките⁵, за да почнат война против Симеон. Склир се срещнал с тях и ги убедил да вдигнат оръжие против Симеон, взел от тях заложници и се завърнал при императора. Императорът решил да воюва против българите по суша и по море. По море той изпратил друнгария⁶ Евстатий, а по суша патриция⁷ Никифор Фока, който след смъртта на Андрей⁸ станал доместик на школите. Когато те стигнали до България, императорът изпратил при Симеон квестора⁹ Константинаки, тъй като все още скъпял за мира и желал да сключи договор с него. Симеон го задържал и го затворил в тъмница, понеже заподозрял, че дошъл при него за измама. Докато прочее Симеон бил зает

¹ Във връзка с оцеляването на търговските интереси на българската държава като причина за избухване на българо-византийската война през 894—896 г. вж. специално G. I. Bratianu, Le commerce bulgare dans l'Empire byzantin et le monopole de l'empereur Léon VI à Thessalonique. Сборник в памет на проф. П. Ников — ИБИД, XVI—XVIII (1940), стр. 30—36. ² Император Лъв VI (886—912). ³ Тук става дума за византийския пълководец Никита Кринит; вж. Златарски, пос. съч., стр. 288, бел. 4. Други посочвания за представители на този арменски род във Византия вж. у Const. Porphyrogenitus, De adm. imperio, ed. Moravcsik, cap. 43, 137, 170, 172, 177; cap. 50, 39, 47, 53. ⁴ Военни византийски кораби, с един ред гребци; вж. Bréhier, Les institutions, p. 407. ⁵ Сиреч маджарите; срв. Moravcsik, op. cit., II, pp. 321—322. ⁶ С тази титла се обозначават обикновено началниците на византийската флота; вж. Bréhier, Les institutions, pp. 126, п. 127. ⁷ Титлата патриций била давана във Византия като почетна титла, без да се свързва с определена длъжност, но носела известни привилегии; вж. Bréhier, op. cit., pp. 102—103, 107 и др. За Никифор Фока, дядо на император Никифор II Фока (963—969) вж. сведения у H. Grégoire, La carrière du premier Nicéphore Phocas, Προσφορὰ εἰς Στ. Κωνσταντίνου, Θεσσαλονίκη 1953, pp. 232—254. — Idem, Héros épiques méconnus, La Nouvelle Clé, IV (1952), p. 378 sq; Fr. Dölger: BZ, XLVII (1954), pp. 226/7; Златарски, пос. съч.; стр. 294 и сл.; 317 и бел. 1.—Каждан, пос. съч., стр. 96 бел. 15; 99 бел. 13. ⁸ Споменатият тук Андрей бил византийски пълководец от „скитски“ (Theoph. Cont. ib., p. 284, 9 sq.; δ ἐκ Σκιδῶν), сиреч славянски, вероятно българо-славянски произход. Като доместик на школите бил обвинен, че държи страната на бъдещия император Лъв VI, загубил длъжността си и бил заместен от Стилист. Но когато този претърпял поражение, Андрей отново бил назначен за доместик. Вж. G. Monachus (Cont.), ed. Bonn. p. 847, 10—14. През 878 г. той изпълнявал длъжността подстратег на тема Опсикон в Мала Азия. Вж. Genesisius, ed. Bonn., p. 115, 1—5, го характеризира като човек „мъдър, изкусен и храбър“. За него вж. и Ив. Дуичев: ИИБИ, VII (1957), стр. 252. Точната дата на смъртта му и съответно на назначението на Никифор Фока не е известна. ⁹ Титлата „квестор“ (Quaestor sacri palatii) е била давана на надзорника или началника на службите при византийския императорски двор със съответни функции и надзор над чужденците в столицата. Вж. Bréhier, op. cit., pp. 120, 158, 193, 225 и др. За пратеничеството на Константинаки при княз Симеон срв. Златарски, пос. съч., стр. 295 и сл.

Νικηφόρον ἀσχολούμενον, οἱ Τοῦρκοι καταδριμύοντες πᾶσαν τὴν Βουλγαρικὴν ἐλήσαντο γῆν. ὁ Συμεὼν ἐκμαθὼν κατὰ τῶν Τοῦρκων ἐτρόαπετο. οἱ δὲ ἀντιπερόσαντες πόλεμον πρὸς Βουλγάρους συμβάλλουσι καὶ νικῶσι τούτους κατὰ κράτος, ὡς μῶλις τὸν Συμεὼν ἐν τῇ Αἰστροῦ περισηθῆναι. ἤπισσαντο οὖν οἱ Τοῦρκοι τὸν βασιλέα τοῦ Βουλγάρων αἰχμαλώτους ἀνήσασθαι· ὁ δὲ καὶ πεποίηκεν, τοὺς πολίτας ἐξαποστείλας εἰς τὴν τοῦτον ἐξωνήσων. ὁ δὲ Συμεὼν δι' Εὐσταθίου δρουγγαρίου τὸν βασιλέα περὶ τῆς εἰρήνης ἐκέλευεν πρὸς ἡν ἐπέδειξεν ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸν Χοιροσφάκην Λέοντα πρὸς τὸ ταύτην ποιήσασθαι ἐξαπέστειλεν. ὁ δὲ δομέστικος Νικηφόρος καὶ ὁ δρουγγάριος Εὐσταθίος ἐπιστρέφει μετὰ λαοῦ ἐκελεύσθησαν. Λέοντα δὲ Χοιροσφάκην οὐδὲ λόγον ἠξίωσεν ὁ Συμεὼν, ἀλλ' ἐν εἰκοτῇ ἐστραγγάλισατο. ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ τῶν Τοῦρκων πάντας κτερέσασεν, μὴ δεηθέντας παρὰ Ῥωμαίοις βοήθειαν δεῦξασθαι. ἐπιστρέφει δὲ ἐπὶ τῇ νίκῃ γαυριῶν πρὸς τὸν Λέοντα ἔφη „εἰ μὴ πρότερον πᾶσαν τὴν αἰχμαλωσίαν Βουλγάρων λάβω, εἰρήνην οὐ ποιῶ“. ἐπέτευσεν οὖν ὁ βασιλεὺς ταύτην ἀποδοῦναι. ἦλθεν οὖν μετὰ Λέοντος ὁ Βούλγαρος Θεόδωρος, οἰκεῖος ὢν τῷ Συμεὼν, καὶ παρέλαβεν αὐτοῦς.

10. Τοῦ δὲ δομεστίκου Νικηφόρου πρὸς τοῦ βασιλέως ἐξόχως ἀγαπωμένου, ὁ βασιλεοπάτωρ Ζαούτζας τοῦτον ὡς δυνάστην προεβάλλετο, γαυρικὸν μετ' αὐτοῦ ποιῆσαι συνάλλαγμα βουλόμενος. τοῦ δὲ πρὸς τοῦτο ἀπαραινομένου, μήποτε δῶ ἐπόνουσαν τῷ βασιλεῖ Λέοντι, μαρεῖς ἐπὶ τούτῳ ὁ Ζαούτζας αὐτίκας ἐκίνησε κατ' αὐτοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦτον μετέστησεν. προεβλήθη δὲ ἀντ' αὐτοῦ δομέστικος τῶν σχολῶν ὁ μάγιστρος Κατακαλὼν. ἐπὶ πολὺν δὲ σχολάσας ὁ Νικηφόρος αὐτίκας στρατηγὸς ἐν τῷ τῶν Θρακησίων θέματι προχειρίζεται. πολλὰς δὲ καὶ γενναίας ἀνδραγαθίας διὰ πάσης αὐτοῦ ἐν τοῖς πολέμοις καταπραξάμενος βιοτῆς, καὶ πολλὰ κατὰ τῶν Ἀγαρηῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν στησάμενος τρόπαια, τελευτᾷ τὸν βίον ἐν γῆρα καλῶ, υἱὸς κατα-

против войската на Никифор, турките нахлули и опустошили цялата българска земя. Узнавайки [за това], Симеон се обърнал против турките. Те минали на другия бряг [на реката], завързали сражение с българите и ги победили напълно, така щото Симеон едва се спасил в Дръстър¹. Турките помолили императора да откупи пленниците българи. Той извършил това: изпратил граждани, за да ги откупят. А Симеон помолил чрез друнгария Евстатий императора за мир. На доместика Никифор и на друнгария Евстатий било заповядано да се завърнат с войската. Симеон обаче не удостоил Лъв Хиросфакт нито с една дума, но го затворил в тъмница. Отправяйки се на поход против турките, той изгребил всичките, тъй като те не можели да получат помощ от ромеите. След като се завърнал горд от победата, той съобщил на Лъв [Хиросфакт]²: „Не ще сключи мир, ако предварително не получи всички пленници българи“³. Императорът се съгласил да ги даде. Прочее заедно с Лъв пристигнал българинът Теодор⁴, приближен на Симеон, и ги получил.

10. Тъй като доместикът Никифор бил твърде много обичан от императора, василеопаторът Зауца го направил велможа, понеже желяел да свърже с него брачни връзки. Той обаче не се съгласил на това, за да даде повод за съмнение у императора Лъв. Разгневен поради тази причина, Зауца повдигнал обвинения против него и го сменил от длъжността. Вместо него за доместик на схолите бил въздигнат магистър Катакалон⁵. След като прекарал много време без длъжност, Никифор отново бил назначен за стратег на Тракезийската тема⁶. През целия свой живот, прекаран във войни, той извършил много и юначни подвизи, спечелил много победи над агаряните и други народи и починал в дълбока старост. Той оставил синове

¹ Античният Digestorium на Силистра. Вж. връзка с това вж. подробно у П. Мутафчиев, Съдбините на средновековния Дръстър, Сб. Силистра и Добруджа, I, София (1927), стр. 118 и сл. Събитието се отнася към 895 г. ² Става дума за византийски дипломат и книжовник Лъв Магистър Хиросфакт (роден към 845--50 г., починал към 919 г.). В неговата преписка са запазени 14 писма, размислени с княз Симеон по време на пратеничеството му в България. За него и текста на преписката вж. G. Kollias, Léon Choerosphactès magistre, proconsul et patrice. Biographie, correspondance (texte et traduction). Athènes, 1939, pp. 76—91. — Златарски, пос. съч., стр. 302. Срв. ГИБН, IV, стр. 175—184. ³ Приведеното тук съобщение на Симеон до Лъв Магистър относно връщането на пленниците не съвпада текстуално с никое от трите запазени Симеонови писма, срв. Златарски, пос. съч., стр. 313 и сл. Отнася се вероятно за устно съобщение. ⁴ Очевидно това е известният от други извори магистър или кавхан Теодор, една от най-видните личности от Симеоновата епоха. За това повече вж. у Златарски, пос. съч., стр. 314 бел. 3. ⁵ Става дума за Лъв Катакалон. За него вж. подробно у Златарски, История, I, 2, стр. 318 бел. 1. Каждан, пос. съч., стр. 30, 37, 38, 90 бел. 18, 92 бел. 25. ⁶ Темата на тракезийците е обхващала югозападната област на Мала Азия, на север граничела с тема Онсикон, а на юг с Темата на кивериотите.

λιπών Βάρδα και Λέοντα, ὃν ὁ Βάρδας οἰκειότατος ὄν τῷ βασιλεῖ Λέοντι ἐστέρητό τε και ἡγάπατο και δουλείας ἐξυπηρετεῖτο ταῖς ἀνηκούσαις τῷ βασιλεῖ. ὁ δὲ βασιλεὺς, καθὼς εἴρηται, τὸν Κατακαλὸν προχειρισάμενος εἰς δομέστικον κατὰ τοῦ Συμεῶν τοῦτον ἐξαποστέλλει, συνεξαποστείλας αὐτῷ και Θεοδόσιον πατρίκιον και πρωτοβεστιάριον. διαπερασάντων δὲ πάντων τῆς ἀνατολῆς θεμάτων τε και ταγμάτων, και πόλεμον μετὰ Βουλγάρων συγκροτηθέντος περὶ τὸ Βουλγαρόφυγον, τρέπονται Ῥωμαῖοι κακῶς, και πάντες ἀπώλοντο· οἷς συναπώλετο και ὁ πρωτοβεστιάριος Θεοδόσιος (pp. 357,12—360,14).

15. *Notitiae de Bulgaris Saracenisque saeculo X. ineunte*

VI, 20. Τῶν δὲ Βουλγαρικῶν ἐφόδων Ῥωμαίους ἐπιτριβόντων, οἱ ἐξ Ἄραβ μαθόντες τοῦτο στόλος ἐξήρσαν ναύμαχος, ἐπιστήσαντες στρατηγὸν Τριπολίτην Λέοντα, Ἄτταλον μὲν ἐξωρμημένον τῆς πόλεως, τῆς δὲ Χριστιανῶν εὐσεβείας ἀποστήσαντα (p. 366,11—15).

16. *Alexander Gabrielopolium Basilitzamque, slavos ortos, beneficiis ornat*

VI, 2. Ὁ οὖν Ἀλέξανδρος και πάλαι τοῦτο ἔργον ἔχων, τὸ ἀβροδίατος εἶναι και τοῖς κνηγεσίοις προσέχειν διὰ τὰς ὑπερψίας τῷ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Λέοντος, και μηδὲν βασιλέως ἔργον διαπραττεσθαι, ἀλλὰ τὸ τρυφᾶν και ἀσελείαις σχολάζειν ἡγαπηκῶς, μονώτατος ἄρχας οὐδὲν γενναῖον ἢ λόγον ἄξιον καταπράξατο. ἅμα γὰρ τῷ γενέσθαι μονοκράτωρ Ἰωάννην παπᾶν (Δαζάνης τοῦτω ἐπώνυμον) φαίτηρα πεποήκεν ὅς και κακῶς τὸ ζῆν

Варда¹ и Лъв², от които Варда станал много близък на император Лъв, бил ценен и обичан от него и бил използван за служби, които били свързани със самия император. Императорът, както се каза, след като назначил Катакалон за доместик, изпратил го против Симеон, изпращайки заедно с него и патриция и протовестиарий Теодоси. Преведени били всички източни теми и отреди и при Българофигон³ било завързано сражение с българите. Ромеите били зле сражени и всички погинали. Заедно с другите загинал и протовестиарият Теодосий.

15. *Българи и араби в началото на X в.*

VI, 20. Когато нападенията на българите измъчвали ромеите, агаряните узнали това⁴, изкарали бойна флота и назначили за стратег Лъв Триполит⁵, който произхождал от град Атала⁶ и бил отстъпник от християнското благочестие.

16. *Славяните Гаврилопул и Василица облагодетелствувани от Александър*

VI, 2. Прочее Александър⁷ и по-рано правел това — да живее разпуснат живот и занимавал се с лов, поради пренебрежително отношение на брат му Лъв към него, не вършел никаква царска работа, но обичал да живее в разкош и да прекарва в разпътство. Но когато започнал да управлява единолично, не извършил нищо благородно или достойно за споменаване. Щом като станал самодържец, той направил ректор поп Йоана (по презиме Лазанис). След смъртта на Александър загинал злополучно, когато играел на

¹ Синът на Никифор Фока, Варда Фока, бил пълководец по времето на Ахелойската битка (август 917 г.) (*Theophanes Contin.*, p. 389, 6—7), през 941 г. бил изпратен да воюва против русите, които, предвождани от киевския княз Игор, нападнали по море Цариград (*ibid.*, p. 424, p. 747 sq.); през декември 945 г. след самостоятелно поемане на властта от Константин VII Багренородни, бил почетен със звание магистър и назначен за доместик на схолите. (*ibid.*, p. 436, 5 sq., p. 445, 20—21). За длъжността доместик на схолите, вж. *Guillard*, *Etudes sur l'histoire administrative de Byzance. Le domestique des Scholes*, REB, VIII (1951), pp. 5—63.

² Пълководецът Лъв Фока играе значителна роля в българо-византийските войни през първата половина на X в. По време на Ахелойската битка (917 г.) бил доместик на схолите и участвувал в сражението (*Theophanes, Continuat.*, pp. 388, 21, sq.; *Златарски*, История, I, 2, стр. 385 сл.). След завземането на властта от Роман Лакапин (920 г.) изпаднал в немилост, бил заловен и ослепен (*ibid.*, p. 396, 10 sq.; ср. *Ostrogorsky, History*, p. 233 sq.). ³ Сражението при Българофигон (дн. Баба Ески) станало през лятото на 896 г. За подробности вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 317 и сл. Протовестиариат е бил началник на императорското хранилище на скъпоценни одежди. Вж. *Brehier*, *Les institutions*, p. 130. ⁴ Отнася се за събитията през 904 г., когато арабите начело с Лъв Триполит нападнали и превзели Солун (31 юли 904 г.), за което обстойно разказва Йоан Камениат (вж. тук стр. 25). Срв. *P. A. Наследова*, Две византийски хроники X века, стр. 159 и сл. — *Ostrogorsky History*, p. 228. ⁵ Лъв Триполит предприемал много нападения срещу византийските владения (докъм 921—922 г.). Вж. повече за него у *P. A. Наследова*, Две византийски хроники, стр. 232—233, бел. 1. ⁶ Град на южното крайбрежие на Мала Азия в провинция Памфила (дн. Adalia); вж. *E. Honigmann*, *Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches*, Bruxelles, 1935, p. 41. ⁷ По-малкият син на Василий I, Александър, посл императорската власт след смъртта на брат си Лъв VI (12 май 912 г.). За него общо вж. *Ostrogorsky, History*, p. 209 sq. *N. A. Mušmov*, *Une monnaie d'argent de l'empereur Alexandre. Byzantion*, VI (1931), pp. 99—100.

ἀπέροηξεν μετὰ θάνατον Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ Ἐβδόμῳ σφαιρίζων. (3) ὡσαύτως οὖν καὶ Βαβυλωνίον καὶ Βασιλίτζην τὸν ἀπὸ Σκλαβισίαν σφοδρῶν κατεπλούτισεν καὶ τοῖς τοῦ παλατίου περιήγτησε χρήμασι. φασὶ δὲ καὶ βεβουλεῦσθαι αὐτὸν πολλάκις τὸν αὐτὸν Βασιλίτζην εἰς βασιλέα προχειρίσθαι, τὸν δὲ Κωνσταντῖνον τοῦ Λέοντος ἴδὼν εὐνοχίῳσι ἤτις βουλὴ καὶ διεσχεδάσθη παρὰ τῶν εὐνοούντων τῷ Λέοντι, ποτὲ μὲν ὡς νήπιός ἐστι ποτὲ δὲ ὡς ἀσθενὴς ὑποτιθεμένων (pp. 378,18—379,9).

17. *Alexander pacem cum Bulgaris iunctam rumpit*

VI, 6. Ὁ δὲ ἄρχων Βουλγαρίας Συμεὼν πρόσβεις πρὸς Ἀλέξανδρον ἀξαπέστειλεν περὶ τῆς εἰρήνης, μνηστῶν ὡς ταύτην ἀσπάζοιτο, καὶ τοῦ φιλοφρονεῖσθαι αὐτὸν καὶ τιμᾶσθαι, ὅσπερ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Λέοντος. ὁ δὲ ἀνοίξας καὶ ἀφροσύνη κρατηθεὶς τοὺς πρόσβεις ἀτίμως ἐξέπεμψεν, ἀπειλαῖς χρώμενος κατὰ Συμεὼν καὶ καταπλήττειν οἰόμενος. τῆς οὖν εἰρήνης διαλυθείσης ὄπλα κατὰ Χριστιανῶν κινήσας Συμεὼν ἐβουλεύετο (p. 380,5—11).

18. *De Basilitza origine Slavo notitia*

VI, 7. Ἀλέξανδρος δὲ ἀριστήσας καὶ αἰνωθεὶς ἐν τοῖς ἐπὶ γύνα καύμισιν κατήλθεν τῇ τῆς σφαιρίδος χρήσασθαι παιδιᾷ. ζομφαία δὲ θεηλίτῳ πληγείς καὶ ἀνεκλήθων, αἵματος αὐτοῦ πολλοῦ ἐκ τῶν ξινῶν καὶ αἰδοίων καταφερομένου, μετὰ δύο ἡμέρας ἐτελεύτησεν, μηνὶ Ἰουνίῳ ζ', ἡμέρα κροισκῆ, ἰνδικιῶνος πρώτης, ἐπιτρόπους καταλιπὼν Νικόλαον πατριάρχην καὶ Στέφανον μάγιστρον καὶ Ἰωάννην μάγιστρον τὸν Ἐλαδᾶν καὶ Ἰβάννην φαίτωρα καὶ Εὐθύμιον καὶ τὸν Βασιλίτζην καὶ τὸν Γαβριλόπουλον, τὴν βασιλείαν τῷ υἱῷ Λέοντος Κωνσταντῖνῳ παραδοῦς (p. 380,5—19).

19. *Symeon contra Constantinopolim exercitum ducit*

VI, 5. Ἀγούστῳ δὲ μηνὶ Συμεὼν ὁ Βουλγαρίας ἄρχων ἐκστρατεύσας κατὰ Ῥωμαίων σὺν ὄχλῳ

топка в Евдомон¹ Александър щедро обогатил също и Гаврилопул и Василица, който произхождал от Склавиния² и разпилял дворцовите средства. Казват, че той често дори замислял да издигне споменатия Василица за император, а Константин, сина на Лъв, да направи скопец. Това желание било осуетено от онези, които били благосклонни към Лъв и които му изтъквали, че [Константин] бил дете, а ту пък, че бил болен.

17. *Нарушение на мира между българи и ромеи при император Александър*

VI, 6. Владетелят на България Симеон изпратил при Александър пратеници относно мира, като известявал, че би го спазвал, но ако се отнасят към самия него с благосклонност и почит, както е било при император Лъв. Но Александър, обладан от безумие и безразсъдство, отпратил позорно пратениците, отправил заплахи към Симеон и мислел, че ще го уплаши. Мирът прочее бил нарушен и Симеон решил да вдигне оръжие против християните³.

18. *За славянина Василица*

VI, 7. Александър, след като се наят и напил през време на горешините, слязъл да играе на топка. Поразен от божия меч, той се върнал, много кръв изтекла от носа и срамните му части и след два дни починал, на 6 юни, неделя първи индикт. Той предал императорската власт на Константин⁴, сина на Лъв, след като оставил за настояници: патриарх Николай⁵, магистър⁶ Стефан, магистър Йоан Елад, ректор Йоан, Евтимий, Василица и Гаврилопул.

19. *Поход на Симеон срещу Цариград*

VI, 5. През месец август⁷ Симеон, владетел на България, се отправил на поход против ромеите с голяма войска и стигнал

¹ За цариградския квартал Евдомон (дн. с. Макрикьой) вж. *Janin, Constantinople byzantine*, p. 408.

² В текста *Σκλαβισίαν* очевидно вм. *Σκλαβινίαν*, сиреч на славянските княжества в южната част на Балканския полуостров. В противен случай трябва да се допусне, че Василица е бил потомък на изселените в Мала Азия по времето на Юстиниан II славяни от Солунско, т. н. *Σκλαβησιάνοι* у *Sym. Logoth.*, ed. Muratt, p. 496, 14—15, е посочено, че Василица и Гаврилопул били от славянски произход (*ἀπὸ τοῦ Σκλαβίνων ἔθους*). Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 358, бел. 2; *Наследова*, пос. съч., стр. 134. ³ Датата на смъртта на Александър (6 юни 913 г.), за която се говори непосредствено след това в текста на Продължителя (*ibid.*, p. 380, 12 sq.), дава основание пратеничеството на Симеон да се датира към началото на 913 г. или пролетта на същата година. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 357. *Златарски*, п. т., стр. 357—358, смята, че става въпрос за възобновяване на мирния договор между България и Византия от 896 г. *Наследова*, пос. съч., стр. 221 и сл., обаче предполага, че мир между България и Византия бил сключен едва през 904 г., което би означавало, че Симеон поискал възобновяване на този мирен договор. А. П. Каждан, К вопросу о начале второй болгаро-византийской войны при Симеоне, Славянский архив, М., 1959, стр. 23—29, привежда доказателства в полза на твърдението, че войната започнала още в края на 912 г. ⁴ Император Константин VII Багренородни от четвъртия брак на Лъв VI със Зоя Карбонопсина, роден през 905 г. ⁵ Патриарх Николай Мистик (901—907, 912—925). ⁶ Византийска почетна титла. Срв. *Bréhier, Les institutions*, pp. 123—125. ⁷ Сиреч август 913 г. Подробно за събитията вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 364 и сл., стр. 812 и сл.

βαρεῖ κατέλαβεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ δὴ παρακαδίνας αὐτῇ χάρακα περιέβαλεν ἀπὸ τε Βλαχερονῶν καὶ μέχρι τῆς λεγομένης Χρυσῆς πόρτης, ἔλπισι μετέωρος ἦν ὡς ἀπονητὴ ταύτην ἐλεῖν. ἐπεὶ δὲ τὴν τε τῶν τειχῶν κατέμαθεν ὀχυρότητα τὴν τε ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τῶν ὀπλιτῶν καὶ τῶν περὶ βόλων καὶ τοξοβόλων ὀργάνων ἀσφάλειαν, τῶν ἐλπίδων σφαλεῖς ἐν τῷ λεγομένῳ Ἑβδόμῳ ἐπέστρεψεν, εἰρηγικῶς σπονδὰς αἰτησάμενος. τῶν δὲ ἐπιτρόπων ἀσμενέστατα ἀποδεξαμένων, ἀποστέλλει Συμεῶν Θεόδωρον μάλιστα αὐτοῦ συλλαλήσαι τὰ τῆς εἰρήνης, ἀναλαβόμενοι τε ὁ τε πατριάρχης Νικόλαος καὶ Στέφανος Ἰωάννης ὁ μάλιστα τὸν βασιλέα ἦλθον μέχρι τῶν Βλαχερονῶν, καὶ εἰσήγαγον τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Συμεῶν, καὶ συνεσιάθησαν τῷ βασιλεῖ ἐν τῷ παλατίῳ. Νικόλαος δὲ ὁ πατριάρχης ἐξῆλθε πρὸς Συμεῶν, ᾧ τὸν τὴν κεφαλὴν ἐπέκλωσε Συμεῶν. εὐχρῆν οὖν ὁ πατριάρχης ποιήσας ἀντὶ στέμματος, ὡς φασί, τὸ ἑαυτοῦ ἐπιρωπιτάριον τῇ αὐτοῦ ἐπέθετο κεφαλῇ. δώροισι οὖν ἀμέτροις καὶ μεγίστοις φιλοφρονηθέντες ὁ τε Συμεῶν καὶ οἱ τούτου υἱοὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ἐπέστρεψαν, ἀσύμφωνοι ἐπὶ τῇ εἰρημένῃ εἰρήνῃ διαλυθέντες (р. 385,8—24).

20. Basiliza ab aula remotus est

VI, 6. Τοῦ βασιλέως οὖν Κωνσταντίνου ἅτε παιδὸς ὄντος καὶ τὴν ἰδίαν μητέρα ἐπιζητοῦντος (ἤδη γὰρ ταύτην κατήγαγεν Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς) ἀναβιβάζουσιν αὐτὴν πάλιν. αὐτὴ οὖν περικρατῆς γενομένη τῆς βασιλείας ἀναβιβάξει εἰς τὸ παλάτιον Κωνσταντῖνον παρακοιμώμενον καὶ Κωνσταντῖνον καὶ Ἀναστάσιον ἀδελφούς τοὺς Γουγγυλίους λεγομένους καὶ τῇ βουλῇ Ἰωάννου τοῦ Ἑλλαδᾶ καταβιβάξουσιν τοὺς οἰκίους τοῦ Ἀλεξάνδρου βασιλέως, Ἰωάννην τὸν φαίτωρα καὶ τὸν λεγόμενον Γαβριλόπουλον καὶ Βασιλίτζην καὶ τοὺς λοιπούς (р. 386,1—9).

¹ За париградския квартал на Влахерните, на Златния рог, вж. *Janin, Constantinople byzantine*, pp. 303—304. ² За т. нар. Златна Врата на париградската отбранителна стена към Мраморно море вж. *Janin, Constantinople byzantine*, pp. 252—255. ³ Кавхан Теодор. ⁴ Патриарх Николай Мистик бил глава на регентството, което управлявало от името на малолетния Константин VII Багренородни. ⁵ През X в. Влахернският дворец е бил второстепенна резиденция на византийските императори и едва през XII в. там се пренесло напълно императорското семейство. Подробности вж. у: *J. B. Papadopoulos, Les palais et les églises des Blahernes, Athènes (1928)*. *Janin, Constantinople byzantine*, p. 125. *R. Guiland: Etudes byzantines*, Paris, 1959, p. 96 sqq. ⁶ Изказано е предположение, че става дума за сина на Симеон Михаил, роден от първия му брак, и Петър, роден от втория брак; вж. *Златарски, История*, I, 2, стр. 367, бел. 3. ⁷ Епиритарият се отъждествява с т. нар. пакокамилатка, наметка върху главата на патриарха. Вж. посочвания у *Златарски, История*, I, 2, стр. 368, бел. 1. *I. Dujčev: REB, VII (1950)*, p. 222. ⁸ По тълкуването на събитията и специално по въпроса, дали Симеон през време на тази среща е получил признание на кесарска или царска титла, в научната литература не съществува единно схващане. За различното тълкуване на събитията общо вж. *Златарски, История*, I, 2, стр. 367 и сл. *Fr. Dölger, Bulgarisches Cartum und byzantinisches Kaisertum*, ИБАИ, IX (1935)—*Actes du IV-e Congrès international des études byzantines*, pp. 57 sqq. — *Byzanz und die europäische Staatenwelt*. Ettal, 1953, pp. 140—150 sqq. — *G. Ostrogorsky, Die Krönung Symeons von Bulgarien durch den Patriarchen Nikolaus Mystikos*. ИБАИ, IX (1935), pp. 275—268). — *Idem, History*, p. 232 sq. ⁹ Четвъртата жена на Лъв VI, Зоя Карбонопсина. Отнася се общо за събитията в края на 913 и първата половина на 914 г. ¹⁰ Паракимоменът или спалиникът спял пощем в стаята на императора или близо до него и отговарял за неговата безопасност. За свнуха Константин Гонгила вж. *R. Guiland: EB, I (1943)*, p. 208. Срв. също *R. Guiland, Fonctions et dignités des eunuques*, EB, II (1944), pp. 191—201. ¹¹ Така от двореца и управлението били отстранени (914 г.) двете лица от славянски произход (вж. тук стр. 125, бел. 15).

до Цариград. Той го обсадил и го заобиколил с окоп от Влахерните¹ до така наречените Златни врата², обладан от надежда, че без мъка ще го завладее. След като узнал якостта на стените и сигурната им защита поради множеството тежко въоръжени войници и каменохвъргачните и стрелохвъргачните машини, той, излъган в надеждите си, се завърнал в така наречения Евдомон и поискал да сключи мирен договор. Настойниците приели драговошно това и Симеон изпратил своя магистър Теодор³ да преговаря относно мира. Патриарх Николай⁴, Стефан и магистър Йоан взели императора и отишли до Влахерните⁵, въвели двамата сина⁶ на Симеон в двореца и обяждали заедно с императора. Патриарх Николай излязъл при Симеон и Симеон преклонил глава пред него. Патриархът прочее, след като прочел молитва, поставил на главата му, както казват, вместо корона собствения си епиритарий⁷. Удостоени с безбройни и преголеми дарове⁸, Симеон и синовете му се завърнали в собствената си страна, като се разделили, без да постигнат съгласие по въпросния мир.

20. Отстраняването на Василица

VI, 6. Тъй като император Константин бил още дете и търсел майка си⁹ — понеже император Александър я беше отстранил [от двореца], — то отново я въвели. След като тя поела царската власт, въвела в двореца паракимомена¹⁰ Константин и двамата братя Константин и Анастасий, наречени Гонгили. По съвета на Йоан Елад били отстранени приближените на император Александър: ректор Йоан, споменатият Гаврилопул, Василица¹¹ и другите.

21. *Joannes Vogas cum Patzinatzis paciscitur de bello contra Bulgaris ineundo*

VI, 7. Τοῦ δὲ Βουλγάρου Συμεῶν τὴν Θράκην πάλιν ληΐζομένον, ἐν φροντίδι οὖσης τῆς Ἀυγούστης καὶ τῶν ἐν τέλει ὄπως αὐτὸν τῆς ἀλαζονείας πάσσωσιν, ἠτήσατο Ἰωάννης ὁ Βογᾶς γενέσθαι πατρικίος, ἐπισχόμενος κατ' αὐτοῦ ἀγαγεῖν Πατζινάκας. τῆς αἰτήσεως δὲ τεχρῶν δῶρά τε λαβὼν εἰς τὴν Πατζινάκων ἀπήει χώραν καὶ δὴ σπεισάμενος, ὁμήρους ἐκεῖθεν λαβὼν ἤγαγεν ἐν τῇ πόλει, συνθεμένων Πατζινάκων διαπερᾶσαι καὶ τὸν Συμεῶν καταπολεμῆσαι (pp. 386, 23—387, 7).

22. *Bulgari Adrianopolim occupant*

VI, 8. Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνί, Ἰνδικτιῶνος τρίτης, Πανκρατούκας ὁ Ἀρμένης τὴν Ἀδριανούπολιν τῷ Συμεῶν προδεδόκεν, ἥως τὸ πρὸν μὲν Ὀρεστίας ἐκαλεῖτο, ἐξ Ὀρέστου υἱοῦ Ἀγαμέμνονος, ὃς ζήλω δικαίῳ διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα Κλυταμνήστου δολοφονίαν ταύτην σὺν Αἰγίσθῳ ἀποκτείνας ἴσαν ἐκμέμηκεν καὶ ἐν τῇ συνελεύσει Ἐβρου Ἀρζον τε καὶ Ἀρτάκον τῶν τριῶν ποταμῶν γε λουσάμενος τῆς νόσου ἀπήλλακτο ἔνθα ταύτην οἰκοδομήσας ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι κέκληκεν Ἀδριανὸς δὲ Καῖσαρ εὐκρίστοις οἰκίμασεν αὐτὴν μεγαλίνας πόλιν Ἀδριανού μετακέκληκεν. αὕτη τρίτης ἡμέρας παρὰ ἀνδρὸς εὐπετοῦς ἐν δίοδῳ Φιλιππουπόλεως σταδιάζεται, ἠγκαλισμένη τῷ ὄρει τῷ Αἴμῳ, παρ' ᾧ οἱ τρεῖς ποταμοὶ συμβάλλονται τὸ διβρωτὸν ὕδωρ. μετ' οὗ πολὺ ἀπεστάλη Βασίλειος πατρικίος καὶ κανίκλης καὶ Νικήτας πρωτοσταθάριος ὁ Ἑλαδικὸς παρὰ Ζωῆς μετὰ δώρων πολλῶν, καὶ ἀντεπαρέλαβεν πάλιν αὐτὴν (pp. 387, 14—388, 4).

21. *Преговори с печенегите за война против българите*

VI, 7. Тъй като българинът Симеон отново опустошавал Тракия, то императрицата¹ и управниците били загрижени как да възпрат неговата дързост. Тогава Йоан Вогас² поиска да го направят патриций, като обещава, че ще доведе против него печенегите³. Молбата му била задоволена. Той взел дарове и заминал за земята на печенегите. Тъй като печенегите се съгласили да преминат [Дунав] и да започнат война против Симеон, Йоан Вогас сключил договор с тях, взел оттам заложници и ги довел в столицата, като печенегите се съгласили да преминат оттам и да се бият със Симеон⁴.

22. *Завземането на Одрин от българите*

VI, 8. През месец септември, трети индикт, арменецът Панкратука предал на Симеон Адрианопол. По-рано [градът] се наричал Орестия, на името на Агамемноновия син Орест, който в справедлив гняв поради коварното убийство на баща му от страна на Клитемнестра я убил заедно с Егист, но изпаднал в голямо безумие. След като се изкъпал при сливането на трите реки Хеброс, Арзос и Артак⁵, той се изцерил от болестта си. Там той съградил този [град] и го нарекъл на свое име. Император Адриан⁶, след като разширил града с хубави постройки, преименувал го Адрианопол. Той отстои от Филипопол на три дни път за мъж бързоходец. Обграден е от планината Хемус⁷, от която трите реки събират дъждовната вода⁸. Не след много време на Зоя бил изпратен с много дарове патрицийят и каниклей⁹ Василий и протоспатарият¹⁰ Никита Еладик и отново си възвърнал този [град]¹¹.

¹ Императрица Зоя, която поела като регентка управлението. Отнася се до събития през 914 г. ² Йоан Вогас е бил стратег на Херсон (дн. Корсун) и по това време се намирал във византийската столица. За събитията общо вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 382 и сл. ³ През първата половина на X в. печенегите обитавали областта между р. Дюп и устието на Дунав. Общо за тях с библиографски посочвания вж. у *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 87 sq. — Сrv. и *Златарски*, История, I, 2, стр. 381 сл. ⁴ Сиреч септември 914 г. За събитията вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 378 и сл. ⁵ Сиреч реките Марица, Сазлъ дере и вероятно Тунджа (по-точна форма на Артак е Артискоес); имената са от тракийски произход. Вж. подробно у *D. Detschew*, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957, pp. 163, 24, 29. В същност градът е разположен при сливането на Марица, Тунджа и Арда. ⁶ Римски император (117—138). ⁷ Стара планина. Името *Αἴμος* (*Aīmos*) е от тракийски произход. Вж. *Detschew*, op. cit., pp. 9—10. ⁸ Посочването е неточно, защото Арда извира от Родопите. ⁹ Чиновникът, който носел титлата *ὁ τοῦ κανικλίου* (лат. *caniclius*, *caniclinus*) е бил един от важните и влиятелни служители в императорската канцелария. За подробности вж. *Fr. Dölger*, *Archiv f. Urkundenforschung*, XI (1929), pp. 44—57; *ibid.*, p. 47. ¹⁰ Протоспатарият е бил началник на дружината на спатарийците „мечоносците“; по-късно това е почетна титла; за подробности вж. *Brehier*, op. cit., pp. 118, 123, 127 и др. ¹¹ Възвръщането на Одрин под византийска власт ще да е станало по-късно, в края на 919 г. или началото на 920 г. Сrv. и *Златарски*, пос. съч., стр. 379 и бел. 1, относно дадените от византийското правителство „дарове“.

23. Bulgari cum Romanis ad ripas Acheloi pugnant

VI, 10. Βλέπουσα δὲ Ζωὴ βασίλισσα τὴν ἐπαρσὼν Συμεὼν καὶ τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν αὐτοῦ ἐπίθεσιν, βουλὴν μετὰ τῶν ἐν τέλει βουλευέται, ἀλλάγιον καὶ εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀγαρηῶν διαπραΰσαι, διαπερᾶσαι δὲ πάντα τὸν τῆς ἀνατολῆς στρατὸν πρὸς τὸ καταπολεμῆσαι καὶ ἀφανίσαι τὸν Συμεὼν. ἀπεστάλη οὖν ἐν Συρία ἐπὶ τὸ ποιῆσαι ἀλλάγιον Ἰωάννης πατριῆς ὁ Ῥωδιῶς καὶ Μιχαὴλ ὁ Τοξαράς· οἱ γεγονότος τὴν συνήθη τῆς βόρας διανομὴν ποιησάμενοι ἐν τοῖς τάγμασι, ταῦτα δὲ ἀναλαβόμενοι σὺν τοῖς θέμασι πρὸς τὴν Θρακίαν γῆν διεπέρασσαν, Λέοντος μεγίστου τοῦ Φωκᾶ δομestίκου τῶν σχολῶν τιγγάνοντος, ᾧ ἀνδρία μᾶλλον ἢ ἐπιστατικὴ φρόνησις προσανέκειτο. ἐξαγαγόντων οὖν τὰ σεβάσματα καὶ ζροποῖα ἕνθα Κωνσταντίνου πρωτοπαπᾶ τοῦ παλατίου, τοῦ Κεφαλᾶ λεγομένου, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Βαλελίας ἐν τῇ Θράκη, ἄπαντες προσκυνήσωτες καὶ ἱπομοσάμενοι συναποθνήσκον ἀλλήλοις, πανστρατὶ κατὰ Βουλγᾶρον ἐξώρμησαν. ἦρχον δὲ τοῦ τάγματος Ἐξκουβίτων Ἰωάννης ὁ Γράφων, τοῦ δὲ ἱκανάτου ὁ τοῦ Μιρούλη υἱός· Ῥωμαῖός δὲ ὁ Ἀργυρός ἐστρατήγει καὶ Λέων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Βάρδας ὁ Φωκᾶς, οἷς συνῆν μὲν καὶ ὁ Μελίας μετὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ οἱ ἄλλοι πάντες στρατηγοὶ τῶν θεμάτων, συνῆν δὲ καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Κωνσταντίνος πατριῆς ὁ Λίψ Λέοντι δομestίκῳ, σύμβουλος αὐτοῦ ἐν πᾶσι τοῖς ἀνήκουσιν ὄν. μηδὲ δὲ Ἀργυροῦσι εἰκάδι, ἐνδικτιῶνος εἶ, ὁ πόλεμος μετὰ τῶν Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγᾶρον πρὸς τῷ Ἀχελῷ συγκροτήσεται ποταμῷ καὶ οἷα τὰ τοῦ θεοῦ κρίματα, ὡς ἀνεξερένητα καὶ ἀνεξιχνίαστα, τρέπονται Ῥωμαῖοι πανστρατὶ καὶ γέρονε φηγὴ παντελής καὶ φρικώδης ὀλοολυγὴ, τῶν ἐπ' ἀλλήλων συμπαινομένων, τῶν δὲ ἐπὶ τῶν πολέμιων ἀναρουμένων, αἵματός τε χύσις οἷα ἐξ αἰῶνος οὐ γέγονεν. ὁ δὲ Λέων ἐν Μεσημβρίᾳ διεσώθη φηγόν. ἐσφά-

23. Битката при Анхиало между българи и ромеи

VI, 10. Императрица Зоя, като гледала навдигането на Симеон и нашествието му против християните¹, взела решение заедно с управниците да направи размяна на пленниците и [да сключат] мир² с агаряните и да прекара цялата войска от Изток, за да води война със Симеон и да го унищожи. Изпратени бяха прочее в Сирия патрицият Йоан Радин и Михаил Токсара, за да извършат размяната. След като станало това, раздадена била обичайната заплата на отредите, после те били вдигнати заедно с темите³ и прекарани на тракийска земя. Доместик на схолите бил магистър Лъв Фока⁴, който се отличавал повече с храброст, отколкото с качества на военачалник. Дворцовият протопоп Константин, назван Кефала, и Константин Валелиас изкарали в Тракия светия и животворен дървен [кръст], всички се поклонили и се заклели да умрат един за друг, след което цялата войска се устремила против българите. Началник на отряда на екскувитите⁵ бил Йоан Грапсон, на иканатите⁶ — синът на Марул. Военачалник пък бил Роман Аргир с брат си Лъв и Варда Фока. Заедно с тях били Мелиас с арменците и всички останали стратези на темите. Ведно с другите участвувал патрицият Константин Липс, който бил при доместика Лъв и му служел за съветник във всички дела, които го засягали. На двадесети август, пети индикт⁷, при реката Ахел⁸ започнала войната между ромеи и българи. И тъй като божите решения са неиздирими и непроследими — ромеите с цялата си войска били обърнали гръб и настанало всеобщо бягство и страшно ридание. Тъпчели се едни други, други пък бивали избивани от враговете. Настанало кръвопролитие, каквото от векове не било ставало. Лъв се спасил, като

¹ Обичайно обозначение за византийците. ² Сключването на мира с арабите в Баслад и размяната на пленниците били извършени към месец юни 917 г. Вж. подробни посочвания у Dölger, Regesten, I, p. 69, pg. 578. ³ Тук са посочени двете основни съставки на византийската войска, именно т. нар. теми (θέματα), или провинциалните войски, и „отредите“ (τάγματα), сиреч императорската армия, съставена от четири отряда; сходи, екскубитори, „стражи“ (vigiliae), и иканати, пол командата на отделни началници. Вж. за това R. Guiland: REB, VII (1951), p. 5. ⁴ Синът на Никифор Фока Стари; за него като началник на схолите вж. R. Guiland, Les domestiques des Scholae, REB, VII (1951), pp. 27—28; вж. и тук стр. 124, бел. 1. ⁵ Началникът на екскувитите в по-раншната епоха се издигнал като една от най-влиятелните личности в двореца (вж. Bréhier, op. cit., p. 336). През IX—X в. значението му намалява. ⁶ Отредът на иканатите е бил създаден по времето на император Никифор I Геник (802—811): вж. Bréhier, op. cit., p. 354; Ив. Дуичев, СлБАН, LIV (1936), стр. 154—157. ⁷ Сражението станало на 20 август 917 г. пети индикт. За подробности: Златарски, пос. съч., стр. 385 и сл.; Ostrogorsky, History, p. 233. ⁸ В историческите извори се говори за φοοόριον или за ποταμός сиреч за крепост или за река Ахелю (вж. Златарски, пос. съч., стр. 385 и бел. 3), според който локализирането на битката е трудно. П. Мутафчиев, История на българския народ, I, София, 1943, стр. 303, говори за „малката река Ахелю, не за Ахелюй. Предполага се, че става дума за днешната Чимовска река, която тече при с. Чимово, недалеч от Анхиало (дн. Поморие), вж. Българското военно изкуство, стр. 180 и която някога е била по-пълноводна поради това, че имало повече гори.

γη δὲ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐν τῇ τοῦ πολέμου συμβολῇ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Λίπυ καὶ Ἰωάννης ὁ Γράμμων καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχόντων ἱκανοί, ἀπεστάλη δὲ καὶ Ῥωμανὸς πατριζίος δραγγάριος ὄν τῶν πλοίων μετὰ παντὸς τοῦ στόλου ἐν τῷ Λαυονβίῳ ποταμῷ βοηθῆσαι Λέοντι τῷ Φωκᾷ· ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Βογᾶς καταγρηῖν Παζιανάκας, ὡς εἴρηται, κελουσθέντος δὲ τοῦ δραγγαρίου Ῥωμανοῦ ταύτους διαπερῶσαι κατὰ Βουλγάρων ὅστε συμμαχεῖσαι Λέοντι τῷ Φωκᾷ Ῥωμανοῦ δὲ καὶ Ἰωάννου εἰς ἔριδας καὶ λογομαχίας ἐλθόντων, ὁρῶντες αὐτοὺς οἱ Παζιανάκας πρὸς ἀλλήλους διαμαχομένους καὶ σσστασιάζοντας ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια τοῦ πολέμου δὲ τέλος λαβόντος, καὶ ἑπιστροφάντων ἐν τῇ πόλει τοῦ τε Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Βογᾶ, τὰ καθ' ἑαυτῶν ἐκνήθησαν καὶ εἰς τοσοῦτον κίνδυνον τὸν δραγγάριον Ῥωμανὸν περιέστησαν, ὅστε καὶ καταδικάζουσιν φῆρον ἐξήνεγκαν τῶν ὀφθαλμῶν στερηθῆναι ὡς ἀμελεία, μᾶλλον δὲ κακοουρία μὴ διαπερῶσαντα τοὺς Παζιανάκας, ἀλλ' ἐποχορήσαντα τάχως καὶ μηδὲ τοὺς φεύγοντας Ῥωμαίων ἐν τοῖς πλοίοις ἑποδεξιμένον, καὶ τοῦτο ἦν ἐπεπόνθει, εἰ μὴ παρὰ Κωνσταντῖνον πατριζίου τοῦ Γογγύλη καὶ Στεφάνου μαγίστρου, ὡς δυναμένον παρὰ τῇ Αὐγούστη πολλά, τὰ τῆς καταδίκης ἀνετρέπη, τῶν δὲ Βουλγάρων τῇ νύκτι κατεπαρθέντων καὶ ἐκστρεψάντων μέχρι τῆς πόλεως, ἐξῆλθε Λέων ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ Ἰωάννης ὁ ἐταιρειάρχης καὶ Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Λουκῆ εἰς χῶρον Θρακῶν οἰστω λεγόμενον Κατασίρτις ἅμα πλείστω λαῷ κατὰ Βουλγάρων, τῇ δὲ νυκτὶ ἀδοξίως ἐπιπεσόντων αὐτοῖς τῶν Βουλγάρων, καὶ τοῦ δομέστικου φυγόντος, ἐσφάγη Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ Λουκῆ καὶ πολλοὶ ἕτεροι μετ' αὐτοῦ (pp. 388, 13—390, 21).

24. *Rendacius litteras falsas ad Bulgaros conficit*

VI, 4. Ἐγένετό τις Ῥεντάκιος Ἑλλαδικός, συγγενὴς ὄν Νικήτα τοῦ πατριζίου, ἀπαίδευστος δὲ καὶ παραλοῦς ὡς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα καταδιώκων φονεῦσαι, ἐπειδήπερ ἐκεῖνος φεύγων αὐτοῦ τὴν ἐπίθεσιν ἐν πλοίῳ εἰσελθὼν ἐξέπλει καὶ παρὰ Σα-

избягал в Месемврия. Освен другите в сражението били убити Константин Липс, Йоан Грапсон и мнозина други от началниците. Патрицият Роман¹, друнгарий на флотата, бил изпратен заедно с цялата флота в река Дунав, за да помага на Лъв Фока, а също и Йоан Богас, за да доведе печенегите, както се каза. Когато друнгарият Роман заповядал на печенегите да преминат [реката], за да помагат на Лъв Фока против българите, между Роман и Йоан избухнали караници и спорове. Когато ги видели, че се карат и враждуват помежду си, паченегите се завърнали в земята си. След като свършила войната и Роман и Богас се завърнали в столицата, срещу тях било повдигнато обвинение². Друнгарият Роман бил поставен в твърде голяма опасност; издадена била осъдителна присъда да бъде лишен от зрение, тъй като поради небрежност или по-скоро поради злодеяние не е превел печенегите, но бързо се оттеглил и не приел на корабите дори бягащите ромей. И наистина той щял да изтърпи това, ако присъдата не била отменена благодарение на патриция Константин Гонгил и магистъра Стефан, които се ползували с голямо влияние пред императрицата. Българите се възгордели от победата си и в похода си стигнали чак до столицата. Доместикът на схолите Лъв, етериархът Йоан и Николай, син на Дука, излезли против българите с многобройна войска в тракийското село, така наречено Катасирти³. През нощта българите неочаквано ги нападнали. Доместикът избягал, а Николай, синът на Дука, и мнозина други заедно с него били убити.

24. *Рендакис съчинява лъжливи писма до българите*

VI, 4. Имало някой си Рендакий⁴ от Елада, сродник на патриция Никита, невежествен и отцеубиец. Той бил преследвал собствения си баща, за да го погуби, но бащата, за да се спаси от неговото нападение,

¹ Бъдещият император Роман Лакапин (920—944), тогава началник на византийската флота. За длъжността вж. подробно R. Guiland, *Etude de littérature et de prosopographie byzantine. Les chefs de la marine byzantine*, BZ, XLIV (1951), p. 212 sq. ² Срещу Роман Лакапин съществувало подозрение, че съзнателно — поради съперничество с Лъв Фока — не помогнал за пристигането на печенегите; двамата военачалници се стремели към завладяване на върховната власт в империята. За по-нататъшния ход на вътрешните борби за власт вж. подробности у St. Runciman, *The Emperor Romanus Lecapenus and his Reign*, Cambridge, 1929, p. 56 sq. ³ Сражението при Катасирти, недалече от византийската столица, станало, както може да се предполага, в края на август или през началото на септември 917 г. Runciman, op. cit., p. 56, го датира през 917 или началото на 918 г., което не изглежда убедително. ⁴ Патриций Никита (Рендакий), един от най-близките поддържници на Роман Лакапин в началото на неговото управление, бил баща на императрица София, жена на Романовия син и съимператор Христофор. За него се предполага с голяма правдоподобност, че е бил от славянски произход (вж. Hanatilis, ed. A. Pertusi, p. 91, 31—44). През 928 г. отстранен от управлението поради обвинение в съзаклятие против Роман Лакапин, изглежда имал връзки с българите; вж. повече у Runciman, op. cit., pp. 60, 64, 71, 78, 97, 100. Името *ἐλαδικός* означава тук човек, роден в Стара Елада, срещу Пелопонез.

ρακιρῶν τῶν Κρητῶν κατεσχέθη, οὗτος δὲ Ρεντάκιος ἄδειαν εἶχον πάντα τὰ τοῦ πατρὸς ἐλήϊσται, καὶ ἐν τῇ πόλει ἐλθὼν τῇ μεγάλῃ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ προσέφυγεν. Ῥωμαῖος δὲ ὁ βασιλεὺς τὰς αὐτοῦ ἀταξίας καὶ λεηλασίας ἀναμαθὼν τοῦτον τῆς ἐκκλησίας ἐξαγαγεῖν ἐβουλεύσατο καὶ παιδεῦσαι. ὁ δὲ ψευδεῖς ἐπιστολὰς πρὸς Βουλγάρους πλασάμενος πρὸς αὐτοὺς αὐτομολῆσαι ἐβούλετο. κρατηθεὶς δὲ καὶ ἐλεγχθεὶς τῆς τε οὐσίας καὶ τῶν ὀφθαλμῶν στρεφίται (p. 399, 12—22).

25. Bulgari usque ad Katasyrtae progrediuntur

VI, 5. Τῶν δὲ Βουλγάρων πάλιν ἐξελασάντων μέχρι Κατασύρτων, μετὰ τὴν τοῦ δεμestίκου Ἀδραλέστου τελευτήν, προεβλήθη Πόθος ὁ τοῦ Ἀργυροῦ, ἀνὴρ κάλλιστος καὶ ἐμπειρότατος, δεμestικός τῶν σχολῶν καὶ μέχρι Θερμοπόλεως μετὰ τῶν ταγματῶν ἐξελεθὼν ἀπέστειλε Μιχαὴλ τὸν τοῦ Μωρολέοντος υἱόν, τοποτηρητὴν ὄντα, τοὺς Βουλγάρους κατασκοπεῖν. ὁ δὲ ἀπροόπτως τῷ λόχῳ αὐτῶν ἐμπεισὼν πολλοὺς μὲν τῶν Βουλγάρων ἀνεῖλεν, πληγεὶς δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ πόλει εἰσελθὼν ἐτελεύτησεν (pp. 400, 1—8).

26. Bulgari suburbia Constantinopolis aggrediuntur

VI, 8. Ἐκστρατεῖει δὲ πάλιν Συμεὼν κατὰ Ῥωμαίων καὶ πλῆθος Βουλγάρων ἀποστείλας ἅμα καὶ Χαράνῳ καὶ Μηρικῷ καὶ ἑτέροις ἐκέλευσεν κατὰ τῆς πόλεως ὅτι τάχιστα ἐξελαύνειν. διελθόντες οὖν διὰ τῶν ὄρων ἦλθον μέχρι τῶν Μαγγλαβᾶ. τὴν αὐτῶν δὲ ἐφοδὸν μαθὼν ὁ βασιλεὺς Ῥωμαῖος, λογισάμενος μὴ τὰ τῶν Πηγῶν παλάτια καὶ τὸ Στενὸν κατελθόντες ἐμπροσθεῖν, Ἰωάννην βρακτοῦρα ἀποστέλλει ἅμα Λέοντι καὶ Πόθῳ τοῖς Ἀργυροῖς, ἔχοντας μετ' ἑαυτῶν πλῆθος ἱκανὸν ἐκ τε τῶν βασιλικῶν καὶ τῆς ἑταιρείας καὶ τῶν ταγματικῶν οἷς συνῆν καὶ Ἀλέξιῳ πατριμῖος δραγγάριος τῶν πλωτῶν ὁ Μουσελὲ μετὰ τοῦ λαῶν αὐτοῦ. ἦν δὲ

се качил на кораб и отплувал, обаче бил заловен от критските сарацини¹. Този Рендакий се възползувал от това и ограбил всичко, което принадлежало на баща му, после пристигнал в столицата и избягал във Великата църква². Когато император Роман³ научил за неговите безчинства и грабежи, решил да го извлече от църквата и да го накаже. Но Рендакий съчинил лъжливи писма до българите и решил да избяга при тях. Заловен и изобличен, той бил лишен от имот и зрение⁴.

25. Българите достигат Катасирти

VI, 5. След смъртта на доместик Адра-лест българите отново се спуснали до Катасирти. [Тогава] за доместик на школите бил назначен Пот Аргир⁵, превъзходен и многоопитен мъж. Той излязъл с отредите до Термополис⁶, след което изпратил сина на Морoleon Михаил, който бил [негов] наместник, да следи българите. Михаил обаче внезапно попаднал в тяхна засада, избил мнозина от българите⁷, но самият той бил ранен и хато се завърнал в столицата, починал.

26. Походът на българите до предградията на Цариград

VI, 8. Симеон отново се отправил на поход против ромеите. Той изпратил множество българи заедно с хагана⁸, миника⁹ и други, като им заповядал да отидат, колкото може по-бързо, против столицата. Те преминали прочее планините¹⁰ и стигнали до Манглава¹¹. Когато император Роман узнал за техния поход и се опасявал да не би, като преминат, да опожарят дворците при Пиге¹² и Стенон¹³, изпратил ректора Йоан заедно с Лъв и Пот¹⁴, синове на Аргир, които имали със себе си достатъчен брой войска от императорските [части], от етерията¹⁵ и отредите. Заедно с тях бил и друнгарият на флотата, патриций Алексий Муселе, ведно със

¹ Арабите, владетели на Крит. ² Църквата Св. София. ³ Роман I Лакапин. ⁴ Става дума за събития през 921 г. За подробности вж. Златарски, пос. съч., стр. 420 и сл.; Runciman, op. cit., p. 87 sq. ⁵ Пот Аргир, брат на Лъв Аргир, бил син на магистъра и друнгария от времето на Лъв VI, Евстати Аргир; повече за него вж. у Guiland, Les domestiques des scholes, pp. 28—29. ⁶ Отъждествява се с днешните Бургаски бани, римските Aquae Calidae; вж. Златарски, пос. съч., стр. 420, бел. 2. ⁷ Отнася се за събития през 921 г. Вж. подробно у Златарски, пос. съч., стр. 421 и сл. ⁸ Първобългарска военна титла (тюркското qanqan), засвидетелствувана и в първобългарските надписи. Подробно за нея вж. у Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 157. ⁹ Първобългарска военна титла, означаваша вероятно началник на конен отред; за подробности вж. Moravcsik, op. cit., II, p. 189. ¹⁰ Според Златарски, пос. съч., стр. 421, вероятно става дума за Странджа планина. ¹¹ Манглава, при Цариград, днешна Демиркапи. Срв. Janin, op. cit., p. 277. ¹² Дворците при г. н. Живоносен извор, днешен Балъкль; вж. повече у Janin, op. cit., pp. 140—141. ¹³ Златният рог. ¹⁴ За двамата братя Аргир вж. Guiland, op. cit., pp. 28—29. ¹⁵ С думата *ἑταιρεία* се означава тук императорска стража, набираща изключително от чужденци. За подробности вж. Bréhier, op. cit., p. 354 sq.

πέμπτη τῶν νηστεϊῶν εβδομάς, διατάξαντες οὗτοι τὸν λαὸν ἐν ταῖς πεδινοῖς καὶ χθαμαλοτέροις τόποις τῶν Πηγῶν, τῶν Βουλγάρων ἄνωθεν ἀναφανέντων ἐνόπλων, βοῆ χρησαμένον ἀσίμῳ καὶ φοβερῷ καὶ σηοδροσίως παρελασάντων κατ' αὐτῶν παρενθὴ μὲν φεύγει Ἰωάννης ὁ βραίκτωρ, σφάττεται δὲ ὑπὲρ τοῦτον ἀγωνιζόμενος Φωτεινὸς ὁ τοῦ Πλατυπόδη υἱὸς καὶ πολλοὶ ἕτεροι. μόλις οὖν ὁ βραίκτωρ διασωθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν δρόμονα. ἦλθεν δὲ φεύγων ἐνόπλιος καὶ Ἀλέξιος δρουγγάριος ὁ Μουσελέ, καὶ μὴ ἰσχύσας τέλεον ἀνελεθεῖν ἐν τῇ τοῦ δρόμονος ἀποβάθρῳ, πεσὼν ἐν τῇ θαλάσῃ σὲν τῷ αὐτοῦ προτομανδάτορι ἀπεπνίγη. Ἀργυροὶ δὲ, ὅ τε Πόθος καὶ Λέων πατριῆσιος, ἐν τῷ καστελλίῳ φυγόντες διεσώθησαν. πλώϊμον δὲ καὶ τὸ ἅπαν πλῆθος, οἱ μὲν τὰς τῶν πολεμίων χεῖρας φεύγοντες ἐν τῇ θαλάσῃ ἀπεπνίγησαν, οἱ δὲ σιδήρον γεγόνασι παρανάλωμα, οἱ δὲ χερσὶ Βουλγαρικαῖς συνέληφθησαν. οἱ δὲ Βούλγαροι μηδέναι τὸν διακωλύοντα ἔχοντες τὰ τε τῶν Πηγῶν παλάτια ἐπυρόπλησαν καὶ τὸ Στερόν ἅπαν κατέκαυσαν. οὕτως ἄρα δεινὸν ἀβουλίᾳ καὶ ἀπειρίᾳ θρασύτητα σύμμοχον ἔχουσα (pp. 401, 3—402,7).

27. Bulgari iterum in Constantinopolim castra mouent

VI, 10. Τῶν δὲ Βουλγάρων πάλιν ἐκστρατεύσαντων καὶ μέχρι τῆς ἁγίας Θεοδώρας ἐλθόντων παλατίων καὶ ταῦτα πυρὶ παραδιδόντων, εἰς ἄριστον ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς τῶν ταγμάτων ἄρχοντας συνέκαλεσεν, συνόντος αὐτοῖς καὶ τοῦ λεγομένου Σακτικῆ, καὶ παρήγει τοῦτοις καὶ προὔτροπέτο κατὰ τῶν ἐναντίων ἐξελεθεῖν καὶ τῆς πατρίδος ὑπερωρονίσασθαι. οἱ δὲ συνέθεντο εἰσίμως τῆς αὐτοῦ βασιλείας καὶ τῶν Χριστιανῶν ὑπεραποθνήσκειν. τῇ οὖν ἐπιάνριον καθοπλισθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως ὁ εἰρημένος Σακτικῆς ἀληθῆ οὔσαν τὴν αὐτοῦ πίστιν καὶ ἀνδρίαν ἀπέδειξεν· ὅπισθεν γὰρ τῶν Βουλγάρων γενόμενος καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἰσελθὼν πάντας τοὺς ἐκεῖ εὐρεθέντας κατέσφαξεν. μαθόντες οὖν οἱ Βούλγαροι τὸ γεγονός ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ πολέμον συγκροτηθέντος τρέπουσι τὸν Σακτικῆν σὲν ἀλίγων ὑπάρχοντα. ὁ δὲ ἐπειδὴ γενναίως ἀγωνιζόμενος καὶ πολλοὺς ἀνελὼν οὐκέτι ἀντέχεν ἠδύνατο πρὸς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, μεθήσει τοῦ ἵππου τὸν χαλινὸν καὶ εἰς φυγὴν ἤλαινε. ποταμὸν δὲ τινα παρασρέοντι

своята войска. Била петата седмица на поста¹. Те разположили войската в равните и ниски места при Лиге. Когато отгоре се показали българите, въоръжени, надаващи непонятен и ужасен вик, и мощно се спуснали срещу тях, ректорът Йоан веднага избягал, а Фотин, син на Платипод, който се сражавал за него, загинал заедно с мнозина други. Ректорът едва се спасил и се качил на дромона. Бягайки, дошъл [там] въоръжен и друнгарият Алексей Муселе, но не можал да се изкачи по стълбата на дромона, паднал в морето заедно със своя протомандатор² и се удавил. А синовете на Аргир Пот и патриций Льв избягали в укреплението и се спасили. От моряците и от цялата войска едни, бягайки от вражеските ръце, се удавили в морето, други станали жертва на оръжието, трети били заловени от българите³. Понеже нямало кой да им се противопостави българите опожарили дворците в Лиге и изгорили целия Стенон. Такова зло именно е безразсъдството и неопитността, когато имат за съюзник дързостта!

27. Нов поход на българите срещу Цариград

VI, 10. Българите отново се отправили на поход, стигнали до палатите на Света Теодора⁴ и ги опожарили. Император Роман свикал на угощение началниците на отредите, а заедно с тях и така наречения Сактики⁵. Той ги увещавал и подтиквал да излязат против неприятелите и да се борят за отечеството. Те с готовност се съгласили да умрат за неговото царство и за християните. И тъй на следния ден казаният Сактики, въоръжен от царя, показал, че неговата вяра и мъжество била истинска. Като се явил в тил на българите и навлязъл в техния стан, той избил всички, които се намирили там. Когато българите узнали за станалото, завърнали се в стана, завързали сражение и обърнали в бягство Сактики, който бил придружен от малцина. След като се сражавал смело и избил мнозина, той повече не можал да издържи пред множеството врагове, отпуснал юздите на коня и се спуснал да бяга. Когато той преминавал някаква река, коя-

¹ Сиреч между 11 и 18 март 921 г., срв. Златарски, пос. съч., стр. 422. ² Протомандаторът е било важно лице, непосредствено подчинено на пълководеца и предаващо на войската неговите разпоредби (*μανδάτορ*) „писмена или устна заповед“: A. Vogt, Constantin VII Porphyrogénit. Le livre de cérémonies. I. Commentaire, Paris, 1935, pp. 41—42. Срв. Du Cange, Glossarium graecitatis, s. v. ³ Отнася се за събития през юни 922 г.; подробности вж. у Златарски, пос. съч., стр. 434 и сл.; Runciman, op. cit., p. 88, n. 1, приема, че походът бил извършен през есента на 922 г. ⁴ За двореца „църквата св. Теодора“, вж. Златарски, пос. съч., стр. 434, бел. 1. ⁵ За храбростта на споменатия вж. разказа на G. Monachus, ed. Bonn, p. 895, 3 sq. Срв. Runciman, op. cit., p. 88.

διαπερῶν, τοῦ ἵππου αὐτοῦ ἐν τῇ τούτου ἐλίῳ ἐμπαγέτος, τιρώσκειται κατὰ τῆς εδρας καὶ τοῦ μηροῦ. μόλις οὖν τοῦ ἵππου ἐκ τῆς ἰλῆος ἀνασπασθέντος συνεργεία τῶν ἐπὶ χεῖρα διασώζεται μέχρι τῶν Βλαχερνῶν· καὶ τεθείς ἐν τῇ ἀγία σομφῷ, καιρίας τῆς πληγῆς οὐσης, τῇ νυκτὶ ἐτελεύτησεν (pp. 402, 22—403, 19).

28. Symeon Adrianopolim expugnat

VI, 13. Τοῦ δὲ πατρικίου τοῦ οὕτως ἐπονομαζομένου Μωρολέοντος, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν οὐκ αἰότερον Θεμολέοντος, Ἀδριανουπόλεως στρατηγούντος, κρατίστου τὰ πολεμικά καὶ περιδεξίου τεγγνώοντος, ὃς πλείστας κατὰ Βουλγάρων ἀνδραγαθίας ἐπεδείξατο, ὁ Βούγαρος Συμεὼν τὴν εἰρημένην πόλιν σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι περιεκύκλωσεν, καὶ χώραν περιβαλὼν ἰσχυρῶς ταύτην ἐπολιόρκει. ἐπεὶ δὲ ὁ τε σίτος τοῦς ἐν τῇ πόλει ἐπελελοίπει καὶ λιμὸς ἐπίεξε κραταίως (οὐδαμῶθεν γὰρ εἶχον ἐπιστάσθαι), τῇ ἐνδείᾳ πιεζόμενοι προεδεδόκασαν ἑαυτοῦς καὶ τὸν στρατηγὸν τοῖς Βουλγάροις ὄν χειρωσάμενος Συμεὼν, καὶ δεσμὰ καθ' ὅλον τοῦ σώματος περιβαλὼν καὶ μυρία ἀξίαις τοῦτον τιμωροσάμενος, τελευταῖον ἀπέκτεινε θανάτῳ πικρῷ ἀξίῳ τῆς ἑαυτοῦ ἀπρησεστάτης καὶ ὁμοιάτης ψυχῆς. Βουλγάροις οὖν τὴν τῆς πόλεως φυλακὴν παραδοὺς ὑπεχώρησεν· οἱ τὴν κατ' αὐτῶν τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἐφοδὸν ἀκηροῦτες, ταύτην καταλιπόντες ἀπῆλθον, καὶ πάλιν ὑπὸ Ῥωμαίους αὐτῇ ἐγένετο (pp. 404, 18—405, 10).

29. De congressu inter Symeonem et Romanum Lacapenum facto

VI, 15. Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνί, Ἰνδοκτιῶνος δευτέρως, Συμεὼν ἄρχων Βουλγαρίας πανστρατὶ κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεύει, καὶ λήγεται μὲν Θράκη καὶ Μακεδονίᾳ, ἐμπυρρίζει δὲ πάντα καὶ καταστρέφει καὶ δειδροτομεῖ. μέχρι δὲ Βλαχερνῶν ἐπιγενόμενος ἐπεζήτησεν ἀποσταλῆναι αὐτῷ τὸν πατριάρχην Νικόλαον καὶ πῶς τῶν μεγιστάνων ὥστε περὶ εἰρήνης αὐτοῦς συντεχεῖν. ἔλαβον οὖν ὁμιήρους παρ' ἀλλήλων ἀμφότεροι, καὶ ἐξῆλθε πρότερον μὲν ὁ πατριάρχης Νικόλαος, ἔπειτα ὁ Μιχαὴλ πατριάρχης προσαγορευόμενος ὁ Στυπιοῦτης, καὶ Ἰωάννης ὁ μυστικός καὶ παραδυναστεύων· ἤδη γὰρ Ἰωάν-

то течала наблизо, конят му затънал в нейната тиня и той бил ранен в седалищната част и в бедрото. Конят едва бил измъкнат от тинята с помощта на неговите подчинени и той се спасил във Влахерните. Положен бил на светата ракла, но понеже раната му била смъртоносна, починал през нощта.

28. Превземане на Одрин от цар Симеон

VI, 13. Патрицият, така наречен Морoleon, или по-добре да се каже, както повече подобава, Тимолеон, бил военачалник на Адрианопол. Той бил много добър и сръчен във военните дела и извършил многобройни подвизи против българите. Тогава българинът Симеон обградил споменатия град заедно с цялата си войска и като изкопал на около окоп, започнал усилена обсада. Жителите в града почувствували липса на житни храни и почнал да ги измъчва силен глад, [тъй като нямали възможност от никъде да си доставят храни]. Затова те, принудени от нуждата, предали себе си и стратега на българите¹. Симеон, след като го заловил, оковал го целия във вериги, подложил го на безбройни мъчения и най-сетне го погубил чрез ужасна смърт, която отговаряла на неговата неумолима и жестока душа. Той предал на българи отбраната на града и се отдалечил. Когато българите научили за похода на ромейската войска, насочен против тях, те изоставили града и си отишли и той отново преминал под властта на ромейците.

29. Срещата на цар Симеон с император Роман Лакапин

VI, 15. През месец септември, втори индикт, Симеон, князът на България, се отправил на поход² против Цариград заедно с цялата си войска, опустошил Тракия и Македония, опожарил и разорил всичко и изсякъл дърветата. Като стигнал до Влахерните, той поискал да му изпатят патриарх Николай³ и някои от велможите, та да преговаря с тях относно мира. Разменили прочее помежду си заложници и излезли най-напред патриарх Николай, после патрицият Михаил, назоваван Стипиотис, и мистикът и парадинаст⁴⁻⁵ Йоан. Ректорът Йоан вече бил накле-

¹ Според Златарски, пос. съч., стр. 425 и сл., 439 и сл., обсадата на Одрин започнала през 921 г., а градът бил превзет през 922 г.; срв. Runciman, op. cit., p. 88 sq. ² Събитията се отнасят към 923 или 924 г. Подробности вж. у Златарски, пос. съч., стр. 464 и сл.; ³ Патриарх Николай Мистик. ⁴⁻⁵ Длъжността парадинастевон (παροδυναστεύων) се сравнява с длъжността днес на пръв министър; срв. R. Guillard: Etudes byzantines, II (1944), p. 210; за мистика („частен секретар“: вж. Bréhier, op. cit., p. 152, n. 5), срв. Guillard: Etudes byzantines, I (1943), p. 208.

νης ὁ βραϊκτοῦ διαβληθεὶς πρὸς τὸν βασιλέα, ἀσθενεῖαν προφασισάμενος τοῦ παλατίου κατεληλύθει, καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ μονῇ πλησίον Γαλακρινῶν ἀπεκάθη. οἱ μὲν οὖν μετὰ Συμεὼν περὶ εἰρήνης διελέγοντο, ὁ δὲ αὐτοὺς μὲν ἀπεπέμψατο, αὐτὸν δὲ τὸν βασιλέα Ῥωμαῶν ἐπεζήτηε θεάσασθαι παρὰ πολλῶν δὲ πεπληροφόρητο περὶ τε τῆς αὐτοῦ φρονήσεως καὶ ἀνδρίας καὶ συνέσεως. ὁ τοίνυν βασιλεὺς ἐπὶ τοῦτον σφόδρα ἠγαλλιάσθη· ἐπόθει γὰρ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ στήναι τὰς γινόμενας τῶν αἰμάτων ἐκχύσεις ὁσημέραι. ἀπιστείας οὖν ἐν τῷ τοῦ Κοσμιδίου αἰγιαλῷ κατεσκευάσεν ἐν τῇ θηλάσῃ ὄχρωτάτην ἀπόβασιν, ὅστε τὴν βασιλικὴν τριήρα διεκπλέονσαν ἐν αὐτῇ προσομιέσθαι. περιηράξας οὖν αὐτὴν πάντοθεν διατείχισαι μέσον γενέσθαι προσέταξεν, ἐνθα ἀλλήλοις ἐμελλον ὁμιλεῖν. ἀποστείλας οὖν Συμεὼν τὸν τῆς ὑπερηγίας θεοτόκον ναὸν ἐνέπερσεν τὸν ἐν τῇ Πηγῇ, ὃν Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς ἐδομήσατο, καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ σήμερτα, δῆλος ὢν ἐντεῦθεν μὴ τὴν εἰρήνην ἐθέλων, ἀλλ' ἐλπίζει μετεώροις τοῦτον ἐξαπατῶν. παραγενόμενος δὲ ἐν Βλαχερνίαις ὁ βασιλεὺς ἅμα Νικολάῳ πατριάρχῃ ἐν τῇ ἀγίᾳ εἰσῆλθε σοφῶ καὶ τὰς χεῖρας ἐξέτενεν εἰς εὐχὴν, εἶτα πρηγῆς πλοῦν δάκρυσι κατέβρεχε τὸ ἅγιον ἔδαφος, τὴν πανύμνητον καὶ ἄχραντον θεοτόκον ἀντιβολῶν τὴν ἀγαπῆ καὶ ἀμείλικτον τοῦ ὑπερηγίου Συμεὼν καρδίαν μιλᾶσαι καὶ πείσαι τὰ πρὸς εἰρήνην συνθέσθαι. τὸ ἅγιον οὖν κιβώτιον διανοίξαντες ἐν ᾧ τὸ σεπτὸν τῆς ἀγίας θεοτόκον τεθησαύριστο ὁμοφύριον, καὶ τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀνελόμενος καὶ ὡσπερ τινὰ θώρακα ἀδιάρηκτον περιβαλλόμενος, καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς τὴν ὑπεράμωμον θεοτόκον οἷα περιεμφυλάειαν τινὰ περιθέμενος, ἐξήει τοῦ ναοῦ ὄπλοις ἀσφαλῆσι φραζάμενος. τὸν σὺν αὐτῷ οὖν στόλον ἀσπίσι τε καὶ ὄπλοις κατακοσμήσας τὸν ὁρισμένον τόπον κατέλαβεν συνομιλῆσαι τῷ Συμεὼν. πέμπτη δὲ ἦν ἡμέρα ὅτε ταῦτα ἐγένετο, ἐννάτη τοῦ Νοεμβρίου μηνός, τετάρτη δὲ τῆς ἡμέρας ὄρα. παρεγένετο δὲ καὶ ὁ Συμεὼν, πλήθος ἐπαγόμενος εἰς πολλὰς διηρημένον τὰς παρυπέσεις, τῶν μὲν χρυσασπίδων καὶ χρυσοδοράτων, τῶν δὲ ἀργυροδοράτων, τῶν δὲ πάσῃ ὄπλων χρυᾶ κεκοσμημένων πάντων καὶ κατακεκοσμημένων σιδήρων οἱ μέσον αὐτῶν εἰληφότες Συμεὼν ὡς βασιλέα εὐφύμιον τῇ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ. πάντες δὲ τῆς συγκλήτου βουλῆς

ветен пред императора, под предлог на болест бил отстранен от двореца и се подстригал в своята обител, която се намирала до Галакринон. Те разговаряли със Симеон относно мира, а той ги отправил и поискал да види самия император Роман, защото от мнозина бил осведомен за неговата мъдрост, мъжество и разум. Императорът прочее много се зарадвал, защото желал да постигне мира и да престанат всекидневните кръвопролития. Като изпратил люде при крайбрежието Космидион¹, той построил в морето здраво скеле за кораб, така че императорската триера, като доплува, да спре при него. След като я обградил отвсякъде, той заповядал да построят в средата преграда, гдето щели да приказват един с другито. А Симеон изпратил и опожарил храма на пресветата Богородица при Пигя, който бил построен от император Юстиниан², и всичко наоколо. От това се виждало, че той не желае мира, но мамил императора с празни надежди. Императорът отишъл заедно с патриарх Николай във Влахерните, пристъпил в светата ракла и въздигнал ръце за молитва. После, като паднал ничком, [той] обливал със сълзи светия под, призовавайки всепрославената и пречиста Богородица да умекчи непреклонното и неумолимо сърце на високомерния Симеон и да го убеди да склучи мир. Отворили прочее светия ковчег, в който се назел честният омофор³ на света Богородица. Императорът го взел и го наметнал като някаква неразруσιма броня, въоръжил се като с някакъв шлем с вярата си към пречиста Богородица и излязъл от храма защитен със сигурно оръжие. Като въоръжил придружаващите го моряци с щитове и оръжия, той пристигнал на определеното място, за да разговаря със Симеон. Денят, когато това станало, бил четвъртък, девети ден от месец ноември, четвъртият час от деня⁴. Пристигнал и Симеон, водейки със себе си множество войска, която била разделена на много отреди, едни въоръжени със златни щитове и златни копия, други със сребърни щитове и сребърни копия, трети с всякакъв цвят оръжие, а всички облечени с желязо. Те, като поставили помежду си Симеон, приветствували го на езика на ромейте като

¹ Космидион, при Златния рог; вж. подробно у Janin, op. cit., p. 421—422. ² Император Юстиниан I, (527—565). ³ Сиреч пояс. За терми а вж. Du Cange, Glossarium; gr. s. v. ⁴ Сиреч към 10 часа сутринта, четвъртък, 9 ноември 923 г.), Златарски, пос. съч., стр. 466, приема 9 септември 923 г.; срв. Runciman, op. cit., pp. 91, 246 sq.; Dölger, Regesten, I, p. 74, nr. 604, счита, че срещата станала предположително през 924 г. Срв. и Ostrogorsky, op. cit., p. 214, n. 1, който сочи също месецта 924 г.

τοῖς τείχεσιν ἐφεισώτερες κατεθεῶντο τὰ δρόμωνα. ἦν οὖν ἰδεῖν τότε ψυχὴν βασιλικὴν τῷ ὄντι καὶ μεγαλόφρονα, καὶ θαυμάσαι τὸ τοῦ δρομήματος ἀκατάληκτον καὶ τὸ τῆς ἀνδρίας παράστημα, ὅπως ἰσοαιτὴν πολεμίων βλέπων ἐπιφορῶν οὐ κατεπλάγη καὶ συνεστάλη καὶ ἐπεχώρησεν, ἀλλ' ὅσπερ εἰς φίλων πλῆθος χορῶν, οὕτως ἀτρέμας ἀπήει, μόνον οὐχὶ τὴν ψυχὴν τοῖς πολεμίοις τῶν ἐπηκόων διδοὺς ἀντίλυτρον. πρῶτος οὖν ἐν τῇ ἀποβάθρῃ τῇ ρηθείῃσι καταλαβὼν τὸν Συμεὼν ἐξεδέχετο. ἐπεὶ δὲ οὐρηοὶ ἐξ ἀμφοτέρων ἐλήφθησαν τῶν μερῶν, καὶ τὴν ἀποβάθρῃσι οἱ Βούλγαροι διηρηνήσαντο ὀκνηθῶς, μὴ ποῦ τις δόλος ἢ ἐνέδρα τυχάνει, κατήλθε Συμεὼν τοῦ Ἰππιου καὶ πρὸς τὸν βασιλέα πρὸς Συμεὼν „ἀκήκοά σε θεοσεβῆ ἄνθρωπον καὶ Χριστιανὸν ἐπάροχον ἀληθινόν, βλέπω δὲ τὰ ἔργα τοῖς λόγοις μὴ συμβαίνοντα. ἴδιον μὲν γὰρ ἄνθρωπον θεοσεβοῦς καὶ Χριστιανοῦ τὸ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην ἀσπάζεσθαι, εἶπερ ὁ θεὸς ἀγάπη ἔστι τε καὶ λέγεται· ἀσεβοῦς δὲ καὶ ἀπίστον τὸ χαίρειν σφαγαῖς καὶ αἵμασιν ἀδίκως ἐκχεομένων. εἰ μὲν οὖν ἀληθῆς Χριστιανὸς ἐπάροχος, καθὼς πεπληροφορήμεθα, στήσῃ ποτε τὰς ἀδίκους σφαγὰς καὶ τὰς τῶν ἀνοσίων αἱμάτων ἐκχύσεις, καὶ σπεῖσαι μεθ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν εἰρήνην Χριστιανὸς καὶ αὐτὸς ὄν καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ μὴ θέλει μολύνεσθαι Χριστιανῶν δεξιὰς αἵμασιν ὀμοπίστον Χριστιανῶν. ἄνθρωπος εἶ καὶ αὐτὸς, θάνατον προσδοκῶν καὶ ἀνάστασιν καὶ κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν· καὶ σήμερον ἐπάροχος, καὶ αὔριον εἰς κόπον διαλυθήσῃ, εἰς πυρετὸς κακισβέσει τὸ φρέαγμα. τίνα οὖν λόγον δώσεις τῷ θεῷ ἐκεῖ ἀπελθὼν ἔπερ τῶν ἀδίκων σφαγῶν: ποῖον προσώπῳ τῷ φοβέρεω καὶ δικαίῳ ἐνατενίσεις κρατῆ: εἰ πλοῦτον ἔρῳν ταῦτα ποιεῖς, ἐγὼ σε κατακόρως τοῦ ἐπιθυμουμένου ἐμπλήσω μόνον ἐπίσχες τὴν δεξιάν. ἄσπισαι τὴν εἰρήνην, ἀγάπησον τὴν ὀμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς βίον ζήσης εἰρηνικὸν καὶ ἀνάμακτον καὶ ἀπραγμονα, καὶ οἱ Χριστιανοὶ παύσονται ποτε τῶν σφοδρῶν καὶ στήσονται τοῦ Χριστιανοῦ ἀναρεῖν οὐ θέμις γὰρ αὐτοὺς αἶρειν ὄπλα καθ' ὀμοπίστον.“ τσαῦτα οὖν εἰπὼν ὁ βασιλεὺς εἰρήνησεν. αἰδεσθεῖς οὖν Συμεὼν τὴν τοῦτον τιπεύουσαν καὶ τοὺς λό-

пар¹. Всички членове на сената² стоели на стените и наблюдавали това, що ставало. Можело прочее да се види тогава действително царствената и великодушна душа [на Романа] и да се възхити човек на [неговия] безстрашен разум и мъжество. Като видял такава намествие на враговете, той не се смутил, не се уплашил и не се стъписал, но отишъл като при множество приятели. Така той безстрашно пристъпвал, като давал едва ли не и душата си на враговете като изкупление за поданиците си. Той пръв пристигнал на казаното скеле и посрещнал Симеон. След като били взети заложници от едната и от другата страна, българите прегледали внимателно скелето³, да не би да се крие някаква измама или засада, Симеон слязъл от коня и влязъл при императора. След като се прегърнали, почнали да говорят за мира. Разказват, че императорът казал на Симеон: „Чух, че ти си благочестив човек и си истински християнин, а виждам, че делата не се схождат с думите, на благочестивия човек и на християнина е свойствено да обича мира и любовта, понеже бог е и се нарича любов. А на нечестивия и неверен [е свойствено] да се наслаждава на убийства и несправедливо проливани кърви. Ако ти си истински християнин, както ни осведомиха, спри най-сетне несправедливите убийства и престъпните кръвопролития и склучи мир с нас, християните, тъй като сам се наричаш и си християнин и не допускай десниците на християните да се опетняват с кръвта на едновременци християни. Ти сам си човек, който очаква смърт и възкресение, съд и въздаяние. Днес съществувахе, а утре ще се разсипеш на прах. Една треска ще угаси гордостта. Какъв отговор ще дадеш за несправедливите избивания пред бога, когато отидеш там? С какво лице ще погледнеш страшния и справедлив съдия? Ако правиш това от желание за богатство, аз ще те отрупам до насита с желаното, но само спри десницата. Прегърни мира, възлюби съгласието, та и ти да преживееш мирен, неопетнен и спокоен живот, и християните най-сетне да си починат от злочестините и да престанат да избиват християни, защото не е позволено да вдигат оръжие против едновременци“⁴. Като казал това, императорът замлъкнал. Симеон се засрашил от неговото

¹ Свидетелство за употребата на гръцкия език в придворния церемониал по времето на Симеон. ² През X в. сенатът във Византия е имал само второстепенна роля. Общо за него вж. *Ch. Diehl, Le Sénat et le peuple byzantin, Byzantion, I (1924), 202 sq.* ³ Може би заради устроената през 813 г. засада от страна на Лъв V против Крум. ⁴ Речта на Роман Лакария към Симеон е очевидно измислена с цел за прослава на византийския император.

ρους αὐτοῦ κατένευσεν τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι. ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους διεχωρίσθησαν, δόροις μεγαλοπρεπέσι τοῦ βασιλέως δεξιωσιμένον τὸν Συμεὼν.

VI, 16. Ὁ δὲ τότε συμβέβηκεν διηγήσομαι τεράσιων τι καὶ τοῖς ταῦτα εἰδῶσι συγκρίνειν παρόδοξον. δύο φασὶν ἀετοὺς τῶν βασιλέων ὁμιλοῦντων ἀνωθεν αὐτῶν ὑπεροπτῆραι, κλάρξαι τε καὶ πρὸς ἀλλήλους συμμῖξαι καὶ παρατίκα διαξενχθῆναι ἀλλήλοις, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλθεῖν, τὸν δὲ πρὸς Θράκην διαπτήναι. τοῦτο οἱ ἀκριβῶς τοιαῦτα σκοποῦντες οὐ καλὸν ἔκρωαν οἰωνόν· ἀσυμβάτους γὰρ ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ἀμφοτέρους διαληθῆσθαι ἔφησαν. Συμεὼν δὲ τὸ ἑαυτοῦ στρατόπεδον καταλαβὼν, τοῖς ἑαυτοῦ μεριστάσι τὴν τοῦ βασιλέως ἀπήγχεῖε σύνεσιν καὶ ταπεινώσιν, ἐξεθείαζεν, δὲ αὐτοῦ τὸ τε εἶδος τὴν τε ῥώμην καὶ τὸ ἀκατάπληκτον τοῦ φρονήματος (pp. 405, 17—409, 20).

30. Mortuo Symeone Bulgari cum Romanis pacem jungunt

VI, 20. Μαΐω δὲ μηνί, εὐκαδί ἐβδόμη, Ἰνδικτιῶνος ιε', Συμεὼν ἄρχων Βουλγαρίας κατὰ Χρωμάτων ἐκίνησε στρατεύμα, καὶ συμβαλὼν μετ' αὐτῶν πόλεμον, ἠττηθεὶς τοὺς ἐπ' αὐτὸν ἰπαντας ἄρδην ἀπώλεσεν.

VI, 21. Τὸν δὲ βασιλέα Ῥωμαίων Ἰωάννης ἀστρονόμος θεασάμενος οὕτως λελάληκεν. „δέσποτα, ἡ στήλη ἢ ἰσταμένη εἰς τὴν καμάραν ἐπάνω τοῦ Ἐηρολόφου, ἐπὶ δυσμᾶς βλέπουσα, τοῦ Συμεὼν ἐστὶ καὶ εἰ ταύτης κεφαλὴν ἐκκόψης, τῇ αὐτῇ ὄρα ὁ Συμεὼν τελευτᾷ.“ ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀποστείλας τῇ νεκτὶ τὴν κεφαλὴν τῆς στήλης ἐξέκοψεν καὶ αὐτῇ τῇ ὄρα ὁ Συμεὼν εἰς Βουλγαρίαν ἐτελεύτησεν, ἀνοία συσχεθεὶς καὶ νόσῳ κακακαρδία ἀλοῦς, διέφθαρτο, ἀνομήσας διὰ κενῆς, Πέτρον υἱὸν αὐτοῦ προβαλόμενος ἄρχοντα. ὃν ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναῖκος ἔσχεν, τῆς ἀδελφῆς Γεωργίου Σουρσουβούλη, ὃν καὶ ἐπίτροπον τοῖς ἑαυτοῦ παῖσιν ὁ Συμεὼν καταλέλοιπεν. Μιχαὴλ δὲ τὸν ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναῖκος γενόμενον ἀπέκειρεν μοναχόν. Ἰωάννης δὲ καὶ Βενιαμὴν οἱ τοῦ Πέτρον ἀδελφοὶ ἐπιτολῇ ἐκοσμοῦντο Βουλγαρικῇ.

VI, 22. Τὰ κέκλεω οὖν ἔθνη τοῦ Συμεὼν μαθόντα τελευτῆν, ὃ τε Χρώβατοι, οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ λοιποὶ, ἐκατρουαίειν κατὰ Βουλγάρων ἐβουλεύοντο.

смирение и думите му и склонил да сключи мир. След като императорът почел Симеон с великолепни дарове, те се прегърнали и се разделили.

VI, 16. Ще разкажа какво се случи тогава. Това беше нещо чудно и странно дори за онези, които разбират от такива работи. Казват, че докато царете разговаряли, над тях прелетели два орела, доближили се и веднага се разделили — единият дошъл над столицата, а другият отлетял към Тракия. Онези, които точно наблюдавали това нещо, го сметнали за недобро предзнаменование, защото казали, двамата ще се разделят, без да се споразумеят относно мира. Когато Симеон пристигнал в своя стан, разказал на своите боляри за разумността и смирението на императора, възхвалил неговата външност, мощ и неустрашим дух.

30. Смъртта на цар Симеон и сключване на българо-византийския мир

VI, 20. На двадесет и седми ден от месец май, индикт 15, владетелят на България Симеон повел войска против хърватите, завързал война с тях, претърпял поражение и загубил почти всички свои подвластни.

VI, 21. Астрономът Йоан видял император Роман и му казал така: „Господарю, над арката отгоре над Ксиролоф¹ е поставена статуя, която гледа към запад: това е статуята на Симеон. Ако отсечеш главата ѝ, в същия час Симеон ще умре“. Императорът Роман изпратил през нощта люде и отсякъл главата на статуята. В същия час починал в България Симеон², и обхванат от безумие и сърдечна болест, след като напразно бил беззаконствувал³. Той поставил за владетел сина си Петър, когото имал от втората си жена, сестрата на Георги Сурсувул⁴, който бил оставен от Симеон за настойник на децата му. А Михаил, роден от първата му жена, той подстригал за монах. Йоан пък и Вениамин⁵, братята на Петър, още се обличали в българско облекло.

Когато околните народи—хървати, турки⁶ и други—узнали за смъртта на Симеон, те решили да се отправят на поход против българите. Понеже силен глад, придружен от

¹ Хълм в Цариград; вж. Златарски, пос. съч., стр. 514, бел. 1. ² Сиреч 27 май 927 г. За датата срв. Златарски, пос. съч., стр. 513. Приема се като дата на смъртта на цар Симеон. ³ За тази византийска легенда, според която българският владетел починал вследствие на имитативна магия, устроена по заповед на император Роман Лакапин, вж. подробно I. Dujčev, Appunti di storia bizantino-bulgara. I. La leggenda bizantina della morte del re bulgaro Simone, Studi bizantini e ocidentali, IV (1935), pp. 129—133. ⁴ Името Сурсувул е от първобългарски произход; срв. Moravcsik, op. cit., II, p. 290. ⁵ Вениамин се смята тъждествен с Боян; срв. Ив. Дуличев, Проучвания върху българското средновековие. СбБАН, XLI. 1 (1945), стр. 10 и сл. 51g. ⁶ Маджарите.

λιμοῦ δὲ μεγίστου σὺν ἀκροίδι τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος ἐσχυρῶς ἐκπιέζοντος, ἐδεδίεσαν μὲν καὶ τῶν ἄλλων ἔθνων ἔφοδος, ἐδεδίεσαν δὲ πλέον καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσιν. βουλὴν οὖν ποιούμενοι κατὰ Ῥωμαίων ἐκστρατεύουσα καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καταλαμβάνουσα, φόβον, ὡς εἰκόσ, τοῖς Ῥωμαίοις ἐμποιήσουσες. ἔπειτα μαθόντες ὅτι μέλλει κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Ῥωμαῖος ἐκστρατεύειν, ἀποστέλλουσι Πέτρος τε καὶ Γεώργιος κρητικός τινὰ μοναχὸν Καλοκέρων ὀνομαζόμενον, τῷ γένει Ἀρμενιακόν, χρυσοβούλλιον ἐπιφροῦμενον. διαγρόρευε δὲ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς τὴν μετὰ Ῥωμαίων εἰρήρην ἀσπάζονται καὶ πρόθυμοι ταύτην συνθέσθαι εἰσίν, οὐ μόνον δέ, ἀλλ' εἴγε βούλωνται, καὶ γαιμικὸν ποιῆσαι συνάλλαγμα. τὸν τοιοῦτον οὖν μοναχὸν ὁ βασιλεὺς ἀσμενέστατα ἀποδεξάμενος, παρενθὲ ἀπέστειλεν μετὰ δρόμωνος τὸν μοναχὸν Θεοδοσίον τὸν Ἀρούκην καὶ Κωνσταντῖνον βασιλικὸν κληρικόν τὸν Ῥόδιον τὰ εἰς εἰρήρην συλλαμῆσαι τοῖς Βουλγάροις ἐν Μεσημβρίᾳ τὸ πρὶν μὲν Μενεβρία καλουμένη, ἀπὸ Μένου Θρακὸς τοῦ ταύτην οἰκίσαντος καὶ Βρία τὸ παρά τισι Θρακῶν πόλισμα λεγόμενον πρὸς δὲ τὸ εὐφραδέστερον Μεσημβρία ὀνομάζεται. οἱ δὲ παρεγόμενοι καὶ τὰ εἰκότα συλλαλήσωτες ἐξῆλθον ἄμι Στεφάνῳ Βουλγάρῳ διὰ τῆς ξηραῦς καὶ ὀπισθεν αὐτῶν κατέλαβον καὶ Γεώργιος ὁ Σουρσουβούλλης καὶ Συμεὼν ὁ Καλοντερχάνος καὶ Οἴσαμπος καὶ Συμεὼν τοῦ ἀρχηγοῦ Βουλγαρίας ἀδελφὸς πρὸς γυνάικα, πρὸς δὲ τούτοις ὁ ἀρχιστεὺς αὐτοῦ Στέφανος, καὶ μὴν καὶ Μαγοτῖνος Κρόνος τε καὶ Μυρικός διεγραπέναντο πρὸς τὸν ἀνικτι Ῥωμαῖον. θεασάμενοι δὲ τὴν θυγατέρα βασιλέως Χριστοφόρου Μαριάν, καὶ μεγάλως ἐπ' αὐτῇ ἀρεσθέντες, ἔγρασαν τῷ Πέτρῳ διὰ τάχους παρεγέσθαι, σύμφωνα ποιήσαντες πρότερον περὶ τῆς γεροντίας εἰρήρης. ἀπεστάλη δὲ Νικήτας ὁ μάγιστρος ὁ συμπενηθερὸς Ῥωμαῖοῦ βασιλέως ὑπαντήσαι καὶ ἀγαγεῖν Πέτρον μέχρι τῆς πόλεως. τοῦ Βουλγάρου οὖν Πέτρον καταλαβόντος, τριῆρει ὁ βασιλεὺς Ῥωμαῖος ἐπιβὰς ἐν Βλαχέρναις παρεγένετο, καὶ τὸν Πέτρον ὡς αὐτὸν ἀφικνούμενον ἐθεάσατό τε καὶ κατοπιάσατο. ἐπεὶ δὲ ἀλλήλοις εἰκότα συνωμίλησαν, ὑπογράφονται τὰ τε σύμβολα τῆς εἰρήρης καὶ τὰ γαιμικὰ συνάλλαγμα, μεσολαβοῦντος ἐν τούτοις καὶ νοινεχῶς διευθίνοντος μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ Βουλγάρων πρωτοβεσπιαρίου Θεοφάνους. VI (23) ὀγδόη, δὲ τοῦ

скакалци, измъчвал много българския народ, българите се опасявали от нашествието на другите народи, а още повече се страхували от нападението на ромеите. След като направили съвещание, те се отправили на поход против ромеите и стигнали в Македония¹, за да внушат страх, както е естествено, на ромеите. Когато след това узнали, че император Роман възнамерява да се отправи против тях, Петър и Георги изпратили скришом един монах на име Калокир, по род арменец, който носел със себе си хрисовул. Съдържанието на този хрисовул гласело, че те приемат мира с ромеите и не само са готови да сключат такъв [мир], но ако ромеите желаят, да сключат и брачен договор. Императорът с голяма радост приел този монах и веднага изпратил с дромон монаха Теодосий Авука и царския свещеник Константин Родий, за да преговарят в Месемврия с българите за мир. По-рано [градът] се наричал Меневрия², по името на тракиеца Менос, който го бил построил, и вриа, което у някои от траките означавало „градче“. Но за по-благозвучно се нарича Месемврия. След като пристигнали и уговорили онова, що било необходимо, те се върнали по суша заедно с българина Стефан. След тях пристигнали и Георги Сурсувул, Симеон калутеркан³ и усампис⁴, Симеон, шурей на българския владетел, а заедно с тях неговият сродник Стефан, а също така Маготин, Крон и Миник⁵ били изпратени при император Роман. Когато видели дъщерята на император Христофор⁶, Мария и я харесали много, те сключили първом споразумение за мир и тогава писали на Петър бързо да пристигне. Магистър Никита⁷, сват на император Роман, бил изпратен да посрещне и да доведе Петър до столицата. Когато българинът Петър пристигнал, император Роман се качил на триера и отишъл във Влахерните. Там посрещнал пристигания при него Петър и го приветствувал. След като поговорили помежду си, както е прието, подписали мирния договор и споразумението за брака. В това дело посредничел и разумно направлявал (преговорите) между ромей и българи протовестиарият Теофан⁸ (VI, 23). На осми октомври⁹ отишъл пат-

¹ Източна Тракия. ² За името на града вж. Л. Дечев, Античното име на Несебър. ИИБИ, V (1954), стр. 367—373; *Deutsche*, Die thrakischen Sprachreste, pp. 295—296. ³ За тази първобългарска титла вж. *Moravcsik*, op. c., pp. 147, 166. ⁴ За титлата *Οἴσαμπος* или *Σάμπος* вж. *Moravcsik*, op. c., с. р. 238. За двете титли вж. и *Златарски*, пос. съч., стр. 523, бел. 4. ⁵ За тези две първобългарски титли или лични имена вж. подробно *Moravcsik*, op. c., pp. 179, 174; p. 189; Тълкуването им не е напълно установено. ⁶ Сипът и съуправникът на император Роман Лагани. ⁷ За него вж. тук, бел. 135. ⁸ Началникът на личното императорско съкровище (vestiarion) протовестиарий Теофан, изглежда, е бил евнух; за него подробно вж. *R. Guillard*: *Études byzantines*, I (1943), pp. 208, 223; II (1944), p. 207. ⁹ Сиреч 8 октомври 927 г.

Ὁκτωμβρίου μηνὸς ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης Στέφανος ἅμα Θεοφάνει πρωτοβεστιάριῳ καὶ Μαρία τῇ τοῦ βασιλέως Χριστοφόρου θυγατρὶ καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς Πηγῆς, καὶ ἐλόγησεν Πέτρον τε καὶ Μαρίαν, καὶ τοὺς νυμφικοὺς στεφάνους ταῖς αὐτῶν ἐπέθηκε κεφαλαῖς, παρανυμφερόντων Θεοφάνους πρωτοβεστιάριον καὶ Γεωργίου Σουρσουβούλη. λαμπρῶς δὲ καὶ πολυτελοῦς γεροντίας τραπέζης, καὶ πάντων τῶν εἰθισμένων τοῖς γάμοις φαιδρῶς ἐπιτελεσθέντων, εἰσῆλθεν Θεοφάνης πρωτοβεστιάριος ἅμα Μαρία τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πόλει. τῇ τρίτῃ δὲ τοῦ γάμου ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς εὐωχίαν λαμπρῶν ἐν τῇ τῶν Πηγῶν ἀποβάθρῳ, περικοσμήσας αὐτὴν ὑφάσμασι σηρικοῖς, παρ' αὐτῇ τῇ ἀποβάθρῳ τοῦ βασιλικοῦ δρόμου ἑστῆκότος· ἔνθα συνέστη Ῥωμανὸς Πέτρῳ Βουλγάρῳ ἅμα Κωνσταντίνῳ γαμβρῶ καὶ Χριστοφόρῳ υἱῶ. τῶν δὲ Βουλγάρων ἐνότασιν οὐ μικρὰν ποιησαμένων πρότερον ἐφημισθῆναι Χριστοφόρον, εἰδ' οὕτως τὸν Κωνσταντῖνον, ἐπέειξε τῇ ἐνστάσει τοῦτον Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς, καὶ γέγονεν ὑπερῆτήσαντο. ἐπεὶ δὲ πάντα τὰ ἐν γάμοις συνετελέσθησαν, ἔμελλε δὲ ἡ Μαρία ἤδη τὴν πρὸς Βουλγαρίαν σὺν τῷ ἀνδρὶ Πέτρῳ ὀδεύειν, οἱ ταύτης γονεῖς μέχρι τοῦ ἑβδόμου συνεξῆλθον αὐτῇ ἅμα Θεοφάνει πρωτοβεστιάριῳ. ἐπειδὴ ἀπαίρειν ἔμελλεν, περιχυνθέντες τῇ θυγατρὶ καὶ πυκνὰ καταχέοντες δάκρυα, καὶ ὅσα εἰκὸς ἐπὶ στερήσει σπλάγγχνου περιποθήτου, τὸν τε αὐτῶν γαμβρὸν ἀσπασάμενοι καὶ ταύτην ταῖς τοῦτου χερσὶν παραθέμενοι ἐν τοῖς βασιλείοις ὑπέστρεψαν. Μαρία δὲ Βουλγαρικαῖς παραδοθεῖσα χερσὶ τὴν ἐπὶ Βουλγαρίαν ἀπήει, χαίρουσά τε ἅμα καὶ λιπουμένη, λιπομένη μὲν ἐν οἷς γονέων φιλιόταν ἐστέρητο καὶ βασιλείων οἴκων καὶ συνηθείας τῶν γένει προσηκόντων, χαίρουσα δὲ ἐν οἷς βασιλεῖ προσήρμοστο ἀνδρὶ καὶ δέσποινα Βουλγάρων προσηγορεύθη. ἀλλῆι τοίνυν πλοῦτον κομιζομένη παντοδαπῇ καὶ ἀποσκευῇ ἀναρτίμητον (pp. 411, 13—415, 9).

31. De Joannis, Petri fratris, seditione

VI, 28. Πέτρῳ δὲ τῷ Βουλγάρῳ ἐπέθετο Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ καὶ ἑτέρων μεγιστάνων τοῦ Συμεῶν καὶ φοραθέντων αὐτῶν ὁ μὲν Ἰωάννης τύπεται καὶ ἐγκλείεται φυλακῇ, οἱ δὲ λοιποὶ τιμωρίας οὐ ταῖς τυχοῦσαις ὑποβάλλονται. ταῦτα δὲ δῆλα Πέτρον ποιήσαντος τῷ βασιλεῖ Ῥωμανῶ, ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μοναχὸν Ἰωάν-

риарх Стефан заедно с протовестиария Теофан с Мария, дъщерята на император Христофор, и целият сенат в храма на пресвета Богородица при Извора. Той благословил Петър и Мария, поставил на главите им брачните венци, като кумували протовестиарият Теофан и Георги Сурсувул. Сложена била бляскава и пищна трапеза и всички сватбени обичаи били изцяло изпълнени. След това протовестиарият Теофан се завърнал в столицата заедно с Мария, дъщерята на императора. На третия ден от сватбата император Роман устроил бляскаво угощение на скелето при Изворите, като го украсил с копринени тъкани. При самото скеле стоял императорският дромон, в който пиршествувал Роман заедно с Българина Петър, със зетя си Константин¹ и сина си Христофор. Българите доста настоявали най-напред да бъде приветствуван Христофор, а после Константин. Император Роман отстъпил на това тяхно настояване и станало така, както те искали. След като било извършено всичко, свързано със сватбата, Мария трябвало вече да замине заедно с мъжа си Петър за България. Нейните родители заедно с протовестиария Теофан я изпратили до Евдомон. Когато трябвало да потегли, те прегърнали дъщеря си и пролели много сълзи, както впрочем подобава при раздяла с възлюбено чедо, целунали своя зет и като я предали в неговите ръце, завърнали се в дворците. Предадена в български ръце, Мария заминала за България едновременно радостна и скръбна — скръбяла, че се разделя от преобични родители, царски дворци и от общение със сродници, а се радвала, понеже се свързала с мъж цар² и била провъзгласена господарка на българите. Тя прочее заминала, като отнасяла разновидни богатства и огромна покъщнина.

31. Въстанието на Иван, брат на цар Петър

VI, 28. Срещу Петър Българина се вдигнал братът му Иван³ заедно с други боляри на Симеон. След като били заловени, Иван бил подложен на бой и затворен в тъмница, а другите били подложени на необикновени наказания. Петър известил това на император Роман и императорът изпратил

¹ Законният император Константин VII Багренородни, женен за Елена, дъщерята на Роман Лакапин.

² Посочване за признание на царската титла на българския владетел чрез българо-византийския мирен договор от 927 г. За другите клаузи на договора вж.: Златарски, пос. съч., стр. 525; Dölger, Regesten, I, p. 75, pp. 612; Runciman, op. cit., p. 65 qq. ³ Въстанието, възглавявано от Петровия брат Иван, се датира към 928 г.; срв. Златарски, пос. съч., стр. 536.

νην, ὅς ἐγγερόναι φαίκετο, προφάσει μὲν τοῦ ποιῆσαι τὸ ἀλλάγιον τῶν κρατουμένων αἰχμαλώτων, τῇ ἀληθείᾳ δὲ Ἰωάννην κατασχεῖν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγαγεῖν. ὃ δὴ καὶ γέγονεν· εἰσελθὼν γὰρ ἄμα Ἰωάννη εἰς πλοῖον ἀπὸ Μεσημβρίας ἦλθεν ἐν τῇ πόλει. καὶ μετ' οὗ πολὺν τούτου τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀπορρίψαντος καὶ γυναῖκα ἐπιζητήσαντος, δέδωκεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς οἶκον καὶ κτήματα πάμπολλα καὶ γυναῖκα ἐκ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος τῆς τῶν Ἀρμενιακῶν ὀρωμένην, γάμον τε λαμπρὸν ἐν τῇ τοῦ Καίσαρος οἰκίᾳ πεποιήκεν, Χριστοφόρου βασιλέως καὶ Ἰωάννου μοναχοῦ τοῦ γεγονότος φαίκετος παρανυμφευσάντων (p. 419, 10—24).

32. De Michaelis, Petri fratris, seditione

VI, 29. Ἀλλὰ καὶ Μιχαὴλ μοναχός, αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς Πέτρου, κατὰ σπουδῆς ἔχων τῆς Βουλγαρικῆς ἐξουσίας ἐπιλαβέσθαι, ἰδιοστασίῳ ἐν τῇ Βουλγαρικῇ κάστρῳ· καὶ τούτῳ προσερχόμενος οἱ τῆς Πέτρου ἀρχῆς δισσηρότες σκάνθη. οὗ μετὰ τὴν τοῦ βίου καταστροφὴν ἐπῆλθον οὗτοι ταῖς Ῥωμαϊκαῖς χώραις, ὥστε συμβῆναι τούτους ἀπὸ Μακεδονίας διὰ Στρυμόνος πρὸς Ἑλλάδα καὶ τὴν Νικόπολιν προσχωρήσαι καὶ τὰ ἐκεῖσε πάντα ληΐσασθαι (p. 420, 1—7).

33. Maria, regina Bulgarorum, in Constanti-nopolim cum filiis pervenit

VI, 35. Ἡ εἰρημένη βασιλέως Ῥωμανοῦ ἐγγόνη ἢ Μαρία, γυνὴ Πέτρου Βουλγάρου, πολλάκις ἀπὸ Βουλγαρίας ἐν τῇ πόλει εἰσῆλθεν τοῦ τὸν ἴδιον πατέρα καὶ τὸν πάππον αὐτῆς ἐπισκέψασθαι. τελευταῖον δὲ μετὰ παίδων εἰσῆλθεν τριῶν, ἧδη Χριστοφόρου τοῦ πατρὸς αὐτῆς τελευτήσαντος. πλοῦτον οἶν πολὺν παρὰ τοῦ πάππου λαβοῦσα ἐντίμως ὑπέστρεψεν (p. 422, 10—15).

34. Ugri terras Romanas aggrediuntur

VI, 37. Ἐγένετο δὲ ἐκστρατεία πρώτη τῶν Τούρκων κατὰ Ῥωμαίων Ἰνδικτιῶνος ἑβδόμης Ἀπριλλίῳ μηνί· οἱ καὶ καταδραμόντες μέχρι τῆς πόλεως ἐληΐσαντο πᾶσαν Θρακίαν ὑψηλῶς ἀπεσιάλῃ οὖν ὁ πατριάρχης Θεοφάνης ὁ πρωτοβεστιαίως καὶ παραδυναστεῖων ποιῆσαι ἀλλάγιον ὅς θανασιῶς

монаха Йоан, който някога бил ректор, под предлог да извърши размяна на задържаните пленници, а в действителност да вземе Иван и да го отведе в Цариград. Това и станало. Той се качил на кораб заедно с Иван от Месемврия и пристигнал в столицата. Не след много, когато Иван захвърлил монашкото одяние и поискал да се ожени, императорът му дал дом, множество имоти и жена, която произхождала от собственото му родно място — Армениакон¹ — устроил бляскава сватба в дома на кесаря, при което кумували император Христофор и бившият ректор Йоан.

32. Бунтът на Михаил, брат на цар Петър

VI, 29. Обаче и монахът Михаил, брат на Петър, обзет от стремеж да завземе властта в България, повдигнал от своя страна² бунт в една българска крепост. Към него се присъединили отцепилите се от Петър ски-ти³. След като Михаил починал, те нахлули в ромейските земи, преминали от Македония през Струма в Гърция и Никопол⁴ и там всичко опустошили.

33. Българската царица Мария отива в Цариград с децата си

VI, 35. Споменатата внучка на император Роман Мария, съпруга на Петър Българина, често пристигала от България в столицата, за да посети баща си и дядо си. Когато пристигнала за сетен път заедно с три деца⁵, баща ѝ Христофор⁶ бил вече починал. Тя получила от дядо си голямо богатство и с почести се завърнала.

34. Нападения на маджарите в ромейска земя

VI, 37. Първото нашествие⁷ на турките против ромейците станало през месец април, седми индикт⁸. Те нахлули чак до столицата и изтребили всяка жива душа в Тракия. Патрицият протовестиарий и парадинаст Теофан бил изпратен да извърши размяна на плен-

¹ Византийска тема, недалече от южното крайбрежие на Черно море, между темите Пафлагония, Харсиопол, Колония и Халдея. ² Въстанието на Михаил се датира към 930 г.; срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 537 и сл. ³ Сиреч българи. ⁴ Смята се, че въстаниците се установили в областта на град Никопол, Южен Епир. Вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 538; стр. 837 и сл. ⁵ Петър от брака си с Мария имал три деца; освен Борис и Роман той имал още един син, вероятно починал рано, чието име е било Пленимир. За подробности вж. *Ив. Дуйчев*, Българският княз Пленимир, *Мак. преглед*, XIII (1942), стр. 13—20. ⁶ Христофор починал през август 931 г. Вж. *Theophanes Contin.*, p. 420, 17 sq.; срв. *Runciman*, op. cit., p. 78. ⁷ Нападението било извършено през април 934 г. Срв. подробности у *Златарски*, пос. съч., стр. 541 и сл.; *П. Мутафчиев*, Маджарите и българо-византийските отношения през третата четвърт на X в. *ГолСУИФ*, XXX, 8 1935, стр. 9. ⁸ Това нападение било извършено през април 943 г.; вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 543. За сключения 5-годишен мирен договор вж. *Dölger*, *Regesten*, I, p. 79, nr. 640.

καὶ συνετῶς αὐτοῖς μετελθὼν δσαπερ ἐβούλετο κατεπράξατο, πολλὰ παρ' αὐτῶν ἐν τῇ φρονήσει καὶ εὐβουλίᾳ ἐπαινεθεῖς τε καὶ θαυμασθεῖς* ὅτε καὶ τὸ μεγαλόψυχον αὐτοῦ καὶ φιλόανθρωπον ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς ἐπεδείξατο, μηδενὸς φεισάμενος χρήματος πρὸς τὴν τῶν αἰχμαλώτων ἀνάρρυσιν (pp. 422, 20—423, 7).

VI, 45. Ἰνδικτιῶνος πρώτης Ἀπριλλίῳ μηνὶ ἐπῆλθον πάλιν οἱ Τούρκοι μετὰ πλείστης δυνάμεως. ὁ δὲ πατριῖος Θεοφάνης ὁ παρακοιμώμενος ἐξελθὼν σπονδὰς εἰρηνικὰς ἐποίησε μετ' αὐτῶν, ὁμήρων ἐμφανῶν ἀναλαβόμενος* ἐξ οὗ συνέβη ἐπὶ χρόνους πέντε τὴν εἰρήνην διαφυλαχθῆναι. ὁ δὲ βασιλεὺς Ῥωμανὸς πλείσταις πόλεσι κατὰ Μακεδονίαν τε καὶ Θράκη, τὰς μὲν ἐκ βάρθρων ἀνωκοδόμησεν, τισὶ δὲ καινισμοὺς ἐπενόησεν (pp. 430, 22—431, 5).

VI, 47. Τῶν δὲ Τούρκων ἐκστρατείας ποιησάντων κατὰ Ῥωμαίων, καὶ καταδραμιόντων μέχρι τῆς πόλεως τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου πάσχα, καὶ λήσασμένων πᾶσαν Θρακίαν ψυχὴν καὶ προαῖδαν πολλήν, ὁ βασιλεὺς εὐθὺς τὸν πατριῖον καὶ δομέστικον τῶν Ἐξκουβίτων Πρόθον τὸν Ἀργυρὸν μετὰ τοῦ τάγματος αὐτοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Βουκελαρίων καὶ τοῦ Ὀφικίου καὶ τοῦ Θρακησίου κατὰ πόδας αὐτῶν περάσας, ἐξαπέστειλεν οἱ τῇ εὐπροσδέκτῳ πρὸς Θεὸν εὐχῇ τοῦ πορφυρογεννήτου ρυκτὸς ἐπιπεσόντες κατέσφαξαν καὶ κατεπόλεμησαν, λαβόντες τὴν προαῖδαν καὶ αἰχμαλωσίαν. αὐτοὶ δὲ ὑπὸ τῆς ἄγαν ἡττης καὶ τροπῆς ἀίσχυνθέντες εἰς τὴν ἰδίαν γῆν ἐπέστρεψαν (pp. 462, 19—463, 7).

35. Romanus, filius Constantini, litteras ad Bulgaros mittit

VI, 2. Χορὴ οὖν καὶ περὶ τῶν κοινῶν φροντίδων τοῦ ἡρακτος ἐξεπεῖν. εὐθὺς πρὸς πάντα ἀρχηγὸν Ῥωμαίων καὶ βασιλικὸν στρατηγὸν καὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς δύσεως καὶ ἑσπέρων ἐθνῶν ἀποστελλομένων φιλικῶν γραμμιάτων αὐτοῦ, πάντες τῇ τύχῃ καὶ φιλίᾳ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος κράτιστον ἀνύμνον καὶ φιλικὰς σπονδὰς ὁμολόγουν (pp. 470, 19—471, 2).

36. Ugri iterum terras Romanas aggrediuntur

VI, 15. Τῶν δὲ Τούρκων ἐκστρατείαν ποιησάντων κατὰ τῆς Θράκης, καὶ τοῦ πατριῖου Μαρσιανοῦ τοῦ Ἀργυροῦ μονοστρατηγοῦντος ἐν τῷ θέματι τῆς Μακεδονίας καὶ κατεπάνω ὄντος τῆς δύσεως, συνήρτησεν καὶ κατεπόλεμησεν, καὶ πλείστους ζωοθήσας μετ' αἰσχύνῃς εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ἐπονοστήσῃς ἐποίησεν (p. 480, 13—17).

ниците. След като ги убедил с чудно умение, той разумно извършил, каквото желаел. Те много го хвалили и се възхищавали от него за проявеното благоразумие и разсъдливост. Тогава и император Роман показал своето великодушие и човеколюбие, като никак не пестял пари за откупуване на пленниците.

VI, 45. През месец април, първи индикт¹, турките отново нахлули с преголяма войска. Паракиноменът патриций Теофан отишъл [при тях] и сключил мирен договор, като взел знатни заложници. Поради това в продължение на пет години мирът бил спазван. Император Роман построил из основа множество крепости в Македония и Тракия, а други подновил...

VI, 47. Турките предприели нападение против ромеите, достигнали до самата столица на празника на светата Пасха, пленили всичко живо в Тракия и взели голяма плячка. Императорът веднага изпратил патриция и доместика на ескувитите Пот Аргир заедно с неговия отред, със стратега на Букеларион², Опсикион³ и Тракесион⁴, да ги преследва по петите им. Те поради благосклонно приетата от бога молитва на Багренородния⁵ ги нападнали нощя, избили ги и ги сразили, като им отнеди плячката и пленниците. Посрамени от голямото поражение и разгрома, [турките] се завърнали в земята си.

35. Император Роман, синът на Константин, праща послание до българите

VI, 2. Нужно е прочее да се каже нещо и за обществените грижи на императора. Веднага той изпратил до всеки ромейски началник и императорски стратег, до [владетелите] на България, и на западните и източните народи свои приятелски послания⁶. Всички изказали благопожелания за щастиего и приятелството с този самодържец и потвърдили приятелските договори...

36. Ново нападение на маджарите

VI, 15. Турките извършиха нападение⁷ в Тракия. Патрицията Мариан Аргир бил стратег в тема Македония и катепан на Запад. Той ги пресрещнал и ги сразил, пленил мнозина и ги принудил да се завърнат позорно в земята си.

¹ Новото нападение на маджарите било извършено през пролетта на 948 г. Вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 567. ² Тема Букеларии — в Северна Мала Азия, източно от гр. Никея. ³ Тема Опсикион — на запад от Букеларии, южно от Никея и Кизик. ⁴ Тема Тракесион — в Западна Мала Азия. ⁵ Сиреч император Константин VII Багренородни. ⁶ Отнася се до обичайните послания, които Роман II изпратил при встъпването си на власт през 959 г. ⁷ Това нападение било извършено през 962 г. Срв. *Златарски*, пос. съч., стр. 568.

ХІІ. ЛЪВ ГРАМАТИК

Тъй наречената хроника на Лъв Граматик обхваща накратко в полулегендарен вид историята на евреи, вавилонци, перси и на гръцкия свят в античността и преразказва подробно римската и византийската история до смъртта на Роман Лакапин — 948 г. Въпросът за авторството ѝ е твърде спорен и заплетен. В някои ръкописи тя се приписва на Симеон Магистър или на Теодосий Мелитински. Според някои изследвачи пък Симеон Магистър е тъждествен със Симеон Метафраст, който е бил съвременник на император Константин VII Багрянородни. Теодосий Мелитински е живял в края на X в., а Лъв Граматик през XI в. (според бележка в един ръкопис бил завършил хрониката през 1013 г.) Със сигурност може да се твърди само, че тези компилативни съчинения имат един общ първоизвор.

Сведенията, които черпим от тъй наречената хроника на Лъв Граматик за IX и X в., до голяма степен се покриват с тези, които ни дават Продължителят на Теофан и Псевдо-Симеон. Все пак те се отличават в някои подробности, затова съпоставянето им с данните на тези автори позволяват да се хвърли повече светлина върху някои от най-важните моменти от нашата средновековна история.

РЪКОПИСИ: G=Cod. Paris. gr. 1171 (XI s.).

ИЗДАНИЯ: В някои издания, именно Corpus Parisinum и Corpus Venetum, както и editio Bonnaensis, под името на Лъв Граматик е издадена тази част от хрониката, която обхваща събитията от 813 до 948 г., а J. A. Cramer, Anecdota graeca e codd. manuscriptis bibliothecae regiae Parisiensis II (Oxonii 1839, pp. 243—373) е издал началната част до 813 г. пак под същото име. В Migne, P. Gr., CVIII, col. 1037—1164, е повторен текстът, който е издаден в бонското издание. Дадените тук откъси са взети от бонското издание.

КНИЖНИНА: E. Patzig, Leo Grammaticus und seine Sippe, BZ, III (1894), pp. 470—497. — C. de Boor, Römische Kaisergeschichte in byzantinischer Fassung II. Georgius Monachus, Georgius Cedrenus, Leo Grammaticus, BZ, II (1893), pp. 1—21. — Idem, Die Kronik des Logotheten, BZ, VI (1897), pp. 233—284, — Idem, Weiteres zur Kronik des Logotheten, BZ, X (1901), pp. 70—90. — D. Serruys, Recherches sur l'Épitome (Théodose de Mélitène, Léon le Grammaire, Syméon Logothète etc.), BZ, XVI (1907), pp. 1—51. — P. Preobražensky, Vorläufige Thesen betreffs des Symeon Logothetes, Archiv für sl. Phil., XXX (1908), pp. 630—634. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 270, 515—518.

LEONIS GRAMMATICI

ЛЪВ ГРАМАТИК

CHRONOGRAPHIA

ХРОНОГРАФИЯ

1. *Decius a Gothis in Moesia Inferiore interficitur*1. *Деций, убит от готи в Долна Мизия*

Δέκιος

Деций¹

² Ἀνῆρέθη δὲ ὑπὸ Σκυθῶν ἱποθίγκας Γάλλου καὶ Βολουσιανοῦ ἐν τέλει ἀποπνιγείς μετὰ τοῦ ἰδίου υἱοῦ (pp. 76, 13; 76, 15—17).

Деций бил убит от скитите², като по внушение на Гал и Волузиан [отишъл в бой]. Той се удавил в едно блато заедно със сина си.

2. *Gothi Istrum superant*2. *Готите минават Дунава*

Γάλλος καὶ Βολουσιανός

Гал и Волузиан³

Καὶ οἱ Σκύθαι περάσαντες τὸν Ἰστρὸν πᾶσαν τὴν δύσιν καὶ Ἰταλίαν ἀνατολήν τε καὶ Ἀσίαν ἐπόρθησαν καὶ παρέλαβον δίχα μόνης Ἰλίου καὶ Κυζίκου (pp. 77,6; 77, 12—15).

Скитите, като преминали Истр, опустошили и превзели целия Запад и Италия, Изток и Азия с изключение само на Илион и Кизик⁴.

3. *De Aemiliano Moesiae praetore*3. *Емилиан, предводител на войската в Мизия*

Αἰμιλιανός

Емилиан⁵

Αἰμιλιανός ἐβασίλευσε μῆνας δ', ἦρχε δὲ τοῦ ἐν Μυσία στρατεύματος, ἔχων καὶ Λιβυκὸν στρατὸν, μεθ' ὧν πολεμήσας τοὺς Σκύθας καὶ νικήσας ἐπήρθη τῇ εὐτυχίᾳ καὶ ἠντιάρχησεν. ἀναρρεῖται δὲ καὶ αὐτὸς ὑπὸ στρατιωτῶν (pp. 77,19—78,2).

Емилиан царувал четири месеца. Той предводителствувал войската в Мизия, като водел и либийска войска. Като воювал заедно с тях срещу скитите и ги победил, той се възгордял от успеха си и се разбунтувал. И той бил убит от войници.

4. *Aurelianus Coenofrurii interficitur*4. *Аврелиан, убит в Кенофрурион*

Αὐρηλιανός

Аврелиан⁶

Αὐρηλιανός ἐβασίλευσεν ἔτη ε', ἀνῆρέθη δὲ ὑπὸ στρατιωτῶν μεταξὺ Ἡρακλείας καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἐν τῷ καλουμένῳ Καινῷ φρουρίῳ, καὶ ἐκεῖ ἐτάφη (p. 79, 8—11).

Аврелиан царувал шест години. Той бил убит от войници между Хераклея и Византион в т. нар. Кенофрурион⁷ и там бил погребан.

5. *Taciti Aurelianique interfectores Perinthis poenas solvunt*5. *Убийците на Тацит и Аврелиан са наказани в Перинт*

Πρόβος καὶ Φλωριανός

Проб и Флориан⁸

⁹ Ἀπέκτεινε δὲ πάντας τοὺς ἀποκτείναντας Τάκιτον καὶ Αὐρηλιανὸν ἐν τῇ Περίνθῳ, καὶ ἐπὶ ἐστίαν αὐτοὺς καλέσας (pp. 80,5; 80,22—81,2).

[Викторин]⁹ унищожил в Перинт¹⁰ всички, които убили Тацит¹¹ и Аврелиан, и то като ги поканил на угощение.

¹ Гай Квинт Траян Деций, римски император (249—251). ² С името „скити“ тук са означени готите. Деций бил убит при селището Абрит (до дн. Разград) в Долна Мизия. За събитията срв. *H. Schiller, Geschichte der römischen Kaiserzeit*, I (1883), p. 808 sq. ³ Гай Бибий Требоний Гал, римски император (251—253). Като управител на Горна и Долна Мизия той бил провъзгласен от войската за император след смъртта на Деций. Волузиан бил негов син и съимператор. ⁴ Гр. Кизик (дн. Балъккале) и Илион (античната Троя, дн. развалини, наречени Хисарлък) се намирили в провинция Хелеспонт, Мала Азия. ⁵ Марк Емилиан, римски император (253). ⁶ Луций Дометий Аврелиан, римски император (270—277). ⁷ Кенофрурион, дн. Синекли, град в Източна Тракия. ⁸ Марк Аврелий Проб бил провъзгласен за император в 276 г. и управлявал до 282 г., докато в Мала Азия войската издигнала за император Марк Аврелий Флориан, който управлявал само няколко месеца през 276 г. ⁹ Марк Аврелий Викторин бил един от узурпаторите по време на Галиен (260—268). Той се бил провъзгласил за император в Галатия, но властта му се простирала и до Испания и Британия. ¹⁰ Перинт (наречен Хераклея в началото на IV в.), град в Източна Тракия, дн. Ерегли. ¹¹ Марк Клавдий Тацит управлявал само няколко месеца през 275—276 г.

6. *De bello inter Constantinum et Licinium orto*

Κωνσταντῖνος ὁ μέγας ὁ ἄγιος

Δεδιώξας δὲ τὴν σύγκλητον Ῥώμης διὰ τὸ εἰς Χριστὸν πιστεῦσαι, ἐξῆλθε δῆθεν ἐπὶ τὸν τῶν Σκυθῶν πόλεμον Λικίνιον δὲ γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφῇ ποιησάμενος βασιλέα κατέστησε. προσφυγόντες δὲ τινες τοῦ Κωνσταντῖνου τῷ Λικίνιῳ ὡς ἀντάρται ἐπιζητούμενοι παρ' αὐτοῦ οὐκ εἰδίδοντο, καὶ ἐκστρατεύσας Κωνσταντῖνος κατὰ Λικινίου ἐπολέμησεν αὐτὸν εἰς Παιονίαν· ἐνθα καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐθεάσατο ἐπιγραφὴν „ἐν τούτῳ νίκα“. καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον χρυσοῦν ποιήσας καὶ ἐπὶ δόρατος ἀναστήσας τοὺς ἐχθροὺς ἐτροπώητο. Λικίνιος δὲ τραπεῖς ἔφυγεν εἰς Θράκην, κακεῖθεν καταπολεμηθεὶς εἰς Φιλιππούπολιν, ἐνθα λαμπρῶς καὶ περιφανῶς ἠττηθεὶς εἰρήνευσεν. εἶτα πάλιν ἐχθρὸς ἐλεγχθεὶς καταπολεμήθη ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἠττήθη, καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπέδρασεν ἐν Χορσοπόλει κακεῖ πάλιν ἠττηθεὶς ἔφυγεν ἐν Νικομηδείᾳ. ἡ δὲ ἀδελφῇ Κωνσταντῖνου εἰσελθοῦσα πρὸς αὐτὸν καὶ δεηθεῖσα, τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς τὸ ζῆν χαρίζεται, ἐν ἰδιωτικῷ σχήματι αἰρετισαμένου Λικινίου ἀπελθεῖν ἐν Θεσσαλονίκῃ (pp. 84,16; 84, 19—85,14).

7. *Constantius Constantini filius Thraciae praest*

Καὶ ἀπεκομίσθη τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ἀπέτεθη ἐν λίμνῃσι πορφυρῶ ἦτοι Ῥωμαίῳ, αὐτὸς τε καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἑλένη, πρὸ δώδεκα ἐτῶν τῆς αὐτοῦ τελευταίας θανατοῦσα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Φαῦστα, θυγάτηρ Μαξιμιανοῦ τοῦ Ἐρκοῦλιου, καταλείψας τρεῖς υἱούς, Κωνσταντῖνον, Κόνσταντα καὶ Κωνσταντῖνον, διορισάμενος Κωνσταντῖνον μὲν ἔχειν τὰ Θράκης καὶ ἑώας μέρη, Κόνσταντα δὲ Κρήτην καὶ Ἀφρικήν καὶ Ἰλλυρικόν, Κωνσταντῖνον δὲ τὰ πρὸς Ὠκεανὸν ἐσπέρια (p. 88,3—11).

8. *De bello contra Gothos in Thracia gesto et de Valentis apud Hadrianopolim interitu*

Οὐάλης

Οὐάλης ἐβασίλευσεν ἔτη τρία· ἐπὶ αὐτοῦ οἱ Γότθοι περάσαντες τὴν Μαῖωτιν λίμνην ἐλάφου ἠγρησαμένης ἦλθον εἰς τὴν Θράκην, καὶ δύο γεγονότες

6. *Войната между Константин I и Лициний*Св. Константин Велики¹

Понеже се страхувал от римския сенат поради вярата си в Христа, той тръгнал уж на война срещу скитите². А като оженил за сестра си Лициний, издигнал го за император. Но някои от Константиновите хора, които прибягнали при Лициний, търсени като изменници, не били върнати от него и Константин излязъл на война срещу него в Пеония³. Там като видял и кръстния знак с надпис: „В него победи!“ и като направил този знак от злато и го поставил на копието си, започнал да побеждава неприятелите. А Лициний, победен, избягал в Тракия, откъдето бил прогонен към Филипопол. Там, след като понесъл решително и тежко поражение, той сключил мир. След това бил отново обявен за враг и изгласкан в Адрианопол, където бил победен⁴ и отишъл в Цариград. Оттам избягал в Хризопол⁵, където отново бил победен и избягал в Никодимия. А пък Константиновата сестра отишла при Константин и го молила и той пощадил живота на мъжа ѝ, тъй като Лициний се съгласил да отиде като частно лице в Солун.

7. *Константиновият син Констанций управлява Тракия*

Останките му⁶ били занесени в храма на светите апостоли и били положени в пурпурния или римски ковчег при майка му Елена, която умряла дванадесет години преди него, и при жена му Фауста, дъщеря на Максимиан Херкулий⁷. Той оставил трима сина: Констанций, Констант и Константин, като определил Констанций да вземе Тракия и източните области, Констант — Крит, Африка и Илирик, а Константин — западните земи към океана.

8. *Война с готите в Тракия и смъртта на Валент при Одрин*Валент⁸

Валент царувал три години. В негово време готите преминали Меотидското езеро, водени от един елен, и дошли в Тракия⁹.

¹ Константин I Велики, източноримски император (306—337). ² Готите, тайфалите и др. Срв. *Patsch*, *Beiträge*, III/1, pp. 30—31. ³ Авторът архавзира, като дава на Панония вместо Пеония (т. е. земята на тракийското племе пеонци). ⁴ В същност битката станала при Нике, дн. Хавса, Одринско. За събитията срв. *Schuller*, *op. cit.*, p. 200 sq. ⁵ Дн. Скутари, на малоазийския бряг срещу Цариград. ⁶ Т. е. на Константин Велики. За събитията след смъртта на Константин Велики и за подялбата на земите на империята между синовете му вж. *E. Stein*, *Geschichte des spätrömischen Reiches*, p. 202 sq. ⁷ Максимиан Херкулий, който бил привлечен от Диоклетиан за съимператор, управлявал Испания, Италия и Африка (286—305). ⁸ Валент, източноримски император (364—378). ⁹ Обикновено с тази легенда се обяснява преселението на хуните отсам Азовско море. Вж. *Moravcsik*, *Byzantion*, VI (1931), p. 678—679; срв. *Ив. Дуйчев*, ИИБИ, III—IV (1951), стр. 442—443.

μέρη ἀλλήλοις ἐμάχοντο. καὶ συμμαχίαν αἰτήσαντες οἱ τοῦ ἐνὸς μέρους παρὰ Οὐάλεντος ἐν ὑποσχέσει τοῦ Χριστιανοῦς γενέσθαι, ὄθεν καὶ βαπτισθέντες Ἀρειανοὶ ἀπεκατέστησαν, καθὼς ἦν καὶ Οὐάλης· μετὰ τοῦτο οὖν ἐν Συρίᾳ τοῦ Οὐάλεντος διατρίβοντος οἱ Σκύθαι περᾶσαντες κατὰ τῆς πόλεως εἰσέφρησαν, σπονδὰς μὴ φυλάξαντες μετὰ τὸ βαπτισθῆναι αὐτούς· ὁ δὲ καταλαβὼν καὶ πολεμήσας ἠττηθεὶς κατέφυγεν ἐν ἀγροῶνι, ἐν χωρίῳ Ἀδριανουπόλεως, καὶ κατεκῆ ἐκεῖσε (pp. 98,21—99,10).

9. Gothi Thraciam vastant

Γραциανὸς Οὐαλεντιανοῦ

Οὗτος γὰρ τὸν μέγαν Θεοδοσίον προεχειρίσατο εἰς βασιλέα ἐν Βυζαντίῳ, ἀγαθὸν ἐξ Ἰσπανίας πρὸς τὸ πολεμεῖν τοὺς Σκύθας τὴν Θράκην ληϊζομένους, αὐτὸς ἐν Ῥώμῃ διέτριβε (pp. 100,1; 100,4—7).

10. De Arcadiopoli Thraciae

Ἀρκαδιος

Ἔστησε δὲ καὶ τὸν κίονα τοῦ Ξηρολόφου, ιδρύσας ἐν αὐτῷ τὸν ἑαυτοῦ ἀνδριάντα, καὶ πόλιν ἐν τῇ Θράκῃ κτίσας ἐκάλεσεν Ἀρκαδίου πόλιν (pp. 104,17; 104, 20—105,2).

11. Avares a Gothis originem ducunt

Θεοδοσίος ὁ νέος· υἱὸς Ἀρκαδίου

Ἐκ τῶν Γότθων ἔθνη γέγονε τέσσαρα, Γότθοι Ὑπόγοιθοι Γήπεδες καὶ Οὐάνδιλοι, ἐξ ὧν Ἀβαρισ ἤρξατο διαπερᾶν ἐν τῇ Ῥωμαίων γῆ (pp. 106, 12; 110,12—14).

12. De Zenone in Thracia degente

Ζήνων

Τοῦ γὰρ Ζήνωνος ἐν τῇ Θράκῃ διατρίβοντος, συνεροῦσης Βερίνης τῷ αὐτῆς ἀδελφῷ Βασιλίσκῳ καὶ Ἀρμάτῳ ἀνεψιῷ, ἐστασίσασαν κατὰ Ζήνωνος

Те се разделили на две групи и започнали да враждуват помежду си. Тези, които били от първата група, поискали военен съюз от Валент, като обещаваха да станат християни. Затова те били кръстени и станали ариани, какъвто бил и Валент. И тъй, след това, докато Валент бил в Сирия, скитите преминали отсам [Дунава] и нахлули към столицата, като нарушили договора, който сключили след покръстването си. Валент, който дошъл там, влязъл в бой с тях, бил победен и избягал в една плевня около Адрианопол, където бил изгорен¹.

9. Готите опустошават Тракия

Грациан², син на Валентиан

Той направил Теодосий Велики³ император във Византион, като го довел от Испания, за да се бори срещу скитите⁴, които опустошавали Тракия. А сам пребивавал в Рим.

10. Аркадиопол, град в Тракия

Аркадий⁵

Той издигнал и колоната в Ксиролоф⁶, като поставил на нея своята статуя. Основал и град в Тракия и го нарекъл Аркадиопол⁷.

11. Аварите, потомци на готите

Теодосий Млади, син на Аркадий

От готите се образували четири народа: готи, хипоготи, гепиди и вандала, от които аварите започнали да преминават в земята на ромеите⁸.

12. Зенон пребивава в Тракия

Зенон⁹

Докато Зенон пребивавал в Тракия, със съучастието на Верина¹⁰ брат ѝ Василиск и племенника ѝ Армат въстанали против

¹ Това събитие станало на 9. VIII. 378 г. Вж. *Socratis Historia ecclesiastica*, P. Gr., LXVII, col. 568 A.
² Грациан, западноримски император (367—383). ³ Теодосий I, източноримски император (378—395). За събитията срв. *Stein, Geschichte*, p. 259 sq. ⁴ Т. е. готите. ⁵ Аркадий, източноримски император (395—408). ⁶ Хълм в Цариград. Вж. *Janiin, Constantinople byzantine*, p. 402. ⁷ Античното селище Bergule било преименувано в Arcadiopolis през 403 г., дн. Люлебургас. ⁸ Според *Theoph.* (под 5951 г.) аварите се отделили от гепидите. В същност аварите не са били сродни с готите, т. е. от германски произход; според едни те се идентифицират с ефталитите, а според други с монголското племе Жуан-Жуан. Вж. *A. Grousset, L'empire des steppes*, Paris, 1941, p. 226 sq. — *Moravcsik, Byzantinoturcica*, I, pp. 70—76. ⁹ Зенон, византийски император (474—491). ¹⁰ Верина била тъща на Зенон. Тя се стремяла да издигне на престола Патриций, който бил magister officialium. Бунтът не успял. Вж. *J. Bury, The Later Roman Empire*, London, 1923, pp. 389—391.

οὓς φοβηθεὶς ὁ Ζήνων, ἔλθων ἐκ τῆς Θράκης σὺν Ἀριάδῃ καὶ χρημάτων ἰκανῶν, φεύγει ἐν Ἰσαυρίᾳ εἰς τι φρούριον ὄχυρόν (pp. 116,15; 116,12—17).

13. De Vitaliani rebellion

Ἀναστάσιος ὁ δίκυρος

Ἐφ' ᾧ Ἀναστασίου Βιταλιανὸς ὁ Θραξ ἀντάρας, καὶ παραλαβὼν Θρακὰς καὶ Σκύθιας, ἦλθεν εἰς τοῦ Ἀνάπλου πραιδεύων· ἀλλὰ ναυμαχήσαντος αὐτῷ Μαριανοῦ τοῦ ἐπάρχου σοφροτάτου μετὰ τοῦ Μηδικοῦ πυρὸς καὶ θείου ἀπύρου, οὗ κατεσκευάσατο Πρόκλος ὁ φιλόσοφος, κατέφλεξε τὰς ναῦς τῶν βαρβάρων· ὁ δὲ Βιταλιανὸς ἔφυγε μετ' ὀλίγων διασωθεὶς (pp. 118,13; 118,19—119,3).

14. De Vitaliani exitu

Ἰουστίνος ὁ Θραξ ὁ μέγας

Ἰουστίνος ὁ Θραξ, ὁ μέγας ἐν πολέμοις καὶ ζηλωτῆς ὢν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἦν καὶ τῷ σώματι μεσηλίξ, εὐρὸς τοὺς ὄμους καὶ τὰ στήθια, πολλὸς μετὰ οὐλότητος καὶ δασείας κόμης. ἐπήνθει δὲ τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἔρευθος, βλοσυρῶ ὄντι καὶ πλατεῖ. ὅς καὶ Βιταλιανὸν τὸν προσηθέντα ἠκειώσατο καὶ στρατηγὸν ἐτίμησε καὶ παρορησίαν ἔχειν πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς ἐποίησεν. ἐδολοφονήθη δὲ ὁ Βιταλιανὸς παρὰ τῶν Βυζαντίων μηριώντων αὐτὸν δια τὴν προειρημένην ἐπανάστασιν (pp. 122,17—123,5).

15. Pompeiopolis Thraciae terrae motu diruitur

Ἀλλὰ καὶ ἡ Πομπηϊούπολις τῆς Μυσίας διαπραγεῖσα μέσον κατεπόθη μετὰ τῶν οἰκητόρων· καὶ ἔκραζον ὑπὸ τὴν γῆν ὄντες οἱ ἄνθρωποι τὸ „ἐλεήσατε“ (pp. 123,24—124,2).

тив Зенон. Изплашен от тях, Зенон се върнал от Тракия с Ариадна и значително количество пари и избягал в Исаврия в една здрава крепост.

13. Бунтът на Виталиан

Анастасий Дикор¹

По време на този Анастасий Виталиан Тракиецът² се разбунтувал, взел със себе си тракийци и скити и стигнал до Анаплус³, като плячкосвал. Но твърде мъдрият епарх Мариан влязъл в морско сражение с него и изгорил корабите на варварите с мидийски огън⁴ и с негасена сяра, които изнамерил философът Прокъл. Виталиан избягал, като се спасил с малцина.

14. Гибелта на Виталиан

Юстин Велики Тракиец⁵

Юстин Тракиецът, който бил велик във войните и ревнител на православната вяра, бил среден на ръст, с широки рамене и гърди, с посивяла къдрава и гъста коса. Лицето му цъфтяло от руменина, било сурово и широко. Той се сприятелил със споменатия Виталиан, почел го с чин стратег и му позволил да се държи пред него по-свободно от другите. Но Виталиан бил убит с измама от жителите на Византион, които му се сърдели за казания бунт.

15. Земетресение разрушава мизийския град Помпейопол

А и [земята под] Помпейопол⁶, град в Мизия, се разчупила през средата и градът потънал заедно с жителите си. Хората викали из под земята: „Смилете се!“.

¹ Анастасий I Дикор, византийски император (491—518). ² Виталиан бил комес на федератите в Тракия. Бунтът се датира в 513/514 г. В него участвували и славяни, и хуни, и прабългари, както и хора от местен произход. Затова авторът общо казва „тракийци и скити“. Общо за този бунт вж. Ю. Кулаковский, История Византии, II (1912), стр. 508. — E. Stein, Histoire du Bas Empire, II, Paris—Bruxelles — Amsterdam, 1949, pp. 178—181. — Ив. Дуйчев, Балканският югоизток . . . стр. 235 (с литература). ³ Анаплус било селище на Босфора, недалеч от брега на Черно море. ⁴ Т. нар. „мидийски“ или „гръцки“ огън бил съставен главно от сяра, силитра и нафта и имал свойството да гори във водата. Като негов откривател се сочи ту философът Прокъл от V в., ту архитектът Калиник от VII в. Вж. Bréhier, Les institutions . . . , pp. 414—415. ⁵ Юстин I, византийски император (515—527). ⁶ Градът не е локализиран с точност. Срв. E. Honigmann, A propos de Pompeiopolis en Mésie, Byzantion, XXXII (1950), pp. 301—304.

16. Hunni Thraciam vastant

Ἰουστῖνος ὁ μικρὸς ἀνέψιος Ἰουστινιανοῦ

Οὗτος δὲ ὁ Ἰουστῖνος Τιβέριον τὸν κόμητα τῶν ἐξκουβιτόρων ἀπέστειλε κατὰ τῶν Οὐννων, ἐξελεθόντων καὶ λεηλατούντων τὰ Θρακῶα μέρη (pp. 132, 424—135, 2).

17. Mauricius contra Auares pugnat

Μαυρίκιος ὁ γαμβρὸς Τιβερίου

Ἐπὶ τούτου Χαγάνος ὁ τῶν Ἀβάρων ἀρχηγός, τὰς σπονδὰς διαλύσας, ἐπὶ τὴν Θράκην χωρεῖ καὶ πολλὰ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων ἀνείλε· τοῦ δὲ βασιλέως κατ' αὐτοῦ ἐξιόντος καὶ ἐν τῷ Λαονίῳ γενομένου τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ γύναιον ἔτικτε καὶ οἰκτρὰς φρονὰς ἤφριε· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέστειλε μαθεῖν τὸ συμβάν, καὶ εἶδεν παιδίον γενηθὲν ἄνευ ὀφθαλμῶν καὶ βλεφάρων, μήτε χεῖρας μήτε βραχίονας ἔχον· πρὸς δὲ τὸ ἰσχίον ἰχθύος οὐρὰ προσπερικυῖα ἐπῆρξεν αὐτῷ. ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἔξωθεν τοῦ Βυζαντίου χωρία ἐτέχθησαν ἐν μὲν παιδίων τετραπόων καὶ ἕτερον δικόρουρον. οἱ δὲ τὰς ἱστορίας γράφοντες λέγουσιν, ἐν αἷς τοιαῦτα τίκονται, μὴ σημαίνειν ἀγαθὰ ταῖς πόλεσιν. τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ ἵππος τοῦ βασιλέως διεσπάθη πεσών. ὁ δὲ τούτοις οἰονισάμενος ἐπέστρεψεν ἐν τῇ πόλει, Πρίσκον ἀποστέλλας τὸν ἴδιον γαμβρὸν κατὰ Σκυθῶν μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ· οἱ τοὺς Σκυθὰς νικήσαντες ἀντάραι κατὰ τοῦ βασιλέως ἐβουλεύοντο. ἔμεινε δὲ ἐπ' αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς. πολέμου συγκροτηθῆναι μέλλοντος μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Ἀβάρων ἐπέθετο Μαυρίκιος ὁ βασιλεὺς τῷ στρατηγῷ τῷ καταπιστευθέντι τὸ στρατεύμα προδοῖναι τοίτους τοῖς πολεμίοις δι' ἣν ἀνταρσίαν κατ' αὐτοῦ ἐμελέτησαν· ὅπερ καὶ γέγονε· συνελήφθη οὖν πλῆθος πολλὸν καὶ ἤγαγον αὐτοὺς οἱ Σκυθὰι ἐξωνηθῆναι παρὰ Ῥωμαίων· ἐδήλωσε δὲ ὁ βασιλεὺς τῷ Χαγάνῳ δωρεάν αὐτῷ πάντα ἀπολυθῆναι, εἰ τὴν εἰρήνην φιλεῖ. ὁ δὲ ἀντεδήλωσεν „ἀποδίωμι πάντας κατὰ ψυχὴν ἐν νόμισμα κομιζόμενος“. τοῦ βασιλέως μὴ ἀνασχομένου δοῦναι, ἀνὰ ἡμῖν νόμισμα ἠξίωσε λαβεῖν ὁ βάρβαρος· καὶ μηδὲ τοῦτο καταδεξαμένου τοῦ βασιλέως, ὄνυμοθεῖς ὁ βάρ-

16. Хуни опустошават Тракия

Юстин Малки¹, племенник на Юстиниан

Този Юстин изпратил Тиберий², началника на ескувитите, срещу хуните, които нападнали и опустошавали тракийските области.

17. Войната между Маврикий и аварите

Маврикий³, зет на Тиберий

В негово време Хаган, предводителят на аварите, нарушил договора, проникнал в Тракия и избил много от ромейските войски⁴. Императорът излязъл срещу него и стигнал в Даонион⁵. Същата нощ една жена раждала и надавала жални писъци. Императорът изпратил да разбере за случилото се и видял едно детенце, родено без очи и клепки, без ръце и китки, а на бедрената му става била израснала рибя опашка. Пък и в селищата извън Византион се родило едно дете четирикрако, а друго — двуглаво. Онези, които пишат исторически съчинения, казват, че не се вещае добро на градовете, в които се раждат такива деца. В същия ден и конят на императора паднал и се пребил. А императорът взел тези неща за знамения и се върнал в столицата, като изпратил срещу скитите своя зет Приск с цялата си войска. Войниците, като победили скитите, почнали да замислят бунт срещу императора. Но императорът устоял срещу тях. Понеже предстояло да избухне война между ромей и авари, император Маврикий внушил на стратега, комуто била поверена войската, да я предаде на неприятелите поради бунта, който готвели срещу него. Така и станало. Голямо множество войници били взети в плен и скитите ги довели, за да бъдат откупени от ромейте. А императорът известил на хагана да му ги освободи всичките даром, ако обича мира. Той пък му отговорил: „Ще ти ги върна всичките, ако получа по една номизма на човек.“ Но понеже императорът не щял да ги даде, варваринът поискал да получи по половин номизма. Понеже импера-

¹ Юстин II, византийски император (565—578). ² Тиберий II Константин, византийски император (578—582). По време на царуването на Юстин той бил началник на ескувитите, т. е. на дворцовата гвардия, а след това бил изпратен като военачалник на Дунавския лимес, за да пази границите на империята от нападенията на аварите, които тук са наречени хуни. ³ Маврикий, византийски император (582—602). ⁴ В този откъс се предават накратко събитията между 592 и 600 г., които Теофилакт Симоката описва подробно в кн. V и VI от своята история. Вж. *Theophylacti Simocatae, Historiae*, ed. de Boor, p. 218 sq. Срв. ГИБИ, II, стр. 311 сл. ⁵ Даонион — град на брега на Мраморно море, между Хераклея и Силиврия.

βαρος ἀπέκτεινε χιλιάδας δώδεκα ἐν τῷ κάμπῳ τοῦ τριβουναλίου τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἐβδόμου (pp. 138,10, 139,4—140,10).

18. *Exercitus Romanorum in terris Sclavorum hiemare recusat*

Τοῦ μετοπάρου δὲ καταλαβόντος, καὶ τοῦ βασιλέως γραφάντος Πέτρῳ τῷ στρατηγῷ παραχειμάσαι μετὰ τῶν ταγμάτων ἐν τῇ Σκλάβων χώρα, ἀντίπειν ὁ λαὸς ὅθεν οἱ ἄρχοντες εἰς ἐν τὰ πλήθη συναγαγόντες πρὸς βάλλονται εἰς βασιλέα Φωκᾶν τὸν στρατιώτην. τοῦ δὲ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων εἰς τὴν πόλιν παραγενομένων καὶ τοῦτο τῷ βασιλεῖ εἰπόντων, Μαυρίκιος τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος τοῦ λαοῦ εἰδώς, μεσοῦσης τῆς νυκτός, τὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα ἀποδυσάμενος εἰσηλθὼν εἰς δρόμονα σὺν τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς τέκνοις, φεύγων τὴν ἐπαύρασιον τοῦ λαοῦ (p. 142, 9—18).

19. *Avares Thraciam vastant*

Φωκᾶς ὁ τύραννος

Καὶ ἀπὸ τότε οὐ διέλιπε τῇ πολιτείᾳ δυστυχήματα ποικίλα τε καὶ ἐπάλληλα ὅ τε γὰρ Χοσρόης ὁ Πέρσης τὴν εἰρήνην διέλυσε, καὶ Ἀβάρεις τὴν Θράκην ἐδήλωσαν καὶ ἄμφω τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων διέφθειραν, καὶ χειμῶν βαρύτατος γέγονεν ὥστε παγῆναι τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ἰχθύας τεθνᾶναι (pp. 143,9; 145,11—17).

20. *Avares usque ad Longum murum perveniunt*

Ἰρακλῆιος ὁ μέγας

Ἐπεστράτευσαν δὲ καὶ οἱ Ἀβάρεις κατὰ τῆς πόλεως. εἰδώς δὲ Ἰρακλῆιος τοὺς περιέχοντας αὐτῷ πανταχόθεν πολέμους, ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην αἰτῶν· οἱ δὲ συνέθεντο ταύτην ποιῆσαι. ἐξεληθόντος δὲ τοῦ βασιλέως εἰς τὸ μακρὸν τεῖχος μετὰ ἀποσκευῆς πολλῆς ὡς ὑποδέξασθαι τὸν χαγάνον, καὶ λαβὼν πιστὰ παρ' αὐτοῦ καὶ σπονδὰς εἰρηνικὰς ποιήσας συνημφραίνετο· ὁ δὲ χαγάνος τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους ἀθετήσας αἴφνης κατὰ τοῦ βασιλέως τυραννικῶς ἐχώρησεν. ὁ δὲ βασιλεὺς φυγῇ μόλις ὑπέστρεψεν ἐν τῇ πόλει, ἔλαβε τε ὁ βάρβαρος τὴν τε βασιλικὴν ἀποσκευὴν καὶ δορυφορίαν, καὶ ὑπέστρεψε τὴν Θράκην πᾶσαν ληϊσάμενος

торът не приел и това, варваринът се разгневил и избил 12.000 души на полето при трибуналия¹, което било близо до Евдомон².

18. *Византийската войска отказва да прекара зимата в земите на славяните*

Когато настъпила есента³, императорът писал на стратега Петър да презимува с отредите в земята на славяните. Но войската се противопоставила. Ето защо военачалниците събрали заедно войските и провъзгласили войника Фока за император. А Петър и останалите военачалници, като се върнали в столицата, казали това на императора. Тогава Маврикий, виждайки омразата на войската срещу себе си, свалил посред нощ царската си дреха, качил се на един дромон с жена си и децата си и избягал от бунта на войската.

19. *Аварите опустошават Тракия*

Фока узурпатор

Оттогава⁴ различни нещастия едно след друго не престанали да безпокоят държавата. Хозрой персиецът⁵ нарушил мира, аварите опустошили Тракия и унищожили двете войски на ромеите, а настанала и много тежка зима, та морето замръзнало и рибите измрели.

20. *Аварите стигат до Дългата стена*

Ираклий Велики³

А и аварите тръгнаха на поход срещу столицата. Ираклий, като се видял отвсякъде окръжен от неприятели, проводил [пратеници] при тях, искайки мир. Те се съгласили да сключат мир. А и императорът излязъл до Дългата стена с голяма свита, за да посрещне хагана, и като получил от него обещание и сключил мирен договор, зарадвал се. Но хаганът потъпкал договора и клетвите и внезапно вероломно се отправил срещу императора. Този едва се спасил с бягство в столицата и варваринът заловил императорската свита и копиеносците му. Той се върнал и опустошил цяла Тракия, като

¹ Трибуналият бил една височина, намираща се на Евдомон, където императорите свиквали народа и войската при тържествени случаи и когато трябвало да се вземат важни решения. ² Евдомон (т. е. намиращ се на 7-та миля) — местност до Цариград. Вж. *Janin*, op. cit., pp. 408—411. ³ В този откъс се предават накратко събитията от есента на 602 г. Вж. подробно *Simocatta*, op. cit., p. 322 sq. Срв. ГИБИ, II, стр. 321 сл. ⁴ Т. е. след възшествието на Фока, който царувал от 602 до 610 г. ⁵ Хозрой II Ануширван (590—628), персийски цар. ³ Ираклий (617—641).

τῇ ἐλπίδι τῆς εἰρήνης· ὁ δὲ βασιλεὺς πάλιν πρόσβεις πρὸς χαγάνον ἐκκαλῶν αὐτὸν καὶ πρὸς εἰρήνην προκαλούμενος· ὁ δὲ αἰδεσθεὶς τὴν τοῦ βασιλέως ἀγάπην εἰρήνευσεν (pp. 147,9; 148,22—149,12).

21. Avars Constantinopolim oppugnant

Οἱ δὲ Ἀβάρεις τὰς εἰρηναῖκας σπονδὰς διαλύσαντες τῷ τείχει τοῦ Βυζαντίου προσπελάζουσι, πάντα τὰ τῆς πόλεως ἐκτὸς πυρὶ παραδίδόντες, καὶ ὡσπερ ἀναμεριζόμενοι Πέρσαι μὲν τὰ τῆς ἀνατολῆς κατεδύον, Ἀβάρεις δὲ τὰ τῆς Θράκης πάντα διέφθειρον διαπορηθέντες οὖν οἱ πολῖται καὶ ἀπελπίσαντες πρὸς τοὺς Ἀβάρεις πόλεμον συνῆψαν, συνεργῶν Βόνου πατρικίου καὶ Σεργίου πατριάρχου, καὶ πολλὰς χιλιάδας κατασφάζαντες καὶ τὰς ναῦς ἐμπρησάντες πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν αὐτοὺς ἐξήλασαν (p. 151,3—11).

22. Bulgari in Moesia considunt

Κωνσταντῖνος υἱὸς Κωνσταντῆ τοῦ Πογγωνάτου

Ὡσαύτως καὶ οἱ τὰ ἐσπέρια οἰκοῦντες Σκύθαι, ὃ τε χαγάνος καὶ οἱ ἐπέκεινα ῥήγες καὶ οἱ κάσταλδοι, δῶρα τῷ βασιλεῖ στείλαντες ἤτήσαντο εἰρήνην, εἶξεν οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐκύρωσεν εἰρήνην, καὶ γέγονε γαλήνη ἐν τε ἀνατολῇ καὶ δύσει.

Ἐπὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ βασιλέως τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος διαπεράσας καὶ ἀπὸ τῶν ὀμοφύλων ἀποχωρισθὲν ἐσκήρωςεν ἐν Βάρωναις ἐν τισὶ λόχοις καὶ ὕρσεσιν. ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦτο ἀκηκοὺς σὺν ναυσὶ καὶ στρατῶ ἐπῆλθε κατ'αὐτῶν. οἱ δὲ Βούλγαροι τοῦτο ἀνθρώπως θεασάμενοι, καὶ τῆς ἐναντιῶν ἀπεργνωκότες σωτηρίας, εἰς τι ὄχυρῶμα καταφεύγουσι καὶ ἐναντοὺς ἀσφαλίζονται. τῶν δὲ Ῥωμαίων πόλεμον μὴ δυναμένων συνάγειν διὰ τε τὰ τέλματα καὶ τὴν τοῦ τόπου ὄχυρῶσιν, ἐθρασύνθη τὸ μαρὸν ἔθνος. συνέβη δὲ καὶ τὸν βασιλέα ποδαλγία ὀξυπαθῆσαι καὶ ἐπὶ Μεσημβρίαν ὑποστρέψαι, παρεγγυήσαντος τοῖς στρατηγοῖς ἐνέδρῶν καὶ λόχων ποιῆσαι, εἶτα διὰ χλεύης πρὸς ὑποσῆσαι αὐτοὺς ἔξω. ἀλλ'οἱ καταβαλλομένοι τὸν βασιλέα φεύγειν διαφημίσαντες φυγῇ ἐχρήσαντο μηδενὸς διώκοντο. οἱ δὲ Βούλγαροι τοῦτο θεασάμενοι ἐδίωξαν ὀπισθεν αὐτῶν, καὶ πολλοὺς

се надявал, че пак ще сключи мир. А императорът отново проводил пратеници при хагана и го подканвал да сключи мир. Хаганът уважил миролюбие то на императора и сключил мир¹.

21. Авари обсаждат Цариград

Аварите нарушили мирния договор и се приближили до стената на Византион, като горели всичко извън града. И като че ли си разпределили работата: перси опустошавали източните области, а авари унищожавали цяла Тракия. И тъй столичаните, които се намирали в безизходно положение и изгубили надежда, излезли на война срещу аварите със съдействието на патриций Бонос и на патриарх Сергей. Те избили много хиляди [неприятели], изгорили корабите им и ги прогонили в страната им².

22. Българите се установяват в Мизия

Κωνσταντῖνος Πογγονάτ³, син на Κωνσταντῆ

Също така и скитите, които живеят на запад⁴, хаганът, тамошните князе и касталдите⁵, изпратили дарове на императора и поискали мир. И тъй императорът се съгласил да утвърди мир [с тях]. Спокойствие настало на изток и на запад.

По време на същия император българският народ преминал [Дунава] и като се отделил от сънародниците си, разположил се на стан във Варна, в някакви гъсталаци и хълмове. А императорът, като чул това, излязъл срещу тях с кораби и войска. Българите се изненадали от това и като изгубили надежда за спасение, избягали в една твърдина и там се укрепили. А понеже ромеите не можели да влязат в бой поради блатата и укрепената местност, нечестивият народ се одързостил. Случило се, че и императорът страдал тежко от подагра и се върнал към Месемврия, след като поръчал на стратезите да направят засада и прикритие, а след това да ги привлекат навън с някакво предизвикателство. Но понеже конниците разпространили, че императорът бяга, те ударили на бяг, без някой да ги преследва. А българите, като видели това, започнали да ги преследват и избили мнози-

¹ Това събитие станало през юни 617 г. Вж. N. H. Baynes, The date of the Avar Surprise, BZ, XXI (1912), p. 110 sq. ² Тази обсада на Цариград се датира през 626 г. В нея участвували и славяни, и прабългари. Главните извори за тези събития — Хомилията за обсадата на Цариград, Георги Пизидийски, Пасхална хроника и Химн акатист, вж. в ГИБИ, III, стр. 56—67; 78—84; 171—174. ³ Византийският император Константин IV Погонат (668—685). ⁴ Т. е. славянските племена, които живеели в Панония. ⁵ У лангобардите касталди или гасталди се наричали управители на области или градове, а също и лица, поставени да управляват феодални имения.

ξίφει ἀνείλον. καὶ ἔκτοτε διαπεράσαντες καὶ θρασυανθέντες κατεκράτησαν, καὶ πλατυνθέντες τὴν Ῥωμαϊκὴν χώραν ἠχμαλώτιζον ὅθεν καὶ ἀναγκασθεὶς ὁ βασιλεὺς εἰρηνεῦσαι μετ' αὐτῶν, ἐτήσια αὐτοῖς συμφωνήσας πάκτα, ἐπ' αἰσχύνῃ Ῥωμαίων, διὰ πλῆθος ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅτι ὁ πάντας ὑποτελεῖς ποιήσας ὑπὸ μαροῦ ἔθνους ἠττήθη (pp. 159,5; 160,22—161,23).

23. *Slavi in exercitu Romanorum contra Arabes pugnant*

Ἰουστινιανὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Ῥινότμητος

Ἐλυσε δὲ καὶ τὴν τῶν Βουλγάρων εἰρήνην. ἐπιστρατεύσας δὲ ἐπὶ τὰ δυτικὰ μέρη πολλὰ τῶν Σκλάβων πλήθη τὰ μὲν πολέμῳ τὰ δὲ λόγῳ παραλαβὼν ὑπέστρεψεν, ἀφ' ὧν ἐπιλεξάμενος καὶ στρατεύσας χιλιάδας τριάκοντα λαὸν περιούσιον τούτους ἐπωνόμασεν. οὗς δὴ καθοπίσας καὶ ἰδιοπειρησάμενος, καὶ τῇ τούτων συμμαχίᾳ πεποιθὼς, λίει τὴν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Ἀγαρηῶν εἰρήνην ἐξ ἀνοίας, καὶ λαβὼν τὸν περιούσιον ἢ μᾶλλον ἀνόσιον εἰπεῖν λαὸν καὶ τὰ λοιπὰ στρατεύματα πρὸς τὴν Σεβαστούπολιν ἀπῆρεν. ἐν ἣ καὶ οἱ Ἀγαρηνοὶ παραγενόμενοι, καὶ προμαρτυρούμενοι αὐτῷ τὰ μετ' ὅρων συμφωνηθέντα μὴ διαστρέφαι, ἐπειτοὶ γε κριτῆς ὁ θεὸς καὶ ἐκδικος γενήσεται, οὐ κατεδέξατο τὰ τῆς εἰρήνης ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον παρετάσσετο. καὶ δὴ παραντίκα ἀπλώσαντες οἱ Ἀγαρηνοὶ τὸν τῆς εἰρήνης ἔγγραφον χάριτην, καὶ ἐπὶ ὄρατος ἀναρτήσαντες, ὤρμησαν κατὰ Ῥωμαίων. καὶ συμβολῆς γενομένης ἠντομόλησαν ἐκ τῶν Σκλάβων πρὸς τοὺς Ἀγαρηνοὺς χιλιάδες εἴκοσι, καὶ οὕτως τῶν Ῥωμαίων δεινῶς τραπέτων καὶ ἀναριθμητῶν σφαγόντων δικαιοκρισία καὶ νίκη πρὸς τοὺς ἐναντίους ἐχώρησε, διδάσκουσα μὴ παραβαίνειν θεῖον ὄρκον πάποτε, κἄν πρὸς τοὺς ἐναντίους καὶ ἀπίστους γένηται. πεφευγὼς δὲ ὁ βασιλεὺς, καὶ φθάσας ἐν τῷ παρὰ θάλασσαν τόπῳ τοῦ Λευκαίου μετ' αἰσχύνῃ πολλῆς καὶ ἠττης, ἀνείλε τὰς περιλειφθείσας δέκα χιλιάδας τῶν Σκλάβων, καὶ ἔκτοτε πλείω θρασυανθέντες οἱ Ἀγαρηνοὶ σφοδρότερον ἐληίζοντο τὴν Ῥωμανίαν, ἔχοντες εἰς βοήθειαν καὶ τοὺς πρόσφυγας Σκλάβους (pp. 162,16; 163, 1—164,2).

на с меч. Оттогава, като преминали отсам, те станали по-дръзки и надвили и като заели по-широко пространство, започнали да опленяват ромейската земя. Това принудило и императора да сключи мир с тях, като се съгласил да им дава годишен данък за срам на ромейците и поради многобройните ни грехове. Защото този, който направил всички свои данници, бил победен от този нечестив народ¹.

23. *Славяни воюват във византийската войска против арабите*

Юстиниан Ринотмет, негов син²

Той нарушил и мира с българите. А като тръгнал на поход към западните области и като подчинил множество славяни, едни чрез война, а други с уговаряне, върнал се. Той избрал измежду тях и направил войници 30 000 души, които нарекол избран народ. Като ги въоръжил и взел на своя служба, уповавайки се на тяхната военна помощ, той безумно нарушил мира между ромейци и агаряни, тръгнал срещу Севастопол³ с този избран или, по-скоро казано, безбожен народ и останалите войски. Там дошли и агаряните и го предупредили да не нарушава договора, подкрепен с клетви, а и че бог ще бъде съдия и отмъстител. Но императорът не приел мира, а започнал да се готви за война. Тогава агаряните разгънали веднага писания мирен договор, закачили го на копие и тръгнали срещу ромейците. Завързало се сражение и 20 000 от славяните избягали при агаряните. Така ромейците били обърнати в страшно бягство и безброй от тях били избити и правото и победата минали към враговете, поучавайки ги, че не трябва никога да престъпват божествената клетва, дори и по отношение на противниците и безверниците. Императорът избягал и стигнал много посрамен и победен на едно място, наречено Левкат⁴, което било край морето. Той избил останалите 10 000 славяни и оттогава агаряните станали още по-дръзки и започнали по-силно да опустошават ромейската земя, като имали в помощ и избягалите славяни.

¹ Златарски, История, I, 1, стр. 146—147, определя мира между Константин IV и българите в 679 г. и смята, че българското летоброеие е започнало от следната 680 г. — Ю. Трифоноу, Известия на сирийския презвитер Константин за Испериховата победа над българите, ИИД, XI—XII (1932), стр. 206—215, смята, че събитията са станали през 681 г. — Г. Цанкова-Петкова, Бележки към началния период от историята на българската държава, ИИБИ, V (1954), стр. 336—345, приема 680 г. като дата за основаването на българската държава. — М. Войнов, За първия допир на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава, ИИБИ, VI (1956), стр. 468—476, е на мнение, че войната се е водила през 680 г., а мирът бил сключен преди 16. IX. 681 г. ² Юстиниан II Ринотмет, византийски император (685—695; 705—711). Събитията се отнасят към 693 г. ³ Севастопол — град в Първа Армения, дн. Сарай (Чифлик). ⁴ Левкат, нос на малоазийския бряг, наречен от турците Йелкенкая-бурун. Вж. Janin, op. cit., p. 456.

24. *Iustinianus auxilio Terbelli in imperium restituitur*

Ἀψίμαρος ὁ καὶ Τιβερίος

Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ταῦτα μαθὼν ἀπελθὼν ἐν Χερσονί λίθρα καὶ ναῦν ἀναλαβόμενος ἀπέπλευσεν, ἐπὶ τὸ στόμιον τοῦ Ἰστρου τὸν πλοῦν ποιούμενος. καὶ κλύδωνας γενομένου καὶ πάντων ἀπογόντων διὰ τὸν κλύδωνα οἰκείος αὐτῷ τις ἔφη „εἰ περισσῶθῃς, ὦ δέσποτα, καὶ σοὶ τὴν βασιλείαν ὁ θεὸς ἀποδῶ, ὁδὸς λοιπὸν μηδένα τῶν ἐχθρῶν ἀμύνασθαι“. ὁ δὲ ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ ἔφη „ἐνταῦθά μοι καταποτίσει κύριος, εἰ φείσομαι τινος ἐξ αὐτῶν“. διασωθεὶς δὲ ἐκ τοῦ κλύδωνος ἀπέστειλε πρὸς Τέρβελον τὸν Βούλγαρον δοῦναι αὐτῷ συμμαχίαν τοῦ κρατῆσαι τὴν προγονικὴν βασιλείαν, καὶ πλείστα δῶρα παρασχεῖν αὐτῷ. ὁ δὲ οὐ μόνον συμμαχίαν ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν ἐπιδέδοκεν. ἦμα γὰρ αὐτῷ μετὰ πλείστης δυνάμεως ἐπὶ τὴν βασιλεύουσαν παρεγένετο. εἰσῆλθε δὲ Ἰουστινιανὸς σὺν ὀλίγοις ὁμοφύλοις διὰ τοῦ ἀγωγῶν κατὰ προδοσίαν τινῶν τῶν ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν Ἄνναν τὸ λεγόμενον δι' αὐτὸν ἔκτοτε δεύτερον, καὶ κατασκήνωσεν ἐν τῷ παλατίῳ Βλαχεργῶν, ἀπολαβὼν τὴν αὐτοῦ βασιλείαν ὅπερ μαθὼν Ἀψίμαρος εἰς Ἀπολωνιάδα φεύγει (pp. 167,1; 167,15—168,11).

25. *Terbellus regionem Zagoriae recipit*

Ἰουστινιανὸς τὸ δεύτερον ὁ βινώμιμος

Ἰουστινιανὸς τὴν βασιλείαν τὸ δεύτερον ἀπολαβὼν ἐβασίλευσεν ἔτη ἕξ, δῶρα πολλὰ τῷ Τέρβελι δοῦς, καὶ χώραν τῶν Ῥωμαίων ἐκκόψας δίδωσιν αὐτῷ τὰ λεγόμενα νῦν Ζαγόρια. — — — λύσας δὲ τὴν εἰρήνην τῶν Βουλγάρων ἐπεστράτευσεν καὶ αὐτῶν, καὶ καταπολεμηθεὶς εἰς φρούριον κατέφυγε, καὶ τοὺς ἵππους νευροκοπήσας, εἰς τὰ σκάφη ἐπιβὰς, μετ' αἰσχύνῃς ἦλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει (pp. 168, 12—15; 169,7—10).

24. *Iustinianus II otново завзема властта с помощта на българския хан Тервел*Апсимар, наречен и Тиберий¹

А Юстиниан, щом научил това², отишъл тайно в Херсон³ и отплувал с кораб, като насочил плуването си към устието на Истрия. Вдигнала се буря и понеже всички се отчаяли поради бурята, един негов приближен му казал: „Ако се спасиш, господарю, и ако бог ти върне царството, обещаи, че не ще отмъстиш на никого от враговете си.“ А Юстиниан с негодувание и гняв отговорил: „Точно тогава ще ме удави господ, ако пощада някого от тях!“ А като се спасил от бурята, пратил при българина Тервел да му иска военна помощ, за да завладее царството на дедите си и да предложи твърде много дарове. А той не само че му дал военна помощ, но и сам отишъл. Заедно с него и с твърде многобройна войска Юстиниан стигнал при престолния град. Благодарение на предателството на неколцина от столичаните Юстиниан влязъл през водопровода с малко свои сънародници и излязъл на мястото Света Анна, което оттогава преименувал „Девтерон“. Той се разположил на стан във Влахерския дворец и си възвърнал царската власт. Щом научил това, Апсимар избягал в Аполониада⁴.

25. *Тервел получава областта, наречена Загора*

Юстиниан Ринотмет за втори път [император]

Юстиниан, като завзел [престола] за втори път, царувал шест години. Той дал много дарове на Тервел⁵ и като откъснал земя от ромеите, дал му така наречената днес Загория⁶. — — — А като нарушил мира с българите, той тръгнал на поход срещу тях, но бил победен и избягал в една крепост⁷. Пресякъл жилите на конете, качил се на корабите и позорно стигнал в Цариград.

¹ Като император Апсимар бил наречен Тиберий III (698—705). ² Юстиниан разбрал, че Апсимар искал от хазарския хаган да му бъде предаден. ³ Град в Кримския п-ов. ⁴ Аполониада е име на няколко града във Византийската империя. Според Кулаковскай, История, III, стр. 289, бел. 1, тук става дума за гр. Аполониада във Витиния, Мала Азия. За тези дарове вж. *Ив. Дуйчев*, Император Юстиниан Ринотмет, данник на хан Тервеля (Проучвания върху българското средновековие, СбБАН, кн. XLI, кл. И.-ф., 21, 1949), стр. 5—8. За събитията от 705 г. срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 165—170. — *Г. Баласчев*, Българският, господар Тервел, Псп. LXXVII (1898), стр. 52 сл. ⁵ Името Загория тук означава областта между Стара планина, пограничния окоп Еркесия, Сливен и Несебър. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 170. Общо за употребата на името „Загора“ в Средновековието вж. *Ат. Иширков*, Областното име Загорье или Загора някога и сега, ИИЕМ, г. V, кн. I—IV, стр. 80 сл. По-нови извори у *Ив. Сакъзов*, Областното име на Загора, Сб. в чест на Иширков, София, 1933, стр. 353 сл. Срв. *Г. Цанкова-Петкова*, О територии болгарского государства в VII—IX вв., ВВр., XVII (1960), стр. 128 сл. ⁷ Т. е. в Анхиало. Този поход се отнася към 708 г.

26. *Bulgari Thraciam usque ad Constantinopolim vastant*

Φιλίππικὸς ὁ καὶ Βαρδάνης

Ἐφ' οὗ καὶ οἱ Βούλγαροι μέχρι τῆς χειρῆς πόρτης αἰχμαλωσίαν ποιήσαντες ὑπέστρεψαν (pp. 170, 1; 170, 10—11).

27. *Bulgari socii Arabum fiunt*

Λέων ὁ Ἰσαυρὸς ὁ Σύρος, ὁ καὶ Κόνων, ὁ εἰκονομάχος

Ὁ δὲ τῶν Σαρακηνῶν ἡγούμενος Μάσαλμης ἐξεδέχετο τὰς τοῦ Λέοντος ὑποσχέσεις, μηδὲν δὲ παρὰ Λέοντος δεξιόμενος, καὶ γνοὺς ὅτι ἐνεπαίχθη ἐπ' αὐτοῦ, ἐπὶ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν ἐκίνησε, καὶ τὴν Ἄβυδον καταλαβὼν καὶ ἀντιπεράσας λαὸν πλείστον γράφει πρὸς Σουλεῖ μὲν τὸν πρωτοσίμβουλον ἐλθεῖν ἐν τάχει μετὰ στόλου, καὶ τῷ Ἀνγούστῳ μὲν περικαθίσας τὴν πόλιν καὶ τὸ χερσαῖον τεῖχος περιχαρᾶς ἐλυμαίνετο σφόδρα τὰ Θρακῶα μέρη, τῇ δὲ πρώτῃ τοῦ Σεπτεμβρίου ἀνέβαλεν ὁ Σουλεῖ μὲν ἔχων εὐμεγέθεις ναῦς τριήρεις καὶ δρόμοντας χιλίους δικτακοσίους, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν στόλον κατ' αὐτῶν ἐκπέμψας καὶ τὰς ταχείας ναῦς μετὰ ὑγροῦ πυρός πυριαλώτους ἐποίησε τὰς πλείω καὶ φοβεράς ναῦς ἐκείνας· καὶ αἱ μὲν εἰς τὰ παρόγια τεῖχη πυροπολοῦμεναι προσερχομένησαν, αἱ δὲ εἰς τὸν βυθὸν αὐτάνδροι κατεποντίσθησαν, ἕτεροι δὲ μέχρι τῆς Ὀξείας καὶ τῶν λοιπῶν νήσων ἀπαρῆχθησαν καταπλεγόμεναι. ἐντεῦθεν οἱ τῆς πόλεως θάρος ἔλαβον, τῶν πολεμίων μεγάλως καταπτοθέντων. παραχειμάσασα δὲ τῇ πόλει τῷ ἔαρον τῷ καιρῷ λοιμικῆ νόσος αὐτοῖς ἐνοσήφασα μετὰ λιμοῦ πλῆθος ἀναρίθμητον ἐξ αὐτῶν διέφθειρεν. ἐξ ὧν οἱ περιλειφθέντες πόλεμον ἐν τῇ Θράκῃ μετὰ Βουλγάρων συνάψαντες ἀνηρέθησαν πλείονες (pp. 173, 17; 177, 21—178, 19).

28. *Bulgari coniurationis contra Leonem participes fiunt*

Νικίτας δὲ ὁ πατριῖος ὁ Ἐυλινίτης μετὰ καὶ ἑτέρων πατριῖων τὸν Τέρβελιν διὰ γραμμάτων καὶ πολλῶν δώρων καὶ χρημάτων δεξιωσάμενοι παρώρμησαν ἐλθεῖν κατὰ Λέοντος, οὓς τινες τῶν Βουλ-

26. *Българите опустошават Тракия до Цариград*

Филипик, наречен и Вардан

По негово време и българите, като плячкосвали чак до Златната врата¹, се върнали².

27. *Българи, съюзници на арабите*Лъв Исавриец и Сириец, наречен и Конон³, Иконоборец

Предводителят на сарацините Масалма очаквал обещаното от Лъв. Но понеже не получил нищо от него и разбрал, че той го е изиграл, потеглил към столицата⁴. Като стигнал в Абидос и прехвърлил отвъд твърде много войска, той писал на първия си съветник Сюлейман бързо да дойде с флота. И през месец август той обсадил града⁵ и оградил с вал стената откъм сушата и силно опустошавал тракийските области. На първи септември Сюлейман пристигнал с грамадни триери и 1800 дромона. А императорът⁶ изпратил срещу тях флотата и бързите кораби с течен огън и изгорил повечето от тези страшни кораби. Едни от тях, опожарени, били отхвърлени към крайбрежната стена, други били потопени на морското дъно заедно с екипажа си, а трети — горящи — били отнесени чак до Оксия⁷ и останалите острови. Оттогава жителите на столицата добили смелост, а неприятелите много паднали духом. Понеже те прекарвали зимата край столицата, през пролетта ги нападнали чума и глад, които изтребили безброй множество от тях. Останалите влезли във война с българите и повечето загинали.

28. *Българи участвуват в заговора срещу Лъв III*

Патрицият Никита Ксилинит заедно с останалите патриции удостоили Тервел с писмо и множество дарове и пари и го подтикнали да тръгне срещу Лъв. Но някои

¹ Златната врата се намирала в югозападната част на Теодосиевата врата и водела направо към т. нар. Меца или Средна улица. Вж. *Janin, Constantinople byzantine*, p. 852 sq. ² Събитията се отнасят към 712 г. ³ Лъв III Исавър, византийски император (717—741). Според автора на хрониката патриарх Герман му казал, че гонението на иконите щяло да настъпи при някой си император Конон. А Лъв отговорил, че той от дете бил гонението на иконите щяло да настъпи при някой си император Конон. А Лъв отговорил, че той от дете бил гонението на иконите щяло да настъпи при някой си император Конон. Вж. *Leo Grammaticus*, op. cit., p. 176. ⁴ Обсадата се отнася към 717—718 г. Срв. *Острогорски*, История, стр. 165. ⁵ Т. е. столицата. ⁶ Филипик Вардан, византийски пълководец, който свалил Юстиниан II и бил провъзгласен за император (711—713). ⁷ Оксия, наречен от турците Сивриада, е един от Принцовите острови, Мраморно море. Вж. *Janin*, op. cit., p. 464.

γάρων προδεδώκασι καταμηνύσαντες τῷ βασιλεῖ, καὶ πάντας ἐν φόβῳ μαχαίρας ἀνείλεν (p. 179, 11—16).

българи ги предали, като съобщили на императора за тях и той ги избил всичките с меч¹.

29. Pauliciani in Thracia considunt

29. Павликяни, заселени в Тракия

Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς Ἰσαύρου ὁ Κοπρώνυμος

Константин Копроним², син на Лъв Исавър

Ἐφ' οὗ ἤρξατο ἀθρόον καὶ ἀοράτως σημεῖα ἐν τε ἱματίοις τῶν ἀνθρώπων γίνεσθαι καὶ εἰς τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἱερὰ ἐνδύματα, σταυροὶ ἐλαϊώδεις πλεῖστοι, καὶ οὕτως κατέλαβεν ἡ θεομηρία τοῦ βουβῶνος λοιμικὴ νόσος, οὐ μόνον τοὺς ἐν τῇ πόλει ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τοῖς περιχώροις αὐτῆς δεινῶς ὀλοθρεύουσα. — — — διὰ δὲ τὴν τοιαύτην πρόφασιν τοῦ θανατικοῦ προσλαβόμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ Ἀρμενίους τε καὶ Σύρους αἵρετικούς εἰς τὸ Βυζάντιον μετόπισε καὶ ἐν τῇ Θράκῃ, οἱ μέχρι τοῦ νῦν τὴν αἵρεσιν τοῦ τυράννου διακρατοῦσιν (pp. 181, 1; 184, 9—14; 185, 2—6).

В негово време започнали внезапно и по невидим начин да се явяват знаци по дрехите на хората и по свещените църковни одежди — твърде много кръстове от елей. И така се разризал божият гняв, болестта бубоническа чума, и страшно изморил не само жителите на столицата, но и тези, които живеят в околностите. — — — И [императорът] под предлог, че имало смъртоносна болест, взел със себе си своите близки — еретици, арменци и сирийци — и ги преселил във Византион и в Тракия. Те и досега изповядват ереста на узурпатора.

30. De Niceta Slavo Constantinopolis patriarcha

30. Славянинът Никита, цариградски патриарх

Καὶ ἀντιχειροτονεῖ πατριάρχη Νικήταν τὸν εὐνοῦχον καὶ Σκλάβον (p. 186, 11—12).

Вместо него императорът поставил за патриарх Никита³, скопец и славянин.

31. Constantinus Copronymus contra Bulgaros exercitum ducit

31. Константин V Копроним отива на поход срещу българите

Ἐστράτευσε δὲ κατὰ Βουλγάρων περὶ τε καὶ πλοῖ, καὶ τούτους τροπωσάμενος εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει, καθοπλισμένος ταῖς πολεμικοῖς ὅπλοις, θριαμβεύων δεδεμένους τοὺς Βουλγάρους. Ἐφ' οὗ χρόνου γέγονε χειμῶν καὶ ψῦχος μέγα καὶ πικρότατον, ὥστε καὶ τὴν ἀρκτώαν τοῦ πόντου θάλασσαν ἐπὶ μίλια ἑκατὸν ἀπολιθωθῆναι, καὶ ἐπὶ πήχεσι τριάκοντα τὸ βάθος τοῦ πελάγους παγῆναι. οὐπερ χιονισθέντος ἠδὲξήθη ἐπὶ ἄλλας εἴκοσι πήχεις, ὥστε συμμορφωθῆναι τὴν θάλασσαν τῇ ξηρᾷ καὶ πεσοπορεῖσθαι ὑπερθε τοῦ κρούου ὑπὸ ἀγρίων τε καὶ ἡμέρων ζώων (pp. 186, 18—187, 4).

А [императорът] тръгнал на поход срещу българите с пехота и флота и като ги сразил⁴, влязъл в столицата въоръжен с неприятелските оръжия и превел тържествено [през града] вързаните българи. По това време⁵ настанала зима и голям и много суров студ, така че в северната част на Понт морето замръзнало до сто мили и на дълбочина до 30 лакти⁶. А като паднал и сняг върху ледения пласт, той се увеличил с още 20 лакти, така че морето заприличало на суша и диви зверове и домашни животни ходели по леда

32. Bulgari contra Romanos apud Acheloum pugnant

32. Българи и византийци се сражават при Ахелой

Ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ Βουλγάρων ἐπιστρατεύσας πλοῖ τε καὶ περὶ ἐπὶ Ἀχελῶν ἀπέστειλεν. ἀνέμου δὲ βιαίου πνεύσαντος τὰ πλοῖα συνέτριβε. τοῦτο

А императорът⁷ тръгнал на поход срещу българите с флота и пехота и изпратил към Ахелой...⁸ Но духнал силен вятър и разбил

¹ Филилик бил ослепен и заместен от пълководеца Артемий, като император наречен Анастасий II (713—715), който пък бил свален от Теодосий III и заточен в Солун. Теодосий III на свой ред бил отстранен от престола от Лъв III Исавър (717—741). Тук се намеква за опита на Артемий да си възвърне властта с помощта на привърженика си Никита Ксилинит, който се стараел да го върне в Цариград, като потърсил помощ от българите. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 185—186. ² Т. е. Константин V Копроним, византийски император (741—775). ³ Този патриарх заемал престола от 764 до 780. ⁴ Сражението станало в четвъртък 30. V. 763 г. Срв. Theophanis Chronographia, pp. 433. ⁵ Октомври 763 г. ⁶ Лакътят бил мярка за дължина = около 46 см. ⁷ Т. е. Константин V. ⁸ Събитието се отнася към 766 г. Вж. *Theophanis Chronographia, p. 437. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 217, който го датира през 765.

μαθόντες οἱ Βούλγαροι πόλεμον πρὸς αὐτὸν συνάπτουσι. δεινῶς οὖν ἠττηθεὶς ὑπέστρεψε μετ' αἰσχύνῃς, μέχρι γὰρ καὶ τήμερον κατὰ τὸν Ἀχελῶον κῶλα τῶν ἀνηρημένων σαφῶς ἐποδεικνύονται τὴν ἤτταν (pp. 187, 20—188, 2).

33. *Constantinus Copronymus iterum contra Bulgaros exercitum ducit*

Ἔσχε δὲ δεξιωσόμενος φίλους κρυπτοὺς ἐν Βουλγαρία, οἱ κατεμήνουσαν αὐτῷ ἅπαντα τὰ τῶν ἄρχοντι αὐτῷ βουλευόμενα. οἱ δηλοῦσι τῷ βασιλεῖ ὅτι ἀποστέλλει ὁ κύριος Βούλγαρος λαὸν πρὸς τὸ αἰχμαλωτίσαι τὴν Βεσζητίαν. ὁ δὲ βασιλεὺς σηματούμενος κατὰ Ἀράβων κινεῖν, ἀποστέλλας τοὺς ἀποκρισιαρίους τοὺς διὰ εἰρήνην παραγενομένους ἐπὶ Βουλγαρίαν, καὶ ἐπισωρεύσας πάντα τὸν στρατὸν ἅμα τάγμασιν, ἐπέπεσε τοῖς Βουλγάροις ἀσπληγκί, καὶ τρέφας αὐτοὺς ἐποίησε νίκος μέγα. καὶ ὑποστρέφας ἐν τῇ πόλει καὶ θριαμβεύσας τεθωρακισμένος τὸν πόλεμον τοῦτον ἐπωνόμασεν εὐγενῆ ὡς μηδενὸς αὐτῷ ἀντιστάντος, μηδὲ σφαγῆς Ῥωμαίων γενομένης.

Ὁ δὲ ἄρχων Βουλγάρων Τέλθριχος, γινὼς ὅτι ἐκ τῶν οἰκείων αὐτοῦ τὰς βουλὰς ὁ βασιλεὺς μανθάνει αὐτῷ ἐν δολιότητι ὅτι βουλῆς εἶμι ἐκφυγεῖν καὶ ἐλθεῖν πρὸς σέ, ἵνα δι' ἐμοῦ ὑποτάξῃς πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν. ἀλλὰ πέμψον μοι λόγον ἀπαθείας μοι, καὶ τίνας φίλους ἔχεις ἐνταῦθα, ἵνα θαρσύνω αὐτοῖς ἐλθεῖν σὺν ἐμοί. ὁ δὲ κορυφαίῳ γνώμης καὶ ἀνοίᾳ κρατηθεὶς ἔγραψε τοὺς καταμηρούοντας αὐτῷ, κάκεινος μαθὼν πάντας δεινῶς θανάτω παρέδωκεν ὅπερ ἀκούσας Κωνσταντῖνος τὴν γενειάδα αὐτοῦ ἀπέκλιεν.

Ἐκστρατεύσας δὲ πάλιν κατὰ Βουλγάρων, καὶ δεινῶς κατὰ τῶν σκελῶν ἀνθρακωθεὶς, καὶ πυρετῶ λάβρω καὶ διακαεῖ συσχεθεὶς κατὰ τὴν Ἀρκαδιοῦπολιν, ὑπέστρεψεν ἐγκλίσιος. καὶ ἐλθὼν ἐν Σηλυμβρία, καὶ πλωίσας μέχρι τοῦ στρογγύλου καστελλίου, θνησκούση ψυχῇ καὶ σώματι, βοῶν καὶ λέγων ὅτι ζῶν πρὸ ἀσβέστου παρεδόθη διὰ τὴν θεοτόκον Μαρίαν· ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ νῦν τιμάσθω καὶ ἡμνεῖσθω ὡς θεοτόκος ἀληθῆς οὕσα (pp. 188, 17—189, 21).

корабите. Като научили това, българите започнали война срещу него. И тъй, след като претърпял страшно поражение, той се върнал позорно. И до днес при Ахелой кости на избитите ясно показват поражението му.

33. *Нов поход на Константин V Копроним срещу българите*

Той¹ тайно си бил осигурил приятели в България, които му известявали за всички намерения на самия владетел². Те разкрили на императора, че българският господар изпратил войска, за да оплени Верзития³. А императорът, като си дал вид, че тръгва на поход срещу арабите, отпратил в България пратениците, които били дошли за мир, събрал цялата войска заедно с отредите, нападнал българите без предизвестие и като ги обърнал в бягство, спечелил голяма победа. Когато се върнал в столицата, той минаял в тържествено шествие, облечен с ризница, като нарекъл тази война благородна, защото никой не му се противопоставил и ромей не били избити.

А вождът на българите Телериг, като узнал, че императорът научавал намеренията му от неговите приближени, писал му с измама: „Имам намерение да избягам и да дойда при тебе, та чрез мен да покориш цяла България. Но прати ми уверение за безопасност и ми кажи кои приятели имаш тук, за да се доверя и да дойдат с мен.“ [Императорът], проявявайки лековерие и безразсъдство, писал му кои го осведомяват. А онзи, като узнал кои са, предал ги всичките на страшна смърт. Като чул това, Константин си оскубал брадата.

Като тръгнал отново на поход срещу българите, към Аркадиопол той получил страшна синя пъпка в краката и изгарял, обхванат от силна треска. Затова се върнал на носилка и така пристигнал в Силимврия⁴. Като доплувал до крепостта Стронгил⁵, с умираща душа и тяло той викнал и казал: „Жив бях предаден на неугасим огън заради Богородица Мария. Но занаяд тя трябва да бъде почитана и славена като истинска божия майка.“

¹ Т. е. Константин V. ² Т. е. Телериг, български хан (768/8—777). ³ Верзития или Берзития била област в Средна Македония, обитавана от славянското племе берзити. Според *Theophanis Chronographia*, pp. 447, Телериг изпратил войска в Берзития през октомври 774 г. *Златарски*, История, I, 1, стр. 230, отнася събитието през 773 г. ⁴ Силимврия е днешното Силиври в Източна Тракия. ⁵ Стронгил била крепост на един нос на Мраморно море, между Теодосиевата врата и Евдомон. Вж. *Janin*, op. cit., p. 415. Смъртта на Константин V се отнася към 14 септември 775 г. Срв. *Theophanis Chronographia*, p. 448, 12—20.

34. *De Nicetae patriarchae origine Slavi exitu*

Λέων ὁ υἱὸς τοῦ Κορρωνόμου ὁ ἐκ τῆς Χαζάρας

Τοῦ δὲ Νικήτα πατριάρχου, τοῦ ἀπὸ Σκλάβων καὶ εὐνούχων, τεθνηκότος προχειρίζεται πατριάρχης Παῦλος ὁ Κύπριος καὶ τίμιος, ὁ λόγῳ καὶ πράξει τετιμημένος (pp. 190,5; 191, 19—22)

35. *Irena Slavos in Hellade subigit et Berrhoem Anchialumque restaurat*

Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς τοῦ ἐκ τῆς Χαζάρας Λέοντος καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Εἰρήνη.

Σταυράκιον δὲ λογοθέτην ἀποστείλασα Εἰρήνη μετὰ δυνάμεως πολλῆς κατὰ τῶν Σκλαβηγῶν ἐθνῶν ὑπέταξε πάντας καὶ ὑποφόρους ἐποίησε τῇ βασιλείᾳ. ἐξῆλθε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ ἐν τῇ Θράκῃ μετ' ὀργάνων μουσικῶν καὶ λαοῦ πλείστον, καὶ ἀπῆλθον ἕως Βεροίας, καὶ ταύτην κτίσασα ἡ μήτηρ αὐτοῦ Εἰρηνοῦπολιν ἐπωνόμασεν. ἔκτισε δὲ καὶ τὴν Ἀγχιάλον, καὶ ἐπέστρεψε μετ' εὐφροσύνης pp. 192, 15—16; 194, 4—11).

36. *Constantinus VI exercitum adversus Bulgaros ducit*

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξῆλθε κατὰ Βουλγάρων, καὶ τούτους ληισάμενος καὶ νικήσας ἐπέστρεψεν (p. 197, 19—21).

37. *Constantinus VI exercitum adversus Cardamum ducit*

Καρδαμος δὲ ὁ κήριος Βουλγαρίας ἔγραψε τῷ βασιλεῖ „ἢ τέλεσον μοι πάγια, ἢ ἔρχ·μαι ἕως τῆς χρυσαῆς πόρτης“. ὁ δὲ βασιλεὺς βαλὼν καβαλίνας ἐν ματιλίῳ ἐπεμφεν αὐτῷ, εἰπὼν „οἷα δὴ σοὶ πρέπει πάγια, ἀπέστειλα. γέρον δὲ εἶ, καὶ σὺ θέλω κολοθῆναι σε ἕως τῶν ὠδε, ἀλλ' ἐγὼ ἔρχομαι πρὸς σέ“. καὶ λαὸν συναθροίσας καὶ ἐξεληθὼν ὁ βασιλεὺς ἐδίωξεν αὐτὸν ἕως τὰ ἴδια (p. 199, 4—10).

34. *Смъртта на патриарх Никита, славянин*

Лъв¹, роден от хазарката, син на Копроним

Когато умрял патриарх Никита, скопец от славянски род, за патриарх бил поставен достопочтеният Павел Кипърски², който бил почитан и със слово, и на дело.

35. *Императрица Ирина покорява славянските племена в Елада и възстановява Бероя³ и Анхиало*

Константин, син на Лъв, роден от хазарката, и майка му Ирина

Ирина изпратила логотета Ставракий и много войска срещу славянските племена, покорила ги всичките и ги накарала да плащат данък на империята⁴. А и императорът заедно с майка си излязъл в Тракия с музика и твърде много войска и стигнал до Бероя. Майка му я възстановила и я преименувала Иринопол. Тя възстановила също и Анхиало и се върнала радостна.

36. *Константин VI воюва срещу българите*

А императорът се отправил срещу българите и като ги ограбил и победил, върнал се.

37. *Константин VI воюва с Кардам*

А Кардам⁵, господарят на България, писал на императора⁶: „Или ми плати данъка⁷, или ще дойда до Златната врата.“ Императорът пък турил конски тор в една кърпа и му го пратил с думите: „Изпратих ти данък, какъвто подобава. А понеже си стар и не искам ти да се мориш чак до тука, то аз ще дойда при тебе.“ И като събрал войска и излязъл, преследвал го до земята му.

¹ Лъв IV Хазарски (775—780). ² Павел Кипърски (780—784) бил иконоборец. ³ Бероя е днешната Стара Загора, наричана от римляните още и Augusta Traiana. Това събитие според Теофан (*Theophanis Chronographia*, p. 457, 6—11) е станало през 783 г. ⁴ Това събитие е станало през 784 г. Както личи от Теофановия текст (срв. *Theophanis Chronographia*, p. 456—457), става дума за славяните в Македония и Гърция. Срв. уточненията на Златарски, I, 1 стр. 238 бел. 1. ⁵ Кардам, български хан (777—803). ⁶ Т. е. Константин VI. Теофан (вж. *Theophanis Chronographia*, p. 470, 10—14) отнася това събитие към 796 г. ⁷ За *πάγια* вж. тук у *Константин Багренородни*.

38. *Nicephorus I a Bulgaris interficitur*

Νικηφόρος ὁ ἀνδράδελφος Εἰρήνης ὁ ἀπὸ γενικῶν

Ὁ δὲ βασιλεὺς κατὰ Βουλγάρων ἐκστρατεύσας ἤπεισεν αὐτοὺς κατὰ κράτος, ὥστε καὶ τὴν λεγομένην ἀλλήν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Κοῦμου πωρολῆσαι. ἐκεῖνου δὲ δηλώσαντος παρακλήσεως λόγους, „ἱκανοῦσθω σοι ὦ βασιλεῖ, ἕως τούτου“, οὐ προσήκατο παντελῶς τῆς εἰρήνης τὰ ξήματα διὰ πολλὴν ἀπλησίαν. ἐφ' οἷς χαλεπήσας ὁ Βάββαρος τὰς τῆς χώρας εἰσοδούς καὶ ἐξόδους περιέφραξεν ὀχυρόμασι ξυλίνοις, καὶ μετ' ἡμέρας δύο συναθροίσας λαὸν καὶ κατὰ τῆς τοῦ βασιλέως σκιρῆς ἀπελθὼν ἀναορεῖ τούτου καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ. τὴν δὲ Νικηφόρον κεφαλὴν ἐκκόψας καὶ ἐπὶ ξύλον ἀναστήσας, εἰθ' οὕτως γυμνώσας τὸ ὕστυν καὶ περιαργυρώσας πέριξ, ἐκέλευσε πίνειν εἰς αὐτὴν τοὺς τῶν Βουλγάρων ἄρχοντας, ἐγκανχόμενος κατ' αὐτοῦ ὡς ἀπλήστου καὶ τὴν εἰρήνην μὴ θελήσαντος. — — —

Σταυράκιος ὁ υἱὸς Νικηφόρου

Σταυράκιος ὁ υἱὸς Νικηφόρου ἐβασίλευσεν ἕτος ἑν μῆνας δύο. οὗτος ἑν τῷ κατὰ Βουλγάρων πολέμῳ ἐπλήρη κατὰ τοῦ δεξιοῦ μηροῦ, καὶ φροσίαν τὴν πόλιν κατέλαβεν. ὡς διὰ τὴν πλήρη ἑν τῷ παλατίῳ κείμενος ἀπρότιτος ἦν. ἐβουλεύετο δὲ Μιχαὴλ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ καὶ κουργαλάτην ἐκτυφλῶσαι καὶ τῇ γαμετῇ τὴν βασιλείαν καταλίσπειν. ἐντεῦθεν Μιχαὴλ τοῦτο γινέει, ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ, ἐξαίφνης ἀναγορεύεται βασιλεὺς ἑν τῷ ἱπαικῷ παρὰ τῆς συγκλήτου καὶ τῶν ταγματῶν, ὡς ἤδη ἀπεργασμένου τοῦ Σταυρακίου. ὅτε μωθὸν Σταυράκιος, καὶ τοῦ παλατίου ἐξελθὼν, καὶ τὸ μοναδικὸν αὐτίκα σῆμα σ' ἑν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Θεοφανῶ περιθέμενος, εἰς Σταυρακὰ λεγόμενον μοναστήριον ἐτελεύτησε, καὶ ἐτάφη ἑν τῇ μονῇ τοῦ Σατύρου. τὸν δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον κατεῖχεν ἕτι ὁ ἀγυῖτατος Νικηφόρος (pp. 201, 8; 204, 13—205, 1; 205, 9—206, 2).

39. *Romani ad Versiniciam cladem accipiunt*

Μιχαὴλ ὁ κουργαλάτης ὁ γαμβρὸς Σταυρακίου

Κροῦμος δὲ ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς ἔγραψε πρὸς εἰρήνης, ἐπιζητῶν καὶ πολλὰ λάχτι. ὁ δὲ κακῶν συμβουλίαις πεισθεὶς οὐ προσήκατο εἰρήνην. οὗτος εἰς πάντα μὲν χρηστὸς ἦν καὶ ἐπισκεπτικὸς. εἰς δὲ τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν παντελῶς ἀκνεβέρητος ἐπέχευε, καὶ δεδοσμένοις ματαίων ἀνθρώ-

38. *Гибельта на Никифор I в България*

Νикифор Γениκ¹, девер на Ирина

А императорът тръгнал на поход срещу българите и ги победил напълно, та изгорил и така наречения аул на техния вожд Крум. И въпреки че той му казал умолителни думи: „Стига ти до тука, императоре“, той съвсем не приел думите за мира поради голямата си ненаситност. Разсърден от това, варваринът заградил проходите и изходите на страната с дървени укрепления и след два дена, като събрал войска, нападнал шатрата на императора и го убил заедно с всички, които били с него. Той отрязал главата на Никифор и я набучил на кол, а след това оголил черепа, посребрил го наоколо и накарал българските велможи да пият от нея, като се гаврел с ненаситния [Никифор], който не искал мира². — — —

Ставракий, син на Никифор

Ставракий, синът на Никифор, царувал една година и два месеца³. Във войната срещу българите той бил ранен в дясното бедро и стигнал в столицата на носилка. Поради раната си той лежал неподвижен в двореца, но възнамерявал да ослепи зетя си, куропалата Михаил⁴ и властта да остане на съпругата му. Ето защо зет му Михаил, щом узнал това, бил незабавно провъзгласен за император на хиподрума от сената и отредите, понеже Ставракиевото положение било вече отчаяно. Ставракий, като научил за станалото, излязъл от двореца и веднага облякъл монашески одежди с жена си Теофано. Той завършил живота си в манастира Ставрак и бил погребан в Сатировата обител. Тогава пресветият Никифор заемал още архиерейския престол.

39. *Византийците търпят поражение при Версиникия*

Μιχαὴλ куропалат, зет на Ставракий

А Крум, предводителят на българите, писал за мир, като искал и голям данък. Но Михаил последвал съветите на злонамерени люде и не приел мира. Той бил добър и разбран във всяко отношение, но в управлението на държавата бил съвсем безпомощен и

¹ Никифор I Геник, византийски император (802—811). Той носи този прякор, понеже, преди да стъпи на престола, бил *λογοθέτης τοῦ γενικοῦ*, т. е. началник на императорската съкровищница. ² Според Теофан (вж. *Theophanis Chronographia*, p. 490, 34—491, 1), Никифор претърпял поражение в Старопланинските кавсури през нощта срещу 26 юли, а според Ватиканския разказ (вж. *Ив. Дуйчев*, Нови житийни данни ..., стр. 150) катастрофата станала срещу 13 юли. Срв. ГИБМ, III, стр. 13—15. ³ В същност той царувал от 26 юли до 2 октомври 811 г. ⁴ Михаил II Рангаве.

πων βουλαῖς καὶ ἀπειροπολέμων· ὄθεν ἐκστρατεύ-
σαντος αὐτοῦ κατὰ Βουλγάρων καὶ μετὰ μεγάλης
ἤτις ἐπιστρέψαντος ἀναγορεύεται Λέων ὁ πατρι-
κιος καὶ στρατηγὸς τῶν ἀνατολικῶν ἐπὶ τοῦ λαοῦ
καὶ τῶν ἀρχόντων ἐν τῷ κάμιστῳ τοῦ τριβουναλίου
(р. 206, 3; 206, 13—22).

40. *Crumus Adrianopolim oppugnat et usque
ad Constantinopolim pervenit*

Λέων ὁ Ἀρμένιος ὁ καὶ παραβάτης

Ὁ δὲ νέος Στρατηγεῖν Κρούμος ἐπαρθεὶς τῇ
νίκῃ, καταλιπὼν τὸν ἴδιον ἀδελφὸν πολιορκεῖν τὴν
Ἀδριανούπολιν, μετὰ ἕξ ἡμέρας τῆς ἀποκροατορείας
Λέοντος ἐπανελθὼν τῇ πόλει περιήει πρὸ τῶν τα-
χῶν ἀπὸ Βλαχέρων ἕως τῆς Χουσῆς καλουμένης
πόρτης, ἐπιδεικνύμενος τὴν ἐπιτοῦ δύναμιν, ἐπιε-
λέσας μαρῆς θεοῖς ἐν τῷ λιβαδίῳ τῆς Χουσῆς
πόρτης. ἤτήσαντο δὲ τὸν βασιλέα σπεῖσαι εἰρήνην
ἢ το δόρον αὐτοῦ πῆσαι ἐν τῇ Χουσῇ πόρτῃ τοῦ
δὲ βασιλέως μὴ καταδεξαμένου τοῦτο, ἐκείσθησαν
εἰς τὴν ἴδιαν σπηρὴν θανατάσας τὰ τῆς πόλεως τεῖχη
καὶ τὴν εὐταντοῦ τοῦ βασιλέως παρόταξιν. ἐπὶ σῆ-
μασι εἰρήνης τρέπεται περισσικὸς λόγους ποιού-
μενος. ὁ δὲ βασιλεὺς ἠφροσύνης δραξάμενος ἐπειράθη
αὐτῶν λοχῆσαι, ἀλλ' εἰς πέρας ἀγαγεῖν τοῦτο ἐκο-
λύθη τῇ τῶν ἐπιπορευομένων ἀριεία, πληξάντων
μὲν τοῦτον, καιρίων δὲ μὴ ἐπαρόντων πλήρη. ἐπὶ
τοῦτο^α μαρῆς ὁ ἀλάστορ, ἀποστείλας ἵππους ἐν
τῷ ἀγρῷ Μίμαντι τὸ ἐκεῖσε παλάτιον ἐπέστησε,
καὶ τὸν χαλκοῦν λέοντα τοῦ ἱππικοῦ σὺν τῷ ἀρχῳ
καὶ τῷ δοῦκῳ τοῦ ἐδορίου καὶ μαρῆρος καλλί-
σις ἐν ἀμάξιας φορητάσας ἐπέστησαν, περικαθίσας
τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ταύτην ἔλθων πολλοὺς δὲ
τῶν εὐγενῶν Μακεδόνων μετὰ λαοῦ πλείστου δια-
περάσας, κατεοκήρυσεν ἐν τῷ Δαουβίῳ ποταμῷ
(pp. 207, 6; 207, 9—208, 9).

41. *Romani in Bulgariam Transdanubianam
transferuntur*

Μιχαήλ

Ἀναγκαῖον δὲ ἠγησάμεν διηγήσασθαι περὶ τοῦ
αὐτοῦ Βασιλείου τὴν τε ἀνατροφὴν καὶ ὅθεν ἐστίν.
ὁ αὐτὸς γεννᾶται ἐν Μακεδονίᾳ ἐν τοῖς χωρίοις
Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαήλ τοῦ
Ρανγκάβε, πατρὸς Ἰγνατίου τοῦ πατριάρχου. ἐπὶ

^α τοῦτο? ed.

¹ Става дума за сражението при Версиникия през 812 г. Срв. *Theophanis Chronographia*, pp. 500—501; Гръцки извори за българската история, т. III, стр. 288. ² Крум е сравнен тук с известния от Библията асирийски цар Сенахерим (VII в. пр. н. е.), който бил много жесток. Събитията се отнасят към 813 г. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 274 сл. ³ Льв V Арменец, византийски император (813—820). ⁴ Става дума за двореца при манастира Св. Мамант, който се намирал извън Влахерните. Вж. *Jainin*, op. cit., p. 140. ⁵ В Средновековието с името „Македония“ често пъти се означава Източна Тракия; съответно с името „македонци“ са означени жителите на Източна Тракия. ⁶ Т. е. император Василий I Македонец. ⁷ Патриарх Игнатий (847—858 и 867—878).

подчинен на съветите на безразсъдни и неопитни във войната хора. Поради това, когато тръгнали срещу българите и се върнал след голямо поражение¹, войската и архонтите провъзгласили на трибунала за император Льв, патриций и стратег на източните теми

40. *Crumus obsedit Odrin et stiga
ad Цариград*

Лъв Арменец, отстъпник

А Крум, новият Сенахерим², възгордян от победата, оставил своя брат да обсажда Адрианопол и шест дена след възшествието на Льв³ стигнал до столицата и започнал да обикаля пред стените от Влахерните до така наречените Златни врата, като показвал силите си и извършвал скверни жертвоприношения на поляната пред Златните врата. Той поискал императорът да сключи мир или ще забие копието в Златните врата. Но пошеже императорът не приел това, той се върнал в своята шатра удивен от градските стени и от добрия ред на императорската войска. Той се решил да сключи мир, отправяйки подмамвачи предложения. А императорът се възползувал от случая и се опитал да му устрои засада, но бил възпрепятствуван да я извърши докрай поради несръчността на изпълнителите, които ударили Крум, но не му нанесли смъртоносна рана. Разярен от това, нечестивецът изпратил конници в Св. Мамант⁴ и изгорил тамошния дворец. Той натоварил на коли и бронзовия лъв от хиподрума заедно с мечката, идрийския дракон и много други красиви мраморни статуи и се върнал, като обсадил Адрианопол. След като го превзел, той прекарал отвъд мнозина благородни македонци⁵ и твърде много народ и ги поселил на река Дунав.

41. *Византийци преселени в България
отвъд Дунава*

Михаил

Сметнахме за нужно да разкажем как е бил отгледан същият този Василий⁶ и откъде произхождал. Той се родил в Македония, в Адрианополските села, през царуването на Михаил Рангаве, бащата на патриарх Игнатий⁷. По негово време Крум, владетелят на

τούτου ἐξῆλθεν ὁ Κροῦμμος ἄρχων Βουλγαρίας κατὰ τῶν Χριστιανῶν· καὶ τραπείς Μιχαὴλ καὶ Λέων Ἀρμένης τυραννήσας αὐτὸν καὶ βασιλεύσας, ἔλθων Κροῦμμος περιεκύκλωσεν τὴν πόλιν· λογχευθεὶς δὲ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Ἀρμένη καὶ ὑποστρέφων ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ ἐπεμψεν εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα ἀφελόμενος τὰ ἐκεῖσε χαλκᾶ ζῶδα. ἀπελθὼν δὲ καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει παρέλαβεν αὐτήν, καὶ μετέστησεν ἀνδρῶν χιλιάδας δώδεκα χωρὶς γυναικῶν, καὶ τούτους κατόκησεν μέχρι τοῦ Δανουβίου. ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις Θεοφίλου τοῦ βασιλέως ἦν στρατηλάτης ἐν Μακεδονίᾳ ὁ Κορδύλης προσαγορευόμενος. εἶχεν δὲ καὶ υἱὸν Βάρδαν ὀνόματι, ἠνδρωμένον πανύ, ὃν κατέλιπεν ἀντ' αὐτοῦ ἄρχειν τῶν Μακεδόνων τῶν ὄντων πέραν τοῦ ποταμοῦ τοῦ Δανουβίου. αὐτὸς δὲ μετὰ μηχανῆς τινὸς εἰσῆλθεν εἰς Θεόφιλον. ὃν δεξάμενος χαίρων, καὶ γνοὺς ὃ θέλει, ἀπέστειλεν πλοῖα ἀναλαβέσθαι αὐτοὺς καὶ ἐλθεῖν ἐν τῇ πόλει. ἦν δὲ ἄρχων Βουλγαρίας Βαλδίμερ, ἔγγονος Κροῦμμου, πατῆρ Συμεῶνος. ἐποίησαν δὲ βουλὴν ὁ λαὸς σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἐξελθεῖν ἐν Ῥωμανίᾳ. ἐξελθόντος δὲ Μιχαὴλ Βουλγάρου ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἤρξαντο διαπερᾶν σὺν ταῖς ἐποστάσεσιν αὐτῶν. μαθὼν δὲ ὁ κόμης τοῦτο ἀντεπέρασεν πολεμήσων αὐτούς. ἀπογνόντες οὖν οἱ Μακεδόνες ἐποίησαν κεφαλὴν τὸν τε Τζάντζην καὶ τὸν Κορδύλην, καὶ συμβαλόντες πόλεμον ἀπέπειναν πολλοὺς, τινὰς δὲ καὶ ἐκράτησαν. οἱ δὲ μὴ δυνηθέντες περᾶσαι Βούλγαροι περιερρῶσαν τοῖς Οὐγγροῖς, ἀναγγέλλαντες αὐτοῖς πάντα τὰ τῶν Μακεδόνων. ἦλθον δὲ καὶ τὰ πλοῖα τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ ἀναλαβέσθαι αὐτοὺς καὶ ἀναγαγεῖν ἐν τῇ πόλει. παρευθὲν οὖν ἀνεφάνησαν Οὐννοι τῶ πλήθει ἄπειροι. οἱ δὲ ἰδόντες αὐτοὺς μετὰ δακρύων ἐβόων λέγοντες „ὁ θεὸς τοῦ ἁγίου Ἀδριανοῦ, βοήθει ἡμῖν“, καὶ παρετάσσοντο πρὸς συμβολὴν πολέμου. οἱ δὲ Τοῦρκοι εἶπον πρὸς αὐτοὺς „δότε ἡμῖν τὴν ὑπαρξιν ἡμῶν πᾶσαν καὶ ἐπέλθετε ὅπου βούλεσθε“. οἱ δὲ τοῦτο οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλὰ παρατεταγμένοι ἰπῆρχον ἐν τρισὶν ἡμέραις, καὶ τῇ τετάρτῃ ἤρξαντο εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν εἰσερχέσθαι. θεασάμενοι δὲ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι συνέβαλλον πόλεμον ἀπὸ ὄραν πέμπτην μέχρις ἑσπέρας. καὶ τραπὲν τὸ ἔθνος κατεδίωκον αὐτοὺς οἱ Μακεδόνες. καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ βουλομένων αὐτῶν ἀναχωρῆσαι, ἀνεφάνησαν πάλιν Οὐννοι πρὸς τὸ πολεμήσαι αὐτούς. ἀναστὰς δὲ Μακεδόνων ἕτερος, Λέων ὀνόματι, ἐκ γένους τῶν Γημοστῶν, ὃς μετὰ ταῦτα γέγονεν ἐταιριάρχης, καὶ ἕτεροι ὀνομαστοὶ τῶν Μακεδόνων ἔτρεψαν αὐτοὺς καὶ ἐξήλασαν, καὶ

България, тръгнал на поход срещу християните. След като Михаил бил сразен и Лъв Арменецът завзел насилствено властта от него и станал император, Крум дошъл и обсадил столицата. А след като Лъв Арменецът му устроил засада, той се върнал в България, след като изпратил хора в Свети Мамант да вдигнат тамошните медни статуи на животни. Като се насочил към Адрианопол, превзел го и преместил оттам 12 000 мъже, без да се броят жените, и ги заселил край Дунава. По времето на император Теофил¹ в Македония бил стратилат така нареченият Кордил. Той имал и син на име Варда, вече съвсем възмъжал, когото оставил да управлява вместо него македонците, които били отвъд реката Дунав. А и самият той с някаква хитрост отишъл при Теофил. Императорът го приел радостно и като разбрал какво иска, изпратил кораби да вземат македонците и да дойдат в столицата. А владетел на България бил Владимир, потомък на Крум и баща на Симеон². Народът заедно с жените и децата взел решение да премине в Романия. Когато Михаил³ българинът отишъл в Солун, те започнали да преминават отсам с имуществата си. Комесът, щом научил това, преминал отгатък реката, за да воюва с тях. И тъй македонците се отчаяли, направили свои вождове Цанц и Кордил и като завързали сражение, убили мнозина, а някои взели и в плен. Българите, които не могли да преминат отсам, прибягнали при угрите⁴, като им съобщили всичко за македонците. Дошли и корабите на императора, за да ги вземат и отведат в столицата. И тъй хуните се появили веднага в безбройно множество. Като ги видели, македонците със сълзи започнали да викат: „Боже на свети Адриан, помогни ни!“, и се приготвили за сражение. А турките им казали: „Дайте ни всичко, каквото имате, и вървете, където щете.“ Те не приели това, а се наредили в боен ред и така стоели три дена. На четвъртия започнали да се качват в корабите. Като видели това, турките започнали сражение, което траяло от петия час до вечерта. Чуждото племе било обърнато в бягство и македонците започнали да ги преследват. На следващия ден, когато те искали да тръгнат, хуните отново се явили, за да се бият с тях. Тогава се вдигнал друг македонец на име Лъв, от рода на Гимостите, който след това станал етериарх, както и други видни македонци. Те ги обърнали в бягство и ги про-

¹ Византийски император (820—842).

² В същност Владимир бил син на Борис и брат на Симеон. Вероятно тук името стои вм. Маламир. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 445—450.

³ Т. е. княз Борис, който възприел при кръщението името на кръстника си, византийския император Михаил III. За хронологията на събитията срв. пак там, стр. 451.

⁴ С имената „угри“, „хуни“ и „турки“ тук са наречени унгарците.

ὑποστρέψαντες εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἀπεσώθησαν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ φιλοτιμηθέντες παρ' αὐτοῦ ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Μακεδониαν, εἰς τὴν ἰδίαν χώραν (pp. 228, 9; 231, 1—233, 4).

42. *Bulgari Thraciam Macedoniamque invadunt*

Τῶν δὲ Βουλγάρων ἐπιδρομὰς ποιούντων ἐν Θράκη καὶ Μακεδονίᾳ, καὶ ληϊζομένων τὰ τοιαῦτα θέματα, ἡ Θεοδώρα ταξатиῶνα ἐποιήσατο, οἱ ἐκ τῶν κάστρων Βουλγαρίας ἐπιτιθέμενοι σποράδην καὶ κατ' ὀλίγους κουργεύοντες^α ἐφόρευον τούτους καὶ ἠχμαλώτενον, ὥστε ὑποκαγῆναι τοὺς Βουλγάρους ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ (p. 235, 5—10).

43. *Bulgari christiani fiunt*

Ἐκστρατεύσας δὲ Μιχαὴλ ἄμα Βάρδα Κάισαρι κίνησιν ποιεῖ κατὰ Μιχαὴλ ἄρχοντος Βουλγαρίας διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης, μαθὼν τὸ τῶν Βουλγάρων ἔθνος λιμῶ τήκεσθαι. οἱ δὲ Βούλγαροι τοῦτο μαθόντες ὡς ἤχω βροντῆς ὑπεκλήθησαν, καὶ πρὸ τῶν ἀγώνων καὶ τῆς μάχης περὶ τῆς νίκης ἀπέγνωσαν, καὶ Χριστιανοὶ γενέσθαι καὶ ἐποιάττεσθαι τῷ βασιλεῖ καὶ Ῥωμαίοις ἠτήσαντο. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἄρχοντα αὐτὸν βαπτίσας καὶ δεξάμενος ἐπιθέεικεν αὐτῷ τὸ ὄνομα, τοὺς δὲ μεριστάνους αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει εἰσαγαγὼν ἐβάπτισεν πάντας (p. 238, 10—19).

44. *Petrus origine Bulgarus in coniuratione contra Bardam versatur*

Ἀπληκυσάντων δὲ αὐτῶν εἰς κήπους, Βασίλειος παρακοιμώμενος βουλήν ἐποιεῖτο ἀνελεῖν Κάισαρα. ἐπῆρχον δὲ ἐν τῇ βουλῇ Μαριανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Πέτρος ὁ Βούλγαρος καὶ Ἰωάννης ὁ Χαλδίας καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Τοξαρᾶς (p. 244, 3—7).

45. *Petrus origine Bulgarus in coniuratione contra Michaelem III versatur*

Ὁ δὲ Βασίλειος συνεσκευάζετο κατὰ Μιχαὴλ, καὶ ἦν σκυθρωπὸς πάνυ. — — — τοῦ δὲ βασιλέως ὕπνον θανάτῳ παραπλήσιον κοιμώμενου ἀθρόως ἐλθὼν Βασίλειος μετὰ καὶ ἑτέρων τὰς θύρας ἐνέειξεν. καὶ ἔμφοβος ἐξεληθὼν Ἰγνάτιος

^α κουργεύοντας? ed.

¹ Т. нар. *ταξатиῶν* или *taxatio* била гарнизонна войска, поставяна в провинциални градове по време на опасност. Срв. *Fr. Dölger*, *Aus den Schatzkammern des heiligen Berges*, Textband, München, 1948, p. 36.
² Става дума за българския княз Борис, който приел името Михаил от кръстника си византийския имп. Михаил III. За тези събития срв. тук бел. 2, стр. 156. ³ Кесарят Варда бил убит по време на един лов на 21. IV. 866 г. Срв. *Adontz*, *L'âge et l'origine de l'empereur Basile I*, Byzantion, VIII (1933), pp. 498—500. ⁴ Паракимоменът бил придворен евнух, който спял пред покоите на императора. Той бил и началник на хитонитите. ⁵ Този Игнатий бил хитонит — придворен спялен служител.

гонили. А като се върнали, качили се на корабите и избягали при императора. Те били облагодетелствувани от него и се върнали в Македония, в своята страна.

42. *Българите нападат Тракия и Македония*

Тъй като българите правели набези в Тракия и Македония и опустошавали тези теми, Теодора поставила гарнизони¹ в крепостите. Те, като нападали поотделно българските крепости и правели набези на малки групи, избивали ги и ги вземали в плен, така че покорили българите в собствената им страна.

43. *Покръстването на българите*

А Михаил потеглил на поход заедно с кесар Варда; повел войска по суша и по море срещу Михаил, владетеля на България², понеже научил, че българският народ бил измъчван от глад. А българите, щом узнали това, останали като ударени от гръм и, преди [да почнат] борби и сражение, отчаяли се, че ще победят и поискали да станат християни и да се подчинят на императора и на ромеите. Императорът кръстил самия владетел и като му станал възприемник, дал му името си, а големците му завел в столицата и ги кръстил всичките.

44. *Българинът Петър участва в заговора срещу кесар Варда*

Когато те отишли в Градините³, паракимоменът⁴ Василий направил заговор, за да убие кесаря. В заговора участвували брат му Мариан, Петър Българинът, Йоан Халдеецът и Константин Токсара.

45. *Българинът Петър участва в заговор срещу Михаил III*

А Василий готвел заговор срещу Михаил и бил много мрачен. — — — Императорът вече спял сън, близък до смъртта, когато Василий дошъл внезапно заедно с другите и отворил вратата. Уплашен, Игнатий⁵ излязъл и се хвърлил срещу Ва-

ἀντέπιπτεν Βασιλέω μὴ εἰσελθεῖν. Πέτρος δὲ ὁ Βουλγαρός διὰ τῆς τοῦ Βασιλείου μισχάλης διεβήδων πρὸς τὴν κλήνῃ τοῦ βασιλέως ἐκρωπήθη παρὰ Ἰγνατίου, καὶ ἀντιπίπτοντος αὐτῷ ἐξυπνος ἐγένετο ὁ βασιλεὺς (pp. 250, 10—11; 251, 2—8).

46. *Symeon contra Romanos exercitum ducit*

Λέων

Ἦλθε δὲ ἀγγελία παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Μακεδονίας ὡς ὁ ἄρχων Βουλγαρίας Συμεὼν βούλεται ἐκστρατεῦσαι κατὰ Ῥωμανίας. ἡ δὲ αἰτία δι' ἣν ὠργίζετο Συμεὼν ἦν αὕτη. Ζασόντας ὁ βασιλευπάτωρ εἶχεν ἐννοῶνον δοῦλον ὀνόματι Μουσικόν. οὗτος ἐφιλιώθη Σταυρακίῳ καὶ Κοσμῷ, Ἑλληδικῶς φιλοχόσοις καὶ πορχματεῖς, οἵτινες πρὸς αἰσχροκέρδειαν ἀφροδῶντες μεατεία καὶ δυνάμει τοῦ Μουσικοῦ διέστησαν τὴν ἐν τῇ πόλει πραγματείαν τῶν Βουλγάρων ἐν Θεσσαλονίκῃ, καθὼς τοὺς Βουλγάρους διακοῦντες ἐν τῷ κομμερκεῖον. οἱ δὲ Βούλγαροι τῷ Συμεὼν ταῦτα ἀνήγγειλαν ὁ δὲ δῆλα πεπειθῆκεν τῷ βασιλεὶ Λέοντι. ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ βασιλευπάτωρος κολῶμενος, προσπαθῶντος Μουσικῷ πάντα ὡς ἴηρον ἤκουσεν. μινεῖς οὖν ὁ Βούλγαρος ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Ῥωμαίων. καὶ μαθὼν ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἀποστέλλει τὸν Κωνσταντίνον στρατηλάτην κατὰ τῶν Βουλγάρων μετὰ ὀπλῶν καὶ ἀρχόντων πολλῶν τῆς πόλεως, καὶ συμβολῆς γενομένης ἐν Ῥωμανίᾳ τρέπονται οἱ Ῥωμαῖοι σφραγίστας τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Ἀρμίρη τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν λοιπῶν πάντων. ἔξ δὲ τῶν Χαζάρων οἱ ἦσαν εἰς τὴν ἐταιρίαν Λέοντος, κριτηθέντες καὶ τὰς ἡμέρας αὐτῶν κατέντες εἰς ἀρχίην Ῥωμαίων ἐν τῇ πόλει παρὰ Συμεὼν ἀπεστάλησαν. οὗς ἰδὼν ὁ βασιλεὺς καὶ θυμωθεὶς ἀπέστειλεν Νικητῶν τὸν λεγόμενον Σκληρὸν μετὰ δρομῶνων ἐν τῷ ποταμῷ τοῦ Δαουβρίου δοῦναι δῶρα τοῖς Τούρκοις καὶ πρὸς πόλεμον κινήσαι μετὰ Συμεὼν. ὁ δὲ ἀπέλθων καὶ συντεχῶν καὶ ταῖς κεφαλαῖς Ἀρπάδῃ καὶ Κουσανῇ καὶ συνθεμένων πολεμῆσαι. διήρους λαβὼν ἦλθε πρὸς τὸν βασιλέα. ὁ δὲ βασιλεὺς πάλιν διὰ τῆς θαλάσσης ἀπέστειλεν Εὐστάθιον πατρικίον καὶ δρομυγῶριον τῶν πλοῦμων, Νιζηφόρον δὲ πατρικίον τὸν Φωκῶν καὶ δομέστιγον μετὰ τῶν θεμάτων ἐπέστειλεν διὰ γῆς, καὶ ἦλθεν μέχρι Βουλγαρίας. ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν εἰρήνην ἀσπαζόμενος μετὰ τοῦτο ἀπέστειλε καὶ Κωνσταντινάκην κοιμιστῶρα πρὸς Συμεὼνα τὰ περὶ εἰρήνης συμβουλευόντα. Συμεὼν δὲ τὴν κατ'αὐτοῦ κίνησιν διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης ἰδὼν ἐν φρονεῖ κατακλείει τὸν κοιμιστῶρα ὡς ἐπὶ δόλω ἐλθόντα. περὶσσωτες δὲ οἱ Τούρκοι τοῦ Συμεὼν ἐπὶ τὸ στρατεύμα Φωκῶ ἀσχολουμένον, ἠχμαλώτεν-

сильнѣй, за да не влиза. А Петър Българинѣтъ, като преминал под мишницата на Василий до леглото на императора, бил хванат от Игнатий и докато той му се противопоставял, императорѣтъ се събудил¹.

46. *Symeon vojvda срещу византийците*

Лъв

Дошло известие от стратега на Македония, че Симеон, владетелят на България, възнамерявал да тръгне на поход срещу Романия². А ето причината, поради която Симеон бил разгневен. Василеонаторѣтъ Зауца³ имал слуга скопец, на име Музик. Този се бил сприятелил със Ставракий и Козма, еладци, сребролюбви търговци, които се стремели към позорни печалби и чрез посредничеството и влиянието на Музик преместили в Солун тържището на българите, което се намирало в столицата. Така облагали с високи търговски мита българите. Българите известили тези неща на Симеон и той съобщил за тях на император Лъв. А този, възпиран от василеонатора, който много обичал Музик, приел всичко като празни приказки. И тѣй Българинѣтъ се разярил и тръгнал на поход срещу ромеите. Като научил това, императорѣтъ извратил срещу българите стратилата Кринит с оръжия и много иървенци от столицата. Завързало се сражение в Романия и ромеите били обърнати в бягство, като Кринит, арменецѣтъ Кортик и всички останали били избити. А от хазарите били заловени тези, които били в дружината на Лъв, и след като им били отрязани носовете, Симеон ги изпратил в столицата за срам на ромеите. Като ги видял, императорѣтъ се разгневил и изпратил по река Дунав с дромони Никита, наречен Склир, за да даде дарове на турките и да ги подтикне за война със Симеон. Той отишѣл и се срещнал и с вождовете им Арпад и Кусан⁴. Като се уговорили да воюват, той взел заложници и дошѣл при императора. А императорѣтъ отново изпратил по море Евстатий, патриций и друнгарий на корабите, а по суша изпратил с темите Никифор Фока, патриций и доместик, който стигнал до България. След това, понеже обичал мира, той изпратил и квестор Константинаки при Симеон, за да го предумат за мир. Симеон пък, като видял придвижването на войските срещу него по суша и по море, затворил в тъмница квестора, ся-

¹ Император Михаил III бил убит на 23. IX. 867. Срв. *Adontz*, op. cit., pp. 499—500. ² Т. е. Византийската империя. ³ За описаниите тук събития срв. *Продължителит на Теофан*, откъс 14. ⁴ Арпад и Кусан били унгарски князе от края на IX в. Вж. *Moravcsik, Byzantinoturcica*, II, pp. 71, 170.

σαν πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν, ταῦτα μαιῶν Συμεὼν κινεῖται κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ δὲ ἀντιπερὶσσαντες συμβάλλουσι πόλεμον κατὰ Βουλγαρίαν, καὶ τρέπεται Συμεὼν, μολὶς διασωθεὶς ἐν τῇ Λίστρα. οἱ δὲ Τούρκοι ἠτήσαντο βασιλέα ἀποστείλαι καὶ ἀγορεύσαι τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Βουλγάρων. ὁ δὲ καὶ πεποιθὴν ὁ βασιλεὺς, τοὺς πολίτας ἀποστείλας κατ' ἀγορεύσαι αὐτοῖς, ὁ δὲ Συμεὼν δὲ Ἐυσταθίου δρουγγαρίου ἐδεήθη τὰ περὶ τῆς εἰρήνης, πρὸς ἣν ἐπειξεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἀπέστειλεν τὸν Λέοντα τὸν Χιρσόφρακτον πρὸς τὸ γενέσθαι εἰρήνην. ἐδέξατο Νικηφόρος ἐπιστρέφει μετὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ δρουγγάριος Ἐυστάθιος ὁμοίως. Λέοντα δὲ οὐδὲ λόγον ἠξίωσεν Συμεὼν, ἀλλ' ἠσφαλλίζετο ἐν εἰρηκτῇ ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ τῶν Τούρκων, ἐκείνην ὀχρῶμα βοηθείας μὴ ἐχόντων παρὰ Ῥωμαίων ἀλλ' ἀπρονοήτων ἐαθέντων, πάντας κατέσφαξεν, ἀβήσας τὴν μεγαλοφυλίαν αὐτοῦ. καὶ ἐπιστρέψας εἶδεν Λέοντα ἐν τῇ Μουνδράγῃ, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν „οὐ ποῦ εἰρήνην, ἐὰν μὴ πᾶσαν τὴν αἰχμαλωσίαν λάβω“. διωρίσατο οὖν ὁ βασιλεὺς ταύτην ἀποδοῦναι, καὶ ἦλθεν μετὰ Λέοντος Θεόδωρος Βούλγαρος οἰκεῖος τοῦ Συμεὼν, καὶ παρέλαβεν αὐτοῖς. Νικηφόρον δὲ τοῦ Φοκά τελευτήσαντος ἀγορεύσας ἐξήτει Συμεὼν τοῦ εἰρήνην διαλύσαι. ἐπιζητῶν γὰρ καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους ἕρχεται κατὰ Ῥωμαίων. Λέων δὲ ὁ βασιλεὺς δομέστικον τῶν σχολῶν προβάλλεται Λέοντα τὸν Κατακαλόν, ἐν τῇ Ῥάρδῳ τὴν οἰκίαν ἔχοντα, καὶ μετ' αὐτοῦ ἀποπέμπει Θεοδόσιον πατριῖον καὶ πρωτοβεστιάριον, καὶ περὶ οὖν ὅλα τὰ θέματα καὶ τὰ τάρματα, καὶ γενόμενης συμβολῆς μετὰ Συμεὼν εἰς τὸ Βουλγαροφύγον ἐγένετο τροπὴ δημοσία, καὶ πάντες ἀπέλοντο, καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος Θεοδόσιος, δι' ὃν ὁ βασιλεὺς οὐ μετρίως ἠγάθη (pp. 261, 12 ; 266, 18—269, 13).

47. *Alexander Gabrielopolum Basilitzamque
origine Slavum maximis beneficiis ornat*

Ἀλέξανδρος

Ὅσαυτος οὖν φασὶν καὶ Γαβριήλοπονλον καὶ Βασιλίτζην ἀπὸ τοῦ Σκλαβίνου ἔθους σφοδρῶς κατεπλούτισεν ἐκ τῶν τοῦ πάλαιου χορηγίων. ὡς φασὶν δὲ, αὐτὸν Βασιλείον⁶ καὶ βασιλέα ἠβούλετο ποιῆσαι ὡς ἄλλοις αὐτὸς ἦν, καὶ Κωνσταντίνου υἱὸν Λέοντος ἐγνοῦχον ποιῆσαι (pp. 285, 1 ; 286, 13—18).

⁶ Βασιλίτζην. *Сомб.*

¹ Златарски, История, I, 2, стр. 300, отъждествява Мундрага с Градището при Кадъкьой, източно от Тутракан, като отхвърля изказаното от Лопарев мнение, че Мундрага е друго име на Дръвстър (Силистра). Според К. Шкорпил, Опис на старините в Черноморската област, Byzantinoslavica, IV, 1 (1932), стр. 127, тя е гъждествена с Мадара. Но Д. Дечев, Мадара-Мадора, Сборник Иширков, София, 1933, стр. 187, основателно доказва, че по езиковите закони Мундрага не може да даде Мадара. ² За събитията, описани тук, вж. *Промъжителят на Теофан*, откъс 16.

каш бил дошъл, за да го излъже. Докато Симеон бил зает с войската на Фока, турките преминали отсам и опленили цяла България. Щом научил това, Симеон потеглил срещу турките. А те отново преминали отсам и влезли в бой с българите. Симеон бил обърнат в бягство и едва се спасил в Дристра. А турките поискали от императора да изирати хора, за да откупят пленените българи. Това и направил императорът, като изпратил граждани от столицата, за да ги откупят. А Симеон поискал мир чрез другарий Евстатий. Императорът склонил на това и изпратил Лъв Хиносфакт, за да сключи мир. Никифор получил нареждане да се върне с войската си, също и другарий Евстатий. Симеон пък не удостоил нито с дума Лъв и го държал в тъмница. Той тръгнал на поход срещу турките, но понеже те не получили сериозна помощ от ромеите, а останали неподготвени, той ги избил всичките и станал още по-надменен. Като се върнал, той намерил Лъв в Мундрага¹ и му казал: „Не сключвам мир, ако не получа всичките пленници.“ И тъй императорът решил да му ги върне. Заедно с Лъв дошъл Теодор българинът, близък човек на Симеон, и ги взел. След смъртта на Никифор Фока Симеон търсел повод, за да наруши мира. Търсейки и други пленници, той тръгнал на поход срещу ромеите. А императорът Лъв назначил за доместик на схолите Лъв Катакалон, който живеел в Равдос, и изпратил с него Теодосий, патриций и протовестиарий. Те прехвърлили всичките теми и отреди. Завързало се сражение със Симеон при Булгарофигон и [сред ромеите] започнало масово бягство. Всички загинали, също и протовестиарий Теодосий, за когото императорът немалко скърбил.

47. *Александър облагодетелствува
Гаврилопул и славянина Василица*

Александър.

Прочее казват, че [Александър] също така обогатил много с дворцови пари и Гаврилопул и Василица, който произхождал от славянското племе². А, както казват, понеже той бил бездетен, искал да направи дори император самия Василий и да скопи Константин, сина на Лъв.

48. *Symeon legatos ad Alexandrum mittit*

Ἀπέστειλεν δὲ Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας μνηστῶν Ἀλεξάνδρῳ τὰ περὶ εἰρήνης. Συμεὼν παρασκευάζειτο κινήσαι κατὰ τῶν Χριστιανῶν ὄπλα. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ βασιλεὺς ἀριστήσας καὶ οἰνωθεὶς ἐν τοῖς ἐπὶ κίνα καύμασι καθήλθεν σφαιρίσαι. καὶ ῥομφαία, θεηλάτῳ πληροῖς καὶ ἀνελθῶν, αἷματος ἐκ τῶν ῥινῶν καὶ τῶν αἰδοίων ἐκφερομένου, μετὰ δύο ἡμέρας ἐτελεύτησεν, καταλιπὼν ἐπίτροπον Νικόλαον πατριάρχην καὶ Στέφανον μάγιστρον καὶ Ἰωάννην μάγιστρον τὸν Ἐλαδᾶν καὶ Ἰωάννην ραίπτωρα καὶ Εὐθύμιον καὶ τὸν Βασιλιζην καὶ τὸν Γαβριλόπουλον, ἐάσας τὴν βασιλείαν Κωνσταντῖνῳ υἱῷ Λέοντος. ἀπέθετο δὲ Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς τάφοις τῶν βασιλέων μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (pp. 287, 18—288,7).

49. *Symeon iterum contra Constantinopolim exercitum ducit*

Κωνσταντῖνος

Αὐγούστῳ δὲ μηνὶ Συμεὼν ὁ Βουλγαρίας ἄρχων ἐκστρατεύσας κατὰ Ῥωμαίων σὺν ὄχλῳ βαρεῖ κατέλαβεν τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ δὴ περικαθίσας αὐτὴν χάρακα περιέβαλλεν ἀπὸ τε Βλαχερνῶν καὶ μέχρι τῆς λεγομένης πόρτης Χρυσῆς, καὶ ἐλπίσι μετέωρος ὢν ἀπονητὶ πάντως ἐλεῖν. ἐπεὶ δὲ τὴν τε τῶν τειχῶν κατέμαθεν ὀχυρότητα τὴν τε ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τῶν πετροβόλων ἀσφαλείαν, τῶν ἐλπίδων σφαλὲς ἐν τῷ λεγομένῳ Ἐβδόμῳ ἐπέστρεψεν, εἰρηρικῶς σπονδὰς αἰτησάμενος. τῶν δὲ ἐπιτρόπων τὴν εἰρήνην ἀσμενέστατα ἀποδεξαμένων, ἀποστέλλει Συμεὼν Θεόδωρον μάγιστρον αὐτοῦ συλλαλῆσαι τὰ τῆς εἰρήνης, ἀναλαβόμενος δὲ ὁ τε πατριάρχης Νικόλαος καὶ Στέφανος καὶ Ἰωάννης μάγιστρος τὸν βασιλέα ἦλθον μέχρι τῶν Βλαχερνῶν, καὶ εἰσήγαγον τοὺς δύο υἱοὺς Συμεὼν, καὶ συνεισδιήθησαν τῷ βασιλεῖ ἐν τοῖς παλατίοις. Νικόλαος δὲ ὁ πατριάρχης ἦλθε πρὸς Συμεὼν ὧ τινὶ τὴν κεφαλὴν ἐπέκλιεν Συμεὼν, εὐχὴν οὖν ὁ πατριάρχης ποιήσας, ἀπὸ στέμματος τὸ ἐαυτοῦ ἐπιπροκτάριον τῇ ἐαυτοῦ ἐπέθηκεν κεφαλῇ. δάκρυις οὖν ἀμέτροις καὶ μερίστοις φιλοφρονηθέντες ὁ τε Συμεὼν καὶ οἱ τούτου υἱοὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ἐπέστρεψαν, ἀσύμφωνοι ἐπὶ τῇ εἰρημένῃ εἰρήνῃ διαλυθέντες (pp. 288, 8; 291, 15—292, 21).

50. *Ioannes Bogas Patzinacos contra Symeonem incitat*

Τοῦ δὲ Βουλγάρου Συμεὼν τὴν Θράκην πάλιν ληϊζόμενον ἐν φροντίδι οὔσης Αὐγούστῆς καὶ τῶν ἐν τέλει ὅπως αὐτὸν τῆς ἀλαζονείας παύσωσιν,

¹ За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 17. ² За описаните в този откъс събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 18.

48. *Симеон провозжда пратеници при Александър*

Симеон, владетелят на България, провоздил пратеници до Александър, за да му напомни за мира. Симеон се готвел да вдигне оръжие срещу християните. А императорът Александър, след като обяввал и се напил, слязъл да играе на топка в горещините под знака на кучето. Той бил ударен от божия меч и се качил [в двореца] с кръвоизлияние от носа и от срамните части. След дванадесет дни умрял, като оставил за настояници патриарх Николай, магистър Стефан, магистър Йоан Елада, ректор Йоан, Евтимий, Василица и Гаврилопул, предал властта на Константин, сина на Лъв. [Александър] бил положен в императорската гробница при баща си¹.

49. *Нов поход на Симеон към Цариград*

Константин

През месец август Симеон, владетелят на България, тръгнал на поход срещу ромеите, със силна войска стигнал Цариград и като го обсадил, окръжил го с вал от Влахерните до така наречената Златна врата. Той бил обладан от надеждата да го превземе съвсем без труд. Но като разбрал колко са здрави стените му и колко е сигурно положението му поради числеността [на войските] и благодарение на каменометните му машини, [Симеон] останал излъган в надеждите си, върнал се в така наречения Евдомон и поискал да сключи договор за мир. Понеже настояниците посрепнали твърде охотно мира, Симеон изпратил своя магистър Теодор да преговаря по мира. Патриарх Николай, Стефан и магистър Йоан взели императора, отишли до Влахерните и въвели двамата сина на Симеон. Те обяввали заедно с императора в двореца. А патриарх Николай отишъл при Симеон, този навел глава пред него, патриархът го благословил и положил на главата му вместо венец собствения си епириптарий. След като били почетени с безбройни и много големи дарове, Симеон и синовете му се върнали в своята страна, като се разделили, без да се споразумеят по казания мир².

50. *Йоан Богас настройва печенегите срещу Симеон*

Понеже българинът Симеон отново опустошавал Тракия, императрицата и сановниците били загрижени как да възврат дър-

ἤτήσατο Ἰωάννης ὁ Βογᾶς γενέσθαι πατριῆς, ὑποσχόμενος ἀγαγεῖν Παζινάκους. τῆς αἰτήσεως τυχὼν δῶρα τε πολλὰ λαβὼν εἰς τὴν τῶν Παζινάκων χώραν ἀπῆει, καὶ δὴ δμηῖρους ἐκεῖθεν λαβὼν ἤγαγεν ἐν τῇ πόλει, συνθεμένων τῶν Παζινάκων διαπερᾶσαι καὶ τὸν Συμεὼν καταπολεμῆσαι (р. 293, 5—13).

51. Symeon Adrianopolim expugnat

Σεπτεμβρίῳ μηνὶ Ἰνδικτιῶνος τρίτης Παγκροτούκας ὁ Ἀρμενῆς τὴν Ἀδριανούπολιν τῷ Συμεὼν προδεδῶκεν. μετ' οὐ πολὺν δὲ ἀπεστάλησαν Βασίλειος πατριῆς καὶ κανίκλης καὶ Νικήτας πρωτοσπαθᾶριος ὁ Ἑλλαδικὸς παρὰ Ζωῆς μετὰ δῶρων πολλῶν, καὶ ἀντιπαρέλαβεν πάλιν αὐτὴν (pp. 293, 20—294, 3).

52. De proelio apud Acheloum inter Romanos et Bulgaros commisso

Βλέπουσα δὲ Ζωὴ ἡ βασίλισσα τὴν ἔπαρσιν Συμεὼν καὶ τὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν αὐτοῦ ἐπίθεσιν, βουλὴν μετὰ τῶν ἐν τέλει βουλευέται ἀλλάγιον καὶ εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀγαρηῶν διαπραΰσασθαι, διαπερᾶσαι δὲ πάντα τὸν τῆς ἀνατολῆς στρατὸν πρὸς τὸ καταπολεμῆσαι καὶ ἀφανίσει τὸν Συμεὼν. ἀπεστάλη οὖν ἐν Συρίᾳ ἐπὶ τὸ ποιῆσαι ἀλλάγιον Ἰωάννης πατριῆς ὁ Ραδιγῆς καὶ Μιχαὴλ ὁ Τοξαράς πρὸς τὴν Θράκην διαπέρασεν,^α μαγίστρου Λέοντος τοῦ Φωκά δομestίκου τῶν σχολῶν τυγγάντος. ἐξαγαγόντων δὲ δὴ σεβάσματα καὶ ζωοποιὰ ξύλα Κωνσταντίνου τοῦ πρωτοπαπᾶ τοῦ παλατίου, τοῦ Κεφαλᾶ λεγομένου, καὶ Κωνσταντίνου τῆς Μαλελίας ἐν τῇ Θράκῃ, ἅπαντες προσκυνήσαντες καὶ ἐπονομοσάμενοι συναποθνήσκων ἀλλήλοις πανστρατὶ κατὰ Βουλγάρων ἐξώρμησαν. ἤρχον δὲ τοῦ μὲν τάγματος τοῦ Ἐξκουβίτου Ἰωάννης ὁ Γράφων, τοῦ δὲ Ἰκανάτου ὁ τοῦ Μαρούλη υἱός. Ῥωμαῖος δὲ ὁ Ἀργυρὸς ἐστρατήγει καὶ Λέων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Βάρδας ὁ Φωκάς, οἷς συνῆν καὶ ὁ Μελλίας μετὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ οἱ ἄλλοι πάντων στρατηγῶν τῶν θεμάτων. συνῆν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Κωνσταντῖνος πατριῆς ὁ Λίψ Λέοντι δομestικῷ σύμβουλος αὐτοῦ ἐν πᾶσι τοῖς ἀνήκουσιν ὄν. μηνὶ δὲ Ἀγούστῳ εἰκάδι, Ἰνδικτιῶνος πέμπτης, ὁ πόλεμος μετὰ Βουλγάρων τε καὶ Ῥωμαίων πρὸς τῷ Ἀχελῷῳ συνεκρότητο ποταμῷ, καὶ οἷα τοῦ θεοῦ κρίματα, ὡς ἀνεξερεύνητα καὶ ἀνεξιχνίαστα, τρέπονται Ῥωμαῖσι πανστρατὶ, καὶ γέγονε φυγὴ

α) Τοξαράς διεπέρασεν] ἰππο Τοξαράς· οὗ γεγονότος τὴν συνήθη τῆς βόγας διανομὴν ποιησάμενοι ἐν τοῖς τάγμασι, ταῦτα δὲ ἀναλαυβανόμενοι σὺν τοῖς θέμασιν εἰς τὴν Θράκην διαπέρασαν. Comb.

¹ За събитията, описани в този откъс, вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 21. ² За събитията, описани в този откъс, вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 22. ³ За събитията, описани в този откъс, вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 23. ⁴ Малелия, град в Тракия с неуточнено местонахождение.

21 Гръцки извори за българската история, V

зостта му¹. Тогава Йоан Богас поискал да стане патриций, като обещавал да доведе печенегите. Понеже желанието му било изпълнено, той взел много подаръци и се отправил към страната на печенегите. Оттам той взел заложници и ги довел в столицата, като печенегите се съгласили да преминат отсам и да воюват срещу Симеон.

51. Симеон превзема Одрин

През месец септември, трети индикт, арменецът Панкратука предал Адрианопол на Симеон². Не след дълго Зоя изпратила с много дарове Василий, патриций и каниклий, и протоспатарий Никита Еладик и те отново завзели града.

52. Сражението при Ахелой между византийци и българи

Императрица Зоя, като гледала дързостта на Симеон и нападенията му над християните, направила съвещание със сановниците да размени [пленници] и да сключи мир с агаряните, както и да прехвърли цялата източна войска, за да воюва срещу Симеон и да го унищожи³. И тъй в Сирия бил изпратен патриций Йоан Радин, за да направи размяната, а Михаил Токсара преминал в Тракия. Тогава магистър Лъв Фока бил доместик на схолите. И тъй дворецовият протопоп Константин, наречен Кефала, и Константин от Тракийска Малелия⁴ изнесли честния и животворен кръст. След като всички коленичили и се заклели, че ще умрат един за друг, те с цялата войска се впуснали срещу българите. Начело на отряда на ескувитите стоял Йоан Грапсон, а начело на отряда на иканатите — синът на Марул. Военачалници пък били Роман Аргир, брат му Лъв и Варда Фока, с които бил и Мелиас заедно с арменците, както и останалите стратежи на всички теми. С другите бил и патриций Константин Липс, съветник на доместика във всички работи. На 20 август, пети индикт, се завързало сражението между българи и ромеи при река Ахелой и каквито са божияте присъди неизследими и непостижими, цялата войска на ромеите била обръ-

καὶ φρικώδης ὀλοολυγὴ, τῶν μὲν ὑπ' ἀλλήλων συμπατουμένων, τῶν δὲ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀναρουμένων, αἵματός τε χύσις οἷα ἐξ αἰῶνος οὐ γέγονεν. Λέων δὲ ὁ δομέστικος ἐν Μεσημβρία διεσώθη φυγῶν· ἐσφάγη δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Λίπυ καὶ Ἰωάννης ὁ Γράφων καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχόντων ἱκανοί. ἀπεστάλη δὲ τότε καὶ Ῥωμανὸς πατρικίος καὶ δρουγγάριος τοῦ πλωτῆμου μετὰ παντὸς τοῦ στόλου ἐν τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ βοηθήσων Λέοντι τῷ Φωκῆ^α. Ῥωμανοῦ δὲ καὶ Ἰωάννου τοῦ Βαγᾶ εἰς ἔριδας καὶ λογομαχίας ἐλθόντων, ὄρωντες αὐτοὺς οἱ Πατζινάκοι πρὸς ἀλλήλους διαμαχομένους καὶ στασιάζοντας, ἐπεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια. τοῦ δὲ πολέμου τέλος λαβόντος καὶ ἐπιστρεφάντων ἐν τῇ πόλει τοῦ τε Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Βαγᾶ τὰ κατ' αὐτῶν ἐκινήθη, καὶ εἰς τοσοῦτον κίνδυνον τὸν δρουγγάριον Ῥωμανὸν περιέστησαν, ὥστε καταδικάζουσαν ψῆφον ἀνήνεγκαν τῶν ὀφθαλμῶν στερηθῆναι, ὡς ἀμελεία, μᾶλλον δὲ κακουργία μὴ διαπεράσαντα τοὺς Πατζινάκους, ἀλλ' ἐποχώρησαν τὰ τὰ μὴδὲ τοὺς φεύγοντας Ῥωμαίων ἐν τοῖς πλοίοις ὑποδεξάμενον. καὶ τοῦτο ἂν ἐπεπόνθει, εἰ μὴ παρὰ Κωνσταντῖνου τοῦ Γογγύλη καὶ Στεφάνου μαγίστρου, ὡς δυναμένων παρὰ τῇ Ἀυγούστῃ, τὰ τῆς καταδίκης ἀναιρέσειν. τῶν δὲ Βουλγάρων τῇ νίκῃ κατεπαρθέντων καὶ ἐκστρατευσαμένων μέχρι τῆς πόλεως ἐξῆλθε Λέων δομέστικος τῶν σχολῶν καὶ Ἰωάννης ἐταιριάρχης καὶ Νικόλαος υἱὸς τοῦ δουκὸς εἰς χῶρον Θρακῶν, οὕτω λεγόμενον Κατασύρτας, ἅμα πλείστῳ λαῷ κατὰ Βουλγάρων. τῇ δὲ νυκτὶ ἀδοκίμως ἐπιπεσόντων αὐτοῖς τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ δομεστίκου φηγόντος ἐσφάγη ὁ Νικόλαος ὁ υἱὸς τοῦ δουκὸς καὶ πολλοὶ ἕτεροι μετ' αὐτοῦ (pp. 294, 10—296, 19).

53. *Bulgari contra Romanos ad Katasyrtas Thermopolimque pugnant*

Τῶν δὲ Βουλγάρων πάλιν ἐξελασάντων μέχρι Κατασύρτων μετὰ τὴν τοῦ δομεστίκου Ἀδραλέτου τελευτὴν προσβλήθη Πόθος ὁ τοῦ Ἀργυροῦ δομέστικος τῶν σχολῶν· καὶ μέχρι Θερμοπόλεως μετὰ τῶν ταγμάτων ἐξελθὼν ἀπέτελεν Μιχαὴλ τὸν τοῦ Μωρολέοντος υἱὸν τοποτηρητὴν ὄντα τοὺς Βουλγάρους κατασκοπήσαντα. ὁ δὲ ἀπροόπτως τῷ λόχῳ αὐτῶν ἐμπεσὼν πολλοὺς μὲν τῶν Βουλγάρων ἀνείλεν, πληγεῖς δὲ αὐτὸς ἐν τῇ πόλει ἐτελεύτησεν (p. 305, 9—16).

^α) Post. Φωκῆ suplevit Comb.: ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Βαγᾶς καταγαγεῖν Πατζινάκους, κελενθέντος τοῦ δρουγγαρίου Ῥωμανοῦ τούτους διαπεράσαι. Comb.

ната в бягство. Започнало бягство и страхотен вой: едни се изтъпквали помежду си, други били избивани от неприятелите. Настанало кръвопролитие, каквото от векове не е имало. Доместикът Лъв се спасил с бягство в Месемврия. А Константин Липс, Йоан Грапсон и мнозина от другите архонти били избити. Роман, патриций и друнгарий на корабите, бил изпратен тогава по река Дунав с цялата флота, за да помогне на Лъв Фока. Но понеже Роман и Йоан Богас започнали да спорят и да се разправят, печенегите, като ги гледали да се карат и да враждуват, върнали се в страната си. Когато войната се свършила и Роман и Богас се върнали в столицата, срещу тях било възбудено следствие и положението на друнгария станало твърде опасно: съдиите произнесли срещу него присъда да му бъдат извадени очите, загдето от небрежност или по-скоро от злонамереност не пренесъл печенегите, а се върнал твърде бързо и дори не приел в корабите тези ромей, които бягали. И той щял да претърпи това, ако Константин Гонгил и магистър Стефан като влиятелни пред императрицата не отменили присъдата. А понеже българите, възгордени от победата, нападнали чак до столицата, то Лъв, доместикът на схолите, етериархът Йоан и Николай, син на Дука, излезли срещу тях с извънредно голяма войска на едно село в Тракия, наречено Катасирти. Но когато през нощта българите ги нападнали неочаквано и доместикът ударил на бягство, Николай, синът на Дука, бил убит, както и мнозина други с него.

53. *Българи се сражават срещу византийци при Катасирти и Термопол*

Когато българите настъпили отново до Катасирти¹, Пот, син на Аргир, бил назначен за доместик на схолите след смъртта на доместика Адралест. Като излязъл до Термопол заедно с отредите, той изпратил наместника си Михаил, сина на Моролеон, за да наблюдава българите. А той попаднал ненадейно в засадата на българите и избил мнозина от тях, но сам бил ранен и умрял в столицата.

¹ За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 25.

54. *Bulgari Constantinopolis suburbiis ignes iniiciunt*

Ἐκστρατεύει δὲ πάλιν Συμεὼν κατὰ Ῥωμαίων, καὶ πλῆθος Βουλγάρων ἀποστείλας ἐκέλευσεν κατὰ τῆς πόλεως ὡς τάχιστα ἐξελαύνειν. διελθόντων οὖν διὰ τῶν ὄρων, ἦλθον μέχρι τῶν Μαγλαβά. τὴν αὐτὴν δὲ ἔφοδον μαθὼν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς, μὴ τὰ τῶν Πηγῶν παλάτια καὶ τὸ Στενὸν κατελθόντες ἐμπρήσωσιν, Ἰωάννην βραίκτηρα ἀποστέλλει ἅμα Λέοντι καὶ Πόθῳ, τοῖς Ἀργυροῖς λεγομένοις, ἔχοντας μεθ' ἑαυτῶν πλῆθος ἰκανὸν ἐκ τε τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν τῆς ἑταιρίας καὶ τῶν ταγματικῶν, οἷς συνῆν καὶ Ἀλέξιος πατρικίος καὶ δρουγγάριος τῶν πλωμάτων ὁ Μοσελὲ μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. ἦν δὲ τῶν νηστειῶν ἑβδομάς πέμπτη. διατάξαντες οὗτοι τὸν λαόν, τῶν Βουλγάρων ἀνωθεν ἀναφανέντων ἐνόπλων καὶ βοῆ χρησαμένων ἀσήμεν καὶ φοβερῶ παρευθὺ μὲν φεύγει Ἰωάννης ὁ βραίκτηρ, σφάτιται δὲ ὑπὲρ τοῦτον ἀγωνιζόμενος Φωτεινὸς ὁ τοῦ Πλατυπόδη υἱὸς καὶ πολλοὶ ἕτεροι. μόλις οὖν διασωθεὶς εἰσῆλθεν εἰς δρόμωνα. ἦλθεν δὲ φεύγων ἐνόπλιος καὶ Ἀλέξιος ὁ Μοσελὲ δρουγγάριος, καὶ μὴ ἰσχύσας τέλειον ἀνελεθεῖν ἐν τῇ τοῦ δρόμωνος ἀποβάθρῳ, πεσὼν ἐν τῇ θαλάσῃ σὺν τῷ αὐτοῦ πρωτομανδάτωρι ἀπεπνίγη· οἱ Ἀργυροὶ δὲ ἐν τῷ κασιελλίῳ διεσώθησαν φεύγοντες. οἱ δὲ Βούλγαροι μηδένα ἔχοντες κωλύοντα τὰ τε παλάτια τῶν Πηγῶν ἐπυρπόλησαν καὶ τὸ Στενὸν ἅπαν κατέκαυσαν (pp. 306, 6—307, 6).

55. *Symeon iterum adversus Constantinopolim exercitum ducit*

Ἰουλίῳ δὲ μηνὶ τῶν Βουλγάρων πάλιν ἐκστρατεύσαντων καὶ μέχρι τῆς ἁγίας Θεοδώρας παλατίων ἐλθόντων καὶ ταῦτα πυρὶ παραδόντων, ἐξανισταμένος ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς τοὺς τῶν ταγμάτων ἄρχοντας συνεκάλεσεν, συνόντος αὐτῷ καὶ τοῦ λεγομένου Σακτικῆ, καὶ παρήγει τοῖσι καὶ προτρέπτο κατὰ τῶν ἐναντίων ἐξελεθεῖν καὶ τῆς πατρίδος ὑπεραγωνίσασθαι. οἱ δὲ συνέθεντο ἐτοιμῶς ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἀποθνήσκειν. τῇ οὖν ἑπαύριον καθοπλιθεὶς ὁ εἰρημένος Σακτικῆς ἀληθῆ οὔσαν τὴν ἑαυτοῦ πίστιν τε καὶ ἀνδρίαν ἀπέδειξεν. ὅπισθεν γὰρ τῶν Βουλγάρων γενόμενος καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν ἐμπροσθεν πάντας τοὺς ἐκεῖ εὑρεθέντας κατέσφαξεν. μαθόντες οὖν οἱ Βούλγαροι τὸ γεγονός ὑποστρέφουσιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ πολέμου συγκροτηθέντος τρέπουσιν τὸν Σακτικῆν σὺν ὀλίγοις ὑπάρχοντα. ὁ δὲ ἐπειδὴ γενναίως ἀγωνισάμενος καὶ πολλοὺς ἀνελὼν οὐκέτι ἀντέχειν ἠδύνατο, πρὸς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων μεθήστω τοῦ ἵππου τὸν

54. *Българите опожаряват предградия на Цариград*

А Симеон отново тръгнал на поход срещу ромеите¹. Той изпратил множество българи, като им заповядал да се отправят с голяма бързина срещу столицата. И тъй те преминали през планините и дошли до Манглава. А император Роман, като научил за този поход, опасявайки се да не би да дойдат да опожарят дворците в Пиги и Стенон, изпратил ректора Йоан с Лъв и Пот, наречени Аргири, заедно със значителен брой императорски войници, както и войници от етерията, така и от отредите. С тях бил и Алексей Моселе, патриций и друнгарий на корабите, заедно с войската си. Било петата седмица от постите. Те разположили войската в боен ред. Когато българите се появили отгоре, въоръжени и надаващи неясен и страшен вик, Йоан ректорът веднага избягал, а Платиподовият син Фотин, който го отбранявал, бил убит, както и мнозина други. И тъй ректорът едва се спасил и се качил на един дромон. Пристигнал и друнгарий Алексей Муселе, който бягал с оръжието си, но не могъл да се качи точно на стълбата на дромона, а паднал в морето и се удавил заедно с протомандатора си. Аргирите пък се спасили с бягство в крепостта. А българите, без някой да им попречи, изгорили дворците в Пиги и опожарили целия Стенон.

55. *Симеон отново настъпва към Цариград*

През месец юни българите отново тръгнали на поход и дошли до дворците на Света Теодора, които опожарили². А император Роман се вдигнал и свикал с помощта на казания Сактикий началниците на отредите. Той ги подканял и насърчавал да излязат срещу противниците и да защитят отечеството си. А те обещали с готовност да умрат за християните. И тъй на другия ден казият Сактикий се въоръжил и показал, че верността му и смелостта му са истински. Той се явил в тил на българите, нахлул в стана им и избил всички, които намерил там. И тъй българите, щом научили за станалото, върнали се в стана. Завързало се сражение и българите отблъснали Сактикий, който бил с малко войници. Той, след като се сражавал храбро и избил мнозина, не можел повече да се съпротивлява и пред числеността на неприятелите отпуснал юзди-

¹ За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 26.

² За описаните тук съби-

тия вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 27.

χαλινὸν καὶ εἰς φυγὴν ἤλανεν· ποταμὸν δὲ τινα ἐκεῖσε παραρρέοντα διαπερῶν, τοῦ ἵππου αὐτοῦ ἐν τῇ ἰλῷ ἔμπαγέντος, ταρῶσκειται κατὰ τῆς ἔδρας καὶ τοῦ μηροῦ· μόλις οἷν τοῦ ἵππου ἐκτὸς ἰλῶος ἀνασπασθέντος διασώζεται μέχρι τῶν Βλαχερνῶν, καὶ τεθεὶς ἐν τῇ ἀγίᾳ σοροῦ καυρίας τῆς πλήρης οὔσης τῇ νυκτὶ ἐτελεύτησεν (pp. 307, 16—308, 15).

56. Symeon iterum Adrianopolim expugnat

Τοῦ δὲ πατρικίου τοῦ ὄντος ἐπομαζομένου Μωρολέοντος Ἀδριανουπόλεως στρατηγοῦντος, κρατίστου τὰ πολεμικὰ καὶ περιδεξίου τυγχάνοντος, ὃς πλείστας κατὰ Βουλγαρίας ἀνδραγαθίας ἐπεδείξατο, ὁ Βούλγαρος Συμεὼν σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι τὴν εἰρημένην πόλιν περιεκύκλωσεν, καὶ χάρακα περιβαλὼν ἰσχυρῶς ταύτην ἐπολιόρκει. Ἐπεὶ δὲ ὁ τε σίτος τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐπιλελοίπει καὶ λιμὸς ἐπέζε χαλεπὸς (οὐδαμῶθεν γὰρ εἶχον ἐπισιτίσασθαι), τῇ ἐνδείᾳ πιεζόμενοι προοδεύσαντες ἑαυτοὺς τε καὶ τὸν στρατηγὸν τοῖς Βουλγάροις, ὃν χειρωσάμενος Συμεὼν, καὶ δεσμὰ καθ' ὅλου τοῦ σώματος περιβαλὼν, ἀπέκτεινεν θανάτῳ πιεζῶ. Βουλγάροις οὖν τὴν τῆς πόλεως παραδοὺς φυλακὴν ὑπεχώρησεν (p. 309, 7—18).

57. Symeon Constantinopolim invadit. Romanus Lecapenus pacem petit

Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνὶ Ἰνδικτιῶνος δευτέρου, Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας πανστρατὶ κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεύει, καὶ λήζεται μὲν Θράκην τε καὶ Μακεδονίαν, ἐμπνύζει δὲ πάντα, καταστρέφει καὶ δεινροσμεῖ. μέχρι δὲ Βλαχερνῶν γενόμενος ἐπεζήτησεν ἐπισταλῆναι αὐτῷ τὸν πατριάρχην Νικόλαον καὶ τινὰ τῶν μεριστάνων ὥστε περὶ εἰρήνης αὐτοῖς συντυχεῖν. ἔλαβεν οὖν ὁμίρους ἀμφοτέρου, καὶ ἐξῆλθον πρότερον μὲν ὁ πατριάρχης Νικόλαος, ἔπειτα Μιχαὴλ πατρικίος ὁ Στουπιώτης καὶ Ἰωάννης ὁ μυστικὸς παραδυναστεύων· ἤδη γὰρ Ἰωάννης ὁ βραϊκτῶ διαβληθεὶς πρὸς τὸν βασιλέα, ἀσθένειαν προφασισάμενος, τοῦ παλατίου κατέληλυθει καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ μονῇ πλησίον τῶν Γαλακρινῶν ἀπεκάθη. οἱ μὲν οὖν μετὰ Συμεὼν περὶ εἰρήνης διελέγοντο, ὁ δὲ αὐτοῖς μὲν ἀπεπέμψατο, αὐτὸν δὲ τὸν βασιλέα Ῥωμαίων ἐπεζήτηε θεάσασθαι παρὰ πολλῶν γὰρ πεπληροφόρητο περὶ τῆς αὐτοῦ φρονήσεως καὶ ἀνδρίας καὶ συνέσεως. ὁ δὲ βασιλεὺς σφόδρα ἐπὶ τούτῳ ἠγαλλιάσατο. ἐπόθει γὰρ τὴν

те на коня си и ударил на бяг. Но когато преминавал една река, която течала покрай [това място], конят му затънал в тинята и той бил ранен в седалището и бедрото. Прочес, след като конят му едва бил издърпан от тинята, той стигнал жив до Влахерните. Положен бил в Светата ракла, където умрял през нощта, понеже раната му била смъртоносна.

56. Симеон отново превзема Одрин

Когато стратег на Адрианопол бил патрицият, наричан с прякор Морoleon, който бил много добър и опитен във военните дела и се бил проявил с много подвизи срещу България, българинът Симеон окръжил с цялата си войска казания град, обиколил го с окоп и здраво го обсадил¹. Но след като храната се свършила в града и настъпил голям глад (защото [обсадените] нямало откъде да си доставят храна), те, заставени от нуждата, предали на българите себе си и стратега. Симеон, като го заловил, оковал с вериги цялото му тяло и го убил с жестока смърт. И тъй, като поверил на българи да пазят града, той се оттеглил.

57. Симеон достига до Цариград. Роман Лаканин моли за мир

През месец септември, втори индикт, владетелят на България Симеон с цялата си войска предприел поход срещу Цариград². Той плячкосвал Тракия и Македония, опожарявал всичко, разрушавал и опустошавал. Когато стигнал до Влахерните, той поискал да му изпратят патриарх Николай и някои от сановниците, за да преговаря с тях относно мира. И тъй и едните, и другите взели заложници и патриарх Николай излязъл най-напред, а след това — патриций Михаил Стипиотис и парадинастът Йоан Мистик. Защото ректорът Йоан, който бил наклеветен пред императора, се бил вече оттеглил от двореца под предлог, че е болен и се бил подстригал в своя манастир, близо до Галакринон. Тези хора прочее започнали да преговарят за мир със Симеон. А той ги отпратил и искал да види самия император Роман, защото от мнозина бил осведомен, че той бил разумен, храбър и разбран човек. А императорът много се зарадвал на това [предложение], защото той жадувал за мира и [жалел] за кръвопролитията, които ставали

¹ За тези събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 28.

² За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 29.

εἰρήνην, καὶ τὰς γενομένας τῶν αἱμάτων ἐκρήσεις
 δσημέροι. ἀποστείλας οὖν ἐν τῷ τοῦ Κοσμιδίου
 αἰγιαλῷ κατεσκευάσεν ἐν τῇ ἑλλάσῃ ὀχυροτάτην
 ἀπόβασιν ὥστε τὴν βασιλικὴν τριῖρα διεκπλεύουσαν
 αὐτῇ προσομιῶν εἶσεσθαι. περιφράξας οὖν αὐτὴν πάν-
 τοθεν διατείχιμα μέσον γενέσθαι προσέταξεν, ἐν
 ᾧ ἀλλήλοις ἔμελλον ὁμιλεῖν. ἀποστείλας οὖν Συμεὼν
 τὸν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου γαδὸν ἐπέπησεν τὸν
 ἐν τῇ Πηγῇ καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ σύμπαντα, δῆλος
 ὢν ἐντεῦθεν μὴ τὴν εἰρήνην ἐλθόν ἀλλ' ἐλπίζει με-
 τεώροις τοῦτον ἐξαπατῶν. παρογενόμενος δὲ ἐν
 Βλαχέρναις ὁ βασιλεὺς ἄμικ Νικολάω τῷ πατριάρχῃ
 ἐν τῇ ἀγία εἰσηλθὼν σορῶ, καὶ τὰς χεῖρας ἐξέτερεν
 εἰς εὐχρῆν, εἶτα προηὴς περὶ δάκρυσι τὸ ἅγιον
 κατέβρε. ἐν ἔδαφος, τὴν πανάχατον θεοτόκον ἀντι-
 βολῶν τὴν ἀκαμπτὴ καὶ ἀμείλιχον τοῦ ὑπερηφάνου
 Συμεὼν μαλάξαι καρδίαν καὶ πείσαι τὰ πρὸς
 εἰρήνην. καὶ τὸ ἅγιον κιβώτιον διανοίξαντες, ἐνθα
 τὸ σεπτὸν τῆς ἀγίας θεοτόκου τεθηραμένοιο ὁμο-
 φόριον, τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀνελόμενος, καὶ τὴν πίστην
 τὴν εἰς τὴν ὑπεράνωμον θεοτόκον οἷα περιχευ-
 λαίαν τὰ περιθέμενος, ἐξῆει τοῦ γαοῦ, ὅπλοις
 ἀσφαλῆσι φραζόμενος. τὸν σὺν αὐτῷ οὖν στόλον
 ἀσπίσι τε καὶ ὅπλοις κοσμήσας, τὸν ὄρισμένον
 τόπον κατέλαβεν συνομιλήσαι τῷ Συμεὼν. πέμπτη
 οὖν ἡμέρα ὅτε ταῦτα ἐγένετο, ἐννάτη τοῦ Νοεμ-
 βρίου μηνός, τετάρτη τῆς ἡμέρας ὄρα, παρεγένετο
 Συμεὼν πλήθος ἀπειρον ἐπαγόμενος, τῶν μὲν χρυ-
 σασπίδων καὶ χρυσοδοράτων, τῶν δὲ ἀργυροσπίδων
 καὶ ἀργυροδοράτων, τῶν δὲ πάση ὅπλων χρεῖα
 κεκοσμημένων, πάντων καταπεφρυγμένων σιδήρω
 οἱ μέσον αὐτῶν διεληφότες τὸν Συμεὼν ὡς βασι-
 λέα εὐφρήμον τῇ Ῥωμαίων φωνῇ, πάντες δὲ οἱ
 τῆς συγκλήτου βουλῆς τοῖς τεύχεσιν ἐφροστώτες κατε-
 θεῶντο τὰ δρώμενα. ἦν οὖν τότε ἰδεῖν ψυχρὴν
 βασιλικὴν τῷ ὄντι καὶ μεγαλόφρονα, καὶ θαυμάσαι
 τὸ τοῦ φρονήματος ἀκατάπληκτον, ὅπως τοσαύτην
 πολεμίων βλέπων ἐπιφορὰν οὐ καταπλάγη καὶ
 συνεστάλη καὶ ὑπεχώρησεν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς φίλον
 πλήθος χωρῶν οὕτως ἀτρέμας ἀπήει, μονοουχὶ
 τὴν ψυχὴν τοῖς πολεμίοις τῶν ὑπηκόων διδοὺς
 ἀντίληπτον. πρῶτος οὖν ἐν τῇ ξηθείῃ ἀποβάθρῃ
 καταλαβὼν τὸν Συμεὼν ἐξεδέχετο. ἐπεὶ δὲ ὁμηροὶ
 ἐξ ἀμφοτέρων ἐλήφθησαν, καὶ τὴν ἀποβάθρῃ οἱ
 Βούλγαροι διηρηνήσαντο ἀκριβῶς μὴ πῶς τις
 δόλος ἢ ἔνεδρα τυγχάνη, κατήλθεν Συμεὼν τοῦ
 ἵππου, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσηλθεν. ἀσπασάμενοι
 οὖν ἀλλήλους εἰρήνης λόγους ἐκίνησαν. εἰπεῖν δὲ
 λέγεται τὸν βασιλέα πρὸς Συμεὼν „ἀκήκοά σε θεο-
 σεβῆ ἄνθρωπον καὶ Χριστιανὸν ἐπάροχον ἀληθινόν,
 βλέπω δὲ τὰ ἔργα μηδαμῶς τοῖς λόγοις συμβαί-
 νοντα. ἴδιον μὲν γὰρ θεοσεβοῦς ἄνθρωπον καὶ

всеки ден. И тъй той пратил да пригответ на брега при Космидион в морето много здрава скеля, та когато императорската триера пристигне, да спре там. Той наредил да я оградят отвсякъде, а в средата да оставят площадка, където да преговарят помежду си. А Симеон изпратил хора, които изгорили храма на пресветата Богородица при Пиге и всичко наоколо. От това било ясно, че той не желае мир, а залъгва Роман с празни надежди. Императорът пък дошъл във Влахерните заедно с патриарх Николай и влязъл в Светата ракла. Той прострял ръце за молитва, след това паднал ничком и оросил със сълзи свещения под, умолявайки пренепорочната дева да смекчи неумолимото и сурово сърце на надменния Симеон и да го склони за мир. После отворили светия ковчег, където се пазел свещеният омофор на света Богородица. Императорът го вдигнал и като с някакъв шлем се въоръжил с вярата си в пренепорочната дева и излязъл от храма, защитен с това сигурно оръжие. Прочее, като въоръжил с щитовете и оръжия флотата, която била с него, той стигнал определеното място, за да преговаря със Симеон. И тъй в петия ден, когато станала тази среща, на девети ноември, в четвъртия час от деня, Симеон пристигнал с безчислено множество войски, едни със златни щитовете и златни копия, други със сребърни щитовете и сребърни копия, трети покрити с всякакви оръжия, а всички — покрити с желязо. Те заобиколили Симеон и го приветствували на ромейски език като император. Всички сенатори стоели по стените и наблюдавали каквото ставало. И тъй тогава човек можел да види наистина царствената и смела душа [на Роман] и да се удиви на несломимия му дух. Той, като гледал това голямо стечение от неприятели, не се уплашил, не се обезсърчил и не отстъпил, а пристъпвал като срещу множество приятели. Така безстрашно вървял той и едва ли не отдавал на неприятелите живота си като изкупителна жертва за поданиците си. Прочее той стигнал пръв на казаната скеля и посрещнал Симеон. И едините, и другите си разменили заложници и българите претърсили внимателно скелята, за да не би да се крие някаква измама или засада. Тогава Симеон слязъл от коня си и влязъл при императора. И тъй двамата се поздравили и разговаряли за мира. Казват, че императорът рекъл на Симеон: „Чул съм, че ти си благочестив човек и истински християнин, но виждам, че делата ти никак не се съгласуват с думите. Защото на благо-

Χριστιανοῦ τὸ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην ἀσπά-
ζεσθαι, εἴπερ ὁ θεὸς ἀγάπη ἔστι καὶ λέγεται, ἀσεβοῦς
δὲ καὶ ἀπίστον τὸ χαιρῆν σφαγαῖς καὶ αἵμασιν
ἀδίκως ἐκχεομένων. εἴ μὲν οὖν ἀληθῆς Χριστιανὸς
ὑπάρχεις, καθὼς πεπληροφορήμεθα, στήσόν ποτε
τὰς ἀδικίους σφαγὰς καὶ τὰς τῶν ἀνοσίων αἱμάτων
ἐκχύσεις, καὶ σπεῖσαι μεθ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν
τὴν εἰρήνην, Χριστιανὸς ὢν καὶ αὐτὸς καὶ ὀνομα-
ζόμενος, καὶ μὴ θέλε μολύνεσθαι Χριστιανῶν δεξιὰς
αἵμασιν ὁμοπίστον Χριστιανῶν. ἄνθρωπος εἴ καὶ
αὐτὸς θάνατον προσδοκῶν καὶ ἀνάστασιν καὶ ἀντα-
πόδωσιν. σήμερον ὑπάρχεις, καὶ αὔριον εἰς κόνιν
διαλυθήσῃ. εἰς πυρετὸς ἅπαν κατασβέσει τὸ φρύαγμα.
τίνα οὖν λόγον δώσεις τῷ θεῷ ἐκεῖ ἀπελθὼν ἐπὲρ
τῶν ἀδικῶν σφαγῶν; ποίῳ προσώπῳ τῷ φοβερῷ
καὶ δικαίῳ ἐνατενίσεις κριτῆ; εἴ πλούτου ἐρῶν
ταῦτα ποιεῖς, ἐγὼ σε κατακόρως τοῦ ἐπιθυμουμένου
ἐμπλήσω. μόνον ἐπίσχες τὴν δεξιάν, ἄσπασαι τὴν
εἰρήνην, ἀγάπησον τὴν ὁμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς
βίον ζήσης εἰρηκὸν καὶ ἀπράγμονα, καὶ οἱ Χριστι-
ανοὶ παύσωνται ποτε τῶν συμφορῶν. οὐ θέμις γὰρ
αὐτοὺς ἀρεῖν ὅπλα καθ' ὁμοπίστον.“ τοσαῦτα οὖν
εἰπὼν ὁ βασιλεὺς εἰσήγγειν. αἰδεσθεῖς οὖν Συμεῶν τὴν
τούτου ταπεινώσιν καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐπένευσεν
τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι. ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους
διεχωρίσθησαν, δώροις μεγαλοπρεπέσι τοῦ βασιλέως
δεξιωσαμένου τὸν Συμεῶνα. ὁ δὲ τότε συμβέβηκεν
διηγήσομαι τεράστιόν τι καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα συγγρά-
φειν εἶδοσι παράδοξον. δύο φασὶν ἀετοὺς τῶν βασι-
λέων ὁμιλούντων ἀνωθεν αὐτῶν ὑπερπτήναι. ἤξαι
τε καὶ πρὸς ἀλλήλους συμμῖξαι καὶ παραντίκα
διασενχθῆναι ἀλλήλων, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν
ἔλθεῖν, τὸν δὲ ἐπὶ τὴν Θράκην διαπτήναι. τοῦτο οἱ
ἀκριβῶς τὰ τοιαῦτα σκοποῦντες οὐ καλὸν ἔκριναν
οἰωνόν· ἀσυμβάτους γὰρ ἐπὶ τὴν εἰρήνην διαλυθί-
σεσθαι ἔφησαν. Συμεῶν δὲ τὸ ἑαυτοῦ στρατόπεδον
καταλαβὼν τοῖς ἑαυτοῦ μεγαυῖασιν τὴν τοῦ βασιλέως
ἐπήγγειλεν σύνεσιν καὶ ταπεινώσιν (pp. 310, 1—
314, 4).

58. *De Symeonis interitu. Petrus, rex Bulgarorum, pacem cum Romanis componit*

Ἐγένετο δὲ τὸ τρικαῦτα καὶ σεισμὸς φοβερὸς ἐν
τῷ τῶν Θρακῶν θέματι, καὶ χάσμα γῆς μέγα
καὶ κατάπληκτον, ὥστε πολλὰ χωρία καὶ ἐκκλησίας
ἀνάνδρους καταποθῆναι.

честивия човек и на християнина е присъщо да приема мира и любовта, понеже бог е любов и се нарича така, а на нечестивеца и на безверника — да се радва на убийства и на несправедливо проливани кърви. Прочее, ако си истински християнин, както сме уверени, прекъсни най-последно несправедливите убивания и безбожните кръвопролития и понеже сам си християнин и се наричаш такъв, склучи мир с нас християните и не искай десниците на християни да се опетняват с кръвта на едновременци християни. И ти си човек и очакваш смърт и възкресение и въздаяние. Днес живееш, а утре ще се разпаднеш на прах. Една треска ще угаси цялата ти надменност. И тъй, когато отидеш там, какво обяснение ще дадеш на бога за несправедливите си избивания? С какво лице ще погледнеш страшния и справедлив съдия? Ако правиш това от жажда за богатство, то аз ще те задоволя до насита с това, което жадуваш. Само задръж ръката си, прегърни мира, възлюби съгласието, за да заживееш и ти мирно и безгрижно и християните да се отърват най-последно от нещастията. Защото безбожно е те да вдигат оръжие срещу едновременци.“ Прочее императорът, като казал тези думи, млъкнал. А Симеон, засрамен от смирението и от думите му, се съгласил да склучи мир. Те се сбогували и се разделили, като императорът удостоил Симеон с великолепни дарове. Ще разкажа и за едно чудо, което тогава се случило и което изглеждало странно за онези, които знаят да тълкуват такива неща. Казват, че докато царете разговаряли, два орела прелетели над тях. Те дошли, приближили се и веднага се разделили, като единият отишъл към столицата, а другият отлетял към Тракия. Тези, които внимателно наблюдавали това явление, сметнали го за неблагоприятна поличба. Те казвали, че двамата владетели ще се разделят, без да се споразумеят относно мира. А Симеон, като стигнал в лагера си, разказал на велможите си за разума и смирението на императора.

58. *Смъртта на Симеон. Неговият наследник Петър склучва мир с Византийската империя*

Тогава в Тракийската тема станало ужасно земетресение и голямо и страшно пропукване на земята, така че много селища и църкви били погълнати заедно с хората си¹.

¹ За описаните гук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 30.

Μαῖω δὲ μηνί, εἰκάδι ἑβδόμη, δεκάτης πέμπτης Ἰνδικτιῶνος, Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας ἐτελεύτα, Πέτρον υἱὸν αὐτοῦ προβαλόμενος ἄρχοντα, ὃν ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ ἔσχεν γυναικός, τῆς ἀδελφῆς Γεωργίου τοῦ Σουρσουβούλη, ὃν καὶ ἐπίτροπον τοῖς ἑαυτοῦ παισὶν ὁ Συμεὼν καταλέλοιπεν. τὰ κύκλω οὖν ἔθνη τὴν τοῦ Συμεὼν μαθόντα τελευτὴν ἐκστρατεύειν κατὰ Βουλγάρων ἐβουλεύοντο. Λιμοῦ δὲ σὺν ἀκρίσῳ τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος ἐκπιέζοντος ἐδεδείσαν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσιν. βουλὴν οὖν ποιήσαντες κατὰ Ῥωμαίων ἐκστρατεύουσιν καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καταλαμβάνουσιν. ἔπειτα μυθόντες ὅτι μέλλει κατ' αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Ῥωμαῖος ἐκστρατεύειν, ἀποστέλλουσι Πέτρον τε καὶ Γεώργιον^α κρυφίως τινὰ μοναχόν, Καλοκέρων ὀνομαζόμενον, τῷ γένει Ἀρμενιακόν, χρυσοβούλλον ἐπιφερόμενον. διηγόρευε δὲ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς τὴν μετὰ Ῥωμαίων εἰρήνην ἀσπάζονται οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ γαμικὸν ποιῆσαι συνάλλαγμα. τὸν τοιοῦτον οὖν μοναχόν ὁ βασιλεὺς ἀποδεξάμενος ἀσμενέστατα, παρενθὺν ἀπέστειλεν μετὰ δρομῶνός ἐν Μεσημβρίᾳ τὸν μοναχόν Θεόδωρον τὸν Ἀβούκην καὶ βασιλικὸν κληρικόν τὸν Ῥόδιον τὴν εἰρήνην συλλαλῆσαι τοῖς Βουλγάροις· οἱ δὲ παραγενόμενοι καὶ τὰ εἰκότα συλλαλήσαντες ἐξῆλθον ἅμα Στεφάνῳ Βουλγάρῳ διὰ τῆς ξηραῖς, ὅπισθεν δὲ αὐτῶν κατέλαβεν καὶ Γεώργιος ὁ Σουρσουβούλης, καὶ παραγενόμενοι ἐν Κωνσταντινούπολει τὴν εἰρήνην ἐσπέισαντο. θεατάμενοι δὲ τὴν θυγατέρα Χριστοφόρου βασιλέως Μαρίαν, καὶ μεγάλως ἐπ' αὐτῇ ἄρεσθέντες, ἔγραψαν τῷ Πέτρῳ διὰ τάχους παραγενέσθαι. τοῦ Βουλγάρου οὖν Πέτρον καταλαβόντος, τριήρει ὁ βασιλεὺς Ῥωμαῖος ἐπιβὰς ἐν Βλαχέρναις παρεγένετο καὶ τὸν Πέτρον ἐθεάσατό τε καὶ κατησπάσατο. ἐπεὶ δὲ ἀλλήλοις τὰ εἰκότα συνωμίλησαν, γράφοντες τὰ σύμφωνα τῆς εἰρήνης καὶ τὰ γαμικὰ ἀλλάγματα, ὀγδόῃ δὲ τοῦ Ὀκτωβρίου ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης Στέφανος ἅμα Θεοφάνει πρωτοβεστιάριῳ καὶ Μαρίᾳ τῇ τοῦ βασιλέως Χριστοφόρου θυγατρὶ καὶ πάσῃ τῇ συγκλήτῳ εἰς τὸν ναὸν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς Πηγῆς, καὶ ἐλόγησεν Πέτρον τε καὶ Μαρίαν. λαμπρᾶς δὲ καὶ πολυτελοῦς γενομένης τραπέζης, καὶ πάντων τῶν εἰθισμένων τοῖς γάμοις φαιδρῶς ἐπιτελεσθέντων, εἰσῆλθεν Θεοφάνης πρωτοβεστιάριος ἅμα Μαρίᾳ τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως ἐν τῇ πόλει. τῇ δὲ τρίτῃ τοῦ γάμου ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Ῥωμαῖος εὐοχίαν λαμπρὰν ἐν τῇ τῶν Πηγῶν ἀποβάθρᾳ. τῶν δὲ Βουλγάρων ἔνστασιν οὐ μικρὰν ποιησαμένων πρότερον εὐφημεῖσθαι Χριστοφόρον, εἰθ' οὕτω Κωνσταντῖνον, ὑπειξεν τῇ ἐνστάσει ὁ βασιλεὺς, καὶ γέγονεν ὅπερ ἠτήσαντο. ἐπειδὴ δὲ πάντα ἐν τοῖς γάμοις συντελέσθησαν, καὶ ἔμελλε Μαρία τὴν πρὸς Βουλγαρίαν ὁδὸν ὀδεύειν, οἱ ταύτης γονεῖς μέχρι τοῦ ἑβδόμου συνεξῆλθον αὐτῇ, περιχυθέντων τῇ θυγατρὶ, καὶ πολλὰ κατέχευαν τὰ δά-

^α Πέτρος τε καὶ Γεώργιος apud Theoph. Cont.

На 27 май, петнадесети индикт, умрял Симеон, владетелят на България, като оставил за владетел сина си Петър, когото имал от втората си жена, сестрата на Георги Сурсуул, когото Симеон оставил и за настойник на своите синове. Прочее околните народи, като научили за смъртта на Симеон, замисляли да нападнат българите. А българският народ бил притесняван от голям глад и скакалци и се страхувал от нападение на ромеите. Прочее, след като направили съвещание, [българите] тръгнали на поход срещу ромеите и дошли в Македония. Но след това, като научили, че император Роман щял да излезе на поход срещу тях, Петър и Георги тайно изпратили един монах на име Калокир, по произход арменец, който носел златопечатно писмо. Съдържанието на това писмо било, че те не само приемат мира с ромеите, но [искат] да сключат и брачен договор. Прочее императорът приел много радостно този монах и веднага изпратил в Месемврия с дромон монаха Теодор Авука и императорския клирик Родий, за да преговарят за мир с българите. А те пристигнали и след като обсъдили взаимно това, което подобавало, отпътували по суша заедно със Стефан българина. След тях пристигнал и Георги Сурсуул и като дошли в Цариград, сключили мир. А като видели Мария, дъщерята на император Христофор, много я харесали и писали на Петър да дойде незабавно. Когато пристигнал българинът Петър, император Роман се качил на триера и дошъл във Влахерните. Той видял Петър и го приветствувал. След като си казали един на друг това, което подобава, те написали мирния договор и брачното споразумение. А на 8 октомври патриарх Стефан отишъл в храма на пресветата Богородица при Пиге заедно с протовестиария Теофан, Мария, дъщерята на император Христофор, и целия сенат и благословил Петър и Мария. След като било дадено великолепно и богато угощение и били изпълнени блестящо всички сватбени обичаи, протовестиарият Теофан влязъл в столицата заедно с Мария, дъщерята на императора. На третия ден от бракосъчетанието император Роман дал разкошно угощение на пристана при Пиги. А понеже българите немалко настоявали най-напред да бъде приветствуван Христофор, а след това Константин, императорът отстъпил на настояването им и станало, както те искали. А след като всички тържества около сватбата завършили и Мария трябвало да поеме пътя за България, родителите ѝ я изпратили до Евдомон. Те прегърнали дъщеря

κονα, καὶ ὡς εἰκὸς ἐπὶ στερήσει σπλάγγρον πεπο-
θημένοι. τὸν τε γαμβρὸν ἀσπασάμενοι καὶ ταύτην
ταῖς τούτου χερσὶ περιθέμενοι ἐν τοῖς βασιλείοις
ὑπέστρεψαν. Μαρία δὲ Βουλγαρικαῖς παραδοθεῖσα
χερσὶν τὴν ἐπὶ Βουλγαρίαν ἀπῆει (pp. 315, 13—
317, 21).

59. *De coniuratione Ioannis Petri regis
Bulgarorum fratris*

Πέτρον δὲ τῷ Βουλγάρῳ ἐπέθετο Ἰωάννης
ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ καὶ ἑτέρον Βουλγάρων τοῦ
Συμεῶν. καὶ φωραθέντων αὐτῶν ὁ μὲν Ἰωάννης
τίπτεται καὶ ἐγκλείεται φυλακῇ, οἱ δὲ λοιποὶ τιμο-
ρίαις οὐ ταῖς τεχούσαις ὑποβάλλονται. ταῦτα δὲ
δῆλα ποιήσαντος Πέτρον τῷ βασιλεῖ Ῥομανῷ,
ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν μοναχὸν Ἰωάννην, ὃς
ἐργεῖται ξαίκιον, προσφάσει μὲν ὡς ποιῆσαι ἀλλάγιον
τῶν κρατουμένων αἰχμαλώτων, τῇ δὲ ἀληθείᾳ
Ἰωάννην κατασχεῖν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγα-
γεῖν. ὁ δὲ καὶ γέγονεν· εἰσελθὼν γὰρ ἅμα τῷ
Ἰωάννῃ ἐν τῷ πλοίῳ ἀπὸ Μεσημβρίας ἦλθεν ἐν
τῇ πόλει. μετ' οὐ πολὺν τούτου τὸ μοναχικὸν σχῆμα
ἀποορίψαντος καὶ γυναῖκα ἐπιζητήσαντος, δέδωκεν
αὐτῷ ὁ βασιλεὺς οἶκον καὶ κτήματα πάμπολλα καὶ
γυναῖκα ἐκ τῆς αὐτοῦ πατρίδος τῆς τῶν Ἀρμε-
νιακῶν, γάμον τε λαμπρὸν ἐν τῇ τοῦ Καίσαρος
οἰκίᾳ πεποίηκεν (pp. 320, 10—321, 2).

60. *Hungari Thraciam invadunt*

Ἐγένετο δὲ ἐκστρατεία πρώτη τῶν Τούρκων
κατὰ Ῥωμαίων Ἰνδικτιῶνι ἑβδόμῃ Ἀπριλλίῳ μηνί.
οἱ καὶ καταδραμόντες μέχρι τῆς πόλεως ἐληΐσαντο
πᾶσαν Θρακίαν ψυχῇ. ἀπεσιάλῃ οὖν ὁ πατριῆος
Θεοφάνης ὁ πρωτοβεσιάριος καὶ παραδυναστεύων
μετ' αὐτῶν ποιῆσαι ἀλλάγιον, πολλὰ παρ' αὐτῶν ἐπὶ
τῇ φρονήσει καὶ εὐβουλίᾳ ἐπαινεθεὶς, ὅτε καὶ τὸ
μεγαλόψυχον καὶ φιλόφρονον αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς
Ῥωμανὸς ἐπεδείξατο, μηδενὸς φεισάμενος χρήματος
πρὸς τὴν αἰχμαλώτων ἀνάσρυσιν (pp. 322, 17—
323, 3).

си, пролели много сълзи и, разбира се, [стра-
дали], загдето се лишават от милото си чедо.
След като прегърнали и зетя си и я предали
в ръцете му, те се върнали в двореца. А
Мария, предадена в български ръце, се от-
правила за България.

59. *Бунт на Йоан, брат на българския
цар Петър*

Срещу Петър българина въстанал брат
му Йоан заедно и с други Симеонови бъл-
гари. Но те, като били заловени, Йоан бил
бит и затворен в тъмница, а останалите —
предадени на тежки наказания¹. Петър из-
вестил тези неща на император Роман, който
изпратил монаха Йоан, бивш ректор, уж за
да направи смяна с държаните пленници,
а в същност, за да залови Йоан и да го от-
веде в Цариград. Така и станало. Той се
качил на кораба в Месемврия заедно с Йоан
и пристигнал в столицата. Не много след
това Йоан хвърлил монашеското расо и по-
искал да се ожени. Императорът му дал
къща и твърде много имоти и жена от своя-
та родина — Армениакската земя. Направил
му и блестяща сватба в дома на кесаря.

60. *Унгарци нападат Тракия*

Първият поход на турките срещу ромей-
те станал на седми индикт през месец ап-
рил². Те нахлули до столицата, като плен-
явали когото срещнали в Тракия. И тъй
патриций Теофан, протовестиарий и парадик-
наст, бил изпратен, за да направи с тях раз-
мяна на пленници. Той получил много похвали
от тях заради мъдростта и благоразумието
си. Тогава и император Роман проявил вели-
кодушието и човеколюбието си, като не
щадял никакви средства за освобождаването
на пленниците.

¹ За описаните тук събития вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 31.

² За описаните тук съби-
тия вж. *Продължителят на Теофан*, откъс 33.

ХІІІ. ПСЕВДО-СИМЕОН

С условното име Псевдо-Симеон се означава авторът на една хроника, която започва от сътворението на света и завършва до 963 г. Тази хроника била приписана на Симеон Магистър и издадена под негово име. Обаче по-късните изследвания установяват, че хрониката на Симеон Магистър и хрониката на т. нар. Псевдо-Симеон са две отделни хроники, които са използвали един общ първоначален извор. От този общ извор е черпил също Продължителят на Теофан. Псевдо-Симеон използвал като свои първоизвори хрониките на Георги Монах и на Скриптор инцертус.

Хрониката на Псевдо-Симеон има компилативен характер. Предадените в нея сведения за българската история през ІХ—Х в. са известни, общо взето, от хрониките на Лъв Граматик, Георги Монах, *Scriptor incertus* и др. Обаче той съобщава и някои допълнителни данни, като на някои места предава една разширена редакция на използваните от него хроники.

РЪКОПИС: Р — cod. Paris. 1712 (XII s.).

ИЗДАНИЯ: *Theophanes Continuatus, Ioannes Cameniata, Symeon magister, Georgius monachus*, rec. J. Bekker, Вopпае 1838. — *Migne*, PGr. CIX. col. 663—822. Далешите тук откъси са взети от Бонското издание.

КНИЖНИНА: П. Г. Преображенский, Летописное повествование св. Феофана Исповедника, Вена, 1912. — В. Н. Златарски, Известията за българите в хрониката на Симеона Метафраста и Логотета, СбНУК, XXIV 24 (1908), стр. 1—161. — В. М. Истрик, Хроника Георгия Амартола в древнем славянонорусском переводе, II Петроград 1922, 1—65. — Г. Острогорски, Славянский перевод хроника Симеона Лагофета, *Seminarium Kondakovianum* V (1932), стр. 17 и сл. — А. П. Каждан, Хроника Симеона Лагофета, ВВр., XV (1959), стр. 125—134. Същият: ВВр. XVI (1959), стр. 275—276 — *Moravesik*, *Byzantinoturcica*, I, pp. 270—273, 500—502.

PSEUDO-SYMEONIS

CHRONOGRAPHIA

1. *Crummus contra Constantinopolim exercitum ducit*

8. Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀδελφοῦ Λέοντος ἦλθον οἱ Βούλγαροι μηδενὸς αὐτοῦς ὑπαντάμενος ἢ κολέουτος ἕως τῆς πόρτης καὶ ποιήσας ὁ Κρούμος θυσίαν κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ ἐξώθηεν τῆς Χρυσῆς πόρτης ἔθυσεν ἀνθρώπους καὶ κτήνη πολλά· καὶ εἰς

13. ПСЕВДО-СИМЕОН

ХРОНОГРАФИЯ

1. Походът на Крум срещу Цариград

8. В дните на безбожния император Лъв¹ българите стигнали чак до вратите [на столицата], без никой да излезе насреща им или да ги спре. И Крум² според обичая си принесъл жертва във от Златните врата много хора и добитък. [След това] потопил но-

¹ Лъв V Арменец (813—820). ² Крум се явил с войските си пред стените на византийската столица на 17 юли 813 г. За събитията срв. Златарски, История, I, 1, стр. 270—275. — Ostrogorsky, History, p. 178.

τὸν αἰγιαλὸν τῆς θαλάσσης βρέξας τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ περικλυσάμενος. καὶ ξαντίσας τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ εὐφημισθεὶς ἐπ' αὐτῶν διήλθεν μέσον τῶν πολλακίδων αὐτοῦ προσκνηθεὶς ὑπ' αὐτῶν καὶ δοξασθεὶς, καὶ ταῦτα θεωροῦντων ἐκ τοῦ τείχους πάντων, καὶ μηδενὸς τολμῶντος κολῦσαι αὐτὸν ἢ ἀπολύσαι βέλος κατ' αὐτοῦ καὶ ποιήσας πάντα τὰ ἐπιθυμητὰ αὐτοῦ καὶ ἄπερ ἐβούλετο. περιεκύκλωσεν τὴν πόλιν καὶ ἔβαλεν χάρακα ἐπ' αὐτῆ, καὶ ποιήσας ἡμέρας τινὰς καὶ προαιδεύσας τὰ ἔξωθεν τῆς πόλεως ἤρξατο ζητεῖν πάντα χρυσίου καὶ ἱματισμοῦ ἀριθμὸν πολλὸν καὶ κοράσια ἐπίλεκτα ποσότητα τινά. καὶ διὴ ποιήσας ὁ Λέων βουλήν μετὰ τῶν ἀρχόντων ἐδήλωσε τὸν Κροῦμον ὅτι ἐλθὲ ἕως τοῦ αἰγιαλοῦ μετὰ ὀλίγων τινῶν μὴ ἐπιφερομένων ὅπλα, καὶ ἡμεῖς ἔξερχόμεθα διὰ τῆς θαλάσσης ἄοπλοι μετὰ χελανδίου, καὶ συλλαλοῦμεν, καὶ ἄπερ ἠτήσω πάντα ποιῶμεν. καὶ ταῦτα διαλαλήσαντες, διὰ τῆς νυκτὸς ἐξαγαγόντες τινὰς ἐνωπλισμένους τρεῖς ἄνδρας, κατέκρυψαν αὐτοὺς ἐν δωμάτιοις τισὶ τῶν Γάλλης ἔξωθεν τῆς πόρτης τῶν Βλαχερνῶν, δώσαντες αὐτοῖς σύσσημον ὅτι διαλεγόμενον ἡμῶν μετὰ Κροῦμον, σημεῖόν τι ἔχομεν ποιῆσαι, ὅπερ θεασάμενοι ἐξέλθατε καὶ ἀποκτείνετε αὐτόν· καὶ τῇ ἐπαύριον ὄντων τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τὸ μέρος τῶν ἀρίων Ἀραργύρων ἔξωθεν τῆς πόλεως, καθῆλθεν ὁ Κροῦμος ἐπὶ τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν συνταγὴν μετὰ ἄλλων τριῶν, τὸν λογοθέτην αὐτοῦ καὶ Κωνσταντῖνον τὸν λεγόμενον τοῦ Παζικοῦ φυγόντος εἰς Βουλγαρίαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἔχοντα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὄντα ἐξ ἀδελφῆς τοῦ Κροῦμου ὅτινες τέσσαρες ἐξεληθόντες ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῶν ἄοπλοι καθῆλθον ἕως τῆς θαλάσσης κατὰ συνταγὴν, μὴ γινώσκοντες τὸ ἐνεδρον αὐτῶν λοιπὸν δὲ καὶ οἱ ἐκ τῆς πόλεως ἐξῆλθον μετὰ χελανδίου βουλόμενοι συλλαλῆσαι μετὰ τοῦ Κροῦμου, καὶ λαβόντες λόγον ἐξῆλθον τοῦ παραβίου καὶ ἀποκαβαλικεύσας ὁ Κροῦμος ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ ἔδαφους, καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ ὁ υἱὸς Κωνσταντῖνου στροφόμενον καὶ χαλινομένον ἐζράτει. καὶ διαλεγόμενον αὐτῶν ἐποίησεν ὁ εἷς τῶν ἐκ τῆς πόλεως τὸ σημεῖον, ὃς ἦν Ἐξαβούλης, τῇ χειρὶ τὴν κεφαλὴν ἀποσκηπιάσας ὃν ἰδὼν ὁ Κροῦμος καὶ σκανδαλισθεὶς ἀνεπήδησεν καὶ ἔχων ἔτοιμον τὸν ἵππον, σηκώσας αὐτὸν οἱ μετ' αὐτοῦ, ἐκαβαλίκευσεν καὶ ἀνέκραζεν ὁ λαὸς ἀπὸ τοῦ τείχους „ὁ σταυρὸς ἐνίκησεν“. καὶ αὐτὸς ἤρξατο φεύγειν καὶ ἐξεληθόντες οἱ ἐνωπλισμένοι ἐκ τῶν δωματίων κατεδίωξαν ὀπίσω τοῦ Κροῦμου, καὶ ἀπολύσαντες αὐτῶν τὰ βέλη ὡς ὤρήθησαν ὅτι ἐπλήγωσαν αὐτόν, αὐτὸς δὲ μονώτατος ἔφυγεν εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ. οἱ δὲ ἄλλοι τρεῖς ἐπιείσθησαν ὑπὸ τῶν

зете си във водата край брега на морето, омил се, поръсил войниците си и приветствуван от тях, преминал между наложниците си, които му се поклонили и го възхвалявали. Всички гледали това от стените на града и никой не се осмелявал да му окаже съпротива или да хвърли стрела срещу него. След като изпълнил всичките си желания и прищевки, той обсадил града и го заобиколил с вал. Така прекарал няколко дена, като оплячкосал околностите на столицата и започнал да иска данък — злато, голямо количество одежди и известен брой отбрани девойки. Тогава Лев свикал първенците на съвет и известил на Крум: „Ела на брега с няколко души без оръжие и ние ще дойдем с лодка през морето невъоръжени, ще поговорим и ще изпълним всичко, което си поискал.“ Като поговорили за тези неща, те извели през нощта трима въоръжени мъже, скрили ги в някакви постройки в Гала¹ вън от Влахернската врата и им дали поръка: „През време на нашия разговор с Крум ще ви дадем условен знак и вие, щом го забележите, излезте и го убийте.“ На другия ден, когато българите били около „Св. Безсребърници“² вън от града, Крум тръгнал към морето според условието с трима мъже: логотетът³ му, Константин⁴, син на Пазик, който бил избягал в България преди много години, и синът на Константин от сестрата на Крум. Четиримата се отделили от войската и, както било уговорено, отишли невъоръжени край брега на морето, без да подозират за засадата срещу тях. Също и тези, които щели да говорят с Крум, излезли с хеландия от града и след като им била дадена честна дума, слезли от кораба. Крум скочил от коня и седнал на земята, а Константиновият син държал коня му, оседлан и с юзди. През време на разговора един от тези, който бил дошъл от града, именно Ексавул, дал знак, като закрил с ръка главата си. Крум го видял и скочил възмутен. И понеже конят му бил готов, той се метнал отгоре му с помощта на своите хора. Тогава войската от стените се развикала: „Кръстът победи!“ Крум се впуснал да бяга, а въоръжените мъже излезли от постройките и започнали да го преследват. Те хвърлили след него стрелите си, като мислели, че са го ранили, но той здрав и читав избягал при войската си. Останалите

¹ Тази местност се намирала по северозападния бряг на Златния рог. Срв. *Janin*, op. cit., p. 418—419.

² Тази църква се намирала на север от столицата. ³ С византийската титла логотет авторът тук предава съответната българска титла и длъжност. Според *Златарски*, История, I, 1, стр. 273, бел. 1, поради важността на преговорите Крум вероятно е взел със себе си своя пръв помощник и най-добър съветник, какъвто е бил неговият кавхан. За титлата логотет срв. *Bréhier*, op. cit. p. 301—303. ⁴ Константин Пазик, който бил по род грък, вероятно служел и като преводач при тази среща.

ὄντων ἐν τῷ χελανδίῳ. καὶ ὁ μὲν λογοθέτης παρα-
τὰ ἐσφάγη, Κωνσταντῖνος δὲ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ζῶν-
τες ἐπιάσθησαν.

Λοιπὸν οὖν τούτων γενομένων θυμωθεὶς ὁ
Κροῦμος ἐκέλευσε τῇ ἐπαύριον ἐμπυρίσαι καὶ κα-
ταστρέφαι πάντα τόπον καὶ ἀρξάμενοι ἐμπυρίζειν
κατέκασσαν πάσας τὰς ἐκκλησίας τὰς ἀντίπεραν τῆς
πόλεως, μεγάλας οἴσους, ὡς ἀνεκαίνισαν Βίθωρην καὶ
Νικηφόρος καὶ Μιχαὴλ ὁμοίως καὶ τὰ μοναστήρια
καὶ τὰ παλάτια καὶ τοὺς οἴκους καὶ τὰ προύστεια.
καὶ ἐλθόντες εἰς τὸν ἅγιον Μάμαντα ἐνεπίρρισαν τὰ
ἐκεῖσε παλάτια καὶ τοὺς βασιλικούς κοιτώνας, καὶ
τοὺς κίονας κατέκλασαν, καὶ τοὺς μολύβδους ἐπέτησαν
καὶ τὰ ζῶδια τοῦ ἵπποδρομίον, καὶ πᾶσαν τὴν
αἰχμαλωσίαν κατέσφαξαν, οἰμοίως καὶ τὰ κτήνη.
καὶ διελεύσαντες τὴν παραθαλασσίαν τοῦ Στενοῦ καὶ
τὴν ἄνω πάντα τὰ ἐμπόρεια κατέκασσαν, καὶ ἄραν-
τες σκῆλα πολλὰ ἔχοντο. καὶ πᾶσαντες τὸ δεξιὸν
μῆκος τῆς πόλεως πρὸς ἀνατολὰς, κατέκασσαν τὰ
ἐξώθεν τῆς Χερσοῦς πόρτης ἕως τοῦ Ῥυγίου. καὶ
ἐλθόντες εἰς τὸν Ἄθωρα κατέστρεψαν τὸ ἐκεῖσε
κάστρον καὶ τὴν γέφυραν παρὰ τὸν οἶσον καὶ πᾶ-
ν ὀχυρωτάτην. καὶ ἐλθόντες εἰς Σηλυβρίαν κατέ-
στρεψαν τὸ αὐτόθι κάστρον ἕως τοῦ ἰδάφους, καὶ
τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς οἴκους ἐνεπίρρισαν. καὶ με-
τὰ τοῦτο τὸ Δασίην κάστρον ἐπάσχεον κατέστρεψαν.
καὶ ἐλθόντες ἕως τῆς πόλεως Ἡρακλείας, μὴ δυνα-
μένοι εἰς αὐτὴν ἐλθεῖν, ἐνεπίρρισαν πάντα τὰ οἰκή-
ματα τὰ ὄντα εἰς τὸν λιμένα καὶ τὰ πέριξ τῆς αὐτῆς
πόλεως. καὶ μετὰ τοῦτο ἐλθόντες εἰς Ῥαιδεστόν
κατέστρεψαν καὶ τοῦτο τὸ κάστρον, ἐμπυρίζσαντες
πάντα τὰ ἐν αὐτῷ οἰκήματα καὶ τὰς ἐκκλησίας καὶ
κατασφάζαντες αὐτόθι λαὸν πολὺν. καὶ ἐλθόντες εἰς
τὸ Πάνιον κάστρον εἶρον αὐτὸ ἠσφαλισμένον, ἔχον-
τα λαὸν πολὺν καὶ μηδὲν ἰσχύσαντες εἰς αὐτό, τὰ
ἔξω πάντα ἐμπυρίσαντες καὶ καταστρέψαντες ἀνήλ-
θον εἰς τὸν Ἄσπρον, κάστρον ὄν καὶ αὐτό, καὶ
καταστρέψαντες καὶ τοῦτο καὶ ἐμπυρίσαντες, καὶ
ἔτετρα πλείσια κάστρα, κατήλθον ἐκεῖθεν δι' ἡμερῶν
δέκα, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰ ὄρη τοῦ Γάνου καὶ εὐρόν-
τες ἐκεῖσε λαὸν πολὺν κρυπτόμενον καὶ σχεδὸν πάν-
τα τὰ κτήνη τῆς Θράκης, κατέσφαξαν τοὺς ἀνθρώ-
πους, καὶ τὰ κτήνη ὄντα εἰς πλήθος, αἰχμαλωτεύ-
σαντες ἀπέστειλαν εἰς Βουλγαρίαν, καὶ γυναῖκόσιδα
πολλὰ. καὶ λοιπὸν ἀπῆλθον καὶ εἰς τὸ Ἑξαμίλην,
καὶ καθῆλθον ἕως Ἀβυδον, καὶ ἀνεκαίψαν ἐπὶ

трима били подгонени от хората, които били
в лодката — логотетът бил убит на място,
Константин и синът му били заловени живи.

9. И тъй Крум, разгневен от станалото,
заповядал на другия ден да опожарят и
опустошат всичко наоколо. Като започнали
да палят, те изгорили всички големи църкви
вън от града, основани от Ирина¹, Никифор
и Михаил², също така и манастирите, дворците
и къщите в предградията. Като стигнали до Св.
Мамант, изгорили там дворците императорски-
те покои, изпотрошили колоните, задигнали
оловните предмети, статуите на животни на
хиподрума и избили всички пленници, а също
така и добитък. След това минали покрай
брега на Протока³, изгорили всички тържища
в горния край, взели голяма плячка и отми-
нали. Нападайки дясната част на града от
изток, изгорили всичко вън от Златните вра-
та чак до Ригий⁴. Когато дошли до Атира⁵,
съборили тамошната крепост и моста⁶, който
бил извънредно хубав и здрав. После стиг-
нали в Силиврия⁷ и сринали наравно със зе-
мята нейната крепост, а църквите и жилища-
та опожарили. След това разрушили крепост-
та Даонион. Оттам отишли в град Хераклея⁸,
но не могли да влязат в града, а изгорили
всички къщи край пристанището и околно-
стите на града. След това стигнали до Ре-
десто⁹ и сринали и тази крепост, като опо-
жарили всичките ѝ къщи и църкви и избили
там много народ. Като стигнали до Панион¹⁰,
намерили крепостта защитена от голяма вой-
ска; понеже не могли нищо да направят сре-
щу нея, опустошили с огън и меч всичките
ѝ сколности и стигнали до Аспрон, също
укрепен град. След като разрушили и опо-
жарили и него, както и много други крепо-
сти, те продължили да вървят десет дни и
стигнали до възвишението Ганос¹¹. Там наме-
рили скрити много хора и почти целия до-
битък на Тракия; избили хората, а добитък,
който бил многоброен, откънали и изпрати-
ли в България заедно с много жени и деца.
След това отишли в Хексамил¹² и стигнали
до Абидос¹³. После завили нагоре по Хеброс

¹ Императрица Ирина управлявала като регентка поради малолетието на сина си Константин VI от 780 до 797 г. и самостоятелно от 797 до 802 г. ² Византийските императори Никифор I Геник (802—811) и Михаил I Рангаве (811—813). ³ Сиреч Босфора, наричан обикновено *Στενόν*. Срв. *Janin*, op. cit., p. 437. ⁴ Крепостта Ригий се намирала при дн. село Кючукчекмедже на Мраморно море. ⁵ Крепостта Атира се намирала на 15 км западно от Ригион близо до вливането на р. Атира в Мелас (Кара Су). ⁶ До крепостта Атира, над бла-
тистото устие на едноименната р. Атира, се издигал каменен мост, двете страни на който били защитени с по
една каменна кула. Срв. *Jireček Heerstrasse*, p. 53, 102. ⁷ Днес град със същото име на Мраморно море
между Хераклея (дн. Ерегли) и Атира. ⁸ Гр. Хераклея (днешен Ерегли) се намирал на Мраморно море, за-
падно от Силиврия. ⁹ Днешен Родосто. ¹⁰ Панион — крепост в Източна Тракия между Родосто и Аспрон,
дн. Панидос. ¹¹ Днешната планина Текирдаг, която върви паралелно със западния бряг на Мраморно море
и свършва на Галиполския полуостров. ¹² Хексамил — местност в околността на Цариград на 6 мили раз-
стояние. ¹³ Град на Малоазиатския бряг на Дарданелите. С тези думи авторът навярно иска да каже, че бъл-
гарите достигнали до мястото срещу Абидос на отсамния бряг на Дарданелите.

τὸν Ἐβρον καὶ τὴν ἄρω, καὶ πάντα τὰ κάστρα κατέστρεψαν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου ἕως τῆς Ἀδριανουπόλεως. καὶ εὐρόντες τὴν Ἀδριανούπολιν κραταιουμένην παρεκάθισαν. καὶ ποιήσαντες ἡμέρας πολλὰς καὶ μηδὲν ἰσχύσαντες ἀπὸ τοῦ περικαθισμοῦ, στήσαντες μαγγανικὰ ἐπολέμονι τὸ κάστρον. καὶ δὴ στενωθέντες, μὴ ἔχοντες βοήθειάν ποθεν καὶ ἀποθνήσκοντες τοῦ λιμοῦ, παρέδωκαν ἑαυτοὺς. καὶ λαβόντες οἱ Βούλγαροι τὴν αἰχμαλωσίαν πᾶσαν εἰς πλήθος οὖσαν ἀναρτίμητον καὶ πᾶσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν, μετόπισαν αὐτοὺς εἰς Βουλγαρίαν ἐκεῖθεν τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ. καὶ τούτων γινομένων ὁ Λέων τῆς πόλεως οὐκ ἐξῆλθεν, ἀλλ' ἐκράτει τῆς βασιλείας τυραννικῶς. καὶ λοιπὸν φθασάντων τῶν ἑσπερῶν ἔστειρεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ μικρὸν ὄντα καὶ ἐπονομαζόμενον Σαμβάτην, ἐψεύσατο λέγων ὅτι Κωνσταντῖνος καλεῖται καὶ τὸν περισωθέντα λαὸν ἐκ τῶν διαφόρων πόλεων, ἐρόγευσεν αὐτοὺς, ποιήσας αὐτοὺς εὐφημηῆσαι Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον, μιμούμενος τοὺς πρόην βασιλεύσαντας Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον τοὺς Ἰσαύρους, ὧν καὶ τὴν αἴρεσιν ἀνενεώσατο, βουλόμενος ζῆσαι ἔτη πολλὰ ὡς καὶ αὐτοὶ καὶ γενέσθαι περιφημος οὗτως τὴν βουλὴν ὁ θεὸς κατήσχυεν, κόψας τοὺς χρόνους αὐτοῦ.

10. Καὶ δὴ λοιπὸν γεγονότος εὐδίου τοῦ ἀέρος τῶ χειμῶνι, καὶ τῶν ποταμῶν μὴ ἔχοντων ὕδωρ πολὺ, ἐξῆλθον οἱ Βούλγαροι χιλιάδες ι' ὀλοσίδηροι καὶ ἐλθόντες ἕως Ἀρκαδιούπολιν καὶ περάσαντες τὸν Ῥιγίαν (ποταμὸς δὲ οὕτως ἐστὶν λεγόμενος) ἦνρον λαὸν πολλὸν καὶ ἠχμαλώτευσαν αὐτόν. καὶ πρὸ τοῦ περᾶσαι αὐτοὺς τὴν αἰχμαλωσίαν ἐγένετο ἔτιδὸς πολὺς ἡμέρας ὀκτώ, καὶ ὀγκωθεὶς ὁ ποταμὸς ἐγένετο ὡς θάλασσα. καὶ μὴ δυνάμενοι ἀντιπερᾶσαι οἱ Βούλγαροι ἔμειναν ἡμέρας ιε' κατέχοντες τὴν αἰχμαλωσίαν. καὶ μηνύσαντες τὸν Λέοντα τοῦ βοηθῆσαι, οὐ προσέσχεν, οὐδὲ τῆς πόλεως ἐξῆλθεν οὐδὲ ἄλλους τινας ἀπέστειλεν πρὸς βοήθειαν. καὶ λοιπὸν γενομένης εὐδίας καὶ τοῦ ποταμοῦ ἐλαττωθέντος, αὐτοὺς τοὺς αἰχμαλώτους παρεσκεύασαν κόψαι ξυλὴν καὶ ποιῆσαι γέφυραν, καὶ οὕτως ἐπέρασαν μετὰ τῆς αἰχμαλωσίας ὄντων ὁμοῦ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων χιλιάδες ν'. λαβόντες καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, Ἀρμενιατικὰ στρατομαλακάρια καὶ νακοτάπητα ἀνώτερα καὶ ἱματισμὸν πολλὸν καὶ χαλκώματα, ἐφόρτωσαν πάντα εἰς τὰς ἀμάξας, καὶ λαβόντες πᾶσας τὰς ἀγέλας αὐτῶν βόας καὶ πρό-

и разрушили всички крепости от най-малката до най-голямата чак до Адрианопол. Те намерили града здраво укрепен и го обсадили. След като прекарали много дни в безуспешна обсада, те сложили метателни машини и започнали военните действия срещу града. Тогава [жителите на града], притиснати, без помощ от никъде и умиращи от глад, се предали. Българите взели всички пленници — безбройно множество хора заедно с цялата им покъщнина — и ги преселили в България отвъд река Истръ¹. Докато ставало това, Лъв не излязъл от столицата, но държал по насилствен начин царската власт. Освен това, когато дошли коледните празници, той коронясал невръстния си син Самвагий, като излъгал, че той се нарича Константин. След това [събрал] оцелелите жители от различните градове и им раздал пари, за да ги накара да приветствуват Лъв² и Константин, подражавайки на предишните императори Лъв и Константин Исаврийци³. Той подновил също и тяхната ерес с надежда, че ще живее като тях още много години и ще стане прочут. Ала бог осуетил неговото желание, като прекратил дните му.

10. Между другото, когато през зимата настъпили хубави дни и реките нямали много вода, българите излезли с тридесетхилядна армия, облечена цялата в желязо. Те стигнали до Аркадиопол⁴ и като преминали Ригия (така се наричала реката), заварили там много народ и го отвели в плен⁵. Но преди да прекарат пленниците, завалели проливни дъждове, в продължение на осем дни реката придошла и станала като море. Понеже не могли да я преминат, българите останали петнадесет дена, като държали и пленниците. Лъв бил предупреден да дойде на помощ, но не обърнал внимание на това; нито сам (той) излязъл от столицата, нито пък други изпратил на помощ. След това, когато времето се оправило и реката спаднала, българите накарвали пленниците да отсекаат дървета и да направят мост. Така те преминали заедно с пленените, които били мъже, жени и деца — всичко на брой 50 000 души. Те взели и цялото им имущество: арменски покривки, похубави килими, много дрехи, медни съдове и натоварили всичко на колите. Като им взели всичките стада от говеда и овце, върнали се

¹ Тези пленници били преселени вероятно в днешна Южна Бесарабия между р. Серет и Днестър. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 277. — Същият, Известия за българите в хрониката на Симеона Метафраста и Логотета, СбНУК, 24 (1908), стр. 31. ² Лъв V Арменец. ³ Лъв V бил иконоборец. Той водил ожесточена борба срещу култа към иконите, следвайки примера на Лъв III (717—741) и неговия син Константин V Копроним (741—755). Срв. Ostrogorsky, History, p. 179—180. Д. Ангелов, История на Византия, София, 1960, стр. 291—292. ⁴ Аркадиопол — днешен Люлебургас. ⁵ Събитията се отнасят към края на есента или началото на зимата 813 г. Срв. Златарски, История I, 1, стр. 278—279.

βατα εἰσῆλθον εἰς Βουλγαρίαν. καὶ ὁ ἀδίκως βασιλεύσας κατὰ παραχώρησιν θεοῦ οὔτε αὐτὸς ἐξῆλθεν τῆς πόλεως πρὸς βοήθειαν τῆς αἰχμαλωσίας οὔτε ἄλλους ἀπέστειλεν.

11. Δοιπὸν οὖν μετὰ ταῦτα ἀνηγγέλη αὐτῶν λεγόντων ὅτι ὁ Κροῦμος ἐστράτευσεν λαὸν πολλὸν συναθροίσας καὶ τοὺς Ἀβάρεις καὶ πάσας τὰς Σκλαβινίας πρὸς δὲ τοῦτοις παρασκευάζει διαφόρων ἐλεπόλεων ὄργανά τε καὶ μηχανήματα καὶ μαγγανικὰ παμμεγεθέστατα, τριβόλους καὶ πετροβόλους καὶ χελώνας καὶ ὑψηλοὺς κλίμακας, σφαίρας τε καὶ μοχλοὺς καὶ ὄργανα, κροιοὺς τε καὶ βελοστάσεις, πυρόβολά τε καὶ λιθόβολα καὶ σκορπίδια εἰς τὸ βαλέσθαι βέλη καὶ σφενδόνας, πάντα τὰ μηχανήματα κατὰ τῶν ἐπάλλξεων πρὸς τὸ ἐλεῖν τὴν πόλιν. ἐπὶ τὸ δυτικὸν δὲ μέρος, φησὶν, τῆς πόλεως κατὰ τοῦ τείχους τῶν Βλαχερονῶν ταῦτα πάντα βούλεται προσαγαγεῖν τὰ μηχανήματα, ἔνθα καὶ ἐτοξεύθη, σταβλίζων βόας χιλιάδας δέκα πρὸς τὸ βαστάζειν πάντα τὰ προλεχθέντα ὄργανα, τεθέντα ἐπὶ ἀμαξῶν, ὡς προσέταξε χιλιάδας εἰς σιδηροδεθέντας. ταῦτα ἀκούσας Λέων, πέμπας τε κατασκόπους καὶ μαθὼν τὴν ἀλήθειαν, συναθροίσας λαὸν πολλὸν καὶ τεχνίτας ἤρξατο κτίζειν ἕτερον τεῖχος ἔξωθεν τοῦ τείχους τῶν Βλαχερονῶν. κόψας καὶ τὴν σοῦδαν πλατεῖαν. καὶ ἀρξάμενος κτίζειν, μήπω τελέσας, ἵνα δειξῆι ὁ θεὸς ὁ διασκεδάζων βουλὰς ἐθνῶν, ἀθειῶν λογισμὸς λαῶν καὶ ἀθειῶν βουλὰς ἀρχόντων, ὅτι οὐκ ἐν τῇ μηχανίᾳ καὶ τῇ ἰσχύϊ αὐτῶν οἱ ἄνθρωποι δύνανται τι ποιῆσαι, οὐπω τοῦ ἔαρος καταλαβόντος, ὡς φασὶ τινες διασωθέντες τῆς αἰχμαλωσίας ἀπὸ Βουλγαρίας, περὶ τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ τοῦ πάσχα ὁ πρῶτος Βουλγαρίας ὁ Κροῦμος, ὁ περίφημος, ὁ τὴν πόλιν ἐλεῖν βουλόμενος, τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο ἀοράτως σφαγιασθεὶς ὡς καὶ ἐξήγαγεν αἱμάτων ὄχετοὺς διὰ τε τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥινῶν καὶ τῶν ὠτων αὐτοῦ καὶ οὕτως ἀπέρηξεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν κακοῖς.

12. Ἐπαρθεὶς τοίνυν τῷ φρονήματι ὁ Λέων, ὅτι αὐτὸς κατέβαλε τὸν πολέμιον, οὐχὶ θεός, ἐπεμψεν εἰς πάσας τὰς χώρας σάκρας, ἀναγγέλων ὅτι εὔρον τοὺς Βουλγάρους ἐγγυὺς ὄντας τῆς πόλεως, καὶ διὰ τῆς φρονήσεως καὶ ἀνδρείας καὶ διὰ τῆς ἀγωγῆς μου τοξεύσας τὸν πρῶτον αὐτῶν πάντας ἀπώλεσα ὅστις καὶ διὰ τὴν πρόφασιν ταύτην ἀπο-

в България; а несправедливо царуващият по божие опущение нито сам излязъл от столицата да помогне на пленниците, нито други изпратил¹.

11. И тъй, след това на императора бил съобщен слухът, че Крум предприема поход, събирайки голяма войска, в която влизат и аварите, и всички славинии. Освен това той приготвил различни съоръжения от стенобойни машини², огромни метателни машини и други приспособления³: тризъбци⁴, каменохвъргачи, костенурки⁵, високи стълби, топки, лостове, копачи, овни, поставки за стрели, огнеметни и каменометни машини, скорпиони⁶ за хвърляне на стрели, прашки и всякакви съоръжения против зъберите, за да могат да превземат града. Казват, че Крум искал да приближи всички тези машини до Влахернските стени откъм западната страна на града, където било стреляно с лък върху него. Той имал в оборите си 10 000 вола, за да може да докара всички споменати съоръжения, като бъдат качени на поръчаните за тази цел 5000 обковани с желязо коли. Когато Лъв чул това, изпратил съгледвачи и като узнал истината, събрал голяма войска и много майстори-техници и започнал да строи друга стена въвн от Влахернската, като изкопал и широк ров. Започнали да строят, но преди още да свършат, бог, който осуетява човешките желания, който съкрушава мислите на народите и намеренията на първенците, показал, че хората не са способни нищо да направят със своите възможности и сили. Според думите на някои пленници, които се спасили с бягство от България, още преди настъпването на пролетта, на великия четвъртък пред Възкресение, вождът на България, славният Крум, който искал да превземе столицата, завършил живота си невидимо заклан: от устата, ноздрите и ушите му струели потоци кръв и така той в зло изпуснал душата си.

12. Лъв, като се възгордял, като че сам той, а не бог е сразил неприятеля, изпратил съобщения във всички области и известявал: „Сварих българите близо до столицата и като умъртвих с моята смелост, похватност и съобразителност първия от тях, всичките погубих. И по тази причина нашият непри-

¹ Император Лъв V. ² Ἐλεπόλεις се наричали подвижните бойни кули на няколко етажa, чиято височина обикновено стигала до височината на обсажданите градски стени. В долния етаж се поставял т. нар. овен (дървена греда с железен край, който наподобявал овнешка глава), а в горните етажи се намирили метателни уреди и стрелците. Подвижни стълби съединявали отделните етажи. Срв. *Златарски*, История, I, 1 стр. 41. ³ Не е известно точното устройство на т. нар. *μαγγανικά*. ⁴ Железни тризъбци, които се разхвърляли по земята и се маскирали, за да спъват конницата на неприятеля. ⁵ Костенурки се наричали подвижните дървени прикрития за войниците. ⁶ Скорпионите били специални съоръжения за хвърляне на стрели и камъни, състоящи се от един лост върху хоризонтална поставка. Чрез специален механизъм този лост се привеждал в движение, при което изхвърлял поставените на единия му край стрели или камъни.

θνήσκει, φησὶν, ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν. καὶ ταῦτα μὲν περὶ
τούτου λέγεται δὲ καὶ φωνὴν οὐρανόθεν ξαγῆραι
αὐθροῶν, τὴν τοῦ ἀθέου βασιλέως κατάλυσιν εὐαγγε-
λιζομένην, καὶ πολλοῖς πλέουσιν ἀκουστὴν γενέσθαι.
ἥς τὸν καιρὸν καὶ τὴν ὥραν ἀπογραφέμενοι (ἦν γὰρ
δεκάτη χώρα τῆς νυκτός) ἐσχάτως εἶδον τὴν ἀλί-
θειαν (pp. 612,3—619,2).

2. Bulgari Thraciam vastant

Τῷ ἰ' ἔτει αὐτοῦ ἐτελεύτησεν ὁ ἐν ἁγίοις πα-
τριάρχης Μεθόδιος, καὶ ἀπ' αὐτοῦ χειροτονεῖται
Ἰγνάτιος ὁ υἱὸς κουρουπαλάτου τοῦ βασιλεύσαντος
τῶν δὲ Βουλγάρων τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν
ληξομένων, ἡ Θεοδώρα ταξάρινα πέμψασα τού-
τους τῆς βύβλης ἔστησεν.

21. Ἐτι τῆς Θεοδώρας τὴν βασιλείαν κατεχού-
σης Βογόρις ὁ ἄρχων Βουλγαρίας, γυναῖκα τῆς τῶν
Ῥωμαίων βασιλείας ἀκούσας κρατεῖν, δηλοῖ αὐτῇ
καταλέειν τὰς συνθήκας καὶ πρὸς Ῥωμαίους ἐκστρα-
τεῦσαι. ἀντιδηλοῦνται οὖν αὐτῷ ὅτι „καὶ ἐμὲ κατὰ
σοῦ εὐεθήσεις ἀπιστορατεύουσαν, καὶ ἐλπίζομεν κρυβεῖ-
σαί σου. εἰ δὲ μή, καὶ οὕτως σοῦ περιέσομαι, τὴν
νίκην ἀριδίηλον ἔχουσα γυναῖκα γάρ, ἀλλ' οὐκ ἄνδρα
ἔχεις τὸν ἠπιθήντα σοι“ διὰ τοῦτο μὲν οὖν καὶ ἐφ'
ἡσυχίας ἔμεινε καὶ τὰς τῆς ἀγάτης ἀνεπέσσει σπον-
δάς. (22) ζήτησεν οὖν αὐτῇ πειεῖται περὶ τοῦ μονα-
χοῦ Θεοδώρου τοῦ Κουφάρῳ, πρὸ πολλοῦ αἰχμαλω-
τισθέντος, καὶ οὗτος δὲ ἀφορμὴν ἐκ τούτου λαβὼν
περὶ τῆς οἰκείας ἀδελφῆς αἰχμαλωτισθείσης καὶ ἐν
τῇ τοῦ βασιλέως αὐλῇ κατεχομένης δηλοῖ ἥτις καὶ
γράμματα μαθοῦσα καὶ τὴν τῶν Χριστιανῶν τάξιν
καὶ τὴν περὶ τὸ θεῖον αἰδῶ καὶ δόξαν, ἐπεὶ τῆς
ἐπανόδου τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν τεύχηγεν, οὐ δι-
έλιπεν ἐκθειάζουσα καὶ παρακαλοῦσα μεταθέσθαι
πρὸς τὴν ἀλεθῆ πίστιν, εἰ καὶ αὐτὸς τῇ ἀπιστίᾳ κα-
πισχημένος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἰδεῖν τέως οὐκ ἠθέλησεν.
λιμοῦ δὲ τὴν χώραν ἐπανεμοιμένον ἠναγκάσθη τὰ
Ῥωμαίων ὄρια ἐπερβαίνειν (pp. 664,5—665,2).

3. Bulgari christiani fiunt

25. Τῷ δ' αὐτοῦ ἔτει ἐκστρατεύει Μιχαὴλ ἄμα
Καίσαρι διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης κατὰ Γόβορι ἄρ-

тел е мъртъвъ“ — твърдял той. Но стига тол-
кова за това. Разказват, че в същия час про-
звучал и глас от небето, който известявал за
смъртта на безбожния император и бил чу-
тъ също и от много плуваци в морето. Запи-
сали времето и часа на това съобщение (бе-
ше десетия час на нощта) и най-после откри-
ли истината.

2. Българите опустошават Тракия

На единадесетата година от неговото уп-
равление¹ умрял светият патриарх Методий
и вместо него бил ръкоположен Игнатий,
синът на куропалата на императора.

Тогава българите опустошавали Тракия и
Македония и Теодора, като изпратила войска,
спряла техния напор.

21. Когато Теодора още държала власт-
та², Борис, владетелят на България, като чул,
че жена управлява ромейската държава, съоб-
щил ѝ, че ще наруши мирния договор и ще
тръгне на поход срещу ромейците. Тогава тя
му отвърнала: „И мене ще намериш готова
за борба, и надявам се, че ще те победи.
Ако ли не, и така пак ще те надвия, защото
ще одържиш победа не над мъж, а над же-
на.“ След този отговор той останал спокоен
и подновил договора за приятелство. Теодо-
ра изисквала монаха Теодор Куфара, който
бил пленен преди много време. А [Борис] се
възползувал от случая и поискал да върнат
собствената му сестра, задържана като плен-
ница в императорския дворец. Тя, която се
била научила на четмо и писмо и била ус-
воила християнското учение, изпълнена с
боязън и вяра в бога, след като се върнала
при брата си, не престанала да му говори за
бога и да го увещава да се обърне към ис-
тинската вяра, при все че той, пленник на безве-
рието, дотогава не искал да види истината.
Когато в страната настанал глад, той бил при-
нуден да премине ромейските граници.

3. Покръстването на българите

25. На четвъртата година от царуването³
си Михаил тръгнал на поход заедно с кесаря
и по суша, и по море срещу Гоборис⁴, пред-

¹ Авторът отнася това събитие към единадесетата година от управлението на император Михаил III (842—867), или, с други думи, към 852 г. Обаче той допуска неточност, като казва, че през същата година умрял патриарх Методий (843—847) и че на патриаршеския престол встъпил Игнатий (847—858 и 867—877). ² Теодора управлявала като регентка на малолетния си син — император Михаил III от 842 до 856 г. Следователно събитието, за което става дума в този откъс, трябва да се отнесе между 853 и 856 г. Общо за събитията вж. Златарски, История, I, 2, стр. 2—3. — Ostrogorsky, History, p. 194—197. ³ Михаил III започнал да управлява самостоятелно през 856 г. Тук авторът неточно отнася похода на Михаил III към четвъртата година от неговото управление. Срв. Златарски, Известията за българите в хрониката на Симеона Метафраста и Логотета СбНУК, XXIV, (1908) стр. 57, отнася този поход към първата половина на 863 г. ⁴ Българският княз Борис.

χοιτι Βουλγάρων. τοῦτο μαθόντες οἱ Βούλγαροι ἄμα δὲ καὶ λιμῶν τηρόμενοι, ὡς ἤκου βροντῆς ὑπεκλίθησαν καὶ πρὸ τῶν ἀγόνων καὶ τῆς μάχης περὶ τὴν νίκην κατέγνωσαν, Χριστιανοὶ τε γενέσθαι καὶ ἐποτάσασθαι τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων ἠτήσαντο. ὁ δὲ, βασιλεὺς τούτους ἐν τῇ πόλει ἀγαθὸν ἐβάπτισεν πάντας καὶ τὸν ἄρχοντα αὐτῶν Μιχαὴλ ἐπωνόμασεν. ὃς εἰς τὸ ἴδιον ἐποστρέφας διὰ ζωγράφου Μεθοδίου λεγομένου τὴν κτίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ γραφῆναι πεποίηκεν διὸ καὶ μᾶλλον τὴν ἐκ παντὸς τοῦ γένους αὐτοῦ καθυπόσταται ἐπαράστασιν, οὗς μετὰ τῶν ὀλίγων καταπολεμήσας, τὸν τοῦ θεοῦ σταυροῦ τύπον ἐγκόλπιον περιόγων, πάντας ἀναφανδὸν ἐποίησε Χριστιανούς. δηλοῖ καὶ τῷ βασιλεῖ περὶ γῆς διὰ τὸ στενοῦσθαι ἐν τοῖς ἰδίωις τὸ πλῆθος τὸ ἑαυτοῦ, πρὸς τῷ καὶ ἐν τῇ πίστει ὁμονοεῖν αἰδίως καὶ τὴν ἀγάπην ἄλλον εἰς αἰῶνας φυλάττειν. ὁ δὲ εὐμενῶς ἤκουσε, καὶ δέδωκεν ἐρήμην οὖσαν τηρικαῦτα τὴν ἀπὸ τῆς Σιδηραῖς, ταύτης δὴ τότε ὄριον τυγχανοῦσης Ῥωμαίων τε καὶ αὐτῶν, ἄχρι τῆς Λεβελτόν, ἣτις οὕτω καλεῖται Ζαγόρια παρ' αὐτοῖς (pp. 665,11—666,7).

4. De Petro Bulgaro

42. Μετὰ γούν τὸ πάσχα ἀπάρας ὁ βασιλεὺς μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ἦλθεν ἐν τῷ θέματι τῶν Θρακησίων, καὶ Βασίλειος κατὰ τοῦ Καίσαρος ἐμελέτα. ἦσαν δὲ ἐν τῇ βουλῇ Μαρριανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Σιμβάτιος ὁ γαμβρὸς τοῦ Καίσαρος καὶ Βάρδας ὁ ἀδελφὸς Σιμβατίου καὶ Πέτρος ὁ Βούλγαρος καὶ Λέων ὁ Ἀσσύριος ἐξ ἀδελφῶν αὐτοῦ, Ἰωάννης τε ὁ Χάλδος καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Τοξαρᾶς (p. 678,7—13).

5. De Hadrianopoli condita

᾽Ορομητο δὲ ἀπὸ ᾽Αδριανουπόλεως τῆς Μακεδονίας, ἣτις πρότερον μὲν ᾽Ορεστιάς ἐκαλεῖτο ἐξ ᾽Ορεστοῦ υἱοῦ ᾽Αγαμέμνονος, ὃς ζήλω δικαίῳ διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα Κλυταιμνήστρας δολοφονίαν ταύτην σὺν Αἰγίστῳ ἀπεκτομηκῶς λίαν ἐκμέμηκεν, καὶ ἐν τῇ συνελεύσει ᾽Εβρον ᾽Αρξου τε καὶ ᾽Αρτάβου τῶν τριῶν ποταμῶν λουσάμενος τῆς νόσου ἀπήλλακτο ἐνθα ταύτην οἰκοδομήσας ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι κέκληκεν. ᾽Αδριανὸς δὲ Καῖσαρ εὐκτίστοις ἐρήμασι αὐτὴν μεγαλύνσας πόλιν ᾽Αδριανοῦ μετακέκληκεν. αὕτη τρίτης ἡμέρας παρὰ ἀνδρὸς εὐπετοῦς ἐν διόδῳ Φιλιππουπόλεως σταδιάζεται, ἠγκαλισμένη ὅξει τῷ Αἴμῳ, παρ' ᾧ οἱ τρεῖς ποταμοὶ ἐς μισγάγκειαν οἶον συμβάλλετον ὀμβρομον ἔδωρ (pp. (686,16—687,6).

водителя на българите. Като чули това, българите, които били измъчвани и от глад в същото време, били като че ли от гръм поразени. Те предварително се отказали от победата без битки и сражения, поискали да станат християни и да се подчинят на ромейския император. Императорът ги довел в столицата и кръстил ги всичките, като нарекъл техния предводител Михаил. Когато се завърнал в своята страна, той поръчал на зограф Методий да нарисува в дома му картината на страшния съд и въздаянието. Това още повече предизвикало бунт всред целия му народ, който бил потушен с неголяма военна сила. И като носел на гърдите си знака на божествения кръст, той открито направил всички християни. Той известил на императора да му даде земя, понеже народът му бил притеснен в собствените си земи, а освен това, че той и чрез вярата е навеки единомислен с тях и винаги ще пази мира ненарушим. Императорът посрещнал благосклонно молбата му и му дал ненаселената по това време земя от Сидера, която била граница между българите и ромейците чак до Девелт. Тази страна у тях носи името Загора.

4. За Петър Българина

42. И тъй след Великден императорът тръгнал с много войска и пристигнал в темата на тракезийците, а пък Василий замислил заговор срещу кесаря. В заговора били: брат му Мариан, зетът на кесаря Симватий, братът на Симватий Варда, Българинът Петър и неговият братовчед Лъв Асириецът, Йоан Халдос и Константин Токсара.

5. За основаването на Адрианопол

48. [Василий] произлизал от Адрианопол в Македония, който по-рано се наричал Орестия от Орест, сина на Агамемнон, който, обзет от справедлива жажда за мъст заради коварното убийство на неговия баща, извършено от Клитемнестра, я убил заедно с Егиста и напълно обезумял, но след като се окъпал там, където се сливат трите реки Хеброс, Аркос и Артавос, оздравял. Там той основал град и го нарекъл на собственото си име. Император Адриан, като разширил този град и го защитил с яки укрепления, променил името му на Адрианопол. Този град отстои на три дена път за един бързоходец от Филипопол, разположен на планина Хемус, където трите реки вливат като че ли в един басейн буйните си води.

6. *Symeon contra Romanos exercitum ducit*

Συμφιλωθείς δὲ ὁ βασιλεὺς Ζωήτῃ θυγατρὶ τοῦ Ζαούτζα προχειρίζεται αὐτὸν βασιλεοπάτορα, αὐτὸς καινοουργήσας τὸ ὄνομα. Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας ἐκστρατεύει κατὰ Ῥωμαίων, καὶ πολεμηθεὶς παρὰ τῶν Τούρκων ἠττήθη, καὶ πᾶσα ἡ αἰχμαλωσία ἠγοράσθη παρὰ τοῦ βασιλέως. εἶτα πάλιν τρέπει τοὺς Τούρκους, καὶ μετὰ αἰτήσεως ἀναλαμβάνεται τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ πειεῖ εἰρήνην, καὶ μετ' ὀλίγον ἀνατραπείσης πάλιν τῆς εἰρήνης γίνεται πόλεμος εἰς τὸ Βουλγαρόφυγον, καὶ τροπῆς δημοσίας γενομένης πάντες ἀπόλοντο, καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος Θεόδωρος (pp. 701,20—702,5).

7. *De Haemo, Mesambria Midiaque*

Μεσημβρία δὲ ἡ πρὶν Μεμεβρία, ἀπὸ τοῦ Μέμνον Ἑρακλῶς τοῦ ταύτην οἰκίσαντος καὶ βρία τὸ παρὰ τοὺς Ἑρακλῶν πόλισμα λεγόμενον· πρὸς δὲ τὸ εὐφραδέστερον Μεσημβρία νῦν ὀνομάζεται. Αἴμος ἀπὸ τινος ἀναγεθέντος ἐκεῖσε δι' Ἡρακλέους καὶ τὸν τόπον αἰμάζαντος· ἀκρωτέριον δὲ ἐστὶ Ἑρακλῆς. Μήδεια ἀπὸ Μήδης τῆς Αἰήτου θυγατρὸς κατονομάσται. Σηλυβρία ἀπὸ Σήλως τοῦ Ἑρακλῶν βασιλέως, ὅστις αὐτὴν ὄκισεν (p. 706,12—18).

8. *Symeon pacem Romanis proponit*

3. Δηλοῦ Συμεὼν ὁ ἄρχων τῆς Βουλγαρίας τὰ περὶ εἰρήνης τῷ Ἀλεξάνδρῳ καὶ τοῦ φιλοφρονεῖσθαι αὐτὸν καὶ τιμᾶσθαι καθάπερ καὶ ἐπὶ Λέοντος τοῦ βασιλέως. ὁ δὲ ἀνοία καὶ ἀφροσύνη συγκροτούμενος ἀπίμως τοὺς πρέσβεις ἐξέπεμψεν, ἀπειλαῖς τὸν Συμεὼν καταπλήσσον, διὸ καὶ κατὰ Χριστιανῶν ὁ Συμεὼν κτεῖται (p. 717,13—18).

6. *Симеон се отправя на поход срещу ромеите*

А императорът, като се влюбил в Зоя, дъщерята на Зауца¹, провъзгласил го за василеопатор, като създал за пръв път тази титла. Владетелят на България Симеон се отправил за поход срещу ромеите, но бил нападнат от турките¹ и победен и всичките пленници били откупени от императора². След това Симеон пък разбил турките, изискал и получил обратно пленниците си и сключил мир³. Малко време след това мирът отново бил нарушен и се почнала война при Булгарофигон⁴, при която войската била поголовно разбита и всички загинали, а също и протовестиарият Теодор.

7. *За имената на Хемус, Месемврия и Мидия*

Месемврия се наричала преди това Мемневрия от нейния основател тракиец Мемнос и „вриа“, което у някои тракийци означава „град“⁵. Но за по-голямо благозвучие се нарича Месемврия. Хемус е (получила името си) от някой, който бил убит там от Херкулес и мястото било обляно с кръв⁶. Това е най-високата планина в Тракия. Мидия била наречена така от Медея, дъщерята на Аетос, а Силврия от тракийския цар Силиос, който я основал.

8. *Симеон предлага мир на ромеите*

3. Владетелят на България Симеон направил на Александър предложение за мир, като му обещавал да бъде благосклонен и да го почита, също както било при император Лъв. Ала той, обладан от глупост и безумие, позорно изпъдил пратениците, обсипвайки Симеон със заплахи. Затова и Симеон се отправил на поход срещу християните.

¹ Т. е. маджарите, които византийското правителство изпращало срещу България. ² Маджарите ограбили и опленили цяла Северозточна България и стигнали до Преслав. Но преди да напуснат България, те се обърнали към императора с предложение да откупи от тях плененото българско население. Молбата им била изгълбена. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 299—300. ³ Този мир бил сключен между България и Византия към края на лятото на 895 г. Като предварително условие на мира било изгъкнато да стане обмяна на пленниците между двете страни. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 301—302. ⁴ Вторият поход на Симеон срещу Византия се отнася към лятото на 896 г. Името Вулгарофигон се отъждествява обикновено със старото Βυρτιδιζυς (днешен Бабаески в Източна Тракия) Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 318, бел. 2. В. *Танкова-Займова*, Крепости и укрепени градове в първата българска държава, Военно-исторически сборник 25 (1956), № 3, стр. 48, сл. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II (1958), p. 106. ⁵ Първата част на това обяснение има характер на легенда. Относно думата βρία и досега се приема, че тя означава град. Срв. *Д. Дечев*, Античното име на Несебър, ИИБИ, 5 (1954), 368. ⁶ Авторът дава наивно обяснение на името Хемус (Αἴμος), като го обличава с подобната по звукосъчетание дума αἷμα кръв. Но същия начин обяснява той имената на градовете Мидия и Силврия.

9. *Symeon contra Constantinopolem exercitum ducit*

5. Τῷ δὲ Ἀυγούστῳ μηνὶ Συμεὼν ὁ Βουλγάρου σὺν ἄλλῳ βαρεῖ κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ χάρακα περιέβαλεν ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν, ἐλπίζον μετέωρος ὢν ἀπειροῦτην δὲ τῇ ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τῶν ὀπλῶν καὶ τῶν περιβόλων ἀσφαλείᾳ τῶν ἐλπίδων ἀποσφαλεῖς ἐν τῷ Ἑβδόμῳ ὑπέστρεψεν, εἰρηρικὰς σπονδὰς αἰτησάμενος. τῶν δὲ ἐπιτρόπων τῆν εἰρήνην ἀσμενέστατα ἀποδεξαμένων, δώροις τε ἀμέτροις καὶ μεγίστοις φιλοφρονηθέντες Συμεὼν καὶ οἱ τοῦτου υἱοὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ὑπέστρεψαν. 7. Τοῦ δὲ Βουλγάρου Συμεὼν τὴν Θράκην ληΐζομενον, ἤτησάτο Ἰωάννης ὁ Βογᾶς πατρικίος γενέσθαι καὶ κατ' αὐτοῦ τοὺς Πατριάρχους ἀγαγεῖν· δῶρά τε λαβὼν ἀπῆλθε, καὶ οὐκ ἔλαβεν ἐν τῇ πόλει, συνθευμένων τῶν Πατριάρχων περᾶσαι καὶ τὸν Συμεὼν καταπολεμῆσαι. 9. Τῷ δὲ Σεπτεμβρίῳ μηνί, Ἰνδικτιῶνος γ', Παγκρατοῦκας ὁ Ἀρμένιος τὴν Ἀδριανούπολιν τῷ Συμεὼν προέδωκεν. μετ' οὗ πολὺν δὲ ἀπεστάλη Βασίλειος ὁ πατρικίος μετὰ δώρων πολλῶν, καὶ ἔλαβεν αὐτῆν (pp. 721,10—17; 722,14—18; 723,3—6).

10. *Romani apud Acheloen clades accipiunt*

10. Τὴν κατὰ Χριστιανῶν ἔπαρσιν τοῦ Συμεὼν βλέπουσα Ζωὴ βουλευέται μετὰ τῶν ἐν τέλει ἀλλάγιον καὶ εἰρήνην μετὰ τῶν Ἀγαρηῶν διαπραξάσθαι, διαπερᾶσαι δὲ πάντα τὸν τῆς ἀνατολῆς στρατὸν πρὸς τὸ καταπολεμῆσαι τὸν Συμεὼν. ἀπεστάλη οὖν ἐν τῇ Συρίᾳ πρὸς τὸ ποιῆσαι ἀλλάγιον Ἰωάννης πατρικίος ὁ Ῥαδηνός καὶ Μιχαὴλ ὁ Τοξαῶς. τὰ θέματα δὲ πάντα φιλοτιμησάμενη πρὸς τὴν Θράκην διεπέρασεν, Λέοντος μαγίστρου τοῦ Φοκᾶ δομestίκου τρυγάνοντος, ᾧ ἀνδρία μᾶλλον ἢ ἐπιστατικὴ φρόνησις προσανέκειτο. οἱ οὖν στρατηγοὶ καὶ ἄρχοντες πάντες τὴν εἰς ἀλλήλους ὁμόνοιαν ἐπισφίγγοντες ἐν τοῖς τιμίσις ξόλοις ἄμοσαν καὶ τοῦ ὄρκου γενομένου πανστρατεὶ ἐξώρισαν. ἤρχον δὲ τοῦ μὲν τάγματος τῶν ἐξκουβίτων Ἰωάννης ὁ Γράφων, τοῦ δὲ ἰκανάτου τοῦ Μαρούλη υἱὸς Ῥωμανὸς δὲ ὁ Ἀργυρὸς ἐστρατήγει καὶ Λέων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ Βάρδας ὁ Φοκᾶς, οἷς συνῆν καὶ ὁ Μελίας μετὰ τῶν Ἀρμενίων. συνῆν δὲ καὶ Κωνσταντῖνος πατρικίος ὁ Αἰψ Λεόντιος σύμβουλος αὐτῷ ἐν πᾶσι τοῖς ἀνήκουσιν ὢν. μηνὶ δὲ Ἀυγούστῳ κ' ἐπιπεμήσεως ε' ὁ πόλεμος μεταξὺ Βουλγάρων τε καὶ Ῥωμαίων πρὸς τῷ Ἀχελῷ ποταμῷ συγκεκριθήσεται καὶ οἷα τὰ τοῦ θεοῦ κρίματα, γίνεται σφαγὴ οἷα ἐξ αἰῶνος οὐ γέγονεν. Λέων δὲ ὁ δοῦξ ἐν Μεσεμβρία διεσώθη φεγγών. ἐσφαγὴ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐν τῇ τοῦ πολέμου συμβολῇ Κωνσταντῖνος ὁ Αἰψ καὶ Ἰωάννης ὁ Γράφων καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχόντων ἰκανοί. ἀπεστάλη δὲ Ῥωμανὸς πα-

9. *Походът на Симеон срещу Цариград*

През месец август Симеон Българинът нападна Цариград с голяма войска и окрилен от надежди за сполука, го оградил с окоп от море до море. Ала отчаян от безчисленото множество, от оръжието и от здравината на крепостните стени, той отстъпил в Евдом, като поискал да сключи договор за мир. Настояниците приели мира с най-голяма радост, а Симеон и синовете му, обсиравани с безбройни и големи подаръци, се върнали в страната си.

Когато българинът Симеон опустошавал Тракия, Йоан Богас поискал да стане патриций и да повика срещу него печенегите. Той отишъл с подаръци при тях и се върнал в столицата със заложници, като печенегите обещаха да минат границата и да нападнат Симеон.

През месец септември, трети индикт, арменецът Панкратукас предал Адрианопол на Симен. Не след дълго време бил изпратен патриций Василий с много дарове и той отново превзел града.

10. *Поражението на ромеите при Ахелой*

Като виждала надменността на Симеон срещу християните, Зоя решила заедно с управниците да сключи договор за мир с агаряните и да прекара в Европа цялата източна войска, за да победи Симеон. За сключване на мира бил изпратен в Сирия патриций Йоан Радинос и Михаил Токсара. Всички войски, наградени, били преведени в Тракия. Тогава доместик бил магистър Льв Фока, който бил надарен повече с храброст, отколкото с военачалническа мъдрост. И тъй всички стратегии и началници скрепили своето единодушие с клетва за вярност върху честния кръст и след като била положена клетва, те тръгнали на поход с цялата войска. Йоан Грапсон, син на иканата Марул, предвождал отряда на екскувитите. Военачалник беше Роман Аргир и брат му Льв, и Варда Фока, с които бил Мелиас с арменците. Участвувал също и патриций Константин Липс заедно с Леонтий, който бил негов съветник във всички подходящи случаи. На 20 август, пети индикт, започнала войната между българите и ромеите, като се завързало сражение при река Ахелой. И (такава била божията присъда) настанало такава клане, каквото отвеки не е бивало. Военачалникът Льв се спасил с бягство в Месеμβрия. В самото сражение паднали между другите и Константин Липс и Йоан Грапсон и мнозина други от началниците. Патриций Роман, друнгарий на флотата, бил изпратен

οίκιος και δρουγγάριος τῶν πλοίων μετὰ παντὸς τοῦ στόλου ἐν τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ βοηθήσων Λέοντι τῷ Φοκᾷ ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ Βογᾶς καταγαγεῖν Παϊζινάκους, ὡς εἴρηται, κελευσθέντος τοῦ δρουγγαρίου Ῥωμανοῦ διαπερᾶσαι εἰς μάχας δὲ ἐλθόντων, δεῶντες αὐτοὺς οἱ Παϊζινάκοι στασιάζοντας ὑπεχώρησαν εἰς τὰ ἴδια. τοῦ δὲ πολέμου ἤδη τέλος λαβόντος, καὶ ὑποστρέψαντος ἐν τῇ πόλει τοῦ τε Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ Βογᾶ, καὶ αὐτῶν ἐκίνησεν ἡ πόλις, καὶ εἰς τοσοῦτον κίνδυνον τὸν δρουγγάριον Ῥωμανὸν περιέστησα, ὥστε τὴν τῶν ὀφθαλμῶν στέρησεν καταδικασθῆναι, ὡς ἀμελεία, μᾶλλον δὲ κωκυργία μὴ διαπερᾶσαι τοὺς Παϊζινάκους μηδὲ τοὺς φεύγοντας Ῥωμαίους ἐν τοῖς πλοίοις ὑποδέξασθαι. καὶ τοῦτο ἂν ἐπεπόνθει, εἰ μὴ παρὰ Κωνσταντίνου πατρικίου τοῦ Γογγύλη καὶ Στεφάνου μαγίστρου πολλὰ δυναμένων παρὰ τῇ Αὐγούστῃ τὰ τῆς καταδίκης ἀντιτάξῃ.

(11). Τῶν δὲ Βουλγάρων μέχρι τῆς πόλεως τραυευσάντων ἐξῆλθε Λέων ὁ δοῦξ τῶν σχολῶν Νικόλαος ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ Ἰωάννης ἑταυραίο- εἰς Κατασύρτας ἅμα πλείστον λαῶν καὶ τῇ νυκτὶ κήτους ἐπιπεσόντων αὐτοῖς τῶν Βουλγάρων πάν- ἄροδην ἀπόλοντο (pp. 723,13—725,8).

11. *Rentaces fugam in Bulgariam parat*

20. Ῥεντάκης ὁ Ἑλλαδικὸς πατρολοίας γενόμε- νος, ἐπεὶ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς ἐλήϊσται καὶ τῇ πό- λει προσέφυγεν, ἐκεῖθεν ψευδεῖς γραφὰς συσκευάσας πρὸς Βουλγαρίαν ἀποφυγεῖν ἐμελλεν. κρατηθεὶς οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύσσεται (p. 732,5—8).

12. *Bulgari vicina Constantinopolis vastant*

21. Καὶ πάλιν οἱ Βούλγαροι μέχρι Κατασυρτῶν ἐξελαύνουσι μετὰ τὴν τοῦ Δουκὸς Ἀδραλέστου τε- λευτήν. προβάλλεται Πόθος δομέστικος τῶν σχολῶν ὁ τοῦ Ἀργυροῦ, καὶ μέχρι Θερμοπόλεως μετὰ τῶν ταγμάτων ἐλθὼν ἀπέστειλε Μιχαὴλ τὸν τοῦ Μωρολέ υἱὸν τοὺς Βουλγάρους κατασκοπήσοντα. ὁ δὲ ἀπρο- ὀπιως τῷ αὐτῶν ἐμπεισῶν πολλοὺς μὲν τῶν Βουλ- γάρων ἀνείλεν, καὶ αὐτὸς δὲ πληγεὶς ἐν τῇ πόλει εἰσελθὼν ἐτελείτησεν.

22. Πάλιν δὲ μινύεται ἐπιβουλή γὰρ Ῥωμανοῦ ἀπὸ Ἀναστασίῳ γενυσομένη σακελλαρίου καὶ Θεοδο- ρήτου κοιτωνίτου καὶ Δημητρίου προσωποταγίου τοῦ εἰδικοῦ καὶ ἄλλων τῶν, ὡς δῆθεν ἐπέθ Κωνσταν- τίνου βασιλέως ἀγωνιζόμενοι. ἐλεγχθέντες ἐτύφθησαν, καὶ τὴν μέσσην διελθόντες ἐξοργίσθησαν. (23) τῆς τοιαύτης δὲ προφάσεως λαβόμενος Ῥωμανὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ὑποβιβάζει καὶ δευτέρου ἑαυτοῦ καιθίστησι. πάλιν οὖν ἐσοτρατεύουσι Βούλγαροι μέχρι

с цялата флота по река Дунав, за да помог- не на Лъв Фока. Изпратен бил също така и Йоан Богас да доведе печенегите, както вече бе казано, които трябвало да преминат Ду- нава по заповедта на друнгария Роман. Оба- че военачалниците се спречкали и печенегите, като видели разприте им, се върнали в стра- ната си. Войната вече се свършила и Ро- ман и Богас се върнали в столицата, но градът се опълчил против тях и друн- гарият Роман се изложил на голяма опас- ност да бъде осъден на ослепяване, по- неже с нехайството си или по-скоро със своята злонамереност не прекарал печенегите и не приел бягащите ромеи в своите кораби. И това не би го отминало, ако присъдата не била отменена със съдействието на патриций Константин Гонгил и магистър Стефан, които имали голямо влияние пред императрицата.

11. Когато българите настъпили чак до сто- лицата, срещу тях излезли дукът на схоли- те Лъв и неговият син Николай и хетериар- хът Йоан с многобройна войска при Ката- сирти. През нощта българите ги нападнали ненадейно и всички [ромеи] до един загинали.

11. *Rentacis se gombi da izbega в България*

20. Рендакис от Елада, който убил баща си и разграбил целия му имот, избягал в сто- лицата и оттам, след като приготвил фалши- ви писма, възнамерил да избяга в България. Обаче бил хванат и ослепен.

12. *Българите опустошават околностите на Цариград*

21. Българите отново настъпили до Ката- сирти след смъртта на дук Адралест. За доместик на схолите бил назначен Пот Аргир. Когато той пристигнал с войската при Тер- мопол, изпратил Михаил, син на Морoleon, да разгледа стана на българите. Той нена- дейно попаднал на един техен отред и избил много българи, но и самият той бил ранен и след като пристигнал в столицата, издъхнал.

22. Отново се донесло за покушение сре- щу Роман, което щяло да бъде извършено от сакеларий Анастасий, китонита Теодорит, ковчезника на частното императорско съкро- вище Димитрий и някои други още; те уж щели да се борят за император Константин, но били издадени и бити, а след това били прекарани по главната улица и изпратени на заточение. Роман се възползувал от този слу- чай, за да отстрани от върховната власт им- ператор Константин и да го остави на второ място след себе си. И тъй българите пак

τῶν Μαγγλαβᾶ, ὅπερ μαθὼν ὁ βασιλεὺς Ῥωμανὸς Ἰωάννην βραίκτηρα ἀποστέλλει ἅμα Λέοντι καὶ Πόθῳ τοῖς Ἀργυροῖς, ἔχοντας μεθ' ἑαυτῶν πλῆθος ἰκανὸν ἕκ τε τῶν ταγματῶν καὶ τῶν τῆς ἐταιρείας· οἷς συνῆν καὶ Ἀλέξιος πατρικίος καὶ δρουγγάριος τῶν πλωϊμῶν ὁ Μουσελὲ μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. διατάξαντες οὖν οὗτοι τὸν λαὸν αὐτῶν ἐν τοῖς πεδινοῖς καὶ χθαμαλωτέροις τόποις τῶν Πηγῶν, τῶν Βουλγάρων ἄνωθεν ἀναφανέντων ἐνόπλων καὶ βοῆ χρησαμένων ἀσήμερ καὶ φοβερᾶ, καὶ σφοδροτάτως ἐπελάσαντων κατ' αὐτῶν εὐθὺς φεύγει ὁ βραίκτηρ, σφάττεται δὲ ἐπεὶ τοῦτον ἀγωνιζόμενος Φωτεινὸς ὁ τοῦ Πλατύποδος, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὲν ἐσφάγησαν οἱ δὲ ἐν τῇ θαλάσῃ ἀπώλοντο· ἄλλοι αἰχμάλωτοι γεγόνασιν. οἱ Ἀργυροὶ δὲ ἐν τῷ κασιελλίῳ φυγόντες διεσώθησαν. οἱ δὲ Βούλγαροι μηδένα τὸν κωλύοντα ἔχοντας τὰ τε παλάτια τῶν Πηγῶν ἐσυρπλόησαν καὶ τὸ Στενὸν ἅπαν κατέκασαν.

25. Καὶ πάλιν οἱ Βούλγαροι ἐν τῷ Ἰουνίῳ μηνί μέχρι τῶν τῆς ἁγίας Θεοδώρας παλατιῶν ἤλθον, καὶ ταῦτα πυρὶ δόντες τὰ ἐξῆς ἐλήϊζοντο. καὶ πάλιν παλέμου γενομένου τρέπονται Ῥωμαῖοι. ὁ δὲ λεγόμενος Σακτήκης πολλὰ ἀνδραγαθήσας πολλοὺς τε ἀνελών, καὶ πρὸς τὸ πλῆθος ἀνιστῆναι μὴ δυνάμενος, κωϊσίαν πληγείς φεύγει, καὶ ἐν τῷ ναῶ τῶν Βλαχερνῶν τεθεὶς εὐθὺς ἀποθνήσκει (p. 732,8—733,15; p. 734,1—7).

13. Symeon Adrianopololim expugnat

27. Συμεὼν δὲ σὺν παντὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ τὴν Ἀδριανούπολιν παρακαθίσαντος καὶ ἰσχυρῶς πολιορκούντος, ἐπεὶ καὶ λιμὸς αὐτοὺς ἐπέζεε κραταῖος καὶ οὐδαμόθεν εἶχον ἐπιποιήσασθαι, προδεδώκασιν ἑαυτοὺς τε καὶ τὸν στρατηγὸν τοῖς Βουλγάροις. οὗτος δὲ ἦν ὁ τοῦ Μωρολέντος υἱὸς ἢ μᾶλλον Θυμολέντος, εἰπεῖν οἰκειότερος, ἀνὴρ τὰ ἄλλα κρατίστος καὶ τὰ πολεμικὰ περιβόητος, ὃς πλείστας ἀνδραγαθίας κατὰ Βουλγάρων ἐπέεζατο· ὃν καὶ χειρωσάμενος ὁ Συμεὼν, μυρίας τε αἰκίας τοῦτον τιμωρησάμενος, τελευταῖον ἀπέκτεινεν. καὶ Βουλγάρους τὴν τῆς πόλεως φυλακὴν παραδοὺς ἐπεχώρησεν· οἱ τὴν κατ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων ἔφοδον ἀκηκοότες, τὴν πόλιν καταλιπόντες ἀπῆλθον, καὶ πάλιν ἐπὶ Ῥωμαίους ἐγένετο (p. 734,19—735,9).

14. Symeon et Romanus Lecapenus de pace tractant

29. Τῷ δὲ Σεπτεμβρίῳ μηνί, τῆς β' Ἰνδικτιῶνος, πάλιν Συμεὼν ὁ Βούλγαρος πανστρατὶ κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατεύει, καὶ ληϊζεται μὲν Θράκη καὶ Μακεδονίαν, ἐμπυρρίζει δὲ πάντα καὶ καταστρέφει καὶ δειδροτομεῖ, μέχρι τῶν Βλαχερνῶν παραγενόμενος, καὶ δὴ ἐπιζητῶν ἀποσταλῆναι αὐτῷ τὸν πατριάρχην Νικόλαον καὶ τινας τῶν μεγιστάνων,

излезли на поход и стигнали до Манглава. Като научил това, император Роман изпратил ректора Йоан заедно с Лъв и Пот Аргир и достатъчно войска с тях, съставена от тагми и хетерията. Между тях бил патрицият Алексий Муселе, друнгарий на флотата, заедно с войската си. Те разположили войските си в равните и ниски места при Изворите, а българите се появили отгоре и ревейки страшно, се нахвърлили срещу тях с голяма сила. Ректорът веднага избягал, а Фотий Платипод, който го защитавал с оръжие в ръка, бил убит. От останалите едни били убити, други загинали в морето, а някои пък били взети в плен. Аргирите се спасили с бягство в крепостта. Българите, без да срещнат никаква съпротива, изгорили дворците при Изворите и опожарили целия Стен. През месец юни българите отново дошли до палатите на св. Теодора и като ги подпалили, оплячкосали околността. И пак се завързало сражение, в което ромеите били надвити. А пък Сактики, който извършил много подвизи и убил много неприятели, като не могъл да устои на множеството, побягнал смъртно ранен и положен във Влахернската църква, веднага издъхнал.

13. Симеон превзема Адрианопол

Симеон се разположил с цялата си войска при Адрианопол и здраво обсадил града. По-неже силен глад измъчвал ромеите и огникъде не могли да се снабдят с храна, те се предали с военачалника си на българите. Той бил син на Моролеон или по-скоро, за да се изразим по-точно, на Тимолеон и бил превъзходен мъж във всяко отношение и особено прочут с военните си подвизи. Той проявил голямо геройство спрямо българите. Симеон, след като го заловил, го подложил на хиляди мъчения и най-после го убил. Като оставил българи да охраняват града, се оттеглил. Като чули, че ромеите готвят нападение срещу тях, те се оттеглили, като изоставили града, така че той отново минал под властта на ромеите.

14. Преговори за мир между Симеон и Роман

През месец септември, втори индикт, Симеон Българинът отново настъпил с цялата си войска срещу Цариград, оплячкосвал, опожарявал Тракия и Македония и опустошавал и разорявал всичко, като стигнал чак до Влахерните. Тогава поискал да бъдат изпратени при него патриарх Николай и някои други

ὥστε περὶ εἰρήνης αὐτοῖς συντυχεῖν. ἔλαβον οὖν ὁμήρους ἀμφοτέρω, καὶ ἐξῆλθον, ὃ τε πατριάρχης καὶ Μιχαὴλ πατριῶς ὁ Στυπιώτης καὶ Ἰωάννης μυστικὸς ὁ παραδυναστεύων· ἦδη γὰρ Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς διαβληθεὶς τῷ βασιλεῖ ἀπεκάρη. οἱ μὲν οὖν τῷ Συμεῶν περὶ εἰρήνης διελέγοντο, αὐτὸς δὲ τὸν βασιλέα Ῥωμαίων θεάσασθαι ἠθέληεν. ὕπερ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς σφόδρα ἠγαλλιάσατο· ἐπόθει γὰρ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ σῆναι τὴν τῶν αἱμάτων χύσιν. ἀποστείλας οὖν ἐν τῷ τοῦ Κοσμιδίου αἰγιαλῷ ὄγκυρωτάτην κατεσκεύασεν ἐν τῇ θαλάσῃ ὀρόβασιν, ὥστε τὴν βασιλικὴν τριήρεν διεκπλεύουσαν ἐν αὐτῷ προσορμίζεσθαι καὶ περιφράξας αὐτὴν πάντοθεν προσέταξε διατείχισμα μέσον γενέσθαι, ἐνθα ἀλλήλοις ἔμελλον ὁμιλεῖν. ἐπὶ τοῖς ἀποστείλας Συμεῶν τὸν ἐν τῇ Πηγῇ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ναόν, ὃν Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς ἐδομήσατο, ἐνέπηρεν, καὶ τὰ περὶ αὐτὸν πάντα, δῆλος ὢν ἐντεῦθεν μὴ τὴν εἰρήνην ἐθέλων, ἀλλ' ἐπ' ἐλπίσι μετεώρους τὸν βασιλέα ἐξαπατῶν. καὶ παραγενόμενος ὁ βασιλεὺς ἅμα τῷ πατριάρχῃ ἐν Βλαχέρναις εἰς τὴν ἁγίαν εἰσήλθε σοφόν, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνας εἰς εὐχὴν, εἶτα καὶ πρηγῆς πεσὼν, δάκρυσι τὸν ἅγιον κατέβρεχεν ἔδαφος, τὴν πανάχραντον θεοτόκον ἀτυβολὸν τὴν ἀκαμπτὴν καὶ ἀμείλικτον τοῦ ἑπερηφάνου Συμεῶν καρδίαν μαλάξαι καὶ πείσαι τὰ πρὸς εἰρήνην συνθέσθαι. τὸ ἅγιον οἶν μαφόριον τῆς παραγίας θεοτόκου ἐκ τῆς κιβωτοῦ ἀνελόμενος ἐξῆι τοῦ ναοῦ, καὶ καταλαμβάνει τὸν ὄρισμένον τόπον. ἐνάτη δὲ ἦν τοῦ σепτεμβρίου μηνός, πέμπτη δὲ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα καὶ τῇ τετάρτῃ ὥρα παραγίνεται Συμεῶν, πλῆθος ἄπειρον ἐπαγόμενος, εἰς πολλὰς δηρημένον τὰς παρατάξεις, τῶν μὲν χουσοσπίδων, καὶ χουσοδοράτων, τῶν δὲ ἄγκυροσπίδων καὶ ἄγκυροδοράτων, τῶν δὲ πάσῃ ὄπλων χροῦα κεκοσμημένων, πάντων καταπεφραγμένων σιδήρων οἱ μέσον αὐτῶν διεληφότες τὸν Συμεῶν ὡς βασιλέα εὐφύμιον τῇ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ. πάντες δὲ οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς τοῖς τεύχεσιν ἐφρονηότες κατεθεῶντο τὰ δροόμενα. ἦν οὖν ἰδεῖν τότε ψυχὴν βασιλικὴν τῷ ὄντι καὶ μεγαλόφρονα, καὶ θαυμάσαι τὸ τοῦ φρονήματος ἀκατάπληκτον καὶ τὸ τῆς ἀνδρείας παράστημα, ὅτι τοσαύτην πολεμίων βλέπων ἐπιφορὰν οὐ κατεπλάγη καὶ συνεστάλη καὶ ἐπεχώρησεν, ἀλλ' ὥσπερ εἰς πλῆθος φίλων χωρῶν οὕτως ἀτρέμας ἀπήει, μόνον οὐχὶ τὴν ψυχὴν τοῖς πολεμίοις τῶν ὑπηκόων διδοὺς ἀντίλυτρον. πρῶτος οὖν ἐν τῇ βῆθεισῃ ἀποβάθρῃ καταλαβὼν τὸν Συμεῶν ἐξεδέχετο. ἐπεὶ δὲ ὄμηροι ἐξ ἀμφοτέρων ἐλίφθησαν τῶν μερῶν καὶ τὴν ἀπόβαθρον οἱ Βούλγαροι διηρευνήσαντο ἀκριβῶς, μή ποῦ τις δόλος ἢ ἐνέδρα τυγχάνει, κατήλθε Συμεῶν τοῦ ἔπλου καὶ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσήλθε. ἀπασάμενοι οὖν ἀλλήλους εἰρήνης λόγους ἐκίνησαν. εἰπεῖν

велможи, за да преговаря с тях за мир. Прочее били взети заложници и от двете страни и патриархът, патриций Михаил Стипиот и парадинастът на император Йоан Мистик излезли (от столицата). Защото вече ректорът Йоан бил наклеветен пред императора и бил подстриган за монах. Те разисквали със Симеон относно мира, но той пожелал да види император Роман. Като чул това, императорът много се зарадвал. Защото той жадувал за мир и за прекратяване на кръвопролитията. И тъй той изпратил да построят на брега Космидион една много устойчива скеля в морето, та императорската триера, като преплува залива, да пусне там котва. Заповядал да я оградят от всички страни, а в средата да направят една беседка, където щели да се разговарят помежду си. В това време Симеон изпратил да опожарят храма на пресветата Богородица при Извора, построен от император Юстиниан, и цялата околност, от което било явно, че той не желаел мир, но мамел императора с празни надежди. Императорът отишъл с патриарха във Влахерна, влязъл в светата Ракла и като протегнал ръцете си за молитва, паднал след това ничком и обливайки със сълзи свещения под, молил пречистата Божия майка да смекчи непреклонното и неумолимо сърце на надменния Симеон и да го склони да склучи мир. След това извадил от кивота свещения омофор на пресветата Богородица, излязъл от храма и пристигнал на определеното място. Тогава било девети септември, петия ден от седмицата. В четвъртия час на деня пристигнал Симеон, следван от безчислена свита, разделена на много отреди, едни от които били със златни щитове и копия, други със сребърни щитове и копия, трети украсени с всякакъв вид оръжия и всички облечени с желязо. Те заобиколили Симеон и го приветствували като император на ромейски език. А всички членове на сената, застанали на стените, гледали какво става. Тогава човек могъл да види наистина царствения дух и величието на императора и да се възхити на непоколебимото му сърце и самообладанието, понеже той не се уплашил, не паднал духом и не отстъпил при вида на тази толкова голяма сган от неприятели, а излязъл така спокойно, като че ли отивал сред събрание от приятели и едва ли не бил готов да даде на враговете душата си като откуп за своите поданици. Прочее той пръв отишъл на споменатата скеля и очаквал Симеон. След като били взети заложници от двете страни и българите внимателно претърсили скелята да няма някъде някаква измама или засада,

δὲ λέγεται τὸν βασιλέα πρὸς Συμεὼν „ἀκίκοιά σε θεοσεβῆ ἄνθρωπον καὶ Χριστιανὸν ὑπάρχειν ἀληθινόν, βλέπω δὲ τὰ ἔργα μηδαμῶς τοῖς λόγοις συμβαίοντα. ἴδιον μὲν γὰρ θεοσεβοῦς ἀνθρώπου καὶ Χριστιανοῦ τὸ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀγάπην ἀσπάζεσθαι, εἴπερ ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστὶ καὶ λέγεται, ἀσεβοῦς δὲ καὶ ἀπίστος τοῦ χιύρειν σφαγαῖς καὶ αἵμασιν ἀδίκως ἐκχεομένοις. εἰ μὲν οὖν ἀληθὴς Χριστιανὸς ὑπάρχεις, καθὼς πεπληροφορήμεθα, στήσόν ποτε τὰς ἀδίκους σφαγὰς καὶ τὰς τῶν ἀνοσίων αἱμάτων ἐκχύσεις, καὶ σπεῖσαι μετ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν τὴν εἰρήνην, Χριστιανὸς ὢν καὶ αὐτὸς καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ μὴ θέλε μολύνεσθαι Χριστιανῶν δεξιῶς αἵμασιν δημοπίστον Χριστιανῶν. ἄνθρωπος εἰ καὶ αὐτὸς θάνατον προσδοκῶν καὶ ἀνάστασιν καὶ κρίσιν καὶ ἀντιπόδοσιν, καὶ σήμερον μὲν ὑπάρχων, αὔριον δὲ εἰς κόνιν διαλυόμενος, εἰς πυρετὸς ἅπιν κατασφύσει τὸ φρόναγμα. τίνα οὖν λόγον δώσεις τῷ θεῷ ἐκεῖθεν ἀπελθὼν ὑπὲρ τῶν ἀδίκων σφαγῶν; ποίῳ προσώπῳ τῷ φοβερῷ καὶ δικαίῳ ἐνατενίσῃς κριτῆ; εἰ πλούτου ἐρᾷς, ἐγὼ σε κατακόρως τοῦτον ἐμπλήσω. μόνον ἐπίσχες τὴν δεξιάν, ἀσπάσαι τὴν εἰρήνην, ἀγάπησον τὴν δμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς βίον ζήσης εἰρηνικὸν καὶ ἀνάμακτον καὶ ἀπράγμονα. καὶ οἱ Χριστιανοὶ παύσονται ποτὲ τῶν συμφορῶν καὶ στήσονται τὸ Χριστιανὸς ἀναρεῖν· οὐ γὰρ θέμις αὐτοῖς αἶρειν ὄπλα καθ' ὀμοπίστον.“ (30) τοσαῦτα ὁ βασιλεὺς εἰπὼν ἐσίγησεν. ὁ δὲ Συμεὼν αἰδεσθεὶς τὴν τοσαύτην ταπείνωσιν καὶ τοὺς λόγους, κατένευσε τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι. ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους καὶ διαχωρισθέντες, δώροις μεγαλοπρεπέσι τοῦ βασιλέως δεξιωσαμένου τὸν Συμεὼν. ὁ δὲ τότε συμβέβηκεν, διηγῆσομαι, τεράστιόν τε ὄν καὶ τοῖς ταῦτα συγκρίνειν εἰδόσι παράξενον. δύο φασὶν ἀετοὺς τῶν βασιλέων ὀμιλοῦντων ἀνωθεν αὐτῶν ὑπερπιτῆραι κλάγξαι τε καὶ πρὸς ἀλλήλους συμμῆσαι καὶ παραντίκα διαζευχθῆραι ἀλλήλων, καὶ τὸν μὲν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐλθεῖν, τὸν δὲ ἐπὶ τὴν Θράκην διαπιτῆραι. τοῦτο ἀκριβῶς οἱ τὰ τοιαῦτα σκοποῦντες οὐ καλὸν ἔκρινον. οἰωνόν· ἀσυμβάτους γὰρ ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ἀμφοτέρους διαλυθῆσεσθαι ἔφησαν. Συμεὼν δὲ τὸ αὐτοῦ στρατόπεδον καταλαβὼν τοῖς ἑαυτοῦ μεγασι τὴν τοῦ βασιλέως ἀπῆγγειλε σύνεσιν καὶ ταπείνωσιν, ἐξεθείαξέ τε αὐτοῦ τό τε εἶδος καὶ τὴν ξώμην καὶ τὸ ἀκαπίλληκτον τοῦ φρονήματος (pp. 735,14—739,2).

Симеон слезъл от коня си и се приближил до императора. Те се прегърнали един друг и почнали да преговарят относно мира. Казват, че императорът се обърнал с тези думи към Симеон: „Чул съм, че си бил благочестив човек и истински християнин, но виждам, че делата ти не отговарят на думите. Свойствено е наистина на благочестивия човек и на християнина да обича мира и любовта, защото бог е и се нарича любов, а на неблагочестивия и на неверника е присъщо да се радва на клането и на проливането на невинна кръв. И тъй, ако ти си истински християнин, както сме убедени, спри вече несправедливите убийства и безбожните кръвопролития и склучи мир с нас християните, тъй като и ти си християнин и се наричаш така и не позволяваш да се опетняват десниците на християни и кръвта на техните едноверци християни. И самият ти си човек, който очаква смъртта и възкресението, съда и въздаянието и днес си жив, а утре на прах ще изтлееш. Една огненица ще угаси всичката ти надменност. Прочее, като напуснеш този свят, как ще се оправдаеш пред бога за несправедните убийства? С какви очи ще погледнеш страшния и справедлив Съдия? Ако си жаден за богатство, аз ще те задоволя до насита. Само спри десницата си, полюби мира, обикни съгласието, за да живееш и сам ти живот мирен без кръв и без грижи, а и християните най-послед да си починат от беди и да престанат да убиват християни. Защото безбожно е да вдигат ръка срещу своите едноверци.“ (30) След като казал това, императорът млъкнал. А Симеон, засрамен от неговото смирение и от думите му, се съгласил да склучи мир. И тъй те се прегърнали и се разделили, след като императорът в знак на приятелство обсинал Симеон с великолепни дарове. Ще разкажа и какво станало тогава като поличба и нещо необикновено за хората, които знаят да гълкуват тези работи. Казват, че докато императорите се разговаряли, над тях прелетели два орела и като изкрещели, доближили се един до друг и веднага след това се разделили, като единият от тях хвъркнал към столицата, а другият към Тракия. Хората, които обръщат голямо внимание на подобни работи, отсъдили, че това е лоша поличба. Те казвали, че двамата ще се разделят, без да са се споразумели относно мира. Симеон, като пристигнал в своя стан, разказал на своите велможи за мъдростта и смирението на императора и превъзнасял с похвали неговата външност, мощ и непоколебимия дух.

15. De pace inter Romanos Bulgarosque iuncta

33. Μηνὶ Μαίῳ κζ', Ἰνδικτιῶνος ιε', Ἰωάννης ὁ ἀστρονόμος εἶπεν Ῥωμανῶ τῷ βασιλεῖ ὅτι ἡ ἰσταμένη στήλη ἐπάνω τῆς καμάρας τοῦ Ξηρολόφου καὶ ἐπὶ δυοῦς βλέπουσα τοῦ Συμεῶν ἐστὶ καὶ εἰ ταύτης τὴν κεφαλὴν ἐκκόψεις, τῇ αὐτῇ ὥρᾳ Συμεῶν τελευτᾷ. ἀποστείλας οὖν ὁ βασιλεὺς τῇ νυκτὶ τὴν κεφαλὴν τῆς στήλης ἐξέκοψε καὶ τῇ αὐτῇ ὥρᾳ ὁ Συμεῶν εἰς Βουλγαρίαν ἐτελεύτησε, Πέτρον τὸν υἱὸν αὐτοῦ προβαλλόμενος ἄρχοντα, ὃν ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναῖκος εἶχεν· Μιχαὴλ δὲ τὸν ἐκ τῆς προτέρας αὐτῷ γερόμενον γυναῖκος ἀπέκρινε μοναχόν. Ἰωάννης δὲ καὶ Βενιαμὴν οἱ τοῦ Πέτρον ἀδελφοὶ ἐπιστολὴν ἐκομίσαντο Βουλγαρικὴν. (34) τὰ κύκλω οὖν ἔθνη τὴν τοῦ Συμεῶν μαθόντες τελευτήν, οἳ τε Χροβάτοι καὶ οἱ λοιποὶ, κατὰ Βουλγάρων κινεῖν ἐβούλοντο ἰμῶν δὲ μεγίστου μετὰ καὶ ἀκριδῶν τὴν Βουλγαρίαν ἐκπιέζοντες, ἐδεδίεσαν καὶ μᾶλλον τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπέλευσαν. ὅθεν καὶ κατὰ Ῥωμαίαν ἐκστρατεύουσι καὶ τῇ Μακεδονίᾳ καταλυμαίνονται. οἱ δὲ Βούλγαροι τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐξέλευσαν τοῦ βασιλέως ἀκούσαντες περὶ εἰρήνης φροντίζοντες, καὶ ἀποστέλλουσι μοναχόν τινα Καλοκίριον ὀνομαζόμενον, Ἀρμενιακὸν τῷ γένει ὃς παρὰ τοῦ βασιλέως ἀσμενέστατα δεχθεὶς τὴν εἰρήνην ἐβεβαίωσε, καὶ συναλλάγμα μετὰ τοῦ βασιλέως ποιῆσαι αἰτεῖται. σύμφωνά τε ποιήσαντες εἰς τὸ δοῦναι αὐτῷ Πέτρῳ τὴν ἡνωτέρα Χριστοφόρου τοῦ βασιλέως Μαρίαν, γράφουσι τῷ Πέτρῳ ἐλθεῖν. ἀποστέλλεται οὖν Νικήτας μάγιστρος ὁ συμπένθερος Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως ἐπαντῆσαι αὐτῷ καὶ ἀγαγεῖν μέχρι τῆς πόλεως καὶ ἐλθόντες ἐν Βλαχέρναις ὁ βασιλεὺς ἀπελθὼν κατησπάσατο αὐτόν καὶ τὰ εἰκότα συνομιλήσαντες ἐπέγραψαν τὰ τε σύμφωνα τῆς εἰρήνης καὶ τὰ γαμικὰ συναλλάγματα, μεσολαβοῦντος ἐν τούτοις τοῦ πρωτοβεσπιαρίου Θεοφάνους. τῇ δὲ ἡ' τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς στέφεται Πέτρος καὶ Μαρία ἐν τῷ ναῶ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῶν Πηγῶν παρὰ Στεφάνου πατριάρχου. πάντων δὲ τῶν εἰθισμένων φαιδρῶς τελεσθέντων, οἱ Βούλγαροι ἐνστασιν οὐ μικρὰν ἐποιήσαντο τοῦ πρότερον εὐφημεῖσθαι Χριστοφόρον, εἶτα Κωνσταντῖνον ὃ καὶ ἐπένευσεν ὁ βασιλεὺς. καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας λαμβάνει τὴν ἰδίαν γυναῖκα Μαρίαν ὃ Πέτρος, καὶ ἐπὶ Βουλγαρίαν πορεύεται (pp. 740,3—741,15).

16. Ioannes Petro insidiatus est

Ἐπέθεντο Πέτρῳ τῷ Βουλγάρῳ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ καὶ ἑτέρων μεγιστάνων τοῦ Συμεῶν. καὶ φωραθέντες, ὃ μὲν τύπτεται καὶ ἐγκλείεται ἐν τῇ φυλακῇ, οἱ δὲ λοιποὶ τιμωρίας οὐ ταῖς τυχούσαις ὑποβάλλονται (p. 744,10—13).

¹ Срв. Продължителят на Теофан: (Theophanis Continuati, ed Bonn., p. 412, 6—7) Ἰωάννης δὲ καὶ Βενιαμὴν οἱ τοῦ Πέτρον ἀδελφοὶ ἐν στολῇ ἐκοσμοῦντο βουλγαρικῇ (Ἰωάν и Вениамин, братята на Петър, още носеха български дрехи). Очевидно тук в текста на Псевдо-Симеон е допусната грешка: ἐν στολῇ е разчетено погрешно като ἐπιστολῇ писмо.

15. Мир между ромеи и българи

33. На двадесет и седмия ден от месец май, петнадесети индикт, астрономът Йоан казал на император Роман, че статуята, която стои над колонадата на хълма Ксиролоф и е обърната към запад, е на Симеон. „Ако ѝ отсечеш главата, в същия час ще умре Симеон.“ Тогава императорът изпратил през нощта хора, които отсекли главата на статуята. И в същия час умрял Симеон в България, след като провъзгласил за владетел сина си Петър, роден от втората му жена. А Михаил, който бил роден от първата му жена, подстригал за монах. А братята на Петър — Йоан и Вениамин — донесли българско писмо¹. (34) А околните племена — хърватите и другите, — като се научили за смъртта на Симеон, решили да се вдигнат срещу българите. Понеже голям глад едновременно със скакалци морел България, те още повече се страхували от нахлуването на ромеите. Затова тръгнали на поход срещу Романия и опустошили Македония. Но като чули, че срещу тях излиза императорът, българите се замислили за мир и изпратили някой си монах на име Калокир, арменец по произход, който бил посрещнат много любезно от императора и обезпечил мира, като поискал да бъде дадена на Петър дъщерята на император Христофор Мария и писали на Петър да пристигне. И тъй магистър Никита, тъстът на император Роман, бил изпратен да го посрещне и да го доведе в града. Като стигнали във Влахерните, императорът излязъл насреща му и го прегърнал. След като се разговорили за необходимите работи, те подписали мирния договор и брачния съюз, поканвайки за свидетел протостарий Теофан. На осми октомври Петър и Мария били венчани от патриарх Стефан в храма на пресветата Богородица при Изворите. След като всички обреди били тържествено изпълнени, българите много настоявали най-напред да бъде приветствуван Христофор, а след това Константин. Императорът се съгласил и на това. Няколко дена по-късно Петър заедно с жена си Мария отпътувал за България.

16. Заговор на Йоан срещу Петър

Против Петър Българинът замислил заговор брат му Йоан заедно с други велможи на Симеон. Но те били заловени и Йоан бил бит и хвърлен в затвор, а останалите били подложени на немалки изтезания.

XIV. ПОСЛАНИЕ НА ЦАРИГРАДСКИЯ ПАТРИАРХ ТЕОФИЛАКТ ДО БЪЛГАРСКИЯ ЦАР ПЕТЪР

Посланието на цариградския патриарх Теофилакт (933—956) до българския цар Петър (927—969) — запазено в единствен препис — представлява най-старото свидетелство за историята на богомилското движение в българските земи. От съдържанието на писмото узнаваме, че преди това българският владетел бил отправил до своя сродник патриарха — чичо на българската царица Мария-Ирина — писмо с молба да му даде разяснения относно „ново появилата“ се в българските земи богомилска ерес. Изглежда, че патриаршеският отговор е бил твърде общ или неясен и поради това цар Петър се принудил да се обърне към него с ново искане да му бъде разяснена същината на еретическото учение и да му бъдат препоръчани мерки за борба против него. Както двете писма на българския владетел, така и първият отговор на цариградския патриарх са загубени. Във второто патриаршеско послание не е посочена никаква дата, поради което то трябва да се отнесе общо към 933—956 г., когато Теофилакт е стоял начело на цариградската църква. Началото на писмото не може да бъде разчетено добре в ръкописа, но от онова, което се вижда, трябва да се заключи, че писмото ще да е било съставено от името на патриарха от хартофилакса на цариградската патриаршия Йоан. Тъй като текстът на наслова не личи напълно ясно, възможно е също да става дума за връчване на патриаршеското послание в ръцете на българския цар чрез посредството на хартофилакс Йоан. В съдържанието на посланието нигде не е упоменато изрично името на поп Богомил, считан за основоположник на богомилското движение у нас, а за самата ерес е казано, че представлява „манихейство, смесено с павликянство“. В своите писма до патриарха българският владетел му съобщил някои вести относно основните догми на новоизникналото еретическо учение. Патриархът от своя страна свързал това с познатите нему от историята на Византия еретически движения. Дадените във втората част на посланието анатемни не споменават нито една личност от български произход, а се отнасят само до ересари от византийското минало. Това показва, че в същност както за цар Петър, така и за цариградския патриарх водачите на еретическото движение в България още не са били поименно познати. От думите на патриарха трябва да се заключи, че ереста е намерила разпространение също и всред самото българско духовенство. Като една от най-главните отлики на еретическото учение, за което става дума и което несъмнено трябва да се отъждестви с богомилството, се сочи неговият дуализъм.

РЪКОПИСИ: Cod. Ambrosian. 270, E. 9. Suppl. T. 89, ff. 171—173 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: *Н. М. Петровский*, Письмо патриарха константинопольского Феофилакта царю Болгарии Петру. Известия Отделения русского языка и словесности, XVIII, 3 (1913), стр. 356—372. Текстът е сверен по оригинала и по фотоснимки. Преводът е направен по това издание.

ЛИТЕРАТУРА: *Златарски*, История на българската държава през средните векове, I, 2, София, 1927, стр. 562—564, 840—845. — *V. N. Sharenkoff*, A Study of Manichaeism in Bulgaria with special Reference to the

Bogomils, New York; 127, pp. 35, 63—65. — V. Grumel, Les Regestes des actes du patriarcat de Constantinople. I. Les actes des patriarches. Fasc. II. Les registes de 715 à 1043. Socii Assumptionistae Chalcedonenses 1936, pp. 223—224 nr. 789. — D. Obolensky, The Bogomils. A Study in the Balkan Neo-Manichaeism. Cambridge, 1948, pp. 111 sqq., 122 sqq., 125 sqq., 136, passim. — Ostrogorsky, Geschichte, p. 173 n. 1. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 544. — Д. Ангелов, Богомилството в България, София, 1961, стр. 11, 22 сл.

THEOPHYLACTI CONSTANTINOPOLIS PATRIARCHAE EPISTOLA PETRO BULGARORUM REGI

Πέτρον Βουλγαρίας βασιλεῖ Θεοφυλάκτου [ατ]-
ριαρχου: ... θεῖσα... Ἰὼν χαρτοφύλακι τῆς...

— Ὅς μέγα τι χρῆμα ψυχῆ πιστῆ καὶ θεοφιλῆς, πνευματικῆ ἡμῶν υἱὲ καὶ συγγεν[ῶ]ν ἀριστε καὶ περιφανέστατε, καὶ μάλιστα εἰ τόχοι ἀρχικῆ τε καὶ ἡγεμονικῆ, ὅποια ἢ ὑμετέρο, ἀγαπᾶν εἰδνῖα καὶ τιμᾶν τὰ καλὰ καὶ ὀνησιφόρα. Οὐ μόνον γὰρ ἐαυτῆ σωφρόνως βιοῦσαι καὶ λυσιτελῶς πολιτενομένη βουλεύεται τὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ ὑπὸ χεῖρα κηδεμονικῶς ἄγαν προμηθουμένη, τὰ κράτιστα βοιλεῖται καὶ σωτηρίας ἐχόμενα. Τί δὲ κρείττον ἢ σωτηριώδεστερον πίστεως ἀνοθεύτου καὶ εὐλογοῦτος, καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον ἐπολήφειως ἰγυῶς, διῆς ἐν καθαρῷ συνειδήσει λατρεύομεν τῷ Μόνῳ Καθαρωτάτῳ καὶ Ὑπεραγίῳ Θεῷ; τῆς γὰρ σωτηρίας ἡμῶν τοῦτο καθέστηκε τὸ κεφάλαιον. Ὅπερ αὐτὸς ἐν τοῖς μάλιστα τιμῶν καὶ διὰ πάσης σπουδῆς ἄγαν ἀεὶ οἶσαι μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ ἐπλήκοον τοῦτοισ ὅσαι ἡμέραι καὶ ὄραι καταρτίζον καθεκάστην καὶ γεωργῶν καὶ εἴ τις τιμορίας ῥίξα καὶ ζιζάνιον ποτηρῶν ὑπὸ τοῦ ἀρχεκάκου καὶ τῶν τοιούτων ἐπισπορέως λαθῶν ἐνεσπάσται — οὐδὲ γὰρ λίγει ποτὲ τῶν κακῶν ὁ ἀλάστωρ, οὐδὲ τῆς οἰκείας ἐφίησι τι δολιότητός τε καὶ μηχανῆς — αὐτὸς τε ζιζόθεν ἐκτέμνει, ἀποκαθαίρων φιλοπονώτερον, καὶ ἡμᾶς ἐγείρεις πρὸς συμμαχίαν καλῶν ἐφ' ὧ τῷ τῆς ἀληθείας θεῷ πρὸς τελείως ἢ τε δρακοντόδης καὶ πολυκέφαλος ὕδρα τῆς δυσσεβείας ἀναλωθῆ καὶ πᾶν ψεύδους καὶ νόθους σποράς συναποτεφρωθείη ὑπέκκαυμα καὶ καθαρὸν σοι τὸ τῶν ἐπλήκων λήϊον ἅπαν διασωθείη τῆς πίστεως. Ἐπεὶ δὲ σοι καὶ ἤδη περὶ τῆς νεοφανοῦς ἀντεγράφη κατὰ τὰ ἐρωτηθέντα αἰρέσεως, καὶ νῦν τραυότερόν τε καὶ διεξωδικώτερον

ПИСМО НА ЦАРИГРАДСКИЯ ПАТРИАРХ ТЕОФИЛАКТ ДО БЪЛГАРСКИЯ ЦАР ПЕТЪР

До Петра, царя на България¹, послание от патриарх Теофилакт², съставено от Йоан, хартофилакс на (цариградската) църква³.

Колко велико нещо е, духовни наш сине и най-добър и най-прочут измежду (нашите) сродници, вярната и боголюбива душа на началник и вожд, каквато е вашата душа, която знае да обича и почита добрите и полезни работи. Защото тя, като живее благо-разумно и върши полезното, мисли доброто не само за себе си, но и като промишлява твърде покровителствено за всеки поданик, съветва за най-доброто и спасителното. А що е по-добро или по-спасително от истинска и искрена вяра, както и от здраво разбиране за божеството, чрез което с чиста съвест се покланяме на единния пречист и пресвет бог? Защото това съставя същината на нашето спасение. Ти не само почиташ това като едно от най-важните неща и всякога го прилагаш с всяко усилие, но и постоянно, всеки ден и час посочваш и водиш към него всеки поданик. И ако корен на горчивина и лош илевел са били тайно посеяни от родоначалника на злото и сеяча на тези неща — защото проклетият⁴ никога не се отказва от злините, нито изоставя своето коварство и козни, — ти сам из корени ги изтръгваш, като ги прочистваш твърде трудолюбиво и нас ни подбуждаш, призовавайки ни на помощ, та чрез божествения огън на истината, змеевидната и многоглава хидра на не-благочестието да бъде погубена напълно и заедно с нея да бъде превърната в пепел

¹ Става дума за цар Петър I (927—969). Царската титла на българския владетел е била официално призната от византийците чрез българо-византийския мирен договор от октомври 927 г. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 526 и сл. ² Цариградският патриарх Теофилакт (933—956) бил син на император Роман I Лакапин (920—944), следователно чичо на българската царица Мария-Ирина, съпруга на цар Петър. Петровски, пос. съч., стр. 361, следователно чичо на българската царица Мария-Ирина, съпруга на цар Петър. Петровски, пос. съч., стр. 564, бел. 1. В адреса на писмото е използвана старинната формула на учтивост, като името на адресата е поставено на първо място, а името на адресанта — на второ. Заглавието на писмото е написано на полето на ръкописа и не се чете напълно ясно. Очевидно то трябва да се допълни: συντε[θεῖσα παρὰ] Ἰωάννου χαρτοφύλακος τῆς [Μεγάλης ἐκκλησίας]. ³ Става дума следователно за хартофилакса или секретаря на цариградската патриаршия Йоан, който съставил текста на патриаршеското послание. Хартофилакст на патриаршията е бил личност с извънредно голямо влияние; за подробности вж. Fr. Dvornik, Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance, Prague, 1933, p. 51 sq., с библиографски посочвания. ⁴ Евфимистично обозначение за дявола.

γράφομεν πάλιν, ὡς ἐπεζήτησας, τελειότερον ἀναμαθόντες ἐξ ὑμῶν τοῦ δόγματος τὸ ἐξάριστον. Γράφομεν δὲ σαφεῖ λόγῳ, γυμνά τιθέντες τὰ πράγματα, διὰ λιπῶν γραμμάτων, καθὼς ἠξίωσας. Εἰς τρεῖς τάξεις πάντες οὗτοι διαμεθρήτωσαν ἐπὶ τῆς σῆς θεοκυβερνήτου ἐξουσίας, φιλόχρηστε. Οὐδὲ γὰρ καλὸν οὐδὲ δίκαιον τοὺς ἀπλότητι καὶ ἀμαθίᾳ πταίοντας καὶ τοὺς κακίᾳ καὶ πονηρίᾳ καὶ ἄλλοις διδάσκοντας καὶ εἰς ἀπώλειαν συνοικοῦντας τῶν ἴσων τυγχάνειν ἐπιτιμήσεων. Ἀλλ' οἱ πρῶτοι τούτων καὶ διδάσκαλοι τῶν ἄλλοτριῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων [ἐπι]στρέφοντες καὶ ἀναθεματίζοντες τὴν οἰκείαν δυσσέβειαν, κατὰ τὸν ἴθ' τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνα, ἐξαναβαπτίζεσθωσαν, πάντων εἰς αὐτοὺς γνωμένων κατὰ τὸν τύπον τῶν βαπτιζομένων. Μανιχαῖσμός γάρ ἐστι, παυλιανισμῶ συμμιγής, ἢ τούτων δυσσέβεια. Ἀθετητέα οὖν διὰ τοῦτο καὶ ἡ τούτων ἱεροσύνη. Οἱ ἕτεροι δὲ αὐτῶν, οἱ καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων πλανηθέντες καὶ οὐχὶ πονηρίᾳ, οἰκείᾳ ἀπλότητι δὲ καὶ ἰδιωτείᾳ ὑποσυρέντες, μὴ δυνάμενοι διακοῦναι δογμάτων ἀκριβείαν, ἱπακούσαντες δὲ ὁμῶς καὶ δεξάμενοι τὴν αἴρεσιν, ἔχοντες τὸ βάπτισμα ἀπὸ τῶν ὀρθοδόξων, μὴ ἀναβαπτίζεσθωσαν, σφραγίζεσθωσαν δὲ χροῖμενοι τῷ ἀγίῳ μύρῳ, ὡς ἐπὶ τῶν νεοφωτιστῶν παιδίων. Καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ὁμοίως ἀναθεματίζοντες δηλονότι καὶ οὗτοι τὴν αἴρεσιν καὶ λιβέλλους διδόντες, ἐγγράφον ἄνοιαν τῆς αἰρέσεως καὶ ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, δεκτέοι ἔστωσαν. Οἱ δὲ κατὰ τρίτην τάξιν, οὔτε διδάξαντες οὔτε μαθόντες ἢ παιδόντες ἢ ποιήσαντες τι κατὰ τὰ μυστὰ τούτων ἔθνη, κατὰ ἄγνοιαν δὲ ὡς ἀσκηταῖς τε καὶ ἀγαθοῖς δῆθεν εὐλαβέσων^α ἐνωθέντες αὐτοῖς ἀνυπόπιως κἄν εἰ καὶ τινα χρόνον ἐποίησαν μετ' αὐτῶν, ὡς τελειότερον ἀκοῦσαι τὰ τῆς αἰρέσεως, εἶτα, μετὰ τὸ ἀκοῦσαι τὸ βδελυρὸν τοῦ δόγματος, καταγόντες ἀπεπήδησαν καὶ ἀπέστησαν ἐξ αὐτῶν, οὗτοι πάντες δεχθήτωσαν ἐπὶ τετράμηρον ἀφορισθέντες, ὅτι ὅλως

^α ὡς — εὐλαβέσων] ὡς ἀσκηταῖς δῆθεν εὐλαβέσων τε καὶ ἀγαθοῖς corr. Petrovsky.

¹ Учението, за което става дума, е наречено „новопоявила се ерес“, което показва, че наченките на богомилското движение у нас трябва да се датират към края на Симеоновото управление или в началото на управлението на Петър. ² Очевидно българският цар във второто свое писмо е дал на патриарха по-обстойни сведения относно ереста. ³ Вж. у Petrovsky, пос. съч., стр. 362, бел. 2, от думата *λιπός* в гръцкия текст. Иначе смисълът на изречението е ясен: става дума не за формата на буквите, а за съдържанието. D. Obolensky, The Bogomils. A Study in Balkan Neomanichaeism, p. 112, n. 3, също е склонен да приеме, че тук става дума за формата на гръцкото писмо, сиреч че Петър искал да му се пише с гръцкото унциално (уставно) писмо. Едва ли е възможно обаче тогава в българския двор да не са могли да четат гръцкото курсивно писмо. Недоволен от византийската реторика, Петър е искал конкретни обяснения и съвети. ⁴ Отражено е византийското схващане за божествения произход на царската власт: вж. подробно G. Treitinger, Die oströmische Kaiser- und Reichsidee nach ihrer Gestaltung im höfischen Zeremoniell. Jena, 1938, p. 38 sqq. ⁵ Вж. за 19-ото правило на Никейския вселенски събор (325 г.): F. Pállay και M. Pótlay, Σύσταμα τῶν θεῶν κανόνων, II Αθήναις, 1852, p. 158/9. Срв. Petrovsky, пос. съч., стр. 362, б. 4.— Вж. също Правила на св. православна църква и тълкуванията им. I. София, 1912, с. 352. Срв. Obolensky, op. cit., p. 115. ⁶ За манихейството общо вж. St. Runciman, The Medieval Manichee. A Study of the Christian Dualist Heresy, Cambridge, 1946. За павликянството във Византия вж.: K. Ter-Mkrtschian, Die Paulikianer im byzantinischen Kaiserreiche und verwandte ketzerische Erscheinungen in Armenien, Leipzig, 1893; Ст. Мелик-Бахшиян, Павликянское движение в Армении, Ереван (1955); P. M. Бартикян, Армянские источники для изучения истории павликянского движения. Палестински сборник, IV (67) (1959), стр. 133—146. За влиянието на манихейството и павликянството върху българското богомилство вж. специално Д. Ангелов, Влияния на чужди ереси върху богомилството, Известия на семинарите при Истор.-филол. факултет на университета Св. Климент Охридски, в София. I, София, 1942.

всяка подпалка на лъжата и лъжливата селитба и цялата нива на поданиците да ти бъде запазена чиста във вярата. А тъй като според твоите питания вече ти бе отговорено относно новопоявилата се ерес¹, сега отново — както поиска, — след като от вас узнахме по-пълно престъпността на учението², ти пишем по-ясно и по-пространно. Пишем ти с ясно слово, излагайки голите неща чрез прости писмена³, както сам ти поиска.

Всички такива, христоролюбче, нека бъдат разпределени от твоята богоуправлявана⁴ власт на три раздела, защото не е добре, нито е справедливо онези, които сгрешават поради простота и невежество, и онези, които поради злост и лукавство, и учат другите и ги тласкат към гибел, да получат еднакви наказания. Нека обаче първите от тях, които са учители на чуждите за църквата учения, като се отвърнат и прокълнат своето безбожие, да бъдат кръстени отново съгласно 19-ото правило на никейските (отци)⁵, и над тях да се извърши всичко по образа на кръщаваните. Защото тяхното нечестие е манихейство, смесено с павликянство⁶. И тъй поради това трябва да се отхвърли и тяхното свещенство. Другите пък от тях, които и са били заблудени от по-прежните, и са били привлечени не поради лукавство, но поради собствената си простота и глупост, без да бъдат в състояние да преценяват точността на догмите, при все това обаче са се съгласили и са възприели ереста като имат кръщение от православните, нека не бъдат кръщавани отново, но само да получат печата чрез помазване със светото миро, както при новопросветените деца. А техните свещеници, като прокълнат и те по същия начин ереста и дадат писания, писмено отказване от ереста и изповедание на право-

συναστροφῆναι τούτοις ἠγέσχοντο. Καὶ οἱ ἱερεῖς ἀκόλυτον ἀπολαμβάνεωσαν αὐτῶν τὴν ἱεροσύνην. Τῷ δὲ καταμηνύσαντι πρεσβυτέρῳ ἀρκέσει εἰς ἐπιτιμίαν ἢ μέχρι τοῦ παρόντος ἀργία καὶ τοῦ λοιποῦ ἀνεύθυνον ἔχεται τὴν ἱερουργίαν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἢ φιλόχριστος ἑμῶν ἐπὶ τῶν μετανοούντων τελεσάτω ἐμμέλεια.³ Τοὺς δὲ τῇ κακίᾳ ἐπιμένοντας καὶ τὸ ἀμετανοήτον νενοσηκότας, ὡς μέλη σεσηπότα καὶ ὀλέθρια τελείως ἢ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία ἀποτεμοῦσα, διηρηκεῖ καταδίκη παραδιδούσα, τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλει. Οἱ δὲ πολιτικοὶ τῶν χριστιανῶν νόμοι — ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτων, ὡς ἔχουσιν, ἠξίωσας γραφῆναι σοι, ἀνδρῶν συνετώτατε — θάνατον ἐπάγουσιν αὐτοῖς, τὴν ζημίαν κεφαλικῶς τιμωροῦντες, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπὶ πλέον βλέπωσιν ἔσπον τε καὶ ἐπιπορευόμενον τὸ κακόν, πολλοὺς λυμανόμενον. Πλὴν ἀλλ' ἡμεῖς ἐκεῖνο μὴ ἐπατρέποντες, οὐδὲ γὰρ ἔξεσι, τὸ γε πρότερον τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ ἡμετέρᾳ ἀπεφηνάμεθα καταστάσει, μήποτε ἄρα πρὸς μετανοίας ἐπιστροφῆν ἢ π[ρότερον] ἢ καὶ τινες αὐτῶν ἴδωσι καὶ ἰάσεται αὐτοὺς ὁ Μόνος Φιλάν[θρωπος] καὶ Ἐλεήμων καὶ μὴ τὸν θάνατον θέλων τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι φησὶν αὐτὸν καὶ ζῆν. Ὁ δὲ ἀναθεματισμὸς πάντων ὁμοῦ τούτων οὕτω γινέσθω Ἀνάθεμα ἔστω ἀπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Προσκυνητῆς Τριάδος, Π[ατρ]ῶς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεῦματος, ἅπας ὁ μὴ φρονῶν καὶ πιστεύων, καθὼς ἢ ἀγία τοῦ Θεοῦ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ τε ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀλεξανδρείᾳ τε καὶ ἐν τῇ Ἀντιο-

славната вяра, нека бъдат приемани. Онези пък от третия разред, които нито са учили, нито сами са се учили, или са понесли или извършили нещо според гнусните им обичаи, но поради неведение, без да подозират, са се присъединили към тях като към отшелници и уж като благочестиви и добри¹, та дори ако са прекарвали известно време заедно с тях, за да узнаят по-пълно ереста, после, след като са научили за отворотелността на учението, са го осъдили, отдръпнали са се и се отвърнали от тях, те всички, след като бъдат отлъчени четири месеца, нека бъдат приети, тъй като са се въздържали да поддържат пълно общение с тях. А свещениците безпрепятствено да получат отново своето свещенство. А онзи пък свещеник, който е извършил донесение, нека бъде достатъчно като наказание неслуженето му² досега, а занаяд свещендействието му да бъде свободно. И нека ваше благоприличие³ да извърши по този начин тези неща спрямо разкайващите се.

Божията църква, като отсеке като гнили и съвършено гибелни членове онези, които пък упорствуват в зло и болят от неразкаяние, като ги предаде на вечно осъждане, подлага ги на проклятие. Гражданските закони на християните — понеже ти, най-разумни от мъжете, помоли да ти се напише и относно тях какви са⁴ — определят за тях смърт, като ги наказват със смъртно наказание, и особено когато виждат, че зло то все повече пълзи, напредва и погубва мнозина. При все това обаче ние, като не допускаме това, защото не е позволено, посочваме онова, което подобава за църковното и наше положение, именно (да не се допуска) никога възвръщане (във вярата) преди покаяние или преди някои от тях да прогледат и да ги излекува единият човеколюбец и милосърден и онзи, който не желае смъртта на грешника, „за да се обърне“ — казва той — „и да живее“⁵. А пък анатемосването на всички тези заедно нека става така. Проклет да бъде от светата и единостъйна и покланяема тройца, от отца и сина и светия дух всеки, който не мисли и вярва, както светата божия вселенска църква в Рим и Цариград, в Александрия и Антио-

³ ἐμμέλεια] ἐπιμέλεια corr. Petrusky.

¹ Четенето, предложено от С. Шестаков — Н. М. Петровский, пос. съч., стр. 363, бел. 3, е поубедително. С това се загатва за външния облик на богомилите. ² Във връзка с това С. Шестаков (вж. Петровский, пос. съч., стр. 369, бел. 1) изтъква липсата на правилно и постоянно богослужение у богомилите. Златарски, пос. съч., стр. 842, бел. 1, приема поубедителното предположение, че става дума просто за „бездействие“ в смисъл неслужене в православна църква. ³ Предложението да се чете тук ἐπιμέλεια вместо четенето на ръкописа ἐμμέλεια (вж. Петровский, пос. съч., стр. 363, бел. 3) изглежда неоправдано. ⁴ Интерес представя запитването на цар Петър относно наказанията, предписвани от гражданските закони спрямо еретиците. В своите обяснения патриархът очевидно има пред вид някои добавки към Еклогата: Ecloga Leonis et Constantini cum appendice. Ed. A. G. Mousferratus. Athenis, 1889, pp. 64—68: IV. ⁵ Срв. Иезеккил, XXXIII, 11.

χειά, καὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει, καὶ ἀπλῶς ἢ ἀπὸ περῶτων ἕως περῶτων, κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τοὺς τύπους καὶ τὰ δόγματα τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἐπιτὰ συνόδων. Α'. Ὁ δύο ἀρχὰς λέγων καὶ πιστευῶν εἶναι, ἀγαθὴν τε καὶ κακὴν, καὶ ἄλλον φωτὸς ποιητὴν καὶ ἄλλον νυκτός, ἄλλον ἀν[θρώπ]ων καὶ ἄλλον ἀγγέλων καὶ τῶν λοιπῶν ζώων, ἀνάθεμα ἔστω. Β'. Τοῖς τὸν πονηρὸν διάβολον ποιητὴν ὑπάρχειν καὶ ἀρχοντα τῆς ἕλης καὶ τοῦ ὁρωμένου τοῦτον κόσμου παντός καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν κενολογοῦσιν, ἀνάθεμα. Γ'. Τοῖς τὸν μωσαϊκὸν νόμον κακολογοῦσι καὶ τοὺς προφήτας μὴ εἶναι λέγουσιν ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀνάθεμα. Δ'. Τοῖς τὸν ἐννομον γάμον ἀθετοῦσι καὶ τοῦ δαίμονος εἶναι νομοθεσίαν τὴν αὔξησιν τοῦ γένους ἡμῶν καὶ διαμονὴν δυσφημοῦσιν, ἀνάθεμα. Ε'. Τοῖς τὸν Ἐνα τῆς Ἁγίας Τριάδος Ὁμοούσιον Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ Π[ατρ]ῶς κατὰ φαντασίαν καὶ δόκησιν, ἀλλ' οὐ κατὰ ἀλήθειαν ἀνθρώπων χωρὶς ἁμαρτίας γεγονέναι βλασφημοῦσιν, ἀνάθεμα. Σ'. Τοῖς τὸν σ[αυ]ρὸν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Χ[ριστοῦ] καὶ τὴν ἀνάστασιν ὡς δόκησιν φαντασιοσκοποῦσιν, ἀνάθεμα. Ζ'. Τοῖς μὴ κατὰ ἀλήθειαν σῶμα Χ[ριστοῦ] καὶ αἷμα πιστεύουσι, τὸ ἐπ' αὐτοῦ ἐν τῷ „λάβετε, φάγετε“ τοῖς ἀποστόλοις ρηθέν τε καὶ ἐπιδοθέν, ἀλλὰ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Ἀπόστολον τερατολογοῦσιν, ἀνάθεμα. Η'. Τοῖς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον μὴ τὴν Πάρθενον Μαρίαν, Ἰωακείμ τε καὶ Ἀννης θυγατέρα, ἀλλὰ τὴν ἄνω Ἰερουσαλήμ, εἰς ἣν, φη[σίν], εἰσηλθε καὶ ἐξῆλθε Χ[ριστός], ληρωδοῦσιν, ἀνάθεμα. Θ'. Ὁ μετὰ τὸν ἄφραστον τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ τόκον ἕτερον ἐκ συναφείας ἀνδρὸς τεκεῖν τὴν Ἀειπαρθενον Θεοτόκον κακοπλασιῶν, ἀνάθεμα ἔστω. Ι'. Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς παλαιᾶς ταύτης καὶ νεοφανοῦς αἰρέσεως, ἀνάθεμα ἔστωσαν. ΙΑ'. Σκνιδιανὸς ὁ Αἰγύπτιος ὁ τῶν βλασφημιῶν τούτων γεννήτωρ, ὁ Θεὸν Π[ατ]ε[ρ]α ἑαυτὸν αὐτὸς ὁ πάντολμος ὀνομάσαι μὴ φοβίξας καὶ ὁ τούτον μαθητὴς Τερεβίνθιος, ὁ καὶ Βούδης, ὁ Υἱὸν Θεοῦ ἑαυτὸν ὁ υἱὸς τῆς [ἀπ]ωλείας μὴ πτήξας καὶ οὗτος καλέσαι, καὶ Κούρβικος, ὁ καὶ Μάνης, ὃς καὶ αὐτὸς εἰς τὴν τοῦ Παρακλήτου καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου κλήσιν ἐξεμάνη ὁ ἀλιτήριος, οἱ τρεῖς οὗτοι τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐχθροὶ καὶ ἀντίθετοι, τὴν θεῖαν δόξαν

хия и в Светия град, накратко, (църквата) от крайнините до крайнините (на света) според каноните и определенията и ученията на светите и вселенски седем събора.

1. Онзи¹, който казва и вярва, че има две начала — добро и зло — и че един е създателят на светлината и друг на нощта, един на хората и друг на ангелите и на останалите живи същества, да бъде проклет.

2. За онези, които празнословят, че лукавият дявол е творец и властител на материята и на целия този видим свят и на нашите тела, анатема.

3. За онези, които злословят за мойсейвия закон и казват, че пророците не били от добрия (бог), анатема.

4. За онези, които отхвърлят законния брак и злословят, че умножението и продължението на нашия род били узаконение на демона, анатема.

5. За онези, които богохулствуват, че единният от светата трица единосъщен син и слово на бога и отца е станал човек само въображаемо и привидно, а не наистина и без грях, анатема.

6. За онези, които си въобразяват разпятието, смъртта и възкресението на Христа като нещо привидно, анатема.

7. За онези, които не вярват според истината в тялото и кръвта Христови, за които той казва на апостолите „вземете, яжте“² и (им ги) предаде, но разказват чудновати неща, че става дума за евангелието и апостола анатема.

8. За онези, които празнословят, че пресвета Богородица не била девата Мария — дъщеря на Йоаким и Анна, но Горния Йерусалим, в който, казват, влязъл и излязъл Христос, анатема.

9. Онзи, който злостно измисля, че приснодевата Богородица след неизречимото рождение на сина и словото божие родила от сношение с мъж и друго, да бъде проклет.

10. Начинателите и учителите на тази стара и новоявила се ерес да бъдат проклетни³.

11. Египтянинът Скитиан, създателят на тези богохулства, който, бидейки твърде дързък, не се побоял да нарече сам себе си бог отец, както и неговият ученик Теревинт, наречен още и Буда, който, син на гибелта, също не се уплашил да се нарече син божий,

¹ Obolensky, op. cit., p. 113 sqq., правилно изтъква зависимостта на отделните определения за догмите на еретическото учение, дадени в посланието на патриарх Теофилакт, от изложението на Historia Manichaeorum на Петър Сицилийски (Migne, P. Gr., CIV (1860), coll. 1240—1304); ² Матей, XXVI, 26. ³ Имената на споменатите в следващите анатемни ересари са дадени в реда, в който се изреждат у Петър Сицилийски: Historia Manichaeorum, coll. 1257—1300; срв. Obolensky, op. cit., p. 114.

σφραγιζόμενοι, καὶ οἱ δώδεκα μαθηταὶ Μόνητος, καὶ τὰ διδάγματα αὐτῶν ἀνάθεμα ἔστωσαν. [IB']. Παῦλος καὶ Ἰω[άννης], οἱ τῆς αἰσχρᾶς Καλλιμάχης αἰσχροὶ παῖδες, ἀφ' ὧν καὶ τὸ τῆς ἀποστασίας ἀνομάσθη σύνταγμα, καὶ Κωνσταντῖνος ἀρμένιος, ὁ Μαρανήτης, ὁ καὶ ψευδο-Σιλουανός, καὶ Συμεών, ὁ καὶ Τίτος ἀνάθεμα ἔστωσαν. II'. Παῦλος ἕτερος ἀρμένιος, Θεόδωρος τε καὶ Γενέσιος, οἱ τούτου παμμίαροι παῖδες, Ἰωσήφ, ὁ καὶ Ἐπαφρόδιτος, Ζαχαρίας τε καὶ ὁ ἑνυπαρὸς Βαάνης, ἀνάθεμα ἔστωσαν. ID'. Σέργιος, ὁ καὶ τοῦ Δουίνου, ὁ καὶ Τυχικός ὁ ἐξάγιος, ὅς καὶ Παράκλητον πάλιν ἄλλον καὶ Ἄγιον Ἰη[σοῦ]μα, ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐμπνεόμενος εἶναι ἐφρονάζατο, οὗτός τε καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ ὁ λοιπὸς ἅπας τῆς συμμορίας αὐτῶν δομαθός, τῷ αἰονίῳ παραπεμπέσθωσαν ἀναθέματι μετὰ πάντων τῶν κοινωνοῦντων καὶ ἐν γνώσει ἐποδεχομένων αὐτοὺς ἢ ἐν ἰδίᾳ οἰκίᾳ ἢ ἐν ἀγορᾷ, καθότι καὶ αὐτοὶ ἐπειράθησαν τὸν Θεοῦ ἡμῶν ἐκβαλεῖν, ἢ καὶ ἐξέβαλον, ὅσον τὸ εἰς αὐτοὺς, τῆς οἰκείας δημιουργίας καὶ δεσποτείας τῷ συναποστάτῃ αὐτῶν, πονηρῷ δαίμονι, ταύτην προσορίσαντες. Οἱ ταῦτα, κράτιστε καὶ συμπαιθέστατε ἀν[θρώπ]ε, πάντα τὰ τε πρόσωπα καὶ τὰ δόγματα καὶ τὰ συγγράμματα, ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἀναθεματίζοντες κατὰ τὴν προειρημένην τάξιν τῆς προσηκούσης ἀποδοχῆς καταξιούσθωσαν. Οἱ δὲ μὴ πειθόμενοι καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν σύνεσιν τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ὑποβαλλέσθωσαν εἴτε τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀποφάσει τοῦ ἀναθέματος, — αἰρετικὸν γάρ, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἀν[θρώπ]ον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδώς, ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἁμαρτάνει, ὧν αὐτοκατάκριτος — εἴτε καὶ τῇ νομικῇ τῆς πολιτικῆς τιμωρίας. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἔτι καὶ ἔτι τοῦτο μὲν ἀπειλαῖς καὶ δομιντέραις ποῶν ἐπιδείξεσι, τοῦτο δὲ διδαχαῖς συνεχέσι καὶ παραινέσεσιν, ἐπιμελητέον παντοίως, καὶ οὐκ ἀπογνωστέον πάντῃ τῆς σ[ωτη]ρίας

после Курвикий, назван и Манес¹, престъпникът, който също побеснял против името на утешителя и светия дух, тези трима врагове и противници на светата троица, които са си присвоили божествената слава, и дванадесетте ученици на Манеса и техните учения, да бъдат проклетни.

12. Павел и Йоан², скверните чада на скверната Калиника, по които бе названо отстъпническото сборище, и арменецът Константин Манаилитис³, назван още и Лъже — Силван, и Симеон, наречен и Тит, да бъдат проклетни.

13. Другият Павел, арменец, Теодор и Генезий, неговите пренечестиви синове, Йосиф, наричан и Епафродит, Захарий и мръсният Ваанис, да бъдат проклетни.

14. Сергей, синът на Друин, сиреч престъпникът Тихик, който, бидейки въодушевяван от лукавия, се гордеел, че и той бил друг утешител и свети дух, както той самият и неговите съчинения, така и цялата останала върволица от тяхното сборище⁴, нека бъдат предадени на вечно проклятие, заедно с всички, които общат с тях и които, знаейки, ги приемат или в собствения си дом, или в селището, поради което и те самите са се опитали да изхвърлят нашия бог, или дори са го изхвърлили, доколкото това зависи от тях, от собственото му творение и владичество, което са прехвърлили на лукавия демон, техния съотстъпник. Онези — о най-благородни и най-състрадателни човече, — които пред църквата прокълнат всичко това, сиреч и личностите, и ученията, и писанията,⁵ нека бъдат удостоени съответно да бъдат приети според вече казания ред. Онези пък, които не се покоряват, нека те според разбирането на ваше благочестие да бъдат подложени било на църковно провъзгласяване на проклятието — защото, казва апостолът, „отбягвай човек еретик, след като го посъветваш веднъж и дважд, знаейки, че той се е развратил и върши грях, бидейки от само себе осъден“⁶, — било и на правосъдието на гражданското наказание. Обаче въпреки това трябва по всякакъв начин, още и още, да се грижите (за тях), от една страна, по-

¹ Персиецът Мани, живял през III в. н. е., се смята родоначалник на манихейската ерес. Вж. PWRE, Supplementband VI (1935) s. v. Manichäismus (H. J. Polotsky). За името Курвикий, или Subricus вж. *Obolensky*, op. cit., p. 32 sq., passim. ² Името на павликянството се извежда според някои учени от имената на синовете на Калиника Павел и Йоан; за подробности вж. *Obolensky*, op. cit., p. 32 sq., passim. ³ Наречен така по името на родното си селище *Μαναάλις*, *Μαναάλις*; вж. *Петровский*, пос. съч., стр. 366, бел. 4. Наречен също Псевдо-Силван, по подобие на другаря на апостол Павел Силван (вж. Деяния на апостолите, XV—XVIII; II Послание към Коринт. I, 19); срв. *Obolensky*, op. cit., p. 33. ⁴ *Петровский*, пос. съч., стр. 367, бел. 4, е склонен да съзре в употребата на думата *συνμορία* загатване за термина *μορία*, „глупост“, което едва ли е приемливо. ⁵ Загатване за съществуването през този период на еретическа книжнина, унищожена през по-късните преследвания над еретиците. ⁶ Срв. *Послание към Тим*, III, 10—11.

αὐτῶν. Ἀλλά μοι εἶη, φιλόχριστε, εἶη εὐσεβείας κῆρυξ, ὀρθοδοξίας διδάσκαλος, αἱρετικῆς πλάνης διορθωτῆς ἢ διώκτης καὶ καθαρεύτης, καὶ εἰς πάντα τὰ κάλλιστα κράτιστος καὶ περιφανέστατος, οἷς ἐγὼ οὐχ ἦτον ἢ τῆ συγγενείᾳ καὶ τῆ φιλίᾳ σεμνολογηθήσομαι. Καὶ σε λαμπρὸν λαμπρῶς καὶ τῶν οὐρανῶν ἢ βασιλείᾳ καθυποδέξομαι, προσβευούσης τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων, ἀμήν (р. 361—368).

средством заплахи и някакви по-строги мерки, а, от друга, чрез постоянни поучения и увещания, и никак да не се отчайвате в тяхното спасение. Но ти, христороубче, бъди ми възвестител на благочестието, учител на православието, изправител или гонител и унищожител на еретическата заблуда, и най-силен и най-отличен във всичко най-добро, с което аз ще се хваля не по-малко, отколкото с родството и приятелството. И нека, чрез застъпничеството на пресветата Богородица и на всички светци, и царството небесно сияйно те приеме тебе, сияйния. Амин.

XV. КОНСТАНТИН БАГРЕНОРОДНИ

Константин Багренородни (*Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος*), син на император Лъв VI, се родил в 905 г. След смъртта на Лъв VI, по време на малолетието на Константин, управлявал най-напред чичо му Александър (912—913), след това регентство начело с майка му императрица Зоя. В 920 г. друнгариът на флотата Роман Лакапин взел властта, оженил дъщеря си Елена за Константин Багренородни и се провъзгласил за император. По такъв начин Константин бил изместен от управлението на държавата и можал да управлява самостоятелно едва след свалянето на Роман Лакапин и неговите синове (945).

Константин Багренородни се занимавал и с книжовна дейност. Под негово ръководство работили неколцина изтъкнати книжовници. В резултат на техните усилия били приготвени редица съчинения с компилативен характер, по-голямата част от които не са достигнали изцяло до нас. Запазени са сборниците: „За пратеничествата“ (*De legationibus*), „За добродетелите и пороците“ (*De virtutibus et viciis*), фрагменти от сборника „За военните хитрости“ (*De insidiis*) и др. Благодарение на тия сборници днес разполагаме с откъси от съчиненията на Евнапий, Приск, Менандър, Йоан Антиохийски и др.

От съчиненията на Константин Багренородни са известни: „За темите“ (*De thematibus*), „За управлението на държавата“ (*De administrando imperio*), „За церемониите във византийския двор“ (*De cerimoniis aulae byzantinae*). Приписва му се и „Биографията на Василий“ (*Vita Basilii*).

В своето съчинение „За темите“, което Константин Багренородни написал през тридесетте години на X в., той изброява отделните теми на Византийската империя и дава някои исторически и географски сведения за по-важните градове в тях. За написването на това съчинение той използвал „Синекдемоса“ от Хиерокъл и „Географската енциклопедия“ на Стефан Византийски. Тъй като в по-голямата част от съчинението си той повтаря използваните от него извори, то сведенията, които дава, се отнасят не за X в., а за по-ранни векове. Важни за българската история са описанията на европейските области на Византийската империя.

РЪКОПИСИ: С = Cod. Paris. gr. 854 (XIII s.). — R = Cod. Vat. gr. 1065 (XII s.). — A = Cod. Lugdun. Vulcanii 56 (XV s.).

ИЗДАНИЯ: I. Bekker, *De Thematibus*, ed. Bonn., p. 1—64. — Migne, PG: CXIII (1864), col. 64—140. — Constantino Porfirogenito, *De thematibus*. Introduzione, testo critico, commento a cura di A. Pertusi (*Studi e Testi* 160), Città del Vaticano 1952. Дадените тук откъси са взети от изданието на Пертуси.

КНИЖНИНА: Ch. Diehl, *L'origine du régime des thèmes dans l'empire byzantin*, Paris, 1896 = *Études byzantines*, Paris, 1905, p. 276—292. — Ф. И. Успенский, Военное устройство византийской империи, ИРАИК VI (1900), стр. 154—207. — E. Stein, *Zur Entstehung der Themenverfassung*, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches, Stuttgart, 1919, p. 117—140. — Г. Острогорский, Постанак тема Хеллада и Пелопонез, Сборник радова САН XXI, Византолошки институт I (1952), стр. 64—77. — Я. Ферлуза, Ниже војно-административне јединице тематског уређења. Прилог изучавању тематског уређења од VII до X века, Сборник радова САН XXXI, Византолошки институт II (1953), стр. 61—98. — G. Ostrogorsky, *Sur la date de la composition*

du Livre des Thèmes et sur l'époque de la constitution des premiers thèmes d'Asie Mineure, Byzantion XXIII (1953), p. 31—66. — A. Pertusi, Nuova ipotesi sull'origine dei temi bizantini, Aevum XXVIII (1954), p. 126—150. Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 384—386.

В съчинението си „За управлението на държавата“ (De administrando imperio), което е известно и под името „За народите“ (*Περὶ ἔθνων*), Константин Багренородни дава съвети на своя син Роман относно външната политика на империята. Той дава редица сведения за произхода, за начина на живот и за държавното устройство на народите и племената, с които Византия била в допир. В това съчинение се съдържат ценни сведения за българската история, особено за българо-сръбските отношения през втората половина на IX и първата четвърт на X в., за войните между България и Византия по времето на Симеон, за участието на чужди племена като съюзници на Византия срещу България и др.

За написването на De administrando imperio Константин Багренородни е използвал хрониките на Теофан, Георги Монах, Продължителя на Теофан, а така също официални документи, предания и др. Той се отнесъл почти безкритично към изворите, от които се ползвал, поради което сведенията му не винаги са достоверни и в съчинението му се срещат грешки и неточности.

РЪКОПИС: P = Cod. Parisin. gr. 2009 (XI s.).

ИЗДАНИЯ: Constantinus Porphyrogenitus, De thematibus et de administrando imperio, ed. Bonn. 1840. — Constantine Porphyrogenitus, De administrando imperio, ed. Gy. Moravcsik — R. J. H. Jenkins, Budapest, 1949. Дадените тук откъси са взети от последното издание.

КНИЖНИНА: М. С. Дринов, Заселение Балканского полуострова славянами, Чтения в Имп. Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете 1872, кн. IV = Съчинения на М. С. Дринов, I, София, 1909, стр. 139—316. — Същият, Южные Славяне и Византия в X веке, Чтения в Имп. Обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете, 1875, кн. III = Съчинения на М. С. Дринов, I, София, 1909, стр. 365—520. — V. N. Zlatarski, Die Besiedlung der Balkanhalbinsel durch die Slaven, Revue internationale des Études Balkaniques II (1936), pp. 358—375. — M. Laskaris, La rivalité bulgare-byzantine en Serbie et la mission de Léon Rhabdouchos (1917) (Constantin Porphyrogénète, De adm. imp. chap. 32), Revue Historique du Sud-Est Européen XX (1943), pp. 202—207 = Deux notes sur le règne de Syméon de Bulgarie, Wetteren, 1952, pp. 14—20. — Г. Острогорскиј, Лав Равдух и Лав Хиросфакт, САН, Зборник радова XLIV Византолошки институт, III (1955), стр. 29—36.

В съчинението си „За церемониите“ авторът описва подробно церемониала във византийския двор. За написването му той използвал други съчинения от този род, като включил изцяло „Клиторология“ на Филотей от 899 г. Важни за нас са сведенията за българо-византийските отношения по времето на цар Петър и за мястото, което било отредено на българските пратеници във византийския двор, за някои български титли и др.

РЪКОПИС: L = Cod. Lipsiensis gr. I 17 (XII s.). За един новооткрит ръкопис съобщават С. Mango — J. Ševčenko, A new manuscript of the De Cerimoniis Dumbarton Oaks papers, pp. 247—249.

ИЗДАНИЯ: Constantini Porphyrogeniti imperatoris de cerimoniis aulae Byzantinae libri duo, ed. Bonn. 1829—1830. — A. Vogt, Constantin VII Porphyrogénète, Le Livre des cérémonies I—II, Paris, 1935—1940. Текстове, дадени тук, са взети от Бонското издание.

КНИЖНИНА: Д. Ф. Беллев, Byzantina. Очерки, материали и заметки по византийским древностям I—II (= Записки Русского Археологического Общества V—VI, СПб 1891—1893); III (= Записки Классического Отдела Русского Археологического Общества IV, 1907, стр. 1—188). — I. B. Bury, The Imperial Administrative System in the Ninth Century with a Revised Text of the Kletorologion of Philotheos, London, 1911. — В. Н. Златарски, Кои са били вътрешни и външни боляри? Юбилеен сборник в чест на С. С. Бобчев, София, 1921, стр. 45—57. — V. Beševliev, Der Titel, *καράτι κεῖνος*, BZ XXXII (1932), pp. 13—15. — Fr. Dölger, Der Bulgarenherrscher als geistlicher Sohn des byzantinischen Kaisers, Сборник в памет на проф. П. Ников, София, 1940, стр. 219—232. — Byzanz und die europäische Staatenwelt, Ettal, 1953, p. 183—196. — Mango—Ševčenko, op. cit., p. 247. — R. Guiland, Études sur l'histoire administrative de l'empire byzantin: Proconsul ἀντίπατος, Revue des Études Byzantines, XV (1957), p. 5—41. Idem, Autour du livre des Cérémonies. Le Grand Palais. Les quartiers militaires. Byzantinoslavica XVII/1 (1956), p. 58—97.

CONSTANTINI PORPHYROGENITI KONSTANTIN BAGRENOTODNI

I. DE THEMATIBUS

I. ЗА ТЕМИТЕ

1. De militibus ex Armenia contra Bulgaros pugnantibus

Ὅτι δὲ ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ γιγαντοειδῆς Ἀρμένιος, ὁ τῆς Ἀγγουρίνης τῆς Λαγκαστρίας γαμβρός, ὁ μακρόχειρ ἐκεῖνος καὶ περιδέξιος, ὃν κατὰ τὴν τῶν Ἀρμενίων διάλεκτον Ἀζῶτον ἐκάλουν, — ἐκεῖνος γὰρ ἐλθὼν πρὸς μακαρίτην καὶ ἅγιον μου πατέρα, εἴτε ὡς πρόσφυξ εἴτε ὡς φίλος οὐκ οἶδα, ἐκεῖνος εἶχε θεράποντα τὸν χθὲς καὶ πρὸ μικροῦ τελευτήσαντα, Μελίαν λέγω τὸν περιβόητον, ὃς καὶ συνεστράτευσεν αὐτῷ πρὸς τὸν δυστυχέστατον πόλεμον, τὸν τοῦ Βουλγάρου λέγω. Τοῦ γοῦν Ἀρμενίου πεσόντος ἐν τῷ προλεχθέντι πολέμῳ πρὸς Συμεῶνα τὸν ἀθεώτατον Βούλγαρον — ἦν γὰρ ἐξάρχων τοῦ βασιλικοῦ τάγματος τῶν καλουμένων ἐξκουβίτων — ὅτε καὶ Θεοδόσιος ὁ πρωτοβεστιάριος τοῦ μακαρίου μου πατρὸς ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ ἠφαντώθη καὶ γέγονεν ἄδηλος (12, p. 75, 5—15).

2. De thematibus Occidentis, seu Europae

1. Πρῶτον θέμα τὸ ἐπὶ τῆς δύσεως Ἑυρώπης κείμενον γῆς, τὸ ὀνομαζόμενον Θρακῶν, ἐν ᾧ τὸ Βυζάντιον ἴδρυται καὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων βασίλειον

Ἀδικαίον ἐστὶ προκαταρχειν τῆς Ἑυρώπης γῆς τὸ Βυζάντιον, τὴν νῦν οὖσαν Κωνσταντινούπολιν, ἐπεὶ καὶ πόλις ἐστὶ βασιλεύουσα τοῦ τε κόσμου παντὸς ὑπάρχουσα ὡς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ βασιλέως τὴν ἐπανομίαν κληρονομήσασα ἀρχὴν δὲ τῆς Ἑυρώπης ἐγὼ τίθημι, ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ Βυζάντιον τῆς Θρακίας ἐστὶ μέρος τὸ κάλλιστον τε καὶ τιμιώτατον. τὸ τοίνυν θέμα τῆς Θρακίας ἔργη τὴν θέσιν καὶ τὴν ὀνομασίαν ἔλαχε θέματος, ἀφ' οὗ τὸ τῶν Βουλγάρων γένος τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν διεπέρασεν. ἐπεὶ πρότερον εἰς βασιλείας διττὰς διήρητο καὶ μαρτυροῦσι αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων,

1. Войници от Армения участвуват във войната срещу българите

Онзи едър, и подобен на великан арменец, зет на Ангурина от Лекастрия, дългорък и ловък, наричан на арменски език Ашот, отишъл при блаженопочившия и свет мой баща¹ — не зная дали като беглец или като приятел. Той имал един прислужник, който бил починал неотдавна — именно прочутият Мелиас — и който отишъл заедно с него на твърде злополучната война, а именно войната с Българина². И така в споменатата война срещу най-безбожния българин Симеон³, арменецът паднал (той бил началник на императорския отред на така наречените екскувити). В същата война изчезнал и повече не бил видян и Теодосий, протовестиарият⁴ на блаженопочившия ми баща.

2. За темите на Запад или на Европа

Първата тема⁵, която се намира на запад в земята на Европа, се нарича Тракийска тема. В нея е разположен Византион, който е и столицата на ромеите

Справедливо е Византион, сегашният Константинопол, да стои начело на европейската земя, понеже той е столица на целия свят, като град, който е наследил името на великия император Константин⁶. А аз го поставям начело на Европа, защото самият Византион е най-хубавата и най-ценна част на Тракия. В същност Тракийската тема неотколе е получила положението и званието на тема, [именно] откогато племето на българите преминало р. Истър, защото по-рано тая тема била разделена между две царства. За това свидетелствуват и самите названия на

¹ Византийският император Лъв VI. ² Тук се загатва за войната между България и Византия през 894—896 г. За тази война вж. Златарски, История, I, 2, стр. 283—320. ³ Българският цар Симеон. ⁴ Протовестиарий (протоβεστιάριος) — началник на императорския гардероб, в който освен облеклото се пазело всичко необходимо за всекидневния живот на императора — разни блюда, лампи и др. Въпреки че нямал голям ранг, протовестиарият бил един от доверените лица на императора. Вж. Bréhier, Les institutions, p. 130. ⁵ Тема (θέμα) се наричала войсковата част, която се набирала от дадена област, и самата област. Темната организация била създадена във Византия през VII в., като нейните наченки се появили още през VI в. Тя била въведена с цел да се засили отбранителната мощ на империята, която трябвало да се сирава с многобройни врагове (араби, славяни и др.). Всяка тема излъчвала войскова единица обикновено от около 10 хиляди войници. Начело на темите стоели стратежи, друнгарии, катепани и др. Темите според своята важност били няколко вида. Имало сухопътни и морски теми. Първоначално имало няколко теми, които обхващали голяма територия, постепенно обаче броят на темите растял за сметка на тяхната големина. За темите вж. E. Stein, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches, Stuttgart, 1919, S. 117—140. — G. Ostrogorsky, Sur la date de la composition du Livre de Thèmes et sur l'époque de la constitution des premiers thèmes d'Asie Mineure, Byzantion XXIII (1953). — Bréhier, Les institutions, p. 352—366. ⁶ Сиреч Константин Велики (304—337).

ἢ τε Μεσημβρία καὶ ἢ Σηλυμβρία, βασιλέων προσ-
ηγουρίας ἔχουσαι πόλεις πρὶν ἢ τὴν τῶν Ῥωμαίων
βασιλείαν ἀξήθηναί τε καὶ διαδραμεῖν πάντα τὰ
τοῦ κόσμου πληρώματα. ἀφ' οὗ γὰρ ἢ τῶν Ῥω-
μαίων ἀρχὴ τὴν ἑαυτῆς σαγήνην ἐξήπλωσεν εἰς
πάντα τὰ τοῦ κόσμου τέματα, πάντας ὡς εἶπεῖν
δισοκέδασε καὶ μετεσκεύασεν εἰς μίαν ἀρχὴν καὶ
ζυγὸν ἠνάγκασε τελεῖν ἕνα πάντας. ἀρξάμενης δὲ
τῆς σαγήνης διασῆπεσθαι καὶ διαρρήγνυσθαι, ἄλλως
καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰ ὀνόματα μετεποιήθησαν.
ἐπαρχία δὲ Θράκης ὑφ' ἡγεμόνα ἐτέτακτο καὶ ὑπὸ
τὸν λεγόμενον κονσιλιάριον, τουτέστι βουλευτήν.
Ταῦρος γὰρ ἀντύπατος ἐκράτει τῆς Θράκης ἐπὶ
τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἔχων ὑφ' αὐτὸν πόλεις
ὑφ' ἡγεμόνα καὶ κονσιλιάριον γ'. διασπαίσης δὲ
τῆς σαγήνης, ὡς εἶπομεν, καὶ τῶν βαρβάρων ἐκ-
πορθησάντων τὰς πόλεις, εἰς μικρὰ τμήματα διηρέθη
ἢ τῆς Θράκης ἀρχή· ἢ τε γὰρ Βουλγαρία καὶ
αὐτὸς ὁ Ἰστρὸς καὶ τὸ περιώνυμον ὄρος τὸ διήκον
ἄχρι τοῦ Πόντου, τὸ καλούμενον Αἴλιος, τῆς Θρά-
κης εἰς μέρη, νυνὶ δὲ ἀλλότρια χωριάζουσι. τὸ
δὲ τῆς Θράκης θέμα ὑπὸ τὸν βασιλέα Κωνσταντινου-
πόλεως ἐτέτακτο καὶ εἰς ὑπουργίαν αὐτοῦ ἐχορημά-
τιζε, καὶ οὐδέπω τις στρατηγὸς ἦν ἐν αὐτῷ. ἀφ' οὗ
δὲ τὸ θεομίσητον τῶν Βουλγάρων ἔθνος ἐπεριωρίθη
εἰς τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν, τότε καὶ αὐτὸς βασιλεὺς
ἠναγκάσθη διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σκυθῶν καὶ
αὐτῶν τῶν Βουλγάρων εἰς θέματος τάξιν ἀγαγεῖν
αὐτὸ καὶ στρατηγὸν ἐν αὐτῷ χειροτονῆσαι. ἐγένετο
δὲ ἢ τῶν βαρβάρων περαιώσις ἐπὶ τὸν Ἰστρὸν
ποταμὸν εἰς τὰ τέλη τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου
τοῦ Πρωγάτου, ὅτε καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν φανερόν
ἐγένετο· πρότερον γὰρ Ὀνογοундоуροι αὐτοὺς
ἐκάλλον. Ἡ δὲ Θράκη ὀνομασίαν μὲν ἔσχεν ἀπὸ
Θρακῶς βασιλέως τοῦ πάλαι ἐν αὐτῇ τελευτήσαντος·
ἢ ἀπὸ Νύμφης Τιτανίδος, ἀφ' ἧς καὶ Κρόνου
Δόλογκος, ὅθεν τὸ πρῶτον ἔθνος τῶν Θρακῶν
Δόλογκοι ὀνομάζονται. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ***
τὸ τῶν Δολόγκων ἔθνος τῇ Θράκῃ συναριθμῶν.
Ἰεροκλῆς δὲ ὁ γραμματικὸς ὁ γράψας τὸν Συνέκ-
δημον. λέγων οὕτως· „εἰσὶν αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι
καὶ πόλεις, αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων
διοικούμεναι τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπαρχίαι
μὲν ξδ', πόλεις δὲ πδλε. Ἀρχὴν οὖν τῆς Εὐρώπης
τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων καὶ τοῦ κόσμου πάντας,

^a Lac. ind. edd.

¹ Консуларий (консуларий) и хегемон били управители на провинции. ² Т. е. Понт Евксински — Черно море. ³ Стратегът стоял начело на темата и командувал темната войска. Изобщо той се занимавал предимно с военното управление на темата, докато за гражданската администрация бил натоварен да се грижи протонотарият на темата. Вж. *Bréhier*, *Les institutions*, pp. 228, 229, 360—362. ⁴ Вероятно славяните. ⁵ Византийският император Константин IV Погонат (668—685). ⁶ Оногундурите са влизали в прабългарския племенен съюз. Прабългарите са известни и под това име (*Οὐνογοунδοῦρων βουλγάρων*). Вж. *Златарски*, *История*, I, 1, стр. 84—96. — *Ал. Бурмов*, Въпроси из историята на прабългарите, ГСУИФФ, XLIV (1947/48), кн. 2, история, стр. 31—32. — *Свщият*, Към въпроса за произхода на прабългарите, ИБИД, кн. XXII—XXIII, София, 1948, стр. 304—305; 335—336. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, pp. 218—219. ⁷ За Синекдемос на Хиерокъл вж. ГИБИ, II, стр. 87—88.

градове именно Месемврия и Селимврия — градове, които носят имена на царе, преди Ромейската държава да се разрасне и да обхване всички области на света. Но след като ромейската власт простря мрежата си по всички краища на света, тя, така да се каже, разпръсна всички други (държави), съединявайки ги под една власт, и ги принуди всички да теглят един и същ хомот. А когато тази мрежа започна да гние и да се разкъсва, промениха се впрочем и нещата, и имената им. Провинция Тракия беше подчинена на хегемон¹ и на тъй наречения консулиарий, т. е. съветник. Проконсул Тавър управлявал Тракия при Константин Велики, като имал под властта си 53 града, подчинени на хегемон и консулиарий. Когато мрежата, както казахме, загнила и варварите разрушили градовете, Тракийската област била разделена на малки части. Защото България и самият Истър и прочутата планина, наречена Хемус, която стига чак до Понт,² са части на Тракия, но сега вече не спадат към нея. Тракийската тема беше подчинена на императора на Константинопол, намираще се под негово управление и никога в нея нямаше никакъв стратег.³ Обаче откак боготразният български народ премина реката Истър, тогава и самият император се принуди поради нашествията на скитите⁴ и на самите българи да сведе Тракия до степен на тема и да назначи стратег в нея. Преминаването пък на варварите през река Истър стана в края на царуването на Константин Погонат.⁵ Тогава стана известно и тяхното име, понеже преди това ги наричали оногундури.⁶ Тракия пък е получила името си от цар Тракс, който е умрял някога в тия места, или пък от нимфата Титанида, която от Кронос (родила) Долонкос — оттам и първото племе на траките се нарекло Долонки. За това свидетелствува***, като причислява племето долонки към Тракия. А граматикът Хиерокъл, който е написал Синекдемос***, казвайки така: Всички области и градове, които се управляват от императора на ромейците в Константинопол, са: области 64, а градове 935.⁷ И тъй начело на Европа аз поставям царицата на градовете и на

τὴν νέαν Ῥώμην ἐγὼ τίθημι διὰ τοῦτο καὶ τὸ περὶ αὐτὴν θέμα τὸ καλούμενον Θράκη, τῶν ἐν τοῖς Εὐρώπης μέρεσι θεμάτων πρῶτον τεδείκαμεν, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως τῆς πάλαι Βυζαντίδος καλουμένης ἐν τῇ τῶν Θρακῶν ἰδρονθείσης χώρα. Αὐτὸ δὲ τὸ Βυζάντιον Μεγαρέων καὶ Λακεδαιμονίων καὶ Βοιωτῶν ἐστὶν ἀποικία, τῶν ἀρχαιοτάτων Ἑλλήνων διὰ καὶ τῆς τῶν Δωριέων γλώττης ἐν ἐπιστήμῃ τυχάνουσι. Εἴπωμεν τοίνυν, ὡς ἡ ἀρχαία τάξις ἐκράτει, καὶ αὐτῶν τῶν ἐπαρχιῶν τὰ δνόματα.

Ἐπαρχία Θράκης, ἣν οὖν Εὐρώπης ὑπὸ κοινοῦ λυριῶν, τουτέστι βουλευτῶν, πόλεις ἰδ' Εὐδοξιοῦ-πολις, Ἡράκλεια, Ἀρκαδιοῦπολις, Βιζύη, Πάνιον, Ὄροιοι, Γίνος, Καλλιπολις, Μήριζος, Σαλτικῆ, Σαβάδα, Ἀφροδισία, Ἀπρος, Κοιλία.

Ἐπαρχία Ῥωδοῦπις ὑπὸ τὸν αὐτὸν, πόλεις ζ' Παρθιόπολις, Ἡράκλεια Στρίμων, Αἶνος, Μαξιμιανοῦπολις, Σέρραι, Φίλιπποι, Τροϊανόπολις.

Ἐπαρχία Ἐμμόντων ἑφ' ἡγεμόνα, πόλις ε[ξ]' Ἀδριανόπολις, Ἀγγιάλος, Δεβελτός, Πλουτινόπολις, Τζόϊδα.

Ἐπαρχία Θράκης ὑπὸ κοινοῦ λυριῶν, πόλεις ε' κλίμα Μεστικόν καὶ Ἀκόντισμα, Φιλιπποῦπολις, Βερόη, νῆσος Θάσος, νῆσος Σαμοθράκη.

Ἐπαρχία [Μυσίας], (Σκεθίας)^α ἑφ' ἡγεμόνα, πόλεις κ' Τόμις, Λιονυσοῦπολις, Ἄγραι, Καλλάτις, Ἰστρος, (Κωνσταντιῶνα), Ζέλλι, Τροπαιός, Ἀξιοῦ-

^α Μυσίας secluserit, Σκεθίας addidit Pertusi.

¹ Евдоксиупол — днешният гр. Силиврия. Старото име на града било Salambria или Selymbria. Бил наречен Евдоксиупол в чест на Евдоксия, жената на император Аркадий (395—408). ² Хераклея — дн. Ерегли. Старото име на града било Perinthus. Бил наречен Хераклея в началото на IV в. Срв. ГИБИ, II, стр. 88, бел. 4. ³ Аркадиопол — дн. Люле Бургас. Старото име на града било Bergule. Бил наречен Аркадиопол в чест на император Аркадий. ⁴ Панион — дн. Панизо. През IV в. градът е носел името Теодосиупол в чест на император Теодосий I (379—395). Вж. А. Н. М. Jones, The Greec City from Alexander to Justinian, Oxford, 1940, p. 381, p. 34. — ГИБИ, II, стр. 88 бел. 6. ⁵ Орни — до дн. нос Коджабурун. В античността градът е бил известен под името Castellum Bogros, пак там, стр. 88, бел. 8. ⁶ Ганос — дн. Газикьой (Ганохора) на 15 км северно от Родосто. ⁷ Калипол — дн. Галиполи. ⁸ Миризос — при дн. Чаталтене. ⁹ Салтика — дн. Салтикьой. ¹⁰ Савала или Савсация — дн. Кавак. ¹¹ Афродизия — дн. Аврана, на 8 км западно от Кавак. Срв. ГИБИ, II, стр. 88, бел. 8. ¹² Апрос-Кермиен, дн. Айнарджик (Инеджик), Срв. ГИБИ, II, стр. 88, бел. 9. ¹³ Килия — Килитбахар, в Източна Тракия. ¹⁴ Партикопол или Парикопол (Παρθιόπολις, Παροικί-πολις) — дн. Нигрита. ¹⁵ Хераклея на Стримон (Хераклея Стримонска), среща се още и под името Hecacleia Santica — дн. Зервохори. ^{16—17} Максимианопол — дн. Месинкалеси до Гюмюрджина. Старото име на града е Порсуле. Наречен бил Максимианопол в началото на IV в. ¹⁸ Филипи — днес развалини между Драма и Кавала. Старото име на града било Κοηρίδες. За Филипи вж. P. Lemerle, Philippe et la Macedoine Orientale à l'époque chrétienne et byzantine, Paris, 1945. ^{19—20} Траянупол — Мъджакьой (Терма Лутра), южно от Фере. Траянупол бил построен от император Траян на мястото на стария град Дориск. Вж. В. Велков, Градът в Тракия и Дакия, София, 1959, стр. 103 и бел. 8. ²¹ Адрианопол — дн. Одрин. Градът бил наречен Адрианопол в чест на император Адриан (117—138). Тракийското му име е Uscudama. Наричал се и Орестиада (Orestias). ²² Анхиало — дн. Поморие. ²³ Девелт — дн. с. Дебелт, Бургаско. ²⁴ Плотинопол — при Димотика. Вж. ГИБИ, II, стр. 89, бел. 8. — Велков, Градът в Тракия и Дакия, стр. 97. ²⁵ Цоида — не е локализиран досега. Според Г. Баласчев, ИРАИК, IV, 2 (1899), стр. 212—213, градът се намирал около Анхиало. ²⁶ Клима Местикон — област край р. Места. ²⁷ Аконтисма — проход при устието на р. Места. Подробности вж. в ГИБИ, II, стр. 92, бел. 3. ²⁸ Филипопол — дн. Пловдив. ²⁹ Вероя — дн. Стара Загора. ³⁰ Томи — близо до дн. Кюстенджа. ³¹ Дионисопол дн. Балчик. По-старото име на Дионисопол е Кроῦτος. ³² Акре — при дн. село Нанево до нос Калиакра. ³³ Калатис — дн. гр. Мангалия. ³⁴ Истрос — дн. Истрос, бившето Каранасуф в Северна Добруджа. Срв. ГИБИ, II, стр. 90. ³⁵ Константиана — дн. Кюстенджа. ³⁶ Зелпа — т. е. Зелдена или Залдапа — неуточно, вж. ГИБИ, II, стр. 90. ³⁷ Тропей (Троасити Траіани) — дн. Адамклисе.

целия свят -- Новия Рим, Константинопол. Затова на първо място от темите на европейските земи поставихме темата около него, наречена Тракия, защото и самият този град, който по-рано се е наричал Византион, е разположен в земята на траките. Самият пък Византион е колония на мегарците, лакедемонците и беотийците, най-древните елини. Поради това и те говорят езика на дорийците. И тъй нека кажем, съгласно със стария ред, и имената на самите области.

Провинция Тракия или Европа, под (управление на) консилиарии, т. е. съветници, има 14 града: Евдоксиупол,¹ Ираклея,² Аркадиопол,³ Виза, Панион,⁴ Орни,⁵ Ганос,⁶ Калипол,⁷ Миризос,⁸ Салтика,⁹ Савала,¹⁰ Афродизия,¹¹ Апрос,¹² Килия.¹³

Провинция Родопа, под нея (има) седем града: Партикопол,¹⁴ Хераклея на Стримон,¹⁵ Енос, Максимианопол,^{16—17} Серес, Филипи,¹⁸ Траянупол.^{19—20}

Провинция Хемимонт, под (управлението на) дукс (има) шест града: Адрианопол,²¹ Анхиало,²² Девелт,²³ Плутинопол,²⁴ Цоид²⁵.

Провинция Тракия, под (управлението на) консилиарий (има) пет града: Клима Местикон²⁶ и Аконтисма,²⁷ Филипопол,²⁸ Вероя²⁴, остров Тасос, остров Самотраки.

Провинция [Мизия] (Скития), под (управлението на) хегемон (има) 15 града: Томи,³⁰ Дионисопол,³¹ Акре,³² Калатис,³³ Истрос,³⁴ Константиана,³⁵ Зелпа,³⁶ Тропеум,³⁷ Аксио-

πολις, Καπίδαβα, Κάραος, Τρόσμις, Νοβιόδουνος, Αἴγισσος, Ἀλμιρίς.

Ἔως ὧδε τὸ τῆς Θράκης θέμα κατὰ τὸν Ἱεροκλέος Συνέκδημον, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ τῆς Μακεδονίας θέμα, ὃ ἐπὶ τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν ἐκείσε τοποθεσίαν τέτακται. ἄρχεται οὕτως:

2. Δεύτερον θέμα Μακεδονίας

Μακεδονία ἡ χώρα ὀνομάσθη ἀπὸ Μακεδόνας τοῦ Διὸς καὶ Θυίας τῆς Δευκαλίωνος, ὡς φησὶν Ἡσίοδος ὁ ποιητής:

Ἡ δὲ ποικυσαμένη Δὴ γείνατο τετρακεραύνην
νῆε δῶο, Μάγνητα, Μακεδόνα θ' Ἰππιωχάρμη,
οἷ περὶ Πιερίην καὶ Ὀλύμπιον δόματ' ἔναον.

Ἄλλοι δὲ ἀπὸ Μακεδόνας τοῦ Διόλου, ὡς Ἑλλάκιος, Ἱερειῶν πρώτη τῶν ἐν Ἀργί „ἐκ Μακεδόνας (τοῦ) Διόλου, (ἀφ') οὗ νῦν Μακεδόνες καλοῦνται, μόνοι μετὰ Μισσῶν τότε οἰκοῦντες“. Λέγεται δὲ καὶ Μακεδονίας μοῖρα Μάκετα, ὡς Μαρσίας ἐν πρώτῳ Μακεδονικῶν „καὶ τὴν Ὀρεστιάαν δὲ Μάκεταν λέγουσιν ἀπὸ τοῦ Μακεδόνας“. Ἄλλὰ καὶ τὴν ὅλην Μακεδονίαν Μακετίαν οἶδεν ὀνομαζομένην Κλειδίημος ἐν πρώτῳ Ἀτιθίδος „καὶ ἐξορκίσθησαν ἐπὲρ τὸν Αἰγιάλον ἄνω τῆς καλουμένης Μακετίας“. Οἱ δὲ τῆς Μακεδονίας βασιλεύσαντες ἀπογόνους ἑαυτοῦς Ἱεροκλέους ὀνομάζουσιν, Ἱεροκλέους ἐκείνου τοῦ βουφάγου καὶ λεοντοφόνου τυχάνοντος, οὗ τὴν εἰκόνα καὶ τὸ μέγεθος καὶ ὄλον αὐτοῦ τὸν χαρακτήρα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ὁ ἄλκοῦς ἀνδρίας ἀπεμάξατο: ὅς ἦν Ἀλκμήνης Ἀμφιγύωνος υἱός, ὡς Ἕλληρες ψευδολογοῦσι τοῖς γράμμασι διὸ καὶ ἀντὶ ταυτίας καὶ στέμματος καὶ πορφύρας βασιλικῆς τῷ δέσματι τῆς κεφαλῆς τοῦ λέοντος ἑαυτοῦς ταυνοῦσι καὶ στέμμα τοῦτο καὶ κόσμον ἠγοῦνται, καὶ ἐπὲρ πάντα λίθον καὶ μάργαρον τοῦτω ἐγκαλλωπίζονται καὶ μάργου ἀξιόπιστος αὐτὸ τὸ νόμισμα τοῦ Μακεδόνας Ἀλεξάνδρου τοιαυτῆ εἰκόνι καλλοπιζόμενον. Ἐ(π)εκράτησε δὲ ἡ βασιλεία τῶν Μακεδόνων ἀρχαιμένη ἀπὸ τοῦ τρίτου υἱοῦ Ἱεροκλέους Καρανοῦ προσαγορευμένου, ἀξήθηεῖσα δὲ ἀπὸ Φιλίππου τοῦ πατρὸς Ἀλεξάνδρου, μεγαλυνθεῖσα δὲ καὶ ὑπερφυῆς γενομένη καὶ

пол,¹ Капидава², Карпос³, Тросмис,⁴ Новиодунум,⁵ Егисос,⁶ Алмирис.⁷

Дотук е Тракийската тема според Синекдемос на Хиерокъл. След това (идва) Македонската тема, която спада под Илирик и неговата област. Тя започва така:

2. Втора тема Македония

Провинция Македония е получила името си от Македон, син на Зевс и на Тия, дъщерята на Девкалион, както казва поетът Хезиод.⁸

Тя, като заченала, родила на Зевс Гърмовержец двама сина, Магнит и отличния ездач Македон, които се заселили около Пиерия⁹ и Олимп.

Други пък (мислят), че Македония се нарекла така (от сина) на Еол¹⁰ Македон, както казва Хеланик¹¹ в първата книга на „Тайнствата в Аргос“: „от Македон (син на) Еол, по чието име се наричат македонците, живуци тогава сами с мизите.“

Казва се, че Макета е част от Македония. Както твърди Марсий¹² в първа книга на (своята) „Македонска история“: „и Орестия¹³ наричат Макета от Македон“. Но и Клидем¹⁴ в началото на „История на Атика“ известява, че цяла Македония се наричала Макетия: „И се преселили през Егиал¹⁵ над така наречената Макетия.“ Царете на Македония се наричат потомци на Херакла, онзи бикоядец и лъвоубиец Херакъл, чийто образ, величие и цялата му външност изобразява медната статуя на Хиподрома. Той бил син на Алкмена и Амфитрион, както се разказва в елинските легенди. Затова вместо с ленти, корона и царска багреница си покриват главата с кожа от лъвска глава — те смятат това за корона и украшение и се кичат с него повече, отколкото с всякакви скъпоценни камъни и бисери. Достоверно свидетелство за това е златната монета на Александър Македонски,¹⁶ украсена с подобно изображение. Македонското царство започнало да се издига при третия син на Херакла, наречен Каран, било засилено от Филип,¹⁷ бащата на Александър, станало велико и ог-

¹ Аксионол — дн. Хионог при Черна вода. ² Капидава — дн. Калакьой. ³ Карпос (Κάρπος) или Κάραος — днешно Хърсово. ⁴ Тросмис — дн. Иглица. ⁵ Новиодунум — дн. Исакча. ⁶ Егисос — дн. Тулча. ⁷ Алмирис — Запороженни. ⁸ Хезиод — древногръцки поет, живял през VIII в. (750—700 г.) пр. н. е. ⁹ Пиерия — планина в Тесалия. Вж. D. Detschew, Die thrakische Sprachreste, Wien, 1957, p. 367—368. ¹⁰ Еол — митическа личност, владетел на остров Еолия, повелител на ветровете. ¹¹ Хеланик — древногръцки периегет, съвременник на Херодот и Тукидид. Хеланик обходил цяла Елада и събрал митологически и исторически материал. ¹² Марсий — съвременник и приятел на Александър Македонски. Написал историческо съчинение „Македонικά“ в 10 книги и „Ἀλεξάνδρου ἀγωγή“. ¹³ Орестия — старото име на Одрин. ¹⁴ Клидем (Κλειδίημος или Κλε τόδημος) — древногръцки писател, живял през IV в. пр. н. е. Написал е история на Атина от най-старо време. ¹⁵ Егиал (Αἰγιάλος) — старото име на Пелопонес. ¹⁶ Македонският цар Александър Велики (336—323 пр. н. е.). ¹⁷ Филип II Македонски (359—336 пр. н. е.).

τῶν ἄκρων τῆς γῆς αὐτῶν ἐπιφάσασα ἐπ' αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων, καταλήξασα δὲ εἰς Περσέα τὸν Φίλιππον, ὥστε καὶ αὐτὸ ἀποβαλεῖν τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα αἰχμάλωτος γὰρ αὐτὸς ὁ Περσεὺς μετὰ γυναικὸς καὶ τέκνων, ἤττηθεις ὑπὸ Αἰμιλίον ἀνθυπάτου καὶ στρατηγῶν τῶν Ῥωμαίων εἰς τὴν Ῥώμην ἀπήχθη δέσμιος καὶ πάντα τὰ τῆς βασιλείας τῶν Μακεδόνων ἐπίσημα, ὥστε ἀπὸ βασιλείας εἰς ἐπαρχίαν τὸ σχῆμα μεταβαλεῖν καὶ νῦν εἰς θέματος τάξιν καὶ στρατηγίδος αὐτὴν καταλήξει.

Ἐπαρχία Μακεδονίας (α') ὑπὸ κοινοῦ ἰαρίων, πόλεις λβ'. Θεσσαλονίκη, Πέλλη, Εὐρωπος, Δίος, Βέρροια, Ἐορδαία, Ἐδεσσα, Κέλλη, Ἀλμοπία, Ἡράκλεια Λάκκων, Ἀντανία, Γέμινδος, Νικεδίς, Διόβουρος, Ἰδομένη, Βράγγυλος, Πρίμανα, Μαρώνεια, Ἀμφίπολις, Νεάπολις, Ἀπολλωνία, Τόπειρος τὸ νῦν Ῥούσιον, Νικόπολις, Ἰθάπολις, Ἀζανθος, Κερεόπυργος, Βέρπη, Ἀραλος, Διοκλητιανούπολις, Σεβαστόπολις.

Ἐπαρχία Μακεδονίας (β'), ὑφ' ἡγεμόνα, πόλεις η'. Στόλοι, Ἀργος, Εὐστραῖον, Πελαγονία, Βάργαλα, Κελαινίδιον, Ἀρμονία, Ζάπαρα.

Ἐπαρχία Θεσσαλίας ὑπὸ τὸν αὐτὸν, πόλεις ιζ', Λάρισα, Δημητριάς, Θῆβαι, Ἐχοναῖος, Λάμια, Τρίκη, Γόμφιοι, Ὑπάτη, αἱ νῦν λεγόμεναι Νέαι Πάτραι, Μητρόπολις, Κασάρεια, Φάρσαλος, Βουραμίνσιος,

ромно, като достигнало края на земята при Александър и неговите приемници. То престанало да съществува при Персей,¹ сина на Филип,² и загубило и достойнството на царство. Защото Персей бил победен от римския военачалник, проконсул Емилий [Павел], пленен с жена си и децата си и отведен в Рим окован, заедно с всички знаци на македонското царство.³ Така Македония от царство се превърнала в провинция, а сега е стигнала до положението на тема и стратегия.

Провинция Македония Първа под консулларий, (има) 30 [32] града: Тесалоника,⁴ Пела,⁵ Европ,⁶ Диос,⁷ Верия,⁸ Еордей,⁹ Едеса,¹⁰ Келл,¹¹ Алмопия,¹² Хераклея Лак,¹³ Анτανия,¹⁴ Геминд,¹⁵ Никедис,¹⁶ Диовур,¹⁷ Идомена,¹⁸ Врагил,¹⁹ Примана,²⁰ Марония,²¹ Амфипол,²² Неапол,²³ Аполония,²⁴ Топир — сега Русион,²⁵ Никопол,²⁶ Итапол,²⁷ Акант,²⁸ Кереопирг,²⁹ Верпи,³⁰ Арал,³¹ Диоклетианупол,³² Севастопол.³³

Провинция Македония Втора под управлението на (хегемон) има 8 града: Столи,³⁴ Аргос,³⁵ Евстрейон,³⁶ Пелагония,³⁷ Варгала,³⁸ Келенидий,³⁹ Армония,⁴⁰ Запара.⁴¹

Провинция Тесалия, под същия (има) 17 града: Лариса, Димитриада, Тива, Ехиней,⁴² Ламия, Трики,⁴³⁻⁴⁴ Гомфи,⁴⁵ Ипати,⁴⁶ така нареченото сега Нови Пáтρε, Митрополия, Кесария,⁴⁷ Фарсала, Бурамин-

¹ Последният македонски цар Персей (179—168 пр. н. е.). ² Македонският цар Филип V (221—179 г. пр. н. е.). ³ Загатва се за битката при Пидна в 168 г. пр. н. е., след която Македония била покорена от римляните. ⁴ Тесалоника, дн. Солун. За името и за историята на града вж. ГИБИ, II, стр. 90, бел. 9. ⁵ Пела — столицата на старата македонска държава. Развалините ѝ се намират при с. Постол, Ениджевардарско. ⁶ Европ — дн. с. Бозаджи. ⁷ Диос — дн. Диос при Малатрия. ⁸ Верия — дн. Бер (Караферия). ⁹ Еордея — дн. Моранли (Риаки), Кожанско. ¹⁰ Едеса — дн. гр. Воден. ¹¹ Келла — неуточно. За неговото локализиране са изказани различни мнения. Вж. ГИБИ, II, стр. 91, бел. 3. ¹² Алмопия — Мъглен, покрайнина северно от Воден. ¹³ Ἡράκλεια Λάκκων или Λαόκων — дн. Лерин. ¹⁴ Антаня — неизвестно. ¹⁵ Геминдос — неизвестно. ¹⁶ Никедис или Никея — може би дн. Велушина, Битолско. ¹⁷ Диовур — днешният Дойран. ¹⁸ Идомена — Милетково при Мировци, Гевгелийско. ¹⁹ Врагил — вероятно Верги, Нигритско. ²⁰ Примана — дн. Корфовуна (Йенимахле), Нигритско. ²¹ Стар град, дн. село със същото име близо до Гюмюрджина. ²² Амфипол — Амфиполи (Неохори). ²³ Неапол — дн. гр. Кавала. ²⁴ Аполония — Полина, южно от езерото Волве. ²⁵ Топир (Русион) — В същност Топир и Русион са два различни града: първият се намирал при устието на р. Места, а вторият се отъждествява с днешното Рускьой или с Кешан в Източна Тракия. Срв. ГИБИ, II, стр. 89. ²⁶ Никопол — Nicopolis ad Nestum — днешният гр. Гоце Делчев. ²⁷ Итапол — Ἰθάπολις вероятно вм. Νεάπολις — дн. Кавала. ²⁸ Акант — Предполага се, че се е намирал близо до Йерисо в Атонския полуостров. ²⁹ Кереопирг — Κεραόπυργος — крепост близо до Гюмюрджина. ³⁰ Верпи — дн. с. Копач, Нигритско. ³¹ Арал — неуточно. ³² Диоклетианопол — дн. Арменово (Арменохорион) при Хрупища. ³³ Севастопол — нелокализиран. ³⁴ Стоби (Στόλλοι) — дн. Пустоградско при Градско. ³⁵ Аргос — Стариград, Велешко. ³⁶ Евстрайон (Εὐστραῖον) се е намирал вероятно по горното течение на р. Струмица. ³⁷ Пелагония — дн. Битоля. Градът се наричал още Хераклея Линкестийска. През средновековието той е известен с името Βουτέλις, а по-късно бил наречен Манастир. Вж. ГИБИ, II, стр. 92, бел. 5. ³⁸ Варгала — при с. Карабинци, Щипско. Вж. *Ив. Венедиков*, Варгала: Разкопки и проучвания I, София, 1948, стр. 82 и сл. ³⁹ Келенидион — неуточно. Според *Е. Honigmann*, Le Synecdèmes d'Hiérocclés et l'Opuscule géographique de Georges de Chypré, Bruxelles, 1939, p. 16, 10 то е *Κλειδίον* (ключ), с. Ключ. ⁴⁰ Армония — неуточно. ⁴¹ Според *Е. Honigmann*, Le Synecdèmes, s. v., Запара се отъждествява с дн. с. Цапарево, западно от Битоля. Според *Йордан Иванов*, Северна Македония, София, 1906, стр. 59, Запара се намирала в областта на Брегалница. ⁴² Ехиней (Ἐχιναιός) — дн. Ежево. ⁴³⁻⁴⁴ Трики — ⁴⁶ Ὑπάτα — дн. Хипата. ⁴⁷ Кесария — Кесария, Кожанско.

Σάλτος, Ἰωαννουβίος, νῆσος Σκιάθος, νῆσος Σκέπολα, νῆσος Πεπάρηθος.

Ἔως ὧδε τὸ θέμα Μακεδονίας.

3. Τρίτον θέμα Στρυμόνος

Τὸ δὲ θέμα τοῦ Στρυμόνος τῆ Μακεδονία συντέτακται, καὶ οὐδαμοῦ τοῦτου λόγος ἐστὶ περὶ θέματος, ἀλλ' εἰς κλεισούρας τάξιν λελόγισται καὶ Σκύθαι αὐτὸ ἀντὶ Μακεδόνων διανέμονται, Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου ἐκ τοῖς ὄρεσι τοῦ Στρυμόνος καὶ ταῖς διαβάθραις τῶν κλεισούρων τοῦτους ἐγκατοικίσαντος.

4. Τέταρτον θέμα Θεσσαλονίκη

Τὸ δὲ νῦν εἰς θέματος τάξιν χρηματίζον Θεσσαλονίκη καὶ αὐτὸ Μακεδονίας μέρος τυγχάνει. καὶ ἵνα μὴ λέγω τοὺς ἔξωθεν καὶ παλαιούς τοῦ τοιούτου μάρτυρας πράγματος, ἀξιόχρεως μάρτυς ὁ ἅγιος τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολος Παῦλος, Μακεδόνιαν ταύτην ἀποκαλῶν γράφει ὁὕτως „παρόντος ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνης Θεσσαλονικέως“ ἢ γὰρ Θεσσαλονίκη μητρόπολις ἐστὶ τῆς Μακεδονίας. ἀλλὰ καὶ Ἰεροκλῆς ὁ γραμματικὸς ἐν ταῖς μακεδονικαῖς αὐτὴν τέθεικε πόλεσιν. Ἐχει δὲ τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας· Φίλιππος ὁ Ἀμόντιον Θεσσαλὸς ἐκεῖ νικήσας τῆ θυγατρὶ καὶ τῆ πόλει ὀμονόμως τὸ ὄνομα ἔθηκετο (pp. 84, 1—89, 9).

6. Ἑκτὸν θέμα Πελοπόννησος

... ὕστερον δὲ πάλιν τῶν Μακεδόνων ἐπὶ Ῥωμαίων ἠττηθέντων, πᾶσα ἡ Ἑλλάς τε καὶ ἡ Πελοπόννησος ὑπὸ τὴν τῶν Ῥωμαίων σαγήνην ἐγένετο, ὥστε δούλους ἀντ' ἐλευθέρων γενέσθαι.

сий,¹⁻² Салтос,³ Йоанувий,⁴ остров Скиат, остров Скепола,⁵⁻⁶ остров Пепарит.⁷

Дотук е темата Македония.

3. Трета тема Стримон

Темата Стримон е съединена с Македония и за нея никак не се говори като за тема, но тя се смята като клисура.⁸ Вместо с македонци тя е населена със скити,⁹ които Юстиниан Ринотмет¹⁰ поселил в планините на Стримон и в проходите на клисурите.

4. Четвърта тема Тесалоника

Тесалоника, която сега се смята за тема, също е част от Македония. И за да не изброявам чуждите и стари свидетели относно това, достатъчен свидетел е светият апостол на Христа Павел, който нарича (тази страна) Македония. Защото той пише така: „С нас беше Аристарх, македонец от Тесалоника.“ И наистина Тесалоника е главен град на Македония. Но също и писателят Хиерокъл поставя този град между македонските градове. (Градът) е получил наименованието си по следната причина: синът на Аминта Филип,¹¹ като победил там тесалийците, дал същото име и на дъщеря си,¹² и на града. — — —

6. Шеста тема Пелопонес¹³

... По-късно, когато македонците били победени от римляните, цяла Елада и Пелопонес паднали под римско иго и от свободни се превърнали в роби. А цялата стра-

¹⁻² Бураминсиос (Βουραμίνσιος) — неуточнено. Според *Honigmann*, op. cit., p. 16, може би е Κάμπος Κεραμίσιος — Керамийско поле. ³⁻⁴ Салтос Йоувиос (Σάλτος Ἰούβιος, Ἰωαννουβίος) — неуточнено. ⁵⁻⁶ Скепола [неуточнено]. ⁷ Остров Пепарит — античното име на остров Скопелос. Хиерокъл, а след него и Константин Багренородни смятат Скопелос и Пепарит за два различни острова. ⁸ Клисурата (κλεισούρα) представлявала малка гранична област. Клисуре имало главно в планинските области на Византийската империя. Начело на клисурата стоял клисурарх (κλεισουράρχης). Той командувал войските, които имали за задача да охраняват важните планински проходи. Размерът на клисурите бил различен. Някои от по-големите клисури били превръщани в теми. Вж. *Vury*, *The Imperial administrative System*, p. 146—147. — *A. A. Vasiliev*, *Histoire de l'Empire byzantin*, Paris 1932, p. 461—462. — *J. Ферлуга*, *Ниже военно-административне јединице тематског уређења*, *Зборник радова*, *Визант. институт САН*, 2 (1953). ⁹ Тук се загатва за похода на Юстиниан II Ринотмет срещу българите и славяните в Солунската област в 688 г. Вж. *Златарски*, *История*, I, 1, стр. 160—161. Според Златарски със скити тук са означени българите на Кубер. ¹⁰ Византийският император Юстиниан II Ринотмет (685—695; 705—711). ¹¹ Македонският цар Филип II (359—336 пр. н. е.). ¹² Тесалоника била дъщеря на Филип II от една тесалийка. ¹³ Тема Пелопонес била създадена в началото на IX в. Тази тема била организирана за борба срещу славяните и за тяхното подчиняване под византийска власт. Вж. *Von*, *Le Péloponnèse byzantin*, pp. 74, 88—103.

Ἐσθλαβώθη δὲ πάντα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος, ὅτε ὁ λοιμικὸς θάνατος πᾶσαν ἐβόσκειτο τὴν οἰκουμένην ὀληρῶς. Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς κορορίας ἐπιώνυμος τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων διείπεν ἀρχῆς, ὅσπερ τινὰ τῶν ἐκ Πελοποννήσου μέγα φρονούντα ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὐγενείᾳ, ἵνα μὴ λέγω δυσγενείᾳ, Εὐφρήμων ἐκεῖνον τὸν περιβόητον γραμματικὸν ἀποσκῶψαι εἰς αὐτὸν τοιοῦτὸ τὸ θηρολοῦμενον ἱαμβεῖον·

Γαρσοδοσιδῆς ὄψις ἐσθλαβωμένη.

Ἦν δὲ οὗτος Νικήτας ὁ κηδεύσας ἐπὶ θυγατρὶ Σοφίᾳ Χριστοφόρον τὸν υἱὸν τοῦ καλοῦ Ῥωμανοῦ καὶ ἀγαθοῦ βασιλέως (91, 31--42).

на се пославянчила и станала варварска,¹ когато смъртоносната чума моряла цялата вселена, когато Константин Копроним² държал скиптѣра на ромейската държава. Поради това прочутият писател Евфимий,³ написал всеизвестния ямб: „Многолик пославянчен образ“⁴ и с това осмял едного от Пелопонес, който много се гордеел със своя благороден, а аз бих казал по-скоро долен произход. А този човек бил Никита, който омъжил дъщеря си София за Христофор,⁵ сина на прекрасния и добър император Роман.⁶

II. DE ADMINISTRANDO IMPERIO

II. ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА ДЪРЖАВАТА

1. De Patzinacibus et de Bulgaris

Περὶ τῶν Πατζινακῶν καὶ τῶν Βουλγάρων

1. За печенегите и за българите

Ἵτι καὶ τοῖς Βουλγαροῖς φοβερώτερος ἂν εἶναι δοξείεν ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς, καὶ ἀνάγκη ἦσυχίας ἐπιτιθέναι τοῖς δυνάται, ἐκ τοῦ μετὰ τῶν Πατζινακῶν εἰρηνεύειν, ἐπειδὴ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοῖς Βουλγαροῖς οἱ εἰρημένοι Πατζινακῖται πλησιάζουσι, καὶ ἤνικα βουλήθωσιν ἢ οἰκτεῖον κέρδος ἢ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων χάριτι, εὐχεσθῶς δύνανται κατὰ Βουλγαρίας ἐστρατεῦειν, καὶ ἀπὸ τοῦ περιόντος πλήθους καὶ τῆς ἰσχύος αὐτῶν ὑπερνικᾶν αὐτοὺς καὶ ἡττᾶν διὰ τοῦτο καὶ οἱ Βούλγαροι ἀγῶνα καὶ σπουδὴν διηνεκῶς ἔχουσι τοῦ εἰρηνεύειν καὶ ὁμονεῖν μετὰ τῶν Πατζινακῶν· ἐκ τοῦ γὰρ πολλάκις ὑπ' αὐτῶν καταπολεμηθῆναι καὶ πρᾶξενθῆναι τῇ πείρᾳ ἐγνώκασι καλὸν καὶ συμφέρον εἶναι τὸ εἰρηνεύειν ἀεὶ πρὸς αὐτοὺς (5, 3--13, p. 52).

Ромейският император би се сторил поопасен за българите и може да ги принуди да стоят мирни, ако сключи мир с печенегите⁷, понеже споменатите печенеги са съседни и на българите. Когато поискат — за своя собствена полза или за угода на ромейския император — те лесно могат да се отправят на поход срещу българите и да ги победят и разгромят с по-голямото си множество и сила. Затова и българите полагат непрестанни усилия и старания да живеят в мир и съгласие с печенегите, понеже от честите им нападения и опустошения от опит се научили, че е добре и полезно да са винаги в мир с тях.

¹ По тълкуването на израза ἐσθλαβώθη δὲ πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος има големи спорове. Мнозинството от учените смятат, че ἐσθλαβώθη означава, че Гърция се пославянчила. Вж. Васильев, Славяне в Грeция, ВВр. V (1898), стр. 404—438; 626—670. — A. Vasiliev, Histoire de l'Empire byzantin, I, p. 234. — K. Amanios, Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, I, Ἀθήναι, 1939, p. 363. — M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland, Berlin, 1941, p. 15, 173. — Bon, Le Péloponèse byzantin, p. 28 sq. Напротив, други учени, предимно гърци, са на мнение, че се касае изобщо за поробване, като смятат, че думата не е ἐσθλαβώθη, а ἐσκλαβώθη от σκλάβος — роб, т. е. че Гърция била поробена, а не пославянчена. Вж. C. N. Sathas, Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Age, Paris 1880—1890, I, p. XXVIII suiv., IV, p. XLII suiv. — A. Georgiades, BZ, XLI (1941), p. 353. — A. A. Zazvazhnikov, Οι Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1945. — Fr. Dölger, Ein Fall slavischer Emsiedlung im Hinterland von Thessalonike im 10. Jahrhundert, SBAW, 1952, I, p. 19—28. ² Византийският император Константин V Копроним (741—775). Чумната епидемия се разпространила във Византия през 745 г. ³ Кой е този Евфимий, не е известно. ⁴ γαρσοδοσιδῆς е по всяка вероятност гръко-славянска дума, от старославянското прилагателно „горазд“ — голям, сърчен, хитър, и гръккото съществително εἶδος — външност, външен вид, лик. Следователно γαρσοδοσιδῆς означава, многолик. Срв. H. Grégoire, Une épiigramme byzantine, Byzantion IX (1934), p. 799. ⁵ Христофор бил провъзгласен за съимператор от своя баща Роман Лакапин. През 927 г. неговата дъщеря Мария била оженена за българския цар Петър и в чест на сключения мир била наречена Ирина (от εἰρήνη — мир). ⁶ Византийският император Роман Лакапин. ⁷ Печенегите — народ от тюркски произход, който през IX в. обитавал земите между Волга и Урал. През X в. печенегите, като воювали с хазарите и източните славяни, се спуснали по на юг и заели южноруските степи — земите между р. Дон и долните течения на Днепър, Буг, и Днестър, чак до Дунав. За печенечите тук вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 87—89. — Б. Д. Греков, Киевская Русь, Москва 1949, стр. 450, 457, 458, 462—464.

2. *De legatis ab urbe a deo custodita missis in Patcinaciam*

Περὶ τῶν ἀπὸ τῆς θεοφυλάκτου πό-
λεως ἀποστελλομένων βασιλικῶν μετὰ
χελανθίων διά τε τοῦ Λανουβίου καὶ
Λάναπρι καὶ Λάναστρι ποταμοῦ ἐν
Πατζινακία

"Οτι καὶ εἰς τὸ μέρος τῆς Βουλγαρίας καθέζεται λιμὸς
τῶν Πατζινακίων ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ Λάναπρι καὶ Λάνασ-
τρι καὶ τῶν ἐτέρων τῶν ἐκεῖσε ὄντων ποταμῶν, καὶ Βασι-
λικῶν ἀποστελλομένων ἐντεῦθεν μετὰ χελανθίων δύ-
ναται καὶ χωρὶς τοῦ εἰς Χερσονῶνα ἀπελθεῖν ἐνταῦθα
συντόμως καὶ ταχέως ἐπίσκειν τοὺς αὐτοὺς Πατζι-
νακίτας· οὗς καὶ εὐρῶν μὴνίει διὰ ἀνθρώπου αὐτοῦ ὁ
βασιλικὸς ἐντὸς τῶν χελανθίων μένων καὶ μετ'
ἑαυτοῦ τὰ βασιλικά ἐπιφερόμενος καὶ φυλάκτων ἐν
τοῖς χελανθίοις πράγματα καὶ κατέρχονται πρὸς αὐτὸν,
καὶ ὅτε κατέλθωσι, δίδωσι πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλι-
κὸς ἀνθρώπος αὐτοῦ ὄφιδας, καὶ λαμβάνει καὶ αὐτὸς
ἀπὸ τῶν τοιαύτων Πατζινακίων ἐτέρους ὄφιδας,
καὶ κρατεῖ αὐτοὺς εἰς τὰ χελανθία, καὶ τότε συμ-
φωνεῖ μετ' αὐτῶν· καὶ ὅτε ποιήσουσιν οἱ Πατζινακί-
ται πρὸς τὸν βασιλικὸν τοὺς ὄρκους κατὰ τὰ ζά-
κανα αὐτῶν, ἐπιδίδωσιν αὐτοῖς τὴν βασιλικὰς δω-
ρεάς, καὶ ἀναλαμβάνεται φίλους ἐξ αὐτῶν ὅσους
βούλεται, καὶ ὑποστρέφει οὕτω δὲ χεῖρ συμφωνεῖν
μετ' αὐτῶν ὥστε, ὅπου ἂν χρεωποιηθῇ αὐτὸς ὁ βα-
σιλεὺς, ποιήσωσι δουλείαν, εἴτε εἰς τοὺς Ῥῶς εἴτε
εἰς τοὺς Βουλγάρους εἴτε καὶ εἰς τοὺς Τούρκους.
Εἰσὶ γὰρ δυνατοὶ τοῦ πάντας τοίτους πολεμεῖν, καὶ
πολλάκις κατ' αὐτῶν ἐλθόντες φοβεροὶ τῶν καθε-
στήκασιν (8, 1—35, p. 54—56).

2. За императорските пратеници, изпра-
щани от богохранимия град в страната
на печенегите с хеландии по река Дунав.
Днепър и Днестър

Печенежки народ населява и част от Бъл-
гария около Днепър, Днестър и другите ре-
ки, които се намират на това място¹. И така
изпращаният оттук с хеландии² император-
ски пратеник може там направо и бързо да
намери печенегите и без да отива в Херсон³.
След като ги намери, пратеникът, без да из-
лиза от хеландиите, праща известие чрез
свой човек, като пази при себе си в хелан-
диите царските дарове. Те идват при него и
като се съберат, императорският човек им
дава заложенници и той също взема от пече-
негите други заложенници, които държи в хе-
ландиите и тогава се договаря с тях. И ко-
гато печенегите положат пред императорския
пратеник клетва според своите обичаи, той
им дава царските дарове, взема от тях кол-
кото иска приятели и се завръща. Но той
трябва да склучи с тях такъв договор, че
когато потрябват на императора, да му слу-
жат срещу русите, срещу българите или тур-
ките⁴. Защото печенегите могат да ги над-
вият всички и понеже често са ги нападали,
станали са сега страшни за тях.

3. *De Russis Constantinopolim cum monoxillis venientibus*

Περὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ῥωσίας ἐρχομένων
Ῥῶς μετὰ τῶν μονοξύλων ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει

"Οτι τὰ ἀπὸ τῆς ἑξω Ῥωσίας μονόξυλα κα-
τερχόμενα ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰσὶ μὲν ἀπὸ τοῦ
Νεμογάρδας, ἐν ᾧ Ζφενδοσθλάβος ὁ υἱὸς Ἰγγωρ
τοῦ ὄρχοντος Ῥωσίας ἐκαθέζετο, εἰσὶ δὲ καὶ ἀπὸ

3. За русите, които пристигат с едно-
дръвки от Русия в Цариград

Еднодръвките, спускащи се от външна
Русия⁵ в Цариград, са от Новгород⁶, в който
се беше установил Светослав⁷, синът на Игор,
княза на Русия. Те са също и от крепостта

¹ Тук вероятно се загатва за по-ранните български владения откъд Дунав. ² Тип византийски воен-
ен кораб, каран с весла и платна, употребяван извънредно много поради бързината и лекотата си. Хе-
ландиите служели за пренасяне на войски. Вж. *Bréhier*, *Les institutions*, p. 409—411. ³ Херсон — град
в Кримския полуостров. ⁴ Имат се пред вид вероятно маджарите. Вж. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I,
pp. 131—145. ⁵ Под името „Рус“ се разбирала територията на Киев и неговите най-близки околнос-
ти. Останалите земи, подвластни на киевската държава, се наричали „външна Русия“. Вж. *П. Н. Третья-
ков*, *Востоочнославянские племена*, Москва, 1953, стр. 205—214. — *М. В. Левченко*, *Очерки по истории*
русско-византийских отношений, Москва, 1956, стр. 202—210. — *Al. V. Soloviev*, *Le port byzantin de la Rus-
sie*, S. Gravenhage, 1957, p. 9—15. ⁶ Немогардас — днешен Новгород. Този град се причислява към
„външна Русия“. Вероятно *Νεμογάρδας* е погрешно предаване на *Νεвоγάρδας*. Характерно е предаването на вто-
рата част на думата с *γάρδας* (от българското град, а не от руското город), което издава влияние на старобъл-
гарски език. Вж. *А. А. Шахматов*, *Введение в курс истории русского языка*. I. Исторический процес образо-
вания русских племен и наречий, Петроград, 1916, стр. 81, 86, 89. — *Б. Д. Греков*, *История культуры древней*
Руси, Москва, 1948, стр. 189, 201. — *Третьяков*, *Востоочнославянские племена*, стр. 224. ⁷ Киевският княз
Светослав (946—972).

τὸ κάστρον τὴν Μιλινίσκην καὶ ἀπὸ Τελιοῦτζαν καὶ Τζεργιγύων καὶ ἀπὸ τοῦ Βουσεγραδέ. ταῦτα οὖν ἅπαντα διὰ τοῦ ποταμοῦ κατέρχονται Δανάπρεως, καὶ ἐπισυνάγονται ἐπὶ τὸ κάστρον τὸ ἐπονομαζόμενον Σαμβατάς. Οἱ δὲ Σκλάβοι, οἱ πακλιῶται αὐτῶν, οἱ Κριβηταιηνοὶ λεγόμενοι καὶ οἱ Λευζανῆνοι καὶ οἱ λοιποὶ Σκλαβίνοι^a εἰς τὰ ὄρη αὐτῶν κόπτουσι τὰ μονόξυλα ἐν τῷ τοῦ χειμῶνος καιρῷ, καὶ καταστήσαντες αὐτὰ^b τοῦ καιροῦ ἀνοιγομένου, ἤνικα διαλυθῆ ὁ παγετός, εἰς τὰς πλησίον οὖσας λίμνας εἰσάγουσιν αὐτά. καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνα^c εἰσβάλλουσι εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Δανάπριον, ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε οὗτοι εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν εἰσέρχονται καὶ ἀπέρχονται εἰς τὸν Κιόβα, καὶ σύρουσιν εἰς τὴν ἐξάρτησιν, καὶ ἀπεμπλοῦσιν αὐτὰ εἰς τοὺς Ῥῶς. οἱ δὲ Ῥῶς οκαφίδια καὶ μόνα ταῦτα ἀγοράζοντες, τὰ παλαιὰ αὐτῶν μονόξυλα καταλύοντες ἐξ αὐτῶν βάλλουσι καὶ πέλλας καὶ σκαρμυὸς εἰς αὐτὰ καὶ λοιπὰς χρεῖας^d, ἐξοπλίζουσι αὐτὰ. καὶ Ἰουνίου μηνὸς διὰ τοῦ ποταμοῦ Δανάπρεως ἀποκινῶντες κατέρχονται εἰς τὸ Βιτετζέβη, ὅπερ ἐστὶ πακλιωτικὸν κάστρον τῶν Ῥῶς. καὶ συναθροίζομεσι ἐκεῖσε μέχρι δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν, ἤνικα ἂν ἅπαντα ἀποσυναχθῶσι τὰ μυνόξυλα, τότε ἀποκινῶσι καὶ κατέρχονται διὰ τοῦ εἰρημένου Δανάπρεως ποταμοῦ. καὶ πρῶτον μὲν ἔρχονται εἰς τὸν πρῶτον φραγμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Ἐσοουπῆ, ὃ ἐρμηνεύεται Ῥωσιτὶ καὶ Σκλαβινιστὶ ἢ μὴ κοιμᾶσαι. ὃ δὲ τοῦτου φραγμοῦ τοσοῦτον ἐστὶ στενὸς ὅσον τὸ πλάτος τοῦ τρυκαριστερίου μέσσην δὲ αὐτοῦ πέτραι εἰσὶ ριζιμαῖαι ὑψηλαὶ νησίον δίκην ἀποφανόμεναι. πρὸς αὐτὰς οὖν ἐρχόμενον τὸ ὕδωρ καὶ πλημμυροῦν, κἀκεῖθεν ἀποκρημιζόμενον πρὸς τὸ κάτω μέρος, ἦχον μέγαν καὶ φόβον ἀποτελεῖ καὶ διὰ τοῦτο μέσσην αὐτῶν οὐ τολμῶσιν οἱ Ῥῶς διελθεῖν, ἀλλὰ πλησίον οκαλώσαντες καὶ τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἐκβαλόντες εἰς τὴν ξηράν, τὰ δὲ λοιπὰ πράγματα ἑάσαντες εἰς τὰ μονόξυλα, εἶδ' οὕτως γυμνοί, τοῖς ποσὶν αὐτῶν ψηλαφοῦντες^e,

^a Σκλαβινία edd.

^b αὐτὰ corr. Moravcsik, αὐτῶν P edd.

^c ἐκεῖνα corr. Moravcsik ἐκεῖνα edd.

^d lac. ind. Moravcsiks καὶ οὕτως addendum con. Bekker.

^e lac. ind. διέρχονται vel διαβιβάζουσι excidisse con. Moravcsik.

Смоленск¹, и от Любеч², и от Чернигов³, и от Вишеград⁴. Всички те прочее слизат по река Днепър и се събират в крепостта Киев, наречен Самватас⁵. Славяните, които им плащат данък — т. нар. кривичи⁶, лютичи и останалите славянски племена зимно време изсичат еднодръвки в своите планини, снаряжават ги, когато се оправи времето, и като се стопи ледът, ги закарват в близките езера и (понеже те се вливат в река Днепър), оттам те навлизат в тази река и стигат до Киев. Изтеглят лодките, за да ги снаряжат, и ги продават на русите. А русите купуват само дървената част на лодките, развалят старите си еднодръвки и като вземат от тях ведра, весла и останалите необходими предмети, снаряжават лодките си, тръгват през месец юни, спускат се по р. Днепър до град Вятичев⁷, който плаща данък на русите. Там те се събират в продължение на два-три дена, докато дойдат всички еднодръвки, и тогава тръгват и започват да се спускат по споменатата река Днепър. Най-напред идват до първия праг, наречен Есупи⁸, което на руски и на славянски означава „Не спи“. Този праг е толкова тесен, колкото е ширината на Циканистерия⁹, а в средата му се издигат стръмни и високи скали, които приличат на острови. Когато прочее водата стига до тях и ги залива, и след това се спуска надолу, причинява голям и страшен шум. Затова русите не се осмеляват да минаг през тях. Те слизат наблизко, изваждат хората на брега, а другите вещи оставят в лодките и след това голи изпитват (дъното) с краката си, за да не се натъкнат на някой камък. При това тикат с вързини — едни носа, други средата, а трети задната част на лодката. И така с най-голяма предпазливост те минават този първи праг по края и по брега на

¹ Милиниска, вм. Σιλινίσκα — Смоленск, с изпускане на началното „с“. Вж. Греков, История культуры древней Руси, стр. 202. — Левченко, Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 203—204.

² Телиуцан — неправилно предаване на τὰ Λιουβτζα, Любеч. ³ Τζεργιγύων — вместо Τζεργίγονα — гр. Чернигов.

⁴ Βουσεγραδέ — Вышеград. За -γραде срв. бел. 7. ⁵ Названието Самватас, дадено на Киев, не е напълно разяснено. Вж. Левченко, Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 203—204 и там посочената литература.

⁶ Племето кривичи живеело по горното течение на Двина и Днепър. Вж. Третьяков, Восточнославянские племена, стр. 228—237. — Левченко, пос. съч., стр. 204—205. ⁷ Сиреч град на вятичите. Славянското племе вятичи населявало земите по горното течение на р. Ока и нейните притоци Жиздра и Угра. Те били съседи с радимичите и северяните, които живели покрай реките Десна, Сейма и Сула. Вж. Третьяков, Восточнославянские племена, стр. 238—245.

⁸ Εσοουπῆ е било Νεσοουπῆ — от староруското НЕ СЪПИ. Очевидно преписвачът е слял началното ν- с окончанието на ἐπονομαζόμενον и така се е получило Νεσοουπῆ. За тълкуването на това място срв. Третьяков, Восточнославянские племена, стр. 205—217. — Левченко, Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 208, 209, 211.

⁹ Циканистерий (Τρυκανιστήριον) (τὸ) — дворцов манеж, където императорите се упражнявали в езда на кон и игра на топка. Намирал се на западния бряг на Босфора и имал размери приблизително 60 на 120 м. Вж. Janin, Constantinople byzantine, pp. 37, 40, 90, 115, 119, 188—189, 279.

ἵνα μὴ τιμὴ λίθῳ προσκρούσωσιν· τοῦτο δὲ ποιῶσιν οἱ μὲν πλώρα, οἱ δὲ μέσον, οἱ δὲ καὶ εἰς τὴν πρύμναν μετὰ κονταρίων κοντοβενόμενοι. καὶ μετὰ τοιαύτης ἀπάσης ἀκριβείας διέρχονται τὸν τοιοῦτον πρώτον φραγμὸν διὰ τῆς γωνίας καὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ἥρῃκα δὲ διέλθωσι τὸν τοιοῦτον φραγμὸν, πάλιν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἀναλαμβάνόμενοι τοὺς λοιποὺς ἀποπλέουσι, καὶ κατέρχονται εἰς τὸν ἕτερον φραγμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιτὶ μὲν Οὐλβοροὶ Σκλαβινιστὶ δὲ Ὀστροβοννίπραχ, ὅπερ ἐρμηνεύεται τὸ νησίον τοῦ φραγμοῦ. ἔστι κάκεινος ὁμοῖος τῷ πρώτῳ, χαλεπὸς τε καὶ δυσδιέξοδος. καὶ πάλιν ἐκβαλόντες τὸν λαὸν διαβιβάζουσι τὰ μονόξυλα καθὼς καὶ πρώτερον. ὁμοίως δὲ διέρχονται καὶ τὸν τρίτον φραγμὸν τὸν λεγόμενον Γελανδρί, ὃ ἐρμηνεύεται Σκλαβινιστὶ ἦχος φραγμοῦ εἰδ' οὕτως τὸν τέταρτον φραγμὸν, τὸν μέγαν, τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιτὶ μὲν Ἄειφάρ, Σκλαβινιστὶ δὲ Νεασήτ, διότι φωλεύουσιν οἱ πελεκᾶνοι εἰς τὰ λιπάρια τοῦ φραγμοῦ. ἐν τούτῳ οὖν τῷ φραγμῷ σκαλόνουσιν ἅπαντα εἰς τὴν γῆν ὀρθόπλωρα, καὶ ἐξέρχονται οἱ ὀρισμένοι ἄνδρες φυλάττειν τὴν βίγλην μετ' αὐτῶν, καὶ ἀπέρχονται, καὶ τὰς βίγλας οὗτοι διὰ τοὺς Πατζινακίτας ἀγρόπῳως φυλάττουσιν. οἱ δὲ λοιποὶ τὰ πράγματα ἅπερ ἔχουσιν εἰς τὰ μονόξυλα ἀναλαβόμενοι, τὰ ψυχάρια μετὰ τῶν ἀλόσεων διὰ τοῦ ξηροῦ αὐτὰ διαβιβάζουσι μίλια ἕξ, ἕως ἂν διέλθωσι τὸν φραγμὸν. εἰδ' οὕτως οἱ μὲν σύροντες εἰ δὲ καὶ εἰς τοὺς ὄμους βασιάζοντες τὰ αὐτῶν μονόξυλα εἰς τὸ τοῦ φραγμοῦ ἐκείθεν μέρος διαβιβάζουσι, καὶ οὕτως ῥίπτοντες αὐτὰ εἰς τὸν ποταμὸν καὶ τὰ περὶ τὰ αὐτῶν ἐμβλησόμενοι εἰσέρχονται καὶ αὐθις ἐναποπλέουσιν. Ἀπερχόμενοι δὲ εἰς τὸν πέμπτον φραγμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Ῥωσιτὶ μὲν Βαρούφορος Σκλαβινιστὶ δὲ βουλνίπραχ, διότι μεγάλην λίμνην ἀποτελεῖ, πάλιν, εἰς τὰς τοῦ ποταμοῦ γωνίας τὰ αὐτῶν μονόξυλα διαβιβάσαντες, καθὼς καὶ εἰς τὸν πρώτον φραγμὸν καὶ εἰς τὸν δεύτερον, καταλαμβάνουσι τὸν ἕκτον φραγμὸν, λεγόμενον μὲν Ῥωσιτὶ Λεάντι Σκλαβινιστὶ δὲ Βερούτζη, ὃ ἔστι βράσμα νεροῦ, καὶ διαβαίνουσι καὶ αὐτὸν ὁμοίως. καὶ ἀπὸ τούτου ἀποπλέουσι καὶ πρὸς τὸν ἕβδομον φραγμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιτὶ μὲν Στρούκων Σκλαβινιστὶ δὲ Ναιρεξή, ὃ ἐρμηνεύεται μικρὸς φραγμός, καὶ διαβαίνοντες εἰς

реката. А когато преминат този праг, те вземат от сушата останалите мъже, продължават плуването и стигат до другия праг, наречен на руски Улворси, а по славянски Островуни праг¹, което означава „Островчето на прага“. И той е подобен на първия — труден и мъчнопроходим. И пак изкарват хората и прекарват еднодръвките, както и преди това. По същия начин преминават и третия праг, наречен Геландри², което на славянски означава „Ек на прага“. По този начин преминават и четвъртия, големия праг, наречен на руски Айфар, а на славянски Неасит³, защото пеликаните вият гнездата си в скалите на прага. При този праг мъжете измъкват всички лодки с предната им част на сушата. Които са определени, излизат да стоят на стража при лодките и след това си отиват. Тези стоят на стража зорко поради печенегите. Останалите вземат вещите, които имат в лодките, и прекарват на разстояние шест мили по брега робите⁴ във вериги, докато преминат прага. Така преминават на другата страна на прага, като едни теглят, а други носят на рамене лодките си. После, като ги хвърлят във водата, слагат в тях вещите си⁵, влизат вътре и отново започват да плуват. След това стигат до петия праг, наречен на руски Баруфорос, а на славянски Вълнипраг⁶, защото образува голямо езеро. Отново прекарват своите еднодръвки на края на реката, както при първия и втория праг, и стигат до шестия праг, наречен на руски Леанти, а на славянски Веручи⁷, което значи „кипене на водата“, и преминават и него по същия начин. А тук те отплуват до седмия праг, наричан на руски Струкун, а на славянски Напрези⁸, което значи „Малък праг“, и сти-

¹ Ὀστροβοννίπραχ — старославянска форма „ОСТРОВЪНЫИПРАГ“. Изворите, от които се е ползувал Константин Багренородни за написването на разказа за праговете, били от южнославянски, а не от източнославянски произход. Затова навсякъде се среща „праг“, а не „порог“. Славянските названия на праговете вероятно са били предадени на Константин Багренородни от българи, ходили на търговия в Русия. Вж. Левченко, Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 210. ² Γελανδρί — смята се, че е староруската дума гълка, голка, глъка — „шум“. Вж. И. И. Срезневский, Материалы для словаря древнерусского языка, СПб, 1893, I, стр. 611—612. ³ Νεασήτ (НЕАСЫТЬ, НЕАСЫТЬ) — на староруски означава „пеликан“. Вж. Срезневский, пак там, II, 1895, стр. 443. ⁴ Русите са търгували с роби. Те са продавали своите роби главно в Цариград. Вж. Р. Браунинг, Рабство в Византийской империи. ВВр. XIV (1958), стр. 52. ⁵ περὶ τὰ (τὰ) от латин. impedimenta — „военен багаж, обоз“. Срв. Moravcsik-Jenkins, Const. Porphyrogenitus — De administrando imperio, p. 326. ⁶ Βουλνίπραχ — От обяснението, което Константин Багренородни дава за името на този праг (διότι μεγάλην λίμνην ἀποτελεῖ — понеже образува голямо езеро), е ясно, че той го свързва със славянската дума вълна. Името βουλνίπραχ би могло да се свърже и с племето волиняни (велиняни), което е живееело между реките Буг и Днепър. ⁷ Βερούτζη — ВЪРЮЧИИ, т. е. „врящ, кипящ“. ⁸ Ναιρεξή — тълкуването на това име е спорно. Предполага се, че е НАСТРЯЗИ, от руската дума стрезж, строжень, която означава „средата на река, където водата е най-дълбока и течението най-силно“. Вж. Левченко, Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 208.

τὸ λεγόμενον πέραμα τοῦ Κραρίου, ἐν ᾧ διαπερῶσιν ἀπὸ Ῥωσίας οἱ Χερσωνῖται καὶ οἱ Πατζινακῖται ἐπὶ Χερσῶνα, ἔχον τὸ αὐτὸ πέραμα τὸ μὲν πλάτος ὅσον τοῦ Ἰπποδρομίου, τὸ δὲ ὕψος ἀπὸ κάτω ἕως ὅτου παρακύπτουσιν οἱ φίλοι, ὅσον καὶ φθάσει σαργίτιον τοῦ τοξεύοντος ἐνθεν ἐκεῖσε ὄθεν καὶ εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον κατέρχονται οἱ Πατζινακῖται, καὶ πολεμοῦσι τοὺς Ῥῶς. μετὰ δὲ τὸ διελθεῖν τὸν τοιοῦτον τόπον τὴν νῆσον τὴν ἐπιλεγομένην ὁ ἅγιος Γρηγόριος καταλαμβάνουσιν, ἐν τῇ νήσῳ καὶ τὰς θησίας αὐτῶν ἐπιτελοῦσιν διὰ τὸ ἐκεῖσε ἴσασθαι παμμεγέθη δρῶν, καὶ θύουσι πετεινοὺς ζῶντας. πηγνύουσι δὲ καὶ σαργίτας γυρόθεν, ἄλλοι δὲ καὶ ψωμιά καὶ κρέατα καὶ ἐξ ὧν ἔχει ἕκαστος, ὡς τὸ ἔθος αὐτῶν ἐπικρατεῖ. ῥίπτουσι δὲ καὶ σκαρφία περὶ τῶν πετεινῶν, εἴτε σφάζει αὐτοὺς εἴτε καὶ φαγεῖν εἴτε καὶ ζῶντας ἔλασιν. ἀπὸ δὲ τοῦ νησίου τούτου Πατζινακίτην οἱ Ῥῶς οὐ φοβοῦνται, ἕως ἂν φθάσωσιν εἰς τὸν ποταμὸν τὸν Σελινῶν. εἰδ' οὕτως ἀποκινῶντες ἐξ αὐτοῦ μέχρι τεσσάρων ἡμερῶν ἀποπλέουσιν, ἕως οὗ καταλάβωσιν εἰς τὴν λίμνην τοῦ ποταμοῦ στόμιον οὕσαν ἐν ἣ ἔστι καὶ ἡ νῆσος τοῦ ἁγίου Αἰθερίου. καταλαμβάνοντες οὖν οὗτοι τὴν τοιαύτην νῆσον προσαναπαύουσιν ἑαυτοὺς ἐκεῖσε ἕως δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν, καὶ πάλιν τὰ ἑαυτῶν μονόξυλα εἰς ὅσας ἂν λείπωνται χρειᾶς περιποιοῦνται, τὰ τε ἄρμενα καὶ τὰ κατάρτια καὶ τὰ ἀνχένια ἕπερ ἐπιφέρονται. ἐπεὶ δὲ τὸ στόμιον τοῦ τοιοῦτου ποταμοῦ ἔστιν ἡ τοιαύτη λίμνη, καθὼς εἴρηται, καὶ κρατεῖ μέχρι τῆς θαλάσσης, καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν κεῖται ἡ νῆσος τοῦ ἁγίου Αἰθερίου, ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἀπέρχονται πρὸς τὸν Δανάριον ποταμὸν, καὶ διασωθέντες ἐκεῖσε πάλιν ἀναπαύονται. ἡρῖκα δὲ γήρεται καιρὸς ἐπιτήδειος, ἀποσκαλοῦσάντας ἔρχονται εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον Ἀσπρον καὶ ὁμοίως κἀκεῖσε ἀναπανθόμενοι πάλιν ἀποκινῶντες ἔρχονται εἰς τὸν Σελινῶν, εἰς τὸ τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ λεγόμενον παρακλάδιον. καὶ ἕως οὗ διέλθοσι τὸν Σελινῶν ποταμὸν, παρατρέχουσιν αὐτοῖς οἱ Πατζινακῖται καὶ ἐν πολλάκις ἡ θάλασσα μονόξυλα εἰς τὴν γῆν ἀπορροφῆ, σκαλόνουσιν ὅλα ἵνα τοῖς Πατζινακῖταις ἀντιπαραταχθῶσιν ὁμοῦ. ἀπὸ δὲ τὸν Σελινῶν οὐ φοβοῦνται ἵνα, ἀλλὰ τὴν τῆς Βουλγαρίας γῆν ἐνδυσάμενοι εἰς τὸ τοῦ Δανουβίου στόμιον ἔρχονται. ἀπὸ δὲ τοῦ Δανουβίου καταλαμβάνουσι εἰς τὸν Κωνοπάν, καὶ ἀπὸ τοῦ Κωνοπάν εἰς Κωνοπαντίαν^a εἰς τὸν πο-

^a Lac. ind. καὶ ἀπὸ Κωνοπαντίας excidisse conl. Jenkins.

¹ Може би това название се е запазило в името на сегашното село Каира. ² Св. Григорий — днешният остров Хортица в р. Днепър между градовете Кодак и Сеч. Изглежда, че този остров е бил наречен така в чест на св. Григорий, просветителя на Армения, който бил преминал през Южна Русия по пътя за Цариград. ³ За такива обичаи и вярвания вж. *Leonis Diaconi Historiae*, ed. Wopp., IX, 6, който казва, че „скитите (русите) удавили в Истър деца-бозайничета и петли“. ⁴ Селина — дн. Сулина, един от ръкавите на р. Дунав. ⁵ Св. Етерий — дн. остров Березан в езерото Березан, което служи като устие на р. Буг в Черно море. Този остров бил наречен така по името на Етерий, който живял през IV в. и бил един от първите епископи на Херсон. ⁶ Тук явно има някаква грешка. Вместо Днепър трябва да се чете Днестър. ⁷ Аспрос — т. нар. Цариградско устие на р. Днестър. ⁸ Конопа — селище на южния ръкав на делтата на р. Дунав. Не се знае с кое днешно селище трябва да се отъждестви. ⁹ Констанция — дн. гр. Констанца (Кюстенджа) в Румъния. ¹⁰ Река Варна — дн. река Провадийска, която се влива в Девненското езеро при гр. Варна. Срв. *Ив. Дуйчев, Проучвания върху българското средновековие*, стр. 163—164.

гат до т. нар. брод Крарион¹, през който херсонците преминават от Русия и печенегите — в Херсон. Този брод е широк колкото хиподрума, а височината му отдолу до мястото, където се намират приятелите, е колкото един хвърлей на стрела от долу на горе. Поради това печенегите се спускат точно на това място и нападат русите. Като преминат това място, те достигат до острова, наречен Свети Григорий². На този остров те извършват своите жертвоприношения, тъй като там има един огромен дъб, и принасят в жертва диви птици. Едни забиват стрели наоколо, други пък слагат късове хляб, месо или това, което всеки има според обичая си. Те хвърлят жребие за птиците — дали да ги заколят и да ги изядат, или да ги пуснат живи.³ От този остров нататък русите не се страхуват от печенегите, докато стигнат до река Селина⁴. После, тръгвайки от това място, те плуват около четири дена, докато стигнат до езерото, което е устие на реката. В него се намира островът Свети Етерий⁵. Като стигнат до този остров, те си почиват там два-три дена и отново снабдяват лодките си с необходимите вещи — платна, мачти и кормила, които носят със себе си. Това езеро е, както се казва, устие на реката и то стига до морето, а до морето се намира островът св. Етерий. Оттам те отиват към реката Днепър⁶ и като стигнат благополучно до нея, отново си почиват. При благоприятно време те излизат на брега и отиват до така наречената река Аспрос⁷, където си почиват по същия начин. След това продължават пътуването си и стигат до Селина, така нареченото устие на река Дунав. Докато минат река Селина, печенегите ги нападат. И ако, както обикновено, морето изхвърли лодки на брега, те извличат всичките, за да се противопоставят заедно на печенегите. От Селина нататък те не се страхуват от никого, но като влязат в България, стигат до устието на Дунав. От Дунав те стигат до Конопа⁸, от Конопа до Констанция⁹, до река Варна¹⁰,

τιμὸν Βάρνας, καὶ ἀπὸ Βάρνας ἔρχονται εἰς τὸν ποταμὸν Διζίναν, ἀπὸ πάντα εἰς γῆ τῆς Βουλγαρίας. ἀπὸ δὲ τῆς Διζίνας εἰς τὰ τῆς Μεσεμβρίας μέρη καταλαμβάνουσι, καὶ οὕτω μέχρι τούτων ὁ πολυὺς αὐτῶν καὶ περίφοβος δυοδιέξοδος τε καὶ χαλεπὸς ἀποπεραίνεται πλοῦς. Ἡ δὲ χειμέριος τῶν αὐτῶν ῥῶς καὶ σκληρὰ διαγωγὴ ἐστὶν αὕτη. ἤντικα Νοέμβριος μὴν εἰσέλθῃ, ἐνθέως οἱ αὐτῶν ἄρχοντες ἐξέρχονται μετὰ πάντων τῶν ῥῶς ἀπὸ τὸν Κίαβον, καὶ ἀπέρχονται εἰς τὰ πολύδια ὃ λέγεται Γύρα, ἤγουν εἰς τὰς Σκλαβίας τῶν τε Βερβιάνων καὶ τῶν Δρουγουβιτῶν καὶ Κριβιτῶν καὶ τῶν Σεβέρων καὶ λοιπῶν Σκλάβων, οἵτινες εἰσι πακτωῖται τῶν ῥῶς. δι' ὅλου δὲ τοῦ χειμῶνος ἐκεῖσε διατρεφόμενοι, πάλιν ἀπὸ μηνὸς Ἀπριλλίου διαλυόμενοι τοῦ πάγου τοῦ Δανάπρου ποταμοῦ κατέρχονται πρὸς τὸν Κίαβον, καὶ εἰθ' οὕτως ἀπολαμβάνονται τὰ αὐτῶν μονόξυλα καθὼς προσείρηται, καὶ ἐξοπλίζονται, καὶ πρὸς Ῥωμανίαν κατέρχονται (9, 1—113, pp. 56—62).

и от Варна отиват до река Тичина¹. Всичко това е българска земя. От Тичина те пристигат в областта на Месемврия и така долука свършва тяхното твърде мъчително, опасно, пълно с препятствия тежко плуване. Суровият начин на живот през зимата на тия руси е такъв: когато настъпи месец ноември, веднага техните князе излизат с всички руси от Киев и отиват на „Полюдие“², наречено още „гира“, а именно в славянските области на вервианите³, другувичите⁴, кривичите, северяните⁵, и на останалите славяни, които са данъкоплатци⁶ на русите. Те се хранят там през зимата и когато през месец април ледът на р. Днепър се стопи, отново слизат в Киев. Тогава вземат еднодръвките си, както бе казано по-горе, стъкмяват ги и се отправят към Романия.

4. De nigra Bulgaria et de Chazaria

Περὶ τῆς μαύρης Βουλγαρίας καὶ Χαζαρίας

За Черна България и Хазария

Ἐπι καὶ ἡ μαύρη λεγομένη Βουλγαρία δύναται τοῖς Χαζαροῖς πολεμεῖν (12, 14—17, p. 64).

И така наречената Черна България⁷ може да воюва с хазарите.

5. De gentibus, quae Turcis finitimae sunt

Περὶ τῶν πλησιαζόντων ἔθνων τοῖς Τούρκοις

За народите, съседни на турките⁸

Πῶς γὰρ ἐστὶν τῶν ἐνδεχομένων Χριστιανῶς μετὰ ἀπίστον γαμικὰς κοινωνίας ποιεῖν καὶ συμπενθεροῦσιν, τοῦ κανόνος τοῦτο κωλύοντος καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀπάσης ἀλλότριον αὐτὸ λογιζομένης καὶ ἔξω τῆς Χριστιανικῆς καταστάσεως: Ἡ τίς τῶν ἐγκρίτων καὶ εὐγενῶν καὶ σοφῶν βασιλέων Ῥωμαίων κατεδέξατο: „Εἰ δὲ ἀντεῖπαιον“ Πῶς ὁ κύριος Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς μετὰ Βουλγάρων συ-

И наистина как е възможно християнин да влезе в брачни връзки и да се сроди с неверници, когато канонът забранява това и цялата църква го смята чуждо и несвойствено на християнските повеления? И кой от славните, благородни и мъдри ромейски императори е допуснал подобно нещо? А ако възразят — как ромейският господар император Роман се е сродил с българите и е дал

¹ Река Тичина — т. е. Тича, днешната р. Камчия. ² Полюдие се наричала обиколката на руския княз из подвластните му области, за да събира данък. Освен данък, който обикновено се давал в натура, населението трябвало да храни княза и дружината му през време на неговия престой в областта. Тук терминът „полюдие“ е предаден с гръцката дума γύρα от γυρεύω — скитам, обикалям. Вж. *Da Cange*, Glossarium graec., s. v. — *Н. Попов*, Спорно место в сар. IX De administrando imperio Константина Багрянородного, *Byzantinoslavica* III, I (1931), p. 93. *Греков*, Киевская Русь, стр. 451—452. — За термина γύρα вж. също *В. Гънкова-Займова*, Първоначалното българско селище и въпросът за аулите, *ИИБИ*, VI (1956), стр. 446—448. ³ Племето вервиани не е известно от други извори. Възможно е вервиани да е изопачено име на друго племе, напр. на тиверците. Вж. *L. Niederte*, Manuel de l'antiquité slave, I, pp. 179—180. ⁴ Славянското племе другувичи (дреговичи) е живело около р. Днепър. Славяни драгувичи живеели около гр. Солун и в Тракия. Вж. *Третьяков*, Восточнославянские племена, стр. 249. ⁵ За северяните вж. *ВИИН*, I, 225, 232. ⁶ Т. е. били данъкоплатци на Киевската държава. За името „Рос“ (Ῥῶς) вж. *Греков*, Киевская Русь, стр. 441—445. — *Третьяков*, Восточнославянские племена, стр. 205—217. — *Левченко*, Очерки по истории русско-византийских отношений, стр. 208—211. ⁷ Черна България се намирала около Азовско море и долното течение на р. Кубан. Начело на тази държава застанал най-старият син на Кубрат. Черните българи били покорени от хазарите. След X в. тяхното име не се споменава. Вж. *Златарски*, История I, 1, стр. 114. ⁸ С името „турки“ Константин нарича тук маджарите. Вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica I, p. 131—145; II, p. 321.

νεπενθερίασεν, καὶ τὴν ἰδίαν ἐκγόνην δέδωκεν τῷ κυρῷ Πέτρῳ, τῷ Βουλγάρῳ;“, δεῖ ἀπολογήσασθαι, ὅτι „Ὁ κύριος Ῥωμανός, ὁ βασιλεὺς, ἰδιώτης καὶ ἀγράμματος ἄνθρωπος ἦν, καὶ οὔτε τῶν ἀνωθεν ἐν βασιλείῳις τεθραμμένων, οὔτε τῶν παρηκολούθηκόντων ἐξ ἀρχῆς τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἐθισμοῖς, οὔτε ἀπὸ γένους βασιλείου καὶ εὐγενοῦς, καὶ διὰ τοῦτο αὐθαδέστερον καὶ ἐξουσιαστικώτερον τὰ πολλὰ κατεπράττετο, καὶ ἐν τούτῳ οὔτε τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπαγορευοῦσιν ὑπῆκουσεν, οὔτε τῇ ἐντολῇ καὶ διαταγῇ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κατηκολούθησεν, ἀλλ’ ἐκ γνώμης αὐθάδους καὶ αὐτοβούλου καὶ τῶν καλῶν ἀμαθοῦς καὶ μὴ βουλομένης ἐπεσθαι τῷ πρόποντι καὶ καλῷ, μηδὲ ταῖς πατροπαραδότοις στοιχεῖν διατάξεις τοῦτο ποιῆσαι τετόλμηκεν, ταύτην μόνην εὐλογον δηλονότι προβαλλόμενος πρόφασιν, τοσοῦτον πλήθος αἰχμαλώτων Χριστιανῶν διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως ἀναρροῦσθαι, καὶ τὸ Χριστιανοῖς εἶναι καὶ τοὺς Βουλγάρους (καὶ) ὁμοπίστους ἡμῶν, ἄλλως τε καὶ ὅτι οὐδὲ αὐτοκράτορος καὶ ἐνθέσμου βασιλέως θυγάτηρ ἢ ἐκδομένη ἐτίγχανεν, ἀλλὸ τρίτου καὶ ἐσχάτου καὶ ἐν ὑποχειρίῳ καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἐν τοῖς τῆς ἀρχῆς μετέχοντος πράγμασι καὶ οὐδὲν διέφερεν τὸ τοιοῦτον τοῦ καὶ ἄλλην τιὰ τῶν βασιλικῶν συγγενίδων, τῶν πορρωτέρω τε καὶ ἐγγὺς τῆς βασιλείας εὐγενείας τυγχανουσῶν, καὶ διὰ τινὰ κοινωφελῆ δουλείαν, καὶ τοῦ ἐσχάτου καὶ μηδὲν σχεδὸν ἐξουσιάζοντος. Ἐπεὶ ἔξω τοῦ κανόνος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ τῆς τοῦ μεγάλου καὶ ἀγίου βασιλέως, Κωνσταντίνου διαταγῆς τε καὶ ἐντολῆς τοῦτο πεποιήκεν, πολλὰ καὶ ζῶν ὠνεῖσθαι ὁ προσηρθεὶς κύριος Ῥωμανός, καὶ διεβλήθη καὶ ἐμισήθη παρὰ τε τῆς συνκλήτου βουλῆς καὶ τοῦ δήμου παντὸς καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, ὡς καὶ τὸ μῖσος ἀπὸ τοῦ τέλους γενέσθαι καταφανές, καὶ μετὰ θάνατον ὁμοίως ἐξουθενεῖται καὶ διαβάλλεται καὶ ἐπὶ καταγνώμην τίθεται καὶ οὔτος, ἀνάξιον πρῶγμα καὶ ἀπροεπὲς εἰς τὴν εὐγενῆ πολιτείαν Ῥωμαίων καινοτομίας“ (13, 142—175, p. 72—74).

собствената си внучка на господаря Петър българина — трябва да се отговори: господарят император Роман е бил прост и неук човек. Той не е принадлежал към тези, които от край време са отраснали в двореца и които се придържали о ромейските обичаи, нито пък е бил от царски и благороден род¹. Поради тази причина той вършел повечето работи своеволно и самовластно. И в този случай той не послушал нито църквата, която забранявала, нито се подчинил на заповедта и распоредбата на Константин Велики. Но той се осмелил да стори това от дръзко и произволно самомнение, което не познава доброто, не желае да се съобрази с пристойното и хубавото, нито да следва предадените ни от бащите ни наредби. Наистина той изтъквал само този благовиден предлог, че чрез това дело се спасяват голям брой пленници християни и че българите са също християни и наши едновърци. Освен това тази, която му била дадена за жена, била дъщеря не на самодържец и законен император, но на третия, последен и още зависим император², който нямал никаква власт в държавните работи. Бракът на някоя друга от императорските родственници, която стои по-далече или по-близо до царското благородство, сключен поради обществена полза, по нищо не се различавал от брака на дъщерята на последния и почти без никаква власт (император). Тъй като споменатият господар Роман направи това във от канона и църковното предание, против распоредбата и завета на великия и свят император Константин, то още приживе бе много обиждан, хулен и мразен от сената, от целия народ и от самата църква и най-после омразата стана явна. След смъртта си също беше осъждан, хулен и отдаден на презрение, понеже беше извършил нещо недостойно и неприлично за благородната ромейска държава.

6. Ex Theophanis Chronographia

Ἐκ τοῦ Χρονογράφου τοῦ μακαρίου Θεοφάνους *Из хронографията на блажени Теофан*

— — — Παρέλυσε δὲ καὶ τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων παρωθεῖσαν εἰρήνην, διαπαράξας τοὺς ἐπὶ τοῦ οἰκείου πατρὸς ἐνορδίνους γεγονότας τύπους (22, 24—26, p. 94).

— — — (Юстиниан Ринотмет) прекратил и сключения с българите мир³, като нарушил и разумно поставените от баща му условия.

¹ За да скрепи сключения с българите в 927 г. мирен договор, Роман Лакапин дал своята внучка за жена на българския цар Петър. Вж. Златарски, История, I, 2, стр. 385, 402, 532—535. ² Сиреч дъщеря на Христофор, който бил провъзгласен от Роман Лакапин за съимператор, но фактически нямал никаква власт. Константин Багренородни се отнася с нескрито пренебрежение към Роман Лакапин и неговите синове, понеже бил изместен от тях в правата си на законен византийски владетел. ³ Става дума за мирния договор от 681 г., с който в същност била призната новообразуваната българска държава от Византия. Този договор, сключен от Константин IV, не бил популярен във Византия и в 688 г. неговият приемник Юстиниан II Ринотмет (685—695; 705—71) побързал да го наруши. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 147, 159, 160.

7. De Dalmatia et de populis ei adjacentibus

Περὶ τῆς Δελματίας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ
παρακειμένων ἔθνων

За Далмация и съседните племена

Ἵτι Διοκλητιανὸς ὁ βασιλεὺς πάντῃ τῆς χώρας Δελματίας ἠράσθη, διὸ καὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης λαὸν ἀγαγὼν μετὰ τὰς φαιμίας αὐτῶν, ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Δελματίας χώρᾳ τούτους κατεσκήνωσεν, οἱ καὶ Ῥωμαῖοι προσηγορεύθησαν διὰ τὸ ἀπὸ Ῥώμης μετοικισθῆναι, καὶ ταύτην μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἐπωνυμίαν ἐναποφέρουσι. Οὗτος οὖν ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς καὶ τὸ τοῦ Ἀσπαλάθου κάστρον ὤκοδόμησεν, καὶ ἐν αὐτῷ παλάτια ἐδείματο λόγου καὶ γραφῆς ἀπίσης ἐπέκεινα, ὧν καὶ μέχρι τῆς σήμερον τῆς παλαιᾶς εὐδαιμονίας λείψανα φέρονται, κἄν ὁ πολὺς χρόνος αὐτὰ κατηγάωσεν. Ἀλλὰ καὶ τὸ κάστρον Διόκλεια, τὸ νῦν παρὰ τῶν Διοκλητιανῶν κατεχόμενον, ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Διοκλητιανὸς ὤκοδόμησεν, ὅθεν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν Ῥωμαῖοί¹ καλεῖσθαι οἱ τῆς χώρας ἐκείνης ἐναπειλήσαν. Ἢ δὲ καὶ τῶν αὐτῶν Ῥωμαίων διακρίσεις ἦν μέχρι τοῦ Δανούβειου ποταμοῦ, οἱ καὶ ποτε θελήσαντες τὸν ποταμὸν διαπερᾶσαι καὶ καταμαθεῖν, τίνες κατοικοῦσαν ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ, διαπεράσαντες εὗρον ἔθνη Σκλαβήνικα ἄοπλα ὄντα, ἅτινα καὶ Ἀβαροὶ ἐκαλοῦντο. Καὶ οὔτε, οὔτοι ἠλιζον ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ κατοικεῖν ἡνας, οὔτε ἐκεῖνοι ἐνθεν τοῦ ποταμοῦ. Διὰ οὖν τὸ ἀόπλους εὗρεν αὐτοὺς τοὺς Ἀβάρους οἱ Ῥωμαῖοι καὶ πρὸς πόλεμον ἀπαρασκευάστους καταπολεμήσαντες, ἀνελάβοντο προαῖδαν καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ ἀνεχώρησαν. Καὶ ἔκτοτε ποιήσαντες ἀλλάγια δύο οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ πάσχα ἕως πάσχα τὸν λαὸν αὐτῶν ἐνήλλασον, ὥστε τῷ μεγάλῳ καὶ ἀγίῳ σαβ. ἁγ. ἀλλήλοις συναντῶν, τοὺς μὲν ἀποστρεφόμενους ἀπὸ τοῦ παραμονίμου, τοὺς μὲν ἀποστρεφόμενους ἀπὸ τοῦ παραμονίμου, τοὺς δὲ εἰς τὴν τοιαύτην δουλείαν ἀπερχόμενους. Καὶ γὰρ πλησίον τῆς θαλάσσης ὑπὸ τὸ αὐτὸ κάστρον ἔστιν, τὸ ἐπιλεγόμενον Σαλώνα, μέγεθος ἔχον τὸ ἡμῶν Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ᾧ πάντες οἱ Ῥωμαῖοι συνήγοντο καὶ καθωπλιζοντο καὶ προσοπικόνον ἐκ τῶν ἐκεῖσε, καὶ πρὸς τὴν κλεισοῦραν ἀπῆρχοντο, τὴν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κάστρου ἐπάρχουσαν μίλια τέσσαρα, ἣτις καὶ μέχρι τοῦ νῦν καλεῖται Κλεισα διὰ τὸ συγκλείειν τοὺς διερχομένους ἐκεῖθεν. Καὶ ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἀπῆρχοντο πρὸς τὸν ποταμὸν. Τὸ οὖν τοιοῦτον ἀλλάγιον ἐπὶ πολλοὺς χρόνους γινόμενον, οἱ ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ Σκλάβοι, οἱ καὶ Ἀβαροὶ καλούμενοι, καθ' ἑαυτοὺς ἐσκόπησαν λέγοντες, οἱ „Οἱ οἱ Ῥωμαῖοι, ἐπεὶ ἐπέρασαν καὶ εὗρον προαῖδαν, ἀπὸ τοῦ νῦν καθ' ἡμῶν οὐ μὴ παύσονται διαπερῶντες, καὶ διὰ τοῦτο μηχανησόμεθα

Император Диоклетиан¹ много обичал Далмация, затова извел от Рим хора със семейства им и ги настанил в същата тая Далмация. Понеже се изселили от Рим, те се нарекли римляни и до днешен ден носят това название. Този император Диоклетиан основал града Аспалато² и в него построил палати, които стоят по-високо от всеки разказ и описание. Техните останки и до днес свидетелствуват за някогашното им благодушие, ако и дългото време да ги е унищожило. А пък градът Диоклея³, в който сега живеят диоклийците, е бил построен от самия император Диоклетиан, отдето и жителите на тази страна получили името диоклийци. А пък властта на самите ромеи се простирала до р. Дунав. Те веднъж поискали да преминат реката и да разберат кои живеят отвъд нея. Като я преминали, те намерили невъоръжени славянски племена, които се наричали и авари. И нито те се надявали, че отвъд реката живеят някакви хора, нито пък онези допускали, че отсам реката (има хора). Понеже ромеите сварили аварите невъоръжени и неподготвени за война, те ги нападнали, взели плячка и пленници и се оттеглили. И след това ромеите направили две смени от пасха до пасха, като сменявали войниците си, така че на великата и свята събота се срещали тези, които се връщали от стража, и тези, които отивали на тази служба. Близо до морето и под самия този град е т. нар. Салона⁴, на големина колкото половината от Цариград. На това място се събирали и въоръжавали всички ромеи. След това се отдалечавали оттам и отивали при клисурата, която се намира на четири мили от самия град. Тя и досега се нарича Клисас⁵, понеже (като че ли) заключва тези, които минават оттам. И оттам отишли при реката. Това сменяване съществувало много години и славяните, оттатък реката, наречени също и авари, размислили в себе си и казали: „Тези ромеи, понеже преминаха отсам и намериха плячка, отсега нататък не ще престанат да преминават срещу нас. Затова

¹ Римският император Диоклетиан (284—305). ² Аспалато (Ἀσπαλάθου) (ю. слав. СПЛѢТЪ) — дн. град Сплит, Спалато. За този град вж. ВИНН, II, Београд, 1959, стр. 21—22. ³ Диоклея — областта Дукля обхващала Зета с днешна Черна гора. Тя била отделена в 297 г. от голямата провинция Далмация като самостоятелна административна единица — провинция Превалитана. Вж. ВИНН, II стр. 10, бел. 5. ⁴ Салона — дн. гр. Солвин. В този град Диоклетиан прекарал последните дни от живота си, но градът не е бил основан от него. Салона е бил разрушен от аварите. ⁵ Клисас — днешният град Клис. Този град бил на такова място, че служел като „ключ“ за Салона. Който превземел Клисас, овладявал лесно гр. Салона. Неговото име идва от гр. κλειδο „заключвам“.

καὶ αὐτῶν.“ Οὕτως οὖν οἱ Σκλάβοι, οἱ (καὶ) Ἄβαροι, βουλευσάμενοι, καὶ διαπεράσαντων ποτὲ τῶν Ῥωμαίων, ποιήσαντες οὗτοι ἐγκρούματα καὶ πολεμήσαντες, ἐνίκησαν αὐτούς. Καὶ ἀναλαβόμενοι τὰ τε ὄπλα αὐτῶν καὶ τὰ φλάμμουλα καὶ τὰ λοιπὰ πολεμικὰ σημεῖα, διαπεράσαντες οἱ προειρημένοι Σκλάβοι τὸν ποταμὸν, ἦλθον εἰς τὴν κλεισοῦραν, οὗς καὶ ἰδόντες οἱ ἐκεῖσε ὄντες Ῥωμαῖοι, θεασάμενοι δὲ τὰ φλάμμουλα καὶ τὴν ἐξόπλισιν τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν, τοὺς αὐτῶν ὁμοφύλους εἶναι νομίσαντες, ἤρκα κατέλαβον οἱ Σκλάβοι οἱ προσηθέντες εἰς τὴν κλεισοῦραν, παρεχώρησαν αὐτοῖς διελθεῖν. Διελθόντων δέ, εὐθὺς τοὺς Ῥωμαίους οὗτοι ἐξήλασαν, καὶ τὴν Σαλώνα, τὸ προειρημένον κάστρον ἐκράτησαν. Καὶ κατοικήσαντες ἐκεῖσε, ἔκτοτε κατὰ μισθὸν ὁρξάμενοι πραιδεύειν τοὺς Ῥωμαίους, τοὺς εἰς τοὺς κάμπους καὶ εἰς ὑψηλότερα μέρη κατοικοῦντας, ἠφάνισαν καὶ τοὺς τόπους αὐτῶν κατεκράτησαν. Οἱ δὲ λοιποὶ Ῥωμαῖοι εἰς τὰ τῆς παραλίας κάστρα διεσώθησαν, καὶ μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσιν αὐτὰ, αἰνὰ εἰσιν τὰ Λεκάτερα, τὸ Ῥουσίον, τὸ Ἀσπάλαθον, τὸ Τετραγγούριον, τὰ Διάδωρα, ἡ Ἄρβη, ἡ Βέκλα καὶ τὰ Ὀφαρα, ὧν τινος καὶ οἰκήτορες μέχρι τοῦ νῦν Ῥωμαῖοι καλοῦνται.

“Οτι ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου, τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων, καθ’ ὃν μέλλει τρόπον ρηθῆσεσθαι ἐν τῇ περὶ τῶν Χροβάτων καὶ Σέρβλων συγγραφῇ, πᾶσα ἡ Δελματία καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἔθνη, οἷον Χροβάτοι, Σέρβλοι, Ζαχλοῦμοι, Τερβουνιώται, Καναλιῖται, Διοκλημιανοὶ καὶ Ἀρεντανοί, οἱ καὶ Παγανοὶ προσαγορευόμενοι, * * *. ² Τῆς δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλείας διὰ τὴν τῶν τότε κρατούντων νωθρότητα καὶ ἀφέλειαν εἰς τὸ μηδὲν παράπαν μικροῦ δεῖν ἐναπονευσάσης, καὶ μάλιστα δὲ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ ἐξ Ἀμορίου, τοῦ Τραυλοῦ, οἱ τὰ τῆς Δελματίας κάστρα οἰκοῦντες γεγονάσιν αὐτοκέφαλοι, μίτε τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, μίτε ἐτέρῳ τινὶ ἐποκείμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκεῖσε ἔθνη, οἱ τε Χροβάτοι καὶ Σέρβλοι καὶ Ζαχλοῦμοι καὶ Τερβουνιώται τε καὶ Καναλιῖται καὶ Διοκλημιανοὶ καὶ οἱ Παγανὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ἀφηνιάσαντες γεγονάσιν ἰδιόρροδοι καὶ αὐτοκέφαλοι, τινὶ μὴ ἐποκείμενοι. Ἀρχοντας δέ, ὡς φασί, ταῦτα τὰ ἔθνη μὴ ἔχειν, πλὴν ζουπάνους γέροντας, καθὼς καὶ αἱ λοιπὰ Σκλαβηνίαι ἔχουσι τύπον. Ἀλλὰ καὶ οἱ πλείονες τῶν τοιούτων Σκλάβων οὐδὲ ἐβαπτίζοντο, ἀλλὰ μέχρι πολλοῦ ἔμενον ἀβάπτιστοι. Ἐπὶ δὲ Βασιλείου, τοῦ φιλοχριστοῦ βασιλέως, ἀπέστειλαν ἀποκρισιάρχους, ἐξαποτόμενοι καὶ παρακαλοῦντες αὐτὸν τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀβαπτιστοὺς βαπτισθῆναι καὶ εἶναι, ὡς τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὑπο-

³ Lac. ind. edd.

¹ Рауза — дн. гр. Дубровник (Рагуза). Вж. ВИНН, II, стр. 20, бел. 35. ² Тетрангурий (Тетраγγούριον, Траγγούριον) — днешният гр. Трогир. ³ Диадора — днешният гр. Зара (Задар). ⁴ Арви — дн. Раб. ⁵ Векла — дн. Крк. ⁶ Опсара — дн. Црес. ⁷ Византийският император Ираклий (610—641). ⁸ Диоклийци или дукляни. ⁹ Арентани или погани (Ἀρεντανοί, Παγανοί) — славянски племена, които живеели между р. Неретва и Цетина. Арентаните били наречени още и езичници — пагани, слав. „поганци“, понеже не били кръстени. Вж. Дринов, Заселение Балканского полуострова славянами, стр. 301. ¹⁰ Византийският император Михаил II (820—829). ¹¹ Жупаните стоели начело на отделните племена. Въпросът за думата жупан е спорен. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica II, p. 131. ¹² Византийският император Василий I Македонец (867—886).

нека измислим нещо срещу тях.“ И тъй това решили славяните-авари и веднъж, когато ромеите преминали, те устроили засада, нападнали ги и ги победили. Тогава гореспоменатите славяни взели оръжието им, знамената и останалите военни знаци и като преминали реката, дошли до клисурата. Ромеите, които били там, ги забелязали, но като видели знамената и въоръжението им, помислили, че това са техни съплеменници. Затова, когато споменатите славяни стигнали клисурата, те ги оставили да минат. А онези, след като преминали (клизурата), веднага прогонили ромеите и завладели споменатия град Салона. Заселили се там и след това започнали постепенно да нападнат ромеите и погубвали тези, които живеели в полетата и в по-високите места, и (така) завладели техните земи. Останалите пък римляни се спасили в крайбрежните градове, които те и досега владеят. Тези градове са: Декатера, Рауза¹, Аспалато, Тетрангурин², Диадора³, Арви⁴, Векла⁵ и Опсара⁶. Техните жители и досега се наричат римляни.

От времето на ромейския император Ираклий⁷, както ще се каже в разказа за хърватите и сърбите, цяла Далмация и племената около нея — като хървати, сърби, захълмци, тервуниоти, каналийци, диоклейци⁸, арентанци⁹, които се наричат и пагани. * * * Когато ромейската държава насмалко цяла съвсем да издъхне поради леността и нехайството на тогавашните владетели и най-вече на Михаил Травъл от Амория¹⁰, ония, които населявали градовете на Далмация, станали независими и не се подчинявали нито на ромейския император, нито на някой друг. Тамошните племена — хървати, сърби, захълмци, тервуниоти, каналити, диоклейци и пагани, като въстанали срещу ромейската власт, станали самостоятелни и независими, никому неподчинени. Както казват, тези племена нямат князе, а само старци жупани¹¹, какъвто обичай имат и останалите славини. Повечето от тези славяни не са се покръстили и дълго време останали некръстени. Но във времето на христоробивия император Василий¹² те проводили пратеници да искат и да го молят да бъдат кръстени тези от тях, които не са кръстени, и да бъдат подчинени

τεταγμένους τῇ βασιλείᾳ τῶν Ῥωμαίων, ὄντων εἰσακούσας ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ἀοίδιμος βασιλεὺς, ἐξαπέστειλεν βασιλικὸν μετὰ καὶ ἱερέων, καὶ ἐβάπτισεν αὐτοὺς πάντας τοὺς τῶν προσηθέντων ἐθνῶν ἀβαπτίστους τυγχάνοντας, καὶ μετὰ τὸ βάπτισαι αὐτοὺς τότε προεβάλετο εἰς αὐτοὺς ἄρχοντας, οὓς ἐκεῖνοι ἤθελον καὶ προέκριναν, ἀπὸ τῆς γενεᾶς, ἧς ἐκεῖνοι ἠγάπων καὶ ἔστεργον. Καὶ ἔκτοτε μέχρι τοῦ νῦν ἐκ τῶν αὐτῶν γενεῶν γίνονται ἄρχοντες εἰς αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐξ ἑτέρων. Οἱ δὲ Παγανοί, οἱ καὶ τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ Ἀρεντανοὶ καλούμενοι, εἰς δυσβάτους τόπους καὶ κρημονόδους κατελείφθησαν ἀβαπτίστοι. Καὶ γὰρ Παγανοὶ κατὰ τὴν τῶν Σκλάβων γλῶσσαν ἀβαπτίστοι ἐρμηνεύεται. Μετὰ δὲ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἀποστείλαντες εἰς τὸν αὐτὸν ἀοίδιμον βασιλεῖα, ἐξητήσαντο βαπτισθῆναι καὶ αὐτοί, καὶ ἀποστείλας ἐβάπτισεν καὶ αὐτοὺς. Ἐπεὶ δέ, ὡς προέφημεν, ὅτι διὰ τὴν τῶν κρατούντων νωθρότητα καὶ ἀφέλειαν εἰς κατόπιν τὰ τῶν Ῥωμαίων ἤλθον πράγματα, καὶ οἱ τὰ τῆς Δελματίας κάστρα οἰκοῦντες γεγόνασιν αὐτοκέφαλοι, μήτε τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, μήτε ἄλλῳ πινὶ ὑποκείμενοι (29, 1—87, p. 122—126).

на ромейската държава, както от самото начало. Блаженопочившият и славен император, като изслушал думите им, изпратил царски човек със свещеници и кръстил всички, които били некръстени измежду споменатите племена¹. След покръстването той им назначил князе, които те искали и избирали от оня род, който те обичали и почитали. Оттогава и досега князете им са от техните родове, а не от друг род. А паганите, наречени на ромейски език арентани, из непроходимите и стръмни места, останали непокръстени. И наистина на езика на славяните пагани значи „непокръстени“. След това обаче и те отправили молба към славния император и те да бъдат покръстени. Той изпратил (свещеници) и покръстил също и тях. Когато пък ромейската държава, както вече казахме, тръгнала назад поради неспособността и нехайството на управниците, тогава и жителите на далматинските градове станали независими и неподчинени нито на ромейския император, нито на някой друг.

8. De themate Dalmatiae narratio

Λιήγησις περὶ τοῦ θέματος
Δελματίας

История на тема Далмация

Ἡ γὰρ χώρα Σερβίας εἰς κεφαλὴν μὲν ἔστι πασῶν τῶν λοιπῶν χωρῶν, πρὸς ἄρκτον δὲ πλησιάζει τῇ Χρωβατία, πρὸς μεσημβρίαν δὲ τῇ Βουλγαρία (30, 17—19, p. 146).

— — — И наистина областта Сърбия стои начело на всички останали страни. На север е съседна на Хърватия, а на юг — на България.

9. De Chrobotis et de terra, quam nunc incolunt

Περὶ τῶν Χρωβάτων, καὶ ἧς νῦν
οἰκοῦσι χώρας

За хърватите и страната, в която сега
живеят

...Ὅτι ὁ ἄρχων Χρωβατίας ἐξ ἀρχῆς, ἦγον ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως, δουλικῶς ἔστιν ὑποτεταγμένος τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, καὶ οὐδέποτε τῷ ἄρχοντι Βουλγαρίας καθυπετάγη. Ἀλλ' οὐδὲ Βούλγαρος ἀπῆλθεν πρὸς πόλεμον κατὰ τῶν Χρωβάτων, εἰ μὴ Μιχαήλ, ὁ ἄρχων Βουλγαρίας, ὁ Βορίσης, ἀπελθὼν καὶ πολημήσας αὐτοῖς καὶ μηδὲν ἀνύσαι δυναθεῖς εἰργένεσι μετ' αὐτῶν, ξενιάσας τοὺς Χρωβάτους καὶ ξενιασθεῖς παρὰ τῶν χρωβάτων. Ἀλλ' οὐδὲ πώποτε οἱ Χρωβάτοι οὗτοι τοῖς Βουλγάροις πᾶντον δεδώκασι, εἰ μὴ πολλάκις ἀμφοτέρω ξενία τινὰ πρὸς ἀλλήλους παρέσχον φιλοφρονήσεως ἕνεκα (p. 31, 58—67, p. 150).

— — — Князът на Хърватия отначало — т. е. от царуването на император Ираклий — се намирал в робско подчинение на ромейския император и никога не е бил подчинен на българския княз. Нито пък българин е воювал срещу хърватите. Само князът на България Михаил Борис² тръгнал на поход и воювал срещу тях, но нямал никакъв успех и сключил мир, като дарил хърватите и бил дарен от тях. И никога хърватите не са плащали данък на българите, но двете страни често си правили взаимни подаръци в знак на приятелство.

¹ Тези славянски племена били покръстени от Византия между 867—874 г. Вж. G. Radojičić, La date de la conversion des Serbes, Byzantion XXII (1952), p. 255 sq. ² Българският княз Борис I.

10. De Serbis et de terra quam nun incolunt

Περὶ τῶν Σέρβλων καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι
χώρας

За сърбите и страната, в която сега
живеят

Ἰστέον ὅτι οἱ Σέρβλοι ἀπὸ τῶν ἀβασπίστων Σέρβλων, τῶν καὶ ἄσπρων ἐπονομαζομένων, κατὰ γονται, τῶν τῆς Τουρκίας ἐκεῖθεν κατοικούντων εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς Βοϊκι τόπον ἐπονομαζόμενοι, ἐν οἷς πλησιάζει καὶ ἡ Φραγγία, ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλη Χρωβατία, ἡ ἀβάπιστος, ἡ καὶ ἄσπρη προσαγορευομένη ἐκεῖσε τῶν καὶ οὗτοι οἱ Σέρβλοι τὸ ἀπ' ἀρχῆς κατοικοῦν. Δύο δὲ ἀδελφῶν τὴν ἀρχὴν τῆς Σερβλίας ἐκ τοῦ πατρὸς διαδεξαμένων, ὁ εἷς αὐτῶν τὸ τοῦ λαοῦ ἀναλαβόμενος ἡμῶν, εἰς Ἡρακλειον, τὸν βασιλέα Ῥωμαίων προσέφυγεν, ὃν καὶ προσδεξάμενος ὁ αὐτὸς Ἡράκλειος βασιλεὺς, παρέσχεν τόπον εἰς κατασκήνωσιν ἐν τῷ θέματι Θεσσαλονίκης τὰ Σέρβλια, ἃ ἔκτοτε τὴν τοιαύτην προσηγορίαν ἀπέληφεν. Σέρβλοι δὲ τῆ τῶν Ῥωμαίων διαλέκτῳ δοῦλοι προσαγορεύονται, ὅθεν καὶ σέρβουλα ἡ κοινὴ συνήθεια τὰ δουρικὰ φησὶν ἵποδήματα, καὶ τερβουλιανοὺς τοὺς τὰ εὐτελεῆ καὶ πενιχρὰ ἵποδήματα φοροῦντας. Ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχον οἱ Σέρβλοι διὰ τὸ δοῦλοι γενέσθαι τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. Μετὰ δὲ χρόνον τινὰ ἔδοξεν τοῖς αὐτοῖς Σέρβλοις εἰς τὰ ἴδια ἀπελθεῖν, καὶ τούτους ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς. Ὅτε δὲ διεπέρασαν τὸν Δαρούβην ποταμὸν, μετὰ μὲν γενόμενοι ἐμίγησαν Ἡρακλείῳ τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ τότε τὸ Βελέγραδον κρατοῦντος, δοῦναι αὐτοῖς ἐτέρω γῆν εἰς κατασκήνωσιν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ νῦν Σερβλία καὶ Παγανία καὶ ἡ ὀνομασθεῖσα Ζαχλόνημον χώρα καὶ Τερβονία καὶ ἡ τῶν Κωνιλιτῶν ἐπὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ὑπῆρχον, ἐγένοντο δὲ αἱ τοιαῦται χῶραι ἔρημοι παρὰ τῶν Ἀβάρων (ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε γὰρ Ῥωμάνους τοὺς νῦν Δελματῶν καὶ τὸ Δυρράχιον οἰκοῦντας ἀπέλασαν), καὶ κατεσκήνωσεν ὁ βασιλεὺς τοὺς αὐτοὺς Σέρβλους ἐν τοῖς τοιαύταις χώραις, καὶ ἦσαν τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων ὑποτασόμενοι, οὓς ὁ βασιλεὺς προσβύτας ἀπὸ Ῥώμης ἀγαγὼν ἐβάπτισεν καὶ διδάξας αὐτοὺς τὰ τῆς εὐσεβείας τελεῖν καλῶς, αὐτοῖς τὴν τῶν Χριστιανῶν^α πίστιν ἐξέθετο. Ἐπεὶ δὲ ἡ Βουλγαρία ἐπὶ τὴν ἐξουσίαν ἦν Ῥωμαίων^β, αὐτοῦ οἶν τοῦ ἀρχόντος τοῦ Σέρβλου, τοῦ εἰς τὸν βασιλέα προσφυγόντος, τελευτήσαντος, κατὰ διαδοχὴν ἤρξεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ πάλιν ὁ ἔγγων, καὶ οὗτων ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ οἱ κατεξῆς ἀρχόντες. Μετὰ δὲ χρό-

Сърбите произхождат от некръстените сърби, наречени също и бели, които живеят отвъд Туркия¹ в местността, наричана от тях Боики. Съседна с тях е и Франкия, а също и Велика Хърватия, която е некръстена и се нарича още и „бяла“. Там още отначало живеели тези сърби. Двама братя наследили от баща си властта над Сърбия и единият от тях, като взел със себе си половината от народа, прибягнал при ромейския император Ираклий. Императорът, като го приел, му дал място за живеене в солунската тема, именно Сервлия², която оттогава получила това име. Сервли на ромейски език значи роби, поради това и „сервула“ на обикновен език се наричат обувките на робите, цервулиани пък — тези, които носят прости и сиромашки обувки. Този прякор получили сърбите³, понеже били роби на ромейския император. А след известно време същите сърби намислили да се върнат в своята страна и императорът ги изпратил. Но когато минали р. Дунав, те променили намерението си и чрез стратега, който тогава управлявал Белград, помолили император Ираклий да им даде друга земя за поселване. Понеже сегашна Сърбия, Пагания, страната на захълниците, Тервуния и земята на каналитите се намираща под властта на ромейския император и бяха опустошени от аварите (те изгонили от тези места ромейците, населяващи сега Далмация и Дирахиум), императорът заселил сърбите в тези места. И те били подчинени на ромейския император. Императорът довел в Рим презвитери, кръстил ги и като ги научил да изпълняват добре повелите на благочестието, разкрил им вярата на християните. Когато България била под властта на ромейците⁴, този сръбски княз, който беше прибягнал до (закрилата на) императора, умрял; властта взел по наследство неговият син, след това неговият внук и така — и следващите князе от неговия род. След няколко години от тях

^α τὴν τῶν Χριστιανῶν conī. Bekker, Burg, τὴν τῶν χρόνων.

^β post Ῥωμαίων lac. ind. Jenkins.

¹ С Туркия тук са означени маджарските земи. ² Сервия — (дн. Серфидже) в Македония. Константин Багренородни неправилно сближава името на гр. Сервлия със Сърбия (Сервлия). ³ Обяснението, което Константин Багренородни дава за името сърби, е твърде наивно. ⁴ Под израза „когато България беше под властта на ромейците“ тук се разбира времето, когато българските земи принадлежали още на византийската империя, т. е. преди 680 г.

νοὺς τινὰς ἐγγενήθη ἐξ αὐτῶν ὁ Βοϊσεσθλάβος, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ Ροδοσθλάβος, καὶ ἀπ' ἐκείνου ὁ Προσηγός, καὶ ἐξ ἐκείνου ὁ Βλαστιμήρος καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Βλαστιμήρου μετὰ τῶν Σέρβων εἰρηρικῶς διετέλουν οἱ Βούλγαροι, ὡς γείτονες καὶ συνορίται ἀγαπῶντες ἀλλήλους, ἔχοντες δὲ δούλων καὶ ὑποταγῆν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ εὐεργετούμενοι παρ' αὐτῶν. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ Βλαστιμήρου ἦλθεν μετὰ πόλεμον Προσιάμ, ὁ ἀρχὼν Βουλγαρίας, κατὰ τῶν Σέρβων θέλων αὐτοὺς ὑποτάξαι, ἀλλ' ἐπὶ τριετίαν πολεμήσας, οὐ μόνον οὐδὲ ἤνυσεν, ἀλλὰ καὶ λαὸν αὐτοῦ πλεῖστον ἀπώλεσεν. Μετὰ δὲ θάνατον Βλαστιμήρου τοῦ ἀρχοντος διεδέξαντο τὴν ἀρχὴν τῆς Σερβίας οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ, ὁ Μουντιμήρος καὶ ὁ Στρούμηρος καὶ ὁ Γοϊνίκος, μερισάμενοι τὴν χώραν. Ἐπὶ τούτων παρεγένετο ὁ τῆς Βουλγαρίας ἀρχὼν, Μιχαὴλ ὁ Βορίσης, θέλων διεκδικῆσαι τὴν ἥπταν Προσιάμ, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ πολεμήσας, εἰς τοσοῦτον αὐτὸν ἐπτόησαν οἱ Σέρβοι, ὥστε καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, Βλαδίμηρον^α ἐκράτησαν δέσμιον μετὰ καὶ βοιάδων δώδεκα μεγάλων. Τότε δὲ τῆ τοῦ υἱοῦ θλίψει καὶ μὴ θέλων ὁ Βορίσης εἰρήνευσε μετὰ τῶν Σέρβων. Μέλων δὲ ὑποστρέφειν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ φοβηθεὶς, μήποτε ἐνεδρεύσωσιν αὐτὸν οἱ Σέρβοι κατ' ὁδόν, ἐπεζήτησεν εἰς διάσωσιν αὐτοῦ τὰ τοῦ ἀρχοντος Μουντιμήρου παιδία, τὸν Βορένα καὶ τὸν Στέφανον, οἱ καὶ διέσωσαν αὐτὸν ἀβλαβῆ μέχρι τῶν συνόρων, ἕως τῆς Ῥάσης. Καὶ ἕπερ τῆς τοιαύτης χάριτος δέδωκεν αὐτοῖς Μιχαὴλ ὁ Βορίσης δωρεὰς μεγάλας, καὶ ἐκεῖνοι ἀπέδωκαν αὐτῷ χάριν ξενίων ψυχάρια δύο, φαλκάρια δύο, σκυλία δύο καὶ γούνας οὐδοήγοντα, ὅπερ λέγουσιν οἱ Βούλγαροι εἶναι πάκτον. Μετὰ μικρὸν δὲ ἐγένοντο κατ' ἀλλήλων οἱ αὐτοὶ τρεῖς ἀδελφοί, οἱ ἀρχόντες Σερβίας καὶ γενόμενος ἐπικρατέστερος ὁ εἰς αὐτῶν, ὁ Μουντιμήρος, καὶ θέλων μόνος τὴν ἀρχὴν ἐπέχειν, κρατήρας παρέδωκεν τοὺς δύο ἐν Βουλγαρίᾳ, μόνον τὸ παιδίον τοῦ ἑνὸς ἀδελφοῦ, Γοϊνίκου, Πέτρον ὀνόματι, παρ' ἑαυτῷ κρατήρας καὶ ἐπιμελούμενος,

^α Βλαστήμηρον Bekkerus, Βλαδίμηρον Moravcsik.

¹ Нито за този княз, нито за следващите събития има някакви други известия, чрез които могат да се проверят съобщаваните от Константин Багренородни факти. ² Властимир — сръбски княз, който управлявал около средата на IX в. ³ Българският хан Пресиян (836—852). ⁴ Войната на Пресиян със сръбските князе станала около 840 г. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 447—459. ⁵ В коя година е умрял сръбският княз Властимир, не е известно. ⁶ Годината на тази сръбско-българска война поради липса на данни не може да се определи. Може да се предполага, че тя се отнася към първите години от управлението на Борис. *Златарски*, История, I, 2, стр. 7—13. ⁷ Константин Багренородни очевидно е сбъркал името на Борисовия син. Тук трябва да се четат Владимир, а не Властимир. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 10—12. ⁸ Бран или Борена. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 10. ⁹ Раса, град на р. Рашка до Нови пазар в днешна Югославия. ¹⁰ пактон — дума, заета от латински език (pactum). Пактон означава „договор, дар нещо уговорено“. Тук може да се изтъква в смисъл на дарове, които сръбите дали за българския владетел. За пактон вж. *I. Duichev*, Proto-Bulgares et Slaves, Annales de l'Institut Kondakov, X, 1938, p. 147—151. *Г. Цанкова-Петкова*, Бележки към началния период от историята на българската държава, ИИБИ, т. V, 1954, стр. 333. ¹¹ Предполага се, че Мунтимир изгонил братята си и зял сръбския престол към 872 г. Той останал на престола до края на живота си, докъм 890 г. Вж. *Иуречек*, История Срба, I, стр. 187. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 11—13. ¹² Мунтимир задържал Петър Гойникович навярно като заложник, но той успял да избяга в Хърватско и след това с помощта на Византия завзел сръбския престол (891—917). Вж. *Иуречек*, История Срба, I, стр. 187. *Златарски*, История, I, 2, стр. 392—394.

произлязъл Войслав¹, от него Родослав, от него Просигой и от него Властимир². До управлението на Властимир българите живеели в мир със сръбите, обичали се едни други и понеже били съседи и имали обща граница, намирали се в робско подчинение спрямо императорите на ромеите и били облагодетелствувани от тях. При управлението на този същия Властимир князът на България Пресиян³ отворил война на сръбите⁴, искайки да ги подчини. Като воювал три години, той не само че не постигнал нищо, но и погубил по-голямата част от своята войска. След смъртта на княз Властимир⁵ управлението на Сърбия взели тримата му сина Мунтимир, Строимир и Гойник, като си разделили страната. В това време станал княз на България Михаил Борис, който искал да отмъсти за поражението на баща си Пресиян, и им отворил война⁶. Сръбите му нанесли такова поражение, че пленили и оковали сина му Владимир⁷ с дванадесет велики боляри. Тогава от скръб за сина си и по неволя сключил мир със сръбите. Искайки да се върне в България и боейки се да не би сръбите по пътя да му устроят засада, той поискал за охрана синовете на княз Мунтимир Бран⁸ и Стефан. Те го завели невредим до границата — именно до Раса⁹. За тази услуга Михаил Борис им дал големи подаръци. И те му дали от своя страна като подаръци два роба, два сокола, също и две кучета и осемдесет кожуха. Това българите наричат споразумение¹⁰. Не след дълго време тримата братя, сръбските князе, се скарали помежду си. Единият от тях Мунтимир надделял и понеже искал сам да има управлението, заловил двамата и ги изпратил в България¹¹. Той запазил при себе си само Петър, сина на единия си брат Гойник, и се грижил за него, обаче Петър избягал в Хърватия¹².

ὅστις καὶ φυγὼν ἦλθεν ἐν Χρωβατία, περὶ οὗ μετ' ὀλίγον ρηθήσεται. Ὁ δὲ προσηρθεὶς ἀδελφὸς ἐν Βουλγαρία, Στροΐμηρος, εἶχεν υἱὸν τὸν Κλονίμηρον, ᾧ καὶ γυναῖκα παρέσχεν ὁ Βορίσης Βούλγαρον. Ἐξ αὐτοῦ γεννᾶται ἐν Βουλγαρία ὁ Τζεεσθλαβος. Ὁ δὲ Μουντιμήρος, ὁ τοὺς δύο ἀδελφοὺς διώξας, καὶ τὴν ἀρχὴν δεξάμενος, γεννᾷ υἱοὺς τρεῖς, τὸν Προβέσθλαβον καὶ τὸν Βράνον καὶ τὸν Στέφανον, καὶ μετὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον διαδέχεται αὐτὸν ὁ πρῶτος υἱὸς, ὁ Προβέσθλαβος. Μετὰ οὖν χρόνον ἕνα ἐξελεθῶν ἀπὸ Χρωβατίας ὁ προσηρθεὶς Πέτρος, ὁ υἱὸς τοῦ Γοϊνίκου, διώκει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὸν ἐξαδελφον αὐτοῦ, Προβέσθλαβον μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν, κακεῖνος τὴν ἀρχὴν διαδέχεται, ἐκεῖνοι δὲ φυγόντες εἰσέρχονται ἐν Χρωβατία. Μετὰ δὲ χρόνους τρεῖς ἔλθον ὁ Βράνος πρὸς τὸ πολεμῆσαι τὸν Πέτρον καὶ ἠττηθεὶς καὶ κρατηθεὶς παρ' αὐτοῦ ἐτυφλώθη. Μετὰ δὲ χρόνους δύο φυγὼν καὶ ὁ Κλονίμηρος ἀπὸ Βουλγαρίαν, ὁ πατήρ τοῦ Τζεεσθλάβου, καταλαμβάνει καὶ αὐτὸς καὶ εἰσέρχεται εἰς ἐν τῶν κάστρον Σερβλίας, τὴν Λοστινίκαν, μετὰ λαοῦ πρὸς τὸ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν. Τοῦτον οἶν πολεμῆσας ὁ Πέτρος ἀπέκτεινεν, καὶ ἐκράτησεν ἕτερα ἔτη 4, ἀρχῆς ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος, τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγίου βασιλέως, ἔχων ἱποταγὴν καὶ δούλωσιν πρὸς αὐτόν. Εἰρήνευσεν δὲ καὶ μετὰ Συμεῶν, τοῦ ἀρχοντος Βουλγαρίας, ὥστε καὶ σύντεκνον αὐτὸν ἐποίησεν. Μετὰ δὲ τὸν καιρὸν, ὃν αὐτὸς ὁ κύριος Λέων ἐβασίλευσεν, παρεγένετο ὁ τότε εἰς τὸ Δυροάχιον στρατηγῶν, ὁ πρωτοσπαθᾶριος Λέων ὁ Ραβδοῦχος, ὁ μετὰ τοῦτο μάγιστρος τιμηθεὶς καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου, εἰς Παγαλίαν, τὴν τότε παρὰ τοῦ ἀρχοντος Σερβλίας διακρατουμένην, πρὸς τὸ βουλευθῆναι καὶ συντυχεῖν τῷ αὐτῷ ἀρχοντι Πέτρῳ περὶ τινος δουλείας καὶ ὑποθέσεως. Ζηλοτυπήσας δὲ πρὸς τοῦτο Μιχαήλ, ὁ ἀρχὼν τῶν Ζαχλούμων, ἐμήνυσεν Συμεῶν, τῷ Βουλγάρῳ ἀρχοντι, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων δεξιότῃ διὰ δώρων τὸν ἀρχοντα Πέτρον πρὸς τὸ συνεπαρεῖν τοὺς Τοίργους καὶ ἐπελθεῖν κατὰ Βουλγαρίας. Ἐγένετο δὲ κατὰ καιρὸν ἐκεῖνον καὶ πόλεμος εἰς Ἀχελὸν μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἐμμανὴς

За него ще разкажа по-късно. Споменатият брат Строимир, който бил в България, имал син Клонимир, комуто Борис дал за жена българка. От него се родил в България Чеслав. А Мунтимир, който прогонил двамата братя и взел властта, имал трима сина — Привеслав, Бран и Стефан. След смъртта му го наследил първият син. След една година споменатият Петър, син на Гойник, напуснал Хърватия и лишил от власт своя братовчед Привеслав с двамата му братя и сам взел властта. Те избягали и отишли в Хърватия. След три години Бран започнал война срещу Петър, но бил победен, заловен от него и ослепен¹. Две години по-късно и Клонимир, бащата на Чеслав, избягал от България² и пристигнал с войската си и влязъл в една крепост в Сърбия, Достиника³, за да завземе властта. Петър воювал с него, убил го и бил владетел още двадесет години. Той управлявал при царуването на преблация и свят император Лъв⁴, като проявявал към него повинование и робска покорност. (Петър) се помирил и с българския княз Симеон⁵, който и дори му станал кум. След царуването на този император Лъв, тогавашният стратег в Дирахий⁶ протоспатарий Лъв Равдух⁷, който след това бил почетен с чин магистър и логотет на дрома, отишъл в Паганиа, която тогава се намирала под властта на сръбския княз, за да се срещне и посъветва с този княз Петър по някои служебни работи. Захълмският княз Михаил⁸, завиждайки за това, съобщил на българския цар Симеон, че ромейският император обсипва с подаръци княз Петър, за да повдигне турките⁹ и да нахлуят в България. По онова време станала битка между ромеите и българите при Ахелой¹⁰. Тогава Симеон, обхва-

¹ Според *Иуречек*, История Срба, I, стр. 190, Бран бил ослепен в 894 г., а според *Златарски*, История, I, 2, стр. 392 — в 895 г. ² Клонимир Строимирович, братовчед на Петър Гойникович, избягал от България и се опитал да завземе властта. Обаче Петър го победил (897 г.). Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 392. ³ Достиник се намирал в Сеничкия или Приеполския край, вероятно днешно Сеника. ⁴ Византийският император Лъв VI Мъдри. ⁵ Българският цар Симеон. ⁶ Дирахиум — гр. Драч. ⁷ В 917 г., когато правителството на Зоя подготвило своя широк план, за да нападне България, драчкият стратег протоспатарий Лъв Равдух пристигнал в областта на нарентаните, за да се срещне и преговаря със самия княз Петър. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 394—395. — *П. Мутафчиев*, Маджарите и българо-византийските отношения през третата четвърт на X в., ГСУ и ФФ, XXXI, 8, 1935, стр. 7. — *Г. Острогорский*, Лав Равдух и Лав Хирсфакт, Сборник радова Византолошког института САН, кн. III, (1955), стр. 29—36. ⁸ Захълмският княз Михаил Вишевич (910—930 ?) сключил съюз с цар Симеон срещу Византия, като се надявал с негова помощ да откъсне областта на нарентаните. След смъртта на Симеон (927 г.) Михаил Вишевич се оближил с Византия и получил титлите консул и патриций. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 380—388, не можал да ги вдигне на война срещу българите, защото били заети по това време на Запад като съюзници на немците. Напротив, *П. Мутафчиев*, Маджарите и българо-византийските отношения, стр. 8—11, смята, че маджарите не се присъединили към Византия не защото били заети, но защото у тях бил пресен споменът от разправата, която Симеон извършил над тях преди две десетилетия. ¹⁰ Битката при Ахелой станала на 20 август 917 г.

οὖν ἐν τούτῳ γενόμενος Συμεὼν κατὰ τοῦ ἀρχοντος Σερβίας, Πέτρου, ἀπέστειλε τὸν Σιγρίτζη Θεόδωρον καὶ τὸν Μαρμαῖν ἐκεῖνον μετὰ φοσσάτον, ἔχοντας καὶ ἀρχοντόπουλον Παῦλον, τὸν υἱὸν Βράνου, ὃν ὁ Πέτρος, ὁ ἀρχὼν Σερβίας ἐτύφλωσεν. Δόλῳ οὖν ἐπελθόντες οἱ Βούλγαροι πρὸς τὸν ἀρχοντα Σερβίας καὶ συντεχνίαν μετ' αὐτοῦ ποιησάμενοι καὶ ὄρκω βεβαιώσαντες μὴ παθεῖν τι παρ' αὐτῶν ἐναντίον, ἠπάτησαν αὐτὸν ἐξελεθεῖν πρὸς αὐτούς, ὃν καὶ πάσαντα δεσμήσαντες εἰσήγαγον ἐν Βουλγαρία, καὶ ἀποθνήσκει ἐν φυλακῇ. Εἰσηλθὼν δὲ ἀπ' αὐτοῦ Παῦλος, ὁ υἱὸς Βράνου, καὶ ἐκράτησεν ἔτη τρία. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ὁ κῆρις Ῥωμανός, ἔχων ἀρχοντόπουλον ἐν τῇ πόλει Ζαχαρίαν, τὸν υἱὸν Προβεσθλάβου, τοῦ ἀρχοντος Σερβίας, ἀπέστειλε πρὸς τὸ γενέσθαι ἀρχοντα ἐν Σερβία, ἀλλὰ ἀπελθὼν καὶ πολεμήσας, ἠττήθη παρὰ τοῦ Παύλου κρατήσας γὰρ αὐτὸν παρέδωκεν τοῖς Βουλγαροῖς, καὶ ἐκρατεῖτο δέσμιος. Εἶτα μετὰ χρόνον τρεῖς, τοῦ Παύλου ἐναντιωθέντος τοῖς Βουλγαροῖς, ἀπέστειλεν τὸν Ζαχαρίαν, τὸν πρότερον παρὰ τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ βασιλέως ἀποσταλέντα, καὶ διώξας τὸν Παῦλον, ἐκράτησεν αὐτὸς τὴν ἀρχὴν τῶν Σέρβλων, ὅστις πάσαντα τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ἐπιμνησθεῖς, ἐγένετο κατὰ τῶν Βουλγάρων, μὴδ' ὄλως θελήσας ὑποταγῆναι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ βασιλέως μᾶλλον Ῥωμαίων δεσπόζεσθαι. Ὡστε καὶ τοῦ Συμεὼν φοσσάτον κατ' αὐτοῦ ἀποστεῖλαντος διὰ τοῦ Μαρμαῖν καὶ τοῦ Σιγρίτζη [καὶ] Θεοδώρου, ὧν καὶ τὰς κεφαλὰς καὶ ἄρματα ἐκ τοῦ πολέμου ἀπέστειλε πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων ἐπινίκια (ἐν γὰρ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ τῶν Βουλγάρων μάχη ἦν), οὐδέποτε δὲ ἐπαύσατο, καθὼς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀρχοντες ἀπέστελλον πρὸς τοὺς βασιλεῖς Ῥωμαίων, καὶ ὑποτασσόμενος καὶ δουλεύων αὐτοῖς. Πάλιν δὲ ἀπέστειλεν ἕτερον φοσσάτον ὁ Συμεὼν διὰ τοῦ Κνήνου καὶ τοῦ Πινηκου καὶ τοῦ Ἡτζβόκλια κατὰ τοῦ ἀρχοντος Ζαχαρίου, συναποστείλας μετ' αὐτῶν καὶ Τζεέσθλαβον. Τότε ὁ μὲν Ζαχαρίας φοβηθεὶς φεύγει ἐν Χρωβατία, οἱ δὲ Βούλγαροι μηνύσαντες τοῖς ζουπάνοις ἐλθεῖν πρὸς αὐτούς καὶ παραλαβεῖν ἀρχοντα τὸν

нат от ярост срещу сръбския княз Петър, изпратил с войска Сигрица Теодор и известния Мармаис¹. С тях бил и княз Павел, синът на Бран², ослепен от сръбския княз Петър. И тъй българите приближили с измама сръбския княз, при все че му били кумове и били потвърдили с клетва, че няма да претърпи от тях нищо вражеско, измамили го да дойде при тях, веднага го вързали и закарали в България, където той умрял в тъмница. Вместо него на престола се възкачил Павел, синът на Бран, и управлявал три години. Но императорът господар Роман, който държал (при себе си) в столицата княз Захарий³, син на сръбския княз Привеслав, го изпратил да стане княз на Сърбия. Той отишъл и започнал война, но бил победен от Павел. Павел хванал Захарий и го предал на българите, които го държали в окови. После, след три години, когато Павел се опълчил срещу българите, (Симеон) отправил против него Захарий, изпратен преди това от господаря император Роман. Захарий изгонил Павел и сам взел властта над сърбите. Спомняйки си за благодеянието на ромейския император, той веднага се обявил против българите и съвсем не искал да им се подчини, а да бъде подвластен по-скоро на ромейския император. Поради това Симеон проводил срещу него войска начело с Мармаис и Сигрица Теодор, чиито глави и оръжие Захарий изпратил като трофей на ромейския император⁴. Тогава още продължавала войната между ромей и българи⁵. Както и князете преди него, които проваждали пратеничества при ромейските императори, така и той никога не престанал да им се подчинява и да им служи. Симеон отново изпратил друга войска с Книн, Имник и Ицвоклия⁶ срещу княз Захарий, като проводил с тях и Чеслав⁷. Тогава Захарий, изплашен, избягал в Хърватия. Българите известили на жупаните да дойдат при тях и да приемат за

¹ Теодор Сигрица и Мармаис — пълководци на цар Симеон, които действували не толкова със сила, колкото с хитрост. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 395. ² Павел Бранович, който след ослепяването на баща му Бран от Петър по всяка вероятност е прибягнал до помощта на Симеон; вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 195. ³ Свалянето на Павел и вземането на властта от Захарий станало през 921 г. За събитията срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 425—426. — ВИИ, II, стр. 55, бел. 185. ⁴ По всяка вероятност княз Захарий се обявил срещу българите в резултат на щедрите подаръци и обещания от Византия. Провизантийската ориентация на Захарий намерила добър прием у сърбите, които се стремили да отхвърлят българското влияние. Въстанието взело голям размах и затова българските войски претърпели неуспех. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 462—463. ⁵ Събитията се отнасят към 923 г. През тази година цар Симеон предприел поход към Цариград. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 448—473. ⁶ Предполага се, че Книн, Имник и Ицвоклия не са лични имена, а длъжности и титли. Вж. *А. Куник и В. Р. Розен*, Известия ал-Бекри и других авторов о Руси и славянах, I, СПб, 1878, стр. 152. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 421, 475, 476. — *В. Бешевлиев*, ВЗ XXXII (1932), р. 14. *Същият*, Надписите около Мадарския конник, стр. 29. — *Й. Иванов*, Български старини из Македония, София, 1931, стр. 4. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, pp. 133, 161, 189. ⁷ Чеслав се родил в България и майка му била българка. Неговият баща, известният Клонимир Строимирович, поради смутовете, които разтърсвали страната, бил принуден да се пресели в България с баща си и чичо си Гойник още по времето на Борис. Вж. *М. Дринов*, Съчинения, I, София, 1909, стр. 505.

Τζεεσθλαβον και δι' ὄρκου τούτους ἀπατήσαντες και εξαγαρόντες μέχρι [τῶ] τοῦ πρώτου χωρίου και πάραυτα δεομήσαντες αὐτούς, εἰσῆλθον ἐν Σερβλία και συνεπῆραν τὸν ἅπαντα λαὸν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, και εἰσῆγαγον ἕως Βουλγαρίας, τινὲς δὲ ἀποδράσαντες εἰσῆλθον και ἐν Χρωβατία, και ἔμεινεν ἡ χώρα ἔρημος. Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἰσῆλθον οἱ αὐτοὶ Βούλγαροι εἰς Χρωβατίαν μετὰ τοῦ Ἀλογοβότου^α τοῦ πολεμήσαν, και ἐσφάγησαν πάντες ἐκεῖσε παρὰ τῶν Χρωβατῶν. Μετὰ δὲ χρόνους ἐπὶ ἀπὸ τῶν Βουλγάρων φηγόντων ὁ Τζεεσθλαβος μετὰ και ἐτέρων τεσσάρων, ἀπὸ Περσθλάβου εἰσῆλθεν ἐν Σερβλία, οὐχ εὖρεν δὲ εἰς τὴν χώραν, εἰ μὴ πενήτηντα μόνους ἄνδρας μήτε γυναῖκας ἔχοντας, μήτε παιδιά, ἀλλὰ κνηνηγούνας και διατρεφόμενους. Μετὰ τούτων κρατήσας τὴν χώραν, ἐμήνυσεν πρὸς τὸν βασιλεῖα Ῥωμαίων τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀντίληψιν και βοήθειαν ἐπιζητῶν, ὑπισχνόμενος δουλεύειν και ὑπεικίειν τῇ προστάξει αὐτοῦ, καθὼς και οἱ πρὸ αὐτοῦ ἄρχοντες. Και ἔκτοτε οὐ διέλιπεν ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εὐεργετῶν αὐτόν, ὅστε και οἱ εἰς Χρωβατίαν και Βουλγαρίαν και ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις διάγοντες Σέρβλοι, οἷς ὁ Συμεὼν διεσκόρπισεν, τοῦτο ἀκούσαντες συνήχθησαν εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ και ἐν τῇ πόλει πολλοὶ ἀπὸ Βουλγαρίας φηγόντες εἰσῆλθον, οἷς και ἐνδύσας και εὐεργετήσας ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Τζεεσθλαβον. Και ἀπὸ τῶν πλουσίων δωρεῶν τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων συστησάμενος και ἐνοικίσας τὴν χώραν, ὡς τὸ πρότερον, ἐστὶν ὑποτεταγμένος δουλοπρεπῶς τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, και διὰ τῆς τοῦ βασιλέως συνδρομῆς και τῶν πολλῶν αὐτοῦ εὐεργεσιῶν τὴν τοιαύτην χώραν συστήσας και ἄρχων ἐν αὐτῇ βεβαιωθείς.

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ ἄρχων Σερβλίας ἐξ ἀρχῆς, ἦγον ἐκ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως, δουλικῶς ἐστὶν ὑποτεταγμένος τῷ Ῥωμαίων βασιλεῖ και οὐδέποτε τῷ ἄρχοντι Βουλγαρίας καθυπετάγη (32, 1—145, p. 152—160).

княз Чеслав, измамили ги с клетви, завели ги до първото селище и веднага ги оковали. После влезли в Сърбия и вдигнали целия народ от мало до голямо и го закарали в България. Някои пък избягали и отишли в Хърватия и страната запустяла¹. По онова време българите отишли на поход в Хърватия начело с Алогоботур² и там всички били избити от хърватите³. След седем години Чеслав с други четирима души избягал от българите и от Преслав отишъл в Сърбия. В страната той намерил само петдесет мъже, които нямали ни жени, ни деца и изкарвали прехраната си с лов. Като завладял с тях страната, той изпратил вест на ромейския император и поискал от него съдействие⁴ и помощ, като обещавал да му служи и да се подчинява на неговите наредби като предишните князе. Оттогава ромейският император не престанал да го облагодетелствува, та сърбите, които Симеон бил прокудил и които живеели в Хърватия, в България и в останалите страни, като се научили за това, се събрали при него. И в столицата дошли някои бегълци от България. Императорът на ромейците ги снабдил с дрехи, обсипал ги с щедрости и ги изпратил при Чеслав. Така чрез богатите дарения на императора на ромейците той устроил и заселил страната и, както по-рано, е робски подчинен на ромейския император. Като устроил страната със съдействието на императора и с многобройните му благодеяния, той бил утвърден за княз в нея.

Князът на Сърбия отначало, т. е. от царуването на император Ираклий, е робски подчинен на ромейския император и никога не се е подчинявал на българския княз.

11. De Patcinacium gente

Περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Πατζινακῶν

За народа на печенегите

Ἰστέον, ὅτι αἱ τέσσαρες τῶν Πατζινακῶν γενεαί, ἦγον τὸ θέμα Κουριζατζοῦ και τὸ θέμα

Четирите племена на печенегите, а именно [племената от] областта Куарцицур⁵, об-

^α Ἀλογοβότου: Ἀλογοβότου conj. Movajski, Tomaschek, Marquart, Feher.

¹ Това сведение на Константин Багренородни не трябва да се разбира буквално. По всяка вероятност голяма част от сърбите са били откарани в България, и то по-знатните, но да се смята, че цялото население било отвлечено, е преувеличено. Вж. Златарски, История, I, 2, стр. 476. ² Във втората част на името Алогоботур (Ἀλογοβότου) някои учени виждат титлата „баготур“, „боготур“, която е известна от прабългарските надписи. Вж. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 64. ³ Този поход бил предприет от българите, от една страна, да накажат хърватите, понеже са дали подслон на сърбите, и, от друга — да разширят владенията си до Адриатическо море. Походът станал през 927 г. непосредствено преди смъртта на Симеон. Вж. Златарски, История, I, 2, стр. 501. ⁴ Преговорите на Чеслав с византийците са започнали по всяка вероятност по-рано — докато той се намирал още в България. Вж. Дринов, Съчинения, I, стр. 506, 507. — Златарски, История, I, 2, стр. 540. ⁵ За печенегите вж. тук бел. 1.

Συρουκάλλη και τὸ θέμα Βοροταλματ και τὸ θέμα Βουλατζοπὸν, κείνται πέραν τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ πρὸς τὰ ἀνατολικώτερα και βορειότερα μέρη, ἐναποβλέποντα πρὸς τε Οὐζίαν και Χαζαρίαν και Ἀλανίαν και τὴν Χερσῶνα και τὰ λοιπὰ κλίματα. Αἱ δὲ ἄλλα τέσσαρες γενεαὶ κείνται ἔνθεν τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ πρὸς τὰ δυτικώτερα και τὰ ἀρκτικώτερα μέρη, τουτέστιν τὸ θέμα Γιαζιχοπὸν πλησιάζει τῇ Βουλγαρίᾳ, και τὸ θέμα τοῦ κάτω Γύλα πλησιάζει τῇ Τουρκίᾳ, και τὸ θέμα τοῦ Χαραβόη πλησιάζει τῇ Ῥωσίᾳ, τὸ δὲ θέμα Ἰαβδιερτίμ πλησιάζει τοῖς ὑποφόροις χωρίοις χώρας τῆς Ῥωσίας, τοῖς τε Οὐλίνοις και Λεβλενίνοις και Λενζενίνοις και τοῖς λοιποῖς Σκλάβοις. Ἀπόκισται δὲ ἡ Πατζινακία ἐκ μὲν Οὐζίας και Χαζαρίας ὁδὸν ἡμερῶν πέντε, ἐκ δὲ Ἀλανίας ὁδὸν ἡμερῶν ἕξ, ἀπὸ δὲ Μορδίας ὁδὸν ἡμερῶν δέκα, ἀπὸ δὲ Ῥωσίας ὁδὸν ἡμερῶν μίας, ἀπὸ δὲ Τουρκίας ὁδὸν ἡμερῶν τεσσάρων, ἀπὸ δὲ Βουλγαρίας ὁδὸν ἡμέρας τὸ ἡμισυ, και εἰς Χερσῶνα μὲν ἐστὶν ἔγγιστα, εἰς δὲ τὴν Βόσπορον πλησιέστερον.

Ἰστέον, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν, ὃν οἱ Πατζινακίται ἀπὸ τῆς ἰδίας χώρας ἐξεδιώχθησαν, θελήσαντες ἐξ αὐτῶν και οἰκεία γνώμη ἐναπέμειναν ἐκεῖσε, και τοῖς λεγομένοις Οὐζοῖς συνώκησαν, και μέχρι τοῦ νῦν εἰσὶν ἐν αὐτοῖς, ἔχοντες τοιαῦτα γνωρίσματα, ὥστε διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς και νοεῖσθαι, τίνες τε ἦσαν. Καὶ πῶς αὐτοῖς ἀποσπασθῆναι τῶν ἰδίων συνέβη· τὰ γὰρ ἱμάτια αὐτῶν εἰσὶν κόντιουρα μέχρι γονάτων και τὰ μαύρια ἀπὸ τῶν βραχιόνων ἀποκομμένα, ὡς δῆθεν ἐκ τούτου δεικνύτες, ὅτι ἀπὸ τῶν ἰδίων και ὁμοφύλων ἀπεκόπησαν. Ἰστέον, ὅτι ἔνθεν τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ πρὸς τὸ ἀπόβλεπον μέρος τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὰ περάματα τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ εἰσὶν ἐρημόκαστρα· κάστρον πρῶτον τὸ ὀνομασθὲν παρὰ τῶν Πατζινακίων Ἀσπρον διὰ τὸ τοὺς λίθους αὐτοῦ φαίνεσθαι καταλείκους, κάστρον δεύτερον τὸ Τουγγάται, κάστρον τρίτον τὸ Κρακνακάται, κάστρον τέταρτον τὸ Σαλμακάται, κάστρον πέμπτον τὸ Σακακάται, κάστρον ἕκτον τὸ Γιαουκάται. Ἐν αὐτοῖς δὲ τοῖς τῶν παλαιοκάστρον κτίμασιν εὐρίσκονται και ἐκκλησιῶν γνωρίσματα και σταυροὶ λαξευτοὶ εἰς λίθους πωρόνους, ὅθεν και τινὲς παράδοσιν ἔχουσιν, ὡς Ῥωμαῖοὶ ποτε τὰς κατοικίας εἶχον ἐκεῖσε (37, 34—67, p. 168).

ластта Сирукалпей, областта Вороталмат и областта Вулацопон се намират оттагъкъ р. Днепър в областите по на изток и по на север и са обърнати към Узия, Хазария¹, Алания², Херсон и останалите области. Останалите четири народа лежат отсам р. Днепър, в по-западните и по-северни земи, а именно: областта Гиазихопон граничи с България, областта долна Гюла е съседна с Туркия, областта Харавой е съседна с Русия³, а областта Ядвиртим граничи с местата, подвластни на Русия: ултините, древляните, лензенините и другите славяни. Печенегия отстои от Узия и Хазария на пет дена път, от Алания на 6 дена, от Мордия⁴ на 10 дена, от Русия на един ден, от Туркия на 4 дена, от България на половин ден път. Тя е близо до Херсон и още по-близо до Босфор⁵. По времето, когато печенегите били изтласкани от своята страна, някои от тях по собствено желание и решение останали там да живеят с казаните узи и досега са между тях. Но те имат такива белези, които ги отличават и показват кои си били те и как са се отделили от своите сънародници: дрехите им са къси до коленете и ръкавите им са отрязани до лактите, като че ли показват с това, че са откъснати от своите съплеменници. Отсам р. Днепър, в областта, обърната към България, до бродовете на същата река има запустели крепости: първа крепост, наречена от печенегите Аспрон⁶, понеже скалите му изглеждат белезникави, втора крепост Тунгате⁷, трета крепост Кракнакате⁸, четвърта крепост Салмакате⁹, пета крепост Сакакате¹⁰, шеста крепост Гиеукате¹¹. В самите основи на старите крепости се намират някои останки от църкви, също и кръстове, издялани от шупливи камъни. Поради това някои разказват, че някога там са живели ромей.

¹ Хазари — тюркско племе от клона на източните турци, което в началото на VII в. заемало земите между р. Дон, Каспийско море и Кавказ. В началото на VIII в. хазарите завладели Кримския полуостров. Хазарската държава била унищожена в началото на XI в. Вж. *Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 81—87.*

² Алани — сарматско номадско племе, което обитавало степната област на север от Кавказ до р. Дон. Потомци на аланите са днешните осетинци. ³ Сиреч Киевска Русия. ⁴ Мордия — страната на мордвите, едно от най-големите източнофински племена, което заемало земите между реките Волга, Ока, Сура и притоците на Мокша. ⁵ Става дума за Кимерийския Босфор, днешния Керченски полуостров. ⁶ Аспрон — дн. Акерман; ⁷ Тунгате — укрепление на запад от р. Днепър. Срв. *Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 317.*

⁸ Кракнакате — днешният гр. Сороки, на десния бряг на р. Днестър в Бесарабия. ⁹ Салмакате — нелокализирано. ¹⁰ Сакакате — нелокализирано. ¹¹ Гиеукате — нелокализирано.

12. De Cabaris et Turcis

Περὶ τῶν γενεῶν τῶν Καβάρων καὶ
τῶν Τούρκων

За родовете на „Каварите“
и „Турките“

Πρώτη ἢ παρὰ τῶν Χαζάρων ἀποσπασθεῖσα αἰτή ἢ προσηρθεῖσα τῶν Καβάρων γενεά, δευτέρα τοῦ Νέκη, τρίτη τοῦ Μεγέση, τετάρτη (τοῦ) Κουρτουγεράτου, πέμπτη τοῦ Ταριάνου, ἕκτη τοῦ Γεράχ, ἑβδόμη Καρῆ, ὄγδοη Κασῆ. Καὶ οὕτως ἀλλήλοις συναφθέντες, μετὰ τῶν Τούρκων οἱ Καβάροι εἰς τὴν τῶν Πατζινακῶν κενόκησαν γῆν. Μετὰ δὲ ταῦτα παρὰ Λέοντος, τοῦ φιλοχρίστου καὶ αἰοδίου βασιλέως προσκληθέντες διεπέρασαν, καὶ τὸν Συμεῶν πολεμήσαντες κατὰ κράτος αὐτὸν ἤτησαν, καὶ ἐξελάσαντες μέχρι τῆς Προσθλάβου διήλθον, ἀποκλείσαντες αὐτὸν εἰς τὸ κάστρον τὸ λεγόμενον Μουνδράγα, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ἐπέστρεψαν. Τῷ δὲ τότε καιρῷ τὸν Λιούντικα, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρπαδῆ εἶχον ἄρχοντα. Μετὰ δὲ τὸ πάλιν τὸν Συμεῶν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων εἰρηνεύσαι καὶ λαβεῖν ἄδειαν διεπέμψατο πρὸς τοὺς Πατζινακίτας, καὶ μετὰ αὐτῶν ὁμοφώνησεν τοῦ καταπολεμῆσαι καὶ ἀφανίσει τοὺς Τούρκους. Καὶ ὅτε οἱ Τούρκοι πρὸς ταξίδιον ἀπῆλθον, οἱ Πατζινακίται μετὰ Συμεῶν ἦλθον κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τὰς αὐτῶν φαμίλιας παντελῶς ἐξηφάνισαν, καὶ τοὺς εἰς φύλαξιν τῆς χώρας αὐτῶν Τούρκους ἀπ' ἐκεῖσε κακιγκάκως ἀπεδίωξαν. Οἱ δὲ Τούρκοι ὑποστρέψαντες καὶ τὴν χώραν αὐτῶν οὕτως εἰρόντες ἔρημον καὶ κατηφανισμένην, κατεσκήνωσαν εἰς τὴν γῆν, εἰς ἣν καὶ σήμερον κατοικοῦσιν, τὴν ἐπονομαζόμεν ἡν κατὰ τὴν ἀνωτέρω, ὡς εἴρηται, τῶν ποταμῶν ἐπονομίαν. Ὁ δὲ τόπος, ἐν ᾧ πρότερον οἱ Τούρκοι ὑπῆρχον, ὀνομάζεται κατὰ ἐπωνυμίαν τοῦ ἐκεῖσε διερχομένου ποταμοῦ Ἐτέλ καὶ Κουζοῦ, ἐν ᾧ ἀρτίως οἱ Πατζινακίται κατοικοῦσιν. Οἱ δὲ Τούρκοι παρὰ τῶν Πατζινακῶν διασχθέντες ἦλθον καὶ κατεσκήνωσαν εἰς τὴν γῆν, εἰς ἣν νῦν οἰκοῦσιν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ παλαιά τινα ἔστιν γνωρίσματα καὶ πρῶτον μὲν ἔστιν ἡ τοῦ βασιλέως Τραϊανοῦ γέφυρα κατὰ τὴν τῆς Τουρκίας ἀρχήν, ἔπειτα καὶ ἡ Βελέγραδα ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς αὐτῆς γεφύρας, ἐν ἣ καὶ ὁ πύργος ἐστὶν τοῦ ἀγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου, τοῦ βασιλέως, καὶ πάλιν κατὰ τὴν τοῦ ποταμοῦ ἀναδρομήν ἔστιν τὸ Σέρμιον ἐκεῖ-

Първият род, който се отделил от хазарите, е споменатият вече род на каварите¹, вторият е Неки, третият — Мегери², четвъртият — Куртугерматон, петият — Тарианон, шестият — Тенах, седмият — Кари, осмият — Каси. Свързани помежду си по този начин, каварите се поселили заедно с турките в земята на печенегите. Повикани след това от христолюбивия и славен император Лъв³, те преминали (р. Дунав), воювали с всички сили срещу Симеон и го победили. Като го преследвали, те стигнали чак до Преслав, обградили го в крепостта, наречена Мундрага, и се върнали в страната си. По това време техен предводител бил Лиунтик⁴⁻⁵, синът на Арпад. След като Симеон отново сключил мир с императора на ромеите и се почувствувал в безопасност, отправил пратеници при печенегите и се споразумял с тях да поведе война срещу турките и да ги унищожи⁶⁻⁷. И когато турките отишли на поход, печенегите заедно със Симеон нападнали турките, изтребили напълно техните семейства и безмилостно прогонили оттам тези турки, които охранявали страната. Турките, като се върнали и намерили страната си така разорена и опустошена, настанили се в земята, която и днес населяват, наречена според имената на реките, споменати по-горе⁸. А мястото, на което преди това са били турките, се нарича по името на минаващата оттам река — Етел и Кузу.⁹ Там живеят сега печенегите. А турките, прогонени от печенегите, дошли и се поселили в земята, в която и сега живеят. В това място има някои стари паметници: най-напред мостът на император Траян¹⁰ в началото на Туркия, след това Белград¹¹, на три дена път от този мост, където е кулата на светия и велик император Константин. Пак по течението на реката се намира така нареченият Сирмиум¹²

¹ Както се вижда от контекста, каварите са едно от хазарските племена. ² В това име някои учени виждат корена на названието „маджари“. Вж. *Moravcsik, Byzantinoturcica*, II, p. 179. ³ Византийският император Лъв VI. ⁴⁻⁵ Лиунтик (*Λιούντινα, Λιούντικας*) — син на Арпад, предвождал маджарите в похода им срещу българите през 895 г. Вж. *Златарски, История*, I, 2, стр. 297. — *Moravcsik, Byzantinoturcica*, II, p. 178. ⁶⁻⁷ Т. е. маджарите. ⁸ Под натиска на печенегите маджарите напуснали в 889—890 г. дотогавашните си живелища между реките Дон и Днепър и се заселили в областта на Петоречието между реките Днепър и долни Дунав, наречена Ателкуза. В 896 г., когато маджарите предприели грабителски поход срещу съседите си, българите и печенегите нахлули в страната им и я разорили. Тогава маджарите се преселили в областта на среден Дунав и Тиса в днешните си земи. Вж. *Златарски, История*, I, 2, стр. 312—313. Срв. *Moravcsik, Byzantinoturcica*, I, p. 87—89. ⁹ Т. е. Ателкуза. ¹⁰ Мостът на римския император Траян (98—117) на Дунав срещу днешния гр. Турну-Северин. Остатъци от този мост са запазени и досега. ¹¹ По времето на Константин Багренородни, както се вижда от текста, градът е носел вече сегашното си име — Белград (ант. Сингидунум). ¹² Сирмиум — дн. Сремска Митровица.

νο λεγόμενον, ἀπὸ τῆς Βελεγράδας ὁδὸν ἔχον ἡμερῶν δύο, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἡ μεγάλη Μοραβία, ἡ ἀβάπτιτος, ἣν ἐξήλευσαν οἱ Τοῦρκοι, ἣς ἦρχε τὸ πρότερον ὁ Σφενδοπλόκος.

Ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὸν Ἰστρὸν ποταμὸν γνορίσματα τε καὶ ἐπωνυμῖαι, τὰ δὲ ἀνώτερα τούτων, ἐν ᾧ ἔστιν ἡ πᾶσα τῆς Τοῦρκίας κατασκήνωσις, ἀρίτως ἐπονομάζουσαν κατὰ τὰς τοῦ τῶν ἐκεῖσε ῥεόντων ποταμῶν ἐπωνυμίας. Οἱ δὲ ποταμοὶ εἰσὼ οὗτοι ποταμὸς πρῶτος ὁ Τιμήσις, ποταμὸς δεῦτερος (ὁ)² Τούτης, Ποταμὸς τρίτος ὁ Μορήσις. Ποταμὸς τέταρτος ἡ Κρίσος, καὶ πάλιν ἕτερος ποταμὸς ἡ Τιτσα.

Πλησιάζουσι δὲ, τοῖς Τοῦρκοις πρὸς μὲν τὸ ἀνατολικὸν μέρος οἱ Βούλγαροι, ἐν ᾧ καὶ διαχωρίζει αὐτοὺς ὁ Ἰστρὸς, ὁ καὶ Δανούβιος λεγόμενος ποταμὸς, πρὸς δὲ τὸ βορεῖον οἱ Πατζνακίται, πρὸς δὲ τὸ δυτικότερον οἱ Φράγγοι, πρὸς δὲ τὸ μεσημβρινὸν οἱ Χρωβάτοι (40, 1—44, pp. 174—178).

13. De Moravia

Περὶ τῆς χώρας τῆς Μοραβίας

Ἰστέον, ὅτι ὁ Μοραβίας ἄρχων, ὁ Σφενδοπλόκος, ἀνδρεῖος καὶ φοβερός εἰς τὰ πλησιάζοντα αὐτῷ γέγονεν. Ἔσχεν δὲ αὐτὸς Σφενδοπλόκος τρεῖς υἱούς, καὶ τελευτῶν διεῖλεν εἰς τρία μέρη τὴν αὐτοῦ χώραν, καὶ τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ ἀνὰ μιᾶς μερίδος κατέλιπεν, τὸν πρῶτον καταλείψας ἄρχοντα μέγαν, τοὺς δὲ ἑτέρους δύο τοῦ εἶναι ὑπὸ τὸν λόγον τοῦ πρῶτου υἱοῦ. Παρήγγεσεν δὲ αὐτοῖς τοῦ μὴ εἰς διάστασιν καὶ κατ' ἀλλήλων γενέσθαι, παράδειγμα αὐτοῖς τοιοῦτον ὑποδείξας ῥάβδους γὰρ τρεῖς ἐνεγκῶν καὶ συνδήσας, δέδωκεν τῷ πρῶτῳ υἱῷ τοῦ ταύτας κλάσαι τοῦ δὲ μὴ ἰσχύσαντος, πάλιν δέδωκεν τῷ δευτέρῳ, ὡσαύτως καὶ τῷ τρίτῳ, καὶ εἶθ' οὕτως διαῶν τὰς τρεῖς ῥάβδους δέδωκεν τοῖς τρισὶ πρὸς μίαν^a οἱ δὲ λαβόντες καὶ κελευσθέντες ταύτας κλάσαι, εὐθέως αὐτὰς κατέκλασαν. Καὶ διὰ τοιοῦτου ὑποδείγματος παρήγγεσεν αὐτοὺς εἰπόν, ὡς ὅτι „Εἰ μὲν διαμένετε ἐν ὁμοψυχίᾳ καὶ ἀγάπῃ ἀδιαίρετοι, ἀκαταγώναστοι παρὰ τῶν ἐναντίων καὶ ἀνάλωτοι γενήσεσθε· εἰ δὲ ἐν ὑμῖν γένηται ἔρις καὶ φιλονικία, καὶ διαχωρισθῆτε εἰς τρεῖς ἀρχάς, μὴ ὑποκείμενοι τῷ πρῶτῳ ἀδελφῷ, καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἀφαινοσθήσεσθε, καὶ ὑπὸ τῶν πλησιάζοντων ὑμῖν ἐχθρῶν παντελῶς ἐξολοθρευθήσεσθε.“ Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ αὐτοῦ Σφενδοπλόκου ἕνα χρόνον ἐν εἰρήνῃ διατέλεσαντες, ἔριδος καὶ στάσεως ἐν ἑαυτοῖς ἐμπεισού-

^a ὁ add. *Moravcsik*.

на два дена път от Белград. Оттук започва непокръстената Велика Моравия, която турките унищожили и която преди това управлявал Светополк¹. Тези са паметниците и названията на р. Дунав. По-горните области, където е цялото население на турките, се наричат сега по името на течащите там реки. Тези реки са следните: първа река Тимизис², втора река — Тутис³, трета река — Морисис⁴, четвърта (река) Крисос⁵ и още една река Тица⁶. От източна страна с турките граничат българите, където ги отделя р. Истър, наричана още Дунав, а от север — печенегите, от запад — франките и от юг — хърватите.

За страната Моравия

Светополк, князът на Моравия, бил храбър и страшен за съседните нему народи. Същият Светополк имал трима сина. При смъртта си той разделил страната си на три части и оставил по една част на тримата си сина. Първия оставил като велик княз, а другите двама да бъдат под заповедта на първия син. Посъветвал ги да не живеят в раздор и да не бъдат един против други, като им дал следния пример⁷: донесъл три пръчки, вързал ги и ги дал на първия да ги разчупи, а когато той не могъл, дал ги тогава на втория, после и на третия. След това разделил трите пръчки и дал по една на тримата. Те ги взели и когато им било казано да ги счупят, веднага ги счупили. Чрез този пример той ги посъветвал и казал: „Ако живеете неразделно в единомыслие и любов, вие ще бъдете необорими и непобедими от враговете. Ако ли пък у вас се появи вражда и съперничество и се разделите на три владения, без да се подчинявате на първия брат, (вие) взаимно ще се унищожите и ще бъдете напълно изтребени от съседните врагове.“ След смъртта на Светополк те прекарали в мир една година, но когато сред

¹ Моравският княз Светополк (870—894), приемник на Ростислав. ² Тимизис — вероятно днешната р. Темеш. ³ Тутис — вероятно днешната р. Бега. ⁴ Морисис — днешната р. Марош. ⁵ Крисос — днешната р. Кереш. ⁶ Тица — днешната р. Тиса. ⁷ Тук е предадена познатата Езопова басня, която се разказвала и за синовете на Кубрат. Подобна легенда се предава и за синовете на Чингис хан. Вж. В. Бешевлиев, Една Езопова басня в българската история, сп. „Прометей“, I, кн. 4, 1937, стр. 20. — К. Ламбрес, Легендата за хан Кубрат и неговите синове, ИПр, III, кн. 3 (1946), стр. 350.

σης, καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐμφύλιον πόλεμον ποιήσαντες, ἔλθόντες οἱ Τούρκοι τούτους παντελῶς ἐξωλόθρευσαν, καὶ ἐκράτησαν τὴν ἐαυτῶν χώραν, εἰς ἣν καὶ ἀρτίως οἰκοῦσιν. Καὶ οἱ ὑπολειφθέντες τοῦ λαοῦ δισκορπίσθησαν, προσφυγόντες εἰς τὰ παρακείμενα ἔθνη, εἰς τε τοὺς Βουλγάρους καὶ Τούρκους καὶ Χρωβάτους καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἔθνη (41, 125, p. 180) τούτους παντελῶς ἐξωλόθρευσαν, καὶ ἐκράτησαν τὴν ἐαυτῶν χώραν, εἰς ἣν καὶ ἀρτίως οἰκοῦσιν. Καὶ οἱ ὑπολειφθέντες τοῦ λαοῦ δισκορπίσθησαν, προσφυγόντες εἰς τὰ παρακείμενα ἔθνη, εἰς τε τοὺς Βουλγάρους καὶ Τούρκους καὶ Χρωβάτους καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἔθνη (41, 1—25, pp. 180—181).

тях се появила вражда и несъгласие и те започнали междуособна война, турките¹ дошли, изстребили ги напълно, завладели страната им, в която и досега живеят. А онези, които останали от тоя народ, се пръснали и избягали при съседните народи — при българите, турките и хърватите и при останалите народи.

14. Descriptio tractus a Thessalonica usque ad Danubium

Γεωγραφία ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ Δανούβεως ποταμοῦ καὶ τοῦ κάστρου Βελεγράδας, Τουρκίας τε καὶ Πατζινακίας μέχρι τοῦ Χαζαρικοῦ κάστρου Σάρκελ καὶ τῆς Ῥωσίας καὶ μέχρι τῶν Νεκροπύλων, τῶν ὄντων εἰς τὴν τοῦ Πόντου θάλασσαν πλησίον τοῦ Δανάβρεως ποταμοῦ, καὶ Χερσῶνος ὄμοῦ καὶ Βοσπόρου, ἐν οἷς τὰ κάστρα τῶν κλιμάτων εἰσὶν, εἶτα μέχρι λίμνης Μαιώτιδος, τῆς καὶ θαλάσσης διὰ τὸ μέγεθος ἐπονομαζομένης, καὶ μέχρι τοῦ κάστρου Ταματάρχα λεγομένου, πρὸς τούτοις δὲ καὶ Ζιχίας καὶ Παπαγίας καὶ Κασαχίας καὶ Ἀλανίας καὶ Ἀβασγίας καὶ μέχρι τοῦ κάστρου Σωτηριουπόλεως.

Земеописание от Солун до р. Дунав и град Белград, Туркия и Печенегия, чак до хазарската крепост Саркел², до Русия и до Некропилите³, които се намират на Понтийското море близо до р. Днепър, както и до Херсон и до Босфор, където са градовете на областите, след това Меотийското езеро⁴, наричано още и море поради големината си, и до така наречения град Таматарха⁵, освен това и на Зихия, Папагия, Казахия, Алания, Абазгия и чак до града Сотириупол⁶

Ἰστέον, ὅτι ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δανούβεως, ἐν ᾧ τὸ κάστρον ἐστὶν τὸ Βελεγράδα ἐπονομαζόμενον, ἔστιν ὁδὸς ἡμερῶν ὀκτώ, εἰ καὶ μὴ διὰ τάχους τις, ἀλλὰ ἀναπαύσεως πορεύεται. Καὶ κατοικοῦσιν μὲν οἱ Τούρκοι πέραθεν τοῦ Δανούβεως ποταμοῦ εἰς τὴν τῆς Μοραβίας γῆν, ἀλλὰ καὶ ἔνθεν μέσον τοῦ Δανούβεως καὶ τοῦ Σάρβα ποταμοῦ. Ἀπὸ δὲ κάτωθεν τῶν μερῶν Δανούβεως ποταμοῦ τῆς Δίστρας ἀντίπερα ἢ Πατζινακία παρέχεται καὶ κατακρατεῖ ἢ κατοικία αὐτῶν μέχρι τοῦ Σάρκελ, τοῦ τῶν Χαζάρων κάστρου, ἐν ᾧ ταξεῖται καθέξονται τριακόσιοι, κατὰ χρόνον ἐναλασσόμενοι. Ἐπισημεῖται δὲ παρὰ αὐτοῖς τὸ Σάρκελ „ἄσπρον ὄσπιτιον“ ... Καὶ ἀπὸ Βοσπόρου τὸ τῆς Μαιώτιδος λίμνης στόμιόν ἐστιν, ἣς καὶ θάλασσα διὰ τὸ μέγεθος παρὰ πάντων ὀνομάζεται. Εἰς δὲ τὴν αὐτὴν Μαιώτιδα θάλασσαν εἰσρέουσι ποταμοὶ

От Солун до р. Дунав, където се намира крепостта, наречена Белград, има осем дена път, ако не се върви бързо, но с почивки. Отвѣд р. Дунав, в земята Моравия и отсам, между р. Дунав и Сава, живеят турките. От областите на долното течение на р. Дунав, срещу Дистра⁷, се простира Печенегия и населената от печенегите земя стига чак до хазарската крепост Саркел. В тази крепост има гарнизон от триста души, който се сменя всяка година. На техен език Саркел значи „бял дом“.

От Босфор започва устието на Меотийското езеро, което от всички се нарича и море поради големината му. В това Меотий-

¹ Нахлуването на маджарите в Моравия станало през лятото на 892 г. След разоряването на Ателкуза от Симеон и печенегите маджарите окончателно се заселили в новозавладените от тях земи. ² Саркел—Белая Вежа в руските летописи. Тази хазарска крепост била построена от византийците на р. Дон, за да утвърдят там своето влияние и да държат по-здраво в ръцете си Херсонес. Срв. *Moravcsik, Byzantinoturcica*, II, p. 268. ³ Некропила (τὰ Νεκρόπυλα) — залив на черноморското крайбрежие близо до устието на р. Днепър. ⁴ Меотийско езеро — Азовско море. ⁵ Таматарха — неуточен. ⁶ Сотириупол — нелокализиран. ⁷ Дистра — среща се по-често формата *Δρίστρον*, слав. Дръстьр, дн. Силистра.

πολλοὶ καὶ μεγάλοι πρὸς μὲν τὸ ἄρκιον αὐτῆς μέρος ὁ Δάναπρις ποταμός, ἐξ οὗ καὶ οἱ Ῥῶς διέρχονται πρὸς τε τὴν μαύρην Βουλγαρίαν καὶ Χαζαρίαν καὶ Συρίαν (42, 1—24; 73—76, р. 182, 186).

ско море се вливат много и големи реки. От северната му страна се влива р. Днепър¹ и русите преминават в Черна България², в Хазария и в Сирия³.

15. De Peloponnesi thematis Sclavis

Περὶ τῶν ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου Σκλάβων, τῶν τε Μηλιγγῶν καὶ Ἐζερίτων καὶ περὶ τῶν τελουμένων παρ' αὐτῶν πάκτων, ὁμοίως καὶ περὶ τῶν οἰκητόρων τοῦ κάστρου Μαΐνης καὶ τοῦ παρ' αὐτῶν τελουμένου πάκτου.

За славяните в темата Пелопонес за милинги⁴, езерити и за плащания от тях данък, както и за жителите на града Майна⁵ и за данъка, плащан от тях

Ἰστέον, ὅτι οἱ τοῦ θέματος Πελοποννήσου Σκλάβοι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως Θεοφίλου καὶ υἱοῦ αὐτοῦ, Μιχαήλ, ἀποστατήσαντες γέγονασιν ἰδιόρρυθμοι, λεηλασίας καὶ ἀνδραποδισμοὺς καὶ προάιδας καὶ ἐμπρησμοὺς καὶ κλοπὰς ἐργαζόμενοι. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Μιχαήλ, τοῦ υἱοῦ Θεοφίλου, ἀπεστάλη ὁ πρωτοσπαθάριος Θεόκτιστος, οὗ τὸ ἐπίκλην ὁ τῶν Βουεννίων, στρατηγὸς ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου μετὰ δυνάμεως καὶ ἰσχύος πολλῆς, ἥγουν Θρακῶν καὶ Μακεδόνων καὶ τῶν λοιπῶν δυτικῶν θεμάτων τοῦ πολεμῆσαι καὶ καταποτάξαι αὐτοὺς. Καὶ πάντας μὲν τοὺς Σκλάβους καὶ λοιποὺς ἀνυποτάκτους τοῦ θέματος Πελοποννήσου ὑπέταξε καὶ ἐχειρώσατο, μόνοι δὲ οἱ Ἐζερίται καὶ οἱ Μηλιγγοὶ κατελείφθησαν ἐπὶ τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ τὸ Ἔλος. Καὶ ἐπειδὴ ὄρος ἐστὶν ἐκεῖσε μέγα καὶ ἐψηλότατον, καλούμενον Πενταδάκτυλος, καὶ εἰσέρχεται ὡσπερ τράχηλος εἰς τὴν θάλασσαν ἕως πολλοῦ διαστήματος, διὰ δὲ τὸ εἶναι τὸν τόπον δύσκολον κατόκησαν εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ αὐτοῦ ὄρους, ἐν μὲν τῷ ἐνὶ μέρει οἱ Μηλιγγοί, ἐν δὲ τῷ ἡτέρῳ μέρει οἱ Ἐζερίται. Καὶ ὁ μὲν προρρηθεὶς πρωτοσπαθάριος Θεόκτιστος καὶ στρατηγὸς Πελοποννήσου δινηθεὶς καὶ τούτους καταποτάξαι, ἐξέθετο τοῖς μὲν Μηλιγγοῖς νομίσματα ξ', τοῖς δὲ Ἐζερίταις νομίσματα τ', ἅτινα καὶ ἐτέλουν, αὐτοῦ στρατεγούντος, καθὼς

Славяните от темата Пелопонес във времето на император Теофил⁶ и на неговия син Михаил⁷ се отцепили, станали независими и вършели опустошения, поробвания, плячкосвания, пожари и грабежи. През царуването на Михаил, сина на Теофил, бил изпратен протоспатарий Теоктист⁸, по прякор Врениий, за стратег на темата Пелопонес, с голяма и силна войска от тракийци, македонци и от останалите западни теми, за да воюва с тях и да ги подчини. Той подчинил и покорил всички славяни и други непокорни (жители) от темата Пелопонес. Останали само езеритите и милингите около Лакедемония и Елос⁹. Там има голяма и твърде висока планина, наречена Пентадактилос¹⁰, която се вдава като шия в морето на голямо разстояние. Понеже местността е неудобна, те се поселили по склоновете на планината, на едната страна милингите, а на другата езеритите. И споменатият протоспатарий Теоктист, стратег на Пелопонес, който успял да подчини и тях, наложил (данък) на милингите 60 номизми, а на езеритите 300 номизми¹¹, които те плащали, докато той бил

¹ Река Днепър не се влива в Азовско море, а в Черно море. Възможно е Константин Багренородни да е направил грешка или пък смятал р. Калмиус, която се сближава с р. Самара-Волъча, за ръкав на Днепър. По тези реки минавал водният път от р. Днепър до Азовско море. ² За Черна България срв. *Moravcsik*, op. cit. II, p. 98. ³ Тук вероятно има някаква грешка. Вместо Сирия би трябвало да стои Зихия — област на северния черноморски бряг до Хазария. ⁴ Езерити (*Ἐζερίται*) и милинги (*Μηλιγγοί*) — славянски племена, които се заселили в Пелопонес. Милингите засмали западната част на планината Пентадактилос (Тайгет) между Яница и Зарната, а езеритите живеели на юг от гр. Спарта в областта на гр. Елос, чак до нос Малей. Славянската дума „езеро“ и произведеното от него име езерци е в същност превод на гръцкото *ἔλος*, — блато, езеро. Милингите могат да се сближат по име с милчаните и милците от полабските славяни. Вж. *Васильев*, Славяне в Грeция, ВВр, V (1898), стр. 422. — *Vasmer*, Die Slaven in Griechenland, pp. 16, 17, 167, 170. — *Von*, Le Péloponnèse byzantin, pp. 62—64. — ⁵ Майна — византийска крепост на полуостров Тенарос. Градът Майна бил основан по времето на Юстиниан. ⁶ Византийският император Теофил (829—842). ⁷ Византийският император Михаил III (842—867). Тъй като бил малолетен, когато се качил на престола, вместо него управлявала майка му Теодора в продължение на 14 години. ⁸ Теоктист Врениий бил любимец на императрица Теодора. Той бил изпратен в 847 г. с голяма войска, за да покори славяните в Пелопонес. Вж. *Ангелов*, История, стр. 300. ⁹ Елос — град в Южен Пелопонес. Вж. тук бел. 4. ¹⁰ Пентадактилос (Тайгет) — най-високата планина в Пелопонес, в областта Лакония. ¹¹ Милингите и езеритите, въпреки че са плащали годишен данък на Византийската империя, са запазили своята самостоятелност чак до XIII в. Тяхната зависимост от империята се изразявала в плащане на споменатия данък от 360 номизми (номизмата е златна византийска монета, която тежала около 4,5 г), в даване на определен брой войници и в приемане за предводител лице, посочено от византийския стратег. Вж. *Von*, Le Péloponnèse byzantin, p. 101—102.

παρὰ τῶν ἐντοπίων διασώζεται μέχρι τῆς σήμερον ἢ τοιαύτη φήμη. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ, τοῦ βασιλέως, στρατηγῶν ὁ πρωτοσπαθάριος Ἰωάννης ὁ Πρωτεύων εἰς τὸ αὐτὸ θέμα ἀνήγαγεν πρὸς τὸν αὐτὸν κύριον Ῥωμανὸν περὶ τῶν Μηλιγγῶν^α καὶ τῶν Ἐζεριτῶν, ὅτι ἀποστατήσαντες οὐ πείθονται οὔτε τῷ στρατηγῷ, οὔτε βασιλικῇ κελεύσει, ἀλλ' εἰσὶν ὡσπερ αὐτόνομοι καὶ αὐτοδέσποτοι, καὶ οὔτε παρὰ τοῦ στρατηγοῦ δέχονται ἄρχοντα, οὔτε συνταξιδεῦν αὐτῷ ἐπείκουσι, οὔτε ἄλλην τοῦ δημοσίου δουλείαν ἐκτελεῖν πείθονται. Καὶ μέχρι τοῦ ἀνελεθεῖν τὴν ἀναφορὰν αὐτοῦ συνέβη προβληθῆναι τὸν πρωτοσπαθάριον Κωνίτην τὸν Ἀροτραῖον στρατηγὸν ἐν Πελοποννήσῳ, τῆς δὲ ἀναφορᾶς τοῦ πρωτοσπαθαρίου Ἰωάννου καὶ στρατηγοῦ Πελοποννήσου τοῦ Πρωτεύοντος καταλαβούσης καὶ κατ' ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ ἀναγνωσθείσης καὶ περιεχούσης τὴν ἀποστασίαν τῶν προσηθέντων Σκλάβων καὶ τὴν πρὸς τὰς βασιλικὰς προστάξεις δυσπείθειαν ἢ μᾶλλον ἀπειθειαν ἐδέξατο ὁ αὐτὸς πρωτοσπαθάριος Κωνίτης, ἵνα, ἐπεὶ εἰς τοσαύτην ἤλασαν ἀποστασίαν καὶ ἀπειθειαν, ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτῶν καὶ καταπολεμήσῃ καὶ ὑποτάξῃ καὶ ἐξολοθρεύσῃ αὐτούς. Ἀρξάμενος οὖν πολεμεῖν αὐτοὺς ἀπὸ μηνὸς Μαρτίου καὶ κατακαύσας τὰ θέρη αὐτῶν καὶ λιησάμενος πᾶσαν τὴν γῆν αὐτῶν, ἔσχεν αὐτοὺς ἀνδισταμένους καὶ ἀπέχοντας μέχρι μηνὸς Νοεμβρίου, ἀπὸ τότε δὲ ἰδόντες τὴν ἐπιεικῆ ἐξολόθρευσιν, ἤτισαντο λόγον καὶ τοῦ ὑποταγῆναι αὐτοὺς καὶ τυχεῖν συμπάθειας, ὑπὲρ ὧν προὖν ἐπλήμμυθησαν. Ὁ οὖν προσηθείς πρωτοσπαθάριος καὶ στρατηγὸς ὁ Κωνίτης ἐξέθετο αὐτοῖς πάντα πλείονα, ὧν ἐτέλουν, τοῖς μὲν Μηλιγγῶσι ἀπὸ τῶν ξ' νομισμάτων, ὧν πρότερον ἐτέλουν, νομίσματα φμ', ὡς εἶναι τὸ πᾶν πάντων αὐτῶν νομίσματα γ', τοῖς δὲ Ἐζερίταις ἀπὸ τῶν τ' νομισμάτων, ὧν πρότερον ἐτέλουν, ἕτερα νομίσματα τ', ὡς εἶναι τὸ πᾶν πάντων αὐτῶν νομίσματα γ'. ἅτινα καὶ ἀπήτησεν καὶ εἰσεκόμισεν ὁ αὐτὸς πρωτοσπαθάριος Κωνίτης ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ κοιτῶνι. Τοῦ δὲ πρωτοσπαθαρίου Κωνίτου ἐν τῷ θεματι μεταθέντος Ἑλλάδος, καὶ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Βάρδα τοῦ Πλατυπόδη προβληθέντος στρατηγοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ τῆς ἀταξίας γενομένης καὶ στάσεως παρὰ αὐτοῦ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Βάρδα τοῦ Πλατυπόδη καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ προ-

стратег. Споменът за това и до днес е запазен у местните жители. А при царуването на господаря император Роман¹, протоспатарий Йоан Протевон², стратег на тази тема, съобщил на господаря Роман относно милингите и езеритите, че са се разбунтували и не се покоряват нито на стратега, нито на императорска заповед, а се държат като независими и самовластни. Не приемат предводител от стратега, не се съгласяват да отиват заедно с него на поход, нито да изпълняват някоя друга държавна служба. Но докато пристигне това съобщение, за стратег на Пелопонес бил назначен протоспатарий Кринита Аротра³. Когато съобщението на протоспатарий Йоан Протевон, стратег на Пелопонес, пристигнало и било прочетено пред господаря император Роман, станало известно въстанието на споменатите славяни и тяхното непослушание или по-скоро непокорство към императорските заповеди. Тогава същият протоспатарий Кринит получил заповед, щом те са стигнали до толкова голям бунт и неподчинение, да излезе на поход и да воюва срещу тях, да ги покори и изтребят. И тъй като започнал да воюва срещу тях от месец март, изгорил посевите им и опустошил цялата им земя, но те му се противопоставяли и съпротивявали чак до месец ноември. Тогава, като видели, че загиват, те поискали да водят преговори, да се подчинят и да получат опрощение за предишните си прегрешения. Тогава споменатият протоспатарий и стратег Кринит им наложил по-голям данък от този, който плащали — на милингите освен 60 номизми, които по-рано плащали, още 540 номизми, та целият им данък станал 600 номизми, а на езеритите от 300 номизми, който плащали по-рано, други 300 номизми, така че целият им данък станал 600 номизми. Протоспатарий Кринит събрал и внесъл този данък в богохранимото съкровище⁴. Когато протоспатарият Кринит бил преместен в тема Елада⁵ и протоспатарият Варда Платипод бил назначен за стратег в Пелопонес, започнало безредие и бил повдигнат бунт от страна на протоспатария Варда Платипод⁶ и неговите съмишле-

^α Μηλιγγῶν Ρ Μιλιγγῶν Βα Βε.

¹ Византийският император Роман Лакапин. ² Протоспатарий Йоан Протевон бил стратег на тема Пелопонес около 921 г. Вж. *Воп.* op. cit., p. 95, 188. ³ Протоспатарий Кринит Аротра станал стратег на Пелопонес вероятно през 921 г. Походът, който предприел срещу езерити и милинги, се отнася към 921 или 922 г. Вж. *Воп.*, op. cit., pp. 48, 95, 189. ⁴ Тук изразът ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ κοιτῶνι буквално означава богохранимите покои, но трябва да се разбира по-общо — императорският дворец, императорското съкровище. ⁵ Тема Елада била създадена в края на VII в. Тя обхващала земите на Гърция. След отделянето на тема Пелопонес тема Елада включвала Средна Гърция. Вж. *Воп.* op. cit., p. 89. ⁶ Протоспатарий Варда Платипод бил стратег на Пелопонес непосредствено след Кринит Аротрас. Той бил там за кратко време, защото малко след 922 г. вече стратег на Пелопонес е Теофилакт. Вж. *Воп.*, Le Péloponnèse byzantin, pp. 48, 192.

τοσπαθαρίων καὶ ἀρχόντων, καὶ τὸν πρωτοσπαθάριον Λέοντα τὸν Ἀγέλαστον ἀποδιώξαντων ἀπὸ τοῦ θέματος, καὶ εὐθέως γενομένης καὶ τῆς τῶν Σκλαβησιάνων ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ αὐτοῦ θέματος, ἀπέστειλαν οἱ αὐτοὶ Σκλάβοι, οἱ τε Μηλιγγοὶ καὶ οἱ Ἐζερίται, πρὸς τὸν κύριον Ῥωμανόν, τὸν βασιλέα, ἐξαιτούμενοι καὶ παρακαλοῦντες τοῦ συμπλαθῆναι αὐτοῖς τὰς προσθήκας τῶν πάκτων καὶ τελεῖν αὐτοῖς, καθὼς καὶ πρότερον ἐτέλουν. Ἐπεὶ δέ, καθὼς προεῖρηται, εἰσηλθόν οἱ Σκλαβησιάνοι ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου, δεδιὼς ὁ βασιλεὺς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ προστεθέντες τοῖς Σκλάβοις^α παντελῆ ἐξολόθρευον τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐργάσωνται, ἐποίησεν αὐτοῖς χρυσοβούλλιον τοῦ τελεῖν αὐτοῖς πάκτα, ὡς καὶ πρότερον, τοὺς μὲν Μηλιγγοὺς ἕ' νομίσματα, τοὺς δὲ Ἐζερίτας νομίσματα ἑ'. Αὕτη οὖν ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς προσθήκης καὶ τῆς ἐκκοπῆς τῶν πάκτων τῶν τε Μηλιγγῶν καὶ τῶν Ἐζερίτων.

Ἰστέον ὅτι τοῦ κάστρου Μαίνης οἰκήτορες οὐκ εἰσὶν ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῶν προρορηθέντων Σκλάβων, ἀλλ' ἐκ τῶν παλαιότερων Ῥωμαίων, οἱ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τῶν ἐντοπίων Ἕλληνας προσαγορεύονται διὰ τὸ ἐν τοῖς προπαλοῖς χρόνοις εἰδωλόλατρες εἶναι καὶ προσκυνητὰς τῶν εἰδῶλων κατὰ τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀοιδίμου Βασιλείου βαπτισθέντες Χριστιανοὶ γέγοναν. Ὁ δὲ τόπος, ἐν ᾧ οἰκοῦσιν, ἐστὶν ἀνυδρὸς καὶ ἀπρόσφοδος, ἐλαιοφόρος δέ, ὅθεν καὶ παραμυθίαν ἔχουσιν. Διάκειται δὲ ὁ τοιοῦτος τόπος εἰς ἄκραν τοῦ Μαλέα, ἧγον ἐκεῖθεν τοῦ Ἐζερού πρὸς τὴν παραθαλασσίαν. Διὰ δὲ τὸ τελείως ὑποτεταγμένους εἶναι αὐτοῖς καὶ ἄρχοντα παρὰ τοῦ στρατηγοῦ δέχεσθαι καὶ πειθαρχεῖν καὶ ὑπεῖκειν ταῖς τοῦ στρατηγοῦ προστάξεσιν παρέχουσιν πάκτων ἐκ παλαιάτου χρόνου νομίσματα ν' (50, 1—82; p. 232—236).

16. *Symeon cum Romanis bellum gerit*

... Μετὰ τοῦτο δὲ προεβάλετο ὁ βασιλεὺς τὸν τε Ποδάρωνα καὶ τὸν Λέοντα τὸν Ἀρμένην τοποτηρητὰς τοῦ βασιλικοῦ πλωῖμου, πρωτοκαράβους δὲ τοῦ δρομωνίου αὐτοῦ προεβάλετο τὸν Μιχαὴλ ἐκεῖνον τὸν γέροντα, πρωτελάτην τῷ τότε καιρῷ τοῦ δρομωνίου τυγχάνοντα, δευτεροελάτην δὲ γεγο-

^α Σκλάβοις edd.

¹ Възможно е под Σκλαβησιάνοι да се разбират българите, чиито нападения към Средна Гърция и Пелопонес се отнасят към това време (920—927 г.) Вж. *Bon.*, op. cit., pp. 48, 79—81. — Б. Ферјанчић, О упаду склависиане на Пелопонез за време Романа Лакапина, Сборник Радова, III (1955), стр. 37—47. ² Така наречените майноти били представители на старото местно население, което живеело в най-южната част на Пелопонес. Благодарение на планинския характер на областта, която затамали, майнотите дълго време били почти самостоятелни. Те влезли в досег със славянските племена и изпитали тяхното влияние. Майнотите били покръстени по времето на император Василий I Македонец (867—886). Вж. *Bon.*, op. cit., pp. 71—74, 102. ³ Тук става дума за император Лъв VI. ⁴ Дромоните били вид бойни кораби, карани от гребци. Императорските дромони били разделени на няколко групи. По времето на Лъв VI бил построен специален дромоний, на който императорът правел своите разходки по море, придружен от най-висши сановници. Вж. *Bréhier*, *Les institutions*, p. 410—412. ⁵ Ἀγράριον или βούσιον ἀγράριον се наричал специален кораб, боядисан в пурпурно червен цвят и богато украсен, с който византийският император се разхождал в Босфора. Вж. *Bréhier*, op. cit., p. 411.

ници, протоспатарии и началници, които изгонили от темата и протоспатарий Лъв Агеласт. Тогава внезапно и славизианите нападнали същата тема и славяните езерити и милинги проводили пратеник до господаря император Роман, като искали и го молили да им опрости добавките върху данъка и те да плащат, колкото по-рано са плащали. Понеже, както казах, славизианите¹ нахлули в темата Пелопонес и императорът се опасявал да не би и те да се присъединят към славяните и да причинят пълно унищожение на тази тема, то той им дал хрисовул да плащат данък колкото и по-рано — милингите 60 номизми, а езеритите 300 номизми. И тъй това е причината за добавката върху данъка на езеритите и милингите, а също и за нейното премахване.

Жителите на крепостта Майна не са от рода на споменатите славяни, но произлизат от по-старите ромеи и до днес се наричат „елини“ от местните жители, защото в престо време били езичници и идолопоклонници, както и древните елини. Те се покръстили при царуването на славния император Василий² и станали християни. Мястото, в което живеят, е безводно и мъчнопроходимо, но богато с маслини и с това те се задоволяват. Това място е разположено до нос Малча, т. е. отвъд т. нар. Езеро, до морския бряг. Понеже те са напълно подчинени, приемат предводител от стратега, подчиняват се и изпълняват наредбите на стратега и плащат данък още от най-старо време 400 номизми.

16. *За войната на Симеон с маджари и византийци*

След това императорът³ назначил Подарон и Лъв Арменец за подначалници на императорската флота, а за началници на дромония⁴ той назначил Михаил Старецът, който тогава бил пръв гребец на дромония, а преди това бил втори гребец в агрария⁵ на хри-

νότα τοῦ ἀγαθίου βασιλείου, τοῦ φιλοχρίστου δεσπότη, καὶ τὸν ἕτερον Μιχαῖλ, οὗ τὸ ἐπίκλην ὁ Βαρκαλᾶς, ὅστις ἦν πρότερον εἰς τὸ πλωῖμον πρωτελάτης τοῦ θρουγγαρίου Εὐστατίου καὶ πατρικίου, ὅτε ἐπέρασεν τοὺς Τούρκους, καὶ καταπολέμησεν τὸν Συμεών, τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας. Οὗτος οὖν ὁ Συμεών, ὁ ἄρχων Βουλγαρίας, μαθὼν τὴν τοῦ πλωῖμου πρὸς τὸν ποταμὸν ἀφίξιν, καὶ ὅτι μέλλει τὸ πλωῖμον τοὺς Τούρκους κατ' αὐτοῦ περᾶσαι, ἐποίησεν λέσας, ἧτοι πλοκοὺς ἰσχυροὺς πάνυ καὶ στεγμνίους, ὅστε μὴ δύνασθαι τοὺς Τούρκους ἀντιπερᾶν, δι' ἣν ἐπίνοιαν καὶ ἐκολύθησαν οἱ Τούρκοι τὸ πρῶτον περᾶσαι. Ὁ οὖν προσηθὴς Μιχαῖλ ὁ Βαρκαλᾶς μετὰ καὶ ἄλλων δύο πλωῖμων ἀναλαβόμενοι τὰ σκοντάρια καὶ σπαθία αὐτῶν, ἀνδρείω καὶ βρωμαλέω δομήματι ἐκπηδήσαντες τοῦ χελανδίου, κατέκοψαν τὰς λέσας, ἧτοι τοὺς πλοκοὺς, καὶ ἤνοιξαν τὸν πόρον τοὺς Τούρκους. Τοῦτον οὖν τὸν Βαρκαλᾶν οἱ Τούρκοι ἰδόντες καὶ τὸ ἀνδρεῖον αὐτοῦ ὑπερθαυμάσαντες, ὅτι μόνος τῶν δύο προπορευόμενος πλωῖμων πρῶτος κατέκοψεν τὸν πλοκόν, θαυμάσαντες εἶπον, ὅτι τοῦτον ἐπρεπεῖν ὀνομάζεσθαι πατρικιον καὶ εἶναι κεφαλὴν τοῦ πλωῖμου. Τὴν οὖν τοῦ Βαρκαλᾶ ἀνδρειότητα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐποίησεν αὐτὸν δευτεροελάτην εἰς τὸ βασιλικὸν δρομόνιον (51, 103—125; p. 250—252).

столубивия господар Василий¹ и другия Михаил, по прякор Варкала, който по-рано бил пръв гребец във флотата при патриций и друнгарий Евстатий, когато той прекарал турките² и воювал с българския княз Симеон³. И тъй Симеон, князът на България, като узнал, че флотата е пристигнала при реката и че тя ще прекара турките срещу него, направил леси⁴, т. е. въжета — много здрави и устойчиви, за да не могат турките да преминат. Това изобретение попречило отначало на турките да преминат. Тогава споменатият Михаил Варкала заедно с двама други моряка грабнали щитовете и мечовете си и с мъжествен и силен устрем изскочили от хеландия, прерязали лесите, т. е. въжетата, и открили достъп на турките. Като видели Варкала, турките много се удивили на неговата храброст, понеже той сам, последван от двама моряка, прерязал въжето; те казали с възхищение, че би трябвало да бъде назван патриций и да бъде началник на флотата. Императорът, като чул за храбростта на Варкала, го направил втори гребец в императорския дромоний.

III. DE CEREMONIIS AULAE BYZANTINAE

III. ЗА ЦЕРЕМОНИАЛА ВЪВ ВИЗАНТИЙСКИЯ ДВОР

1. Quae observanda sint in die festo S. Basilii

Ἔοσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ α' Ἰαννουαρίου μηνὸς, τοῦ ἁγίου Βασιλείου

Какво трябва да се спазва на първи януари, на празника на св. Василий

[... Καὶ δι' αὐτοῦ εἰσελθόντος, ἐπὶ τοῦ κατεπάνου τῶν βασιλικῶν κρατουμένου καὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου, καὶ πεσόντος καὶ προσκυνήσαντος τοὺς δεσπότης, φέρουσιν αὐτὸν ὡς ἀπὸ ὀλίγου διαστήματος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, καὶ ἐπὶ τοῦ λογοθέτου ἐρωτώμενος τὰς ἀνήθεις ἐρωτήσεις,

— — — Той⁵ влиза, поддържан от катепана⁶ на императорската охрана и от логотета на дрома⁷, пада ничком и се покланя на владетелите и след това го отвеждат на малко разстояние от императорския трон. Логотетът му задава обикновените въпроси, прото-

¹ Сиреч при византийския император Василий I Македонец. ² Т. е. маджарите. ³ През 895 г. друнгарий Евстатий прекарал с византийската флота маджарите през Дунав, за да нападнат българските земи. Подробности за събитията от първата война на Симеон с Византия вж. у *Златарски*, История, I, 2, стр. 278—320. ⁴ Думата *λέσα* — въже, е от славянски произход. Срв. *Moravcsik-Jenkins*, Constantine Porphyrogenitus, p. 324. — *Vasmer*, Russisches etimol. Wb., II, Heidelberg, 1955, s. v. ⁵ Т. е. управителят на Дара. ⁶ *Κατεπάνου τῶν βασιλικῶν ἀνθρώπων* — началник на личната императорска охрана. Императорската лична прислуга и охрана се делила на пет групи: кандидати, спатарокандидати, спатарии, стратори и мандатори. Всяка група носела специално облекло и имала отличителни знаци (огърлици, саби и др.). Началникът на императорската охрана се наричал протоспатарий, катепан или доместик. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 132—133. ⁷ Оттук се вижда, че пратениците били въвеждани при императора от логотета на дрома. Той им задавал въпроси и отговарял от името на императора. Логотетът заемал една от най-висшите длъжности във Византийската империя. Имало няколко логотета: велик логотет (*ὁ μέγας λογοθέτης*), логотет на държавното съкровище (*ὁ λογοθέτης τοῦ γενικοῦ*), логотет на частното императорско съкровище (*ὁ λογοθέτης τοῦ ειδικοῦ*), логотет на съкровището на военното ведомство (*λογοθέτης τοῦ στρατιωτικοῦ*), логотет на пътищата и съобщенията (*λογοθέτης τοῦ δρόμου*) и др. Логотетът на дрома посрещал и изпращал чуждите пратеници, следователно имал по-широки функции от служител, който да се грижи само за пътищата и съобщенията. Вж. *Bréhier*, Les institutions, pp. 127, 141, 168, 254—255, 257, 258.

εἰσάγει ὁ πρωτονοτάριος τοῦ δρόμου τὸ τοῦτου κανίσκιον, καὶ διὴ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κανισκίου πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶν, προσκυνήσας ἐξέρχεται. καὶ πάλιν διὰ νεύματος τοῦ πραιποσίτου κατέρχεται ὁ δεσπότης ὁ τὴν χρυσὴν βέργαν κατέχων, καὶ εἰσάγει βῆλον β', τοὺς φίλους Βουλγίρους τοὺς κατὰ τύπον ἐρχομένους, συνεορτάζοντας τοῖς φιλοχρίστοις δεσπότης, καὶ ἐπὶ τούτων τῆς προορηθείσης τάξεως ἐπακολουθησάσης, ἐξέρχονται καὶ αὐτοὶ (24; p. 138, 17—139, 4).

2. *Expediitio adversus Cretam*

Ἡ κατὰ τῆς νῆσον Κρήτης γενομένη ἐκστρατεία καὶ ἐξόπλισις τῶν τε πλοῦμων καὶ καβαλαρικῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν Πορφυρογεννητῶν ἐν Χριστῷ πιστῶν βασιλέων εἰς ἰνδικτίονα ζ'

... διὰ τῶν δ' ταγμάτων Θράκης διὰ τε φόρας φιλοτιμίας τοῦ φροσσάτου ἀντὶ τῶν ἱματίων χρυσοῦ λίτρα β' καὶ σκαραμαγγία θ'. διὰ τῶν τε ταγμάτων Μακεδονίας διὰ τε φόρας φιλοτιμίας τοῦ φροσσάτου ἀντὶ τῶν ἱματίων χρυσοῦ λίτρα ρλ' ξη'. σκαραμαγγία κ' (45: pp. 664, 4—6; 668, 19—669, 3).

3. *Salutatio legatorum a Bulgaris ad imperatorem venientium*

Ὁ τῶν ἀπὸ Βουλγαρίας ἐρχομένων πρεσβέων πρὸς τὸν βασιλέα χαιρετισμός

Πῶς ἔχει ὁ θεοστερῆς βασιλεὺς ὁ πνευματικὸς πάππος τοῦ ἐκ θεοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας; πῶς ἔχει ἡ ἀγούστα καὶ δέσποινα, πῶς ἔχουσιν οἱ υἱοὶ καὶ βασιλεῖς τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τέκνα; πῶς ἔχει ὁ ἀγιώτατος καὶ οὐκουμενικὸς πατριάρχης; πῶς

нотарият¹ на дрома донася неговия панер² и след като панерът бива напълнен, отново пада на земята, покланя се и си отива. И отново по знак на препозита³ влиза остиарият⁴, който държи златната пръчка и въвежда втората група⁵, приятелите българи, дошли според обичая да празнуват Коледа⁶ с христолюбивите императори. И след като към тях бива изпълнен споменатият церемониал, и те излизат.

2. *Поход срещу Крит*

Походът срещу остров Крит⁷ и въоръжеността на флотата и конницата във времето на Константин и Роман Багренородни, верни в Христа императори, седми индикт

(Предвижда се) за четирите тракийски тагми⁸ като заплаща⁹ и подарък на войниците вместо дрехи 171 литри злато, 29 (номизми) и девет скарамангии. За четирите македонски тагми като заплаща и подарък на войската вместо дрехи 130 литри злато, 68 (номизми), 20 скарамангии.

Приветствие на идващите от България пратеници към императора

Как е богоувенчаният император, духовният дядо¹⁰⁻¹¹ на поставения от бога владетел на България? Как е императрицата и господарката? Как са императорите, синовете на великия и височайши император, и останалите му чеда? Как е светейшият вселенски

¹ Протонотарият бил началник на канцеларията на логотета на дрома. Вж. *Bréhier*, *Les institutions*, pp. 99, 135, 167, 229—230. ² Даровете, които чуждите пратеници носели на византийския император при прием във двореца, били поставяни в специален панер или кошница. След като панерът бивал напълнен, специални служители го отнасяли в императорския гардероб. ³ В императорския дворец имало няколко вида препозити: *praepositus sacri palatii*, *praepositus sacri cubiculi* и др. Тук става дума за *praepositus sacri cubiculi*, който бил началник на служителите при императорските покои. Той играел голяма роля при организирането на тържествени приеми в двореца. Изпълняващият тази длъжност бил обикновено евнух. Вж. *Bréhier*, *Les institutions*, pp. 128—130, 132, 133. ⁴ Остиарий — вратар. Имало два вида остиарии — дворцови и църковни. Дворцовият остиарий стоял при завесата в залата за приеми и въвеждал гостите при императора. Като атрибут той държал златна пръчка. Вж. *Bréhier*, *Les institutions*, p. 130. ⁵ С думата *βῆλον* означавали завеса, слагана на вратите. След това започнали да означават самата врата, на която имало завеса, а оттам думата добила преносно значение — на група, която минава през вратата. ⁶ За коледните пиршества във византийския двор вж. *Н. П. Кондаков*, *Очерки и заметки по истории средновекового искусства и культуры, Прага, 1929*, стр. 202. ⁷ През 949 г. византийското правителство предприело голям поход срещу пиратите-араби на остров Крит. Обаче въпреки големите военни приготовления и финансови жертви походът излязъл неуспешен. ⁸ Тагми (*τάγματα*) — отреди от императорски дворцови войски. Имало четири дворцови тагми — схоли, екскувити, аритми и иканати. Тагми във Византия се наричали тактически войскове единици, които наброявали около 400 души. В тракийските тагми влизали войници от тема Тракия, която по това време обхващала земите около Цариград до гр. Виза и Аркадиопол (Люле Бургас), а в македонските — войници от тема Македония, която обхващала земите на днешна Западна Тракия между долното течение на р. Места и р. Марица. За тагми вж. *Ф. И. Успенский*, *Военное устройство византийской империи*, ИРАИК VI, вып. 1 (1900), стр. 166, 172—173. — *Bréhier*, *Les institutions*, p. 342, 353—354. ⁹ *Ρογα* (*ρόγα*) — издръжка на офицерите и войниците във византийската войска, която обикновено им се плащала веднъж в годината. ¹⁰⁻¹¹ Във византийския двор имало традиция да се установяват приятелски отношения с другите християнски владетели чрез осиновяване, по-братимяване, кумство и пр. Тази традиция била в услуга на византийската дипломатия. Общо по въпроса, вж. *F. Dölger*, *Der Bulgarenherrscher als geistlicher Sohn des Byzantinischen Kaisers*, Сборник в памет на проф. П. Ников, София, 1940, стр. 220—232.

ἔχουσιν οἱ δύο μάγιστροι; πῶς ἔχει ἡ σύγκλητος πᾶσα; πῶς ἔχουσι οἱ δ' λογοθέται;

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις.

Πῶς ἔχει ὁ πνευματικὸς ἔργονος τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου ὁ ἐκ Θεοῦ ἄρχων Βουλγαρίας; πῶς ἔχει ἡ ἐκ Θεοῦ ἀρχόντισσα; πῶς ἔχουσιν ὁ Κανάρου κείνος καὶ ὁ Βουλίας ταρχάνος οἱ υἱοὶ τοῦ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τέκνα; πῶς ἔχουσιν οἱ ἐξ Βολιάδες οἱ μεγάλοι; πῶς ἔχουσιν καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔσω καὶ ἔξω βολιάδες; πῶς ἔχουσιν τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ;

Μεταμειφθέντος δὲ τοῦ ὀνόματος καὶ ἐλθόντος εἰς υἰότητα, πάλιν ἐπηρώτων οἱ Βούλγαροι οὕτως.

Πῶς ἔχει ὁ μέγας καὶ ὑψηλὸς βασιλεὺς ὁ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ καθεζόμενος θρόνον; πῶς ἔχει ὁ υἱὸς καὶ βασιλεὺς τοῦ μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ βασιλέως καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ τέκνα; πῶς ἔχει ἡ ἀγρόστα καὶ δέσπονα; πῶς ἔχει ὁ ἀγρότατος καὶ οἰκουμηνικὸς πατριάρχης; πῶς ἔχουσιν οἱ μάγιστροι, ἀνθύπατοι, πατρίκιοι; πῶς ἔχει ἡ πᾶσα σύγκλητος; πῶς ἔχουσιν οἱ στρατηγοὶ καὶ τὰ στρατεύματα τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου;

Ἡ τοῦ λογοθέτου πρὸς αὐτοὺς ἐρώτησις

Πῶς ἔχει ὁ πνευματικὸς υἱὸς τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου ὁ ἐκ Θεοῦ ἄρχων Βουλγαρίας; πῶς ἔχει ἡ ἐκ Θεοῦ ἀρχόντισσα Βουλγαρίας; πῶς ἔχουσιν οἱ υἱοὶ καὶ θυγατέρες τοῦ πνευματικοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως; πῶς ἔχουσιν οἱ ἐξ Βολιάδες οἱ μεγάλοι; πῶς ἔχουσιν καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔσω καὶ ἔξω Βολιάδες; πῶς ἔχει τὸ κοινὸν τοῦ λαοῦ (47; p. 681, 2—683, 1).

4. Formulae inscriptionum in litteris ad extremos

Τὰ ἄκτα τῶν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς
γενομένων ἐπιγραφῶν

... εἰς τὸν ἐκ Θεοῦ ἄρχοντα Βουλγαρίας
„ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ
ἁγίου πνεύματος, τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ

патриарх, как са двамата магистри¹, как е също и целият сенат? Как са четиримата логотети?²

Въпросите на логотета към тях:

„Как е духовният внук³ на нашия свят император (поставеният) от бога владетел на България? Как е (поставената) от бога владетелка? Как са канартикинът⁴, вулиатарканът,⁵ синовете на поставения от бога владетел на България и останалите му чеда? Как са шестимата велики боляри? Как са останалите вътрешни и външни боляри?⁶ Как е целият народ?“

След като той си променил титлата и бил възприет като син⁷, българите запитвали по този начин:

„Как е великият и височайши император, който стои на златния трон? Как е императорът⁸, син на великия, височайши император, и останалите му чеда? Как е императрицата и господарката? Как е светейшият вселенски патриарх? Как са магистрите, проконсулите, патрициите? Как е целият сенат? Как са военачалниците и войските на светия император?“

Запитването на логотета към тях:

„Как е духовният син на нашия свят император, (поставеният) от бога владетел на България? Как е (поставената) от бога владетелка на България? Как са дъщерите и синовете на духовния син на императора? Как са шестимата велики боляри? Как са останалите вътрешни и външни боляри? Как е обикновеният народ?“

Обращения в писмата до чуждите
народи⁹

— — — — — До поставения от бога владетел на България.

„В името на Отца и Сина и светия Дух, единия и единствен истински бог наш. Кон-

¹ Магистер — в X в. е дворцова титла, давана на най-висши сановници. В двореца имало няколко магистри. Титлата магистер била дадена като наследствена и на някои васални на Византия владетели. Вж. Bréhier, Les institutions, pp. 123, 125, 133, 136, 162. ² Вж. тук бел. 3. ³ Вж. тук бел. 14. ⁴ Канартикеинος се състои от *kanar* и *keinos*. *Kanar* е известната титла *kanas*, като буквата *ρ* в *kanar* е в същност погрешно прочетено *ς*. Ръкописното крайно *ς* прилича много на *ρ* и лесно може да бъде прочетено като *ρ*. От текста се вижда, че *kanarkeinos* е титлата на най-стария син на българския владетел, т. е. така се е наричал престолонаследникът. Вж. В. Беневлиев, Надписите около Мадарския конник, ИИД, XI—XII (1931—1932), стр. 1 и сл. — Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 148. ⁵ За булиатаркан срв. С. Mango — I. Ševčenko, A new manuscript, p. 248. Авторите изясняват, че канартикинът и вулиатарканът са титли на синовете на българския цар: *οἱ υἱοὶ οὕτως ἐτιμῶντο καναρτικεῖναι (καὶ) ὁ βουλίας ταρχάνος*. ⁶ За външни и вътрешни боляри вж. I. Dujčev, Les boliers dits intérieurs et extérieurs de la Bulgarie Médiévale, Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae 3 (1953), p. 167 sq. и там посочената по-стара литература. ⁷ След 945 г., когато Константин Багренородни се освободил от неприятната опека на Роман Лакапин, българският цар (в случая Петър), е вече негов духовен син. Вж. Dölger, Der Bulgarenherzschger . . ., p. 230—231. ⁸ Т. е. интересували се за Роман II, син и съимператор на Константин Багренородни. ⁹ С израза *ἐθνικοί* Константин Багренородни означава всички народи, които не влизали в пределите на Византийската империя и от гледището на византийците били варвари.

Θεοῦ ἡμῶν. Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμαῖος, πιστοὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεῖς Ῥωμαίων πρὸς τὸν πεποθημένον καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον καὶ ἐκ Θεοῦ ἄρχοντα τοῦ χριστιανικοῦτατου ἔθνους τῶν Βουλγάρων.“ τὸ ἀρίως γραφόμενον „Κωνσταντῖνος καὶ Ῥωμαῖος, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβεῖς αὐτοκράτορες βασιλεῖς Ῥωμαίων, πρὸς τὸν πεποθημένον καὶ πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον τὸν κύριον ὁ δεῖνα βασιλέα Βουλγαρίας“ (48; p. 690, 6—16).

стантин и Роман¹, верни в същия бог императори на ромеите до обичния ни и наш духовен син и (поставен) от бога владетел на християннейшия народ на българите.“ Така се пишеше доскоро. А сега: Константин и Роман в Христа бога благочестиви самодръжци императори на ромеите до обичния наш духовен син господар, споменатия цар на България.²

5. Exquisita expositio de sacrorum cleteriorum constitutione

Ἀκριβολογία τῆς τῶν βασιλικῶν κλητορικῶν καταστάσεως, καὶ ἕκαστον τῶν ἀξιωματῶν προσκλήσις καὶ τιμὴ, συνταχθεῖσα ἐξ ἀρχαίων κλητορολογίων ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου καὶ σοφωτάτου ἡμῶν βασιλέως, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, Ἰνδικτ. γ', ἔτους ἀπὸ κτήσεως κόσμου στῆ, ὑπὸ φιλοθέου βασιλικῷ πρωτοσπαθάρειον καὶ ἀτρικλίνοι.

Точно описание на реда на императорските приеми³ и на званието и чина на всеки от великодостоинниците, съставено въз основа на стари клиторологии при христолюбивия и премъдър наш император Лъв през месец септември, трети индикт, 6308 г.⁴ от сътворението на света от императорския проспатарий⁵ и атриклиний⁶ Филотей⁷

εἶδεναι δὲ δεῖ, ὅτι αἱ ἐξ αὐτῶν μόναι ἀξίαι ἐν τῇ ἀποκοπῇ τραπέζῃ συνεσιπῶνται τοῖς βασιλευσιν, αἱ δὲ λοιπαὶ πᾶσαι τῆς δευτέρας ἰσάρχουσι τάξεως, οἷον ὁ μάλιστα, ὁ μίριστρος, εἰ δὲ τις τοῖτων ὀφείκειον τετίμηται, προκρίνεται τοῦ ἑταίρου, γὰρ

Трябва да се знае, че само тези шест чина⁸ обядват с императорите на отделната трапеза, а всички останали спадат към втория чин, например двамата магистри⁹. Ако някой от тях е удостоен със служба, той се предпочита пред другия, дори и да е по-

¹ Константин VII Багренородни започнал да управлява самостоятелно на 27 януари 945 г. На 6 април същата година като съимператор бил провъзгласен неговият син Роман II. ² В текста стои τὸν κύριον ὁ δεῖνα βασιλέα, Κύριος — господин, господар е титла, която се давала на владетели и династи. Без съмнение тук става дума за Петър, който бил признат от Византия за цар с мирния договор от 927 г. Вж. Златарски, История, I, 2, стр. 526—535. ³ В тази глава от съчинението на Константин Багренородни подробно се говори за реда, по който трябвало да протичат императорските тържествени обеда и угощения, кои хора, кога и в какъв ред да се каият и т. н. Това изложение той взимствувал от Филотей. Той бил императорски протоспатарий и атриклиний при император Лъв VI. Своето съчинение Филотей написал през септември на 899 г. Вж. J. B. Bury, The Imperial Administrative System, London, 1911, pp. 11, 702. ⁴ Тоест в 899 г., когато е бил съставен Клиторологията на Филотей. ⁵ Титлата протоспатарий (πρωτοσπαθάριος) обикновено се давала на служители в двореца. Протоспатариите вземали участие в дворцови тържества и били облечени в бяла дреха, бродирана със злато, и носели златна огърлица, украсена със скъпоценни камъни. Вж. Bréhier, Les institutions, pp. 127, 130, 132, 133, 138, 297. R. Guillard, Etudes sur l'histoire administrative de l'Empire byzantin. Les titres auliques des eunuques. Le protospataire. Byzantion XXV—XXVI—XXVII (1955—1956—1957), p. 649 sq. ⁶ Атриклиний от a triclinio. Той се грижел за триклинния, въвеждал и нареждал гостите на императорската трапеза. Атриклинният трябвало да знае много добре дворцовата йерархия. Повякога тази дума се среща под формата ἀρτόκλιнос или ἀρτίκλιнос. Вж. Bréhier, Les institutions, pp. 133—134. ⁷ За Филотей и неговото съчинение вж. ГИИИ, IV, стр. 121—128. ⁸ Т. е. цариградският патриарх, кесарят, нобилисимът, куропалатът, василеопаторът и патриция зости. Кесарят бил на първо място след императора. Тази най-висока титла се давала само на едно лице — на брата или на друг най-близък роднина на императора. От XII в. нататък значението на кесаря намаляло и той идва на второ място след севастократора. Нобилисимът по ранг бил на второ място след кесаря. И той бил член на императорската фамилия. Титлата василеопатор, т. е. баща на императора, за пръв път била дадена през 894 г. от император Лъв VI. Василеопаторът идвал на четвърто място: след кесаря, нобилисима и куропалата. Титлата патриция зости (ἡ ζωστή πατρικία) първоначално (IX в.) се давала само на една жена. По-късно патриция зости става нещо като придворна дама. Тя имала право да присъствува на дворцовите празници и по ранг стояла между най-висшите велможи — магистъра и куропалата. Вж. Bréhier, Les institutions, p. 42—44 — за кесар; p. 43, 44, 124 — за нобилисим; pp. 33, 135, 136 — за василеопатор; p. 124—125 — за патриция зости. ⁹ По ранг магистърът стоял най-близо до кесаря и е заемал една от най-висшите придворни длъжности. Обикновено той се титулувал като ὁ μάλιστα τῶν βασιλικῶν ὀφείκειων. Тук често се говори за двама магистри. На приеми единият стоял до императора, а другият — до кесаря или до императрицата. Вж. Bréhier, Les institutions, p. 120.

τάχα ἔσχατος ἦ. εἶτα δὲ βαίκτηρ, ὁ σύγκελλος Ῥώμης, ὁ σύγκελος Κωνσταντινουπόλεως. εἰ δὲ καὶ τῶν τῆς ἀνατολῆς πατριαρχῶν τίχουεν σύγκελοι προσκρίνονται τούτων καὶ τὰ ἴδια αὐτῶν πατριαρχία, εἰθ' οὕτως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας, πατριαρχοὶ εὐνοῦχοι. . . . (52; p. 726, 21—727, 10)

Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν Νούτων, ἦτοι Βουλγάρων, εἰσερχόμενοι φίλοι ἐν μὲν τῇ κλήσει τῶν κοινῶν κλητορίων τέταρτοι ἢ πέμπτοι ἐν τῷ εὐωνύμῳ θέσει κληθήσονται, δηλονότι ἐποπίπτοντες καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν πατριαρχῶν καὶ στρατηγῶν καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ βῆλῳ πατριαρχῶν τεταγμένων ἀρχόντων, ἀπολαύοντες καὶ αὐτοὶ τὸν δεύτερον μόνον τῆς βασιλικῆς τραπέζης. ἐν δὲ τοῖς ἰθ' τῶν ἐορτῶν ἄκουβίτοις κλητωρεῖονται ὄγδοοι καὶ ἔννατοι, δηλονότι ἐποπίπτοντες τῇ τάξει τοῦ προλεχθέντος βῆλου. οἱ δὲ ἐκ Φράγγων πρέσβεις, εἰ μὲν ἔχουεν χειροτονίας, κατὰ ταύτας κληθήσονται· εἰ δὲ παρανοί εἰσω, τῇ τῶν ὀφφικιαλίων ἐποπίπτονται τάξει. οἱ δὲ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ἐρχόμενοι φίλοι τῇ τῶν σπαθαροκандιδάτων ἐποπίπτονται πάντες ἄξια. — — — (52; p. 740, 2—14).

Ἡ γενέθλιος τοῦ Χριστοῦ ἡμέρα, ἐν ἣ προτιδόνται αἱ τῶν ἰθ' ἄκουβίτων ἐκθέσεις.

Αεὶ γὰρ διὰς, ὦ φίλοι, ἐν ταύτῃ ἡ λαμπρῇ καὶ περικλύει τῶν Χριστοῦ γενεθλίων ἡμέρα, ἡρίκα αἱ πολυσεδεῖς καὶ ἐξαίσιαι τῶν ἰθ' προτίονται ἄκουβίτων ἐκθέσεις, ἐν μὲν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ τοῦ κράματος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καλεῖν εἰς συνεστίαν τῶν φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων μεγασιάνας ἐκ τῆς βασιλικῆς συγκλήτου τὸν ἀριθμὸν

следен. След това (идва) ректорът¹, синкелът² на Рим, синкелът на Константинопол. Ако има синкели и на източните патриарси, те се предпочитат пред тях, според реда на собствените им патриаршии. След това по същия начин (идва) архиепископът на България и патрициите евнуси. Който от тях е на служба, се предпочита пред другия. — — —

Приятелите, които идват от (хуните) или българите, при поканването на общите приемни³ ще бъдат извикани на четвърто или пето място от лява страна.⁴ Безспорно и самите те попадат в реда на патрициите, на стратезите и на всички началници, причислени към чина на патрициите, и вкусват също и те от второто ястие на императорската трапеза.⁵ Между деветнадесетте от участниците в угощенията те биват поканвани на осмо или девето място, понеже спадат към категорията на споменатия разред. Пратениците на франките, ако имат някаква служба, ще бъдат повикани след това.⁶ Ако са неслужебни лица, те спадат към чина на официалиите⁷. Приятелите, които идват от другите племена, спадат всички към чина на спатарокандидатите.⁸ — — —

Рождество Христово, на който ден се слага угощение на деветнадесетте акувити.

Трябва вие, приятели, в този светъл и славен ден на Рождество Христово, когато се слага разнообразното и необикновено угощение на 19-те акувити, при отговяването⁹ на царската трапеза във великата църква да извикате да обявдат с нашите христоролюбиви императори велможите от императорския

¹ Титлата ректор (ὁ βαίκτηρ) била твърде висока. Ректорът вземал участие в тържествата в двореца, без да изпълнява определена служба. Има случаи обаче, когато той се явява като командващ армия или заема други важни длъжности. Вж. Bréhier, Les institutions, pp. 133, 135, 136. ² Синкели се наричали църковни служители, които били най-доверените лица на епископа или патриарха. Измежду синкелите се избирал наследник на епископа или патриарха. Най-главният се наричал прогосинкел. Bréhier, op. cit., p. 499—500. ³ Клиторион (κλητορίων) — императорски прием, угощение, давано от императора. ⁴ Императорският триклиний в големия дворец, построен от Юстиниан, бил предназначен за 19 души. Златният триклиний (Χρυσοτρικλίσιος) представлявал осмоъгълна зала. Масите в него са били наредени по следния начин: близо до входа, на специална естрада с три стъпала се намирала императорската маса. От двете страни били наредени по девет маси — надясно (ἡ δεξιὰ θέσις) и наляво (ἡ ἐπώνυμος θέσις). Гостите стоели само от едната страна на масите — тази, която се намирала към стената. Вътрешната страна била оставена свободна, за да могат прислужниците да се движат свободно. Вж. Janin, Constantinople byzantine, pp. 115—116. ⁵ На императорската трапеза били поднасяни три ястия: първото за отваряне на апетит, второто — печено месо и третото — тестени ястия и сладкиши. Блюдата не били поднасяни направо на отделните маси, но най-напред били слагани на трапезата на императора и той ги разпределял на гостите. ⁶ От церемониала на византийския двор при приемането на чуждите пратеници се вижда, че най-уважавани и предпочитани от всички са били арабите, а след тях българите. После идвали по-отдалечените народи като франки, руси, алани и др. Във връзка с това с и недоволството на кремонския епископ Лиутпранд, пратеник на Отон I до Никифор II Фока, който негодувал, че българските пратеници били предпочетени пред него. Срв. Liutprandi Relatio de legatione Constantinopolitana, MGH, SS, III, p. 350—351. ⁷ Официалните на брой 60 били началници на различните служби (ὀφφίλια) в императорския дворец. Те отговаряли лично пред императора за изпълнението на неговите заповеди. Вж. Bréhier, Les institutions, p. 119—120. ⁸ Титлата спатарокандидат била твърде ниска в дворцовата йерархия и се давала на голям брой чиновници и дворцови служители. Спатарокандидатите носели сабя като отличителен белег за своя ранг. Вж. Bréhier, Les institutions, pp. 123, 130, 133. ⁹ Κράμα или mixture е отговяването с чаша вино и баници или сладкиши, което обикновено ставало в църквата след завършването на литургията. Този обичай е минал в християнската религия от езичеството.

ιβ', οἷον μαγίστρους, προπιοσίτους, ἀνθυπάτους πα-
τρικίους, στρατηγούς, ὄφφικιαλίους, οὓς ἂν δόξη
τοὺς αὐτοκράτορας λαμβάνεσθαι εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς
ἀνευ μέντοι τῶν οἰκείων χλαμύδων, ἡμφιεσμένους
δὲ τὰ καμίσια καὶ μόνα. εἰ δὲ τύχοιεν στρατηγοὶ
κεκλήμενοι, μετὰ τῶν οἰκείων σκαραμαγγίων εἰσα-
γέσθωσαν σὺν τῷ δρουγγαρίῳ τῆς βίγλης. ἐν δὲ
τῇ τῶν ιβ' ἀκουβίτων τιμωτάτῃ τραπέζῃ δεῖ ἡμᾶς
καλεῖν μαγίστρους δύο, ἀνθυπάτους πατρικίους,
στρατηγοὶ ἕξ, Βουλγάρους φίλους δύο, ὄφφικιαλίους
ἀπὸ τῆς τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου τάξεως καὶ
κατωτέρω δύο, πρὸς δὲ τὸ συνακληθῆναι τῷ βα-
σιλεῖ εἰς τέτον τῆς ἀποστολικῆς δωδεκάδος, φίλους
τὸν ἀρχιδιμον ιβ'. προκισεύειν δὲ αὐτοὺς δεῖ σιχηθῶν
κατὰ τάξιν τῆς ἐκάστου ἀξίας, ἐνδεδυμένους τὰς
οἰκείας αὐτῶν χλαμύδας ἐμπροσθεῖω τῷ σχῆματι,
ὑποδεδεμένους δὲ καὶ τὰ οἰκεία καμπάρια, καὶ
εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀρχίζον τῶν μελλόντων
παραστᾶναι βασιλικῶν ἐπουργῶν τε καὶ βουκαλίων,
δηλονότι λαβόντος τὸ σχῆμα τοῦ καστορησίου τῆς
βασιλικῆς τραπέζης παρὰ τοῦ ἄνωθεν παρεστῶτος
περιφανοῦς προπιοσίτου, καὶ συνανεροχομένου αὐτοῖς
μέχρι τοῦ τριβάθμου τῆς βασιλικῆς τραπέζας παρὰ
τοῦ ἄνωθεν παρεστῶτος περιφανοῦς προπιοσίτου,
καὶ συνανεροχομένου αὐτοῖς μέχρι τοῦ τριβάθμου
τῆς βασιλικῆς ἐνοχίας, καὶ ἰστώντος αὐτοὺς κύκλω
τῆς τιμίας τραπέζης εἰς τὸ εἰδικῶς προσκαλεῖσθαι
πλησιέστερον φίλους, οὓς ἂν δόξη τῷ βασιλεῖ.
ἐν δὲ τοῖς ἐκατέρωθεν τῶν μερῶν ἀκουβίταις δεῖ
ἡμᾶς καλεῖν ἐν ταύτῃ τῇ λαμπροῦ καὶ περιβοήτῳ
ἡμέρᾳ τὴν ἐπὶ καμπάριον σύγκλητον πῦσαν, οἷον
ἀσηκρήτας, χαρτουλαρίους τῶν μεγάλων σεκρέτων,
οἷον ἀπὸ τε σπαθαροκανδιδάτων καὶ κατωτέρω
ὑπάτων, δισυπάτων, κομήτων τῶν σχολῶν, σιλεν-

синклит, на брой 12, именно магистрите, препозити, проконсули¹⁻³, патриции, стратежи и офикалии, които императорите се решили да приемат. Да ги въведете без собствените им хламиди, облечени само в камизии⁴. Ако има поканени стратежи, да бъдат въведени, облечени в своите скарамангии, заедно с друнгария на виглата⁵⁻⁶. На почетната трапеза на 19-те акувити трябва да поканите двама магистри, проконсулите патриции, шест стра-тези, двама приятели българи, двама официа-лии от службата на военния логотет и двама по-низши. Така че да бъдат поканени при императора дванадесет на брой приятели подобно на дванадесетте апостоли. Те тряб-ва да вървят в редица по реда на достоин-ството на всеки един, облечени в своите хламиди и да минат пред масите обути в собствените си обувки⁷ и да бъдат въве-дени след пристигането на царските служи-тели, които сервират, и на музикантите. Разбира се, кастризият⁸ на императорската трапеза взема знак от горестоящия славен препозит, идва с поканените до трите стъпа-ла при царската трапеза и ги нарежда в кръг около почетната трапеза, за да бъдат пока-нени специално по-близко ония приятели, които императорът поиска. В акувитите от двете страни вие трябва да поканите на този светъл и славен ден целия сенат, обут в обувки, именно асекрети⁹, хартуларии¹⁰ на главните секрети, от спатарокандидатите на-долу до ипатите, дисипатите¹¹, комити на схолите¹², силенциарии¹³, протиктори¹⁴, евти-

¹⁻³ Проконсулт (антипатът) нямал това значение, което имал в древния Рим. Званието антипат във Византийската империя е дворцова титла, която била твърде разпространена. Тя се давала на висши-те държавни чиновници, но е имало антипати, които не са изпълнявали никаква служба. Титлата антипат обикновено била свързана с титлата патриций. Вж. *Bréhier, Les institutions*, pp. 117, 223, 228. ⁴ *Καμίσιον* — долна дреха, хитон. У персите и арабите съществувал обичай да бъде даряван с тържествена дреха от владетеля този, който е бил назначен за управител на област. Този обичай преминал и във Визан-тия. ⁵⁻⁶ *Ὁ δρουγγαρίος τῆς βίγλης* (от лат. *vigilia* — стража) бил началник на външната стража на двореца. Той бил длъжен да проверява стражата както през деня, така и през нощта. Друнгариът имал и съдебна власт. Пред неговия съд се разглеждали всички случаи, свързани със сигурността на двореца. Вж. *Bréhier, Les institutions*, pp. 231—232, 397. ⁷ *Καμπάρια* — вид обувки, направени от плът или вълнен плат. Обикновено сенаторите и царедворците се явявали в двореца с такива обувки, за-щото се смятало за неприлично да стоят пред императора с груби и твърди обувки. ⁸ *Καστορησίου* (*castrensis*) се наричал в Римската империя чиновникът, който раздавал хляба на войниците. По-късно във Византия така започнал да се нарича служителят, който слагал хляба на трапезата на императора. Нему били подчинени няла група прислужници, готвачи, хлебари и др. Вж. *Bréhier, Les institutions*, pp. 97—98. ⁹ *ἀσηκρήται* — се-кретари в императорската канцелария. Те записвали нарежданията и заповедите на императора, водели неговата тайна кореспонденция. Намирали се под началството на един протоасекрит (*προτοασηκρήτης*) — началник на канцелария. Вж. *Bréhier, Les institutions*, p. 167. ¹⁰ Хартуларии (*χαρτουλάριοι*) били началници на различните отдели на дворецовата канцелария. Те се занимавали с контролирането на сметките по прихода и разхода. Имало и „хартуларии на касите“ (*τῶν ἀρκλῶν*), които контролирали книгите в темните каси. Вж. *Bréhier, Les institutions*, pp. 135, 150, 257. ¹¹ Ипати и дисипати — „консули“ и „два пъти консули, са титли, раздавани на чиновници и служители в двореца. Те само по име отговаряли на античните консули. Тези титли били давани на лица, които изобщо нямали длъжност и не изпълнявали никаква служба. Вж. *Bréhier, ibidem*, p. 104—105. ¹² Комитът на схолите (*κόμης τῶν σχολῶν*) — бил началник на отред от императорската гвардия. Вж. *Bréhier, ibidem*, pp. 92, 94, 102, 126, 354, 357, 362. ¹³ Силенциариите, на брой 30 души, били натоварени да въдво-рват тишина при дворцови приеми и изпълнявали различни нареждания на императора по време на търже-ствени процесии. Вж. *E. Stein, Geschichte des spätrömischen Reiches*, I, p. 169. ¹⁴ Протикторите представля-вали особен род дворцова гвардия, предназначена да охранява императора.

παιρίων, προκλήτορον, εὐτυχοφόρων, σκηπτοφόρων, ἀξιωματικῶν τῶν διαφόρων ταγμάτων, τὸν ἀριθμὸν ρξή', Ἀγαρηῶν τοῦ προαιτωρίου κδ', τῶν Βουλγάρων φίλων ἀνθρώπους ιβ', καὶ πένητας ἀδελφοὺς τὸν ἀριθμὸν ιβ'. προκισσεύειν δὲ αὐτοὺς σιχηδὸν οὕτως τοῖς μὲν συγκλητικοῖς κατὰ τὰς οἰκείας αὐτῶν ἀξίας καὶ τὰς τῶν ὀφφικίων αὐτῶν διαφορὰς διαστελλομένους ἔνθεν κακεῖθεν τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς κατενάτι τῆς ὄψεως τῶν βασιλέων ἐπὶ τῆς ἕκτης καὶ ἑβδόμης τραπέζης τοῖς δὲ Βουλγάρων ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς ἐνάτης τραπέζης τῆς αὐτῆς περιόδου τοῖς δὲ πένητας καὶ αὐτοὺς προσκαλεῖσθαι ἐπὶ τῆς θ' τραπέζης τῆς εἰσόδου θέσεως, ἐν ἣ παραστάσις τοῦ δρογγαρίου τυγχάνει. εἰσάγειν δὲ δεῖ ἅπαντας μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν προκλήτων φίλων τῆς βασιλικῆς τραπέζης οὕτως τοὺς μὲν ἀξιωματικοὺς ἅπαντας μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων, χλαμύδων τε καὶ καμπυρίων, σιχηδὸν κατὰ τάξιν τοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος καὶ ὀφφικίων. — — — (52; p. 741, 9—743, 15).

Εἰ δὲ ἐν τετάρτῃ ἢ πέμπτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος ἢ Χριστοῦ γέννησις καταστήσει, καὶ ἀπὸ ταύτης ἄρχεται ἡ κλήσις τελεῖσθαι τῶν ἀκουβίτων, δεῖ ἡμᾶς ἐν τῇ κυριακῇ τῆς περιόδου τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος πρὸ τῆς κλήσεως τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἀββᾶδων ἐκτελεῖν τὸ λεγόμενον κλητώριον τὸν πολύτροχον, καὶ ἐπιτρέπειν εἰς συνεισίστασιν φίλους ἐπὶ μὲν τῆς βασιλικῆς τραπέζης μαγίστρους, ἀνθυπάτους, πατρικίους στρατηγοὺς ὀκτώ καὶ Βουλγάρους φίλους δύο καὶ τοὺς δύο δήμαρχους Βενέτων τε καὶ Πρασίνων εἰσάγειν τε καὶ ἐξάγειν αὐτοὺς χλαμυδοφόρους, καθὰ καὶ ἀνωτέρω δεδήλωται. — — — (52; p. 749, 1—11).

Ἐπὶ δὲ τῆς ἐνάτης ἡμέρας τῶν αὐτῶν ἀκουβίτων τελεῖται κλητώριον δείπνου, ὃ καὶ τρογγητικὸν καλεῖται, καὶ δεῖ ἡμᾶς προεντρέπειν εἰς συνει-

хиофори¹, скиптрофори², начальниці³ на различните тагми, на брой 168, двадесет и четири агаряни от претория, дванадесет души от приятелите българи и дванадесет бедни братя.⁴ Те трябва да вървят наредени в редица по следния начин: сенаторите — разпределени на две страни според своите достойнства и различия в службите си. Агаряните да бъдат пред лицето на императорите, на шестата и седмата трапеза, българите — на деветата трапеза от същата страна; също и бедните да бъдат поканени на деветата трапеза от лява страна, където е мястото на друнгария⁵. След пристигането на първите поканени на императорската трапеза приятели трябва да бъдат въведени и всички други по следния начин: всички сановници със собствените си облека, хламиди и обувки по реда на своето достойнство и служба. — — —

Ако Рождество Христово се падне на четвъртия или петия ден от седмицата⁶ и от този ден започне да се извършва приемът на акувитите,⁷ вие трябва в неделята на същата седмица, преди да бъдат поканени патриархът и игумените, да отпразнувате така нареченото угощение на дългокосите⁸, като се подберат приятели за угощението на трапезата — магистри, антипати, патриции, стратежи на брой осем, двама българи приятели и двамата димарси на венетите и прасините⁹. Да се въведат и да се изведат облечени в хламиди¹⁰, според както беше обяснено по-горе. — — —

На деветия ден от същото (угощение) на акувитите става вечерята, наречена тригетик,¹¹ и вие трябва да поканите да участ-

¹ Евтихиофорите носели знамена — евтихици, които трябвало да донесат щастие (*εὐτυχία*) във войната.
² Скиптрофорите носели знамена, които имали форма на кръст и били обшити със златни или сребърни пластинки.
³ *Ἀξιωματικοί* — титлоносци, великодостоинници, били приближените на императора, едри земевладелци и др., които получавали почетни титли, без това да се свързва винаги с определена служба или длъжност. Те получавали ежегодни подаръци от императора и имали право да участвуват в дворцовите тържества. Те образували императорската свита и облечени в богати облека, придавали блясък на тържествените приеми в двореца.
⁴ В определени дни на императорската трапеза са били поканвани някои от столичните бедни.
⁵ За друнгарий вж. тук бел. 5—6 на стр. 225. ⁶ Седмицата у византийците започвала с неделята. Четвъртият ден бил сряда, а петият — четвъртък.
⁷ При обикновените обеди и угощения византийците седели на столове до масите, а на големите празници при угощенията в залата на деветнадесетте акувити (от лат. *accumbere* — възлягам) те лягали край трапезата по стар римски обичай.
⁸ Тук вместо *τὸν πολύτροχον* Reiske (op. cit., II, p. 879) смята, че трябва да се чете *τῶν πολύτροχων* — на дългокосите, т. е. угощение на варварите, които в противоположност на римляните и гърците имали дълги коси.
⁹ Димарси (*δήμοιοχοι*) — водачи на двете църковни партии в Цариград — сини (*βενέτοι*) и зелени (*πράσινοι*). Тези две партии играли голяма роля в общественно-политическия живот на империята. От края на IX в. тяхното значение извънредно много намалало. Задачата на сините и зелените се свеждала до вземане участие в тържествени процесии и до поднасяне приветствия на императора. Двамата димарси били включени в дворцовата йерархия и били капени на императорски приеми. Общо за дими и партии вж. *Ф. И. Успенский*, *Партии църка и дими в Константинополе*, ВВр I (1894), стр. 1—16. — *Y. Janssens*, *Les Bleus et les Verts sous Maurice, Phocas et Heraclius*, Byzantion XI, 2 (1936), pp. 499—536. — *А. П. Дьяконов*, *Византийские дими и факции (τὰ μέρη)* в V—VII вв. *Византийский сборник*, М.—Л., 1945, стр. 144—227. — *М. В. Левченко*, *Венеты и прасины в Византии V—VII вв.*, ВВр., I, (1947), стр. 164—183. — *Bréhier*, *Les institutions*, pp. 196—202.
¹⁰ През X в. знатните носели обикновено три дрехи: долен хитон, върху него горен хитон, наречен още хламиди, и най-отгоре хламиди.
¹¹ Ниришество, което византийските императори устройвали по време на гроздобера (през септември) в двореца Хиерия — на малоазийския бряг срещу Цариград.

στίασιν τοῦ δείπνου τῷ βασιλεῖ φίλους ἰβ', οἷον μαγίστρον, ἀνθυπάτους πατρικίους στρατηγούς ὀκτώ, φίλους Βουλγάρων δύο, καὶ τοὺς ἑκατέρων δύο δημάρχους, προσκαλοῦνται δὲ οὗτοι παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ τοῦ ἀστικλίνου προῦτας, καὶ μίνων διδομένων συνεισέρχονται πάντες οἱ κεκλημένοι εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ πρὸς ἐσπέρας, καὶ εἰσάγονται καὶ ἐξάγονται πάντες μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων καὶ καμπαρίων κατὰ ἀκολουθίαν καὶ τύπον τῶν προγραφέντων ἐν τοῖς ἄνω. — — (52; p. 751, 11—26).

Τοὺς δὲ ὀφφικιαλίους καὶ αὐτοὺς μετὰ τῶν οἰκείων καμισίων, ἄνευ μέντοι τῶν ἐαυτῶν χλαμύδων. ἐπὶ δὲ τῆς προκειμένης ἐν τῷ περιβλεπτῷ χρυσέῳ τρικλίνῳ χρυσοῦς τραπέζης, ἐν ᾧ καὶ τὸ περιφανὲς κτήμα τοῦ χρυσοῦ πενταπυργίου ἐς τιμὴν προειάθη, δεῖ ἡμᾶς εὐτρεπίσειν εἰς συνεστίασιν τῷ βασιλεῖ φίλους ἐκ τῶν προλεχθέντων μαγίστρων, ἀνθυπάτων, πατρικίων, στρατηγῶν, ὀφφικιαλίων, σεκρετικῶν, ἀπὸ τῆς τάξεως τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ κατωτέρω, ἀσηκρητῶν τε ὁμοῦ καὶ κομήτων τῶν σχολῶν καὶ σκριβῶνων, σὺν τῶν δύο ἐκ Βουλγάρων φίλων, τὸν ἀριθμὸν λ'. ἐν δὲ ταῖς περιεξῆς τέσσαροι τῶν καμαρῶν τραπέζαις ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν βασιλικῶν κωνιδάτων, βεστητόρων τε καὶ σιλεντιαρίων, δρακοναρίων, σηκροφόρων, σημειοφόρων καὶ σενατόρων τὸν ἀριθμὸν λστ'. Ἀγαρηνοὺς δὲ δεομίους ἐκ τοῦ μεγάλου προπυργίου τὸν ἀριθμὸν ιη', καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων φίλων ἀνθρώπους ιη' εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ προσιχίζειν πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν, τοῖς μὲν ἐπὶ τῆς χρυσοῦς βασιλικῆς τραπέζης περιφανεῖς δαιτύμονας μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξιμάτων καὶ χλαυδίων, προσκαλεῖσθαι δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν Βουλγάρων φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν στρατηγῶν ἐν τῷ δευτέρῳ μίνῳ ἐπὶ τῆς εὐωνύμου θέσεως τῆς τραπέζης πρὸς τὸ ἀριθμεῖσθαι αὐτοὺς πέμπτους ἢ καὶ ἕκτους φίλους, σιχίζειν δὲ ἅπαντας ἔνθεν κἀκεῖθεν κατὰ τὴν ἀρμόζουσαν τῆς τάξεως ἑκάστῳ δόξαν. ἀπὸ δὲ τῆς στάσεως τῶν λεχθέντων τούτων σιχίζειν αὐθις ἔνθεν κἀκεῖθεν τοὺς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν κωνιδάτων καὶ κατωτέρω πρὸς τὸ καθεσθῆναι ἐπὶ τῶν ἑκατέρων δύο προκρητῶν τραπέζων. ἐπὶ δὲ ταῖς κατωτέραις τραπέζαις δεῖ προσιχίζειν, ἐπὶ μὲν τῆς ἐξ εὐωνύμου θέσεως

вуват на царската вечеря дванадесет приятели, а именно: магистри, антипати, патриции, стратегзи — осем, двама приятели българи и двамата димарси на едната и на другата партия. Императорът ги поканва сутринта чрез атриκλινия и след като бъдат поднесени ястията, влизат всички поканени за сътрапезници на императора на вечерята; всички идват и си отиват със собствените си облекла и обувки в описания по-горе ред и начин. — — —

Официалиите също (се явяват) в собствените си камизии, разбира се, без хламидите си. На златната трапеза, сложена във великолепния златен триκλινий, в който е поставен блестящият златен пентапиргий¹, вие трябва да поканите на съвместно угощение с императора измежду споменатите магистри, антипати, патриции, стратегзи, официалии, секретиките² от службата на стражиотика и по-надолу, както и асекрети³, също комити на схоците и скрибони⁴, двама приятели от българи — всичко на брой 30 души. На следните четири околоръстни маси в абсидите да бъдат поставени от службата на императорските кандидати, веститори⁵⁻⁶, силенциарии, драконарии⁷, скиптрофори, симиофори⁸, и сенатори — на брой 36; пленени агаряни от големия преторий на брой 18 и от приятелите българи 18 души. Те да бъдат въведени и да бъдат наредени преди влизането им. Видните сътрапезници на златната императорска трапеза със собствените си дрехи и хланиди, а приятелите българи да бъдат поканени с чин на стратег от лява страна на трапезата при (поднасянето) на второто ястие, така че да бъдат считани пети или шести по ред приятели. Всички трябва да бъдат наредени от едната и другата страна съобразно с почитта, която съществува на чина на всеки един. От мястото на току-що споменатите да бъдат пък наредени на едната и на другата страна тези, които имат чин кандидати, и по-долните от тях, така че да застанат на

¹ Пентапиргий (πενταπύργιος) — бюфет или витрина, в която били изложени разни скъпоценности — златни корони, пръстени, бисерни огърлици, златни съдове и др. Вж. *Janin*, Constantinople byzantine, pp. 115—116. ² Секретиките (σεκρετικῶν) — били висшите служители от различните отдели на императорската канцелария. Те не са били секретари в истинския смисъл на думата, както обикновено е прието да се мисли, защото за секретар се употребявала думата γραμματεῖς, γραμματικός. Тук се говори за σεκρετικοί от отдела на военното съкровище. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 127. ³ Вж. тук бел. 9 на стр. 225. ⁴ Скрибоните били специален отред от охраната на императора. Те били набирани от аристократически семейства и често достигали до големи служби. Скрибоните били изпращани и в провинцията, за да съобщават и изпълняват заповедите на императора. *Bréhier*, Les institutions, p. 354. ⁵⁻⁶ Веститорите, както и вестияриите, обикновено евнуси, били служители при императорския гардероб. Те се грижели за съхраняването както на облеклото, така и на различните други предмети от всекидневния бит на императора (лампи, скъпоценни съдове и др.). Ползували се с голямо доверие пред императора. Вж. *Bréhier*, ibidem, p. 130—131. ⁷ βανδοφόροι или δρακονάριοι били вид знаменосци. ⁸ Симиофори (σημιοφόροι) се наричали знаменосците, които носели σημεία — знамена с образа на императора.

τοὺς ἐξ Ἀγάρων δεσμίους, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας τραπέζης τοὺς τῶν φίλων Βουλγάρων ἀνθρώπους πάντας· εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς ὅπαντας καὶ ἐξάγειν οὕτως· τοὺς μὲν ἀπὸ τῆς συγκλήτου πάντας καὶ τῶν ταγμάτων μετὰ τῶν οἰκείων ἀλλαξήμων, τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς λευκοφόρους, ἄζώονους καὶ ὑποδεδεμένους, τοὺς δὲ Βουλγάρων ἀνθρώπους μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν σχημάτων· δεῖ δὲ προσέχειν τὴν ἐκφώνησιν καὶ ἀπέχησιν τῶν μουσικῶν ὀργάνων. καὶ ἥρῃκα τὸ ἀδόμενον ἄση μέλος, ἀνιστᾶν ὅπαντας εἰς εὐφημίαν τῶν δεσποτῶν καὶ αὐτῆς τὰς ἐαυτῶν ἐκδιδύσκεσθαι χλαμύδας, καὶ μετὰ τῆς ἀφίξεως τοῦ μίνσου τῶν δουλικῶν πάλιν ταύτας ἀναλαμβάνειν πρὸς τὸ μετ' αὐτῶν ἐκπορεύεσθαι ἐν τῇ αὐτῶν ἐξόδῳ. — — — (52; p. 767, 2—768, 19).

Τῇ δὲ ἕκτη ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς περιόδου τελεῖται προέλευσις παγανῆ μετὰ ἀλλαξιμάτων ἐνδοῦ τοῦ παλατίου, καὶ εἰσάγονται οἱ ἐκ Βουλγάρων φίλοι μετὰ τῶν ἐκ Βουλγαρίας δώρων. καὶ τελεῖται κλητώριον ἐν τῷ αὐτῷ περιβλήτῳ τρικλίῳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χρυσεῆς τραπέζης, καὶ δεῖ ἡμᾶς εὐτροπέζειν εἰς συνεσίαν τοῦ βασιλέως φίλους ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, ἀνθυπάτων καὶ λοιποὺς σὺν τῶν ἐκ Βουλγάρων φίλων καὶ τῷ δρουγγαρίῳ τῆς βίβλης καὶ τῷ δομestικῷ τῶν ἱκανάτων, τὸν ἀριθμὸν λ'. σιχίζειν δὲ αὐτοὺς καὶ εἰσάγειν κατὰ τὸν λεχθέντα τύπον τῆς πρώτης ἡμέρας. ἐπὶ δὲ τῶν κάτω τραπέζων δεῖ συγκαλεῖν ἀπὸ τε κομητῶν καὶ κεντάρχων τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν ἱκανάτων ἄνδρας νδ', καὶ ἐκ τῶν Βουλγάρων φίλων ἀνθρώπων ιη'· σιχίζειν δὲ δεῖ τοὺς Βουλγάρους ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς κάτω τελευταίας μιᾶς τραπέζας μόνους. εἰσάγειν δὲ αὐτοὺς καὶ ἐξάγειν μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν σκαραμαγγίων. — — — (52; p. 771, 15—772, 6).

Τῇ δὲ νέα κυριακῇ, τῇ μεθεόρτῳ τοῦ πάσχα, ἐκτελεῖται προέλευσις λαμπροφόρος ἐν τῷ σεβασμίῳ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, προτίθεται κλητώριον ἐν τῷ λεχθέντι τρικλίῳ ἐπὶ τῆς δευτέρας ἡμέρας, καὶ συνεσιᾶται τῷ βασιλεῖ ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν πατριάρχης ἐπὶ ἀποκοπιῆς τραπέζης, καὶ συγκαλοῦνται εἰς ἐσίαν σὺν τῷ βασιλεῖ φίλοι κατὰ τύπον τῆς δευτέρας ἡμέρας τῇ ἐπαύριον τοῦ ἱεροῦ πάσχα. τῇ δὲ ἐπαύριον τῆς νέας κυριακῆς ἡμέρᾳ ἐκτελεῖται δεξίωσις δεξίμου ἀνέν σαξίμου, καὶ καθέζεται ὁ

двете почетни маси. На по-долните маси трябва да се наредят от лява страна пленените агаряни, а на другата маса — всички приятели българи. Всички те трябва да бъдат въведени и изведени по следния начин: всички от сената и тагмите със собствените си одежди, агаряните — облечени в бяло, без пояси и обувки,¹ а пък българите в обикновените си дрехи. Трябва да се внимава, когато започнат да свирят музикалните инструменти и се подхваще обичайната мелодия, всички да станат, за да приветствуват господарите, като отново си свалят хламидите. След като се поднесе десертът, отново да си ги сложат, за да излязат с тях, когато си отиват. — — —

На шестия ден² от същата седмица се прави вътре в палата светска процесия³ със съответните дрехи и се въвеждат приятелите българи с подаръците от България⁴. Устройва се прием в същия великолепен триклиний, на същата златна трапеза. Ние трябва да поканим за императорското угощение приятелите от чина на магистрите, антипатите и други, заедно с приятелите българи, другария на виглата и доместика на иканатите⁵, на брой 30 души. Трябва да се наредят и въведат според споменатия образец от първия ден. На по-долните маси трябва да се поканят 54 души от комитите⁶ и от кентарсите⁷ на аритмите и иканатите, а от приятелите българи — 18 души. Българите трябва да бъдат наредени на последната маса долу — сами. Те трябва да бъдат въведени и изведени със собствените им скарамангии. — — —

На така наречената нова неделя⁸, след празнуването на Пасхата, се извършва тържествена процесия⁹ в пречистия храм на светите апостоли. След като се свърши божествената литургия, в споменатия триклиний започва угощението в понеделник и нашият светейши патриарх обядва с императора на отделна маса; свикват се на угощение с императора приятели, също както това става в понеделник на втория ден на Великден. На другия ден след Томина неделя

¹ Арабите влизаха без пояси. На тях като на военнопленници не им подобавало да носят пояс, понеже били, така да се каже, лишени от всяко военно отличие. ² На шестия ден от седмицата пред Великден — т. е. на разпетия петък. ³ *Προέλευσις παγανῆ* — процесия, която се правела делничен ден, т. е. нетържествена. ⁴ По това време българите, след мирния договор от 927 г., имали постоянни пратеници в Цариград, а така също и византийците имали свои пратеници в България. Изглежда, че те са били сменявани всяка година. Новите пратеници идвали около Великден и носели дарове на византийския император. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 520—536. ⁵ Доместикът на иканатите — началник на отред от императорските дворцови войски. Вж. *Bréhier*, Les institutions, p. 354. ⁶ Комитът бил началник на една тагма от дворцовите войски. Имало няколко комити (на схолите, на екскувитите и др.). Вж. *Bréhier*, Ibid., p. 336. ⁷ Кентархът бил началник на сто души войници. Той отговаря на римския центурион, стотник. ⁸ Неделята след Великден — така наречената Томина неделя. ⁹ В текста стои *λαμπροφόρος* — било защото повечето от участниците в процесията носели бели дрехи, било защото били облечени в блестящи празнични одежди.

βασιλεὺς ἐπὶ ἀποκοπιῆς τραπέζης μετὰ τοῦ οἰκείου δηβητισίου ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου. καὶ δεῖ ἡμᾶς συγκαλεῖν εἰς ἐστίασιν ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν μαγίστρων, προαιποσίτων, ἀνθυλάτων, πατρικίων, ὀφφικιαλίων καὶ λοιπῶν τῶν ὑπὸ καμπάγιον πάντων κατὰ τὸ πόσον τῆς τραπέζης· εἰσάγειν τε καὶ ἐξάγειν πάντας μετὰ τῶν οἰκείων αὐτῶν ἀλλαξιμάτων τε καὶ χλαυδίων· προσέχειν δὲ καὶ τὸ μουσικὸν μέλος καὶ ἐξαπιστᾶν τοὺς κεκλημένους ἐν τῷ προδηλωθέντι χρόνῳ εἰς εὐφημίαν τῶν δεσποτῶν. τῇ δὲ ἐπαύριον τοῦ αὐτοῦ δεξιῶν τελεῖται ἐπόμενον ἱπικὸν ἀπολύσιμον, καὶ ἐξαποστέλλονται πρὸς τὰ οἰκεία οἱ ἀπὸ Βουλγάρων φίλοι, καὶ προτίθεται κλητῶριον ἐν τῷ περιβλέπτῳ τρικλίνῳ τῶν καθισμάτων, καὶ συνεσθίουσι τῷ βασιλεῖ οἱ προαιποῖται, πατρικιοὶ, ὀφφικιαῖοι, πρωτοσπαθᾶριοι καὶ χαρτουλάριοι, ἕπατοι, βεστήτορες, σιλεντιᾶριοι, ὁ ἀκτουάριος καὶ οἱ τοῦ ἡλιακοῦ σὺν τῷ δεησογράφῳ, τὸν ἀουθμόν κατὰ πόσον τῆς τραπέζης (52; р. 773, 1—774, 5).

става приемът без танци¹ и императорът сяда на отделна трапеза в Юстиниановия триклиний със своя дивитисий². Трябва да поканим на угощението от чина на магистрите, препозити, антипати, патриции, официалии и всички останали, които са обути в обувки, според колкото хора може да побере трапезата. Всички трябва да бъдат въведени и изведени със собствените им дрехи и хланиди. Поканените трябва да слушат извъжняваната от музиката мелодия и да станат в определеното време, за да приветствуват господарите. На другия ден след този прием става заключителното конно състезание, приятелите от България се изпращат в страната им и трапезата се слага в разкошния триклиний на катизмата³. С императора обядват препозити, патриции, официалии, протоспатарии, хартуларии, ипати, веститори, силенциарии, актуарият⁴ и тези, които се грижат за илиака⁵, и завеждащият молбите⁶ — на брой колкото побира трапезата.

¹ *σάξιμον* — танци, които ставали в чест на императора и в негово присъствие. ² Дивитисий (*δηβητισίος*) — къса горна дреха, която носели през велики пости или при траур. Императорът обличал такава дреха в делнични дни. ³ Катизма (*κάθισμα*) — трибуна в хиподрома, от която императорът наблюдавал игрите. Вж. *Janin, Constantinople byzantine*, p. 182. ⁴ Актуарият (*ἀκτουάριος*) се занимавал с организирането на игрите и състезанията на хиподрома. Обикновено той имал ранг на спатарий. Вж. *Bréhier, Les institutions*, p. 201. ⁵ Илиак (*ἡλιακόν*) — площадка, веранда, която се намирала на източната страна на златния триклиний. На илиака се излизало през няколко врати, които били на източната страна на триклиния. ⁶ *ὁ ἐπὶ τῶν δεήσιων* бил наговарен да приема молби и оплаквания и да ги докладва на императора. Въпреки че службата му не е била голяма, той бил много близък на императора. Вж. *Bréhier, ibidem*, pp. 167—168, 227.

XVI. ЖИТИЕ НА ПАВЕЛ ЛАТЪРСКИ НОВИ

Житието на Павел Латърски Нови е написано от неизвестен автор през втората половина на X в. Поради строгия аскетичен живот, който водил, Павел Латърски събрал около себе си значителен брой последователи. Името му добило голяма известност във Византия, България и Италия. В житието се споменават писмата, които българският цар Петър (927—969) писал на Павел Латърски.

РЪКОПИСИ: P = cod. Paris gr. 1490 (XI s.). - Q = cod. Paris. suppl. 916 (XI s.)

ИЗДАНИЯ: H. Delehaye, Vita Sancti Pauli Iunioris in monte Latro, Analecta Bollandiana 11 (1892) p. 19—74, 136—181.

КНИЖНИНА: В. Васильевский, О жизни и трудах Симеона Метафраста, ЖМНП, ССХІІ (1880), стр. 416—432. — H. Delehaye, La vie de St. Paul le jeune et la chronologie de Métaphraste, Revue des questions historiques, N. S. X (1893), p. 49—86. — Krumbacher, GBL, p. 198. — Златарски, История, I, 2 стр. 565. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, 1958, p. 574.

VITA PAULI IUNIORIS IN MONTE LATRO ЖИТИЕ НА ПАВЕЛ ЛАТЪРСКИ НОВИ

1 De epistolis a Petro, rege Bulgarorum, Paulo Iuniori missis

Καὶ παρὰ τοῦτο καὶ Κοήτες καὶ Σκῦθαι, καὶ οἱ τὴν παλαιὰν Ῥώμην οἰκοῦντες τὸν ἄνδρα ἔγνωσαν, καὶ ὄνομα αὐτῶν ἦν ἐκεῖνος περιδόμενόν τε καὶ θαυμάζόμενον. Ἀμέλει καὶ Πέτρος ὁ τῆς Βουλγαρίας ἄρχας ἐπιστολαῖς αὐτὸν εὐπροσηγόροις μᾶλλον δὲ μειριόφοροις πυκνῶς ἠσπάζετο, καὶ τῆς αὐτοῦ ἐπερεύχεσθαι σωτηρίας ἤξιον (p. 71—72).

1. Писма на българския цар Петър до Павел Нови

И освен това критяни и скити,¹ както и обитателите на древния Рим познаваха (този) мъж² и неговото име бе прославлено и прочуто всред тях. Прочее Петър,³ който управлявал (тогава) България и го поздравявал извънредно често с любезни и смирени писма,⁴ го призовавал да се помоли за неговото спасение.

¹ Кой народ авторът разбира под името „скити“, от текста не е ясно. Според Delehaye, op. cit., p. 71, п. 1, тук под „скити“ трябва да се разбират русите. По-вероятно е обаче, че авторът на житието е имал пред вид българите, тъй като непосредствено по-нататък в текста се говори за някакви писма, които българският цар Петър бил писал на Павел Латърски. ² Става дума за Павел Латърски. ³ Българският цар Петър. ⁴ В самото житие липсват конкретни данни за съдържанието на тия писма. Някои автори смятат, че българският цар Петър молел чрез писма Павел Латърски за съвети в борбата му срещу богомилството, което добило голямо разпространение през X в. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 565 и бел. 2.

XVII. ЖИТИЕ НА ЛУКА НОВИ СТИРИЙСКИ

Лука нови, наричан още Стирийски или Еладски (896—953), прекарал известно време в уединение на планината Йоаница край Фокийското крайбрежие (Гърция). Поради нахлуването на българския цар Симеон и войските му по тези места той бил принуден да бяга в Коринт, а оттам — в Патрас. След смъртта на Симеон той отново се върнал на планината Йоаница, но пак бил принуден да бяга, този път поради нападението на маджари(?), а после се установил в Стирион във Фокида.

Житието на Лука е било съставено от неизвестен автор вероятно през втората половина на X в. По-късно въз основа на това първо житие били съставени и други жития.

Житието на Лука Нови е ценен извор за българската история. В него се намират важни сведения за проникването на българите в Средна Гърция по време на Симеоновото царуване.

ИЗДАНИЯ: *F. Combefis*, *Novum auctarium*, I, Paris, 1648, pp. 969—1012, преиздадено у *Migne*, P. Gr. CXI, col. 441—480. — *Г. П. Крѣмосъ*, *Фокида. Προσγενητάριον τῆς ἐν Φωκίᾳ μονῆς τοῦ ἁγίου Λουκᾶ τοῦ ἐπίκλην Στειριώτου, ἐν Ἀθήναις*, I (1874) (пълно издание на цялото житие и на някои по-късни ръкописи, намерени в манастира Лука Стирийски). — *E. Martin*, *Supplementum ad Acta S. Lucae Iunioris*, *Analecta Bollandiana*, XIII (1894), pp. 81—121. (Допълнения към изданието на *Migne*). Настоящият превод е направен по изданието на *Migne* — А и на *Крѣмосъ* според извадките у *Вѣтс* — В (вж. тук *Книжнина*).

КНИЖНИНА: *М. Дринов*, Съчинения, т. I, София, 1909, стр. 391. — *Х. Лопарев*, ВВр XIX (1912), стр. 69—70. — *Златарски*, История, I, 2, стр. 368—369. — *Н. А. Вѣтс*, *Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τῶν κτῆρων Συμεῶν καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ἀγέθα Καίσαρος*, *Ἑλληνικά*, I, pp. 337—370. — *В. Бешевлиев*: ИИД, XI—XII (1931—2), стр. 351—360. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, pp. 568—569.

VITA LUCAE IUNIORIS STEIRIOTIS

ЖИТИЕ НА ЛУКА НОВИ СТИРИЙСКИ

A. 1. De monte Ioannitza in Hellade sito

Οἱ μέντοι τοῦ θεοῦ Λουκᾶ πρόγονοι κατὰ τὴν τῆς Φωκίδος, εἶπον τοῦ Χρυσοῦ μεταβάτες ἐπαρχίαν, πρὸς τι παράλιον ὄρος, Ἰωάννου καλούμενον, τὰς τῆς παροικίας σκηνὰς ἐπέξαντο. — — — Ἀλλὰ πάλιν ἐκεῖθεν μεταβάτες, ἐπὶ τινα κάμην Καστόριον οὕτω καλούμενην, τὰς οὐκίσεις ἔθεντο. — — —

Τὸ δὲ λοιπὸν, ἔρως αὐτὸν ὁ Θεοῦ καὶ τῆς ἡσυχίας αἰθερῆς ἔλθον, παρεσκεύασε πάντων ἐπιλαθόμενον, αὐτοῦ μόνον γενέσθαι καὶ τῆς μητρὸς ἄρτι

A. 1. За планината Йоаница в Гърция

И тъй предците на божествения Лука, които се били преселили в провинцията Фокида или Хризос,¹ разположили поселническите си шатри при една крайбрежна планина, наречена Йоанова.² — — — Но след това отсе преселили оттам и се установили в едно село, наречено Касторион.³ — — —

Прочее Лука, отново обзет от любов към бога и към уединение, предал всичко на забрава и се приготвил да остане сам

¹ Областта Фокида се намира на север от Коринтския залив. ² Тази планина се издига недалеч от Коринтския залив към Беотия и Коринтския провлак. Името ѝ е предадено в славянската форма Йоаница в следващия текст. ³ Според някои изследвачи Касторион е Кастория, днешният Костур. Според други това е делфийското градче Кастри. Вж. *Н. Вѣтс*, *Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων*, *Ἑλληνικά*, I, p. 358, п. 2.

πρὸς τοῦτο μὴ ἀντιπούσης, καταλαμβάνει τὸ προβ-
 ῆθῆν ὄρος ἐκεῖνο, ὃ παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἀγροίκως
 οἰτίας, Ἰωάννιζα καλούμενον· οὗ τὸ πρὸς θάλασ-
 σαν μέρος περιελθὼν, ἔνθα καὶ σηκὸς τῶν θάνιμι-
 στῶν ἀταδέλιφων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ· ἐν τούτῳ
 τὴν ἀσκητικὴν αὐτὸς σκητὴν κατατήρυσεν (P.Gr.
 col. 444 B — 445 A).

2. Bulgari in Graeciam invadunt

Ἑβδομον ἔτος ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἰωαννίτην
 ἐρήμῳ πληρώσας, ἄκων καὶ αὐτὸς μετανάστης
 γίνεται μετὰ πάντων. Συμεὼν γὰρ ὁ τοῦ Σκυθικοῦ
 ἔθνους ἄρχων (Βουλγάρους αὐτοὺς οἶδαμεν συνή-
 θως καλεῖν), τὰς πρὸς Ῥωμαίους σπονδὰς ἀθε-
 τήσας, ἐχώρει, κατὰ πάσης ἡπείρου, τὰς ἡμῶν
 ἀμαστίας ἀξιόμαχον ὥσπερ χεῖρα περιζωσάμενος·
 ἐξανδραποδιζόμενός τε καὶ ληϊζόμενος, καὶ τοὺς
 μὲν ζωῆς, τοὺς δ' ἐλευθερίας ἀποστερεῶν, καὶ ἠπο-
 φόρους ποιοῦμενος. Ἐντεῦθεν οἱ μὲν ὡς ἐν εἰρηταῖς
 ἢ φρουραῖς ταῖς πόλεσι κατεκλείοντο· οἱ δὲ πρὸς
 τὴν Εὐβοίαν τε καὶ τὴν τοῦ Πελοποῦ ἀπεσώζοντο.

Τότε γοῦν καὶ οἱ περὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ἀνθρω-
 πον χωρητικοὶ πρὸς τὰς ἐκ γειτόνων διεπορευόμενον
 νήσους· εἰ καὶ φθάσας ὁ φθόνος, ἀνέλπιστον
 αὐτοῖς ἐπάγει τὸν κίνδυνον. Αὐτῶν γὰρ σὺν τῷ
 δικαίῳ ἀσφαλῶς διάγειν οἰομένων, οἱ Βουλγάρου
 πρὸς αὐτοὺς διὰ πλοίου ὃ ἔτιχον ἐποκλέψαντες,
 αἰφνίδιον ἐπελθόντες, ὀλίγον δεῖν, πάντα ἀπώλεσαν,
 ὀλίγων τινῶν ἐκκολυμβησάντων, μεθ' ὧν καὶ ὁ
 μέγας ἦν, καὶ οὕτω τὰς χεῖρας αὐτῶν διαφυγεῖν
 δυνήθέντων. Εἰδ' οὕτως ἐπανελθόντων, πλοίου ἐπι-
 τεχῶν ἐκεῖνος, σὺν ὄλω γένει καὶ τοῖς γυναικῶσι
 περαιοῦται εἰς Κόρινθον (P.Gr. col. 449 C—452 A).

3. Petrus, rex Bulgarorum, cum Romanis pacem iungit

Οὐ γὰρ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ ὁ μὲν ἀλιτήριος
 Συμεὼν, καὶ πολλῶν αἱμάτων Χριστιανικῶν ἐκχύ-
 σεως αἴτιος, ἐξ ἀνθρώπων γίνεται· ἐκδέχεται δὲ
 τὴν τούτου ἀρχὴν Πέτρος, ὁ αὐτοῦ μὲν υἱός, οὐχ
 ὅπως δὲ τῆς δόξης καὶ τῆς οὐσίας, οὕτω δὲ καὶ τῆς
 ἀμότητος καὶ μισανθρωπίας φανεῖς κληρονόμος·
 ἀλλὰ πολλῶ ταύτης ἀλλότριος· καὶ τό γε εἰς αὐτὸν

със себе си. И понеже майка му вече не се
 противопоставяла, той отишъл на онази го-
 реказана планина, която от местните жители
 така простонародно се наричала Йоаница.
 Като преминал тази ѝ част, която е към
 морето и където има и скит на дивните братя
 Козма и Дамян,¹ той разположил отшелни-
 ческата си шатра на това място.

2. Българите нападат Гърция

Той живеел вече седем години в пусти-
 нята при Йоаница, когато против желанието си
 се изселил и той заедно с всичките. Защото
 Симеон, вождът на скитския народ, който
 сме свикнали обикновено да наричаме бъл-
 гари, нарушил договора с ромеите, тръгнал
 по цялата суша, сякаш се въоръжил
 с нашите грехове като с непобедима десни-
 ца.² Той взимал пленници и плячкосвал, едни
 лишавал от живот, а други от свобода и ги
 правел данъкоплатци. Поради това едни се
 затваряли в градовете като в затвори и кре-
 постии, а други се спасявали в Евбея и Пе-
 лопонес.

Тогава прочее и местните хора, които
 били около божия човек, се прехвърлили в съ-
 седните острови, въпреки че завистта [на дявола]
 успяла неочаквано да ги изложи на опасност.
 Защото докато мислели, че ще живеят в
 безопасност с праведника, българите ги
 нападнали с кораб, който случайно отмък-
 нали, и малко оставало да ги избият всич-
 ките, ако малцина от тях, между които бил
 и великият мъж, не се били хвърлили във
 водата и така могли да се измъкнат от ръ-
 цете им. След това, когато онези си отиш-
 ли, [светецът] случил кораб и се прехвър-
 лил в Коринт с целия си род и с близ-
 ките си.³

3. Българският цар Петър сключва мир с ромеите

Не минало много време и злодеецът
 Симеон, виновник за проливането на много
 християнска кръв, напуснал този свят.⁴ Власт-
 та му приел син му Петър, който обаче съв-
 сем не изглеждал, че е наследил славата и
 богатството му, нито пък жестокостта и чо-
 веконенавистта му, а стоял далеч от нея и

¹ Козма и Дамян, наречени „безсребърници“, били почитани като светци-лечители. ² Според М. Дринов, Съчинения, т. I, София, 1909 г., стр. 391, и Златарски, История, I, 2, стр. 406—407, това нападение на българите станало през 920 г. Вέης пък, пос. стр. 348—350, го отнася към 917 г., като предполага въз основа на други изворни данни, че е имало още един поход на Симеон в Гърция, който трябва да се отнесе между 924—927 г. Изобщо има колебание в датите на рождението и смъртта на Лука, а оттук — и в датиранието на събитията. ³ Този откъс почти дословно е повторен у Κρέμος, стр. 38—39. ⁴ Тези събития се отнасят към 927 г.

ἦκον οὐδὲν ἔχων ἐκείνου τοῦ αἵματος καὶ τῆς συγγενείας. Ὅς εὐθὺς χαίρειν εἰπὼν αἵμασι καὶ πολέμοις, εἰρήνην τὴν μεθ' ἡμῶν ἠσπάσατο· ὅτε βρομφαία καὶ δόρυ καὶ πᾶν ὄπλον σιδήρου πεποιημένον, εἰς δρέπανα καὶ σκέπαρον προφητικῶς φάναι κατεσκευάζοντο· ἦρκα καὶ πάντων ἐπὶ τὰς οἰκείας πόλεις τε καὶ κώμας, καὶ τὰς ἐστίας αὐτὰς ἀνασωζομένων, καὶ ὁ θεῖος Λουκᾶς εἰς τὴν κατὰ τὸν Ἰωαννίτζην περιπόθητον ἠσυχίαν ποθεινῶς ἐπανήει (P. Gr., col. 453C).

B. 1. Sanctus Lucas Bulgarorum incursionem praedicat

Ἀμέλει καὶ τὴν Σκυθικὴν λόγην, ἣ κατὰ πάσης ἐχώρησε τῆς ἠπειρου καὶ μικροῦ πᾶσαν πανωλεθρία παρέδωκε, πολλαῖς πρότερον προεῖπεν ἡμέραις· οὐ σαφῶς ἐκεῖνος (πῶς γάρ, ἐνδόξον τοῦ πράγματος ὄντος;), ὁ τὴν δόξαν ἀκριβῶς ἐκκλίνων, ἀλλὰ παραβολικῶς τε καὶ δι' αἰνιγμάτων. Καὶ περὶ τούτου ἄλλοις μὲν ἄλλα τῆς μακαρίας γλώττης τὰ προμηνύματα· ἕτεροι δὲ τοῦτο ἀκοῦσαι φασιν, „Ἐλάς ἐλαθήσεται καὶ Πελοπόννησος πολεμηθήσεται“ (Κρέμος, pp. 34—35).

2. Symeon, rex Bulgarorum, contra Romanos militat

Α. Ἐγεννήθη ὁ υἱὸς ἡμῶν πατὴρ ἡμῶν Λουκᾶς τῷ 906 ἔτει ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, εἰς δὲ τὸν 17 χρόνον ἐγεννήθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, δηλαδὴ μετὰ ἕνδεκα ἔτη τῆς τοῦ ἁγίου γεννήσεως. Τελευτήσαντος δὲ καὶ τοῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ τῷ 924 ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ, ἔμεινε διάδοχος τοῦ θρόνου ὁ ἄνωθεν Κωνσταντῖνος ὑπὸ ἐπιτρόπους καὶ εἰς τὸν δεῦτερον χρόνον τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐκστράτευσε κατὰ τῆς ἐπικρατείας τῶν Ῥωμαίων ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγὸς Συμεὼν εἰς τὸν ὄγδοον τῆς ἡλικίας ἦν τότε ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ὁ ἅγιος εἰς τὸν εἰκοστὸν, ἐν ᾧ διὰ τὴν τοῦ ἄνωθεν Συμεῶνος ἔφοδον ἀνεχώρησεν ὁ ἅγιος εἰς τὸν Μωρέαν καὶ ἔκαμε χρόνους δέκα δεκαετῆς ὧν ὁ Κωνσταντῖνος ἔκαμεν ἀγάπας μὲ τὸν Βούλγαρον Συμεὼν, εἰς δὲ τὸν εἰκοστὸν χρόνον τῆς ἡλικίας τοῦ Κωνσταντίνου ἐπανέστη κατ' αὐτοῦ ὁ Ῥωμανὸς ὁ Ἀβάσταγος, ὁ καὶ πενθερὸς του, καὶ ἤρπασε τὴν βασιλείαν ἀπ' αὐτοῦ. Ἐπανέστη πάλιν ὁ ξηθεὶς Συμεὼν κατὰ τοῦ βασιλεύοντος τότε Ῥωμανοῦ καὶ μετ' οὐ πολὺν ποιήσαντες ἀγάπην ἀνεχώρησεν. Ἀνακηρυχθείσης γοῦν τῆς ἀγάπης, ἐπανῆλθε καὶ ὁ ἅγιος ἀπὸ τὸν Μωρέαν καὶ ἔκαμεν εἰς τοῦ Ἰωαννικίου χρόνους δώδεκα (Κρέμος, pp. 12—13).

нямал нищо от неговия характер и природа. Той казал, че веднага се прощава с кръвопролитията и войните, приел мира с нас, като обърнал, да се изразя като пророка, в сърп и мотика меча и копието и всяко желязно оръжие. Когато всички се върнали в своите градове и села и по родните си огнища, божественият Лука с желание се завърнал в многообичната пустиня при Йоаница.¹

B. 1. Св. Лука предсказва нашествието на българите

Наистина много дни преди това той направи предсказание за скитското копие,² което преминало по цялата суша и почти изцяло щяло да я предаде на погибел. Той не изразявал ясно точното си мнение, а чрез притчи и загатки (пък и как иначе, щом като това нещо било толкова важно!). На разни хора блаженият език казал разни предсказания относно тези неща, а пък други казват, че чули това: „Елада ще бъде забравена, а Пелопонес ще бъде завладян.“

2. Българският цар Симеон воюва срещу ромеите

Α. Светият наш отец Лука се родил в 906 г. от възплъщението, а в 917 г. (именно 11 години след рождението на светеца) се родил Константин Багрянородни, синът на императора. Когато в 924 г. след Христа умрял и Лъв Мъдри, гореказаният Константин останал наследник на престола, но с настойници. През втората година от царуването му българският предводител Симеон тръгнал на поход срещу ромейската държава. Тогава император Константин бил в осмата си година, а светецът — в двадесетата, когато поради нападението на гореказания Симеон светецът се преселил в Морея и живял там десет години. Константин, когато бил десетгодишен, свързал приятелство с българина Симеон. А когато бил в двадесетата си година, срещу него въстанал Роман Авастаг,³ който му бил и тъст и заграбил от него царската власт. Казаният Симеон се вдигнал отново срещу царуващия тогава Роман, но не след дълго, като свързал с него приятелство, върнал се. Прочее, след като било обявено приятелството, светецът се върнал от Морея и живял десет години на Йоаникиевата [планина].⁴

¹ Този откъс е повторен дословно у Κρέμος, стр. 39. ² С този метафоричен израз се намеква за българската войска. ³ Прякор на Роман Лакапин. Срв. Σπ. Λαμπρός: Νεὸς Ἑλληνομνημόν, τ. θ' (1911), p. 495. ⁴ Според Βέης, пос., съч., стр. 346—347, посочените хронологически данни в тези две по-късни редакции на житието са неточни.

В. Εἰς δὲ τοὺς 906 χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ εἰς τοὺς ἕξι χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ ἐγεννήθη ὁ ἅγιος Λουκάς, ἔτη ἀπὸ Χριστοῦ 905· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Δέοντος Κωνσταντῖνος ἐγεννήθη εἰς 917 χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ· ἐβασίλευσε δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δέων χρόνους 25 καὶ τελευτήσας ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος εἰς τοὺς 6423 χρόνους ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ 923. Παρ-ἐλθόντος εἰς τὸν ἑβδομον ἦλθεν ὁ Συμεὼν τῆς Βουλγαρίας ὁ ἀρχηγὸς κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου. Τότε ἦτον ὁ ἅγιος χρόνων 21· καὶ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦς Συμεὼν ἔφυγε εἰς τὸ Μορέα καὶ ἔκαμε χρόνους δέκα (10). ὁ δὲ Συμεὼν ποιήσας ἀγάπην μετὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἀνεχώρησεν. Ἦτον τότε ὁ βασιλεὺς χρόνων δέκα. Μετὰ ταῦτα ἔκαμεν ἄλλους χρόνους 6. Ἐπανέστη δὲ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ Ῥωμανὸς ὁ Ἀβάσταγος καὶ ἤρπασε τὴν βασιλείαν ἐξ αὐτοῦ. Ἦτον τότε ὁ βασιλεὺς χρόνων 20 καὶ ὁ ἅγιος χρόνων 31 ἐτῶν. Ἐπὶ ἦλθε δὲ ὁ Συμεὼν κατὰ τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ πάλιν ποιήσαντος μετ' αὐτοῦ ἀγάπην, ἀνεχώρησεν. Τότε δὲ ἀνακηρυχθείσης τῆς ἀγάπης, ἦλθε καὶ ὁ ἅγιος Λουκάς ἀπὸ τὸν Μορέαν καὶ ἔκαμεν εἰς τοῦ Ἰωαννικίου χρόνους 12 (Κρέμος, pp. 14—15).

В. В 906 година след Христа, през шестата година от царуването [на Лъв VI], се родил свети Лука (в 905 г. сл. Хр.).¹ А Константин, синът на Лъв, се родил в 917 г. след Христа. Баща му Лъв царувал двадесет и пет години и като умрял, синът му Константин се възцарил в 6423 г. от сътворението на света, а 923 г. след Христа. Симеон, предводителят на българите, като преминал през Евдомон, пристигнал при Цариград.² Тогава светецът бил на двадесет и една година. Той избягал в Морее поради нападението на Симеон и там живял десет (10) години. А Симеон, като свързал приятелство с император Константин, върнал се. Тогава императорът бил на десет години След това изминали още шест години. А тъстът му Роман Авастаг се разбунтувал и заграбил царската власт от него. Тогава императорът бил двадесетгодишен, а светецът — на тридесет и една година. А Симеон, като потеглил срещу Роман и като свързал отново приятелство с него, върнал се. Тогава, когато било разгласено приятелството, свети Лука дошъл от Морее и живял в Йоаникиевата [планина] 12 години.

¹ Съставителят на житието погрешно е повторил датата, като втория път дава 905 г. вм. 906 г. Неточно е дадена и годината 917, като година, в която бил роден Константин Багренородни. В същност Лука се е родил през 896 г. Срв. *В. 4. 1. 1*, пос. съч., стр. 340. ² Вероятно се загатва за похода на Симеон към Цариград през септември 923 г. Срв. *Златарски, История*, I, 2, стр. 464 и сл.

XVIII. ЖИТИЕ НА ЛУКА СΤΥΛΠΝΙΚ

Св. Лука Сτълпник (897—979) бил наречен така, защото прекарал в уединение четиридесет години на една колона недалеч от Халкидон (днешен Кадъкьой) срещу Цариград. Неговото житие е било съставено наскоро след смъртта му от неизвестен негов ученик и последовател.

За нас то е интересно поради краткото сведение, което намираме в него за едно сражение между българи и византийци — вероятно боя при Булгарофигон.

РЪКОПИС: А = cod. Paris. gr. 1458 (XI s.)

ИЗДАНИЯ: А. Vogt, Vie de S. Luc le Stylite, Analecta Bollandiana XXVIII (1909), pp. 5—56. — Fr. Vanderstuyf, La vie de Saint Luc le Stylite, Patrologia Orientalis, XI, Paris 1915, pp. 189—287. — H. Delehaye, Les Saints Stylites, Bruxelles—Paris 1923, pp. LXXXVI—CV; 195—237. Преводът е направен по последното издание.

КНИЖНИНА: А. Παπαδόπουλος — Κεραμείς, Διορθωτικά εἰς τὸν βίον τοῦ ὁσίου Λουκά, ВВр. XV (1908), стр. 437—439. — Хр. Лопарев, Византийския жития святых, ВВр. XVIII (1911), стр. 144. — В. Бешевлиев, Няколко бележки към българската история, ГСУИФФ, XXXII, 9 (1936), стр. 36—37. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 568—569.

VITA LUCAE STYLITAE

Romani contra Bulgaros proeliant

11. Τὸν κατὰ Βουλγάρων τοιγαροῦν πόλεμον ἀναδεδεγμένον τοῦ τότε τὰ σκῆπτρα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἐμπειπιστευμένον, καὶ αὐτὸς εἰς τὴν κατ' αὐτῶν ἐκστρατείαν συνεστρατεύσατο, ὀκτωκαίδεκατον ἔτος ἄγων τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Ἐσχρηδὸς δὲ δύο τινὰς συνήθεις συστρατιώτας συνηλικιωτάς καὶ συνεστίτους, ἐντολὰς λαβόντας ἀπὸ τινος εὐλαβεστάτου μοναχοῦ στύλωτινὴ προσκαθεζομένου καὶ θεοσεβῶς ἐφησυχάζοντος, καὶ τούτους ἐφ' ἐκάστης καταμανθάνων ἡμέρας συνεχῶς μὲν εὐχομένους, νηστείας δὲ σχολάζοντας καὶ ἑαυτοῖς προσέχοντας, τούτους ἐζήλωσεν ἐν καλῶ, τῆς καλλίστης πολιτείας αὐτῶν μιμητῆς γενόμενος. 12. Μετὰ γὰρ τὴν γεγενημένην σὺν πολλῶ κινδύνῳ τοῦ τότε πολέμου συρραγέντος ὑποστροφήν, ὄρον θέμενος κατ' ἑαυτὸν ἀμετάθετον τὸν μονήρη βίον ἀσπάσασθαι καὶ μηκέτι κοσμικῶ σχήματι τῷ κόσμῳ περιπολεῦεν, πορευθεὶς πρὸς τὸν βῆθέντα θεόληπτον καὶ ἡσυχαστὴν μονάζοντα, τοὺς οἰκείους αὐτῷ λογισμοὺς ἀπεκάλυψε — — — (р. 200, 9—24).

ЖИТИЕ НА ЛУКА СΤΥΛΠΝΙΚ

Византийците воюват срещу българите

11. И тъй, когато тоя, комуто тогава била поверена ромейската власт¹, започнал война срещу българите, в похода срещу тях участвувал и [Лука], който карал осемнадесетата си година². Измежду войниците, които служели с него, той имал двама приятели, които били негови връстници и сътрапезници. Те били получили наставления от един преблагочестив монах, който седял на един стълб и живеел безмълвно в страх божи. Като наблюдавал, че те непрекъснато се молят всеки ден, спазват постите и се вглъбяват в себе си, той започнал да ги следва в доброто³ и станал подражател на прекрасния им живот. 12. Когато след завързалия се тогава бой последвало отстъпление, придружено с големи рискове, [Лука] твърдо си поставил за цел да приеме монашеския живот и никога вече да не се движи сред хората в мирска дреха. Той отишъл при казания богопредан монах, който живеел в безмълвие, и му разкрил своите мисли. — — — (стр. 200, 9—24).

¹ Става дума за император Лъв VI (886—912). ² Според А. Vogt, Vie de Saint Luc le Stylite, който смята, че Лука е живял от 889 до 1000 г., тук става дума за битката при Ахелой — 20 август 917 г. Vanderstuyf, La vie de Saint Luc le Stylite, pp. 163—170, и след него. Delehaye, Les Saints Stylites, p. XCVI sq приемат годините на раждането и на смъртта му съответно 879—979 г. и смятат, че става дума за боя при Булгарофигон, който поставят в 897 г. вместо в 896 г. За това сражение срв. Златарски, История, I, 2, стр. 317—319. ³ Към галатяните, IV, 18.

XIX. НОВЕЛА НА ИМПЕРАТОР ЙОАН ЦИМИСХИЙ ОТНОСНО КОМЕРКИОНА ВЪРХУ ЗАЛОВЕНИТЕ РОБИ

От времето на византийския император Йоан Цимисхий (969—976) е запазена една новела, в която се съдържат кратки, но извънредно ценни сведения за участието на българи в търговията с роби. Новелата е издадена между 972 и 975 г., т. е. данните, които черпим от нея, се отнасят за периода непосредствено след падането на Източното българско царство под византийска власт.

РЪКОПИСИ: Cod. Laur. gr. LXXX, 8. — Cod. Paris. gr. 1351. — Cod. Paris. gr. 2005.

ИЗДАНИЯ: *Witte*, *Novellae*, ed. Heimbach, *Ἀνέκδοτα* II, Leipzig 1840, p. 276. — *Z. von Lingenthal*, *Jus Graecoromanum*, III, Leipzig, 1857, p. 301—303. — *P. et J. Zepos*, *Jus Graecoromanum*, I, Athenes, 1931, p. 257—258. Даденият тук превод е направен по последното издание.

КНИЖНИНА: *Ив. Сакъзов*, Една новела на Алексия Комнин за роби българи, Сборник в чест на В. Н. Златарски, София, 1925, стр. 367—389. — *Д. Ангелов*, Робството в средновековна България, ИПр, II (1945), стр. 151—156. — *Р. Браунинг*, Рабство в Византийской империи (600—1200 г. г.), ВВр. XIV (1958), стр. 38—55.

NOVELLA IMP. JOANNIS TZIMISCIS DE VECTIGALI CAPTORUM MANCIPIORUM

Νεαρά νομοθεσία Ἰωάννου βασιλέως περὶ τοῦ
κομερκίου τῶν ἀλωσίμων ψυχῶν.

Ἀδιορίστου καὶ ἀδιαστίκτου τῆς ὑποθέσεως
τυχευούσης τοῦ κομερκίου τοῦ ἀπὸ τῶν ἀλωσί-
μων ψυχῶν ἐπερχομένου τῷ δημοσίῳ, καὶ
τοῦ νόμου διαγορεύοντος ἀκοιμέζεντα διαμένειν
τὰ ζωγρούμενα παρὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ δορύκτη-
τα κατονομαζόμενα, καὶ ποτὲ μὲν τῶν παρὰ τῶν
πενεστέρων χειρουμένων στρατιωτῶν μᾶλλον κομ-
μερευομένων, ποτὲ δὲ τῶν ὑφειλόντων κομμερευέεσ-

Новела на император Йоан относно
комеркиона върху заловените роби

Понеже законоположението за комеркион-
на,¹ който постъпва в държавното съкрови-
ще от пленените роби, не е определено и
разграничено и понеже законът постановява
да остане необлагани с комеркион робите,
заловени от стратиотите² и наричани военно-
пленници, и робите, заловени от по-бедните
стратиоти, твърде много се облагат с комер-
кион, а пък робите, които трябва да се об-
лагат с комеркион, се прекарват от дина-

¹ Комеркионът (*κοιμέριον*) — мито върху търговските стоки, които били пренасяни главно по море. Той бил събиран от специални чиновници (*κοιμερκιαῖοι*) на определени пунктове в Проливите. Размерът му бил около 10—12% от стойността на стоката. В случая става дума за комеркион, плащан при търговия с роби. За комеркион вж. *L. Bréhier*, *Les institutions*, pp. 263—265. ² Стратиотите (войниците) във Византия били снабдени с определен минимум земя, от която се издържали и въоръжавали. Те били вписвани в специални стратиотски списъци. Тяхната земя не могла да се отчуждава. Стратиотите били длъжни да се явяват на периодически военни сборове и в случай на война. Общо за стратиотите във Византия вж. *П. Мутафчиев*, *Войнишки земи и войници във Византия през XIII—XIV в.*, СпБАН, XXVII (1923), стр. 1—114. — *G. Ostrogorskij*, *La propeña, Byzantion*, XXII (1952), p. 444.

θαι διαβιβαζόμενον παρὰ δυνατῶν ἴσως προῖκα καὶ ἀμισθί, ὡς ἐκ τούτου ζημίαν μὲν τῷ κοινῷ προξενεῖσθαι, ζημίαν δὲ παντὶ τῷ στρατῷ, ἢ βασιλείᾳ ἡμῶν ἀμφοτέρων προουμένη καὶ τὸ μὲν ἄδικον ἐκκόπτουσα εἰ τάχα καὶ περιττόν, τὸ δὲ δίκαιον βεβαιοῦσα εἰ καὶ ἐνδεέστερον, διεγείρουσα δὲ καὶ τὸ πρόθυμον τοῦ στρατιώτου, ἐκεῖνα βούλεται ἀπὸ τῆς σήμερον κομμερκεῖσθαι καὶ μὴ, ὅσα παροδηλώσει κατὰ μέρος ὁ κατωτέρω διορισμός.

α. Θεσπίζομεν τοιγαροῦν, ἵνα εἴ τις τῶν στρατιωτῶν δρουγγάριος εἴτε κανδοφόρος εἴτε κόμης εἴτε σχολάριος ἢ ἕτερος οἰσοδήποτε στρατιώτης μικρὸς ἢ μέγας, ταγματικὸς ἢ θεματικὸς, διαπωλήσει ψυχάρια ἢ ἀποχαρίσεται τινι τῶν συνταξιδωτῶν αὐτοῦ, εἴτε καὶ τῷ στρατηγῷ ἢ ἑτέρῳ προέχοντι ἄρχοντι καὶ ἐν τῷ ταξειδίῳ διάγοντι, μὴ ἔχη ἐξουσίαν τις κομμερκεῖν αὐτά. εἰ δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν τινες, εἴτε στρατηγὸς εἴτε τουρμάρχης εἴτε λοιποὶ ἄρχοντες ταγματικοὶ καὶ θεματικοὶ παράσχωσιν ἀνθρώποις αὐτῶν ψυχάρια, καὶ ἀποστείλωσι ταῦτα δωρεᾶς τῷ τρόπῳ εἰς τινα πρόσωπα τὰ ἐπὶ τῆς βασιλευσύνης διάγοντα ἢ ἐξωθεν διατρίβοντα, ἢ καὶ πολλάκις πρὸς τὸν ἴδιον οἶκόν τε καὶ τὰ κτήματα ἢ καὶ πρὸς συγγενεῖς παραλέμφονται ἀπὸ τούτων, ἵνα μὴδὲ αὐτὰ κομμερκεύονται πλὴν εἰ ἐξ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν τινες ἐξελθόντες εἰς τὰ ἐμπόριά τε καὶ χωρία τῆς ῥωμαϊκῆς γῆς ἀπειπολήσουσι ψυχάρια εἰς τοὺς κατὰ τὸν τόπον ἄρχοντας, τοὺς μὴ παρενρεθέντας ἴσως εἰς ταξειδίον, οἷτοι δὲ (οἱ ἐξωνησάμενοι δηλονότι) θελήσουσι ταῦτα διαπωλῆσαι εἴτε καὶ ἀποχαρίσασθαι προσώποις ἑτέροις, ἵνα παρέχωσι τὸ κομμέριον. εἰ δὲ τινες ἐκ

тите¹ почти безвъзмездно и бесплатно, като от това се нанася щета на хазната и вреда за цялата войска, то Царство ни, като обмисли и двете неща и пресичайки, ако и може би прекомерно неправдата, от една страна, а, от друга страна, утвърждавайки справедливостта, ако и недостатъчно, и като събужда и усърдието на стратиота, желае от днес натагък онези роби да се облагат с комеркион, а (тези) да не се облагат, както по-долното постановление ще изясни подробно това.

1. Постановяваме прочее, ако някой от стратиотите, друнгарий² или кандофор³ или комес⁴ или схолярий⁵ или друг какъвто и да е стратиот, малък или голям, от тагмите или от темните войски,^{6—7} продава роби или ги подарява на някой от своите съслужители — било на стратег или на друг по-горен началник,⁸ който е в поход, никой да няма власт да ги облага с комеркион. Ако пък някои от самите стратиоти, било стратег, било турмарх⁹ или от останалите началници от тагмите или от темите дадат на своите хора роби и ги изпратят като дар на някое лице, което живее в столицата или което пребивава вън от нея, или, както често става, изпратят от тях в собствената си къща и в имотите, или на сродниците си, нека те да не бъдат облагани с комеркион. Обаче ако някои от самите стратиоти, като излязат по тържищата и селищата на ромейската земя, продават роби на местните началници, които естествено не се намират на поход, то тия именно, които са ги откупили, поискат да ги препродадат или да ги подарят на други лица, то нека да дават комеркион. Ако

¹ Динати (δύνατοι), т. е. „силни“, били наричани представителите на аристокрацията във Византия.
² Във Византия друнгарии (δρουγγάριοι) се наричали командирите на войсковите единици мойри (μοῖραι) или друнги (δρουγγοί) подразделения на темата, които имали около 1000 войници. Съществувала и титлата „велик друнгарий на флотата“, т. е. адмирал. Тук става дума за командири на сухопътна войска единица. За друнгарий вж. Bréhier, Les institutions, pp. 126, 127, 142, 302, 357, 362; за друнгарий на флотата pp. 134, 136, 139, 142, 145, 411, 424. ³ Кандофор (κανδοφόρος) вероятно (βανδοφόρος) — „знаменосец“. Вж. Du Cange, Glossarium gr., p. 173—174, s. v. — Bury, The Imperial Administrative System, pp. 56, 62. ⁴ Комес (κόμης) или комит командувал една „банда“ (βάνδον). Той се числял към висшите офицери от византийската войска. Имало няколко вида комеси: κόμης τῆς πόλεως, κόμης τῶν βάνδων, κόμης τῆς ἐταρίας, κόμης τῶν σχολῶν. Вж. Ф. И. Успенский, Военное устройство византийской империи, ИРАИК VI, вып. 1 (1900), стр. 166, 172—173. — Bréhier, Les institutions, p. 92, 94, 102, 126, 154, 357, 362. ⁵ Схолярите били дворцова стража и се числели към тагмата на схолите. Те се набирали из средата на богати и влиятелни семейства и често достигали големи служби. Схолярите охранявали двореца на императора и постоянната им квартира била в Цариград. Вж. Успенский, Военное устройство, стр. 168. — Bréhier, Les institutions, p. 353—354. ^{6—7} Темните войски представлявали основната и най-здрава част от византийската войска. Темната организация била създадена през VII в. (по времето на император Ираклий) и доразвита през следващите столетия. В империята имало няколко теми — военно-административни области, които излъчвали определен брой войници. Всяка войска част посела името на темата, от която била набрана. За темната организация общо вж. Успенский, Военное устройство, стр. 158—167. — E. Stein, Studien zur Geschichte, p. 117—140. — R. Grosse, Römische Militärgeschichte von Gallienus bis zum Beginn der byzantinischen Themenverfassung, Berlin, 1920. — Bréhier, Les institutions, p. 355—362. ⁸ Сиреч какъвто и да е военачалник. Архонти във Византия били наричани всички, които заемали висша командна длъжност във войската. ⁹ Турмарх (τουρμάρχης) се наричал командирът на турма — най-голямото подразделение на темата. Турмата имала около 5000 войници. Вж. Bury, The Imperial Administrative System, p. 41.

τῶν ἀρχόντων τῶν μὴ ταξειδευόντων ἀνθρώπους αὐτῶν μετὰ τὴν ἐξέλευσιν τοῦ φορσάτου τὴν γενομένην ἀπὸ τῆς πολειμίας γῆς ἀποστείλωσι τοῦ ἐξωνήσασθαι ψυχάρια, ταῦτα ἵνα κομμερκεύωνται, τῶν ἀγοραστῶν δηλονότι παρεχόντων τὸ κομμέριον. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν καβαλλαρίων στρατιωτῶν.

β! Περὶ δὲ τῶν πλωίμων τοῦτο θεσπίζομεν, ἵνα ὅσοι μὲν ἐδρίσκονται κάστρα πολιορκοῦντες, εἴτε κουρσεύοντες μετὰ τοῦ καβαλλαρικοῦ στρατοῦ εἰς πολειμίαν γῆν καὶ ψυχάρια χειροῦμενα, μὴ παρέχωσι τὸ κομμέριον ὅσοι δὲ διερχόμενοι εἰς τὰ ἐμπορία τε καὶ χωρία ἐξωνήσονται ἀπὸ πραγματευτῶν ἢ καὶ βουλγάρων ψυχάρια, ἢ καὶ ἐξ ἄλλης τῆς οἰασθήποτε προσκτήσονται ἐπιθέσεως εἴτε ἀπὸ χαριστικῆς ἔχουσιν, ἵνα κομμερκεύωνται. ἐὰν δὲ μὴ ὄντος πολέμου κατὰ δόλον τινὲς τῶν πλωίμων ἀπολείψουσι ψυχάρια, ἵνα μὴ μόνον τὸ κομμέριον παρέχωσι πρὸς τὸ τοῦ δημοσίου μέρος, ἀλλὰ καὶ εὐθύνην ὑφίστανται. εἰ δὲ συμβῆ πολλάκις ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ πλωίμους μετὰ τοῦ καβαλλαρικοῦ στρατοῦ, καὶ τινες ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τῶν καβαλλαρίων ψυχάρια διαπωλήσωσιν ἢ καὶ ἀποχαρίσωσιν τισι τῶν πλωίμων, ἵνα μηδὲ αὐτὰ κομμερκεύωνται (р. 257—258).

пък някои от началниците, които не са на поход (след като войската се вдигне от неприятелската земя), изпратят свои хора да купуват роби, нека тия да се облагат с комеркион, като, разбира се, купувачите да дават комеркиона. Това се отнася за конните стратиоти.

2. А за моряците постановяваме това: нека ония, които обсаждат крепости или правят набези заедно с конна войска в неприятелска земя и залавят роби, да не дават комеркион. Ония пък, които отиват по тържищата и селищата, за да купуват роби от търговци или от българи, или по друг някакъв начин придобиват роби,¹ или пък ги получават като дар, нека да плащат комеркион. Ако обаче няма война и някои моряци с измама заловят роби, не само да дават комеркион на държавното съкровище, но и да бъдат подвеждани под отговорност. Ако случайно на едно и също място има и моряци заедно с конната войска и някои от началниците на конниците продадат роби или ги подарят на някои от моряците, нека и те да не се облагат с комеркион.

¹ Търговията с роби във Византия през X в. била много развита. Това се дължало на успешните войни, които империята водила през втората половина на X в. След падането на Източна България под византийска власт много българи били отвлечени от византийските войски и продадени като роби по тържищата. За робството във Византия вж. А. Hadjinicolaou-Marava, Recherches sur la vie des esclaves dans le Monde Byzantin, Athenes, 1950. — М. Я. Сюзюмов, Исследования о положении рабов в Византии (рецензия върху книгата на А. Хаджиниколау-Марав), ВВр. V (1952), стр. 281, сл. — Р. Браунинг, Рабство в Византийской империи, стр. 38—55. — Ив. Сакъзов, Една новела на Алексия Комнин за роби българи, стр. 374. — Д. Ангелов, Робството в средновековна България, стр. 151—156. — Г. Г. Литаврин, Болгария в Византия в XI—XII вв., М., 1960, стр. 182—191. — Г. Цанкова-Петкова, Социальный состав населения болгарских земель в период византийского господства, ВВр. XXIII (1963), стр. 19—20.

XX СЛОВО НА АНТОНИЙ СТУДИТ

Антоний Студит заемал патриаршеския престол в Цариград от 974 до 980 г. Около 971—972 г. като монах той произнесъл една реч за обсадата на Цариград от авари и славяни в 626 г. В нея той споменава и за покоряването на България от Йоан Цимиский.

РЪКОПИС: V — cod. Vindobonensis Theol. 134 (XV) S.

ИЗДАНИЯ: *Leo Sternbach*, *Analecta avarica*, *Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział filologiczny. Serya II*, t. XV. Cracoviae 1900, pp. 336—342.

КНИЖНИНА: *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 294.

ANTONII STUDITAE

De obsidione Constantinopolis oratio

Ἦν ὅτε καὶ Ἡράκλειος ἐκεῖνος τῶν τῆς βασιλείας Ῥωμαίων σκήπτρων ἐπιλήπτο καὶ τὸ ταύτης τέτρονον τέτακτο ἠρωχεῖν· ἀλλ' εἶχετο μὲν αὐτὸς τῆς ἀρχῆς, Πέρσαι δὲ τῆς σφῶν κακίας καὶ Σκύθαι οὐκ ἠθέλον ἠρεμεῖν. Οὐκ οὐδὲ ἡμέλων, ἀλλ' ἔνθεν μὲν Χοσρόης, ἐκεῖθεν δὲ Χαγάνος μυριοπληθὲς συλλέξαντες στρατεύμα καὶ ὅπλοις παντοίοις περιφραζάμενοι τὴν βασιλίδα ταύτην ἐκύκλωσαν, ὥς ποτε Σαναχηρίμ ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος τὴν περιόνημον καὶ θείαν Ἰερουσαλήμ, εἰ καὶ πανστρατεὶ ἀπωλώλει ὡς ὁ ἀσεβέστατος δικαίᾳ κρίσει Θεοῦ. Οἱ καὶ παντοδαπῶς ὡς εἶχον τὰ πέριξ ταύτης ἐκάκωσαν, τὰ μὲν πυρὸς παρανάλωμα θέμενοι, τὰ δὲ καὶ ἄλλως λεηλατοῦντες καὶ ἐδαφίζοντες, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἀφανισμοῦ πεδίον τὰ ὑπ' αὐτὴν ἐγραζόμενοι. Ἐνθεν τοι καὶ τοῦ πιστοῦ λαοῦ κατοφρούοντο καὶ κατεκάρηζον τούτων οἱ τὴν καρδίαν ἀσύνητοι καὶ τὸ χείριστον — ἀλλ' ὃ τῆς βαρβαρικῆς βλασφημίας — καὶ σὲ καὶ τὸν σὸν υἱὸν καὶ τὸν πάντων Θεὸν ἐμυκτήριζον, ποῦ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν, λέγοντες, ἐφ' ᾧ τεθαβήκασιν· πεποιθήσιν ἐπὶ κίριον, ἔσθασθω αὐτούς. Καὶ τὰ μὲν τῶν βαρβάρων

АНТОНИЙ СТУДИТ

Слово за обсадата на Цариград

Това беше по времето, когато известният Ираклий¹ беше поел скиптъра на ромейската държава и бе поставен начело на нейното управление. Прочее той имаше върховната власт. Но персите и скитите² не искаха да изоставят своята злина. Те не останаха бездейни, но от едната страна Хозрой, а от другата хаганът, събирайки многохилядна войска и снабдени с всякакво оръжие, заобиколиха нашата столица, както някога варваринът Сенахерим³ — именития и божествен Ерусалим, при все че погинаха с цялата си войска по справедливата божия присъда, също както и онзи безбожник. Те опустошиха напълно всичко, което беше наоколо, като едни местности опожаряваха, други — оплячкосваха или разоряваха по друг начин и, накратко казано, превърнаха в пустиня околностите на града. След това безчувствените по сърце презряха благоверния народ и се подиграха над него, а най-лошото — о, варварско кощунство! — те се надсмяха и над тебе, и над сина ти и над бога вседържител, казвайки: „Къде е техният бог, на когото се упоават? Те вярват в господата. Нека ги избави!“ Такива бяха думите на варварите и тежки бяха

¹ Става дума за император Ираклий (610—641). ² Със „скити“ тук са означени аварите, които заедно със славяни предприели през 626 г. по море голямо нападение срещу Цариград. В същото време персите обсадили от изток византийската столица. Вж. *Ostrogorsky*, *History*, p. 92. ³ Сенахерим, асирийски цар, живял в VII в. пр. н. е., бил известен с походите си срещу Вавилон, Халдея, Юдея и др.

τοιούτα καὶ ἀπειλαὶ βαρεῖται κατὰ τοῦ χριστιανώμου λαοῦ, ἐξώθησις πατρίδος ἀπιστάτη, τῶν προσόντων ἀφαιρέσεις, τῶν προσγενῶν ἀλλοτριώσεις, τῶν κτημάτων ἀφανισμός, καὶ τελευταῖον, εἰ μὴ ἐκόντες πόρρω που γένωνται, σφαγαὶ ἀνήκεστοι καὶ δημεύσεις ἀλλόκοτοι. Ὁ δὲ πιστὸς λαὸς τῶν ἄλλων πάντων ἀφήμενοι ὀδυρμοῖς ἐχρῶντο καὶ δάκρυσι, καὶ φωναῖς ἑφουμέναις πρὸς τὸν Θεὸν παρεκλήτεον, λέγοντες ψαλμικῶς: ἵνα τί κέριε ἀποστρέφη εἰς τέλος, ἕπερορῆς ἐν εὐκαιρίαις ἐν θλίψεσιν; ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἄσεβῆ ἔμπυρρίζεται ὁ πτωχός¹ συντετριμμένοι γὰρ ὄντως ἡμεῖς οἱ πτωχοί· ἕως ποτε ἀπόση εἰς τέλος ἔπαρον τὰς χεῖράς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν! Καὶ ἄλλα τοῦτοις ἐπῆδον συναδὰ καὶ πρόσφορα τῷ καιρῷ, καὶ σὲ τὴν ὑπέραγρον καθικέτευεν καὶ τοὺς τῆς ἐλπίδος κάλως ἀνέδουν σοι, μεσίτων ἅμα καὶ βοηθῶν ἐγκαλούμενοι. Καὶ οἷα ἐφεισθήσαν τῆς ἐλπίδος οὐδ' εἰς κενὸν ἐκείνοις τὰ τῆς ἐκετείας προέβησαν· ἀλλὰ μικρὸν τὸ ἐν μέσῳ καὶ πάντες οἱ ἀλαζονευσάμενοι καὶ τῇ σφῶν δυνάμει θαρσύναντες βάρβαροι ἄρδην ἀπόλωτο καὶ οἱ περισωθέντες δὲ ὡς αἰχμάλωτοι μᾶλλον εἰς τοὺς ἰδίους τόπους ἀνέστρεφον καὶ οἱ τῶν εὐσεβῶν κατορχούμενοι ἐκεῖνοι παρ' αὐτῶν ἐνεπαίχθησαν, τῆς σῆς ἰσχύος μεσιτευσάσης αὐτοῖς.

Τοιοῦτόν σου τὸ θαῦμα παρθένε, τοιοῦτόν σου τὸ τεράσιον, ὡς ὄντως ὑπερφνές, ὡς ὄντως ἐξαισίον· οὐ μόνον δὲ τοῦτο τῆς σῆς ἰσχύος ἔργον ἀκατανόητον, οὐδὲ Πέρσαι μόνον καὶ Σκύθαι ταύτης πεπειράσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἡ χιλιόναυς ἐκείνη τῶν Ἀραβῶν νηυμαχία, ἡ τὸν ἐπτὰετῆ χρόνον τῆν Ῥωμαίων κυκλάσασαι καὶ κακῶς διαθῆσα τὰ σύμπαντα, καὶ αὐτὴ μᾶ καιροῦ ζοπῆ συνειρήνη καὶ ὄχιτο ὄμβρον βιαίων ἐπιφορᾶ καὶ λίθων ἐξ οὐρανοῦ ἐπομβρήσει καὶ ἀνέμων καὶ βιαῖα καὶ θαλασσίῳ παραδόξῳ βρασμῷ ὑποβρούχιος γέγονε.

Τούτων σου τῶν τεραστίων τὸ μέγεθος τίς κατ' ἀξίαν ἠμνήσειε; τίς δεόντως περιηροτήσειε; τίς ὡς χαρῆ ἀνυμνήσειεν; οὐδεὶς, ὡς οἶμαι, βροτῶν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς λαβίδι πυρὸς τὴν γλῶσσαν ξυφθήσεται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν σου τὰ ἀρχαῖα ἐξαισία θαύματα, ἃ διηγήσαντο ἡμῖν οἱ πατέρες ἡμῶν, ὑπὲρ ὧν σοι καὶ τὴν εὐχαριστήριον ταύτην καὶ ἐπινίκιον ἄδομεν ὀλονηκτίοις ὄδαῖς σε γεραίροντες, τὰ δ' ἐφ' ἡμῶν ὁποῖα; ἰσοβρέτη καὶ τοῦτα τοῦ Ἰσοῦ θαύ-

заплахите им към христоименния народ: позорно изгонване от родната страна, отнемане на имуществото, раздяла с близките, унищожаване на придобитото и най-после — ако не се оттеглят доброволно — страшни убийства и неимоверни грабежи. А благоверният народ, отказвайки се от всичко друго, с вопли и сълзи призовава бога на висок глас, казвайки според писанието: „Защо, господи, се отвърщаш накрая и в надлежния миг пренебрегваш мъката ни? Когато надменният ликува, бедният изгаря. Защото ние бедните сме напълно сразени. Докога най-после ще отбягваш от нас? Вдигни ръцете си срещу тяхната дързост.“¹ Към тия думи те прибавяха и други подобавши и подходящи за случая молитви. И тебе, Пречиста, умолявах и успешно възлагаха на тебе своите надежди, призовавайки те едновременно като посредник и помощник. И те не се излъгаха в надеждите си, нито отидоха напразно техните молитви. Не се мина много време и всички тшеславни и уповаващи се на силата си варвари загинаха вкупом, а оцелелите се завърнаха по-скоро като пленници в страната си. Ония, които се надсмиваха над благочестивите, бяха подиграни от тях чрез посредничеството на твоята мощ.

Толкова голямо беше твоето чудо, о Деве! Толкова голямо беше знамението, действително свърхестествено, действително необикновено! Но не беше само това непоятно дело на твоята мощ и не само персите и скитите я изпитаха, но и оново морско нападение на агаряните с хиляди кораби, които обсаждаха града в продължение на седем години и причиниха безброй бедствия, и то в един миг бе отразено и отблъснато под напора на проливни дъждове и на падащите от небето камъни, а корабите им бяха потопени в морето от необикновената сила на ветровете и морските бури.

Кой би възхвалил достойно величината на толкова големи чудеса? Кой наистина ще ги прослави? Кой ще ги възпее, както трябва? Никой от смъртните, мисля аз, освен ако и сам той е очистил езика си с огнена лъжица². Но стига за твоите отколешни необикновени чудеса, за които са ни разказали нашите бащи, за които ти въздаваме тази благодарствена и победна песен, като те почитаме с всенощни химни. А какво е това, което ние правим? То е подходящо и достойно за едно

¹ Псалми IX, 22 и сл. ² Цифрата седем е преувеличена. Тук става дума за обсадата на Цариград от арабите, която с малки прекъсвания траяла от 674 до 678 г. Арабите били отблъснати. Те сключили с империята 30-годишен мир и се задължили да плащат данък, р. 111. Срв. *Ostrogorsky, History*; р. 111—112. Д. Ангелов, История на Византия, т. I, София, 1959, стр. 247. ³ Намек за причастието.

ματος ἄξια ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ τῷ ἀγ(ιω)γύμῳ πιστῷ ἡμῶν αὐτοκράτορι συμμαχεῖς; οὐχὶ καθ' ἡμέραν πάρει τούτῳ συνέριθος; οὐ συνεφάρπη τῶν ἔργων αὐτῷ; Ναὶ πάντως ἰδοὺ γὰρ πόσοι μὴ βάρβαροι μόνον ἐπήρθησαν καθ' ἡμῶν καταπολεμῆσαι πειρώμενοι, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῆς ἡμῖν πατρίδος καὶ πίστεως, εἰ καὶ καρδίαν ἔχοντες βδελυρὰν ἀπεδείχθησαν, καθ' αὐτοῦ ἐκινήθησαν, τῆς Θεόδου δεδομένης τούτῳ ἀρχῆς παρασαλεῦσαι, μηχανησάμενοι, καὶ ἀπώλοντο; Οἱ μὲν γὰρ στρατόπεδα ἠθροίζον καὶ ὄπλοις παντοδαποῖς καθωπλίζοντο καὶ καθ' ἡμῶν ἐκινούντων τῷ πλήθει καὶ τῇ ἰσχύϊ γαυρούμενοι, ὁ δὲ πιστὸς ἡμῶν βασιλεὺς σὲ καὶ μόνην ἐπεβοῶτο ἀρωγὸν καὶ συλλήπτορα καὶ μεσίτην εἰς τὸν πάντων ἐπεκαλεῖτο Θεὸν ἐν πνεύματι ταπεινώσεως καὶ συντριβῆ καρδίας καὶ προσευχῇ ἐκτενεῖ, καὶ παραντίκει οἱ ἐπανιστάμενοι κατησχύνοντο καὶ ἐφυγαδεύοντο οἱ ἀλάστορες· καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο τῇ σῇ προσβείᾳ νῦν μὲν Λατίνων γένος ὑψαύχενον τῷ βασιλεῖ ἡμῶν καταπεπ(ολ)έμηται, νῦν δὲ Σκυθῶν τὸ βδελυκτότατον συντέτριπται καὶ ἠφάνισται· ἔτι δ' οὐ καὶ τὸ τῶν Βυλγάρων ἔθνος ἀπανηαδιάσασαν καὶ τὸν τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπικρατείας χαλινὸν διαπύσαν ὑπὸ τὴν ζεύγλην αὐθις αὐτῆς τὸν τράχηλον κέκλικε καὶ δουλεύειν μᾶλλον ἢ ἄρχειν μεμάθηκεν (pp. 340, 3—341, 21).

подобно чудо. Нима наистина не помагаш на свещения и благоверен наш император? Не си ли негов сподвижник всеки ден? Не му ли съдействуваш в неговите работи? Разбира се, напълно. И наистина виж колко варвари се надигнаха, опитвайки се да победят не само нас, но и самото ни отечество и вярата ни, при все че показаха гнусното си сърце. Те се насочиха и срещу императора, като направиха всичко възможно, за да разклатят дадената му от бога власт, но погинаха. Защото те събраха войски, въоръжиха се с всякакви оръжия и се опълчиха срещу нас, горди с множеството и силата си, но верният наш император в душевно преклонение, сърдечно смирение и усърдна молитва призоваваше в бога на всичко тебе единствена като защитник, помощник и посредник. И веднага нашествениците бяха посрамени и злодеите бяха прогонени. И досега с твоето застъпничество бе покорен от нашия император както надменният латински народ¹, така и бе сразен и унищожен гнусният скитски народ². А също така и високомерният български народ, който беше отхвърлил юздите на ромейското господство, отново подвиг врат под ярема му и се научи по-скоро да робува, отколкото да управлява³.

¹ Тук се загатва за събитията в Южна Италия. Германският император Отон I през 968 г. изпратил Кременския епископ Лиудпранд да преговаря в Цариград. Преговорите завършили без успех. Срв. Ostrogorsky, History, p. 258. ² Със „скити“ тук са наречени киевските руси. Авторът има пред вид оттеглянето на русите от Преслав и Дръстър през 972 г. За събитията срв. Златарски, История I, 2, стр. 606—623. — Ostrogorsky, op. c., p. 262—263. ³ Авторът има пред вид падането на Източна България под византийска власт. Срв. Златарски, История, I, 1, стр. 627—632. — Ostrogorsky, op. c., p. 262.

XXI. ЕПАРХИЙСКИ СПИСЪК ОТ ВРЕМЕТО НА ЙОАН ЦИМИСХИЙ

От времето на император Йоан Цимисхий (969—976) е запазен един епархийски списък, в който са отбелязани само митрополитите и архиепископите, подчинени на цариградския патриарх. Списъкът на епископите, подчинени на архиепископи, не е даден от издателя, тъй като той не се отличавал от списъците от времето на Лъв VI и Константин Багренородни, които ние даваме в Гръцки извори за българската история — т. IV.

Епархийският списък от времето на Йоан Цимисхий се отличава от другите по това, че в него са споменати българският и кипърският архиепископ като глави на автокефални църкви. Този факт, както и някои други подробности показват, че той е съставен преди 972 г., когато византийският император Йоан Цимисхий, който завоювал източната половина на българското царство, свалил патриарх Дамян, пребиваващ в Дръстър (днешна Силистра).

РЪКОПИСИ: Cod. Athen. 1372. (XIII s.). — Cod. Phrontisterii Trapez. (XIV s.) — неиздаден.

ИЗДАНИЯ: *H. Gelzer*, Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum, Abth. der k. Bayer. Akad. der Wiss., I Cl., Bd. XXI, III Abth., München, 1901, pp. 568—575.

КНИЖНИНА: *A. Deissmann*, Forschungen und Funde im Serei, Berlin, 1932, p. 128. — *L. Bréhier*, Les institutions de l'empire byzantin, Paris, 1949, pp. 467—469. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 464. — *A. Κοττάρας*: *Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, XVIII (1943).

NOTITIA EPISCOPATUUM TEM- PORE IOANNIS TZIMISCIS SCRIPTA

*Τίτλις τῶν ὑποκειμένων μητροπόλεων τῷ ἀποστολι-
κῷ καὶ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῆς θεοφυλάκτου καὶ
βασίλειδος Κωνσταντινουπόλεως*

Πρὸ δὲ τούτου κεῖνται αἱ δύο ἀρχιεπισκοπαί

Ἡ Βουλγαρίας

Ἡ Κύπρου

ЕПАРХИЙСКИ СПИСЪК ОТ ВРЕМЕТО НА ЙОАН ЦИМИСХИЙ

*Ред на митрополиите, подчинени на апос-
толския и патриаршески престол на бо-
гохранимата столица Цариград*

Преди това стоят двете архиепископии,
[именно]

Архиепископът на България¹,

Архиепископът на Кипър.

¹ След 917 г., когато Симеон се провъзгласил за „цар на българи и ромси“, българският архиепископ получил титлата патриарх. Но той бил признат за такъв от Византия едва след като се възцарил Симеоновият наследник Петър (927). Забележително е все пак, че византийските автори от X в. наричат българския духовен глава архиепископ, а не патриарх. От други исторически извори знаем, че по времето на Йоан Цимисхий българският духовен глава се казвал Дамян и че неговото седалище било в гр. Дръстър (дн. Силистра). Вж. *Ив. Снегаров*, Кратка история на съвременната православна църква, II, София, 1946, стр. 29. — Според *Κοττάρας*, op. cit., p. 137 sq, българският и кипърският архиепископ са на отделно място, понеже били в особено положение спрямо цариградския престол.

<i>A</i> ^c μητροπόλεις.	Митрополиите :
<i>γ</i> ^α Ἐπαρχίας Ἐυρώπης ὁ Ἡρακλείας	3. В епархия Европа ¹ митрополитът на Хераклея (дн. Ерегли) ²
<i>ις</i> ^β Ἐπαρχίας Θεσσαλίας ὁ Θεσσαλονίκης	16. В епархия Тесалия митрополитът на Тесалоника (дн. Солун) ³
<i>λδ</i> ^γ Ἐπαρχίας Ἑλλάδος ὁ Λαρίσσης	34. В епархия Елада митрополитът на Лариса (дн. Лариса)
<i>λε</i> ^δ Ἐπαρχίας Νικοπόλεως ὁ Ναυπάκτου	35. В епархия Никополис ⁴ митрополитът на Навпакт (дн. Навпакт)
<i>λς</i> ^ε Ἐπαρχίας Θράκης ὁ Φιλίππουπόλεως	36. В епархия Тракия ⁵ митрополитът на Филипол (дн. Пловдив) ⁶
<i>λζ</i> ^ς Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Τραιανουπόλεως	37. В епархия Родопи ⁷ митрополитът на Траянопол (дн. Терма лутра, Лъджакьой, ю. от Фере)
<i>λθ</i> ^ζ Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Φιλίππου	39. В епархия Родопи митрополитът на Филипи ⁸ (дн. развалини между Кавала и Драма)
<i>μ</i> ^η Ἐπαρχίας Αἰμιμόντου ὁ Ἀδριανουπόλεως	40. В епархия Хемимонт ⁹ митрополитът на Адрианопол (дн. Одрин)
<i>μβ</i> ^θ Ἐπαρχίας ὁ Λυραχίου	42. В епархия [Нови Епир] ¹⁰ митрополитът на Дирахуим (дн. Драч) ¹¹
<i>Τάξις τῶν ἀρχιεπισκοπῶν αἱ τῶ ἀπὸ τῆς βασιλείδος ὑπόκεινται θρόνῳ</i>	<i>Ред на архиепископите, които са подчинени направо на столичния престол</i>
<i>α</i> ^α Ἐπαρχίας Ἐυρώπης ὁ Βιζόνης	1. В епархия Европа архиепископът на Виза (дн. Виза)
<i>δ</i> ^β Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Μαρωνείας	4. В епархия Родопи архиепископът на Марония (дн. Марония)
<i>ς</i> ^γ Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Μαξιμιανουπόλεως	6. В епархия Родопи архиепископът на Максимианопол (дн. Месинкалеси до Гюмюрджина)
<i>η</i> ^δ Ἐπαρχίας Ἐυρώπης ὁ Ἀρκαδιουπόλεως	7. В епархия Европа архиепископът на Аркадиопол (дн. Люлебургас) ¹²

¹ Преди въвеждането на темното устройство във Византийската империя провинциите като административни единици имали приблизително същия териториален обхват, който имали и църковните епархии. Това разпределение на църковните области продължило и след въвеждането на темното устройство. Така провинция Европа обхващала земите около Цариград, край Мраморно море и Галинолския полуостров. ² По-старото име на града е Perinthus. Наречен бил Heracleia в началото на IV в. ³ За името на града вж. *B. Gerov*, Zur Frage nach der altbulgarischen Form der Stadt Saloniki, Сборник в чест на П. Ников (ИИД XVI—XVII, 1940), стр. 126—133. За историята на града вж. *O. Tafrafi*, Thessalonique des origines au XIV es., Paris 1919. ⁴ Става дума за Никонолската епархия в Южен Епир. През X в. старият гр. Никополис или Actium Nicopolis, развалини при Превеза, бил разрушен и седалището на архиепископа било пренесено в Навпакт. Останало само името на епархията. ⁵ Провинция Тракия обхващала земи по средното течение на р. Hebrus (Марица) с градовете Philippopolis (Пловдив) и Berrhoe (Стара Загора). ⁶ Тракийското име на града е било Pulrudeva, което се извежда от гръцкото Philippopolis (вж. *D. Detschew*, Die thrakischen Sprachreste, Wien, 1957, p. 377), име, което градът е получил от Филип II Македонски (354—336). За името на града вж. още *G. I. Kazanow*, Über die Namen der Stadt Philippopol, Ph. W., 1901, № 50. *B. Бешевлиев*, Античната топонимия у нас като исторически извор, ИИБЕ, III (1954), стр. 346 и бел. 7 на стр. 354. ⁷ Провинция Родопи обхваща земите на беломорското крайбрежие, между реките Места и Марица, приблизително днешна Западна Тракия. ⁸ За историята на града вж. *P. Collart*, Philippi, ville de Macédoine, Paris, 1937. — *P. Lemerle*, Philippi et la Macédoine orientale à l'époque chrétienne et byzantine, Paris, 1945. ⁹ Провинция Haemimontus или Thracia secunda обхващала приблизително земите между Стара планина, р. Гунджа, Черно море и Странджа планина, както и областта на гр. Одрин. ¹⁰ Тук възстановяваме името на епархия „Нови Епир“ съобразно с другите епархийски списъци. Срв. Гръцки извори за бълг. история, т. III, стр. 192. ¹¹ В античността градът се наричал и Epidaurus. ¹² Старото име на града е Bergula. Името Аркадиопол той получил в чест на император Аркадий (395—408).

ιβ Ἐπαρχίας Ἐυρώπης ὁ Σηλυμβρίας	12. В епархия Европа архиепископът на Силимврия (дн. Силиврия)
ιε Ἐπαρχίας Ἐυρώπης ὁ Ἄπρων	15. В епархия Европа архиепископът на Апри (дн. Кермиен) ¹
ισ Ἐπαρχίας ὁ τοῦ Ῥουσίον	16. В епархия [Европа] ² архиепископът на Русион (дн. Рускьой)
ιζ Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Κιμψάλων	17. В епархия Родопа архиепископът на Кипсала (дн. Ипсала)
ιη Ἐπαρχίας Ἐυρώπης ὁ Μεσίνης	23. В епархия Европа архиепископът на Месина (дн. Буюккарациран) ³
ιδ Ἐπαρχίας ὁ Γαριέλλων	24. В епархия [Родопа] архиепископът на Гариела (дн. Гарела, Харалагюне)
ιθ Ἐπαρχίας ὁ Βρούσεως	25. В епархията [Европа] архиепископът на Вризис (дн. Бунархисар)
ικ Ἐπαρχίας ὁ Δέρκου	26. В епархия [Тракия] архиепископът на Деркос (дн. Деркос)
ις Ἐπαρχίας ὁ Σερραῶν	27. В епархия [Македония] архиепископът на Серес (дн. Сяр)
ιμ Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Αἴνον	40. В епархия Родопа архиепископът на Енос (дн. Енос)
ιδ Ἐπαρχίας Αἰμιονίου ὁ Μεσημβρίας	44. В епархия Хемимонт архиепископът на Месемврия (дн. Несебър)

¹ За отъждествяването на Апри с Кермиен вж. Γ. Λαυλογιάνης, Ὀδολογικὸν Ἄπρων-Κερμίν, Θρακικά II (1920), p. 323. Според K. Miller, Itineraria Romania, Stuttgart, 1916, col. 526, той е тъждествен с Инеджик.

² Тук възстановяваме името на епархиите съобразно с данните в другите епархийски списъци в ГИБИ, III, IV. ³ Тракийското име на този град—столица на одризите — било Δουλιπύρα. Вж. Detschew, op. cit., p. 159. За историята на града вж. Jireček, Die Heerstrasse, p. 50; Д. П. Димитров, Пътуването на св. Александър Римски през Тракия, ИБАИ VIII (1934), стр. 135. Името Месина се среща вероятно от X в. ¹ Името НЕСЕБЪРЪ се среща още в XI в. в апокрифното Видение на пророк Исая. Вж. В. Бешевлиев, Античната топонимия у нас като исторически извор, ИБЕ, III (1954), стр. 347.

XXII. ЛЪВ ДЯКОН

Лъв Дякон е роден около 950 г. в гр. Калое — Мала Азия. Сведения за живота му черпим от неговата история. Още като дете той отишъл в Цариград, за да се учи, а по-късно станал монах. В 986 г. взел участие в похода на Василий II срещу българите. При поражението на византийската войска в Ихтиманската клисура той едва успял да спаси с бягство живота си. Около 992 г. Лъв Дякон написал своята История. Първоначално тя обхващала времето от 959 до 976 г. По-късно той вмъкнал в съчинението си и събитията до 989 г.

Както сам авторът заявява, той писал въз основа на личния си опит и разказите на очевидци. Някои откъси показват голямо сходство с хрониката на Йоан Скилица, което ни кара да предполагаме, че двамата автори са имали един общ извор, писан през X в. Описанието на събитията от втората половина на X в. е напълно достоверно, понеже самият автор е участвувал в по-голямата част от тях. Лъв Дякон проявява склонност към архаизации и подражава на Агатий и Теофилакт Симоката.

Историята на Лъв Дякон е извънредно важен извор за събитията от българската история през втората половина на X в. В него са описани подробно походите на Светослав в България, поражението на византийските войски в Ихтиманската клисура през 986 г., превземането на Верия от българите през 989 г. и др.

ЕДИНСТВЕН РЪКОПИС: P = cod. Paris. gr. 1712 (XII s.).

ИЗДАНИЯ: В. Hase, CP (1819). — Migne, PG., 117 (1894). — *Leonis Diaconi Caloensis Historiae libri X*, e rec. С. В. Nasii, Вонпае, 1828. Преводът е направен по Бонското издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GVI., p. 266—269. — М. Сюзюмов, Об источниках Льва Дякона и Скилицы, Византийское обозрение II (1916), стр. 106—166. — Д. Анастасиевич, Лев Дякон о годе отвоевания Цимисхием Болгарии от русских, *Seminarium Kondakovianum* III (1929), p. 1—4. — Н. П. Благоев, Критичен поглед върху известията на Лъв Дякон за българите, *Македонски преглед* VI (1930), 1, стр. 25—48, 155; 2, стр. 23—40, 161. — П. Мутафчиев, Русско-българские отношения при Святославе, *Seminarium Kondakovianum* IV (1931), p. 77—94. — Д. Анастасиевич, La chronologie de la guerre russe de Tzimiscès, *Byz.* VI (1931), p. 337—342. — Fr. Dölger, Die Chronologie des grossen Feldzuges des Kaisers Johannes Tzimiskes gegen die Russen, *BZ* XXXII (1932), p. 275—292. — Д. Анастасиевич, Царский год в Византии, *Seminarium Kondakovianum* XI (1940), p. 147—200. — N. Voneff, L'Éclipse totale de soleil du 24 novembre 29 et l'ère moderne, *ГСУФМФ* XLV (1948—1949), p. 93—110. — А. А. Василев, The second Russian Attack of Constantinople, *Dumbarton Oaks Papers* VI (1951), p. 160—225. — П. Карышковский, Русско-българские отношения во время балканских войн Святослава, *Вопросы истории* 1951, 8, стр. 101—105. — Същият, О хронологии русско-византийской войны при Святославе, *ВВр.* V (1952), стр. 127—138. — Същият, Балканские войны Святослава в византийской исторической литературе *ВВр.* VI (1953), стр. 36—71. — Същият, К истории балканских походов Руси при Святославе, *АН СССР, Институт Славяноведения, Краткие сообщения* XIV (1955), стр. 26—30. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 398—400. — П. Петров, Образуване и укрепване на Западната българска държава, ч. I. Към хронологията на периода 966—986. *ГСУФИФ*, т. LIII, 2 (1960), стр. 135—188. — А. П. Каждан, *ВВр.*, т. XVI, 1959, стр. 276. Същият, Из истории византийской хронографии X в. 2. Источники Льва Дякона и Скилицы для истории третьей четверти X столетия, *ВВр.* XX, 1961, стр. 106—128.

LEONIS DIACONI
HISTORIAE

1. Ugri Istrum transeunt

β.

Πολλῶν γὰρ αὐτῶ συμβαλέντων πολέμων παρὰ τὸν τῆς στρατηγίας καιρὸν, οὐδέποτε τοῦ ἀντικαθισταμένου ἀπῆλθε μειονεκτῶν, ἀλλ' αἰεὶ τὸ πλέον τῆς τύχης ἀποφερόμενος. τῷ τοι καὶ Σκυθικῆς στρατιᾶς τὸν Ἰστρὸν περαιοῦσθαι τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ (Οὔγγους τὸ ἔθνος κατονομάζουσιν), ἐπεὶ μὴ οἷός τε ἦν ὁ στρατηγὸς Λέων ἐξ ἀντιπάλου ταύτῃ συμπλέεσθαι, ὑπὲρ ἄριθμον ἐπαγαλλομένης τὸ πλῆθος τῆς φάλαγγος, σπανίζουσιν αὐτὸς καὶ οὐκ ἀξιόμαχον ἔλην στρατιωτῶν ἐπαγόμενος, ἔργον μὴ ἐς προὔπιον κίνδυνον φέρον ἐνσεῖσαι αὐτὸν τε καὶ τοὺς συνεπομένους, λαοταίως δὲ μᾶλλον τοῖς Σκύθαις ἐπιπεσεῖν, καὶ τι γενναῖον δοῦσαι καὶ ἀνδρικόν, καὶ δόξαν ἐν κλεῖᾳ σφραγίσασθαι. Ἄγχι γὰρ διὰ τῶν θυμῶν κρήβδην πυραδρομῶν, καὶ τὴν ἔσταναν τῶν Οὔγγων ἐξ ἀπόπτου περιαιθήσας, καὶ τὸ πλῆθος ἐς τὸ ἀκριβὲς κατασκοπήσας, ἀσπί τῶν νικητῶν τριχῆ διασπέρσας τὴν φάλαγγα, ἐπίηε τοῖς Σκύθαις, καὶ τοσοῦτον φόνον ἀφνίδιον εἰσπεσόν ἐν μικρᾷ καιροῦ ζοπῆ ἀπειργάσατο, ὡς ἐναριθμύτους ἐκ τοῦ ἀμυθήτου πλῆθους διαφυγεῖν. τοῦτον τὸν στρατηγὸν Λέοντα Ῥωμαῖος ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἀσίαν διεβίβασατο, εἴ πως ἀλλὰ τὸς τε τῶν βαρβάρων ἐπαδρομὰς ἀναστείλσει, καὶ τὰς ἀνάδην τολμομένας ἀναχακίσει ἐπαγωγὰς (18, 19—19, 15).

2. Nicephorus pactum Bulgaris pendere negat

ι. Ἄσπι δὲ περὶ ταῦτα σχολάζοντι ἄγγελοι τῶν Μυσῶν, πρὸς αὐτὸν ἀφωγμένοι, τοὺς εἰθισμένους ἀπασιεῖν ἔλεγον φόρους τὸν ἀσχηρὸν ἑαυτῶν, ἐφ' ᾧ καὶ αὐτοὺς πρὸς τὸν αὐτοκράτορι στείλαι τὰ νῦν. ὁ δὲ θυμῶν παρὰ τὸ εἰωθὸς πληροῦθεις (ἰσχυρογνώμων γὰρ τις ἦν καὶ μὴ εὐδείκτως δορῆ ἀλισκόμενος), καὶ ἀνοιδήσας ὑπὲρ τὸ μέτρον, γεγωνοτέρω τε χρησάμενος, ἤπερ εἰθιστο, τῇ φωνῇ, „δεινὰ Ῥωμαῖοις“, ἔφη, „περιέστηκε νῦν, εἰ τοῖς ὅπλοις τὸ ἀντίξουν ἄπαν καταστρεφόμενοι, ἔθνη Σκυθικῶν,

21. ЛЪВ ДЯКОН

ИСТОРИЯ

1. Маджари преминават Дунав

В многото войни, избухнали по времето, когато бил стратег, той¹ никога не се разделял от противника си като победен, но винаги надделявал. Така по онова време скитската войска² (наричат „хуни“ това племе) преминала Истър. Стратегът Лъв не бил в състояние да влезе в открит бой с тях, понеже те превишавали по брой неговата войска. Тъй като водел със себе си малък и недостатъчен военен отряд, той решил да не излага на явна опасност себе си и своите хора, но по-добре да нападне скитите незабелязано, та по такъв начин да извърши мъжествен подвиг и да спечели голяма слава. И тъй той незабелязано се спуснал през гората: от скрито място разгледал стана на хуните и преценил точно техния брой. Късно през нощта той разделил на три войската си и се отправил срещу скитите, като ги нападнал ненадейно и в кратко време извършил такава сеч, че от неизказаното множество само малцина се спасили с бягство. Именно този стратег Лъв император Роман³ изпратил в Азия,⁴ за да спре, ако е възможно, нашествията на варварите и да обуздае техните безсрамно дръзки нападения.

2. Никифор Фока отказва да плаща данък на българите

Докато императорът бил зает с това, при него дошли пратеници на мизите⁵ и му казали, че техният господар иска обичайния данък и затова ги е изпратил сега при него⁷. Той пламнал от гняв противно на навика си (защото като човек с твърд характер не се поддавал лесно на гняв) и, ядосан извън всяка мярка, казал с по-висок от обикновения си глас: „Позорно е сега за ромеите, ако те, които победиха с оръжие всички свои противници, трябва да плащат данък като роби на един беден и при това презрян

¹ Става дума за Лъв Фока, доместик на Запада и куропалат, брат на император Никифор Фока (963—969). За събитията срв. G. Ostrogorsky, History, p. 253. — П. Мутафчиев, Маджарите и българо-византийските отношения през третата четвърт на X в., ГСУИИФФ, XXII, 8 (1935), стр. 18, бел. 1. ² Със „скитска войска“ са означени тук маджарите, които около 960 г. нападнали византийска Тракия. ³ Император Роман II (959—963). ⁴ Сиреч в Мала Азия. През месец юли 960 г. Лъв Фока бил изпратен там да отбива нашествията на арабите. Вж. Мутафчиев, пос. съч., стр. 18—19. ⁵ Император Никифор Фока (963—969). ⁶ Мизи е архаично наименование на българите. Срв. Moravcsik, op. cit. II, p. 207—208. ⁷ През есента на 965 г. български пратеници се явили в Цариград да искат ежегодния данък, плащан от Византия на България според договора от 927 г. Срв. Ostrogorsky, History, p. 259. — Златарски, История, 1, 2, стр. 570, отнася това събитие към пролетта на 966 г.

περιχοῦ τε τὴν ἄλλως καὶ μαζῶ, δίκην ἀνδραπόδων φόρους ἐκτίσουσι.“ Βάρδαν δὲ τὸν αὐτοῦ γενέτην ἐπιστραφεὶς (ἔτυχε γὰρ συνεδριάζων αὐτῶ, Καῖσαρ ἀναδειχθεὶς), ἤρτο διαπορούμενος, „ὄ, τι βούλοιο τοῖς Μυσοῖς ἢ τῶν φόρον, ἢ τῶν Ῥωμαίων αἰτοῦσαι, εἴπραξις; οἰκέτην ὄσα με γεγεννηθῶς λέληθας; καὶ ὁ τῶν Ῥωμαίων σεβάσιμος βασιλεὺς ἔθνη πενησάτω καὶ μαζῶ φόρους τελῶν ὑποκείσομαι“; ἔραπίζειν οἶν κατὰ κόβης θάπτον τοὺς ἀγγέλους προσέειπε, καὶ, „ἀπιτε“, ἔρη, „καὶ τῶ σκνιτοτρόκῃ καὶ διαθεοῖα ἑμῶν ἄρχοντι ἀπαγγείλατε, ὅς ὁ τῶν Ῥωμαίων κράτιστος καὶ μέγιστος βασιλεὺς ἐξαυτῆς τὴν σὴν μετελεύσει χώραν, ἐντελεῖς σοι τοὺς φόρους ἀποδιδούς. ὡς μάθης, τίδουλος ὢν ἐκ προγόνων, δεσπότας τοὺς Ῥωμαίων ἠγεμόνας ἀνακηρύττειν, οὐχ ὡς ἀνδραπόδα τούτους φόρους αἰτεῖν.“ ταῦτα εἰπὼν τοὺς μὲν εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀνατρέχειν ἐξέπεμπε· αὐτὸς δὲ στρατιῶν ἀξιόμαχον συναγροχῶς, ἐχάρει κατὰ Μυσῶν καὶ φρούρια μὲν, ὅσα Ῥωμαίοις ὄμορα ἦν, εἶλεν ἐξ ἐπιδρομῆς. τὴν δὲ χώραν περισκεψάμενος, καὶ ταύτης τὸ ἀμφιλαφὲς καὶ κρημνώδες ἰδὼν (πορικῶς γὰρ εἶπεν, τῇ τῶν Μυσῶν χώρα πάντῃ κακὸν κακῶ ἐστίριεται, καὶ τὴν ἀμφιλαφῆ καὶ λοχμώδη χώραν σηραγγώδης καὶ κρημνώδης ἐκδέχεται, εἴτ' αἰθῆς ἐκείνην τελευτώδης τε καὶ οὐμφώδης· ἔδρηλῆ γὰρ ἐκτόπως ἢ χώρα, καὶ λίαν ἀλωώδης, καὶ ὄρεσι δυσβάτοις ἐκαστοχοῦ περιγλείεται, παρὰ τὸν Αἴμον καὶ τὴν Ῥεδοσπην κερκισμένη καὶ ποταμῶν τοῖς μεγίστοις περιῤῥεομένη). ταύτην Νικηφόρος ὁ βασιλεὺς θεασάμενος, οὐκ ἔβη δεινὴ δύναμις τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀσύντακτον δι' ἐπισφαλῶν χωρίων ἐξάγοντα, ὡσανεὶ βοσκήματα παρασκευάσαι κατακοπῆναι πρὸς τῶν Μυσῶν. λέγεται γὰρ, πολλὰκις παῖσαι Ῥωμαίους ταῖς δυσχωρίαις Μυσίας, πανολεθροῖα περιπεσεῖν.

6. Ἐγὼ οὖν, μὴ διὰ δυσειβόλων καὶ περισφαλῶν χωρίων διακινδυνεσεν. ὅθεν ἀναλαβὼν τὴν στρατιῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον ἦλανε, καὶ Κυλοκέρην ἐκείνον τῶ τῶν πατρικίων τιμήσας ἀξιόμαχ, ἀνδραδρομῆσαν τὴν ἄλλως καὶ θερμοουλον, ἐς τοὺς Ταυροσκύθας ἐξέπεμπε, οὗς ἢ κοινῇ διάλεκτος Ῥῶς εἶσθεν ὀνομάζειν, ἐφ' ᾧ διαρείματα τοῖς χερσὶν, ὃν αὐτῶ ἐνεχείρισεν, εἰς κεντινάρια πεντεκαίδεκα συγκεφαλαιώμενον, ἐς τὴν χώραν καταγα-

скитски народ.“ След това се обърнал към своя родител Варда, който заседавал в това време заедно с него, понеже бил провъзгласен за кесар, и го запитал в недоумение: „Какво означава събирането на този данък, който мизите изискват от ромеите? Да не си ме родил роб, без сам да знаеш? И аз, светейшият ромейски император, да бъда подвластен на най-бедния и презрян народ, като му плащам данък.“ След това заповядал да набият пратениците и им казал: „Вървете си и обадете на вашия господар, облечения в кожух кожогризец¹: „Всесилният и велик ромейски император ще дойде веднага в страната ти и ще ти плати целия данък; така ще се научиш ти, трижди роб по прадеди, да признаваш за господари ромейските владетели, а не да искаш данък от тях като от роби.“ С тези думи той ги изпратил да се върнат в страната си, а после с добре подготвена войска тръгнал на поход срещу мизите и превзел още с първо нападение близките до ромейската граница крепости². Но като разгледал страната, император Никифор видял, че тя е обширна и стръмна страна (защото, да се изразим постически, в страната на мизите „Злини върху злини връхлитат“³; там теснини и пропасти се редуват с гори и храсталаци, а след тях пък идат усои и мочурища; страната е извънредно богата с води, много гориста и оградена отвред с непроходими планини; разположена е край Хемус и Родона и се напоява от големи реки. Император Никифор, като видял това, сметнал, че не трябва да води ромейската войска в безредие през тези опасни места, за да не би да я предаде на мизите да я изколят като добитък. Защото е известно, че ромеите често са се натъквали на непроходими места в Мизия и всички погивали. За това той решил да не се излага на опасност в недостъпните и опасни места и заедно с войската си се върнал във Византион. След това удостоил с чин патриций и известния Калокир⁴, буен и смел човек, и го изпратил при тавроскитите⁵, наричани в обикновения говор „Рос“. Той му дал около петнадесет кентенарии злато⁶, за да го разпредели меж-

¹ Става дума за цар Петър. ² Златарски, История, I, 2, стр. 572, 577-578, отнася тези събития към 966 г. — St. Runciman, History of the first Bulgarian empire, London, 1930, p. 303 sq. — Ostrogorsky, History, p. 259, към 965. — П. О. Карышковский, О хронологии русско-византийской войны при Святославе, ВВр.V (1952) стр. 238 — към пролетта или лятото на 967. Към същата година ги отнася и П. Петров, пос. съч., стр. 152. ³ Цитат от Илиада, II, 111. ⁴ Калокир бил син на херсонския управител. Той бил изпратен от Никифор Фока да преговаря със Светослав към края на 967 г. или началото на 968. Срв. Карышковский, пос. съч. стр. 137-138. ⁵ С наименованията „тавроскити“, „таври“, „скити“ са означени у Лъв Дякон киевските руси. Срв. Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 303. ⁶ Кентинарий (мирка за тежест) = 100 златни литри, а литрата = 72 златни солиди или номизми. С други думи византийският император изпратил около 108 000 номизми.

γεῖν τῶν Μυσῶν, ταύτην αἰρήσοιτας. ἀλλ'ὁ μὲν Καλοκέρης ἐς τοὺς Ταυροσκύθας ἠπείγετο (p. 61, 12—63, 13).

3. Sphendoslabus contra Bulgaros castra movet

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα κατὰ τε τὴν Συρίαν καὶ τὸ Βυζάντιον τῷ βασιλεῖ διεπράττετο, ὁ πρὸς τοὺς Ταυροσκύθας σταλεὶς βασιλικῷ νεύματι Καλοκέρης ὁ Πατρικίος, κατὰ τὴν Σκυθίαν γενόμενος, καὶ τῶν ταύρων κατάρχοντι φιλοθεῖς, δώροις τε τούτων διαφθείρας καὶ λόγοις καταγοητεύσας ἐπαγωγῶς (φιλοκερδῆς δὲ ἅπαν ἐκτόπως τὸ Σκυθικόν, καὶ λίχρον ὅτι μάλιστα, καὶ ἐπιβρέτες πρὸς λημιώτων ἐπόσχεσιν καὶ ἀνάληψιν) ἐπέπεισε στρατιᾶν συναγωγῶτα βαρεῖαν, ἐλαύνειν κατὰ Μυσῶν τούτους δὲ καταγωνισάμενον ὑποποιήσασθαι μὲν τὴν χώραν καὶ ταύτην παρακατέχειν εἰς ἴδιον ἐνδιαίτημα αὐτῷ δὲ κατὰ Ῥωμαίων συνάρασθαι, ὅπως κατάσχοι τὴν βασιλείαν, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡγεμονίας ἐπιτεύξοιτο. μεγάλας δὲ καὶ ἀνεκδιηγῆτους τὰς ἀφελείας αὐτῷ πράξειν καθυπισχεῖτο, ἐκ τῶν βασιλικῶν ταμείων συνεκφορήσασα.

β'. Τοῦτων τῶν λόγων ὁ Σφενδουλάβης ἀγοητισθεὶς (τοῦτο γὰρ πρὸς τῶν ταύρων κατονομάζεται) σὲχ οἷός τε ἦν ἐπισχεῖν τὴν δομὴν ἀλλὰ, μετέωρος ταῖς ἐλπίσι τοῦ πλοῦτου γενόμενος, ὄνειροπολῶν τε τὴν τῆς χώρας κατάσχεσιν τῶν Μυσῶν, καὶ ἄλλως δὲ θεομυρογῶς τε ὢν καὶ θρασύς, ἄλκιμος τε καὶ ῥέκιτης ἀνήρ, πᾶσαν ἠβηδὸν ἠλικίαν τῶν ταύρων πρὸς τὴν ἐκστρατείαν κατήπειγεν ἑξήκοντα τοιγαροῦν χιλιάδων ἀκμαίων ἀνδρῶν στρατιῶν συναγείρας, ἐκτὸς τοῦ θητικοῦ ἅμα τῷ Πατρικίῳ Καλοκέρῃ, ὃν καὶ διαίμιονα προσήγατο φιλίας θεσμοῖς, ἐχώρει κατὰ Μυσῶν ἄρου δὲ παραπλέοντος τὸν Ἰστρον, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἠπείρου ἀπόβασιν ἐπειγομένου, αἰσθόμενοι τὸ δρώμενον οἱ Μυσοί, εἰς τρισμυρίων ἀνδρῶν συναγομένην φάλαγγα συνασπίσαντες ἐπλητίζον. ἀλλ' ἐξῆρωμενέστατα τῶν πορθυμείων ἀποβάντες οἱ ταῦροι, τὰ τε σάκη προβαλόντες, καὶ τὰ ξίφη σπασάμενοι, ἐπιστροφάδην ἐπληττον τοὺς Μυσοὺς. οἱ δὲ, μηδὲ τὴν πρώτην ῥοπὴν ἐνέγκοντες, εἰς φυγαδεῖαν ἐτρέποντο καὶ πρὸς Δορυστόλον (ἐχρὸν δὲ φρούριον τοῦτο Μυσῶν) ἀγενῶς συνεκλείοντο. τηρικᾶντα δὲ λέγεται καὶ Πέτρον, τὸν ἡγήτορα τῶν Μυσῶν, ἄνδρα θεοφιλή καὶ σεβάσμιον, τῷ ἀπροσδοκῆτῳ τῆς τροπῆς περιαλγῆσαντα, ἐπιληψίας πάθος περι-

ду тях и да ги склони да отидат в страната на мизите, за да я завладеят. Калокир побързал да отиде при тавроскитите.

3. Светослав тръгва на поход срещу българите

Докато императорът се занимавал с тези работи в Сирия и във Византион, патриций Калокир, изпратен при тавроскитите по царска воля, пристигнал в Скития¹. Той се сприятелил с предводителя на таврите, подкупил го с подаръци, очаровал го с примамливи обещания (цялото скитско племе е извънредно користолюбиво, необикновено алчно и податливо на обещания за подаръци и подкупи) и го склонил да потегли с голяма войска срещу мизите. Калокир му предложил, като победи мизите, да завоюва страната им и да я притежава като свое собствено владение, но [Светослав] да му помогне срещу ромеите, за да завземе царския престол и да получи върховната власт в ромейската държава. При това обещал да му даде от царската хазна големи и неизброими съкровища.

Като чул тези думи, Светослав² (така го наричали таврите) не бил в състояние да удържи порива си. Обзет от надежди за богатство, той мечтаел да завладее страната на мизите. При това като човек пламенен и смел, силен и решителен, той привлякъл цялата младеж на таврите за този поход. И тъй той събрал войска от шестдесет хиляди храбри войници, без наемните, и тръгнал срещу мизите заедно с патриций Калокир, с когото се сблизили чрез приятелство като с роден брат. Щом преплувал Истръ и вече се готвел да слезе на брега, мизите разбрали какво става, събрали войска от около тридесет хиляди души и се опълчили срещу него. Обаче таврите стремително се спуснали от лодките и с издадени напред щитове и с извадени мечове започнали от всички страни да избиват мизите. А мизите, като не могли да понесат дори и първия напор, се обърнали в бягство и безславно се затворили в Доростол³ (яка мизийска крепост). Казват, че в това време⁴ вождът на мизите Петър, боголюбив и досточтим мъж, опечален от неочакваното бягство, получил епилептичен удар⁵ и като преживял

¹ Със „Скития“ тук е означена Киевска Русия. ² Светослав, киевски княз (946—972), син и наследник на княз Игор. ³ Доростол — дн. Силистра. ⁴ Първият поход на Светослав в България се отнася към 968 г. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 577. — Ostrogorsky, History, p. 259. — Карышковский, О хронологии Русско-византийской войны, стр. 138. ⁵ Златарски, История, I, 2, стр. 579, бел. 1, приема с основание, че тук става дума за „апоплектичен“, а не „епилептичен“ удар. Смъртта на Петър се отнася от Златарски (пак там) към януари 969 г. — К. Иречек, История на българите, Поправки и добавки на самия автор, София, 1939, стр. 102, предполага, че тя може да се отнесе към януари 970 г. — Петров, пос. съч., стр. 164, я отнася също към януари 970 г.

πεσεῖν, καὶ ὀλίγον ἐπιβιάσαντα, τῶν τῆδε ὑπαπελθεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ τὴν Μυσίαν ἐπράττετο ὑστερον· ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων αυτοκράτωρ Νικηφόρος, τὰ περὶ τῶν Ταύρων διαγνοὺς, καὶ ἄλλως δὲ παρὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν βιοτὴν μεμεριμνήμενος τις ὦν, καὶ ἐγρηγορός, καὶ μὴ νευστάζων, μηδὲ τισιν ἡδοναῖς ὄλωσ δουλούμενος (οὐδὲ γὰρ ἔχοι τις λέγειν, ὡς ἴδοι τοῦτον κομάσαντα κἄν ἐν νεότητι), τότε παντοδαπὸς τις ἦν, καὶ τὴν περικτὴν στρατιάν ἐξήρτυε, καὶ τοὺς λόχους καθόπλιζε, καὶ τὴν ἱππικὴν φάλαγγα ἐς βάθος διέταπτε, καὶ πανσιδήρους ἱππότητας ἀπέφρανε. τὰς τε μηχανὰς τὰς ἐφετηρίους τεκτανόμενος ἐπὶ τῶν τῆς πόλεως πυργωμάτων καθίδουε, καὶ σειρῶν βαρυτάλαντον ἐκ αἰδήρου πεποιημένην ἐπὶ τὸν πύργον ἐνδησάμενος, ὃν Κεντηνάριον κληθῆσκει εἰσθασιν, ἐπὶ φηρῶν τε μεγίστων ἐφαρμοσάμενος, κατὰ τὸν Βόσπορον ἔτεινε, καὶ πρὸς τὸ τοῦ καταπιπέρας Καστελλίου πύργωμα ἀνῆψε δραστήριος δὲ ὢν, καὶ βαθυγνώμων, εἰ καὶ τις ἄλλος, ὢν ἴσμεν, ἀνὴρ, ἀξύμφορον εἶναί οἱ διελογίζετο, εἰ πρὸς ἀμφοτέρω τὰ ἔθνη τὴν διαμάχην ἄροιο. ξυνοῖσον οὖν ἐδόκει εἶναι αὐτῷ, εἰ τὸ ἐν ὑποποιήσῃ τῶν ἐθνῶν. οὕτω γὰρ ἐδόκει βῆσθαι περιέσεσθαι τοῦ ἐνός, καὶ αὐτὸ θάπτον καταγωνίσασθαι.

γ'. Ἐντεῦθεν, ἐπεὶ τὸ παρὰ τῶν Ταύρων ἀπεγνώκει διακηρυγεῖσθαι (ἦδει γὰρ τὸν Πατριτικὸν Καλοζύριον ἄπαξ τῆς εὐθείας ἐκκλίνοντα καὶ τῆς τοῦτου κυρίας ἀφηνιάσαντα, καὶ μέγα παρὰ τῷ Σφενδοσλάβῳ δινηθέντα, μὴ εὐείκτως τῷ τοῦτου θελήματι σπείσασθαι), πρὸς τοὺς δημοδηροῦς Μυσοὺς ἐβουλεύσατο μᾶλλον προσβείαν στείλασθαι. καὶ δῆτα πρόσβεις ὡς αὐτοὺς ἔστειλε, τὸν τε Πατριτικὸν Νικηφόρον, ὃν τὸ ἐπώνυμον Ἐρωτικὸς, καὶ Φιλόθεον, τὸν τῶν Εὐχαΐτων πρόεδρον, καὶ τῆς τε θρησκείας αὐτοὺς ὑπεμίμησε (τὰ Χριστιανῶν γὰρ ἀναντιρρήτως προσβεύουσιν οἱ Μυσοί), καὶ παρθένους τοῦ βασιλικοῦ γένους ἐζήτη, ὡς συνάφη ταύτας τοῖς τοῦ αυτοκράτορος Ῥωμαίου πασί, καὶ ἀδιάρρηκτος ἐκ τοῦ κήδους ἢ τε πρὸς Ῥωμαίους καὶ τοὺς Μυσοὺς καταλλαγὴ καὶ φιλία ἐμπειρωθῆ. οἱ δὲ Μυσοὶ ἄσμενοι τὴν προσβείαν ἐδέχοντο, καὶ κόρας ἐξ αἵματος τοῦ βασιλικοῦ ἐπὶ ἀμαξῶν ἀναβιβάσαντες (εἰδικόμενον δὲ γυναιξὶ Μυσῶν ἐφ' ἀμαξῶν ὀχεῖσθαι), τῷ αυτοκράτορι Νικη-

още малко време след това, напуснал този свят. Но това нещо се случило в Мизия по-късно. Като узнал за нападението на таврите, ромейският император Никифор, който и без това бил грижлив, бдителен и буден през целия живот и не се отдавал въобще на никакви удоволствия (никой не би могъл да каже, че го е видял да се весели дори и на младини), сега се заел с много работи: пехотната войска приготвял, отредите въоръжавал, кавалерията строявал в дълбочина, въвел тежковъоръжена конница. Той построил метателни машини и ги поставил на градските стени; завързал на кулата, наричана обикновено Кентенарий¹, тежка железна верига и като я прекарал през Босфора, подпряна на огромни греди, прикрепил я за кулата Кастелий² на отвъдния бряг. Като човек опитен и съобразителен повече от всички, които познаваме, той сметнал, че ще бъде вредно за него, ако предприеме война срещу двата народа. И тъй той сметнал, че ще му бъде полезно, ако привлече на своя страна единия от тях. Той мислел, че именно по такъв начин ще надвие най-лесно другия народ и ще го покори по-бързо.

След това, понеже отказал да преговаря с таврите (той знаел, че патриций Калокир, който вече веднъж се бил отклонил от правия път, отхвърлил неговата власт и имал голямо влияние пред Светослав, нямало лесно да се покори на неговата воля), решил да изпрати пратеничество по-скоро при своите единоверци мизите³. И тъй той изпратил като пратеници при тях патриция Никифор, по прякор Еротик, и Филотей евхаитийския проедър. Той им припомнил за вярата, защото мизите изповядват безпогрешно християнското учение, и поискал девойки от царския род, за да ги ожени за синовете на император Роман, та чрез това родство да се укрепи неразривно разбирателство и приятелство между ромей и мизи Мизите⁴. с радост посрещнали пратениците, качили на коли девойки от царска кръв (мизийските жени имат обичай да пътуват в коли), изпратили ги при император Ники-

¹ Крепостна кула на отсамния бряг на Златния рог. Тя била построена от Константин Велики (304—337) и възобновена от Теофил (829—842.) Срв. *Janin, Constantinople Byzantine*, p. 344. ² Крепостна кула на източната страна на Златния рог (в днешния Галата). Тя била построена от император Тиберий (578—582). Срв. *Janin, Constantinople Byzantine*, pp. 420—421. ³ Никифор Фока разбрал, че киевският княз Светослав ще бъде за него по-опасен съсед от слабата по това време българска държава, и затова предложил на българите военен съюз срещу същите руси, които самият той опълчил срещу българите. Срв. *Златарски, История*, I, 2, 584—587. — *Мутафчиев, Руско-българските отношения при Светослав, Seminarium Kondakovianum IV* (1931), стр. 86. *Карышковский, О хронологии русско-византийской войны*, стр. 136. ⁴ По такъв начин през лятото на 968 г. мирните отношения между България и Византия били възстановени. Българските княгини, които Никифор искал за жени на синовете на Роман II — Василий II и Константин VIII, пристигнали в Цариград през декември 969 г. Срв. *К. Иречек, пос. съч.*, стр. 102. — *Мутафчиев, Руско-българските отношения*, стр. 85. — *Златарски, История*, I, 2, стр. 586, 595. — *Петров, пос. съч.*, стр. 146.

φόρῳ ἐξέπεμπον, ἀπαμῶναι σφίσις ὅτι τάχιστα ποτιώμενοι, καὶ τὸν τοῖς ἀρχέων αὐτῶν ἐπικείμενον πέλεκυν τῶν Ταύρων ἀποτρέψαι καὶ κενὸν ἀπεργάσασθαι. καὶ κἄν ἐπήμυνε τούτοις, καὶ τρόπαια κατὰ τῶν Ταύρων ἐστήσατο, ἐπεὶ καὶ κατὰ πάντων, πρὸς οὓς ἂν τῆν Ῥωμαϊκὴν ἀντεπήνευκε δύναμις. ἀλλ' ἀπὸ μικρᾶς ἔσπευσε αἰωροῦμενα τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ὡς ἐκ τινος εἰπεῖν λεπτῆς κρόκης ἐκκρεμαννύμενα, καὶ εἰς τὸ ἐναντίον εἶπιδε περιχωρεῖν.

δ'. Οἱ μὲν δὴ Μυσοὶ χεῖρας ἰκέτιδας ἐφήπλου, ἐπαμῶναι σφίσι δυσωποῦντες τὸν αὐτοκράτορα. ἐν ᾧ δὲ πρὸς τὴν ἐκστρατεῖαν διεσκευάζετο, ἡ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας ἄλωσις ἐπηγγέλλετο (p. 77, 3—80, 9; 81, 12—15).

4. De nuptis e Bulgaris missis

δ'. Τούτοις τοῖς λόγοις μετελθοῦσα τὸν αὐτοκράτορα καὶ, ὡς τὸ εἶδος καταγοητεύσασα (εἴνοιον γὰρ ὑπὲρ τὸ προσήκον παρεῖχεν αὐτῇ, ἐκτόπως τῆς ὥρας ταύτης ἠτιόμενος), ἀνέπεισε ἐγκαλέσαι τὸν Ἰωάννην, καὶ θᾶπτον ἀπαντῆσαι πρὸς τὸ Βυζάντιον. ὁ δὲ πρὸς τὴν βασιλευοῦσαν εἰσελάσας καὶ τῷ βασιλεῖ παριστάς, ἐπέειπε ἐπισκήψεις ἐδέξατο τοῖς βασιλείοις ὁσημέραι φοιτᾶν, τότε μὲν ἐφ' ἑστίας εὐθύς ἀπαλλάττετο μετέπειτα δὲ παρὰ τὴν βασιλείον ἀλλήν οὐ διελλύπαυεν ἀνιόν. ἅτε δὲ θερμοτογός τις ἀνὴρ περικτός, καὶ τολμῆσας εἰ καὶ τις ἄλλος, καὶ πράγμασι ἐπιχειρεῖν ἄλλοκότοις παραβολότατος, ἐξεῦρε μηχανὴν, ὅσπερ διὰ τινων ἀφάνων εἰσόδων πρὸς τῆς Ἀνγούστης ἐτοιμαστειῶν ὑποδύεσθαι τε καὶ εἰς λόγους ταύτη συνέρχεσθαι, καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τῶν ἀνακτόρων μελετῆσαι καθάρειαν. ἐντεῦθεν ἄνδρας Ῥωμαλέους καὶ νεαροὺς τὰ πολέμια ἐκ διαλειμμάτων πρὸς αὐτὴν ἐξέπειπε, οὓς ὑποδεχομένη ἐν οἰκίσκῳ σκοταίῳ παρ' αὐτῇ παρερύλαπεν. ἐπεὶ δὲ λόγον ἢ τούτων ἐπὶ κακῷ συλλαβοῦσα συμφωνία καὶ δεινὴν ἀδικίαν ὀδύνασα, τὴν πονηρὰν τεκεῖν ἀνομίαν ἠπειγέτο, συνελθόντες αἰθίς ἀλλήλοις κατὰ τὸ σῆγηθες, τὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον τῆς ἀρχῆς κατασπᾶσαι διέγνωσαν. ἐκεῖθεν ἐφ' ἑστίας ὁ Ἰωάννης ἀπαλλαγείς, Μιχαὴλ τε, τὸν καλούμενον Βούρτζην, καὶ Λέοντα τὸν Πεδιάσιμον ἐγκαλέσας καὶ τὸ δαυμάτιον κλείσας, τὴν τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου μετ' αὐτῶν ἐσκαιωρεῖτο ἀναίρειαν. μὴν ἐφειστήκει

фор и го умолявали настойчиво да ги защити колкото може по-скоро, като отклони и обезвреди надвисналата над вратовете им секира на таврите. Те добавили, че ако им помогне, той би одържал победа над тавритѣ, а после над всички, против които би изпратил ромейска войска¹. Но човешкото щастие често зависи от един миг; то понякога, тъй да кажа, виси на косъм и обикновено се наклонява в противна посока.

Така мизите умолително протягали ръце, като молили императора да ги защити. Но докато той се приготвял за поход, получило се известие за превземането на Велика Антиохия²...

4. За изпратените от България невестии

С тези думи тя³ се обърнала към императора и, както обикновено, го обаяла (той проявявал към нея преголяма благосклонност, понеже бил пленен от нейната красота), убедила го да повика Йоан⁴ да дойде веднага в Цариград. Йоан пристигнал в столицата и се явил пред императора. След като получил заповед да отива всеки ден в двореца, отишъл си направо в къщи. И след това той не пропускал да посещава императорския дворец. Като човек пламенен и дързък повече от всеки други, той твърде смело се впускал в необикновени приключения. Йоан намерил начин да се промъкне през някакви тайни входи, приготвени от императрицата, да разговаря с нея и да подготвят свалянето на император Никифор от престола. След това той от време на време изпращал при нея силни и смели в битките мъже, които тя приемала и държала при себе си в една тъмна стаичка. Когато техният заговор, който бил заченат в зло и носил в себе си беда и страшна неправда, бил на път да роди коварното си беззаконие, те отново се събрали, както обикновено, и решили да свалят от власт император Никифор. Оттам Йоан си отишъл в къщи, повикал Михаил, по прякор Вурца, и Лъв Педиасим и като заключил стаята, подготвил заедно с тях убийството на Никифор. Това станало на

¹ Във връзка с възстановяването на договора за мир през лятото на 968 г. били изпратени от България пратеници, които били посрещнати с особено внимание в Цариград и били предпочетени пред пратениците на германския император. Срв. *Liudprandi Legatio*, ed. Bonn., p. 351, 28. Между това Светослав бил принуден да напусне България, за да спаси Киевското княжество от нападението на печенегите. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 586—588. — *Мутафчиев*, Русско-болгарские отношения, стр. 86. — *Ostrogorsky*, History, p. 259.

² Антиохия, главен град на Сирия, паднала под властта на арабите още през 636 г. На 28 октомври 969 г. византийските военачалници Петър Фока и Михаил Вурца след продължителна обсада успели да сломят съпротивата на арабите и отново да присъединят Антиохия към империята. Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 99, 257.

³ Императрица Теофано, която след смъртта на първия си мъж Роман II се оженила за Никифор Фока, взела дейно участие в заговора за неговото сваляне от власт. Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 251, 260. ⁴ Бъдещият император Йоан Цими схий (969—976).

τότε Δεκέμβριος, δεκάτην ἐλαύνων ἡμέραν. λέγεται δὲ κατὰ τὴν ἐσπέραν παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐμφυλίου κληροκόν τωα τῆς βασιλείου αὐτῆς λίβελλον ἀναδοῦναι τῷ βασιλεῖ, ἐν ᾧ ταῦτα ἐγγράπτω „γνωστὸν ἔστω σοι, βασιλεῦ, ὡς ὄλεθρός σοι ταύτη τῇ νυκτὶ ἐπικατῦεται χαλεπός. ὅτι δὲ ἀληθῆ ταῦτα, ἢ γυναικωνίτις ἐρευνηθήτω, ἐν ἧ ἄνδρες ἐνοπλοὶ καταληφθήσονται, οἱ τὴν σὴν μέλλοντες αὐτουργῆσαι σφαγῆν.“ τὸν γοῦν λίβελλον ὁ βασιλεὺς ἀναγνοὺς, Μιχαὴλ τῷ τοῦ κοιτῶνος κατάρχοντι ἐρευναν ἀκριβῆ τῶν ἀνδρῶν ποιῆσαι παρεκελεύσατο ὁ δὲ, εἴτε τὴν Αὐγούσταν καταδεσθεῖς, εἴτε μελλήσει χρησάμενος, ἢ καὶ θεοβλαβεία παρενεχθεῖς, παρῆκε τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ τὸ τῶν φόνων τῶν ἀνδρῶν καθῆστο σίφρος, ἀνεξερεύνητον. ἤδη δὲ τῆς νυκτὸς ἐπελθούσης, κατὰ τὸ εἰθισμένον ἢ βασιλῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εἰσφοιτήσασα, λόγους δηγεῖ περὶ τῶν ἐκ Μυσίας νεωστὶ ἀφικμένων νυμφῶν, ὅτι, „ἄπειμι τὰ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν ἐπισοκήσασα, ἔπειτα δὲ φοιτήσω πρὸς σέ· ἀλλ' ἰσχυρότερος ὁ κοιτωνίσκος ἔστω, καὶ μὴ κλεισθήτω τὰ νῦν παλωσοτήσασα γὰρ ἐγὼ τοῦτον κλείσω λοιπόν.“ ταῦτα προσειπεῖσα ἐκεῖθεν ἐξῆγει (p. 84, 24—86, 17).

5. De regno Bulgariae condito

Ἰωάννη δὲ τῷ αὐτοκράτορι πολλαῖς ταῖς φοιτήσασα ἐταλαντεύετο ἢ διάνοια, ποία δὲ προτέρω δοίη τὴν βροχήν ἐν τριόδω ἀπειλημένος, καὶ μὴ παρενεχθεῖν τοῦ δέοντος. ἢ τε γὰρ σπάνις τῶν ἀναγκαίων καὶ ὁ λιμὸς ἐκβαθύνων, ἐπὶ τριετῆ καιρὸν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν ἐπεβόσκειτο ἐπέκειτο δὲ καὶ ἢ Ῥωσικὴ κίνησις οὐ χρησιὰς ἐπισημῆς ἐλπίδας, καὶ ἢ τῶν Καρχηδονίων καὶ Ἀράβων κατὰ τῆς ἐπὶ Συρίαν Ἀντιοχείας, ἄρτι προσκτηθείσης Ῥωμαίοις, καταδρομῆ. τὸ μὲν οὖν ἄμαχον καθὼν τοῦ λιμοῦ τῆ σιταγωγία ἦν ἐκ τῶν ἀπανταχῆ ἐμπορίων προνοία διὰ τάχους συνήγαγε, διέλυσε, στήσας τὴν νομίην τοῦ τοσοῦτου δεωοῦ. τὴν δὲ γεδρομῆν τῶν Ἀγαρηῶν τῇ τῶν Ἐφῶν στρατεύματων παρατάξει ἀνεχάτισε, Νικολάου τοῦ Πατρικίου στρατηγούτος ὅστε οἰκεῖος ὢν σπάδων τῷ βασιλεῖ, ἐμπειρίαν ἐκ πολλῆς μελέτης τῶν ἀγόνων ἐκέκτητο. πρὸς μέντοι τὸν Σφενδοσλάβον, τὸν τῆς Ῥωσικῆς πανοπλίας κατάρχοντα, ἔγνω διακηρυγεῖσθαι. καὶ δὴ πρόσβεις ὡς αὐτὸν ἐκπέμψει, παραγγέλλων αὐτῷ, τὸν πρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου ἐπὶ τῇ καταδρομῇ τῶν Μυσῶν ὑπεσχημένον ἀνεληφότα μιστὸν, ἐπὶ τὰ σφῶν ἦδη καὶ τὸν Κιμμέριον μεταρίσασθαι Βόσπορον, τὴν δὲ Μυσίαν παραλιπεῖν,

десети декември¹. Казват, че вечерта по време на църковната служба някакъв клирик от царския двор подал на императора записка, на която било написано следното: „Знай, царю, че тази нощ ти се готви страшна гибел! За да видиш, че това е истина, нека бъдат претърсени женските чертози, гдето ще бъдат заловени въоръжени мъже, които възнамеряват да те убият.“ Императорът, като прочел записката, заповядал на надзирателя на спалнята Михаил да издири внимателно тези мъже. А той от срам пред императрицата или поради небрежност, или пък обхванат от душевно помрачение, отрицал стаята, в която била шайката на убийците. Когато вече настъпила нощ, царицата, както обикновено, влязла при императора и повела разговор за пристигналите неотдавна от Мизия девойки. „Аз отивам да се разпоредя за тяхното настаняване, а след това ще дойда при тебе. Нека спалнята остане отворена и не я заключвай засега. После, като се върна, аз сама ще я заключа.“ След като казала това, тя излязла навън.

5. За основаването на българската държава

Много грижи смущавали духа на император Йоан. Застанал на кръстопът, той не знаел коя посока най-напред да хване и дали няма да пропусне да направи потребното. Недостатъкът на храни и усилващият се глад вече трета година измъчвал ромейската държава. Предстояло и придвижване на русите, което не вдъхвало добри надежди, а също тъй и нашествие на картагенците и арабите в сирийска Антиохия, присъединена наскоро към ромеите. Благодарение на своята предвидливост императорът прекратил непобедимото зло — глада — чрез доставка на храни, които бързо докарал от всички пазари, и така сирял разпространението на ужасното бедствие. А напора на агаряните² той възпрял с помощта на източните войски, предвождани от патриций Николай, придворен евнух на императора, който поради честите походи притежавал голяма опитност в битките. Но със Светослав, предводителя на руската войска, решил да поведе преговори. Изпроводил при него пратеници и му съобщил да си отиде в своите земи в Кимрийския Босфор, след като получи възна-

¹ Тук става дума за заговора срещу Никифор Фока, който бил убит на 11. XII. 969 г. Съобщението на Лъв Дякон дава възможност да се датира пристигането на императорските пратеници в България и връщането им заедно с българските девойки към септември на 969 г., защото за тях се казва, че „неотдавна“ били дошли в Цариград. Срв. Златарски, История, II, 2, стр. 597.

² Византийските писатели наричали агаряни арабите.

Ῥωμαίοις προσήκουσαν, καὶ ἀπόμοιραν τελοῦσαν Μακεδονίας ἀνέκαθεν. λέγεται γὰρ Μυσοὺς ἀποίκους τῶν ὑπερβορέων Κοτράγων, Χαζάρων τε καὶ Χουμάτων^α ὄντας, τῶν οἰκείων μεταστῆναι ἠθῶν ἀλωμένους δὲ κατὰ τὴν Εὐρώπην, ταύτην κατειληφέναι καὶ κατοικῆσαι, Κωνσταντίνου, ᾧ Πογωνάτος ἐπίκλησις, τότε Ῥωμαίων ἡγεμονεύοντος· ὁμοιότως δὲ τὴν χώραν ἀπὸ Βουλγάρου (τῶν σφῶν φυλάρχου) Βουλγαρίαν καλέσαι.

θ'. Αἰδεῖται καὶ ἕτερος περὶ τούτων λόγος, ὃδὲ πη ἔχων Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ῥωμαίων αυτοκράτορος, ὑπὸ Λεοντίου ἐκτιμηθέντος τὴν ξίνα καὶ κατὰ τὴν Χερσόνα περιορισθέντος, ἐπειτέρη ἐκεῖθεν αὐτῷ διαδοῦναι πολυτρόπως ἐγένετο, εἰς τὴν Μαιωτίν τε ἀφικέσθαι, καὶ τὸ Μυσῶν ἔθνος προσεταιρίσασθαι, ἐφ' ᾧ, τὴν τε βασιλείαν αὐτῷ ἀνασώσασθαι, καὶ μισθοὺς μεγάλους ἐναπολήψεσθαι. τοὺς δὲ ἐπεσθαι τε αὐτῷ, καὶ πρὸς αὐτοῦ, τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐπιλημμένον, εἰληφέναι τὴν χώραν, ὅσην ὁ Ἰστρος ἐντὸς Μακεδόνων περιορίζει καὶ τὴν μετοίκησιν ταύτη ποιήσασθαι, καὶ πολλὰ πολέμων ἔργα καὶ ἀνδροποδισμῶν προξενῆσαι Ῥωμαίοις, πολεμησιόντας αἰεὶ, καὶ τὰ Θορακῶα κατατρέχοντας κλίματα. Ῥωμαίους δὲ ἀντεπιέναι τούτοις· τοὺς δὲ τὴν ἐκείνων οὐχ ὑφισταμένους ἀλκήν, ἐπ' ἀμφιλαφῶν χωρίων λόχμας καταδέσθαι, καὶ ταῖς δυσχορίαις τούτους καταγωνίζεσθαι. πολλῶν τοιγαροῦν ἐκ τοῦ κατ' ἐκείνου καιροῦ καταρραγέντων πολέμων, καὶ γενναίων στρατηγῶν ὀλοότων, Νικηφόρου τε, τοῦ παλαισιότατου αυτοκράτορος, πεσόντος πρὸς τῶν Μυσῶν, παρὰ μόνον Κωνσταντίνου λέγεται Κοπρωνίμου ἠσσηθῆναι Μυσοὺς, καὶ αὐθις παρὰ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ τῆς Αὐγουστιῆς Εἰρήνης υἱοῦ, καὶ τὰ νῦν δὲ πρὸς Ἰωάννου τοῦ αυτοκράτορος, ὃς τὰς τῶν Μυσῶν πόλεις ἀρχῆ παρῆσται· οὐχ ἱστορεῖται δὲ τις Ῥωμαίων ἕτερος, τούτους ἐπὶ τῆς σφετέρας γῆς καταγωνισίμενος. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλλις (p. 102, 22—104, 23).

α) Χαζάρων et Χουμάρων σοξ.

¹ Котраги, известни от други извори под името кутригури — хунско племе, което населявало земите около Азовско море. Срв. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, p. 171—172. ² Византийският император Константин IV (668—685). ³ Почти същото сведение за един легендарен родоначалник Булгар, от когото получили името си българите, предава и Генезий. Вж. *Genesis Historiæ*, ed. Bonn, p. 85, 22. ⁴ Византийските императори Юстиниан II Ринотмет (685—695 и 705—711) и Леонтий — (695—698). ⁵ „Меотида“ се наричали областите около Азовско море, известно през средновековието под името „Меотидско езеро“. ⁶ За споменатата тук „Македония“ срв. *G. Cankova-Petkova*, *Bulgarians and Byzantium during the first decades after the foundation of the Bulgarian State*, *Bsl. XXIV*, 1, 1963, p. 52—53. ⁷ Никифор I Геник (802—811). Загатва се за голямото поражение на византийската войска в България на 26 юли 811 г. ⁸ Константин V Копроним (741—775), който си бил поставил за цел да унищожи българската държава и предприел девет похода срещу българите. Срв. *Златарски*, *История*, I, 1, стр. 200—225. — *Ostrogorsky*, *History*, p. 149—151. ⁹ Константин VI (780—797) и Ирина (797—802). ¹⁰ Иоан Цимисхий.

граждението, обещано му от император Никифор за похода против мизите, а да остави Мизия, която принадлежи на ромеите и от старо време съставя част от Македония. Казват прочее, че мизите се отделили от северните котраги¹, хазари и кумани и напуснали бащините си жилища. Скитайки по Европа, завзели и заселили тази страна по времето, когато Константин Погонат² управлявал ромейската държава и по името на своя племенен началник Булгар³ я нарекли България. Затова има и друг разказ, който гласи така: Когато на ромейския император Юстиниан⁴ бил отрязан носъс и бил заточен от Леонтий в Херсон, успял с хитрост да избяга оттам и пристигнал в Меотида⁵. Тси привлякъл на своя страна мизийския народ при условие да го възстановят на престола, срещу което ще получат големи награди. Мизите го последвали и след като завзел властта, те получили от него страната, която се намира между Македония⁶ и Истър. Там се преселили те и, винаги готови да воюват, принуждавали ромеите към чести войни, отвлечали в робство населението и опустошавали тракийските области. Ромеите излизали насреща им. Мизите не можели да се противопоставят на тяхната храброст, но устройвали засади из горите и ги побеждавали в непроходимите места. И тъй от времето на неговото царуване се водили много войни и храбри военачалници загинали, а и сам Никифор⁷, старият ромейски император, паднал от ръката на мизите. Говори се, че те били победени само от Константин Копроним⁸, след това от неговия внук Константин⁹, син на императрица Ирина и сега от император Йоан¹⁰, който с оръжие превзел мизийските градове. Не се разказва в историята за никой друг от ромеите, който да ги е победил в собствената им страна. Но стига толкова за това.

6. Sphendoslabus Philippopolim expugnat

ι. Ὁ δὲ Σφενδοσλάβος, ταῖς κατὰ τῶν Μυσῶν νίκαις ἐπὶ μέγα αἰρόμενος, καὶ τῇ βαρβαρικῇ αὐθαδεΐᾳ ὑπέροπλα βρονθυόμενος (ἤδη γὰρ τὴν χώραν βεβαίως ἐκέκτητο), περιδεῖς καὶ καταπλήγας Μυσσοῦς τῇ ἐμφύτῳ ἀπηνεΐᾳ κατεργασάμενος (φασὶ γὰρ τὴν Φιλίππου πέλιον τῷ πολεμῆν ἐξελόν, διαμυρίους τῶν ἐν τῷ ἄστει ληφθέντων ὠμῶς καὶ ἀπανθρώπως ἀνασκολοῖσαι, καὶ ταύτῃ τὸ ἀντίξουν ἅπαν ἐκδειματῶσαι καὶ θεῖναι ὑπόσπονδον), ὑπερώχους καὶ αὐθάδεις τὰς ἀποκρίσεις τοῖς πρέσβεσι Ῥωμαίων ἐξέφερε· μὴ γὰρ ἀφέξεσθαι τῆς χώρας, εὐδαίμονος οὖσης, εἰ μὴ ἐπὶ χορημάτων πολυτάλαντων καταβολῇ, καὶ ἀπεμπολήσει τῶν τε πόλεων καὶ τῶν ἀνδραπόδων, ὅσα τῷ πολεμῆν ἐπεκτήσωντο. εἰ δ' οὐ βούλεσθαι Ῥωμαίους ταῦτα καταβαλεῖν, ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης θάπτον ἀφίστασθαι, ὡς μὴ προσηκούσης αὐτοῖς, καὶ πρὸς τὴν Ἀσίαν μετασκευάζεσθαι ἄλλως γὰρ μὴ οἴεσθαι, Ταυροσκέθας εἰς σπονδὰς Ῥωμαίων ξυμβήσεσθαι. Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, τὰς τοιαύτας ἀποκρίσεις τοῦ Σκίτου δεξάμενος, καὶ αὐθις τοῖς προαπεσταλμένοις ἀμείβεται τάδε· „τὴν ἐκ πατέρων ἐς ἡμᾶς διαβάσαν εἰρήνην ἀλώβητον καθ' ἣν Θεὸς ἐμεσίτευσεν, οὐ δεῖν οἰόμεθα λύειν αὐτοῖ ἅτε πρόνοιαν εἶναι πιστεύοντες τὴν τὸ πᾶν διεθύνουσαν, καὶ τὰ Χριστιανῶν προσβεύοντες ἔθιμα. διὰ ταῦτα εἰσηγούμεθά τε ὑμῖν ὡς φίλοις, καὶ συμβουλευόμεν, ἐξαντῆς ἀπαύρειν τῆς μηδὲν τι προσηκούσης χώρας ὑμῖν, καὶ μὴ διαμέλλειν, μηδ' ἀναδέεσθαι, εἰδότες, ὡς εἰ μὴ καταπειθεῖς ταύτῃ τῇ ὀνησιφόρῳ ξυμβουλήῃ γένοισθε, οὐχ ἡμᾶς, αὐτοὺς δέ, λύειν τὰς ἀνεκὰθεν συντεθείσας σπονδὰς. καὶ μὴ γε δόξωμεν μεγαλώχους ταύτας τὰς ἀποκρίσεις ποιεῖν. ἐν Χρησιῶν γὰρ θαρροῦμεν τῷ ἀθανάτῳ θεῷ, ὡς, εἰ μὴ τῆς χώρας ἀπέλθοιτε, καὶ ἄκοντες παρ' ἡμῶν ταύτης ἀπελαθήσεσθε. οἶμαι γὰρ σε μὴ λεληθέναι τὸ τοῦ σοῦ παῖσμα Ἰγγορος, ὅτε τὰς ἐνόρκους σπονδὰς παρὰ φαῦλον θέμενος, σὺν μεγάλῳ κινήματι καὶ μυρίοις σκάφεσι κατὰ τῆς βασιλευούσης ἐκπλεύσας, μόλις σὺν δέκα λέμβοις ἐς τὸν Κιμῆρον ἀφίκετο Βόσπορον; αὐτάγγελος τῶν ἐκείων γερονδῶς συμφορῶν. καὶ παρήμι τὸν αὐθις οἴκτιστον μόρον ἐκείνου, παρὰ τοὺς Γερμανοὺς ἐκστρατεύσαντος, καὶ πρὸς ἐκείνων ληφθέντος, καὶ φυτῶν

6. Светослав превзема Филипопол

Светослав, възгордян много от победите си над мизите и твърде надменен поради своята варварска самонадеяност (защото той вече здраво държал страната в ръцете си), всял wśród мизите страх и ужас с вродената си свирепост. Разказват, че като превзел с война Филипопол, той жестоко и безчовечно набил на кол двадесет хиляди души от заловените в града. По този начин уплашил всички противници и ги усмирил. На ромейските пратеници той отговорил гордо и самонадеяно, че не ще остави тази благодатна земя, ако не му заплатят много таланти и не откупят градовете и пленниците, които той е завоювал. В случай, че ромейте не желаят да заплатят това, нека напуснат по-скоро Европа, която не им принадлежи, и да се преселят в Азия. В противен случай да не си въобразяват, че без това тавроскитите ще сключат мир с ромейте. Император Йоан, като получил този отговор на скита, повторно изпратил при него хора и отвърнал следното: „Ние мислим, че не бива сами да прекъсваме завещания от бащите ни ненакърним мир, на който сам бог е бил посредник, понеже вярваме, че има провидение, което управлява света, и почитаме християнските закони. Затова ви предлагаме и ви съветваме като приятели да се оттеглите веднага от тази съвсем чужда за вас страна, която съвсем не ви принадлежи, без да се бавите и противопоставяте. Знайте, че ако не се подчините на този полезен съвет, то не ние, а вие нарушавате установения от старо време мирен договор. И не смятайте този наш отговор за самохвален, защото, ако не напуснете тази страна, ние, като се уповаваме на Христа, безсмъртния бог, сами ще ви изгоним из нея, дори и против вашата воля. Мисля, че не си забравил поражението на баща си Игор, който, не зачитайки клетвения договор¹, потегли срещу столицата с големи приготовления и хиляди ладии, а пристигна в Кимерийския Босфор едва с десет лодки, сам вестител на собствените си злочестини². Оставям настрана и жалката му участ по-късно, когато, пленен през време на похода срещу германците³, той бил вързан на стъблата на две дървета и бил разкъсан

¹ Тук става дума за договора между Византия и Киевска Русия в 911 г., който бил нарушен от княз Игор в 944 г. За този договор вж. Памятники русского права, т. I, под редакцией С. В. Юлкова, Москва, 1952, стр. 6—10. ² Походът на Игор срещу Византия станал през есента на 944 г. До края на същата година бил сключен нов договор между Киевска Русия и Византия, който повтарял условията на договора от 911 г., но в някои отношения бил по-благоприятен за Византия. Срв. Ostrogorsky, History, p. 245. — Памятники русского права, I, стр. 41. ³ Както изглежда, тук Лъв Дякон е обърнал името на племето. Игор бил убит от древяните — славянско племе, което живеело на с.-з. от Киев.

στελέχεσι προσδεθέντος, καὶ εἰς δύο διαμερισθέντος
τιμήματα. καὶ σὲ γοῦν οὐκ οἶμαι τὴν σὴν ἔπαυ-
ζεῦξαι πατρίδα, εἴ γε τὴν Ῥωμαϊκὴν παντευχίαν
κατὰ σοῦ χωρεῖν ἀναγκάσειας, ἀλλ' αὐτόθι διαφθαρί-
σασθαι παρουδί, ὡς μηδὲ προφόρον ἐς Σκυθίαν
ἀφικέσθαι, τὰς κατασχούσας ἡμῶς ἀπεικταίους ἀπαγ-
γελοῦντα τίχας.“ ὁ δὲ Σφενδοσλάβος, ἐπὶ ταῖς
τοιαύταις ἀποκρίσεσι σχετιάσας, τῇ τε βαρβαρικῇ
μανίᾳ καὶ ἀπονοίᾳ παραφερόμενος, ὠτέλεξε τοιαῦτα
„οὐδεμίαν ἀνάγκην τὸν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων ὡς
ἡμῶς ἀφικέσθαι ὁρῶ κατεπεύγουσαν· διὸ μὴ κάμῃ,
μέχρι τῆσδε τῆς γῆς ἀφικόμενος· αὐτοὶ γὰρ ὅσον
εἴπω πρὸ τῶν τοῦ Βυζαντίου πύλων πληξόμεθα
τὰς σκηνάς, καὶ καρτερὸν χάρακα ταύτῃ περιβαλοῦ-
μεν, ἐξιόντα τε τοῦτον, εἴ γε καὶ καρτερήσει πρὸς
τοσοῦτων πόρων διαγωνίσασθαι, γενναίως ἐποδεξό-
μεθα, διδάξομέν τε τοῖς ἔργοις αὐτοῖς, ὡς οὐ
βίβανσοί τις ἀποχειροβιώτοι, ἀλλ' αἰμάτων ἄνδρες
πυγχάνομεν, τοῖς ὕλοις τὸ δευμενὲς καταγο-
νιζόμενος εἰ καὶ αὐτὸς ἐξ ἀγνοίας κατὰ τὰ σκιατρα-
φούντα γίναι τὴν Ῥωσικὴν ἡγεῖται ἀλκὴν, καὶ,
ὡς τινὰ νήσιον ἐπομίξια μορμολυγκείους τοῖς, ταύταις
τοῖς ἀπειλαῖς ἡμῶς πειρᾶται δεδίττεσθαι.“

ια'. Τοῦτων τῶν ἀπονενομημένων τοῦ ἐκεῖθεν
λόγων ὁ βασιλεὺς διενηχηθεὶς, ἔγνων, μὴ διαμείλειν,
ἀλλὰ πάσῃ σπουδῇ τὰ ἐς τὸν πόλεμον ἐξαοτίεσθαι,
ὡς ἂν προτερήσοι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἄφιξιν, ἐπι-
τειχίσοι τε τοῦτω τὴν κατὰ τῆς βασιλευούσης ἐπί-
θεσιν· εὐθὺς οὖν ἔλην γενναίων καὶ γενναίων ἄν-
δρῶν ἐκλεξιόμενος, ἀθανάτους τε τοῦτον καταγομιάζας,
περὶ αὐτὸν εἶναι διεκελεύεσθαι. ἐντεῦθεν τὸν Μάγ-
ιστρον Βάρδα, ὃ Σκλήρος ἢ ἐπίκλησις, θυαίμονα
τῆς ἀποχωμένης Μαρίας, τῆς τοῦ τοιοῦτου βασιλέως
συνείνου, πυγχάνοντα, δραστήριον ἄνδρα καὶ τὴν
ἀλκὴν γενναίωτατον καὶ τὸν Πατρικίον Πέτρον, τὸν
πρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου στρατοπεδάρχην
προχειρισθέντα διὰ τε τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν,
καὶ τὰ κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδραγαθήματα (λέγεται
γὰρ ποτε Σκυθῶν τὴν Θράκην καταδραμόντων,
ἐπεὶ ἐξ ἀντιπάλου τὸν Πέτρον, καίτοι τομίαν ὄντα,
μετὰ τοῦ συνελόμενου σίφους ξιπέβαιναν αὐτοῖς
ἀντιπάττεσθαι, τὸν τῶν Σκυθῶν ἄρῶν, πελώριον
ἄνδρα, καὶ ἐς τὸ ἀσφαλὲς τεθρονασμένον, παρὰ τὸ
μεταίχμιον ἐξιπέσασθαι, κοπιτὸν ἐπιμύκη κρα-
δαίνοντα, προσκαλεῖσθαι τε τὸν βεβουλημένον αὐτῷ
ἀντιπάττεσθαι τὸν δὲ Πέτρον, ἀλκῆς καὶ μέρους
παρ' ἐπύουιν ἐποπλησθέντα, τὸν ἵππον τε σφοδρῶς
κεντρίσαι τοῖς μύκῃ, καὶ τὸ δόρον κραταιῶς
διαγκυλῆσάμενον, ἀμφοτέρωσιν ὄσαι κατὰ τοῦ στέρονου
τὸν Σκῆθην· οὕτω δὲ γενέσθαι τὴν ἀντέρεισιν
καρτερῶν, ὡς ἀντιορῆσαι, καὶ διαμπερὲς κατὰ τὸ
μετάφρενον διαπιῆναι, μὴ ἀντισχόντα τὸν ἀλυσιδω-
τὸν θώρακα, ἀλλ' ἄναυδον τὸν πελώριον ἐκεῖνον

на две. Мисля, че и ти не ще се завърнеш
в отечеството си, ако принудиш цялата ро-
мейска войска да излезе насреща ти, но ще
загинеш тук с всичките си войници, та дори
огненосец не ще иде в Скития, за да из-
вести постигналата ви участ.“ Светослав,
възмутен от този отговор и обхванат от
варварска ярост и безумие, отвърнал след-
ното: „Не виждам никаква необходимост,
която да застава ромейския самодържец да
дойде при нас. Затова нека не се мори да
идва чак до тази земя, защото ние скоро
ще разпънем шатрите си пред вратите на
Цариград и ще го обградим със здрав
окоп, ще посрещнем храбро и самия импе-
ратор, ако излезе и се осмели да се бори
срещу такива опасности. Ние ще го научим
със самите си дела, че не сме никакви за-
наятчий, които с ръчен труд изкарват пре-
храната си, а мъже на кървавите битки,
които с оръжие побеждават врага, въпреки
че той поради незнание смята руската хра-
брост за женска изнеженост и се опитва да
ни плаши с такива закани, както с плашила
плашат малки деца.“

Императорът, като чул безумните му ду-
ми, решил да не се бави, но да се готви за
война с всички сили, за да изпревари при-
стигането му и да му попречи да нападне
столицата. Веднага си избрал дружина от
храбри и млади мъже, които нарекъл без-
смъртни¹, и им заповядал да бъдат винаги
около него. След това повикал магистър
Варда, но прякор Склир², брат на Мария,
покойната съпруга на този император, деен
мъж и прочут с храбростта си, а също и
патриций Петър, назначен от император Ни-
кифор³ за началник на стана поради свой-
ствената му доблест и подвизите му срещу
неприятелите. Разказват, че веднъж, когато
скитите опустошавали Тракия, Петър, макар
че бил скопец, излязъл като равностоен про-
тивник срещу тях със следващия го отред.
Тогавя вождът на скитите, огромен мъж,
облечен с яка броня, пристигнал с коня си
на полесражението и размахвайки дългото
си копие, подканвал кой би желал да се бие
с него. Петър, изпълнен с необикновена сме-
лост и решителност, остро боднал коня си с
шпорите, насочил копието си и го забил
силно с двете си ръце в гърдите на скита.
Ударът бил толкова силен, че копието про-
било желязната ризница, която не могла да
издържи, проникнало чак до гърба и вели-
канът, безмълвен, се прострял на земята.

¹ Елитен военен отред.
по времето на Йоан Цимисхий.

² Магистър Варда Склир, един от най-известните византийски военачалници

³ Император Никифор Фока.

προσαρχθῆναι τῇ γῆ καὶ τοῦτο τῷ καιρῷ καὶ ξένῳ θεάματι καταπλαγῆναι τε τοὺς Σκύθας, καὶ πρὸς φυγὴν ἀπειθεῖν). τοῦτοις τοῖς στρατηγοῖς παρηγγείλεν ὁ βασιλεὺς, τὰς δυνάμεις ἀνειληφότας ἐπὶ τὴν ὄμορον καὶ ἀγχιέρομονα τῆς Μυσίας διαβαίνειν ἐκεῖ τε διαχειμάζειν, καὶ γυμνάζειν τὴν στρατιάν καὶ τὸν χώρον περιέπειν, ὥς μὴ τις εἴη τοῦτο λώβη ταῖς ἐκδρομαῖς τῶν Σκυθῶν· ἔς τε τὰς ἐπαύλεις καὶ τὰ ἥθη τῶν δυσμενῶν διγλώσσους ἄνδρας ἐκπέμπειν Σκυθικῶν ἠμισυχημένους ἰταλισμόν, ὥς τὰ σφῶν διαβούλια γνοῖεν, καὶ βασιλεῖ ταῦτα κατάφωρα γίνονται. τὴν τοιαύτην οὖν φάσιν πρὸς τοῦ βασιλέως εἰληφότες, τὴν Ἐδρόπην καταλαμβάνουσι (pp. 105, 1—108, 17).

7. Romani cum Scythis pugnant

ιβ'. Ταυροσκόθαι δὲ τὴν τοῦτον ἐνοπισθέντες διάβασιν, ἀπόμοιραν τῆς σφετέρως στρατιᾶς διαίρεσαντες, Οὐννων τε καὶ Μυσῶν πλήθος ταύτη προσεταιρίσαντες, κατὰ Ῥωμαίων χωρεῖν ἐκπεπόμφεσαν. ἄσπι δὲ τὴν τοῦτον ἐπίηλσον ὁ Μάγιστρος Βάρδας αἰσθόμενος, καὶ ἄλλως γενναῖός τε καὶ βέκτης τυγχάνων ἀνὴρ, τότε δὲ σφαδάζων θυμῷ καὶ βώμης δρυῆ, τοὺς ἀμφ' αὐτὸν λογάδας συνειληφώς, πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων ἠπείχετο συμπλοκήν. καὶ δὲ Ἰωάννην τὸν Ἀλακᾶ εἰσκαλέσας, εἰς κατασκοπήν ἀπέστειλεν, ἀθροῖσαι τε τοὺς Σκύθας, καὶ τὸ τοῦ πλήθους εἰκάσαι ποσόν, καὶ καθ' ὃν ἀλλίζουτο τόπον καὶ ὅ, τι πρόπτοιεν πέμπειν τε τὴν ταχίστην ὡς αὐτόν, καὶ πάντα διαγγέλλειν, καὶ ἐκτάξει τὴν στρατιάν πρὸς τὸν πόλεμον. Ἰωάννης δέ, τοὺς ἐπομένους λογάδας ἀνειληφώς, κατὰ τάχος ἐπὶ τοὺς Σκύθας ἱπάσαστο· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ παρὰ τὸν Μάγιστρον στέλλει, ἐπισπεύδων τοῦτον ἰκέσθαι μετὰ τοῦ πλήθους μὴ πόρρω γὰρ, ἀλλ' ἐγγύθεν, τοὺς Σκύθας ἀλλίξεσθαι. ὁ δέ, τῶν τοιούτων λόγων διακούσας, τριχῆ διατάξας τὴν φάλαγγα, τῇ μὲν ἐφέπεσθαι παρήγγειλε κατὰ μέτωπον, ταῖς δὲ κατὰ τοὺς ἐγκαρσίους προλοχίζειν δρυμοὺς τηρικαῦτα δὲ τῆς ἐνέδρας διεκθέειν, ὀπηγία τῆς σάλπιγγος, τὸ ἐνυάλιον ἐπηχούσης, διακούσαιεν. ταῦτα τοῖς λοχαγοῖς παρακελευσάμενος, κατὰ στόμα τοῖς Σκύθαις ἀντεπήει, κραταιῶς διαγωνιζόμενος. ἐπλεονέκει δὲ πλήθει τὸ στρατεύμα τῶν ἐναντίων, ἔπερ τοὺς τρισμυρίους τελοῦν· οἱ γὰρ τῷ Μάγιστρῳ συνεφερόμενοι, μετὰ τῶν λόχων, οὐ πλέονες τῶν μυρίων

Това ново и странно зрелище поразило скитите и те започнали да мислят за бягство. На тези именно военачалници императорът заповядал да преминат заедно с войските си в пограничната и близка на Мизия област, там да прекарат зимата, като обучават войската и пазят страната да не пострада от нападенията на скитите; да изпращат в станове и в селищата на неприятелите мъже двуезични, облечени в скитска носия, за да разберат техните намерения и това да бъде донасяно на императора. Като получили от него тези нареждания, те пристигнали в Европейските области.

7. Сражение между византийци и руси

Тавроскитите, като чули за тяхното преминаване, отделили една част от своята войска, присъединили към нея войска от хуни¹ и мизи и я изпратили срещу ромеите. Магистър Варда, който изобщо бил мъж храбър и решителен, щом научил за тяхното приближаване, обхванат от гняв и силен устрем, събрал около себе си храбри отреди и се впуснал в бой срещу противника. Повикал Йоан Алака и го изпратил на разузнаване — да види скитите, да узнае приблизително броя им, на кое място стануват и какво правят, да прати веднага хора при него да съобщят всичко, та да пригответи и подреди войската за боя. Йоан, като взел поверените му отреди, бързо препуснал срещу скитите. На другия ден той изпратил при магистъра човек с поръка да дойде веднага заедно с войската, като казал, че скитите не са далече, стануват съвсем наблизко. Като чул тези думи, той разделил войската си на три: на първата част заповядал да вървят направо, а на другите две части да лебнат по страничните дъбрави. Те тогава да изскочат от засадата, когато чуят звука на бойната тръба. Като дал тези нареждания на войсковите началници, той се спуснал направо срещу скитите и смело започнал борбата. Неприятелската войска, на брой повече от тридесет хиляди души², превъзхождала по численост (ромеите); войниците на магистъра заедно с тия в засадата не били повече от десет хиляди души. В завързалия

¹ С хуни тук са означени малжарите. Срв. G. Cedreni Compendium, II, p. 384. — Златарски, История, I, 2, стр. 603. — Moravcsik, Byzantinoturcica, II, p. 235. ² Според Скилица-Кедрин войската на Светослав броела *ὀκτακισχιλίους ἐπὶ τριάκοντα μυριάσι*, което обикновено се тълкува като 308 хиляди. Вж. G. Cedreni Compendium, II, p. 384, 16—17. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 604, който смята, че този брой е преувеличен или „погрешен при преписването“ (пак там, стр. 604, бел. 1) и че най-правдоподобна е предадената от Лъв Дякон цифра. По-вероятно е обаче, че *μυριάσι* в текста на Кедрин не означава десет хиляди, а само хиляда. В такъв смисъл се среща думата *μυριάσι* и в други автори. Така предаденият от Скилица-Кедрин брой следва да се изтълкува 38 000, което не се различава съществено от съобщението на Лъв Дякон.

ἐτόχων. τῆς δὲ συμπλοκῆς γενομένης παρ' ἀμφοτέρων, ἔπιπτον οἱ νεανικώτεροι. ἐνταῦθα δὴ λέγεται τῶν τινα Σκυθῶν, ἀλκῆ καὶ σώματος ὄγκῳ γυνρούμενον, τῆς ἀμφ' αὐτὸν ἀποκριθέντα φάλαγγος ἐξιππεύσαι τε, καὶ τῷ Βάρδα ἐπιδραμεῖν, καὶ ξίφει τοῦτον πλήξαι κατὰ τῆς κόρινθος κερὴν δὲ γενέσθαι τὴν τοῦ ξίφους καταφορὰν, τοῦ ἀθέρου ἀναγναμφθέντος τῇ κονῇ, καὶ ἀλλαχόσε τῇ ταύτης στεγανότητι περιολισθήσαντος. Κωνσταντῖνος δὲ ὁ πατρικίος, σύναμιος τῷ Βάρδα τελῶν, ἄσπι τῷ ἰούλῳ τὴν γένυν ἐπιχροάζων, πελώριός τε πεφνκῶς τῷ σώματι, καὶ τὴν ἰσχὺν δυσειβίαστος καὶ ἀκαταγώνιστος, τὸ ξίφος σπασάμενος ἵεται τὸν Σκύθην βαλεῖν ὁ δὲ, τὴν φορὰν αὐτοῦ ἐπειδόμενος, ἐκκλίνει τὴν πληγὴν, κατ' ἰσχίον ἐπιτάσας τοῦ ἵππου. δέχεται δὲ ταύτην παρὰ τὸν αὐχένα ὁ ἵππος, ὃν διαμπερὲς ἀποτεμένεται ὁ δὲ Σκύθης, ἅμα τῷ ἵππῳ κατενεχθεὶς, πρὸς τοῦ Κωνσταντίνου ἐναλοσφάττεται.

γ'. Τῆς δὲ μάχης τῆδε κακεῖσε μετακλινομένης, καὶ συγγὰς καὶ ἀμφιταλάντους μεταβαλλούσης ῥοπὰς ἐφ' ἑκάτερα, τὸ ἐννάλιον ὁ Βάρδας ἐνηγεῖν ἐγκελεύεται, τὰ τε τύμπανα θαμνὰ παταγεῖν τῆς δὲ φάλαγγος ἐκ τῶν λόχων ἐξαναστάσης κατὰ τὸ σύνθημα, καὶ κατὰ νότον τῶν Σκυθῶν γενομένης, δέος τε αὐτοῖς εἰσῆει καὶ πρὸς φυγαδεῖαν ἀπέκλιναν. μῆπω δὲ γεγενημένης λαμπρᾶς τῆς διώξεως, τῶν ἐπιφανῶν τις Σκυθῶν, μεγέθει σώματος καὶ ὄπλων λαμπρότητι πεφνκῶς τῶν ἄλλων ἀριπρεπῆς, κατὰ τὸ μεταίχιμον περιήει, ἐπ' ἀλκῆν τοῖς ἐταίρους ἐπιβρώνους. τοῦτον Βάρδας ὁ Σκληρὸς ἐξιππασάμενος παίει κατὰ τῆς κεφαλῆς, καὶ μέχρι τοῦ ζωστήρος τὸ ξίφος διήλασε, μῆτε τοῦ κράτους αὐτῷ ἐπαρκήσαντος, μῆτε τοῦ θώρακος τὴν τῆς χειρὸς ἐπισχόντος ἰσχύν, ἢ τὴν τοῦ ξίφους τομήν. διχῆ δὲ τοῦτον διατιμηθέντος καὶ προσαραχθέντος τῇ γῆ, Ῥωμαῖοι μὲν ἐφ' ἡδονῆς ἐπηλάλαξαν, καὶ πρὸς ἀλκῆν ἐπεβρώσθησαν. Σκύθαι δὲ, τῷ καιρῷ καὶ ἀλλοκίῳ τῆς πληγῆς ἀποδειλιάσαντες, σὺν οἰμωγῇ τὸν συνασπισμὸν διαλύσαντες, εἰς φυγαδεῖαν ἐτρέποντο. οὓς ἐπισπόμενοι Ῥωμαῖοι μέχρι βαθείας ἐσπέρας ἀνήρουν ἀνηλεῶς. κατὰ τοῦτον δὴ λέγεται τὸν ἀγῶνα πενήκοντα καὶ πέντε Ῥωμαίων ἀνδρας τεθάναι, τραυματίας δὲ γενέσθαι συγγούς, καὶ ἵππων κατακοντισθῆναι τοὺς πλέονας. Σκυθῶν τε ὑπὲρ τοὺς δισμυρίους διαφθαρεῖν. ἀλλ' ἢ μὲν πρὸς τοὺς Σκύθας γεγενημένη τότε Ῥωμαίων διαμάχη εἰς τοιοῦτον ἐτελεύτα τὸ τέλος. Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τὰς Ἀσίας δυνάμεις εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου περιουθεῖν κατήπειγεν, ἐς τὰ πρὸς Θράκης τε καὶ Μακεδονίας διαχειμάζειν χωρία, καὶ τοῖς ὄπλοις ὁσημέραι γυμνάζεσθαι, ὡς μὴ ἀπόμαχοι εἶεν ἐπὶ τὸν τῶν ἀγῶνων καιρὸν, μειονεκτοῦντες ἐν τῇ μάχῃ τῶν δυσμενῶν περιμένειν δὲ τὸν τοῦ ἡρους καιρὸν ἐκείνου γὰρ ἤδη ἐκ τῆς

се бой между двете страни паднали най-храбрите. Казват, че един скит, внушителен със силата и с огромното си тяло, се отделил от своята бойна редица и се спуснал с коня си срещу Варда: ударил го с меч по шлема, но ударът на меча бил напразен. Острието на меча се огънало в твърдостта на шлема и мечът отскочил на другата страна. Патриций Константин, роден брат на Варда, чиито бузи отскоро се били покрили с мъх, огромен на ръст и ненадминат и непобедим по сила, с изваден меч се спуснал да удари скита, обаче той, предвиждайки нападението, отбягнал удара, като се наклонил към задната част на коня. Ударът попаднал на врата на коня и го разсякъл на две. А скитът, повален заедно с коня си, бил съсечен от Константин.

Когато победата клоняла ту на една, ту на друга страна и много пъти се колебаела между едните и другите, Варда заповядал да свирят за настъпление и да бият непрестанно барабаните¹. По уговорения знак войници излезли от засадата, явили се в тила на скитите и така ги изплашили, че те се впуснали да бягат. Но докато още ромеите не били почнали явно да ги преследват, един от знатните скити, който изпъквал между останалите с големия си ръст и с блясъка на оръжията си, обикалял бойното поле и насърчавал другарите си към смелост. Варда Склир го настигнал с коня си и го ударил по главата. Мечът достигнал до пояса и нито шлемът можал да го защити, нито бронята могла да издържи силата на ръката му и острието на меча. Когато той бил разсечен на две и проснат на земята, ромеите започнали да викат от радост и придобили смелост. А скитите, уплашени от неочаквания и страшен удар, с отчаяни виковете разкъсали строя си и се втурнали да бягат. До късна вечер ромеите ги преследвали и безмилостно ги избивали. Казват, че в тази битка загинали петдесет и пет души ромеи, обаче имало много ранени и повечето от конете промушени с копие. А от скитите загинали над двадесет хиляди души. Така завършила битката на ромеите със скитите.

Император Йоан побързал да прекара войските от Азия през Хелеспонт в Европа, за да зимуват в селищата на Тракия и Македония и всеки ден да се обучават с оръжие, за да не бъдат негодни във време на война и да не отстъпят в битките с неприятелите. Те трябвало да чакат настъпването

¹ Става дума за сражението при Аркадиопол (дн. Люлебургаз) през 970 г. Срв. Златарски, История, I, 2, стр. 604—605.

χειμερινῆς κατηφείας προκύπτοντος, καὶ εἰς στατε-
ρὰν αἰθρία τὸ κοσμικὸν κατὰστημα μεταβάλλοντος,
αὐτὸν τε βασιλέα ὡς αὐτοὺς ἀφικέσθαι, τὰς ἀμφ'
αὐτὸν δυνάμεις ἐπαγόμενον, καὶ πανσυδεῖ τοῖς
Ταυροσκήθαις συμπλέκεσθαι (p. 108, 17—111, 16).

8. De Barda Sclero

VII. γ'. Βάρδα οὖν, τὸν κατ'ἐπωνυμίαν Σκλήρον,
ἄνδρα λίαν ἐκτόπως νεανικὸν καὶ δραστήριον, οὗ
τὴν σύναιμον Μαρίαν κοινωνὸν ἔσχε βίον τὸ πρόσ-
θεν ὁ Ἰωάννης, κάλλιει καὶ σωφροσύνη ἔς μέγα
κλέους ἤκουσαν (ἔφθη δὲ ταύτην ὁ πικρὸς κατερ-
γασάμενος θάνατος) τοῦτον ἐν μαγίστροις τελοῦντα
καὶ τῶν ἐπὶ Θράκης στρατειμάτων ἐπιστατοῦντα,
καὶ τὴν τῶν Ῥῶς σφραδάζουσαν κατὰ τῶν Ῥω-
μαίων ἐπήλυσιν γενναίως ἀποτειχίζοντα, μετὰ τὴν
ἀριστείαν, ἦν ἔναχος ἀνεδήσατο τοὺς Σκλήρας τρεφά-
μενος, ἠπέρ μοι ἤδη δεδήλωται, μεταπεμφάμενος
ὁ βασιλεὺς καὶ στρατηλάτην ἀνακηρύξας κατὰ τῶν
στασιωτῶν, ἐς τὴν Ἀσίαν ἐξέπεμψεν (p. 117, 1—11).

9. De clade Romanorum in confiniis Anchiali accepta

ζ'. Ἄρτι τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος φθινάδι
νόσῳ τῶν ἐνθεν μεταναστάντος, καὶ Ἀλεξάνδρου,
τοῦ αὐτοῦ συναίμου, κατόπιον ἐκείνω συνατελθόντος,
τῆς δὲ Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς πρὸς τε Κωνσταντίνου,
τοῦ πτηνουμένου παιδὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς Αὐγούστης
Ζωῆς, ἐπισφαλῶς φερομένης, Συμεῶν, ὁ τῶν Μι-
σῶν ἀρχηγός, ἀνὴρ πολυετίας καὶ θερμοουρός τὰ
πολεμικά, πάλοι σφραδάζων, καὶ τὴν κατὰ Ῥωμαίων
μάχην ὀδίνον, εὐκαιρίας δραζόμενος, λεηλατῶν οὐκ
ἀνὴρ Μακεδονίαν καὶ Θράκην εἰς ἀπόνειαν τε
Σκυθικῆν καὶ συνήθη ἐπαρθεῖς, αὐτοκράτορα ἐαντὸν
ἀνακηρύττειν Ῥωμαίοις ἐκέλευεν. οἱ δὲ τὴν ὑπαι-
θρον ἀλαζονείαν καὶ ὕβριν τοῦ Σκλήρου μὴ φέρον-
τες, τὰ ὄπλα κινεῖν κατ'αὐτοῦ ἔγνωσαν. καὶ δι᾽
Λέοντα τὸν Φωκῶν, ἀνδρεία καὶ τροπαίοις τρι-
κάυτα τῶν λοιπῶν στρατηγῶν ὑπερφέροντα, ἀρχηγὸν
τῆς στρατιᾶς προστηράμενοι καὶ Δομέστικον τῶν
σχολῶν ἀνειπόντες Ῥωμανὸν δὲ, τῶν ἐμπύρων
νεῶν προχειρισάμενοι ναύαρχον (Δρουγγάριον τῶν
πλωίμων τὸν εἰς τὴν τοιαύτην ἀφικόμενον ἀρχὴν
ὀνομάζουσιν) τὸν μὲν ἐκ γῆς, τὸν δὲ ἐκ θαλάσσης,

на пролетта. Когато след мрачната зима се
пукне пролетта и внесе в природата трайна
ведрина, сам императорът щял да пристигне
при тях заедно с войските от столицата и
тогава с всички сили щял да влезе в борба
с тавроскитите.

8. За Варда Склир

Варда, по прякор Склир, извънредно хра-
бър и енергичен мъж — император Йоан
бил женен преди това за неговата сестра
Мария, прославена със своята красота и ум,
(жестоката смърт рано покосила нейния жи-
вот) — този именно (Варда), който бил ма-
гистър и началник на войските в Тракия и
който мъжествено спрял буйното настъпле-
ние на русите срещу ромеите, след подвига,
извършен от него неотдавна с прогонването
на скитите, както вече споменах, бил пови-
кан от императора, назначен за началник на
войската срещу бунтовниците¹ и изпратен
в Азия.

9. Поражението на византийските войски при Анхиало

Когато император Лъв² след изтощител-
на болест напуснал този свят и родният му
брат Александър³ го последвал скоро след
това, ромейската държава се намирала в не-
сигурно положение при невръстния му син
Константин⁴ и императрица Зоя⁵, вождът
на мизите Симеон, човек смел и извънредно
войнолюбив, който отдавна горял от желание
да воюва и подготвял война с ромеите, сега се
възползувал от удобния случай и непрестанно
опустошавал Македония и Тракия. При това,
увлечен от своето скитско и свойствено нему
безумие, заповядал на ромеите да го про-
възгласят за император⁶. А те, като не могли
да понесат явното щеславие и предизвика-
телство на скита, решили да му обявят война.
Назначили Фока⁷, който в това време по
храброст и победи надминавал останалите
военачалници, за предводител на войската и
го провъзгласили за доместик на схолите⁸, а
Роман⁹ избрали за началник на огненосните
кораби (достигналият до тази длъжност се
нарича друнгарий на морските сили). Те били

¹ Варда Фока, племенник на сваления император Никифор Фока, повдигнал въстание в Кесаря Кападокийска около 970—971 г. с цел да завземе византийския престол. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 605. — *Ostrogorsky*, History, p. 261. ² Лъв VI (886—912). Тук авторът прави едно отклонение от изложението си като се връща към по-стари събития. ³ Александър — византийски император (912—913). ⁴ Константин VII Багренородни. ⁵ Зоя Карвонопсина — четвърта жена на Лъв VI, майка на император Константин VII Багренородни, която до 919 г. управлявала като регентка на малолетния Константин. ⁶ *Ostrogorsky*, History, p. 233, смята с основание, че Симеон искал да бъде провъзгласен за император на българите и ромеите. ⁷ Става дума за Лъв Фока Куропалат, брат на император Никифор Фока и баща на Варда Фока. ⁸ Началник на отред от императорската гвардия. Срв. *Brehier*, Les Institutions, p. 353. ⁹ Бъдещият император Роман Лакапин.

Μυσοῖς ἐπιτίθεσθαι προὔπεμψαν. περαιωθέντα δὲ τὸν Λέοντα καὶ τὴν Μυσίαν κατειληφῶτα φασὶ ἐκτόπως διαγωνίσασθαι, καὶ ἀναρῶμετα πλήθη κατακόψαι τῶν δυσμενῶν, ὡς τὸν Συμεὸν εἰς ἀπορίαν συνελαθῆναι δευῆν, καὶ ἀμηχανεῖν ὁ, τι καὶ δράσῃ, καὶ ὅπως ἐκφύγῃ οὕτω θρασὺν ἄνδρα καὶ ἀκαταγόνιστον. ἤδη δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπειρηκότων Μυσῶν καὶ πρὸς φυγαδεῖαν τρεπομένων, ἀγγελίαν πρὸς τινος λέγεται τῶν ἐπισπιστῶν ἀνερχθῆναι τῷ Λέοντι, ὅς ὁ Δρουγγάριος Ῥωμανὸς αὐτοῖς ἰστίοις ἀπάρας, κατὰ πόντων ἰσταμένον τοῦ πνεύματος, ἔρωσι τυραννίδος ἀποπλέει εἰς τὸ Βυζάντιον. τὸν δέ, τῷ ἀπαισίῳ τῆς ἀγγελίας περιμνήσαντα, διαλύσαι τε τὸν συνασπισμὸν, καὶ, νότα τοῖς Μυσοῖς δόντα, ἐπιείχεσθαι πρὸς τὴν βασιλεύουσαν, εἴ πως τὸν τοῦ Ῥωμανοῦ προτερήσοι ἐπίπλουν, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡγεμονίας ἐγκρατῆς γένετο. τὸν δὲ Συμεὸν, τὴν ἀπροφάσιτον καὶ ἀλλόκοτον ἰδόντα Ῥωμαίων φρενῆν, ἐνδοιάσαι μὲν ἐς τὸ παραντίκα, μή τι σκαιωροῦμενον εἴη, καὶ ὀλεθρὸς Μυσοῖς ἐπισπομένοις ἐγγένηται μαθόντα δὲ ἀνὰ κράτος φεύγειν αὐτοῖς, ἐπεσθαι τε, καὶ ἄπειρα πλήθη συγκόψαι ἀηλεῶς. καὶ νῦν ἐστὶν δοῆν εἰσέτι σωρείας ὄστων παρὰ τὴν Ἀρχιάλων, καθ' ἣν ἀηλεῶς συνεκόπε τότε φεύγον τῶν Ῥωμαίων τὸ στρατεύμα. ὁ δὲ Λέων, ἐπίεπερ ὑπέστησε τῆς εἰς τὸ Βυζάντιον ἀφίξεως, καὶ τῆς ἐλπίδος ἡμάρτανεν (ἐφ' ἣν γὰρ ὁ Ῥωμανὸς τὴν βασιλείαν ἐστὶν κατειληφὼς καὶ Παιῖρ Βασιλέως ἀναβῆρηθείς), ἐς τὴν Ἀσίαν διὰ τῆς Ἀβύδου περαιωθείς, πρὸς ἀποστασίαν ἀπέκλινε, καὶ πολλὰ τῷ Ῥωμανῷ καὶ τῇ πολιτείᾳ παρέσχε παράγματα, καταισχέρον, καὶ τοῖς ἐτησίους φόρους ἀραιωρούμενος, καὶ τοῖς ἀντικαθησταμένους χειροῦμενος. ἤδη δὲ τῷ χρόνῳ τοῦ ληστοικοῦ διασχεδασθέντος, καὶ εἰς τοῖς μάλιν αὐτῷ ἐλονοστήσαντος τοῦ βουλευματος, φυγαδεῖα χηρῶσθαι, συλληφθῆναι τε καὶ ὁμοῦς ἐκκεντηθῆναι τοῖς ὀφθαλμοῦς (pp. 122, 22—124, 21).

10. Joannes contra Scythas bellum parat

ἦ. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐδίηλον, τὸν μὲν τοῦ Φοκᾶ Βάρδαν, κληρικὸν ἀποκαρῶντα, ἅμα συζύγῳ καὶ τέκνοις ἐν τῇ νήσῳ χίῳ περιορίσαι

изпратени да нападнат мизите — единият по суша, а другият по море.¹ Казват, че Льв, когато преминал границата и навлязъл в Мизия, се сражавал извънредно храбро и съсякъл извънредно много неприятели, така че Симеон бил докаран до страшна безизходност и не знаел какво да стори и как да се отърве от този толкова смел и непобедим мъж. След като и другите мизи се отчаяли и се виუსнали да бягат, на Льв — казват — било донесено известие от един войник, че друнгарий Роман вдигнал котва и с корабите си, тласкани от попътен вятър, отплувал за Цариград, обладан от страст да заграби властта. А Льв, огорчен от злокобното известие, прекратил сражението, обърнал гръб на мизите и потеглил към престолния град, та дано изпревари флотата на Роман и завладее ромейската върховна власт.

Като видял безпричинното и странно бягство на ромейците, Симеон отначало се усъмнил дали това не е направено умишлено и не очаква ли гибел мизите, ако се впуснат след тях. Обаче като узнал, че бягат, започнал да ги преследва и безмилостно посякъл неизброимо множество. И сега още могат да се видят купища кости при Анхиало, гдето тогава позорно била посечена бягащата войска на ромейците. А пък Льв закъснял с пристигането си във Византион и останал излъган в своите надежди (защото Роман преди него завзел царския дворец и бил провъзгласен за василеопатор²). След като преминал през Абидос³ в Азия, той въстанал и създавал много грижи на Роман и на държавата: извършвал опустошения, заграбвал ежегодните данъци и покорявал тези, които му се противопоставяли. Когато с течение на времето неговата шайка се разпръснала и намерението му не могло да се осъществи, той се впуснал да бяга, обаче бил заловен и му били извадени очите по жесток начин⁴.

10. Иоан Цимисхий се готви за поход срещу русите

Император Иоан заповядал на Варда Склир да подстриже Варда Фока за монах и да го изпрати на заточение на остров Хиос с жена

¹ Византийска сухопътна войска под началството на Льв Фока се отправила по най-краткия път към българските граници. Едновременно от Босфора излязла в Черно море византийската флота, начело с друнгария Роман Лакапин, комуто било възложено да прекара печенегите през р. Дунав, за да нападнат българите по същото време. *Златарски, История, I, 2, стр. 386—387.* ² През март 919 г. Роман свалил с преврат Зою, която била подстригана и изпратена в манастир. През април същата година той оженил малолетния Константин за дъщеря си Елена, а себе си обявил за василеопатор и взел управлението на държавата в ръцете си. Срв. *Златарски, История, I, 2, стр. 401—402.* ³ Абидос — град на малоазийския бряг на Дарданелите. ⁴ Събитията се отнасят към 970 г. Срв. *Златарски, История, I, 2, стр. 605.* — *Карышковский, О хронологии русско-византийской войны, стр. 136.*

αὐτὸν δὲ, τὰς δυνάμεις ἀνειληφότα, ἐς τὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διαπερῶν, χειμεριοῦντα πρὸς τὰ ἐκεῖσε χειμᾶδια ὥς, ἦρος εὐθὺς ἐπιγνομένοι, καὶ αὐτὸν βασιλέα μετὰ τῶν ἱπασπιστῶν ἐκστρατεύσαι κατὰ Σκυθῶν μηδὲ γὰρ τὴν τοῦτον ἀγάθεικτον ἔβρον καστερῆσαι λοιπόν:

θ'. Οὗτοι γὰρ, τὴν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης τοῦ στρατηλάτου Βάρδα διαγρόντες ἄπαρσιν, ἐς τὴν Ἀσίαν παρὰ βασιλέως σταλέντος διὰ τὸν ἔταγος ἀναξίπισθεντα πρὸς τοῦ Φοκᾶ Βάρδα νεοτερισμὸν, καθάπερ μοι ἤδη ἐξήρηθη, τὰ μέγιστα Ῥωμαίους εἰσνοτο, αἰφνιδίως ἐπεξελάσεις ποιούμενοι, καὶ τὴν τῶν Μακεδόνων ληϊζόμενοι καὶ δροῦντες ἀφειδῶς: τοῦ τὴν ἐπιστάσιον τῆς ἐνταῦθα στρατιᾶς ἐγχειρισθέντος Ἰωάννου Μαγίστρου, ὃ Κουρκοῖας ἐπώνυμον, ἐς ξαστόνην καὶ πότους, παρὰ τὸ εἶκος, ἀποκλίνατος, ἀλείρως τε καὶ ἀμαθῶς κεχορημένον τοῖς πράγμασι τῷ τοι καὶ ἐς ἀνθάδειαν καὶ θράσος τὰ Ῥωσικὰ ἐπήρηθη φρονήματα. τὴν ἑπέρανχον τουραροῦν ἀλαγορείαν αὐτῶν, καὶ τὸν ἀνικροῦς προσηλακισμὸν μὴ σέγγον ὁ βασιλεύς, παντὶ σθένει κολοῦεν καὶ κατασπῶν ἠπειγέτο ἐκ τοῦ συστάδην τοῦτοις συμπλέκεσθαι. ἐντεῦθεν καὶ τὰς ἐμπύρους τριήρεις ἐρματίζων προσέειπτε, καὶ οἴτου πλήθες ἐς τὴν τοῦ Ἀδριανοῦ πόλιν διὰ τῶν σιτηγῶν πλοίων κομίζων, καὶ χοριάσματα τῶν ἐπορυγίων, καὶ ἀποχρῶντα ὄπλα τῇ στρατιᾷ, ὡς μήπως τοῦτων κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἀγόνων οἱ Ῥωμαῖοι σπανίζουσιν (p. 126, 2—127, 3).

11. Romani Praesthlabam oppugnant

VIII, α'. Κἀνταῦθα δὲ ἰκετηρίας τὸ θεῖον, ὡς τὸ εἶκος, ἐξίλειωσάμενος, ἄνεισιν ἐς τὰ ἐκεῖσε ἀνάγκορα, τὰς πυρφόρους τριήρεις ὀφόμενος, τακτικῶς πρὸς τὸ τοῦ Βοσπόρου σαλεύουσας προζόλιπον, ὃ καὶ ἐπίγειον ταῖς φροτίσι καθέστηκεν εὔορμον καὶ εὐγάληρον, ἐς κομπήν ἠρέμα μέχρι τῆς γεφύρας καὶ τοῦ κατ' αὐτῆς εἰσβάλλοντος ποταμοῦ ἐκτεινόμενον. τὴν γὰρ μετ' ἐμπειρίας καὶ κόσμον τῶν τριηρῶν εἰσεσίαν καὶ ἄμιλλαν ὁ βασιλεύς θεασάμενος (ἐτύγχανον δὲ ἱπὲρ τὰς τριακοσίας, συνάμα λέμβοις καὶ ἀκαίσις, ἢ νῦν γαλέας καὶ μονέρια κοινᾶς ὀνομάζονται), φιλοφρονησάμενος τε τὸν ἐρέτας καὶ τὸ περὶ αὐτὰς στρατιωτικὸν ἀργυρίον διανομῇ, ἐς τὸν Ἰστρὸν ἐκπέμπει, τὸν τοῦτον πόρον φρουρήσοντας, ὡς μὴ ἐνὸν εἶη τοῖς Σκύθαις, ἐς τὴν σαφῶν πατρίδα ἐκπλεῖν καὶ τὸν Κιμμέριον Βόσπορον, εἶγε πρὸς φρυγῆ ἀποκλίνοιν. λέγεται δὲ τὸν Ἰστρὸν ἓνα τῶν ἐξ Ἐδῆμ ἐκπορευομένων εἶναι ποταμῶν, τὸν ἐπικεκλήμενον Φισῶν, ἐκ τῆς ἔω μὲν ἐκδιδόμενον,

му и децата му, а сам той заедно с войските да премине през Хелеспонт в Европа и там да прекара зимата в зимните лагери. Веднага щом настъпила пролетта, самият император със своите войници щял да тръгне на поход срещу скитите, защото не можел да понася повече дръзките им обиди.

А скитите, като узнали за заминаването на военачалника Варда от Европа в Азия (той, както вече казах, бил изпратен там от императора поради избухналия неотдавна бунт на Варда Фока), започнали да нанасят много големи пакости на ромеите, правели внезапни нахлувания и безпощадно грабели и опустошавали страната на македонците¹. Тогава за началник на тамошната войска бил назначен магистър Йоан Куркуа, който бил извънредно много склонен към безделие и пиянство и изпълнявал задълженията си немело и небрежно. Поради това духът на русите ставал все по надменен, а те — все по дръзки. И тъй императорът, като не могъл да понася високомерието, дързостта и явните им предизвикателства, се устремил с всички сили да ги сломи и унищожи, като се срещне лице с лице в бой с тях. Той заповядал да пригответ огненосвите кораби, а с продоволствени кораби да доставят в Адриано-пол много храни, фураж за добитъка и достатъчно оръжие за войската, та през сраженията ромеите да бъдат задоволени с всички тези неща.

11. Падането на Преслав

След като се помолил на бога според обичая си, той² влязъл в тамошния дворец, за да направи преглед на огненосните кораби, строени в Босфорския залив (там се намира удобно и спокойно пристанище за товарни кораби, което се простира в лека извивка чак до моста и до вливащата се на това място река). Императорът наблюдавал изкуското и стройно плаване и надпреварване на корабите (те били над триста заедно с корабите и лодките, наричани сега „галеи“ и „монери“)³. Той дал парични награди на техните гребци и войници и след това ги изпратил към Истър да пазят устието на реката, за да не могат скитите, ако почнат да бягат, да отплуват в отечеството си и в Кимерийския Босфор. Казват, че Истър е една от реките, които изтичат от Едема и се нарича Фисон. Извира от изток, но се скрива

¹ Със „страната на македонците“ тук е означена Източна Тракия. Срв. *Ostrogorsky, History*, p. 172.

² Император Йоан Цимисхий. ³ Галенте били малки военни кораби, карани с гребла (по-късно наричани „галери“); а монерите — кораби с един ред гребци.

υποδνόμενον τε κατά γῆν ἀμηχάνω τοῦ δημιουργοῦ σοφία. καὶ αἰθίς ἐκ τῶν Κελτικῶν ὄρεων ἀναπιδύοντα, ἐλισσόμενον τε διὰ τῆς Εὐρώπης, καὶ εἰς πέντε τεμνόμενον στόματα, τὸν ῥοὺν ἐσβάλλειν παρὰ τὸν Πόντον ὃς Εὐξείνος ὀνομάζεται. τινὲς δὲ Φισῶν τὸν τῆν Ἰνδικὴν τέμνοντα γῆν τυγχάνειν, ὃν καὶ Γάγγην κικλήσκουν εἰώθασι, παρ' ᾧ ἐξευρίσκειται ὁ λίθος ὁ σμάραγδος.

β'. Ἀλλὰ μὲν τριήρεις τοῦτον τὸν τρόπον ἐπὶ τὸν Ἰστρον ἀνήχθησαν. Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, τοῦ Βυζαντίου ἀπάρας, ἐς τὴν Ἀδριανοῦ σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι παραγίνεται. ἢ Ὁρέστην φασὶ πόλιν τὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅτε τὸν πλάνον ὑπέστη μετὰ τὴν ἀναίρεσιν Κλυταμνήστρας, τῆς ἰδίας μητροῦς ἐξ ἐκείνου τε Ὁρεστιάδα κικλήσθαι τὸ πρότερον. Ἀδριανὸν δὲ αἰθίς τὸν αὐτοκράτορα, Σκίθαις μαχόμενον, ἀλῶναι τε τῇ θέσει τῆς χώρας, καὶ ταύτην ἐχυροῖς περιβόλοις τειχίσαι, καὶ Ἀδριανοῦ ὀνομάσαι. ἐνταῦθα δὲ ὁ βασιλεὺς ἀφικόμενος, ἀναμαθὼν τε πρὸς τῶν σκοπῶν, ὡς ἐπάρογοι εἰς τὴν τῶν Μυσῶν δυσέμβολοι καὶ ἐστενωμένοι ἀταρπιτοί, ὡς καὶ κλεισοῦρας, διὰ τὸ οἰονεὶ κατακεκλεισθαι, κατονομάζουσι, παρὰ τῶν Σκυθῶν οὐ παραφυλάττονται, τοὺς λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους συναγροχῶς, ἔλεξε τοιάδε: „Ὀμιμν μὲν ὁ στρατιῶται, Σκίθαις τὴν ἡμετέραν ὡς αὐτοὺς ἐκ πολλοῦ προσδοκῶντας ἄφισιν, παντὶ σθένει τὰ ἐπιχειρήματα καὶ στενώματα, δυσπρόσοδά τε, τῶν ἀταρπιτῶν, θρυγκοῖς πσι καὶ ἐρκίοις συγκλειῖσαι, ὡς μὴ εὐπειθῶς ἡμῖν εἴη εἰς τὰ πρόσω εἰσπητέα. ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ θείου Πάσχα ἐπέλευσις ἐσφηλε τοῦτους, προκατασφαλίσασθαι τὰς ὁδοὺς καὶ ἀπειρῶσαι τὴν ἡμῶν πάροδον, μὴ πεισθέντας, ὡς καταλιπόντες ἡμεῖς τὰ τῇ μεγάλῃ ἑορτῇ ἐφεπόμενα, λαμπροφροῦς, καὶ προόδους, καὶ τρυφάς, καὶ θέατρα, περὶ πόρους καὶ ταλαιπωρίας πολέμων ἐναποκλίνωμεν, δοκεῖ μοι ἄριστα πράξαι, εἰ ἐξαιτῆς ἀρπάσωμεν τὸν καιρὸν, καὶ ὡς ἔχομεν τάχους ἐνοικενασάμενοι, τὴν ἐς τερωμένην ὁδὸν πορδείσωμεν, πρὸ τοῦ Ταυροσκύθας αἰσθῆσθαι τὴν ἡμῶν ἔφοδον, καὶ εἰς ἀλκίην κατὰ τὰς δυσχωρίας ὀρμηῆσαι. εἰ γὰρ προτερήσωμεν τὴν τῶν ἐπισφυλιῶν χωρίων διάβασιν, καὶ ἀπροσδόκητοι τοῦτοις προσβάλωμεν, οἴμαι (σὺν Θεῷ δὲ εἰρήσθω), αὐτοβοεὶ καὶ τὴν πόλιν Πρασιθάβαν αἰρήσειν, ἢ Μυσοῖς ἐστὶ τὰ βασίλεια κάκειθεν ὀρμηόμενοι, ῥῆστα τὴν Ῥωσικὴν ἀπόνοιαν κατανοήσομεθα.“

γ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ βασιλεὺς, τοῖς δὲ γε στρατηγοῖς καὶ ταξιάρχαις ἄκαιρος ἐδόκει παντὶ τὰ ζηθέντα τόλμα, καὶ τρηάλλως θείας ἐς ἀπόρουσιν ἐκπίπτον ἀλόγιστον, ἀπεροκέπτως τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν διὰ σφραγγάδους καὶ κρημνώδους ὁδοῦ διαβιβάξαι ἐπὶ τῆς ἁλλοδαπῆς προιεπόμενα.

под земята по непостижимата мъдрост на Създателя, а после пак излиза на земята от келтските планини¹; след това се извива през Европа и, разделена на пет устия, влива водите си в Понт, наречен Евксински. Някои предполагат, че Фисон е реката, която, известна под името Ганг, прекосява Индийската земя, където се намира камъкът смарагд.

По този начин корабите достигнали до река Истр. Император Йоан, като се вдигнал от Цариград, пристигнал с цялата си войска в Адрианопол. Казват, че Орест, синът на Агамемнон, основал (този град), когато започнал да странствува, след като погубил собствената си майка Клитемнестра. По негово име градът по-рано се наричал Орестиада². След това император Адриан³, когато воювал със скитите, очарован от местоположението му, го оградил със здрави стени и го нарекъл Адрианопол. Императорът, като пристигнал тук и като узнал от съгледвачите, че към земята на мизите водят мъчнопроходими и тесни пътеки, наречени също клисури (понеже като че ли са заключени), и че те не се охраняват от скитите, свикал стотниците и военачалниците и им казал следното: „Аз мислех, съратници, че скитите очакват нашето пристигане и че здраво са укрепили с прегради и препятствия благоприятните за тях тесни и непроходими пътеки, за да бъде трудно за нас да проникнем навътре. Но настъпването на светата Пасха им е попречило да преградят пътищата и да спрат нашето преминаване. Те не са мислели, че ще оставим свързаните с великия празник обичаи — блестящите одежди и шествията, пиршествата и зрелищата — и ще се обърнем към мъките и изпитанията на войната. Затова според мен ще направим най-добре, ако веднага се възползуваме от стодния случай и като грабнем незабавно оръжието — да преминем тесния път, преди тавроскитите да усетят нашето идване и да излязат на бой в тези опасни места. Ако избързаме с преминаването на опасните пътища и ги нападнем неочаквано, мисля че, така да се каже с божия помощ, при първото нападение ще превземем и град Преслав, който е столицата на мизите. И като тръгнем оттам, много лесно ще надвием руското безумие.“ Това казал императорът⁴. Но тази реч, която насърчавала ромейската войска да премине без колебание в чуждата земя през стръмни и пълни с про-

¹ С „келтските планини“ Лъв Дякон по всяка вероятност означава Алпите. ² Адрианопол — дн. Одрин. ³ Римски император (117—138). ⁴ Хронологията на тези събития не е окончателно установена. Златарски, История, I, 2, стр. 609, смята, че битката за завладяването на българската столица е станала през април 972 г. Карышковский, О хронологии русско-византийской войны, стр. 138, датира същата битка през пролетта на 971 г. П. Петров, пос. съч., стр. 186, приема 970 г.

ἐφ' ἴκανόν οὖν χρόνον σιωπώντων αὐτῶν, ἀναλαβὼν αὐθις καὶ ἀνοιδήσας ὁ αὐτοκράτωρ φησὶν „Ὅτι μὲν τὸ μὴ λελογισμένως παρὰ τοὺς πολέμους χωρεῖν, ἀλλ' αὐθαδῶς καὶ θρασέως, κίνδυνον εἶωθεν ὡς μάλιστα προξενεῖν καὶ πανολεθρίον ἀνήκεσθαι, ἐπίσταμαι καὶ αὐτὸς, ἐκ νεότητος ταῖς μάχαις ἀναστραφεῖς, καὶ πολλὰ τρόπαια, καθὼς ἴστε, καὶ νίκαις ἀναδησάμενος. ὅτι δὲ, ἐν οἷς ὁ καιρὸς, ὡς ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς ἐστηκόσ, μὴ κατὰ γνώμην χρῆσθαι τοῖς πράγμασι δίδωσι, δεῖ που τοῦτον προσοπάξειν, καὶ τὰ οἰκεῖα εἰ τίθεσθαι, συνθήσεσθαι μοι δοκῶ καὶ αὐτοῖς, ἐμπειρίαν πολλὴν ἀναλεξάμενος ἐκ τῆς ἀλλεπαλλήλων καὶ ἑτεροκλινοῦς τῶν πολέμων βολῆς. εἴ τι οὖν μοι πείθεσθε τὰ λόγια συμβουλευόντι, ἕως οἱ Σκίθαι πρὸς ἑρασιώνην ἀναπεπτώκασι, μήπω τὴν ἡμῶν αἰσθόμενοι ἄφιζιν, ἀρπάσομεν τὸν καιρὸν, καὶ ἡ νίκη τῇ διαβάσει τῆς κλεισοῦρας συνέβηται. εἰ γὰρ διαβησέοντας ἡμᾶς αἰσθόονται. Καὶ εἰς ἀντίπαλον ἐπὶ τῶν στενωπῶν ἀνταξίαντο φάλαγγα, οὐκ εἰς καλὸν ἡμῖν τελευτήσει τὰ πράγματα, ἀλλ' εἰς ἀπορίαν καὶ ἀμηχανίαν δεινήν. ἐπιβρόσαντες οὖν τοὺς θυμούς, καὶ λογισάμενοι, ὅτι Ῥωμαῖοί ἐστε, οἱ τὸ ἀντίξουν ἅπαν τὸ πρόσθεν ὄπλοις καταστρεφόμενοι, ἔπεσθε τὴν ταχίστην, τὴν σφῶν ἀρετὴν ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπιδεικνύμενοι.“

δ'. Ταῦτα εἰπὼν, καὶ ἀριπρεπεῖ παντευχία καθοπλισθεῖς, ἐφ' ἵππων τε γαῦρον καὶ σοβαροῦ ἐπιβάς, καὶ δόον ἐπωμισάμενος μίριστον, ἀπήρχετο τῆς ὁδοῦ, προπορευομένην ἔχων τὴν τῶν λεγομένων ἀθανάτων φάλαγγα, τεθωρακισμένην ἐπιεικῶς εἶποντο δὲ αὐτῷ ὀπλίται μὲν τῶν ἀλκιμοτάτων πρὸς τοῖς μισθοῖς πεντακισχίλιοι, ἵππεῖς δὲ μύριοι καὶ τρισχίλιοι. τὸ δὲ λοιπὸν στρατιωτικὸν μετὰ τοῦ θητικῶ, φέρον τὰς ἐλεπόλεις καὶ τὰς παντοδαπὰς μηχανάς, βάδην ἐξόπισθεν εἶπετο, ἅμα τῷ προέδρῳ Βασιλεῖω, ᾧ τὴν τούτων ὁ βασιλεὺς ἐπέτρεψε πρόνοιαν. ἐπεὶ δὲ τοὺς ἐπισφαλεῖς καὶ κρημνώδεις τόπους διώδενε παρὰ πᾶσαν ἵπνοιαν, τὸ σύντονον ἐπισχὼν τῆς πορείας, ἐπὶ τινος ἔχυροῦ γηλόφου ἐκ τοῦ θατέρου μέρους παραβρέοντα ἔχοντος ποταμόν, ὑδάτων πληθύνον ἐπαγγελλόμενον, τὴν τε ἵππων καὶ τὸν στρατὸν διανέπαινε. ἄρτι δὲ σταθραῖς ἡμέρας ἀπαναζούσης, διανοστής, καὶ ἐς βαθείας φάλαγγας διατάξας τὸ στράτευμα, τὴν ἐπὶ Πρωισθλάβας ἦει, θαμνὰ τὰς σάλαγγας τὸ ἐνυάλιον ἐγκελευσάμενος ἐπηχεῖν, ἀλαλάζειν τε τὰ κίμβαλα, καὶ τὰ τύμπανα παταγεῖν. ἐντεῦθεν βόη τις ἄροητος ἀνεδίδοτο, συνεπηχοίντων τοῖς τυμπάνοις τῶν ἐκεῖσε ὄρεων, καὶ ἀντικτυπούντων τῶν

пасти пътища, се сторила на военачалниците и на пълководците безсмислена дързост и напразна смелост, близка до истинско безумие. Те мълчали дълго време. Тогава императорът заговорил отново и разгневен рекъл: „И самият аз, който от младост съм живял в битките и, както ви е известно, съм спечелил много трофеи и победи, зная, че ако в сраженията не се действа разумно, а дръзко и смело, това в повечето случаи носи опасности и непоправима гибел. Обаче смятам, че и вие, които сте придобили голяма опасност от колебливия и променлив ход на битките, ще се съгласите с мене, че когато щастието виси сякаш на косъм и не ни позволява да постъпим според доводите на разума, ние трябва сами да го грабнем и да се възползваме от него. Ако вярвате, че моят съвет е по-добър, нека издебнем сгодния момент, докато скитите прекарват в безделие и не подозират пристигането ни. Така нашето преминаване на прохода ще бъде последвано от победа. Ако те разберат, че искаме да се промъкнем, и поставят войска срещу нас в теснините, нашето дело не ще свърши добре, но ще стигне до безизходност и страшна безнадеждност. И тъй, бъдете смели и знайте, че сте ромеи, които преди това с оръжие са сломявали всеки противник и тръгнете веднага след мене, за да покажете на дело своята храброст.“

След като казал това, императорът, облечен във великолепно доспехи, с много дълго копие на рамото си, яхнал едър и буен кон, тръгнал напред, предшествуван от отряда на така наречените безсмъртни, облечени в хубави ризници. Следвали го петнадесет хиляди най-храбри пехотинци и тринадесет хиляди конници. Останалата войска, заедно с обоза, със стенобойните и различни други машини, вървяла бавно отзад начело с проедра Василий¹, комуто императорът поверил да се грижи за тях. Когато против очакването на всички войската преминала опасните и стръмни места, императорът прекратил трудния поход и настанил за почивка конницата и пехотата си на един безопасен хълм, заграден от двете страни с река, която предлагала изобилна вода. Сутринта на другия ден той вдигнал лагера, построил войската в колони и като заповядал тръбите непрестанно да свирят за настъпление, да удрят кимвалите и да бият барабаните, потеглил за Преслав. Тогава се дигнал неописуем шум. Околните планини ечали от биенето на барабаните, оръжията звънтели,

¹ Става дума за известния паракимомек Василий, който бил на служба в двореца и имал голямо влияние още по времето на император Никифор Фока.

ὄπλων, καὶ τῶν ἵππων χρομετιζόντων, τῶν τε ἀνδρῶν ἀλλήλοις ἐκβοῶντων καὶ πρὸς τὴν μάχην ἐπιβροννόντων, ὡς τὸ εἰκός. Ταυροσκύθας δὲ, τὴν τοῦ στρατοπέδου μετ'ἐμπειρίας ὡς αὐτοῖς ἀθροίσαντες ἐπεξέλαον, ἀμηχανία καὶ δέος ἦρει, τῷ ἀπροσδοκίῳ καταπλογέντας τοῦ πράγματος. ἀλλὰ καὶ ὡς σπουδῇ τὰ ὄπλα ἀσπάζοντες, καὶ τοὺς ἠεροῦς ἐπιουσιόμενοι (ἐραυνοὶ δὲ οὗτοι, καὶ ἐς τὸ ἀσφαλὲς ποδίηρις ἐξειωγασμένοι πεποίηται), ἐς καρτερὸν ἀντικαταστάτες συνασπισμὸν, ἐπὶ το πρὸ τοῦ ἄστεος ἱππήλατον πεδίων Ῥωμαίοις ἀντεστήσαν, δίξην ἠηρίων βρονχόμενοι, καὶ καιρῶν καὶ ἐλλόχοτον προέμενοι ἀσπυγῆν. Ῥωμαῖοι δὲ, συμβαλόντες αὐτοῖς, ἐβρωμένως ἐμάχοντο, καὶ ἄξια πολέμων ἔργα εἰργάζοντο, τῆς μάχης ἰσοπαλοῦς ἀμφοτέροις γεγεννημένης. ἐνταῦθα τοῖς ἀθανάτοις ὁ βασιλεὺς κατὰ τὸ ἐδάυνμον τῶν Σκυθῶν κέρας μετὰ βήρης εἰσβάλεν ἐγκλείεται. οἱ δὲ, προβαλόντες τοῖς ἄσποντας, καὶ σφοδρῶς τοῖς μύσφι τοῖς ἵππους κεντησάντες, κατὰ τοῦτον ἤλιανον. Σκέψαι δὲ, ὅτε πεζέταιροι χρομαίζοντες· οὐδὲ γὰρ ἀγ'ἵππων εἰδικόμενον ἐστὶν αὐτοῖς ἀγωνίζεσθαι, ὅτι μηδὲ πρὸς τοῦτο γυνάζονται· οὐχ ὑπέρβηκαν τὸν τῶν Ῥωμαίων δοξασιμὸν, ἀλλ' ἐκκλίνοντες εἰς φηγῆν, ἐπὶ τῶν τοῦ ἄστεος περίβολον συνεκλείοντο· οὗς ἐπισπόμενοι Ῥωμαῖοι ἀνηλεῶς ἐκτενον. φησὶ γὰρ παρὰ ταύτην τὴν προσβολὴν ὀκτακισχίλιους πρὸς τοῖς πεντακοσίοις ἀναιρεθῆναι Σκυθῶν.

Οἱ δὲ περιλειφθέντες, ἐπεὶ πρὸς τὸ ἄστυ συνεκλείεσθαι, ἐκ τῶν ἐπάλλεων ἀνωθεν ἐβρωμένως ἠκροβολίζοντο. τριζαῖτα λέγεται καὶ τὸν Πατρικίον Καλοκέρην, τῇ Πρωασθλάβῃ ἐπιχωριάζοντα, ὅσπερ τὴν Ῥωσικὴν παροσίλιον κατὰ τῶν Μυσιῶν τὸ πρόσθεν, ἠπέο μοι ἤδη ἐβλήθη, κεκίτηεν, αἰσθόμενον τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἠγίειν (οὐδὲ γὰρ ἐνῆν λαοθάλασσον, τῶν βασιλικῶν παρασίμων τῇ στυλπνότητι τοῦ χροσοῦ ἀβήρητον ἐκπεμπόντων μαρμαρυγῆν), λαθηραῖος ὑπὸ τέντα βαθεῖαν ἐπεξελθεῖν τε τοῦ ἄστεος καὶ ὡς τὸν Σφενδοσθλάβον ἀγκέσθαι, αὐτοῦ πρὸς παρὰ τὸ Δορῆστολον (ὃ τὰ νῦν Δορίστα καλεῖται) πανσιδὶ διατρέποντα. ἀλλ' οὐτω μὲν ὁ Καλοκέρης ἀπέδρασε, Ῥωμαῖοι δὲ ἢ πρὸς ἐπελθοῦσα τῆς μάχης ἐπέσχευ. ἄστυ δὲ κατὰ τὴν Ἰσπεραῖαν καὶ τῆς λοιπῆς στρατιᾶς μετὰ τῶν ἐλεπόλεων ἀγρυμμένης (ἡμέρα δὲ ἦν ἢ γαλομένη μεγάλη πέμπτη, καθ' ἣν ἐπὶ τὸ πάθος μολῶν ὁ Σωτήρ τὰ σωτήρια τοῖς μαθηταῖς μετὰ τὸν μυσικὸν δεῖπνον διδάγματα ἐξεπαίδευσεν), προῖθεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐξαριστὰς εἰς ἀββαγῆ συνασπισμὸν διατάξας τὰς γάλαγγας, πασιόνισας τε τὸ ἐνθάλην, τῷ τείχει προσέβαλεν, ὡς αὐτοβοεὶ ἀθροίσαν τὴν πόλιν. Ῥῶς δὲ καὶ αὐτοὶ πρὸς τοῦ σφῶν παρακροτούμενοι στρατηγῶν (Σφένγκελος δὲ ἦν αὐτός, ὁ τρίτην ἔχων τιμὴν παρὰ Σκῆθαις μετὰ γε Σφενδοσθλάβον· ἐκεῖνος γὰρ

κόνετε πνιλελι, а войниците, както обикновено, се поощрявали един други с виковете за сражение. Смут, страх и ужас обзели поразените от изненада тавроскити, когато забелязали изкуското настъпление на войската към тях. Но въпреки това бързо грабнали оръжието, нарамили щитовете си (щитовете им са яки и за по-голяма безопасност са направени дълги чак до краката) и, наредени в стегнат строй, излезли срещу ромеите в равното поле пред града. Те ревели като диви зверове и надавали необикновени и странни виковете. Ромеите влезли в сражение с тях, биели се храбро и извършвали големи военни подвизи, обаче никоя страна нямала надмощие в битката. Тогава императорът заповядал на безсмъртните да нападнат стремително лявото крило на скитите. С издадени напред копия и като пришпорили силно конете си, те се спуснали срещу неприятелите. Скитите като пехотинци не са свикнали да се бият на коне, тъй като не са се и упражнявали в това. Те не могли да устоят срещу копията на ромеите, а побягнали и се заключили в стените на града. Ромеите ги преследвали и безмилостно ги избивали. Казват, че при това нападение били избити осем хиляди и петстотин скити.

Оцелелите, след като се заключили в града, се биели храбро горе от крепостните стени. Казват, че патрикий Калокир, който тогава се намирал в Преслав и който, както вече казах, бил повдигнал преди това цялата руска войска срещу мизите, разбрал, че е пристигнал императорът (това не могло да остане незабелязано, понеже царското облекло силно светело поради блясъка на златото). Той излязъл тайно от града късно през нощта и отишъл при Светослав, който се намирал с войската си в Доростол, наречен сега Дръстър. Така избягал Калокир, а настъпилата нощ накарала ромеите да прекратят битката. На другия ден пристигнала и останалата войска със стенобойните машини. (Този ден бил така нареченият велик четвъртък, когато Спасителят, готвейки се за страдания, наставлявал учениците си със спасителните си поучения след Тайната вечеря.) Император Йоан се вдигнал рано сутринта, наредил отредите си в стегнат боен строй, накарал да подемат бойния зов и настъпил към крепостната стена, за да превземе с един пристъп града. И самите руси, поощрявани от своя военачалник (той се наричал Свенкел¹ и заемал у скитите трето място след Светослав, защото последният

ἀπάντων κατήρχεν), ἐκ τῶν ἐπάλξεων ἀντετάξαντο, καὶ Ῥωμαίους ἐπιόντας κατὰ τὸ ἐνὸν ἡμόνατο, ἀκόντια καὶ βέλη καὶ λίθους χειροπλήθεις ἐπαφίεντες ἄνωθεν. Ῥωμαῖοι δέ, τοῖς τε τόξοις καὶ πετροβόλοις ὑγρότοις, σφενδόλαις τε καὶ ἀκοντίοις θαμνιότερον κάτωθεν βάλλοντες, ἀνεῖργον τοὺς Σκυθὰς, βιαζόμενοι, καὶ μὴ ἔδωτες ἀδεῶς προζήπτεω ἐκ τῶν ἐπάλξεων. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, γεροντότερον ἐμβοήσας καὶ τῷ περιβόλῳ τὰς κλίμακας προσερείδων ἐγκελευσάμενος, ἐπέβησε τῇ βοῇ τὴν πολιορκίαν, ἐκθύμους ἐπ' ὄψεσι βασιλέως ἀπάντων διαγωνιζόμενον, καὶ τιμὰς ἀναλόγους τοῖς πόνοις τὸ παρατίμα πρὸς αὐτοῦ προσδοκίοντων ἀπίσσεσθαι.

ζ'. Ῥωμαίων δὲ ἐπιβρωσάντων καὶ τοῖς τείχεσι προσπελασάντων τὰς κλίμακας, ἐνταῦθα τις γενναῖος νεανίσκος, ἄρτι πυρραῖς θρηξίν ἐπιχυρῶζον τὴν γένυν, ἐκ τῆς τῶν Ἀνατολικῶν ὀρμώμενος γῆς, ᾧ Θεοδοσίος ὄνομα, Μεσονύκτις ἐπίκλησις, θατέρω μὲν τὸ ξίφος σπασάμενος, τῇ λαῖᾳ δὲ τὴν ἀσπίδα ἐπὲρ κεφαλὴν ἀνατείνας, ἄς μὴ ῥάλλοιτο ἄνωθεν παρὰ τῶν Σκυθῶν, διὰ τῆς κλίμακος ἀνεῖσεν ἀγχοῦ δὲ γενόμενος τῆς ἐπάλξεως, καταστοχήσας τοῦ προζήπτορος Σκυθοῦ καὶ τοῦτον ἀμυνομένον τῷ δόρατι παῖσι κατὰ τοῦ τέροντος ἀπαρραχθεῖσα δὲ ἡ κεφαλὴ σὺν τῇ κόρυθι ἔξω τειχῶν πρὸς ἔδαφος ἐσφαριζέτο. Ῥωμαῖοι δὲ τῷ καιρῷ τοῦ δράματος ἐπηγάλαξαν, καὶ συγχρὶ τοῦ πρώτου ἀνελθόντος τόλμων ζηλώσαντες, διὰ τῶν κλιμάκων ἀνέβησαν. ὁ δὲ Μεσονύκτις, ἐπεὶ τῷ τείχεος ἐπέβη, καὶ τῆς ἐπάλξεως ἐγκρατῆς ἐγένετο, πλείστους τῶν ἀμυνομένων Ῥῶς ἐπιστροφάδην πλήττων τῶν τειχῶν κατεκρήμυξε. Θάπτον δὲ συγχρῶν ἑκασταχοῦ τῶν περιβόλων ἀνελθόντων, καὶ παντὶ σθένει τοὺς ἐναντίους ἀποσφαιπόντων, τὰς ἐπάλξεις καταλιπόντες οἱ Σκυθαί, ἐς τὴν βασιλείον αὐλὴν, τειχίον ἐχυρὸν κερκημένην, ἐν ἣ καὶ ὁ πλουῖτος Μυσοῖς ἐναπέκειτο, ἀκλεῶς συνόσθησαν, πυλῖδα μίαν ἠνεργημένην παραλιπόντες. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐδράτο, ἡ ἔξω τειχῶν ὀρμωμένη τῶν Ῥωμαίων πληθύς, τοὺς θαυροὺς τῶν πυλῶν καὶ μοχλοὺς διακόψασα, καὶ συντριψασα, ἔνδον εἰσῆει τοῦ ἄστεος, ἀμύθητον φόνον αὐτουργήσασα τῶν Σκυθῶν. τότε δὲ καὶ Βορῆν συλληφθῆναι λέγεται, τῶν Μυσοῶν βασιλέα, σὺν γυναίκί καὶ δυοῖν νηπίοις, οὕτω πυρραῖς τὴν γένυν περιπυκάζοντα, καὶ προσαχθῆναι τῷ βασιλεῖ· ὁ δὲ, τοῦτον δεξάμενος, δεῖ τιμῆς ἦγε, κοίρανον Βουλγάρων ἀποκαλῶν, φάσκων τε, ἦκεν Μυσοῖς τιμωρήσων, δεινὰ πεπονθήσει πρὸς τῶν Σκυθῶν.

началствувал над всички), се противопоставяли от зъберите на стените и отблъсквали според силите си нападащите ромеи, като хвърляли отгоре копия, стрели и камъни. А ромеите непрестанно стреляли отдолу с лъкове и каменометни машини, с прашки и копия, като отблъсквали и задържали скитите, и не им позволявали да се подават от зъберите на стените без опасност за живота им. Императорът, като извикал силно, заповядал да прикрепят стълби по околоръстната стена и подкрепил с одобрителни викове обсадата; така всички войници се биели храбро пред очите на императора, като се надявали, че скоро ще получат от него съответна на подвизите си награда.

Ромеите се нахвърлили и приближили стълбите към стените. А един храбър младеж, чиято брада едва била обраснала със златист мъх, по произход от източните области, на име Теодосий Месоникт, изтеглил с едната си ръка меча, а с лявата издигнал щита над главата си, за да не бъде ударен от скитите отгоре, и се покатерил по стълбата. Като стигнал близо до един от зъберите, той се прицелил в един скит, който се подавал от крепостната стена и го отблъсквал с копие то си. [Месоникт] ударил скита по врата. Отсечената му глава се търкулнала заедно с шлема на земята вън от стените. При този необикновен подвиг ромеите надали викове и мнозина, като последвали смелостта на първия, който се изкачил, изтичали нагоре по стълбите. А Месоникт, след като се качил на стената и овладял зъбера, нанасял удари наоколо си върху повечето от русите, които се отбранявали, и ги събарял от стените. Мнозина бърже се изкачили от всички страни на стените и с все сила посичали неприятелите. Скитите напускали зъберите и позорно се наблъскали в царския дворец, ограден с яка стена, където се намирало и съкровището на мизите, като оставили отворена една вратичка. Когато ставало това, войската на ромеите, която настъпвала вън от стените и разбила куките и лостовете на вратите и навлязла в града, като извършвала неопикуеми кланета и избиване на скитите. Казват, че тогава бил пленен и Борис¹, царят на мизите, който имал червеникава брада, заедно с жена си и с двете си деца и бил заведен при императора. Той го приел с почести, като го нарекъл „владетел на българите“ и казал, че е дошъл да отмъсти за злините, които мизите са претърпели от скитите.

¹ Българският цар Борис II (969—972), син на Петър.

ζ'. Ῥωμαῖοι δέ, ἀπαξ ἐμπελασθέντες τῷ ἄσπει, ἐχώρουν διὰ τῶν στενωπῶν, τοὺς μὲν δυσμενεῖς ἀποκτείνοντες, τὰ δὲ χοήματα διαρπάζοντες. τῆρκαῦτα καὶ τῇ βασιλείῳ αὐτῇ προσέβαλλον, ἐν ἣ τῆς Ῥωσικῆς πληθὺς συνώσθη τὸ μύχιμον. ἀλλ' εὐσθενῶς ἔνδον ἀντικαταστάτες οἱ Σκύθαι τοῖτους ἀνήρουν, διὰ τῆς πυλίδος ἐξολιοθύνοντας, καὶ μέχρι τῶν ἑκατῶν καὶ πέντηκοντα ἄνδρας ἀνείλον ῥεανικοὺς. ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ τοιοῦτον σύμπτωμα γρούς, θάπτον ἐξιπασάμενος, παντὶ σθένει πρὸς τὴν μάχην χωρεῖν τοῖς ἐπομένοις προτιρέπετο· ἐπεὶ δὲ οὐκ εἶχε τι γενναῖον ἀνύπειν (διὰ γὰρ τῆς ἐστενωμένης πυλίδος τοὺς εἰσιόντας Ταυροσκύθαι δεχόμενοι εὐπειῶς κατειργάζοντο, πλείστους κατασπαθίζοντες), τὴν μὲν πρόσω τῶν Ῥωμαίων ἀλόγιτον ὁρμὴν ἀνεχίτισε, πῦρ δὲ τῇ αὐτῇ ἐκασταχοῦ διὰ τῶν περιβόλων ἐνιέναι προσέταξε. τῆς δὲ πυρκαϊῆς σφοδρῶς ἀναρῆρπισθεισῆς, καὶ ἐκτεφρούσης θάπτον τὰ ὑποκείμενα, τῶν δόμων ὑπεξεληθόντες οἱ Ῥῶς, ὑπὲρ τοὺς ἑπτακισχιλίους τυγχάνοντες, ἔς τε τὸ ὑπαιθρον τῆς αὐλαίας σιλοπειραθέντες, ἀμύνεσθαι τοῖς ἐπιούσι παρεσκευάζοντο. τοῖτοις ὁ βασιλεὺς Βάρδαν Μάριστρον τὸν Σκληρὸν μετὰ ῥεανικοῦ συντάγματος ἀντέταξεν· οὗς κυκλωσάμενος τῇ συνεπομένῃ γάλαγγι τῶν ἀλκιμοτάτων ἀνδρῶν ὁ Σκληρός, ἔργον εἶχετο. καὶ τῆς συμπλοκῆς γενομένης καρτερῶς οἱ Ῥῶς διεμάχοντο, μὴ δόντες νότα τοῖς ἐχθροῖς. Ῥωμαῖοι δὲ τῇ σφῶν ἀρετῇ καὶ τῇ τῶν πολέμων πείρᾳ κατηκόντισαν ἵππας, πλείστων ὅτι καὶ Μυσῶν κατὰ ταύτην πεσόντων τὴν μάχην· οἷγε συνεπήμνον Σκύθαις, Ῥωμαῖοις δυσμενῶντες, ὡς γεγοήσιν αἰτίοις τῆς ὡς αὐτοῖς ἀγίξεως τῶν Σκυθῶν. Σφέγκελος δὲ παρὰ τὸν Ζφενδοσθλάβον ἔρχετο, συγγῆ μετ' ὀλίγων κλέψας τὴν σωτηρίαν· αὐθις δὲ ἀνηρόθη, ὅσπερ μοι ἤδη εἰρήσεται. ἀλλ' οὕτω μὲν ἡ Προσθλάβη, ἐν ἄνδρῶν ἡλίσις ἀλοῦσα, ἔπε Ῥωμαῖοις ἐγένετο (p. 129,8—138,4).

12. De Romanorum cum Thaurroscythiis pugna

η'. Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, τὴν στρατιάν, ὡς τὸ εἶδος, φιλοφρονησάμενος, διανέπανε, καὶ τὴν θείαν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος αὐτόθι ἐόρταζεν. ἔκ τε τῶν δορυαλώτων Ταυροσκυθῶν τινας ὑπεκρίνας ὡς τὸν Σφενδοσθλάβον ἐξέπεμπε, τὴν τῆς πόλεως ἄλωσιν ἀπαγγελοῦντας αὐτῷ καὶ τὴν τῶν ἐταίρων ἀναίρεσιν, ῥαζέω τε, μὴ διαμέλλειν, ἀλλ' αἰρεῖσθαι τὴν ταχίστην δυοῖν θάτερον ἢ τὰ ὄπλα καταθέσθαι καὶ τοῖς κρείττοσι πευθαρχεῖν, καὶ τῶν τετολμημένων συγγνώμην αἰτεῖν, ἀφιστάμενον ἐξαντῆς χώρας τῆς τῶν Μυσῶν ἢ, τοῦτο μὴ βουλομένοι, ἀλλ' εἰς τὴν σύντροφον αὐθάδειαν ἀποκλίναντος, παντὶ σθένει ἐπιούσαν τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀμύνεσθαι δύναμιν.

Щом навлезли в града, ромеите тръгнаха из тесните улици, избивали неприятелите и разграбвали вещите им. Тогава нападнали и царския дворец, гдето било нахълтало ядрото на руската войска. Но отвътре скитите силно се съпротивявали, като избивали тези, които се промъквали през вратичката, и погубили около сто и петдесет храбри войници. Като се научил за това нещастие, императорът бързо пристигнал на коня си и насърчавал своя отред да се впусне с всички сили в боя. Но той не могъл да им помогне в нищо (защото тавроскитите пресрещали тези, които влизали през тясната вратичка и съсичали без мъка по-голямата част от тях). И тъй императорът прекратил безсмисленото нападение на ромеите и заповядал да хвърлят навсякъде през крепостните стени огън в двореца. Когато избухнал силен пожар, който веднага превръщавал в пепел всичко наоколо, русите, на брой над седем хиляди, излезли от сградите, събрали се на открито пред вратата на двореца и се приготвили да се бранят срещу нападателяте. Императорът изпратил срещу тях магистър Варда Склир с храбър отред. Склир ги заобиколил със своя отред от храбри войници и почнал сражението. В станалото сражение русите се биели упорито и не обръщали гръб на враговете, обаче ромеите благодарение на своята храброст и военна опитност избили всички. В тази битка паднали извънредно много мизи. Те се биели заедно със скитите, изпълнени с гняв към ромеите, които били станали причина за нашествието на скитите в земята им. Свенкел се спасил с бягство заедно с малцина други и отишел при Светослав. Той загинал по-късно, както след малко ще съобщя, И така Преслав, превзет за два дни, паднал под властта на ромеите.

12. Битката между византийци и руси

8 Император Йоан, като възнаградил войниците по обичая си, дал им почивка и отпразнувал там божественото възкресение на Спасителя. Той избрал някои от пленените тавроскити и ги изпратил при Светослав, за да известят за падането на града и за гибелта на неговите другари. Те трябвало също да му кажат да не се бави, но веднага да си избере едно от двете: или да сложи оръжие и да се подчини на по-силните, като иска прошка за дръзките си дела и напусне незабавно страната на мизите; или ако не желае това и следва своята вродена самонадеяност, да се брани с всички сили срещу настъпващата ромейска войска. Императорът

ταῦτα μὲν ἀπαγγέλλειν Σφενδοσθλάβω παρήγγειλεν αὐτὸς δὲ, ὀλίγων ἡμερῶν ἐνδιατρίψας τῇ πόλει, καὶ ταύτης τὰ πεπονηκότα ὀχυροσάμενος, καὶ φρουρὰν ἀποχωρῶσαν κακαλιπῶν, Ἰωννούπολιν τε ταύτην ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ καλέσας ὀνόματι, πασιπρατὶ τὴν ἐπὶ τὸ Δορυστόλον ἔτετο. ὅπερ Κωνσταντῖνος, ὁ ἐν βασιλευσὶν αἰόδιμος, ἐκ βάρθρον ἐδείματο, καὶ εἰς ὃ τῶν ὄραται κάλλος καὶ μέγεθος ἤγειρεν, ὅσην ἴσα τὸ σταυρικὸν σημεῖον κατηστερισμένον εὐὸ οὐρανῷ θεασάμενος, Σκῆθας δυσμενῶς ἀντιτεταγμένους αὐτῷ καὶ μανικῶς ὀρμῶντας κατεπολέμησε. πάρεργον δὲ τῆς ὁδοῦ τὴν τε καλουμένην Πλίσκουβαν καὶ Δίνειαν εἶλεν ὁ βασιλεὺς, καὶ συγχρᾶς τῶν πόλεων, αἱ τῶν Σκυθῶν ἀφηνιάσασαι Ῥωμαίοις προσέθεντο. Σφενδοσθλάβος δὲ, τὸ κατὰ τὴν Προισθλάβαν πάθος γνοὺς, ἤσχαλλε μὲν καὶ ἠχέτο, οὐκ ἀγαθὸν οἰωνὸν τοῦ μέλλοντος τοῦτο τιθέμενος τῇ δὲ Σκυθικῇ ἀπονοίᾳ παρακροτούμενος, καὶ ταῖς κατὰ Μυσῶν νίκαις γαυρούμενος, εὐπειῶς ᾤετο καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν καταγωνίσασθαι δύναμιν.

θ'. Ὀρῶν δὲ Μυσοὺς τῆς ἐκείνου μὲν ἐταιρείας ἀφηνιάζοντας, τῷ δὲ βασιλεῖ προσχωροῦντας, πολλὰ γνοσιμαχῆσας, καὶ ἀνασκοπήσας, ὡς, εἰ πρὸς Ῥωμαίους οἱ Μυσοὶ ἀποκλίνειαν, οὐκ εἰς καλὸν αὐτῷ τελευτήσει τὰ πράγματα, τοὺς γένει καὶ δυναστείᾳ διαφέροντας συνειλοχῶς τῶν Μυσῶν, εἰς τριακοσίους ἀριθμημένους, ὁμῶν καὶ ἀπάνθρωπον κατ' αὐτῶν ἐμελέτησε τόλμημα. δειροτομήσας γὰρ πάντας ἀπέκτεινε τὴν δὲ ἄλλην πληθὺν πεδήσας συνέκλεισεν ἐν εἰρηκαῖς. αὐτὸς δὲ τὴν τῶν Ταυροσκυθῶν παροπλίαν συναγαγὼν, εἰς ἐξήκοντα χιλιάδας συναγομένην ἀνδρῶν, Ῥωμαίοις ἀντετάξατο. ἐν ᾧ δὲ ὁ βασιλεὺς σχολαιότερον τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐπεποίητο ἄφιξιν, τινὲς παραβόλῳ τόλμη παρακροτούμενοι τῶν θρασυτέρων, τῆς Ῥωσικῆς ἀποβραγέστες φάλαγγος, ἐς λόχον ἐκάθισον, καὶ δὴ τῶν προδρομῶν τινὰς ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐπελάσαντες ἔκτειναν. ὧν ὁ αὐτοκράτωρ ἐβρίμμενα παρὰ τὴν ἀταραπιδὸν τὰ πόματα καιδῶν, τῷ βρυτῆρι τὸν ἵππον ἐπισχῶν, σχετλιάσας τε τὴν τῶν ὀμοειθῶν ἀπώλειαν, ἀνιχνεύειν τοὺς τοῦτο δεδρακότας ἐκέλευε. τῶν δὲ πεζεταίρων τοὺς ὀρμῶν καὶ τὰς λόχμιας καταδραμόντων σπουδῇ, καὶ τοὺς πελάτας ἐκείνους συνειληφόντων, εἰς ὄψιν τε πεπεδημένους παραγαγόντων τῷ βασιλεῖ, ἀνθρωπὸν κατασπλαθίζεν τούτους προσέταπεν. οἱ δὲ, μηδὲν μελλήσαντες, ξίφεσιν ἄροδην ἐμέλισαν ἅπαντας. ἄρτι δὲ τῶν στρατευμάτων ἐς τὸν πρὸ τοῦ Δορυστόλου χῶρον συνελθόντων, ὁ καὶ Δρίστραν κικλήσκων εἰώθησαν, Ταυροσκυθαὶ μὲν ἔγχεσι

наредил да съобщят това на Светослав, а самият той прекарал няколко дни в града, укрепил пострадалите му части, оставил достатъчно стража, нарекъл го Йоанопол по собственото си име и с цялата войска тръгнал срещу Доростол. Славният между царете Константин¹ издигнал този град от основи и го довел до тази красота и великолепие, в която днес го виждаме. Това станало, когато той съзрял на небето кръстното знамение от звезди и победил скитите, които били нахлули като врагове в страната му. Между другото по пътя императорът превзел така наречената Плиска, Диня² и много от градовете, които се отцепили от скитите и минали на страната на ромеите. Светослав, като узнал за нещастieto в Преслав, негодувал и се ядосвал, смятайки, че това не е добро предзнаменование за бъдещето. Но тласкан от скитското си безумие и възгордян от победите си над мизите, той мислел, че лесно ще победи и ромейската войска.

Като виждал, че мизите се отцепват от съюза с него и минават на страната на императора, Светослав дълго време размишлявал и съобразил, че ако мизите се присъединят към ромеите, неговите работи не ще свършат добре. Той събрал около триста души мизи, които се отличавали по род и влияние и извършили над тях жестоко и безчовечно деяние, като погубил всички, а много други оковал във вериги и заключил в тъмница. Самият той събрал цялата войска на тавроскитите, на брой около шестдесет хиляди души, и излязъл срещу ромеите. Докато императорът бавно се приближавал към тях, някои по-храбри войници, обзети от преголяма смелост, се откъснали от руската войска, останали в засада и като нападнали из невиделица, убили неколцина [ромей] от авангарда. Императорът, като видял нахвърлените край пътеката трупове, дръпнал юздите на коня си и нажален от смъртта на своите сънародници, заповядал да издирят тези, които били сторили това. Пехотинците старателно обходили дъбравите и храсталаците, заловили нападателите и вързани ги довели пред очите на императора. Той заповядал веднага да ги избият и те, без да се бавят, ги съсекли до един с мечовете си. Когато войските се събрали на полето пред Доростол, наричан обикновено и Дръстър, тавроскитите доби-

¹ Лъв Дякон грешил, като смятал, че Доростол (дн. Силистра) е основан от Константин Велики. Този град е възникнал като войнишко селище при лагера на XI Клавдиев легион още във времето на император Траян (98—117). Срв. Я. Годоров, Durostorum — Принос към античната история на Силистра, Сборник Силистра и Добруджа, София, 1927, стр. 3—58. ² Гр. Диня не е известен от други извори. В. Аврамов, Юбилеен сборник Плиска—Преслав, София, 1929, ч. I, стр. 235, го локализира в долината на р. Камчия между селата Кълново и Янково.

καὶ θυρεοῖς τὰς φάλαγγας πυκνῶσαντες, καὶ οἷον πυργώσαντες τοὺς δυσμενεῖς παρὰ τὸ μεταίχιμον ἔμενον. Ῥωμαίους δὲ κατὰ μέτωπον ἀντιτάξας ὁ βασιλεὺς, καὶ τοὺς πανσιδήρους ἰπποτίας κατὰ θάτερον κέρας παραστησάμενος, τοὺς τε τοξότας καὶ σφενδομήτας ἐξόπισθεν ἐπιστίσας, καὶ θάμνὰ βάλλειν ἐγκελευσάμενος, ἐπήγε τὴν φάλαγγα. Ἰ. Τῶν δὲ στρατοπέδων εἰς χεῖρας ἀλλήλοις συναρχθέντων, καὶ σφοδρᾶς τῆς μάχης καταβραχείσης, ἰσοπαλῆς παρὰ τὰς πρώτας προσβολὰς ὁ ἀγὼν τεῶς ἐν ἀμφοτέροις ἐγίνετο. Ῥῶς μὲν γὰρ δεινόν που καὶ σθένιον τιθέμενοι, εἰ δόξαν παρὰ τῶν προσοίκων ἔθνων ἔχοντες, ἐν ταῖς μάχαις αἰεὶ τῶν ἀντιπάλων κρατεῖν, νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων αἰσχυρῶς ἠττηθέντες ταύτης ἐκπέσοιεν, ἐκθύμως διηγωνίζοντο. Ῥωμαῖοι δὲ αἰδῶς τις εἰσῆει καὶ νέμεσις, εἰ τὸ ἀντίζον ἅπαν ὅπλοις καὶ τῇ σφῶν ἀρετῇ καταστρεφόμενοι, νῦν ἀπέλθοιεν, παρὰ πεζομαχοῦντος ἔθρους, ἰππάζεσθαι μηδὲν εἰδότες, καταγωνισθέντες, ὡς ἴτες ἔργων μάχης ἀνάσκητοι, καὶ τοσοῦτον αὐτοῖς ἐν ἀκαρεῖ κλέος οἰχίσεται. τὰς τοιαύτας δὲ δόξας παρ' αὐτοῖς ἐντρέφοντα τὰ στρατεύματα θαρβραλέως διηγωνίζοντο. καὶ Ῥῶς μὲν τῇ συντρέφῳ θηριωδία καὶ τῷ θυμῷ στρατηγούμενοι, μετὰ βύβης κατὰ Ῥωμαίων ἐφίλλοντο, οἷον ἐνθουσιῶντες καὶ βρονχώμενοι Ῥωμαῖοι δὲ μετ' ἐμπειρίας καὶ τεχνικῆς ἐπιστήμης αὐτοῖς ἀντεπήσαν. καὶ συγροὶ παρ' ἀμφοτέρων ἔπιπτον τῶν μερῶν, καὶ μέχρι μὲν δαίλης βαθείας ἀμφιτάλαντος ἢ ἴκη ἐδόκει, τῆδε γὰρ μεταφερομένης τῆς μάχης. ἤδη δὲ τοῦ φασφῶρου καταφερομένου πρὸς δυσμᾶς, τὴν ἵππον ὁ βασιλεὺς ἀνὰ κράτος αὐτοῖς ἐπιβράξας, ἐμφοίσας τε, Ῥωμαίους ὄντας ἐπὶ τῶν ἔργων τὴν σφῶν ἀρετὴν ἐπιδείκνυσθαι, τῶν ἀνδρῶν ἐπέβρασε τὰ φρονήματα. ἐπέβρισαν γὰρ ἐκτόπω φροσῆ, καὶ οἱ σαλπυγχαὶ τὸ ἐννάλιον ἐπηλάλαξαν, καὶ βροί τις ἀθροῦ παρὰ Ῥωμαίων ἦρθη. Σκέθαι δὲ τὴν τοῦτων οὐκ ἐνεργόντες βροίη, ἐς φρηρὴν ἔκλιναν καὶ πρὸς τὸ τεῖχος συνώσθησαν, πολλοὺς τῶν σφαιτέρων παρὰ ταύτην ἀποβαλόντες τὴν μάχην. Ῥωμαῖοι δὲ, τὰ ἐπιπέτα πεισίσσαστες, ἐν ἐδφημίας εἶχον τὸν αὐτοκράτορα ὁ δὲ ἀξιωματῶν τότε διανομαῖς καὶ δεξιόσσειν ἐσιώσεων ἐφιλοφρονεῖτο τοῦτους, καὶ προθυμότερους ἐπὶ τὰς μάχας εἰργάζετο.

IX. α' Ἄρι δὲ ἡμέρας διανυκτοῦσης, ἐργασθὶ χάριτι τοῦτον τὸν τρόπον ὁ βασιλεὺς τὸ στρατόπεδον ἐκρατύνετο. γεώλοφος τις χαμαίζηλος τῷ Λορεστόλον ἐκ διαστήματος κατὰ τὸ πεδίον ἀνίσταται. ἐν τούτῳ τὸ στρατεύμα διασκημισάμενος, ταφρείαν ἀνορύττειν κεκλιόθεν ἐκέλευε τὸν τε χοῦν ἐκφοροῦντας ἐς τὴν τὸ στρατόπεδον ταυνοῦσαν τῆς τάφρου ὄφρῳ ἀποτίθεσθαι, ἐς ἕψος δὲ ἀποχερῶν αἰρουμένων τῶν χωμάτων ἀνοῖθεν καταπηγνύειν τὰ δόρατα, ἐπερείθειν τε τοῦτοις τοὺς θυρεοὺς ἀλλήλων φάσον-

жили щитовете и копията в своите редици и като крепостна стена чакали неприятелите на бойното поле. Императорът построил ромеите срещу тях. На двете крила били поставени конниците, облечени изцяло в железни ризници, а отзад стрелците и пращниците. Той им заповядал да стрелят непрестанно и повел напред войската си. 10. Когато войските се срещнали в ръкопанен бой и се завързало ожесточено сражение, при първите схватки известно време никоя от страните нямала надмошие в борбата. Русите, които се славели пред съседните племена, че винаги побеждават в битките противниците си, смятали, че ще бъде ужасно и позорно, ако сега срамно победени загубят тази си слава. Затова се биели храбро. Ромеите пък, които покорявали всичките си противници с оръжието и храбростта си, изпитвали срам и ужас да не би да бъдат надвити като някои неопитни във военното дело хора от един пешеходен народ, който никак не умее да язди на кон, и че в миг може да отлети толкова голямата им слава. Обхванати от подобни чувства, и двете войски се сражавали храбро. Русите, водени от вродевата си свирепост и ярост, стремително се нахвърляли върху ромеите, ревейки като бесни; ромеите ги посрещнали с опитност и познаване на военната тактика. Мнозина падали и от двете страни и до късна вечер победата изглеждала колеблива, като клоняла ту към едните, ту към другите. Но когато лъчезарното слънце почнало да клони към заниз, императорът хвърлил с все сила срещу русите конницата и като извикал: „Вие, които сте ромеи, докажете на дело своята храброст“ — повдигнал духа на войниците. Те се нахвърлили с необикновен устрем, тръбачите засвирили за настъпление и дружен вик се понесъл от ромеите. Скитите не могли да удържат техния напор, ударили на бягство и нахълтали в крепостта. При тази битка те загубили много от своите хора. Ромеите пък запели победни химни и славели императора, който ги награждавал с раздаване на чинове и с угощения и така ги правел още по-пламенни в сраженията.

Щом се зазорило, императорът укрепил стана със здрав окоп по следния начин: на известно разстояние от Доростол на полето има един нисък хълм, на който настанил войската; заповядал да изкопаят наоколо един ров и изкопаната пръст да слагат на тази страна на рова, която загражда стана, а след като насипът се издигне на достатъчна височина, да набият отгоре копия и да поставят върху тях дълги щитове, съе-

τας. ὡς ἀντὶ τείχους χρηματίζειν τὴν τε τάφρον καὶ τὸν ἐκφορηθέντα χοῦν τῷ στρατεύματι· καὶ μὴ ἔνὸν εἶη τοῖς ἐναντίοις ἔνδον διαβαίνειν, ἀλλ' εἴργεσθαι τῆς ἐφόδου τῇ τάφρῳ ἐγχοίπτουσαν. εἰδισμένον δὲ Ῥωμαίοις, ταύτην τὴν σφῶν ἐπὶ τῆς πολεμίας διατίθεσθαι ἔπαυλιν. ἐπεὶ δὲ τὸν χάρακα τοῦτον τὸν τρόπον ἐκρατύνατο, τῇ ἐπιούσῃ ἐπάξας τὴν στρατιάν τῷ τείχει προσέβαλλε. Σκύθαι δέ, τῶν πύργων προκίπτοντες, βέλη καὶ χαρμάδας, καὶ ὅσα ἐκηβόλα πέφυκεν ὄργανα, κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἠφίεσαν φάλαγγος. οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ σφενδόνας καὶ βέλεσι Σκύθας ἠμύναντο κάτωθεν. καὶ μέχρι τῶν τοιούτων ἀκροβολισμῶν ἀμφοτέροις ἡ μάχη περιστατο, καὶ Ῥωμαῖοι μὲν ἐπὶ τὸν χάρακα ἦσαν, καὶ δεῖπνον εἴλοντο· Σκύθαι δέ, κλινοῦσης ἡμέρας, ἔφιπποι τοῦ περιβόλου ἐξήεσαν, τότε πρώτως φανέντες ἐφ' ἵππων ὀχούμενοι. ἄφιπποι γὰρ παρὰ τοῖς πολέμοις ἀεὶ χωρεῖν εἰώθεισαν, ἀνασκήτως ἔχοντες τῶν ἐφιππίων ἐπιβαίνειν, καὶ τοῖς πολεμίοις ἀταγωνίζεσθαι. Ῥωμαῖοι δέ, σπουδῇ τοῖς ὅπλοις φραζάμενοι καὶ τῶν ἵππων ἐπιβάντες, τοὺς τε κοντοὺς ἀνεληφότες (ἐπιμίξεις δὲ τοῦτους παρὰ τὰς μάχας μεταχειρίζονται), μετὰ βύμης καὶ βιαίου ὠθισμοῦ αὐτοῖς ἐπελάυνουσιν. οἱ δέ, μηδὲ τοῖς βυτήροι τοῖς ἵππους χαλιναγωγεῖν ἐπιστάμενοι, πρὸς τῶν Ῥωμαίων κατακοιτιζόμενοι, νῦτα δόντες εἰς τὸ τεῖχος κατεκλείοντο.

β'. Τηνηκαῖτα δὴ καὶ αἱ τῶν Ῥωμαίων πυργόφοι τειήρεις μετὰ τῶν σπηγῶν πορθμείων διὰ τοῦ Ἰστρου ἐφάνησαν ἀναπλέουσαι ὡς Ῥωμαῖοι μὲν ἰδόντες ἀβήτητον χαρμονῆς ὑπεπλήθησαν, Σκύθας δὲ δέος ἦρει, τὸ ἐπιφερόμενον αὐτοῖς ἐγρὸν πῦρ δεδιότας. ἠκηκόεσαν γὰρ πρὸς τῶν γεραιέρων τῶν σφῶν ἔθρους, ὡς τὸν μυριόστολον στρατὸν Ἰγγορος, τοῦ τὸν Σφενδοσθλάβον τεκόντος, Ῥωμαῖοι τῷ τοιούτῳ Μηδικῷ πυρὶ κατὰ τὸν Εὐξείνῳν ἐξετέφρωσαν. ἐντεῦθεν σπουδῇ τὰ ἑαυτῶν συναγαγόντες ἀκάτια, πρὸ τοῦ περιβόλου τοῦ ἄστεος εἴλκυσαν, ἵνα παραῖξέων ὁ Ἰστρος τὸ θάτερον τοῦ Δορυστόλου περικλύζει πλευρῶν. ταῦτα αἱ πυργόφοι νῆες κνκλόθεν ἐφρούρουσαν, ὡς μὴ εἶη Σκύθαις ἔνὸν, αὐτῶν ἐπιβεβηκόσιν, ἐπὶ τὴν σφῶν ἀνασώζεσθαι γῆν. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ Ταυροσκύθαι, τοῦ ἄστεος ὑπεκδύντες, κατὰ τὸ πεδίον ἐτάξαντο, ποδηγεεῖς θυρεοὺς προβαλλόμενοι καὶ θώρακας ἀλνοειδοτούς. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ αὐτοὶ τοῦ χάρακος ὑπεξήεσαν εἰς τὸ ἀκριβὲς τεθωρακισμένοι καὶ καρτερώς ἄμφω τὰ μέρη διηγωνίζοντο, καὶ ἀμφιδόξος ἡ νίκη ἐδόκει, ἄλλοτε θάτερον μέρος ὠθοῦντος. ἐπεὶ δὲ τις Ῥωμαίων τῆς φάλαγγος ἀποβραγείς τὸν μετὰ Σφενδοσθλάβον τρίτον παρὰ Ταυροσκύθαις τιμώμενον Σφέγκελον, ἐκθύμως τότε διαγωνιζόμενον, κατηκόντισεν, ἄνδρα γιγαντιάδην καὶ γεαικόν· ἐπὶ τῷ τούτῳ πλώματι διαταραχθέντες Ταυροσκύθαι βιάδην τοῦ πεδίου

динени един с други, така че ровът и изкопаният насип да служат като укрепление за войската. Неприятелите не биха могли да проникнат вътре, но нападението им щяло да бъде спряно, като се натъкнат на окопа. Ромеите обикновено по този начин разполагат своя стан в неприятелска страна. След като укрепил така стана, на другия ден извел войската в строй и нападнал крепостта. Ските, като надзъртали из кулите, мятали срещу ромейските редици стрели, камъни и всякакви други предмети, които могат да се хвърлят. А и (ромеите) отдолу се бранели срещу скитите с прашки и стрели. С тази престрелка между двете страни битката се завършила, ромеите се върнали в стана си и започнали да се хранят. Ските пък привечер излезли на коне извън градските стени. За пръв път тогава те се появили на коне. Обикновено те отиват пеша на война, понеже не умеят да яздят и на коне да се сражават с неприятеля. Ромеите бързо грабнали оръжието, метнали се на конете, взели копията (те си служат с дълги копия в сраженията), нападнали ги стремително и със силен напор. Ските, понеже не могли да управляват с юздите конете, пробождани от стрелите на ромеите, обърнали гръб и се заключили в крепостта.

Тъкмо по това време, плувайки в Истръ, се показали огненосните триери на ромеите заедно с корабите, които носели храна. Ромеите, като ги видели, се изпълнили с неизказана радост, а скитите били обзети от страх, понеже се боели от донесения срещу тях течен огън. Те били чули от по-стари хора от своето племе, че ромеите с този мидийски огън били изгорили в Евксин многобройната флота на Игор, бащата на Светослав. Затова бързо събрали своите лодки и ги довели пред градската стена, гдето река Истръ протича и мие едната страна на Доростол. Огненосните кораби ги обсадили от всички страни, за да не могат скитите да се качат на тях и да се завърнат в страната си. На другия ден тавроските, прикрити с дълги до земята щитовете и с плетени железни ризници, излезли от града и се строили на полето. Ромеите също напуснали стана добре въоръжени. И двете страни се биели храбро, но победата изглеждала колеблива, понеже надделявали ту едните, ту другите. Но един от ромеите се откъснал от строя и пробол почитания у тавроските на трето място след Светослав Свенкел, огромен мъж и смел човек, който в това време юнашки се биел. Тогава, обезпокоени от неговата гибел, тавроските почнали бавно да се оттеглят от

ὑπερόστων καὶ πρὸς τὸ ἄστυ ἠλείγοντο. τηρικαῦτα καὶ Θεόδωρος, ὁ τὴν κατεμονυμίαν Λαλάκων, ἀνήρ κατὰ τε ἀλκὴν καὶ σώματος βίωμην δυσάντητος καὶ ἀκαταγώνιστος, πλείστοις τῶν δυσμενῶν εὐδηρῶ κορόνη ἀπέκλειεν. ἰσχυρὸν γὰρ χειρὸς ταύτην καταφέρων, αὐτῇ κυρτῇ καὶ τὴν ταύτην περιστελλομένην συνέθλαττε κεφαλὴν. ἀλλ' οὕτω μὲν τότε Σκύθαι, τὰ νότια δόντες, διὰ τοῦ ἄστεος ὑπερόστησαν. Ῥωμαίους δὲ ὁ βασιλεὺς, τὸ ἀνακλητικὸν ἐπαυλεῖν ἐκκελεύσας, συνεκαλεῖτο ἐπὶ τὸν χάρακα, οὓς δώροις καὶ προπόσειν ἐθεράπευε, προθυμοποιῶν, βρωμαλέως ἐπὶ τοὺς πολέμους χουρεῖν.

ε'. Ἀλλ' οὕτω μὲν τῷ Κουροπαλάτῃ Λέοντι τὰ τῆς τυραννίδος εἰς δεινὸν καὶ ὀλέθριον κατέληξε τέλος. οἱ δὲ Ῥῶς συνασπίσαντες (αὐθις γὰρ ὁ λόγος, ὅθεν ἐξέβη, ἐπάνευσαν), ἐπὶ τὸ πεδίων ἐξήμσαν, παντὶ σθένει πειρώμενοι, τὰς τῶν Ῥωμαίων πυρπολεῖν μηχανάς. οὐ γὰρ τὰς τούτων μετὰ βροίχου ἐστερον ἐκτεμπομένας βολάς, πλείστον ὁμημέραι ὑπὸ τῶν ἀφιεμένων λίθων ἀνωρομένον Σκυθῶν. Ἰωάννης δὲ ὁ Κουροκόας καὶ Μάγιστρος, ἐν γένους προσήκων τῷ βασιλεῖ, τὴν τῶν τοιούτων μηχανημάτων ποιούμενος φυλακὴν, τὴν μετὰ θρόνους ὁρμὴν τῶν ἐναντίων ἰδόν, καὶ ἄλλως οἶνον καρηβαρῶν καὶ νευστάζων (μετ' ἄριστον γὰρ ἦν), ἵππον ἐπιβάς, σὺν τοῖς ἐφεπομένοις λογάσων ἤλαυνε κατ' αὐτῶν. βόθρῳ δὲ ὁ ἵππος κατενεχθεὶς ἀποβάλλει τῶν νότων τὸν Μάγιστρον οἱ δὲ Σκύθαι, δουπροεπῆ παροπλίαν ἰδόντες, καὶ φάλαρα τοῦ ἵππου καὶ τὴν ἄλλην σκευὴν ἐξειργασμένα λαμπροῦς (ἐτύγχανον γὰρ κατακόρως ἀληλιμμένα χρυσῶ), δόξαντες αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι τὸν αὐτοκράτορα, ἀθρόως περιδραμόντες αὐτοῖς ὅπλοις τοῦτον τοῖς ξίφεσι καὶ σπελεκέσι κατεμέλισαν ἀπηγῶς· ὁρατῶν τε τὴν κεφαλὴν περιπεύσαντες, ἐπὶ τῶν πύργων κατέπηξαν, Ῥωμαίους τινάξαντες, ὡς τὸν σφῶν βασιλέα δίκην βουσκῆματος χειροεργήσαντες. ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν Ἰωάννης ὁ Μάγιστρος ἀπηνέγκατο τὰ ἐπίχειρα, ὧν εἰς τοὺς θεῖους πελαρωγήκει σηκοῦς, θυμοῦ βρωβαρικῶ γεγονότος παρανόλωμα. λέγεται γὰρ πολλοὺς τῶν κατὰ Μυσίαν κεραιῶσαι, καὶ τὰ τούτων ἐπιπλά καὶ σκευὴ τὰ ἱερὰ εἰς ἰδιωτικὰ μετασκευάσαι κερμίλια.

ς'. Ῥῶς δὲ τῇ τοιαύτῃ νίκῃ κατελιπθέντες, ἐς τὴν ἐπιούσαν τοῦ ἄστεος ἐπεξιώντες, παρὰ τὸ μεταίχμιον ἐτάξαντο Ῥωμαῖοι δὲ καὶ αὐτοί, ἐς βαθείαν συνασπίσαντες φάλαγγα, τούτοις ἀντελήσαν. ἐνταῦθα Ἰκμορα, τὸν μετὰ τὸν Σφενδοσιθάβρον τὸ

бойното поле и се отправили към града. В същото сражение и Теодор, по прякор Лалак, мъж страшен и непобедим по смелост и телесна сила, избил с железния си боздуган много от враговете. Със силната си ръка той така го стоварвал, че смазвал самия шлем и покритата от него глава. И тъй по такъв начин скитите обърнали гръб и се върнали в града. А императорът дал заповед ромеите да свирят за отбой и свикал войниците в стана, където ги възнаграждавал с подаръци и угощения, поощрявайки ги смело да отиват в сраженията

И така опитът на Лъв Куропалат да заграби властта завършил със страшен и нещастен край. А русите, като се построили (нацията разказ пак се връща там, отдето се отклони), излезли на полето и се опитвали с всички сили да опожарят ромейските съоръжения. Те не могли да издържат съскащите стрели и всеки ден много скити загивали от хвърляните камъни. Магистър Йоан Куркуа, родственик на императора, охранявал тези съоръжения. Като видял смелото настъпление на неприятелите, въпреки че главата му тежала от виното и му се спяло (това било след обяд), качил се на кон и последван от избрани войници, се спуснал срещу тях. Но конят хлътнал в един ров и свалил магистъра от гърба си. А скитите, като видели блестящото му въоръжение, украшенията на юздите на коня му и цялата сбруя, които били великолепно изработени и богато украсени със злато, помислили, че той е самият император. Те веднага го заобиколили с оръжията си и го насекли безпощадно с мечовете и брадвите си. След това набучили главата му на копие и я забили на стените, надсмивайки се над ромеите, че заклали като добиче техния император. Така магистър Йоан, като станал жертва на варварската ярост, получил това възмездие за своите кощунства в божните храмове. Казват, че той разорил много храмове в Мизия и си присвоил техните одежди и утвари¹.

Възгордени от тази победа, русите на следния ден излезли от града и се построили в боен ред. Ромеите също се построили в дълбоки колони и се отправили срещу тях. Тогава Анемас, един от императорските телохранители, син на управителя на Крит, видял, че Икмор, вожд на скитската войска след Светослав и почитан на второ място

¹ Твърде характерно е обстоятелството, че византийците подхвърляли на огън и меч не само българската столица, но разрушили и разграбили българските църкви, докато езичниците руси ги пощадиха и не посегнаха на богатствата им. Срв. Мутафчиев, Русско-българские отношения, стр. 80.

Σκυθικὸν ἄγοντα στρατεύμα καὶ τιμώμενον εὐθὺς μετέκεινον, ἄνδρα γιγαντόδη καὶ νεανικόν, ἰδὼν Ἀνεμάς, ὁ τῶν βασιλικῶν σωματοφύλακων εἷς, καὶ τοῦ τῶν Κορητῶν υἱὸς Ἀρχηγού, ἐνθουσιωδῶς ἐφορμῶντα μετὰ τῆς τῶν ἐφεπομένων πεζεταίων γάλαγγος καὶ πλείστους Ῥωμαίων ἀποκτανήοντα, ἀλκῇ τε φύσεως ἐπαρθεῖς, τὸ παρηγορημένον ξίφος ἐλκύσας, καὶ τὸν ἵππον τῆδε κάκεισε παρεξέλασας, τοῖς τε μύωφι κατακίσας, κατὰ τοῦ Ἰκμορος ἔειπε, καὶ τοῦτον κατείληφός πλῆρτε κατὰ τοῦ τέροντος· ἢ δὲ τοῦ Σκυθίου κεφαλὴ σὺν τῇ δεξιᾷ ἐκμηθεῖσα χερὶ πρὸς τοῦδαφος ἀπηράττετο. τοῦ δὲ πεσόντος, βόη τις παρὰ τῶν Σκυθῶν οἰμογῆ αἴρεται Ῥωμαῖοι δὲ τούτοις ἐπέδρομον. οἱ δὲ οὐκ ἤνεγκαν τὴν τῶν ἐναντίων βοήην, ἀλλὰ τὸ τοῦ σκῶν στρατηγού πάθει ἐκτόπως περιαλγήσαντες, τὰ σάκη κατωμαδὸν ἄραντες, ἐχώρουν διὰ τοῦ ἄστρου, εὖς ἐπισπόμενοι Ῥωμαῖοι ἀπέκτεινον. ἤδη δὲ νυκτὸς κατασχοίσης, καὶ τῆς μῆνης πλησιαιούσης οὔσης, κατὰ τὸ πεδίον ἐξελάθοντες τοὺς σφετέρους ἀνεψηλάφωον νεκρούς· οἷς καὶ συναλίσαντες πρὸ τοῦ περιβόλου καὶ πυρὰς θαμνῶς διανάφαντες, κατέκαυσαν, πλείστους τῶν αἰχμαλώτων, ἄνδρας καὶ γυναῖκα, ἐπ' αὐτοῖς κατὰ τὸν πάτριον νόμον ἐναποσφάζαντες. ἐναρισμούς τε πεποικότες, ἐπὶ τὸν Ἰστρον ὑπομάζια βρέφη καὶ ἀλεκτρούνας ἀπέπνιζον, τῷ βοθίῳ τοῦ ποταμοῦ ταῦτα καταποντώσαντες. λέγεται γὰρ Ἑλληνικοῖς ὑγίαις κατόχους ὄντας, τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον θυσίας καὶ χοῶς τοῖς ἀποικημένοις τελεῖν, εἴτε πρὸς Ἀναχάρσεως ταῦτα καὶ Ζαμόλξιδος, τῶν σφετέρων φιλοσόφων, μνηθέντες, εἴτε καὶ πρὸς τῶν τοῦ Ἀχιλλέως ἐταίρων. Ἀρξίαντος γὰρ φησὶ ἐν τῷ Περίπλῳ, Σκυθὴν Ἀχιλλέα τὸν Πηλέως πεφηνέναι, ἐκ τῆς Μυρμηκιδῶνος καλουμένης πολίχνης, παρὰ τὴν Μαυῶτιν λίμνην κειμένης· ἀπελαθέντα δὲ πρὸς τῶν Σκυθῶν διὰ τὸ ἀπηνές, ὁμόν, καὶ αἰθαδὲς τοῦ φρονήματος, αὐθις Θεσσαλίαν οἰκῆσαι. τεκμήρια τοῦ λόγου σαφῆ ἢ, τε τῆς ἀμπερόνης σὺν τῇ πόρπῃ σκευῇ, καὶ ἡ πεζομαχία, καὶ ἡ πυρροὴ κόμη, καὶ οἱ γλαυκιῶντες οφθαλμοί, καὶ τὸ ἀπονεννημένον, καὶ θυμοειδὲς, καὶ ὁμόν· ἢ καὶ ὄνειδίξων Ἀγαμέμνων ἐπεσκόπτειν, οὕτως λέγων·

„Αἰεὶ γὰρ τοι ἔρις τε φίλη, πόλειοί τε, μάχαι τε.“

φόνῳ γὰρ εἰσέτι καὶ αἵματι τὰ νεῖκη Τανροσκήθαι διακρίνειν εἰώθασιν. ὅτι δὲ τὸ ἔθνος ἀπονενομημένον, καὶ μάχιμον, καὶ κραταῖον, πᾶσι τοῖς ὁμόροις ἐπιτιθέμενον εἶνεσι, μιστροῦσι πολλοί, καὶ ὁ θεῖος

след него, великан и смел борец, напада стремително със своя пехотен отред и избива много ромеи. Увлечен от своята природна смелост, той изтеглил меча, който висял на бедрото му, препуснал няколко пъти с коня си на различни страни, пришпорил го и се спуснал срещу Икмор, настигнал го и му нанесъл удар по врата. Главата на скита, отсечена заедно с дясната му ръка, се търкулнала на земята. Когато Икмор паднал, скитите надали викове и стенания, а ромеите връхлетели върху тях. Скитите не издържали напора на противниците. Съкрушени напълно от загубата на военачалника си, те нарамили своите щитовете и се оттеглили в града, преследвани и избивани от ромеите. Когато настъпила нощта, при пълнолуние, те излезли на полето и потърсили своите мъртъвци. Събрали ги накуп пред градските стени, запалили много клади и ги изгорили. Според родния си обичай те заклали над труповете и много пленници — мъже и жени. Извършвайки погребалните обреди, те удавили в Истър деца бозайничета и петли, като ги потопили във вълните на реката. Казват, че те се придържат към елинските обреди и извършват по елински обичай и жертвоприношения и възлияния за умрелите, посветени в тези неща било от своите философи Анахарзис¹ и Залмоксис², било от другарите на Ахила. Ариан³ казва в своята „Обиколка“, че Ахил Пелеев бил скит от градчето Мирмикион⁴, което се намира на Меотийското езеро. Той бил изгонен от скитите заради своята жестокост, свирепост и надменния си дух и след това се поселил в Тесалия. Явно доказателство за това твърдение е облеклото му — прехванат с фибула плащ, а също и навикът да се сражава пеша, русата му коса, светлите очи, безумието, избухливостта и жестокостта му, за което Агамемнон го изобличава и му се надсмива със следните думи:

„Теб все е мила враждата, войните и крамолите“.⁵

Тавроскитите и досега още обикновено решават споровете си с кървави убийства. Мнозина свидетелствуват, че този народ е безумно смел, воинствен, силен и че напада всички съседни племена. Така мисли и бо-

¹ Анахарзис — скит, който по времето на Солон посетил Атина и други гръцки градове. Той бил причислен към седемте мъдречи. Приписват му много сентенции, някои от които имат по-късен произход. ² Залмоксис или Залмоксис бил роб на Пинтагор. След като бил освободен от него, той обходил Гърция, Египет и Мала Азия. Оттам отишъл при готите, от които бил почитан като бог след смъртта си. ³ Флавий Ариан — гръцки историк, живял през II в. сл. н. е. Най-известното му съчинение е „Периплус“ — обиколка на Черно море. ⁴ Този град се намирал на източния бряг на Кимерийския Босфор, а не на самото Меотийско езеро (дн. Азовско море), както казва Лъв Дякон. Изглежда, че тук Лъв Дякон смесва скитите с готите. ⁵ Иллада, I, 177.

δὲ Ἰεζεκιήλ, μνήμηρ τούτου ποιούμενος, ἐν οἷς ταῦτά φησιν: „Ἴδού ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ σέ τὸν Γῶγ καὶ Μαγῶγ, ἄρχοντα Ῥῶς.“ Ἄλλ' ἀπόχρη μὲν ταῦτα περὶ τῶν Ταύρων ἐναγισμῶν.

ζ'. Τότε δὲ ἤδη διανοηθείσης ἡμέρας βουλὴν ὁ Σφενδοσθλάβος τῶν ἀρίστων ἐκάθιζεν, ἦν καὶ κομέντον τῇ σφετέρῳ διαλέκτῳ φασίν. ἔστι δὲ συναθροισθέντων περὶ αὐτόν, καὶ ὅ, τι δεῖ καὶ δοῦν πρὸς αὐτοῦ διερωτηθέντων, οἱ μὲν ἄωρὶ συνεβούλευον τῶν νυκτῶν, ἐπιβάντες τῶν πλοίων, πάσῃ μηχανῇ κλέψαι τὴν φυγὴν: μὴ γὰρ οἷους τε καθεστάναι ἱπποταῖς παροιδήσοις ἀνδράϊ συμπλέκεσθαι, ἀποβαλόντας καὶ ταῦτα τοῖς πρωταγωνιστάς, ἐφ' ὧν τὸ στρατόπεδον ἀνεβῆναι, καὶ οἱ θυμοὶ τῶν ἀνδρῶν παρεθήγοντο. οἱ δὲ τοῦμπαλιον δεξιὰς ἐμβάλλειν Ῥωμαίους ἐξενεβούλευον, καὶ πίστει λαμβάνειν, καὶ οὕτω διασώζειν τὴν περιλειφθεῖσαν στρατιάν. οὐδὲ γὰρ ἔχειν εὐχερῶς, κλέψαι τὸν ἀπόπλων, τῶν πυρφόρων νεῶν παρὰ τοῦ Ἰστρου ἀνδρα ἐκατέρωθεν φρουρουσῶν τὰ πορθμεῖα, ὡς, ἠρίκα περὶθεῖεν ἐκπλεῦσαι τὸν ποταμόν, πυρολήσειν ἕξαντις ἅπαντα. ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος, μύριον καὶ πικρὸν ἀγομιώξας, „οἴχεται τὸ κλέος,“ ἔφη, „ὅ τῇ Ῥωσικῇ παροπλίᾳ συνείπτεο, τὰ πρόσοικα καταστρεφομένη ἔθνη ἀπονητί, καὶ χώρας ὅλας ἀνδραποδιζομένη ἀγαιμοσί, εἰ νῦν ἀκλεῶς Ῥωμαίους ἐπιείσομεν. ἀλλὰ γὰρ, τὴν ἐκ προγόνων ἀνειληφότες ἀρετήν, ἀναλογισάμενοί τε, ὡς ἀκαταγώνιστος ἡ Ῥωσικὴ, μέχρι καὶ τήμερον καθέστηκεν ἀλκή, ἐκθύμους ὑπὲρ τῆς σφῶν σωτηρίας διαγοισόμεθα. οὐδὲ γὰρ ἔθιμον ἡμῶν φεύγουσιν ἐς τὴν πατρίδα φεαῖν, ἀλλ' ἢ νικῶντας ζῆν, ἢ εὐκλεῶς τελευτᾶν, ἔργα ἐπιδεδειγμένους γενναίων ἀνδρῶν.“ τὸσαῦτα μὲν ὁ Σφενδοσθλάβος ἐβούλευεν.

η'. Λεγεται δὲ καὶ τοῦτο περὶ Ταυροσκυτῶν, μήποτε μέχρι καὶ νῦν ἐαυτοὺς ἐγχειρίζουν τοῖς δυσμενεῖσιν ἠτιομένους: ἀλλ' ἤδη τῆς σωτηρίας ἀπαγορεύσαντας ὄθειν τε κατὰ τῶν σπλάγγων τὰ ξίφη, καὶ οὕτως ἐαυτοὺς ἀναιρεῖν. τοῦτο δὲ πράττουσι, δόξαν κερκτημένοι τοιαύτην φασὶ γὰρ τοῖς πρὸς τῷ ἐναντίον κατακτενομένοις ἐν τοῖς πολέμοις, μετὰ τὸν μόρον καὶ τὴν ἐκ τῶν σομάτων διάζευξιν τῶν ψυχῶν ἐν ἕδρῃ τοῖς αὐθένταις ἐπηρετεῖν. Ταυροσκύθαι δὲ, τὴν τοιαύτην δεδιότες λατρείαν, ἀποσινωῦντες δὲ καὶ τοῖς ἀναιροῦσιν αὐτοὺς ἐξυνηρετεῖν, τῆς ἐαυτῶν σφαγῆς ἀπόχειρες γίνονται. ἀλλὰ

жественият Иезекиил, който го споменава със следните думи:

„Ето аз водя при тебе Гог и Магог, предводителя на русите.“¹ Но стига толкова за погребалните обреди на скитите.

Когато се разсъмнало, Светослав свикал съвет от знатните, наричан на техния език „комент“². Щом се събрали при него, той ги запитал какво трябва да правят. Някои от тях предложили да се качат посред нощ на корабите си и по всякакъв начин да избягат, защото не били вече в състояние да се борят с облечените в железни ризници конници, и то след като загубили първите си борци, които крепели войската и повдигали духа на войниците. Други пък, напротив, съветвали да се помирят с ромеите и като получат уверение за безопасност, да спасят по този начин останалата войска. Наистина нямало да бъде лесно да отплуват тайно, понеже огненосни кораби край бреговете на Истър от всички страни пазели местата за преминаване. Ако те биха се опитали да преплуват реката, то веднага биха опустошили всичко с огъня си. Тогава Светослав въздъхнал дълбоко, продумал с горчицина: „Загива славата, спътница на руското оръжие, което лесно побеждаваше околните народи и без кръв заробваше цели страни, ако сега безславно отстъпим на ромеите. Но като си припомним храбростта на нашите прадеди и като си помислим, че руската сила е останала и до днес непобедима, нека храбро да се впуснем в бой, за да спасим живота си. Ние наистина нямаме обичай да се връщаме като бегълци в родината си, но [сме свикнали] или да живеем като победители, или славно да загиваме, след като извършим подвизи, достойни за благородни мъже.“ Така ги съветвал Светослав.

За тавроскитите разказват и следното: Те и досега, ако бъдат победени, не се предават на враговете си, но след като загубят всяка надежда за спасение, забиват меч в сърцето си и по този начин се самоубиват. Те постъпват така, понеже вярват, че убитите във войната от своите неприятели след смъртта си и след отделянето на душата от тялото слугуват в ада на своите убийци. Тъй като тавроскитите се боят от подобно робуване и не могат да се помирят с мисълта да бъдат слуги на своите убийци, сами слагат край на живота си. Такова вярване е в сила

¹ Вж. Йезек. 39. ² Думата *κομέντον* е византийска заемка от латинското *conventum* — събрание. Срв. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, p. 163. — *Idem*, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* I (1951), p. 227—233. — Д. Ангелов — М. Андреев, История на българската държава и право, София 1955, стр. 68. — В. Топкова-Заимова: Български език, 7 (1957), стр. 194 и сл.

τοιαύτη μὲν ἡ ἐπικρατίσασα ἐν αὐτοῖς δόξα. τότε δὲ τῶν τοῦ ἄρχοντος λόγων ἀκούσαντες, φιλοφροχότατα τὸν ἑπὲρ τῆς σφῶν σωτηρίας αἰρεῖσθαι κίνδυνον κατετίθεντο, ἐκιδύμους τε πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀντιτάξασθαι δύναμιν. τῇ γοῦν ὑστεραίᾳ (ἕκτη δὲ ἦν τῆς ἐβδομάδος ἡμέρα, καὶ εἰκάδα τετάρτην ἤλαυνεν ὁ Ἰούλιος μῆν), περὶ καταφορὰν ὄντος ἡλίου, παρσυδὶ τῆς πόλεως ἐξεληθόντες οἱ Ταυροσκόφται, παντὶ σθένει διακινδυνεύειν ἠρούντο, εἰς φάλαγγα καρτερὸν συνασπίσαντες, καὶ προβαλόντες τοὺς ἄκοντας. Ῥωμαίους δὲ διατάξας ὁ βασιλεὺς ἵπεξῆγε τοῦ χάρακος. ἤδη δὲ τῆς μάχης καταβραχείσης, εὐρόστοος οἱ Σκυθῶν Ῥωμαίους ἐπίησαν, τοῖς τε ἀκοντίοις σπόμενοι, καὶ τοῖς βέλεσι τοὺς ἵππους τιρώσκοντες, καὶ τοὺς ἐπιβάτας εἰς γῆν καταβάλλοντες. ἐνταῦθα ὁ τῇ προτεραίᾳ ἠριστευκῶς Ἀνεμᾶς καὶ τὸν Ἰκμορον κατακτείνας, τὸν Σφενδοσθλάβον ἰδὼν ἐνθουσιωδῶς κατὰ Ῥωμαίων ὀρμηῶντα καὶ μακρῶς, καὶ τὰς αὐτοῦ ἐπιρροωνύοντα φάλαγγας, τὸν ἵππον παρεξηλάσας (εἰθισμένον δὲ ἦν αὐτῷ τοῦτο δοῦν, καὶ πλείστοις τῶν Σκυθῶν τοιοῦτον τρόπον ἀνείλε το πρότερον), ὄλην ἠρίαν τῷ ἵππῳ ἀνείσ ὡς αὐτὸν ἴεται, καὶ ξίφει παίει κατὰ τῆς κλειδός, καὶ τὸν μὲν πρηγῆ καταβάλλει, οὐ μὴν κατακτείνει. ἐπίηκεσε γὰρ ὁ ἀλυσιδωτὸς χιτὼν καὶ τὸ σάκος αἰ, δεδιὼς τὰς Ῥωμαϊκὰς αἰχμᾶς, ἠμφιέννυτο. Ἀνεμᾶς δὲ, πρὸς τῆς τῶν Σκυθῶν κικλωθεῖς φάλαγγος, τοῦ ἵππου καταβλεθέντος συγχυῖς τῶν δοράτων βολαῖς, πλείοντους μὲν ἀναιρεῖ τοῦτων, ἐναποσφάττεται δὲ καὶ αὐτός, ἀνὴρ οὐδενὸς τῶν ἠλικιωτῶν ἠπτόμενος ἐν τοῖς κατὰ τὰς μάχας ἀνδραγαθήμασιν.

θ'. Ἐπὶ τῷ τούτῳ τοῖνον οἱ Ῥῶς ἀναβαρβήσαντες παίσματι, γεγονόν τι καὶ ἄγριον ἐπληλάξαν, καὶ Ῥωμαίους ἀνώθησαν. οἱ δὲ προτροπάδην ὑπενόστοιν, τὴν ἀλλόκοτον ὀρμὴν ἐκκλίνοντες τῶν Σκυθῶν. ἐνταῦθα ὁ βασιλεὺς, ὡς ἦσθετο κλωσμένην τὴν Ῥωμαϊκὴν φάλαγγα, δεδιὼς, μὴ καταπτοηθεῖσα τὸ ἀλλόκοτον ὀρμημα τῶν Σκυθῶν, περὶ αὐτὰ παίσοι τὰ κείρια, τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐγγελυσάμενος καὶ τὸ δόρυ σιθενσῶς μεταχειρισάμενος κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐχώρει. ἐπαταγεῖτο δὲ καὶ τὰ τύμπανα, καὶ τὸ ἐνύαλιον συνεπίχον αἱ σάλπιγγες. Ῥωμαῖοι δὲ, τὴν τοῦ αυτοκράτορος καταδεσθέντες ὀρμὴν, τοὺς ἵππους περιελίζαντες, μετὰ βύμης τοῖς Σκυθαῖς ἐφόρμησαν. παραντίκα δὲ καὶ θύελλα ψεκάδι συμμυγῆς ἀναβρῆπισθεῖσα, ἐπὶ πολὺ τε τοῦ ἀέρος χεθεῖσα, τοὺς δυσμενεῖς ἐβάλλε, καὶ ἡ κόνη ἐγειρομένη ἐβλαπτεν ὀφθαλμούς. λέγεται δὲ καὶ τινα λευκόπολλον ἀνδρα φανῆναι, προηγείσθαι τε Ῥωμαίων, καὶ τοῖτοις προτρέπεσθαι, χωρεῖν κατὰ τῶν Σκυθῶν ὅσους θεσπεσίως τὰς τῶν δυσμενῶν διακόπτων συνετάραττε φάλαγγας. τοῦτων φασὶ μῖτε

у тях. Тогава, като чули думите на своя княз, те с най-голяма радост решили да тръгнат срещу опасността, за да спасят живота си и смело да се противопоставят на ромейската войска. И тъй на другия ден (тогава бил шестият ден на седмицата и двадесет и четвърто число на месец юли) към залез слънце тавроскитите с цялата си войска излезли от града и след като решили да се сразят с всички сили, наредили се в сгъстен строй с насочени копия. Императорът също построил ромейците и ги извел от стана. Когато сражението започнало, скитите се нахвърлили стремително върху ромейците, пробождали ги с копията си, наранявали конете със стрелите си и смъквали ездачите на земята. Тогава Анемас, който се отличил предния ден и убил Икмора, като видял, че Светослав буйно и яростно напада ромейците и вълнува своите дружини, пришпорил коня си (той имал този обичай и погубил преди това много скити по такъв начин) и след като му отпуснал напълно юздите, нахвърлил се срещу Светослав. Той го ударил с меча по ключицата и го смъкнал с главата надолу, но не можал да го убие: запазили го щитът му и плетената ризница, която бил облякъл от страх пред ромейските копия. Анемас бил обкръжен от скитската войска и макар че конят му бил повален от честите удари на копията, той погубил много скити, но и сам паднал убит. Този мъж бил ненадминат във военните подвизи от никого измежду връстниците му.

Ободрени от неговото падане, русите надали силни диви викове и започвали да отблъскват ромейците, които отстъпвали в безредие, бягайки пред неудържимия напор на скитите. Когато императорът видял, че ромейската войска отстъпва, уплашен да не би тя да изпадне в паника от страшната стремителност на русите и да бъде разгромена, насърчил отряда си и грабвайки бързо копие, тръгнал срещу неприятелите. Забили барабаните и тръбите засвирили за настъпление. Ромейците, засрамени от устрема на своя император, обърнали конете си и бурно нападнали скитите. Ала внезапно избухнала буря, смесена с дъжд, която се разразила по цялото небе. Тя биела в неприятелите, а вдигналият се прах заслепявал очите им. Разказват, че се появил и един мъж на бял кон, който застанал начело на ромейците и ги насърчавал да отиват срещу скитите. По чудотворен начин той разкъсвал и разбърквал редиците на неприятелите. Никой преди това не го бил забелязал в стана, нито пък го видял след битката. Дори и императорът го

πρότερόν τις ἐν τῷ στρατοπέδῳ θεάσασθαι, οἷδ' αὖθις μετὰ τὴν μάχην φορακέναι καίτοι βασιλέως αὐτὸν ἀναφηλαφῶντος, ὡς δαιρεαῖς ἐπαξίως φιλοφρονήσαιτο, καὶ ἀμοιβαῖς ἕκαστ' ἰσχυρῶν ἀμείψαιτο. ἀλλ' οὐχ εὐρέθη ζητούμενος. ἐντεῦθεν ἀναμφίλεκτος ὑπόνοια ὑποτρέχει, τὸν μέγαν ἐν μάχῃσι Θεόδωρον εἶναι, ὃν παρὰ τοὺς ἀγῶνας ὁ βασιλεὺς σύμμαχον ἐξελιπάρει παρίστασθαι, ξίσεσθαι τε καὶ σῶζειν σιγάμα παντὶ τῷ στρατεύματι. γὰρ ἡ δὲ καὶ τοιοῦτόν τι συμβῆναι παρὰ τὴν πρὸ τῆς μάχης ἐσπερίαν. ἐν Βυζάντιῳ παρθένος τῶν ἀνατεθειμένων Θεῶ καθ' ἕναρ δὲ εἶδος ἐδόκει τὴν θεοτόκον, ὑπὸ τινῶν γλογοειδῶν ἀνδρῶν. φάναι δὲ πρὸς αὐτοὺς: „καλέσατε δὴ μοι τὸν μάρτυρα Θεόδωρον.“ παρατίκα δὲ παραχθῆναι γενναῖον ἄνδρα καὶ νεανικόν, ἐνοπλίον. εἰπεῖν τε πρὸς αὐτὸν τὴν θεοτόκον: „ὁ σὸς παρὰ τὸ Δορύστολον Ἰωάννης, κύριε Θεόδωρε, Σκύθαις μαχόμενος, ἄρτι περισταεῖται δεινῶς. ἀλλ' εἰς τὴν ἐκείνου σπεῦσον βοήθειαν. εἰ γὰρ μὴ προφθίσης, εἰς κίνδυνον αὐτῷ τελευτήσῃ τὰ πράγματα.“ τὸν δὲ αὖθις, ἐτοίμως ἔχειν, εἰπεῖν, τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ καὶ δεσπότην μου πειθαρχεῖν. φάμενος δὲ τοῦτο εὐθὺς οἴχεσθαι, καὶ οὕτω τὸν ὕπνον ἀποπτήναι τῆς παρθένου τῶν ὀφθαλμῶν. ἀλλὰ τῇ μὲν παρθένῳ τὸ ἕναρ εἰς τοῦτο συνεπεραίνετο.

ἰ. Ῥωμαῖοι δὲ, τῷ προπορευομένῳ θεῶ ἀνδρὶ ἐφεπόμενοι, τοῖς ἐναντίοις συμπλέκονται, καὶ καρτερῶς μάχης συστάσης, οὐκ ἐνέγκοντες τὴν τῆς ἰπλικῆς φάλαγγος οἱ Σκύθαι ἄσπιν, κυκλωθέντες τε πρὸς τοῦ Μαγίστρου Βάρδα, ὃ Σκληρὸς ἢ ἐπὶ κλησὶς (ἐκεῖνος γὰρ μετὰ τοῦ συνεπομένου πλήθους τὴν κύκλωσιν ἐποίησατο), εἰς φεγγὴν ἐκλίνας, καὶ μέχρι τοῦ περιβόλου συμπατοῦμενοι, ἀκλεῶς ἐπιπτον. μικροῦ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σφενδοσθλάβος ἐλίθη, ἔξαιμος γεροντῶς καὶ καταβεβήτης, εἰ μὴ ἢ νύξ ἐπέλθοῦσα τοῦτον διέσωσεν. λέγεται δὲ παρὰ ταύτην τὴν μάχην πέντε καὶ δέκα χιλιάδας πρὸς τοῖς πεντακοσίοις ἀναιρεθῆναι Σκυθῶν, ληφθῆναι δὲ δισμυρίαν ἀσπίδα, καὶ ξίφη πάμπολλα. Ῥωμαίων δὲ τριακοσίων ἀποπτανθῆναι πρὸς τοῖς πενήκοντα, τραυθῆναι δὲ συγροῦς. ἀλλὰ τοιαύτην μὲν Ῥωμαῖοι τὴν νίκην παρὰ τὸν ἀγῶνα ἠρέγκαντο τοιούτῳ. ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος, παρ' ὅλην τὴν νίκην βαρυθυμῶν ἐπὶ τῇ κατακοπῇ τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς, ἤσχαλλε μὲν καὶ ἐσφάδαζε τῷ θυμῷ. μὴ ἐξισχύων δ' εἶτι πρὸς ἀκαταγώνιστον ἀνέπειν πανστρατίαν, ἔγνω, στρατηγῶν νῦν ἔχοντος ἔργον εἶναι, ἐν ἀμηχάνοις καταληφθέντα δεινοῖς, μὴ καταλίπειν τοῖς λυπηροῖς, παντὶ δὲ τρόπῳ διασώζειν πειρᾶσθαι τοὺς ὑπ' αὐτόν. καὶ δῆτα παρὰ τὴν ἕω πρόσβεις ὡς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην στελίας, πίστεις ἦτοι συμβάσεων, ἐπὶ τῷ, Ταυροσκίθας μὲν τό, τε Δορύστολον ἐγχειρίσαι Ῥωμαίους, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπολύσαι, καὶ Μυσίας ἀφέξεσθαι, καὶ πρὸς τὴν σφῶν ἀναξεδῆσαι

търсил, за да му отдаде заслужена награда и да му изкаже благодарност за новите подвизи, но колкото и да го търсели, не могли да го намерят. Оттук се разпространило неоспорваното от никого мнение, че това е великият мъченик Теодор, комуто императорът се бил помолил да му помага в сраженията, да го защитава и пази заедно с цялата войска. Разказват също, че вечерта преди битката се случило и нещо подобно: във Константинопол една девица, обречена на бога, видяла на сън божията майка, съпровождана от неколцина пламенни войни, на които тя казала: „Повикайте ми мъченика Теодор“; и те веднага довели при нея един благороден и храбър въоръжен мъж, комуто божията майка казала: „Теодоре, твоят Йоан, който се бие със скитите при Доростол, е сега в тежко положение и затова иди бързо на помощ. Ако ли закъснееш, той ще изпадне в беда.“ А той ѝ отвърнал: „Готов съм да се подчиня на майката на моя господ бог.“ Като казал това, той веднага тръгнал и в тоя миг видението изчезнало от очите на девичката. По такъв начин завършил сънят ѝ.

Ромеите, като последвали божественния си предводител, влезли в бой с неприятелите. Завързало се ожесточено сражение и скитите не могли да издържат натиска на конния отред. Заобиколени от магистър Варда Склир¹ (който ги обкръжил със своя отред), те започнали да бягат и преследвани до самата стена, безславно загивали. Самият Светослав, покрит с рани и загубил много кръв, замалко щял да бъде пленен, ако не го била спасила настъпилата нощ. Казват, че в това сражение загинали петнадесет хиляди и петстотин скити, били взети двадесет хиляди щита и много голям брой мечове. От ромеите били убити триста и петдесет души, но имало много ранени. Такава победа удържали ромеите в това сражение. А Светослав, разгневен от поражението на своята войска, цяла нощ се измъчвал и треперел от яд. Но тъй като нямал вече сили да се бори срещу непобедима войска, сметнал, че е дълг на всеки разумен военачалник, когато изпадне в безизходност, да не се поддава на отчаяние, но да се опита по всякакъв начин да спаси войниците си. Затова призори проходил при император Йоан пратеници, за да искат примирие и уверения за сигурност при следните условия: тавроскитите да предадат Доростол на ромеите, да освободят пленниците, да напуснат Мизия и да отплуват за

¹ Начело на войската срещу Светослав Цимисхий поставил овитния военачалник Варда Склир.

πατρίδα Ῥωμαίους δὲ παραχωρήσει αὐτοῖς τοῦ ἀπόπλου, καὶ μὴ ἐναγομένοις ἐπιθήσεσθαι μετὰ τῶν πυροφόρων νεῶν (ἐκτόπως γὰρ ἐδεδίεσαν τὸ Μηδικὸν πῦρ, δυνάμενον καὶ τοὺς λίθους ἀποτεφροῦν) ἐπισυιθμόν τε πρὸς τούτοις ἐπιχορηγήσει, καὶ φίλους ἡγεῖσθαι αὐτούς, κατ'ἐμπορίαν πρὸς τὸ Βυζάντιον στελλομένους, καθάπερ ἀνέκαθεν ἔθιμον ἦν.

ιά. Βασιλεὺς δὲ, τὰς τοιαύτας ἄσμενος διαλλαγὰς προσδεξάμενος (εἰρήνην γὰρ διαφέροντως τῆς μάχης εἴματα τὴν μὲν γὰρ ἤδει τοὺς λαοὺς διασώζουσαν, τὴν δὲ τοῦμπάλιν διαφθείρουσαν), τὰς τε ξυνηθήκας ἐτέλει καὶ τὰς σπονδὰς, καὶ οἶτον ἐδίδου, ἐκάστῳ ἀνδρὶ μετρῶν ἀπὸ μεδίμνων δύο. εἶναι δὲ τοὺς εἰληφύτας τὸν οἶτον φασὶν ἄνδρας διςμυριάς πρὸς τοῖς διαχιλίαις, οἱ ἐκ τῶν ἐξήκοντα χιλιάδων τῆς Ῥωσικῆς στρατιᾶς τότε τὸν θλίτον ἐφυγον· τὰς γὰρ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ χιλιάδας ἡ Ῥωμαϊκὴ αἰχμὴ κατηκόντισε. μετὰ δὲ τὸ προβῆναι τὰς σπονδὰς, εἰς ὁμίλιαν ὁ Σφενδοσθλάβος τῷ βασιλεῖ συνελθεῖν ἐξαιεῖ. ὁ δὲ, μηδὲν ἀναδύς, διαχρύσω πανοπλίᾳ καθοπλισθεὶς, ἔφιππος παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Ἰστρου ἀφίκετο, μυριάνδρον ἴλην χρυσοφορούντων ἐνόπλων ἱππέων συνεπαγόμενος. καὶ ὁ Σφενδοσθλάβος δὲ ἦκεν ἐπὶ τῷ Σκνθικῷ ἀκαίῳ παραπλέων τὸν ποταμὸν, τῆς κόπης ἡμέμενος καὶ σὺν τοῖς ἐτέροις ἐρέτων, ὡς εἰς τῶν λοιπῶν. τὴν δὲ ἰδέαν τοιόσδε τις ἦν τὴν ἡλικίαν μεμετρημένος, οὔτε εἰς ὕψος παρὰ τοῦ εἰκότος ἡμέμενος, οὔτε εἰς βραχύτητα συστειλλόμενος· δασεῖς τὰς ὀφθαλμοὺς, γλαυκοὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὴν ῥίνα σιμός, ἐφιλόμενος τὸν πώγωνα, τῷ ἄνωθεν χεῖλει δασεῖαις καὶ εἰς μῆκος καθειμέναις θριξὶ κομῶν περιπιῶς, τὴν δὲ κεφαλὴν πάνυ ἐπίλωτο· παρὰ δὲ θάτερον μέρος αὐτῆς βύστρονχος ἀπηώρητο, τὴν τοῦ γένους ἐμφαίνων εὐγένειαν εὐπαγῆς τὸν ἀσχῆρα, τὰ στέρνα εὐρύς, καὶ τὴν ἄλλην διάπλασιν εὐ μάλᾳ διηρθρωμένος· σκνθιωπὸς δὲ τις καὶ θηριώδης ἐδείκνυτο. θάτερον δὲ τῶν ὄτων χροσειον ἐξῆπτο ἐνώπιον, δυοὶ μαργάροις κεκοσμημένον, ἀνθρακος λίθου αὐτοῖς μεσιπέοντος. ἐσθῆς τοῦτω λευκῆ, οὐδὲν τι τῶν ἐτέρων ἐπαλάττουσα ἢ καθαρότητι. ὀλίγα γοῦν ἄττα περὶ διαλλαγῆς τῷ βασιλεῖ ἐντυχῶν, παρὰ τὸν ζυγὸν τοῦ ἀκαίου ἐφεζόμενος, ἀπηλάττετο. ἀλλ' ὁ μὲν τῶν Ῥωμαίων πρὸς Σκνθίας πόλεμος ὧδε ἐτελεύτα (138, 5 — 145, 8; 147, 23 — 157, 12).

13. Sphendoslabus Bulgariam relinquit

ιβ'. Ὁ δὲ Σφενδοσθλάβος, τὸ Δορῶστολον καταλιπὼν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους προσελθούσας κατὰ τὰς σπονδὰς, ἀπέπλει μετὰ τῶν περιλειφθέντων εἰσάγων, ἐπὶ τὴν πατρίδα ἰέμενος. Παίζωνάκι δὲ παρὰ τὸν ἀπόπλου ἐλλοχῆσαντες, ἔθνος νομαδικὸν τοῦτο καὶ πολυάνθρωπον, φθειροφάγον τε καὶ φρεθόικον, ἐπ'

¹ Медимната е мярка за вместимост, която съдържа около 59 литри.

своето отечество. А ромеите да ги оставят свободно да си отплуват и да не ги нападнат по пътя с огненосните си кораби (скитите страшно много се боели от мидийския огън, който могъл да превръща в пепел дори и камъните). Освен това да ги снабдяват с храна и когато отиват по търговия в Константинопол, да ги считат за приятели според стария обичай.

Императорът приел на драго сърце това предложение за мир (той предпочитал мира пред войната, защото знаел, че мирът запазва, а войната, напротив, изтребва народите). Той потвърдил условията и договора за мир, дал им храна, като отделил на всеки човек по две медимни¹ жито. Казват, че получили храна двадесет и две хиляди души, които от шестдесетхилядната руска войска тогава били избягнали смъртта. Останалите тридесет и осем хиляди загинали от ромейското оръжие. След сключването на договора Светослав поискал лично да се срещне с императора. Той не отказал и в златно въоръжение пристигнал на кон край брега на Истър, съпровождан от многохиляден отряд конници със златни доспехи. Светослав пък пристигнал от отгвдния бряг на една скитска лодка с весло в ръка и гребял заедно с другите като обикновен войник. Външният му вид бил приблизително такъв: среден ръст, нито необикновено висок, нито пък нисък, с гъсти вежди, сини очи и чип нос без брада и горна устна, обилно обраснала с гъсти и дълги мустаци. Главата му била съвсем гола, но на едната страна висял кичур коса, който означавал благородния му произход. Той имал набит врат, широки гърди и стройно телосложение, изглеждал свиреп и див. На едното му ухо висяла златна обича, украсена с два бисера, съединени по средата с диамант. Дрехата му била бяла и с нищо не се различавала от дрехите на другите освен с чистотата си. След като поговорил малко с императора относно спогодбата, като седял на скамейката в лодката, той се отдалечил. Така завършила войната на ромеите с русите.

13. Светослав напуска България

Светослав напуснал Доростол и предал пленниците според договора. След това отплувал с оцелелите си другари към отечеството си. Но на връщане го нападнали из засада печенегите, многочислен скитнически народ, въшлив и неуседнал, който прекарва

ἀμαξῶν ὡς τὰ πολλὰ βιωτεῦον, σχεδὸν διέφθειραν ἅπαντας, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Σφενδοσθλάβον τοῖς λοιποῖς συγκατέσφαξαν, ὡς ἐκ τῆς τοσαύτης τῶν Ῥῶς στρατιᾶς εὐαριθμήτους ἀνασωθῆναι ἐς ἡθὴ τὰ πάτρια. Ἰωάννης δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ἐν τέταρτον ὄλοις μῆσι τὴν Ῥωσικὴν πανοπλίαν καταγωνισάμενος, ὡς φθάσας ὁ λόγος δεδήλωκε, καὶ τὴν Μυσίαν Ῥωμαίους ἀνασωσάμενος, τότε, τε Λογύστολον Θεοδορούπολιν ἐπ'ὀνόματι τοῦ στρατηλάτου καὶ μάστιγος Θεοδώρου μετονομάσας, φυλακὴν τε ἀξιόμαχον ταύτη παραλιπῶν, μετὰ μεγίστων τροπαίων ἐπάνεισεν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, τοὺς ἀστικοὺς πρὸ τῶν περιβόλων κατειληφώς, στεφάνους αὐτὸν καὶ σκήπτροις δεξιούμενος, ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων ἐξεργασμένοις πολυτελέων. ἦγον δὲ καὶ χρυσοκόλλητον λευκόπολλον ἄρμα· οὗ προσεπιβῆναι τοῦτον ἠξίουν, καὶ τὸν νενομισμένον καταγαγεῖν θρόνου. ὁ δὲ τοὺς μὲν στεφάνους καὶ τὰ σκήπτρα προσῆκατο, καὶ πολλαπλασίως τοῦτους δόροις ἡμέψατο· ἐπιβῆναι δὲ τοῦ ἄρματος οὐκ ἠρέσχετο· ἀλλὰ τὴν τῆς θεομήτορος εἰκόνα, ἐνηγκαλισμένην τὸν θεάνθρωπον λόγον, ἣν ἐκ Μυσίας εἴληφεν, ἐπὶ τὸν τοῦ ἄρματος χρυσοῦ λατον θρόνον ἀνέθηκε, τὰς ἀλουργοὺς τῶν Μυσῶν στολὰς ὑποθείς, καὶ τὰ στέμματα. αὐτὸς δὲ, ἴππων κέλῃσι ἐποχοόμενος, μετόπισθεν εἶπετο, τετανωμένος τὴν κεφαλὴν διαδήματι, καὶ τοὺς στεφάνους φέρον καὶ τὰ σκήπτρα ἐν ταῖς χερσίν. οὕτω τὸν θρόνον καταγαγὼν διὰ μέσης τῆς πόλεως, ἐσθήρεσεν ἀλουργοῖς κεκοσμημένης ἑκασταχοῦ, καὶ δίκην θαλάμου τοῖς τε τῶν δαγρῶν κλάδοις καὶ τοῖς χρυσοφύτοι πέπλοις οὖσης σνηροφούς, ἐς τὸν μέγαν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας εἰσελαίψει σηκῶν καὶ τὰς εὐχαριστηρίους εὐχὰς ἀποδοῦς, τότε, τε τῶν Μυσῶν ἐκπρεπέστατον στέφος οἰονεὶ προτόλειον δῶρον τῷ Θεῷ καταθέμενος, εἰς τὴν ἀνακτορικὴν ἐστίαν φοιτᾷ, καὶ τῶν Μυσῶν βασιλεῦ Βορίην παραγαγὼν τὰ τῆς βασιλείας ἀποθέσθαι παράσημι παρεσκεύασε. τὰ δὲ ἦν πάρα περιπόρηντος, χρυσοῦ καὶ μαργάρους καύασιατος, ἐσθῆς τε ἀλουργός, καὶ πέδιλα ἐρυθρά. τοῦτον δὲ τῷ τῶν Μαγίστρων τετίμηκεν ἀξιώματι. ταῦτα ἐν εὐαριθμήτῃ καιρῷ παρὰ πᾶσαν ἐπόνοιαν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης διαπραξάμενος τροπαια, τὴν τε Ῥωσικὴν αὐθάδειαν καὶ τὰ ἐπηρμένα τοῦτον φρονήματι ἐμπειρίᾳ πολέμου καὶ λελογισμένης ἀνδρείας τόλμῃ καταβαλὼν καὶ κατασπάσας εἰς γῆν, καὶ τὴν Μυσίαν Ῥωμαίους καθυποτάξας, παρὰ τὸ Βυζάντιον ἐπανελθὼν διεχείμαζε, καὶ τὸ ἐπίκειον δόροις ὡς εἰκός, ἐρηιολοφουεῖτο, καὶ βασιλεῖας ἐθεοῦλεν ἐστιάσεων (р. 157, 13—159, 9).

14. Basilius Bulgaroetonos a Bulgaris cladem accipit

X. η'. Εἰς αἴθε, ἐπεὶ τὸ ληστικὸν τῶν σνηρομῶτων τοῦ Σκληροῦ Βάρδα τελείως ἐσκόδατο, τὰς

¹ В църквата Св. Софиа.

на коли по-голямата част от живота си. Те погубили почти всички, между които и самия Светослав. Така че от голямата руска войска малцина се завърнали благополучно в родината си. А пък император Йоан, който се борил с руската войска в продължение на цели четири месеца, както бе съобщено по-горе, върнал Мизия на ромеите и нарекъл Доростол Теодоропол по името на мъченика Теодор Стратилат. После, като оставил там достатъчно войска, с големи трофеи се върнал в Константинопол. Там пред крепостните стени го посрещнали гражданите, които му поднесли венци и скиптри, направени от злато и скъпоценни камъни. Те докарали и златообкована колесница, теглена от бели коне, и го помолили да седне в нея и да поведе обичайното шествие. Той приел венците и скиптрите и многократно възнаградил гражданите с подаръци. Той не приел да се качи на колесницата, а поставил на златния ѝ трон взетата от Мизия икона на божията майка, която държала в обятията си богочовека Слово, като сложил под нея пурпурните одежди и короните на мизите. Самият той, яхнал бързоног коң, следвал отзад, увенчан с диадема и носейки в ръцете си венците. Като повел тържественото шествие посред града, украсен навред с пурпури и килими и окичен като брачна стая с лаврови клонки и златовезани постилки, той влязъл в големия храм на божията мъдрост¹, произнесъл благодарствена молитва и посветил на бога като пръв дар от пляката великолепната корона на мизите. След това отишъл в двореца си, като водил със себе си Борис, цар на мизите, и му заповядал да свали знаковете на царската власт. Те били следните: тиара, обвита с пурпур и извезана със злато и бисери, багреница и червени обувки. Самия него пък удостоили със сан магистър. И тъй император Йоан в кратко време спечелил съвсем неочаквано такава голяма победа, като съкрушил и повалил на земята със своята военна опитност и разумна храброст надменността и високомерието на русите. След като подчинил Мизия на ромеите и се върнал в Константинопол, той прекарал тук зимата, като награждавал според обичая поданиците си с дарове и ги угощавал с богати пирове.

14. Василий II търпи поражение от българите

След това, когато шайката съзаклятници на Варда Склир беше напълно разпръс-

δυνάμεις ἀνειληφώς ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἠπειγέτο κατὰ τῶν Μυσῶν. ἡ γὰρ ἐκείνων ἀνθάδεια καὶ ἀπίθεια, φορικὸν περιπέουσα, τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐσίετο ἐπικράτειαν, καὶ τὰ τῶν Μακεδόνων ἀφειδῶς ἐλίθιζέτο, ἡβηδὸν ἅπασας διαφθείρουσα. τῷ τοι καὶ θερμότερον ἢ περ ἔδει μᾶλλον κινηθεὶς ἢ προμηθέστερον, αὐτοβοεὶ καθελεῖν ταύτην ἠπειγέτο. ἀλλὰ τῶν ἐλπίδων ἐπηρεία τύχης ἡμάριονεν. ἐπεὶ γὰρ τὰς ἐστενωμένας καὶ κρημνώδεις ἀτραπούς διοδεύσας, κατὰ τὴν Σαρδικὴν ἐπεχωρίασεν, ἣν καὶ Τράλιζαν ἢ Σκυθικὴν συνήθειαν κέκληκεν, ἐνταῦθα τὸν τοῦ στρατοπέδου ἐπήξατο χάρακα, καὶ αὐτὴν παρακαθισάμενος, ἐφ' ἡμέραις εἴκοσιν ἐφρούρει. ἀλλ' οὐδὲν εἶχεν ἀνίσειν, τῇ κακοπραγίᾳ τῶν στρατηγῶν ἐς ροσσίωνην καὶ νόθειαν ἀποκλινούσης τῆς στρατιᾶς. τοίνυν πρότερον μὲν τοὺς ἐπὶ χιλὸν καὶ χορτάσματα τοῦ χάρακος ἐξιόντας ἐνεδροεύσαντες οἱ Μυσοὶ, πολὺν φόνον εἰργάσαντο, καὶ πλήθος ὑποζυγίων καὶ ἵππων ἀπήγαγον. ἔπειτα τῶν ἐλεπόλεων καὶ τῶν λοιπῶν μηχανημάτων ἀπειρία τῶν προσαγηροχότων ταῦτα τοῖς τεύχεσιν ἀπρακτοσάντων, καὶ πυροποληθέντων παρὰ τῶν δυσμενῶν ἔπει καὶ σπάνις τῶν ἀναγκαίων κατεῖχε τὴν στρατιάν, τῶν συμπεφορημένων ἐπισπισμῶν ἤδη ἀναλωθέντων, τῷ μὴ πεφεισμένως ἀλλ' ἄδην κατεμφορεῖσθαι αὐτῶν, ἐνοικευσάμενος σίναμα τῇ στρατιᾷ τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἦει. πανημέριος δὲ διοδεύσας, ἐπὶ τινα λόχημιν διοσηρίσατο, καὶ τὴν πληθὺν διανέπαινε, μήπω δὲ τῆς πρώτης φυλακῆς τῆς νυκτὸς συμπρασωθεῖσης, ἐξαίφνης ἀστὴρ παμμεγέθης ἐκ τοῦ ἑσπέρου μέρους τοῦ χάρακος ὄρμηθεὶς καὶ τὰς σκιηρὰς περιλάμψας ἀπλέτω φωτὶ, ἐπὶ τὸ ἑσπέριον μέρος παρ' αὐτὴν τὴν ταφρείαν καταπεσὼν, καὶ εἰς σπινθῆρας συχρὸς διαιρεθεὶς, ἀπεσβέσθη. τὴν αὖθις δὲ τοῦ στρατοῦ παρεδήλου διαφθορὰν ἢ τοῦ ἀστέρος καταφορὰ. ἔνθα γὰρ τοιοῦτότροπὸν τι γενέσθαι συμβέβηκε, τοῦ ὑποκειμένου πανολεθρίου ἐσήμηγε. τεκμήριον τοῦτο σαφὲς ὁ ἐπὶ τῆς Τρωϊκῆς πληθὺς κατενεχθεὶς ἀστὴρ, ὁππότε Πάνδαρος τῷ Μεγέλαρ ἐπετοξάζετο· ἐκεῖ γὰρ αὐθημερὸν ἢ Τρωϊκὴ φάλαγξ πρὸς τῶν Ἀχαιῶν εἰς φυγὴν ἀγεννη συνεκλείετο. καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν δὲ πολέμων εὗροι τις ἄν, τὴν ἱστορίαν μετιών, τὸ τοιοῦτον πολλάκις συμβάν, καὶ τὸ στρα-

ната, император Василий¹ тръгна в поход срещу мизите, като събра войските си, защото тяхната дързост и жестокост, дишаща убийство, заплашваше ромейската държава. Те безпощадно ограбواха Македонската земя и избиваха всички поголовно. Затова, движен по-скоро от буен гняв, отколкото от благо-разумие, той бързаше да ги смаже с едно нападение. Обаче по злата воля на съдбата той се излъга в своите надежди. След като премина тесните и стръмни пътеки, императорът стигна до Сердика, която скитите обикновено наричат Тралица². Там построи военен лагер и обгради града. Държа го обсаден в продължение на двадесет дена, но нищо не можа да направи, понеже войската се беше отдала на леност и безделие поради неспособността на военачалниците. Най-напред, когато войниците бяха излезли за сено и фураж от стана, мизите ги нападаха из засада, извършиха голяма сеч и отвякоха много впрегатни животни и коне. След това стенобойните и другите машини не свършиха никаква работа поради неопитността на онези, които ги бяха доближили до стените, и неприятелите ги изгориха. Същевременно войската страдеше от недостиг на храни, тъй като донесените припаси бяха изразходвани поради неумерената и прекалена употреба. Ето защо императорът се приготви за път и тръгна с войската за Константинопол. След като пътува цял ден, той се разположи на лагер в едно гористо място и даде почивка на войниците. През нощта, още преди да беше преминала първата нощна стража, от източната страна на лагера внезапно се появи една грамадна звезда и като освети палатките с обилна светлина, падна на западната част до самия окоп, пръсна се на много искри и угасна. Падането на звездата предсказваше унищожаването на войската, което стана по-късно; защото подобно явление, където и да се случи, предвещава гибел за всичко околно. Явно доказателство за това е падналата върху троянската войска звезда, когато Пандар се прецелвал с лък в Менелай³. Същият този ден троянската войска била принудена от ахейците да бяга безславно. И при ромейските войни всеки, който проследи историята, би открил,

¹ Василий II Българоубиец (976—1025). Събитията се отнасят към 986 г. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 667—673. — *Ostrogorsky*, History, p. 267—268. ² Тралица е изопачено предаване на Триадица, византийска транскрипция на старобългарското *ѡѣдѣць* (*ѡѣдѣць*) дн. София, Срв. *Стр. Лишев*, Особности в предаването на български, славянски, тракийски, византийски и др. имена на лица, селища и племена в латинските извори за българската история, ИИБЕ III (1954), стр. 324—328. ³ В едно от сраженията на Троянската война Менелай надвил в едноборчество Парис, вследствие на което троянците трябвало да предадат на гърците Елена и взетите от тях съкровища. Обаче от редовете на троянците Пандар усиял да рани с лъка си Менелай и по такъв начин осуетил изпълнението на поставените от гърците условия.

τευμα διαφθαρέν, ἵνα τὸ φάσμα ἐπέσκηψεν. εἶδομεν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῆς τοῦ προέδρου Βασιλείου ἐστίας τοιούτον τι κατενεχθέν καὶ μῆπω καιροῦ συχοῦ διαφρέσαντος ἐκείνον τε τοῦ βίου ἐπαπελθόντα καὶ εἰς διαρταγὴν καὶ προνομίην ἐκδοθέντα τὰ αὐτῶ διαφέροντα. ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τοῦ ἀστέρος φαντασίας ἂν πη ἐχέτω· τότε δέ, κατὰ τὴν ὑστεραίαν, διὰ τινος ὑλώδους καὶ σηραγγώδους αὐλώνος διήει τὸ στράτευμα· ἐκείνον δὲ μόλις παραδραμόν, χαρὰ δρόμους καὶ ἀνάγεις κατελάμβανε χώρους· ἐν οἷς οἱ Μυσοὶ Ῥωμαίους ἐπιθέμενοι πλεῖστον οὐκ πληθὸς ἀνδρῶν διέφθειραν, καὶ τὴν τε βασιλείον ἀρχὴν καὶ τὸν πλοῦτον εἰλήφρασαν, καὶ τὴν ἀποσκευὴν τῆς στρατιᾶς ἐλαφροαγώγησαν ἅπασαν. τότε δὴ καὶ αὐτὸς ὁ ταῦτα ἐκτραγαλῶν ἐκεῖσε παρήμην, τῶ κρατοῦντι δυστυχῶς συνεπόμενος καὶ τῇ τοῦ διακόνου λειτουργίᾳ ἱτηροτούμενος. καὶ κἂν ἐξεχύθη μου παρὰ μικρὸν τὰ διαβήματα, καὶ μαχίρας Σκυθικῆς γέγονα παρανάλωμα, εἰ μὴ με θεία τις ἐξ αὐτοῦ τοῦ κινδύνου ἀπήγαγε πρόνοια, ἣν ἐξέπασσασθαι τάχος πεποιήκει, πρὸ τοῦ καταληφθῆναι τὴν φαραγγώδη πρὸς τῶν δυσμενῶν ἴστρον, παρελθεῖν τε ταύτην, καὶ δρομαίως καταλαβεῖν τὴν ἀκρόασιν. μόλις οὖν διὰ δυσβάτων ὁρέων τὸ περιλειπθὲν τοῦ στρατεύματος τὴν καταδρομὴν διέφυγε τῶν Μυσῶν, τὴν ἵππον σχεδὸν ἀποβαλὼν ἅπασαν καὶ τὴν ἐπιχομιζομένην ἀποσκευὴν, καὶ πρὸς τὰ Ῥωμαϊκὰ ἐπανέξενεν ὄρια.

ἰ. Καὶ ἄλλα δὲ παγγάλεπα ἢ τοῦ φανέντος ἀστέρος παρεδίηλον ἐπιτολή, καὶ οἱ παραδειχθέντες αἰθῆς πρὸς τὸ βόρειον μέρος ἀωρὸι τῶν νυκτῶν πίθνοι στόλοι, καὶ τοὺς ὁρῶντας ἐκδειματούμενοι. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι τὴν τε συμβᾶσαν πρὸς τῶν Ταυροσκυθῶν τῆς Χερσσοῦνος ἄλωσιν παρεδίηλον, καὶ τὴν τῆς Βερέροιας κατάσχεσιν παρὰ τῶν Μυσῶν. εἰ δὲ ὁ πρὸς δύσιν ἐπὶ καταφορὰν τοῦ φωσφώρου ἀνίσχων ἀστήρ, ὃς ἐσπερίους ποιοῦμενος τὰς ἐπιτολάς, οὐδένα στηριγμῶν ἐφ' ἑνὸς διεφύλαττε κέντρον, λαμπρὰς δὲ καὶ τηλανγεῖς τὰς ἀκτῖνας ἐπαφίεις, μεταβάσεις ἐποιεῖτο σιγρὰς, πῆ μὲν βορειώτερος ὁρώμενος, πῆ δὲ νοτιώτερος, ἔστι δ' ὅτε καὶ αὐτὴν τὴν μίαν ἐπιτολήν καὶ μεταμείβων τὸν αἰθέριον τόπον, καὶ ποιοῦμενος ἐναργῆ καὶ σύντομον τὴν μετάβασιν, ὡς θαυμάζειν τοὺς ὁρῶντας καὶ καταπλήττεσθαι, καὶ οὐκ εἰς καλὸν τελευτήσῃν οἴεσθαι τὴν τοῦ κομήτου ἀλλόκοτον κίνησιν (p. 171, 1—173, 11; 175, 6—20).

¹ Споменатият по-горе придворен евнух паракимомен Василий изпаднал в немилост пред император Василий II още в началото на неговото управление. Срв. *Ostrogorsky, History*, p. 264—268. ² При все че Лъв Дякон не дава точни данни за мястото и датата на тази битка, неговите сведения са извънредно важни за поражението на византийската войска, за което се приема, че станало в Ихтиманската клисура на 17. VIII. 986 г. За събитието срв. *Златарски, История*, I, 2, стр. 670—675. — *Г. Баласчев, Българите през последните десетилетия на X в.*, I, София 1929, стр. 49—67. — *Българското военно изкуство през феодализма*, София, 1958 г., стр. 194—200. — *П. Мутафчиев, История на българския народ*, I, София, 1948, стр. 293—294. ³ Вж. Псалом 72, 2. ⁴ Верия (дн. Бер) крепост в Македония. Приема се, че превземането на Верия станало през 989 г. Срв. *Златарски, История*, I, 2, стр. 681.

че това често е ставало и че погивала войската там, където се случвало това явление. Ние знаем и сами, че подобна звезда падна върху дома на проедър Василий¹: не мина много време и той напусна този свят, а имотът му беше предаден на грабеж и изземване. Но стига толкова за появяването на звездата.

На другия ден войската преминаваше през една гориста и пълна с пропасти долина.² Едва я беше преминала, достигна до стръмни и трудно проходими места, гдето мизите нападаха ромеите и като унищожиха много голям брой войници, взеха царската палатка със съкровището и разграбиха целия обоз на войската. Там бях и аз, разказвачът на това бедствие, който имах нещастие да придружавам императора в службата си на дякон. Тогава малко остана „да се подхлъзнат стъпките ми“³ и да стана жертва на скитския меч, ако божие провидение не беше ме избавило от опасността, като ми внуши да препусна коня си бързо и да премина стръмните склонове, преди да бъдат завзети от неприятеля, и набързо да стигна върха на планината. Оцелялата войска едва се измъкна от преследването на мизите в непроходимите планини и като загуби почти цялата си конница и обоза, който караше със себе си, се върна в ромейските предели.

Появяването на звездата и огнените стълбове, които всред нощ се показваха на северната част на небето и плашеха ония, които ги гледаха, предвещаваха и други бедствия. Те също бяха предвестници за превземането на Херсон от тавроскитите и на Верея⁴ от мизите. Освен това звездата, която се явява на запад след залез слънце и изгрява всяка вечер, не оставаше в покой на едно място, но изпунцайки светли и ярки лъчи, често си менеше мястото, като се явяваше ту по на север, ту по на юг. Понякога се местеше по небето и при самото си изгряване, като правеше промяната явно и бързо. Така че ония, които гледаха, се чудеха и плашеха, като мислеха, че не води на добър край странното движение на кометата.

XXIII. АНОНИМЕН АВТОР СЪЧИНЕНИЕ ЗА ВОЕННОТО ИЗКУСТВО

Под името *De re militari liber* е запазен един стратегикон на неизвестен автор от втората половина на X в. В някои от ръкописите този стратегикон се свързва с литературната дейност на магистър Никифор Уран, който е писал съчиненията си по поръка на император Никифор Фока (963—969).

„Книга за военното изкуство“ е разделена на 32 глави. В нея се съдържат сведения за стратегията и тактиката на византийците срещу съседните народи и преди всичко срещу българите.

РЪКОПИСИ: V = cod. Vatic. gr. 1164 (XI s.). — P' = cod. Barber. gr. 276 (XI s.). — E = cod. Escoriali. VIII 11 (XI s.).

ИЗДАНИЯ: C. Gray: *Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France* 1875, p. 82—89. — *Incerti scriptoris Byzantini saeculi X. Liber de militari*, ed. R. Vari, Lipsiae, 1901. Приведените тук откъси са направени по изданието на Вари.

КНИЖНИНА: R. Grosse, *Das römisch-byzantinische Marschlager vom 4. — 10. Jahrhundert. Das sog. Strategicon des Maurikios*, BZ XXII (1913), pp. 106 sq. — A. Dain: BZ XLIV (1951), pp. 94—96. — *Moravcsik, Byzantinoturcica*, I, pp. 224—225.

ANONYMI

DE RE MILITARI LIBER

1. *Quare turba inutilis in terras hostium conduci non opus sit*

Περὶ τοῦ μὴ ἐπάγεσθαι πλῆθος ἄγρον ἐν τῇ πολεμίᾳ.

Σφαλερὸν δὲ καὶ ἐπιβλαβές, καθὰ καὶ τοῖς παλαιοῖς δοκεῖ καὶ ἡμῖν ἡ πείρα παρέστησε, τὸ ἄγρον καὶ ἀπόλεμον ἐπιφέρεισθαι πλῆθος ἐν πολεμίᾳ, καὶ φόρτον παρὰ τὴν ἀναγκαίαν χρεῖαν καὶ ὄχλον ἡμιόνων καὶ ὄνων καὶ καμήλων ἔχειν, καὶ μάλιστα ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων χώρᾳ, ἐν ἣ καὶ κλεισοῦραι ἐλώδεις καὶ δύσβατοι καὶ ὁδοὶ στενότητα πολλὴν ἔχουσαι, ὡς εἰ μέλλει διοδεύειν ἡ στρατιά, ἀργίαν ἐκ τοῦ τοιούτου ἐφίσταται τρόπον· τὴν γὰρ ὁδὸν τῆς μᾶς ἡμέρας, ὅπου ἂν τὸ ἄγρον ἐπιφέρεται πλῆθος καὶ τὸν παράλογον καὶ τραγηλὸν φόρ-

АНОНИМЕН АВТОР

СЪЧИНЕНИЕ ЗА ВОЕННОТО ИЗКУСТВО

1. *Da ne se vodi izlishno mnozhestvo v nepriyatel'ska strana*

Опасно и вредно е, както мислят и старите (автори), а и моят опит установява, да се води в неприятелска страна бездейно и небоеспособно множество, да се взема товар повече, отколкото трябва, а също и множество мулета, магарета и камили, и преди всичко в страната на българите, където има гористи и мъчнопроходими клисури и извънредно тесни пътища. В случай, че войската трябва да мине през тях, наставка безпорядък ето как: когато се води бездейно множество, извънреден и изобилен багаж, безполезни и скъпи съоръжения, не би могло да се мине едnodневен път дори за четири дни. Когато пък се преминават дълбоките и тинести

των τῆν τε ἀνόνητον καὶ πολυτελεῆ ἀποσκευὴν, οὐδ' ἂν εἰς τέσσαρας ἑξαμήσεις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ποταμῶν τοὺς βαθεῖς καὶ τελευτώδεις περαιοῦσθαι ἢ γεφυροῖς διαβαίνειν ἀργίαν οὐκ ὀλίγην ἐκ τοῦ ἀργοῦ πάσχοι πλήθους. καὶ μέντοι καὶ τὰς τροφάς, ὡς ἐχρῆν καταναλίσκεν τὸ μάχιστον μετὰ τοῦ συμμέτρου καὶ χειώδους ὑπουργικοῦ, τὸ ἀργὸν πλήθος καταδαπανῶν ἔνδειαν ταχίην ποιεῖ τῷ στρατῷ καὶ ἀπρακτον ἐπιστρέφειν καταναγκάζει καὶ ὑπερπολλάκις οὐδὲ βαρεῖα ἐχθρῶν δύναμις κατορθῶσαι ἴσχυσεν ἂν, μόνη ἢ ἐξ ἀβουλίας ἔνδεια κατεργάζεται. οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ τὸν κόπον ἀκηδιῶντες καὶ τοὺς πολεμίους δεδιότες φήμας καὶ ῥήματα ἐξάγονσι βλαβερὰ σπεύδοντες καὶ πάντα μηχανώμενοι κατὰ τὸ ἐγχεροῦν αὐτοῖς τὰς ἐπὶ συμφέροντι τοῦ βασιλέως ἀνατρέψαι βουλὰς καὶ σύντομον γενέσθαι τὴν ἐπιστροφὴν (pp. 26, 1—27).

2. Quare inferioribus ordinibus tabernacula necessaria non sint

Περὶ τοῦ μὴ ἔχειν τοὺς ἐπιτελεστέους τῶν ἀρχόντων σκηρὰς.

Τὸ δὲ καὶ σκηρὰς ἐν πολέμῳ τοὺς τῶν ἀρχόντων ἐπιτελεστέους ἐπιφέρεισθαι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ τῶν Βουλγάρων χώρα, οὐδαμοῦ τὸ εὐχρηστον καὶ ἐπιτηδεῖον ἔχει, εἰ μὴ εἰς τὸ τοῖς μέλλουσι κατασκοπεῖν τὴν στρατιῶν φαντασίαν διδόναι μόνον πληθὺν οὐκ ὀλίγην εἶναι λαοῦ. κατὰ δὲ τὴν χώραν ὡς εἴρηται δυσπάροδον τὸ καὶ οἰκίον φέρειν ὀλιγότητα εἰς τοὺς ἐπιτελεστέους τῶν στρατιωτῶν βλάβην οὐκ ὀλίγην φέρει ἀνθ' ὧν γὰρ οφείλουσαν ἐπικουρίζεσθαι χρεῖας καὶ τὴν σκέπην αὐτῶν ἀπὸ καλυβῶν ἔχειν λεγόντων ἐν τε ἔασι καὶ καύσει ταύτας μάταιον ἔχοντες φρόντον τῶν ἀναγκαίων ἐλλειπτεῖς, ὅτε χρεῖα καλεῖ, καθίστανται (pp. 27, 19—28, 7).

3. De precursoribus et de speculatoribus

Περὶ δυνκατῶρων καὶ κατασκοπῶν.

Ἐπειδὴ δὲ τινος τῶν συντετακτων πρὸς κοινὴν τῷ στρατῷ λυσιτέλειαν οὐ καλὸν ἀμελεῖν, δεόν καὶ δυνκατῶρων ἐμπείρους καὶ συνετοὺς ἔχειν, καὶ τούτους εἰεργετεῖν παντοίως τε προνοεῖσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι δίχα γὰρ αὐτῶν οὐδὲν τι τῶν ἀγαθῶν κατορθοῦται. τοιούτους δὲ φάμεν δυνκατῶρας οὐχὶ τοὺς ἀπλῶς τὰς ὁδοὺς ἐπισταμένους (τοῦτο γὰρ καὶ τῶν εὐελῶν τις καὶ τῶν ἀγροτῶν δύναται ποιεῖν), ἀλλὰ τοὺς δυναμένους πρὸς τῷ τὰς ὁδοὺς ἐπίστασθαι (καὶ) καλῶς κυβερνήσαι τὸ στρατόπεδον εἰς τὴν κλισουρῶν διέλευσιν, προνοεῖσθαι τε καὶ εἰδέναι τὰ σύμμετρα τῶν ἀπλήκτων διαστήματα καὶ χώρων τοὺς ἐπιτηδεῖους καὶ ἑδάτων ἀφθονίαν ἔχοντας πρὸς τὸ ἀστενοχώρητον τὸ ἀπλήκτον γίνεσθαι, ἔχειν τε ἀκριβῆ γνῶσιν καὶ τῆς θέσεως τῆς πολεμίας χώρας, ἵνα τὴν στρατιῶν ἐν αὐτῇ εἰ-

реки или когато се преминават мостове, става голямо забавяне поради излишното множество. При това безползното множество, като изразходва и храната, която би трябвало да изразходва боеспособното ядро с умерен брой и необходими служители, създава бързо оскъдица за войската и я принуждава да се върне, без да е свършила нищо. И онова, което не би могла да постигне дори голямата неприятелска войска, го прави само причинената от непредвидливост оскъдица. Защото [излишните войници], пренебрегвайки труда и боейки се от неприятелите, пускат вредни слухове и мълви, като се стараят и правят всичко възможно, за да отклонят полезните за императора начинания и за късо време да се върнат.

2. Да не се носят палатки за по-ниските военачалници

Не е нито полезно, нито необходимо по-ниските военачалници да носят палатки в неприятелска страна и най-вече в страната на българите, освен ако трябва да се създаде представа у ония, които ще правят разузнаване за войската, че има голямо множество войници. А в една мъчно проходима, както се каза страна, е много вредно да се носи недостатъчно храна за обикновените войници. И тъй вместо да носят със себе си припаси да се подслоняват през пролетта и лятото в сламени колиби, те напразно се натоварват с палатки, а в случай на нужда остават без припаси.

3. За водачите и съгледвачите

Понеже не е добре да се пренебрегва нещо от това, което се отнася до общата полза за войската, трябва да имаме опитни и съобразителни водачи и по всякакъв начин трябва да ги облагодетелствуваме, да се грижим и застъпваме за тях. Защото без тях не може да се постигне никакъв успех. А ние наричаме водачи не само тези, които просто познават пътищата (защото това може да прави и някой обикновен човек или селянин), но ония, които, освен че познават пътищата, могат добре да направляват войската при преминаването на клисурите, да пресмятат и разпознават средните разстояния между станове, подходящите места и местата, които изобилствуват с вода, за да стане лагерът поудобен. Те трябва да познават точно и разположението на неприятелската страна, та като поведат в нея войската, да оплячкосат и опленят страната. Трябва да има много и

σάγοντες λήθηται τὴν χώραν καὶ ἐξωδραποδίσθηται. ἔστωσαν δὲ καὶ χουσαίοι πλείοσι καὶ ἐπιτήδαιοι παρὰ τῶ τῆς ἀνατολῆς λαῶν καλούμενοι τραπεζῖται, καὶ συνεχῶς ἄλλοι ἀλλαχόθι τῆς χώρας εἰσπίπτουσιν πρὸς τὸ αἰχμαλωτίζειν ἀνθρώπους, ἵνα δι' αὐτῶν ἀκριβῶς αἱ τῶν πολεμίων ἀναδιδάσκονται βουλαί, εἴτε ἐπισυνάγονται ἢ συμμάχους δέχονται, καὶ συντόμως εἰπεῖν, ἵνα τῶν παρ' αὐτοῖς μελετωμένων λαυθάγη μηδέν. οἱ δὲ ἀληθεῖς τῶν κατασκοπίων καὶ αὐτοὶ χρησιμώτατοι εἰσιόντες γὰρ εἰς τὴν πολεμίαν, δύνανται τὰ τῶν ἐχθρῶν ἀκριβῶς μαθηθῆναι καὶ τοῖς ἀποστέλλουσι δηλοποιεῖν. οὐ μόνον δὲ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἔξεστι τῶν δομestikῶν καὶ τοῖς ἀκρίταις στρατηγοῖς κατασκοπίους ἔχειν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ γειτονοῦντα ἔθνη, εἴθουν εἰς Παρσινακίαν καὶ εἰς Τουρκίαν καὶ Ῥωσίαν, ἵνα μηδὲν τῶν ἐκείνων βουλευμάτων ἀγνωστον ἡμῖν ᾖ. οἱ δὲ σὺν γυναίξι καὶ παισὶν ἀλισκόμενοι αἰχμάλωτοι ἐπίστε καὶ αὐτοὶ τῶν κατασκοπίων πλείον ὄφελος πίστεις γὰρ λαμβάνοντες παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐλευθερίας τυχεῖν σὺν γυναίξι καὶ παιδίοις καὶ αὐτοὶ πρὸς κατασκοπήν ἀποστέλλονται, καὶ μετὰ τὸ κατανοῆσαι ὅς ἔχει τὰ τῶν δημοφύλων ἅπαντα ἀποστρέφοντες τὸ ἀληθὲς ἀπαγγέλλουσι (pp. 28,8—29,20).

4. De castrorum oppugnatione

Περὶ πολιορκίας.

Οἱ δὲ πόλεις τειχίσεις ἔχειν πολέμῳ βουλομένοι καὶ δι' αὐτῶν τὸ πολέμιον ἅπαν συνταπεινώσαι, πενταῖς ἐπιδρομαῖς κατὰ τῆς αὐτῶν χωρῶν τῆς χώρας διὰ τε χουσαίων καὶ τραπεζῖτων, τῶν παρὰ τοῖς δυτικαῖς χουσαίων καλουμένων, καὶ ἐτέρων ἱππικῶν καὶ πεζικῶν δυνάμεων, ἵνα τοῖς συγγεῖς τρωμάσι καὶ τοῖς ἀλλεπαλλήλοις ἐξωδραποδισμοῖς αὐτῶν τε τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν προσόντων αὐτοῖς καὶ τῶν μὴ ἔασθαι τὴν αὐτῶν ἐργάζεσθαι χώραν ὡς βούλωνται, ἀλλὰ παντοίως πιέζεσθαι, εὐχείρωτοι γίνονται. εἰ γὰρ μὴ πρότερον αἱ τε ἄμπελοι καὶ τὰ καρποφόρα τούτων ἐκτέμνονται δένδρα καὶ τὰ θέρη καυκαίονται καὶ τὰ κτήνη ἀφαιροῦνται, ὅπως ἢ τοῦ λιμοῦ βία τούτους μετανάστας καὶ φυνάδας ποιήσῃ, ἐκπολιορκῆσαι πόλεις τῶν ὄχυρῶν εὐθηρομένους τοῖς ἐπιτηδείοις καὶ τῇ τῶν μαχομένων πληθύνῃ δυσχερέστατον. ὁ δὲ μὴ οὕτως τὰ κατ' αὐτῶν διαθέμενος, ἀλλ' ἐκ τοῦ προχείρου δοσικτῆτα τὰ

способни хусари¹, наречени от населението на Изтока траπεζити, и непрестанно да навли-зат едни в една, други в друга част на стра-ната, за да заловят пленниците, от които да на-учаваме точно намеренията на неприятелите — дали събират (войска), или вземат съюзни-ци и, накратко казано, да не остане скрито нищо от онова, което те замислят. А истин-ските съгледвачи са и най-полезни. Защото, като навлязат в неприятелската земя, те мо-гат точно да разузнаят положението на не-приятеля и да го съобщят на ония, които са ги изпратили. Доместикът и граничните вое-началници е нужно да имат съгледвачи не само за българите, но и за останалите съ-седни народи, сиреч за печенегите, турките²⁻³ и русите, та никое от техните намерения да не остане скрито за нас. А понякога и самите заловени заедно с жените и децата си плен-ници са по-полезни от съгледвачите. Защото, след като получат уверение, че ще бъдат освободени заедно с жените и децата си, са-мите те биват изпращани на разузнаване, а след като огледат как са всичките работи на сънародниците им, се връщат и разказват истината.

4. За обсадата на крепости

Ония, които искат с война да превземат укрепени градове и чрез тях да сломят ця-лата сила на неприятелите, предприемат чести нападения срещу тяхната страна с корсари и траπεζити, наречени от жителите на Запада хусари, и с други конни и пехотни войски. Така лесно могат да бъдат победени с чести поражения и последователни поробвания как-то самите неприятели, така и съюзни-ците им, а също и като не им се дава въз-можност да обработват земята си, както же-ляят, но по всякакъв начин биват потискани. Извънредно трудно е да се превземат укреп-ени градове, които изобилствуват с припаси и множество бойци, ако преди това не се из-секат лозята и плодните дръвчета, не се из-горят посевите и не се отвлече добитъкът, та гладът да ги принуди да се изселят и да побягнат. Онзи, който не действа така

¹ Хусари, наричани още хонсари и корсари — лековъоръжени войници, изпращани като разузнавачи пред войската. Терминът хонса (χόνσα, χοῦσα) произхожда от готската дума hansa, която се среща в готски текстове от края на IV до IX в. в смисъл на „кохорта“, „въоръжена дружина“. От готски тя преминала в славянски (ХжСА, ХОУСА), а от славянски — във византийски, маджарски и румънски. Вж. *H. Grégoire, Origine et étymologie de la Hanse, Académie royale de Belgique, Bulletin de la classe des lettres et des sciences morales et politiques. 5e s., t. XL, 1—3, 1954, p. 18—28.* — *Ив. Дуйчев, Няколко бележки към Кекавмен, Сборник Радсва LIX, Византолошки институт, кн. 5, 1958, стр. 61—63.* ²⁻³ С „турки“ тук са означени унгарците. Срв. *Mo-rausik, Byzantinoturcica, I, p. 224; II, p. 321.*

τῶν ἐναντίων ποιῆσαι βουλόμενος δυνάματα μί-
την τὴν κατ' αὐτῶν ἐπέλευσιν ἐξαριτύεται. δεῖ δὲ ὡσπερ
τοῖς ἐχθροῖς ἐνδεῖαν οὕτω καὶ τῷ οἰκείῳ στρατεύματι
τὸ ἀνελλιπὲς τῶν χρειῶν περιποιήσασθαι. εἶπερ οἷον τῇ
τῶν Ἀγαρηῶν ἐμβαλεῖν μέλλει χώρα, ἐξελικ-
μήθη δὲ τὰ ἐδώδιμα ταῖς πυκναῖς ἐρημώσεσιν, ὥστε
σπάνιν εἶναι τοῦτων ἐν τῇ πολεμίᾳ, καὶ τῷ στρατεύματι
ἀμήχανον αὖ πάλιν πλεῖον τῶν κδ' ἡμερῶν κριθῆναι τοῖς
ιδίοις ἀλόγοις ἀπὸ τῆς ἐαυτῶν χώρας βαστάσει, αἱ δὲ πό-
λεις ἂς πολιορκῆσαι βεβούληται πολυάνθρωποί τε εἰσὶ
καὶ πλείονος καιροῦ τροφὰς ἔχουσι, λύσαι τὴν πολιο-
ρκίαν ὁ λιμὸς ἐναγκάσει, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς τῶν Ῥω-
μαίων γῆς ἐπιχορηγοῦνται χρειῶν τῷ στρατοπέδῳ.
ὁπότ' ἔν δὲ ἐν τῇ τῶν Ἀγαρηῶν χώρα τῇ πολυφόρῳ
καὶ τοσαύτην ἀφθονίαν παρεχομένη γεωργίῳ, εἶπερ
ἀπὸ τῆς ἡμετέρας οὐκ ἐπισιτίζεται γῆς τὸ στρα-
τεύμα, ἀδύνατον ἐπὶ συχνῶ χρόνῳ καρτερῆσαι κατὰ
τῶν ἐπινοουμένων τι κατορθῶσαι, πόσῳ μᾶλλον ἐν
τῇ τῶν Βουλγάρων χώρα ὅπου ἐνδεῖα πάντῃ τῶν
ἀναγκαίων ἐστίν, ἐξαιρέτως δὲ τῆς κριθῆς· εἰ γοῦν
ἀπὸ τῆς ἡμετέρας αἱ χρειῶν οὐκ ἐπιχορηγοῦνται τῷ
στρατεύματι, ἀπρακτοὶ οἴκαδε ἀποστρέφονται, καὶ ἂ
οὐκ ἴσχυσεν ὡς μεγάλη ἰσχὺς καὶ βαρεῖα δύναμις
τῶν πολεμίων κατορθῶσαι, ἢ τῶν ἀναγκαίων ἐρ-
γάζεται ἐνδεῖα καὶ τὴν πολιορκίαν λύσαι κατανα-
γκάσει (pp. 37 — 38,14).

срещу тях, но иска веднага да превземе не-
приятелските крепости, напразно предприема
поход срещу тях. Трябва да се подготви
както оскъдицата за неприятеля, така и сна-
бдяването с припаси на собствената войска.
Ако се предприеме поход в земята на агаря-
ните, а храните са изразходвани от чести опу-
стошения, така че се явява недостиг от хра-
ни в неприятелската земя, и, от друга страна,
войската не може да носи от собствената
си страна ечемик за повече от 24 дена за
конете си, а градовете, които ще се обсаж-
дат са многолюдни и имат храни за много
време, то гладът ще стане причина да се пре-
крати обсадата, ако не се доставят храни за
войската от земята на ромеите. И ако в пло-
дородната и богата земя на агаряните вой-
ската не може да издържи много време сре-
щу неприятелите, които се стремят да спе-
челят победа, в случай, че тя не се снабдява с
храна от нашата страна, то колко повече се
отнася това за земята на българите, където
има недостиг от всякакви храни и особено
от ечемик. Прочее, ако от нашата страна не
се доставят припаси за войниците, то те се
връщат у дома си, без да са свършили нищо,
и онова, което не би могла да постигне го-
ляма сила и тежка неприятелска войска, ще
го извърши липсата на припаси, която ще
ги принуди да снемат обсадата.

XXIV. СИНАКСАР НА ЦАРИГРАДСКАТА ЦЪРКВА

Под обозначението „Синаксар на Цариградската църква“ се разбира един сборник от хагиографски текстове, който е бил редактиран в окончателна форма през X в., обаче са били използвани множество текстове, възникнали през по-раншна епоха. Така в този хагиографски сборник са попаднали такива исторически паметници, които принадлежат на различни епохи, като се почне от късната античност, та се стигне до края на X в. В сред тези текстове се намират голям брой сведения относно миналото на днешните български земи през късноантичния период, както и през първите векове от съществуването на българската държава. По-точно те съдържат сведения за християнството в балканските земи през IV в., историята на градовете Марцианопол, Адрианопол, Одесос, Анхиало и др., за походите на византийския император Константин V Копроним (741—775) против българите за похода на Никифор I в българските земи, за арабската обсада на Цариград през 717—718 г и за намесата на българските войски като съюзници на Византия, за българо-византийските войни по времето на цар Симеон и други. Някои от текстовете на Синаксара са били преведени на старобългарски и поместени в средновековни български месецослови.

ИЗДАНИЕ: *H. Delehaye*, *Synaxarium ecclesiae Constantinopolitanae. Propylaeum ad AASS. Novembris*, Bruxelles, 1902.

КНИЖНИНА: *В. Бешевлиев*, Няколко бележки към българската история, ГСУИФ, XXXII, 9, 1936, стр. 258, бел. 3; стр. 408—409. — *Златарски*, История, I, 1, стр. 277 и сл., 291, 293 и сл. — *Ал. Бурмов*, История на България, Изд. на БАН, I, София, 1954, стр. 87 и сл. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, pp. 350—351, 354, 359, 360, 363.

SINAXARIUM ECCLESIAE CONSTANTINOPOLITANAE

1. *De persecutione christianorum in Thracia*

1. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα γυναικῶν παρθένων ἀσκητῶν καὶ μαρτύρων καὶ Ἀμμῶν διακόνου καὶ διδασκάλου αὐτῶν καὶ τοῦ σὺν αὐτῷ Ἀειθαλά. Αὐταὶ ἐγένοντο ἐξ Ἀδριανουπόλεως τῆς Μακεδονίας, χριστιανὰς ἐναντὶς ὁμολογήσασαι, διδάσκαλον ἔχουσαι διδάσκοντα αὐτὰς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν Ἀμμῶν τὸν διάκονον κρατηθεῖσαι δὲ παρὰ Βαύδου τοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἄρχοντος καὶ πολλὰ τιμωρηθεῖσαι διὰ τὸ μὴ θῆσαι τοῖς δαιμονίοις καὶ εἰς Βερόην ἀχθεῖσαι τοῦ προσκυνῆσαι τὰ εἰδῶλα, ἤβξαντο εἰς τὸν Θεόν. Καὶ ἐκρεμάσθη εἰς τὸν ἀέρα διερεῦς τῶν εἰδώλων

1. *Преследване на християни в Тракия*

В същия ден¹ (се чествува) паметта на светите четиридесет неопетнени жени монахини и мъченици и на техния дякон и учител Амон и заедно с него (и паметта) на Айтала. Те произхождали от Адрианопол в Македония, признали се за християни и последвали Христа, като имали за учител Амон, който поучавал за царството небесно. Заловени от управителя на Адрианопол Бауд и измъчвани много, понеже не принесли жертва на демоните, и отведени в Бероя², за да се поклонят на идолите, те се въздигнали до бога. И жрецьт на идолите бил наказан да

¹ Сиреч на първи септември.

² Бероя — дн. Стара Загора.

ἐπὶ πολλὰς ὥρας τιμωρηθεὶς εἶτα πρῶτον ἀπέθανε. Κρεμάται δὲ ὁ ἅγιος Ἀμμὼν καὶ ξέεται τὰς πλευράς. Εἶτα κασιίδα πεπυρωμένην δέχεται κατὰ κεφαλῆς καὶ ταύτης ῥυσθεὶς παρεπέμφθη μετὰ τῶν ἁγίων παρθένων ἀπὸ Βεροῦνης εἰς Ἡρακλείαν τῆς Θράκης Ἀκωίῳ τῷ τυράννῳ. Ὁ δὲ ἔδοκεν ἀποφασιν κατ' αὐτῶν (col. 3,20—4,11.)

2. De Constantini expeditioni contra Gothos

Ἡ τοῦ Σεπτεμβρίου τεσσαρεσκαίδεκάτη τῆν τε εὐρεσιν καὶ ἔφωσιν τῶν τιμίων ξύλων ἐορτάζειν ἡμῖν προτρέπεται ἐξ αἰτίας τοιαύτης. Κωνσταντῖνος ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἐν χριστιανοῖς βασιλεὺς κекίνησέ ποτε πόλεμον, ὡς μὲν τινες λέγουσι τῶν ἱστοριογράφων, ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τοῦ Μαγνεντίου πρὸ τοῦ κρατῆσαι τῆς βασιλείας ὡς δὲ ἕτεροι, ὅτι εἰς τὸν Ἀνούριον ποταμὸν κατὰ τῶν Σκωθῶν. Ἰδὼν δὲ τὸν στρατὸν τῶν πολεμίων πολὺν, τὸν δὲ ἴδιον κατὰ πολὺν ἔλαττονα, εἰς λύκην καὶ ἀπορίαν καταπέπτωκεν. Εἶτα ἐν τῇ νυκτὶ ἀενίσας ἐν τῷ ὕδατι ὄρα τὸν τιμιὸν σταυρὸν καὶ γραφὴν δι' ἀστέρων δηλοῦσαν. „Κωνσταντίνε, ἐν τούτῳ νίκα“ (col., 43, 1—15).

3. De persecutione christianorum in Maesia et in Thracia

1. Ἀθλήσις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νικήτη. Ὁς ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, γεννηθεὶς καὶ τροφεὶς ἐν τῇ γῶρᾳ τῶν βερβάρων τῶν καλουμένων Γότθων, πέραν τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ οὐ μὴν δὲ ἐκοινῶγει τοῖς βερβάρους, ἀλλὰ τῶν εὐσεβούντων ἦν, ὡς καὶ γένει καὶ περιουσίᾳ προέχων. Οὗτος συλληφθεὶς ὑπὸ Ἀθανασίου ἄρχοντος τοῦ ἔθνους διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ αἰκισθεὶς σφόδρα, διὰ πυρὸς τελειοῦται. 2. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀθλήσις τῶν ἁγίων μάρτυρων Μαξιμου, Θεοδότου καὶ Ἀσκληπιδοῦ. Οἱ τοὶ ἐγένοντο ἀπὸ Μαρσιανουπόλεως τῆς Μυσῶν ἐπαρχίας, κατὰ δὲ τοῖς χρόνοις Μαξιμιανοῦ τοῦ βασιλέως διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν κρατηθέντες παρὰ Τήριδος τοῦ τῆς Θράκης στρατηγοῦ, πρῶτον μὲν τέπτονται ἰσχυρῶς μετὰ ξάβδων, ἔπειτα ἀκρωτηριάζονται πάντα τὰ μέλη τεθέντες δὲ ἐπὶ ἀμαξῶν καὶ ἅμα τῷ στρατηγῷ καταλειπομένοι ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπαχθέντες

виси много часове във въздуха. След това, като паднал, умрял. А свети Амон бил повесен и му стърпали ребрата. След това му поставили нажежен шлем на главата. И освободен от него, бил изпратен заедно със светите девици от Бероя в Ираклия Тракийска¹ на тиранина Лициний². Той издал присъда срещу тях (col. 3,20—4,11).

2. Поход на Константин Велики към Дунав срещу готите

14 септември, когато празнуваме откриването и издигането на честния кръст, се почита по тази причина. Константин Велики³ и пръв християнски цар, потеглил някога на война, както някои историографи казват, към Рим срещу Магнений⁴, за да завладее властта, а според други — към река Дунав срещу скитите⁵. Като видял, че войската на неприятелите е голяма, а собствената му (войска) много по-малка, изпаднал в тежко положение. След това през нощта, като вперил поглед в небето, видял честния кръст и писмо от звезди, което гласило: „Константине, с него побеждавай“ (col. 43,1—15).

3. Преследване на християни в Мизия и Тракия

1. Мъченичество на светия мъченик Никита. Той бил роден и отгледан в земята на така наречените варвари готи отвъд река Истър⁶ през царуването на Константин Велики. Той не само общувал с варварите, но бил един от най-благочестивите, като (ги) превъзхождал по род и богатство. Заловен от Атанарих⁷, вожд на племето, и измъчван много заради вярата (му) към Христа, загинал на клада. 2. В същия ден (се чествува) подвижничеството на светите мъченици Максими, Теодот и Асклепидот. Те произхождали от Марцианопол⁸ в провинция Мизия⁹. По времето на император Максимиан¹⁰ заради вярата им в Христа били заловени от стратега на Тракия — Тирид — и най-напред били много бити с тояги, а след това били отрязани всичките им крайници. Поставени в коли заедно със стратега, който ги карал, били отведени в Адрианопол и принуждавани с

¹ Дн. Ерегли. ² Става дума за римския император Лициний (308—324), съимператор на Константин Велики. ³ Римският император Константин (306—337). ⁴ Авторът на житието е сбъркал името. Тук става дума не за император Магнений (350—353), който живял по-късно, а за римския император Максений (307—312), срещу когото именно воювал Константин Велики. ⁵ Тук се има пред вид походът на Константин Велики срещу готите през 332 г. ⁶ Река Дунав. ⁷ Атанарих — готски владетел от IV в. ⁸ Марцианопол — развалини при дн. с. Река Девня. ⁹ Става дума за провинция Втора или Долна Мизия. Тя била провинция в диоцеза Тракия и обхващала земите между Стара планина, Добруджа, р. Дунав и р. Цибрица. ¹⁰ Римският император Максимиан Херкулий (286—305), съимператор на Диоклетян.

καὶ καταναγκαζόμενοι κολακείαις τε καὶ ἀπειλαῖς
θῆσαι τοῖς εἰδώλοις, μὴ πεισθέντες τὰς κεφαλὰς
ἀποτέμονται (col. 45, 24 — 47,9).

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῆς ἁγίας Σεβαστιανῆς.
Αὕτη γέγονεν ἐπὶ Λομειανοῦ τοῦ βασιλέως, ὑπάρ-
χουσα ἐκ πόλεως Σεβαστῆς τῆς Φρυγίας* ἐδιδάχθη
δὲ τὸν εὐσεβῆ λόγον ὑπὸ Παύλου τοῦ ἀποστόλου.
Καὶ συνεσχέθη ἐν Μαρσιανουπόλει κηρύττουσα τὸν
Χριστὸν ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος Σεργίου¹ καὶ τυφθεῖσα
παρ' αὐτοῦ καὶ εἰς κάμινον ἐμβληθεῖσα, τῇ τοῦ
Χριστοῦ χάριτι διέμεινεν ἀβλαβής· μετὰ δὲ ταῦτα
ἦλθεν εἰς Ὀδυσσόον² εἶτα εἰς Ἀρχιάλων, εἶτα εἰς
Ἀρκαδιούπολιν³ ἐξ ἧς κατέλαβεν Ἡράκλειαν τὴν
τῆς Θράκης· ἐνθα κρατηθεῖσα παρὰ Πομπειανοῦ
ἡγεμόνος (col. 50,5—16).

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τῆς ἁγίας μάρτυρος
Μελιτηνῆς. Αὕτη ἦν ἐκ Μαρσιανουπόλεως τῆς
Θράκης ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀντωνίνου. Συνεσχέθη
δὲ παρὰ Ἀντιόχου ἡγεμόνος τῆς αὐτῆς πόλεως (col.
50, 24—51,3).

4. Slavi Thessalonicam aggrediuntur

Φθόνῳ ποτὲ δαιμόνων ἐν τῷ Θεσσαλονίκης
ναῶ τοῦ ἁγίου πῦρ εἰσπληθῆσαν ἐδράξατο καὶ τοῦ
κιβωρίου καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἐμπεπαρμένον ἄργυρον
διαλύειν ἤρξατο. Ὁ οὖν ἱεροφύλαξ δεισας μήποτε
τῷ κοινῷ λαῷ ἀφαιρεθεῖν, τοιοῦτόν τι ἐξ ἀγνοίας
τοῦ ἀποτελεσθέντος μηχανᾶται ὡς δῆθεν τὸν ἄρ-
γυρον σῶον διαφυλαχθῆναι πεισόμενος, φωνῇ με-
γάλη ἀνακράζει „Ἄνδρες ἀδελφοί, κατὰ ταύτην τὴν
ὄραν πολέμοι τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἡμῶν ἀνορύτ-
τουσιν.“ Ἄπαν οὖν τὸ πλῆθος πιστεύσαν — ἦν γὰρ
ἄξιος τοῦ πιστεύεσθαι ὁ φωνήσας — δραμόν καὶ
ἐξιὼν εὐρίσκει τὸ τῶν Σκλαβίνων ἔθνος διὰ τεχο-
μαζῶν ἐπιχειροῦν καταβάλλειν τὰ τεῖχη. Καὶ —
ὡ τοῦ θαύματος ἐπιπνοία γὰρ τοῦ ἁγίου καὶ προ-
μηνεία τοῦ τε διαφυλαχθῆναι τὴν πόλιν καὶ τὸν
ἄργυρον ἢ φωνὴ ἐκείνη παρὰ τοῦ ἱεροφύλακος γέ-
γονε — τὸ μὲν πολέμου ἔθνος παραντία διώκουσι
καὶ κατασφάπτουσι, τὸ δὲ πῦρ, ἐκείνων ἤδη διακόν-
των, κατασβεσθέν τὸν ἄργυρον σῶον κατέλι-
πε, μόνου ἐκείνου ἀναλωθέντος ὃν κατέφαγε τὸ
πῦρ. Γέγονε δὲ ὕστερον τὸ θαῦμα τοῦτο δῆλον
διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ ἱεροφύλακος, εἰπόντος μὴ
εἶδέναι εἰ ἔθνος προσκάνηται τῇ πόλει, ἀλλὰ φῆσαι
τοῦτο διὰ τὴν ἀποτροπὴν τοῦ λαοῦ, ὅπως διαφυλαχ-
θεῖν ὁ ἄργυρος (col. 164,42—165,19).

ласкателства и заплахи да принесат жертва
на идолите, и като не се съгласили, отсекли
им главите. В същия ден (се чествува) под-
вижничеството на света Севастиана. Тя била
родена по времето на император Дометиан¹
и произхождала от град Севаста² във Фри-
гия³. Тя усвоила благочестивото слово от
апостол Павел. Била заловена в Марциано-
пол от хегемона⁴ Сергий, че проповядва
Христовото учение. Тя била бита от него и
хвърлена в огън, но по Христова милост
останала невредима. След това отишла в
Одисос⁵, после в Анхиало, после в Аркади-
опол⁶, а оттам стигнала до Хераклея Тра-
кийска. Там била заловена от хегемона Пом-
пейан. В същия ден (се чествува) подвижни-
чеството на светата мъченица Мелитина. Тя
била родена в Марцианопол Тракийски през
царуването на Антонин⁷. Била заловена от
Антиох, хегемон на същия град.

4. Нападение на славяни срещу Солун

Някога поради завистта на демоните в
храма⁸ на светеца в Солун избухнал огън и
обхванал кивория и започнал да разтапя на-
кованото в него сребро. Пазачът на храма,
като се уплашил да не би да бъде задигнато
нещо от събрания народ, като не знаел как-
во да направи, измислил следното. Стремей-
ки се да запази среброто непокътнато, надал
силен вик: „Братя, в този час неприятели⁹
подкопават стените на нашия град.“ Всички
повярвали — защото този, който извикал,
заслужавал доверие, — побягнали, излезли и
намерили, че славянският народ чрез стено-
битни машини се е заловил да събори сте-
ните. И — о чудо! Защото викът бил на-
даден от пазача на храма по внушение и по-
ради промишлението на светеца за запазва-
нето на града и среброто — незабавно за-
почнали да преследват и да избиват непри-
телското племе, а изгасналият огън, докато
те преследвали, оставил непокътнато среб-
рото и само онова погинало, което огънят
погълнал. А по-късно това чудо се изяснило
от съобщението на пазача на храма, който
казал, че не е видял дали славянското племе
обсажда града, но казал това за отстраня-
ване на народа, за да бъде запазено среброто.

¹ Римският император Домициан (81—96). ² Дн. град Шивашли в Западна Мала Азия. ³ Фригия — област в Западна Мала Азия. ⁴ Хегемон или коректор — титла на управител на провинция. ⁵ Одесос — дн. Варна. ⁶ Аркадиопол дн. Люлебургас. ⁷ Римският император Антонин Пий (138—161). ⁸ Става дума за църквата, издигната в чест на св. Димитър Солунски. ⁹ За славянските нападения срещу Солун вж. Ал. Бурмов, Славянските нападения срещу Солун в „Чудесата на св. Димитра“ и тяхната хронология, ГСУФиф, София (1953), 2. — Фр. Баршиш, Чуда Димитрия Солунского као историски извори, Београд, 1953.

5. De Constantini Copronymi expeditione contra Bulgaros

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωαννικίου τοῦ θαυματουργοῦ. Οὗτος ὁ μακάριος γεννᾶται τὸ τέταρτον ἔτος τῆς τοῦ Κοπρονύμου Λέοντος τυραννίδος, χώρας μὲν φῦς τῆς Βιθυνῶν κόμης τῶν Μαροκάτων, πλησίον Ἀπολλωνιάδος κειμένης Ἰωνῆς, πατὴρ μὲν Μυρατζίκη, μητὴρ δὲ Ἀναστασοῦς καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας πεφτακῶς, τῷ μὲν ἔτι τῆς αὐτοῦ ἡλικίας κατὰ Βουλγάρων ἐστράτευσε· οὗς κατακόψας καὶ τοὺς ὁμοφύλους διασώσας ἐπ' ὄψει τοῦ βασιλέως καὶ ἀπωσάμενος τὴν ἐκ τῆς νίκης ταμενομένην αὐτῷ παρὰ τοῦ κρατοῦντος δόξαν τε καὶ τιμὴν, καταλαμβάνει τὸ ὄρος ἐν ᾧ θείας φωνῆς αὐτήκοος γεγονῶς τὰ τῶν ὄρεων ὑψηλότερα φθάνει (col. 191,33-192, 25).

6. De Nicephori in Bulgaria occiso

Τοῦ δὲ Νικηφόρου τῆς βασιλείας δοξαζομένου, πάλιν ἐξορία παραπέμπεται Θεόδωρος ὡς μὴ δεχόμενος τὸν ἀποσθέντα Ἰωσήφ τῆς πατριαρχείας μετὰ τελευτῆς Ταρασίου· εἶτα τοῦ Νικηφόρου πτώμα χαλεπὸν πεπρωκότος ἐν Βουλγαρία, διαδέχεται Μιχαὴλ τὴν βασιλείαν. Ὅς πάντας τοὺς ἐν ἐξορία ἀνεκαλέσατο καὶ τὸν μέγαν Θεόδωρον (col. 213, 54—58).

Ἐξορίσθη δὲ εἰς Θεσσαλονίκην διὰ τὸ μὴ συνθέσθαι τῇ μοιχείᾳ τοῦ βασιλέως· ἀλλ' ἀνεκλήθη πάλιν παρὰ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης καὶ διὰ τὴν τῶν Σαρακηνῶν ἔξοδον τὴν βασιλεύουσαν καταλαμβάνει καὶ πάλιν ἐξορίζεται παρὰ Νικηφόρον βασιλέως, σφραγέντος ἐν Βουλγαρία, ἐπὶ τῇ ὁμοίᾳ ἐποθέσει (col. 215,4—216,2).

7. De Clementi notitia

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὴν γέννησιν ἐορτάζομεν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ θαυματουργοῦ Κλήμεντος ἐπισκόπου Βουλγαρίας τοῦ ἐν τῇ Ἀχρίδι. Ζήτει ἀκολούθειαν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἑβδόμην καὶ εἰκοστὴν τοῦ ἰουλίου μηνός· ἐκεῖσε γὰρ ἐορτάζομεν τὴν κοίμησιν αὐτοῦ (col. 255—256, 51—53).

5. Поход на Константин V Копроним срещу българите

В същия ден (се чествува) паметта на светия наш отец Йоаникий чудотворец. Този блажен (мъж) се родил в четвъртата година от насилническото управление на Лъв Копроним¹. Родното му място било село Марикатон във Витиния², разположено близо до езерото Аполониада. Името на баща му било Мирицика, а на майка му Анастасо. Като пораснал, на двадесет и три годишна възраст потеглил на поход срещу българите³. Като ги избил и спасил единоплеменниците си пред очите на императора и отхвърлил определената за него от владетеля слава и награда заради победата, отишъл в планината, в която чул божествен глас и достигнал до най-високите ѝ части.

6. За гибелта на Никифор I в България

Когато Никифор⁴ заграбил властта, Теодор⁵ отново бил изпратен на заточение, по-неже не приел изгонения от патриаршеския престол Йосиф⁶, след смъртта на Тарасий⁷. След като Никифор паднал в България след тежко поражение⁸, Михаил⁹ наследил царската власт. Той възвърнал великия Теодор¹⁰ и всички, които били на заточение. Той бил заточен в Солун, защото не одобрявал безпътния живот на императора¹¹. Обаче отново бил повикан от императрица Ирина¹² и пристигнал в столицата поради нападението на сарацините. И отново под същия предлог бил изпратен на заточение от император Никифор, който загинал в България.

7. За Климент Охридски

В същия ден чествуваме рождението на светия наш отец и чудотворец Климент, епископ български в Охрид. Търси последованието му на двадесет и седмия ден от месец юли, защото тогава чествуваме успешното му.

¹ Вероятно тук се има предвид Константин V Копроним (741—775), но житиенписецът, зле осведомен, го смесва с неговия баща Лъв III. ² Витиния — област в Северозападна Мала Азия. ³ Тук се говори за един от деветте похода на Константин V Копроним срещу България. Като се вземат предвид годината на раждането на Йоан и възрастта, когато тръгнал на война, може да се приеме, че този поход срещу българите станал през 767 или 768 г. Вж. Златарски, История, I, 1, стр. 220—225. ⁴ Тук се говори за византийския император Никифор I Геник, който чрез заговор свалил императрица Ирина и заел престола в 802 г. ⁵ Тук се има предвид известният византийски писател и църковен деец от втората половина на VIII и първата четвърт на IX в. Теодор Студит. Като горещ привърженик на иконопочитанието той водил борба срещу иконоборците. По времето на император Михаил I Рангаве (811—813) той имал голямо влияние в двореца и оглавявал партията, която била за активна политика спрямо българите. ⁶ Йосиф Иконом, който признал незаконния брак на Константин VI. ⁷ Цариградският патриарх Тарасий (784—806). ⁸ Тук става дума за поражението на византийците и смъртта на Никифор I Геник в един от походите на Източна Стара планина на 26 юли 811 г. Подробности за тия събития вж. у Златарски, История, I, 1, стр. 255—260. ⁹ Византийският император Михаил I Рангаве. ¹⁰ Става дума за Теодор Студит. ¹¹ Византийският император Константин VI (780—797). ¹² Византийската императрица Ирина (797—802).

8. De Bulgarorum Romanorumque bello

Ὅς ἐπῆρχεν ἐν τοῖς χρόνοις Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Οὗτος ὁ μακάριος ὄμητος ἐκ γῆς ἀνατολῶν, θέμιτος τῶν Ἀνατολικῶν, χωρίου Ἀτικῶν Βανδουλάμπης, γέννημα ὑπάρχων Χριστοφόρου καὶ Καλῆς θαυμασιῶν καὶ σεπτῶν γεννητόρων, ἐν ἀντιοχείᾳ βιούντων, γεωργικῇ ἐπιστήμῃ σχολάζοντων καὶ στρατιωτικῇ κουστοδίᾳ κατελεγεμένων. Ὅτε οὖν ὁ Βουλγαρικὸς πόλεμος ἐκινήθη, εἴλεται καὶ οὗτος τῆ τῶν κρατούντων προστάξει, χρόνον ἢ ὑπάρχων βία δὲ τοῦ πολέμου περισωθεὶς, πάντων καταπεσόντων, τὸν μονήρη βίον ἑπέδν, δευράτιον χιτῶνα περιβαλλόμενος, ὑποσιάζων τὸ εἰρητὸν σῶμα χρόνους εἴς. (col. 299, 30—36).

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ δαίου πατρὸς ἡμῶν Λουκά τοῦ νέου στυλίτου, τοῦ ἐν τῷ Ἐυτροπίου μοναστηρίῳ. Οὗτος ἦν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ῥωμανοῦ τοῦ γέροντος καὶ Κωνσταντίνου γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ τρίτου υἱοῦ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου, πατριαρχούντος Θεοφυλάκτου γνησίου υἱοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ, ἐκ γῆς ἀνατολῶν ὀριώμενος, υἱὸς Χριστοφόρου καὶ Καλῆς. Ὅτε οὖν ὁ Βουλγαρικὸς πόλεμος ἐκινήθη, τότε καὶ τοῦτον εἰς τὴν ἐκστρατείαν εἴλεκε ἢ τῶν κρατούντων προσταξίς. Συρραγέντος δὲ τοῦ ἀνεπισητάτου ἐκείνου πολέμου καὶ πολλῶν μυριάδων καταπεσοῦν, αὐτὸς βία περισωθεὶς τὸν μονήρη βίον ἑπέρχεται (col. 301, 12—302, 8).

9. De Romanorum legatione ad Bulgaros

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ δαίου πατρὸς Ἐυαρέστου. Ὅταν πατρὸς μὲν ἐπῆρχεν ἢ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῶν Γαλατῶν ἐπαρχία γονεὶς δὲ τῶν ἐπιφανῶν οἱ ἄριστοι, βασιλεύοντος Ῥωμαίων Λέοντος τοῦ τυράντου καὶ εἰκονομάχου, ὅς ἔριψε ἀνααιρεθεὶς ἄξιον τέλος ἀπηνέγκαστο. Λαδεξάμενος δὲ τοῦτον Μιχαὴλ

8. Война между българи и византийци

Лука Нови Стълпник. Той живял по времето на Роман Старши¹ и Константин Багренородни². Този блажен (мъж) произхождал от източната земя, от тема Анатолик³, от село Атиком Вандулампи. Той бил роден от Христофор и Кали, прекрасни и почитани родители, които живеели скромно, занимавали се изкусно със земеделие и били вписани в стратиотските списъци⁴. Когато избухнала българската война⁵, той бил повижан по нареждане на властващите, понеже започнал 18 години. Едва се спасил от войната, докато всички загинали, приел монашески начин на живот, облякъл си кожена дреха и измъчвал тялото си шест години.

В същия ден (се чествува) паметта на нашия свет отец Лука Нови Стълпник, (който се подвизавал) в Евтропийския манастир⁶. Той живял през царуването на Роман Старши и на неговия зет, третия син на Лъв Мъдри⁷, Константин Багренородни, и през патриаршествуването на Теофилакт⁸, роден син на същия император Роман. Произхождал от източните области и бил син на Христофор и Кали. Когато прочее избухнала българската война, тогава императорската заповед и него призовала (да участвува) в похода. След като се отървал от онази гибелна война, в която загинали много хиляди, сам едва спасен, възприел монашески начин на живот.

9. Византийско пратеничество в България

В същия ден (се чествува) паметта на светия наш отец Еварест. Неговата родина била областта Галатия в Мала Азия. (Той имал) най-добрите родители измежду високоставените през царуването на ромейския (император) насилник и иконоборец Лъв⁹, който, убит с меч, понесъл заслужена смърт. А Михаил¹⁰, който го наследил и сам управ-

¹ Византийският император Роман Лакапини. ² Византийският император Константин VII Багренородни. ³ Тема Анатолик обхващала земите на Централна Мала Азия. ⁴ Стратиотите (войниците) във Византия били снабдени с определен размер земя, от която се издържаха и въоръжавали. Те били вписвани в специални стратиотски списъци. Тяхната земя не могла да се отчуждава. Стратиотите били длъжни да се явяват на периодически военни сборове и в случай на война. Общо за стратиотите във Византия вж. П. Мутафчиев, Войнишки земи и войници във Византия през XIII—XIV в., СпБАН, кн. XXVII, клон историко-филологичен и философско-обществен, София, 1923, стр. 1—114. — Д. Ангелов, История на Византия, II, София, 1963, стр. 20, 21. ⁵ По всяка вероятност тук става дума за войната между България и Византия през 920 г. Вж. Златарски, История, I, 2, стр. 405—407. ⁶ Предполага се, че манастирът — τὰ Ἐυτροπίου — е бил наречен така не по името на протоспатария и квестора Евтропий по времето на Константин Велики, нито на Евтропий по времето на Аркадий, нито на протоспатария и квестора Евтропий при Зенон, но на името на някакъв друг Евтропий, чийто надпис е запазен в малката църква Каламис в Цариград. От манастира няма никаква следа. Вж. Janin, Constantinople byzantine, p. 452—453. ⁷ Византийският император Лъв VI (886—912). ⁸ Цариградският патриарх Теофилакт (933—956). ⁹ Византийският император Лъв V Арменец (813—820) бил иконоборец и затова житиеписецът — иконопочитател — се отнася към него с открита неприязън. ¹⁰ Византийският император Михаил II (820—829). Към него житиеписецът по същите причини — иконоборческата политика на императора — проявява своето отрицателно отношение.

καὶ αὐτὸς αἰσχιστος καὶ ὁμότροπος ἐπάρχων, τῆς αὐτῆς τῷ προλαβόντι πονῆς τὰς εὐθύνας εἰσπράττειται. Ἐπεὶ δὲ εἰς μέτρον ἡλικίας ἀφίκετο οὗτος ὁ παῖς, εἰς τὴν τῶν μαθημάτων ἀνάληψιν ἐκδίδοται, πᾶσι τὰ πάντα γενόμενος, γονεῦσιν εὐπειθής, φίλοις καὶ γέιτοσιν εὐπρεπής, ξένοις καὶ αὐτόχθοσι προσηνής, ἐπαληθεύων ἐν τοῦτοις τὴν προσηγορίαν αὐτοῦ. Ἐρωτι δὲ θεῖω τρωθεὶς τὸν μονήρη βίον ἠγάπα διδὼ καὶ πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἔρχεται ἅμα τῷ ἰδίῳ πατρὶ καὶ ξενίζεται παρὰ τῶν ἐν τέλει Βουγενίῳ, τῇ τοῦ πατριῶν ἐπ' ἐσχάτων τιμηθέντι ἀξίᾳ, καὶ συγγενεῖ αὐτοῦ ἐπάρχοντι. Καὶ τινὰς ἡμέρας αὐτῷ συγγενόμενος, χρείας καταλαβούσης, ἀποστέλλεται παρὰ τῆς βασιλίδος Θεοδώρας πρέσβυς πρὸς Βουλγάρους ὁ πατριῶν, ἔχων μετ' ἑαυτοῦ τὸν τίμον Εὐάρεστον. Καταλαβόντων δὲ αὐτῶν τόπον λεγόμενον Σκόπελον καὶ μικρὸν τι διαναπαυσαμένων, ὁ μακάριος κατὰ τινὰ οἰκονομίαν ἐντυχὼν πρεσβυτέρῳ τὸν ἀσκητικὸν μετερχομένῳ βίον τοῦ ποθομένου τυγχάνει, καὶ τὴν κόμην καρεὶς προθύμως τὸν τοῦ Κυρίου ζυγὸν ἐπεισήλθε (col. 347,1—348,3).

10. De bello inter Bulgaros Romanosque

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Θεοδώρας τῆς ἀπὸ Καισαρίδος. Αὕτη ἠσκησεν ἐν τῇ μονῇ τῆς ἁγίας Ἄρνης τῇ λεγομένῃ Ῥιγίδιον ἐπέρχε δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος, πατρὸς Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, γένους οὕσα λαμπροῦ καὶ ἐπισήμου, πατρὸς μὲν ὀνόματι Θεοφίλου πατριῶν τὴν ἀξίαν, μητρὸς δὲ Θεοδώρας...

Τῆς δὲ τιμίας παιδὸς καλῶς πολιτευομένης, οὐκ ἠρεμεῖν ὁ πονηρὸς δαίμων ὄραν ἑαυτὸν ἐπὶ ταύτης πατούμενον, ἀλλ' ἐξήγειρε τὸν θεομάχον Λέοντα τὸν βασιλέα ἀγαγέσθαι ταύτην γυναῖκα Χριστοφόρῳ τῷ τούτου υἱῷ, ὃν καίσαρα ἀνηγόρευσε καὶ βίᾳ καὶ τυραννίδι ταύτην ἀποσπάσας τῆς μονῆς, καταλαβεῖν τὴν Κωνσταντινούπολιν αὐτὴν κατηγάγασεν. Ἀχθείσης δὲ αὐτῆς, τὰ τοῦ γάμου αἴσια ἐπ' αὐτῇ τελοῦνται καὶ πλοῦτος πηγνύται. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐκείνου σκοπὸς τοιοῦτος. Ὁ δὲ Θεὸς... αὐτὸς καὶ ταύτην διασώζει ἀμόλυντον ἐκ τῆς συναφείας καὶ κοινότητος τοῦ μνηστῆρος. Παραδόξως γὰρ τῶν Σκυθῶν ἐπιστρατευσαμένων ἐν τῇ ἐσπέρῳ, ἐν τάχει ἀποστέλλεται ὁ νεόνυμφος τοῖς βαρβάροις ἀντιπαρα-

лявал по същия най-безсрамен начин, платил за деянията на своя предшественик. След като това дете достигнало съответна възраст, било дадено да изучава науките и станало към всички свършено във всяко отношение: послушен към родителите си, внимателен към приятели и съседи, ласкав към чужденци и местни жители, потвърждавайки с това името си.¹ Проникнат от божествена любов, обикнал монашеския живот. Поради това той пристигнал в Цариград заедно със собствения си баща и бил приет от някой си сановник Вриений, който имал най-високо положение в сред патрициите и който бил в родство с него. Като прекарал няколко дни с него, патриция, понеже нуждата налагала, бил изпратен от императрица Теодора² като пратеник при българите, като взел със себе си досточтимия Еварест. Те достигнали до мястото, наречено Скопелон³, и като си починали малко, блаженият по някаква повеля срещнал свещеник, който бил преминал към аскетичен живот. И се изпълнило желанието (на Еварест) и като подстригал косата си, с готовност навлякъл ярема божи.

10. Война между българи и византийци по времето на Лъв III

В същия ден се чествува паметта на преподобната наша майка Теодора от Кесарида. Тя се е подвизавала в манастира на света Анна, наричан Ригидион. Живяла през царуването на Лъв⁴, бащата на Константин Копроним⁵, като произхождала от славен и прочут род. Баща ѝ Теофил бил патриций по достойнство, майка ѝ се наричала Теодора⁶... Почтеното дете живеело добре. Лукавият демон обаче не понесъл да гледа, че е тъпкан от нея, подбудил богоборца император Лъв да я вземе за жена на своя син Христофор, когото провъзгласил за кесар. Чрез принуда и насилие той я отвлякъл от манастира и я принудил да дойде в Цариград. Когато тя била доведена, над нея бил извършен брачният обред и била приготвена брачната стая. Такава била неговата цел, но бог... я спасил неосквернена от съчетание и общение с жениха. Прочее скитите⁷ неочаквано извършили нападение на

¹ Става дума за Еварест, игумен на манастира (842—867). Срв. Гръцки извори, том IV, стр. 315—316.

² Византийската императрица Теодора, майка на Михаил III (842—867), вземала активно участие в управлението до 856 г.

³ Скопелон — днешно Ески Полос в Източна Тракия.

⁴ Император Лъв III (717—741).

⁵ Император Константин IV Копроним (741—775).

⁶ Принудеността на Теодора да се откаже от монашеството и да стане жена на кесар Христофор трябва да се свърже с гоненията против иконопочитателите и специално против монашеството, започнали във Византия след 726 г. и по-специално след 730 г.

⁷ Под скити тук се разбират българите. За това наименование, давано на българите през ранното средновековие, вж. посочванията у Moravcsik, Byzantinoturcica, p. 237 — Сборник радова XXXVI. Византолошки институт II, 1953, стр. 24 и сл.

Куроковон при Цариград по времето на Михаил III

² Византийската императрица Теодора, майка на Михаил III (842—867), вземала активно участие в управлението до 856 г.

³ Скопелон — днешно Ески Полос

⁴ Император Лъв III (717—741).

⁵ Император Константин IV Копроним (741—775).

⁶ Принудеността на Теодора да се откаже от монашеството и да стане жена на кесар Христофор трябва да се свърже с гоненията против иконопочитателите и специално против монашеството, започнали във Византия след 726 г. и по-специално след 730 г.

⁷ Под скити тук се разбират българите. За това наименование, давано на българите през ранното средновековие, вж. посочванията у Moravcsik, Byzantinoturcica, p. 237 — Сборник радова XXXVI. Византолошки институт II, 1953, стр. 24 и сл.

ταξόμενος ὅς κατὰ τὴν πρώτην προσβολὴν τῷ θανάτῳ παραπέμπεται. Τότε πληροφορίαν λαβοῦσα ἡ ἀκήρατος ἀμνὰς Θεοδώρι καὶ λαβοῦσα πάντα, χρυσίον καὶ ἀργύριον καὶ μαργαρίτας καὶ ἱματισμὸν λαβοῦσα πολυτελῆ καὶ ἐν πλοίῳ εἰσελθοῦσα, πρὸς τὴν μονὴν ἐπανῆλθε χαίρουσα καὶ εὐχαριστοῦσα τῷ τῶν ὄλων Θεῷ (col. 355, 2—26).

11. De bello inter Bulgaros Romanosque

Οὗτος ἐπῆρχεν ἐκ χώρας Ταρσίας οὗτω λεγομένης, τελούσης ὑπὸ τὸ θέμα τῶν Ὀπτημάτων, κόμης ὀνομαζομένης Βιτζινιανᾶς, γονέων εἰσεβῶν καὶ ἐν αὐταρχείᾳ βιούντων, Γεωργίου καὶ Μεγεθοῦς. Οὗτω δὲ καλῶς παρ' αὐτῶν ἀναχθεὶς καὶ παιδευθεὶς καὶ πληρώσας τὸν εἰκοστὸν χρόνον τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, τῷ θεῷ κάτοχος γίνεται ἔροπι καὶ τοὺς γονεῖς καταλιπὼν φηγὰς ὄχετο πρὸς τὰ τοῦ Ὀλύμπου μέρη πρὸς τὴν μονὴν τῶν Ἀυγάρων ἐν ἣ διέλαμψαν ἐν ἀσκήσει καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ Γρηγόριος ὁ θαυμαστός καὶ Βασίλειος οἱ πρὸς μητρὸς αὐτῶν θεῖοι. Ἐπεὶ δὲ Λέων ὁ θηριώγγυμος ἐπαγελθὼν ἀπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ πολέμου, ἐπαρέστη τῇ βασιλείᾳ Μιχαὴλ τοῦ εἰσεβοῦς καὶ τὸν μετ' εἰρήνης ὑποδεξάμενον αὐτὸν τῆς γαμετῆς καὶ τῶν τέκνων στερήσας, εἶτα δημεύσας καὶ μοναχὸν ἀποκείρας, ἐξόριστον πρὸς τὴν ἀπέναντι νῆσον ἀπέστειλε καὶ τὴν πάλαι σβεσθεῖσαν τῶν εἰκονομάχων αἴρεσιν ἀνεγείραι πάλιν ἐσπευδε, τότε πάντων τὰς ἰδίας οἰκίσεις καταλιπόντων, ὁμοίως καὶ οὗτος, τοῦ μεγάλου Ἰωαννικίου αὐτὸν προτρεψαμένου, πρὸς τὴν ἐνεργαμένην ἀφίκετο (col. 381, 1—13; 381, 29—382,6).

12. De Adrianopolis expugnatione a Krumo et de christianorum persecutione a Omurtago

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀθλησὶς τῶν ἁγίων μαρτύρων Μανουὴλ, Γεωργίου, Λέοντος, Μαρίνου, Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν τριακοσίων ἑβδομήκοντα (ἑπτὰ). Οὗτοι οἱ ἅγιοι ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ τόπων ὄντες τῆς Ἀδριανούπολις κατάρχουν. Οἱ Βούλγαροι δὲ, οἱ ἀχάριστοι καὶ ἀμνήμονες, ἦγον Ῥωμαίους καταστρεφόμενοι, Θράκας δὲ καὶ Μακεδόνας αἰχμαλωτίσαντες καὶ αὐτὴν τὴν βασιλίδα κατατρέγοντες, ἐν Ἀδριανούπολει παρεγένοντο. Καὶ αὐτῇ τρισὶν ἡμέραις προσμείναντες εἶλον. Ἐπράτιετο δὲ ταῦτα

Запада¹ Младоженецът бързо бил изпратен да се бори против варварите и още в първото стълкновение бил грабнат от смъртта². Когато узнала това, чистото агне Теодора скрила се от всички, взела скъпоценности: злато, сребро, бисери и одежди, качила се на кораб и пристигнала в манастира радостна и въздаваща благодарност на бога на всичко.

11. Война между българи и византийци по времето на Лъв V

Той произхождал от така наречената област Тарсия, подвластна на темата Оптимати, от селото, назовавано Вичиниана, от благочестиви и живеещи в доволство родители Георги и Мегета. Така добре от тях отгледан и възпитан, като изпълнил двадесетгодишна възраст, той бил обзет от обич към бога, напуснал родителите си, отишъл в областта на Олимп³, в манастира Авгар, гдео сияели в (монашески) подвиг и друга добродетел неговите вуйчовци — дивният Григорий и Василий. Звероименният Лъв⁴, след като се завърнал от войната с българите, въстанал срещу царската власт на благочестивия Михаил⁵ и лишил тогава, който с мир го приел, от съпруга⁶ и чада, после го лишил⁷ и от имуществата, накарал го да се подстриже (за монах), изпратил го на заточение на разположения срещу (Цариград) остров и се постарал да съживи отново отдавна затихналата ерес на иконоборците. Тъй като тогава всички напуснали своите живелища, също и (Евстратий) по подтикване на великия Йоаникий⁸, пристигнал в своето родно място.

12. Превземане на Одрин от Крум и преследване на християни от Омуртаг

Помен за светите мъченици Мануил, Георги, Лъв, Марин, Петър и други триста седемдесет и седем души. Тези светии произхождали от различни провинции и места и обитавали в Адрианопол⁹. Българите — неблагодарни и забравящи — пристигнали, за да покорят ромеите, опленили Тракия¹⁰ и Македония, като нападнали самата столица¹¹, стигнали до Адрианопол. Като прекарвали тук три дни, те превзели града¹². Това ста-

¹ Става дума за балканските владения на Византийската империя. ² Сведението за българско нападение през управлението на Лъв III не може да се уточни хронологически поради оскъдните данни, с които разполагаме за българо-византийските отношения през този период. ³ Планината Олимп във Витиния. ⁴ Император Лъв V (813—820). ⁵ Император Михаил I Рангаве (811—813). ⁶ Прокопия, дъщеря на Никифор I. ⁷ Дегронираният император бил заточен на о-в Платос: вж. *Theophanes*, Chronogr., ed. Vogl, p. 19. ⁸ Отшелникът Йоаникий; за него вж. тук стр. 284. ⁹ Дн. Одрин. ¹⁰ Под Тракия тук се разбира приблизително Южна България. ¹¹ Цариград. ¹² За събитията изобщо вж. *Златарски*, История, I, I, стр. 262 и сл.

Λέοντος τοῦ δυσσεβοῦς Ἀρμενίου βασιλεύοντος καὶ Κρούμου τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους κατάρχοντος. Ἐπεὶ δὲ Κρούμος, ὁ τῶν Βουλγάρων ἑξαρχος, ἐγκρατὴς ἐγένετο τῆς πόλεως, ἐξέβαλεν ἔξω πάντας, χιλιάδας τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα· σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τὸν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον ἐκβάλων κατὰ τοῦ αἰχένου ἐπὶ γῆν ριπέντι πεπάτηκε. Κρούμον δὲ τὸ ζῆν ἀπορρήξαντος, Δούκονμος τὴν ἀρχὴν δέχεται καὶ αὐτοῦ κατὰ πόδας τεθνηκότος, ἀιζενγος ἄρχων τῶν Βουλγάρων γνωρίζεται, δεινὸς καὶ στυγερὸς· ὃς τὴν μέγαν ἀρχιερέα Μανουὶλ μέσον διχάσας καὶ τὰς χεῖρας τοῖς ὤμοις ἀποτεμὼν βοσῶν τοῖς κνῶι παρέδωκεν. Ὅς ἀσμοῖα πλήρεις ἐπὶ τῶν οἰκείων ἀναρεῖται, Μουσταγῶν δὲ τὴν ἀρχὴν δεξάμενος, ἅπαντας τοὺς χριστιανούς μὴ πειθόμενους τὸν Χριστὸν ἀνήσασθαι, ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖ, καὶ οὓς μὲν δεσμοῖς καὶ στρεβλώσεσιν ἐποβάλλον, οὓς δὲ ἀπανθρώποις αἰκίας τιμωρούμενος, τῆς παρούσης ζωῆς ἀπερρήγνυε. Τὸν δὲ ἐν ἁγίοις ἀρχιερέα Δεβελτοῦ Γεώργιον καὶ Πέτρον ἐπίσκοπον βάρδοις ἀπανθρώπως κατακόφας, ξίφει τὴν κεφαλὴς αὐτῶν ἀπέτεμε, Πάρδον δὲ τὸν ἱερώτατον προεβύτερον λιθολευστοῦμενον θανάτῳ πικρῷ κατεδίκασεν· ὁσαύτως καὶ ἕτερον πλῆθος τριακοσίων ἐβδομήκοντα ἐπὶ ἢ καὶ πλείον ὑπαρχόντων τῇ τοῦ ξίφους τιμωρία ἐπέβαλε. Λέοντος δὲ τοῦ ἐν ἁγίοις ἐπισκόπου Νικαίας, τῇ θέσει ἐναύχου, ξίφει τὴν γαστέρα διέρρηξε· καὶ ἕτερον Λέοντα καὶ Ἰωάννην τοὺς τῶν χριστιανῶν στρατηγούς καὶ Γαβριὴλ καὶ Σιόνιον μαχαίρῳ ἀπέτεμε· Γεώργιον τὸν γενναϊότατον καὶ ἕτερον πολλοὺς διαφόροις αἰκίαις τιμωρησάμενος ἐθανάτωσεν. Οὐ μόνον γὰρ οὗτος ὁ μισώτατος Μουσταγῶν ἀλλὰ καὶ οἱ κατὰ διαδοχὴν Βουλγαρικοὶ γενόμενοι ἄρχοντες πάντας τοὺς τῶν Χριστῶν διολογοῦντας ἀνήρουν (col. 414, 25—416, 18).

13. De christianorum persecutione in Thracia

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἄθλησις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀλεξάνδρου τοῦ μαρτυρήσαντος ἐν Δριζιπάρῳ τῆς Θρακίας. Οὗτος ἦν ἐκ Ποτιόλων τῶν κατὰ τὴν

нало през царуването на злочестивия Лъв Арменец¹ и на владетеля на българския народ Крум². Крум, господарят на българите, след като завладял града, изхвърлил въвн от него всички жители, на брой четиридесет хиляди души. Той накарал да хвърлят на земята пресветия епископ, стъпил на врата му и го изхвърлил (от града) заедно с другите³. Когато Крум умрял, приел властта Дукум⁴, а след като погинал твърде скоро и този, признат бил за владетел на българите Диченг⁵ — човек ужасен и омразен. Той отсякъл великия архиерей Мануил⁶ на две, отсякъл ръцете от раменете му и го предал за храна на кучетата⁷. Бидейки уязвен от слепота, той бил погубен от собствените си люде и Муртагон⁸ приел властта. Той започнал да погубва всички християни, които не се съгласявали да се отрекат от Христа. Едни от тях оковавал във вериги и ги подлагал на изтезания, други наказвал чрез нечовешки мъчения и ги лишавал от живот. Светият архиерей на Дебелт⁹ Георги и епископът¹⁰ били бити безчовечно с тояги и главите им били отсечени с меч. Пресветият Пардос бил бит с камъни и така бил осъден на горчива смърт. А останалото множество от триста седемдесет и седем души, или повече, погубил чрез меч. На Лъв, светия епископ на Никея¹¹, скопец, бил разпорен с меч коремът. С меч бил посечен и другият Лъв и Йоан, византийски пълководци, както и Гавриил и Сионий. Предоблестният Георги и мнозина други били подложени на различни мъчения и погубени. Прочее не само споменатият твърде скверен Муртагон, но също и другите, които по приемственост станали владетели над българите, погубвали всички, изповядващи Христа.

13. Преследване на християни в Тракия

В същия ден (се чествува) подвижничеството на светия мъченик Александър¹², който се подвизавал в Дризипара¹³ Тракийска

¹ Император Лъв V. ² Хан Крум (802—814). ³ Според разпространения във Византия и сред българите по това време обичай за ознаменуване победа над сразен враг вж. посочвания у *Ив. Дуйчев*, Из старата българска книжнина, I (1943), стр. 172 и сл. ⁴ За името на Дукум вж. *Moravcsik*, Byzantotur-cica, II, p. 112. ⁵ За името Диченг вж. *Moravcsik*, op. c. II, p. 112. ⁶ Епископ Мануил Одрински. ⁷ За тълкуването на това място срв. *В. Бешевлиев*, Няколко бележки, стр. 3. и сл.; Вярата на първобългарите Год. СУИФ, XXXV, 1, 1939, стр. 22. ⁸ За формата Муртагон вж. по-широко разпространената и правилна форма Омуртаг, вж. у *Moravcsik*, op. c., II, p. 188 Несъмнено тази форма се е получила, тъй като византийските преписвачи са схванали началното O във формата Омуртаг като член. ⁹ Развалини при дн. с. Дебелт, Бургаско. Последните упоменания за старата римска колония Klavia Pacis Deul-ensium или Colonia Deultus, вж. посочванията у *Златарски*, п. с., стр. 261, бел. 1, се отнасят именно към похода на Крум през 812—813 г. ¹⁰ Не се знае епископ на кое селище е бил Петър. ¹¹ Очевидно епископ на Никея (Хафса югоизточно от Одрин). За завладяването на това селище срв. *Златарски*, п. с., стр. 262. ¹² Отнася се за мъченик Александър. Вж. *Д. П. Димитров*, Пътуването на св. Александра Римски през Тракия, ИАИ, VIII (1934). ¹³ Дризипара — дн. с. Буюк-Караширан, Одринско.

Ῥώμην, ἐπὶ Μαξιμιανοῦ βασιλέως καὶ Τιβεριανοῦ ἡγεμόνος· παρ' οὗ προτραπείς θῆναι τοῖς εἰδώλοις, ἀντὶ τοῦ σπονδάς ἐπενεγκεῖν λοιδωρίας αὐτῶν οἷον ὀλίγας καὶ ὕβρεις κατέχευεν. Ὅθεν ἐξ ἄκρων χειρῶν κρεμάται, καὶ βαρέος αὐτῷ λίθου ἐξαρτηθέντος. Ἐκεῖθεν τε ἐν Καρθαγένῃ ἀχθεῖς καὶ αἰθῆς κρεμασθεῖς ξέεται καὶ μαστιγοῦται· καὶ ἐν Μαρσιανοπόλει γερονδῶς λαμπάδας πυρὸς κατὰ τοῦ προσώπου δέχεται· ἐλθὼν δὲ ἐν Θράκῃ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται (col. 488, 35—489, 12).

14. *De christianibus ex Dorostolo in exercitu Romano militantibus*

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀθλήσας τῶν ἁγίων μαρτύρων Πασικράτους καὶ Βαλεντίωνος. Οὗτοι ἐπῆρχον ἐκ Δοροστόλου τῆς Μυσίας ἐν λεγεῶνι τινι στρατευόμενοι, Ἀύλοζάνου ἐπαρχοῦντος, χριστιανοὶ ὄντες (col. 627, 31—35).

15. *De christianorum persecutione in Moesia et in Thracia*

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀθλήσας τῶν ἁγίων μαρτύρων Μαξίμου, Λάδα καὶ Κυντιλλιανοῦ. Οὗτοι ἐπῆρχον κατὰ τοὺς χρόνους Μαξιμιανοῦ καὶ Μαξιμίνου καὶ Γαβριίου καὶ Ταρκβίνου τῶν ἐπάτων ὄρμητο δὲ ἐκ πόλεως Δοροστόλου τῆς δευτέρας Μυσίας (col. 636, 22—27). Καὶ πρῶτον μὲν τῷ πυρὶ τὰς πλευρὰς καταφλέχθη· παρηκολούθει δὲ τῷ ἁγίῳ ἢ μήτηρ αὐτοῦ Ποιμενία, προθυμοποιούσης αὐτόν. Καταλαβὼν δὲ τὴν Φιλιππούπολιν, εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ τῶν ἐν τῇ πόλει χριστιανῶν ἐξεληθόντων καὶ τὰ δεσμὰ καταφιλοῦντων αὐτοῦ, ἠὲ χαρίστησε τῷ θεῷ. Ἀχθεῖς δὲ εἰς Βέροιαν, ἐν τόπῳ λεγομένῳ Παρεμβολαῖς, εἰς ἐξέτασιν καταστάς τύπτεται σφοδρῶς, ἀγγέλου αὐτὸν ἐνισχύοντος. Δείπνους δὲ ὕδατος, διὰ προσευχῆς ὁ ἅγιος ὕδωρ ἐξήνεγκεν, πολλοὺς πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ (ποιήσας) καὶ διερχόμενος ἐν Λοιζιπάρῳ πόλει τῆς Θράκης, ἐν τῷ παραρρέοντι γενόμενος ποταμῷ τὴν διὰ ξίφους ἀπόφασιν δέχεται (col. 681, 16—682, 2).

16. *Gothi Thraciam vastant*

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀθλήσας τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ὁρεντίου καὶ τῶν ἐξ γνησίων ἀδελφῶν αὐτοῦ. Οὗτος ὁ ἅγιος Ὁρεντίος καὶ οἱ ἐξ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἔρος, Φαρνακίος, Φωμίρος, Φίριος, Κυριακὸς καὶ Λογγίνος ἐπῆρχον

Той бил от (града) Потлиоли при Рим и живял по времето на император Максимиан и на хегемона Тивериан. Той бил принуждаван да принесе жертва на идолите и вместо да се съгласи, понесъл немалко обиди и хули от тях. Ето защо той бил оставен да виси (завързан) за пръстите, като му бил окачен тежък камък. Оттам бил отведен в Картаген и отново повесен, бил мъчен и бит с бич. Когато бил в Марцианопол, лицето му било горено със запалени факли. Като дошъл в Тракия, главата му била отсечена.

14. *Християни от Доростол, войници в римски легион*

В същия ден (се чествува) подвижничеството на светите мъченици Пасикрат и Валентион. Те произхождали от Доростол в Мизия, били християни и служели като войници в някакъв легион, командуван от Авлозан.

15. *Преследване на християни в Мизия и Тракия*

В същия ден (се чествува) подвижничеството на светите мъченици Максим, Лада и Квинтилиан. Същите живели по времето на Максимиан, Максимин и на консулите Гавиний и Тарквин¹. Те произхождали от града Доростол във Втора Мизия... Най-напред бил горен с огън по хълбоците. Заедно със светеца² вървяла майка му Пимения, която го ободрявала. Като стигнал до Филипопол, на среща му излезли християните от града и целували веригите му, а той благодарил богу. Отведен към Вероя, в мястото, наречено Паремболе, бил спрян за разпит и бит много, а ангел го подкрепял. Лишен от вода, светецът чрез молитва докарал вода, като накарал мнозина да повярват в Христа. Преминавайки през тракийския град Дризипара, той бил посечен с меч в близкотечащата река...

16. *Готи опустошават Тракия*

В същия ден (се чествува) подвижничеството на свегия мъченик Ореантий и на неговите шест родни братя. Светият този Ореантий и неговите шест братя — Ерос, Фарнакий, Фирмин, Фирмус, Кириак и Лонгин, се

¹ Става дума за императорите Максимиан (305—311), Максимин (308—314) и консулите Гавиний и Тарквин.
² Става дума за мъченик Карп.

ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν βασιλέων ὁρμώμενοι μὲν τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν, στρατευόμενοι δὲ μετὰ χιλίων διακοσίων τηρόνων ἐπὶ Ῥόδονα κουβικουλάριον ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ πόλει, οἳ καὶ ἦλθον ἐν τοῖς Θερμάσις μέρεσι ταχθέντες εἰς λεγεῶνα καλούμενον Λεγεάνδρου. Ἐπιναστάσεως δὲ κατὰ τοὺς τότε χρόνους γεγενημένης τῶν Σκυθῶν διαβάτων τὸν Ἰστρον καὶ τὴν Θράκην ληζομένων, ἄρτι μετὰ τὴν τελευταίαν Διοκλητιανοῦ Μαξιμιανὸς τὴν βασιλείαν κατασχὼν ἐν φροντίδι πολλῇ καὶ ἀμηχανίᾳ ἐγένετο, μάλιστα διὰ τὸ τὸν Μαρμαρῶνθ τὸν ἐξάρχοντα τῶν Σκυθῶν, μεγέθει σώματος καὶ βίῳ τῶν πολλῶν διαφέροντι, προκαλεῖσθαι αὐτὸν ἢ τινα τῶν μετ' αὐτοῦ τοῦ διαγονίσασθαι καὶ παρ' οἷς ἂν τὸ κρατεῖν γένηται, τοῖσι παραχωρῆσαι τοὺς ἐτέρους τῆς νίκης. Διὰ ταῦτα οὖν τοῦ βασιλέως ἐν πολλῇ ἀπορίᾳ καθεστηκότος, ὅς μηδενὸς θαρροῦντος ἀντεπεξίεναι καὶ συμπλέκεσθαι τῷ βαρβάρῳ, προειράπη ὁ ἅγιος Ὁρέντιος ἐξελεῖν πάσαις γὰρ ψήφοις ἐκρίθη ὡς εἶη βίωμαλος καὶ πολέμων ἔμπειρος καὶ δι' εὐστροφίαν σώματος καὶ συντομίαν δεινὸς ἐπιθέσθαι καὶ τὸν ἀντεπεξίοντα καταβαλεῖν. Ὅς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν περιβαλλόμενος καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξελεῖν καὶ τῷ Σκίθῃ παρατάξμενος, ἀκοντίῳ τοῦτον δήλασε καὶ ζίφει αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἐκτεμῶν τῷ βασιλεῖ προσεκόμισε καὶ τὸ τρίπανον ἔστησε (col. 767, 17—768, 3).

17. De Nicephori expeditione in Bulgariam

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Πέτρου πατρικίου γενομένου, τοῦ ἐν τοῖς Ἐξάνδρου. Οὗτος ἦν ἐν τοῖς Εἰρήνης τῆς εὐσεβειότητος Ἀγρούσιος καὶ Κωνσταντίνου τοῦ ταύτης υἱοῦ, γεννητόρον τέχων μεγάλων καὶ ἐνδόξων. πατρικίος γὰρ ἦν ὁ τοῦδε πατὴρ καὶ στρατηγός, Κωνσταντίνος καλούμενος. Οὗτος οὖν ὁ μακάριος Πέτρος ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τῇ τῶν γραμμάτων προσφοίησας σχολῇ καὶ τὰ κάλλιστα γραμματικῆς καὶ φιλοσοφίας σὺλλεξάμενος παρ' ἐκείτῳ τέθεικεν εἶτα γυμνακίᾳ ζευχθεὶς τιμᾶται πατρικίος καὶ δομestικὸς τῶν σχολῶν, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸν βίον ὀπολιπόντος. Νικηφόρος δὲ τῆς βασιλείας δεξαμέμενος, δομestικὸν αὐτὸν τῶν ἱκανάτων προεστήσατο, ἔθεν καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ τοῦτον ἡγάγετο. Τοῦ δὲ πολέμου συσταθέντος, τὰ μὲν πρῶτα ἀνὰ κράτος οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς

родили във времето на императорите Диоклетиан и Максимиан и произлезли от източните области. Те се отправили на поход заедно с хиляда и двеста войници под началството на Родон, кубукуларий в град Антиохия, пристигнали в тракийските области и били зачислени в легиона, наречен Легеандров. А по това време се навдигнали скитите¹, които преминали Истр и опустошавали Тракия. Малко след смъртта на Диоклетиан Максимиан, който завзел властта, изпаднал в голяма загриженост и безизходност най-вече заради Мармарот, вожда на скитите. Той се отличавал от всички по големината на тялото и силата си и извикал него или някой от неговите хора на двубой. И които победят, другите да им отстъпят победата. Заради това прочее императорът бил в голяма безизходност, понеже никой не се осмелявал да излезе и да се бие с варварина. Свети Орентий се решил да излезе (на бой). Защото според общата преценка той бил считан за силен и опитен в сраженията и поради набитото си и добре развито тяло — способен да нападне и повали противника. Той прегърнал Христовата вяра и като излязъл на бой и се сражавал със скита, промушил го с копието и отсичайки главата му с меч, донесъл я и я оставил като трофей на императора.

17. За похода на Никифор в България

Помен за светия наш отец Петър патриций, който живял в манастира Евандрос. Той живял по времето на преблагочестивата императрица Ирина² и на сина ѝ Константин, като произхождал от знаменити и прославени родители. Баща му, на име Константин, бил патриций и стратег. И той, този блажен Петър, започнал от ранна възраст да посещава училище за изучаване на грамотност и като събрал най-доброто от словесността и философията, усвоил го. След това бил оженен, а след смъртта на баща си бил назначен за патриций и доместик на схолите³. Когато заел властта, Никифор го поставил за доместик на иканатите⁴, поради което и го ствел (на поход)⁵ в България. Когато наченала войната, отначало ромеите с все

¹ Става дума за готите. ² Императрица Ирина била жена на Лъв IV (775—780) и майка на Константин VI (780—797), след чието детрониране управлява самостоятелно около пет години (797—802). ³ Доместикът на схолите през IX в. бил началник на отред пехотна и конна войска, която била на постоянно местонахождение в Халкийския дворец и имала за задача да отбранява императорския двор. Срв. *Bréhier, Les institutions*, p. 353. ⁴ Отредът на иканатите бил създаден от император Никифор I, който назначил към 809—810 г. за техен началник своя внук Никита, бъдещия патриарх Игнатий (847—857, 867—878), тогава още дете. Срв. *Bréhier, Les institutions*, p. 354. ⁵ Става дума за похода, предприет от Никифор I против българите през 811.

Βουλγάροις νικῶσι, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα καλὸν παραδραμεῖν τοῦ γὰρ μακαρίου μετὰ τῶν πενήκοντα ἀρχόντων κρατηθέντος καὶ καθειρωθέντος πρὸς τὸ τιμωρηθῆναι, νύκτωρ ἐπιφανὲς αὐτοῖς ὁ ἅγιος Ἰωάννης, ὁ ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Χριστοῦ ἀναπεσὼν, ἐλυτρώσατο τῶν δεσμῶν μέχρι τῆς Ῥωμαίων ἐξαγαγὼν γῆς. Ὁ δὲ μακάριος οὗτος τὰ πάντα σκέβαλα ἠγησάμενος πρὸς τὸ ὄρος ἀνέδραμε τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὸν ἀγγελικὸν βίον ὑποδύς, ἅμα τῷ μεγάλῳ Ἰωαννίῳ πᾶσαν ἀρετὴν ἐξήσκησεν (col. 791, 35—792, 27).

18. De christianorum persecutione a Iuliano Apostata

Ἀθλητοῦ τοῦ ἁγίου μάρτυρος Αἰμιλιανοῦ. Οὗτος ἐπῆρχεν ἐκ Δωροστόλου πόλεως Μυσίας τῆς Θράκης, δούλος τυγχάνων ἑλληὸς τινος κατὰ τοὺς χρόνους Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου καὶ Καπετωλίνου βικαρίου (col. 827, 2—6).

19. De Nicephori clade in Bulgaria

Ἀνάμνησις τῶν ἐν Βουλγάροις τελειωθέντων. (Jul. 26). (col., 835, 49—50).

Ἡ ἀνάμνησις τῶν ἐν Βουλγαρία τελειωθέντων ἀδελφῶν ἡμῶν. Ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ βασιλέως, τοῦ πατρὸς Σταυρακίου, ἐνάτῳ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, συνέβη πόλεμον συμβαλεῖν Ῥωμαίοις μετὰ Βουλγάρον. Καὶ δὴ τοῦ βασιλέως κατὰ κράτος νικήσαντος καὶ νίκην κατ' αὐτῶν περιφανεστάτην ἀγαμένου, εἶτα τῇ νίκῃ ἐπαυθέντος καὶ τραφαῖς καὶ πάτοις σχολάζοντος, οἱ περιλειφθέντες Σκυθοβοῦλγαροι ἐν νυκτὶ τῷ Ῥωμαϊκῷ ἐπιπεσόντες στρατεύματι, αὐτὸν τε τὸν βασιλέα καὶ τὴν σύγκλητον πᾶσαν καὶ τὸν στρατὸν ἀφυλάκτους ὄρωντες ὄντας ἐκράτησαν καὶ πολλὴν φόνον ἐν αὐτοῖς εἰργάσαντο μὴ φεισάμενοι μηδενὸς μηδ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Ἐντεῦθεν ὅσοι μὲν κακίας πλήγας ἐδέξαντο, αὐτίκα

сила нанесли поражение на българите, а онова, що станало по-късно, по-добре да премълчим. Блаженият заедно с петдесет началници¹ бил заловен и затворен, за да бѣде наказан. През ноцта им се явил свети Йоан, който (някога) се подпрял на гръдта Христова, освободил ги от веригите и ги извел до ромейската земя. Блаженият, като презрял всичко, отишъл на планината Олимп², приел ангелския живот и се упражнявал във всяка добродетел заедно с великия Йоанкиѣ.

18. Преследване на християни от Юлиан Отстъпник

Подвижничество на светия мъченик Емилиан. Той произхождал от град Доростол в Мизийска Тракия и бил роб на някакъв езичник по времето на Юлиан Отстъпник³ и викария Капетолин⁴.

19. За поражението на Никифор в България

Възпоминание за загиналите в България—26 юли.⁵ Помен за починалите в България християни, наши братя.

Никифор⁶ през деветата година от своето царуване излязъл против българите заедно с всички ромейски войски, цялата своя дружина, сина си Ставракий^{7—8}. Като влязъл в сражение с тях, сразил ги с все сила, надвил ги и спечелил над тях бляскава победа⁹. Той прочее се възгордял от тази победа, отдал се на разпуснатост и пиене¹⁰. Оцелелите българисе съвзели. Една ноц те нападнали ромейските войски и като видели, че самият император и целият сенат не вземат предпазни мерки, заловили ги и извършили голямо изстребление и не пощадили никого, дори и самия император. Поради това онези, които получили смъртоносни рани, починали веднага, а други, които не

¹ Златарски, История, I, 1, стр. 258, бел. 3, като използва кратката редакция на житието, твърди неточно, че Петър Патриций и другите 50 византийски военачалници останали в български плен до сключването на българо-византийския мирен договор при Омуртаг. ² Планината Олимп във Витиния. ³ Император Юлиан Отстъпник (361—363). По негово време се прави опит за възстановяване на езичеството и се предприемат преследвания на християни, жертва на които станал и мъченик Емилиан. ⁴ Капетолин бил управител на диоцеза Тракия по времето на Юлиан Отстъпник. Викарии се наричали гражданските управители на диоцезите. Диоцезът е административна единица, която обхващала няколко провинции. ⁵ Тук се имат пред вид загиналите участници в похода на византийския император Никифор I Геник в България през юли 811 г. ⁶ Император Никифор I. ^{7—8} Негов приемник на престола. ⁹ Загатва се за похода през юли 811 г. ¹⁰ Текстът предава накратко вестите на обширния ватикански разказ. Вж. Гръцки извори, том IV, стр. 10—15.

τοῦ βίου μετέστησαν ὅσοι δὲ μὴ θανάσιμους, δασυτέρων ὀρέων δραζόμενοι διεσώθησαν ὅσοι δὲ ζῶντες ἐλήφθησαν, μὴ ἀνασχόμενοι τὸν Χριστὸν ἀρνήσασθαι — εἰς τοῦτο γὰρ ἠραγκάζοντο παρὰ τῶν ἀθέων, οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐπέγνωσαν — πολυτρόποις καὶ χαλεπαῖς βασάνοις καὶ θανάτοις ὑπεβλήθησαν, οἱ μὲν ξίφει τὰς κεφαλὰς ἐτμήθησαν, οἱ δὲ σχοινίοις τοὺς τραχήλους δεθέντες καὶ κρεμασθέντες ἐπνίγησαν, ἄλλοι μέλει κατακρωθέντες ἐξέψυξαν, ἕτεροι φρουραῖς καὶ λιμῶ καταδικασθέντες τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσαντο (соl. 837, 45--57: Synaxaria selecta).

20. De Valentis exitu

Μνήμη τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν Δαλμάτου, Φαύστου καὶ Ἰσακίου. Οὗτος ὁ ἅγιος Δαλμάτος ἐστρατεύετο ἐν τῇ δευτέρᾳ σχολῇ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως, ζῶν εὐσεβῶς καὶ θεαρέστως. Καὶ διὰ τὸν θεὸν καταλιπὼν γυναῖκα καὶ τέκνα, καὶ μόνον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φαῦστον μετ' ἐαυτοῦ παραλαβὼν ἔρχεται πρὸς τὸν ὄσιον Ἰσακίον, καὶ τὸν μοναστήρ ἐπελθὼν βίον εἰς ἕφος ἀρετῶν μέγιστον ἤρθη. Ὁ δὲ θαυμασίος οὗτος Ἰσαάκιος ἐκ σπαργάνων αὐτῶν τὴν κοίτην ὄκησεν, πᾶν εἶδος ἀρετῆς μετερχόμενος ὅθεν καὶ ὁ λόγος αὐτῶ λαμπρότατος ἦν τῷ βίῳ κατακοιμούμενος. Οὗτος, ἐξερχόμενος τοῦ βασιλέως Οὐάλεντος πρὸς τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον, προσελθὼν "Τίς ἐκκλησίας τοῖς ὀρθόδοξοις ἀνοιξον," εἶπεν, "ὁ βασιλεῦ, καὶ νικήσεις τὸν πόλεμον." "Ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν, ἀλλ' εἰς θυμὸν κινήσεις," Ὑποστρέφοντός μου" φησὶν ὁ βασιλεὺς, "παρέξεις τοῦτον τὸς εὐθύναις." — "Εἰ ἐπιστρέψεις," εἶπεν ὁ ὄσιος, "οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ κίνους ὁ θεός· συνάψεις γὰρ τὸν πόλεμον καὶ φείξεις ἔμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν σου καὶ ζῶν πρὸς καταναλωθῆση" ὁ καὶ γέγονεν. Ἐν ἀρχῶνι γὰρ ἐγκλισηθεὶς κατεφλέχθη (соl. 865, 17—866, 22).

били ранени смъртносно, се спасили като избягали в покрити с гъсти гори места. Някои били заловени живи и тъй като не приели да се отрекат от Христа, тъй като безбожниците ги насилвали за това, били подложени на безбройни мъки и различни изтезания¹. На едни от тях главите били отсечени с меч, други се лишили от живот чрез обесване, трети били наранени с множество стрели и така починали, а някои били осъдени на затвор и глад и починали по този начин — като се увенчали с мъченически венец.

20. За поражението на Валент при Одрин

(Чествува се) паметта на светите наши отци Далмат, Фаост и Исакий. Този светец Далмат тръгнал на поход във втория отред на император Теодосий². Той живял благочестиво и богоугодно и заради бога изоставил жена и деца и като взел със себе си само сина си Фаост, отишъл при преподобния Исаак и приемайки монашески живот, той се издигнал до най-високи добродетели. Дивният Исаак още като целеначе обитавал пустинята, като достигнал до всякакъв вид добродетел. Ето защо беседването с него било най-блестящо украшение за живота. Той, когато император Валент³ излязъл на война срещу българите⁴, пристигнал и казал: „Царю, отвори църквите за православните, и ще победиш във войната.“ Императорът не се убедил, но като се разгневил, казал: „Когато се върна, ще ми дадеш сметка за думите си.“⁵ Светецът отговорил: „Ако се върнеш, не е в мен господ бог. Защото ще почнеш война и ще избягаш пред неприятелите си и жив ще загинеш от огън“, което и станало. Затворен в плевник, той бил изгорен.

¹ Тези сведения допълват това, което знаем от други исторически извори за преследването на християните в България при приемниците на Крум. Вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 293 и сл. ² Става дума за византийския император Теодосий I (378—395). ³ Източноримският император Валент (364—378). ⁴ Тук житиеписецът поради неосведоменост или под влияние на напрегнатите събития между България и Византия, на които е бил съвременник, бърка готите с българите. Той загатва за събитията от 378 г., когато император Валент потеглил срещу готите и бил разбит и убит в боя при Одрин. ⁵ Император Валент бил привърженик на арианството. Той покровителствувал арианите, като изпращал на заточение православни епископи. ⁶ Император Валент, след като бил разбит при Одрин, се скрил в една къща, която била подпалена от готите.

21. *Bulgari exercitum arabum in Thracia profligant*

Τὴν ἀνάμνησιν ποιούμεθα τῆς περὶ ἡμᾶς μεγίστης καὶ ἀνυπερβλήτου τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, ἧς ἐνεδείξατο τότε ἀποστρέφας μετ' αἰσχίνης τοὺς ἀθέους Ἀγαρηνοὺς. Ἐν ἀρχῇ γὰρ τῆς βασιλείας Λέοντος Ἰσαύρου, τοῦ καὶ Κόνωνος, ἀνήλθε πλῆθος Σαρακηνῶν διὰ πολλῶν πλοίων τὸν ἀριθμὸν χιλίων ἑξακοσίων κατὰ τῆς μεγίστης ταύτης Κωνσταντινουπόλεως, βουλομένων πολιορκῆσαι αὐτήν, καὶ δὴ τοῦ βασιλέως προθεμένον δοῦναι αὐτοῖς πᾶντα, αὐτοὶ καὶ φίλικας τῇ πόλει ἐγκαταστήσαι ἀπήτον. Ὅθεν εἰς ἀπορίαν τῶν πραγμάτων ὄντων, τῇ θεοτόκῳ ἰκέτερον ἐπαμῦναι τὴν πόλιν αὐτῆς καὶ κινδυνεύουσιν διασῶσαι. Ἀκούει τοῦτον ἡ θεομήτωρ καὶ πρῶτον μὲν τὸν γιλιῶ ὀνόματι Σορίαν τὴν τοῦ θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν καλέσαντα καὶ τὴν πόλιν Κωνσταντίαν Ἀγαρηνὸν εἰς βίασθρον σὺν τῷ Ἰππῶ κατακοίμησεν καὶ τῷ θανάτῳ παρέπεμψεν. Ἐπειτα δὲ καὶ τὸν ἐφ' ὑψηλοῦ ξύλον ἀνελθόντα κηρῦσαι τὴν μαρὰν αὐτῶν προσερχίη... καὶ τοῖς Βουλγαροῖς δὲ συμβαλέσθαι ὤκονόμησεν καὶ διαμυρίους Ἀγαρηνοὺς κατασφαγῆναι καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν ἄλλο ἄλλοι διασκεδάσασιν ἀφανισμῶ τελείῳ παρέπεμψεν καὶ εἰς τοσαύτην αὐτοῖς ἀνάγκην λιμοῦ περιέστησεν, ὡς σαρκῶν ἀνθρώπων καὶ ἐρπετῶν καὶ μυῶν καὶ τῆς ἰδίας κόλπου μεταλαβεῖν. Συνλειμῶν δὲ τὸν πρῶτον αὐτῶν καὶ αἰδεσθῆναι τὴν ἀχραντὸν αὐτῆς εἰκόνα πεποίηκεν καὶ περὶ ἐν τῇ πόλει εἰσελθεῖν παρεσκεύασεν καὶ τῆς προπετείας καὶ ἀνθαδείας αὐτοῦ καταγρῶναι διὰ λιμοῦ γὰρ καὶ λοιμοῦ καὶ ναυαγίων πλῆθος πολλὸν τῶν μαρῶν Ἀγαρηνῶν καταπεσεῖν ποιήσασα τὴν ἐαυτῆς πόλιν κραταῖα παλάμη διεσώσατο (col. 895—896, 46—897—898, 45).

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀνάμνησιν ποιούμεθα τῆς περὶ ἡμᾶς μεγίστης καὶ ἀνυπερβλήτου τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας, ἧς ἐνεδείξατο τότε ἀποστρέφας μετ' αἰσχίνης τοὺς ἀθέους Ἀγαρηνοὺς. Ἐν ἀρχῇ γὰρ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, (τοῦ) καὶ Κόνωνος, ἀνήλθε πλῆθος Σαρακηνῶν διὰ πολλῶν πλοίων τὸν ἀριθμὸν χιλίων ἑξακοσίων κατὰ τῆς μεγίστης ταύτης καὶ θεοφυλάκτου Κωνσταντινουπόλεως βουλομένων πολιορκῆσαι αὐτήν. Οἱτοὶ προκαταλαβόντες τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν, ἧτις ἐπὶ χρόνοις πολλοῖς τῇ Ῥωμαικῇ βασιλείᾳ ἀντεπαρετάξατο, εἶθ' οὕτως πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην, δίδοντες λόγον τοῖς χριστιανοῖς, ὡς οὐ βιάσονται αὐτοὺς παραβῆναι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, οὐκ ἐφύλαξαν διὰ καὶ πολλοὺς μάρτυρας ἀπέδειξαν διὰ τὸ μὴ πατήσαι αὐτοὺς τὸν τίμιον τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν ὅμοιος πᾶ-

21. *Bulgari разбиват арабска войска в Тракия*

Ние чествуваме великото човеколюбие на ненадминатия бог към нас, което той показа тогава, отблъсквайки позорно безбожните агаряни. Защото в началото на царуването на Лъв Исавър Конон¹ множество сарацини с много кораби, на брой 1900, потеглили срещу великия Константинопол, като искали да го обсадят². А когато императорът предложил да им даде откуп, те сами поискали да поставят в града стража. Когато преговорите не дали резултат, (жителите) започнали да се молят на Богородица да защити и спаси заплашения свой град. Богородица ги чула. Най-напред тя изпратила в пропастта заедно с коня му и предала на смърт агарянина, който нарекъл великата божия църква само с името София и столицата Констанция, а след това и възкачилият се на високо дърво да възвести мръсната им молитва... и наредила да започнат бой с българите и да бъдат избити двадесет хиляди агаряни³ и като разпръснала корабите им на всички страни, изпратила ги на невидима гибел. Тя ги докарала до такъв глад, че те яли човешко месо, влечуги, мишки и собствените си испражнения. (Тя) направила Сюлейман, техният първенец, да почита неопетнения ѝ образ и нагласила той пеша да влезе в града и да разбере своята дързост и необузданост. Защото чрез глад, чума и корабокрушение направила да загине голямо множество от мръсните агаряни и спасила града със своята могъща ръка.

В същия ден ние правим възпоминание за великото ненадминато човеколюбие на бога към нас, което той показа тогава, отблъсквайки позорно безбожните агаряни. Защото в началото на царуването на Лъв Исавър Конон множество сарацини с много кораби, на брой 1900, потеглили срещу великия и богохраним Константинопол, като искали да го обсадят. Те, като завладели по-рано царството на персите, което много години било противник на ромейското царство, а след това (се насочили) срещу Египет и Либия, дали дума на християните, че не ще ги принуждават да престъпят православната вяра, но не я спазили. Поради това и те дали мнозина мъченици, понеже не презрели честния Христов кръст. Като опустошили ця-

¹ Византийският император Лъв III (717—741).
и по море.

² През 717 г. българите се явили в помощ на Византия и като нападнали арабите, избили над двадесет хиляди души. Числото на загиналите от българското оръжие араби не е точно. Теофан например дава двадесет и две хиляди. Гръцки извори, т. III, стр. 269.

³ Арабите през 717 г. обсадили Цариград по суша

σαν τὴν γῆν ληϊσάμενοι, Ἰνδοὺς καὶ Αἰθίοπας καὶ τὰ Μαυροῦσια ἔθνη, Αἰβυάς τε καὶ Ἰσπανούς, ἔρχονται καὶ ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν βουλόμενοι καὶ ταύτην ἐλεῖν. Τοῦ δὲ βασιλέως Δέοντος προθεμένου δοῦναι αὐτοῖς πάντα, αὐτοὶ καὶ φύλακας τῇ πόλει ἐγκαταστήσαντες ἀπήτησαν. Διατρέχοντες δὲ οἱ πολέμοι ἔξω τοῦ τείχους, εἰς τις ἐξ αὐτῶν βλασφημίαις ῥήμασι Κωνσταντίαν καλῶν τὴν πόλιν καὶ τὴν ἀγίαν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ψιλῶ ὀνόματι Σοφίαν προσαγορεύων, εἰς βράθυρον σὺν τῷ ἵππῳ ἐμπεσὼν κατερράγη. Καὶ ὁ κῆρυξ δὲ αὐτῶν ἐπὶ τῷ οὐρανῷ ἐξέλιπον ἀνελεῖν τοῦ κηρῦσαι τὴν μαζὰν αὐτῶν προσευχῆν, αὐτίκα καὶ αὐτὸς καταπεσὼν διεσκορπίσθη. Προσβαλόντες δὲ καὶ τοὺς Βουλγάρους, ἔπεσον ἐπ' αὐτῶν Σαρακηνοὶ τὸν ἀριθμὸν δεσμύριοι (col. 901,30—902,28).

22. Justinianus auxilio Terbellis in regnum restituitur

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Καλλίνικου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁὗτος πρότερον μὲν ἦν πρεσβύτερος καὶ σκευοφύλαξ τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν διὰ δὲ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρετὴν προσεβλήθη ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς χρόνους Ἰουστινιανοῦ τοῦ νέου, τοῦ ἔκτου ἀπεγγόνου Ἰρακλίου. --- Τοῦ οὖν βασιλέως διὰ τὴν ἀμετρον ἀταξίαν καὶ πλημμέλειαν ἐκπεσόντος τῆς βασιλείας καὶ τὴν βίβη καὶ τὴν γλώτταν τμηθέντος ἐκεῖθεν τε ἀποδράντος καὶ τὴν τῶν Βουλγάρων ἐποδυσσάμενου ἰσχὺν καὶ τοὺς τείχεσι Κωνσταντινουπόλεως προσβαλόντος καὶ δόλῳ πείσαντος τὸν τε πατριάρχην καὶ τὴν σύγκλητον ἐλθεῖν καὶ ἐποδέξασθαι αὐτὸν, εἶτα καταφευγασμένον τῶν ὄρκων εἰς πρόσπειρε προτεθέντος τοῦ τιμίου στανροῦ καὶ τῶν συνάεπτων εὐαγγελίων καὶ τοῦ δεσποτικοῦ σάματός τε καὶ αἵματος. Καὶ ἐδὲς μετὰ τὴν κάθοδον πάσης τῆς πόλεως φόβων ἐμπλησθείσης, ἀνησπία γη ἐπὶ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ ὁ μακάριος Καλλίνικος καὶ ἐπερωρώσθη ἐν Ῥώμῃ, ἐποδεῖξαντος αὐτῷ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὴν ἐκτιμηθεῖσαν βίβη καὶ γλώτταν καὶ συναιμοσύνας κατηγορήσαντος (col. 918₂₋₇; 918₁₈ — 919₃).

лата земя, индийци, етиопци и маврусийските племена, Либия и Испания, тръгнаха и срещу Константинопол, желаейки да го превземат. А когато императорът предложил да им даде откуп, те пожелали да поставят в града стража. Неприятелите, като се пръснали във от стената, един от тях с обидни думи, назовавайки столицата Констанция и светлата божия църква само с името София, заедно с коня се сгромолясал в пропастта и загинал. И мюезинът им, като се качил на някакво високо дърво, за да възвести тяхната мерзка молитва, сам веднага паднал и се пръснал. Те като нападнали българите, двадесет хиляди сарацини били избити от тях.

22. Юстиниан си възвръща престола с помощта на българите

В същия ден — помен за светия наш отец Калиник, архиепископ на Цариград.

Споменатият (Калиник) отначало бил свещеник и скевофилакс при храма на пресветата Богородица Влахернска. Поради присъщата му добродетел той бил поставен за патриарх на Цариград по времето на Юстиниан Младш², шести правнук на Иракий.³ И тъй императорът поради своята безмерна безпорядъчност и злодеянията си загубил царската власт, носът и езикът му били отрязани и бил изпратен на заточение в Херсон. След като избягал оттам, той наел войска от българите и нападнал стените на Цариград⁴. Чрез измама той убедил патриарха и сената да дойдат и да го приемат, но след това изневерил на клетвите, които положил пред честния кръст, всесветите евангелия и тялото и кръвта на господата. Веднага след завръщането му целият град се изпълнил с убийства. Неговите оръженосци грабнали блажения Калиник. Юстиниан му показал отрязания си нос и език, обвинил го в съзаклятие и го заточил в Рим

¹ Т. е. 23 август. ² Император Юстиниан II Ринотмит (685—695, 705—711). Става дума за първото му управление. ³ В същност Юстиниан II е бил правнук на император Иракий. ⁴ Невъзможно е Юстиниан II избягал от мястото на своето заточение — Херсон, както изглежда, в края на 704 г., а през пролетта на 705 г. с помощта на български войски предприел поход против Византийската империя.

XXV. ФИЛОПАТРИС

С името Филопатрис (*Φιλόπατρις*, Родолобец) се озаглавява едно произведение, което е съставено по подобие на диалозите на Лукиан. Действащи лица в него са Триефон, Критий и Клеолай. Датирването на това съчинение е спорно. Едни предполагат, че е написано по времето на император Юлиан (361—363), други приемат, че е от времето на император Ираклий (610—641). Най-вероятно обаче е предположението, че текстът е бил съставен по времето на император Никифор Фока (963—969). В диалога се съдържат някои сведения за скитите. Предполага се, че с името „скити“ са означени славяните, които през 623 г. нападнали Крит.

ИЗДАНИЯ: *B. Hase*, *Philopatris dialogus apud Leonis Diaconi Historia*, Bonn, 1828, pp. 324—342.

КНИЖНИНА: *C. J. Auringer*, *Abfassungszeit und Zweck des pseudolucianischen Dialogs Philopatris*, *Histor. Jahrbuch der Görresgesellschaft* 12 (1891), pp. 463—491; 703—720. — *R. Crampé*, *Philopatris. Ein heidnisches Konventikel des siebenten Jahrhunderts zu Konstantinopel*, Halle, 1894. — *E. Rohde*, *Φιλόπατρις*, *BZ*, V (1896), pp. 1—15. — *Krumbacher*, *GBL*, pp. 459—461.

PHILOPATRIS

Dialogus

Κριτ. Εὖ πάντα ἀνακκλεῖς, ὦ Τριεφῶν, ἀλλά μοι τόδε εἰπέ, εἰ καὶ τὰ τῶν Σκυθῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἐγγράττουσι; Τριεφ. Πάντα, εἰ τόχοι γε χρηστὸς καὶ ἐν εἴθεσι. Τριεφ. Καγὼ, ὦ Κριτία, ταῦτα καταλείπω τοῖς τέκνοις, ὡς ἴδωσι Βαβυλῶνα ἀλλυμένην, Αἴγυπτον δουλουμένην, τὰ τῶν Περσῶν τέκνα δούλειον ἡμῶν ἄγοντα, τὰς ἐκδρομὰς τῶν Σκυθῶν παρομένας, εἴτ' οἶν καὶ ἀνακοπτομένας (pp. 334, 16—20; 341, 21 — 342, 3).

Диалог

Критий: Добре обръщаш всичко, Триефоне, но все пак кажи ми това: дали на небето са написани и делата на скитите?

Триефон: Всичко, дори ако се намери добър човек и между езичниците...

Триефон: И аз, Критие, това оставям на децата, за да видят Вавилон разрушен, Египет поробен, децата на персите отведени в робска участ, нападенията на скитите стихнали, а пък след това и прекратени.

XXVI. ЗАПИСКА НА ГОТСКИЯ ТОПАРХ

С името „Записка на готския топарх“ се означават три откъса от един анонимен автор, за който се предполага, че е живял към края на X или началото на XI в.

В тези откъси става дума за едно пътуване на византийски отред по р. Днепър и за борба с „варварите“ в откъсдунавските области. Засега не е окончателно изяснено кои са тия „варвари“. Освен това някои от споменатите в текста местни имена не са локализирани с положителност. В научната литература се водят спорове относно тълкуването на текста и датирането на откъсите. По мнението на някои изследвачи в „Записката“ се говори за хазарите, според други — за Светославовите руси, а трети смятат, че в нея се говори за Самуиловите българи. Най-вероятно е, че съдържанието на „Записката“ е свързано с борбите на Самуил срещу Византия.

РЪКОПИС: Текстът е бил открит от известния византийист К. В. Hase в един парижки ръкопис от X в., в който към края на X или началото на XI в. са били добавени тези три откъса. За съжаление този ръкопис е изчезнал безследно и поради това не могат да се правят по-нататъшни проучвания относно съдържанието и произхода на откъсите.

ИЗДАНИЯ: Leonis Diaconi Caloensis historiae libri decem, e rec. C. V. Hase, Bonnæ, 1828, pp. 496—505. — F. Westberg, Die Fragmente des Toparcha Gothicus (Anonymus Tauricus), aus dem 10. Jahrhundert, Записки имп. Академии наук, VIII, Ист. филол. отделение V, 2, СПб., 1901. Преводът е направен по второто издание.

КНИЖНИНА: В. Г. Васильевский, Записка греческого топарха, ЖМНП, CLXXXV (1876), юни, стр. 368—434 — Труды, II, СПб., 1909, стр. 136—212. — Krumbacher, GBl., pp. 268—269. — Ф. Вестберг, Записка готского топарха, ВВр. XV, 1 (1908), стр. 71—132. — М. В. Левченко, Ценный источник по вопросу русско-византийских отношений в X веке, ВЗр. IV (1951), стр. 42—72. — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, p. 551.

TOPARCHA GOTHICUS

1. De itinere in regione ad meridiem Danapri sita

(A)... Δυσχερῶς κατήγετο, καίτοι μὴ πλείους τριῶν ἀνδρῶν ἐκάτου σφῶν δεχομένον· οὕτω πάνυ φανλότατα ἦν. Ἄλλ' οὐδὲ ταῦτα ὄμως χώσαν εἶχε παρὰ τῷ ρεύματι πολλὰ γὰρ αὐτῶν ἐπὶ μεγίστοις πάροις δυσὶ συνηράσσετο καὶ ξυνέπιπτε· καὶ ὄσαχού τοῦτο ξυμβαίη, ἐκπηδῶντες τοῦ πλοίου οἱ ἐν αὐτῷ τῷ πάρω καθήντο, καὶ ὡς ἐφ' ὀλίγας ἐφέροντο.

1. Едно пътуване на юг от Днепър

(A)... (Те) мъчно се приближаваха до брега, макар всяка от тях да не поместваше в себе си повече от трима души. Толкова малки бяха те. Но при все че (бяха) такива (малки), те не намираха свободно пространство на повърхността на течението, понеже много от тях бяха разрушени от два големи ледени блока и потънаха.¹ И когато това се случеше, хората, намиращи се в лодката

¹ От текста личи, че някакъв военен отред, вероятно византийски, се връщал във Византия от поход. Отредът се е движел към юг по река Днепър. Каква е била целта на експедицията, не се знае. Срв. М. Левченко, Ценный источник по вопросу русско-византийских отношений в X в., стр. 47.

Ἐνια δὲ αὐτῶν καὶ κατέβραζεν ἰσοβρούχια· οὕτως ἄρα χαλεπαίνων ὁ Δάναρις ἐτύγχανεν. Ἡμεῖς δὲ αὐτοῦ χαλεπώτερον καὶ ἐπὶ πλεῖστον προσεδεχόμεθα, καὶ ἡμεῖν ὥσπερ ὀργιζόμενοι κατ'αὐτοῦ, τῶ μὴ πεπῆχθα. Καὶ οὐ πολλὰς πω ὕστερον ἡμέρας τὸ ὕδωρ ἀπανταχῇ πέπηκτο, καὶ ἐπὶ μέγα ἦν ἰσχυρόν· ὡς καὶ περὶ καὶ ἵπποις ἀφόβως ἵέναι κατὰ τοῦ ρεύματος, καὶ ἀγῶνας ὡς ἐπὶ πεδίων ἀνδρικῶς ἀγωνίζεσθαι. Καὶ καθάπερ τις θανατοποιῶν ὁ Δάναρις ἐδέδεικτο, βρωὴς μὲν καὶ χαλεπὸς τὸ πρὶν αἰωρούμενος, καὶ μονοουχὶ τοῖς εἰς αὐτὸν ὀφθῶντας πάντας φοβῶν· μετὰ δὲ μικρὸν ἀνεῖναι τε, καὶ τοσοῦτον μιλακιοθῆναι, ὡς ἐφ' ἀπάντων παίζεσθαι τε καὶ καταλεπατῆσθαι, ἐπὶ οὐκ εἰς ὥσπερ δεινόμενος, ὑπὸ κατάδυσιν τῶν ἑαυτὸν καθιδρύσας. Οὐ γὰρ ἴδασιν οὕτω γάουσι ἐφ' αὐτὰ ρεύματα, ἀλλ' ὄρη σκληρὰ τῶν καὶ λιθόδη μᾶλλον ἐδέδεικτο. Τί γὰρ ἴσον ἢ ἑοικὸς τὸ καταφερόμενον ἐκείνο καὶ ἕδαι; (B.) Ὅθεν ἡμῖν τὸ κατηφές εἰς χωρὴν μεταβέβητο καὶ χεῖρας ἀνακροτήσαντες ἱκανῶς προσίεμεν, κατὰ πέλαγος ἱπλασάμενοι. Ἀκολούτως τε διαβάντες καὶ κατὰ τὴν κόμην γενόμενοι τὴν Βορίον, πρὸς εὐνοχίαν ἐτρόπημεν καὶ ἵππων ἐπιμέλειαν, ἠπορημένων καὶ αὐτῶν καὶ καταπεπονημένων ὡς πλεῖστον. Κάκει ἡμέρας ὅσον ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς διατρέφαντες, ὡς πρὸς τὸ Μавροκαστρον χωρεῖν ἠπειγόμεθα. Ὡς δ' ἔτοιμα ἦν ἡμῖν τότε πάντα, καὶ ἐμποδῶν ὑπῆρχεν οὐδέν, περὶ μέσας νύκτας αὐτὰς (ὅτε καὶ προῖαιτερον ἡμᾶς ἐξορμησάμενοι ἐχρήν), ἄρκτου τότε βαρῦτατος πνεύσαντος, καὶ χειμῶνος παντὸς μᾶλλον χαλεπωτάτου καταβραγέντος, ὡς ἀβάτους μὲν τὰς διόδους οἴεσθαι, μηδένα δὲ ὑπαίθριον ζῆν, σχεδὸν δὲ ἀδύνατον εἶναι τὸν μὴ στέγη σωζόμενον περιεῖναι, δείσαντες ἀναπεπαῦσθαι καὶ ἠρεμεῖν ἔγνωμεν αὐτοῦ· ἐμοῦ τοῦτο τοῖς συσσίτοις εἰπόντος, ὡς οὐ δεῖ τῆς οὐρανίας ὀψωσοῦν ἐξίεναι, οὐδὲ ἀποκοίτους ἡμᾶς ἐνθύνει γενέσθαι [καὶ ὡς ἐκ τῶν ἀστρῶν ἐμοὶ δέδεικται]^a τοῦ πρώτου τῶν ἀστρῶν ἐσπέριον φάσιν ἤδη ποιῶντος, καὶ πρὸς [τὴν ἑαυτοῦ φύσιν]^b αὐτὸν ἐκείνον μετατρέπομένου τοῦ περιέχοντος [φύσει

изскачаха от нея, сядаха на самия лед и пътуваха върху него като на кораб. А някои от ладиите потъваха под водата. Така бушуваше Днепър тогава. А ние останахме тук в доста тягостно състояние и твърде дълго чакахме и като че ли му се сърдохме за това, че той не е замръзнал.¹ Обаче след няколко дни водата навсякъде замръзна и стана толкова твърда, че и пеша, и на коне можеше без страх да се върви по реката и смело тук да се води сражение като на равнина. И Днепър ни се показа като някакъв магьосник. Преди той се вдигаше гневен и бурен, като изплашваше едва ли не всички, които гледаха в него, а след малко утихваше и се укротяваше до такава степен, че всички се забавляваха (над него) и го газеха с крака, а той изглеждаше като че ли се е скрил под земята, сякаш че е изчезнал вдън земя. Реката нямаше вид просто на течащи води, но наподобяваше повече на някакви твърди и каменисти планини. Защото онова, което се движеше, по какво приличаше и наподобяваше на вода? (B) Ето защо нашето униние се превърна в радост; ръкопляскайки с ръце, ние дойдохме доста (близо) и издохме на коне по реката. Като преминахме безпрепятствено и като пристигнахме в селото Борион², ние седнахме да ядем и се погрижихме за конете, понеже и те изнемогнаха и се бяха изморили до крайна степен. Като прекарахме тук толкова дни, колкото да се съвземем, ние бързахме да тръгнем към Маврокастрон³. Когато пригответхем всичко и нямаше никакво препятствие, около среднощ (въпреки че ние трябваше да тръгнем по-рано) духна твърде силен вятър и започна такава лоша виелица, че пътищата изглеждаха непроходими и никой не беше в състояние да прекара под открито небе и беше почти невъзможно да се спаси този, който не е запазен от покрив. Изплашени, ние решихме да си починем и да останем тук. Аз казах на сътрапезниците си, че не бива да излезем от къщата по никой начин и да спим отдалечени оттук [понеже така ми се видя по звездите]; защото първата от звездите беше във вечерната фаза и [съо-

^{a, b} Haec omnia ab ipso scriptore indicata sunt (ed. Hase).

¹ Според B. v. Köhne, Beiträge zur Geschichte und Archaeologie von Chersonesus in Taurien, St. Petersburg 1848, ss. 220—222, и А. Куник, О записке Безымянного Таврического (Анонимус Таврикус) в отчете о присуждении 14 награда гр. Уварова 25 сент. 1871, стр. 106—110. О „Записке готского топарха“, Записки Акад. Наук, XXIV, 1874, стр. 61—93; 116—127, събитията са станали в южната част на Кримския полуостров. Според най-новите изследвания събитията се отнасят до българските земи. Срв. Левченко, пос. съч., стр. 66—68.

² Местоположението на Борион не е установено. В. Г. Васильевский, Русско-византийские отрывки, стр. 379, и Левченко, пос. съч., стр. 49, смятат, че това село се е намирало някъде по долното течение на Днепър. F. Westberg, Die Fragmente des Toparcha Gothicus (Anonymus Tauricus) aus dem 16. Jahrhundert, СПб. 1801, р. 41, смята, че Борион се е намирало някъде около праговете на Днепър. ³ Местоположението на Маврокастрон не е установено. Васильевский, пос. съч., стр. 416, локализира това село до устието на Днестър. Ф. Вестберг, Записка готского топарха, стр. 103, смята, че Маврокастрон се е намирал някъде в южната част на Кримския полуостров.

ψυχρότατος καὶ χιονώδης δοκῶν]^a (Κρόνον δὴ καλουμένου). Καὶ γὰρ ἔτυχε περὶ τὰς ἀρχὰς αὐτὸς διῶν ὑδροχόου, ἡλίου κατὰ τὰ χειμερινὰ διατρέχοντος. Ὁ μὲν οὖν χειμὼν ἀρξάμενος αἰεὶ προὔβαινε χαλεπότερος, καὶ ξυνέβη τὰ πρότερον ἡμῖν δόξαντα φοβερὰ παιδικὰ καθάπιεζ πρὸς τὰ μετὰ ταῦτα δοκεῖν οὕτως ἄρα λαμπρῶς ὁ χειμὼν διέσχε πανταχῆ. Ἡμέρας δὲ διατρίψαντες ἰκανὰς, μόλις ὑπέ ποτε καὶ τῆς πρὸς τὰ οἰκεῖα μνήμη τις ἐπανόδου εἰσήει, εὐδιενότερον καὶ τοῦ περιέχοντος δεδειγμένου. (Γ.) Καὶ δὴ ἐξήμεν, δορυφορούμενοι παρὰ τῶν ἐγχωρίων διαφανῶς, πάντων εἰς ἐμὲ τὰς χεῖρας ἀναχροτούτων, καὶ βλέπόντων ὡς πρὸς οἰκεῖον αὐτοῦ ἕκαστος, καὶ τὰ μέγιστα εὐχομένων. Τότε μὲν οὖν οὐδὲ πάντας αὐτοὺς ἐβδομήκοντα σταδίους παρημέψαμεν, καὶ ταῦτα πρὸ ἡμῶν ἄλλων διαβεβηζόντων καὶ τὸ πολὺ τῆς χιῶνος ἐκκρουσαμένων. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἀρξάμενοι χαλεπότητα προήειμεν, ὥσπερ καὶ πελάγους διαπαλαίοντες κατὰ τῆς χιῶνος. Οὐ γὰρ δὴ γῆ τις ἐδόκει εἶναι, οὐδὲ χιῶν συνήθης· ἀλλ' οἱ μὲν ἴπποι μέγιστος τραχήλων οὐχ ἐωρῶντο· τὰ δ' ὑποζύγια, καίπερ τελευταῖα ἀκολουθοῦντα ἡμῖν, διεφθείρετο, καὶ αὐτοῦ πολλὰ καταλείπειτο. Τετράπηγος γὰρ ἡ χιῶν ἐλέγετο, καὶ χαλεπῶς διαβατὴ ἦν. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἀκολούθων ἀφόρησαν οἴκαδε, μείζον ἢ κατ' ἀνθρωπίνην δύναμιν τὸ ξύμβαν οἰηθέντες. Καὶ ἦν γὰρ τι τῶν οὐ ξυμτρόφων τὸ χαλεπὸν, πολλὰ χύθεν τῶν δυσχερῶν ἐπιόντων· χιῶνος μὲν βαθείας οὕτω καὶ πυκνῆς κάτωθεν, ἀέρον δὲ βαρυτάτων ἄνωθεν ἐμπνεόντων. Ἀνακωχῆς δ' οὐδαμῶθεν προσδοκωμένης, οὐδ' ὅθεν τις ἄμεινα σχοίη τεχναιωμένης (τὰ γὰρ πάντα ἀνοφελῆ καὶ ἀνόνητά πως ἐν τοῖς τότε δεινοῖς ἐδέδεικτο), οὐκ ἦν πρὸς καῦσαι, οὐδ' ἀναπαύσασθαι πρὸς ἀκαρῆ χόρῳ^b ἡμῖν ἢ χιῶν ἐνεδίδου. (Δ.) Εἶναι δὲ τὴν νύκτα αἱ ἀσπίδες προσήεσαν· πάντα ἡμῖν ἐκεῖναι καὶ κλίνας καὶ ἐπικλίνας νομιζόμεναι τὰ λαμπρότητα. Ἐν γὰρ αὐταῖς τὰ σώματα ἀνελαύομεν ἐπὶ πυρᾷ, καίκεται οὐ λαμπρῶ. Ὑπνον δὲ καὶ τὰ ἐξ ὑνείρων φαινόματα, ὥσπερ φοβηθέντα καίκεται, πάντα ἀπέστησαν. Ἀρτεῖχε δ' οὐδεὶς ἄλλον κάλλιον [ἀλλ' οἱ χιῶνος

бразно със своята природа] се изменяше и времето — [по природа тя бе извънредно студена и буреносна] — наречена Кронос¹. Защото тя именно тогава минаваше в началото на Водолея, докато слънцето пък преминаваше в зимната си фаза.² И така започналата виелица ставаше все по-свирепа и онова, което преди това ни изглеждаше страшно, сега ни изглеждаше шега в сравнение с онова, което последва след него. Така бурно виелицата се разпространи навсякъде. Ние престояхме доста дни и едва по-късно ни дойде на ум мисъл за връщане в родината, когато и времето стана малко по-благоприятно. (В) И ето ние тръгнахме, тържествено съпроводени от местните хора, при което всички ми ръкопляскаха одобрително и всеки гледаше на мене като на свой близък и пожелаваха всичко най-хубаво. И тогава преминахме не (повече от) седемдесет стадий³, въпреки че другите бяха минали преди нас и бяха разчистили по-голямата част от снега. А на следния ден, като тръгнахме, вървахме с голямо затруднение, като че ли се борехме със снега като с море. Изглеждаше, че това съвсем не беше земя, нито даже обикновен сняг; конете потъваха до шията, а товарните животни, макар да вървахха след нас, съвсем изнемогваха и много от тях останаха там. Казваха, че снегът има четири лакътя и той беше трудно проходим. Много от съпроводителите се върнаха по домовете си, тъй като сметнаха, че това, което става, превишава човешките сили, защото мъчнотията не беше обикновена, тъй като затрудненията напиреха от много страни: долу дълбок и гъст сняг, а отгоре духаха твърде силни ветрове. Отникъде не се очакваше да спре [бурята], нито някой би могъл да направи (нещо) по-добро (защото всичко тогава в ония ужасни обстоятелства ни изглеждаше безполезно и напразно), защото не можеше да се запали огън, нито снегът ни даваше възможност да отдъхнем дори и за кратко време. (Г) Нощно време за легла ни служеха щитовете. Всички те по най-блестящ начин бяха използвани от нас за легла и навеси, защото на тях ние почивахме край огъня, но и той бе немного силен. Сънят и

^a Haec omnia ab ipso scriptore inducta sunt (ed. Hase).

^b Supra scriptum est χόρον, idemque postea inductum (ed. Hase).

¹ Кронос (Сатурн) се намирал в съвездието Водолей. ² Според *Васильевский*, пос. съч., стр. 381, и *Westberg*, op. cit., p. 271, Сатурн извършвал една обиколка между съвездията за 29 години и 166 дни. През X в. Сатурн е минавал през съвездието Водолей през 903 — 904, 931 — 934, 961 — 963, 990 — 993 г. *М. А. Шангин*, Византийски източници о войне Святослава с греками, ВВр., стр. 114 — 116, въз основа на данните на византийския астрономически календар смята, че Сатурн извършвал една обиколка за 30 години. При това положение през X в. Сатурн е направил обиколки през 910, 940, 970 и 1000 година. Той отнася събитието към зимата на 970 — 971 г. Според *Левченко*, пос. съч., стр. 68, описаните в първия откъс събития се отнасят към 993 г., а ако се вземе пред вид поправката на Шангин — към 1000 г. ³ Т. е. пътуващите изминали 12 км и 600 м.

ἐβρωμενέστερον ἔχοντες καὶ θαρρεῖν διακελευόμενοι πρὸς ἀλλήλους, σήμερον ἀμβλεῖς καὶ καταπεπιωκό-
τες]ᵃ πάντες δ' ὡς ἐν κοινῇ συμφορᾷ ὁμοίως καὶ
ψυχὰς καὶ σώματα διετίθεντο. Ἐμακάρισέ τις τοὺς
τεθνηκότας, ὡς τοῦ φροντίζεω ἅμα καὶ τοῦ πονεῖν
ἀποσιάντας· ἐσοχελίασεν ἄλλος κατὰ τῶν ἔσομένων,
ποίοις ἄρα καὶ αὐτοὶ δεινοῖς τὸ ζῆν' ἐκμετριήσουσι. Ὅτι δὲ
πρόσκοποι ἐξέκαμον καὶ αὐτοὶ, ὑπὸ τοῦ πολλοῦ κακοῦν-
κηθέντες, καὶ προίενοι. οὐκ ἴσχυον, ἀσαφῶς οὕτω
πορευόμενοι κατὰ τῆς χιῶνος. Τὸ δὲ δὴ χαλεπώτα-
τον, ὅτι καὶ διὰ πολεμίας ἐπορευόμεθα γῆς, καὶ
οὐδ' ἐκ τούτου ἀδεᾷ ἡμῖν καθειστήκει τὰ πράγματα,
ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ τό, τε τοῦ χειμῶνος καὶ τὸ τῶν
πολεμίων ἐφορᾶτο κακόν (p. 496—498).

[Καὶ διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὰ βόρεια τοῦ Ἰστροῦ]ᵇ.
Ἄρχῃν γὰρ δὴ τότε τοῖς βαρβάροις πολεμεῖν ἔγω-
μεν ἢ, εἰ δεῖ τι τἀληθῆ φάναι, δείσαντες τὸ μὴ
φθῆναι ὑπ' αὐτῶν ἀναίρεθέντες, ἀπέστημεν, καὶ
αὐτοῖς τὸ δυνατόν ἀντιτετάχθαι διανοήθημεν, πάντας
ὁμοίως λεηλατούντων καὶ διαφθειρομένων ἀπανθρω-
πότατα, ὥσπερ τινὰ θηρία κατὰ πάντων τῆν ὀρυμνῆν
ἐνδεικνύντι. Οὐδὲ γὰρ τῶν οἰκαιοτάτων φειδώ τις
εἰσήει αὐτοῖς, οὐδὲ λογισμῶ τινι ἢ κρίσει δικαίου
τὸν φόνον εἰργάσθαι προῦθεντο· ἀλλὰ τὴν Μυσῶν
λείαν καλουμένην θέοθαι τὴν αὐτῶν γῆν κακῶς
καὶ ἀσυμφόρως μεμελετήκεσαν. Ἀνατέτραπτο γὰρ
τὸ πρὶν αὐτοῖς ἴσον καὶ δίκαιον· ἃ δὴ περὶ πλείσ-
του τιμῶντες τὸ πρότερον τρόπαιά τε τὰ μέγιστα
κατωρθώκεσαν, καὶ πόλεις καὶ ἔθνη αὐτεπαγγέλτως
προσῆσαν αὐτοῖς. Νῦν δ' ὥσπερ ἐκ διαμέτρου
ἀδικία τοῖσι καὶ ἀμετρία κατὰ τῶν ἐπηκόων ξυ-
έστηκε. Καὶ πόλεις ἐπηκόους, ἀντὶ τοῦ θεραπεύειν
καὶ συμφερόντως εὐνομεῖν, ἀνδραποδίξεν καὶ δια-
φθείρειν ξυνέθεντο. Σχετιάζοντές τε κατὰ τῶν
ἡγεμόνων, καὶ ὡς οὐκ ἀδικοῖεν βεβαίως δεικνύντες

(явяващите се) по време на сънищата образи
се отдалечаваха, като че ли и те бяха из-
плашени. Никой не устояваше по-добре от
другия; [напротив, ония, които вчера бяха
по-здрави и се подканяха помежду си да
бъдат смели, днес бяха обезкуражени и уни-
ли] — при общото бедствие телесното и ду-
шевно (състояние) на всички беше еднакво.
Един облажаваше умрелите, понеже те вече
се освободили и от грижа, и от мъки; друг
съжаляваше за бъдещите поколения, които
през какви ли не бедствия има да прекарат
своя живот. Съгледвачите също се умориха,
победени от многобройните злини и блу-
ждаейки някак наслуки по снега, нямаха сили
да вървят напред. Но най-голямото бедствие
беше това, че ние вървахме през неприятел-
ска земя и вследствие на това нашето по-
ложение не беше безопасно; напротив, злото
еднакво ни застрашаваше (понеже можеше
да дойде) както от зимата, така и от вра-
говете¹.

Защото едва тогава решихме да започнем
война с варварите² или, ако следва да кажем
самата истина, ние отстъпихме, да не би те,
изпреварвайки ни, да ни изтребят и решихме
да им се противопоставим доколкото е въз-
можно, докато те по най-безчовечен начин
разоряваха и погубваха всички наред като
някои диви зверове, които срещу всички
проявяваха своята ярост. Те нямаха никаква
милост даже към³ най-близките (си) и из-
вършваха убийства по-скоро без разум или
без справедлива причина; напротив, по лош
и безполезен (начин) те бяха намислили да
направят тяхната земя — както се казва —
плячка на мизите³. Развратила се предиш-
ната им справедливост и законност, тогава
когато по-рано те най-много почитали тези
качества, сами достигнали твърде големи
трофеи, а градовете и народите доброволно
се присъединявали към тях. А сега като че
ли наопаки, тях ги съпътствуваха неспра-
ведливост и безправие спрямо поданиците.
Вместо да се грижат за благото на подвласт-
ните градове и добре да ги управляват, те
предпочели да ги поробят и разорят. Оплак-
вайки се от своите властници и ясно доказ-
вайки, че те не са виновни в нищо, тези хора

^a *Hic scripta erant haec non absoluta, ea omnia po-
stea inducta sunt (ed. Hase).*

^b *Scriptum est hic, et posterius inductum (ed. Hase).*

¹ Според *Васильевский*, пос. съч., стр. 396, под „врагове“ на топарха трябва да разбираме русите. *West-
berg*, пос. съч., стр. 99, смята, че под „врагове“ на топарха от първия откъс трябва да разбираме печенегите. *Левченко*, пос. съч., стр. 67, смята, че под „врагове“ на топарха трябва да разбираме българите и по-точно че-
тиримата братя-комитопули Давид, Мойсей, Аарон и Самуил. ² Под „варвари“ от втория откъс *Westberg*, op. cit., p. 80, разбира хазарите. Според *Васильевский*, пос. съч., стр. 431—432, под „варвари“ във втория откъс
трябва да разбираме русите, които през 969 г., предвождани от своя княз Светослав, завладели Източна Бъл-
гария. ³ Изразът „плячка на мизите“ е гръцка поговорка и означава, че дадена страна или област е била
напълно опустошена и разграбена.

οἱ ἄνθρωποι, οὐδὲν μᾶλλον ἴσχυον τοῦ μὴ τεθνήσκειν. Φορὰ γὰρ τις, ὡς εἴκειν, οὕτω κακίας ξυμβέβηκεν, ὡς περιγλύζεσθαι τὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ φοβερώτατα συγκεχῶσθαι δοκεῖν, ὡς ἐκ συμπτώματος ἢ τινος χάσματος παραλογωτάτου καὶ χαλεποῦ. Πόλεις μὲν γὰρ πλείους ἢ δέκα ἀνθρώπων ἐξεκενώθησαν, κῶμαι δὲ οὐκ ἐλάττους πεντακοσίων παντελῶς ἐρημώθησαν καὶ ἅπλως, τὰ γείτονα καὶ πλησιόχωρα ἡμῶν ὥσπερ ἐκ χειμῶνος ἐπιγλυσθέντα ἐγένοντο, ἀνθρώποι τε, ἠδικηκότες μηδὲν, προβληθέντες ἐπ' ὁμοσίᾳ, χειρῶν ἔργον καὶ ζήφους ἐγένοντο. (B). Τὸν δὴ τοιοῦτον ὄλεθρον καὶ κοινῇ πάντας κακῶς διαφθείροντα, καὶ περιελθόντα τοῖς ταλαιπώροις ἡμῶν ἀστυγείτοσι, καὶ πρὸς τὴν ἐμὴν ἀρχὴν τελευταίως ἢ πονηρὰ τύχη προσῆξεν, ὑφορώμενον μὲν ἐμοὶ καὶ πρότερον, καὶ πολλὴν ποιούμενῳ πρόνοιᾳ, μὴ ἴν' οἷετο ἐξαπιναίως ἐμπέσοι, μηδ' ἐκ τοῦ παροχρήμα λαθῶν τὰ καθ' ἡμῶς λυμύριαιεν. Ὡς δ' ἀπῆλθε καθαρῶς ὁ κίνδυνος, καὶ πᾶσιν ἀνομιολόγητο φανερώς, ὡς τὰ περὶ ψυχῆς τῶν ἡμῶν κινδυνεύεται, τὸν μὲν τότε ὄλεθρον σφρότατ' ὡς εἶχον ὑπεκρουσάμεν, ἐμοῦ καίπερ τὰ ἔσχατα παρὰ μικρὸν κινδυνεύσαντος. Τὸ δὲ ἀπὸ τούτου, πόλεμος ἡμῶν ἀκηρυκτῶ καὶ βαρβάρους ἐγένετο, ἐν ᾧ οὔτε ἐπεμύνηρον ἔτι παρ' ἡμῶν (εἰ καὶ μυριάκις περὶ σπονδῶν ἐκηρύκενον), οὔτε ἀμαχητῶ πρὸς ἀλλήλους ἡμεῖν. Καὶ ὁ μὲν πόλεμος εὐθὺς ἤρξατο, ὁ δὲ χειμῶν ἐγγὺς ἦν ἐμβαλεῖν ἔτι γὰρ οὐ πολλὸν τῶν τροπῶν ὁ ἥλιος ἀπῆν. Ἀλλ' εἰ μὲν βαρβάρους, στρατῶ παρασκευασθέντες ἱκανῶ, ἐσέβαλον εἰς τὴν γῆν ἡμῶν, ἱπικῶν τε ἅμα καὶ πεζῶν, νομίσαντες ὡς ἅμα βῆν παραλήψεσθαι ἡμῶς, τῇ τε τοῦ τείχους ἀσθενείᾳ, τῇ τε ἡμῶν ὀβριδιᾳ. Καὶ οὐκ ἀπεικός ἦν αὐτοῖς ταῦτα οἶεσθαι, οἷτως ἐπὶ κατεσκαμμένη πόλει τὴν οἴκησιν ποιουμένων ἡμῶν, καὶ ὡς ἀπὸ κόμης μᾶλλον ἢ πόλεως τὰς προσβολὰς ποιούμενον. [Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν πολλοὺς αὐτῶν ἀποβαλλόντες καὶ κατασηκνυθέντες ἀπήρσαν πρὸς ἐσπέριον, φυλάξαντες τὸ περίσθηρον. Πρὸς μὲν γὰρ τὸ πεζὸν τοξότας καὶ αὐτὸς ἀντεταξάμεν, πρὸς δὲ τὸ ἱπικὸν ἱπικῶν διγῆ τὸν στρατὸν παρατάξαντες.]^a Ἡ γῆ γὰρ προσι-

се стремяха само към това — да бъдат оставени живи. Защото, както изглежда, злото се бе разразило така, че изглеждаше, че е настъпил потоп за човечеството и най-страшно разрушение, като че ли вследствие на нещастие или някакво твърде неочаквано и съдбоносно бедствие. Повече от десет града се лишиха от своето население, не по-малко от 500 села бяха превърнати в пустиня: с една дума, цялата съседна и близка до нас област като че ли след буря лежеше в развалини; хората, в нищо не виновни, под предлог (за нарушена) клетва, станаха плячка на насието и меча.¹ (B) Жестоката съдба доведе накрая това нещастие и към моята област, което по зъл начин унищожаваше всички наред и обхождаше моите нещастни съседи. Аз от по-рано подозирах това и проявих голяма предвидливост, за да не ни завари неподготвени или да не ни причини вреда с внезапното си тайно появяване. Когато опасността явно дойде и когато всички ясно разбрахме, че сега е изложен на опасност животът ни, тогава аз по най-мъдър начин предотвратих гибелта, колкото можах, макар при това сам аз едва не се подхвърлих на крайна опасност. А що се отнася до времето след това, то без всякакво (предварително) обявяване се започна войната ни с варварите, при което те вече нито влизаха в сражение с нас, макар аз хиляди пъти да пращах до тях (предложения) за мир, нито минаваше без схватки между нас. И ето войната веднага започна, и настъпването на зимата бе близко, понеже слънцето бе недалеч от зимния поврат. При това обаче варварите, снабдени с достатъчно войска, нахлуха в нашата земя с конница и пехота, като смятаха да ни поробят при първото нападение, от една страна, поради нездравината на градската стена, а, от друга — поради нашия страх. Те имаха основание да мислят така, понеже ние пребивавахме в един напълно разрушен град и правехме набези повече сякаш от село, отколкото от град. [Но като загубиха мнозина от своите и като се посрамираха, вечертта си отидоха, страхувайки се от разсъмването. Разделяйки войската на две части, аз сам противопоставих на пехотата стрелци, а на конницата — конница]. Защото тази земя по-рано беше разо-

^a *Haec omnia posterius inducia (ed. Hase).*

¹ *Vasiljevskij*, пос. съч., стр. 431, 432, предполага, че в случая се има пред вид Северна и Североизточна България, която била разорена и опустошена в резултат на военните действия, които се водили между руския княз Светослав и византийците през периода 970—972 г. *Левченко*, пос. съч., стр. 66, 67, 68, смята, че в случая се касае за войните, които се водили между Византия и България в края на X и началото на XI в.

τέσκαπτο παρ' αὐτῶν τῶν βαρβάρων καὶ ἱκανῶς ἐξεορήματο, ἐκ βάθρων αὐτῶν καταβάλλοντων τὰ τεῖχη καὶ τότε ἀρχὴν ἔμοῦ πρώτου πάλιν οἰκῆσαι τὰ Κλίματα διανοησαμένου. Τοιγαῦτοι φρούριον μὲν τοπρωῖτον ἐκ τῶν ἐνότων ἐξωκοδόμησα παρ' αὐτήν, ὡς ἐκ τούτου ῥαδίως καὶ τὴν ἄλλην ἄπασαν πόλιν οἰκισθήσεσθαι... (pp. 500 — 502).

Καὶ τὸ μὲν ἀνωκοδόμητο τάχει πολλῶν, καὶ περιέφρακτο τάφρω καὶ ἅμα τοῖτον... καὶ ὁ πόλεμος ἤρξατο. Μεμέριστο δὲ τὸ φρούριον κατὰ συγγενείας, καὶ κατέθεντο ἐν αὐτῷ τὰ σπουδαιότερα ὅσα δὲ περιττά, ἔξω πον κατὰ τὸν ἄλλον τῆς πόλεως περίβολον ἔκειτο. Ὁκειτο γὰρ ἤδη καὶ ἡ πόλις ἄπασα τὸ δὲ φρούριον ὡς ἐν μεγάλῳ κινδύνῳ σώσειν ἡμᾶς ἐξητοίμαστο. [ἐτηρεῖτο].² Ἀλλ' οἱ μὲν βάρβαροι τότε πολλοὺς αὐτῶν ἀποβαλλόντες καὶ κατασχυνθέντες ἀπήσαν πρὸς νύκτα, φελάξαντες τὸ περίσθρον ἐγὼ δὲ ἅμα ἐκ τῶν στρατῶν ἀντεξῆγον πολεμησίον. Ἦσαν δὲ μοι τότε ἱππεῖς μὲν ὀλίγω πλείους ἑκατὸν, σφενδονῆται δὲ καὶ τοξῆται ἑπὲρ τ'. Οὐδαμοῦ δὲ τῶν βαρβάρων ὄντων, τὰ τῷ καιρῷ μοι σύμφορα ἐξηρεῖτο, τεῖχος μὲν τὸ παλαιὸν ἀνεγείραν, καὶ διδάσκων τοὺς ἑμοὺς εἶ πορσεκευάσθαι πρὸς τὰ πολέμια. Πρὸς δὲ τοὺς ἡμῶν προσέχοντας δρόμῳ κήρυκας ἔπεμπον, καὶ μετακλιούμην αὐτοὺς, σκεπόμενος περὶ τῶν ὄλων. [Λείπας δὲ, μὴ ἐσαῖθις τελείονι δυνάμει ἀρι... καὶ στρατῷ μεγάλῳ ἀφίξονται. Γενομένης δὲ ἐκκλησίας, ἃ μὲν εἶπον ἐγὼ τότε...]³ Ἀφικνέων δὲ ἀπανταχόθεν, καὶ ἐκκλησίας ἐκ τῶν ἀρίστον γενομένης, ἃ μὲν εἶπον ἐγὼ τότε, καὶ ὡς οἶων δεσποτῶν μᾶλλον ἀντιποιεῖσθαι προσήκει, καὶ ὁ πρὸς οἶους ἐλθόντας τίνα ἀφέλειαν περιᾶσθαι ἀπ' αὐτῶν ἐφίσησεν, καὶ τί ποιητέον ἐστὶ, καὶ τίλλα πάντα, ὅσα τότε εἶπον ἐγὼ, ἃ καὶ παντὸς μᾶλλον τιμησαίμην, μακρὸν ἂν εἶη πάντα ἐφεξῆς λέγειν βούλεσθαι. Οἱ δὲ, εἴτε ὡς μηδέποτε βασιλικῆς ἐδνοίας ἀπολελαικότες, μηδ' Ἑλληνιστοτέρων τρόπων ἐπιμελούμενοι, ἀντονόμων δὲ μάλιστα ἔργων ἀντιποιούμενοι, εἴτε ὄμοροι ὄντες πρὸς τὸν κατὰ τὰ νόρμα τοῦ Ἰστροῦ βασιλείοντα, μετὰ τοῦ στρατῷ

рена от самите варвари и беше доста опустошена, при което те разрушавали до основи и крепостните стени. И едва тогава аз отново сметнах да се поселя в Климатите¹. И тъй от намиращите се налице (материали) аз построих до него първоначално една малка крепост, имайки пред вид, че оттук лесно ще може да се възстанови и целият останал град.

И тя била построена с голяма бързина и оградена с ров, и заедно с това... войната се почнала. Крепостта била разпределена между отделните родове и в нея били оставени по-необходимите неща, а онова, което било излишно, било оставено извън край другия окоп (около) града. Понеже вече целият град бе заселен, а крепостта била приготвена за това, за да ни спаси при голяма опасност. [запазвало се].² Но варварите, като загубили мнозина от своите и били посрамени, през нощта си отишли, като се страхували от съмването; а аз с пукването на зората изведох войската, за да воювам. Аз разполагах тогава с малко повече от сто конници и над триста пращници и стрелци. Понеже варварите ги нямаше никъде, аз извърших необходимото за случая, възстановявайки старата стена и обучавайки своите, за да се приготвя добре за военни действия. Едновременно с това аз изпратих бързо вестители при нашите привърженици, като ги виках при себе си, за да обмисля за всички неща. [Но боейки се, да не би пак с голяма сила да при... И да не дойдат с голяма войска. Като бе свикано събранието, аз тогава казах това...] Какво казах аз тогава, когато дойдоха отвсякъде и се състоя събрание на цървенците, (а именно): към кои господари подобава повече да се обърнем и при кои от тях, като отидем, да се опитаме да получим някаква полза, и какво трябва да се направи, и всичко друго, което аз казах тогава и което ценя повече от всичко, би било твърде дълго да го разказвам подред. Било че никога не бяха вкусили от императорското благоразположение и не уважаваха елинските обичаи, а преди всичко се стремяха към независимост, било за това, че бяха съседни на този, който царуваше на север от Дунава³ и който заедно с това беше силен

^a Sequitur hic, quod oblitus inducere scriptor (ed. Hase).

^b Hic primo leguntur illa, haec inducta sunt (ed. Hase).

¹ Според *Васильевский*, пос. съч., стр. 428, под „Климатите“, трябва да разбираме малко укрепено градче в Североизточна България на р. Дунав. *Фр. Вестберг*, Записка готского топарха, стр. 118, смята, че с „Климатите“ е била означавана област, която се е намирала в област. ² Тази дума е вмъкната в текста от самия автор. ³ Според *Вестберг*, пос. съч., стр. 128, под израза „този, който царуваше на север от Дунава“ трябва да разбираме киевския княз Светослав. Според *Левченко*, пос. съч., стр. 71 — 72, в случая се касае не за киевския княз Светослав, а за българския цар Самуил.

ἰσχύειν πολλῶν καὶ δυνάμει μάχης ἐπαίρεσθαι, ἤθεσί τε τοῖς ἐκεῖ τὰ παρὰ σφῶν αὐτῶν οὐκ ἀποδι-
φύροντες, ἐκείνων καὶ σπείσασθαι καὶ παραδώσειν
σφῶς ξινέθεντο, καὶ τὰ τοιαῦτα πράξεν κοινῇ πάν-
τες ἐπεψηφίσαντο. Καὶ ἀπήειν, ἵνα τὰ ἡμέτερα
σωθῶσι, καὶ ἐνέτυχον αὐτῶ ὡς εὔξαιτ' ἂν μάλιστα
τις. Καὶ, ὡς δυνατόν ἐν βραχεῖ λόγῳ πᾶν συμπε-
ράνας αὐτῶ, ἐκεῖνος μὲν παντὸς μᾶλλον μεῖζον τὸ
πρᾶγμα ἐλογίσατο, ἐμοὶ δὲ τὴν τῶν Κλιμάτων
ἀρχὴν αἰθις ἀσμένως πᾶσαν ἔδοτο, καὶ προσέθηκε
καὶ σατρατεῖαν ὅλην, ἐν τε γῆ τῇ αὐτοῦ προσόδους
ἐπιτελείους ἰκανὰς ἔδωκέσατο (р. р. 503—504).

с голямата (си) войска и се гордееше със силата си в сраженията, техните собствени нрави не се отличаваха от тамошните обичаи. Те решиха да сключат мир с тях и да им се предадат, и заедно всички решиха, че и аз трябва да направя същото. И така, за да останат нашите владения запазени, аз се отправих и бях приет от него по най-добър начин, колкото някой би могъл да пожелае. По възможност в кратък разговор аз се споразумях с него за всичко и той сметна това по-важно повече от всичко, на драго сърце ми даде отново цялата власт над Климатите и присъедини към това цяла област, а освен това ми подари значителни ежегодни приходи в своята земя.

XXVII. ЧУДЕСА НА СВ. ДИМИТРИЙ СОЛУНСКИ

Във Византия е бил много разпространен култът на Димитрий Солунски, който загинал мъченически през 303 г. Затова непрекъснато са били съставяни сборки от легенди около неговата личност и чудесата, които вършел за защита на Солун при различни случаи, когато градът е бил излаган на опасност.¹

Тук ние даваме извадки от книга III на Чудесата на Димитрий Солунски, която, както и първите две книги, е сборник от поучителни слова. Но тя е съставена много по-късно и няма пряка връзка със събитията, които се разказват в тях. Тази книга е написана от анонимен автор, за когото не се знае нищо. Но фактът, че той споменава за превземането на Солун от арабите през 904 г. като събитие, станало „преди много години“, но за което още има „спомен“, показва, че ще е живял през втората половина на X в.

В книга III от „Чудесата“ са интересни сведенията за разпространението на култа към Димитрий Солунски в Тракия и Македония, както и разказът за положението на града, когато бил превзет от арабите.

РЪКОПИС: P-cod. Paris., olim Mazatin. 1517 (XII s.).

ИЗДАНИЯ: Acta Sanctorum, October IV, p. 190—197—Migne, P.Gr., CXVI, col. 1383—1388. — A. Toungard, De l'histoire profane dans les Actes grecs des Bollandistes, Paris, 1874, p. 204 (извадки).

КНИЖНИНА: Ф. Баришић, Чуда Димитрија Солунског као историски извори. Српска академија наука. Посебна издања, књ. ССХХ, Византолошки институт, књ. 2, Београд, 1953, стр. 20.

MIRACULA SANCTI DEMETRII (LIBER III)

1. Sanctus Demetrius in Thracia Macedoniaque colitur

II, 219. Ἀνὴρ τις ἕτερος πόλεως τῆς Ἀδριανοῦ ἐξοριώμενος, καὶ οὗτος πληροῦται τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ προδραμεῖν ἐπὶ θεραπείᾳ τῷ μεγάλῳ διανύονται, καὶ δὴ ὁ μὲν πρὸς ὁδοπορίαν ἦν εὐτροπής· οἷς δὲ οἰκεῖος πρὸς γένος ἦν ἀνὴρ τὴν ὁδοπορίαν ὡς μακρὰν, ὡς δυσχερῆ καὶ ταῦτα πεζῶ καὶ τυφλώπτοντι ἀπηγόρευον. Ὁ δὲ, ἀλλ' εἰ καὶ εἰς δύο ὄλους ἐνιαυτοὺς παρατεθῆ τὰ τῆς ὁδοπορίας μοι, οὐ πάσομαι ἕως εὐρήσω μοι τὸν ζητούμενον ἰατρόν, τὸν μέγαν Δημήτριον, ἄπειται τῆς ὁδοῦ, δια-

ЧУДЕСА НА СВЕТИ ДИМИТРИЙ СОЛУНСКИ

1. Култът на свети Димитрий в Тракия и Македония

II, 219. Един друг мъж, родом от Адрианоупол, също сляп, намислил да прибегне до великия [мъченик] за лечение и бил готов за път. Роднините на този мъж го разубеждавали [като му казвали], че пътят е дълъг и труден, особено за пешеходец и сляп човек. А той отговарял: „Дори и две години да продължи пътуването ми, няма да се спра, докато не намеря търсения лекар, великия Димитрий.“ Той тръгнал на път, вървял цели

¹ Вж. Гръцки извори за българската история, т. III, стр. 38 и сл., където са дадени извадки от първите две книги на Чудесата.

νύει δρόμον εἰς ὕλας ἡμέρας δύο, τυφλῶ ποδὶ ἀθλίως περιπλανώμενος, βιαζόμενος προσκρούων τοῖς λίθοις, πυκνὰ διολισθαίνων, καὶ πολλὴν ὄτι φέρων τὸν κάματον (p. 191 B-C).

2. *De Thessalonica ab Arabis capta et de Scytharum incursionibus in regione Thessalonicae factis*

III, 222. "Ἐτερον, ὃ παρόντες, τῶν τοῦ Μεγαλομάστορος τεραστῶν λέγων ἔρχομαι, τῶν εἰρημένων τάχα οὐκ ἔλαττον ὅπως μὲν ἡ Θεσσαλονίκη χρόνοις πολλοῖς πρότερον ὑπὸ τῶν τῆς δουλῆς ἑάλω τέκνων τῆς Ἀγᾶς καὶ μαχαίρας ἔργον ἐγένετο, Λέοντος τὰ σκῆπτρα διέποντος, κρίμασιν οἷς αὐτὸς μόνος ἀποβρήτοις ἐπίσταται, Κύριε, παροδῶν τὰ τοιαῦτα, καὶ οὕτω διὰ τὰς ἡμετέρας ἀμαρτίας γενέσθαι διοικουνησάμενος, ἄλλαι τε πάντως δηλοῦσι γραφαί, καὶ ἡ μνήμη διαβροῦσα ἔτι καὶ νῦν τὰ ἐπισυμβάντα τηρικᾶντα ἐπιτραγοῦσιν. Κατ' αὐτὸν οὖν τὸν καιρὸν τῆς ἀλώσεως ἀνθρώποι τινες Ἰταλιῶται τῆς ἐαυτῶν ἔξορμήσαντες εὐχῆς ἐνεκεν, καὶ ἱστορίας τῶν ἐκσταχόθι ναῶν, καὶ δὴ πρὸς αὐτὸ τὸ ζωηφόρον τείνοντες μῆνισμα τὴν εὐθὺν τέως τοῦ μαρτυρίου ἀνῆσαν.

223. Καὶ ἐπεὶ περ αὐτὰ δὴ τότε τὰ Τέμπετα διεξιέναι τούτοις ἔτι τὰ Θεσσαλικά, ἀνήγει, ἀγνωστὸς αὐτοῖς πρότερον καὶ οὐπω τεθεσμενός, καθεωροῦτο συνοδοιπορῶν, πολὺς τὴν τοίχα, τὴν ὄψιν ἱλαρός, τὴν περιβολὴν σεμνός· καὶ τῇ θεῷ μόνῃ πολὺ τὸ σεβασμῶν ὑποφαίνων καὶ προῦν. — — —

224. Καὶ ὁ Μάρτυς, οἴχεται μοι, ἔφησεν, ἡ πατρίς καὶ παρὰ τῷ Δικαστῇ τῶν ὅλων ἤδη κατέγνωσται. Χεῖρες ἀνδροφόνοι καὶ βάρβαροι τοὺς φηλέτας ἠνδροποδίσαντο· αἵμασιν ὁμοφύλοις περιβρεῖται μοι νῦν ὁ σηκός· βεβήλοις καὶ ἀνάγκαις ποσὶ πατεῖται τὰ ἱερά· καὶ ἐξουδένομαι κάρῳ μὲν τὸ Θεῖον ἐξελεπάρουν σιγήτως, εἰς ἔλεον τῶν ἡτυχηκότων ἐκκαλούμενος, καὶ οἶκτον αἰθῆς λαβεῖν παρηγοῦμαι, ἀλλὰ μὴ ἦν οἰκείῳ αἵματι περιεποήσατο ἐκκλησίαν, βαρβάρων ἰσχυρὸν μόνον πεποιθότων, ἀλλ' οὐ Θεῷ, παροδεῖν διασπασθῆναι χερσίν. Ὁ δὲ, καὶ γὰρ τὰ ἐαυτοῦ ἀνεξερεύνητα κρίματα, εἶπασε τὴν τούτου κληρονομίαν βαρβαρικῆς ἀπανθρωπίας πείραν λαβεῖν. — — —

226. Ὡς οὖν δὲ μὴ λάφυρον καὶ αὐτοὶ τῶν ἐχθρῶν γένωνται, πόρρω ἐαυτοὺς Θεσσαλονίκης

два дена, като жалко бродел с несигурни стъпки, без да ще се удрял о камъните, често падал и теглел наистина голяма мъка.¹

2. *Солун превзет от арабите. Нападения на „скити“ край Солун*

III, 222. О присъстващи, ще ви разкажа и друго чудо на великомъченика, може би не по-незначително от споменатите. Други писания разкриват изцяло, а и споменът, който е стигнал до наши дни, възпява тогавашните събития, именно как преди много години е бил превзет Солун от децата на робинята Агар² и станал жертва на меча по времето, когато Лъв³ държал скиптѐра, по неизречени решения, които само ти, господи, знаеш. Ти пренебрегна тези неща и допусна всичко да стане така поради нашите грехове. Прочее точно по времето на завладяването някои италийци, които били тръгнали от своята страна, за да се помолят и да разгледат храмовете навсякъде, насочвайки се именно към този животворен паметник⁴, вървели известно време по пътя, който водел право към храма на мъченика.

223. Когато преминали тесалийските теснини⁵, забелязали да върви с тях един мъж, който им бил непознат и когото не били виждали дотогава. [Той] бил със светла коса, с приветливо лице и с почитена осанка и още с вида си показвал, че е много свет и благ. — — —

224. Мъченикът казал: „Моята родина погива и е вече осъдена от всеобщия съдник. Унищожителни и варварски ръце заробиха много земяци. Моят храм се облива сега от кръвта на съплеменниците ми. [Варварите] тъпчат светите неща със скверни и нечисти нозе, без да ги зачитат за нещо. Аз непрекъснато умолявах бога, като го призовавах да се смили над нещастниците и молех отново да покаже милосърдие, а не да позволява църквата, която е укрепил със своята кръв, да бъде погубвана от ръцете на варварите, уповаващи се само на силата си, а не на бога. А той, защото решенията му са неведоми, позволи наследията му да изпита варварското безчовечие.“ — — —

226. Прочее, за да не станат и те плячка на враговете, [пътниците] се оттеглили нада-

¹ В следните редове на разказа се съобщава, че болният бил пренесен по чудесен начин в храма на Димитрий Солунски в Солун, където получил изцеление. ² Сиреч агаряните. Тук става дума за превзemanето на Солун в 904 г. ³ Т. е. Лъв VI Мъдри. ⁴ Загатва се за храма на Димитрий Солунски в Солун. ⁵ *Τὰ τέμπετα* — „Тесалийските теснини“ в Североизточна Тесалия под р. Пиней (Саламврия). В античността там се намирала станцията Stenas по пътя от Солун към Лариса и Атина. Вж. Miller, *Itineraria Romana*, p. 575.

ἀπαγαγόντες. — — — *Eis autēn dē tēn βασιλεύουσαν ἀναχθέντες, ὅσα τε αὐταῖς εἶδον ὄψεσι περιηγοῦντο, καὶ τὴν τοῦ Μάρτυρος ἐπὶ τῇ πατρίδι συμπάθειαν* — — — *οὗτος καὶ γάρ, οἷά τις ἀκλινῆς περίβολος καὶ στεφῆρός, τὰς τῶν ἀλητηρίων Σκύθων ἔτι καὶ νῦν ἐπέχει ὁμίᾳς, τὴν ἀμαχὸν αὐτοῖς ἐπιτειχίζων δεξιάν, καὶ ἀνωτέραν τὴν ἑαυτοῦ τῆς ἐκείνων διασώζων ἐπιδρομῆς* (pp. 192 F — 193 B; 193 C — 194 D).

леч от Солун. — — — Когато стигнали в столицата, те разправили, каквото видели с очите си, за съчувствието на мъченика към родината му. — — — Защото той, като някаква непоколебима и твърда преграда отблъсва и досега нападенията на дивите ски-ти,¹ като им противопоставя като стена своята непобедима десница и запазва своята ро-дина извън техните нападения.

¹ Издателят *Вуе*, AA SS, October VII, pp. 194—195, смята, че тук се говори за маджарите, които през 934 и 943 г. нападнали Византийската империя. По-правдоподобно изглежда, че с името „ски-ти“ тук са означавани българите, които са правили, както е известно, чести нападения по посока към Солун. Срв. *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, II, p. 280. Според *Б. Ферјанчић*, О унаду склависиане на Пелопонез за време Романа Лакапина, Српска акад. наука, Зборник радова, књ. XI—IV, Виз. и-т, књ. 3, Београд, 1955, стр. 37—47, с името „ски-ти“ по това време и по тия места били означавани южните славяни.

XXVIII. СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ АНОНИМЕН АВТОР

Запазено е едно стихотворение от средата на X в., съставено от неизвестен автор и посветено на стратега Лъв Катакалон. Някои смятат за негов автор патриций Лъв Философ. В него са споменати скитите-хуни, с които по всяка вероятност са означени българите.

РЪКОПИС: Cod. palat. 367 (XIII s.).

ИЗДАНИЕ: *Sp. Lambros: Néon 'Ellhroumēmon* XVI (1922), p. 53—54.

КНИЖНИНА: *N. Bănescu, Bulletin de la section historique de L'Académie Roumaine*, XI (1924), pp. 27—28. — *Gy. Moravcsik, Zur Benennung der Ungarn, KCSA* 2 (1926—1933) 329. *Idem, Byzantinoturcica* I, p. 231.

CARMEN ANONYMI

Eis στρατηγὸν Κατακαλὸν.

Ψυχὴν σιδηρᾶν ἢ σιδηρεῶν φύσιν
ὁ στερεὸς εἶχε Θεσσαλῶν στρατηλάτης
Ὅμως σιδήρου πῦρ μαλάττει τὴν φύσιν,
Κατακαλὸν δὲ πῦρ ἔρωτος ἐνθέου
καὶ πῦρ ἔρωτος Κωνσταντίνου δεσπότης
οὗ Ρωμαῖος φῶς ἐκ σελήνης Ἑλένης
σφοδρῶς ἐνεύρει πρὸς σφαγὴν ἐναντίων.
Ὡς γὰρ τις ἄκμων^α τῶν Σκυθῶν Οὔρρων βέλη
ἔστηχε θρασύων στερεότητι καρδίας.
Σὺ δ', ὦ Χάρων ἀπλήστε, κέρδος ἦν τί σοι
τότε προσελθεῖν καὶ λαβεῖν ἄριστά.

^α ἄκμων ed.

СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ НЕИЗВЕСТЕН АВТОР

На стратега Катакалон

Непобедимият стратег на тесалийците
Имаше желязна душа и желязна природа.
Все пак огънят размеква желязото,
Но огънят на божествената любов,
Огънят на любовта към господаря Константин¹,
Чийто (син) Роман² бе светлина от луната
Елена,
вдъхновяваше (Катакалон)³ смело да посича
неприятеля.
С твърдостта на своя дух той ломеше
като Акмон⁴
стрелите на скитите — хуни⁵.
А ти, ненаситни Хароне,
какво спечели тогава,

¹ По всяка вероятност тук става дума за император Константин VII Багренородни, който бил женен за дъщерята на Роман I Лакапин — Елена. ² Роман II, син на Константин Багренородни и Елена. ³ Военачалникът Катакалон, когото било посветено това стихотворение, не е идентифициран. Предполага се, че той е имал някакво далечно сродство с пращадото на автора на Стратегикона, Катакалон Кевкамен, който отбранявал Лариса от Самуил през 980—983 г. Ср. за това *N. Bănescu, Un duc byzantin du XI s. Katakalon Kékauménos, Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine* XI (1924), p. 5. ⁴ Издателят *Sp. Lambros* е предпочел четенето ἄκμων „наковалня“. Очевидно е обаче, че тук има игра на думи, при което Катакалон е сравнен с известния от гръцката митология герой Акмон. ⁵ Със „скити-хуни“ тук по всяка вероятност са означени българите. За това обозначение вж.: примери у *Moravcsik, Byzantinoturcica*, p. 234, 280. — *Bănescu, op. cit.*, p. 5, смята, че тук става дума за две отделни наименования — скити и хуни: Σκυθῶν, Οὔρρων, които той отъждествява с българите и унгарците. Към същото тълкуване се придържа и *Moravcsik, Byzantinoturcica*, p. 231. Обаче три реда по-долу в същото стихотворение се говори за разбиването на скитите и не става дума за хуни. Липсата на съединителен съюз или запетая в израза Σκυθῶν Οὔρρων βέλη дава основание да се предполага, че тук се говори само за българите.

Ἄρ' οἱ Σκύθας τρέποντες ἐκφεύγουσι σε;
 Εἰ μὴ γὰρ ἦλθες, πάντας ἄρδην βρωῶμά σοι
 προύθηκε τέμνων οἷα χόρτον ἢ χλοήν...

Τὸ Θεσσαλῶν φῶς, μάρτυς ἢ στρατηλάτης,
 ὁ Κατακαλὼν, εἰ πάλιν τις σαλπίσσοι
 ἔτοιμός ἐστι προσβαλεῖν ἐναντίους;
 τοσοῦτον ἦν πρόθυμος ἐχθρῶν εἰς μάχην.

(pp. 53, 10—23; 54, 12—16)

че дойде и грабна най-храбрят?
 Нима ще те избягнат ония,
 които прогониха скитите.¹
 Защото ако не беше дошел,
 той щеше всички твоя плячка да стори,
 косейки ги като трева или злак...

Ако някой отново затръби,
 то слънцето, закрилникът и вождът на
 тесалийците
 Катакалон, е готов да срази неприятеля.
 Толкова сърцат беше в бой срещу
 враговете.

¹ От контекста не е ясно кое сражение има пред вид авторът. Към средата на X в., когато се датира това стихотворение, между Византия и България има мир.

XXIX. СВИДАС, АЗБУЧНИК

Под името Свидас е запазен един Словар, съставен през втората половина на X в. За неговия автор не притежаваме биографически данни. Обикновено се приема, че Свидас се е наричал не самият автор, а това име било дадено метафорично на Словара, като на една добре подредена и полезна постройка (*Σοῦδα*).

Като извори за Свидас са служили различни по-стари лексикографи и схолиasti (напр. Фотий, Хезихий) и много други антични и византийски автори (Приск, Менандър, Теофилакт Симоката и пр.). Тези автори не са използвани в оригинал, а от различни извлечения — предимно от сборниците, съставени по заповед на Константин Багренородни.

Отделните статии в лексикона са подредени не по азбучен ред, а по произношение на буквите (т. е. антистойхическа система: α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ... ο, ω, π...).

В някои от статиите на Свидас се съдържат незасвидетелствувани от други извори, сведения за ранната българска история. Някои от тях обаче имат легендарен характер.

РЪКОПИСИ: A=cod. Paris. gr. 2625-2626 (XII—XV s.). — V=cod. Vossianus gr. 2 Fol. bibl. Lugd. (XII s.). S=cod. Vat. gr. 1296 (a. 1205) — B=cod. Paris. gr. 2622 (XIII s.). — M=cod. Venet. Marc. gr. 448 (XIII s.).

ИЗДАНИЯ: Suidae Lexicon graece et latine ad fidem optimorum librorum exactum post Thomam Gaisfordum recensuit et annotatione critica instruxit G. Bernhardt, I—IV Halis et Brunsvrigae 1834—1853. — A. Adler, Suidae Lexicon I—V, Lipsiae 1928—1938. Дадените тук откъси са взети от последното издание.

КНИЖНИНА: Н. П. Благоев, Крумовите закони, Сп. на Юридическото дружество, V, 7—8, София 1905, стр. 318 и сл. — С. С. Бобчев, Крумови закони, Известия на Историческото дружество в София, II (1906), стр. 1—29. — G. Kazarow, Die Gesetzgebung des bulgarischen Fürsten Krum, BZ XVI (1907), pp. 254—257. — Златарски, История, I, 1, 164—170. — P. Maas, Der Titel des „Suidas“, BZ XXII (1932), p. 1 sq. — F. Dölger, Der Titel des sog. Suidaslexicon, Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, philosoph.-hist. Abt. 1936 (VI), p. 15, n. 1. — H. Grégoire, Le titre de Lexique de „Suidas“, BZ II (1936), 774—783. — Gy. Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 512—515.

SUIDAE

LEXICON

СВИДАС

АЗБУЧНИК

Ἄβαρις Σκίθης, Σέυθου υἱός, συνεγράψατο δὲ χρησμούς τοὺς καλουμένους Σκιδνωὺς^α καὶ Γάμιον Ἐβρου^β τοῦ ποταμοῦ καὶ Κιθαριῶν καὶ Θεογονίαν καταλογάδην καὶ Ἀπόλλωνος ἄρξιν εἰς

Авар.¹ Скит, син на Севт, написал така наречените „Скитски предсказания“, „Сватбата на река Хеброс“, „Очищения“, „Теогония“ в проза и „Пристигането на Аполон при хиперборейците“ в стихове. Той при-

^α Σκιδνωὺς] Σκιδνωίος Β. ^β Ἐβρου Α Ἐβρου teil.

¹ Името Авар тук е предадено като епоним на аварите. За аварите вж. подробни посочвания у Moravcsik, Byzantinoturcica, I, pp. 70—72; II, pp. 51—53.

Ἵπερβορέους ἐμμέτρος. ἦκε δὲ ἐκ Σκυθῶν εἰς Ἑλλάδα. τούτου μυθολογούμενος διστὸς, τοῦ πεπομένου ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῶν Ἵπερβορέων Σκυθῶν ἐδόθη δὲ αὐτῷ παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος. τούτου καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τῷ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον Ἐπιταφίῳ μῆμιν πεποιήται. φασὶ δὲ ὅτι λοιμοῦ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην γενοῦτος ἀνεῖλεν ὁ Ἀπόλλων μαρτυρομένοις Ἕλλησι καὶ βαρβάρους τὸν Ἀθηναίων δῆμιον ἐπέε πάντων εὐχάς ποιήσασθαι. πρεσβενομένων δὲ πολλῶν ἐθνῶν πρὸς αὐτοὺς καὶ Ἀβαριν ἐξ Ἵπερβορέων πρεσβευτὴν ἀφικέσθαι λέγουσι κατὰ τὴν γ' Ὀλυμπιάδα. ὅτι τοῖς Ἀβάροις οἱ Βούλγαροι κατὰ κράτος ἄρδην ἠγάρισαν ὅτι οἱ Ἀβάροις οὗτοι ἠξήλασαν Σαβωόρας, μετανάσται γενομένοι ἐπὶ ἐθνῶν οἰκούντων μὲν τὴν παροικεαγίτην ἀκτῆν, τὴν δὲ χώραν ἀπολιπόντων διὰ τὸ ἐξ ἀναχύσεως τοῦ Ὠκεανοῦ διμυκλῶδες γινόμενον, καὶ γουπῶν δὲ πλῆθος ἀναφανέν ὅπερ ἦν λόγος μὴ πρότερον παύσασθαι πρὶν ἢ βορᾶν ποιῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· διὸ δὲ ἐπὶ τῶνδε ἐλαυνόμενοι τῶν δευτῶν τοῖς πλησιοχώροις ἐνέβαλλον καὶ τῶν ἐπιόντων δυνατωτέρων ὄντων οἱ τὴν ἔφοδον ἐφιστάμενοι μετανίσταντο, ὥσπερ καὶ οἱ Σαραγόροι ἐλαθέντες πρὸς τοῖς Ἀκαίροις Ὀἴννοις ἐγένοντο (I, p. 3, 23—4, 15).

Βασιλική. ὅτι ἐν τῇ βασιλικῇ ὀπίσω τοῦ Μιλίου Ἰστατο ἀνδρείκειον ἄγαλμα χρυσέμβρανον γουγκλιὰς Ἰουστίνου τοῦ βασιλέως. ἐκεῖ ὁ Τέρβελις ἐδημηγόρησεν. ἐν οἷς ἐλέφας Ἰστατο παμμεγέθης, ἐπὶ Σεβήρου κντασκενασμένος. ἐνθα ἦν καὶ σχολή φυλατιόντων πολλή. ἔμενε δὲ ἐκεῖσε ἀργυροκόπος ἐν πλαστοῖς ζυγοῖς τὴν πρῶσαν ποιούμενος (p. 483, 19—24).

Βούλγαροι ὅτι οἱ Βούλγαροι ἠρέσθησαν εἰς τὴν στολήν τῶν Ἀβάρων καὶ μετημφιάσαντο αὐτὴν καὶ ἕως νῦν περιβέβληται ὅτι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥωτομίρου ἠκμαζεν ὁ Τέρβελις, ὁ τῶν Βουλγάρων ἀρχηγός καὶ ὁ αὐτὸς Ἰουστινιανός καὶ Κων-

стигнал в Елада от страна на скитите. Известна е от преданието неговата стрела, когато летяла от Елада чак до хиперборейците-скити. А тя му била дадена от Аполон. За него споменава и Григорий Богослов¹ в епитафията на Василий Велики². Разказват, че когато чума настанала по цялата земя, Аполон предсказал на допиталите се до него елини и варвари, че атиняните трябва да се молят за всички. Когато при тях дошли пратеници на много народи, разказват, че и Авар дошел като пратеник на хиперборейците около третата олимпиада. Българите унищожили напълно и без остатък аварите. Тези авари прогонили сабинорите³, преселници от племената, живеещи покрай брега на океана, които напуснали страната си поради появилите се от разливането на океана изпарения и явяването на много грифони. А за тях се казвало, че няма да се укротят, преди да изядат човешкия род. Затова, гонени от тези злини, те се нахвърлили върху съседите си. И по-неже нападателяте били по-силни, тези, които били нападнати, напуснали страната си, така че прогонените сарагури⁴ отишли при хунтите акацири⁵.

Базилика.⁶ В базиликата зад милиона⁷ имало позлатена статуя на узурпатора Юстин на колене.⁸ Там бил и ексамонът⁹ до времето на император Ираклий. Там Тервел държал реч пред народа. В тези места имало и един голям слон, който бил издигнат от Север¹⁰. Там се намирало също и голямо помещение за стражата. На същото място стоял и един майстор на сребърни изделия, който продавал стоката си на фалшиви везни.

Българи. На българите се харесала носията на аварите; те заменили своите дрехи с техните и досега ходят така облечени. При император Юстиниан Ринотмет¹¹ Тервел, предводителят на българите, бил на върха на благополучието. И самият Юстиниан и Кон-

¹ Григорий Богослов (328—390), цариградски патриарх през 380—381 г. ² Василий Велики, епископ на Кесария Кападокийска (370—378), един от най-видните представители на гръцката патристическа литература. ³ Сабинори — или сабири — хунско племе, което през V—VI в. живяло в степите северно от Кавказ. Биографски посочвания за тях вж. у *Moravcsik*, op. cit., II, pp. 262—263. ⁴ Сарагури — тюркско племе, което в V в. живяло в областите около Кавказ. Вж. посочвания у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 267. ⁵ Акацири — хунско племе, което около V в. се явява по средното течение на Волга. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, pp. 58—59. ⁶ С името Базилика тук се означава едно от южните помещения на Хризотриклиния, част от големия дворец в Цариград. ⁷ Милион — куполна постройка на площада Августейон в Цариград, която служела като изходен пункт на военния път Белград—Цариград. ⁸ Юстин II — византийски император (565—578). ⁹ Ексамон (examen modii) точна мярка за един модий (модият се равнявал на около 8,75 литри). По заповед на император Валентиниан (364—375) били уеднакви и проверени мерките и теглилките в цялата империя. На централния площад пред двореца в Цариград били изобразени две медни ръце с един модий между тях, за да напомнят, че ония, които не мерили точно, били наказвани с отсичане на ръцете. Вж. *Du Cange*, *Glossarium*, s. v. examen. — Срв. *Janin*, *Constantinople byzantine*, p. 105. ¹⁰ Север — римски император. ¹¹ Юстиниан II Ринотмет (685—695 и 705—711).

σταντίνος, ὁ Ἡρακλείου υἱός, ἐπόφοροι τούτῳ ἦσαν τὴν γὰρ ἀσπίδα, ἣν εἶχεν ἐν πολέμῳ, ἐπίαν ἔθηκε καὶ τὴν ἑαυτοῦ μάστιγα, ἣ ἐχρητο ἐπὶ τοῦ ἵππου, καὶ ἕως οὗ ἐσκέπασεν ἀμφοτέρω, χρήματα ἐνετίθει. καὶ τὸ δόρυ ἐν τῇ γῆ παρεκτείνας μέχρι τῶν περάτων καὶ εἰς ὕψος πολλὴν σηρικὴν ἐσθῆτα ἐτίθει, καὶ κιβώτια πλήσας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τοῖς στρατιώταις ἐδίδου, τὴν μὲν δεξιὰν χρυσοῦ πλήρων, τὴν δὲ λαίαν ἀργυρίου. οὗτοι τοὺς Ἀβάρους κατακράτος ἄρδην ἠφάνισαν οἱ αὐτοὶ Βούλγαροι. ἠρώτησε δὲ Κρὸς τοὺς τῶν Ἀβάρων αἰχμαλώτους· πόθεν συνίετε οὗ ἀπώλετο ὁ ἄρχων ὑμῶν καὶ τὸ ἔθνος ὅλον; καὶ ἀπεκρίθησαν, οὗ ἐπλήθυναν αἱ κατ' ἀλλήλων κατηγορίαι καὶ ἀπώλησαν τοὺς ἀνδρειότερους καὶ φρονιμωτέρους, εἴτα οἱ ἄδικοι καὶ οἱ κλέπται κοινωτοὶ τοῖς κρίταις ἐγένοντο, εἴτα ἡ μέθη πληθυνθέντος γὰρ τοῦ οἴνου πάντες ἐγένοντο μέθυσοι· εἴτα ἡ δωροδοκία, εἴτα ἡ πραγματεία· πάντες γὰρ ἐγένοντο ἔμποροι καὶ ἀλλήλους δολιούμενοι. καὶ ἡ ἀπώλεια ἡμῶν ἦλθεν ἐκ τούτων· ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας συνεκαλέσατο τοὺς Βουλγάρους πάντας καὶ διετάξατο νομοθετῶν· εἴαν τις κατηγορήσῃ τινός, μὴ ἀκουέσθω πρότερον ἢ δεθεῖς ἐξετασθῆ καὶ εἴγε σικκοφαντῶν εἰρεθίσεται καὶ ψευδόμενος, ἀραιεῖσθω. μηδὲ ἐξέσθω τινὲ κλέπτοντι μεταδοῦναι τροφῆς· ἢ τάχα τοῦτο τολμῶν τις δημευέσθω. καὶ τοῦ κλέπτον μὲν σικκλῶν τὰ σκέλη, τοὺς δὲ ἀμπελῶνας πάντας ἐκρίζωσαι ἐκέλευσε· τῷ δὲ αἰτοῦντι παντὶ μὴ ἀπλῶς διδοῦναι, ἀλλὰ τὴν αὐτάρκειαν αὐτοῦ, ὡς μὴ καὶ αὐθις αὐτὸν δέεσθαι ἢ τάχα δημευέσθω ὁ μὴ οὔτω ποιῶν. τοὺς δὲ Ἀβάρους πάντας, ὡς λέλεκται, ἄρδην ἠφάνισαν (I, p. 483 19—484, 12).

Δάκεις οἱ νῦν Πατζιναίται λεγόμενοι (II, p. 2, 13).

Χόρσα — παρὰ Βουλγάρους οἱ κλέπται (4 IV pp. 814, 10).

стантин,¹ синът на Ираклий, били негови данъкоплатци. Той поставял обрънат щита си, който носел във време на война, и своя камшик, с който шибал коня си, и слагал пари, докато покрие и единия, и другия. Простирал копие то си на земята и до краищата му и на голям куп натрупвал копринени дрехи. Като напълвал сандъчета със златни и сребърни пари, раздавал ги на войниците, пръскайки с дясната си ръка злато, а с лявата сребро. Същите тези българи унищожили напълно аварите. Крум запитал пленниците авари: „От какво мислите, че загина вашият предводител и целият ви народ?“ А те отговорили: „Понеже взаимните клевети се умножиха и погубиха по смелите и по-умните; и още понеже насилниците и крадците станаха съюзници на съдиите; също така и пиянството. Тъй като виното се увеличаваше, всички станаха гияници; освен това подкупничеството, също и търговията. Защото всички станаха търговци и се мамеха помежду си. И от това произлезе нашата гибел.“ А той, като чул думите им, свикал всички българи и им заповядал, като издал следните закони: Ако някой обвини друго, да не бъде слушан, преди да бъде вързан и разпитан. И ако се окаже, че той клевети и лъже, да бъде убит. Не се позволява да се дава храна на онзи, който краде. Или ако някой би се осмелил да направи това, имотите да му бъдат отнети. Заповядал също да се строшават краката на крадците и всички лозя да се изкоренят. На всеки, който проси, да не се дава малко, но да бъде [достатъчно] задоволен, за да не изпадне пак в нужда; или пък, който не постъпи така, ще му бъдат отнети имотите.² Както бе казано, българите унищожили всички авари.

Даки — наричани сега печенези.

Хорза, така се наричат у българите крадците.

¹ Константин III, син на Ираклий, управлявал само три месеца през 641 г. Авторът навярно има пред вид Константин IV (668—685), но и той не е съвременник на Тервел. *Златарски*, История, I, 1, стр. 170, смята текста на Свидас за неточен. *Ив. Дуйчев*, Проучвания върху българското средновековие, СбБАН, XI, I, (1949), стр. 9, изтъква, че и двамата императори били данници на българския хан. ² Според *Д. Благоев*, Из миналото на българския народ, „Ново време“, II, 6 (1898), стр. 693, това сведение свидетелствува за установяването на феодални отношения в България. Срв. *Л. Йончев*, Някои въпроси относно Крумовото законодателство, ИИБИ, VI (1956), стр. 635.

XXX. СТРАБОНОВ ЕПИТОМАТОР

Неизвестен автор, познат под името Страбонов епитоматор, който живял вероятно през втората половина на X в., направил съкращение на Географията на Страбон. На места той вмъквал и свои добавки, отразяващи факти от съвременната нему епоха. Между другото той дава едно ценно сведение за поселването на славяните в Гърция и Македония.

РЪКОПИСИ: Cod. Parisiensis 571.

ИЗДАНИЯ: С. Müller, *Geographi graeci minores*, Paris, 1882, p. 574. Преводът е направен по това издание

КНИЖНИНА: L. Niederle, *Slovanské starožitnosti*, II, 1, Praha, 1906, p. 400—457. — А. А. Ζακυνθηρός, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, Athenai, 1945. — Στ. Π. Κυριακίδου, *Οἱ Σλάβοι ἐν Πελοποννήσῳ*, Βυζ. Μελέται VI, ἐν Θεσσαλονίκῃ, 1947. — P. Charanis, *On the Question of the Slavonic Settlements in Greece during the Middle Ages*, *Byzantinoslavica* X (1949), p. 254—258. — ВИНН, I, 1955, стр. 295.

STRABONIS GEOGRAPHICORUM
EPITOME

СТРАБОНОВ ЕПИТОМАТОР

De Slavis Graeciam Macedoniamque incolentibus

Славяни обитават Гърция и Македония

Καὶ νῦν δὲ πᾶσαν Ἡπειρὸν καὶ Ἑλλάδα σχεδὸν καὶ Πελοπόννησον καὶ Μακεδονίαν Σκῆθαι Σκλάβοι νέμονται (p. 574).

А сега прочее скитите¹ славяни обитават целия Епир, почти (цяла) Елада, Пелопонес² и Македония.

¹ Славяните биват назовавани скити от византийските автори. За подробности вж. М. Рајковић, О пореклу Томе, вође устанка 821—823, Зборник радова Виз. Инст. 2, стр. 36—37. ² Общо за наличието на славянски поселища в гръцките земи вж. сведенията, посочени у А.А. Васильев, Славяне в Грeции, ВВр. V (1898), стр. 626—670. — М. Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*, Berlin, 1941, p. 17, 18.

XXXI. ЖИТИЕ НА МИХАИЛ МАЛЕИН ОТ МОНАХА ТЕОФАН

Михаил Малейн (894—961) произхождал от видно византийско семейство от Харсиан, Кападокия. Той бил игумен на два манастира във Витиния и Пафлагония и се прочул с монашеските си добродетели.

Житието на Михаил Малейн било написано от монаха Теофан, негов ученик, който проживял със светеца около четиридесет години. В него има интересно сведение за едно сражение между българи и византийци по време на победоносните войни на българския цар Симеон.

РЪКОПИСИ: L—Cod. Athous Laurae 455 [1 79] (XIII s.)

ИЗДАНИЯ: L. Petit, Vie de Saint Michel Maleinos, Revue de l'Orient Chrétien, VII (1902), pp. 549—568.

КНИЖНИНА: L. Petit, op. cit., pp. 543—548 (с посочена книжнина). — Moravcsik, Byzantinoturcica, I, 572.

VITA MICHAELIS MALEINI AUCTORE THEOPHANO MONACHO

Romani a Bulgaris vincuntur

20. *Ἡνίκα κατὰ Βουλγάρων ὁ ξωμαϊκὸς στρατὸς ἐξωπλίζετο ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τε καὶ Ζωῆς τῶν βασιλευόντων καὶ ἡ καθ' ἡμῶς οἰκουμένη διεκλονεῖτο τε καὶ σφοδρῶς ἐταράσσετο, ἐγένετό τις προσειά προς τὸν ὄσιον παρὰ τῶν φιλοθέων ἀνδρῶν, ἐκλιπαροῦντων ἐνδελεχῶς πρὸς τὸ ἐκ θεοῦ τὸ τέλος τοῦ συγκροτουμένου πολέμου μαθεῖν, ὅς καὶ διὰ τῆν τῶν παρακαλοῦντων ἀξίωσιν πρὸς τὸν μέγαν ἐγένον ἀγῶνα ἀποδυσάμενος, ἐδρέθη ἐν μίᾳ σκνδροπάζων καὶ ὀδυνηρῶς ἀποκλαιόμενος· τοῦ δὲ τὸ θαρρεῖν εἰς αὐτὸν ἔχοντας τῆν αἰτίαν πυνθανομένου τῶν ὀδυρῶν, μόλις ἐξεῖπε τὸ θαυθέν. ἔφησε δὲ, ὡς εἰδέθη ἐν τινι πεδίῳ*

ЖИТИЕ НА МИХАИЛ МАЛЕИН ОТ МОНАХА ТЕОФАН

Византийци биват победени от българи

20. Когато ромейската войска вдигнала оръжие срещу българите по време на царуването на Константин и Зоя¹ и големи смутове разклащали нашата империя, при подобния пристигнало едно пратеничество от някои боголюбиви мъже, които упорито настоявали да научат за края, който бог щял да изпрати на избухналата война. А той поради сана на онези, които го молели, се вдълбочил в онзи велик подвиг. След това бил намерен скръбен и жално проливащ сълзи. Когато пратеникът се осмелил да го запита за причината на воплите му, той едва изрекъл видяното. Казал, че се бил намерил в

¹ Зоя Карбоносина, четвърта жена на Лъв VI и майка на Константин VII Багренородни, била регентка между 914 и 920 г. Следователно сражението, за което става дума в текста, трябва да се постави между тези две дати. То ще да е боят при Ахелой, който е станал на 20 август 917 г. и се е развил действително в Поморийското поле. Издателят на житието обаче отбелязва, че годината 917 не отговаря на другите дати от живота на светията, така както те могат да се доловят от разказа на неговия житиеписец. Но ако въпросното сражение се постави например в 923 г. по време на победоносния поход на Симеон в Източна Тракия в Цариград, то тогава Зоя вече не е била регентка. Вж. Petit, La vie de Saint Michel Maleinos, pp. 589—590. За събитията около Ахелойската битка срв. Златарски, История, I, 2, стр. 385.

μεγάλω, ἐν ᾧ καὶ διηρημένα πλήθη δύο λαῶν λευκοφορούντων τε καὶ μελανειμονούντων ἰστάμενα κατιδεῖν, τρίζοντα τοὺς ὀδόντας καὶ κατ' ἀλλήλων ἐξαργυρόμενα, ἐξ ὧν κύριες δύο παμμεγέθεις ἀπολυθῆναι, λευκὸν τε καὶ μέλανα· οὕτω δὲ τὸν μέλανα καταφαγεῖν τὸν λευκόν, ὡς μηδὲν ὄλωσ τῶν ἐκείνου ἀπολειφθῆναι, σαρκῶν τῶν δὲ ἄλλων θορυβηθέντων σφοδρῶς, θεάσασθαι πάλιν ἐκ δευτέρου ἄνδρας δύο φοβεροὺς τῇ εἰδέα καὶ τῷ μεγέθει ἐκπλήκτους, τὸν μὲν λευκὴν στολὴν περιβεβλημένον, τὸν δὲ μέλανα, ἐξ ἑκατέρου μέρους ἀποσταλέντας συρραγῆναι ἀλλήλους κατὰ τὸ μέσον ἐκείνου τοῦ πεδίου, καὶ οὕτω τὸν μέλανα εἰς γῆν καταβαλεῖν τὸν λευκόν, ὡς δοκεῖν ἅπασαν διασαλεύεσθαι ταύτην καὶ βοῆν ἀφιέναι ἕξαισιον. „διὸ καὶ γνώσκεις ὑμᾶς“ φησί, „βούλομαι, μεγάλην καὶ ταχίην ὀργὴν τοῦ θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐξέχεσθαι“. ὅπερ καὶ κατὰ τὴν πρόρρησιν τοῦ θεοφόρου πατρὸς διὰ τὰς ἡμῶν ἀμαρτίας ἐγένετο (pp. 563, 28—564, 15).

една голяма равнина, в която се виждали да стоят една срещу друга войските на два народа, едните — облечени в бяло, а другите в черно. Като скърцали със зъби и се насочвали едни срещу други, те пуснали две огромни кучета, бяло и черно. А черното така разкъсало бялото, че изобщо нищо не оставило от месата му. Тълпите били развълнувани силно и той отново, за втори път, видял двама мъже, страшни на вид и удивителни на ръст, единия облечен в бяла дреха, а другия — в черна. Те били изпратени от едната и от другата страна да се преборят помежду си в сред онова поле и черният така повалил на земята белия, та цялата земя като че ли се разтресла и се чул грозен вик. „Ето защо, казал [свещецът], искам и вие да знаете, че наскоро велик божият гняв ще се стовари над нас.“ Така и станало според предсказанието на богоносния отец поради нашите грехове.

XXXII. ПОХВАЛНО СЛОВО НА ФОТИЙ ТЕСАЛИЙСКИ

Фотий Тесалийски бил отшелник, който се подвизавал в Солун по времето на Василий II (976—1025). Едно похвално слово за него е съставено от неизвестен автор в началото на XI в. От изложението се вижда, че неговият автор не е добре запознат с историческите събития. Така например той нарича Роман II, бащата на Василий Българоубиец, Лакапин, смесвайки го с Роман I.

В това похвално слово, което не е издадено изцяло, се съдържат някои общи данни за войните между Самуил и Василий II.

РЪКОПИС: Cod. Mosqu. sinod. bibl. 160 (s. XII—XIII)

ИЗДАНИЯ: *Арсений*, Похвальное слово св. Фотию Фессалийскому, Новгород 1897. — *В. Васильевский*, Один из греческих сборников Московской синодальной библиотеки, ЖМНПр., 248, 1886, стр. 96—102. Тук е използвано изданието на Василевски.

КНИЖНИНА: *Златарски*, История, I, 2, стр. 660, 685. — *Krumbacher*, GBl., p. 199, — Ed. Kurtz, BZ 7 (1898), p. 484—485. — *Moravcsic*, Byzantino-turcica, I, p. 574—575. *V. Grumel*, Le fondateur et la date de fondation du monastère thessalonicien d'Acarnion, Echos d'Orient, t., 34, 1931. — *А. П. Каждан*: ВВр. XVI, 1959, стр. 286.

LAUDATIO PHOTII THESSALONICENSIS

1. De Thessalonica eiusque confinibus

"Ὅδε πρὸς μόνην εἶσα τὴν τοῦ καλοῦ φίσω καὶ ἀκατήλευτος μετῆει τὴν ἀρετὴν, ὡς Θεοῦ τέκνον ὄντως καὶ πρὸς τὴν διὰ ταύτης σπεύδων ἁγιοτα θέσσειν. ἀμέλει καὶ Θεσσαλονίκης ἔνδον τῆς προκαθεζομένης τῶν θεσσαλικῶν φημι πόλεων μᾶλλον δὲ τῆς μέσον διακειμένης καὶ οἷον δορυφορουμένης, ὡς βασιλίδος ταῖς ἐκατέρωθεν πόλεις πρὸς μὲν ἀνίσχοντα τὸν ἥμιον Ἀμφιπόλει τε καὶ ταῖς στοιχηδὸν συγκαίμεναις μακεδονίαι, πρὸς δὲ δύνοντα, Πέδνη καὶ Ποτιδαία καὶ ταῖς ἄλλαις ἡλύσαις μέχρι τῶν Ἑλλησποντίδων, αἱ γὰρ ἀντιέγκλειων κατέστησαν δυστυχεῖς ταύτης οὖν ἔνδον ἔν τινι βραχυτάτῳ σεμνεῖῳ γερονῶς, ἄνω πον περὶ τὴν ἀκρόπο-

ПОХВАЛНО СЛОВО НА ФОТИЙ ТЕСАЛИЙСКИ

1. За Солун и неговите околности

Той съзерцавал само същината на доброто и безкористно следвал само добродетелта като истински син на бога, който се стремил най-добре чрез нея към бога. Разбира се, [това продължило] и в Солун, който стои начело на тесалийските градове, а по-скоро е разположен всред тях и обкръжен като царица с градовете от двете му страни: на изток с Амфиполис¹ и с редица съседни македонски селища, а на запад — с Пидна, Потидея² и всички други градове чак до Хелеспонтските³, които сега вместо цветущи станаха зловещи. И тъй той пребивавал в този град в една прескромна обител, която

¹ Амфиполис се намирал близо до устието на р. Струма. ² Потидея се намирал на п-ов Касандра в Халкидическия п-ов. ³ Хелеспонт (днес Дарданелите) се намира на изток, а не на запад от Солун, както смята авторът.

λιν ὄντι, καὶ ἰκανῶς τῆς τῶν πολιτῶν ἐπιμιξίας κενωρισμένῳ, ἐπ'ὄνομαι τῶν ἁγίων ἀναργύρων ἱατρῶν Κοσμᾶ τε καὶ Δαμιανοῦ δεδομημένῳ (p. 98, fol. 200).

2. Bulgari Thessaliam vastant

Τὸ γὰρ τοι Μυσῶν ἔθνος, κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἀφρηϊᾶσαν ἀρχῆς καὶ τὴν Θεσσαλῶν πᾶσαν καὶ Δολοπῶν καταδραμόν, πολλῆς ἀγωνίας τῷ βασιλεῖ τῶν Αὐσονίων ἐπῆρξεν παραίτιον. οὔτε γὰρ ἦν προσόδους ἐκεῖ ἐπὶ τὸ ἀνάκτορον ἄγεσθαι, οὔτε ἦν ἀκίνδυνον εἶδεν τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους ὁδὸν τήνδε βαδίζειν, ἀπάντων ἐκτόπως γινόμενων δορυλατόπων καὶ ἢ ξίφει κοπτομένων ἀνηλεῶς, ἢ πρὸς δουλικὴν τύχην ἀπαγομένων, αἰχμαλωσίας νόμοι τῆς τὸ ὁμόφυλον ἀθετούσης καὶ κατὰ τοῦ συγγενοῦς ἐπαριστάσης τὸ συγγενές. Ἄπειρ οὐκ ἔτι ἀνεκὰ φρονῶν εἰκότως ὁ βασιλεὺς μυρίαν μὲν ἵππον δυναγαγῶν, μυρίαν δὲ χεῖρα στρατιωτικὴν συλλεξάμενος, πόλεμόν τε συγκροτήσας ἰσχυρὸν καὶ γενναῖον μετ'ἔλλογιμον συντάξεως καὶ μάχην συστάσας κραταιοτάτην, ἐν τῷ πανστρατὶ κατ'αὐτὸν εἰσελάσαι ἦντων ὄφθη τῆς βαρβαρικῆς ἀντιτάξεως. τούτου δὲ πολλαχῆ γεγονότος, ἐπειτέρη εἰς ἀμνηστῖαν ἐληλύθει καὶ τοῖς ἐχθροῖς οὐχ οἷός τε ἦν ἀντιτάττεσθαι, συμμαχίαν ἐτέραν ἐζήτηε τὴν ὄντως βασιλικωτάτην τε καὶ ἀμείνοτα, τὴν προσευχαῖς ἁγίων συνισταμένην καὶ βραχίονα τὸν ὑψηλὸν πρὸς παράταξιν ἀκαταγνώστον εὐτρεπιζέουσαν. Τὴν Θεσσαλονίκην τοίνυν κατελησθῶς, ἦν δὴ καὶ φρούριον εἶχε καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀσφαλὲς ὄρητήριον, ἐν ταύτῃ πρὸς ἔρευραν ἱερῶν ἀνδρῶν καὶ ὁσίων ἐτράπετο (p. 101, fol. 205).

3. Basilius Bulgaroctonus contra Bulgaros exercitum ducit

Καὶ (ὁ Φώτιος) συναπαίρει τούτῳ κατὰ τῶν πολεμίων ἀπαίροντι. καὶ ὁ μὲν ὅπλοις ἀμυντηρίοις, ὁ δὲ λόγοις εὐκτηρίοις τοὺς ἐναντίους ἀμύνονται.

Ὅπερ γοῶν καταλυθείσης τῆς ἀντάσεως καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἐκάστου πορευομένου τῶν συστρατευομένων τῷ βασιλεῖ, πρὸς Θεσσαλονίκην ἐπανῆκε καὶ Φώτιος, εὐφημούμενος μὲν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὡς αὐτὸς τῆς τῶν βαρβάρων ἀπονοίας καθαιρέτης

се намирала горе около крепостта и била доста отдалечена от всякакъв досег с гражданите, построена на името на светите безсребърници лечители Козма и Дамиан.

2. Българите опустошават Тесалия

Мизийският народ въстана срещу ромейската власт.¹ Опустошавайки цялата страна на тесалийците и на долопите,² той причинявал големи тревоги на авзонския³ император. Нито приходите оттам можели да стигнат до императорския дворец, нито било безопасно за някой от неговия народ да тръгне на път за там. Всички бивали жестоко отвлечани в плен, безпощадно избивани с меч или отвеждани в робска участ според закона на пленничеството, който отрича племенното родство и изправя сродник срещу сродник. Императорът, като отсъдил уместно, че това не бива повече да се понася, събрал многохилядна конница и многохилядна пехотна войска и започнал силна и смела борба със значителна войска. След като се завързало ожесточено сражение, императорът излязъл срещу тях с цялата си войска, но се оказал по-слаб от варварските пълчища. Ъ понеже се повторило много пъти, императорът достигнал до голяма безизходност и като не бил в състояние да се бори срещу враговете, потърсил друга бойна помощ, наистина много по-царствена и по-добра, състояща се в молитвите на светците и предлаганца висока десница, неотразима в сражение. И тъй той пристигнал в Солун, който бил за него крепост и сигурна опора срещу враговете...

3. Поход на Василий II срещу българите

Също и Фотий тръгнал заедно с него, когато потеглил на поход срещу враговете.⁴ Те се борили срещу неприятелите — единият с оръжие за бой, а другият — с молитвени слова.

По-късно, когато въстанието било потушено и всеки от съратниците на императора се завърнал в страната си, и Фотий пристигнал в Солун, прославяе и от всички други като истински укротител на варварското безумие. Това било засвидетелствувано и от

¹ Тук става дума за похода на Самуил в Тесалия през 980 г. Вж. *Златарски*, История, I, 2, стр. 660 — *Ostrogorsky*, History, p. 268. ² Страната на древните долопи са намирала югозападно от Тесалия. ³ Авзония е архаично название на ромейците. ⁴ *Златарски*, История, I, 2, стр. 685—686, смята, че това сведение се отнася към края на 989 или началото на 990 г., когато Василий II заминал за Солун, за да започне оттам военни действия срещу българите.

γενόμενος, προμαρτυρούμενος δὲ καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως οὐ λόγοις ἀγραμμάτοις μόνον, ἀλλὰ καὶ γραμμασὶ ἐν οἷς φησὶν ἔπεξαιρεῖσθαι τε τοῦτον κατὰ πολιτείαν ἀρίστην καὶ θεοφίλην τῶν δικαιοσύνη σωζόντων καὶ δσιότητι καὶ τοῖς ἑπέου τῶν χριστιανῶν αὐτοῦ καμάτοις καὶ πόνοις καταβεβλήσθαι παρὰ Χριστοῦ τὸ ἀντίπαλον, ἢ δέλιος ταῦτα διέξειον, ἦν χρυσῆ σφραγὶς ἐμπεδοῖ καὶ ἡ διὰ γραμμῶν ἐρυθροβαφῶν τοῦ βασιλείου ὀνόματος ἐποσήμανσις. Ἐν ἣ καὶ βασιλικά δωρήματα περιέχεται (p. 101—102, fol. 206—207).

императора не само с неписани слова, но и с грамота. Казват, че в нея той бил прославен поради големите си заслуги към държавата и боголюбиего си, присъщи на онези, които спасяват със справедливостта и благочестиего си, и понеже чрез неговите жертви и подвизи за християните бил сразен от Христа противникът. Такова беше съдържанието на грамота, която бе скрепена със златен печат и с подписа на императора с червени букви. В нея бяха изброени и царските дарове.

XXXIII. ЙОАН ГЕОМЕТЪР

Йоан Геометър (*Ἰωάννης Κουρότης*) е виден византийски поет от края на X в. Той произлязал от знатно семейство и получил добро образование. На младини бил протоспатарий, а по-късно приел монашеско звание и станал митрополит на Мелитене. От него са запазени много стихотворения, които издават голямо поетично дарование. Важни сведения за българската история съдържат стихотворенията, написани във връзка с борбите между България и Византия през последната четвърт на X в. В тях е отразена тревогата в Цариград от успехите на Самуиловите българи.

Йоан Геометър е съвременник на предадените от него събития, затова неговите сведения заслужават доверие.

РЪКОПИС: P = cod. Paris. gr. 352 (s. X)

ИЗДАНИЯ: *Migne*, PGR CVI (1863) col. 901—1002. — *H. Gregoire*, Une épigramme gréco-bulgare, *Byzantion* IX (1934), p. 795—799.

КНИЖНИНА: *В. Васильевский*, Русско-византийские отрывки. II. К истории 976—986 годов. *ЖМНП* 184 (1876), стр. 162—178. — *К. Стоянов*, Иван Геометър и византийската култура на негово време, *Духовна култура*, кн. 27 (1925), стр. 196—202. — *Krumbacher*, *GBL*, p. 169, 731—737. — *Златарски*, *История*, I, 2, 675—676, 682—685. — *П. Мутафчиев*, Старият друм през Траянова врата, *Сп. БАН*, 55 (1937), стр. 43, 120. — *В. Бешевлиев*, Д-р Никола С. Пиколо като класик филолог, *ГСУИФФ*, XXXVII, 3 (1941), стр. 48—49. — *Scheidweiler*, *Studien zu Johannes Geometres*, *BZ* 45 (1952), p. 277—320. — *П. О. Карышковский*, К истории балканских войн Святослава, *ВВр.* 7 (1953), стр. 224—243. — *Moravcsik*, *Byzantinoturcica*, I, p. 319—320. — *М. В. Левченко*, Ценный источник по вопросу русско-византийских отношений в X веке, *ВВр.* IV (1951), стр. 67—68.

JOANNIS GEOMETRAE CARMINA

ЙОАН ГЕОМЕТЪР, СТИХОТВОРЕНИЯ

1. In seditionem

По случай въстанието

Eis tēn ἀπόστασιν.

Νῦν, οὐρανὲ, στάλαξον θυβροῦς αἱμάτων
Ἄηρ, ἐπενδύθητι πένθιμον σκότος
Ἢ γῆ, καταξάνθητι καὶ βράγηθί μοι,
Κόψον τὰ δένδρα, ῥίψον ὅλα βοστρύχους,
Ὅλην στολὴν μέλαιναν ἀντὶ τῆς χλόης,
Τὸ σὸν πρόσωπον ἀμφιέσασα, στένε.
Τὸ συγγενὲς μὲν αἷμα πᾶσαν τῆν Ἔσω

Пролей сега, о небо, дъжд от кърви! О въздух, покрый се с печален прах. Разтвори се и пропадни земьо! Изсечи дърветата и ги хвърли като (отрязани) къдри и като забулиш лика си изцяло с черна одежда вместо със зелена, ридай!¹ Родствена кръв заплашва най-напред целия Изток² и уви меч разделя сродни племена и същества. Баща

¹ Тук авторът има пред вид бунтовете на едрите динати в Мала Азия Варда Склар и Варда Фока срещу Василий II, които с известни прекъсвания са продължили 13 години (976—988). Василий II след упорита борба накрая излязъл победител благодарение на военната помощ, която му изпратил киевският княз Владимир. Срв. *Ostrogorsky*, *History*, p. 265—269. ² Под „Изток“ тук се разбират малоазийските области на Византийската империя.

Πρῶτον μένει, καὶ μερίζεται ξίφος
 Τὰ συμφυῆ, φεῦ! καὶ γένη τε καὶ μέλη.
 Πατήρ μὲν ὄργῃ πρὸς σφαγὴν τῶν φιλιτάτων
 Καὶ δεξιὰν παῖς πατρικῶν χραίνει φύσιν
 Αἶρε δὲ καὶ μάχισσαν, ὃ πικροῦ πάθους!
 Ἄνῃρ ἀδελφὸς εἰς ἀδελφοῦ καρδίαν
 Ἦ γῆ δὲ πολλοῖς συσπαραχθεῖσα τρόμοις,
 Κάτω δονεῖται, καὶ κεραυνῶν αἰ γλόγες
 Ἄνωθεν αὐτὴν ἐκτεσφοῦσι τὴν κόμην.
 Πόλεις δὲ ζόμης τὰς ἐπάλλξεις ὡς κόμης
 Πρὸς γῆν βαλοῦσαι καὶ κατεσπαραγμέναι,
 Θρηνοῦσαι πικρὸν, οἷα πένθιμοι κόραι.
 Οἱ τῆς Ἄγαρ κρατοῦσιν αἰ πάσαι πόλεις
 Φόρουσ τελοῦσαι, τῶν καθ' ἡμῶν τῶν φόνων
 Αἰτοῦσι μισθοὺς καὶ χορεύουσι μέγα.
 Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα πρὸς τὴν Ἔαν.
 Τὰ πρὸς Ἀσίαν δὲ, ποῖος ἐξείποι λόγος;
 Σκυθῶν μὲν αὐτὴν πλήθους, ὡς μὲν πατριῶτα
 Διατρέχει τε καὶ περιτρέχει κύκλω
 Ὡς γῆν δὲ βλαστάνουσαν εἰργενεῖς κλάδους
 Ἄνδρῶν ἀτρέπτων καὶ σιδηρέων φύσιν
 Προῖριζον ἐκτέμνουσι, καὶ βρεφῶν γένη
 Ξίφος μερίζει καὶ τὰ μὲν μήτηρ ἔχει,
 Τὰ δ' ἐχθρὸς ἐξεσπασε τῶν βελῶν βίβη.
 Αἰ δὲ κραταιαὶ πρὶν πόλεις, λεπτὴ κοινίς.
 Ἰπποτρόφους δὲ τὰς πρὶν ἀνθρώπων τροφούς,
 Οἴμοι! βλέπων τῶν πᾶσι παύσομαι δακρύων;
 Χῶραι μὲν οὕτω περπολοῦνται καὶ τόποι
 Σὺ δ', ἡ βασίλις τοῦ Βύζαντος ἐστία,
 Ποῦ μοι τύχης ἔστηκας, εἶπέ μοι, πόλις,
 Πόλις κακοῖς κρατοῦσα, τοῖς καλοῖς ὅσον
 Νικῶσα τὸ πρῶν; Οὐ γλῶσση καθ' ἡμέραν,
 Ὡς βῆθρου πίπτει καὶ σπασσάσεται τρόμος;
 Οὐ τοὺς φρέντας ἀγκάλαις τοῖς σαῖς κλάδους,
 Τοὺς μὲν μαχαίρας ἔχρον εἶδες ἐν μάχαις
 Ἐκ συγγενῶν πίπτοντας, αἴμοι τοῦ πάθους!
 Τοὺς δ' ἀντὶ λαμπρῶν καὶ καλῶν ἀνακτόρων
 Νήσους ἐρήμους καὶ φάραγγας καὶ πέτρας
 Κραδέντας οἰκεῖν, τὴν προὴν μετρούμενους;
 Καὶ ταῦτα, φεῦ! πάσχοντες (ὃ τῶν κριμαίων
 Ἐὼν σῶν, δικαστά!) τὴν λιθώδη καρδίαν
 Οὐδεὶς μαλάσσει, σπένδεται τῷ πλήσιον,
 Καὶ δάκρυον χεῖ φάρμακον σωτηρίας.
 Ἄλλ' ἥλιος μὲν εἰς σκότος μετεστροφήη,
 Καὶ τῆς σελήνης φέγγος ἐξαπεκρούβη,
 Καὶ καινὸς ἀστὴρ θαῦμα πίστεως ξένον
 Κωνῆς δ' ἀνήφθη, τῆς δ' ἐμῆς φαιθυμίας
 Λογισμὸς οὐδεὶς, οὐδὲ τῶν ἐγκλημάτων.
 Ἄλλ' ἔλεόν μοι δεῖξον, Ἰλέων, Λόγε,
 Σὸν ὄμμα χρηστόν, παῦσον ἀλληλοφθόρους
 Σφαγὰς, ἀλώσεις δεσμίων, μάχας, στάσεις,

кипи от гняв, готвейки смърт за децата си,
 и син опетнява десница с убийство на баща
 си. Брат насочва меч, с горчива мъка, срещу
 сърцето на брата си. Долу земята се гърчи,
 раздирана от трусове, а отгоре пламъците на
 мълниите изгарят самия прах. Градовете, хвър-
 ляйки и събаряйки на земята като коси кре-
 постите на своята сила, горчиво ридаят като
 скърбящи девизи. Синовете на Агар¹ тър-
 жествуват: градовете, които по-рано ни пла-
 цаха данъци, сега искат награда за убийст-
 вата над нас и силно ликуват. Ето, това
 именно става на Изток.

А това, което става на Запад,² кое слово
 би го предало? Множество скити³ кръстос-
 ват и обикалят западните области, като че
 ли са тяхна родина. Опустошават (ги) от ко-
 рен като земя, която ражда благородни из-
 дънки от непобедими мъже с желязна при-
 рода, и мечът посича младенци. И докато
 майката държи едни, врагът други ѝ изтръг-
 ва със силата на стрелите. Мощни по-рано
 градове сега са жалък прах. Уви, виждайки
 стада от коне, там, където по-рано имаше
 хора, как сега да спра сълзите си? Области
 и селища така се опожаряват, а ти град —
 царица, средище на Византия, кажи ми в
 каква участ си ми изпаднал? Град, който
 стоиш на първо място по бедствия, колко
 по-рано си тържествувал с благоденствие.
 Не се ли тресеш всеки ден, не падат ли и
 не се ли рушат основите ти от трусове? Не
 видя ли едни от издънките, пораснали в твои-
 те пазви, да падат в сражение като плъчка
 на меч, о нещастие, от ръцете на сродници,
 а други, спирайки дъха си, осъдени да жи-
 вент вместо в блестящи и прекрасни палати
 в пусти острови, бездни и скали. И понасят,
 ако и да има толкова, уви, страдания (такава
 е волята ти, Съднико!), никой не смекчава
 каменното си сърце, никой не се помирява
 с ближния си и не пролива целебни и спаси-
 телни сълзи. Но помрачи се слънцето, скри
 се светлината на луната, изгря нова звезда,
 необикновено чудо на нова надежда, и неиз-
 броими са безразсъдствата и провиненията им.

Но, преблаго слово, погледни ме с милос-
 тиво око, прекрати взаимно изстребителните
 кланета, отвлечане в плен, въстания, бягства,
 гонения, насилия, смъртни наказания, присъ-
 ди! Зная, че ти се съжаля над град Нине-

¹ Под синове на Агар се разбират арабите. Тук става дума за борбите между Византия и египет-
 ските Фатимиди при управлението на Василий II. Срв. *Ostrogorsky. History*, p. 266—267. ² Със „Запад“ се
 означават европейските владения на Византия. ³ Под „скити“ тук се разбират българите. Използвайки вът-
 решните смутове през първото десетилетие от управлението на Василий II, Самуил предприел редица нападения
 срещу Византия. За събитията вж. *Васильевский, Русско-византийские отрывки*, стр. 176—177. — *Златарски*,
История, I, 2, стр. 659—692.

Φυγὰς, διώξεις, ἀρπαγὰς, πονὰς, κρίσεις.
 Ὠκείρας, οἶδα, καὶ Νινεῦ τὴν πόλιν,
 Καὶ λαὸν ἠλέησας ἠμαρτηρότα
 Σὸν ποιμνιον γὰρ, ὄντων σὸν αἵματων.
 Σὴ μάνδρα γὰρ, Χριστέ ταῦτα σὴ πόλις.
 Βοῶ, πόλις σὴ, μὴ παραβλέψῃ, βλέπων
 Κακῶν ἀβύσσους· μέγρι γὰρ τίνος πόνοι·
 (col. 907 C—909 C).

2. In Iberorum vastationes

Εἰς τὰς τῶν Ἰβηρῶν ἀρπαγὰς.
 Οὐ Σκυθικὸν πῦρ ἀλλ' Ἰβηρικὴ βία
 Πρὸς τὴν Ἑβραν εἶν κλονεῖ τὴν Ἑσπέραν.
 Γῆς τοῦτο σεισμοί, τοῦσδε φάσις ἀστέρον
 Καιρῶν ἐδήλον μάκευς γῆ. Τί Σκύθαις
 Μέμφῃ ματαίως ὀππότε' ἄν τοὺς συμμάχους
 Τοιαῦτα ὀρῶντας καὶ φίλους τοὺς σοὺς
 βλέπεις;
 (col. 919 A)

3. In Bulgaros

Εἰς τοὺς Βουλγάρους.
 Κατὰ Σκυθῶν πρὶν συμμάχους, εἶν δέ
 Σκύθας,
 Αἰήμισθε Θραῖκες, συμμάχους πρὸς τοὺς
 φίλους
 Σκιοτάτε καὶ κροτεῖτε, γῦλα Βουλγάρων,
 Καὶ σκῆπτρα καὶ τὸ στέμμα καὶ τὴν πορφύραν
 Κροτεῖτε καὶ φορεῖτε, καὶ φοινικίδας
 (ζήτησον στίχον ἕνα)
 Μεταμφιάσει καὶ ξύλοις ἀχένας
 Μακροῖς συνέξει, καὶ κροῦσι τοὺς πόδας.
 Ξανεῖ δὲ πολλαῖς νῶτα καὶ τὴν κοιλίαν.
 Ἄνθ' ὧν ἀφέντες δημιουργεῖν,
 Τοῦτους φορεῖν τολμᾶτε καὶ φορεῖν μέγα.
 (col. 919 B)

вия¹ и че пошадя прегрешилия народ. Защо-
 то твое стадо е той, купен с цената на твои-
 те кърви. Твоя кошара съм и аз, Христе!

Такива слова отправя към тебе твойт
 град, градът, който е твой. Ти, който виждаш,
 не отвърщай поглед от бездънните злини.
 Докога наистина ще бъдат мъките ни?

2. За Иверийските грабежи

Не скитски огън,² но Иверийско³ насил-
 тласка сега Запада срещу Изтока. Това (оз-
 начаваха) земетръсите, а Македонската земя
 показва блясъка на новоизгрели звезди⁴. Защо
 напразно укоряваш скитите, когато виждаш,
 че твоите приятели и съюзници⁵ вършат съ-
 щите неща?

3. За българите

Сега, тракийци,⁶ ще вземете скити⁷ за
 съюзници срещу приятелите, които по-рано
 ви бяха съюзници⁸ срещу скитите. Ликувайте
 и тържествуйте, български племена! Обла-
 давайте и носете скиптри, венец, багреница
 и пурпур... Той ще смени одеждите ви, в
 дълъг ярем ще впримчи вратовете ви и в око-
 ви носете ви. С много удари ще набраздим
 вашите гърбове и гърди, понеже сте изоста-
 вили труда и сте дръзнали да носите такива
 неща и да се гордеете с тях.

¹ Гр. Ниневия — столица на Асирия. Разцветът на Ниневия се отнася към 9—7 в. пр. н. е. Жите-
 лите му се отличавали с разпуснатия си живот, за който тук авторът намеква. ² Със скитски огън тук се
 означава вероятно заплахата от страна на българите. ³ Тук авторът говори за грабежите на грузинските от-
 реди, които около 987 г. подкрепили Василий II в борбата му срещу Варда Скляр, но скоро след това се
 пръснали и започнали да ограбват малоазийските области и централната власт трябвало да се справи с тях. Васи-
 лий II тръгнал на поход срещу Грузия в 990 г. Вж. *Васильевский*, Русско-византийские отрывки, стр. 173—
 174. — *Златарски*, История I, 2, стр. 686. ⁴ През април 989 г. се появила комета, която според византий-
 ските автори предвещавала последвалите наскоро след това поражения на византийците от българите. През
 втората половина на 989 г. в български ръце паднала крепостта Верия, днешен Бер в Македония. Вж. *Васи-*
льевский, Русско-византийские отрывки, стр. 173. — *Златарски*, История I, 2, стр. 681—684. ⁵ Под „прия-
 тели и съюзници“ тук вероятно се подразбират грузинците. ⁶ С „тракийци“ тук се означени жителите на
 столицата, тъй като Цариград е разположен в тема Тракия. ⁷ Със „скити“ авторът нарича изпратената от
 киевския княз Владимир през 988 г. 6-хилядна дружина в помощ на Василий II. ⁸ Авторът намеква за съ-
 битията от 972 г., когато византийците уж като освободители и приятели използвали помощта на българите за
 борба срещу Светослав. Тук под „скити“ се разбират киевските руси. Срв. *Златарски*, История, I, 2, стр. 624.—
Мутафчиев, Руско-българските отношения при Светослав, стр. 76.

4. In comitem

Εἰς τὸν κομῆτ πλ.***^a
 Ἄνω κομῆτης ἔφλεγε τὸν αἰθέρα,
 Κάτω κομῆτης πυροπολεῖ τὴν Ἑσπέρων.
 Ἄστηρ ἐκεῖνος σύμβολον τοῦ νῦν σκότους
 Ἐκεῖνος ἡμεροῦτο φωτὶ φωσφόρου.
 Ἄλλ' οὗτος ἦφθη τῇ δύσει Νικηφόρου.
 Τεφρῶς ὁ δεινὸς οὗτος ἐξ ἀλαστόρων
 Τὰ πάντα πιμπρᾷ ποῦ βροχήματα κράτους
 Τοῦ σοῦ, στρατηγέ, τῆς ἀνικήτου Ῥώμης;
 Φύσει βασιλεῦ, πράγματα νικηφόρε,
 Μικρὸν προκύψας τοῦ τάφου, βρούξον, λέον,
 Δίδαξον οἰκεῖν τὰς ἀλώπεκας πέτρας.

(Col. 920 A)

5. In dominum Nicephorum imperatorem

Εἰς τὸν νερὸν Νικηφόρον τὸν βασιλέα.
 Ἐξάετες λαοῖο θεόφρονα ἠρία τέρας,
 Τὸς ἐπέτη Σκυθῶν Ἄρεα δῆσα μέγαν.

(Col. 927 A)

6. De Romanorum cladibus in clisura
Bulgarorum perpessis

Εἰς τὸ πάθος Ῥωμαίων τὸ ἐν τῇ Βουλγαρικῇ
 κλίσει.
 Οὐκ ἐφάμην ποτ' ἔσεσθαι, οὐδ' ἦν ἥλιος ἀρθῆ,
 Τόξα Μυσῶν δοράτων κρείττονα Ἀρσονίων.
 Ἐρῆετε, δένδρα, καὶ οὔρεα ἔρῆετ', ἄοργοι πέτραι,
 Κεμιάσων ἐνθα λέον πέφριγεν ἀντιάων.
 Εἴθε' ἐπὶ γῆν, Φαέθων, χουσανγέα δίφρον ἐλί-
 σεις,
 Τῇ μεγάλῃ ψυχῇ Καίσαρος εἰπέ τάδε
 Ἴστος ἔλε στέφανον Ῥώμης, δπλα λάμβωνε
 θάπτον,
 Τόξα Μυσῶν δοράτων κρείττονα Ἀρσονίων.

(Col. 934 A)

^a Lac. ind. ed.

¹ Срв. тук бел. 4, стр. 319. ² С „комит“ тук е означен българският цар Самуил, син на комит Никола. Текстът на гръцкото заглавие *εἰς τὸν κομῆτ* (= *κομητόπουλος*) е повреден. ³ Никифор II Фока (963—969). Авторът вероятно има пред вид въстанието на комит Никола и четиримата му снове Давид, Мойсей, Аарон и Самуил през 969 г. Вж. *Златарски*, История, I, 2, 590—593. ⁴ Тифон — митическо същество, символ на унищожителна сила. Той бил изобразяван като многоглаво чудовище, от чиито уста изригвал огън. ⁵ С „Рим“ тук е означена Византия, която се смятала за наследница на старата Римска империя. ⁶ Игра на думи с името на Никифор *Νικηφόρος*, което означава победоносец. ⁷ Тук личи отношението на автора към българите, които той презрително нарича лисици. ⁸ Със „скитски Марс“ тук е означена българската държава. При управлението на Никифор Фока (963—969) Византийската империя се засилила извънредно много и опасните по-рано българи не предприемали походи срещу него. Никифор Фока отказал да плаща данък на българите според договора от 927 г. *Златарски*, История I, 2, стр. 569—573; 580—585. Срв. *Ostrogorsky*, History, p. 259. ⁹ Става дума за голямото поражение на Василий II, нанесено му от българите в прохода Траянова врата при Ихтиман. Вж. *Златарски*, История I, 2, стр. 665. — П. *Мутафчиев*, Старият друм през Траянова врата, стр. 120. ¹⁰ Сиреч българското оръжие. ¹¹ „Авзони“ е архаичното название на византийците. ¹² Към император Никифор II Фока Йоан Геометър се отнася с голямо възхищение поради военните му заслуги и му посвещава много от своите стихотворения. ¹³ С Истър се означава българската държава.

4. За комитопула

Горе комета¹ озаряваше небето, долу комитът² опожаряваше Запада. Онази звезда бе символ на сегашната тъма, а комитът се укротяваше от изгряването на зорницата. Комитът се появи при залеза на Никифор³. Този страшен Тифон⁴ измежду злодеите всичко изгаря. Где е ревът на твоята сила, вожд на непобедимия Рим⁵. Император по природа и победоносец⁶ по дела, надигни се малко от гроба и изреви, лъве! Научи лисиците да си живеят в скалите!⁷

5. За господаря император Никифор

Шест години държах благочестиво юздите на управлението и толкова години бе окован силният скитски Марс.⁵

6. За претърпяното от ромеите поражение в Българската клисура⁹

Никога не бих казал, дори и слънцето да би изчезнало, че мизийските стрели¹⁰ са по-силни от авзонските копия¹¹. Пропаднете дървета, зловещи планини. Пропаднете, мрачни планини! Пропаднете, недостъпни скали, там, където лъвът се уплаши да излезе срещу сърните! Слънце, скрий под земята златоблестящата си колесница и кажи на великия дух на императора¹² това: Истърът¹³ грабна венета на Рим. Вземи бързо оръжието, защото мизийските стрели са по-силни от авзонските копия.

7. In egressum ex patria

Εἰς τὴν ἀποδημίαν.
 Ἐν μηνὶ Λύσιῳ τὴν Βύζαντος ἐστίαν
 Διπλῶν, ἐλαύνω πρὸς πόλιν Σηλυβρίας.
 Στελβουμένην γὰρ ἄστυ ξομφαίων βλέπων,
 Καὶ συγγενῆ μάχαιραν ἀγχιουμένην,
 Καὶ θηριῶσαν τὴν Ἐφῶν πρὸς φόνους,
 Καὶ γρούς καὶ ἄστυ καὶ στεναγμούς καὶ δάκρυ,
 Ὡς εἰς γαλήνην ἔβλεπον τὴν Ἐσπέραν.
 Οὐπω διήλθον τῆς ἀθύρου τὸ στόμα,
 Τῶν Ἀμαλικῶν δὲ πλῆθος ἠγχιουμένον,
 Ὀδοστατοῦντας τοῖς ὁδίταις ἐκτόπως,
 Τροφῶν, πενήτων, ἀσπαγῆν καὶ ζημιῶν,
 Ἄνδρῶν, γυναικῶν κωκυτοῦς καὶ παιδίων,
 Καὶ παρθένους σεμνάς τε καὶ μελαμφόρους,
 Γυμνουμένας, φευ! χεῖρας αἰρούσας ἄνω,
 Καὶ τὴν δροῶσαν μαρτυρουμένας δίκην.
 Τοιαῦτά μοι τὰ πρῶτα τῆς ἐκδημίας.

Οὐ Σκυθικὸν πῦρ ἔφλεγε τὴν Ἐσπέραν,
 Ἄλλ' οὐρανοῦ πῦρ καὶ Πρόνοια καὶ δίκη,
 Κατεπυλωῶσα τὴν μινθεῖσαν χθόνα
 (Col. 956 AB; 958 A)

7. За раздялата с родината

През месец март напуснах Цариград и тръгнах за град Силимврия. Виждайки още блестящата сабя и меч, настървен срещу родственици, озверелия за убийства Изток, чувайки плач и ридание в града, аз гледах на Запад като на тихо пристанище. Още не преминал устието на Атира¹, виждам побесняло множество Амаликити² да спират пътници по необичаен начин, виждам ограбване на храни, на пари и на бедняци, писъци на мъже, жени и деца, уви издевателства над благородни, облечени в черно девизи, които протягаха ръце нагоре и призоваваха за свидетел зрящата правда...

Такова беше началото на моето пътешествие. Не скитски огън опожаряваше Запада, но небесният огън, промисъл и справедливост изгаряха осквернената земя.

¹ Атира — река в Източна Тракия, която се влива в Мраморно море. На брега ѝ се намирала едноименна крепост (днес Буюк-Чекмедже) ² Амаликитите били номадско племе от арабски произход, което обитавало земите между Египет и Синайските степи и нападало юдейските племена. Името амаликити станало синоним на грабителите. Тълкуването на този откъс е спорно. *Васильевский*, Русско-византийские отрывки, стр. 174—175, смята, че под амаликити тук се разбират българите. По-приемливо е мнението на *Златарские*, История I, 2, стр. 684—685, според когото с амаликити тук са означени местни разбойници.

XXXIV. АНОНИМЕН АВТОР

Съчинението, известно под името *Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως*, незаслужено се приписвало на Георги Кодин (XIV в.). Обаче установено е, че то е дело на неизвестен автор, който живял през X и началото на XI в. В *Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως* се дава кратка история на по-забележителните паметници (обществени сгради, църкви, статуи и др.) на Цариград. Това съчинение има подчертано компилативен характер, като при неговото написване са били използвани по-стари извори. В него се съдържат откъслечни сведения за българската история, главно за отношенията между България и Византия по времето на Тервел и Юстиниан II.

РЪКОПИСИ: J = Monac. 218 (s. XI—XII). M = Paris. suppl. 690 (s. XII). — G = Paris. suppl. 657 (s. XIII). — H = Paris. 854 (s. XIV). — A₂ = Paris. 1782 (s. XIV). — A₁ = Vindob. hist. 37 (s. XIV/XV). — F = Vatic. — Palat. 328 (s. XIV/XV). — D = Paris. 1783 (s. XV). — E = Paris. 1788 (s. XV). — B = Vatic. 162 (s. XVI)

ИЗДАНИЯ: Georgii Codini Excerpta de antiquitatibus Constantinopolitanis, ed. Bonn. — Scriptores originum Constantinopolitanarum, II, ed. Th. Preger, Lipsiae, 1907. Даденият тук превод е направен по изданието на Т. Прегер.

КНИЖНИНА: Th. Preger, Beiträge zur Textgeschichte der *Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως* Progr. k. Maximilians-gymnasium, München 1894/95. — Krumbacher, GBL, p. 423—427. — Г. Баласчев, Българският господар Тервел, Периодическо списание, LXXVII (1898), стр. 19 сл. — Ив. Дуйчев, Проучвания върху българското средновековие, СББАН, XLI, клон историко-филологичен, 1949, стр. 5—8. — Moravcsik, Byzantinoturcica I, p. 471—472.

SCRIPTORIS ANONYMI

PATRIA CONSTANTINOPOLIS

1. De aqueductis e Bulgaria devectis

Ἔκτισε δὲ καὶ τοὺς μνδρῶνας^α καὶ τοὺς ἀγωγοὺς ἔφερεν ἀπὸ Βουλγαρίας (p. 149,2—4)

^α μνδρῶνας codd.; Verbum incertum; Preger cum Lambecio ὑδρῶνας aut λυτρῶνας scribere dubitat; ἔφερεν] δεῖ ὄν τὸ ὕδωρ φέρεται C

АНОНИМЕН АВТОР

СТАРИНИТЕ НА ЦАРИГРАД

1. За водопроводни тръби, докарани от България

Построил¹ водохранилища и докарал водопроводни тръби от България.²

¹ Тук се говори за строителната дейност, която Константин Велики развил в Цариград. ² Водопроводните тръби били докарани откъм вътрешността на Тракия. Обстоятелството, че авторът говори за тия земи като за български, показва по-късния произход на този исторически извор.

2. *Constantinus Magnus Pliscobam, Preslabam
Dristramque renovat*

Таῦτα δὲ ἐκτίσθησαν ὡς εἴρηται παρὰ Οὐρβικίου προαιποσίτου καὶ Σαλλουστίου ἐπάροχου καὶ τῶν λοιπῶν, καταλιπὼν αὐτοῖς κεντηνάρια χρυσοῦ ἐξακόσια εἰς τε τοὺς ἐμβόλους καὶ τοὺς ἀγωγούς καὶ εἰς τὰ τεῖχη. Ἐκεῖνος δὲ ἦν κατὰ τῶν Σκυθῶν καὶ ὑποτάξας αὐτοὺς ἐκτίσεν πόλιν τὴν Περοθλάβαν^α καὶ τὴν Αἰστραν καὶ τὴν Πλίσκουβαν καὶ τὴν Κωνσταντίαν. Ταῦτα δὲ ἐκτίσθησαν παρισταμένον τοῦ Οὐρβικίου εἰς χρόνους δύο ἡμῶν ἀπὸ φωνῆς Ἐρμείου (p. 149, 9—16).

3. *De Euphemiae statua in Constantinopoli
posita*

⟨Περὶ Ἐὐφημίας τῆς γυναῖκος Ἰουστίνου.⟩
Ἐὐφημίας τῆς γυναῖκος Ἰουστίνου τοῦ Θρακῆος στήλη ἴσταιται ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐὐφημίᾳ τῇ ὑπ' αὐτῆς κτισθείσῃ (p. 164, 8—10).

4. *De Belisarii Tiberiique Thracis signis in
Constantinopoli positis*

... Ἐνθα καὶ σταυρὸς ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ πέπηγε καὶ στήλη χρυσέμβραφος Βελισαρίου καὶ Τιβερίου καὶ τοῦ κυρτοειδοῦς Θρακῆος, καὶ Ἰουστίνος ὁ πρῶτος λεπτοειδῆς καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ στήλαι ἑπτὰ, αἱ μὲν ἀπὸ μαρμάρων, αἱ δὲ χαλκαῖ (p. 165, 11—15).

5. *De Iustini Thracis mulieris statua*

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Μίλιῳ στήλαι ἴστανται Σοφίας τῆς γυναῖκος Ἰουστίνου τοῦ Θρακῆος καὶ Ἀραβίας τῆς θυγατρὸς αὐτῆς καὶ Ἐλένης ἀνεψιᾶς αὐτῆς (p. 166, 15—17).

2. *Константин Велики възстановява Плиска,
Преслав и Силистра*

Тези¹ били построени, както се каза, от препозита Урбикий² и епарха Салустий³ и от останалите, като им предал шестстотин кентинария злато за колонадите⁴, водопроводите и за крепостните стени. Той бил на поход срещу скитите и като ги покорил, възстановил град Преслав, Дръстър, Плиска и Констанция.⁵⁻⁶ А тия били възстановени с помощта на Урбикий след около две и половина години от речта на Хермий.

3. *Статуя на Евфимия в Цариград*

⟨За Евфимия, жената на Юстин⟩
На Евфимия, жената на Юстин Тракиец⁷, бил поставен паметник в построената от нея църква Св. Евфимия.

4. *Статуи на Велизарий и Тиберий
Тракиец в Цариград*

Там бил поставен кръст от Юстиниан⁸, както и позлатена статуя на Велизарий⁹ и на Тиберий—гърбавия Тракиец,¹⁰ и на дребния Юстин Първи и седем статуи на неговите роднини, едни от мрамор, други от мед.

5. *Статуя на жената на Юстин Тракиец*

В същия Милион¹¹ поставили статуи на София, жената на Юстин Тракиец,¹² на дъщеря ѝ Арабия и на племенницата ѝ Елена.

^α περιθλάβαν Α₁, περοθλαβίτζαν С

¹ Т. е. различните обществени сгради, укрепителни и др. съоръжения, построени в Константинопол по времето на Константин Велики. ² Урбикий бил един от приближените на Константин Велики. Той развил голяма строителна дейност по поръчение от страна на императора. ³ Патриций Салустий, префект на града, бил един от дванадесетте сенатори, които Константин Велики преселил заедно със семействата им от Рим във Византион, когато столицата на империята била преместена. Епарх на града се наричал бившият praefectus urbi. Неговите функции били твърде разнообразни. Епархът имал за задача да следи за реда в столицата, като бил отговорен за това лично пред императора, раздавал правосъдие в столицата и на сто километра около нея, следял за дейността на търговско-занаятчийските корпорации и др. За длъжността на епарха вж. *Bréhier, Les institutions*, pp. 186—192. ⁴ Емволи (ἐμβόλοι) или портици, били сгради, които служели за запазване на минувачите от дъжд или от слънчевите лъчи. Някои от тия портици имали два етаж. Горната част, покрита с плочи и украсена със статуи, служела за разхождане, а в долната част се помещавали търговски магазини. Вж. *Janin, Constantinople byzantine*, Paris, 1950, pp. 90—96. ⁵⁻⁶ Днешният гр. Кюстенджа. ⁷ Византийският император Юстин I (518—527). ⁸ Византийският император Юстиниан I (527—565). ⁹ На известния византийски пълководец Велизарий от времето на Юстиниан I. За Велизарий и неговата дейност вж. *G. J. Chassin, Bélisaire, généralissime byzantin* (504—565), Paris 1954, p. 1—254. ¹⁰ Византийският император Тиберий II (578—582). ¹¹ Милион (Μίλιον) представлявал грандиозен паметник на мястото, където се разклонявали различните пътища, водещи към европейските провинции на империята. Милионът представлявал огромен купол, подпиран от четири арки. Бил украсен с много статуи. Мястото на Милион не е уточнено. Предполага се, че той се е намирал някъде на северозапад от площада на Св. София. Вж. *Janin, Constantinople byzantine*, p. 104—105. ¹² Византийският император Юстин II (565—578).

6. *Iustiniano Rhinocorimeno regnum recuperante Terbellis Constantinopolim init*

Θέαμα α. Το δὲ ἐν αὐτῇ τῇ Βασιλικῇ χρυσοφόρῳ ὀπίσω τοῦ Μιλίου ἦν ἀνδρσεῖκελον ἄγαλμα χρυσεύβαφον· ἐνθα ἦν τὸ ἕξαμον Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως καὶ γονυκλινὸς Ἰουστινιανοῦ τοῦ τυράννου. Ἐν ἣ ὁ Τερβέλις ἐδημηγόρησεν (р. 171, 16—172,1).

7. *De statua in Thracia posita*

Ἀρδαβούριος στρατηγὸς ἐπὶ Λέοντος τοῦ εὐσεβοῦς ἐν τοῖς Θρακίαις μέρεσιν Ἡρωδιανοῦ στήλην εὐρὴν ἐπίκρυτον πάνυ καὶ παχεῖαν θυρωμαθεὶς ὄλεσεν· ἦντινα ὀλέσας εὗρεν χρυσοῦν τάλαντα, λίτρας ρλγ'. ἃ μετὰ προθυμίας τῷ βασιλεῖ κατεμήνησεν (р. 204, 5—9).

8. *Haemus Thracum rex in Byzantium exercitum ducit*

Τὰ δὲ Κοντάρια ἢ ἀγία Θέκλα· ὁπότε ἦλθεν Αἴμιος^α ὁ βασιλεὺς Θράκης πρὸς Βύζαντα, ἔκοψαν οἱ Βυζάντιοι ἐκ τῶν ἐκεῖσε^β κοντάρια καὶ οὕτως ἐκλήθη. Ὁ δὲ μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν ναὸν ἐκεῖσε τῆς θεοτόκου· ὁ δὲ Ἰουστῖνος ὁ ἀποκουροπαλάτης εἰς κάλλος καὶ εἰς μέγεθος ἐπλάτυνεν αὐτὸν καὶ ἐκλήθη ναὸς τῆς ἀγίας Θέκλης (р. 228, 19—229,5).

9. *Tiberius Thrax templum aedificat*

Οἱ δὲ ἄγιοι Τεσσαράκοντα ἐπῆρχον πρότερον πραιτώριον· ὁ δὲ Τιβέριος ὁ Θραξ σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Ἀναστασίᾳ τοὺς δεσμίους ἐξεώσας καὶ τὸν τόπον ἀνακαθάρας καὶ διαμετρῆσας καὶ τὴν ὕλην ἐναποθέμενος ἐθεμελίωσεν καὶ ἐξέβαλεν μέχρι πηχῶν τεσσάρων (р. 234, 11—15).

α Αἴμιος om. C, ὁ ἔμωv, J, αἴμων H
β ἐκ τοῦ ἐκεῖ ὄρους H.

^{1—2} Тази базилика се наричала така заради позлатения покрив, който имала (според Жанен тя била с позлатен таван). Споменатата базилика била богато украсена със статуи. Тя се намирала в централната част на Цариград, близо до църквата Св. София. Вж. *Janin, Ibidem*, р. 156—159. ³ Византийският император Ираклий (610—641). ⁴ Статуя на византийския император Юстиниан II Ринотмет (685—695; 705—711). ⁵ Тук се загатва за събитията от 705 г., когато българският хан Тервел (701—718) помогнал на Юстиниан II Ринотмет да заеме за втори път престола. След като Юстиниан взел властта, Тервел бил тържествено посрещнат в Цариград и богато надарен. На Тервел била дадена титлата кесар и тогава на българите била отстъпена областта Загория. Г. Баласчев, Българският господар Тервел, Периодическо списание, LXXVII (1898), стр. 19 сл. — *Златарски*, История, I, 1, стр. 164—174. — *Ив. Дуйчев*, Проучвания върху българското средновековие, СбБАН, XLI, клон историко-филологичен, 1949, стр. 5—8. — *В. Бешевлиев*, Мадарският конник, София, 1956, стр. 57—61. ⁶ Ардабурий — византийски военачалник по времето на Теодосий II (408—450), алан по произход. ⁷ Византийският император Лъв I (457—474). ⁸ Неизвестно лице. ⁹ Контария (*Κοντάρια*) местност или квартал в Цариград. Получила наименованието си от *κοντάρια* — копия, които жителите отсекли оттам. Понеже мястото било на височина, те имали там пост за наблюдение. Вж. *Janin, Constantinople byzantine*, pp. 99, 347. ¹⁰ Хемус — легендарен тракийски цар. ¹¹ Става дума за Юстин II, който бил племенник на Юстиниан I и е бил куропалат по негово време. Тази длъжност била изпълнявана от най-близки роднини на императора. Куропалат бил нещо като маршал на двореца и се грижел за сигурността на императора. По-късно остава като почетна титла. Вж. *Brehier, Les institutions*, р. 98. ¹² Византийският император Тиберий II. ¹³ Църквата била доизкарана от приемника на Тиберий — император Маврикий (582—602).

6. *За влизането на Тервел в Цариград при повторното възцаряване на Юстиниан II Ринотмет*

Картина първа: В същата златопокривна Базилика^{1—2} зад Милион имало позлатена статуя на човек. Там бил ексамонът на император Ираклий³ и (статуя) на коленичилиия Юстиниан узурпатора.⁴ В базиликата Тервел говорил пред народа.⁵

7. *Статуя в Тракия*

Ардабурий⁶ стратег при благочестивия Лъв,⁷ като намерил в Тракийските области статуя на Херодиан⁸, съвсем гърбав и дебел, разгневен я разрушил. Като я разрушил, намерил златни таланти — 133 литри, за които с готовност съобщил на императора.

8. *Тракийският цар Хемус тръгва на поход срещу Византион*

Св. Текла в Контария⁹: Когато тракийският цар Хемус¹⁰ тръгнал срещу Византион, византийците си отсекли оттам копия и го нарекли така. Константин Велики издигнал там храм на Богородица. А бившият куропалат Юстин¹¹ го украсил и разширил и го нарекъл храм на св. Текла.

9. *Тиберий Тракиец построява църква*

(Църквата) Св. Четиридесет мъченици била по-рано претория. Тиберий Тракиец¹², с жена си Анастасия, извадил затворниците и като разчистил мястото и натрупал материала, построил основите и я издигнал до четири лакти (височина).¹³

10. De Tiberio Thrace

Τὰ δὲ Μεγεθίας Μεγεθία δέσποινα ἀνήγειρεν ἐν τοῖς χρόνοις Τιβερίου τοῦ Θρακός (p. 237, 3—4).

11. De origine Iustini Thracis

Τὴν ὑπεραγίαν θεοτόκον τὰ Ἀρεοβίνδου ἀνήγειρεν Πέτρος μάγιστρος καὶ κουροπαλάτης ὁ ἀδελφὸς Μανρικίου τοῦ βασιλέως, ἐπεὶ Ἀρεοβίνδου οἶκος ἦν ἐκεῖσε, διὸν καὶ ἔλαβεν ὁ τόπος τὴν προσηγορίαν, ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστίνου τοῦ κρατίστου τοῦ Θρακός (p. 237, 12—238, 1).

12. Iustinianus Rhinocoripimenus auxilio Bulgarorum sibi regnum restituit

Ὅτι εἰς τὴν ἀγίαν Ἄνναν τὸ λεγόμενον Δεύτερον ἐν τῷ κίονι στήλῃ ἴστατο Ἰουστινιανοῦ τοῦ ἐνοκοπημένου. Τὴν δὲ στήλῃν κατεβίβασεν Βάρδας Καῖσαρ ὁ θεῖος Μιχαὴλ καὶ ταύτην συνέτριψεν καὶ ἐκλήθη Δεύτερον, διότι ἐξόριστος γέγονεν Ἰουστινιανὸς εἰς Χερσῶνα παρὰ Λεοντίου πατρικίου, ποιήσας ἐκεῖ χρόνους δέκα φυγῆ δὲ χρησάμενος εἰς τὸν Τέρβελον^α τὸν ἀρχηγὸν τῶν Βουλγάρων, ἠγάγετο τοῦ Τερβέλου^β τὴν θυγατέρα εἰς γυναῖκα τοῦνομα Θεοδώραν. Καὶ δοὺς αὐτῷ λαὸν χιλιάδας ιε',^γ εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει καὶ μὴ δεχθεὶς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν παλαιὰν Πέτραν καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν ἀγωγὸν ἐξέβη εἰς τὸ θεμέλιον τοῦ κίονος ἔσωθεν τῆς πόλεως καὶ ἐκράτησε τῆς πόλεως πάλιν καὶ ἐκλήθη ὁ τόπος Δεύτερον (p. 244, 1—13).

13. Gainas rebellionem in Thracia facit

Τὰ δὲ Γαῖνᾶ οἶκος ἦν Γαῖνᾶ πατρικίου τοῦ τυραννήσαντος εἰς τὰ Θρακῶα μέρη ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρκαδίου καὶ σφαγέντος ἐκῆσε (p. 252, 5—7).

α τερβείριον С, τέρβελον М, τέρβελην J.

β τερβέλου J с δέκα χιλιάδας J, ὡσεὶ χιλιάδας ιε Н, χιλιάδας ιε АСg.

^{1—2} Освен църквата Св. Богородица Ареобиндска, която се намирала в квартала Ареобинд (τὰ Ἀρεοβίνδου), в Цариград имало дворец и баня на Ареобинд. Вж. *Janin, Constantinople byzantine*, p. 294. ³ Ареобинд бил управител на префектура (praefectus praetorio) по времето на император Юстиниан I (527—565). ⁴ Византийският император Юстин I. ⁵ Византийският император Михаил III (841—867). ⁶ В 695 г. Юстиниан II Ринотмет бил свален от престола и император станал патриций Леонтий (695—698). ⁷ Тук авторът е допуснал грешка. Теодора не е дъщеря на Тервел, а сестра на хазарския хан Ивузир Глиаван. ⁸ В Цариград имало квартал Петра, името на който идва от πέτρα — скала. Тази скала днес турците я наричат Kesme Kaşa — одялана скала. Една част от този квартал се наричала Стара Петра (παλαιὰ Πέτρα) и се намирала вън от крепостната стена на Цариград. Вж. *Janin, Ibidem*, p. 377. ⁹ Според автора мястото било наречено Девтерон (Δεύτερον) от нар. δεύτερον или δεύτερα — втори път, отново, в чест на това, че Юстиниан II се възцарил за втори път. Дюканж смята, че името Девтерон идва от това, че този квартал се намирал на две мили от стената на Константин. По-приемливо е мнението на Жанен, който смята, че става дума за δεύτερον (μέρος), т. е. за тази част от града, която била обградена от стената на Константин и стената на Теодосий. Вж. *Du Cange, Constantinopolis christiana*, II, XVI, 32. — *Janin, Constantinople byzantine*, p. 314. ¹⁰ Гайна, гот по произход, бил на военна служба при цариградския двор по времето на император Аркадий (395—408). Той подкрепил бунта на готите начело с Трибигилд в Мала Азия. По-късно се върнал в Цариград където углавявал готската партия, ползуваща се с голямо влияние в управлението. Като се почувствувал несигурно в Цариград поради нарасналата омраза на населението към готите, той го напуснал и започнал да опустошава Тракия. Разбит от византийските войски, Гайна преминал отвъд Дунава и паднал убит в сражение с хуните. Вж. *Ostrogorsky, History*, p. 50. — Д. Ангелов, История на Византия, I, София, 1959, стр. 84—87. ¹¹ Източноримският император Аркадий (395—408).

10. За Тиберий Тракиец

Храмът Мегетий бил построен от госпожа Мегетия във времето на Тиберий Тракиец.

11. За произхода на Юстин Тракиец

(Църквата) пресвета Богородица Ареобиндска^{1—2} издигнал магистър и куропалат Петър, братът на император Маврикий. Понеже там била къщата на Ареобинд,³ заради това и мястото получило това наименование във времето на могъщия Юстин Тракиец.⁴

Юстиниан II Ринотмет си възвръща властта с помощта на българите

До (църквата) Света Анна, на мястото, наречено Девтерон, върху колона стояла статуя на Юстиниан Ринотмет. Кесарят Варда, вуйчото на Михаил,⁵ смъкнал статуята и я разбил, а то било наречено така ето защо: Юстиниан бил заточен в Херсон от Патрикий Леонтий⁶ и прекарал там десет години. Като избягал при владетеля на българите Тервел, взел за жена дъщерята на Тервел на име Теодора⁷. И той му дал петнадесетхилядна войска. Юстиниан се явил пред Цариград, но като не бил приет, се върнал към старата Петра⁸. Като влязъл през водопровода, излязъл до основата на колоната вътре в града и за втори път го овладял. И мястото било наречено Девтерон⁹.

13. Гайна вдига бунт в Тракия

А в (квартала) Гайна била къщата на патриций Гайна¹⁰, който по времето на Аркадий¹¹ се разбунтувал в Тракия и бил убит там.

14. *De Iustino Thrace*

Τὰ δὲ Εὐβούλου ἐκτίσθησαν παρὰ Εὐβούλου πατρικίου ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστίνου τοῦ Θρακός, ἐπεὶ οἶκος αὐτοῦ ἦν (p. 254, 17—19).

15. *Principes Bulgarorum usque ad Constantinopolim exercitum ducit*

Τὸ δὲ Καστέλλιν ἐκτίσεν Τιβέριος ὁ πενθερός Μавρικίου διὰ τὸ ^a ἐλθεῖν Χαγάνον τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας^b καὶ ἐμπροῆσαι καὶ κατακαῦσαι ἅπαντα τὰ Θρακῶα μέρη μέχρι τῶν πορτῶν ἐκαστέλλωσεν δὲ τὸ τεῖχος καὶ ἀπέκλεισεν τὰς ναῦς· καὶ ἐκλήθη οὕτως (p. 265, 13—17).

16. *Damianus Slavus monasterium condit*

Τὴν δὲ μονὴν τὰ Δαμιανοῦ ἐκτίσεν Δαμιανὸς παρακοιμώμενος Σκλάβος^c ἐν τοῖς χρόνοις Θεοφίλου καὶ Μιχαήλ (p. 266, 11—13).

17. *Iustinus Thrax monasterium condit*

Τὴν δὲ γυναικείαν μονὴν τὴν καλουμένην Ἀγρούσιης Ἰουστίνος ὁ Θράξ ὁ κράτιστος, ὁ θεῖος Ἰουστινιανὸς τοῦ μεγάλου, ἐκτίσεν σὺν τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Εὐφημία, ἐπεὶ καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἐκεῖσε ἐτέθη (p. 273, 6—9).

18. *De Tiberii origine Thracica*

Τὰ δὲ Σμαράγδης σὺν τῷ λοετρῷ ἐκτίσθησαν παρὰ Σμαράγδου πατρικίου καὶ στρατηγῶ ἐν τοῖς χρόνοις Τιβερίου τοῦ Θρακός, διότι οἶκος αὐτοῦ ἦν ἐκεῖσε (p. 277, 4—6).

14. *За Юстин Тракиец*

(Кварталът) Евбул бил построен от патриция Евбул, понеже той имал къща там по времето на Юстин Тракиец¹.

15. *Българският владетел тръгва на поход срещу Цариград*

А Кастелинът² бил построен от Тиберий³, тъстът на Маврикий, понеже хаганът, владетелят на България⁴, дошъл, изгорил и опожарил всички тракийски земи чак до вратите на (Цариград). Тиберий укрепил градската стена и заградил корабите. И мястото било наречено така.

16. *Славянинът Дамян основава манастир*

Дамяновия манастир⁵ построил паракимомен⁶ Дамян Славянинът във времето на Теофил и Михаил⁷.

17. *Юстин Тракиец основава манастир*

Женския манастир, наречен Августа⁸, построил могъщият Юстин Тракиец⁹, вуйчото на великия Юстиниан¹⁰, заедно с жена си Евфимия, като и нейното тяло било положено там.

18. *За тракийския произход на Тиберий*

Смарагдовият манастир заедно с банята¹¹ били построени от Смарагд, патриций и стратег по времето на Тиберий Тракиец, защото къщата му била там.

^a διὰ τὸ μὴ καῦσαι τὸν στόλον αὐτοῦ χάρανος ὁ ἄρχων βουλγαρίας B.

^b τῶν βουλγάρων A₁.

^c σκλάβος om. A₁, ὁ σθλάβος DEN, B (qui ὁ om.)

¹ По времето на византийския император Юстин I. ² Кастелион (Καστέλιον) — кула на Галата близо до днешно Каракьой, срещуположна на кулата Кентенарион. Между двете кули била закрепвана веригата, която затваряла Златния рог. Кастелион бил построен от император Тиберий (578—582). Вж. Janin, Ibidem, p. 420—421. ³ Византийският император Тиберий II. ⁴ Тук авторът смесва аварския хаган с българския владетел или пък иска да отрази участието на българи в аварската войска. ⁵ Къде се е намирал кварталът τὰ Δαμιανοῦ, не е известно. Предполага се, че е бил някъде около днешното Ортакьой. Вж. Janin, Ibidem, pp. 428—429. ⁶ Паракимоменът (ὁ παρακοιμώμενος), обикновено евнух, се грижел за безопасността на императорската спалня. Той бил началник на слугите в императорските покои. Вж. Bréhier, Les institutions, p. 128—130. ⁷ Византийският император Теофил (829—842) и неговият син Михаил III (842—867). ⁸ В коя част на Цариград се е намирал този манастир, не е известно. ⁹ Юстин I. ¹⁰ Юстиниан I. ¹¹ Този манастир и банята, построени от Смарагд, се намирали в долината Ликус. Вж. Janin, Constantinople byzantine, pp. 215, 391.

ПОКАЗАЛЕЦ — INDEX NOMINUM ET RERUM

СЪКРАЩЕНИЯ—ABBREVIATIONES

библ.	библейски, библейска, библейско	пл.	племе
бълг.	български, българска, българско	прабълг.	прабългарски, прабългарска, прабългарско
виз.	византийски, византийска, византийско	пров.	провинция
гр.	град	р.	река
дн.	днес	рим.	римски, римска, римско
имп.	император	с.	село
митол.	митологически, митологическа, митологическо	царигр.	цариградски, цариградска, цариградско
нар.	народ	христ.	християнски, християнска, християнско
окр.	окръг	южносл.	южнославянски, южнославянска, южнославянско
обл.	област		
о-в	остров		

Показалецът е съставен по българската азбука. Гръцките и латинските думи са подредени според произношението си на съответния език. Цифрите посочват страниците. Получерните цифри означават, че на тази страница към думата има обяснителни бележки.

- Аарон, комитопул 229, 320
 Абазия, обл. 216
 Абидос, гр., дн. Япълдак 150, 171, 258
 Абрит (Абритус), гр., дн. Разград 141
 Авар, епоним 308
 авари, нар. 13, 24, **143**, 145, 146, 147, 173, 205, 208, 239, 308, 309, 310
 Авгар, манастир 287
 Августа Траяна (Берое, Вероя), гр., дн. Стара Загора 153
 Августейон, царигр. площад 309
 авзони 315; вж. ромей (византийци)
 Авлозан, командир на рим. легион 289
 Аврам (Авраам), библ. лице 28
 Авраша (Афродизия), дн. с. Урша 194
 Аврелиан, Луций Домиций, рим. имп. 141
 авхени, кормилни греди **38**
 Агамемнон, герой от Илиадата 127, 175, 260, 269
 Агар, съпруга на Аврам и майка на Исмаил 28, 97, 304, 318
 аграрий, виз. имп. кораб **219**
 агаряни 226, 228, 280; вж. араби
 Агатий, виз. писател 245
 Агии Апостоли (Пела, Постол), с. 196
 Адалия (Памфила), обл. 124
 Адамклисе (Тропей, Тропеум Траяни), с. **194**
 Адер, библ. лице **89**, 94
 Адралест, domestik на схолите 162, 178
 Адриан, рим. имп. 127, 175, 194, 260
 Адрианопол (Ускудама, Орестиада, Орестия, дн. Одрин — Едирне), гр. 70, 118, 127, 142, 155, 156, 172, 175, 176, 177, 179, **194**, 243, 259, 260, 281, 282, 287, 303
 Адриатическо море 212
 Аетос, митол. лице 176
 Азия, пров. 141, 256, 257, 259, 260; вж. Мала Азия (Анадол) Анатолик
 Азовско море (Меотида, Меотидско езеро) **142**, 203, 216, 217, 252, 269
 Айнарджик-Инеджик (Апрос или Кермиен), с. 194
 Айтала, христ. мъченица 281
 Айфар (НЕІХСЫТЪ), днепърски праг 201
 Акант (Акантос), гр. **196**
 акацири, хунско пл. 309
 Акве Калиде (Термополис), дн. Бургаски минерални бани 130
 Акерман (Аспрон), гр., дн. Белгород 213
 Акмон, митол. герой **306**
 Аконтисма, проход **194**
 Акре, гр., дн. с. Нанево **194**
 акропол 44
 аксиоматици (великодостоиници), титлоносци **226**
 Аксиопол, гр., дн. с. Хиног 194, 195
 актуарий, виз. дворцова длъжност **229**
 алани, сарматско пл. **213**, 224, 324
 Алания 216
 Александрия, гр. 186
 Александрийски климат, област 12
 Александър Велики, македонски цар 99, 195, 196
 Александър, виз. император 75, 107, **124**, 125, 126, 159, 160, 176, 190, 257
 Александър, христ. мъченик 288
 Алексей Муселе, патриций, 130, 131, 163, 179
 Алкмена, митол. лице 195
 Алогоботур, бълг. лично име или титла **212**
 Алпи (Келтски планини) 260
 Алмирис, гр., дн. с. Запороженци **195**
 Алмопия, гр. и обл. **196**
 Алмалик, библ. лице 101
 амаликити, пл. **321**
 Амастрида (Амастрис), гр. **61**
 Аминт, македонски цар 197
 Амон, дякон, хрис. светия 281, 282
 Аморион, гр. 14
 Амфиол (Амфинолис), гр., дн. с. Неохори 196, 314
 Амфитрион, митол. лице 195
 Анаплус, селище 144

- Анастасий I Дикор, виз. имп. 144
 Анастасий II (Артемий), виз. имп. 151
 Анастасий Гонгила, лично име 126
 Анастасий, сакеларий 178
 Анастасия, съпруга на виз. имп. Тиберий II 324
 Анастасо, майка на св. Йоаникий 284
 Анатолик, тема 285
 Анатолия (Анатолик), дн. Анадол (Мала Азия) 114;
 вж. Мала Азия
 Анахарзис, скитски мъдрец 269
 Ангурин от Лекастрия, арменец на виз. служба 192
 Андрей, domestik на схолите 122
 Андрей, христ. апостол 46
 Анемас, виз. императорски телохранител 268, 269, 271
 Антания, гр. 196
 Антей, митол. герой 98, 99
 Антигон, син на кесаря Варда, патриций 120
 Антиох, хегемон 283
 Антиохия (Велика Антиохия), гр. 19, 186, 187, 250,
 251, 290
 антипат (проконсул), виз. титла 225, 226, 227, 228, 229
 Антипатър, македонски първенец 99
 Антони Пий, рим. имп. 283
 Антоний Студит, царигр. патриарх 7, 239, 240, 241
 антракс (синя пъпка), болест 152
 Анхиало, гр., дн. Поморие 62, 153, 194, 258, 281, 283
 Аплатиане, селище 14
 Аполон, елински бог 91, 309
 Аполониада, езеро 284
 Аполониада, гр. във Витиния 149
 Аполония, гр. 196
 Апри (Апрос или Кермиен), гр., дн. с. Айнарджик (Ине-
 джик) 194, 244
 Апсимар, вж. Тиберий III
 араби, нар. 6, 10, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43,
 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57,
 58, 59, 60, 91, 97, 118, 124, 130, 148, 152, 161, 177,
 221, 224, 240, 250, 251, 281, 293, 303, 304, 318;
 вж. агаряни
 Арабия, дъщеря на виз. имп. Юстин II 323
 Арал, гр. 196
 Арви (дн. Раб), гр. 206
 Аргос, гр., дн. м. Стариград 196
 Аргос (Арголида), обл. 195
 Арда, р. 127
 Ардабурий, виз. военачалник 324
 арентани (арентанци, пагани), южнослав. пл. 206, 207;
 срв. нарентани
 Ареобинд, префект 325
 Арес, елински бог 91, 93
 Арета, епископ кесарийски 7, 69, 70, 71, 72, 73, 74
 аритми, отред от виз. дворцова войска 221, 228
 Арзос (Аркос), дн. р. Тунджа 127, 175
 Ариадна, съпруга на виз. имп. Зенон 144
 арианска ерес 143, 292
 Аристарх от Солун, лично име 197
 Аристид, ритор и софист от II в. от н. е. 69
 Аристон, баща на Платон 90
 Аристотел, елински философ 90
 Аркадий, източнорим. имп. 143, 194, 243, 325
 Аркадиопол (Бергуле), гр., дн. Люле Бургаз 143, 152,
 172, 221, 243, 256, 283
 Аркос, вж. Арзос
 Армат, племенник на Верина 143
 Армениакон, тема 138
 Арменово (Арменохорион), с. (Диоклетнаноупол) 196
 арменци, нар. 13, 118, 120, 122, 128, 136, 151, 158, 161,
 167, 172, 173, 177, 182, 185, 188, 192; вж. павликяни
 Армения 220; вж. арменци
 Армения, гр. 196
 Ариад, маджарски племенен вожд 158, 214
 Арсак (Аршак), арменски цар 118
 Артак (Артискос, Артавос), дн. р. Сазлъ дере 127, 175
 Артаксеркс, персийски цар 98
 Артемий, виз. пълководец 151; вж. Анастасий II
 архитекти 23
 архонт, титла 54, 155, 237
 асекрит, виз. дворцова длъжност 225, 227
 Асирия 239, 319
 Асклениодот, христ. мъченик 282
 Аскра, гр. 85
 Асиалато (Спалато, СПЛІБЪТЪ), гр., дн. Сплит 205, 206
 Аспрон, гр. в Източна Тракия 171
 Аспрон (Акерман), гр., дн. Белгород в Бесарабия 213
 Аспрос (Цариградско устие) на р. Днестър 202
 астрономи 135
 Атала, гр. дн. Адалия 124
 Атанарих, готски владетел 282
 Ателкуза, обл. 214, 216
 Атиком Вандулампи, с. 285
 Атина, гр. 195, 304, 309
 Атира, крепост, дн. Буюк Чекмедже 171, 321
 Атира, р. 321
 атриклиний, виз. дворцова длъжност 223, 227
 аул 154
 Африка 55, 142
 Афродизия, гр., дн. с. Урша (Авраша) 194
 ахейци, елинско пл. 275
 Ахело (Ахелой), р. 60, 124, 128, 129, 151, 152, 161, 162,
 177, 210, 235, 312
 Ахил Пелеев, герой от Илиадата 269
 Ахитофел, библ. лице 93
 Ашот, виз. военачалник 192
 Баба Ески (Буртулизус, Българофигон, Булгарофигон),
 гр. 176
 багатур (богатур), прабълг. титла 212
 багреница, дреха 10, 195, 319; вж. скарамангий
 Балчик (Круни, Дионисопол), гр. 194
 Балъккале, вж. Кизик
 Балъкълъ (Пиге), с. 130
 бандофори, вж. драконарии
 барабани, виз., военни 256, 261, 271
 Баруфорос (*Βουρνήφορος*), днепърски праг 201
 Бауд, управител на Адрианоупол 281
 Белгород (Акерман), вж. Аспрон
 Белград (Сингидурум), гр., 208, 214, 215, 216
 Беотия (Беотида), обл. 74, 85, 194, 231
 Бер (Верия), гр. 22, 196
 Бергуле (Аркадиопол), гр., дн. Люле Бургаз 143, 194, 243
 Березан (Свети Етерий) езеро и о-в на устието на
 р. Буг 202
 Берзития (Верзития), обл. 152
 берзити, бълг. славянско пл. 152
 Берое (Бероя, Августа Траяна), гр., дн. Стара Загора
 153, 194, 243, 281, 282
 Бесарабия, обл. 172, 213
 Бешикгьол (*Βόλβη*), езеро 21
 бисери 113, 195, 273, 287
 Бистрица (Алиакмон), р. 22
 Битоля (Хераклея Линкестидска, Пелагония), гр. 196
βλάτιον, вид копринен плат 11
 Богомил, поп, основоположник на богомилството 183
 богомилство 7, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 230
 Богорис (Борис), бълг. княз 115; вж. Борис
 боготур (багатур), прабълг. титла 212
 Бозаджи (Европ), с. 196
 боен ред, виз. 115, 156, 262, 268; руски 266, 268
 боздугани, железни 268
 бойници 23
 Болбе (Бешикгьол), езеро 21
 боляри, бълг. 135, 209; велики, бълг. 209, 222; вътреш-
 ни и външни бълг. 222; срв. първенци

- Бонос, патриций 147
 борби, състезания 120, 121
 Борена (Бран) Мунтимирович, сръбски княз 209, 210
 борина 39
 Борион, с. **297**
 Борис I Михаил, бълг. княз 16, 115, 116, 117, 156, 157, 174, 175, 207, 209
 Борис II, бълг. цар 138, 263, 274, 275
 Бористен, р., дн. Днепър **13**
 Бористенски климат 12
 Бория, лично име 114
 Борнос (Кастелум Борнос), крепост 194; срв. Орни
 Босфор, проток между Азия и Европа 144, 171, 219, 259
 Босфор Кимерийски, дн. Керчански проток и полуостров 213, 216, 217
 Боян (Вениамин), син на цар Симеон 135
 брадви (секири) 105, 250, 268
 Бран (Борена) Мунтимирович, сръбски княз 209, **210**
 брашно 67
 Британия, о-в, дн. Англия 141
 брони 133, 180, 254, 256
 Бруса (Бурса), гр. 78
 бубоническа чума 151
 Буг, р. 198, 202
 Буда, вж. Теревинт
 Букеларион, тема 139
 Булгар, епоним 252
 Булгарофигон, вж. Българофигон
 Бунархисар (Вризис), гр. 244
 Бургаски минерални бази (Акве Калиде, Термополис), с. 130
 Буюк Караширан (Дризипара, Месина), с. 244, 288
 Буюк Чекмедже (Атира), гр. **321**
 българи, *passim*, срв. мизи; прабългари; скити; славяни, български
 Българофигон (Булгарофигон), гр., дн. Бабаески **124**, 159, **176**, 235
 Бураминсий, гр. или обл. (Керамисия?) 196, 197
 Буртулизус (Българофигон), гр. дн., Бабаески 176
 бързоходци 59, 127, 175
 Бяло (Егейско) море 243
- Ваанес, виз. стратег 78, 79, 80, 81
 Ваанис, павликянски водач 188
 Вавилон, гр. 239, 295
 вавилонци, нар. 140
 вал (окоп), обсаден 118, 126, 132, 150, 160, 164, 170, 173, 177
 Валент, източнорим. имп. **142**, 143, **292**
 Валентиниан, рим. имп. **309**
 Валентион, христ. мъченик 289
 вандала, нар. 143
 вар 39
 Варгала, гр., дн. с. Карабинци **196**
 Варда, кесар 118, **120**, **157**, 175, 325
 Варда Платипод, протоспатарий **218**, 219
 Варда Склир, магистър, виз. пълководец 254, 255, 256, 257, 259, 264, 272, 274, 275, 317, 319
 Варда Фока, кесар, виз. пълководец 123, 124, 128, 161, 177, 247, 257, 259, 317
 Вардан, вж. Филипик
 Вардан, син на Мария Нова 75
 Вардар (Аксиос), р. 22
 Варна (Одесос), гр. 147, 203, 281, 283
 Варна (Провадийска), р. 202
 василеопатор, титла 121, 123, 158, 176, **223**, 258
 Василий I Македонец, виз. имп. 75, 107, 118, 119, 120, 121, 124, 155, 156, 190, 206, 207, 219, 220
 Василий II Българоубиец, виз. имп. 245, 249, 274, 275, 276, 314, 315, 316, 317, 318, 319
 Василий Велики, епископ кесарийски 309
 Василий, каниклий 127, 161, 176
- Василий, паракимомен, проедър 157, 175, 261, 276
 Василик, брат на Верина 143
 Василица от Склавиция, лично име 125, 126, 159, 160
 Векла (дн. Крк), гр. и о-в 206
 Велес, гр. 196
 Велизарий, виз. пълководец 323
 Велика Антиохия, гр. 250; вж. Антиохия
 Велика Моравия 215; вж. Моравия
 велможи, бълг. 152, 166, 265; срв. боляри; първенци
 Велупина, с. **196**
 венети (сини), виз. циркова партия **226**
 Вениамин (Боян), син на цар Симеон 135, 182
 вервидони (тиверци?), руско пл. **203**
 Верги (Врагил), с. 196
 Веря (Верия, Бер), гр. 23
 Верзития (Берзития), обл. **152**
 вериги, железни 38, 132, 164, 201, 249, 265, 288, 326
 Верина, тъща на имп. Зенон 143, 144
 Верия (Веря, Бер), гр. 22, 196, 245, 276, 319
 Вероя (Берос), гр., дн. Стара Загора 289
 Верпи, гр., дн. с. Копач 196
 Версиникия, гр. 154
 ВЕРХНАТА РИЗА **84**
 весла 40, 200, 201, 273
 Веспасиан, рим. имп. 74
 веститори, виз. дворцови служители 227, 229
 Виза, гр. 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 194, 221, 243
 Византион (Цариград, дн. Истамбул), гр. 14, 141, 143, 144, 145, 151
 викарий, рим. граждански управител 291
 Викториан, Марк Аврелий, рим. имп. **141**
 вино 268, 310
 Виталиан Тракиец, виз. восначалник **144**
 Витиния, обл. 149, 284, 312
 Вичина, с. 287
 Вишеград, гр. 199, **200**
 Владимир, бълг. княз 156, 209
 Владимир, киевски княз 317, 319
 Власий Аморийски 6, 14, 15, 16, 17
 Властимир, сръбски княз 209
 Влахерни, квартал на Цариград, дворец 126, 132, 133, 136, 149, 155, 160, 164, 167, 170, 173, 179, 182
 Воден (Едеса), гр. 196
 водопроводи 322, 323, 325
 водопроводни тръби 322
 военно дело, вж. засади, машини, обсади, стени
 военнопленници 236, вж. пленници
 Войслав, сръбски княз 209
 Волве, езеро 196
 Волга, р. 198, 213, 309
 волове 98, 173; срв. добитък, едър; обори
 Волоски залив 17
 Волузиан, рим. имп. 141
 Вороталмат, обл. 213
 Врагил, гр., дн. с. Верги 196
 врата, крепостни 37, 38, 39, 40, 44, 45, 49, 126, 152, 170
 Вриарий, герой на Илиадата 93
 Вриений, патриций 286
 Вризис, гр., дн. Бунархисар 244
 Втора (Долна Мизия), рим. пров. **282**
 Вулацопон, обл. 213
 Вулия, лично име или прабълг. титла **77**, 78, 79, 80
 вулиатаркан, прабълг. титла **222**
 възгета 38, 39, 220; срв. леси
 вълнени дрехи 54
 Вятчев, гр. 200
 вятчи, руско племе 200
- Гавиний, рим. консул 289
 Гаврил, преселник от Одрин 288
 Гаврилопул от Склавиция, лично име 125, 126, 159, 160
 Газикъой (Ганос и Хора), с. 194

- Гайна, патриций 325
 Гал, Гай Бибий Требоний, рим. имп. 141
 Галата, местност в Цариград 170
 Галакрион 133, 164
 Галатия, обл. 141, 285
 гален, кораби 259
 Галиен, рим. имп. 141
 Галиполи (Калиполи), гр., дн. Гелибол 194
 Галиполски полуостров 243
 Ганг, р. 260
 Ганос (дн. Текир Даг), планина 171
 Ганос (Ганос и Хора), гр., дн. Газикьой 194
 Гариела (Гарела), гр., дн. Харлагюне 244
 Гевгели, гр. 196
 Геландри, днешърски праг 201
 Геминдос, гр. 196
 Генезий, виз. писател 107, 252
 Генезий, павликянски проповедник 188
 Георги, епископ девелтски 288
 Георги Кападокийски, христ. мъченик 60, 61, 62, 64, 66, 67
 Георги Колин, виз. писател 322
 Георги Монах, виз. писател 107, 169, 191
 Георги Одрински, христ. мъченик 287
 Георги Писидийски, виз. писател 147
 Георги, снх на Лъв Пафлагонски 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67
 Георги Сурсувул, български държавник 135, 136, 137, 167
 Георги Сфранцес, виз. писател 108
 Георги Победоносец, християнски светия 6, 49
 гениди, пл. 143
 Герман, лично име 114
 Герман Козинитски или Кушнински, христ. светия 6, 102, 103, 104, 105, 106
 германци (немци), нар. 143, 210, 250
 Гиазхопон, обл. 213
 Гибралтарски проток, вж. Херкулесови стълбове
 Гиеукате (Гесикате), крепост 213
 глад 116, 119, 132, 135, 136, 150, 157, 167, 172, 174, 175, 179, 182, 251, 279
 Гоборис (Борис), бълг. княз 174, 175
 Гойник, сръбски княз 209, 211
 Гомфи, крепост 196
 гонения срещу християните в България 288
 Горна Мизия, рим. провинция 141
 готи, нар. 141, 142, 143, 269, 282, 289, 290, 292, 325; срв. скити
 Гоце Делчев (Никополис ад Нестум), гр. 196
 градинарство 21, 22; вж. овощарство
 Градско (Стоби), селище 196
 гранични стълбове, български 46
 Грациан, западнорим. имп. 143
 гребен, длъжност във флота 219, 220
 Григорий Богослов, царигр. патриарх 309
 Григорий Капалокнец, лично име 18
 Григорий, митрополит на Ефес 69, 70, 71, 72, 73, 74
 грифони, митол. същества 309
 Грузия (Иверия), 319
 грузинци (иверийци), нар. 319
 гръцки огъи, вж. мидийски огъи
 Гърция (Елада) 24, 138, 158, 197, 198, 217, 218, 219, 231, 311
 Гюла, Долна, обл. 213
 гюм (*ковжобуоу*), съд 65, 66
 Гюмюрджина (Комотина), гр. 195, 196, 243

 Давид, бълг. цар 299, 320
 Давид, юдейски цар 95
 Дада, христ. мъченик 289
 даки 310 вж. печенежи
 Далмат, христ. светия 292
 Далмация, обл. 205, 206

 Дамян, бълг. патриарх 242
 Дамян Безсребърник, христ. светия 232, 315
 Дамян Славянинът, паракимомен 326
 Дамянов манастир 326
 данък, плащан от Византия на България 109, 147, 148, 153, 232, 246, 247, 310, 320; плащан от пелопонеските славяни на Византия 217, 218, 219; плащан от източнославянските племена на Киевска Русия 200, 203
 Даонион, гр. 145, 171
 Дарданели (Хелеспонт), приток 171, 258, 314
 Дарий Хистасп, персийски цар 98
 дарове 87, 88, 106, 126, 127, 135, 149, 150, 158, 160, 161, 165, 177, 181, 199, 207, 209, 211, 212, 221, 228
 Двина, р. 200
 дворец, бълг. царски 263, 264
 Дебелт (Девелт), гр., дн. с. 118, 175, 194, 288
 Девкалон, митол. лице 195
 Девненско езеро 202
 Девтерион, местност в Цариград 325
 Декатера, гр. 206
 Демиркапи (Манглава) местно име 130
 Демир Капу (Сидера), местно име 117
 Дервентски (Дербелтски) проход 13; вж. Каснийски врата

 ддревляни, вж. древяни
 Деркос (Теркос), гр. 244
 Деций, Гай Квинт Траян, рим. имп. 141
 Диадора (дн. Зара, Задар), гр. 206
 диаманти 273; срв. скъпоценни камъни
 дивитисий, дреха, вид плат 10, 229
 димарх, виз. дворцова длъжност 226, 227
 Димитриада, гр. 17, 196
 Димитрий, ковчезник на частното императорско съкровище 178
 Димитър Солунски Чудотворец, христ. светец 7, 20, 24, 283, 303, 304, 305
 Димотика (Дидимотихон), гр. 194
 динати (аристократи, велможи) 236, 237, 317
 Динея (Диня), гр. 265
 Диовур (дн. Дойран), гр. 196
 двоклеици (дукляни), южнослав. пл. 206
 Диоклетиан, рим. имп. 205, 282, 290
 Диоклетианупол, гр., дн. с. Арменово (Арменохорон) 196
 Диоклея (Дукля), обл. 205
 Дион Хризостом, църковен писател 69
 Дионисопол (Круни), гр., дн. Балчик 194
 Диос, гр. 196

 диоцез, рим. административна единица 291
 Дирахуим (Дирахий, Драч, дн. Дурес), гр. 208, 210, 243
 дисипат, виз. титла 225; срв. ипат
 Дистра (Дристра, Дръстър, дн. Силистра), гр. 216
 Диценг, бълг. хан 288
 Днепър, р. 13, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 213, 214, 216, 217, 296, 297; вж. Бористен
 Днестър, р. 172, 199, 202, 213
 добитък, дребен 97, 112, 172, 279; вж. овце, кози
 добитък, едър 22, 91, 112, 169, 170, 171, 172, 279; вж. волове
 Добруджа, обл. 194, 282
 договори за мир 69, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 109, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 125, 133, 134, 136, 137, 138, 147, 148, 155, 158, 159, 160, 165, 166, 167, 174, 176, 179, 180, 181, 182, 204, 209, 214, 223, 250, 273, 291
 Дойран (Таурезиана, Диобур), гр. 196
 Долна (Втора) Мизия, рим. провинция 141, 282
 долонки, тракийско пл. 193
 Долонкос, митол. същество 193
 Долопия, обл. 315

- доместик, виз. титла и длъжност 220, 279; доместик на ескувитите, 139, 192, вж. началник на отряда на ескувитите; доместик на Запада 246; доместик на иканатите 228, 290; доместик на схолите, титла 120, 122, 128, 129, 130, 158, 161, 162, 177, 178, 257, 290; вж. дукс на схолите, комит на схолите
- Домициан (Дометриан), рим. имп. 283
- Дон, р. 127, 198, 213, 214, 216
- Дориск (Траянупол), гр., дн. с. Лъджа кьой, Терма Лутра 194
- Доростол (дн. Силистра), гр. 248, 262, 265, 266, 272, 273, 289, 291; вж. Дръстър (Дистра, Дристра)
- Достника, крепост, дн. с. Сеника 210
- Дракон, атински законодател 93
- драконарий (бандофор, знаменосец) 227; срв. сфтихиофор; скриптрофор
- Драма, гр. 102, 104, 105, 194, 213
- Драч, дн. Дурес (Дуръс) 210, 243; вж. Дирахуим
- древляни (деревляни), руско пл. 213, 253
- дреговичи (друговичи), руско пл. 203
- дрехи (одежди, доснехи) 10, 170, 172, 173, 212, 213, 221, 229, 261, 310, 319; вж. дивитисий, ефод, камизий, месофора, скарамангий, хламида, хламида; срв. облекло, дрехари
- дреха, кожена 285; срв. кожух
- дрехари (шивачи) 10
- Дризипара (Друзипара Тракийска, Месина), гр., дн. с. Буяк Караширан 224, 288, 289
- Дристра (Дистра, Дръстър), гр., дн. Силистра 216
- дромони, кораби 122, 131, 136, 137, 146, 150, 158, 163, 219; срв. аграрий
- друговити, бълг. славянско пл. 22
- друговичи (дреговичи), руско славянско пл. 203
- друнга (мойра), виз. военна единица 237
- друнгарий, виз. военачалник 237; друнгарий на вглата, виз. дворцова длъжност 225, 226, 228; друнгарий на флота, титла 122, 129, 130, 158, 159, 162, 163, 177, 179, 190, 237, 257
- Дръстър (Дуросторум, Дристра, Доростол, Дистра), гр., дн. Силистра 123, 159, 241, 242, 262, 263, 265, 323
- Дубровник (Рауза, Рагуза), гр. 206
- Дукля (Диоклея), обл. 205
- дукляни (диоклейци), южнославянско пл. 206
- Дукум, бълг. хан 288
- Дунав (Истър), р. 12, 13, 93, 122, 127, 129, 131, 143, 147, 155, 156, 158, 172, 178, 192, 193, 198, 199, 202, 207, 208, 214, 216, 246, 258, 282, 301, 325
- Дунавска делта 202
- дукс, управител, 194; дукс на схолите 178; срв. доместик на схолите
- Дурес (Епидамнус, Дирахуим, Драч, Дуръс), гр. 208, 243
- духовенство, висше византийско в България 117, 119, 121
- Дългата (Анастасиева) стена 146
- Евандрос, манастир 290
- Еварест, христ. мъченик 285, 286
- Евбея, о-в 232
- Евбул, патриций 326
- Евдоксия, съпруга на източнорим. имп. Аркадий 194
- Евдоксиупол, гр., дн. Силиврия 194; вж. Силиврия
- Евдомон (дн. Макрикьой), квартал на Цариград 125, 126, 137, 146, 152, 160, 167, 177, 234
- Евксин (Евксински Понт), 13, 193, 260, 267; вж. Черно море
- Евнапий, виз. писател 190
- евнуси (скопци) 55, 59, 121, 125, 224, 251
- евреи, нар. 140
- Европ, гр., дн. с. Бозаджи 196
- Европа, провинция 94, 103, 177, 192, 243, 244, 256, 259, 260
- Евсевий, църковен писател 69
- Евстатий Аргир, друнгарий 122, 123, 130, 158, 159, 220
- Евстрайон, гр. 196
- Евтимий, пратеник на патриарх Николай Мистик 72, 125, 160
- евтихиофори (знаменосци), виз. военна длъжност 226; срв. драконарий симвофор, скриптрофор
- Евтропий, протоспатарий и квестор 285
- Евтропийски манастир 285
- Егиал (Пелопонес), обл. 195
- египтяни, нар. 68, 71
- Египет 71, 96, 98, 293, 295, 318, 321,
- Егисос, гр., дн. Тулча 195
- Егист, брат на Агамемнон, митол. лице 127, 175
- Едеса (Воден), гр. 196
- Еди куле, вж. Хептациргион
- Един, тивански цар 98
- еднодръвки (моноксили), лодки 199, 200, 201
- Ежево (Ехиней), с. 196
- езерити (езерци), бълг. славянско пл. 217, 218, 219
- Езоп, древногръцки баснописец 215
- Екболон (Емболон), нос 20, 22
- екзамон, мярка 309
- екзарх, титла 52
- Ексавул, виз. вельможа 170
- екстрадиция на бегълци 109, 110
- Елада, обл. и тема 178, 197, 218, 231, 232, 233, 243, 309, 311; вж. Гърция
- Елена, героиня от Илиадата 275
- Елена, дъщеря на виз. имп. Роман Лакапини 137, 190, 258, 306
- Елена, съпруга на източнорим. имп. Константин Велики 142
- Елена, племенница на виз. императрица София 323
- емволи (портици) 323
- елини (гърци), нар. 92, 219
- Елос, гр. 217
- Емилиан, Марк, рим. имп. 141
- Емилиан, христ. мъченик 291
- Емилий Павел, рим. проконсул 196
- Енидже Вардар (Яница), гр. 196
- Енос, гр., дн. Инюз 194, 244
- Еол, древногръцки бог 195
- Еолния, о-в 195
- Еордея, гр., дн. с. Моранли (Риаки) 196
- епарх (префект на града), длъжност 5, 7, 9, 10, 11, 144, 323
- епархии 243, 244
- Епидамнус, гр., дн. Дурес 243; вж. Дирахуим (Драч)
- Епир, обл. 138, 243, 311; Епир Нови, пров. 243
- епириптарий (панокалимавка) 126, 160
- Ерегли, вж. Мармара Ерегли
- Еркене (Ригия, Регина), р. 172
- Еркесия, пограничен окоп 118, 149
- Ерос, брат на Ориентий 289, 290
- Ерусалим, вж. Йерусалим
- Ески Полос (Скопелон), с. 286
- ескувити (ескувители), отред от виз. дворцова войска 128, 177, 221; вж. доместик (началник) на отряда на ескувитите
- есофора (долни дрехи) 10
- Есуни (НЕ СЪПН), днепърски праг 200
- Етсокъл, син на цар Един 98
- етерия, виз. императорска стража 130, 163, 179
- етериарх, длъжност 156, 162, 178
- етиопци, нар. 13, 40, 46, 47, 48, 49, 294
- Етиопия 13
- Ефес, гр. 69, 70
- ефод, дреха 84
- ефталити, пл. 143; вж. авари
- Ефтимий, виз. писател 198
- Ефтимия, съпруга на Юстин I 323, 326
- Ехиней, дн. с. Ежево 196
- ечемик 280

- Железни произведения 54, 105, 133, 233
 жертвоприношения, български 113, 155, 169, 170;
 руски 202
 живописци (зографи), професия 117, 175
 Жизра, р. 200
 жито 57
 Жуан-Жуан, пл. 143; вж. авари
 жупан, славянски племенен вожд 206, 211, 212
- Загора (Загоре), обл. 118, 149, 175, 324
 Задар (Диадора, Зара), гр. 206
 Залдапа, вж. Зелпа
 Залмоксис (Замолксис), мъдрец 269
 заложници 127, 134, 139, 158, 161, 164, 165, 177, 180,
 199
 занаятчи 5, 10, 11, 253
 занаятчийско производство 9, 10, 15; вж. цехове
 запалителни вещества 37, 39, 40, 144, 264; вж. Ми-
 ндийски (гръцки) огън; огнепръскачки (сифони), огне-
 метни машини
 Запорейени (Алмирис), с. 195
 Зара (Запара), гр., дн. с. Цапарево 196
 Зара (Диадора, Задар), гр. 206
 Зарнага, селище 217
 засада 24, 35, 39, 41, 130, 134, 147, 155, 162, 180, 209,
 255, 265
 затвори, вж. тъмници
 Зауца, василеопатор 121, 123, 158, 176
 Захарий, павликянски проповедник 188
 Захарий Привеславович, сръбски княз 211
 захълмци, южнослав. пл. 206, 208
 Захълмие (Захулме), обл. 210
 Зевс, елински бог 195
 Зелпа (Зелдепа, Залдана), гр. 196
 земеделие 21, 22, 97, 98, 218, 279, 285
 зсметресения 144, 166, 318, 319
 Зенон, виз. имп. 143, 144, 285
 Зервохори (Хераклея Сантика, Хераклея Стримонска,
 Жервохори), с. 194
 Зихия, обл. 116, 217
 златарски произведения 15, 48, 133, 180, 268
 Златен рог (Стенон), залив и квартал от Цариград 126,
 130, 170, 179, 249, 326
 Златни врата, крепостна порта на Цариград 126, 150,
 155, 160, 169, 170, 171
 златни монети (жълтици) 195; срв. пари; номизми
 злато 55, 56, 59, 87, 170, 221, 287, 323
 златопечатно писмо (хрисовул), българско 176, 182;
 византийско 316
 зографи, вж. живописци
 Зоя Карбонопсина, виз. императрица, майка на имп. Кон-
 стантин VII Багренородни 62, 63, 64, 121, 126, 127,
 128, 129, 160, 161, 162, 176, 177, 178, 190, 210, 257,
 258, 312
 зъбери на крепостни стени 23, 36, 37, 173, 263
- Иберия (Апенински полуостров) 12
 Иван (Йоан), син на цар Симеон 135, 137, 138, 168, 182
 иверийци (грузинци), нар. 319
 Ивужир Глиаван, хазарски хаган 325
 Иглица (Тросмис, Тресмис), с. 195
 Игнатий (Никита), царигр. патриарх 155, 157, 158, 174,
 290
 Игор, киевски княз 199, 253, 267
 идолопоклонство на майнотите 219
 Идомена, гр., дн. с. Милетково (Милетковци) 196
 идумейци, пл. 89
 Иезекиил, библ. пророк 270
 Иелкенкая бурун, вж. Левкат
 иканати, отред от виз. дворцова войска 177, 221, 228, 290
 Икмор, руски предводител 268, 269, 271
 иконоборство 172, 286, 287
- илиак (балкон, площадка) 229
 Илион (Троя), гр., дн. Хисарлъка 141
 Илирик (Илирия), диоцез и обл. 142, 195, 196
 Илия Тесвитски (Тесвитянин), библ. лице, 67, 71
 Имник, прабълг. лично име или титла 211
 индийци, нар. 294
 Индия 12, 260
 Ипеджик (Айнаджик, Апрос или Кермиен), с. 194
 ипат, виз. титла 225, 229; срв. дисипат
 Ипсала (Кипсела), гр. 244
 Ираклея (Ираклия Тракийска, дн. Мармара Ерегли), гр.
 194, 282; вж. Хераклея
 Иракий, виз. имп. 98, 146, 206, 207, 208, 212, 239,
 294, 295, 309, 324
 Ираклия Тракийска, вж. Хераклея (дн. Мармара Ерегли)
 Ирина, виз. императрица, съпруга на Лъв IV 153, 171,
 252, 284, 290
 Иринопол (дн. Стара Загора), гр. 153; вж. Августа
 Траяна, Берое
 Ирод, юдейски цар 71
 Исаврия, обл. 144
 Исакий, христ. светия 292
 Исакча (Новиодунум), гр. 195
 Исая, библ. пророк 24, 94
 Исландия, о-в 11; вж. Тула (Тиле)
 Исмаил, син на Аврам и Агар 28
 исмаилтяни, вж. араби
 Испания 141, 143, 293
 Исперих, бълг. хан 148
 Истрос, гр., дн. с. Каранасуф 194
 Истър (дн. р. Дунав) 141, 149, 172, 192, 193, 202, 215,
 248, 252, 259, 267, 269, 273, 290, 320
 Итака, о-в 86
 Италия 230, 241; вж. Апенински полуостров
 италийци 304; вж. римляни, латинци
 Итамар, син на Аарон 87
 Итапол (Неапол), гр. дн. Кавала 196
 Ихтиманска (Българска) клисура 245, 275, 276, 277, 320
 Ицвокия, прабълг. лично име или титла 211
- Йени махле (Примиана, Корфовуна), с. 196
 Йеремия, библ. пророк 84, 94
 Йерисо (Акант), гр. 196
 Йеровоам, библ. владетел 89
 Йерусалим (Ерусалим) 83, 96, 102, 187, 239
 Йесей, баща на цар Давид 95, 96
 Йоан Алака, виз. военачалник 255
 Йоан Антиохийски, виз. писател 190
 Йоан, виз. астроном 135, 182
 Йоан, виз. пълководец от IX в. 288
 Йоан Вогас, стратег 127, 129, 160, 161, 162, 177, 178
 Йоан Геометър, виз. писател 7, 317, 318, 319, 320, 321
 Йоан Грапсон, началник на отряда на ескувитите 128,
 129, 161, 162, 167
 Йоан Зонара, виз. писател 108
 Йоан Елад, магистър 125, 126, 160
 Йоан стериарх 129, 162, 178
 Йоан Камениат, виз. писател 6, 18, 19, 20, 21, 22, 23,
 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37,
 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51,
 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59
 Йоан Куркуа, магистър 259, 268
 Йоан Лазанис, ректор 124, 125, 126, 130, 131, 132, 133,
 137, 138, 160, 163, 168, 179, 180
 Йоан Мистик, парадинаст 132, 164, 180
 Йоан, ересарс и павликянски проповедник 188
 Йоан Протевон, протоспатарий 218
 Йоан Радин (Радинос), патриций 128, 161, 177
 Йоан Скилица, виз. писател 108, 245
 Йоан Халдеец (Халдос), виз. първенец 157, 175
 Йоан, хартофилак на царигр. църква 183, 184

- Йоан I Цимисхи, виз. имп. 5, 7, **236**, 237, 238, 239, 242, 243, 244, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 260, 261, 262, 263, 264, 272, 274
- Йоаникий Чудотворец, виз. отшелник 284, 287
- Йоаница (Йоаникиева планина) 231, 232, 233
- Йонопол (Преслав), гр. 265
- Йона, библ. лице 89
- Йордан, р. 103
- Йосиф Епафродит, навликянски проповедник 188
- Йосиф, царигр. патриарх 284
- Кавак** (Савада), с. 194
- Кавала (Христовол, Неапол), гр. 103, 104, 194, 196, 243
- кавари, хазарско пл. **214**
- Кавказки планини 13, 213, 309
- кавхан, прабълг. титла 123, **170**
- Кадъкьой (Халкидон, Калхедон), гр. 235
- Кадъкьой, дн. с. Малък Преславец 159
- Казахия, обл. 216
- Каин, библ. лице 92
- Каира, с. 202
- Калакьой (Капидава), с. **195**
- Каламария, солунско поле 21
- Калатос, гр., дн. Мангалия **194**
- Кали, майка на Лука Нови Стълпник 285
- Калиакра, пос 194
- Калиник, архитект **144**
- Калиник, царигр. патриарх 294
- Калиника, майка на ересиарсите Павел и Йоан 188
- Калиполи (Галиполи), гр., дн. Гелибол **194**
- Калмиус, р. 217
- Калое, гр. 245
- Калокир, пратеник 136, 167, 182
- Калокир, патриций **247**, 248, 249, 262
- калутаркан, прабълг. титла **136**
- Камбия, персийски нълководец 98
- Кадмея, крепост 74
- каменохвъргачки 173; вж. машини, каменометни
- камизий (хитон), виз. долна дреха **225**, 227
- кампагии (обувки) 225
- Кампания, Солунско поле 22
- Камчия (Тича), р. 265
- каналийци, южнослав. пл. 206, 208
- канартикин, прабълг. титла **222**
- кандидат, титла във виз. двор **220**, 227
- кандофор (знаменосец) **237**
- каниклеи, виз. титла и длъжност 127, 161
- Кападокия, обл. 18, 19, 60, 309, 312
- Капидава, гр., дн. с. Калакьой **195**
- Капитолин, викарий 291
- Каран, македонски владетел 195
- Каранасуф (Истрос), с. 194
- Кардам, бълг. хан 153, 154
- кари, хазарско пл. 214
- Карп, христ. мъченик 289
- Карпос (Карсос), гр., дн. Хърсово (Хършова) **195**
- Картаген, гр. 289
- картагенци (араби) 251
- Касандра, полуостров 314
- каси, хазарско пл. 214
- Каспийско море 213
- Каспийски врата, дн. Дервевски (Дербентски) проход **13**, 98
- касталд (гасталд), длъжност **147**
- Кастелий (Кастелион), цариград. кула 249, **326**
- Кастри, гр. в Делфийската обл. 231
- Кастория (Касторион), гр., дн. Костур 231
- катастракт **37**, 38; вж. врата, крепостни
- кастризий, виз. дворецов служител **225**
- Катасирти, селище **129**, 130, 162, 178
- катепан (началник) на императорската охрана 220
- катизма (трибуна на хиподрома), **229**
- кафтан, дреха 10; вж. скарамангий
- квестори, длъжност 122, 158
- Квинтилиан, христ. мъченик 289
- Кекавмен, виз. писател 306
- Келенидий (Келенидон), гр. 196
- Келли (Келла), гр. **196**
- Келтски планини (Алпи) 260
- Кенофрурион, гр., дн. с. Синекли **141**
- кентарх, виз. дворецова длъжност 228
- Кентенарий (Кентинарий), царигр. кула 249, 323, 326
- кентинарий, виз. мярка 247
- Керамисия (Керамийско поле), обл. 197
- Керасунт, гр. **10**
- кератий, виз. монета **11**
- Керсепирг, крепост **196**
- Кереш (Крисос), р. **215**
- Кермиен (Апрос), с. **244**
- Керчански полуостров (Кимерийски Босфор) 213, 251
- кесар, виз. титла 118, 157, 168, 175, **223**, 248, 286, 324
- Кесария, гр. и с. в Кожанско **196**
- Кесария, гр. дн. Кайсери в Мала Азия 7, 69, 309
- Кешан (Руснон), гр. 72
- Кешишдаг, вж. Олимп
- Кивериотон, тема 123
- Кидуктон, местност 115
- Киев, гр. 199, 200, 203, 317; срв. Самватис
- Киевска Русь 199, 200
- Кизик, гр., дн. Балъккале 139, 141
- килими 172, 254
- Килитбахар (Килия), селище **194**
- кимвали (чембало), музикален инструмент 261
- Кимерийски Босфор (Керчански полуостров) 251, 253, 259, 269
- Кипсала (Кипсела), гр., дн. Ипсала 244
- Кипър, о-в 242
- Кир Млади, персийски цар 98
- кириак, брат на Орентий 289, 290
- Китонити, виз. придворни служители **157**, 178
- Клавдий, рим. имп. 265
- Клеолай, герой от Филопатрис 295
- клетви 72, 113, 199
- Клидем, древногръцки писател 195
- Клима Местикон, обл. **194**
- климати, географски области **12**, 13
- Климат, крепост 301
- Климент Охридски, епископ български 284
- Клиса, гр., дн. Клис 205
- клицури, виз. административни единици 197
- клицуриарх, длъжност 197
- Клигемнестра, съпруга на Агамемнон 127, 175, 260
- клиторин 223, **224**
- Клонимир Строимирович, сръбски княз 209, **210**
- Книн, прабълг. лично име или титла **211**
- ковчежник на частното виз. императорско съкровище 178
- Кодак, гр. 202
- Кожани (Козани), гр. 196
- кожуси, български 247
- Козани, вж. Кожани
- кози 91
- Козма, търговец от Елада 121, 122, 158
- Козма Безсребърник, христ. светия 232, 315
- колесници 97, 274, 320
- коли 37, 97, 155, 172, 282; български 249; руски 274, обковани с желязо, български 173
- Колония, тема 138
- комент (съвет), 270
- комеркион (комеркий), мито 236, 237, 238
- комес (комит), длъжност 156, **228**, **237**
- комети 275, 276, 319
- комит, вж. комес

- комит, бълг. административен управител 320
 комит на схолите, виз. дворцова длъжност 225, 227;
 срв. domestik на схолите, дукс на схолите
 коне 62, 63, 66, 77, 91, 97, 131, 134, 149, 170
 конница, бълг. 155; виз. 238, 249, 261, 262, 266, 270,
 315; руска 267
 Конопа, селище 202
 Констант, рим. имп. 142
 Константина, гр., дн. Кюстенджа (Констанца) 194
 Константин I Велики, римски имп. 142, 192, 193, 204,
 249, 265, 282, 322, 323
 Константин III, виз. имп. 310
 Константин IV Погонат, виз. имп. 147, 148, 193, 204,
 252, 310
 Константин V Копроним, виз. имп. 9, 151, 152, 153, 172,
 198, 252, 281, 284, 286
 Константин VI, виз. имп. 153, 171, 221, 252, 284, 290
 Константин VII Багренородни (Порфирогенет), виз. имп.
 5, 62, 75, 107, 108, 118, 125, 137, 139, 140, 159,
 160, 178, 179, 182, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196,
 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208,
 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219,
 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 233,
 234, 242, 257, 258, 285, 306, 308, 312
 Константин VIII, виз. имп. 249
 Константин Малелиас, лично име 128
 Константин, вж. Самватий
 Константин Върда, патриций 256
 Константин, западноримски имп. 142
 Константин Гонгила, евнух 126, 129, 162, 178
 Константин, зет на имп. Роман Лакапин 137
 Константин Кефала, виз. императорски дворец прото-
 поп 128, 161
 Константин Липс, патриций 128, 129, 161, 177
 Константин Манаитис (Лъже-Силван), павликянски
 проповедник 188
 Константин от Малелия, лично име 161
 Константин, паракимомех 126
 Константин, патриций и стратег от VIII в. 290
 Константин, патриций от X в. 120
 Константин Пашик, зет на хан Крум 170
 Константин Родий, виз. императорски пратеник 136, 167
 Константин Тоскара, виз. първенец 157, 175
 Константинови, квестор 152, 158
 Констанца, вж. Кюстенджа (Константина)
 Констанций, източноримски имп. 142
 Констанция (Константиана), гр., дн. Кюстенджа 194, 202
 Констанция (Константинопол), гр., дн. Цариград (Истан-
 бул) 293, 294, 324
 консул, рим. титла 225
 консуларий (консиларий), хегемон, длъжност 193
 Контария, местност в Цариград 324
 конюшни 77
 Копач (Верпи), с. 196
 копачи, обсадни съоръжения 173
 копия 24, 36, 91, 98, 133, 155, 165, 180, 233, 254, 255,
 263, 266, 290
 копринени платове 10, 11, 54, 137; дрехи 310
 кораби 17, 20, 22, 23, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 54, 56, 57,
 122, 124, 129, 144, 147, 151, 152, 156, 157, 162, 163,
 168, 178, 240, 258, 259, 260, 270, 287, 293, 326; ог-
 неносни 259, 267, 268, 270, 273; продоволствени 256,
 267; вж. гален, дромони, триери, флота, хеландий;
 срв. ладии
 корабоприетатели 17
 корабоплаване, речно 202; срв. кораби, ладии
 Кордил, стратилат 156
 коректор (хегемон), длъжност 283
 Коринт, гр. 231, 232
 Коринтски провлак 231
 кормила, корабни 202
 Коронея (Лъгадинско езеро) 21
 корони, царски, български 274
 Корсун (Херсон), гр. 127
 Кортик (Куртик), виз. военачалник 122, 158
 Корфовуна (Примиана), Йенимахале с. 196
 Космидион, местно име 133, 165, 180
 костелурки, обсадни машини 173
 Костур (Кастория), гр. 231
 котви, корабни 35, 180, 258
 котраги (кутригури), прабълг. пл. 252
 Кракнакате (дн. Сороки), крепост 213
 крама (микстум) обред 224
 Крарион, днепърски брод 202
 Крез, мидийски цар 84, 92
 Кремона, гр. 224
 Кренидес (Филипи), гр. 194
 кривичи, руско слав. пл. 200, 203
 Кримски полуостров 213, 297, 301; вж. Херсон
 Крипит Аротра, протоспатарий 218
 Крисос, дн. р. Кереш (Кьорьон) 215
 Крит, о-в 18, 44, 130, 142, 221, 230, 268, 295
 Критий, гергй от Филспатрис 295
 Крк (Векла), о-в и гр. 206
 Кронос, митол. божество 193
 Кронос (Сатурн), планета 298
 Крум, бълг. хан 7, 109, 110, 111, 118, 119, 154, 155,
 156, 169, 170, 171, 173, 287, 288, 291, 292, 310
 Круни (Дионисопол) гр., дн. Балчик 194
 Ксеркс, персийски цар 24, 98
 Ксиролоф, хълм в Цариград 135, 143, 182
 Куарциур, обл. 212
 Кубан, р. 203
 Кубер, прабълг. вожд 197
 Кубрат, прабълг. хан 215
 кувикларий, 290
 куки, обсадни съоръжения 263
кукоуиот (гюм), съд 65, 66, 67, 68
 кули 38, 39, 40, 47, 173, 249, 267
 кумани (половци), пл. 252
 Курковисон, манастир 286
 куропалат, титла 174, 223, 246, 324, 325
 Куртик, вж. Кортик
 куртугерматон, хазарско пл. 214
 Куру, крепост 19
 Кусан, маджарски предводител 158
 кутригури (котраги), прабълг. пл. 252
 кучета 113, 209, 288
 Кълново (Диня), с. 165
 Кушиница (Кушница, Кошница), пл. и манастир 102
 Кюстенджа (Константиана, Констанция, Констанца), гр.
 194, 202, 323
 Кючук Чекмедже (Ригий), гр. 171
 Лагер, вж. стан
 ладии (лодки) 37, 170, 200, 201, 248, 253, 259, 267
 срв. кораби
 лакседемонци (спартанци), пл. 98, 194
 Лакседемон (Спарта), гр. 217
 лакет, мярка 11, 151, 324
 Ламех, библи. лице 92
 Ламия, гр. 196
 лаингобарди, германско пл. 147
 Лариса, гр. 196, 243, 304, 306
 латинци 241; вж. италийци
 Леанти (ВЪРЮЧНИ), днепърски праг 201
 Левкан (Йелкенкая бурун), нос 148
 Лекастрия, местно име 192
 лся 10, 54
 ленени тъкани 10, 54
 Леонтий, виз. имп. 252, 325
 Леонтий, виз. сановник 177
 Лерин (Хераклея Лицкестидска, Флорина), гр. 196
 леси (*λεσαι*), въжета 220

- лестригони, митол. същества 100
либийци, нар. 141
Либия 98, 293, 294
литра, мярка 55, 247, 324
Лиунтик, син на маджарския племенен вожд Арпад 214
Лициний, зет и съимператор на Константин Велики 142, 282
логотет, длъжност и титла 153, 170, 220, 222, велик логотет 222; — на дрoма 120, 210, 220; — на държавното съкровище 220; — на частното императорско съкровище 220; — на съкровището на военното ведомство 220; — на пътищата и съобщенията 220
лодки, вж. ладии
лозарство 21, 22, 279, 310
Лонгин, брат на Орентий 289, 290
лостове, обсадни съоръжения 173, 263
Луутпранд, кремонски епископ, германски пратеник 224, 241
Лука Нови Стирийски, христ. светия 6, 231, 232, 233, 234
Лука Стълпник, христ. светия 6, 235, 285
Лукиан, античен писател 69, 295
Лъв I, виз. имп. 324
Лъв III Исавър (Конон, Свирец), виз. имп. 150, 151, 172, 284, 286, 287, 293
Лъв IV Хазарски, виз. имп. 153, 290
Лъв V Арменец, виз. имп. 107, 110, 111, 112, 113, 155, 156, 157, 158, 169, 170, 171, 172, 285, 287, 288, 290
Лъв VI Мъдрн, виз. имп. 5, 9, 69, 75, 107, 121, 122, 123, 125, 130, 176, 190, 210, 214, 219, 223, 233, 234, 235, 242, 257, 258, 285, 304, 305, 312
Лъв Агеласт, протоспатарий 219
Лъв Аргир, лично име 130, 131, 161, 162, 163, 177, 179
Лъв Арменец, подначалник на виз. флота 219
Лъв Асириец, виз. велможа 175
Лъв, виз. пълководец от IX в. 288
Лъв Гимост, етернарх 156, 157
Лъв Граматик, виз. писател 6, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169
Лъв Дякон, виз. писател 6, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276
Лъв, епископ никейски 288
Лъв Катакалон, виз. военачалник 7, 123, 124, 131, 159, 306
Лъв Магистър (Хирсфакт), виз. сановник 46, 123, 159
Лъв Одрински, христ. мъченик 287
Лъв Пафлагонийски, лично име 60, 61, 62, 63
Лъв Педиасим, лично име 250
Лъв Равдух, протоспатарий 210
Лъв Триполит, арабски военачалник 6, 18, 56, 57, 58, 59, 124
Лъв Философ, патриций 306
Лъв Фока, доместик на Запада, куроналат 62, 123, 124, 128, 161, 177, 178, 246, 257, 258, 268
лъвовс 91, 195
Лъгадинско езеро (Короня) 21
Лъгадинско поле 21
Лъджа кьой (Траянупол, Терма Лутра), с. 194, 243
Лъже Силван, вж. Константин
лък 34, 35, 36, 37, 38, 98, 173, 263
Любеч (Любица), гр. 199, 200
Люле Бургаз 194, 221, 283; вж. Аркадиопол (Бергуле)
лютичи, руско славянско пл. 200
Маврикий, виз. имп. 145, 324, 326
Маврокастроп, селище 297
магарета 277
магистър, титла и длъжност 109—125, 136, 160, 177, 178, 210, 222, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 253, 255, 257, 274, 277, 325
Магнит, митол. лице, 195
Маготин, лично име или титла 136
Мадара 159; вж. Мундрага
маджари 61, 122, 123, 135, 138, 139, 156, 158, 159, 168, 176, 199, 203, 204, 210, 214, 216, 217, 220, 246, 255, 279
Майна, гр. 217, 219
майноти, пл. 219
майстори-техници 173
макари 57
Македон, епоним 195
Македония, обл. и тема 18, 19, 24, 99, 102, 113, 118, 132, 136, 139, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 164, 167, 174, 179, 182, 195, 196, 197, 221, 252, 256, 257, 259, 275, 281, 287, 303, 310, 319
македонци, античен народ 68, 195, 196, 197
македонци (тракийци) 155, 156, 217
Макета (Макетия), обл. 195; срв. Македония
Макрикой (Евдомон), квартал от Цариград 125
Максенций, рим. имп. 282
Максим, христ. мъченик 282, 289
Максимиан, Керкулий, рим. имп. 282, 289, 290
Максимианопол (Порсуле), гр., дн. местността Месникалеси 194, 243
Максимиан, рим. имп. 289
Мала Азия (Азия, Анадолия, дн. Анадол), обл. 10, 14, 19, 69, 78, 115, 116, 118, 122, 123, 125, 139, 245, 246, 285, 317
Маламир, бълг. хан 156
Малатрия (Дион), гр. 196
Малей (Малса), нос 217, 219
Малезия, гр. 161
Малък Преславец (Кадъкой), с. 159
Мангалия (Калатис), гр. 194
Манганон, квартал от Цариград 109
Манглава (дн. Демиркапи), местно име 130, 163, 179
мандатор, длъжност 220
Мани (Манес, Курбикий), основател на манихейството 188
манихейство 185, 186, 187, 188, 189
Мануил, епископ одрински 119, 287, 288
Мариам, дъщеря на Мойсей 97
Мариан, епископ 144
Мариан Аргир, патриций 139, 157, 175
Марин Одрински, христ. мъченик 187
Марица (Хеброс), р. 127, 221, 243
Марицика, баща на св. Йоаникий 284
Мария-Ирина, бълг. царица 70, 81, 136, 138, 167, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 198
Мария Нова, христ. светица 6, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81
Мария, първа съпруга на Йоан Цимисхи 254, 257
Марикагон, с. 284
Мармаис, бълг. пълководец 211
Мармара, Ерегли (Перинт, Хераклея, Ерегли), гр. 141, 282
Мармарот, скитски вожд 290
Марония, гр. 196, 243
Марош (Морисис, Муреш), р. 215
Марсий, елинистически писател 195
Марул, иканат 128, 161, 177
Марцианопол (Марцианопол Тракийски), гр., дн. с. Река Девня 281, 282, 283, 289
Масалма, арабски военачалник 150
масло 67
мачти, кораби 202
машини, обсадни 173, 261, 262, 263, 264; вж. машини, каменометни (камехохвъргачки); костенурки; овни; прапки; машини, стенобойни; скорпиони
машини, каменометни 34, 35, 36, 38, 126, 160, 172, 173

- машини, стреловървачни 126
 Мегара, гр. 194
 мегери, хазарско пл. 214
 Мегетия, лично име 325
 мед, метал 87, 155, 156, 323
 мед, пчелен 10
 Медея, дъщеря на Аетос 176
 медимна, мярка 273
 медни произведения 54, 172
 Мелиас, византийски военачалник 128, 161, 177, 192
 Мелитене, гр. 317
 Мелитина, христ. мъченица 283
 Мемнос, тракийско лично име 176; вж. Мемнос
 Менандър, виз. писател 190, 308
 Мемневрия (Мемневрия, Месемврия), гр., дн. Несебър 136, 176
 Менелай, цар, герой от Илиадата 275
 Мемнос (Мемнос), епоним 136
 Меотидско езеро (Меотида), дн. Азовско море 142, 216, 252, 269
 Меройски климат 12
 Месемврия (Мемневрия, Мемневрия, дн. Несебър), гр. 112, 136, 138, 147, 162, 167, 168, 176, 177, 193, 203, 244
 Месина, гр., дн. с. Буюк Караширан 244
 Месинкалеси (Максимианопол), до Гюмюрджина (Комотини) 194, 243
 месофора, дреха 10
 Места (Нестос), р. 194, 221, 243
 Методий, зограф, 117, 175
 Методий Патарски 6, 7, 68
 Методий, царигр. патриарх 174
 Метони, гр. 17; вж. Модон
 мечове, 24, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 63, 91, 148, 220, 256, 290
 миди, нар. 98; срв. маджари
 мидийски (гръцки) огън 144, 150, 267, 273; вж. запалителни вещества
 Мидия 24; вж. Персия
 Мидия, гр. 77, 79, 196
 мизи, тракийско пл. 195; мизи (българи) 246, 247, 248, 252, 253, 255, 257, 258, 262, 263, 264, 265, 266, 275, 276, 299, 320
 Мизия (Скития, България), обл. 141, 144, 194, 247, 251, 258, 274, 281, 289; вж. Горна Мизия; Долна (Втора) Мизия
 Микена, гр. 89
 Милетково (Милетковци), с. 196
 милици, бълг. славянско пл. 217, 218, 219
 Милион, паметник в Цариград 323, 324
 милчани (милци), полабско славянско пл. 217
 миник, прабълг. военна титла 130, 136
 Миризос, гр., дн. с. Чаталтепе 194
 Мирмикион, гр. 265
 мита, търговски 122, 158, 238; срв. комеркион (комеркии)
 Митилин, о-в 60
 Михаил, син на цар Симеон 125, 135, 138, 182
 Михаил, син на Моралеон 130
 Михаил I Рангаве (Куропалат), виз. имп. 108, 109, 110, 111, 154, 155, 156, 171, 174, 284, 287, 291
 Михаил II Аморийски (Травъл), виз. имп. 107, 114, 115, 206, 285, 286
 Михаил III, виз. имп. 107, 115, 116, 120, 157, 174, 217, 325, 326
 Михаил Варкала, началник на дромоний 219
 Михаил Вишевич, захълмски княз 210
 Михаил Вурца, лично име 250
 Михаил, китонит 251
 Михаил Маленн, христ. светия 6, 312, 313
 Михаил Моралеон, виз. военачалник 162, 178
 Михаил Старецът, пръв гребец на дромоний 219
 Михаил Стипиотис, патриций 132, 164, 180
 Михаил Тоскара, виз. императорски пратеник 128, 161, 177
 Модон (Метони), гр. 17
 Мойсей, еврейски вожд 95, 97, 101, 187
 мойра (друнга), виз. военна единица 237
 Мойсей, комитопол 299, 320
 Мокша, р. 213
 молби (просби) до виз. император 229
 монголи, нар. 143
 монери, кораби 259
 Моравия (Велика Моравия) 215
 Моранли (Риаки), с. 196
 мордви, източнофинско пл. 213
 Мордия (Мордвия), обл. 213
 мореплаване 37, 97; вж. кораби, ладии (лодки), пристанища
 Морея (Пелопонес), полуостров 233
 Морисис (дн. Муреш, Марош), р. 215
 Моролеон, патриций 132, 162, 164, 178, 179
 Муртагон (Муртагон, Омуртаг), бълг. хан 114, 119
 моряци 20, 238
 мостове 171, 172, 278
 мотики 105, 233
 Мраморно море 145, 150, 243
 музика 153, 228, 229
 музиканти, виз. императорски 225, 228
 музикални инструменти 228
 мулета 277
 Мундрага (Мадара), крепост 159, 214
 Мунтимир, сръбски княз 209, 210
 Муреш, вж. Морисис
 Муртагон (Муртагон), бълг. хан 288; вж. Омуртаг
 Мусик (Музик), роб-скопец 121, 122, 158
 Мъглен, обл. 196
 мюзсин, мюсюлмански духовник 294
 Навпакт, гр. 243
 наказания, български 137, 168, 186, 188, 310; вж. тъмници
 паложници, български 170
 наметало, дреха 10
 Наръци (Нариш, дн. Филадельфиана), с. 46
 нарентани, южнослав. пл. 210; срв. арентани (пагани)
 нефта 144
 началник на отряда на ескувитите, длъжност 128, 139, 145, 177, 192; вж. domestik на ескувитите
 началник на отряда на иканатите, длъжност 128
 Неапол (дн. Кавала), гр. 195; срв. Итавол
 неки, хазарско пл. 214
 Некропила (Некропилите), черноморски залив 216
 немци (германци), нар. 210; срв. франки
 Неофит, виз. имп. пратеник при сърбите 106
 Неохори (Амфиполис), с. 196
 Нерон, рим. имп. 74
 Несебър (НЕСЕБРЪ), гр. 149, 244; вж. Месемврия
 Нигрита, гр. в Македония 196
 Нигрита (Партикопол, Парикопол), гр. 194
 Нике (дн. Хавса), гр. 142
 Никедис (Никея), гр. 196
 Никея (дн. Изник), гр. в Мала Азия 139, 185, 288
 Никея (Никедис), гр. в Македония 196
 Никита, виз. имп. пратеник 54
 Никита Еладик, протоспатарий 127, 129, 161
 Никита Канакис, свещеник в гр. Виза и Мидия 77
 Никита Кринит, стратилат 122
 Никита Ксилит, патриций 150, 151
 Никита, магистър 136, 182
 Никита (Рендакий) от Елада, лично име 129, 130, 178, 198
 Никита Склир, виз. пълководец 122, 158

- Никита, царигр. патриарх 151, 153
 Никита, вж. Игнатий 290
 Никифор I Геник, виз. имп. 108, 154, 170, 252, 281, 284, 290, 291, 292,
 Никифор II Фока, виз. имп. 9, 108, 122, 123, 124, 158, 159, 224, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 257, 261, 277, 295, 320
 Никифор Еротик, патриций 249
 Никифор, съируг на Мария Нова 76, 78,
 Никифор Уран, магистър 277
 Никифор, царигр. патриарх 154
 Никола, комит, баща на комитопулите 320
 Николай, виз. имп. пратеник при сърбите 106
 Николай Дука, виз. военачалник 129, 161, 178
 Николай Мирликийски, христ. светия 60
 Николай I Мистик, царигр. патриарх 72, 82, 125, 126, 132, 133, 160, 164, 179, 180
 Николай, патриций 251
 Николай I, римски папа 16
 Никомидия, гр. 142
 Никопол (Аквиум Никополис), гр. в Южен Епир 138, 243
 Никопол (Никополис ад Нестум, дн. Гоце Делчев), гр. 196
 Нил, р. 13, 98
 Ниневия, гр. 318, 319
 Ниоба, митол. лице 101
 нобилисим, виз. титла 223
 Новгород, гр. 199
 Новоудунум (дн. Исакча), гр. 195
 Новохудоносор, асирийски цар 83
 номизма, виз. златна монета 11, 105, 145, 146, 217, 218, 219, 221, 247
 обици 273
 облекло (носия) аварско 309; българско 65, 135, 182, 228, 255, 309; византийско 9, 10, 11, 225, 226, 227; печенсжко 213
 обол, монета 103
 обмяна на пленници, вж. размяна на пленници
 обреди, езически на българите 113, 114, 121, 155, 169, 170; на русите 202
 обсади, български 118, 126, 132, 160, 161, 164, 171; византийски 263, 280; славянски и аварски 147
 обсадни съоръжения, български 173; вж. валове, машини, куки, лостове, стълби, топки
 обувки (кампаги) 225, 226, 227, 229; червени, български царски 274
 овни, обсадни машини 173
 овошарство 279
 овце 12, 91, 172, 173; вж. добитък, дребен
 огнеспръсвачки (сифони), огнетметни машини 40, 173; срв. запалителни вещества; мидийски (гръцки) огън
 одежди, църковни, бълг. 268; скъпоценни 87, 170, 287; срв. дрехи
 Одесос (Одисос, дн. Варна), гр. 281, 283
 Одрин (дн. Едирне), гр. 70, 72, 27, 132, 142, 143, 161, 164, 195, 243, 287, 288, 292; вж. Адрианопол, Орестия
 одризи, тракийско пл. 244
 Ока, р. 200, 213
 окови 53, 72, 76, 132, 211, 212
 окоп, вж. вал
 Оксия (Сиврида), нос 150
 Олим (дн. Кешиддаг), планина в Мала Азия 278, 287, 291
 Олимп, планина в Гърция 83
 Олимпиада, македонска царица 99
 оловни предмети 171
 Олоферн, библ. лице 89
 омофор, църковна одежда 133
 Омир, древноелински поет 83
 Омуртаг, (Мортагон, Муртагон), бълг. хан 111, 114, 116, 119, 291
 оногундури, прабълг. пл. 193
 Опсара (дн. Црес), гр. 206
 Опсикион, тема 122, 123, 139
 Орентий, христ. мъченик 289, 290
 Орест, син на Агамемнон 127, 175, 260
 Орестия (Орестиада, дн. Одрин), гр. 127, 175, 195, 260; вж. Адрианопол
 Орни (Кастелум Борнос), гр. 194
 Орфански залив 21
 осетинци (алани), нар. 213
 ослепяване, присъда 129, 130, 178
 Осман, арабски халиф 19
 оствирий (вратар), виз. дворцова длъжност 221
 откуп на градове 253, 293; на пленници 48, 49, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 116, 123, 145, 146, 159, 176, 253; на роби 237
 Отон I, германски имп. 224, 241
 отониопрат, професия 10
 отрязване на носове, наказания 158
 Охрид, гр. 284
 Павел Арменец, павликянски проповедник 188
 Павел Бранович, сръбски княз 211
 Павел Кипърски, царигр. патриарх 153
 Павел Латърски Нови, христ. светия 6, 230
 Павел, син на Калиника, павликянски проповедник 188
 Павел, христ. апостол 19, 71, 197, 283
 павликяни 118, 151, 185
 пагани (арентани), южнослав. пл. 206, 207
 Палестина 102, 103, 104
 памучни платове 10
 Памфила (дн. Адалия), обл. 124
 Панак (Панега?), р. 104
 Пангей (Кулинница, Кушница, Кошница), планина 102
 Пандар, герой от Илиадата 275
 палатки, виз. императорски 276; военачалническа 278
 Панега, вж. Панак
 панери (кошници) 221
 Панион (Теодосиопол, дн. Панидос, Панизо), гр. 171, 194
 Панкратука, виз. военачалник 127, 161, 177
 панокалимавка, вж. епиритарий
 Панония, обл. 142
 Папагия, обл. 216
 парадинаст, титла (парадинастевон) 132, 164, 168, 180
 паракимомен, длъжност 126, 139, 157, 261, 326
 Пардос, виз. духовно лице 288
 пари 11, 15, 54, 55, 56, 105—114, 144, 150, 310, 321
 Парис, герой от Илиадата 275
 парти, нар. 98
 Партикопол (Парикопол, дн. Нигрита), гр. 194
 Пасикрат, христ. мъченик 289
 пастири 91
 Патрас, гр. 231
 патриций, титла 120, 122, 127, 128, 130, 132, 138, 147, 155, 158, 159, 161, 162, 163, 177, 180, 220, 222, 224, 225, 226, 227, 229, 286
 патриция зости, титла 223
 Пафлагония, обл. 6, 60, 61, 138, 312
 Пазик, виз. бежанец в България 170
 Пела, гр., дн. Постол (Агии Апостоли) 196
 Пелагония (Хераклея, дн. Битола), гр. 196
 Пелопонес (Егيال, Морей), полуостров и обл. 17, 129, 195, 197, 198, 217, 218, 219, 232, 233, 234, 311; тема 217
 пентапиргий 227
 Пеония, обл. 142
 Пепарит (дн. Скопелос), о-в 197
 Пердика, македонски цар 99

- Перинт (Хераклея, Ираклея, дн. Мармара Ерегли, Ерегли), гр. 141, 194, 243
- Персей, македонски цар 196
- персийци (перси), нар. 98, 140, 146, 147, 239, 293
- Персия (Мидия) 10, 24
- Петра, царигр. квартал 325
- Петрона, виз. пълководец 118
- Петър I, бълг. цар 7, 70, 75, 80, 126, 135, 137, 138, 139, 166, 167, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 198, 204, 223, 230, 232, 247, 248, 249, 263
- Петър Българинът, българин във Византия 157, 158, 175
- Петър, виз. стратег 146
- Петър Гойникович, сръбски княз 209, 210, 211
- Петър Куропалат, брат на имп. Маврикий 325
- Петър Одрински, христ. мъченик 287
- Петър, патриций от IX в. 290, 291; патриций от X в. 254
- Петър Сицилийски, виз. писател 187
- Петър, христ. апостол 71
- пехота, виз. 261, 262, 315
- печенеги, нар. 5, 127, 160, 161, 162, 177, 178, 199, 212, 213, 214, 215, 250, 258, 273, 274, 279, 293, 310
- Печенегия 216
- пещ, готварска 65, 66
- Пиге (дн. Балъкль) местност край Цариград 130, 131,
- Пиги, местност край Цариград 133, 167
- Пидна, селище 196, 314
- Пимения, майка на христ. мъченик Карп 289
- Пиней (Саламврия), р. 304
- писма, бълг., вж. златопечатно писмо (хрисовул)
- Питагор, древногръцки философ 269
- пиянство 268, 291, 310
- платна 10, 11; за мечти 202
- платнар, професия 10, 11; вж. отониопрат
- Платон, древногръцки философ 69, 90
- Платос, о-в 287
- Пленимир, син на цар Петър 138
- пленници, аварски 145; арабски 19, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 128, 138, 139, 171, 172, 173, 174, 175, 179, 204, 212, 232, 291, 310, 315; византийски 123, 151, 156, 159, 205, 279, 231; маджарски 123, 139
- Плиска, гр. 265, 323
- Пловдив (Филипопол), гр. 104, 127, 194, 243
- Плутарх, гръцки писател 89
- Плутинопол (Плотинопол), гр. 194
- плячка 114, 115, 139, 150, 171, 179, 180, 205
- побой, наказания 137, 282
- повязка 10; вж. чалма
- Подарон, подначалник на виз. флота 219
- подаръци, вж. дарове
- подстратег, длъжност 110, 122
- покривки, арменски 172
- Полибий, гръцки историк 89
- Полина, с. 196
- Поливик, син на цар Едип 98
- полудие, обиколка за събиране данъци у русите 203
- Постол (Пела, Агии Апостоли), с. 196
- Поморие (Анхиало), гр. 62, 194
- Поморийско поле 312, 313; срв. Ахело/Ахелой
- Помпейан, хегемон 283
- Помпейол, гр. 144
- Понт, тема 10
- Понт (Понтийско море), вж. Евксински понт (Черно море)
- Понтийски климат 12
- Пополия (Пловдив?), гр. 104
- Порсуле (Максимианопол), гр., дн. Месинкалеси 194
- поставки за стрели 173
- Пот Аргир, доместик на схолите 130, 131, 139, 162, 163, 178, 179
- Потидея, гр. 314
- Потиоли, гр. 289
- пояси, арабски 289
- прабългари нар. 144, 147, 193, 197, 203; вж. котраги; оногундури
- прагове, днепърски 200, 201, 202
- прандия (панделка), платнена лента 11
- прасини (зелени), виз. циркова партия 226
- прасинодиблата, вид плат 10
- пратеници, бълг. в Цариград 120, 125, 152, 176, 221, 225, 226, 227, 228, 250
- прашки, ръчни 35, 263, 266, 267; машини 173
- прашници 301
- Превеза, гр. 243
- Предгеча, манастир 103
- препозити, виз. дворцови длъжности 221, 225, 229, 323
- Пресиян, бълг. хан 209
- Преслав, гр. 176, 214, 241, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 323; срв. Йоанопол
- префект (praefectus urbi), длъжност 323
- Привеслав Мунтимирович, сръбски княз 210, 211
- Приполе, гр. 210
- Примана, гр., дн. Корфовуна (Йенимахле) 196
- припаси, хранителни 279, 280
- Принцови о-ви 150
- Приск, виз. военачалник 145
- Приск, виз. писател 190, 308
- пристанища 20, 52, 57, 171, 259; вж. скеле (пристан); срв. корабоплуване
- Проб, Марк Аврелий, рим. имп. 141
- проедър, титла 249, 161
- проконсул, рим. длъжност и титла 196
- проконсул (антипат), виз. титла 222, 225
- Прокопия, дъщеря на имп. Никифор I 287
- Прокъл, гръцки философ 144
- Просигой, сръбски княз 209
- просмонарий, църковнослужител 61
- Протей, митол. герой 94
- протоасекрит, виз. дворцова длъжност 225; срв. асекрит
- протовестиарий, длъжност 124, 136, 138, 159, 167, 168, 176, 192
- протомандатор, длъжност 131, 163
- протоотарий на дрома, длъжност 220, 221
- протосинкел, църковна длъжност 224
- протосиатарий, длъжност 127, 161, 210, 217, 218, 219, 220, 223, 229
- протиктори, виз. дворцова стража 225
- Псевдо-Симеон, виз. писател 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182
- пурпур 319
- пчели 91, 97
- първенци, български 15, 16, 63, 154, 181, 263; вж. боляри; византийски 54, 170, 173, 189, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229; руски 256, 270; славянски 45
- Раб (Арви), гр. 206
- Равдос, квартал от Цариград, 159
- Рагуза (Рауза, дн. Добровник), гр. 206
- разбойници 15
- Разград (Абрит), гр. 141
- размяна на пленници 128, 137, 138, 139, 161, 168
- разузнаване, вж. шпионаж; съгледвачи
- рала 24
- Раса, гр. 209
- Рауза, вж. Дубровник (Рагуза)
- Рашка, р. 209
- Редесто (Родосто, дн. Текирдаг), гр. 171, 194
- Река Девня (Марцианопол), с. 282
- ректор, длъжност 124, 160, 178, 224
- Рендакий (Рендакис), вж. Никита
- Риаки (Моранли), с. 196
- риболовство 21, 22, 37
- Ригий, гр., дн. Кючук Чекмедже 171
- Ригидион, манастир 286

- Ригия (Регина, дн. Еркене), р. 172
 ризници 91, 95, 152, 254, 261, 267, 270, 271
 Рим, гр. 14, 16, 17, 141, 142, 143, 186, 196, 205, 208, 224, 230, 281, 282, 289, 294, 320
 римляни, нар. 99, 141, 142, 196, 197, 205, 206
 роби, византийски 236, 237, 238; руски 201; сръбски 209
 рога, заплаца на виз. войска 221
 Родон, кувикуларий 290
 Родопа, пров. 194, 243, 244
 Родопи, планини 247
 Родоски климат 12
 Родослав, сръбски княз 209
 Родосто, вж. Редесто (дн. Текирдаг)
 Родофил, виз. имп. пратеник 46, 55, 56
 Роман, бълг. цар 138
 Роман I Лакапин (Авастаг), виз. имп. 62, 69, 70, 73, 74, 81, 82, 107, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 177, 178, 179, 180, 181, 184, 190, 198, 203, 204, 211, 218, 219, 221, 222, 233, 234, 257, 258, 285, 306, 314
 Роман II, виз. имп. 107, 139 191, 222, 223, 246, 249, 250, 314
 Роман Аргир, виз. пълководец 128, 161, 162, 177
 Романия (Тракия) 156, 158, 203
 руси, нар. 5, 6, 198, 199, 224, 230, 241, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 276, 279, 296, 299, 317, 319
 Русион (Руской, дн. Кешан), гр. 72, 196, 244
 Русия 199, 200, 213, 216, 317; ср. Киевска Русия
- Сабири (сабинори), хунско пл. 309
 Сава, р. 216
 Савада, гр., дн. с. Кавак 194
 сагудати, бълг. славянско пл. 22
 Сазлъ дере (Артискос), р. 127
 Сакакате, крепост 213
 Сакар планина 118
 сакеларий, длъжност 178
 Сактикий, виз. военачалник 131, 132, 163, 164, 179
 Саламврия (Пиней), р. 304
 салдамарии, търговци 11
 Салмакате, крепост 213
 Салона (дн. Солин), гр. 205
 Салтика, гр., дн. Салтикой 194
 Салтос (Saltos Iovios, Saltos Ioanubios) гр. 197
 Салустий, епарх и патриций 323
 Самара, Вольчя р. 217
 Самария, обл. 96
 Самватий, син на Лъв V 172; срв. Симватий
 Самватис (Киев), гр. 200
 Самотраки, о-в 194
 Самуил, бълг. цар 6, 296, 299, 301, 306, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320
 сарагури, тюркско пл. 309
 Сарай (Чифлик), вж. Севастопол
 сарацини 130, 284, 293; вж. араби
 Саркел (Белая вежа), гр. 216
 Сатурн (Кронос), планета 298
 сбруя, конска 268
 Свети Григорий (дн. Хортица), днепърски о-в 202
 Свети Етерий (дн. Березан), о-в 202
 Свети Мамант, манастир 155, 156
 Светополк, моравски княз 215
 Светослав Игоревич, киевски руски княз 6, 199, 200, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 256, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 299, 300, 301
 Свидас (Суда), лексикограф 7, 308
 свине 113
 Свенгел (Сфагел), руски военачалник 262, 263, 264, 267, 268
- свирки, пастирски 91
 Севаста, гр., дн. Шивацли 283
 Севестиана, христ. мъченица 283
 севастократор, виз. титла 223
 Севастопол, гр. в Македония 196
 Севастопол (дн. Сарай, Чифлик), гр. в Първа Армения 148
 Север, рим. имп. 309
 северяни, руско славянско пл. 203
 Седекия, юдейски цар 83
 секири, вж. брадви
 секретик, виз. дворцов служител 227
 Селина (Сулина), дунавски ръкав 202
 сенат, виз. 94, 109, 120, 134, 137, 180, 204, 222, 225, 228; рим. 142, 294
 сенатори, длъжност и титла 94, 165, 226
 Сенахерим, асирийски цар 155, 239
 Сеника (Достиника), гр. 210
 Сървия (Селфидже), гр. 208
 Сергей Друин (Тихик), павликянски проповедник 188
 Сергей, хегемон 283
 Сергей, царигр. патриарх 147
 Серес (Сяр, Сера), гр. 194, 244
 Серет, р. 172
 Сеч, гр. 202
 Сибтал-Джаузи, арабски историк 44
 Сидера (Демир Капу), местно име 117, 175
 силенциарий, виз. дворцов служител 225, 227, 229
 Силимврия (Саламбрия, Селимбрия, Силврия, дн. Силврия), гр. 78, 79, 80, 81, 145, 152, 171, 176, 193, 194, 244, 321
 Силиос, тракийски цар 176
 Силистра (Дуросторум, Дистра, Дристра, Дръстър, Доростол), гр. 123, 159, 216, 241, 242, 248, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 323
 сивитра 144
 Симватий (Самватий), кесар, син на Лъв V 172, 175
 симиофори (знаменосци) 227; срв. ефтихиофори, драконари, скинтрофори
 Симеон, бълг. цар 7, 22, 46, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 185, 191, 192, 210, 211, 212, 214, 220, 231, 232, 233, 234, 257, 258, 281, 312
 Симеон, бълг. първенец 136
 Симеон, виз. имп. пратеник 46, 57, 58, 59
 Симеон, калутаркан 136
 Симеон Магистър, виз. писател 7, 140, 169
 Симеон (Гит), павликянски проповедник 188
 Симеон Магесник, библ. лице 71
 Симеон Логотет (Метафраст), виз. писател 286
 Синай, полуостров 321
 Сингидунум, гр., вж. Белград
 Синекли (Кенофрурион), с. 141
 синкел, виз. църковна длъжност 224
 синклит, виз. императорски съвет 224, 225
 Сински климат 12
 Сион, планина 96
 Сионий, преселник от Одрин 288
 сирийци, нар. 151
 сирикарии, професия 10
 София, 19, 60, 128, 143, 177, 217, 248, 250, 251
 Сирмиум (Срем, дн. Сремска Митровица), гр. 214
 Сирукалпей, обл. 213
 сифони, вж. огнеспръскачки
 Сицилия, о-в 55
 скакалци 136, 167, 182
 скармангий, дреха 10, 221, 225, 228; вж. багреница
 Скевофилак, виз. църковнослужител 294
 скеля (пристан) 133, 134, 137, 165, 180; срв. пристанища
 Скепола, о-в 197
 Скиат, о-в 197

- Скилица-Кедрин, виз. писател 255
скити (авари) 145, 146, 239, 308, вж. авари
скити (българи) 14, 89, 138, 197, 230, 286, 305, 306, 307, 318, 319, 320, 323
скити (готи) 141, 142
скити (маджари) 61, 246; вж. маджари
скити (руси) 202, 242, 247, 248; вж. тавроскити
скити (славяни) 193, 295, 305, 311; вж. славяни
Скитиан Египетски (Египтянин), основоположник на манихейството 187
Скития (България, Мизия) обл. и пров. 108, 194
Скития (Русия) 248, 253
Склавиния, обл. 125; вж. Славинии
Скопелон, крепост, дн. с. Ески Полос 286
Скопелос (Пеларит), о-в 197
скопци 125, 151, 158; вж. евнуси; роби-евнуси
скотовъдство 21, 22, вж. добитък
скорпиони, обсадни машини 173
скрибонии, виз. императорски служители 227
скриптрофори (знаменосци) 226, 227; срв. евтихиофори, драконари, симиофори
скрипци 37, 57
Скутари (Хризопол, Кадъкьой), азиатска част на Цариград 142
скъпоценни камъни 87, 195, 260, 273, 274
Славинии, обл. 173; вж. Склавиния
славяни, български 144, 146, 147, 148, 151, 153, 193, 239, 240, 242, 283, 295, 311, 326; малоазийски 114; панонски 147; илопонески 17, 125, 126, 153, 159, 197, 198, 217, 218, 219, 311; солунски 18, 33, 44, 45, 46, 125, 126, 159—283
славяни, полабски 217
славяни, руски 199, 200; вж. руси
Сливец, гр. 149
Смарагд, патриций и стратег 326
смарагди, скъпоценни камъни 260
Смарагдов манастир 326
смола 37, 39
Смоленск, гр. 199, 200
соколи 209
Солин (Салона), гр. 205
Соломон, юдейски цар 89
Солон, атински законодател 93, 269
Солун (Гесалоника), гр. 6, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 122, 124, 125, 142, 156, 158, 196, 216, 243, 283, 284, 303, 304, 305, 314, 315
Солунски (Термийски) залив 20
Сороки (Кракнакате), гр. 213
Сотириупол, гр. 216
София (Триадица, Сръбдъць, Стръбдъць), гр. 275
София, съпруга на виз. имп. Христофор 129, 198
София, съпруга на виз. имп. Юстин II 233
Спарта (Лакедемон), гр. 217
спартанци, вж. лакедемонци
спатарий (мечоносец), длъжност 127, 220
спатарокандидат, длъжност 220, 224, 225
Силит (Аспалато, Спалато, Сплътъ), гр. 205, 206
сребърни изделия 87, 283, 287, 309
Сремска Митровица (Сирмиум, Срем), гр. 214
Ставрак, манастир 154
Ставраки, виз. имп. 108, 109, 154, 291, 292
Ставракий, логотет 153
Ставракий, търговец от Елада 121, 122, 158
Стагира, гр. 90
стадий, мярка 104, 298
стан (лагер), български военен 131, 163, 166, 178; виз. 266, 267, 275, 278
Стара Загора (Берое, Августа Траяна, Вероя, Иринопол), гр. 153, 194, 243, 289
Стара планина 149, 154, 155, 193, 243, 282; вж. Хемус
статуи 135, 143, 155, 156, 171, 182, 195, 322, 323, 324, 325
Стенас, рим. станция 304
стени, крепости 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 49, 77, 79, 112, 126, 150, 155, 160, 170, 173, 177, 249, 262, 275, 283, 294, 323
стенобойни (стенобитни) машини 173, 262, 275, 283; вж. машини
Стенон (Стен), квартал от Цариград 130, 163; вж. Златен рог
Стефан, бълг. архиепископ 121
Стефан, бълг. царски пратеник 136, 167
Стефан Византийски, виз. писател 190
Стефан, духовно лице в Одрин 70, 71, 72
Стефан, магистър 125, 126, 129, 160, 162, 178
Стефан Мунтимирович, сръбски княз 209, 210
Стефан, син на Мария Нова 78
Стефан, царигр. патриарх 136, 137, 167, 182
Стикс, р. 100
Стирион, гр. 231
Стоб (Стоби), гр., дн. Пустоградско 196
стоки 9, 10, 11; вж. търговия
Страбон, географ 7, 311
Странджа планина 117, 243
стратег, длъжност и титла 34, 35, 46, 54, 55, 78, 128, 132, 139, 144, 145, 158, 164, 193, 210, 217, 218, 219, 224, 225, 227, 237, 246, 306, 324
стратег на източните теми, титла 155
стратилат, виз. военачалник 123, 156, 158
стратиоти, войнишко население във Византия 61, 236, 237, 238, 285
стратиотик, виз. военна длъжност 227
стратор, длъжност 220
стрели 33, 34, 40, 95, 170, 173, 202, 263, 267
Стръбдъць (Сръбдъць), гр. дн. София 275
Стримон, тема 10, 55, 59, 197
стримонци (струмяни), бълг. славянско пл. 22, 45, 46
Строимир, сръбски княз 209, 210
строители (майстори), професия 105
Стронгил, крепост 152
Струкун (на Странжа), лнепърски праг 201
Струма (Стримон), р. 10, 138
Студийски манастир 14, 17
студове 151
стълби, дървени, високи 33, 36, 173, 263
Сулина (Селина), дунавски ръкав 202
Суда, вж. Свидас
Суза, гр. 98
Сура, р. 213
схоларии, виз. дворцова стража 237
схоли, отред от виз. дворцови войски 221; срв. доместик на схолите
Сцила, митол. същество 99
съгледвачи (разузнавачи) 278; вж. шпионаж
съдове, глинени, вж. керамика
съкровище, бълг. царство 263; виз. императорско 276
сърби, лужички, нар. 208
сърби, южнослав. нар. 5, 106, 191, 206, 208, 209, 210, 211, 212, 213; вж. трибали
Сърбия 207
сърпове 24, 233
състезания, конни и пеши 98, 229; борби 120
Сюлейман, арабски военачалник 150, 293
Сяр (Серес, Серс), гр. 194, 244
сяра 37, 144
таври, нар. 247, 249, 250; вж. руси
тавроскити (руси) 247, 248, 253, 255, 257, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 276; вж. таври; руси
Тавър, проконсул 193

- тагма, виз. войскова единица 179, **221**, 228, 237
Тайгет (Пентадактилос), планина 217
тайфали, нар. 142
таксатион (taxatio), гарнизон 157
талант, мярка 59
таланти, монети 324
танци 228
Тамарха, гр. **216**
Тапробана (дн. Цейлон), о-в 12
Тарасий, царигр. патриарх 284
тарианон, хазарско пл. 214
Тарквин, рим. консул 289
Тарс, гр. 19, 57, 58
Тарсия, обл. 287
Тасос, о-в 36, 194
Тацит, Марк Клавдий, рим. имп. **141**
театри 114
теглилки 93
Текир даг (Ганос), планина **171**
Текирдаг (Редесто, Родосто) гр. 171
Текла, христ. светица 324
Телемах, син на Одисей 86
Телериг, бълг. хан **152**
тема, виз. административна единица 76, 124, 128, 138, 157, 190, **192**, 193, 194, 217, 218, **237**, 243
Тенарос, полуостров, 217
Тенах, хазарско пл. 214
Теогност, виз. писател 108
Теодор Авука, виз. императорски пратеник 167
Теодор, Дафнопат, виз. писател 7, 82, 107
Теодор, кавхан или магистър **123**, 126, 159, 160
Теодор Куфара, монах 116, 174
Теодор Лалак, виз. боец 268
Теодор, протовестиарий 176; вж. Теодосий
Теодор Сигрица, бъл. пълководец 211
Теодор, син на Павел Армелец, навликянски проповедник 188
Теодор Стратилат, христ. светия 272, 274
Теодор Студит, виз. писател 284
Теодор Тирон, христ. светия 6
Теодора от Кесарида, христ. мъченица **286**, 287
Теодора, майка на Теодора от Кесарида 286
Теодора, съпруга на имп. Юстиниан II 325
Теодора, виз. императрица, майка на Михаил III **115**, 116, 118, 120, 174, **217**, 286
Теодорит, китонит 178
Теодоропол (Дръстър), гр., дн. Силистра 274
Теодосисва врата в Цариград 152
Теодосий I Велики, рим. имп. **143**, 194, 292
Теодосиопол, гр. 194; вж. Панвон
Теодосий II, имп. 143
Теодосий Авука, виз. имп. пратеник 136
Теодосий Месоникт, виз. боец 163
Теодосий (Теодор), протовестиарий 124, 159, 176, 192
Теодосий Мелигински, виз. писател 140
Теодот, христ. мъченик 282
Теоктист, магистър 109
Теоктист Врисний, протоспатарий 217
Теофан, виз. писател 6, 107, 191, 204, 215
Теофан, монах, виз. писател 312, 313
Теофан, протовестиарий 136, 137, 138, 139, 167, 168, 182
Теофано, съпруга на имп. Ставракий 154
Теофано, съпруга на Лъв Пафлагонийски 61
Теофано, съпруга на Роман II, Никифор II Фока и Йоан Цимисхий **250**
Теофил, виз. имп. 107, 115, 156, **217**, 149, 326
Теофил (Теофилица) лично име 120
Теофил, патриций 286
Теофилакт, царигр. патриарх 7, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 285
Теофилакт Симоката, виз. писател 145, 245, 308
Теофилакт, стратег 218
Тервел, бълг. хан 149, 309, 310, 322, 324, 325
тервуниоти, южнослав. пл. 206
Тервуния, обл. 208
Теревинт (Буда), разпространител на манихейството 187
Терма Лутра (Дориск, Траянупол, Лъджакьой). с. 194, 243
Термейски (Солунски) залив 20
Термополис (Акве Калиде), гр. дн. Бургаски минерални бани **130**, 162, 178
Тесалия, обл. 196, 243, 269, 304, 306, 315
Тесалоника (Солун), гр. 196, 243
Тесалоника, дъщеря на македонския цар Филип III, 147
Тетрагурин (дн. Трогир), гр. 206
техници, (майстори) български 173
течен огън 150; вж. мидийски (гръцки) огън; огнепръскачки, огнеметни машини.
тиара, корона, бълг. царска 274
Тиберий II Константин (Тракиец), виз. имп. **145**, 249, **323**, 324, 325, 326
Тиберий III (Апсимар), виз. имп. 149
Тива, гр. в Тесалия 74, 98, 196
Тива, гр. в Египет 98
Тивернан, рим. консул 289
тиверци, руско славян. пл. 203
Тимизис (дн. р. Тимиш, Темеш) 215
Тирид, стратег 282
Тиса, р. 214, 215
Тит, вж. Симеон
Титанида, нимфа 193
Тихик, вж. Сергей Друин
Тица, вж. р. Тиса
Тичина (Тица, дн. Камчия), р. 203
Тия, дъщеря на Девкалион, митол. лице 195
товарни животни 105; вж. волове, коне, катъри
Тома, патриций 120
Тома Славянин, предводител на въстание 114, 115
Томи, гр. **194**
Тонир, гр. 196
тонки за игра 124, 125, 160, 200
топки, обсадни съоръжения 173
Тракезион, тема 118, **123**, 139, 175
тракийци (траки), нар. 144, 193
Тракия (Македония, Романия), обл. и тема 72, 75, 76, 81, 113, 118, 128, 132, 136, 138, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 149, 150, 151, 152, 153, **155**, 156, 157, 161, 164, 166, 167, 168, 171, 172, 173, 174, 176, 179, 182, 192, 193, 194, 195, 217, **221**, 243, 256, 257, 259, 281, 287, 289, 290, 291, 303, 319, 322, 324, 325
Тракс, епоним, тракийски цар 193
Тралица (Традица), гр., дн. София **275**
трапези, траурни 64, 65, 66, 67; виз. дворцова **224**
Трапезунд, гр., дн. Требизон 10
Траян, рим. имп. 194, **214**, 265
Траянови врата (Българска, дн. Ихтиманска клисура) 320
Траянупол (Дориск), гр., дн. с. Терма Лутра (Лъджакьой) **194**, 243
Триадица (Традица), гр., дн. София 275
трибали (сърби), нар. 106
Трибигилд, готски вожд **325**
Трибуналий, възвишение при Цариград **146**, 155
тригетик (гроздобер, празненство), **226**
триери, кораби 133, 136, 150, 165, 167, 180, 267; вж. кораби
Трисфон, герой от Филопатрис 295
тризъбци, бойно съоръжение 173
Трики, дн. Трикала, гр. 196
Триклиний, виз. дворцова зала **223**, **224**
Триполи, гр. 18, 19
Трогир (Тетрагурий), гр. 206
Тропей (Тронеум Траяни), гр., дн. с. Адамклисе **194**
Тросмис (Трезмис), гр., дн. с. Иглица **195**
Троя (Илион), гр., дн. местност Хисарлъка **141**

- трупоизгаряне, руско 269
 тръби бойни 255, 256, 261, 271
 Тула (Исландия?), о-в 12
 Тулча (Егисос), гр. 195
 Тунгате, крепост 213
 Тунджа (Арзос), р. 127, 243
 турки (маджари), нар. 61, 68, 122, 123, 135, 136, 138, 139, 158, 159, 176, 199, 203, 204, 210, 216, 220, 279; вж. маджари
 Туркия (Маджарско) 208, 216
 турма, виз. административна единица 76, 78, 237
 турмарх, виз. военачалник 76, 237
 Турну-Северин, гр. 214
 Тутис (дн. р. Бега?) 215
 тъмници, български 63, 122, 137, 150, 168, 226, 292
 търговия, аварска 310; българска 5, 7, 8, 9, 10, 11, 23, 97, 121, 122, 123; византийска 5, 7, 57, 97, 158, 236, 237, 238; 158, 201, 237, 238, 310; на солунските славяни 18, 22, 23; руска 273
 търговия с роби 7, 14, 236, 237, 238
 тържища 122, 158, 171, 237
 тюркски народи 10, 198, 309
- Угра р. 200
 угри (маджари) 61, 156; вж. маджари
 узи, пл. 213
 укрепления 23, 35, 36, 37, 131, 175; дървени 154; вж. бойници, крепостни врата, зъбери, кули, стени
 Улворси (островънын праг), днепърски праг 201
 унгарци, вж. маджари
 Урал, планина 198
 Урбикий, препозит 323
 Урша (Афродизия, Авраша), с. 194
 усампис, прабълг. титла 136; вж. сампис
 Ускудама (дн. Одрин), гр. 194; вж. Адрианопол
 утвари, църковни 268
- Факиолон (факеолион), повязка за главата (чалма) 10**
 Фарнакий, брат на Орентий 289, 290
 Фарсала, гр. 196
 Фаост, христ. светия 292
 Фауста, съпруга на имп. Константин 142
 Фере, гр. 243
 Филадельфиана, вж. Наръш (Нарин)
 Филип II, македонски цар 195, 197, 243
 Филип V, македонски цар 196
 Филипи, гр. 104, 194, 243
 Филипик (Вардан), виз. имп. 150, 151
 Филиппол (дн. Пловдив), гр. 127, 142, 175, 194, 243, 253, 289
 философия 120, 290
 Филотей, виз. писател 120, 191, 223
 Филотей, евхаетски проедър 249
 фини (финландци), нар. 213
 Фирмин, брат на Орентий, 289, 290
 Фисон, р. 259, 260
 Флавий Ариан, гръцки историк 269
 Флориан, Марк Аврелий, рим. имп. 141
 Флорина вж. Лерин
 флота, бойна 124, 129, 144, 150, 151, 177, 178, 179, 219; вж. кораби, друнгарий на флота
 Фока, виз. имп. 146
 Фокида, обл. 231
 Формоза, епископ Портуенски 16
 Фотий, царигр. патриарх 69
 Фотий Тесалийски, виз. писател 6, 308, 314, 315, 316
 Фотин Платипод, лично име 131, 179
 франки, нар. 13, 215, 224; срв. немци (германци)
 Фригия, обл. 89, 283
 фураж 259, 275
- Хавса (Нике), гр. 142
 хаган, предводител на аварите 130, 145, 146, 147, 239, 326
 хазари, пл. 12, 13, 122, 153, 158, 198, 203, 213, 214, 216, 217, 252, 296, 299, 326
 Хазария 203, 213, 217
 Халдея, тема 138, 239
 Халкидически полуостров 24, 314
 Халкидон (Калхедон), гр., дн. Кадъкьой 235
 Харавой, обл. 213
 Харлагюне (Гариела, Гарела), с. 244
 харерион, вид копринен плат 11
 Хермий, оратор 323
 Харон, митол. лице 306
 Хариан, селище 312
 Харсиопол, област 138
 хартофилак, длъжност 144
 хартуларий на главните секретри, виз. дворцова длъжност 225, 229; на касите, виз. финансов служител 225
 Хеброс (дн. Марица), л. 127, 171, 172, 175, 308
 хегемон (консуларий, коректор, консиларий), областен управител 193, 194, 196, 283
 Хезиод от Аскра, древногръцки писател 85, 195
 Хезихий, древногръцки писател 308
 Хексамил, местност до Цариград 171
 Хеланик, древногръцки писател 195
 хеландий, плавателен съд 170, 199; вж. кораби
 Хелеспонт (Дарданели), проток 141, 256, 259, 314
 Хелеспонтски климат 12
 Хемимонт, пров. 194, 243, 244
 Хемус, легендарен тракийски цар 324
 Хемус (дн. Стара планина) 93, 127, 175, 176, 193, 247
 Хептапиргион (дн. Едн куле), солунска крепост 44
 Хераклея Лак (Хераклея Лаку), гр., дн. Лерин (Флорина) 196
 Хераклея (Перинт, Ираклея Тракийска), гр., дн. Мармара Ерегли (Ерегли) 141, 145, 171, 194, 243, 281, 283
 Хераклея Стримонска (Хераклея Синтика), гр., дн. с. Зервохори 194
 Херакъл, митолог. герой 99, 195
 Херкулес, митол. герой 176
 Херкулесови стълбове (дн. Гибралтарски проток) 93
 Херкулий, Максимилан, съимператор на Диоклециан 142
 Херодиан, лично име 324
 Херсон (дн. Корсуи), гр. 127, 149, 202, 252, 276, 294, 325
 Херсон (дн. Кримски полуостров) 213
 Херсонес, Керченски проток, 216
 хетериарх 178, вж. етериарх
 Хетерия, вж. етерия
 Хидра, митолог. същество 99
 Хиера, царигр. дворец 226
 Хиерокъл, виз. пътеписец 190, 193, 195, 197
 Химера, митолог. същество 100
 химни, победни, виз. 266
 Хиног (Аксиопол), с. 195
 Хипати (Нови Патрс), гр., дн. Хипата 196
 хипоготи, пл. 143; срв. готи
 хиподруми 155, 171, 195, 202, 229; срв. състезания, конни
 хитон (камизий), дреха 10, 225
 ламиди, одежди 225, 226, 228, 229
 хланиди, долни дрехи 226
 Хозрой II Ануширвам, персийски цар 146, 239
 хонза 310; срв. хусари
 Хортач планина 20, 21, 22
 Хортица (Свети Григорий), днепърски остров 202
 Хризол (дн. Скутари), гр. 142
 Хризотриклиний, царигр. дворцова зала 309
 Христовол (Неапол), гр., дн. Кавала 103, 104

- Христофор, баша на Лука Нови Стълпник 285
 Христофор, виз. имп. 81, 129, 136, 137, 138, 167, 182, 198, 204
 Христофор, кесар, син на имп. Лъв III 286
 Хрупища (дн. Аргос Орестикон), селище 196
 хуни, нар. 144, 145, 224, 309, 325
 хуни (българи), 255, 306; (маджари) 306
 хусари (хонсари, корсари), вид войска 279
 хървати, нар. 135, 182, 205, 206, 212, 215, 216
 Хърватия 207, 209, 211, 212
 Хърватия Велика (Бяла Хърватия), обл. 208
 Хърсово (Кариос, Карсос, Хършова), гр. 195
- Ц**
 Цанц, виз. първенец 156
 Цапарево (Зара, Запара), с. 196
 Цариград, вж. Византион et passim
 царска титла на бълг. владетел 126, 137, 184, 242
 царски знаци, бълг. 274
 Цейлон (Тапробана), о-в 12
 церемониал, дворцов, виз. 133, 134, 180, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229
 цехова организация, 9, 10
 Цибрица р. 287
 Циканистерий, царигр. манеж 200
 Цоида, гр. 194
 Црес (Оисара), гр. и о-в 206
- чалми 10; вж. повязка
 Чаталтепе (Миризос), с. 194
 череп-чаша 154
 Черна България 203, 217
 Черна вода гр. 195
 Чернигов, гр. 199, 200
 Черница, с. 104
 Черно море (Евксински поит, Евксин, Понтос Евскинос, Понтийско море) 10, 12, 151, 193, 202, 216, 217, 258, 260, 267, 269; вж. Евксински Поит
- Чеслав Клонирирович, сръбски княз 210, 211, 212
 четци, христ. духовници 46
 Чингисхан, монголски предводител 215
 членовредителство 158, 282; вж. отрязване на нос
 чумни епидемии 150, 151, 198, 293, 309
- шатри, виз. императорски 154, 155; виз. преселнически 231, 232; руски 253
 шивачи (дрехари) 10; вж. сирикарии
 Шивашли (Ссваста), гр. 283
 шлемове 133, 256, 263, 268, 282
 шпионаж, виз. 152, 173, 255
 шпори 254, 271
- щ**
 щитове, бълг. 133, 165, 180, 310; виз. 91, 133, 165, 220, 263, 266, 267, 298; славянски 33, 37; руски 262, 266, 267, 268, 269
- Ю**
 Юдея 139
 юдейски племена 321
 юзди, копски 131, 170, 265, 267
 Юлиан Отстъпник, рим. имп. 291, 295
 Юстин I Тракиец, виз. имп. 144, 323, 326
 Юстин II, виз. имп. 145, 309, 323, 324
 Юстиниан I, виз. имп. 133, 145, 180, 323, 325, 326
 Юстиниан II Ринотмет, виз. имп. 24, 148, 149, 197, 204, 252, 294, 309, 322, 324, 325
- Я**
 Ядвиртим, обл. 213
 Яков, библ. лице 95, 96
 Яница, селище 217
 Янково (Диня), с. 265
 Япъдак, вж. Абидос
 ястия, виз. дворцови 224, 227
 ятагани 53

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

СПИСАНИЯ И ПОРЕДИЦИ

- БИБ Българска историческа библиотека
 БмПр Беломорски преглед
 ВДИ Вестник древней истории
 ВИ сп. Вопросы истории
 ВВр Византийский Временник
 ВИИНЈ Византийски извори за историју народа Југо-
 славије
 ВИСб Военно-исторически сборник
 ГИБИ Гръцки извори за българската история
 ГНМ Годишник на Народния музей в София
 ГСУ ифф Годишник на Софийския университет „Кли-
 мент Охридски“, Историко-филологически факултет
 ГСУ фиф Годишник на Софийския университет „Кли-
 мент Охридски“, Философско-исторически факултет
 ГСУ фмф Годишник на Софийския университет „Кли-
 мент Охридски“, Физико-математически факултет
 ЖМНПр Журнал министерства Народного просвещения
 ЗБР САН Сборник Радова Српске академије наука—Бео-
 град
 ЗРАО Записки Русского Археологического Общества
 Санктпетербург
 ЗКО РАО Записки Класического Отдела Русского Ар-
 хеологического Общества — Петербург
 ИАД Известия на Археологическото дружество —
 София
 ИАИ Известия на Археологическия институт при БАН
 (след XV том)
 ИБАИ Известия на Българския археологически институт
 (до XV том)
 ИБИД Известия на Българското историческо дружество
 в София
 ИзвОРЯ Сл. Имп. Ак. Наук. Известия Отделения Рус-
 ского Языка и Словесности Императорской Академии
 Наук
 ИИБЕ Известия на Института за български език при БАН
 ИИБИ Известия на Института за българска история при
 БАН (до VIII том)
 ИИБЛ Известия на Института за българска литера-
 тура при БАН
 ИИД Известия на Историческото дружество в София
 ИИИ Известия на Института за история при БАН (от
 VIII том)
 ИНЕМ Известия на Народния етнографски музей в
 София
 ИРАИК Известия Русского Археологического Инсти-
 тута в Константинополе
 ИСИ Ифф СУ Известия на семинарите при Историко-
 филологическия факултет на Софийския университет
 „Свети Климент Охридски“
 ИПр сп. „Исторически преглед“
 КС ИС АН СССР Краткие сообщения Института сла-
 вяноведения Академии наук СССР
 ЛИБИ Латински извори за българската история
 МПр сп. „Македонски преглед“
 НВр сп. „Ново време“
 ПСл Периодическо списание на Българското книжно-
 дружество в Средец
 РПр Разкопки и проучвания
 СБНУК Сборник народни умотворения, наука и книж-
 нина
 СлБАН Списание на Българската академия на науките
 СлЮД Списание на Юридическото дружество в София
 Уч Зап ИС АН СССР Ученые записки Института
 славяноведения Академии наук СССР
 УчПр сп. „Училищен преглед“
 ЧИОИДР МУ Чтения в Императорском Обществе Исто-
 рии и Древностей Российских при Московском Уни-
 верситете
 АЕМÖ Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus
 Österreich-Ungarn
 Arch. f. Sl. Ph. Archiv für slavische Philologie
 АОASH Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hun-
 garica
 BNгJо Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher
 BSI Byzantinoslavica
 Bul. Cl. Sc. m. p. Ac. R. Belg. Bulletin de la Classe
 des Lettres et des Sciences morales et politiques de
 l'Académie Royal de Belgique
 Byz. Byzantion
 BZ Byzantinische Zeitschrift
 DOP Dumbarton Oaks Papers
 EB Études byzantines
 GBL Geschichte der byzantinischen Literatur
 KCsA Kőron Csoma-Archivum — Budapest
 PGr Patrologia Graeca
 PhW Philologische Wochenschrift
 PWRE Paulys Real-Encyclopädie der classischen Alter-
 tumswissenschaft, Neue Bearbeitung von G. Wissowa,
 W. Kroll, K. Mittelhaus, K. Ziegler.
 RA Revue archéologique
 REB Revue des études byzantines
 SBAW Sitzungsberichte der Bayerische Akademie der
 Wissenschaften, Philosoph.-historische Abteilung.
 Stud. Byz. Studi Byzantini e neoellenici

ИЗПОЛЗУВАНА ЛИТЕРАТУРА — INDEX LIBRORUM ADHIBITORUM

- Аврамов, В., Юбилеен сборник „Плиска — Преслав“, София 1929, ч. I.
- Анастасијевић, Д., Лев Дякон о годе отвоевания Цимисхием Болгарии от русских, *Seminarium Kondakovianum*, III, 1929.
- Анастасиевич, Д., Царский год в Византии, *Seminarium Kondakovianum*, XI, 1940.
- Ангелов, Б., Старославянски текстове, ИИБЛ, 3, 1955.
- Ангелов, Д., Влияния на чужди ереси върху богомилството, Известия на семинарите при Историко-филологическия факултет на университета „Свети Климент Охридски“ в София, I, 1942.
- Ангелов, Д., Робството в средновековна България, ИПр, II, 1945.
- Ангелов, Д., Богомилството в България, София, 1961.
- Ангелов, Д., История на Византия, I—II, София, 1959—1963.
- Ангелов, Д. и М. Андреев, История на българската държава и право, София 1955.
- Баласчев, Г., Българският господар Тервел, ПСп, LXXVIII, 1898.
- Баласчев, Г., Новые данные для истории греко-болгарских войн при Симеоне, ИРАИК, IV, 2, 1899.
- Баласчев, Г., Българите през последните десетилетия на X век, ч. I, София 1929.
- Баришић, Фр., Чуда Димитрия Солунског као историски извори, Београд 1953.
- Бартикян, Р. М., Армянские источники для изучения истории павликянского движения. Палестинский сборник, IV (67), 1959.
- Беляев, Д. Ф., Византина. Очерки, материалы и заметки по византийским древностям, I—II (= Записки Русского Археологического Общества, V—VI, Санктпетербург 1891 — 1893); III (= Записки Классического Отдела Русского Археологического Общества, IV, 1907).
- Бешевлиев, В., Няколко бележки към българската история, ГСУифф, XXXII, 9, 1936.
- Бешевлиев, В., Дребни приноси, ИБИД, XIV—XV, 1937.
- Бешевлиев, В., Една Езопова басня в българската история, сп. „Прометей“, I, 4, 1937.
- Бешевлиев, В., Вярата на първобългарите, ГСУифф, XXXV, 1, 1939.
- Бешевлиев, В., Античната топонимия у нас като исторически извор, ИИБЕ, III, 1954.
- Бешевлиев, В., Надписите около Мадарския конник, ИБИД, XII—XIII, 1931/1932.
- Бешевлиев, В., Надписите около Мадарския конник, Мадарски конник. Проучвания върху надписите и релефа, София 1956.
- Благоев, Д., Из миналото на българския народ, НВ, II, 6, 1898.
- Благоев, Н. П., Крумовите закони, СпЮДС, V, 7—8, 1905.
- Благоев, Н. П., Критичен поглед върху известията на Лев Дякон за българите, МПр, VI, 1—2, 1930.
- Бобчев, С. С., Крумови закони, ИБИД, II, 1906.
- Браунинг, Р., Рабство в Византийской империи (600—1200 гг.), ВВр, XIV, 1958.
- Бурмов, Ал., Въпроси из историята на прабългарите, ГСУифф, XIV, 1947/1948, кн. 2, История.
- Бурмов, Ал., Към въпроса за произхода на прабългарите, ИБИД, XXII—XXIII, 1948.
- Бурмов, Ал., Славянските нападения срещу Солун в „Чудесата на св. Димитра“ и тяхната хронология, ГСУифф, 1953, 2.
- Васильев, А. А., Славяне в Греции, ВВр, V, 1898.
- Васильев, А. А., Византия и арабы. Политические отношения Византии и арабов за время Македонской династии (867—959), Санктпетербург 1902.

- Васильев, А. А., Происхождение императора Василия Македонянина, ВВр, XII, 1906.
- Васильевский, В. Г., Русско-византийские отрывки. II. К истории 976—986 годов, ЖМНП, 184, 1874.
- Васильевский, В. Г., Записка греческого топарха, ЖМНП, 185, 1876, юни (= Труды, II, Санктпетербург 1909).
- Велков, В., Градът в Тракия и Дакия, София 1959.
- Венедиков, Ив., Варгала: РП, I, 1948.
- Византиски извори за историју народа Југославије, II, Београд 1959.
- Войнов, М., За първия допир на Аспаруховите българи със славяните и за датата на основаването на българската държава, ИИБИ, VI, 1956.
- Греков, Б. Д., Киевская Русь, Москва 1949.
- Гръцки извори за българската история (Fontes Graeci historiae Bulgaricae), II, София 1958; III, София 1960; IV, София 1961.
- Дечев, Д., Мадара — Матора, Сборник в чест на проф. Ат. Иширков, София 1933.
- Дечев, Д., Античното име на Несебър, ИИБИ, 5, 1954.
- Димитров, Д. П., Пътуването на св. Александра Римски през Тракия, ИБАИ, VIII, 1934.
- Дринов, М. С., Съчинения, т. I, София 1909.
- Дринов, М. С., Заселение Балканского полуострова славянами. ЧИОИДР-МУ, 1872, IV.
- Дринов, М. С., Южные славяне и Византия в X веке, ЧИОИДР-МУ, 1875, III.
- Дуйчев, Ив., Нови житийни данни за похода на Никифор I в България през 811 г., СпБАН, LIV, 1936.
- Дуйчев, Ив., Българският княз Пленимир, МП, XIII, 1942.
- Дуйчев, Ив., Балканският Югоизток през първата половина на VI век, БмП, I, София 1942.
- Дуйчев, Ив., Из старата българска книжнина, I—II, София 1943—1944.
- Дуйчев, Ив., Проучвания върху българското средновековие, СбБАН, XLI, Клон Историко-филологичен, 21, 1949.
- Дуйчев, Ив., Славяно-болгарские древности IX-го века, Всл, XI, 1, 1950.
- Дуйчев, Ив., Славяни и първобългари, ИИБИ, 1—2, 1951.
- Дуйчев, Ив., Към въпроса за появата на парите в нашето народно стопанство, ИИБИ, 3—4, 1951.
- Дуйчев, Ив., Въпросът за византийско-славянските отношения и византийските опити за създаване на славянска азбука през първата половина на IX век, ИИБИ, 7, 1957.
- Дуйчев, Ив., Няколко бележки към Кекавмен, ЗБР САН, LIX, Византолошки институт, 5, 1958.
- Дуйчев, Ив., Образи на двама българи от XI в., Изследвания в чест на академик Д. Дечев по случай 80-годишнината му, София 1958.
- Дуйчев, Ив., Одна из особенностей ранневизантийских мирных договоров, ВВр, XV, 1959.
- Дуйчев, Ив., Славяни-скити, Slavia, XXIX, 1960.
- Дуйчев, Ив., Разказ за „чудото“ на великомъченик Георги със сина на Лъв Пафлагонски — пленник у българите, Изследвания в памет на К. Шкорпил, София 1961.
- Дьолгер, Фр., Средновековното „семејство на владетелите и народите“ и българският владетел, СпБАН, LXVI, 4, 1943.
- Дьяконов, А. П., Византийские димы и факции (*τὰ μέση*) в V—VII вв., Византийский сборник, Москва—Ленинград 1945.
- Жебелев, С., Оранта. К вопросу о возникновении типа, Seminarium Kondakovianum I, 1297.
- Живота, страданията и чудесата на светаго великомъченика победоносца и чудотворца Георгия. С прибавление как се е създаде светата славянобългарска обител на Атона, Света гора 1906.
- Златарски, В. Н., Клятва у языческих болгар, Сборник в честь В. И. Ламанского, Санктпетербург 1905.
- Златарски, В. Н., Известия за българите в хрониката на Симеона Метафраста и Логотета, СбНУК, XXIV, София 1908.
- Златарски, В. Н., История на българската държава през средните векове, т. I, ч. 1—2, София 1918—1934.
- Златарски В. Н., Кои са били вътрешни и външни боляри? Юбилеен сборник в чест на С. С. Бобчев, София 1921.

- Иванов, Йорд., Северна Македония, София 1906.
- Иванов, Йорд., Български старини из Македония, София 1931.
- История на България, Изд. на БАН, т. I, София 1961 г.
- Иширков, Ат., Областното име Загорье или Загора някога и сега, ИНеМ, год. V, кн. I—IV.
- Йоанн Камениата, Взятие Фессалоники. Предисловие Р. А. Наследовой, перевод С. В. Поляковой и И. В. Феленковской, комментарий Р. А. Наследовой (Две византийские хроники X века), Москва 1959.
- Йончев, Л., Някои въпроси относно Крумовото законодателство, ИИБИ, 6, 1956.
- Иречек, К. Й., История на българите. Поправки и добавки на самия автор, София 1939.
- Иречек, К., Историја срба, I, Београд 1922.
- История культуры древней Руси. Под ред. Б. Д. Греков и др., I—II, Москва—Ленинград 1948—1951.
- Каждан, А. П., Византийские города VII—XI вв. Советская археология, XXI, 1954.
- Каждан, А. П., Цехи и государственные мастерские в Константинополе в IX—X вв., ВВр, VI, 1953.
- Каждан, А. П., Хроника Симеона Логофета, ВВр, XV, 1959.
- Каждан, А. П.: ВВр, XVI, 1959, стр. 276.
- Каждан, А. П., К вопросу о начале второй болгаро-византийской войны при Симеоне, Славянский архив, Москва 1959.
- Каждан, А. П., Деревня и город в Византии IX—X вв., Москва 1960.
- Каждан, А. П., Из истории византийской хронографии X в. 2. Источники Льва Диакона и Скилицы для истории третьей четверти X столетия, ВВр, XX, 1961.
- Карышковский, П. О., Русско-болгарские отношения во время балканских войн Святослава, ВИ, 1951, № 8.
- Карышковский, П. О., О хронологии русско-византийской войны при Святославе, ВВр, V, 1952.
- Карышковский, П. О., Балканские войны Святослава в византийской исторической литературе, ВВр, VI, 1953.
- Карышковский, П. О., К истории балканских походов Руси при Святославе, КС ИС АН СССР, XIV, 1955.
- Кацаров, Гавр. И., Клетвата у езическите българи, СпБАН, III, 1912.
- Кондаков, Н. П., Очерки и заметки по истории средневекового искусства и культуры, Прага 1929.
- Кристанов, Цв. и Ив. Дуйчев, Естествознанието в Средновековна България, София, 1954.
- Кузнецов, И., Писмото на Льва Магистра и Романа Лакапина и словото *Ἐπὶ τῆ τῶν Βουλγαρῶν συνίτασι* като извор за историята на Симеоновска България, СбНУК, XVI, 1900 (отделен отпечатък).
- Кулаковский, Ю., История Византии, I—III, Киев 1912—1915.
- Куник, А. и бар. В. Р. Розен, Известия ал-Бекри и других авторов о Руси и славянах, I, Санктпетербург 1878.
- Куник, А., О записке Безыменного Таврического (Аполупис Тauricus) в отчете о присуждении 14 наград гр. Уварова 25 сент. 1871, О „Записке готского топарха“, Записки Академии наук, XXIV, 1874.
- Ламбрев, К., Легендата за хан Кубрат и неговите синове, ИПр, III, 3, 1946.
- Латински извори за българската история (Fontes Latini historiae Bulgaricae), т. I, София 1958, т. II, София 1960.
- Левченко, М. В., Венеты и прасины в Византии V—VII вв., ВВр, I, 1947.
- Левченко, М. В., Ценный источник по вопросу русско-византийских отношений в X в., ВВр, IV, 1951.
- Левченко, М. В., Очерки по истории русско-византийских отношений, Москва 1956.
- Левченко, М. В., История на Византия, София 1948.
- Архим. Леонид, Житие преподобнаго Власия, Памятники древней письменности, LXV, Москва 1887.
- Липшиц, Е. Э., Восстание Фомы Славянина и византийское крестьянство на грани VIII—IX вв., ВДИ, I, 1939.

- Липшиц, Е. Э., К вопросу о городе в Византии в VIII—IX вв., ВВр, VI, 1953.
- Литаврин, Г. Г., Крестьянство Западной и Югозападной Болгарии XI—XII вв., УчЗ ИС АН СССР, XIV, 1956.
- Литаврин, Г. Г., Болгария и Византия в XI—XII вв., Москва 1960.
- Лишев, Стр., Особенности в предаването на български, славянски, тракийски, византийски и други имена на лица, селища и племена в латинските извори за българската история, ИИБЕ, III, 1954.
- Лишев, Стр., За стоковото производство във феодална България, София 1957.
- Лопарев, Хр., Византийския жития святых, ВВр, XVIII, 1911.
- Лопарев, Хр., Византийския жития святых VIII—IX вв., ВВр, XIX, 1912.
- Лопарев, Хр. М., Новейшая литература о св. Георгия Победоносца, ВВр, XX, 1913.
- Марковски, Ив., Библейска археология, София 1929.
- Мелик-Бахшян, Ст., Павликянское движение в Армении, Ереван 1955.
- Миятев, Кр., Нови данни за българите през X в., ИБАИ, VI, 1930.
- Мутафчиев, П., Войнишки земи и войници във Византия през XIII—XIV в., СпБАН, XXVII, Клон Историко-филологичен и философско-обществен, София 1923.
- Мутафчиев, П., Съдбините на средновековния Дръстър, Сборник „Силистра и Добруджа“, I, София 1927.
- Мутафчиев, П., Русско-българские отношения при Святославе, Seminarium Kondakovianum, IV, 1931.
- Мутафчиев, П., Маджарите и българо-византийските отношения пред третата четвърт на X в., ГСУифф, XXXI, 8, 1935.
- Мутафчиев, П., История на българския народ, I, София 1943.
- Наследова, Р. А., Македонские славяне конца IX—начала X в., по данным Иоанна Камениаты, ВВр, XI, 1956.
- Наследова, Р. А., Ремесло и торговля Фессалоники конца IX—начала X в. по данным Иоанна Камениаты, ВВр, VIII, 1956.
- Острогорски, Г., Постановка тема Хелада и Пелопонез, ЗБР САН, XXI, Византолошки институт, I, 1952.
- Острогорски, Г., Лав Равдух и Лав Хиросфакт, ЗБР САН, XLIV, Византолошки институт, III, 1955.
- Памятники русского права, т. I, под редакцией С. В. Юшкова, Москва 1952.
- Петров, П., Образуване и укрепване на Западната българска държава, ч. I. Към хронологията на периода 966—986, ГСУифф, LIII, 2, 1960.
- Петровский, Н. М., Письмо патриарха константинопольского Феофилакта царю Болгарии Петру, Изв. ОРЯСл Имп АК наук, XVIII, 3, 1913.
- Пигулевская, Н. В., Византийская дипломатия и торговля шелком в V—VII вв., ВВр, I, 1947.
- Попов, Н., Спорное место в сар. IX Administrando imperio Константина Багрянородного, Всл, III, 1, 1931.
- Попруженко, М. Г., Синодик царя Борила, София 1928.
- Правила на православната църква и тълкуванията им, I, София 1912.
- Рајковић, М., О пореклу Томе, воће устанка 821—823 г., ЗБР САН, XXXVI, Византолошки институт, II, 1953.
- Рајковић, М., Јован Камениат: ВИИИ, I.
- Рудаков, А. П., Очерки византийской культуры по данным греческой агиографии, Москва 1917.
- Сакъзов, Ив., Известия за българската търговия в Цариград през X век, ИИД, VI, 1924.
- Сакъзов, Ив., Една новела на Алексия Комнин за роби българи. Сборник в чест на В. Н. Златарски, София 1925.
- Сакъзов Ив., Областното име на Загора, Сборник в чест на проф. Ат. Иширков, София 1933.
- Скабаланович, Н., Византийское государство и церковь в XI веке, Санктпетербург 1884.
- Снегаров, Ив., Кратка история на съвременната православна църква, II, София 1946.
- Снегаров, Ив., Неизвестен досега препис от разказа „Чудо с българина Георги“, ИИБИ, 3—4, 1951.

- Срезневский, И. И., Материалы для словаря древнерусского языка, I, Санктпетербург 1893.
- Сюзюмов, М. Я., Об источниках Льва Дякона и Скилицы, Византийское обозрение, II, 1916.
- Сюзюмов, М. Я., Книга Эпарха, Свердловск 1949.
- Сюзюмов, М. Я., Исследования о положении рабов в Византии, ВВр, V, 1952.
- Сюзюмов, М. Я., Экономические воззрения Льва VI, ВВр, XV, 1959.
- Тодоров, Я., Durostorum. Принос към античната история на Силистра, Сборник „Силистра и Добруджа“, София 1929.
- Третьяков, П. Н., Восточнославянские племена, Москва 1953.
- Трифонов, Ю., Известия на сирийския презвитер Константин за Исперихова победа над византийците, ИБИД, XI—XII, 1932.
- Трифонов, Ю., Към въпроса за византийско-български договори с езически обреди, ИБАИ, XII, 2, 1938.
- Тъпкова-Займова, В., Към въпроса за византийското влияние върху българското облекло през Първата българска държава, ИИБИ, 1—2, 1951.
- Тъпкова-Займова, В., Първоначалното българско селище и въпросът за аулите, ИИБИ, 6, 1956.
- Тъпкова-Займова, В., Крепости и укрепени градове в Първата българска държава, Военно-исторически сборник, 25, № 3, 1956.
- Тъпкова-Займова, В., Д. Моравчик, Коментоп — Печенежское или русское слово? сп. „Български език“, год. VII, 1957, № 2.
- Успенский, П., Первое путешествие в афонские монастыри и скиты в 1845 г., Киев 1871.
- Успенский, Ф. И., Неизданное церковное слово о болгаро-византийских отношениях в второй половине X века. Летопись историко-филол. общества при имп. Новороссийском университете, IV, Визант. отдел, II, Одесса 1894.
- Успенский, Ф. И., Партии цирка и димы в Константинополе, ВВр, I, 1894.
- Успенский, Ф. И., Военное устройство Византийской империи, ИРАИК, VI, вып. 1, 1900.
- Успенский, Ф. И., История Византийской империи, I, Москва 1912.
- Ферјанчић, Б., О упаду склависиане на Пелопонез за време Романа Лакапина, ЗБР САН, XLIV, Византолошки институт, 3, Београд 1955.
- Ферлуга, Я., Ниже војно-административне јединице тематског уређења. Прилог изучавању тематског уређења од VII до X века, ЗБР САН, XXXVI, Византолошки институт, II, 1953.
- Цанкова-Петкова, Г., Бележки към началния период от историята на българската държава, ИИБИ, 6, 1956.
- Цанкова-Петкова, Г., О территории Болгарского государства в VII—IX вв., ВВр, XVII, 1960.
- Цанкова-Петкова, Г., Социальный состав населения болгарских земель в период византийского господства, ВВр, XXIII, 1963.
- Цонев, Ст., Стоковото производство във феодална България, ИПр, X, 1954.
- Цухлев, Д., История на българската църква, I, София 1910.
- Черноусов, Е., Римские и византийские цехи, ЖМНПр, 53, 1914.
- Шангин, М. А., Византийский писатель Арефа — автор „Слово о мире с болгарами“, сп. „Историк-марксист“, 1939, № 3.
- Шангин, М., Византийские политические деятели первой половины X в., Византийский сборник, Москва 1945.
- Шангин, М., Письма Арефы, новый источник о политических событиях в Византии 931—934 г., ВВр, I, 1947.
- Шахматов, А. А., Введение в курс истории русского языка, I. Исторический процесс образования русских племен и наречий, Петроград 1916.
- Шестаков, С. П., К истории греко-болгарских отношений в третьем десятилетии X-го века, BSI, III, 1931.
- Шкорпил, К., Опис на старините в Черноморската област, BSI, IV, 1, 1932.
- Adontz, N., L'âge et l'origine de Basile I, Byzantion, VIII, 1933; IX, 1934.
- Ἀμαρτος, Κ., Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, I, Ἀθήναι 1939.
- Anastasievič, D., La chronologie de la guerre russe de Tzimiscès, Byzantion, VI, 1931.
- Aninger, C. J., Abfassungszeit und Zweck des pseudolucianischen Dialogs Philopatris, Histor. Jahrbüch. der Görresgesellschaft, 12, 1891.

- Aufhauser, J. B., Das Drachenwunder des heiligen Georg in der griechischen und lateinischen Überlieferung, Leipzig 1911.
- Bănescu, N., Un duc byzantin du XI s. Kátakalon Kékauménos, Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine, XI, 1924.
- Baynes, N. H., The Date of the Avar Surprise, BZ, XXI, 1912.
- Βέης, Ν. Α., Αἱ Ἐπιδρομαὶ τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τὸν Τζάρον Συμεὼν καὶ τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ἀρθέου Καισαρείας, Ἑλληνικά, I, 1928.
- Beševliev, V., Der Titel *καράσι κείνος*, BZ, XXXII, 1932.
- Boak, A. E., The Book of the Prefect, Journal of economic and business History, Cambridge, Mass., I, 1929.
- Bon, A., Le Péloponnèse byzantin jusqu' en 1204, Paris 1951.
- Boneff, N., L'Eclipse totale de soleil du 24 Novembre 29 et l'ère moderne, ΓΣΥ, φμφ, XLV, 1948/1949.
- Boor, C. de, Römische Kaisergeschichte in byzantinischer Fassung. II. Georgius Monachus, Georgius Cedrenus, Leo Grammaticus, BZ, II, 1893.
- Boor, C. de, Die Kronik des Logotheten, BZ, VI, 1897.
- Boor, C. de, Weiteres zur Kronik des Logotheten, BZ, X, 1901.
- Brătianu, G., Le commerce bulgare dans l'Empire byzantin et le monopole de l'empereur Léon VI à Thessalonique, Сборник в памет на проф. П. Ников, ИБИД, XVI—XVIII, София 1940.
- Bréhier, L., Les institutions de l' Empire Byzantin, I, Paris 1949.
- Bury, J. B., The Imperial Administrative System in the Ninth Century with a Revised Text of the Kletorologion of Philotheos, London, 1911.
- Bury, J. B., History of the Later Roman Empire, London 1923.
- Санкова-Петкова, G., Bulgarians and Byzantium during the first Decades after the Foundation of the Bulgarian State, Bsl, XXIV, 1, 1963.
- Chassin, G. J., Bélisare, généralissime byzantin (504—565), Paris 1954.
- Christophilopoulos, A. P., Τὸ ἐπαιροχικὸν βιβλίον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ αἱ συντεχνίαι ἐν Βυζαντίῳ, Αθήναι 1935.
- Collart, P., Philippes, ville de Macédoine depuis ses origines jusqu'à la fin de l'époque Romaine, Paris 1937.
- Crampe, R., Philopatris, Ein heidnisches Konventikel des siebenten Jahrhunderts zu Konstantinopel, Halle 1894.
- Cumont, F., L'uniforme de la cavalerie orientale et le costume byzantin, Byzantion, II, 1925.
- Dain, A.: BZ, XLIV, 1951, pp. 94—96.
- Darrouzès, J., Inventaire des épistoliers byzantins du Xe siècle, REB, XVIII, 1960.
- Delehaye, H., Synaxarium ecclesiae Constantinopolitanae, Bruxelles 1902.
- Delehaye, H., Les Saints Stylites, Bruxelles—Paris 1923.
- Deissmann, A., Forschungen und Funde im Sarai, Berlin 1932.
- Detschew, D., Die trakischen Sprachreste. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philologisch-historische Klasse, Wien 1957.
- Diehl, Ch., L'origine du régime des thèmes dans l'Empire byzantin, Paris 1896 = Études Byzantines, Paris 1905.
- Diehl, Ch., Le Sénat et le peuple byzantin, Byzantion, I, 1924.
- Dölger, Fr., Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches, I, München—Berlin 1924.
- Dölger, Fr.: Archiv für Urkundenforschung, XI, 1929, pp. 44—57.
- Dölger, Fr., Die Chronologie des grossen Feldzuges des Kaisers Johannes Tzimiskes gegen die Russen, BZ, XXXII, 1932.
- Dölger, Fr., Bulgarisches Cartum und byzantinisches Kaisertum, ИБАИ IX, 1935 = Actes du IVe Congrès international des études byzantines.
- Dölger, Fr., Der Titel des sog. Suidaslexicon, SBAW, Ph.h. Abt., VI, 1936.
- Dölger, Fr., Der Bulgarienherrscher als geistlicher Sohn des byzantinischen Kaisers, Сборник в памет на проф. П. Ников, ИБИД, XVI—XVIII, София 1940.
- Dölger, Fr., Aus den Schatzkammern des heiligen Berges, Textband, München 1948.
- Dölger, Fr., Ein Fall slavischer Einsiedlung im Hinterland von Thessalonike im 10. Jahrhundert, SBAW, I, 1952.
- Dölger, Fr., Byzanz und die europäische Staatenwelt, Ettal 1953.

- Dölger, Fr.: BZ, XLVII, 1954, pp. 226—227.
- Dujčev, I., Appunti di storia bizantino-bulgara. I. La leggenda bizantina della morte del re bulgaro Simeone, SBN, IV, 1935.
- Dujčev, I., Protobulgares et Slaves, Annales de l'Institut Kondakov, X, 1938.
- Dujčev, I.: BZ, XLII, 1942, p. 336.
- Dujčev, I.: REB, VII, 1950, p. 222.
- Dujčev, I.: Bsl, XII, 1951, pp. 88—90; XIII, 1952/1953, p. 323.
- Dujčev, I., Les boliars dits intérieurs et extérieurs de la Bulgarie Médiévale, AOASH, 3, 1953.
- Dujčev, I., Due note di storia medievale, Byzantion, XXIX—XXX, 1959—1960 (Mélanges C. Giannelli).
- Dujčev, I., Une ambassade byzantine auprès des Serbes au IXe siècle, ЗР САН, Византолошки институт, књ. 7, Београд 1961.
- Dvorník, F., Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siècle, Paris 1926.
- Dvorník, F., La vie de Saint Grégoire le Décapolite et les Slaves Macédoniens au IXe siècle, Paris 1926.
- Dvorník, F., Quelques données sur les Slaves extraits du tome IV Novembris des „Acta Sanctorum“, Bsl, I, 1929.
- Dvorník, Fr., Les légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance, Bsl, Supplementa, I, Prague 1933.
- Ebersolt, J., Les arts somptuaires de Byzance, Paris 1923.
- Ecloga Leonis et Constantini cum appendice. Ed. A. G. Monferratus, Athenes 1889.
- Finlay, G., A History of Greece from its Conquest by the Romans to the present Time, II, Oxford 1877.
- Γεωργακάς, Α.: BZ, XLI, 1941, p. 353.
- Геров, В., Zur Frage nach der altbulgarischen Form des Namens der Stadt Saloniki, Сборник в чест на проф. П. Ников, ИБИД, XVI—XVIII, 1940.
- Grégoire, H., La vie de Saint Blaise d'Amorium, Byzantion, V, 1929—1930.
- Grégoire, H., Rangabé ou Courtemain, Byzantion, IX, 1934.
- Grégoire, H., Une épigramme greco-bulgare, Byzantion, IX, 1934.
- Grégoire, H., Le titre du Lexique de „Suidas“, BZ, II, 1936.
- Grégoire, H., Héros épiques méconnus, La Nouvelle Clio, IV, 1952.
- Grégoire, H., La carrière du premier Nicéphore Phocas, Προσφορά εις Στ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1953.
- Grégoire, H., Origine et étymologie de la Honse, Bul. Cl. Sc. m. p. Ac. R. Belg., 5e s., t. XL, 1—3, 1954.
- Grosse, R., Das römisch-byzantinische Marschlager vom 4.—10. Jahrhundert. Das sog. Strategicon des Maurikios, BZ, XXII, 1913.
- Grosse, R., Römische Militärgeschichte von Gallienus bis zum Beginn der byzantinischen Themenverfassung, Berlin 1920.
- Grousset, A., L'empire des steppes, Paris 1941.
- Grumel, V., Sur les coutumes des anciens Bulgares dans la conclusion des traités, ИБИД, XIV—XV, 1937.
- Grumel, V., Les Regestes des actes du Patriarchat de Constantinople. I. Les actes des patriarches. Fasc. II Les registes de 715 à 1043. Socii Assumptionistae Chalcedonenses, 1936.
- Guilland, R.: EB, I, 1943.
- Guilland, R., Fonctions et dignités des eunuques, EB, II, 1944.
- Guilland, R., Etudes sur l'histoire administrative de Byzance. Le domestique des Scholes, REB, VII, 1951.
- Guilland, R., Etude de littérature et de prosopographie byzantine. Les chefs de la marine byzantine, BZ, XLIV, 1951.
- Guilland, R., Autour du livre des Cérémonies. Le Grand Palais. Les quartiers militaires, Bsl, XVII, 1, 1956.
- Guilland, R., Etudes sur l'histoire administrative de l'Empire byzantin. Les titres auliques des eunuques. Le protospataire, Byzantion, XXV—XXVI—XXVII, 1955—1956—1957.
- Guilland, R., Etudes sur l'histoire administrative de l'Empire byzantin: Proconcul, ἀνθύπατος, REB, XV, 1957.

- Guilland, R.: EB, 1959, p. 96 sq.
- Hadjinicolaou-Marava, A., Recherches sur la vie des esclaves dans le monde byzantin, Athènes 1950.
- Heyd, W., Histoire du commerce de Levant, I, Leipzig 1923.
- Hirsch, F., Byzantinische Studien, Leipzig 1876.
- Honigmann, E., Die sieben klimata und die *ΠΟΛΕΙΣ ΕΠΙΣΤΙΜΟΙ*, Heidelberg 1929.
- Honigmann, E., Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches, Bruxelles 1935.
- Honigmann, E., Le Synecdémos d'Hiéroclès et l'Opuscule géographique de Georges de Chypre, Bruxelles 1939.
- Honigmann, E., A propos de Pompéiopolis en Mésie, Byzantion, XXXII, 1950.
- Ivanoff, J., Le costume des anciens bulgares. Premier recueil dédié à la mémoire de Théodor Uspensky, Paris 1930.
- Janin, R., Constantinople byzantine, Paris 1950.
- Janssens, Y., Les Bleus et les Verts sous Maurice, Phocas et Heraclius, Byzantion, XI, 2, 1936.
- Jenkins, R. J. H. — B. Laourdas — C. A. Mango, Nine Orations of Arethas from cod. Marc. gr. 524, BZ, XLVII, 1954.
- Jones, A. H., The Greek City from Alexander to Justinian, Oxford, 1940.
- Jireček, K., Die Heerstrasse von Belgrad nach Konstantinopel und die Balkanpässe, Prag 1877 = BNB 4, 1931, 4.
- Kazarow, G. I., Über die Namen der Stadt Philippopol, Ph. W., 1901.
- Kazarow, G., Die Gesetzgebung des bulgarischen Fürsten Krum, BZ, XVI, 1907.
- Kondakov, N. P., Les costumes orientaux à la cour de Byzance, Byzantion, II, 1925.
- Köhne, B. v., Beiträge zur Geschichte und Archaeologie von Chersonnesus in Taurien, St. Pétersburg 1848.
- Kolias, G., Léon Choerosphactès magistre, proconsul et patrice. Biographie—Correspondance (texte et traduction). Texte und Forschungen zur Byzantinisch-neugriechischen Philologie, 31, Athènes 1939.
- Κονιδάρις, Α.: Προκίμα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, XIII, 1943.
- Krumbacher, K., Geschichte der byzantinischen Litteratur, München 1897.
- Kurtz, E.: BZ, IV, 1895, pp. 615—616.
- Λάμπρος, Σπ.: Νέος Ἑλληνομνημον, 9, 1911.
- Λάμπρος, Σπ.: Νέος Ἑλληνομνημον, 16, 1922.
- Λαμπουσιάδης, Γ., Ὀδοπορικὸν Ἀπριος—Κερκυρῶν, Ἱστορικά, II, 1920.
- Laskaris, M., La rivalité bulgare-byzantine en Serbie et la mission de Léon Rhabdouchos (917) (Constantin Porphyrogénète, De administrando imperio, Chap. 32), Revue Historique du Sud-Est Européen, XX (1943) = Deux notes sur le règne de Syméon de Bulgarie, Wetteren 1952.
- Lemerle, P., Philippes et la Macédoine Orientale à l'époque chrétienne et byzantine. Recherches d'Histoire et d'Archéologie, Paris 1945.
- Maas, P., Der Titel des „Suidas“, BZ, XXII, 1932.
- Mango C. and I. Ševčenco, A new Manuscript of the De Ceremoniis, Dumbarton Oaks Papers, XIV, 1960.
- Maspero, J., Φοιδεράτοι et στρατιῶται dans l'armée byzantine au VIe siècle, BZ, XII, 1912.
- Mercati, Gio., Minuzie 31. Correzioni al discorso per la pace coi Bulgari, Bessarione, XXXV, 1919 = Opere Minori raccolte in occasione del settantesimo natalizio, IV, Città del Vaticano, 1937.
- Miller, K., Itineraria Romana an der Hand der Tabula Peutingeriana dargestellt, Stuttgart 1916.
- Moravcsik, Gy., Zur Benennung der Ungarn, KCsA, 2, 1926—1933.
- Moravcsik, Gy., Κοκκοβιον — ein altbulgarisches Wort? KCsA, II, 6, 1932.
- Moravcsik, Gy.: Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae, I, 1951, pp. 227—233.
- Moravcsik, Gy., Byzantinoturcica. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvölker. Zweite durchgearbeitete Auflage, I, 1958.
- Mušmov, N. A., Une monnaie d'argent de l'empereur Alexandre, Byzantion VI, 1931.
- Nicole, J., Le Livre du préfet ou l'Edit de l'empereur Léon le Sage sur les corporations de Constantinople, Genève 1893.
- Niederle, L., Manuel de l'antiquité slave, I. L'Histoire, Paris 1923.
- Obolensky, D., The Bogomils. A Study in the Balkan Neo-Manichaeism. Cambridge 1948.

- Ostrogorsky, G., History of the Byzantine State, Oxford 1956.
- Ostrogorsky, G., Die Krönung Symeons von Bulgarien durch den Patriarchen Nikolaus Mystikos, ИБАИ, IX, 1935.
- Ostrogorsky, G., La pronoiā, Byzantion, XXII, 1952.
- Ostrogorsky, G., Sur la date de la composition du Livre des thèmes et sur l'époque de la constitution des premiers thèmes d'Asie Mineure, Byzantion, XXIII, 1953.
- Ostrogorsky, G.: PWRE, 2, R., V, 1934, col. 2131—2132.
- Παπαδόπουλος — Κεραμεύς, Α., Διορθωτικά εἰς τὸν βίον τοῦ ὁσίου Λουκᾶ, ΒΒρ, XV, 1908.
- Papadopoulos, J. B., Les palais et les églises des Blachernes, Athènes, 1928.
- Patzig, E., Leo Grammaticus und seine Sippe, BZ, III, 1894.
- Pertusi, A., Nuova ipotesi sull'origine dei temi bizantini, Aevum, XXVIII, 1954.
- Petit, L., Vie de Saint Michel Maleinos, Revue de l'Orient Chrétien, VII, 1902.
- Poloisky, H. J., Manichäismus, PWRE, Supplementband, VI, 1935.
- Preobražensky, P., Vorläufige Thesen betreffs des Symeon Logothetes, Archiv für sl. Phil., XXX, 1908.
- Przychocki, G.: Eos, XVI, 1910.
- Radójičić, G., La date de la conversion des Serbes, Byzantion, XXII, 1952.
- Ράλλη, Γ. καὶ Μ. Πότλη, Σύσταγμα τῶν θείων κανόνων, II, Αθήναι 1852.
- Rogers, C. F. I., The Fear of Hell as a means of conversion, Religion, June, 1935.
- Rohde, E., Φιλόπατρις, BZ, V, 1896.
- Runciman, St., The Emperor Romanus Lecapenus and his Reign, Cambridge, 1929.
- Runciman, St., History of the First Bulgarian Empire, London 1930.
- Runciman, St., The Medieval Manichee. A Study of the Christian dualist Heresy, Cambridge 1946.
- Sakásov, Iv., Bulgarische Wirtschaftsgeschichte, Berlin — Leipzig 1929.
- Sathas, C. N., Documents inédit relatifs á l'histoire de la Grèce au Moyen Age, Paris 1880—1890.
- Serruys, D., Recherches sur l'Épitomé (Théodose de Mélitene, Léon le Grammarien, Syméon Logothète, etc.), BZ, XVI, 19/7.
- Schiller, H., Geschichte der römischen Kaiserzeit, I, 1883.
- Sharenkoff, V. N., A Study of Manichaeism in Bulgaria with special Reference to the Bogomils, New York 1927.
- Soloviev, Al. V., Le nom byzantin de la Russie, Gravenhage 1937.
- Stein, E., Zur Entstehung der Themenverfassung, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches, Stuttgart 1919.
- Stein, E., Histoire du Bas Empire. II. De la disparation de l'Empire d'Occident à la mort de Justinien (476—565). Paris — Bruxelles — Amsterdam 1949.
- Stein, E., Geschichte des spätrömischen Reiches. I. Wien 1928.
- Stöckle, A., Spätrömische und byzantinische Zünfte, Leipzig 1911.
- Struck, A., Die Eroberung Thessalonikes durch die Sarazenen im Jahre 904, BZ, XIV, 1905.
- Tafel, Th. L. Fr., De Thessalonica eiusque agro dissertatio geographica, Berolini 1839.
- Tafrafi, O., Topographie de Thessalonique, Paris 1913.
- Tafrafi, O., Thessalonique des origines au XIVe siècle, Paris 1919.
- Ter Mkrttschian, K., Die Paulikianer im byzantinischen Kaiserreiche und verwandte häretische Erscheinungen in Armenien, Leipzig 1893.
- Treitinger, O., Die oströmische Kaiser- und Reichsidee nach ihrer Gestaltung im höfischen Zeremoniell, Jena 1938.
- Vanderstuyf, Fr., La vie de Saint Luc le Stylite. Patrologia Orientalis, XI. Paris 1915.
- Vasiliev, A. A., Histoire de l'Empire byzantin. I—II. Paris 1932.
- Vasiliev, A. A., Byzance et les Arabes. I. La dynastie d'Amorium. Bruxelles 1935.
- Vasiliev, A. A., The Second Russian Attack of Constantinople, Dumbarton Oaks Papers, VI, 1951.
- Vasmer, M., Russisches ethymologisches Wörterbuch, II. Heidelberg 1955.
- Vasmer, M., Die Slaven in Griechenland. Berlin 1941.
- Vogt, A., Vie de St. Luc le Stylite, Analecta Bollandiana, XXVIII, 1909.
- Vogt, A., Constantin VII Porphyrogénète. Le Livre de cérémonies. I—II, Paris 1935—1940.
- Westberg, F., Die Fragmente des Toparcha Goticus (Anonymus Tauricus) aus dem 10. Jahrhundert, St. Petersburg 1901.
- Ζακρόθηρος, Δ. Α., Οἱ Στλίται ἐν Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1945.
- Zlatarski, V. N., Die Besiedlung der Balkanhalbinsel durch die Slaven. Revue international des Études Balkaniques, II, 1936.

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод от Иван Дуйчев	5
Praefatio	
1. Книга на Епарха — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	10
Eparchicon biblion	
2. За Седемте Климата на земята — увод, превод и бележки от В. Тъпкова-Заимова	12
De Septem Climatibus	
3. Житие на Власий Аморийски — увод, превод и бележки от П. Тивчев	14
Vita Blasii Amoriensis	
4. Йоан Камениат, За превземането на град Солун — увод, превод и бележки от М. Войнов	19
Ioannis Cameniatae De excidio Thessalonicensi	
5. „Чудото“ на св. Георги — увод, превод и бележки от Ив. Дуйчев	61
Miraculum S. Georgii	
6. Методий Патарски, Разказ за царството на народите — увод, превод и бележки от Л. Йончев	68
Methodii Patarensis Narratio de gentium regno	
7. Арета Кесарийски, Съчинения — увод, превод и бележки от Л. Йончев	69
Aethae Opuscula	
8. Житие на Мария Нова — увод, превод и бележки от П. Тивчев	75
Vita Mariae Iunioris	
9. Слово за мира с българите — увод, превод и бележки от Иван Дуйчев	83
De pace cum Bulgaris hominibus	
10. Житие на Герман Козинитски — увод, превод и бележки от Л. Йончев	102
Vita Sancti Germani	
11. Продължителят на Теофан, Хронография — увод, превод и бележки от Ив. Дуйчев	108
Theophanis Continuati Chronographia	
12. Лев Граматик, Хронография — увод, превод и бележки от В. Тъпкова-Заимова	141
Leonis Grammatici Chronographia	
13. Псевдо-Симеон, Хронография — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	169
Pseudo-Symeonis Chronographia	
14. Послание на цариградския патриарх Теофилакт до българския цар Петър — увод, превод и бележки от Ив. Дуйчев	184
Theophylacti Constantinopolis patriarchae Epistola Petro Bulgarorum regi	
15. Константин Багренородни, I. За темите; II. За управлението на държавата; III. За церемониите — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова и П. Тивчев	190
Constantini Porphyrogeniti I. De thematibus; II. De administrando imperio; III. De ceremoniis aulae Byzantinae.	
16. Житие на Павел Латърски Нови — увод, превод и бележки от Л. Йончев	230
Vita Pauli Iunioris in monte Latro	
17. Житие на Лука Нови Стирийски — увод, превод и бележки от В. Тъпкова-Заимова	231
Vita Lucae Iunioris Steriotis	
18. Житие на Лука Стълпник — увод, превод и бележки от В. Тъпкова-Заимова	235
Vita Lucae Stylitae	
19. Новела на Йоан Цимисхий относно комеркиона върху заловените роби — увод, превод и бележки от П. Тивчев	236
Novela imperatoris Ioannis Tzimiscae de vectigali captorum mancipiorum	

20. Слово за обсадата на Цариград от Антоний Студит — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	239
<i>Antonii Studitae De obsidione Constantinopolis oratio</i>	
21. Епархийски списък от времето на Йоан Цимисхий — увод, превод и бележки от В. Тъпкова-Заимова	242
<i>Notitia episcopatum tempore Ioannis Tzimiscis scripta</i>	
22. Льв Дякон, История — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	245
<i>Leonis Diaconi Historiae</i>	
23. Анонимен автор, Съчинение за военното изкуство — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	277
<i>Anonymi De re militari liber</i>	
24. Синаксар на цариградската църква — увод, превод и бележки от Иван Дуичев, П. Тивчев и Л. Йончев	281
<i>Synaxarium ecclesiae Constantinopolitanae</i>	
25. Филопатрис, Диалог — увод, превод и бележки от Л. Йончев	295
<i>Philopatris Dialogus</i>	
26. Записки на Готския топарх — увод, превод и бележки от Л. Йончев	296
<i>Torarchae Gotici Fragmenta</i>	
27. Чудеса на св. Димитрий Солунски — увод, превод и бележки от В. Тъпкова-Заимова	303
<i>Miracula Sancti Demetrii</i>	
28. Стихотворение от анонимен автор — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	306
<i>Carmen Anonymi</i>	
29. Свидас, Азбучник — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Петкова	308
<i>Suidaе Lexicon</i>	
30. Страбонев Епитоматор — увод, превод и бележки от Л. Йончев	311
<i>Strabonis Geographiconum Epitome</i>	
31. Житие на Михаил Малейн — увод, превод и бележки от В. Тъпкова-Заимова	312
<i>Vita Michaelis Maleini</i>	
32. Похвално слово за Фотий Тесалийски — увод, превод и бележки от Г. Цанкова- Петкова	314
<i>Laudatio Photii Thessalonicensis</i>	
33. Йоан Геометър — Стихотворения — увод, превод и бележки от Г. Цанкова-Пет- кова и П. Тивчев	317
<i>Ioannis Geometrae Carmina</i>	
34. Анонимен автор, Стариците на Цариград — увод, превод и бележки от П. Тивчев	322
<i>Scriptoris Anonymi Patria Constantinopolis</i>	
Показалец — съставил П. Коледаров 327	
<i>Index nominum et rerum</i>	
Съкращения 344	
<i>Abbreviationes</i>	
Използувана литература — съставил П. Коледаров 345	
<i>Index librorum adhibitorum</i>	